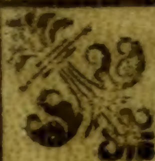
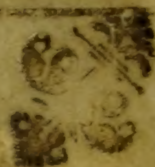
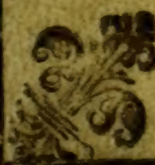
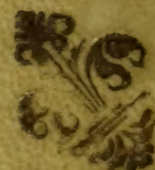
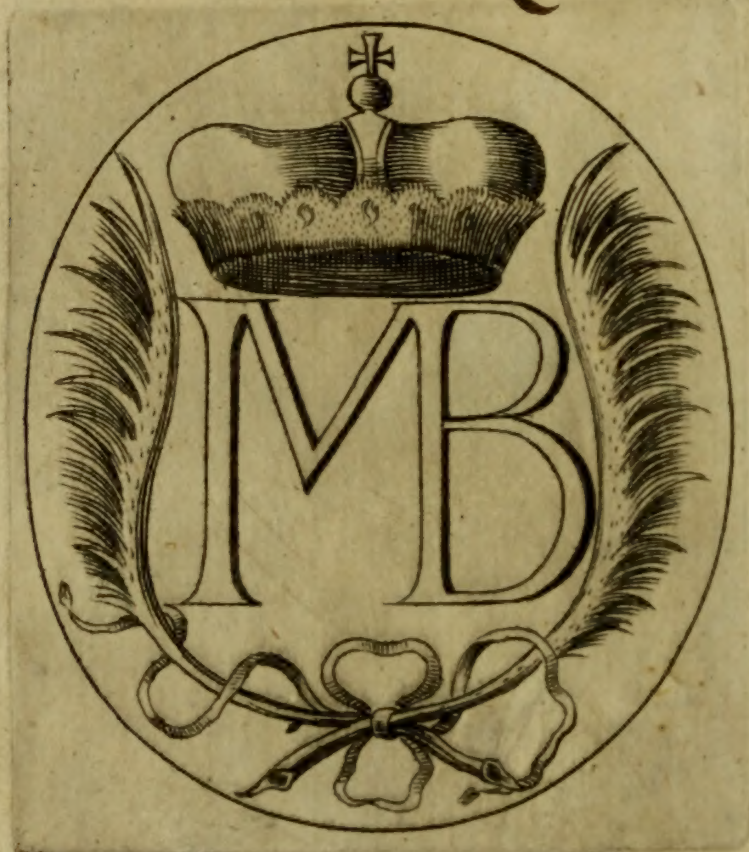

MB

IOAN. BODINI ANDEGAVENSIS GALLI,

DE REPVBLICA LIBRI SEX, LATINE AB AVCTORE REDDITI, MVLTO QVAM ANTEA LOCVpletiores.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

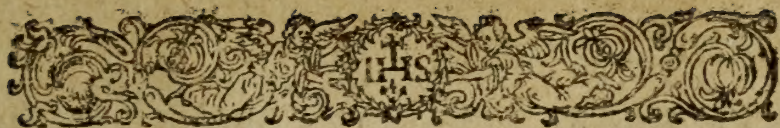
Editio Quinta prioribus multo emendatior.

Cum priuilegio S. Cæs. Maiest. ad decennium.

FRANCOFVRTI,
E TYPOGRAPHEO NICOLAI HOFFMANNI,
Impensa Hæredum Petri Fischeri.

∞ Iↄ. CIX.

IACOBO DVVALLO DAMPETRÆ COMITI, HENSÆ BARONI, MONDRAuillæ Domino, equeſtris Francorum ordinis Collegæ, Manchildenſibus ab Rege Præfecto.

IOAN. BODINVS S. P.

CVm annis ſuperioribus ſæuiſſima bellorum ciuilium tempeſtate iactati fuiſſemus, qua multi naufragium, plures etiam iacturam fecerãt; plerique voraginibus immerſi, nonnulli in littus eiecti, quidam afflicti ad ſcopulos, alii alio abrepti, pauci incolumes euaſerant: me, quem

---- tabula ſacer
Votiua paries indicat vuida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo;

præterita pericula reputantem, & futura,

 qua

quæ nunc impẽdere videmus, prospicientes imperii nostri pœnitere cœpit, ac pudere gubernatorum, qui, cum inter se conflictarentur, vt alius clauum torqueret, alius vela faceret, alius contraheret, tam fœdum sibi nostriq; aduersariis otiose in portu ridentibus spectaculum præbuissent. Itaq; cum meorum cogitationum summam fecißem, animaduerti ea, quæ tam multa in Republica gerenda peccantur, ab huius artis ignoratione, velut ab errorũ omnium fonte deriuari. Quæ me caussa impulit, hoc, quicquid est, quod de Republica conceperam, meis popularibus, posteaquam à bellis paululum conquieuissent, edere ac proponere ad intuendum, vt vel in posterum hoc regale ciuitatis genus, quantum quidem fieri posset, ab interitu seruarent; vel, si tam certum huic imperio, quod sua senectute propemodum extabuisse videtur, exitium immineret, vt nulla iam ope, nullis hominum consiliis declinari posset: eos tamen qui superioribus cladibus

super

superfuerant, velut è specula admonerem, ne improuiso ciuitatis occasu ac ruina penitus obruerentur. Interdum enim tanta vis calamitatum diuinæ vltionis impetu erumpit, vt eos ipsos moderandarum ciuitatum principes, quos Deus præpotenti manu perdere decreuit, omni consilio ac prudentia vacuos ac desertos esse, & in omne dedecus præcipites ruere patiatur: cuius rei exploratum est argumentum, quod illi tum maxime sanos se esse arbitrantur, cum in Republica gubernanda incurabili furore desipiant. Sed quoniam diuina consilia mortalium sensibus abdita ac retrusa semper fuerunt, quæ humana procuratione ac prudentia prouideri ac intelligi poterant, ea omni studio inuestigasse, & ab vltimo principio repetita tradidisse nobis videmur. Quæ vt facilius perciperentur, ac percepta diutius animis ac memoriæ hærerent, tabulam initio proposuimus, quæ velut imago leuiter expressa in vniuscuiusque oculos incurreret, & quasi totius operis ἰχνογραφίαν

primis lineamentis adumbratam designa-ret. Et quia ab omnibus ciuibus nostris in-telligi cupiebam, maxime tamē à nobilitat, cuius summa semper fuit in hac Republic potestas; populari sermone vti necesse habu, cum linguæ Latinæ non solum flumina, qu tota Gallia vberrimè antea fluebant, v-rum etiam riuuli ac fontes ipsi diuturno be-lorum ciuilium ardore quodammodo exa-ruissent. Nec vero Latina facere decreu-ram. neque enim ab re mea tantum otii mi tunc erat, vt eandem telam retexere licere, nisi singularis amor erga Te meus, cui v non assentiri scelus, vel quidquam peten denegare nefas esse ducerem, eo me inuitun ac renitentem adegisset, cum diceres, argu-menti dignitatem postulare, vt Romani ser-monis splendore illustraretur: tum quod Ro-mani pene soli ex omnibus populis naturæ pa trioque amori iura maiestatis ac Reipublic prætulerunt: tum etiam quod illud sociis & peregrinis æque ac ciuibus deberetur, propte eam

eam, quæ est homini cum homine literarum & humanitatis coniunctionem. Sed non prius tibi acquieueram, quam legatio in Angliam suscepta, inde traiectio in Belgiam vna cum Francisco Andium ac Belgarum Duce, qui me ad consilium accersierat, propositum meum retardarunt: tametsi noua occasione ad id maxime impulsus essem, cum Londini Olybium Gallum hominem, in priuatis illustrium virorũ ædibus: alium item apud Cantabriges in ipsa Academia difficili ac molesta ratione Anglis Rempublicam nostram interpretari comperissem. At Francisco Duce præmatura morte, acerbissimoque totius Galliæ casu nobis erepto, cum & otio liberiore frui licuisset, & ad minuendum animi dolorem vix vlla medicina restaret, operi manus admoui. Igitur interpretandi religione soluti, nonnulla detraximus, plurima emendauimus, plura etiam adiecimus; & ea quæ de iure maiestatis, deq́ magistratuum officiis, imperio, potestate,

quæ item de iure feciali minus accurate vel obscure scripta videbantur, facilioribus illustrauimus & rationibus & exemplis: caput etiam integrum, quod res ita postularet, de ordinibus ciuium, disputationi de corporibus & collegiis subiunximus. Quam quidem ad rem illud efficere studuimus, vt responderent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus; vtque alia ex aliis nexa, & inter se apta colligataque, eadem serie cohærerent. sic enim facilius intelligi posse putaui, non solum quæ quamque rem res sequatur: verumetiam quid cuique consentaneum sit. Genus autem dicendi vsitatum & quietum, nec vllis pigmentis oblitum secuti sumus: parum admodum solliciti num oratio numerosa molliter in aures audientium influeret, animosque suauiter permulceret, modo sua facilitate ac perspicuitate commendaret. nec vero ægrotantium, vt Celsus Medicus apposite scripsit: nec item ciuitatum morbi, verborum luminibus curãtur: ac tantum abest, vt ardua ac sublimia,

in qui-

in quibus explicandis res ipsæ verba rapiũt, nimis illustri ac magnifica oratione quasi ferculis aureis splendidiora fieri, vt etiam talibus illecebris rerum ipsarum pondus & grauitatem eleuari putem: contentus cœnare fictilibus, modo nitidis, in quibus sint epulæ exquisitæ. Duo tamen sunt reprehensorum inter se dissidentium genera: alteri, omnem de Republica quæstionem breuius terminari potuisse putant: alteri, sine flagitio quicquam prætermitti debuisse negant. At cum singula, quæ sunt infinita, contemplaremur: plurima nobis omittenda fuerunt, vt vniuersa (id quod artium tradendarum proprium est,) complecteremur. Iam enim pridem adolescens contritum illud à Philosophis acceperam, Nullam rerum singularum scientiam haberi. Qui autem moderatius de Republica scribi volunt, & alienæ industriæ modum statuunt, difficilem profecto temperantiam postulant in ea disciplina, quæ nullis adhuc maiorum finibus est aut regione conclusa.

 clusa.

clusa. At ne in illis quidem artibus, quarum certiora sunt præcepta, vllum fieri videmus scribendi finem. nec certe vllus est modus inuestigandi veri, nisi inueneris: & legendi defatigatio turpis est in re eo meliore quo magis fuerit explicata, & à plurib. expetita. Quod si iusta reprehensione carent tot ac tam multi scriptores aliarum artium, quæ nullo grauiore morbo quam librorũ magnitudine laborant: quid est quamobrem de re per se ipsa infinita paulo copiosius scribenti non indulgeamus? cum præsertim huius scientiæ tot ac tantæ sint vtilitates, vt omnia omnium imperia cœtusq; iure sociati, eius vnius ope stare, eaq; ex omnibus disciplinis sola principibus, sola claris viris, sola regibus digna esse videatur. Quanquam tanta raritas est eorum, qui hoc de genere scripserunt, vt mirum videri debeat, tam multis ætatibus vix vnũ reperiri, qui serio hanc scientiam tractarit: siue ij, quib. otium peperit rerum omnium affluentia, perinde à literis vt literati a publicis re-

cis rebus seipsos vltro subducunt, siue ij qui vtroq; præstant, tãta negotiorum mole obrui se patiuntur, vt nullum tempus ad cogitationem, scientiarum omnium parentem, aut ad scriptionẽ supersit: siue obscuritas huius artis, Platoni, Aristoteli, Theophrasto, veteribus omnibus tanta visa est, vt qui eam adepti essent, soli sapientum, qualem etiam Pittacum tyrannum fuiße ferunt, appellatione fruerentur. sic enim Plutarchus scribit: Sed nec sapientibus illis nobiscum, nec inter se de optimo ciuitatis statu conuenitis: nõ tantum quod argumentis argumẽta contraria sunt, verumetiam quod ratio secum ipsa (quamquam per naturam id fieri non potest) pugnare sæpißime videatur. Quamobrem cum in infinita opinionum varietate, quæ ab humanis erroribus manare consueuerunt, de duobus alterum fieri poßit, vt earum nulla, alterum non poßit, vt plus vna vera sit: exactißimis rationum ponderibus ac momentis quærendum putauimus, non quid quisq; dixe-

dixerit aut ſenſerit, quantæq; auctoritatis fuerit; ſed quid rationi conuenienter poßet & ſententiæ ſuæ dicere. Si enim id quod verum, laudabile, honeſtum eſt, è purißimis naturæ fontibus hauriatur: cur non oratio noſtra omnem ſibi fidem rationibus naturæ cõgruentibus, id eſt, integris & incorruptis teſtibus, confirmabit? Igitur ad hæc diiudicanda non Delio natatore nobis, ſed acerrimi ac prudentißimi iudicis ope opus eſt: id eſt, eius qui ciuitatum informandarum leges didicerit, qui à Philoſophis, tametſi πολιτειῶν πραγμάτων ἀπειρόκαλοι *fuerunt, politica decreta expreſſerit, qui optimorum principum dicta, geſta, actiones ſtudioſißime perſpexerit, qui abditas tyrannorum artes & arcana retruſa curioſißime perueſtigarit, qui rerum geſtarum veritatem non ab incerto rumore, ſed ab ipſis principum archiuis acceperit, qui populorum ritus, inſtituta, mores, ac cœli cuiuſque vim & naturam intellexerit, qui rerum omnium publicarum, quæ vſquam terrarum exſti-*

*exſtitiſſe comperiuntur, memoriam ab anti-
quiſsima vetuſtate ad hæc vſq; tempora re-
petitam tenuerit: qui deniq; prudentiam il-
lam humanæ vitæ principem ac moderatri-
cem, non tantum præceptis, verumetiam ipſo
rerum agendarum vſu partam adeptus ſit,
qualium hominum tametſi exiguus eſt nu-
merus, in eorum tamen album aggregãdum
eſſe Te, aut video neminem. Itaq; non ſolum
de re tota ſtatuendi arbitrium ad Te, ſed et-
iam patrocinium detuli, quippe & ciuibus
& peregrinis, quorum omnium linguas fere
didiciſti, præter laudem militarem non tan-
tum* πολύγλωττος καὶ πολυμαθής, *verumetiam diſer-
tiſsimus interpres eſſe potuiſſes. Bene vale.
Lauduni Veromanduorum, A. D. III. Kal.
Decembris, M. D. LXXXIV.*

PERIO-

PERIOCHA SIVE ELENCHVS EORVM, QVÆ IN HISCE VI. LIBRIS DE REpublica Iohannis Bodini Andegauensis Galli iuxta seriem capitum tractantur.

Libri I. Cap.

Libri II. Cap.

Libri III. Cap.

III. De-

LIBRI IV. CAP.

LIBRI V. CAP.

FINIS ELENCHI CAPITVM.

IOAN-

IOANNIS BODINI, DE REPVBLICA, LIBER PRIMVS.

Quis optimus sit Reipublicæ finis. CAP. I.

ESPVBLICA *est familiarum rerumq; inter ipsas communium, summa potestate ac ratione moderata multitudo.* Definitionē, ab iis qui de Republica scripserunt, prætermissam, principio posuimus: quoniā artium tradendarum, ac rerum omnium agendarum extremum intueri prius oportet, quā quid aliud disseratur: deinde, cōperto & explorato fine, aditus inuestigare, quibus eo peruenire possit. Est autē definitio nihil aliud, quam rei propositæ finis; qui nisi firmo ac stabili fundamento nititur; quæcunque superexstruas, vno ruitura sunt & eodē momento. Plerisq; tamen vsuuenit, vt, certis finibus propositis, eum quem concupierunt rerum exitum non assequantur: vt neque is, qui scopo sibi ad feriendum proposito, male arcum intēdit. sed si quis artē adhibuerit, & argute conlineare volet, etiāsi aliquantum aberrauerit à scopo: proprius tamen aberit quā ille: nec boni artificis laude carebit, si, qui optimus sagittarius facturus esset, ea ipse fecerit. At qui rerum agendarum finē ignorat, eius adipiscendi spes æq; est illi ademta, vt ei, scopum feriendi qui telum, incertus quo iaculetur, emittit. Finem igitur ac definitionis propositę membra singula suis ponderibus exigamus.

Primum Rēpubl. diximus ratione moderatā esse oportere: quia Reipublicę nomē sanctū est; vt ab ea la-

tronum ac piratarum cœtus arceantur, quibuscũ nulla cõtractuum fides, nulla iuris societas esse debet, sed summa distractio. Et quidem in omnib. bene ac prudenter constitutis ciuitatib⁹, seu de fide ac publica securitate seruãda, seu de fœderib. ineundis, seu de bello inferendo, seu de finib⁹ imperii regendis, seu de cõtrouersiis principum inter ipsos dirimendis, agatur, latrones ac piratæ ab omni iure sociali procul summouentur. Iustos n. ac legitimos [a] hostes, qui respublicas suis quibusdam legibus ac iure gentium communi moderantur, seiunxerunt ab istis qui Rerumpublicarum & ciuilis societatis euersionem moliuntur: Quãobrem si latronibus pactum pro capite pretiũ non afferatur, nulla fraus est: quando iura belli cum illis cõmunicari nec debent, nec iisdem frui legibus, quibus hostes captiui aut liberi fruuntur. Quinetiam a prędonibus captum nec libertatem amittere [b], & testamentum condere [c], omnesq; actus legitimos obire, leges patiuntur: quæ tamen ab hostibus captis [d] olim nõ licuissent: propterea quod iure gentium, qui in hostium manus venerat, vna cum libertate eam quoque quam in suos haberet potestatem [e] amittebat. Ac si quando depositum, pignus, commodatum latronibus reddi, ac de possessione quantumuis iniusta vi deiectos restitui lex [f] iubet, non tam latronum ac prędonum gratia fit illud, quam vt pœnæ ab iis exigantur, qui depositum eiurauerunt: aut qui amissam rerum suarũ possessionem, q̃ iure à magistratu debuissent, vi recuperare maluerunt: aut quia prædonum, qui vocati vel inuocati in ius veniunt, & magistratuum imperia sponte subeunt, rationẽ in iudiciis haberi æquum est, cum eo ipso iam desierint esse prædones. cuius rei cum exempla deesse possunt nemini, tum vero nullũ est illustrius quam de Augusto Cæsare [g], qui decies sestertium edicto promiserat iis, qui Coracotam, latronum in Hispania ducem, ad se deduceret. Coracotas, re intellecta, seipsum Augusto sponte obtulit, ac præmium ex

edicto

a l. Hostes, de verb. signif.

b l. postliminium. de captiuis.

c l. 1. De legat. 2.

d l. eius qui à latronibus. de testamentis.

e l. in libello. de captiuis.

f l. si pignore §. si prædo de act. pig. l. 1. §. si prædo. l. bona fides depositi. l. ita vt si fur vel prædo. commod.

g Dio lib. 56.

dicto popoſcit. Auguſtus & veniam illi,& pactum
præmium dari iuſſit, ne aut mercede ꝓmiſſa vitam e-
ripuiſſe, aut publicam ſecuritatem violaſſe videretur,
aduerſus eum q ſponte ſeipſum iudicio ſtiterat, tam-
etſi iure damnare ac ſupplicio latronem afficere potu-
iſſet. Alioqui, ſi erga latrones eodem iure quo aduer-
ſus hoſtes, vtamur, verendum ſit,ne perditorum ho-
minum multitudinem & colluuiem vndiq; arceſſere
velle videamur; qui cum prædonibus capitali fraude
ſociati,ad bonorum exitium conſpirent.

Interdum tamē ex ꝑdone regē optimum exſtitiſſe,
& qui pirata omnium maximus antea fuiſſet, in bonū
principem euaſiſſe legimus. certe quidem multi graſ-
ſatores, regum appellatione digniores habiti ſunt, q̃
eorum pleriq; qui regalia ſceptra tenent, qui ſuæ diri-
tatis ac immanitatis ꝓbabilem cauſam nullā habent.
Id enim Alexandro Magno probrum obiecit Deme-
trius pirata,cum diceret ſe nihil præter piraticam didi-
ciſſe , nec aliud quicquam de paterna hæreditate cre-
uiſſe,præter duos myoparones: Alexandrum vero,qui
piraticam in Demetrio improbaret,cum exercitu po-
tentiſſimo terra marique impune latrocinari, tametſi
a patre regnum Macedoniæ florentiſſimum accepiſ-
ſet. quæ certe oratio Alexandrum non ad vltionem
acceptæ contumeliæ, ſed ad commiſerationem adeo
permouit, vt Demetrium legioni præficeret. Ac ne
longius exempla petantur , ætate noſtra Sulimanus
Turcarū rex, Ariadenum, Aenobarbum , Diagutum,
Ochialam , piratarum omnium potentiſſimos , maxi-
mis propoſitis præmiis ad ſe pellexit , & claſſibus ac
maris imperio præfecit; vt & eorum opibus ſuum im-
perium confirmaret, & piratarum copias toto mari
graſſantes frangeret ac debilitaret.His quidem illece-
bris prædonum duces ad ſanitatem perducere lauda-
bile eſt;ne extrema deſperatione coacti, in Rerumpu-
blicarum ſtatus inuadant, ſed potius latronum copi-
as ipſi euertant; qui tametſi amicitiam ac ſocietatem

colere videātur, ac spolia ex ęquo diuidāt, vt fertur Bargulo & Viriato piratarum ducibus; ita tamen sceratæ consensionis fides sanctū amicitiæ nomen resp it, ac ne spoliorum quidem diuisio legitima, sed latrcinium dici debet;[a] cum societatis & amicitiæ func menta, quæ in certa naturaq; consentanea ratione p sita sunt, latronibus omnino desint.

a l communi. § in e prædones. communi diuidundo.

Quamobrē Respublicas appellant[b] hominū cœt bene beateq; viuēdi causa sociatos, quę descriptio ciuitati cōueniat definitioni tamen inseruire omni nō potest: quoniā altera sui parte redundat, altera pa te deficitur: cū tria, quæ in omni Republica potissi iudicātur: familia, ipsa, summa imperandi potest & ea quæ ciuitatis cōmunia sunt, huic descriptioni c sint. Nā illud Beate viuere, si ad ciuitatis definitione necessariū esse demus, nullus sit nisi cum summa rū omniū affluentia virtuti locus: nec honesta ciuit nisi placido mari secūdis conspirantium ventorū f tib⁹ impulsa feratur; & cū horribiles illam procellæ turbinum vis agitauerit, misera censeatur: quæ disc plina omnib⁹ est omnium theologorū ac philosoph rum præceptis aliena. Hi enim iustos, etiamsi omn fortunæ acerbitates excipiant, sēp beatos; iniust etiam in maximis prosperitatibus secundisq; rebus i felicissimos esse iudicant. Sic etiam Rempublicā be institutam dicemus, quæ ad verū decus & honestate dirigetur; etiāsi prematur inopia, si ab hostibus obs sa, si ab amicis deserta, si deniq; omni genere calamit tum obruta videatur: quo in statu Massiliam, cum t umphata est a Caio Cæsare, M. Tullius fuisse confit tur: quam tamē rerum omnium publicarum laudat simam appellat. Quis vero ciuitatē quæ solo fertili & vbere locuples, hominum multitudine abundar amicis carissima, hostibus formidabilis, armorū vi p tens, propugnaculis bene munita, præclare instituta putet, si omni scelerum ac flagitiorum immanitate c mulata fuerit? cū nulla virtutum capitalior pestis e poss

b Cicero & Aristoteles in Politicis.

possit, quã beata illa & affluẽs ad cupiditates explẽdas rerum copia; quã cum honestate coniugare nõ minus difficile est, quam quæ maxime inter se cõtraria sunt.

Quoniam igitur cæteris quidem rebus & carere sine probro, & abundare sine laude possumus; virtutibus autem sine contumelia vacare, aut vitiis inquinari sine infamia non possumus; cõsequens est, ea quę beatiorem vitam efficere putantur, opes, inquam, copias, latifundia, bene constitutis ciuitatibus nęcessaria non esse: sed altius intuentem, quam proxime fieri poterit, ab optimo statu discedere oportet: siquidem ciuitatũ æque ac rerum omnium dignitatem ac præstantiam bonorum finibus metimur: vt quanto finis cuiusque ciuitatis præstantior ac diuinior erit, tanto ipsa cęteris excellere iudicetur. Nec tamen Rempublicam idearum sola notione terminare decreuimus, qualem Plato, qualem etiã Thomas Morus inani opinione sibi finxerunt, sed optimas quasq; ciuitatum florentissimarum leges, quantum quidem fieri poterit, proxime consequemur. Quod si eadem est vnius ciuis quæ totius ciuitatis felicitas, & vtriusq; summum bonum in iis positum virtutibus, quæ mentis ipsius propriæ sunt, quæque in sola contemplatione versantur, vt summa cõsensione asseuerant[a], qui cæteris sapientia excellere dicuntur: consequens est illud quoque, ciues illos vera felicitate frui, qui in rerum naturalium, humanarum, ac diuinarum suauissima cognitione exercentur, quique contemplationis suæ fructus præpotenti Deo, totius naturæ principi, ferunt acceptos. Hoc igitur bonorum extremum in singulis statuentes, cur nõ etiam vniuersorum ac totius Reipublice summũ vltimumque finem esse concedemus[b]?

a *Aristot. lib. 7. ca. 3. Ethic. Nicomach. & in Polit. lib. 1.*

b *Aristot. In Politicis eundem singulorũ & ciuitatis finem statuit.*

Sed occurritur, ciuitatũ moderatores plurimũ in eo genere a se ipsis dissentire, cũ suis quisq; cupiditatibus felicitatẽ metiatur: & quorũ de summo bono disciplinę inter se cõsentiũt, nõ tamen boni viri ac boni ciuis, nec singulorũ eundẽ quẽ vniuersorũ finem statuunt.

Hinc exsistit tanta legum ac morum, pro cuiusq; principis arbitrio ac voluntate, diuersitas. Plerisque sordida hominum vita putatur, si studia necessitate tantum, non etiam voluptatibus & ornatu dirigantur: miserum, inquam, arbitrantur, casis fragmine contecti & angustis tuguriis aut gurgustiis, cœli iniurias arcere. Sed quoniã vir sapiens iusti & iniusti, veri & falsi quodammodo lex est, ac veluti norma quędam inflexibilis; qui autem iustitia cæteris ac sapientia excellere putantur, eandem singulorum ac vniuersorum felicitatem statuunt; nos boni viri ac boni ciuis differẽtia sublata, summum bonum singulorum æq; ac vniuersitatis totius, ea quam diximus pulcerrima suauissimaq; sublimium rerum contemplatione metiamur. Aristoteles enim, popularem opinionem interdum secutus, anceps in summo bono finiendo, nec suorum dogmatum constantiam ac conuenientiam tueri videtur quippe qui virtutis actionibus opes ac robur copulare necesse putat: cum tamẽ subtilius eo de genere disputaret, summum hominis extremumque bonum in cõtemplatione collocauit [a].

[a] lib.10. Ethic. & 7. Polit.

At M. Varro, superiorẽ opinionẽ minuens humanã felicitatẽ actione & cõtemplatione cõplexus est. cuius hęc ratio videri possit, quod rerũ simplicium beatitas simplex est: mistarum vero, quæ duabus ex rebus conflatæ sunt, duplex esse videatur. nam corporis opes, in robore, alacritate, decentique membrorum omnium conformatione: animi bona, id est, eius facultatis quæ corpori cohæret, in cupiditatum erga rationem obsequio versatur, mentis vero ipsius bonum, in intelligẽdi virtutibus, prudentia inquam, scientia, religione consistit: vt prudentia ad res humanas, scientia ad naturæ inspectionem, religione ad res diuinas præclare vtatur: quarum virtutum prima quidem, boni & mali; secunda, veri & falsi; tertia, pietatis & impietatis discrimen intuetur: &, quid omnino expetẽdum sit aut declinandum, continent. Porro ex his tribus virtutibus

exsistit

existit vera sapientia, qua nihil est hominum generi praestantius ab immortali Deo tributum: quia nō modo furtis eripi, aut incendio absumi, aut naufragio absorberi non potest; verumetiam homines cæteris rebus destitutos ac desertos, beare per se ipsa potest; non tantum singulos, sed etiam vniuersos. Beatior tamen futura ciuitas est, quæ his aucta virtutibus, fundos habuerit vbertate fertiles, aut quantum satis est ad ciuium alimenta: eaque sit aquarum ac spirabilis cœli tēperatio, vt salubriter viui possit: tum etiam materies ad exstruendas arces ac domos idonea, nisi regio satis ad vim hostium, & ad iniurias cœli propulsandas per se ipsa tuta ac munita sit.

Hæc primordia sunt nascentis Reipublicæ; vt scilicet ea parentur, sine quibus viui nullo modo possit: deinde quærantur ea quibus commodius viuitur; vt medicamenta ad morborum curationē; metalla quib⁹ instrumenta opificibus, armaque militibus necessaria conflari possint, nō tantum ad repellendos, verum etiam ad vlciscendos hostes ac latrones.

Iā vero cum inexplebiles sint hominū cupiditates, posteaquam parta sunt ea. quę necessaria quæq; vtilia putātur, deliciis etiā affluere, ac voluptates inanes cōsectari libet, vt suauius viui iucundiusq; possit. Et quēadmodum nullam instituendorū liberorum curā habemus, priusquam idonea educatione corporis incremēta cōsecuti, rationis & orationis capaces videātur: ita quoq; de cōformandis moribus, deq; naturaliū ac diuinarum rerū peruestigatione ciuitates nō ante curā habent, quā ea quæ ad ciues alendos ac tuēdos necessaria sunt, conquirant: sed mediocri prudentia contētæ sunt ad hostes propulsandos, & ab iniuria ciues cōtinendos. Is autem qui adeptus est omnia quæ ad vitā secure ac beate degendam commoda vidētur, si bene est a natura, melius etiam a doctrina informatus, a flagitiosis & consceleratis hominum cœtibus abhorret, ac bonorum consortium & amicitiam consectatur:

deinde cũ ab iis perturbationibus,quæ mentem de ſanitate deturbant,ſeſe liberum & vacuum ſenſerit,nec in præmiis caducis ſpem poſuerit rerum ſuarum,certe caſus humanos & inconſtantiam varioſq; mores, ætates,conditiones intuetur:alios quidem in ſummo poteſtatis & imperii gradu,alios in extrema calamitate& inopia conſtitutos;tum viciſſitudines, ortus, obitusq; rerum publicarum , ſtudioſe contemplatur, & anteceſſiones conſequentibus coniungit. poſt a rebus humanis ad naturę pulcritudinem conuerſus,ſeipſum in contemplanda ſtirpium,animãtium , metallorum varietate oblectat;& vniuſcuiusque formam,vires,præſtantiam, atque adeo elementorum vices alternas , ac ſingularem in rebus omnibus antipathiam & contagionem,cauſarumque mirabilem ſeriem& conſenſionem,qua primis extrema , media vtriſque , omnia omnibus cohærere videt;& vnde ſingula generata ſint, quo recurrant,quando, quomodo obitura,quid in iis mortale & caducum , quid immortale ſit ac ſempiternum:ac paulatim in cœlum veluti pernicib⁹ alis abreptus, clariſſimorum ſiderum ſplendorem , cæleſtiumque corporum vires,ſitus , interualla , curſus inæquales , ac mundi totius partiumque omnium congruentiam & quaſi concentum ſuauiſſimum miratur, incredibilemque voluptatem ex his capit,cum flagrantiſſima cupiditate ac deſiderio cauſarum omnium peruestigandarum , quouſque ad vltimum principium , ac pulcerrimi huius opificii temperatorem Deum perducatur:quo cum peruenerit , cogitationum ſuarum curſum ſiſtit, cum intelligit æternam mentem eſſe infinitæ cuiuſdam naturæ , magnitudinis , poteſtatis, ſapientiæ , quæ nec oratione cuiuſquam explicari , nec mentis vllius cogitatione percipi poſſit:laudationibus tamen diuinæ maieſtatis ſplendorem , quantum quidem poteſt,euehit ac prædicat , ſummaque proſequitur veneratione. Talia mente agitantem ſuis oportet illecebris diuina virtus trahat ad verum decus , & ad

bonorum

bonorum omnium extremum. His enim artib⁹ homines pulcerrimam rerum naturalium, humanarum, diuinarum ſciētiam ac felicitatis humanę ſummam propemodū conſecuti videntur. ¶ Si ergo ciuem ita inſtitutum ſapientem ac beatum iudicamus, nō qui opum communium ac peruagatarū copiam, ſed qui præſtantium rerum & remotarum a captu vulgi cognitionem & intelligentiam ſit aſſecutus, quanto Rempublicam beatiorem iudicare debemus taliū ciuium multitudine abundantem, etiam ſi anguſtis cōtenta finibus, ſuperbas aſpernetur opes, ac delicias ampliſſimarum ciuitatum, quæ ſummam felicitatem ſumma voluptate, aut copiis & opibus, aut inani gloria metiuntur? Nec propterea ſummum illud hominis ac ciuitatis bonum cōfuſum aut miſtum efficiemus. etſi enim hominis natura duplex eſt: altera quidē mortalis & caduca, altera vero immortalis ac ſempiterna; illud tamen confitendum eſt, in ea parte quę nobilitate cęteras vincit, id eſt, in mēte, ſummum bonum ineſſe. nam ſi verum eſt, vti eſt, corpus hoc oſſibus & carne compactū & coagmentatum, menti ſeruire, & rationi cupiditatem; quis dubitet felicitatis humanæ ſummam a prędtantiſſima virtute, quam mētis agitationem appellant, totā pendere? tametſi enim Ariſtoteles ex opinione Stoicorum, hominis bonum in virtutis actione poſuiſſet; idem tamen actionem ad contemplationis finem referri iudicauit oportere: alioqui hominū vita beatior eſſet, inquit, quam deorum, qui nullis actionibus aut negotiis implicantur, ſed mentis agitatione ſuauiſſima ſolidaq; tranquillitate fruuntur. At quum nollet magiſtri Platonis ſectam tueri, & a propoſita ſuſceptaq; ſententia diſcedere, turpe putaret; quoniam in actione beatam vitam initio poſuerat, verborū ambiguitate vſus, ſummam felicitatem in mētis actione, quę ipſa nihil aliud eſt quam contēplatio, collocauit; ne ſummum bonū rebus omnino inter ſe diſſidentibus, motu inquam & quiete, definiret. Idem tamen cum perſpiceret ſingu-

lorum hominum æque ac vniuersorum vitam perpetuo quodam agitari motu, ac necessariis negotiis impediri, noluit aperte summum illud quod quærimus bonum, in sola cõtemplatione collocare: id ꝙ tamen necesse est confiteri. Etsi enim actiones quibus hominum vita sustentatur, cibum inquam, potum, sommũ capere, tã necessariæ sunt, vt iis diu carere homines nõ possint: nemo tamen adeo rudis est, vt in iis rebus bonorum extremum cõsistere putet. virtutum enim earum quæ Morales dicuntur, dignitas longe maior est, propterea quod ab his ad purgãdos a perturbatione & ægritudine animos adiumenta quæruntur, vt purgata mens clarissima intelligendi luce compleatur. Ex quo intelligitur, morales virtutes ad eas quæ mẽtis propriẹ sunt, quasi ad finem referri. Felicitas autem summa dici non potest cuius est aliud extremum, quæque ad diuiniora pertinet: vt corpus ad animum, appetitus ad rationem, hæc ad mentem, motus ad quietem, actio ad contemplationem. Igitur M. Varro, qui hominis bonum actione & contemplatione mistum esse putauit, commodius, opinor, ac melius dixisset, hominum vitam vtraq; egere; summum tamen extremumq; bonum in contemplatione versari: quam Academici iucundiam, Hebræi pretiosam mortem appellant, propterea quod mentem labe terrestri & corporeis vinculis solutam ac purgatam, in cœlum perducit.

Nõ poterit tamẽ Respublica diu stare, si deseratur ab iis actionib⁹ quẹ in ciuiũ salute tuẽda, in iure dicundo in alimẽtorũ cẹterarumq; rerũ ad vitã necessariarũ assidua inuectione versantur: perinde vt mens sublimiũ rerũ cõtemplatione abrepta, corpus ipsum fame ac siti lãguere, aut vigiliarũ studio enecari patiatur. Sed quẽadmodum in hoc aspectabili mundo, quem pfectæ & consummatẹ Reipublicæ imaginem appellare possumus, luna velut anima mundi ad solem propius accedens, deserere videtur regionem hanc spirabilem & elementarem: postea tamen solis congressu grauida

vim quādam cœlestem singulis corporibus impertit: sic quoque animus vi contemplationis abreptus, & quodammodo intelligēti soli, quæ mens est vniuersitatis, coniunctus, virtute diuina mirabilem in modum illustratur; deinde rursum ad corporis curam relapsus, vires corporeas instaurat. Idem tamen si nimium intentus corpori ac sensuum voluptatibus immersus, mētem deserat, idem illi vsuvenit, quod lunæ, quę solis conspectū fugiens, vmbra terrestri obuoluta, splēdorem ac lucem amittit; ex quo quidem luminis deliquio fœda monstra procreantur, totaque rerum natura perturbatur: si tamē a solis amplexu nunquam luna diuelleretur, vniuersa hæc mundi animabilis coagmētatio & cohærentia omnino dissiparetur. Idem nobis de Republica relinquitur iudicandum; cuius finis optimus in iis virtutibus consistit, quæ ad contemplationem feruntur, etiamsi publicæ actiones, quæ minus honestæ sunt, antecedant; vt sordium euectio, curatio frumentaria, annona Reipublicæ, quæque ad ciuium alimenta & præsidia vitæ necessaria iudicantur; quæ virtutibus moralibus longe inferiora ducimus. Virtutū item moralium summa ad eas virtutes ptinet, quæ contemplatrices dicuntur; quarum præstantissima est quæ circa rem omnium pulcerrimam versatur. Itaque Deus opt. max. cum omnia sapiēter, tum illud potissimum quod rebus agendis ac negotiis cōtrahendis sex omnino dies definiit; diem vero septimum contemplationi & quieti sanctissimæ consecrauit, quem vnum [a] ex omnibus beauit, & cui soli benedixit; vt diem hūc festum hilariter ac iucunde transigamus, & pulcherrima Dei prępotētis opera, iudicia, iussa, intuentes, in eius laudibus acquiescamus. Atq; hęc de summo singulorum ac vniuersorum totiusq; ciuitatis bono.

a Gen ca. 2. Deut. c. 5. Exod. cap. 20.

Quæ cum ita sint, tanto beatior futura est ciuitas, quanto proprius aberit ab eo fine, quem proponimus & ad intuendum & ad imitandum. Et quemadmodū humanæ felicitatis ac calamitatis gradus in singulis hominibus

hominibus quamplurimos videmus, prout bonorum ac malorum varios fines ſibi propoſuerunt: ita quoq; Reſpublicæ ſuos habent quodammodo felicitatis ac miſeriarum gradus; quia nec cum perfectis hominibus pleneq; ſapientibus, nec cum furioſis ac dementibus ſemper viuitur; ſed plerique mediocria vitæ officia tuentur. Lacedæmonii quidem excelſo ac forti animo ſemperq; vincendi cupiditate inflammato fuiſſe ferũtur; [a] iniuſti tamẽ ac toties perfidi, quoties de publicis commodis ageretur; quia ciuium diſciplina, leges, mores, inſtituta nõ alium finem aut exitum habuere, quam vt ciues tum ad pericula ſubeunda, tum ad voluptates ac delicias, quæ animorũ vim ac robur frãgere ſolent, elatos & inuictos efficerent; ſed eatenus tamen vt ſuarum actionum & cogitationum ſummam Reipublicæ vtilitatibus metirentur. Romanorum vero ciuitas beatior quam Lacedæmoniorum, quod prȩter animi magnitudinem, iuris quoq; ac iuſtitiæ [b] vim veluti ſcopum ciues ſibi propoſuiſſent. Enitẽdum nobis eſt igitur vt quam proxime fieri poterit, ab ea quã ſummam duximus, ſingulorũ ac vniuerſorum ciuium felicitate diſcedamus. Explicata nobis eſt prima pars definitionis Reipublicæ, cætera ſuo quæque ordine ac loco perſequamur.

[a] *Plato. Plutarch in Lyſandro, Ageſilao, Lycurgo.*

[b] *Cicero in offic. & Dionyſ. Halicar. lib.1.*

De iure familiari, & quid inter familiam ac Rempublicam interſit. CAP. II.

FAMILIA, *eſt plurium, ſub vnius ac eiuſdem patrisfamilias imperio, ſubditorum, earumque rerum quæ ipſius propriæ ſunt, recta moderatio.* Secundum definiendæ ciuitatis caput, verſatur in familia; quȩ ipſa ſeminarium eſt ac veluti rudimentum rerum omnium publicarum. Et quidẽ nulla probabili ratione mihi videtur Ariſtoteles, Xenophõtem ſecutus, a Politicis œconomica, & ciuitatem a familia diſtraxiſſe: quod aliter fieri non poteſt, quam ſi membra ſingula ab ipſius corporis vniuerſi cõpage diuellamus: quod quid aliud eſt quã ſine

ſine vllis ædificiis vrbes conſtruere velle? Certe quidē collegiorum & corporum, atq; adeo vniuerſitatis ſcientiam ſeorſum tradere oportuiſſet; cum non ſint familiæ, ſint tamen Reipublicæ partes. At legum latores & iuriſconſultos, quos veluti duces in diſputatione de Republica ſequi debemus, iiſdem legibus ac diſciplinis Reipublicæ corporū & collegiorum ęq; ac familiarum iura complecti videmus. Nos tamen aliter atque Ariſtoteles. Is enim Oeconomiam bonorum accumulatione definiit: quæ collegiorum æque ac ciuitatum communis eſt: at Familię appellatione, & rectā domus gubernandæ rationem, & iura patrisfamilias in ſuos complectimur: quę ab Ariſtotele & Xenophonte prætermiſſa videmus. Quemadmodū igitur familia bene ac prudenter inſtituta, vera eſt ciuitatis ipſius imago; ac domeſticum imperiū, ſummę in Republica poteſtati quodammodo ſimile: ita quoque familiæ regendę ratio ſingularis quædam eſt Reipublicæ inſtituendæ ac moderādæ diſciplina. Et, vt ſingula membra corporis quamdiu officium nō deſerunt ſuum, firma valetudine & explorata ſpe ſalutis fruūtur: ita quoq; ſi familiæ ſingulæ ſuis quæque officiis contineantur, ciuitas vniuerſa rectam ſeruabit bene viuendi diſciplinam. Sed ſi vir in vxorem iniurius ac contumelioſus ſit; ſi vxor viri partes præripere conetur, neque ſe ei morigeram præbeat; ſi vterq; liberos in ſeruorum, ſeruos in pecudum loco habeat, imperioque duriore premat; ſi liberi parentum, ſerui dominorum iuſſa detrectent: quis nō videt nullam in illa domo concordiam, nullam animorum voluntatumq; conſociationem, ſed plena omnia rixarum & contentionum fore?

Cum igitur ciuitatis inſtituēdę ratio, familiarū recta moderatione veluti ſuis quibuſdā fundamētis innitatur ac fulciatur, primā ac præcipuā familiarū recte inſtituēdarū rationē inire oportet. Diximus Rēpublicam eſſe legitimā pluriū familiarum, & earum rerū quę illis cōmunes ſunt, cum ſumma poteſtate gubernationem.

Plurium

Plurium appellatio nō poteſt in familia duorū numero contineri, vt fere ſemper[a]: cum ad collegium cōſtituendum tres perſonæ neceſſariæ ſint[b], tres quoq; pſonas, præter patrēfamiliæ, neceſſarias in familia definienda ducim⁹ ex ſententia iuriſconſultorū[c]. Et quoniam familiæ, collegia, cœtus, ciuitateſq; omnes ac totum genus hominum interiret, niſi cōnubiis quaſi quibuſdam ſeminariis cōſeruaretur ac propagaretur: conſequens eſt, familiam ſuis omnibus numeris ac partib. ſine matrefamilias perfectam & conſummatam nō videri. Ex quo fit, vt quinq; perſonis integra familia conſtituatur. Quod ſi tribus perſonis nec paucioribus conſtat collegium, totidemque familia præter patrem ac matremfamiliæ: ſequitur tres familias, nec pauciores, ad ciuitatem coſtituendam neceſſarias eſſe. Inde opinor Apuleio ac veteribus contritum illud ac peruagatum, *quindecim perſonis populum conſtari.* Etſi enim paterfamiliæ DCC vxores habeat, quot Salomo rex Hebræorum, &[d] ſexcentos liberos, quot Hierotimus rex Parthorum ab vxorum multitudine ſuſtulit, aut quingentos ſeruos, quot M. Craſſus in cenſum retulit, quia ſub vnius & eiuſdē patrisfamiliæ imperium ſubiugantur, nec populi, nec ciuitatis appellatione veniāt, etiāſi filios omnes ac ſeruos cōnubiorum ac commerciorum iure coniungat, quamdiu fuerint ſub eiuſdē imperio ac poteſtate; quem etiam in cunis adhuc vagientem lex[e] ipſa patremfamiliæ appellat. Inde verbum אלף Hebræis pro familia vſitatum, non quia mille perſonis familia definiatur, vt nōnulli putant; ſed a verbo אלוף quod principē ac dominum ſignificat. Vt familia vniuerſa ab ipſo capite nomen accipiat: rectius opinor, quàm Græci ab οἴκῳ, aut Latini a famulis.

Sed qd prohibet, dicat aliquis, tria collegia ſine familia ciuitate conſtituere, ſi ſumma imperii poteſtate regātur? Id quę videri poteſt; non ſit tamen Reſpublica; qa nullū collegium, nullū corp⁹ ſine familia ſtare diu poteſt, ſed breui oportet intereat. at[f] iuriſconſulti tradunt

[a] l. vbi. De teſtib.
[b] l. Neratius, de verb. ſig.
[c] l. familia, eod.
[d] Iuſtin. lib. 4.
[e] l. pronunciatio de verb. ſig. §. familia.
[f] l. proponebatur, de iudic. ff.

dũt, populum immortalem esse, ac millesimo post anno eundem fore qui antea fuisset, etiamsi vsusfructus Reipublicæ legatus post annum centesimum [a] exstinguatur: ne proprietas inanis sit ac inutilis domino futura, quoniã ciues omnes vnius sæculi diuturnitate intermori videantur, licet immortales sint sempiterna quadam sui generis propagatione futuri; non aliter ac nauis illa Thesei, quæ tametsi nouarum tabularũ substructione centies immutata fuisset, antiquum nomẽ retinebat. Vt autem nauis informe lignum fit, sublata carina, quæ proram, puppim, & costas firma coagmẽtatione sustinet: ita Respublica sine summa potestate, q̃ omnia ciuitatis membra familiasq; singulas in vnũ corp⁹ cogit, consistere nullo modo potest. Et vt nauis, ne a proposita similitudine discedam⁹, in partes plurimas diuidi potest, aut omnino flãmis absumi: sic etiam popul⁹ in diuersa loca dissipari, aut penit⁹, salua vrbe, exscindi: quia nec in personis nec in mœnibus ciuitas subsistit, sed in ciuium omnium cœtu sub eiusdem imperii summa potestate. Vt enim elephas nõ magis animal dici debet quã formica: sic Ragusia, ciuitatum fere omnium, quæ sunt in Europa, minima, nõ minus Respublica dici debet, quã Turcarum aut Tartarorum, aut etiam Hispanorum, quorum imperia iisdem finibus, quib. solis cursus, terminantur. & quemadmodũ exigua familia angustissimis gurgustiis comprehensa, eodem familiarum iure censetur, quo q̃ superbissimis ac late patentibus ædificiis gloriantur: sic Vlysses, cuius imperium Ithacæ scopulo continebatur, rex æque dicitur ab Homero atq; Agamemnon. recte n. Cassiodorus magnum imperium *magnam Rempublicã* appellat, quã Princeps vnus summo imperio moderatur.

a l. an vsusfructus. de vsufruct. ff.

Quare si ex tribus familiis vnus paterfamiliæ cæteris imperet, eique pareatur; aut vnus duorum imperium subire nõ recuset; aut tres simul ac semel summum ius in trium familiarum subditos exerceãt, æque dicetur respublica, ac si multitudine ciues innumerabiles

comple-

complectatur. Ita fiet vt familia interdum maior sit quam Respublica. quod de familia Tuberonis iure dicebatur [a], cum sexdecim liberos vna cum vxoribus ac seruis cũ imperio domestico regeret. Igitur fallit Aristoteles [b], qui putat Babylonis vrbem, cuius ambitus quadrata figura tãtus erat, vt vix toto triduo [c] pedestri gressu conficeretur, gentem potius dici debere, quam rempublicam; quam ipse decem millibus ciuium definiendam putauit: quasi absurdũ esset gentes multitudine innumerabiles ac locis infinitas, quæ modo eiusdem imperii summa potestate regãtur, Rempublicam appellare. Ista ratione ciuitas Romanorum, qua nulla clarior exstitit vnquam, Reipublicæ laudẽ non mercatur: cum suæ originis initio tria tantum, nec plura ciuium millia complecteretur; Tiberii vero principatu, quinquies ac decies millies centena millia; ac prçterea centũ ac decẽ millia, qui pene toto terrarum orbe dispersi erant, censa fuisse legamus, præter seruos, quorũ numerus decuplo maior exstitit. nec tamen eo numero prouinciales Romano imperio subditi, nec itẽ sociæ ciuitates, ac liberi populi continebãtur, qui respublicas ab imperio Romano diuisas habuerunt. Est igitur summũ imperiũ quasi Reipublicæ cardo, quo magistratus ac leges innitũtur, & cuius vi ac potestate collegia, corpora, familiæ, singuli ciues in vnũ veluti corpus coguntur; siue vno sint & eodem conclusi loco, vt Suitensium respublica, sociarum minima; siue plures habeat prouincias, qualis Persarum, quæ ab extremis Indiæ populis vsque ad Hellespontum centum ac viginti septem prouincias habuisse fertur [d]: qualis nunc etiam Æthiopum respublica, cuius quinquaginta sunt prouinciæ; quas Paulus Iouius nulla ratione Regna vocat cum vnius & eiusdẽ principis, qui Negus ab illis appellatur, summo imperio ac potestate reguntur.

Sed præter illud imperiũ, quod posuimus quasi reipublicæ totius fundamentũ, multa sunt præterea ciuibus inter se cõmunia; scilicet forũ, fana, porticus, viæ, leges,

a Plutarch in Æmilio.

b In Politicis.

c Herodot. lib. 1. Ionas cap. 3

d Esther ca. 1. Herodot. Plutarchus in Artaxerxe.

leges, iura, iudicia, ſuffragia, conſuetudines, theatra, mœnia, publica ędificia, paſcua communia, agri publici, ærarium; denique præmia, pœnæ, legis actiones, multæque cum multis res rationesque contractæ: hæc inquam, omnia aut ciuium omnium nexu & mãcipio aut vſu & fructu cõmunia ſunt, aut certe publica, aut vtraque ſimul. Magna etiam illa communitas eſt, quæ tum ex collegiis & corporibus, tum etiã ex beneficiis vltro & citro datis & acceptis coaleſcit. alioqui nulla, ne cogitatione quidem, fingi Reſpublica poteſt, quæ nihil omnino habeat, publicum aut commune. Quãquam fieri poteſt, vt agrorum pars maxima ſit cõmunis vniuerſorum ciuium, pars vero minima ſingulorũ: vt Agraria lege Romuli totus ager Romanus, qui millia iugerũ octodecim capiebat, trifariam [a] diuiſus eſt: prima pars ſacris faciendis; ſecunda neceſſariis reipublicæ ſumtibus; tertia ſingulis ciuibus ceſſit: cum autẽ tria ciuium millia cenſa fuiſſent, ſingulis ciuibus duo iugera tributa fuere.

[a] *Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 2.*

Sed vtcũq; agri diuidantur: fieri nõ poteſt vt omnia omniũ ciuiũ cõmunia ſint; quod Platoni adeo pręclarũ & optandum videbatur, vt etiã liberos & vxores omniũ cõmunes eſſe cuperet: ſic n. fore augurabatur, vt verba illa MEVM & TVVM nunquã inter ciues exaudirẽtur: quaſi omniũ quas in republica videmus diſcordiarũ ac ciuilium bellorũ occaſionẽ præberẽt. nec intelligebat bonorum ac rerũ omnium cõmunione Rẽpublicã interire: quia nihil publicum eſſe poteſt, vbi nihil ſit priuatum: nec regem quemquam futurum, ſi ciues omnes reges ſint: vt neq; vllus concentus exaudiatur, ſi vocum artificioſe inter ſe cõfuſarum diuerſitas ac diſſimilitudo, quæ harmoniæ ſuauitatem efficit, ad vnum & eundẽ ſonum reuocetur. Quanquam huiuſmodi ciuitas, ſi tamẽ hoc nomine appellari poteſt, omnino repugnat diuinis ac naturæ legibus, quib9 nõ ſolum adulteria & inceſtus, ſed etiam rapinæ ac furta tam diſerte prohibẽtur, vt ne aliena quidem per leges

diuinas expetere liceat: quibus legibus perspicuum fit capitalem esse orationem, quę ad æquationem bonorum pertinet: cum Respublicas diuina procuratione fundatas, & constitutas ob id fuisse videamus, vt suo iure publica ac priuata tenerentur.

At illã rerũ omniũ pestẽ ac pturbationẽ verius quã cõmunitatẽ, sequitur familiarũ[a] omniũ interitus, quæ in vxorũ ac liberorũ atq; adeo rerũ omniũ confusione cõsistere nullo modo possunt. Nec mirũ debet videri, si ab hac opinione tam absurda Plato spõte discessit, & eam quam ipse Socrati adscripserat Rempublicam, facile passus est aboleri, vt suam moderate tueretur. Nã qui Massagetas omnia habuisse communia iactãt, poculum tamen & gladium quemq; suum habuisse confitentur: vestimenta etiam priuata cuiusque fuisse necesse est; alioqui debiliores ab iis spoliati fuissent, qui robore plus cæteris valerent. Quemadmodum igitur Respublica est legitima plurium familiarum, & rerum inter se communium cum summa potestate gubernatio: sic Familia est plurium sub vnius ac eiusdẽ patrisfamilię imperio subditorum, & earum rerũ quæ ipsius proprię sunt, recta gubernatio. nam in eo potissimum Reipublicæ ac familiæ discrimẽ versatur: quod paterfamilias rerũ domesticarum ac familiæ totius potestatem habet; etiamsi vnaquęq; domus aliquid in publicum seu vectigalium seu tributi nomine cõferre cogatur. Ac fieri potest vt ciues omnes conuictu communi vtãtur, collegiorum in modũ, qualia fuere Spartiatarum, qui seorsum ab vxorib⁹ & familia cibum sumere ac dormire consueuerant, quindecim aut viginti virorum cœtu coacto. Cretensium vero moribus ciues omnes vtriusq; sexus, vxores inquã, liberi, senes, iuuenes, egentes, diuites, simul epulari consueuerant[b]: sua tamen cuiusq; propria fuere; sed singuli tãtum erogabant, quantum vniuersis ad communẽ conuictum satis esse videretur. commodius illi quidem quam Anabaptistę, qui nostra ætate in Westphalia nõ modo cõmunem

a Res familiaris opponitur rei publicæ: l. 7. § si paciscar, de pactis. l. 4. de publicis iudiciis. ff.

b Aristoteles, in Politicis.

anem illum conuictum, sed etiam nouam bonorum omnium, præter vxorum, quas plures habere licebat, ac vestium, communionem inuexerant[a], vt mutuam inter se concordiam & amicitiam commodius tuerentur: à qua tamen longissime abfuerunt. Iam qui rerum omnium communionem admittunt, tantum absunt ab ea, quam se tueri posse confidunt, nium inter ipsos amicitia, vt amor ille mutuus viri & oris, parentum etiam erga liberos, ac vicissim liberorum erga parentes pietas, denique proximorum & inium mutua caritas penitus exstinguatur, sublato opinquitatis iure, quo vinculo nullum ad ciuium ncordiam & necessitudinem firmius cogitari pot. nam quod ames vehementer, tuum sit oportet; & idem totum tuum: communitas vero per se ipsa dissiorum ac discordiarum parens ab iurisconsultis meo appellatur[b]. Nec minus fallunt, qui putant rerum mmunium maiorem quam priuatarum curam fo- cum publica videamus ab omnibus æque deseri[c], si ex publico rapiant quod in priuatam vtilitatem nuertatur. Denique amoris & amicitiæ natura est iusmodi, vt in plures dispersa perinde vim amittat[d]: flumina quæ in riuulos diuisa, nec hostes aditu proere, nec ferendis nauibus vtiles esse possunt. I- ur certa familiæ gubernatio, vxores, liberos, sers, ac priuatas cuiusque res tum ab aliarum familiam iure, tum etiam ab eo quod reipublicæ commu- seiungit. Quin etiam in omni republica bene contuta præcipuam pupillorum, furiosorũ ac prodigom curam magistratus gerere videmus; quia[e] reipubæ interest ne priuatorum bona diripiantur. Sæpe oque legibus acquirendarum ac distrahendarum um modus & conditio præscribitur; quia familiam ac bonorum cuiusque conseruatio, cum Reipucæ cura ac tutela coniuncta videtur.

Ac tametsi leges omniũ cõmunes sũt, nihil tamẽ vesua quædã esse familiarũ statuta, suum ius familiare

a Sleidan.

b l. cum pater. §. dulcissimis, de legat. 2. l. 2. quando & quibus quarta pars C. l. iure cõmuni vrbanorũ prædiorum. l. sancimus. §. fin. autem. de dona. C. l. Lucius. §. Caius. de legat. 2. ff.

c l. 2. quando & quibus quarta pars.

d Plato in Menone. Plutarch.

e l. 1. l. ius dandi, de tutelis. ff.

a Bartol. in l. omnes populi. de iusti. ff. Baldus in l. cum omnes. de episcopis. Imola & Cumanus in l. 3. de testamentis. Andreas ad Specul. in titul. de testamentis. §. compendiose. Bald. in l. 2. de constituta pecunia C. Innocentius in cap. cum accessissent, de constit.

b anno 1370. & 1431. Decius consil 515.

c Bald. in c. 1. §. mulier, si de feudo controuersia. per c. 1. de filii. nat. ad morganaticam.

ac priuatum[a], ab antiquis familiarum principib⁹ ins tutum. Exemplum habemus in clarissima Saxonu gente, quę plures habet familias priuato quodam iu vtentes, ac plane diuerso, tū ab imperii Germanici l gibus, tum etiam à communibus Saxonum institut Duces itē Bauariæ & Palatini comites iure familiari tuntur, tum in legitima bonorum suæ gẽtis successi ne, tū etiā in electoris imperiali munere; quod vicissi ducib⁹ Bauaricis ac Palatinis auorū instituto tribui portet: quæ iura Bauarię dux vt renouarētur, ad imp riales Augustę cōuentus rogationē superiorib⁹ anr tulit. Iura quoq; domestica sunt, inter Saxonum Hassorū principes, quę Cæsares ipsi Carolus IIII. & S gismundus comprobarunt[b]; quibus inter Austriæ Bohemiæ gentiles familiari iure cautū erat, vt alteri familiæ deficientis hæreditas alteri accresceret, vti c tigisse videmus. Ac ne lōgius a nostris discedamus, i ra familiaria Lauallę gẽtis regali diplomate ac Senat Gallici auctoritate comprobata videmus, legibus m nicipalibus ac institutis plane contraria. nā eo iure p mogenitos vniuersam hæreditatem cernere licet, conditione, vt pecunia cohæredibus satisfiat, ac V i gentile nomen stemmataq; pura præ se ferre teneat. Seuerius etiam Rutenorum, Albretorum, ac Balmai gentili iure receptum erat, vt fœminæ ab auorū he ditate omnino arcerentur, quandiu mares quocur gradu propinqui exstitissent, quasi legem Salicā pri cipibus Allobrogum visitatam in familias suas deriu rent. Hæc quidem seu familiaria, seu gentilia iura auis & proauis illarū gentium, ad sui nominis ac fan liæ decus perpetua quadam serie tuendum origin traxere; quæ quodammodo ferenda sunt[c] in claris c illustrib⁹ familiis. & quidem illa quæ diximus priua iura non modo familias, sed res quoq; publicas inc lumes ab interitu sæpe cōseruarunt. Quāobrem p denter imperiali decreto comitiorū, quæ Augustæ

cta sunt[a], post diuturnas bellorum ciuiliũ clades, gẽ-
lia principum iura renouata fuere, sine quib⁹ impe-
um illis temporibus præcipiti ruina casurum videba-
ur. Quod quidem ad obscuras familias pertinere non
ebet, vt iura publica quantum quidem fieri possit o-
nium communia sint & eadem. Non enim sine gra-
issima causa ferendum est, vt priuatis familiarum pa-
cis iuri publico[b] derogari possit. Neque vero iure fa-
niliari ab auis & proauis constituto posteri obligãtur,
isi quatenus ipsi præbuerint assensionem. Itaq; prin-
pes Albretorum ac Lauallæ gentis, inter quas Mom-
norantia censetur, gẽtilia proauorum iura rebus iudi-
atis nõ ita pridem rescindi curauerunt. Multo minus
cra familiaria gẽtiliave[c] Romanorum institutis pro-
ata ferenda sunt; ne pro familiaribus publica deserã-
ur, vt Camillus querebatur apud Liuium[d]: *An, inquit,
entilia sacra ne in bello quidem intermitti, publica sacra &
omanos deos etiã in pace deseri placet?* Erat enim lex XII.
abularum his verbis concepta: Sacra privata
erpetva permanento. quam M. Tullius in suas
eges transtulit. Atque hæc de Reipublicæ & familiæ
ifferentia in vniuersum dicta sint: nunc de singulis
amiliæ partibus disseramus.

a *Anno* 1555.

b *l. Ius publicũ de pactis ff.*

c *Macrobius in Saturnalibus. Cicero.*

d *Liuius lib. 5.*

De mariti erga vxorem potestate, deque mutuis inter ipsos officiis. Cap. III.

Omnes hominum cœtus iure sociati, siue familiæ, siue collegia, siue vniuersitates, siue Respublicæ, mperandi ac parendi mutuis officiis cõtinentur; cum ibertas illa, quam nullis astrictam legib⁹ vnicuiq; na- ura dedit, sub alterius imperium ac potestatem sub- ungitur. Omnis autem potestas est publica, vel priua- ta: publica, aut legibus soluta est, eorum scilicet qui summum imperij ius habent: aut legibus imminuta, qualis est magistratuũ, qui etiamsi priuatis imperent, ipsi tamen superiorum imperiis ac legibus tenentur. Priuata potestas est in patrefamilias, aut in corporibus

& collegiis,cũ vniuersi aut maxima pars omniũ ca
ris imperat. Potestas autẽ domestica quadruplex
mariti scilicet aduersus vxorẽ, patris in filios, dom
erga seruos,principis familiæ in famulos mercede
ductos.

Cum igitur omnis humanæ societatis legitima
bernatio pẽdeat ab imperãdi ac parendi prudentia
singulis imperii partib⁹,eo,quo proposuimus, ord
disseramus. *Est enim naturalis libertas huiusmodi,vt ani*
[a] *bene à natura informatus,imperiũ alterius,post Deũ imm*
talẽ,reiiciat,præterquã sui ipsius,id est, *rectæ rationis, qu*
diuina volũtate per se ipsa nũquã aberrat. Rationis autẽ
cupiditates imperiũ naturale omniũ maximũ & ar
quissimũ est.prius enim quã alteri recte quis imper
sibiipsi imperare cõdiscat, vt rationi tribuatur impe
um,cupiditati obsequiũ: ita fiet vt habeat quisq; si
atq; hæc iustitiæ totius summa est, hæc virtutũ omn
prima ac pulcerrima, quæ cæteras omnes amplexa
uet ac tuetur:ex quo ꝓuerbiũ Hebræis contritũ; *Ini*
caritatis à seipso quemq; ducere oportere;id est, sub ration
imperium domitas habere cupiditates. Hæc natura
imperii prima lex est,vt quidem videmus in oratior
quam Deus habuit,tum ad primam omnium [b] mat
familias,tum aduersus eum,qui primus se faterno pa
ricidio contaminauit [c]. Nam imperium illud ꝙ De
Adamo in vxorem dedit, dupliciter interpretor: pi
mum quidem ac pręcipuum est,rationis in libidinei
alterum,mariti aduersus vxorem. Est enim mens
pars illa intelligentiæ particeps in homine,veluti m
ritus:cupiditas autem quasi fœmina.prius enim qua
Deus Euam creasset,de Adamo dictum erat,*masculu*
& fœminam creatum esse [d]. Quamobrem in sacris lite
Fœmina pro Cupiditate sæpissime vsurpatur, nunq
tamen sæpius,quam apud Salomonem,qui sic vixit
amantissimus;sic scripsit,vt omnino capitalis fœmin
rum hostis esse videatur;cum tamẽ omnis illa orat
tum de materia,tũ de cupiditate intelligatur [e].Sed ist
à Theologi

a *l. libertas,de statu hominũ, ff.*

b *Gen.cap.3.*

c *Gen.cap.4.*

d *Gen.ca.1.fine*

e *Rab. Maymon.lib. 1. nemore anebo-quin.*

Theologis ac Philosophis disserãtur: id vero, quod huius quæstionis proprium est, de imperio mariti aduersus vxorem quale sit, explicandum nobis est.

Vxoris appellatione iustã ac legitimã intelligo, non cõcubinam, quę nõ est in concubini potestate; tametsi Romanis [a] legibus in liberę mulieris contubernio iustum matrimonium sit, non concubinatus, quæ lex populis omnibus quasi perniciosa displicuit, ac tacito veluti omnium consensu abrogata videtur. Hæc autem potestas in vxorem non complectitur sponsam [b], in quam manus [c] iniicere spõso non licet, quod marito semper licuit, tum ciuili [d], tum Pontificio [e] iure: quod si sponsus in sponsam inuolauerit, ac ei stuprum intulerit, capite puniendus est. [f] Quid igitur si maris ac fœminæ consensione connubium contractum sit ante mutuam vtriusque coniũctionem? id enim iustas nuptias lex [g] appellat; sic tamen statuo, non esse partum eiusmodi contractu maritale imperium, nisi maritum vxor secuta fuerit: cum Theologorum ac Pontificum decretis [h], quorum maxima est auctoritas, quoties de iure connubiorum disputatur, vix vlla nuptiarum ratio habeatur, nisi corporum mutua coniunctione contractæ sint: quod multarum gentium moribus diserte exceptum est, cum de communicandis vtilitatibus, quæ ex connubio quæsitæ fuerunt, disputatur. Sed post eam, quam diximus, maris ac fœminæ legitimam coniunctionem vxor est in potestate mariti, nisi seruus fuerit, aut filiusfamilias qui nullum habent in vxores [i] imperium, ac multo minus in liberos; qui, etiamsi pater emancipatus sit, in aui potestatem recasuri sint. Id autem rationi consentaneũ est, ne plura sint imperia domestica, plures domini, quorũ alius imperare velit, alius imperata facere prohibeat, ex quo familiarum pturbatio sequeretur.

a l. in libera, de ritu nuptiar. ff.
b l. 4. de condit. & demonstrat. ff. l. ea qua, ad municipal. ff.
c cap. de illu. & ibi Hostiensis & Panormita. de sponsal.
d Bald. & Cune. in l. raptores. de episcopis. Cynus in l. 1. q. 2. de rapt. C. Alexand. in l. miles. §. qui indicati. De re iudicat. l. vlt. de libero homine exhibend. C.
e ca. duo. 33. q. 2. ca. sicut. 7. q. 1.
f l. 1. de rap. virg. C.
g l. nuptias, de regul. iur.
h cap debitum. de bigam. Petr. Lombardus in 4. Sententia. distin 30. & 27. q. 2. Barbatias consil. 2. colum. 7. lib. 4. glos. in ca. ex publico, ext. de conuers. coniuga. Corne. cõsil. 248. lib. 2. Felin. in cap. tertio loco.
i toto titul. quibus mod. patr. potest. in Institut.

Oportet igitur vxorẽ sui iuris, si filiofamil. nupserit,

&c in soceri domum cōmearit, vna cum marito soce potestatem subire: cæteris reb⁹ suæ libertatis iura tue atur. Ac profecto iniquum videtur, quod legibus Romanis[a] cautum est, nisi filiafamilias emācipata sit à patre, etiamsi deserta domo paterna mariti domicilium sequatur, nō sit in mariti, sed in patris potestate futu quod cum legibus naturæ pugnare videtur, quibu non tantum marito potestas in vxorē prima ac præc pua est, sed etiā patrisfamilias in suos; ac voce diuina iubetur vxor, cæteris omnibus atq; adeo parentibu posthabitis, sequi maritum; cui etiā vni ius ac potest lege diuina[c] tribuitur, vt vxoris vota probare possi aut prohibere. Merito itaq; lex illa Romanorum ant quata est, maxime tamen nostris moribus[d], quibus paterna potestate eximitur filia, quæ marito nupsit. Cō similis ea lex est legi Lacedæmoniorum, vt Plutarchu scribit[e]: alioqui vxor, paterna potestate contemta, ma riti sui iussa aspernaretur. Romani iuris interpretes va rias cautiones adhibuerunt, vt euitarēt ea quę absurd consequuntur, sublata mariti potestate, nisi filia emā cipata fuisset.

In eo tamen populorum omnium leges cum diui nis ac naturæ legib⁹ conueniunt, marito ab vxore ob sequium deberi, nec illius iussa, si modo cum honesta te non pugnent, repudiari ab vxore debere. vnum in terpretem[f] satis nobilem excipio, qui vxorē mariti le gibus solutā esse putauit; sed nec istius opinionis sing laris ac tā absurdę rationē attulit vllam, nec auctorita tem: cum lege Romilia[g] ius etiam vitæ ac necis marit tribuatur, si vel eā in adulterio deprehendisset, vel pai tum, vel claues supposuisset, vel vinum bibisset. Paula tim legis illius seueritas est indulgentia maritali anti quata: adulterii vero pœna proximorū arbitrio pmis sa; qui mos etiānū Tiberii dominatu renouari cœpit[h] quod marito propter adulterium vxorē repudiāte, ve etiam adulterii conscio scelus inultum relinqueretur

noi

a l. 1. §. 1. de liberis agnoscend. ff. l. 1. § vlt. l. eum qui. §. si nupta, de iniuriis. l. 1. in fin. & sequenti, de liberis exhibend. l. 2. §. quod si in patris c. quoties, soluto matrimonio l. mc inter. l. si vt proposuis, de donat. inter virum & vxorem. C. l. filiam. l. licet. de collat. c. si vxor, & ibi Abbas. (ynus, ad col. Bald. Salicet. Alberic. de matrimonibus interius. c. Gen. cap. 1. q. 30. August. n. q. 56 cap. 4. num. can. volunt. 3. q. 5.

d Faber in §. 1. in instit. de Sen. ut iconsulto Tertul. & § 2. quod cum eo qui in aliena. Masuerius titulo de Iniuriis. §. item si la & in titulo de dote. § i e ae consuetud.

e In Laconicis.

f Andre. ad Specul. tit. l. qui filii sint legit.

g Dionysius Halicarnass. lib. 2.

h Tacitus lib. 2.

nō sine graui contumelia ꝓpinquorum, qui olim Romanis moribus adulteratas capite vel exilio dānabāt: [a] Ac tametsi de mariti potestate in vxorē plurimū detractum esset, nihilominus tamen ex oratione M. Catonis, quā habuit ad populum ꝓ lege Oppia, perspicuum est, fœminas in ꝑpetua patrum, maritorum aut ꝓximorum tutela fuisse, vt nullos actus legitimos sine auctore facere possent. Floruit Cato maior post legem Romiliā annos circiter quingentos & quinquaginta: ducentesimo post anno scripsit Vlpianus, tutores fœminis ac pupillis dari cōsueuisse: at cum nupsissent, in manu viri fuisse, id est, vt ego interpretor, *in potestate.* Quod si quis dicat, Vlpianū [b] diuisisse disputationem de iis q sunt in potestate, ab iis q sunt in manu, nō ꝓpterea sequitur, vxores in potestate maritorū nō fuisse; sed hoc factum opinor, vt significaret, longe diuersam esse patris in liberos, mariti in vxorē, domini in seruos potestatem. Quis enim dubitet, manus appellatione imperium ac potestatem significari? nam Hebræis, [c] Græcis [d], tum Latinis ac nobisipsis vulgatum est, manū pro imperio ac potestate vsurpare. Festus vero Pompeius [e] vbi de marito vxorem domum ducente scribit, verbo *mancipādi* quod seruorum proprium est vtitur: eoque verbo etiamnum morib⁹ ac legibus nostris cōsueuimus, quoties agitur de vxorum emancipatione.

a *Florus cap. 46.*

b *In titulis.*

c *Gen. 24. Exod. 2. Num. 11.*

d *Xenophon, ii; χειροῦσθαι ἐχθρῶν ἐλθεῖν.*

e *In verbo Emancipatum.*

Sed vt planum sit hanc maritorum in vxores potestatem omnium populorum ęq; fuisse communem, exemplis quibusdam id confirmare placet. Olorus Thraciæ rex Dacos ab hostibus victos ad sempiternam ignominiam & contumeliam vxoribus seruire compulit [f]. Logobardi vero eandem vitæ ac necis potestatem in vxores habuere [g] quā veteres Romani. qua etiamnum Baldi temporibus vtebantur [h]. Ac ne longius egrediamur, quis vnquā populus tantam in vxores potestatem habuit, vt maiores nostri? *Galli,* inquit Cæsar [i], *in vxores & liberos æque ac in seruos vitæ ius ac necis habent: ac si quidem vel minima suspicione teneantur maritos necasse,*

f *Iustin. lib. 32.*

g *Rotaris & Luitbrandi leges, in legib. Longobard. c. 1. 1. & pen. & vlt. titulo, qualiter mulier liber. permiss.*

h *anno M. CCCXV. Accurs. & Bald. in l. velles. de reuocandis donat. C.*

i *Cæsar lib. 6. belli Gallici.*

tos necasse, quæstionibus à proximis torquentur, ac sine vll. magistratuum cognitione damnantur. Nec Romanis tantum, sed etiam Massiliensibus ac Milesiis vsitatum fuit vxores occidere, si vinum bibissent, vt Theophrastus scriptum reliquit. Vxoris vero necandæ ius ob adulterii causam Græcis omnibus æq; ac Romanis cõmune fuisse tradunt Græci[b] scriptores. Nam lex Iulia, quæ patri filiã in adulterio deprehensam vna cum adultero trucidare pmisit, Augusti rogatione[c] ad populum lata est annos amplius septingentos post legẽ Romiliam. eadem tamen lege quibusdam personis idem quod patri licuisse[d] in vxores adulteras, leuissima[e] pœna maritum obligante, qui adulteros deprehensos præter personas legibus exceptas occidissent. Sed adulterii pœna legitima non ademit maritis in vxores animaduertẽdi potestatem extra pœnam capitalem, qua maritis interdictum est: tametsi Theodora Iustiniani Augusti vxor, quæ fasces imperii marito sane stupido ac illiterato principi ademerat, cum omnia beneficia fœminis aduersus maritos tribueret, eas etiã adulterii pœna liberauit[f], infamiæ notam reliquit. Æquius erat Atheniẽsium exemplum imitari, qui adulteros, præter infamiam, sacris arcebant.[g] quæ autẽ infamiæ pœna legibus irrogari potest iis, qui famam ꝓstitutæ pudicitiæ violarunt? quo fit vt crimen illud, quod lege diuina[h] non modo capitale est, sed etiam lapidatione, pœnarum fere omnium acerbissima[i], coercebatur, perniciosis[k] moribus prope inultum sit. At veteres Ægyptii fœminas narium, mares vero pudendorum amputatione ab adulterio reuocabant, vt scribit Diodorus[l].

In cæteris criminib⁹, quę morte punienda non veniunt, vxoris castigãdæ potestas maritis omniũ[m] consensu tribuitur, dum id modice, aut etiam intra modum fiat,

a Dionys. lib. 2. Plin li. 14. c. 13. Valer. de instit. antiquor. Cicero De natura deorum, lib. 3. & de Repub. lib. 3. Plutarc in problem. Rom. cap. 6. Arnobius li. 2. aduersus gentes. Tertull. in apologetico, lib. 6. Gellius, li. 10. cap. 23. & Athenæus in Dipnosophistis.
b lib. 2. Lysias in orat. de Eratosthenis cæde.
c l. 1. ad l. Iul. de adult. ff. l. marito. l. patri, eod.
d d. l. marito.
e l. si adulterium. §. imperatores. eod. l. l. ad l. Corne. de sic. l. Gracchus. eo C. l. 3 § si maritus ad S C. Sillaniã.
f authentica, hoc iure, de adult. C.
g Demosthenes contra Neærã.
h Leuit 20. Daniel. 12. Deuter. 24.
i Rabi Maymo. li. 3. nemore aneboquin.
k Faber in l. 2. quæ sit longa cõsuetud. C. Benedi. in ca. Raynutius, in Verbo, cuidam, nu. 63.
l libro. 1.
m c. duo, 3. q. 4. Accurs. in l & si §. vlt ad l. Aquil. & in Authent. vt liceat matri & auiæ. §. aliis vero. Bald. in l. filius, de patria potest. C. & in l. nec patronus, de operis libert. C. & consil. 176. Panormitan. in cap. & transmissa, de restitut. spoliat. Bar. in l. ... de ... C.

At ne mariti legitima poteſtate aduerſus vxores abuterentur, veteribus olim propoſitum erat, de moribus iudicium [a], quod quidem Iuſtiniani lege [b] ſublatum eſt: pecuniaria pœna aduerſus eos decreta, qui repudio cauſam dediſſent; maxime ob adulterium & veneficium, qua lege quodammodo antiquata, noſtris moribus integrum eſt vxori ob iniurias graues illatas [d] à marito repudiũ in iure petere. neque enim iniuriarum actio coniugibus inter ſe permitti debet, contra quam nonnulli putant [c]. at etiam expilatæ hæreditatis & furti actio coniugibus inter ſe, aut hæredibus alterutrius aduerſus alterum lege [d] ꝓhibetur, propter connubii dignitatem.

Iam vero cum maritalis amor omnes omnium amores & amicitias ſuperare debeat, vt certe Artemidorus ſcripſit: ſic etiam odia quæ radices egerunt inter virum & vxorem, omnium maxime implacabilia iudicantur: vt non minus eleganti quam vrbano exemplo docuit Leo Byzantinorum ad Athenienſes legatus; quem cum in concione irriderent ob corporis breuitatem; *Cur*, inquit, *homuncionem ridetis, cuius vxor tam puſilla eſt vt mariti genua vix attingat? nam etſi anguſtiſſimo cubili continemur, nihilominus tamen cum ira exarſimus, vix Byzantii mœnia, quamtumuis ampla ſint, capere vtrunque poſſunt.* actioni quidẽ de pace, quã apud Athenieſes habuit, inſeruiebat, cum odia deponere ſuaderet, quæ inter coniuges placari vix poſſunt, ſi alter alteri mortem intentarit. Cui tamen incommodo prouiſum erat diuina lege quę de repudiis lata eſt, qua populi omnes Aſiæ vtriuſque & Africę etiamnum vtuntur; vt ſcilicet repudiandę vxoris ius integrum daretur, ſi vel minimum ei diſplicuiſſet, iis conditionibus, ne ſemel repudiatam ad ſe reuocaret, aliam tamen ducere liceret; qua lege nulla ſanctior eſſe poteſt ſiue ad fœminarum ſupbiam, ſiue ad maritorum iracundiam coercendam. nam quæ fœmina virorum adeo cupida, niſi meretrix, nupſerit marito, qui ſine iuſta ac probabili cauſa vxorẽ repudiarit?

Quod ſi

a *Quintil. li. 7. ca. 4. l. 5. de pactis dotal l. viro & vxori ſoluto matrim.*

b *l. vlt. de repud. C.*

c *Andre. in addit. ad Spec. titulo de iniur. ex l. 2. rerum amotar. C. l. non debet, de dolo. l. ſi quis vxor. de furtis, Alexãder, in l. diuortio § ſi fundum col. 4. ſolut. matr. Anchăran. conſil. 408.*

d *l. 1. & 2. rerũ amotarum, ff. l. aduerſus, de crimine expilatæ hæreditat. C.*

Quod si cui videatur iniquum, vxorem non aliam ob causam, quã quia displiceat, repudiare licere, non magnopere pugnabo; nec ab eo iure, quo vtimur, ꝓpterea discedã: nihil tamen pernitiosius mihi videtur, quã coniugem, qui repudia quærat, non aliter id impetrare posse, q̃ causa iudicibus probata: nam in eo vertitur existimatio ac dignitas alterutrius, aut etiam vtriusq;, quę nunquam violaretur, si diuortii causam neuter iudici probare cogeretur: quod q̃dem olim, & his quoque temporib. inter Hebræos fieri solet, vt videm⁹ in Hebræorum[a] pãdectis; vbi describitur legitim⁹ actus repudii, ac libellus quem Rabi Ieïel Parisiensis vxori dedit A.D.III.Kal.Nouemb.anno ab Orbis cõditionẽ decimo octauo supra quinquies millesimum[b]. aliud item exemplum exstat in epitome pandectarum Hebraicarũ à Iurisconsulto Maymone[c] descriptum apud Chaldæos, vbi Iudex procuratoriis tabulis, quib. maritus corã tribus testibus vxorem repudiarat, subiicit hæc verba; *Sine causa repudiatã esse, facta vtriq; matrimonii cum aliis contrahendi potestate.* Hac enim legis actione mulier, illæsa existimatione alteri nubere potest.

a *Moyses Cotsi, in cap.* כריתות *id est*, abscissionis: *sic enim repudium vocant.*

b *Id est anno Christi 1240.*

c *In ca.* נשים *id est*, fœminæ.

Ac tametsi apud Athenienses repudium mittere non liceret, nisi causa iudicibus probata; ea res tamen periculi plena bonis omnibus visa est: quod metuens Alcibiades[d] vxorem apud iudices cõquerentem palã abripuit & humeris domum extulit. Æquius Romani veteres, qui nullã omnino repudii causã libello inserebant; ac ne rogatus quidem Paulus Æmilius ab amicis, cur coniugem castissimã ac fœcundissimam, & quidem patritii sanguinis, sine causa repudiaret, calceum eleganter consutum ostendit; sed qua parte pedẽ offenderet, præter se scire neminem. quid si causa repudii iudicibus probari possit; an æquum est ad cõuictum & societatem omnium, q̃ cogitari possunt, arctissimam, adigere coniuges intestinis & capitalib. odiis inter se dissidentes? Non existimo: nã inde adulteria, veneficia, parricidia sequi, & magnam partẽ occultari

d *Plutarch in Alcibiade.*

cultari necesse est: nã ante repudiorum iura, quę anno post vrbem conditam quingentesimo à Spurio Caruilio originẽ acceperunt, vnius vxor in veneficio mariti deprehẽsa, ac parricidii damnata, socias criminis accusauit; ac mutuis deinde accusationib⁹ septuaginta, quæ viros enecarant, supplicio affectę fuerunt: quãto magis id metuendum, vbi repudia omnino prohibẽtur? Nam Imperatores tum Gręci, tum Romani, vt repudiorum frequentiam coercerẽt, eum, cuius culpa repudium contractum esset, dotis aut donationis propter nuptias amissione[a] coercebant. Anastasius etiam repudium vtriusque consensu impune fieri permisit[b]: quod ab Iustiniano[c] vel potius à Theodora cõiuge abrogatum est. Vtrum magis expediat reipublicę, satis opinor ex iis, quæ diximus, intelligi potest.

Sed quęcunq; fuerit in tãta rerũ publicarũ varietate legũ vicissitudo, summa tamen omniũ consensione vxor maritum reuereri[d], eiq; obsequi debet; ac maritũ ne quidẽ sine venia magistrat⁹ licuit in ius vocare[e]. sed quẽadmodum nihil est non modo ad familiarum, sed etiã ad Rerumpublicarum salutem ac dignitatem maius ac melius, quã honesta vxorũ erga maritos obsequia tueri, vt Euripides scribit: ita nõ decet maritos hac potestatis specie ad vxorum cõtumeliã & seruitutem abuti. quanquam M. Varro seruos verbis potius quã verberibus castigari putat oportere: ac multo magis vxorem, quam lex[f] humana ac diuina *domus sociam* appellat. Nam cum Iupiter apud Homerum[g] Iunonẽ vxorẽ increpuisset, nec monitis obsequeretur, minas adiicit, non tamen vlterius ad verbera progreditur. Quinetiam Cato, quem mulierum hostẽ fuisse plerique aiunt, percutere vxorem sine[h] sacrilegio non posse putabat: sed mariti ius ac dignitatẽ sic tueri solebat, vt facile obsequentem haberet; quod fieri non potest ab iis, quibus nõ satis est vxorum socios fuisse, nisi etiã obsequentes sese præbuerint, vt tandem serui pœnæ fiant: id quod in Lacedęmonios olim iactari consueuerat

a *l. cõsensu, de repud. C. l. vlt. eod. Bald. in l. 1. quod scimus de Lat. lib. tol. C. Panor. consi. 328. l. 4. Ias. & Alex. in l. si ab hostibus. soluto matrimo.*

b *l. si constante de repud.*

c *authent. quod hodie. de repud.*

d *l. 1. § quod autẽ, de rei vxoriæ. C. l. alia §. vbi. soluto matr.*

e *l. generaliter. de in ius vocando. Decius in l. vlt. eoa. C.*

f *l. aduersus. de crimine expilat. hæreditat. C.*

g *lib. 1. Iliados.*

h *Plutar. in Catone Censorio.*

ſueuerat;[a] quoniam vxores *dominas* appellabant: hoc tamen Romanis in ipſius imperii occaſu contigiſſe videmus, non modo priuatis ſed etiam Imperatoribus[b] ipſis, qui tandē vna cum domeſtico imperio publicum amiſerunt. Quanquam quæ vxores viris imperare concupiuerunt, conſimiles ſunt iis, qui cæcos ducere, quam duces optimos ſequi malunt. At lex diuina ipſaque lingua ſacra, quæ nomina rebus indidit ex vniuſcuiuſque natura, maritum *Bahal*, id eſt, *dominum*, appellat: vt intelligatur imperium penes maritum eſſe.

Vt autē viri planc intelligāt vxoribus dignitate ac ſapientia præſtare oportere, omnium fere populorum ac ſuorum conſenſione ſplendor vxoris à viro velut à Sole pendet. nam vxor ignobilis, mariti dignitate nobilitatur[c]: ſi vero fœmina nobilis ignobili nupſerit, partam nobilitatem amittit[d]. Fuere tamen ac ſunt his adhuc temporibus nonnulli[e], qui à matribus ſuæ claritatis ac nobilitatis originem ducerent, vt apud Lycios, Delphos, Xanthios, Ilienſes, Cappodoces; ſiue ꝓpter patris incerti originem, ſiue propter amiſſam bello nobilitatem; vt in Campania Gallorum ignobiles mariti ab vxorum nobilium connubio claritatem generis vna cum liberis adipiſcuntur: vt apud Calecutios Indiæ populos, reges etiamnum ac patricii, quos *Nairas* ipſi appellant, vix vnquam ſuos imperii aut bonorum hæredes habent, ſed nobilium[f] fœminarum liberos etiamſi ſpurii fuerint: tametſi Iuriſcōſultorum interpretes id nec moribus, nec inſtitutis fieri poſſe putant[g], propter eam, q̃ dixi, populorum fere omnium conſenſionem, vt iam olim Herodotus[h] ipſe ſcriptum reliquit: ac propterea æquiſſimum eſſe, vt vxor conditionem,[i] patriam,[k] familiam,[l] domicilium,[m] originem deniq; mariti ſequatur, ac tametſi maritꝰ ſit exul

a Plutarch. in Laconic. Ariſt. libr. 2. Politic.
b Tranquil. in Claudio, l. vxorem. de legat. 3. l. Titia, § qui marito, de annuis legat. l. vlt. § vxorem, de auro & argento.
c l. fœmina, de ſenator. ff l. cū te, l. vlt de nup. l. vlt. de incolis, C. Bartol. Fulg. Caſtrenſ in l. vlt. de verb. ſignifi. Guido Pap. conſ. 217. & deciſ. Delph. 190. 349. 379.
d Bart. in l. 1. de dignitat. C. Caſtrenſis in d. l. vlt de verb. ſignifi. Corne. conſil 55. col. 4. lib. 1. & conſil. 26 lib. 4
e l. 3 ad municip. Plutarch. De claris mulier.
f In hiſtoria Indorum.
g Platea. Bartol. Angel. in l. exemplo, de decurion. C. Bart. conſil. 57. Benedic. in cap. Raynutius. num. 15. Aretin. & Felin. in cap. ſuper eo, de teſtibus.
h lib. 3. Bald in l. vlt. de ſeruis fugit. C.
i l. fœmina, de ſenator. k Accurſ. Bartol. Angel. Platea, in l. ciues, de incolis Cod. Bald. conſil. 139. lib. 5. l l quicunque, de re militari. Cod. Corne conſi 41. col. vlt. lib. 1. m l. cum quadam, de Iuriſdic. l. exigere, de Iudic. l. ea quæ, l. vlt. ad municipal. ff.

& extor-

& extorris, cum tamẽ vxor cõſequi tenetur, vt omnes Iuris vtriuſq; interpretes tradunt[a]. Ita quoq; omnium actionũ, quę vxori concedũtur, maritus arbiter eſt, ac prędiis omnib⁹ vxoris ſuo iure vti frui [b] poteſt; nec iudicio ſiſti debet vxor ſine auctoritate mariti; aut certe ſine venia iudicis, qui auctoritatẽ præſtet, abſente aut reſpuẽte marito. quę certiſſima ſunt argumenta, quibus intelligi facile poteſt marito aduerſus vxorem ius, imperium, poteſtatem, auctoritatẽ iure diuino & humano conceſſam fuiſſe. ſatis etiam cognitũ quatenus quoq; modo vxores debeãt obſeq́a & officia ſua præſtare maritis. Nõ dubito in cõtrahendis nuptiis vxores aliquãdo ſtipulari conſueuiſſe, ne maritorũ poteſtati ſubiiciantur: quę pacta conuenta, quoniã cum legibus diuinis & humanis, & cũ honeſtate omnino pugnant, ferẽda nõ ſunt, nec ſi iureiurãdo ſancita fuerint, ſeruãda; cum nec ęo iureiurando quiſquã poſſit obligari [c].

a Bald. conſil. 331. col. 2. li. 1. & conſ. 411. li. 1. Odofr. in l. 1. de vxor. mili. Cod. Cuneus & Alb. in l. obſeruare de offic. proconſul. Bald. Rom. Ang. Alex. in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus, ſoluto matrimo. Hoſtienſis, Panor. Anton. Cardin. vterque in cap. de illis, de ſponſa. & in ca. 1. de cõiugiis lepros.

b l. in rebus, de iure dot. C. l. ſi ego. §. dotis, eod.

c l. Iuriſgentium, §. ſi plagii, de pactis, l. generaliter, de verborum obligat. ff.

De patria poteſtate; & an æquum ſit patrem vitæ ius ac necis in liberos habere. Cap. IV.

Recta diſciplina patris ac liberorum pendet à patria poteſtate, quã vel natura, vel Deus ipſe naturæ parens optimus maximus vnicuique in liberos dedit; vel ipſa lex in eos quos quiſque ſibi adoptat. Poteſtatis verbum commune eſt omnium, quibus imperandi ius eſt ſeu publice ſeu priuatim. *Princeps*, inquit Seneca, *in ſubditos poteſtatem habet, magiſtratus in priuatos, pater in liberos, magiſter in diſcipulos, imperator in milites, dominus in ſeruos.* Ex iis tamen omnibus imperandi ius ac poteſtas eſt à natura nemini tributa, prętterquam patri, qui vera eſt Dei præpotentis ac maximi rerũ omnium parentis imago ac ſimulacrum. Et quidẽ Plato cum leges, quæ ad Dei cultum pertinent, quibuſdã capitibus cõplecteretur, præfari ſe dixit de cultu liberorum erga parentes, quibus hoc ſpirabile cœlum vitamque debet acceptam ferre. Et quemadmodum pater filios educare, & honeſtis artibus erudire tenetur; ita liberi,

ita liberi, cum p ætatem vim ac robur adepti fuerint parentes amare ac reuereri, eosque alere ac sustentar debent, & modis omnibus sese illis obsequentes præ bere; ac si vllum dedecus, vlla infamia in parentib⁹ in esse videatur, eā modis omnibus occultare ac tegere denique pro tuenda parentum salute suam periculis o mnibus opponere. Quæ obligatio est a natura menti bus & animis vniuscuiusq; nostrum insita, & quę para tam exsecutionem habet: cuius rei nullum argument maius esse potest, quā prima lex secundæ tabulæ, qu: sola ex omnib⁹ decalogi legibus præmium liberis pro ponit, qui parentes cultu prosequūtur[a]; tametsi offi cio nulla merces debetur[b]: eoq; minus debetur, quo nullum est in omnib⁹ tum diuinis[c], tum humanis san ctius edictum; nec vlla execratio maior in sacris libri: quam aduersus eum, qui ad male tecta patris[d] pudēd scelerate arrisisset. Neque mirum, si contentiones a certamina filiorum inter se legimus in sacris literis, pro parentum fausta precatione adipiscenda ac pręripien da, vt qui execrationem paternam ipsa morte ducerē acerbiorem. Quid Torquati filius? non sibi[f] necem intulit quod pater illum à se abdicarat? Quid Plato qui patrū execrationes ac vota iubet attēdi: quasi nihi sit, quod à prępotente Deo efficacius exaudiatur?

a Exo.22. Deuteron.5.
b Deuter.11. ac 22. l. 1. mādati. ff.
c Ezechiel.22.
d Genes.7.
e Gen.c.27.
f Valeri. Max. lib.4. c.8.

Quod si tanta est liberorū erga parentes officiorum obligatio, quibus suppliciis dignos existimare debe mus, qui aduersus eos contumaces sunt, ac iniuriosi Quę pœnarū acerbitas sufficiat, qui iisdē manus intu lerint? nā aduersus parricidas, qui parentem necauis sent, nullis vnquā legibus supplicia satis magna pro poni, aut ab ipsis legū latoribus excogitari potuerunt etiā si lege Pompeia[g] supplicium magis nouū ac inusi tatū, quā tanto scelere dignum decernatur. Videmu ætate nostra Turquetum, qui parētem necari iusserat ardenti forcipe lacerari; deinde rotæ obligatum trab ferrea contundi; postea viuum adhuc ac spirantem flā mis vltricibus absumi: nemo tamē extitit qui parrici dam no

g l.1. ad l. Pōpeiam. ff.

dam non iudicaret execratione magis quam commiſeratione dignū. Et certe laudabilis eſt illa vox Solonis [a], qui cum leges Athenienſibus ſcripſiſſet, rogatus cur nullam in eum, qui parentē necaret, pœnā decreuiſſet, *reſpondit, neminem adeo deteſtabilem fore, quem id facturum putaret.* ſapienter ille quidem, cum de eo ſcelere nihil ſanciret, quod antea inauditum erat, ne non tam prohibere, quam admonere videretur.

a *Cicero pro Roſcio Amerino.*

Sed cum execrabile ſcelus eſt, nec tamē incognitū, optimus legiſlator ita de eo ſancire debet, vt nec plane digito deſignari ac doceri, nec obliuione tacita ꝑtermiſſum eſſe videatur; ſed quibuſdam velut cōſimilium criminum appendicibus ac pœnis ꝓpoſitis, conſceleratos oportet ab immanibus flagitiis deterrere. nam lege diuina nullū ſuppliciū in eos decretum eſt, qui parētes violaſſent, ac ne in eos quidē qui occidiſſent; quemadmodū capitale ſuppliciū lege Seruia ꝓpoſitum eſt iis, qui parentē verberaſſent. His n. verbis cōcepta [b] lex eſt: SI PARENTEM PVER VERBERIT, AST OLLE PLORASSIT; PVER DIVIS SACER ESTO: ſed lege diuina tributa parentibus poteſtas eſt in filios erga ſe rebelles lapidibus obruendi; modo id fiat pſente magiſtratu, cui nulla eius rei cognitio aut iuriſdictio datur; ꝙ ideo decretum eſt, ne pater iracundia pcitus, latenter filium occidat: vt quidam in venatione à patre cæſus eſt, cuius vxori ſtuprum intulerat; quod cum intellexiſſet Adrianus [c] Auguſtus, *Non eſt hoc*, inquit, *parentis, ſed latronis in modum necare*: quia pœnarum fructus omnium maximus pertinet ad exemplum.

b *Feſtus Pompeius interpretatur capitale ſupplicium irrogandum, vt lacryma vox & clamor meritum dolorem teſtificentur.*

c *l. diuus, ad l. Pompeiam, de parricid.*

Altero capite diuinæ legis cauetur, vt qui parētibus conuiciū fecerit, capitali pœna teneatur: eaq; non parentibus ſed magiſtratib. ipſis cognitio datur, ne ſcelus inultū ſit. Tanta eſt enim parentū erga liberos pietas, tantus amor, vt nunquam iudicib. de filiorum capite ſtatuere, ſi poſſint, permittant; etiam ſi ab illis lethalia vulnera accipiant: vt non ita pridem contigit [d] apud nos patrem à filio, quē leuiter caſtigare vellet, lethale

d *MDLXV. Caſtilione.*

 vulnus

vulnus accipere; pater metuens ne filius à magiſtratu cõprehenſus capite lueret, ad extremum vſq; ſpiritum cohortari non deſtitit, vt fuga ſaluti ſuæ cõſuleret. Iudices comprehenſum & confitentem pedibus è ſublimi trabe aliquãdiu pendere graui ſaxo ad collũ alligato, deinde viuũ flãmis cõburi iuſſerunt. Ac paulo ante in agro Toloſatum mater quædã omnes filii cõtumelias, verbera, iniurias prius ꝑpeti maluit, q̃ accuſare filium apud iudicẽ; qui ad extremum re turpiſſima cõmotus, ꝙ ſcilicet filius in matris cibarium vẽtrem exoneraſſet, pecunia mulctatum relegauit; q. cum ꝓuocaſſet ad curiam Toloſatem, iudices iniq; iudicatum reſciderunt, hominem perditum viuum cremari iuſſerunt, matre miſerrima querelis legum ac iudiciorũ atrocitatem incuſante, & commiſerationem iudicum nequicquam implorante. At Seneca vbi agit de patris erga filium caſtigatione & eiectione; *Quã difficile eſt*, inquit, *patri mẽbra ſua ſibi amputare! quæ ſuſpiria ducit ſecando! quoties amputata luget! quoties eadem reſtituere conatur*

Hæc omnia eo pertinent, vt plane intelligatur ius vitæ ac necis in liberos patribus pernitioſo exemplo ademtum, reſtitui oportere, idq; tum diuina, tum naturæ lege omnium antiquiſſima iubente, qua Perſari & ſuperioris Aſiæ populos, Hebræos, Romanos, Celtas quondam vſos eſſe videmus. Eadem lex Indorum omnium qui ſunt ad occaſum, cõmunis fuiſſe dicitur priuſquã Hiſpani nouas leges dediſſent. alioqui nullus iã virtutibus, nullus in poſterum honeſtati publico locus relinquetur. Fallit enim Iuſtinianus [a] Auguſtus qui nullos omnino populos præter Romanos tantã in filios poteſtatẽ habuiſſe putat. exſtat lex [b] diuina, quæ populis omnib. ſacroſancta debet eſſe; exſtant Græcorum & Latinorũ monumenta, quibus ſatis intelligitur Hebræos, Celtas & Perſas[c] eadem poteſtate qua Romanos vti conſueuiſſe[d]. *Galli*, inquit Cæſar, *poteſtatem vitæ ac necis in vxores & liberos æque ac in ſeruos habent* ac tametſi lege Romilia poteſtas vxoris necandæ qua

tuo

a In titu. de patria poteſt. in Inſtitut.
b Deutero. cap. 21.
c Ariſt. in polit.
d l in ſuis. de liberis & poſth.

uor ex causis tantum tribueretur; nihilominus eadē ege patri data potestas est liberos necandi, nulla cōdiione aut exceptione subiecta; nec filiofamilias quicquam sibi habere aut acquirere permissum, sed patri, quocunq; modo quęsita [a] bona fuissent. eadē potestas n adoptiuos filios adoptanti patri data [b] est.

Et quoniā decemuiri legibus ferendis imperiū illud itę ac necis in liberos vniuersæ reipublicę vehemēter tile esse iudicabāt, legibus XII. tabul. sanctius ac seuetius cōfirmarunt; & patri filios vendere pmiserunt: ꝙ i seipsos in libertatem vindicarent, aut ab emtoribus nanumitterentur. iterum ac tertio venum dari posse oluerunt [c]: quæ lex Indorum nationibus, quæ positæ unt ad occasum, communis fuisse dicitur [d]. Apud Moscouitas & Tartaros, quos veteres Scythas Asiaticos ocabant, quater filium vendere etiamnū parēti licet. Hoc iure patriæ potestatis Romanam Rempublicam diutissime stetisse, & ab interitu sæpius seruatam fuisse constat, cum patres de rostris liberos seditiosas leges promulgantes, deiicerent; vt quidē Cassius filium legem Agrariam ad tuenda populi commoda ferentem, de Comitio pręcipitē, spectante populo Romano, disturbauit; deinde familiari iudicio dānatū neci dedit, attonitis nequicq̄ ciuibus; cum & magistratus & viatores patriæ potestati obsistere nefas esse ducerent.

Quod satis est argumenti, nō modo sacrā fuisse patriā potestatem, sed etiā patri iure vel iniuria filiū occidere cōtra magistratuū ac populi volūtates licuisse. Nā cū Pomponius tribunus pl. Torquatū corā populo tū variis ex causis accusaret, tum etiam quereretur ꝙ opere rustico filium nimis prægrauaret; filius tribunum adhuc decūbētem ab accusatione patris desistere, sica faucib⁹ supposita, ac iureiurādo exacto, coegit. Tribunus cū in cōcionē rediisset, ne cū reo Torquato præuaricari crederet; iusiurādū vi extortū excusauit. Itaq; popul⁹, re intellecta quęstionē aboleri mādauit. quo certe argumēto satis intelligit ius patrię potestatis sancti⁹

a *l. placuit, de acquirenda hæred.*
b *Gellius li. 15. cap. 19.*
c *Vlpian. in tit. ad legem duodecim tabulat. refert.*
d *Historia Indor.*

fuisse legibus Socratis, quibus caput illius Ioui sacrum erat, qui vel sacrosanctũ [a] tribuni corpus tetigisset. Si n. iudicabant imperiũ illud domesticũ, pietatis, honestatis ac virtutũ omnium, quibus Respublica florere debet, firmissimum esse fundamentũ. Nec mirũ si rarissima illa pietatis erga parentes exẽpla in Romanorum antiquitatibus videamus, quæ nusquam alibi leguntur. Vnum quidẽ protulimus; alterũ eiusmodi est vt eo pictores ad hæc vsq; tempora suas tabulas exornare soleant; scilicet pietas filiæ erga patrẽ capitis damnatum: quem cum inedia per leges mori oporteret filia patri famelico vbera sugenda clã obtulisse deprehensa est, & eo loco Pietati templum ad sempiternam memoriã consecratum. Quamquã bestię ipsæ rationis expertes pietatem istam colunt, ac parentibus senio fractis, alimenta præbere deprehenduntur; maxime tamen omnium ciconia, quæ ob insitam naturæ pietatẽ *Chasida* vocatur Hebræis [b], q pene soli nomina rebus naturæ cuiusque congruentibus indiderunt.

a *Dionys. Halicarnasseus li 7. & Liuius lib. 3.*

b *Leuit. 11. Iob ca. 38 Græci ab Hebræis accepta vi natura ἀντιπέλαργον appellant.*

Ac tametsi pater virtutibus ac potissimum Dei metu liberos erudire tenetur; non tamen si pater officium deseruit suum, liberi excusantur. Est enim contra officium, quod legislator Solon filium ab educatione parentum excusauit, si nullam ab iis artem didicisset. At recta puerorum institutio, qua nihil in Republica vtilius ac melius cogitari potest, ab ea, quam dixi, patria potestate deriuatur. Nullam enim cognitionem suscipiunt magistratus, quod liberi parentum iussa contemnunt, quod aspernantur, quod irrident; neq; iudicia constituuntur aduersus filios aleatores, ebriosos, alienæ pudicitiæ constupratores; & vt sint iudicia peccatis huiusmodi cõstituta, nihilominus tamẽ quia parentes existimationi ac dignitati suæ cõsuli volũt, filios apud magistratum nunquam deferunt, nunquã accusant. Ita fit, vt liberi sublato parẽtũ metu sæpius eludant magistratuum iudicia, quæ fere in seruos tãtum & extremæ conditionis homines comparata videmus

At fieri nullo modo poteſt, vt male iactis Reipublicæ fundamentis, id eſt, educatione liberorum ac familiarum, quicquam quod firmum ac ſtabile futurum ſit, ſup exſtruatur. Iam vero contentiones, diſſidia, lites, quæ fratribus inter ipſos intercedere videmus, viuo ac ſpirante patre facile dirimebãtur; quia patriã poteſtatem connubia non minuebãt: ac tametſi filios aliquãdo pater emanciparet, quod pro magno beneficio virtuti liberorũ tribui ſolebat; nihilominus paternæ reuerentię veſtigia in liberorũ animis ac mẽtib⁹ ppetuo impreſſa exſtabant. Quid eſt igitur quãobrẽ miremur tot litibus ac iudiciis magiſtratus impediri, quæ iudicia fere ſemper feruntur virum inter & vxorem; parẽtes ac liberos; fratres ac ſorores: quoniam vxor, liberi, ſerui, domeſtica veterum poteſtate ſoluti ſunt.

Itaque mirum videri non debet, ſi patria poteſtate ſublata, decus Romanorum ac nobilitata virtus vna cum magiſtratuum ac legum metu repullulãtibus vndiq; vitiis, ante imperii occaſum exſtincta fuiſſe videatur. Prima labes & patribus eripiendæ poteſtatis origo à magiſtratuum ambitioſis decretis manauit: nam cum amplificandæ iuriſdictionis cauſa rerum omniũ cognitionem iudices ad ſe paulatim pertraherent, imperia domeſtica conquieuerunt: id quod potiſſimum contigit poſt Auguſti Cæſaris occaſum; quo tempore magiſtratus in parricidarum iudiciis cõſtituendis fere ſemper occupatos fuiſſe legimus. Hac enim oratione ad Neronem vtitur Seneca[a]; *Plures*, inquit, *parricidas patris tui principatu condemnari vidimus, quam vllis ætatibus ab Vrbe condita delati fuiſſent.* At nemini dubium eſt in eam rem penitus intuenti, ſi vnus aut alter parricidii accuſatus ſit, decem euadere humana ſupplicia cõſueuiſſe; cum parentũ ſalus ac vita mille periculis ſubiaceat, niſi metu numinis ac naturę bonitate in officio liberi contineantur. Nec debet mirum cuiquã videri, ſi Nero matrem bis necari iuſſerit, nec cæſam luxerit. Cauſam Seneca non ſubiecit; quoniã ſcilicet illis tem-

a *lib.* 1. *de. clementia.*

a l. inauditū, ad l. Corne. de sicar. poribus patrem apud iudices filios accusare oportuit contra morem maiorum. Nā Ciceronis ætate Q. Fuluius capitale de filio supplicium sumsit, quod Catilinæ[b] coniuratos secutus esset. Tarius vero Senator d filio parricidii quęstionem habiturus, Augustum ad s vocauit, q cum eo venisset, non iudicē se tulit, aut iudicis locum, inquit Seneca, occupauit; sed priuati, vt ad consilium alterius venisset. Quinetiā lege Pōpei q̄ in parricidas lata est, proximi quiq; pœna[c] legis obligātur, pręter patrem. Vlpiani tamen ac Pauli Iuriscō sulti ętate patria potestas vitę ac necis, obliuione quodammodo sepulta iacebat; cum alter[d] filium apud iudices à patre accusandum scribat; alter filios à patre exhæredatos non iure conqueri, cum olim, inquit, illo occidere[e] liceret. Vterq; floruit eadē Alexandri Seue ætate. nulla tamē lex est, quæ patri ius vitę ac necis ademerit, ante Constantini Cęsaris principatum[f]: nec tamen lex illa Cōstantini leges antiquas diserte abrogauit; cū paulo ante Diocletianus[g] rescripsisset, magistratus in iudicio filiorū patris voluntatē seq oportere. I autē iure ipso cōstat, inueterata cōsuetudine legē[h] antiquari non posse, nisi contraria lege ac singulari derogatione sublata fuerit; sed vim suā retinere, & in vsum reuocari posse; vt plerasq; leges duodecim tabularū diuturna vetustate antiquatas, noua lege abrogari necesse fuit, id ꝙ factū est Æbutia rogatione[i]: cuius tēporib vitę ac necis potestas filios adhuc in officio cōtineba

Sed cum filii paternum illud iugum paulatim excussissent, Cōstantini dominatu, illud etiam ab eo extorserūt, vt hęreditatis maternę pater vsumfructū, ip ꝓprietatē haberēt, q̄ alienare patri nō liceret[k]. deind à Theodosio iuniore efflagitarūt, vt bonorū omniur vndecunq; obuenissent, ꝓprietas[l] ad filios ꝑtineret patri tantum vsufructu relicto: at ne moribus quider nostris talium bonorum vsusfructus, sed ne vsus qd relictus est. quo fit vt liberi parentibus egestate afflictis obedire, eisq; inseruire cogātur, aut fame interire quin

a l. inauditū, ad l. Corne. de sicar.
b Salustius in bello Catili.
c l. 1. ad l. Pompeiam, de parricid. ff.
d Vlpian. l. in auditum, ad l. Cornel. de sicar.
e Paulus l. in suis. de liberis. & posth.
f l. 1 de emēdat. propinquor.
g l. si filius. de patria potest. C.
h l. 2. quæ sit lōga consuetud.
i Gellius lib. 16.
k l. 1. de bonis maternis. C.
l l. cum oportet. de bonis quæ liberis C.

quinetiam Iustinianus [a] noluit à patre filios sine ipsorum consensu emancipari posse, id est, sine donatione quam pater filio largiri deberet; cũ tamen olim emãcipatio pietatis & officii erga parentes præmium esset. Inde turpis illa emancipationis mercatura inter patres ac liberos, vt quæ pater in præmiũ emancipationis, puta militiæ coemendę causa filio donaret, id nec cum fratrib. conferre aut communicare [b], nec eo minus de paterna hæreditate decerpere teneretur, nisi ipsum emancipationis actu legitimo comprehensum [c] fuisset: quo iure adhuc vtuntur apud nos ii, qui sanctiones Romanorũ ꝓ legib. habent. Quod si filius quæstuosã artẽ didicerit, aut vberẽ mercaturã exerceat, patri emancipanti donat aliquid legitimæ successionis iure, ne de filii præmoriẽtis [d] hæreditate quicquã delibare possit, etiamsi in emancipando filio caueatur, ne donatio patri superstiti fraudi sit, quominus filio præmoriente, hæreditatis legitimæ ius integrum consequatur; placuit tamen hoc quicquid est quod patri donatur, pro legitima donatum censeri [e]. Ita fit parentum deterior conditio quam liberorum; qui tamen diuinis & naturæ legibus parentes alere, aut certe mutuam [f] alimentorum vicem rependere tenentur. lege quidem Romilia parentes ad annum vsque septimum liberos educare iubentur: ac tametsi vlterius iurisconsulti progrediuntur, nihilominus tamen vt planum sit liberis à parentibus alimenta non deberi, nullis vnquam legibus permissum est liberis, actione parentes ad alimenta consequenda prouocare, sed supplici rogatione [g] impetrata venia magistratus.

At etiam patria potestate, vel potius, patriæ potestatis vmbra, soluti sunt [h] à Iustiniano, patricii, consules, pontifices, monachi. At etiam quibus in prouinciis lege municipali vtimur, etiam patrię potestatis vmbra illa, quam diximus, eximuntur qui vxorem duxerunt; & qui decennium paterna domo

a l. Iubemus, de emancip. C. Nouel. quibus modis naturales. §. generaliter, collat 7. l. cũ in adoptiuis. §. 1. de adopt. Cod.

b l. 1 §. nec castrense. de collatione bonor. l. 1. de castrensi pecul. C. l. fori. l. aduocati. de aduocatis diuersor. iudicior. C.

c l. si quando. §. generaliter. de inoffic. testa. C. l. peto, de legat. 2. l. etiam. §. si debitor, de bonis. liber. & l. si nõ. de inoffi. testam. Cod.

d l. 1. §. si parẽs. si quis a parente manumissus.

e sic Bal. in l. illud, de collat. & loco. Aretin. in l. vt liberi. eod. C. Oldrad. & Nicolaus de Marsil eod. Iacobus Butrig. in l. scimus, de inoff. test. C. Alexand. cõsil. 241. lib .

f cum relatorũ sit eadem ratio, l. vlt. de indicta viduitate, C. l. vlt, de except. §. 1. de Consulib

g l. si quis à liberis. § si vel parens, de liberis agnosc. ff. l. de alimentis de transac. C. Alexand. lib 6. consil 88 post principium.

h Accurs. in l si ex causa. §. Papin. de minor. Bartol. Angel. Alexand. ad Bart. Ludouic. Bolognin. in authent. ingressi. Alberic. eod Alexand. Ias. Roman. in l. sub conditione. de liberis & posth.

abfuerunt. Inde illud ab interpretib. Iuriſconſultori vſurpatũ, Frãcos patriæ poteſtati ſubditos non [a] eſſe, q qdẽ Accurſii ætate fuiſſe, & his quoq; temporib⁹ verũ eſſe conſtat; nec aliud reſtare quã patris auctoritatẽ ad obeundos legitimos actus, & prædiorũ gentilium, quę pater ipſe vendiderit, redemtionem; aut hæreditati adeundæ, aut mercaturę exercendæ cauſa: tum enim iudices rogante patre filios emancipare conſueuerũt Sed fruſtra Philippus Valeſius rex Francorum Ioanne filium emancipauit[b], vt ei Normaniæ prouinciam dono daret: ac inutiles ſunt apud nos ob eam cauſam factæ emãcipationes; cum neq; is, qui donat, neq; is, cui quid dono datur, iure ciuili Romanorum teneantur

Ad eum modum ſpoliatis patria poteſtate parentibus, quæſitum eſt, & adhuc quæritur à nonnullis; an filius patri vim inferenti obſiſtere, aut illatam iniuriã propulſare iure poſſit. Nec defuerunt, qui filium id iure facere poſſe arbitrarentur; quaſi nihil interſit, vtrũ pater an quiuis alius vim inferat. Quod ſi miles, q vitem imperatoris ſe iure vel iniuria verberantis cõfregiſſet, capitale meruit ſuppliciũ [c], qua pœna dignus eſt qui patri manus intentarit? Quinetiam literis ꝓditum eſt à quibuſdam, [d] parẽtes Reipublicæ hoſtes occidere licere. Ego vero ſic ſtatuo, nõ modo id licere nemini ſed ne ſcribi qdem ſine impietate potuiſſe: quia parricidis non ſolum veniam iſti proponunt, ſed etiã licentiam reliquis id audiẽdi tribuunt, eoſq; vltro ad nece paternam ſpecie publicæ vtilitatis inuitant. Nullum enim tantum ſcelus à patre admitti poteſt, quod ſit parricidio vindicandum. Quæ diſciplinæ ſi ſibi cõſentiant, quam multi parentes Reipublicæ hoſtes reperiãtur! Qui pater bello ciuili manus filiorũ euadere poſſit: tũc enim victores victis leges dicere, & quoſcunq; collibuit hoſtes Reipublicæ iudicare cõſueuerunt. In reliquis bellorum generibus ꝑduelles etiam iudicãtur non modo ii qui hoſtib. opem conſiliumve dederunt; ſed etiam ii qui arma, qui iumenta, qui res ad victum neceſſa-

a Accurſ. in ti. de patria poteſt. §. vlt Inſtitut. Bald in ca 1 §. ſi dono, de matr. de nouo benef. c.

b anno 1331. Feb. 17.

c l. milites §. ſi vitem, de re milit.

d Bart. in l. ſi adulterium §. liberto, de adult. Angel. Aretin. & Imol. in l. triticum, de verborum oblig. Salicet. in l 1 de iis qui parentes. C. ex l minime, de religioſ. & ſumptibus. Panormit. conſ. 104. lib 1.

ecessarias vendiderunt; vt Anglorum legib⁹ primo
ıpite maiestatis ac perduellionis reus est, quisquis
osti quoquo modo opem tulit. quæ maiestatis capita
ō video ab his interpretibus Romani iuris distingui.
At ex his disciplinis quæ intimos omniū sensus & a-
imos puaserunt, id accidit, ꝙ ne posteritati quidem
redibile videbitur, exulē Venetum patris eodē exilio
ānati caput amputasse, ac Venetias allatum, etiā par-
cidii crudelissimi honores ac præmia Venetorum le-
ibus [a] ꝓposita; scilicet reditum in patriam, bona, li-
eros, iura ciuitatis ademta poposcisse, & obtinuisse.
.t forsitan præstaret vrbem Venetorum aquarum vo-
ıgine prius absorberi, quam tanti sceleris immanitati
ræmia dedisse. Henricus II. rex Francorum æquo a-
imo tulit Maximiliani regis Romanorum excusatio-
es, quanquam minus legitimas, quod securitatē pu-
licam suis legatis dare noluisset, atq; in eo ipso genti-
m iura violari confitebatur; sed naturæ iura excusa-
at, seq; quo minus id faceret, à patre Ferdinando ꝓ-
iberi. Quod si iura gentium violari ęquius est, quam
atri prohibenti nō parere, quæ paterni particidii ex-
usatio iusta quæri potest? Sic igitur statuo: iustam cau-
ım nullam esse, qua parentibus vim liceat intentare.
Ac tametsi parricidium illud turpe, turpius etiam
arricidii præmiū sit; omnium tamē turpissimum est,
uod his ꝓpositis præmiis paternæ cædis, nec fratres à
æde fraterna nec proximi inter se à mutuis parricidiis
ıti esse potuerunt. Et certe Sampetra Corsicus nostra
tate à cōsobrino, cui propinquitatis iure coniunctis-
mus erat, cæsus est, ciq; decem aureorum millia quæ
ibutim senatus populusq; Genuensis imperari ius-
erat, dono data fuere. Quāto melius Cicero, qui quę-
iones illas ab Antiocho & Antipatro disceptatas, re-
centia quadā quasi lubricum ac præcipitem locum
ansilire, quā attingere tutius esse putauit? Quāquam
x ipsa Romanorum vllum præmium exulibus latro-
um necādorum causa dari vetuit [b]: tametsi Adrianus

a *in statutis Venetorum, & edicto Mediolani. 1564.*

b *l. non omnes, de re milit.*

Auguſtus exuli, qui latronem occidiſſet, ignoſcēdum putauit. ¶Hęc igitur mea concluſio eſt, principes ac legiſlatores patriam poteſtatem diuina lege metiri oportere; ſeu legitimi liberi, ſeu naturales, dum tamē ex inceſtu concepti non ſunt, à quibus diuinæ & humanæ leges ſemper[a] abhorruerunt.

Quod ſi quis obiiciat, periculum eſſe ne furioſus aut ꝓdigus filiorum bonis ac vita patriæ poteſtatis ſpecie abutantur: huic reſpondendum eſt, curatores furioſis ac prodigis dari, & in liberos poteſtatem, quam in ſe ipſos non habent, adimi conſueſſe. Si vero pater ſapit, aut ſi furore non torquetur, nunquam ſine cauſa filiū necabit, cum ne merentem quidem caſtigare velit. Tantus eſt n. parentum erga liberos amor, tanta pietas, vt nihil in liberos turpiter, nihil indecore moliri, ſed iuſte ac vtiliter conſilia ꝓ liberis capere cenſeantur[b]. Itaq; fraus omnis in negotiis liberorum ſemper à parentum voluntate abeſſe iudicatur[c]. Quinetiā iura omnia diuina & humana violare nō dubitant, vt liberos opib⁹ & honoribus cumulare poſſint. Ac ꝓpterea pater lege[d] Pompeia de Parricidiis non cōprehēditur; quia legislator ſatis proſpexit, iniuſte quicquā aduerſus filios cogitare patrem non poſſe: ac propterea patri tantum adulterum ſimul cum filia necandi poteſtatē omnibus ademit[e]: q̄ certiſſima ſunt minimeq; dubia argumenta, quib. intelligitur vitæ ac necis poteſtate parentes abuti nō poſſe; nec ſi poſſint, velle tamen.

Atq, dicet aliquis, fuere nōnulli, q ad filii necē iniuſtā abuterētur; nullū eius rei exēplū afferūt: demus tamē exſtitiſſe nō neminē; an ꝓpterea bonus legislator legis optimæ rogationē deferat, ſi quis quid contra legem aliquādo peccaturus eſt? Cōtritum eſt illud iure; *Quarū rerū rarior eſt euētus, earū nullā legūlatorib. curā eſſe oportere.*[f] An eſt vllum edictum, vlla rogatio, vllum reſcriptum, quod ſuis incommodis vacare poſſit? at qui leges propter ſua quædam incommoda tollere volet, omnes ad vnam abrogare neceſſe habebit, vt prudenter

a L. humilem & authent. ex cōplexu de inceſtu. C. Bart. in l. ſuggeſtio. de Verb. ſignific. ſ. Alexan. conſil. 60. lib. 2. Guid. Papæ quæſt. Delph. 80. Afflict. deciſ. 165. Bart in l ſi vt propoſuis. de dignitat. C.

b L. cum furioſus de cura furioſ. ſ. l. vlt. famil ercif. ſ.

c L. ſi tutor. de interdict. matr. C. l. ſi vero. §. pen. de adopt. l. non ſolum. §. de vno. de ritu nupt.

d l. 1. ad l. Pompeiam.

e l. marito. ad l. Iul. de adul.

f l. 3. l. 4. & 5. de legib.

lenter Cato[a] maior differebat. Quamquam fieri nullo modo poteft, vt tantus parentum erga filios amor, cũ tanta crudelitate, id eft, iniufta liberorum cęde coniugari poffit. An tormentum parenti grauius vllum eft, quam filium iure vel iniuria occidiffe! Noftra quidem ętate, cum in Andium agro pater filium caftigare cupiens, quem fugientem confequi non poterat, terræ gleba duriore in caput temere adacta nemine confcio necauiffet, laqueo fibi gulã doloris impatientia fregit. Quę cum fatis intelligerent antiq legumlatores apud Ægyptios, in eũ, qui fine iufta caufa filium necauiffet, non aliam pœnam decreuerunt, q̃ vt cum filii cadauere triduum concluderetur[b]. fapienter illi quidem, cum ꝓpter filii cædem parentibus vitam, quibus filius fuam deberet, eripi nefas effe iudicarent.

Sed ne patria poteftas reipublicæ obeffet, eadẽ folutus[c] erat filius, in iis quę ad Rẽpublicã ptinerent: ꝙ Fabi⁹ Gurges fatis in cõfulatu fuo cõprobauit, cum parẽtẽ priuatum ad fe venientem ex equo defcendere iuffit: pater iuffa confulis exfecutus, *Perge*, inquit, *fili*, *ifta virtute confularem dignitatẽ tueri*. At pater, inquies, contra Rempublicã patria poteftate confifus aliquid molietur: fit ita: pleriq; tamen filios Reipublicæ caufa occiderunt: vt Brutus primum graui certe exemplo; deinde L. Torquatus, qui filium de hofte cęfo triumphare, deinde fecuri pcuti mandauit, ꝙ contra iuffum imperatoris contraq; ius militare[d] dimicaffet.

Quod ad filiorũ exhæredationes attinet, legib⁹ ꝓuifum[e] eft ne pater alios iufte ditare, alios fine caufa exhæredare poffet, propofitis exhæredationũ legitimarum caufis. Quanquam laudabilior eft mos antiqu⁹ Romanorũ, q nullã actionẽ aduerfus patris teftamentũ filio dari pmiferunt; fed inofficiofi tãtũ querelã[f], vt nihil à filio cõtra patris dignitatẽ ac voluntatẽ tẽtaretur, fed id totum religioni, officio, æqtati magiftratuũ relinqui placuit. Sed cum prætores, qui heredem facere neminem poterant, bonorum[g] poffeffionem fuis decretis

a apud Liuium lib. 35 in orat. pro lege Oppia.

b Diodorus.

c l. ille à quo. §. vlt. ad Trebell. ff.

d l. 3. de re milit.

e Nouell. vt cũ de appellat. §. caufas.

f toto titu. de inoffic. ff.

g l 1. de bonor. poffeff.

decretis darent, cuius possessionis eadem prope vis e rat atq; hæreditatis ipsius sententia decretę; cum iter legitima filiorum definita magistratus obligassent, pa rentes paulatim à liberis contemni, & in annos pater nos inquirere cœperunt; vt Philippus rex Macedon liberis obiecit, q; se viuo ac spirātē hæreditatē suā cre uissent. quæ certe res Ephorum quendā Lacedęmoni orū impulit, vt legē Testamentariā ferret[a], qua q dē su bona legare vti vellet, cuiq; ius esset, cū antea testanc libertas antiquis morib. esset adēta: cū diceret, exhęre dationis metu filiorum erga parentes supbiam & con temtum coerceri oportere. Ac si quis præstabilius esl ducat hæreditates legibus quā testamentis deferri, n repugnabo; cum id lege diuina cautum [b] sit, ne liber paternas hæreditates adulationibus ac blanditiis po tius, quam officiis præripiendo, fraterna mutuaq; ca ritate seipsos spoliarent. sed cur non eadem lege[c] diui na; quæ vitę ius, ac necis in filios parēti tribuit, vtimur

Diximus imperium illud vitæ ac necis parentes i eos, quos adoptarent, perinde habuisse, atque in e os, quos iusto connubio quæsiissent; ac tametsi ado ptionum iura Iustiniani nouis legibus prope anti quata fuissent, nemo tamen ambigit, opinor, quin iu illud adoptionum populorum fere omnium tam cō mune fuerit, vt in vsum reuocari mereatur. Iacobun enim legimus Ephraimum ac Manassem nepotes viu patre adoptauisse [d], & agri partem, quem armorun iure quæsierat, dono dedisse. Quod antea Ægyptii quoq: in vsu fuisse planum est ex ipso Mose, quem Re gis filia p suo adoptauit [e]. Nec tantum licuit apud Æ ginetas adoptare filios, sed eos etiam hęredes habere[f] si patri naturales ac iusto connubio quæsiti liberi null exstarent. Quanquam Ægeus Atheniēsium rex, The seum ex concubina quæsitū adoptauit [g], ac regni hæ redem reliquit. Inde lex [h] Atheniensib⁹ lata, vt natu rales filios Attica matre genitos adoptarent, & in cen sum referrent, vt eodem iure parentib. succederent a si iust

a Plutarch. in Lycurgo.
b Num. ca. 23.
c Deut. cap. 21.
d Gen. cap. vlt.
e Exod. c. 1.
f Isocrates in Æginetico.
g Plutarch. in Theseo.
h Demosthenes contra Bœotum, Spudiam, Phæ nippum, Leo charem.

iuſto matrimonio quæſiti fuiſſent: quia illegitimum lium definiebant[a], q ex ciue ac peregrina conceptus ſſet, etiamſi peregrinam vxorem quantumuis nobi-:m duxiſſent; quanquam prioribus ſeculis nullũ fe-e diſcrimen erat inter eos qui ab vxoribus & q ab an-illis ſuſciperentur. Nam Iacobus Iſraelitas vtroſq;, & b vxoribus & ab ancillis ſuſceptos, eodem habuit lo-o: tametſi Sara ex ancilla ſuſceptum, ne legitimã hæ-editatẽ cerneret, paterna domo abegiſſet. Quinetiã)iodorus[b] auctor eſt, ex ancilla cõceptos iiſdem legi-ous ac priuilegiis apud Ægyptios vti cõſueuiſſe, perin-e ac iuſtis nuptiis ſuſceptos: plures n. vxores habere icebat, Perſarum & omnium Aſiæ populorum[c] mo-ibus & inſtitutis; *ac pene ſoli Germani ex omnibus Barba-is*, inquit Tacitus[d], *ſingulas vxores ducebant*. At Romani ilios naturales tantum non alio iure[e] habuerunt quã peregrinos; nec illos adoptare, vt Athenienſes; nec quicquam teſtamento legare cogebantur; ac ne vllam quidem in eos poteſtatem habebant[f]. Theodoſii ta-nẽ & Arcadii principatu, [g] temperata fuit legum ſe-ieritas: ac deinde Zenonis lege[h] obtinuit, vt naturales iberi conſequentibus cum matre nuptiis iuſti ac legi-imi haberentur. Anaſtaſius quoq; ſanxerat, vt natu-ales filii adoptione legitimi fierẽt; ſed Iuſtinus primũ, deinde etiam Iuſtinianus legem Anaſtaſiam abroga-runt, vt iuſtæ vxores, iuſti liberi, iuſtæ nuptiæ coleren-tur, neue gentiles hæreditates & iura ſucceſſoria natu-aliũ liberorum adoptionib9 cõturbarentur: quarum adoptionum iura eatenus vim habere voluerunt, ſi li-beri iuſto connubio ſuſcepti nulli exſtarent.

Et quoniã vitæ ac necis poteſtas eadẽ[i] erat in adopti-ios quę fuiſſet in naturales ac legitimos; ꝓpterea non icuit fœminis ante legẽ Diocletianã[k] liberos adopta-re, cũ ipſæ in ꝑpetua patris, aut mariti, aut ꝓpinquorũ poteſtate[l] eſſent. fallit n. Agellius, qui fœminas ob id adoptare non potuiſſe tradit, ꝙ illis in comitio con-ſiſtere non liceret: nam adoptio ſine comitiis fiebat.

a ſic definit Plutarc. in Themiſtocle & Pericle.

b lib. 2. cap. 51.

c Herodot. li. 1. Iuſtin. lib. 4. Tertull. lib. ad vxorem.

d in lib. De morib. German.

e ſcribit Iuſtin. in nouel. 89.

f l. 1. De natur. lib. C.

g l. 2. & 3. eod.

h l. 4. de natur. lib. C.

i Gel. lib. 15. cap. 19.

k l. mulierem de adopt. C.

l Liuius in oratione Catonis pro lege Oppia.

Ita

Ita neque apud Græcos fœminis adoptare licebat, vt Isæus [a] orator scribit.

Cum igitur Romanorũ morib⁹ ac institutis adoptionum iura nobilitata fuissent, lõge late ꝓpagatis imperii finibus, cęteri quoq; populi certatim adoptiones coluerunt, Gothi, inq̃, Germani, Franci, Salii, vt q̃dem videre est in legibus Ripua iorum, vbi verbum ADFATINIRE ꝓ *adoptare* vsurpatur: & adoptiui liberi eodem iure, quo naturales ac legitimi habentur; ꝙ à Romanis dictum erat. nam antiquis moribus vtriq; ex æquo ad hæreditatem paternam vocantur, quasi sui hæredes [b]. Sic n. Cassiodorus scribit, regem Herulorũ à Theodorico rege Gothorum, & Caroli principis Francorum filium à Luitbrando rege Longobardorum [c] capillis resectis adoptatum, tametsi legitimo cõnubio susceptos haberet: vt olim Micipsa rex Numidarũ, etiãsi legitimã de se ꝓlem videret, nihilomin⁹ Iugurtham nothum adoptauit, & cum legitimis fratrib. ad regni spẽ vocauit cum tamen adoptionum prima potissimaque causa esset, vt cui liberos, aut certe mares natura denegaret, legum auctoritate sarcirentur. Nã Scipio Africanus cum liberos præter Corneliam matrem Gracchorum nullos haberet, Pauli Æmilii filium, q Africanus iunior dictus est, adoptauit, eumq; non modo nominis, sed etiam bonorum hęredem reliquit. & ita quoq; Cæsar dictator, cum pręter Iuliam, quæ Pompeio nupserat, liberos nullos ab vxoribus quatuor suscepisset, sororis filium Octauium adoptauit, & ex dodrãte hæredẽ testamento reliquit. Hic rursus, cum liberos præter Iuliam, quam ipse Vomicam suę gentis appellabat, nullos genuisset, Caium & Lucium sororis filios emtos per æs & libram à patre Agrippa, domi: deinde iis sine ꝓle sublatis Tiberium adoptauit; Tiberius Caligulam, Claudius Neronem, Galba Pisonem: sed hic apud exercitum arrogatus [d] est; vt etiam Aurelianus [e] Augustus: quomodo Iustinianus Chosroẽ regem Persarũ adoptaret, si Chosroes pateretur: sed ille respuit, quod

a μητρὸς οὐδενὸς ἐστιν εἰσποίησις.

b l. vlt. de adul. C. § sed eã, institut. de hæredit. quæ ab int. l. si te parens. de suis & legit. C. l. pœna. §. & si quidem de adopt. C l. in arrogato §. vlt. de adopt. l. certam. de inrusto rupto. l. 1. § suos. de suis & legit. & §. intestatorum de hæreditatibus quæ ab intest. in institut.

c Paulus Diaconus lib. 6. De gestis Longobardor.

d Tranquill. in Galba.

e Vopiscus in Aureliano.

p arbitraretur iter ad imperium ista ratione sibi præ- lusum[a]iri: falso id quidem. Nam Traianus Augustus Neruæ, Adrianus Traiani, Antoninus Pius Adriani rrogatione, imperii Romani principatū adepti sunt. apiēter Adrianus, q̃ nō modo Antoninū Pium adoptauit, sed etiā effecit vt Pius Philosophū, principū de- us, adoptaret, ne ab optimis principibus imperiū de- ereretur. at cū hic Cōmodum ad imperii dedecus na- ū suscepisset, aliū q̃ dignus esset imperio sibi adopta- e decreuerat, nisi ab amicis reuocaretur: quia nemo ere filios, si legitimos iusto cōnubio sustulit, adoptare olebat. Itaq; Claudius male audiuit, ꝙ Agrippinæ il- ecebris adductus Nerone adoptasset; cum tamē libe- os vtriusq; sexus cōnubio legitimo quæsitos heberet.

Sed peregrina omittamus ac domesticis vtamur ex- mplis. Ludouicus Andium dux Caroli regis frater, a- loptatus est à Ioanna, quæ ab impudicitia contume- iose *Lupa* dicebatur, eique regnum Neapoleos ado- ptionis[b] nomine reliquit, repudiato tamen Alphon- o Aragonum rege, quem prius auctoritate Pontifi- is maximi adoptarat. Post etiam Ludouici nepos à oanna iuniore Neapoleos regina, & Henricus dux Pomeraniæ à Margarita Wolmara, Daniæ, Sueciæ ac Noruegiæ regina adoptatur[c]: nec ita multo post Hen- icus V. Rex Anglorū, non quidem à Carolo VI. rege Francorum, qui tum furore torquebatur, sed ab eius xore, quæ filium Carolum VII. rerum gestarum glo- ia clarum, publico iudicio dānari, & indignum impe- io iudicari passa est. Iustinianus Augustus, vt huic norbo medicinā salutarē afferret, ad filios adoptiuos parentū naturalium ac legitimorum hęreditatē detu- it, ꝓpterea quod sæpissime is, qui filium adoptaret, le- uissima de causa eundem repudiaret; quo fiebat vt idē parentis vtriusque hæreditate careret. inique tamen ura patriæ potestatis ademit, cum nihil aliud adoptā- i patri relinqueretur. ¶ Præstaret adoptiones iis ꝓhi- bere, q̃ naturales ac legitimos filios suscepissent; aut si orbi

a Tranquill.

b Anton. Flo- ren. chron. ti. 22.

c Anno 1408. Æneas Silui- us in Europa, c. 33.

orbi essent, vt adoptiui legitimorum ac naturaliũ iu fruerentur. nostris quidem moribus adoptare cuiq; l cet, nullum tamen proximis, aut iis qui ad legitim hæreditates veniunt, p̃iudicium creatur: nec plus ad ptiuo filio donari aut legari potest, quam qui omnin alienus [a] sit. Adoptionibus autem fraudes legibus fie questus est olim Scipio Africanus maior, in oratione quam habuit ad populum de cẽsura: vt etiã post leg Papias Poppæas, quibus quidẽ plurima beneficia tr buta sunt iis, qui liberos legitimos ꝓcreassent: sed qu liberis orbi erant, fraudes legibus faciebant. quos adoptarãt [c], ad breue tẽpus emancipabant, vt Claud trib. pleb. patriciæ gentis, ab homine plebeio sese ado ptandũ curauit [d], vt eiurata nobilitate plebis tribun fieret: adepto tribunatu mox emãcipatus est à patr adoptiuo. Qua re intellecta senatus, decreuit [e], ne po hac adoptiui vlla immunitate publicorum munerum fruerentur, neue magistrat⁹ & honores quisq̃ liber rum, quos adoptaret, specie consequi [f] posset; nec sub stitutio [g] prohiberi; nec legatorum aut stipulationum conditionibus, quæ in spem liberorum [h] conceptæ fu issent, locum fore: nec ꝓpter liberos adoptiuos don tiones irritas esse, q̃ naturalium ac legitimorum filio rum procreatione [i] iure ipso reuocarentur; nec mari adoptione fœminas ab hæreditatib. summoueri [k], legibus per masculam prolem excludi solent, nec fil verbum [l], legibus aut testamentis aliisq; legitimis act additum, ad eos quos adoptamus extendi: quib. frau dibus occurrere necesse est, non tamen omnino ado ptionis leges ac iura conuellere ac labefactare. Atqu hæc de mutua parentum ac liberorum pietate, dequ patria potestate, quæ secunda familiæ pars est.

a *Munster. tit. de probat. vers item & si defunctus. Benedict. in ca. Raynutius, in verbo & vxorem nu. 758. & 760. Faber in §. 1. de adopt. in institut.*
b *Agellus lib. 5 cap. 19.*
c *Tacit lib. 1.*
d *Cicero, pro domo.*
e *Tacit lib. 1. l. nec ei, de adopt.*
f *l. 2. §. adoptiui, de vacat. munerum & §. 8. in institut. de excusat.*
g *l fideicommissum, de cõdit & dem.*
h *l. si ita quis § si quis, de legat. 2.*
i *Castrensis in l. 2. si in fraudem patroni C. & consil. 433. lib. 1.*
k *Bald. cons. 24. lib. 1. & 202. lib. 4.*
l *l. vlt. de iis qui veniam ætatis Cod l. fideicommissum, de condit & demon. l. adoptiones, de adoption. ff.*

De imperio herili, & an seruitia ferenda sint in republica bene constituta. CAP. V.

TERTIA regendę familiæ pars est in imperio heril & in mutuis addictorum, eorumq; quib. sese ad dixerunt

xerunt, officiis versatur. & quoniam magnus semp
familiis seruorũ ac famulorum numer⁹ exstitit, vel
uod nulla maior opum cogẽdarum ratio fuerit, quã
seruis ac famulis, seruorum ac famulorum multitu-
inem, non immerito familiam veteres appellarunt[a]. a l. pronuntiatio. de verbor. sign. & toto titulo, si familia furtũ. l. si quis id quod. de iurisdict. l. verbis legis. de verbor. sign.
Nam vt Seneca planum faceret, qua animi moderati-
ne dominus erga seruos esse debet, *maiores* scribit
milia caput patremfamilias, non *dominum* appellasse.
t quoniam pene totus terrarum orbis multitudine
ruorum abundat, exceptis q̃busdam Europę regio-
ibus, disserendum nobis est de potestate dominica,
eq; vtilitatibus & incõmodis quę ad Rẽpublicam, si
ruitia reuocentur, manare possint: quæ sane quæstio
agnũ habet nõ modo ad omnes familias ac societa-
es, sed etiam ad Respublicas, põdus ac momentum.

Seruorum autẽ quinq; sunt genera: vnum eorum,
ui natura serui dicuntur, ex ancilla concepti; alterum
orum, qui capti sunt ab hostibus, qui antiquo iure
elli serui fiebant; tertium est eorum, qui ad opera pu-
lica damnati fuerunt, qui serui pœnæ appellantur;
uartum eorum, q̃ seipsos in seruitutem sponte dedi-
erũt, ac potissimum ii, qui suæ libertatis pretium ac-
eperunt; extremũ est eorum, qui à piratis aut à latro-
ibus venditi, bona fide ab emtoribus possidentur.
Diximus antea libertatem à latronibus minui nõ pos-
se[b]: ita ne ab emtoribus quidem, qui liberum caput à b l. 1. de lega. 3. l. eius qui à latronib. de testã. manumiss.
latrone scientes ac prudentes emerunt, aut qui alea li-
bertatem alienam sibi mancipauerunt, vt quõdam a-
pud Germanos[c] fieri solebat. Quod ad hostes attinet, c Tacit. in li. de morib. Germã.
iusta fuit olim seruitus, & quidem omniũ fere popu-
lorum consensione, præterquam Hebræorum inter
ipsos, nisi se sponte liber homo in perpetuam seruitu-
tem alteri dedidisset: atque etiam Græcorum inter se,
apud quos iure belli quasi pacto conuento Gręcos ca-
ptiuos auri libra redimere fas erat; barbaros vero in
seruitutẽ abducere[d]. Eadẽ fere lata lex est apud Polo- d Aristot. lib. 5. Ethic. Nicom.
nos Sarmatiæ populos, vt captiui iure belli serui fierẽt

eorum, à quibus capti essent, nisi rex Poloniæ auri d chmam in singula capita pendere mallet. Sed qui p tium libertatis alterius soluit, tantisper captiuum, tamen vt seruum, retinere suo iure potest, quoad p tium solutum receperit, licet suum tantisp quoda modo dicere possit, lege antiquissima Græcorum[a] ab his ad Romanos[b], inde ad omnes populos pmar uit. Debitores autem etsi legibus duodecim liceret membra creditoribus diuidere pro debiti cuiusq; m do, si soluendo non essent; non tamen vni creditori cebat, quod multis: quia nec libertatem debitori a mere, nec vitã poterat: erat enim libertas vita certi Quis n. excelso animo ac forti mortem oppetere n malit, q̃ turpiter seruire? Itaq; lex illa duodecim, q liberum caput creditori addicebat, rogatione Pæti tribunitia sublata est; ac vetitum ne deinceps homi liberum ob æs alienũ creditorib. adiudicare, neuc membra distrahere fas esset: quæ lex annos amplius ptingentos inuiolabilis exstitit vsq; ad Diocletiani tatem, qui legem Pætiliã subiecta capitali[c] pœna rer uari iussit. ¶ Atq; hæc q̃dẽ seruorum genera nihil fi cõmune habent cũ iis, qui vel mercede vel etiam si mercede seruiles operas præstant: q nullum suæ lib tati præiudicium facere possunt; siue pactis conuer id fiat, siue legatum seruili cõditione subiecta, recej rint. At ne seruo q̃dem cum manumittitur lex vlla c potest[d], quæ libertati suæ præiudicet: nec aliud pat no seruus polliceri, quam operas quas[e] libertus qui præstare consueuit. Itaq; conuentiones illas, quibu beri homines adiecta pœna, pollicentur seruiles o ras, Gallia iã pridem reiecit; Britãnia pbat; quæ adl veteris illius seruitutis vmbram præ se ferunt; serui tem tamen nullã habent, etiamsi eiusmodi serui ap magistratus, decurso temporis spatio, qui seruiles o ras debent, emancipari, ac pileorum iura consequi cantur. Erat enim pileus libertatis argumentum, q serui emancipati abrasa capita contegebant, quou

ca

a Dionys. Halic. lib. 3. νομοι κελεύει τοῦ λυσαμένου ἐκ τῶν πολεμίων εἶναι τὸν λυθέντα, ἐὰν μὴ ἀποδιδῷ λύτρα. Demosthenes contra Laertiũ. Varro, in verbo clarigare.

b l nam & Seruius de negot. gestis l qui testamento. de testam l. pater. de captiuis. l. senatus §. vlt de legat 1. l in bello. § si qui seruum de captiuis.

c l ob æs alienum, de actio. (

d l. Mæuius. de condit. & demonstrat.

e l 1 § quæ onerandæ, quarum rerum actio nõ datur.

papilli concrescerent. nam Brutus occiso Cæsare [a] numisma percuti iussit sub pilei figura, quasi populũ Roman. emancipasset: & mortuo Nerone plebs pileata per Vrbem cucurrit [b]: vt rex ipse Eumenes mortuo Mithridate rege pileatus Romã venit, ac Senatui populoq; Rom. libertatẽ acceptã tulit. At liberi homines, q sponte nobis inseruiunt, tametsi serui non sint, sed omnes actus legitimos p sese obire possint; differũt tamẽ ab iis, quos mercede ad operas extra familiã cõduximus, in quos nullum omnino imperium habemus; à nobis tamẽ coerceri possunt, dum id modice fiat. Etenim domestici famuli patremfamilias reuereri debẽt, eiusq; mandatis ac iussis obseq., & omnia honesta officia præstare; de quib. officiis, q mutua sunt potẽtiorũ ac tenuium inter ipsos, quodq; ad moralẽ disciplinã p-tinent, non est, opinor, nobis hoc loco disserendum.

a *Plutarch. in vita Cæsaris.*

b *Tranquill. in Nerone.*

Sed quantum ad seruos attinet, duæ quæstiones, ad ciuilem scientiam latissime patentes, explicandæ nobis sunt. Vna qdẽ, an seruitus naturalis sit, & vtilis Reipublicæ futura: altera, quæ qualisq; esse debeat dominorum in seruos potestas. Aristoteli [c] quidem seruitus naturæ congruere visa est. *Videmus*, inquit, *alios quidem ad imperium, alios ad obsequium esse natos.* Ac iurisconsulti, qui ciuilem scientiam non Philosophorum decretis, sed populari captu ac sensu metiuntur, seruitutem natura penitus alienam esse tradunt [d], ac modis omnibus pro libertate propugnandum putant; & ea, quæ, siue in legibus, siue in testamentis, siue in pactis conuentis, siue in rebus iudicatis obscura vel ambigua videntur, pro libertate sic interpretantur, vt nec legibus, ac testamentis locum vllum [e] relinquant. quod si tanta, tamque perspicua vis est legum, vt ab iis discedi nõ possit, sibi tamen acerbitatem [f] illam legum displicuisse testantur. Vtra sit igitur sententia verior ac melior decernatur. Multa quidem sunt argumenta, quibus seruitutem & Rebuspublicis vtilem, & naturę consentaneam esse docemur. Nam quæ cum natura

c *In Politicis.*

d *l. libertas, de statu hominum.*

e *In l. proxime. de iis quæ in testament. delent.*

f *l. prospexit. qui & a quib. dum quidẽ inquit Vlpian. sed ita scripta lex est.*

diſcrepant, diuturna eſſe nō poſſunt; ac ſi vim adhibeas nihilominus ad naturæ leges reuocātur. At ſeruitus ab ipſius orbis originib⁹, id eſt, poſt aquarum eluuiones ac voragines, ortum habuiſſe videtur; nec prius reſpublicæ, quā ſeruitia conſtitui cœperunt. ac tametſi trecentos circiter aut quadringētos annos intermiſſa ſeruitia fuere, nunc tamen omnium fere populorum ſumma conſenſione probantur. Quinetiam Indię populi, q ad Occaſum poſiti ſunt, etiamſi nulla diuinarū aut humanarum legum præcepta didiciſſent; ſeruitia tamen cum cæteris populis comprobarunt: nec vlla fuit vſquā terrarum reſpublica, quæ ſeruis vacaret; nec vllus vnquā exſtitit tā integer ac ſceleris purus, qui, cū potuerit, ſeruis vti nollet. Vbiq; vero gentium vitæ ac necis poteſtas dominis in ſeruos eſt attributa, exceptis oppido paucis, qui dominorum nimiam arcebitatem leuitate quadam temperauerunt. At veriſimile non ſit omnes vbiq; populos ac nationes, tot reges ac principes, tam multos legumlatores virtute rerumq; gerendarum vſu clariſſimos ſeruitia tāta conſenſione ſuſcepturos fuiſſe, ſi cum ratione ac natura pugnarēt. Quid autem rationi ac humanitati tā coſentaneum, quam eos, quos iuſto bello ceperis parta victoria, ſeruare, iis etiam victum ac veſtitū ſuppeditare, ſummaq; caritate fouere, ac ꝑ tātis beneficiis obſequium & operas exigere? num æquius illud eſt, quam captiuos crudeliter mactare? Inde prima ſeruorum origo. Iam vero legibus diuinis & humanis congruit, eos qui ſua egeſtate legum ac iudiciorū vim eludere ſolent, corpore torqueri [a]. num pręſtabilius & humanius eſt ad opera publica ſeruari? hinc etiam ſerui pœnę dicti. In eadem ac certe deteriore cauſa ſunt ii, q bellum aliis inferūt iniuſte; qui alienis bonis, vitæ, libertati deniq; inſidiantur; qui etiāſi principes ac reges ipſos ſe ferant, verius eſt tamen vt in latronum numerum cenſeantur.

[a] l. 1. § generaliter, de pœnis. l. ſi quis id quod. de iuriſdict. l. cum ab eo, ad l. Iul. repetund.

Nō eſt igitur natura ipſa alienū, vt plagiarii q alios inique in ſeruitutē abducere armis tentauerunt, ipſi

pœnę serui fiât. nã ex eo serui dicti sũt, *quod seruarētur, cum occidi iure potuissent*: vt nulla de causa iurisc͂ósulti à grammaticis imperitis coarguantur, ꝙ seruos à *seruando* dici putent. Est enim ἐρύω, inquit Eustathius, τὸ κωλύειν, & apud Hesychiũ ἔσωσεν, ἔρυσεν, & cum sibilo fit ex *Eruo Seruo*, vt *Ero Sero*, & εἱρμὸς *sermo*, non à serie vt Varroni placuit. nam Festus *eritudinem* interpretatur *seruitudinē*; & ex Æolico digamma fit SERVOS, vt DAFom, OFom, ÆFom, veteres dixere, pro *dauum, ouum, æuum*. Quod si cõtra naturã est, aliis in alios imperium vitæ ac necis tribui, nulla sint imperia, nullum regnũ, nulli principatus nõ contra naturam, quando regibus ipsis ac principibus eadē est in ciues ac liberos homines vitæ ac necis potestas, si capitalē fraudem admittant, quæ dominis in seruos. His argumētis, quę certe non tantum ꝓbabilia, sed etiã quodãmodo ad assentiendũ necessaria videntur, occurri non facile potest.

Seruitutem tamen ego naturæ consentaneam arbitror, si robustus homo ac diues, rerum gerendarum ignarus ac prudentię expers, inseruiat sapienti, q̧ egestate, inopia, corporisve imbecillitate, quo minus labores ferre possit, impediatur: sed quid natura magis alienum, q̃ stultis seruire sapientes, virũ bonum scelerato; homines eruditos ignaris? nisi quis iustum putet seruire stulto principi, sapientem senatorem; insano ac luxu diffluenti domino, seruum sobrium ac temperãtem. At q̧ bello iniusto, captiuos seruare humanitatis esse putant, consimiliter faciunt vt latrones ac piratæ, qui se vitam iis dedisse iactant, quibus nõ ademerunt. Nã sæpissime vsu venit, vt bello iniusto, cuiusmodi fere sunt omnia, quę à potentioribus inferuntur, optimi quiq; viri sceleratis miserrime ac turpiter seruire cogantur. Quod si bellũ à latronibus, qui se reges ferunt, iniuste illatum est, cur victi non cęduntur, cur capti ad merita supplicia nõ trahuntur? Quod vero nihil diuturnum videatur, ꝙ natura sit alienum, id quidem admitto in iis, quæ naturâ, sponte, aut nutu diuino, non

hominum arbitrio ac voluntate reguntur. at homi voluntatem Deus omni necessitate solutā indidit; se homines iā pridem à recto naturæ cursu deflexerun ac tāta vis est opinionis deprauatæ, vt legis habeat au ctoritatem, ac natura potentius dominetur: nulla fere tanta impietas est, nullum tantum scelus, ꝙ virtu tis non, induat nomen. vnū hoc sit argumentū, quo nulla gens est, nulla ratio, q̄ humanis sacrificiis, quil adhuc Peruani ac Basiliani vtuntur, fictos hominu opinione deos olim placari non putarit. & quide summa religione maiorū nostrorum ad eiusmodi sa crificia cōcursus fiebat. Eadē pietate & caritate pare tes olim senio fractos in Thracū regione à liberis occ di, & iis opitulari cōsueuisse legimus, ne scilicet lāgu rēt morbi diuturnitate, ac mortui vermiū esca [a] fierē

a Herodot. Iustin. Plin.

Neque maioribus nostris solum humanas hosti sacrificare moris erat, quod ab illis factum est vsq; a Tiberii[b] dominatum: Sed etiam Amorræis & Ammo nitis filios mactare [c] vsitatum fuit: neq; tantum Ba baris, vt Scythis omnibus solemme fuisse Plutarchu tradit[d], sed etiam Græcis; in quibus non modo fuit, se à quibus ad omnes populos humanitas peruasit: na Achilles apud Homerum, Patroclo humana cæde pa rentauit; Themistocles ipse, bello Persico tribus, re Persarum eodem tempore duodecim hominib. ide fecerunt[e], nec Iupiter [f] Lycius aliter, q̄ humana cæ placari potuisse dicitur, ambiguitate veteris oraculi verbi φως, quo sine accentu lux & homo significatu Nam M. Tullius[g] maiores nostros execratur, quod hu mano sanguine litarent; sed id oratorie, vt causæ inse uiret, cum M. Varro id omnib⁹ Italiæ populis tribua atq; etiam vere sacro vouendi morem fuisse, vt qui qd seu hominum, seu bestiarum eo anno natum esse immolari consueuisse. Hebræis quoq; ipsis quodam modo licuisse pleriq; arbitrantur, ex ipsius Iephthes ducis Hebræorum voto solemni, qui iisdem fere tem poribus filiam immortali Deo mactasse dicitur, qu

b Cicero pro Fonteio. Cæsar li. 6. Plin. lib. 7.
c Sapient. ca. 1. in libris Regū.
d In Artaxerxe.
e Plutarch. in Themistocle & Artaxerxe.
f Plato in Rep.
g Pro Fonteio.
h Iudicum ca. 11.

Aga

gamemnon Græcorum Imperator Iphigeniam[a]. Sed
ꝯcepta vota religiosissimi ducis verius ac meliꝰ inter-
pretātur eruditi de pudicitia virginis Deo cōsecrata, q̃
e humana[b] cæde, q̃ lex ipsa diuina execratur. cæteri
populi humanis hostiis summa religione fecerunt.
Quare non est, quod naturæ leges ex hominum o-
pinione metiamur, ac propterea seruitutem naturæ
consentaneam esse putemus; aut benignitati tribua-
mus, quod veteres seruarunt eos, quos occidere iure
belli fas erat; cum potius bestiarum in modum auari-
tiæ ac libidini suæ cogerent inseruire. Quis enim hosti
vitam seruaret, si plus vtilitatis ex illius cæde quā ex sa-
lute speraret? Exemplis abundamꝰ, sed vnū de mul-
tis. Cum Vespasianus Hierosolymam obsideret, miles
Romanus aurum in Iudæi cæsi visceribus effusis colle-
gerat; eodem momento cæsa sunt captiuorum viginti
millia, vt aurum, quod sorberi putabatur, à militibꝰ[c]
inuestigaretur. O præclarum caritatis aduersus capti-
uos exemplum! At nutriuntur, inquies, vestiuntur, pro
seruilibus officiis educantur: sed quæ tandem educa-
tio? Cato maior sapientiæ ac virtutis Romanæ prin-
ceps, cum omnia cōmoda, omnes vtilitates ac fructꝰ
qui à seruis præstari poterant, ad extremam vsq; sene-
ctam[d] pcepisset, vt nihil amplius extorquere posset,
pluris licitantibus proscribebat, vt sanguinis extremū
illud pretium, quantumcunque esset, corraderet: ne
iam ætate defectos gratis alere, aut occidere, aut libe-
ros dimittere cogeretur. Beatior Atticus ille Palladis
mulus, qui senio confectus libere vagari sine capistro,
sine labore consueuisset. Iam vero cùm nihil connu-
bio sanctius hominum generi ab immortali Deo tri-
butum sit, seruis tamen nullum erat inter ipsos cōnu-
bium, sed contubernium tantum; adeo vt si liber ho-
mo captiuus ab vxore filiū suscepisset, patre apud ho-
stes mortuo, illegitimus[e] censeretur. ¶ Quid execrādos
concubitus, & effusas vtriusq; sexus libidines comme-
morem, quas serui & nunc perferre & antea pertulisse

a *Euripides.*

b *verbum Hebraicum* לרבות *ambiguum est.*

c *Iosephus in bello Iudaico.*

d *Plutarch. in Catone maiore.*

e *l. si quis prægnante, de captiuis.*

querũtur? Nã crudelitatis ac immanitatis in seruos
xempla colligere si quis velit, infinitus sit. quãquã ex
gua sunt quæ literis ꝓdita legimus, nec tamẽ histori
præterquã humaniorum populorũ scriptis cõsignat
habemus. Nam catenis[a] vincti agros colebant, vt nu
quoq; fit in Africa: & in antris p scalas mobiles demi
iacebant, vt scalis detractis domini cum hostibus d
mesticis tutius dormirent; ne vel incendio domos, v
cæde dominos pderẽt. Iã vero leuissima quæq; pecc
ta seruorum, nisi pretiosissimi essent, sic luebantur,
crystallinum confregisse capitale fuerit. Augusto qu
dem apud Vedium Pollionem cœnante, vnus è seru
crystallinũ fregit: momento trahitur ad piscinam m
rænarum, quæ humana carne saginabantur: ille vo
ferari, & ad Augusti pedes confugere, non quidem
capitale[b] suppliciũ, quo se dignũ iudicabat, sed vt su
plicii genus deprecaretur, ne aquis immersus ad Ely
os cãpos[c] nunquam puaderet: sic n. ferebatur, & à pl
risq; anima voragine demersa penitus interire [d] cred
batur. vt Synesius de sociis Alexandriam nauiganti
tradit, qui tempestate suborta sicas manibus exeru
runt, vt animæ alioqui moriturae, gladio viam ape
rent. Augustus cõmiseratione ductus, inquit Senec
seruum supplicii metu liberauit, & piscinã crystallin
omnib⁹ cõfractis impleri terra iussit. Dio tamen ver
simus[e] scriptor, negat Augustum à Pollione veri ã bl
diri potuisse, nec piscarium murænarũ, qbus nihil R
mæ pretiosius erat, oppleri iussisse. id autem ꝓbabili
est, cum Seneca fateatur, Augustum sine iracundia
fecisse, nec amico Pollioni propterea iratum fuisse.

Neque id nouum videri debet, cum ipsius Cat
nis Censorii ætate Quintus Flaminius Senator R
manus seruum necari iusserit, non aliam ob causar
quam vt cynædo gratificaretur, eique morem ger
ret, qui hominem occidi spectaculi causa cupieba
Quod si dominum necari contigisset, serui qui tũc si
iisdem tectis fuissent, omnes ad vnum occidebantu
nai

a *Columell. li. 1.*
b *Seneca lib 3. de ira.*
c *Virg. 6. Æn.* Tu Stygias inhumatus aquas amnẽque seuerum Eumenidum aspicies, ripã ve iniussus abibis.
d *Ita Synesius in epistolis, Homeri testimonio qui verbo ἀπόλωλεν vsus est, vt animam demersi hominis interiisse significaret.*
e *lib. 55.*

nam cum cæso Pedanio vrbis Romæ præfecto, seruorum magna multitudo ad supplicium posceretur; *more, inquit Tacitus,[a] à maioribus accepto, plebs Romana, quæ maxima sui parte libertini generis hominibus constabat, vehementer commoueri visa est, cum ob vnius culpam quadringentorum hominum, & quidem innocentium, vita peteretur: re tamen in Senatu disceptata, decretum est morem maiorũ seruari oportere.* Omitto certamina gladiatorum, quibus serui vt populo spectaculum ac mortis contemtũ præberent, sese mutuis vulneribus confodere, aut bestiarum dentibus lacerari cogebantur in arena.

Ac tametsi Petronia lex immerentes seruos bestiis obiici prohiberet, impune tamen ab omnibus perrũpebatur. Certe Neronem iudices[b] dedisse qui seruorũ querelas audirent, & Adrianum quæstionem decreuisse legimus aduersus eos, qui sine causa seruos[c] occidissent: tametsi lege Cornelia[d] tenebãtur; nulla tamen earum legum, aut quæstionum vis erat. Extremum fuit, vt serui dominorum metu & iracundia premente, ad statuas deorum aut principum confugerent. Sed nec statuæ Cæsaris, nec Dianæ templum,[e] ꝙ rex Seruius Romæ seruis asylum proposuerat; nec Romuli statua, quâm olim senatus ad id quoque decreuerat; nec Thesei sepulcrum[f] Athenis; nec apud Cyrenęos statua Ptolemæi; nec Dianæ[g] templum apud Ephesios, ab ira dominorum seruos tueri poterant. Lege quidem Ephesiorum seruus, qui ad Dianę fanum sine causa confugisset, domino restituebatur, accepto prius iureiurãdo ne fuga seruo fraudi esset? sin iustam pfugii causam haberet, domino ereptus Dianæ[h] seruiebat, præter fœminas, quæ illius templi aditu arcebantur. At Tiberi⁹ tyrannus omnium callidissimus, suam statuam[i] ꝓ asylo proposuit, capitali pœna proposita iis, qui seruum à statua detraxissent; vt asylum istud non tam ad salutẽ seruorum, quam ad perniciem dominorum comparatum esset, vt domino quisq; inuidiam conflaret, aut apud principem maiestatis reum, etiã ex leuissima cau-

a *lib. 14.*
b *lib. 3. De benefic.*
c *Spartian. in Adriano.*
d *l. liber homo, ad l. Aquil.*
e *Dionys. Halicarn. lib. 4.*
f *Plutarch. in Theseo.*
g *Philostrat. in Apollonio.*
h *Achilles Statius in Amatoriis.*
i *Philostrat. in Apollonio. l. in capitalium, de pœnis, l. 1. de iis qui ad statuas, C.*

a lib. 3. De benefic.

b Tacit. in lib. de morib. German.

c Orosius.

d Plutarch. in Crasso.

sa, faceret. Nam Senator quidam, vt est apud Senecâ ob id veniam à Tiberio petiit, quod matellam conti gere putarat prius, quam annulum, qui expressam T berii imaginem præ se ferebat, digito detraxisset. In quoq; seruorum, qui ad statuas confugerent, occul cędes, cum domum rediissent, quod periculum dom nis creare voluisse putarentur.

At lege diuina sapiētissime cauebatur, vt domus c iusque seruis asylū esset, neve seruū irato domino re dere liceret. Neq; n. omnibus idē quod Platoni cōtigit, quoties irasceretur, à seruorū castigatione abstinere cū Germani nunquā nisi irati seruos æque ac liber hostilē in modū punirent[b]. Ex quo intelligitur dom no um ac seruorū vitam in maximis periculis semp fuisse. Quis n. seruorū insidias effugere potuisset, Syl dictatore, q triginta sestertia liberis hominibus, libe tatē vero seruis dominos pdentibus mercedis nomi proposuerat in singula capita eorū, quos ipse prosci psisset? in eo metu ciues fuerūt, quoad cæsis sexagin ciuium millibus & quodammodo pacata Republic seruus aliquis ad extremum domini caput ad Syllā d tulit, q pactam libertatem dedit, sed manumissum e rupe Tarpeia præcipitē dari iussit. Cum autem adue sus Christianos quæstiones ac supplicia decernerētu Christiani seruos metu supplicij emancipare cogeb tur. Sublato vero tyrannidis ac suppliciorū metu, d mini ipsi in seruos tyrannidem exercebant. Itaq; Re publicæ ac familiarum status in perpetuo discrimi versabatur ppter cōiurationes seruorū: inde tot bel seruilia ab historiarum scriptoribus commemorantu

Ac ne Romanorū qdem potentia bella seruilia si maxima ciuiū clade coerceri potuerunt. eodem n. t pore in omnibus Italiæ ciuitatibus præter Messanam serui aduersus Respublicas coniurauerunt. Post etia Spartaco duce sexaginta circiter millia seruorū arm ceperunt, ac Romanorū tres exercitus[d] fregerunt. N vbiq; seruorum numerus decies maior fuit, quā lib

rorum

orum. Et quidẽ Athenis vno tempore cæsa sunt peregrinorum decem millia, ciuium viginti, seruorum autem c c c c millia. Itaque Cassius in oratione, qua Senatui persuasit Syllanianum Senatusconsultum; *Habemus* inquit, *domi seruorũ populos, moribus, institutis, lingua & religione inter se plurimum discrepãtes.* Et certe M. Crassus quingẽtos seruos in censũ retulit, præter eos, quib. ad ministeria domestica vtebatur. Milo vero trecentos vno die manumisit [a], ne ꝓ cæde Clodii Tribuni plebis torquerentur. Et cum aliquando in senatu Romano ageretur de cõmutandis seruorum vestibus, vt à liberis hominibus nota quadam secerni possent, senator aliquis intercessit, ne si seipsos serui numerare cœpissent, exitium dominis intentarent: cui sane periculo subiaceret Africa & Hispaniæ pars, si tanta esset, quanta fuit olim multitudo seruorum, propterea ꝙ seruitutis literæ in ore cuiusq; leguntur; contra quam veteres; qui non nisi perditos & robustioris improbitatis seruos in ore denotabant, q ꝓpterea *stigmatiæ* dicebãtur, qui ne manumissi q̃dem iusta libertate fruebantur [b]. At Lacedæmonii cum intelligerent seruorũ quos ipsi *Helotas* vocabant, multitudine domos, vrbes, agros abũdare (:nam vti quisq; seruus plures filios suscepisset, eo facilius à domino libertatem sperare poterat [c] :) exercitum seruorum, qui bello aptiores essent, cogere imperarunt: deinde conscripto trium millium exercitu, omnes vna nocte occidi iusserunt [d]: idq; tãta celeritate ac tanto silentio, vt quo perrexissent sciri nõ potuerit, præterquam ab iis, qui rei gerendæ præpositi fuerant. Itaq; propter metum qui ciuitatib. impendebat, seruis arma tractare non licebat, subiecta [e] capitali pœna; aut si hostiũ vis vrgeret vt seruos ad arma vocarent, eosdẽ simul ac semel à seruitute vindicabant. nã Scipio Africanus maior post Cannensem cladem trecentos seruos bello gerẽdo idoneos [f] manumisisse fertur. Florus tamen [g] octo millia conscripta fuisse tradit: quod etiam factum legimus [h] bello sociali. At Cleomenes,

a *Asconius Pedian. in Milonianam.*

b *In Iure dedititii vocantur.*

c *l. Arethusa. de statu homin.*

d *Aristot. lib. 2. Polit. Plutarch. in Lycurgo.*

e *l. 4. in princ. de re milit.*

f *Plutarch.*

g *Epitome 22.*

h *Ead. Epit. 74.*

menes,cum nec hostium multitudini, nec seruoru domesticorum cæsis ciuib⁹ facile obsistere posset, s uis omnibus libertatem promisit,quibus argēti sest tium esset;vnde milites simul ad exercitum cōscrip & pecuniarum vim in ærarium coegit.

At ne molles quidē Asiatici seruis ad bellum gere dum vtebantur.contra Parthi, quibus p leges man mittere seruós nō licebat;qui eadem pene, qua fili caritate cōplectebantur:quo factū est, vt in infinita multitudinem excrescerent.nam exercitus Partho qui M.Antonii copias fugauit, quinquaginta seruo millib.cōstabat:nulli præter quingentos ingenui [a]. cæteri populi ne ad remigia quidem agendis nauib prius vtebantut seruis,quam eos manumisissent; id ab Augusto bello Actiaco factū legimus [b]. Ac ne qu in Rempublicam moliri possent,opificiis ac sellulai artibus impediebantur,quas ciuibus tractare Lycu ac Numæ Pōpilii institutis non licebat.Nec tamen caueri poterat,quin exsisteret aliquis, qui reb⁹ desp ratis seruos ad pileū vocaret,vt Viriatus pirata qui L sitaniæ regnum,Cinna [c], Spartacus,Tacfarinas [d], S meo [e] Gerionis filius principatū in suis quisq; ciuita his artibus adepti dicuntur. Ingruente vero ciuili be lo,serui vt in libertatē seipsos vindicarent, hinc in ad partium duces transfugiebāt. Nam post ciuile be lum, q aduersus Sextum Pompeium gestum est, t ginta millia seruorum capta sunt, quos per omnes uiucias stato die Augustus [f] dominis restitui, reliqu quibus dominus defuisset suspendi mandauit.Nō a vi Arabum potentia creuit.nam cum primum Hom rus Muhameti legatus bellum in Arabia mouisset,se uis ad libertatem vocatis, tanta vis hominum locis mnibus erupit, vt paucis annis vniuersum Oriētis in perium occuparet. quæ libertatis fama cum ab Asia Europam peruasisset, serui primum in Hispania p bertate arma cœperunt, anno DCCLXXXI.deinde Gallia Caroli M.& Ludouici Pii ętate;vnde exstāt co leg

a Iustinus.
b Tranquil. in Augusto.
c Appian. in bellis ciuilibus.
d Tacit.
e Ioseph.in bello Iudaico.
f Appiā. in ciuilibus.

ges de coniurationib⁹ ſeruorum. Poſt etiam Lotha-
isLudouici filius bis à fratribus victus ac proſtratus,
uis omnibus,qui ad ſe venirent, libertate promiſſa,
ercitum reparauit: vnde ſecutum eſt ſeruile bellum
lde anceps ac periculoſum: quippe ſeruorũ exerci-
s, rerumpublicarum ac principum Germanorum
tum adeo conturbarunt,vt Ludouicus rex Germa-
ſum copias vndecunq; conſcribere cogeretur [a]: ac
labes illa ſeruilis latius ſerperet,principes Chriſtia-
paulatim ſeruitia manumiſerunt, exceptis operis &
re ſucceſſorio,ſi liberti ſine liberis mortem obirent;
os quidem *manus mortuas* etiamnum appellamus.
Adhuc enim ſeruitutis veſtigia plurima reſtant in
be Chriſtiano:plura etiã in legibus Ripuariorum ac
ogobardorum, quibus ſerui iuſtã libertatẽ cõſequi,
t bona alienare nõ poterãt, niſi poſt duplicẽ manu-
iſſionẽ:ac ſæpiſſime in actis legitimis manumiſſio-
im ſubiici ſolebat,libertatẽ huic vel illi tributã ꝓ ſa-
te patroni.Nihil n.antiquius habuerunt ii, q̃ prima
eipublicæ Chriſtianæ fundamenta iecerunt, quã vt
hriſtiani ſerui aſſidue manumitterẽtur: ac pleriq; li-
ertatis ſpe propoſita,Chriſtiani fiebant. Quin etiam
Africæ hiſtoriis proditum eſt,Paulinum Nolę Pon-
ficẽ,cum omnia quę in bonis haberet ſub haſta ven-
diſſet,vt ex pecunia coacta captiuos Chriſtianos re-
meret,ad extremum Vãdalis,ꝙ mirere,ſeipſum ven-
diſſe. Inde ſeruorum manumiſſiones apud epiſco-
os in eccleſia factę.Ex quo ſecuta eſt Cõſtantini Ma-
ni principatu tanta tenuium ac egentium hominum
ultitudo,quib. nihil præter libertatẽ relictum erat,
iq; nullas artes didicerãt, vt nulla re grauius ciuita-
s premerentur. Inde Xenodochia, Brephotrophia,
erõtocomia, Noſocomia,antea penit⁹ ignota,Chri-
ianorum pontificum rogatione à principibus [b] fun-
ri & cõſtitui cœperunt.Inde Baſilii conciones,con-
ierentis,voces ac ſuſpiria lãguentum in templis vna
im ſacerdotum precibus ac votis cõfundi ac miſceri.
Iiſdem

[a] *Therdit.*

[b] *toto titulo de epiſcopis & clericis.*

Iisdē fere tēporib. Iulianus Augustus Pagan⁹ pōtifi-
a Nicephorus Callixtus. Christianorū [a] exēplo, ad Nosocomia & Xenodoc-
exstruēda, ac publicis priuatisq; opib⁹ augenda coh-
tatur. Et quoniam tenues liberti, filios exponebāt
Christianorū benignitate ac largitione educarent
b l. 1 & seq. de infantibus liberis. C. Gratianus [b] lege sanxit, vt seruitutē seruirēt iis, à qu
educati fuissēt. Nec ita multo post Valēs edicto pr
sit, vt q otiose vagari ac mēdicare cōsueuerāt, seruit
māciparent: idēq; vetuit, ne qs deserta loca peteret,
vitā in otio trāsigeret, subiecta capitali pœna qua p
rimos, q cōtra leges in solitudinem se receperāt, aff
mādauit. ¶ Postea vero q idolorum cult⁹ ac sacrifi
Christianorū auctis opib⁹ deseri cœperūt, libertatis
cta sunt fundamēta firmiora: qbus magnū accessit
crementum lege Muhamedis pmulgata, q suę relig
nis homines in libertatē asseruit; cui⁹ exēplo Christ
ni quoq; suos certatim à seruitute sic vindicarūt, vt l
uitus omnis apud Indos, qui ad occasum spectant, n
ætate cōclusa videretur, qua Christiani seruitute
suis ceruicib⁹ omnino repulerūt, id est, anno MCC
Adhuc n. seruos in Italia fuisse anno MCC. planū
tum ex legibus Guilielmi Siciliæ regis ac Friderici
Cæsaris, tum etiam ex decretis Pontificum Roma
rum, Alexandri inquam III. Vrbani III. Innocen
c in Decretal. III. vbi agitur de coniugiis [c] seruorum, quæ iurisc
sulti *contubernia* vocant. Alexander quidem creatus
pontifex anno MCLVIII; Vrbanus MCLXXXV;
nocentius MCLXXXVIII; ex quo planum fit seru
d In l hostes, de captiuis. tem in Rebuspublicis Christianorum circiter ea, q
dixi, tempora desiisse. Nam Bartolus [d] qui floruit an
MCCC. scribit ætate sua nullos omnino seruos ex
tisse, nec venalitios homines vsq̄ haberi: id quidem
imperio Christianorum interpretor: q cum à Bart
didicisset Nicolaus Siculus, qui Abbas Panormi.
e In cap. 1. de coniugiis ser. pellatur, singulari nota dignum existimauit [e]. Nam
legimus Ludouicum regem, eum inq̄, qui Hutinu
surpatur, anno MCCCXIII. seruos omnes acce
pre

retio manumisisse, id ego interpretor de libertini generis hominib⁹, quos *manusmortuas* appellamus, q liberãtur beneficio principali ab eo seruitutis vinculo, uo quidẽ extra patroni territorium vxorem ducere onave ꝓhibentur alienare. sic quoq; interpretari demus edictum Caroli V. regis Francorum, quo qdem uitatib. in familias LXX; pagis in C. familias, & seris in CC. capita cataphractus miles imperatur. Quatate Impertus princeps Delphinatus seruos omnes no edicto libertate donauit; idque publicis actis ac hunicipalib. legib. inscribi mãdauit. Eadem benignite vsus est in suos Theobald⁹ Blesensium comes, ano MCCXLV.

Huc etiã ptinet id ꝙ legimus de Sugerio sodalium Dionysiacorũ abbate, q seruos manu mortuos eaten⁹ n libertatẽ asseruit, si solũ verterent[a]: & Senatuscõsulũ curiæ Parisiorũ, q̃ Pontifici Catalaunensi seruos de ollegii ecclesiastici consensu manumittere licere iuicauit. ac superiori ætate Carolus VII. rex; anno MCCCCXXX. plurimos seruilis cõditionis homines sic n. legimus in actis curiæ Parisiorum[b]:) nec ita priẽ Henricus II. rex singulari diplomate Burbonios seros MDXLIX. natalib. restituerunt. Horũ exẽplo dux Allobrogum seruilẽ quoq; suorum maculã suis edictis etersit MDLXI. Quę omnia in summã libertatis graiã facta videmus. alioqui nec magistratus populi roatione, nec princeps ipse seruũ alienum manumittere[c], at ne ius quidẽ aureorũ[d] annulorũ alieno liberto ine patroni consensu tribuere poterat. nã Cõmodus mperator aureos annulos iis omnib. edicto suo deraxit, q ius illud à pࠀincipe sine patroni venia extorseãt; nec ꝑiudiciũ vllum patrono creari voluit[e] aurei anuli adeptione, etiãsi princeps hominẽ natalib.[f] ac inenuitati restituisset, ꝙ principis[g] solius esset: nihilominus tamen Tertulliani[h] ætate ius illud quodãmodo uũ fecerãt patroni, qui manumissos ꝓ ferreis cõpedibus ac flagellis togam indutos candidã secum accumere, ac nomen suum vsurpare iubebant. Ad

a Anno MCXLI.

b es ordonnances Burbones.

c l. ad bestias. de pœnis. l. si proprietatem, de iis qui a non domino. l. nec competit. eo. C. l. si seruo, qui & a quibus.

d l. 3. de iure aureorum.

e l. vlt. eod.

f l. sed si hac. §. sed si, de in ius voca. l. 2. de nat. talib. resti.

g l. 2. de iure aureorum.

h in Lib. De resurrectio.

Ad extremum Iustinianus sua lege libertos omne restituit[a] ingenuitati, ne postea rescripto cuiquã opu esset; quo iure tamẽ non vtimur. nã iure nostro necess est à principe ius illud ingenuitatis adipisci, vt seruitu tis antiquę labes omnino eluatur; quod & peti & obtine consueuit sine venia patroni: cui tamẽ licet manus in iicere in liberti bona, quæ ante restitutionem quæsit fuerunt, vbicunq; posita sint, vt non ita pridem cur Parisiorum decreuit: postea vero quæsita & sibi habe re, & sine liberis, legare cuiq; suo iure potest. At cum Rupis-candidæ in Aquitania dominus libertinos su ditionis seruilẽ in modum haberet, iis legibus, vt no solum agros colere, fructus legere, ac terere, & omn quæ iuberet patronus exportare & importare, ędes e iã caducas reficere, patronum captiuum suis pecuni ab hostibus redimere; deniq; quatuor ex causis capit tionẽ cõsuetã pati cogerentur: verumetiã si domicil um originis sine patroni venia mutarent, capistro d mum reducere sibi licere contendebat: cętera quidẽ a sentiebantur libertini; sed hoc postremum seruitut iugum curia Tholosana[b] suo decreto excussit. Cer quidẽ ii, quos Poloni *Kometonas* appellant, nõ ita grau operas patronis præstare, sed acerbiora pati cogunt cum ab omnibus leni decem aureorum mulcta occi possint, à patronis vero impune. Apud Indos quide superiore seculo in seruos, qui multitudine innumer biles erant, modis omnibus sæuire, eosq; occidere cebat: Sed Carolus V. Cęsar, lege lata liberos esse iuss In Gallia vero, etsi exstant veteris seruitutis simulacı seruos tamen nec facere, nec ab aliis emere fas est, quidem serui peregrini, vt primum Galliæ fines pen trauerint, eodem momento liberi fiunt: id quod vete Senatuscõsulto Parisiorum decretum est, aduersus gatum quendã Hispanum, qui seruum in Galliam c duxerat. Nec ita pridem cum mercator peregrinus se uum in Hispania coemtũ Tolosam deduxisset, hos re intellecta, seruo persuasit vt ad libertatem proclam

a Authentic 4.

b anno 1558.

:t.Rogatione ad octouiros capitales plata, mercator
:ciri iubetur; aduocat⁹ fisci ex archiuis deprompsit an-
qua(:vt fertur:) Theodosii magni beneficia, Tolosa-
b⁹ olim indulta, quibus seruos, simul ac Tolosam in-
ressi fuissent, liberos fieri placuisset. Mercator se bo-
a fide seruū in Hispania coemisse querebatur; deinde
'olosam venisse vt Genuam ꝓficisceretur, & sic se nō
:neri legibus Gallorum. summa fuit, vt si acerbius se-
um agerent ac seruum alienum manumittere vellēt,
retium sibi restituerent: iudices cognitionem cōsilii
lse ꝓnunciarunt. Interea dominus metuens ne & ser-
o obsequentissimo, & pretio carere cogeretur, liber-
tem dedit, pact⁹ operas seruiles q̃diu dominus vixis-
:t. Quod attinet ad ea beneficia, quæ Tolosatibus à
'heodosio concessa iactantur, refutatione non eget,
um Vienna, Valentia, Lugdunum, Arelate, Nemau-
is, Romana Delphinatum lectoria, coloniæ Roma-
orū, & coloniarum extra Italiam antiquissima [a] Nar- *a a Narbon. deducta, Liuius.*
onensis, ea beneficia nō habeant: At ne ipsa quidem
oma imperii decus, & quæ communis omnium pa-
ia dicebatur, id sibi tribuendum putaret.

Hic dicat aliquis, si verum est, Muhamedis lege li-
ertatem omnibus, qui suam sectam sequerentur, da-
m, & Christianorum principum edictis seruitutem
blatam fuisse. cur terrarum orbis seruitiorum ac ve-
alitiorum plenus est? nam Hebræorum legibus, nec
ruum Hebræum, nec legibus Christianorum [b] habe- *b l. 1. ne Christianum mancipium. C.*
Christianum homini Iudæo licet. Certe fraus diui-
æ legi fit ab omnibus. Nam diuina lex vllum manci-
ū fieri vetat institutis Israelitarū inter ipsos, nisi sua
sponte quis alteri [c] manciparit, & aurem ad postes *c Exod. 21.*
bula pforari sibi patiatur: debitores quidem [d] credi- *d Deuter. 15.*
ribus addicit, ac propter inopiam Hebræos vendi p-
ittit; sed eadem anno septimo liberos dimitti iubet.
At tametsi quis nexum fecerit, ac subulam passus
, vt sempiterna seruitute teneatur; nihilominus an-
o Iubilæo legis interpretes omnes libertatem ade-

pturum tradunt, nisi rursus seruire quã liber esse m
lit. Vernas autem q nascebantur ex illo genere seru
rũ, qui sua se voluntate in seruitutem dediderãt, an
quinquagesimo liberos abire, ac tubarũ [a] clangore
bertatem seruis omnib. lex ꝓponit: peregrinos tam
alterius quam suæ gentis ac religionis habere perm
tit, in seruitutem perpetuam, eorumq; posteros ac i
potes, vt eodem iure aduersus peregrinos vterent
quo peregrini aduersus Israelitas, quo genere seruc
nullum melius fuisse scribit Iulianus Augustus [b]; *Vi*
inquit, *Syros quam libenter aliis nationibus inseruiunt: c*
tra vero, quantus libertatis amor in Celtarum populis.

At Iudæi cum peregrina Christianorum aut pa
norum mancipia sibi coemissent, domestica religio
imbutos circumcidebant: quod Traianus lege [c] sin
lari vetuit: ac tametsi dominorum religioni acquiei
rent, nihilominus seruire cogebant. at peregrinos
circumcisi legem diuinam acceperant, iisdem ben
ciis cum ciuibus vti lege [d] diuina cauebatur. *Eadem,*
quit, *lex erit peregrino ac ciui.* Illud est, quod Deus ap
Hieremiam [e] querebatur, seruos ex lege non ma
mitti, ac propterea dominis ipsis acerbissimam se
tutem ab hostibus impendere. Hinc etiam Philip
Augustus rex Frãcorum, Iudæos publicatis bonis
gni finibus exegit, quod contra leges Christianos
cumciderent, ac pro seruientibus (hoc enim verbo
storia Dionysiaca vtitur) sibi manciparent.

Consimili fraude Mahumetistas vti videmus,
Christianos homines, quos bello ceperũt, quosq; à
ratis coemerunt, aut certe eorũ liberos circumcid
suaq; religione imbuere solent; ac nihilominꝰ ipso
liberis & posteris omnib. seruire cogunt: quorum
empla Lusitani secuti, venalitios ex Africa religion
Mahumetis eiurare, ac nihilominus Christiana im
tos cũ liberis ac nepotib. perpetuã seruitutem se
compellunt; ita vt seruorum greges veneant tota
sitania, & quidem publice pecudum in morẽ. Ac ta

a Leuit. 25. Hieremi. 34. 2 Num. 3.

b apud Cyrillũ contra Christianos.

c l. circumcidere. de pœnis ff.

d Exod. 12. Numer. 49.

e cap 34. Num 13. & sequent.

si Carolus V. Imperator seruos omnes Americarum insularũ liberos esse iussisset anno MDXL. nihilominus seditione coorta, propter auaritiam ac libidinem potentiorũ, Gonzala Pizarrus regionis præses, à Carolo defecit; cuius opes cum Lagasca fregisset, ac securi publico exemplo vna cũ defectionis principib. cædi iussisset, seruos omnes ex edicto manumisit; ea conditione tamen, vt patronis operas præstarent. Obtineri tamen nõ potuit, quin Lagasca in Hispaniam redeunte liberti rursus in seruitutẽ relaberentur; ac potissimũ vtilitatis specie q̃ de venalitiis domini se adepturos putabãt exemplo Lusitanorũ, q seruitia multis seculis obliuione sepulta in Europa primi reuocarunt, ac breui p vniuersam Europã, vt iã in Italia cœptũ est, propagaturi. Iãpridem n. Africa & Asia, tum etiã Orientalis Europa, seruorum greges nõ aliter ac pecudum in omnib. ciuitatibus alere, & ex iis copiosam mercaturã & q̃stum facere cõsueuerũt. nam ætate superiore Tartari Scytharum gen⁹, cum maximis copiis Moscouiã, Lituaniã, ac Poloniæ fines ferro flammaq; vastarent, captiuorum trecenta millia in seruitutẽ abduxerunt: nec ita pridẽ Sinanus Bassa ex Insula Gossà captiuorum Christianorum sex millia supra trecentos, ac ciues omnes Tripoleos Africæ, nauibus impositos in Græcia vendidit.

Itaq; mirũ videri nõ debet, si p̃fectus prætorio regis Turcarũ, & vterq; cãcellarius trecẽtos quisq; seruos à principe, ineunte magistratu accipere cõsueuerũt. Nã quod attinet ad p̃torianos Turcarũ milites, & eos, q tribuno nomine Christianis imperãtur, ego illos pro seruis nũquam habui, cũ in familiã principis cõscribãtur, ac soli magistratibus, honoribus, sacerdotiis, imperiis, nobilitate fruantur, q̃ nobilitas ad nepotes vsque pertinet: nepotes vero ac posteri deinceps ignobiles habentur, nisi sua virtute ac rerũ gestarũ gloria dignitatẽ auorũ tueãtur: nã soli Turcę ex omnib. pene populis verã nobilitatẽ virtute nõ generis antiquitate metiũtur, quo pl⁹ à stirpe virtutis, eo lõgi⁹ absunt à nobilitate.

Cum igitur persuasum sit tot seculorũ exemplis à
uitutibus bella seruilia, defectiones, cõiurationes,
rumpublicarum conuersiones & euersiones impe
re; tot etiam crudelitates, cædes, libidines, incestu
corpora mancipiorũ admitti, qs dubitet affirmare
uitutes ciuitatib. exitiosas & fuisse, & semper futu

Ac si quis putet crudelitatem in seruos legum a
bitate coerceri posse, idẽ cogitet nihil sanctius, æq
& melius lege diuina fieri potuisse, q̃ etiam à corp
seruorum flagella, Romanorum legib. [a] pmissa a
uit; ac ipso iure liberum fieri voluit, cui membrũ à
mino ruptum esset, q̃ postea legem [b] Constantinu
bauit. Quis autem de serui cæde accusationẽ insti
ret? quis auderet? quis pœnã exigeret? an is qui sua i
interesse putaret? cum tyrãnorũ decretis nihil ad
ditorum animos frangendos efficacius sit crudelit
At Hispani seruos humaniter curant, educant, insi
unt, & quidẽ carius q̃ eos, quos mercede cõduxer
ac vicissim à seruis amantur & coluntur. Illud qui
Hispanorum fere ꝓprium est, eos quos ad seruitu
aut cædem designarunt humaniter initio tractare
rum autem omnium nouarum p̃clara sunt princ
nec dubito quemq̃ magis officiosum fore q̃ seru
cui cum domino mutua caritas ac morum similit
intercedat: ac ꝓpterea sapienter lege diuina prou
est, vt nemo perpetuã seruitutem seruiat, nisi qui in
nos septem addict⁹ fuerit, & qui creditori, cuius m
bene cognitos habuerit, seruire, quã [c] liber esse m

Sed cum tanta sit morum dissimilitudo, tan
animis latebræ, tanti recessus, quis legislator in
uersum hæc legibus definire possit? scitum est il
& sapientibus plene persuasum, *Domĩ tot hostes esse*
seruos. quod quidem prouerbium satis signit
mancipia nec amicitiam colere, nec fidam societa
Quid exempla veterum innumerabilia comme
rem? mihi satis est vnum superioris ætatis quod
uiano Pontano proditum exstat: Seruus cum acer
tr

a *l. in capitali-um. § in seruo-rum, de pœnu.*
b *l. 1. de emen-dat. seruor. C.*
c *Exod. 21.*

ctaretur, domino abſente oſtia concludit; vxorem nini contumelioſe affectam vinculis cõſtringit, ac s eius filios comprehendit: vbi dominum videt re-intem, vnum è tribus ex altiſſimo ſolario præcipitẽ; deinde ſecũdum: pater tanta rei atrocitate obſtu-factus, precibus & lacrymis ſupplex ſeruum exora-ac modis omnib⁹ placare conatur, vt tertium morti piat. ſeruus paciſcitur ſalutem filii ea lege, vt domi-s ſibiipſi nares præcidat; narib⁹ ex pacto amputatis, uus cũ tanta clade & cõtumelia dominum vltus eſ-; tertium quoq; deiecit, ac poſtremo vltionem de ſo, q̃ dominus cogitabat, præcipiti caſu cepit. O-tto veneficia, cędes, incendia, & calamitates à ſeruis ique terrarum ſæpiſſime illatas, ne ſim infinitus.

At hæc incõmoda, inquies, vtilitatib. mutuis cõpẽ-it ac ſarciuntur: nam vaga illa hominum otioſorum ltitudo, tum etiam latronum ac piratarum ſemina-velut à ſtirpe conuellentur, nec furibus vllus, nec ligis locus relinquetur, ſi creditoribus debitores va-i ac robuſti addicantur. mendici vero & egentes, q iũ alimenta velut in alueariis fuci dapaſcuntur, q q; rti otio languent (: vnde popularium morborũ ta-s:) ſi ſeruire atq; exerceri cõſueſcant, nulli exſtabũt. s n. alere, aut occidere neceſſe eſt; alere quidem dif-ile, occidere vero nefas. *necare*[a] tamen *videtur, qui ale-cum poßit, alimenta ſubducit.* Hęc habent veri ſpeciem. uod enim ad debitores attinet, ſi ſoluendo nõ ſint, uina lex addici creditoribus iubet in annos ſeptem, tamen in ſempiternam ſeruitutẽ, vt cauetur lege I. tab. q̃ in Africa vniuerſa & inſulis Americarũ locũ bet quoad creditori ſatisfiat. nam qui ceſſionis be-ficiũ debitori, qui nullo ſcelere obligatur, ademe-nt; ne creditorib. ſed carcerib. mancipari iubent, vt ırcæ nõ modo creditorib⁹, ſed etiã debitorib⁹ alẽdi pſos, eripere poteſtatẽ ac vitam videntur. Latrones tem ac piratę nullis ætatib⁹ plures fuerũt, quam au-a multitudine ſeruorum. Qui enim ſeruitutem pati

a l. vel necare. de liber. agn. Ambroſius.

E 3 non

non poteſt,erumpere tandem,ac ne deprehēdatur v
as obſidere & latrocinari cogetur. Argumēto ſit,qu
Spartacus gladiator ſexaginta millia ſeruorum ex ip
Italiæ viſceribus ad pileum euocauit; cum eodem t
pore plus quam octoginta millia piratarum toto m
Mediterraneo,cum nongentis nauibus prædarētur.
quingentas vrbes maritimas tanta vi cepiſſent, vt R
manum imperium terra marique graſſatorib. obu
latum teneretur. At prudens legislator non cenſeti
cui latrocinia caſtigare potius quam arcere curæ eſt.

Id autē ſine dira illa ac metuēda ciuitatib. ſeruiti
fieri poteſt,ſi collegia publica puerorum inſtituant
vbi artes & opificia condiſcant; vt quidem Lutetiæ
Venetiis fieri videmus, vbi opificum ſeminaria ma
mo Reipublicæ commodo propagantur.

Quibus vero in locis ſeruitia iā iā recepta ſunt,n
debēt ſimul ac ſemel manumitti, ſed id paulatim f
oportet; & ab iis auſpicādū,q matura ætate artē aliq
didicerūt,vnde ſeipſos ſuſtentare poſſint; alioq fan
otio,inertia perituri, vt iis cōtigit quos eodē mome
to in America manumitti iuſſerat Imperator Carol.
Quod ſi quis neminē imperio dignū fore putet præ
eos q primum ſeruire didicerunt,id quidem ꝓ liber
te valeat; ſed à pleriſq; ſine ꝓbabili cauſa vſurpat. N
hil eſt n. quod magni & excelſi animi vim & aciē ma
frangat ac demittat,quam ſeruitus. nec imperādi n
ieſtas,præſtantibus naturis inſita, vlla re tam debili
tur quam ſeruitute; nec quicquam intemperantius
eo,qui repente à ſeruitute ad dominatum peruenit,
cum domina fit,q̄ ancilla prius exſtitit,vt Salomon
pientię magiſter tradit, quod non modo ad ſecretior
ſententiam ptinet, quando cupiditas intemperan
rationi dominatur; ſed etiam ad eos quib. ſeruilis n
tus veriſſimas imperandi artes ademit.

Quod ſi verū eſt rationi ſēp ac legi diuinę locū eſſe
portere,nec ipsā Palæſtinæ finib. cōcludi, cur nō vb
terrarum lex illa de ſeruitiis ac libertate tā vtiliter,t
ſapie

enter à Deo lata, vim habitura sit, potius quam quę
inanis ingeniis excogitata fuere? Quāquam Tartari,
generis stirpem ab Hebræis ducere feruntur, septi-
quoque anno seruos manumittunt, ea lege, vt im- a l. 6. & ~ si quis. de seruis expor.
ii finibus excedant; quæ conditio à Papiniano [a] re-
diata primum est, deinde ab eodem probata: sed in
numissionibus perinde habetur, ac si scripta non
et. Hactenus de imperio Herili, & an seruitia ferēda
t in Repub. bene constituta. Et quoniam de singu-
familiæ partib. satis abunde nobis disseruisse vide-
ur, in quibus ciuitatum omnium rudimenta posita
nt, nunc de ciue ac ciuitate dicamus.

id ciuis, & quantum ciues à ciuibus, quantum a peregrinis, differant: quid item veniat Vrbis, ciuitatis & Reipublicæ appellatione. CAP. VI.

QVÆ de tota familia, deq; singulis familiæ partib9
nobis disputata sunt, Rerum omnium publicarū
igines continent. Et queadmodum fundamenta cō-
stere per seipsa possunt, priusq̃ parietes altius exsur-
ant, ac sine tecto: sic familia quoq; sibiipsi cōstat sine
epublica, & paterfamiliæ summum in suos imperiū
xercere suo iure potest, nec ab alterius imperio pēde-
; vt familiæ huiusmodi q̃plurimæ in Mauritaniæ &
mericę regionibus esse feruntur [b]. sed neq; Respubli- b Leo Afer. lib. 1.
a sine familijs, neq; vrbs sine mœnib9 ac ędificiis sta-
e magis possunt, quam solaria vel tecta sine parietib9
fundamentis: Cum igitur paterfamilias ex ædibus,
n quibus domesticum imperium habet, egreditur fo-
as [c], seque cum aliis familiarum principibus ad res ra-
onesq; contrahendas coniungit; tunc certe patrisfa-
milias ac domini nomen amittit, vt socium ac ciuē se
rat, & quodāmodo è familia exit, vt in ciuitatem in-
rediatur, ac ꝓ domesticis negotiis publica tractet. *Est
utem † ciuis nihil aliud quā liber homo, qui summæ alterius
otestati obligatur.* Prius enim quam vlla ciuitas aut Rei- † Ciuis definitio.
ublicæ forma exstaret, pater quisque familiæ sum-
mum ius vitæ ac necis habuit in liberos & vxores.

Postea vero q̄ vis & imperandi cupiditas, tum etiam auaritia, & vltionis appetitus aliis in alios arma supp ditauit, quos bellorum exitus victores fecerat, vict potentiorum libidini seruire cogebat: & qui ducem ferens fortiter rem gesserat, nō modo familiæ suæ, etiā hostibus æq; ac sociis imperabat: his quidem vt micis, illis autem vt seruis. Tunc plena illa & à natu cuiq; tributa libertas viuendi vt vellet, victis omni ademta fuit, vt ipsis quoq; victorib⁹ ab eo quē sibi d cē elegerāt, quodāmmodo deminuta: ꝓpterea ꝙ sum mum alteri⁹ imperium agnoscere quenq; priuatim porteret. Inde prima seruitutis ac subditorum, inde uium ac peregrinorum, principis ac tyranni origo. nos ipsa ratio deducit, imperia scilicet ac Respublic vi primum coaluisse; etiāsi ab historia deseramur: quam pleni sunt[a] libri, plena antiquitas, plenæ lege primum illud hominū genus nihil prius habuisse, q obuios quosq; spoliare, diripere, occidere, aut in ser tutē adigere, vt alibi dicemus[c]. testis est historia sac qua docemur, Nimrodū Chami nepotem primum mniū homines sub imperium & subiunxisse, ac dom nat⁹ fundamenta in Assyria iecisse: hinc robust⁹ ven tor dictus est, quo nomine scriptura p̄donem intell voluit: nā vox Hebrça ציד *latronē*, vel vt veteres, *late nē* significat, à voce צד id est *latus*: ꝙ latrones sæpissi obsiderent latera viatorū: nisi à latebris, vnde erupti nes faciunt, dici putem⁹. Id autē Philo Hebræus ac I seph⁹ suo testimonio cōfirmāt, scilicet Nimerodū h manis opib⁹ ac potentia tyrānidē crudeliter inuasi

Atq; in eo falli mihi videntur Aristoteles, in qua Demosthenes, Cicero, q Herodotum (: opinor:) sec ti, principio reges ob summam integritatis ac iusti opinionem principatum adeptos fuisse arbitrant hinc heroica nobis ac aurea secula finxerunt, quæ a bi certissimis argumētis ac testimoniis refutasse nol videmur[d]. Nam primæ quæq; ciuitates ac imperia a te Abrahami ætatem seruitiorum plena fuisse viden

vt n

a Thucyd in procœmio Plutarchus in Theseo. Cæsar, lib. 6

b l. vlt de collegiis vbi collegia prædonum & piratarum lege Solonis probata fuere.

c in ca. de collegiis.

d in Methodo Histor. ca. 7.

non ita pridem insulæ ad Occasum positæ seruitio-
n multitudine redundabant, cum Hispani regiones
is suis imperiis subiecerunt. Libertaté autem sine vi
ıxima: nec nisi pruptis naturæ legibus eripi potuisse
risimile est. Argumento sit illud ꝙ superiori ætate
ıogarum populi nec principatum, nec tyrannorum
perium audierant, quoad vnus eorum peregre pro-
ctus regis Tombuti maiestatem cõspicatus esset. In-
illi oborta apud suos imperandi libido; & quoniam
inopia premebatur, mercatores quosq; ditissimos
onis spoliare, ac latrocinari; tandem conquisitis opi-
ıs, & cõsilio cum amicis communicato, regionis do-
inatum inuadere cœpit: ac deinceps eius filius regẽ
ferens, imperium latrocinio partum necesse habuit
quitate ac iustitia tueri. Inde Gaogarum regum [a] ini-
, quę maxima incrementa breui ceperunt. Ex quo
telliguntur veram esse ciuis, q̃ posuimus, definitio-
em, id est, *liberũ hominẽ, qui summæ potestatis imperio te-
atur. Liberum* dixi: quia tametsi seruus multo magis
uam liber homo summæ potestatis imperio subiicia-
ır, nihilominus tamen omnium populorum cõsensu
btinuit, seruos ex albo ciuiũ eximi [b] oportere: quod
e vxorib⁹ ac filiisfamilias dici nõ potest; quia tametsi
omesticis imperiis obligantur, ac libertas eorum po-
state domestica deminuat̃, ciues tamẽ sunt. ita quo-
ue ciuibus omnibus aliquid de libertate naturali de-
ahitur, vt summæ alterius potestati subiiciantur.

At peregrinus homo, si ab originis domicilio auul-
ıs, aut sede relicta in alienã ciuitatẽ cõmearit, nec ci-
is habetur, nec ciuitatis prærogatiua aut immunitate
iuib⁹ tributa fruit̃; nec item in sociorum, q non plane
ınt peregrini [c], nec in hostium aut amicorum nume-
ım censetur: licet Gręcis veteribus [d], æque ac Latinis
ostes peregrini appellarentur, vt M. Tullius [e] inter-
reta tur, ex legib. XII. lenitate verbi rei tristitiam mi-
igante: & quidem nos adhuc populari verbo peregri-
ıos *hostes* appellamus. qui veteribus Latinis *perduelles*

a *Leo Afer.*

b *l. quod atti-net. de reg. iur.*

c *l. nõ dubito, de captiui.*
d *Plutarch. in Themistocle.*
e *in officiis.*

nunc vero *in Rempublicam cõiurati* dicuntur. Sed mut tis verbis Græci πολεμίους hostes vocant; quia bellu aduersus eos geratur: ξένους vero *peregrinos*, quos Accu sius[a] pro iis vsurpauit qui voto cõcepto religionis er peregre proficiscuntur. ¶ Inter eos autẽ, quos public imperiis ac summæ potestati subditos esse diximus, a teri quidem naturales, alteri assumti dicuntur; natur les item liberi sunt aut serui; atq; hi quidẽ manumi momento[b] ciues fiunt; peregrini serui non item. Qu quam Græci veteres seruis quoq; ciuium manumiss ciuitatem negebant[c]. Nam Demosthenis oratoris an tiquata rogatio est, quam post cladem Chæroneam a populum tulerat, vt omnes incolæ ac liberti in alb ciuium censerentur; ne liberti, quorũ ingens erat mu titudo, ciuitatis dominatum inuaderent, ciuesque a honorib. & imperiis suffragiorum numero summou rẽt. Quod initio Romani nõ aduertẽtes, pene in libe tinorum potestatem venerunt, nisi Fabius Maxim mature prouidisset, ac libertinorum gentes p omn trib. diffusas in quatuor coegisset, vt triginta & vna tı bus ingenuorum ac veterum ciuiũ, suffragia numeı vincerent: neque n. per capita, vt olim Athenis, & nui quoque Venetiis, sed per tribus, in comitiis tribut aut per classes in centuriatis comitiis, suffragia leg bantur. Et quoniam id vnius Fabii Censoris prudent sine seditione gestum est[d], Maximi cognomentum a cepit; qua quidem re Appii Censoris errores emend uit. is enim libertinos & assumtos ciues per omnes tı bus disperserat: postea libertis datum est; vt ex eoru filiis vnus in patroni tribu censeretur. At cum trib illæ quatuor libertinorum potentiores viderẽtur, pl cuit sorte duci tribum vnam, in qua libertini[e] omn suffragium ferrent. atque hic status fuit libertinorur quousq; populus rogatione tribunitia, quæ à P. Sulp tio tribuno plebis lata est, iussit, vt liberti deinceps [f] omnes tribus diuiderentur: quæ prima præcipuaq exstitit euertendæ Reipublicæ causa. ¶ Quemadm du

a *in l. 1. de hæredib instítu C. vbi finxit anti nomiam, qua nulla est in §. vlt Institu. de hæredib. institu.*

b *l. 5 de captiuis. l. 7. ad municipa. & titul. de manumiss. Instit. l. ciues. de incolis. C.*

c *Plutarch in Demosthen.*

d *Liuius lib. 9. Florus epitō. 20.*

e *Liuius li. 45.*

f *Florus epitom. 77. & 84.*

rum igitur serui quidẽ aut nati sunt, aut facti; sic quoque ciues aut fiunt, aut nascunt. Naturalis ciuis est homo liber eius ciuitatis in qua natus est, siue altero tãtũ siue vtroq; parente ciue nascatur. Olim quidem Athenis ciuem vtroque parente ciue nasci oportuit[a]: nam qui alterutro tantum parente natus erat, *nothus* appellabatur, q nec optimo iure ciuis esse poterat, nec maximos in Republica magistratus, quos *archontes* vocabãt, adipisci[b], tametsi pleriq; ad eos magistratus latenter irrepsissent, sed Periclis ætate quinq; millia liberorum hominum qui seipsos pro ciuib⁹ ferebant, sub iugum seruile missa sunt; ac ꝑpterea Pericles ipse orbat⁹ liberis qui vtroq; parente ciues erant, rogationem[c] ad populum tulit, vt inter ciues cẽseretur is, quem Athenis ab vxore peregrina susceperat. eoq; pertinet illud q Liuius[d] scribit, Romanos coloniam conscripsisse ex iis quatuor millibus hominum, quos Romani ex Hispanis mulieribus susceperant: quia ciues non erãt. sed postea obtinuit vt ciuis esset, qui[e] patre ciue nasceretur: & plerisque in locis satis est ad ciuem cõstituendũ matrem habere ciuem. Qui vero in Africa vtroq; ciue Romano natus esset, nõ minus erat ciuis, quam si Romæ originem accepisset[f]. *Ciuis* autem *asscriptus est, qui se alterius summæ potestati subiecit, & in*[g] *numerũ ciuium conscriptus est.* Nã ciuis honorarius tantũ, qui ius suffragiorum ac ciuitatis ꝑ suis erga Rempublicam meritis adeptus est, re vera ciuis dici non potest; quia non sese sub alienæ potestatis imperium subiungi passus est.

a *Plutarchus in Themistocle.*

b *Demosthenes contra Neæ.*

c *Plutarchus in Pericle.*

d *Liuius li. 43.*

e *l. 1. ad municipalem.*

f *l. assumtio. ad municip.*

g *l. 1. & 2. l. ciues. de incolis. l. pupill. §. aduena. de verb. signi.*

Ex pluribus ergo ciuibus, siue nati, siue creati sint, vel adoptione peregrinorum, vel seruorum manumissione, conflatur Respublica, quando ciues omnes vna continet, & eadem est imperii maiestas: tametsi moribus, legibus, institutis, ac infinita gentium varietate inter se differant. Si vero ciues omnes iisdem legibus vtantur, non solum eadem Respublica, sed etiam ciuitas eadem est; tametsi ciues huc illuc per vicos, vrbes, ac municipia dispersi à seipsis sedib, sciungantur.

Nec

Nec vero potius ciuitas vrbis mœnibus, q̃ famili tectis ædium continetur; cōtra quam pleriq; putant: nam vt familia locorum ac regionum varietate diuis familiæ nomē retinet, cum omnes serui ac liberi eiu dem patrisfamilias imperio cōtineantur: ita quoq; ci uitas plurium vicorum ac vrbium ciues iisdē legib. a moribus cōplexa moderatur. Rempublicam vero e plurib. ciuitatib⁹ ac ꝓuinciis, q̃ variis legib. ac morib vtuntur, cōstitui videmus, quæ tamen summa quad imperii potestate coercentur. Quinetiam vrbium be neficia q̄dam sunt: q̃ cum suburbiis nō cōmunicant: & suburbia ipsa prærogatiuam quandam habent, quę vi corum nō sit communis; qui tamen & subditi Reipu blicæ, & ciues sunt vrbani. Nam proprie *ciuis vrbanus i est, qui vrbis mœnibus ac ædificiis continetur.* sed optimo iu re est, non qui creatur, sed qui nascitur ciuis, quiq; sin gulari quodam vrbanorum ciuium priuilegio vtitu fruitur. Argumento sit, ꝙ Præfectus mercatorum Lu tetiæ nemo fit, nisi qui in ipsa vrbe natus est; nec apu Geneuates Syndicus aut secretioris cōsilii senator, ni Geneuæ domicilium originis habuerit. quod etiam a pud Heluetios & Germanos vsu receptum est.

Atque hæc breuiter de subditis, ciuibus ac peregri nis, deque Reipublicæ, vrbis, ac ciuitatis appellatione Sed quia nemo hactenus, quantum intelligere pos sum, his definitionibus vsus est, rem ipsam per s obscuram exemplis illustrare placet. Nam sæpe graue controuersiæ, tum principibus, tum etiam ciuibus in ter ipsos intercedunt, propter harum rerum ignorati onē; quinetiam illi ipsi disciplinæ ciuilis interpretes [b], à quib⁹ ciuilis scientia petenda nobis erat, sępe ciuium ac peregrinorum iura, sępi⁹ etiam vrbis ac ciuitatis ap pellationem cōfuderunt. Qui vero de Republica sine legū ac iuris scientia scribunt, consimiliter faciunt, vt qui nullis omnino iactis fundamentis ædes altissimas moliuntur. Nam Aristoteles [c] ciuitatem definiit, *ciuii multitudinem, cui omnia suppetunt ad beate viuendum* nec

[a] *Bald. in l. ciues. & l. prouincial. de verb. sign. Anchorã. in cap. canonũ statuta, de constitut. verbo cõsuluit. Alexãd. consil. 20. lib. 2. Baldus tamen sibi contrarius est in l. specialiter. de testam.*

[b] *Accurs. in l. vlt. de præscrip. longi temp. C. Cyn. Salicet eo. Alexand. in l. 1. § si autem, ad municip. Angel. in l. vlt. de iurisd. Bal. in l. 3. de naturalib. li. Bart, in l. si nupta. de meratis. C. & in l. vrbis appellatio. de verb sig. Oldrad consil. 176. Specul. in tit. de citat § 1 Canonistæ in cap. coram, de elect.*

[c] *lib. 3. cap. 6 Politic.*

nec differre putat Rempublicam à ciuitate; nec ciuitatem dici, nisi ciues omnes vno & eodem loco continentur: absurde illud quidem, & ab hac scientia penitus alienũ, vt satis aperte docuit Cæsar, his verbis[a]: *Omnis ciuitas Heluetiæ quatuor pagos habet.* ex quo satis intelligitur ciuitatis verbo ius ipsum, non locum ac regionem contineri; non vrbem, quæ ab *vrbo*, id est, *aratro*, dicta est: quoniam, inquit Varro, *Vrbium ambitus aratro designabatur.* Quare qui extra vrbem quid, quod legib. vetitum erit, exportauerit, vt in aliam eiusdem ꝓuinciæ vrbem transuehat, neque rem extra ciuitatem exportasse[b], neque in legem commisisse dicetur. At Paulus Castrensis[c] hãc definitionem latius patere scribit, nec putat aduersus legem peccasse, qui res vetitas exportarit, nisi excesserit ex imperii finibus.

a lib. 1. Commentar.

b l. Cæsar, de publicanis. l. sed si quis. eod

c In l. cætera. de legat. 1.

Ac tametsi nonnunquam scriptores[d] vtraque confundant, & πόλιν ἀντὶ τοῦ ἄστεως, vt Latini ciuitatem[e] ꝓ oppido, vrbe, ac iure ciuium vsurpant; vrbẽ tamen, id est, ἄστυ, ciuitate[f] cõtineri volunt, non cõtra. & quia humaniores sunt, qui ciuilẽ societatẽ colunt; ꝓpterea *vrbani* dicuntur, quos posteri[g] minꝰ Latine *ciuiles* appellarũt: ab *astu* vero Grꝗco *astutos* vocãt, eadẽ origine qua vrbanos, sed sensu deteriore. Ac ne quis putet ea temere cõfundi, aut verborum esse non rerum controuersiã, fieri potest, vt fortissimis ꝓpugnaculis ac mœnib. constructa sit vrbs, ac hominum multitudine rerumq; ad vitã necessariarum copia locuples, nec tamẽ ciuitas sit nisi legibus ac magistratuum imperiis ciues contineãtur; sed verius ἀναρχία est q̃ ciuitas appellãda. Contra vero, si vrbs ipsa legib. & armis, rerumq; gestarum gloria floreat, ꝑfecto hãc ciuium multitudinẽ iure sociatã, recte ciuitatem appellabimus, q̃ tamen Respublica non erit; vti sunt vrbes ac municipia Reipublicæ Venetorum. Nõ enim municipia Vrbis Romanorum, nec vectigales vrbes in ꝓuinciis Respublicæ dicebantur, nec Reipublicæ iure ac priuilegio fruebantur: id namq; proprium erat Romanę ciuitatis, vt Respubli-

d Hebræi. לבולית vrbẽ siue munitum appellant. עיר ciuitatem, vt Iesa. 10. & 15. & 11. 4. Gen. 4. 18. & Osea 11. 9.

e Verrius Flaccus in verbo Senatum.

f Cicero ad Atticum, lib. 4. epist.

g Sueton. & Spartianus sæpe.

publica diceretur, & iis priuilegiis ac beneficiis q̃ Reipublicæ aduersus priuatos ac municipia cõpetunt, sola vteretur; tametsi Respublicæ quoq; dicuntur ipsa municipia, sed id minus ꝓprie. Nã Traianus Augustus ad Plinium [a] Iuniorem Asiæ proconsulem rescribens negat ciuitatem Bithyniorum ius habere Reipublicæ vt priuatis creditoribus iure pignoris potior esset, & recte [b] quidem. id enim proprium erat Romanæ ciuitatis; & iis quib. singulari iure tributum erat, vt Antiochensium [c] ciuitati, q̃ sola in vniuerso imperio priuatis creditoribus iure pignoris potior erat. Ex quibus planum est, vrbem sine ciuitate, hãc vero sine republica dici posse. quinetiam potest ipsa ciuitas sibi constare mœnibus vrbium solo æquatis, vel oppidis ac magis ciuibus vacuis; vt Athenienses bello Persico vrbẽ penitus deseruerunt, & nauibus salutem sibi q̃sierunt: sic n. oraculum Themistocles interpretatus est, ciuitatem [d] nõ aliter quam ligneis mœnibus seruari posse; id est ciuium cœtum, ac multitudinem legibus sociatam, aduersus hostium copias nõ aliter q̃ nauib. tutam fore. Idem contigit Megalopolitanis, qui Cleomenis exercitu territi, vrbem omnino desertam esse passi sunt: nẽ minus tamen vrbs erat, q̃ antea; sed neque ciuitas, neque respublica dici poterat, cum ciuitas quodammodo ex vrbe exiisset. Sic enim Pompeius [e] cum ducentos senatores ac meliorem ciuium partem ab Vrbe, q̃ Cæsari reliquerat, seduxisset: *Non est*, inquit, *in parietib. respublica*. Sed quoniam duces partium ciues à se inuicem seiunxerant, ex vna Republica duas cõstituisse videbantur. Igitur ciuitatis, vrbis, collegii, curiæ, familiæ denique verbo ius significatur.

Et quẽadmodũ sæpe iudicatũ est, æde sacra extra vrbis mœnia posita, παροίκους autẽ ipsos in vrbe priuilegiis vrbanis vti debere: ꝓpterea quod παροικία (q̃ veteres Latini *curiam*, vulgus *parochiam* vocat) mœnium ambitu contineatur; sic quoq; de ciuitate iudicandum est.

Neq; v. cuiq̃ mirum videbitur, ꝙ diutius aliquantum

a *lib. 10. in epist. & toto titul. de administrat. rerum. & ad municipal.*
b *l. simile. ad municipal. DD. in l. 2. in quibus causis. Bald. in l. vlt. col. 4. de sacrosanct. Alexan. consil. 104. l. 6.*
c *l. Antiocensium, de priuilegiis creditorũ.*
d *Plutarchus in Themistocle.*
e *Dio lib. 41.*

im in hac disputatione hęreo, si meminerit quāti fuit olim Carthaginensibus harum rerum ignoratio momenti. Nam cum in senatu Romanorum de Carthagine exscindēda decerneretur, peruulgata fama Carthaginenses legatos Romam miserūt, ne vrbem rerum ante gestarum gloria clarissimā, ac vrbis ipsius Romæ decus monimentumque victoriarum illustrium delerent. Nihilominus re diu multumq; in senatu agitata, decretum est ad imperii Romani salutem deleri Carthaginem oportere, tum ꝓpter loci opportunitatem, tum etiam propter insitanī Pœnis perfidiam, qui iam Romanorum socios bello lacessiuerant, & finitimos populos latenter ad defectionem inuitabant. Posteaquam ita decretum esset, legati Carthaginensium in senatum venire iubentur; quib. responsum est à Cōsule, vt in fide senat⁹ populiq; Romani permanerēt, obsidibus trecentis ac nauib. populo Romano datis, ciuitatem Carthaginēsium saluam fore, iura, priuilegia, immunitates easdem habituros quib. antea semper vsi fuissent. Legati accepto responso, læti domū redeunt. Interea Scipio African⁹ Iunior accepta classe Carthaginem mature ꝓficisci iubetur, & Vrbem ferro flammaq; delere, saluis ciuibus, ac rebus omnibus quas ex vrbe exportare possent. Scipio Censorinum legatum mittit; qui posteaquam obsides vna cum nauib. Carthaginensium recepisset, iussit populum vniuersum Carthaginensem ex vrbe excedere: sic tamen vt quæcunque vellet exportare, vrbemque à portu remotiorem condere liceret. Carthaginenses imperio ducis perterrefacti, fidem senatus populiq; Rom. appellant. quib. responsum est, populum Romanum semper fidem coluisse, & quæcunq; legatis eorum ꝓmissa fuissent præstitisse; ciuitatem vero mœnibus vrbis minime contineri. Ita Carthaginenses verborum ambiguitate decepti vrbem totius Africæ pulcerrimam ardere, & solo æquari viderūt [a]. Ita sæpissime legati iuris fecialis ac legum imperiti, in pacis actionib. fœderibusq; ferien-

[a] *Appian. in Lib; co. at Florus cap. 49. ait Carthaginenses tunc rebellasses ac obsidione diuturna fractos deditionem fecisse, Marcio & M. Manlio consulibus.*

feriendis grauissime peccant. Quanquam Modesti[a] scribit Carthaginem, cũ deleta fuit, ciuitatis non amisisse, ac vsumfructum ciuitati relictum etiam a centesimum annum extinctum fuisse; sed in eod errore fuit quo legati Carthaginensium, quib. om ciuitatis iura ac beneficia relicta fuere.

a In l. si vsusfructus. quibus modu vsusfr.

Eode errore peccatum est in fœdere percusso[b] ter Bernates & Friburgenses, quo societas cōtrahit tādiu vim habitura, quādiu muri vrbis vtriusq; stab Abutuntur etiā pleriq; qui vrbē, ciuitatē, & vniue tatē Lutetiā appellant; partib. vrbis in tres regiones uisis: ac ciuitate qdem insula definiunt, vrbem vero vniuersitatem cis & vltra flumen: cũ[c] vrbs ipsa mœ & suburbiorum ambitu cōtineatur. Aberram9 etiā vrbem à suburbiis & cōtinentib. ædificiis seiungim ꝓpter vrbis Parisiorum ac suburbiorum diuersa be ficia à regibus indulta. At *Vniuersitas est omniũ ciuiũ c pus coactum: Ciuitas* vero *vrbis ipsius ac municipiorum, t etiā virorum iisdem legibus ac moribus vtentiũ coniunctio*; est præfecturæ & comitatus Parisiorum. Grauius men peccatur ab iis, qui ciuem esse negant, qui non imperii, suffragiorum, consiliique publici particeps

b anno M.D. V.

c l. vrbis. de verb. signif.

Hæc est Aristotelis[d] disciplina quam in statu pop lari tantum locum habere confitetur. At definitio ir nis est, quæ non sit vniuersorum ex ipsius[e] Aristote decretis, quorum constantiam seruare oportuit. n minus alienum est, ꝙ alibi patricios ac vrbanos ciu magis ciues esse putat, quam rusticos aut plebeios; ii puberes vero ciuitate primum initiari. At vero defi tio nec disiunctiones, nec plus minusve capit qua res ipsa, q̃ in definitionem cadit. Quanquam illa ci ab Aristotele allata descriptio, ne ad popularem q dem statum accommodari potest; cum in Athenien um statu omnium maxime populari quarta classis ciuium multitudine cæteris triplo maior erat, ab ir periis ac iudiciis arceretur[f]. Quare Athenienses ipsi in sua Reipublica, & q dem populari, peregrinos fuil

fate ii

d lib. 3. cap. 1. & 4. Polit.

e lib. 6. Topic.

f Plutarch. in Solone.

eatur necesse est, vsque ad Periclis [a] ætatem, quisquis Aristotelis definitionem probare volet.

Quod vero tradit, patricios magis ciues esse quam plebeios, id absurdũ est, non modo in populari Atheniensiũ statu, sed etiam Heluetiorũ, & Argentinensiũ, qui nobiles fere ab omnib. imperiis summouẽtur. Verius est à Plutarcho traditũ, ciues dici q legibus ac immunitatib. ciuitatis fruuntur, quod ex ætate, sexu, statu & conditione cuiusq; metiendum venit; vt patritii quidem iure patritiorum, plebeii iure plebeiorũ. An corporis humani membra de sua conditione querentur? dicetne pes oculo, cur nõ in sublimi corporis loco positus sum? an propterea pes inter membra non censebitur? At si Aristotelis definitioni locus sit; quam multæ seditiones, quot bella ciuilia, quantę ciuium strages in mediis ciuitatibus exorientur. Certe plebs Romana nõ aliã ob causam à patrib. secessit, quam quod nõ iisdem imperiis ac immunitatibus quib. nobilitas, frueretur: nec aliter sedari potuit, quam proposita corporis humani fabula, qua sapientissimus senator [b] Agrippa plebem cũ patrib. conciliauit. Non Romulus [c] ille creator Vrbis plebem ab imperiis, sacerdotiis, omniq; auspiciorum iure summouit; Patritios ea capessere iussit, qui scilicet generis sui stirpem ducerent ab iis, quos in senatum legerat, quosque iis conscripserat.

[a] Plutarch. ibid.

[b] Dionys. Halicarn.

[c] Idem.

Ac populus quidem Romanus cũ finitimos armis sub imperiũ subiecisset, Sabinos quidẽ in societatẽ imperii, in eandem ciuitatem vocauit; ad honores autem, suffragia & magistratus admisit Volscos, Hernicos, Tusculanos, Arpinates; non tamen in eandem ciuitatem, cũ hi suis legib. vterẽtur: qui quod eadem munera in eadem vrbe cũ Romanis caperent, *municipes* sunt appellati. Romanorũ igitur ciuiũ cõditio melior exstitit. Cum enim Catilina Romanus, à Patribus, & quidẽ ab antiquissima Sergiorum gente originem duceret, M. Tullium Arpinatem ac nouum hominẽ cõtumeliose appellauit. At propterea pleraq; Italiæ municipia Ro-

manis legibus quam suis vti maluerunt, vsq; ad Til
rium Imperatorem; qui popularis status vmbrã, q̃ A
a Tacit. lib. 2. gustus populo Romano reliquerat, penitus ademi
cum scilicet popularia comitia à plebe ad senat
transtulisset; tunc Italiæ municipia Romanæ ciuit
leges repudiarunt. id quod Adriano Imperatori mirum
sum est, inquit Agellius: sed mirari nõ debuit. cum
populares honores ac magistratus ad vnius arbitri
delatos intelligerent, suis legibus q̃ alienis vti præ
bilius esse ducebant. Differt igitur ciuis vrbanus à
ue rustico; hic rursus à municipali: vt mirum videri
debeat, si Cæsar legata pop. Romano seorsum à tril
bus dederit? nã rusticæ trib. partem populi Romani
ciebant, & cum vrbanis æqua suffragia ferebant.

Tertium genus erat Latinorum, quorum vrbes
xaginta fuere, q post diuturna bella fœd⁹ cum Ron
nis ea lege percusserunt, vt suis quidem morib. ac
stitutis viuerẽt; ciues tamen Romani fierẽt, quicu
b Liuius li. 41. legitima ꝓle domi relicta in vrbem domicilium [b]
stulissent. Cum tamen fœderib. fraudem facerent,
osq; liberos Romanis ciuib. adoptionis aut seruit
specie mãciparent, vt momento manumissi iura c
tatis adipiscerentur; lege Claudia ex senatus auct
tate ad populum lata, & consularib. edictis, Latini
fraude ciuitatẽ obtinuerãt, in vrbes Latinas redire
acti sunt; idq; factum est Latinarum vrbium roga
ne. Eo pertinet quod Boëthius scribit, Romanos ciui
amittere, cum in colonias Latinas mitterentur; &
c Liuius. li. 34. lonias [c] Romanorum q̃ Puteolos ac Salernum de
ctæ fuerant, ciuitatem amisisse: quod quidem pertine
iura suffragiorum. Sic enim Rhemenses, Lingones,
turiges, Melodunenses, Santones, & Heduos libe
Gallorum populos, iura ciuium Romanorum sine
fragiis habuisse Tacitus scribit. Hedui quidẽ societ
fœdere cum Romanis coniunctiores quã illi, ac p
pterea fratres Romanorum appellati sunt, & Ron
senatores fieri poterant. Quanquam Aruerni se qu
fra

-atres Romanorum [a] appellabant, ex eadem Troia-orum gente oriundi.

Ac nemini dubium est, quin coloni Romanorũ ciues essent Romani, eodẽ sanguine creti, iisdẽ morib. ac le-ib. vtentes [b]: sed quo longius aberant coloniæ Roma-orum ab vrbe, eo minus lucẽ ac splendorẽ vrbis sen-ebant; eo minus honorum ac suffragiorum participes rãt. Itaq; coloniæ Romanorũ, q̃ Narbonã, Lugdunũ c Viennam deductæ fuerant, præclare secum agi ar-itrabantur, si ius Italicum obtinerent. vrbes n. Italo-um omnes societatis fœdere cum Romanis erant cõ-iunctæ, sua tamen libertate ac suis legib. vtẽtes. & quo-iam Romani armis & opibus sociorum adiuti, cæte-is gentes domuerant; nec tamen patiebantur socios d honorum & magistratuum petitionem in vrbe ad-nitti; sociale bellum in vniuersa Italia contra Roma-os exarsit; nec prius desiit, q̃ multis cladibus vtrinq; atis & acceptis, Romana ciuitas Italis [c] omnib⁹, pau-is exceptis, lege Iulia tribueretur. Nã Italiæ vrbes par-im coloniæ, partim municipia, partim Latii, partim I-alici iuris, partim præfecturæ dicebantur. ac ꝓpterea iuius [d]; *Iam inde morem*, inquit, *Romanis colendi socios, ex uibus alios in ciuitatem atque æquum ius accepissent; alios in fortuna haberent; vt socii esse, quã ciues mallent.* Hinc illa iberii vox in oratione [e] quam habuit in senatu, q̃ ad-uc in æs incisa Lugduni habetur. *Quid ergo? Num alicus Senator prouinciali potior est?* quasi diceret, Æ-uo iure senatoriis honorib. vtrumq; frui. Idem tamẽ nperator Gallos, qui ciuitatem consecuti fuerant, ab onorũ ac magistratuum petitione summouit. Ex quo telligitur id quod Plinius [f] scribit; *Hispaniam habere uadringentas vrbes supra octo & sexaginta. In iis*, inquit, *oloniæ* XX. *municipia* VIII, *Latio antiquo donata* XLVI. *ertate* VI; *fœderatorũ* III, *stipendiaria* CCCLXXXVIII. c tametsi Latini arctissimo societatis fœdere cũ Ro-anis copularentur, ciues tamen nõ fuisse argumẽto illud Ciceronis, *Nihil acerbius Latinos ferre solitos esse,*

a *Lucanus.* Aruerni Romanorum se dicere fratres Sanguine ab Italico populi.
b *Liuius li.* 23. 24. 25. *Agellius lib.* 16. *ca.* 15.
c *Appian. lib.* 1. *ciuilium. Plutarch. in Sylla.*
d *lib.* 26.
e *Tacit. lib.* 11.
f *li.* 2. *ca.* 1. & 3.

quam id quod perraro accidit, à consulibus iuberi ex Vrbe exi-
a Dio. *re.* Nam peregrinos sæpius Vrbe pulsos legimus [a].

Tanta denique fuit beneficiorum, tāta priuilegiorum inter eos, qui Romanis imperiis tenebantur, præter fœderatos ac liberos populos varietas, vt nihil fer- ciuium omnium Romanorum tam ꝓprium fuerit, q- ne de libertate aut capite eorũ iniussu populi Romar- iudicaretur, id quod Iunia rogatione tribunitia fact- est; quæ *lex Sacrata* dicebatur, post exactos Vrbe rege- ad populum lata [b]: deinde leges Valeriæ consulares consulib. Publio, Marco, & Lucio è gente Valeria [c] va- riis temporibꝰ latę, legem Iuniam sanctius confirma- runt: postremo Sempronia [d] ac Portia rogatione, v- traque tribunitia, perduellionis pœna legibus addit- fuit; quod sępe à magistratibus leges violarentur. Et q- dem M. Tullius priusquam Catilinæ coniuratis ciuil- Romanis, gulam in carcere frangi iussisset, Cæsar in s- natu dissuadere cupiens: *Maiores nostri*, inquit, *Græc- morem imitati, verberibus animaduertebant in ciues; condemnatis summum supplicium sumebant: postquam Re- publica adoleuit, lex Portia aliæque leges paratæ sunt, qu- bus exilium damnatis permissum est.* Quam legem Cice- consul cum violasset, non modo exulare coactus e- sed etiam proscriptionem passus, domo penitus inc- sa, templo in area constructo, quod populus Libert- consecrari rogatione Claudia tribunitia iussit: qu- lege territi magistratus, in ciues Romanos deince- animaduertere minus ausi sunt, etiam mutato pop- lari statu. Nam Plinius Iunior Asiæ proconsul, ad Tr- ianum [e] scribens de Christianorum nocturnis cœti- *Qui ciues erant*, inquit, *annotauimus, in Vrbem rem- tendos.* Ac Paulus ipse Christianorum suæ ætatis fa- le princeps, iussu magistratuum comprehensus, qu- seditiosis concionibus tranquillitatem publicam c- turbare diceretur, cum intellexit Felicem prouinc- Præsidem accusationem audire, ciuem Romanum professus, Cæsarem appellauit: tametsi enim natio

Ci-

b Liuius lib. 2.
c Liuius lib. 2. 7. & 10.
d Cicero pro Rabirio perduell. Idem in Verrē actione 1.4.7. Valer. Max. lib. 1.
e lib. 10 epistol.

Cilix esset, genere Israelita Beniamiticæ tribus; nihilominus pater ipsius iura ciuitatis Romanæ adeptus erat. Præses re intellecta, cum Romam mitti iussisset, *Poterat*, inquit, *hic homo dimitti, nisi Cæsarē appellasset*. alioqui si Romanus ciuis nō fuisset, præses de causa cogniturus erat, Palæstina scilicet in prouinciæ formam redacta, vt antea Publius Pontius eiusdem prouinciæ præses, Christum prouincialem hominem populi Romani stipendiarum capitis damnauit, quem tamē aduersariorum manibus ac supplicio erepturus videbatur, si maiestatis crimē, quod illi intentabant, tam facile effugere potuisset. Itaque præses maiestatis crimen veritus, ne quid in eo peccasse videretur, capita & instrumenta litis ad Tiberium[a] misit. Nam si Iudæorum magistratus municipales merum imperium ac iurisdictionem habuissent, ipsi cognitionem suscepissent; sed nullam pene iurisdictionem habuerunt, prçterquam[b] q iubere, cauere, & in possessionem mittere, pupillis[c] etiam tenuibus dare tutores poterant. nulla tamen in peregrinos aut prouinciales, multo min⁹ in ciues Romanos; ac ne in liberos quidem manumissos iurisdictio data illis est, sed in seruos[d] tantum, quos verberibus coercere poterant. Iurisdictio tamen defensorib⁹ ciuitatum tandem, id est, trecentesimo & quinquagesimo post anno Valētiniani principatu, tributa est. ex quibus intelligitur omne imperium ac iuris dicendi potestatem præsidibus Romanis datam, cæteris ademtam fuisse. Fallunt enim, qui putant pontifices Iudæorum, iudicio Christi abstinuisse, quasi religione impedirent, vt nostri pontifices tradunt, quo minus pœnā capitalem irrogarent: ex eoq; iudicia capitalia tractare, aut sententiam cruentam se ferre prohiberi; quod ab antiquitatis ignoratione profectum est: cum satis, opinor, perspicuum sit senatum Iudæorum LXXI. etiā ex Sacerdotib. ac Leuitis coaluisse, & capitalia iudicia prius exercuisse, quam Palçstina in prouinciæ formā redacta fuisset, vt Chaldæus[e] interpres, ipsique Hebræo-

a Tertulliani

b l. 1 dies. § duas. de damno. l. iubere. de iurisd. l. ea quæ, ad municipal.

c l. ius dandi, de tut. dat.

d l magistratib. de iurisdict.

e in Hierem. cap. 5.

braeorum Iurisconsulti in Pandectis[a] tradunt. H[...]gitur erat summum ac praecipuum ius Romanis ci[...] tributum, ne à Magistratib. capite aut exilio extra [...]uocationem punirentur.

a in titulo Sanedrin. Paul. Riccius. Moyses Maymon. lib 3. nemore.

Neq; tamē cōsequens est, prouinciales quib. id [...]neficiū denegatū esset, re vera ciues nō fuisse. Aut [...]ues Romani fuerunt, aut fœderati, aut peregrini, [...] serui, cū scil. imperii Romani finib. coercerent. at [...]derati nō fuerunt; cū liberi tātum populi, q suæRe[...]blicæ maiestatē tuebantur, socii Romanorū ex fœ[...]rib. appellarentur: neq; itē hostes aut peregrini, c[...]dem magistratib⁹ ac imperiis, qb⁹ cæteri ciues vte[...]tur, atq; iis etiam à Romanis tributa imperarentur [...]portuit igitur ciues esse, aut rem omniū absurdiss[...] cōfiteri; liberos scilicet homines in originis suę do[...]cilio, qui iure maiestatis teneantur, peregrinos esse [...]

Nec v. beneficiorum varietate ciues definiuntur, [...]lius alio plus minusve cōsequatur; q̄ quidem bene[...] varie à principib. tributa videmus. nam Augustus C[...]lum hominem Romana ciuitate donare noluit, et[...] rogante Liuia vxore[b]; tributorum tamen immuni[...] subleuare non recusauit; nec probauit quod C. C[...] pater legionem illam, quam ex Gallis conscripsera[...]mnesque Nouocomenses simul ac semel ciuitate [...]nasset, quodq; M. Antonius iura ciuitatis accepta [...]cunia Siculis vendidisset. Posteri tamen principes [...] tanta religione ciuium Romanorum iura coluer[...] Nam Antoninus Pius omnes imperio Romano sub[...]tos (seruitia semper excipio) ciuitate Romana do[...]uit, nō rescriptis, sed lege populis omnib.[c] lata: vt e[...] Roma gentium omnium patria[d] communis. In [...] quidem Alexandri Magni exemplum quodāmod[...]sus est imitari. is enim orbem terrarum Ciuitatem [...]munem, sua vero castra ciuitatis illius Arcem[e] appe[...]bat. sed Antoninus orbe Romano cōtentus est; ac [...] etsi ciuitas vel poti⁹ ciuitatis ac immunitatum larg[...] cum omnibus communicata videretur; variæ tan[...] ciui[...]

b Tranquill. in August.

c l. in orbe, de statu homin.

d l Roma. ad municipal.

e Plutarch. in Alexand.

uium immunitates fuerũt, vt videre eſt nõ modo in iriſcõſultorum[a], q poſt Antoninum Pium floruerũt, ommentariis ac reſponſis, ſed etiam in Principum e-ictis. Nam Seuerus multo poſt Antoninum, Alexan-inis dedit, vt Romani ſenatores fieri poſſent. cæteri ero Ægyptii Romani ciues non ante fieri poterant, q̃ lexandriæ ciuitatis iura conſequerentur[b].

a l. 1. & ... tulo, de cenſib.

b Plin. lib. 10. epiſt.

Nõ ſunt igitur ciues beneficiorũ amplitudine defi-iẽdi, vt q plures habeãt im̃unitates, magis ciues quã eteri ſint appellandi. nã etſi nobilitati apud nos nul-imperantur tributa, vt fit apud Anglos, Hiſpanos, ermanos, arma tamen capere ꝓ Republ. ac cæterorũ uium ſalutem tueri tenentur, alioq ſi beneficia ciuẽ ficiunt, peregrini certe ciues appellãdi ſunt; cum iura eregrinorum ſint interdum vberiora ac meliora quã uium ipſorum: quia ius honorarium ciuitatis ſæpe ibuitur hominibus peregrinis; qui tamen nullis im-eriis aut muneribus neceſſariis tenentur. Nam Lu-ouico XI. ac cæteris deinceps Regib. Frãcorum, Hel-etii iura ſuæ ciuitatis dederunt. ita rex Perſarum Ar-xerxes Pelopidarum genti iura ciuitatis dedit[c], ſic A-enieẽſes Euagorã Cypri regẽ, Dionyſium Siciliæ tyrã-im, Antigonum ac Demetrium Aſię reges, imo Rho-os omnes ſua ciuitate donarunt[d]: ac pari munificen-a Rhodii aduerſus Athenienſes vſi ſunt fœdere per-iſſo; quod fœdus *cõmunicatio ciuitatis* † appellatur, iuſmodi fœd⁹ eſt illud ꝙ inter Valeſios, & quinque gos Heluetiorum minores, ictũ eſt anno MDXXVII. m etiã inter Bernates & Friburgos MDV. ac rurſ⁹ in-r Geneuates ac Bernates anno MDLVIII. quorũ fœ-rũ ea vis eſt, vt mutua inter ipſos ſit cõmunicatio ci-tatis & amicitię fides; & q ex ſociis ſua ciuitate deſer-ſociorũ ciuitatẽ adire malit, momẽto ciuis ac ſubdi-s ſit alteri⁹ ciuitatis, ſine cooptatione, rogatione, aut ſcripto ſingulari. Ius autẽ ciuitatis honorariũ impe-o neminẽ aſtringit, niſi q ſuę originis ac ciuitatis do-iciliũ deſerit, vt in alteri⁹ principis poteſtatẽ veniat.

c Plutarch. in Pelopida.

d Liuius.

† Combourgeoiſie.

Neque enim réges illi quos diximus,nec item He
les aut Alexander Magnus, cum honorarii ciues
rinthiorum fierent,imperiis eorum tenebantur.C
igitur fieri non poſſit,vt idem ciuis ac peregrinus
ſocius ac ſubditus habeatur; neceſſe eſt verum ci
effici,qui aut naſcitur,aut in alteri⁹ imperium ac ſ
mæ poteſtatis ditionem concedit.

Qua igitur ratione, dicet aliquis, Romanorun
cii,vt apud nos Hedui ac Maſſilienſes, Romani c
eſſent, cum ſuæ maieſtatis ac Reipublicæ iura tue
tur?aut quid eſt illud quod M.Tullius exclamat;(
ra præclara [a] *,atq; diuinitus iã inde à principio Romani n*
nis à maioribus noſtris comparata,ne quis noſtrum plus q
nius ciuitatis eſſe poßit(dißimilitudo enim ciuitatum, v
tatem iuris habeat neceſſe eſt)ne quis inuitus ciuitate mut
neve in ciuitate maneat inuitus. Hæc n. ſunt fundament
mißima noſtræ libertatis,ſui quemq; iuris & retinendi c
mittendi eſſe dominum. Idem antea dixerat; *Cæteris o*
bus populis conceſſum eße,vt plurium ciuitatum quisq; ciu
ſet.quo errore ductos vidi egomet, inquit, *nonnullos imp*
homines noſtros ciues,Athenis in numero iudicum atq;
pagitarũ,certa tribu,certo numero; cum ignorarent ſi i
ciuitatem eſſent adepti,hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtlimini
cuperaſſent. Hæc ille. Primum quod de Athenienſ
ſcribit,iampridem antiquata fuerat lex [b] Solonis,
peregrinos omnes,exceptis exulibus, à ciuitate A
nienſium arcebat:quam legem Plutarchus miratu
pra modum;neq; proſpicit à Solone id factum, v
mo immunitatibus ac priuilegiis Athenienſium,&
quam habuerunt,populari prærogatiua vteretur
Athenienſium imperiis ac legibus obligaretur. a
alienę ciuitatis imperio tenetur inuitus,profecto
ſuæ ciuitatis amiſit:quod in reges illos,quos ante
memorauimus,aut in Rhodios,qui ciuitatem Ath
enſium adepti ſunt, cadere nullo modo poteſt.H
gitur voluit M.Tullius opinor;neq; n.ſatis ſibi cor
eum,qui re vera ciuis eſſet Romanus, id eſt, q

r

a Pro Cornelio Balbo.

b Plutarch. in Solone.

:us populiq; Romani legib. obligaretur, alienæ ci-
atis imperio non teneri potuisse. Pomponius enim
ticus in vrbe Roma natus, ciuis Romanus erat &
.é equestris ordinis; qui, ꝙ Athenienses coleret, At-
us est appellatus (ad hunc n. tres imperatores [a] Au-
.sti suę originis stirpé retulerunt) ciuis Atheniensis
ri noluit: *ne*, inquit Cornelius Nepos, *ius Romanæ ci-*
:atis amitteret: ꝙ verum est de vera ciuiũ significatio-
:, nõ tamen de honorariis ciuib⁹: qui multarũ ciuita-
m ciues asscribi possunt, vnius tamen imperio obli-
.ntur. Quod si plures ciuitates eiusdem principis
nperio teneantur, omnium ciuis esse quisq; potest,
iã Romano [b] iure. Tametsi n. seruus plurium esse po-
st, æq; ac vasallus; non tamen plurium principum
uisq̃ subditus esse potest, nisi mutuo principũ cõsen-
:: quoniã hi nullius imperio coercentur, vt illi quib⁹
fficia vicissim à seruis pstantur; quiq; à magistratibus
ruum vendere [c] cogi possunt, nisi seruiles operas, quę
mul non possint, vicissim à seruo præbeantur.

a Seneca in epistol. ad Lucilium.

b l. eius. ad municipal.

c l. 2. de iis qui sunt sui.

Itaque principes sæpe videmus in imperii finibus
ella gerere pro subditis vindicandis, qui, quem se-
uantur, constituere non facile possunt, ac seipsos sæ-
e vindicant in libertatem; aut ab omnibus inuadun-
ur. Cum enim Daci Turcarum metu ab rege Polo-
iæ defecissent, postea iisdem prementibus Polonis,
c Turcarum & Polonorum iussa facere coacti sunt,
c vtrisque pendere tributa, anno MDLIIII. At in fini-
us Lotharingorum & Belgarum, pleriq; principes ac
opuli cum Gallorum, aut certe Hispanorum impe-
io tenerentur, tãdem omnes eiurarunt: similiter & in
urgundionum finibus, quæ regio Interdicta dicitur,
ex reguli summum in suos imperium exercent, ꝙ diu-
urna præscriptione bella mutua inter Francos & Bur-
undiones gesta pepererunt. In Lotharingorũ vero fi-
ibus comites Lunæ, & Asperi-montis, iura maiestatis
ræ se tulerunt. Idem in Anglorum & Scotorum fini-
us contigisse constat, in agro vtriusque imperii fini-

 timo,

timo, qui *contentiosus* dicitur, quem desertum esse pa
tuntur vtriusq; regni principes, vt antiquo fœdere c
tetur: priuatis tamen pro pascuis vti fas est, ea lege,
pecus abigere ac vindicare cuiq; liceat, quod vel an
solis ortum, vel post obitum pascitur; id n. ab Henri
Francorum Rege II. cum sceptra Scotorum pro nu
regeret, imperatum est. Heluetii tamen; qui habe
imperia diuisa (sunt enim ciuitates tredecim, quaru
vnaquæq; in suos summum imperii ius habet) ad o
pida quę sunt omnium cõmunia, vicissim magistrat
ac præsides mittere consueuerunt. sed cum varia re
gione vtant, grauis oborta seditio est, anno MDLII.
ꝓpterea ꝙ præses eius prouinciæ communes subdit
à noua religione ad ritus veteres reuocare, pœna pr
posita conabatur: & quidem res ad arma ꝓlapsura
debatur, nisi Glarenses, & Abbaticellani, qui vtram
religionem ꝓbant, legatos ad cõmunes socios mis
sent, quam qdē ad rem legatus Regis Frãcorum incr
dibile studium, curam ac solicitudinem adhibuit,
inter sese conciliarentur; idque tandem confecit.

Cũ igit̃ ꝑsuasũm sit, principũ duorum subditum
ciuem fieri posse neminẽ, dubium nõ est, ea q̃ dixim
de iure ciuitatum peregrinis cõcesso, ad immunitat
& honores tãtum ꝑtinere: Atq; eo spectat Eduardi r
gis Anglorum edictum; quo Britannos omnes Arm
ricos ciuitate donauit. Nã ꝙ ait Cicero, ciuitatem re
nere; aut amittere Romanis, modo vellẽt[a], licuisse: n
hil eis licuit, ꝙ omnib. populis in eo genere nõ licere
idq; potissimũ in populari statu, vbi ciues singuli m
iestatis quodammodo participes sunt: nec facile per
grinos ad iura ciuium admittunt. Nã Athenis ad ciu
tatem cum peregrino cõmunicandam sex[b] millia ciu
um occultis suffragiis cõsentire necesse fuit. quib. v
ro locis ac regionibus tyranni dominantur, aut q̃ s
sterilitate, aut cœli spirabilis intẽperie ab incolis d
seruntur; nõ modo ciues, sed etiã peregrini sępe à pri
cipib. exire prohibentur, vt in Moschouia[c], Tartari
Æthiopi

a l. 5. de capt. l. in bello in princip. eod. l. nihil interest. eod.

b Demosthenes contra Eubulidem.

c Sigismundus in historia Moscouiæ.

…hiopia [a]; eoque magis si peregrinus homo ingenio …ellere videatur; cum iura ciuitatis apud Venetos … Rhagusios non sine mercede, aut magnis in Rem…plicam meritis contingant.

[a] *Franciscus Aluaresius, in historia Æthiopica.*

Ac tametsi Romano [b] iure amittere ciuitatem cuiq; …egrũ est; & in Hispania liberũ cuiq; alio cõmigrare, …alienę ciuitati asscribi, dũ id testato apud principem …omnib. tamen principib. ac ciuitatib. pro iure maie…tis ac imperii ciues domi cõtinere semp licuit ac li…bit. Itaq; in sanciendis fœderib. principes illud ob…tantur, se fœderatorũ subditos ac vasallos minime …missuros. Consimilis est apud Ciceronẽ [c] clausula fœ…ris Gaditani; *Ne quis fœderatorũ à populo Romano ciuis …iperetur, nisi is populus fundus factus esset*, id est, auctor. …ã in eo versatur illius causæ stat⁹, quia Cornel. Balb⁹ …is erat fœderatæ ciuitatis, nõ poterat igitur contra …dus à Põpeio, sine cõsensione fœderatorũ, Romana …uitate donari. Idem Cicero scribit, fœderib⁹ Gallorũ …m Romanis exceptum esse, ne qs eorum à Romanis …uis reciperetur. Iisdem legibus hoc ipso tempore ad…ic vtimur. Nã etsi nobiscum Heluetii arctissima ne…ssitudine & amicitia cõiungantur, nihilominus ea…m clausula cõcepta est eo fœdere, quod cum illis ictum …t anno MDXX. Rursus cum societatem & amicitiã …uinq; Heluetiorum pagi minores inter se coirent, ex…ptum est, ne ciues fœderatorũ reciperẽtur; aut si ius …ienę [d] ciuitatis peterent, nõ aliter impetrarent, quam …ędiis ac bonis omnib. exceptis. At, ne insula quidem …atriciis Anglorum, Scotorum, ac Danorũ sine venia …rincipis exire licet: eoq; iure à maioribus accepto et…mnum vtuntur Neapolitani [e]: quod iam pridem ab Au…sto tractum videtur. is n. seuerissime [f] sanxit, ne quis …nator iniussu principis ex Italia excederet. Hispanis …ero ciuib. in Indiam traiicere sine principis venia nõ …cet: quod etiam Carthaginensium lege cautum fuit, …um Imperator Hãno primus ad Hesperidũ seu Cana…as insulas appulisset. At Mediolani senat⁹ decreto nec

[b] *l. 5. de captiuis. l. in bello. §.*

[c] *pro Cornelio Balbo.*

[d] *Anno 1520.*

[e] *Matthę. Afflict. decis. 265.*

[f] *Tranquill. in Augusto.*

ius alienę ciuitatis capere, nec societatē cum illis cipibus aut ciuitatibus coire, nec domicilium in dem imperii finibus commutare fas est, nisi priu petrata venia & honorario principi soluto. Ita B nis[a] interdictum est olim, ne quemquā in ciuitatē scerent, ꝓpter eas, quæ Bithynis contigerant, imn tates, vel iudicis mutandi causa, vel vt tributis ac v galib. sese liberarent. nam in eos lata lex[b] est, vt tri duobus locis pendere cogerentur: quod etiam n legibus receptum est[c]. Subtilius tamen Philippu gus rex Francorum[d], ne domicilii mutādi liberta quā eripiatur, neue fraus vlla fiat vectigalib. ac t tis, iubet magistratus alienæ ciuitati ascriptos m sedibus in suam asciscant ciuitatem ea lege, vt eo ipso anno in ea ciuitate in quam commigrauerint mum, cuius pretium trib9 aureis drachmis æstim sibi coemant; ac patrono, penes quē domicilii ori iurisdictio sit p viatorem notum faciant: deinde ea ciuitate in q̄ asciti fuerint, à Calendis Nouemb ad sextum Cal. Iul. cōsistere, & eadem tributa qua te consueuerant pendere cogantur: modo nullum bus eodem anno cum eo susceptis præiudicium fi

Ac tametsi cuiq; integrū est, domiciliū commu nemini tamen patriā repudiare licet [e]; multo mi censitis & asscriptis glebæ, quos *manus mortuas* app mus. ¶ Illud igitur in vniuersum definiatur, ciuita inuitum amittere, aut suo principi præiudicare [g] p neminem domicilii commutatione: vti nec vas patroni obsequium; nec vicissim patronus vasalli entelam ac tutelam eiurare sine iusta causa potes nisi mutuo vtriusque consensu. Sed si expressa fu aut tacita vtriusque consensio, cum quis scilicet à principe consentiente, alterius potestati spōte se iiciat eique acceptus sit; prioris imperio[i] non tene nec aliter quam postliminio postea in priorem ciu tem, quasi peregrinus, redire potest. Nam sæpiss principes ingeniosos homines præmiorum magn

a Plin. lib. 10. epist. 84 & 117.
b l. vlt. ad municipal.
c Philippi Belli anno 1302. Caroli Belli, anno 1351. Ioannes vt Gallus refert parte 4. Caroli V. & Caroli VII.
d Anno 1318.
e l. 2. L. assumtio. ad municipal. & l. 1. eod. Bart. in l. quæsitum. de lega. 3. ne mille quidem annis origo mutari potest l. Seia. §. Paphilia, de fundo instructo. Socin consil. 35. li. 1. Panor. consil. 62. lib. 2.
f authent. de mandatis principum. §. suscipiente. l. incolas. ad municipale, Bal. in titul. de maioritate.
g l. 1. l. originē de municipibus. C. l. assumtio. ad municipal. Alex. consil. 110. li. 3.
h decis. Ca. Tolos. 485.
i Isernia in cap. 1. qualiter vasallus iurare.

i[l]e ac immunitatum illecebris ad ſe pertrahunt; ſiue
[f]initimos principes debilitandos; ſiue ad ſuos ciues
[tu]endos; ſiue ad opes & copias cogẽdas; ſiue ad im-
[mo]rtalem gloriam quam ſeſe adepturos ſperant, ſi op-
[pid]a à ſe fundata ciuium multitudine ac rerum omni-
[um] abundantia reddant clariora. Sic Theſeus[a] pere-
[gri]nis omnib. ꝓpoſita ciuitate, Athenienſium vrbem
[to]tius Græciæ clariſſimam effecit: ſic Alexander Ma-
[gnu]s vrbem ad oſtia Nili conditã, quam *Alexandriam*
[a]ppellauit, ꝓpoſitis p̃miis[b] omnium Ægypti vrbium
[am]pliſſimam, & mercatura quæſtuoſiſſimã reliquit. ſic
[Lu]douicus XI. rex, iura ciuium Burdegalenſium, quæ
[ma]xima ſunt, peregrinis omnibus, præterquã Anglis,
[pr]opoſuit[c], modo in ciuitate ſedes conſtituiſſent: ſic
[Fr]anciſcus Maior, vrbis illius quæ eſt ad oſtia Sequanę
[con]ditor, quam *portum Gratiæ* appellant, ꝓpoſita tribu-
[to]rum immunitate iis omnibus, qui eam incolerent,
[br]eui populoſiſſimam reddidit. Londinum vero nec
[ta]ntis opibus, nec tanta multitudine ciuium abunda-
[re]t, niſi Richardus rex Angliæ omnes immunitates ci-
[ui]bus tributas peregrinis ꝓpoſuiſſet, qui modo decem
[a]nnos vrbem incoluiſſent: quod quidem ſpatium tẽ-
[p]oris ad ciuitatem adipiſcendam peregrinis omnibus
[fere] que propoſuerunt ex Heluetiis plerique ac Germa-
[ni]: id autem Romanorum legibus conſentaneum eſt[d]
[A]t Venetias annos quatuordecim incolere neceſſe
[es]t iis, qui iura ciuiũ plebeiorum adipiſci velint, qui ta-
[m]en ab imperiis omnib. & omni iure ſuffragiorũ ſum-
[m]ouentur. Ferrarienſes decẽnio contenti ſunt, modo
[in]colæ eadem quæ ciues onera tantiſper ſubeant.

Neq; tamẽ ſatis eſt ad iura ciuitatis conſequẽda tẽ-
[p]us illud ꝙ leges incolis definierunt, niſi ſint exules,
[a]ut ſpõte aliena ciuitate donari velint, (quam pleriq;
[o]blatã vltro recuſant) & aſciſcantur[e]. Sed Iuriſconſul-
[t]i ſatis eſſe definiunt, ad legata vel hæreditates capien-
[d]as tẽpus præſcriptũ[f] in aliena ciuitate exegiſſe, ne ſci-
[li]cet teſtamenta rũpantur, aut legata peregrinis (quos
diuina

a Plutar. in Theſeo.

b Ioſephus lib. 3. belli Iudaici.

c Boerius deciſ. 13. priuilegia deſcribit, tributa Februario menſe. 1475

d l. ciues, de incolis.

e l. domicilii, ad municip.

f Bald. in l. 2. de legat. C. Bartol. in l. 1. de regula Cato. Caſtrenſis in l. 1 de legat. 1. argu. l. 3. §. quando, de iure fiſci. Alexand. conſi. 29. lib. 4. & conſi. 32 li. 5.

diuina lex nō minore caritate fouere, quam vidua
pupillos iubet) fiant caduca. In cæteris omnib. vt c
optimo iure ciuitatis vtatur fruatur, decurso temp
illius spatio, & peti & obtineri debet. Quemadm
enim largitio inutilis est, nisi & q dono dat, & cui
natur, assentiri velit; alter quidem largiēdo, alter a
piendo; ita nec ciuis efficitur q noluit, nec si velit, p
sit, alterutro principe intercedente. Quare consule
li, quorum alter Numantinis, alter Samnitib. dedi
est à patre patrato, q pacem iniussu populi cum ho
bus inierant, Romani ciues esse nō desierunt; quia
cepti ab hostibus non fuissent. quæ tamen quæstio r
dum [a] plane definiri potuit, propter Bruti ac Scæuc
sententias inter se dissidentes. Cum enim Consul c
ditus Samnitibus, Romam rediens in senatum ven
set, tribunos plebis exire è senatu cōpulit; senatus
men ita decreuit, iura ciuitatis eum non amisisse, q
hostes, facta deditione, recusassent: cum tamē summ
iure & ciuis esse desiisset, & seruus hostium factus [b]
set; leniorem tamē sententiā secutus est senatus. Qu
si peregrinus iura suæ ciuitatis retinet inuitus, cum se
alterius principis imperio subiecit, à quo repulsā p
sus est; multo magis si ius ciuitatis alienæ non petiit.

Ex quo intelligitur id, quod senatus Neapolitanu
non definiuit, *An is qui totum vitæ suæ tempus in aliena c
uitate trāsegisset, suā retineret*? Sunt qui iura suæ ciuitat
amisisse putent [d]. Ego illum ciuitatem aliter amitte
non potuisse opinor, quam eo quo dixi modo; nisi e
ul esset, aut sui principis consensu patriam repudiasse
Nā curia Parisiorum [e] iudicauit Gallum hominem c
uitatē non amisisse, qui annos quinquaginta Veneti
exegerat; sed legitimas hæreditates proximorum iur
creuisse; nihil tamē hostile in patriā fecerat, nec crim
admiserat cuius causa ciuitate priuari deberet; nec
principe domū reuocatus iussa recusarat, nec Venetia
rū ciuitatem sibi tribui petierat. Tacita v. cōsensio ob
esse debet nemini, si aliter consentiētis [f] voluntatē in
terpretar

a l. vltima de legationibus.

b d. l. 4. vbi inepta est lectio Florentini codicis, vt satis intelligitur ex Cicerone in Topicis.

c Matthæus Afflict. decis. Neap. 384.

d Bald. in l. 2. de infantib. liberis. & in l. 2. de statu hom.

e anno 1584. Iunii 14.

f DD. in ea. qui tacet. de regul. li. 6. & in l. 2. §. qui tacuit. de interroga actio. & in l. cum ofendimus, de fideiussor.

:pretari possim⁹, nisi aperte quid velit verbis aut fa-
:s expresserit: Ex quibus intelligitur quid iudicãdum
de quæstione proposita, quam Curia Burdegalẽsis
dicum omnium cœtu coacto definire non potuit:
i scilicet Hispanus homo, in Hispania natus & educatus,
illi tamen filius, in Galliam reuersus, a principe rescriptum
petrare iure potuisset, vt iura ciuium consequeretur. mihi
persuasum est plane peregrinum fuisse: nihilomin⁹
uæstio ad principem delata est. Quod si peregrinus
omo ciuile rescriptũ ab alieno principe impetraue-
t, nec tamen sub ditione principis illius domicilium
stituat, rescriptum inutile fit: quia fictionẽ duplica-
legitima iura non patiuntur [a]. Itaq; Ludouicus XII.
x Francorum, eos omnes qui rescripta ciuilia impe-
auerãt, ac deserta Gallia domũ redierãt, peregrinos
se declarauit. Nostris n. morib. [b] ad iura ciuium con-
quenda, principis rescriptum impetrare; & impetra-
ım à r tionũ magistris pecuniam pẽdere necesse est.
Ex quib. nõ modo intelligitur quantum distet pe-
grinus à ciue, sed etiã quantũ ciues à ciuib⁹; quos q-
em si munerum vacatione ac immunitate metimur,
ifinita sit varietas ciuiũ, cum sæpe in eadẽ ciuitate pe-
grinum esse præstabilius sit q̃ ciuẽ; potissimũ in ciui-
tibus, q̃ tyrannorum crudelitate ac libidine premũ-
ır. Nã pleriq; Florentini ciues rogationem ad princi-
em tulerunt, vt inter peregrinos censerentur, nec ta-
ıen impetrauerunt. Quinquaginta autẽ peregrinos
d ciuitatẽ petendã, ꝓpositis magistratib. & imperiis,
Cosmus pellexerat; quo factũ est, vt creatis quinqua-
inta ciuib⁹, ab iisdem aureorum quinquaginta millia
xpresserit, nouorumq; ciuium dominatũ fraude par-
ım confirmauerit, & coniuratorum opes fregerit. Ita
uodã Veneti, Genuensi bello attritis opib⁹, & ciuita-
pecuniis ac ciuib. exhausta, trecẽtos ciues, quos ipsi
tadinos appellãt, accepta pecunia in patritiorum albo
õscripserunt, vt eadẽ qua patricii prærogatiua fruerẽ-
ır: ex quo magnã pecuniæ vim coegerunt, & nouorũ
ciuium

a Bart. in l. ill illa. de consti-tuta. pec.
b edictũ 1303. & 1351. & 1355.

ciuium incremento plebeiorũ potentiã infirmaru
Verum igitur ac ꝓprium ciuis à peregrino discrim
est, ꝙ alter imperio ac potestate ciuili obligatur; al
iussa principis alieni respuere potest: illum princeps
hostium ęque ac ciuium iniuria tueri tenetur; hunc
item, nisi rogatus & humanitatis officiis impulsus.

Cætera quæ ad immunitates ciuium pertinent
imperiis, vt magistratibus, vt curationibus, vt sacerc
tiis fruantur, ciuium definitione non continentur;
iamsi peregrini vbique fere à muneribus publicis,
potissimum à sacerdotiis & magistratibus summoı
tur. Ac tametsi pontifices Romani omnia sacerdo
omnibus tribuere suo iure seculis omnibus tentaı
runt, principes tamen ambitiosa illa rescripta pont
cum sæpissime reiecerunt; Hispanos reges excipio, s
uos pontificum Romanorum obsequentissimos: c
non sine magna mercede impetrauerũt Sixti pont
cis Romani rescripto, ne peregrinis sacerdotia tribu
rentur. Longe aliter Heluetii, qui lege in conuentib
promulgata MDXX. rescripta Pontificis Romani,
bus sacerdotia peregrinis tribuere non dubitarat, p
blice laceranda, & qui iis vterentur, carceribus ac vi
culis coercendos sanxerunt. Polonorum [a] quoq; le
bus, iam inde à Casimiro Magno vsq; ad Sigismun
Augusti principatum, peregrini ab omnibus sacerd
tiis procul arcentur; quod Germani pactis conuenti
Pontificibus iam pridem expresserunt: quibus cõcc
diæ pactis Metenses cõprehensi fuere; ac merito que
sunt apud Carolum IX. regem Francorum [b], pacta c
uenta pontificum Romanorum fraude violari.

Hoc amplius ciuib. q̃ peregrinis tribuitur, ꝙ vbi
fere vacationem [c] quorundam numerum ac imm
nitatem quandam habent, qua peregrini vrgeri co
sueuerunt. Nam Athenis ciues ab omnibus tribu
immunes fuere; à peregrinis vero tributum singular
quod μετοίκιον dicebant [d], exigebatur.

Iam vero testamenta ciuibus, non item peregrir
conde

a In statutis Poloniæ.

b anno 1563.

c Bald. in l. quod fauore, de legibus. Alexand. consil 105. lib. 2.

d Demosth. contra Neæră.

ondere licebat; aut si cui quid à peregrino legatũ esset earum rerum q̃ extra patriã q̃sitę fuissent, caducum fieri legatum, ac principis fisco cessisse, nostrisq; moribus cedere, contritum est. Hoc n. iure in vniuersa Gallia vtimur, q Italis fere omnib. ac Siculis, imo etiam Asiaticis & Africæ populis commune est; idque † *Albinagium* nostro sermone vocatur. Quanquam Turcarũ principes non modo peregrinorum hæreditates vniuersas cernere, sed etiã eorum, quos ipsi *Timariotas* seu *beneficiarios* appellant, prædia, & reliquæ plebeiorum multitudinis hæreditates decimare consueuerunt. Id ab antiquis [a] Atheniensibus & Romanis originẽ traxisse videtur. nam hi totam hæreditatem peregrinorũ; illi sextam partem seruosq; omnes in vrbe natos fisco vindicabant: Itaq; fallit Diodorus, qui Ægyptios æq; ac Romanos bona peregrinorum legitimis hæredibus reliquisse scribit [b]: quod satis illum coarguit in Romano iure fuisse peregrinum. Quid n. frequentius [c] occurrit quã peregrinorum bona fisco cedere? at ne peregrino quidem à ciue quicquam legari poterat; quod satis M. Tullius aperte docet, cum in exilium pulsus, contra leges ciuis esse non desiisset. *Quis*, inquit, *ciuis Romanus qui mihi legare testamento dubitarit*? antea dixerat p Archia poeta, *ipsum iure testamentum fecisse*: quod certe non licuisset, si Romanus ciuis non fuisset. Eodẽ usus est argumento Demosthenes [d], vt Euxium ciuem Atheniensem esse conuinceret: *Nonne proximi*, inquit, *patris superstitis hæreditatem creuerunt*? Et quemadmodũ in Gallia, perinde vt in Anglia, priuati quoque hæreditates capiunt peregrinorum, qui modo in suæ iurisdictionis finibus moriuntur; ita quoq; Romani peregrinorum, quos in clientelam suã receperant, hæreditaria bona Romæ relicta more maiorum capiebãt: idque *ius applicationis* [e] appellabant. Ex quo perspicuum est ius illud siue *applicationis*, siue *albinagii*, antiquissimũ ac vetustissimum esse, & quidem omnium fere populorum cõmune. Cui Fridericus II. Germanorũ. Impe-

G rator

† droit d'Auboine.

a *Demosth. cõtra Androtionem.*

b *lib 2.*

c *l. 1 de hæredibus institut. C. l. 1. § 2 de legat. 3. l quidam. de pœnis. l. neque. § 5 de militari testã. l. 1. §. penult. de iis quæ pro non scriptis.*

d *contra Eubulidem.*

e *Cicero ad Q. fratrem & in Oratore.*

rator, derogare cupiens, permisit [a] omnib. condere te-
stamēta, ac voluntate arbitrioq; suo hæredes scrib[ere]
aut si morerētur intestati, ꝓximū quemq; hæredit[atem]
cernere. sed legis illius ne in Germania q̄dem vlla [vsus]
est; multo min⁹ in Italia, vbi cū peregrinis multo a[ce]-
bius agitur q̃ in Gallia. Nā morib. nostris ac legib⁹, [pe]-
regrino licet prædia tum vrbana tum rustica, & pe[cu]-
niarum vim infinitā q̄rere, & quæsita prædia se viu[o]
spirante vendere [b], ac distrahere; vel etiam peregr[inis]
æque ac ciuibus largiri; iusq; ciuium exigua pecuni[a]
ærarium publicum collata impetrare, vt testame[nto]
legare, aut hæredem scribere, quem velit, possit.

At in plerisq; Germaniæ regionibus, & in vniu[ersa]
Bohemia ac pene tota in Italia, præcipue Ferrariæ,
glebam quidem agri peregrinis iure dominii hab[ere]
fas [c] est; nec possessionem prædiorum peregrino ac[ci]-
pere licet moribus [d] Perusinorum; at ne vsumfruct[um]
quidem [e] Mediolani, aut cum peregrinis connubia [con]-
trahere, pœna publicationis bonorum [f] indicta. H[oc]
vero iniquius, quod cum peregrinis bona prædia [de]-
bitorum addicta sunt, eadem ciuibus vendere nec[esse]
est. nec ita pridem Carolus V. Imperator peregrinos [o]-
mnes lata lege à ciuium Mediolanēsium hæredita[ti]-
bus summouit [g]. Venetorum etiā morib. peregrino ciu[i]
obligare licet, ea tamen obligatione nō tenentur [h] [hæ]-
redes, nisi quantum ad eos emolumenti peruenerit
quo iuri ciuili Romanorum inique derogatur. At m[o]-
rib. Brixiorum vxor peregrini bona, prædia aut præ[di]-
orum æstimationem in peregrinos trāsferre nullo m[o]-
do potest. Nihil est ergo cur Itali de Gallis querant
cum ne pignori quidē Anglorū prędia peregrini c[re]-
ditores subiicere possint: qua de re legati exterarū [gen]-
tium sæpius cōquesti sunt; ꝓximos tamen peregri[no]-
rum supellectilem ac pecuniam capere permittu[nt]
contra [i] quam fit in Lituania, Moschouia, Tartaria
in vniuerso Turcarū imperio: quib. locis peregrin[orum]
morientiū pecunia fisco vindicatur, perinde vt in G[al]-
lia

a l. omnes. communia de success. C.

b Iudicatum in curia Parisiorum dieb. Nouem. 1544.

c Alexander. consil. 157. lib. 2. nu. 12.

d Ancharan in cap. Canonū statuta. de constitut.

e Alexander. consil. 168. lib. 6.

f cōstitut. Mediolanens. titulo de pœnis.

g Baptista Ploius quinquaginta limitationes scripsit ad legem Caroli.

h li. 1. c. 59 statut. Venetor.

i Sigismundus in historia Moscouit.

ia:in qua tamē peregrinis datum est, vt si extra Galliā moriantur[a]; testamentū cōdere, ac filios in Gallia susceptos ab vxore, quæ modo ciuis sit, hæredes scribere possint. Clausula v. in rescriptis ciuilib. adiecta, MODO HÆREDES SINT REGNICOLÆ, iudices sic interpretantur, vt incolæ regni, propinqui eorum qui ciuitatē adepti sunt, ab hæreditate summoueant[b] cęteros qui extra Gallię fines domiciliū habēt. Filii v. peregrinorū in Gallia suscepti, patris hereditatē, nō quidē testamento, quod peregrinis condere non licet, sed ab intestato capiunt, si mater[c] ciuis fuerit cui hæreditas defertur.

Hoc amplius ab regibus nostris iure singulari tributum est mercatoribus peregrinis, qui ad nūdinas Cāpaniæ ac Lugduni ꝓficiscuntur, nihil de bonis eorum, si interim moriantur, decerpere fisco liceat[d]. Eodem iure mercatores Angli in Aquitania fruuntur: Artesii vero, Hānones, Turnesii, Cameracēses, in eodem iure sunt quo ciues, quantū attinet ad iura successionis; idque principū nostrorū[e] edicta resq; iudicatæ[f] sæpius cōprobarūt; iis tamē cōditionibus, vt idē nobis liceat q; illis. Mercatores itē vrbiū illarū q̄ ad mare Balticum societatē inierunt, eadem & certe vberiora beneficia iā inde à Ludouico iuniore cōsecuti sunt, & sanctius à Carolo VIII. rege confirmata; q̄ annis superiorib. à Danczio Gallo apud Daniæ regē legato ad Carolū IX. regē missa sunt, vt ab eo renouarētur. Beneficiū tamen mercatorib. illis tributū, nō ptinet ad mercatores peregrinos, q iura ciuiū adipiscuntur, vt senatus[g] decreuit. Ex his tot ac tantis regū nostrorū in peregrinos beneficiis nullum in Græcia, nullū in Asia, nullū in Africa nostri homines impetrare potuerunt. Nā ætate nostra Crozilus Turonensis, q mercaturā q̄stuosissimam antea fecerat, cum moriens ducēta fere aureorū millia reliquisset, nihil ad ꝓximos peruenit, sed omnia Turcarū princeps Abrahamo prefecto pretorio dono dedit. ¶ Aliud, præter ea q̄ diximꝰ, discrimē est inter ciues ac peregrinos: ꝙ illi ex antiqua lege Pętilia[h] ac Iulia

a Iudicatum in curia Paris. Febr. 23. anno 1518.

b Iudicatum in curia Paris. Martii 7. anno 1533.

c Iudicatum in curia Paris. 27. Augusti, anno 1540 & 1549. 1534. & 1536 die. 11. Martii. Bepedic in ca Raynutius. in verbo Adelaziam. n. 1042.

d rescripto Philippi Valesii. 1339. & Caroli VII 1445.

e anno 1406. & 1462. & 1497. 1549.

f In actis curiæ Paris.

g anno 1569.

h Tacit lib. 53. Tranquil. in Cæsare. l. 4. qui bonis cedere. C.

bonis cedere poſſunt, hi non item: alioqui peregri
ciuium bona diripere [a], ac foro cedere impune licer
quamquam haud pauciores, & certe plures ſunt
foro, quam qui bonis cedunt.

Hoc itē differt ciuis à peregrino, ꝙ hic vbiq; terr
priuſq̃ agere poſſit, ſiue in rem, ſiue in perſonā, cau
debet iudicatū ſolui. At noſtri [b] ciues niſi bonis aut
ro ceſſerint, cautionē iſtā præſtare non coguntur. In
ſonam vero quum actio intenditur, reus ſeu ciuis,
peregrinus, cauere nō tenetur iudicatū [c] ſolui, vt ol
in Romana æque ac in Pariſiorum [d] curia iudicatu
erat. Sed eadē curia [e] à maiorum ſententia diſceſſit
iudicauit æquum eſſe, vt peregrinꝰ ſiue reus ſiue act
fuerit, ſatisdet iudicatum ſolui. Eſt etiā aduerſus pe
grinos ἐνεχυρασμὸς [f], quā nonnulli *oppignorationē* [g],
Varro *clarigationē*. Demoſthenes ἀνδροληψίαν, Iuriſc
ſulti iuniores *repreſſalia*; noſtri homines *Marcarum*
appellāt; quo aduerſus ciues vti non modo Iuſtinia
[h], ſed etiā Fridericus II. Imperator ſæpe reſcripſit, &
ria Pariſiorum ſæpius iudicauit [i], etiā bello Sacro, q
nuper Gallia tota deflagrauit. Poſtremo peregrini
finib. arcere, atque etiam fines præteruectum eiice
licet, nō modo ſi bellum indictum ſit, verumetiā i
pacis tēpore; ne vel ciuium mores peregrinorum co
ſuetudine corrumpātur: vt ob eam tātum cauſam L
curgus argenti & auri vſu Lacedæmoniis [k] interdixi
videatur. Indi vero Sinarum populi Hiſpanis intim
regionis aditus aperiri vetuerunt indicta capitali p
na. Quamobrē Cicero non ſatis ꝓſpexit q̃ mala à p
regrinis impēdeant, cum ita ſcriberet; *Male, qui pereg*
nos vrbibus prohibent, eosque exterminant; *vt Pennus ap*
patres noſtros, Papius nuper. nā fere ab eiuſmodi pereg
nis qui magna ex parte exulant, ciuium mores opti
deprauantur. ¶ At indicto bello, q antea vel ſocius v
peregrinus erat, hoſtis appellabitur, & iure belli cap
uus retineri potuit. quod alioqui non licet, niſi deb
aut ſceleris alicuius obligatione cōtracta. Quod ſi p
regrini

a *contra peregrinum mercatorem iudicatum eſt in curia Pariſ. anno 1565.*
b *Faber §. ſed hodie, inſtit. de ſatiſdat. & iudicatum in curia Par. contra peregrinum 27. Martii anno 1567.*
c *Durandus in Specu. tit. de ſatiſd. §. dicto. verſ. ſed pone, &c.*
d *Gallus, parte 5 quæſt. 49. anno. 1385.*
e *anno 1567.*
f *in authen. cōſt. 52. & 134.*
g *in cap. 1. de iniuriis & dano dato. Innocent. in cap. olim. de reſtitut. ſpoliat. Cynus, in authent. habita. ne filius pro patre. C.*
h *Nouel conſtit. 52. & l. prouidendum. de decurio Cod.*
i *anno 1567.*
k *Plutarch. in Lycurgo.*

grinus inuito vel nõ aſſentiente principe, alteri' imperio ſeipſum ſubiecerit, ab eoq; aſcitus ſit in ciuem, nihilominus principi ſuo æterna in illũ auctoritas eſt, ius prehenſionis, vt in ſeruum fugitiuum, etiãſi ad legatus venerit à nouo principe miſſus. Sic n. Theodoſius Magnus Danum tyrannum perduellem ꝓnunauit, ipſiuſq; legatos ſuę poteſtati ſubiectos carcerib. vinculis mancipauit: ſic Carolus V. Imp. Mediolani Ducis legatum duci iuſſit, cum intellexit Ducem vna cum aliis principibus ſibi bellum indixiſſe. Ac tametſi Granuella Caroli legatus in carcerum iuſſu Regis cõiectus eſſet, paulo momento eductus eſt re plane intellecta, ſcilicet legatos Francorum, Anglorum, ac Venetorum cum ſecuritate publica ex Hiſpania dimiſſos. Neque vero Carolus iura gentium violaſſe; aut in legem[a] commiſiſſe videtur; cum Romani ciuem tranſfugam acerbius quam hoſtem punirent[b]. Et qui Rinconii ac Fregoſii legatorum ad principem Turcarum cædem excuſabant, ſpeciem trãſfugarum obiecerunt; quod alter Hiſpanus eſſet, alter Genuenſis fœderatus, qui à Carolo ad regem Francorum defecerat, vt res nouas cum Turcarum principe molirentur. Quamquã Carolus Imperator, nec factum ꝓbauit, & vlturum ſę promiſit, ſi cædis auctores in ſuam poteſtatẽ venirent.

Nõ poteſt igitur alienę maieſtatis imperio ſubditus ſeipsũ eximere, nõ ſi regiã ipſe poteſtatẽ adipiſcatur: vti nec Barbari'[c] Philippus homo ſeruilis cõditionis, cũ vrbanã ꝑturã ſua virtute ſibi peperiſſet, domino pręiudicauit, à quo qdẽ cũ vindicaret̃ ꝓ libertate trãſegit[d]. Id n. Iuriſcõſultorũ decretis cõſtitutũ eſt, etiã principes ipſos à ſuo principe domũ reuocari[e] poſſe, vt nõ ita pridẽ Elizabetha Angliæ regina Lenoxiũ Comitẽ vna cũ filio, q paulo ante Scotiæ reginã vxorẽ duxerat; ad ſe redire iuſſit; & cũ iuſſa recuſarẽt, bona eorũ proſcripſit; quia cõtra morem maiorum Angliæ finib' iniuſſi excesſerant, ac connubium regina vetãte cõtraxerant. Ciuis autem vbi vbi fuerit, principis ſui legib' in per-

a l. ſi quis legatus. de legatis.
b l. 19. de captiuis.
c l. 3. de offi. prætoris.
d Suidas in verbo, Barbarius.
e l. vlt. de decreis ab or. l. 2. & ibi Bartol de Eu. q. his. Bal. in l. non ſolum. de commerciis. C. Bar in l. cunctos populos. q. 5.

ſonam conceptis obligatur:adeo,vt ſi quid mariti v-
xori dono dederit,extra fines ſuæ ciuitatis, in qua r-
gitio eiuſmodi lege ꝓhibeatur, donatio fiat caduc[a];
quia ſubditos obligandi poteſtas nullis eſt regioni us
definita.Quo fit vt principes rogationibus mutui r-
ga ſe vtantur vt ſuos ciues domum reuocent;aut p e-
re cogant iis in locis,in quib.ipſi imperandi ius nō a-
bent; aut clarigatione mutua peregrinis manū in i-
unt quouſq; pareatur:Nam cum Marchioniſſa R e-
lina q̃ Ducis Longauillani tutelam gerebat, in ius o-
caretur,vt apud libellorum iudices curiæ Pariſior n
Nouocaſtri controuerſiam diſceptari pateretur, B r-
nates litem euocarunt,quod de prædio, quod in eo ū
finibus poſitum erat,iudicium conſtituendum eſſe

Atque hæc de ciuium ac peregrinorum diſcrimi e,
quanta breuitate fieri potuit,ne ſingula ſubtilius ex -
rantur.Ciuium autem inter ipſos nō minor,atq; ha d
ſcio an maior varietas reperiatur(de qua nonnihil a -
tea diximus) non modo patritios inter ac nobiles, i d
& nobiles inter ac plebeios. quantū v. plebeii a ſeip s
differant,& q̃ ad ſexū,ad ætatem, ad ſtatum cuiuſq; -
tinent,ſigillatim pſequi velle ꝓpe infinitum ſit. Na
fieri[b] poteſt & iure quidē,vt ciuium partim ab omn .
muneribus.& oneribus vacationem habeant; part i
omnia onera ſubeant; ita quoq; ſocietas ita coiri p-
teſt,vt ſociorum alter commoda ferat, nec vlla det -
menta aut incōmoda [c] collapſæ ſocietatis patiatur. E
quib.intelligitur nuſquam gētium vllam eſſe, aut a -
tea fuiſſe Rempublicam quantumuis popularem, ſ i
veram,ſeu hominum opinione fictam,in qua ciues •
mnes omnino iure ciuitatis exæquarentur.

a l. mercatores. & ibi Bald. de commerciis. Alexand. conſ. 116. li. 6. c. tuæ. c. vlt. de clericis nō reſident. licet alii aliter ſentiant, in l. ſi fundus, de euictionibus.

b l. ſi filii. § Senatores. l. penul. de Senator. Bar. in l. 1 ad municipal. Oldrad. q. 32. & q. 74. Bal. in c. 1 de vaſallo milite. Caſtrēſis conſ. 292. Bertrand conſil. 92. lib. 2. Alexand. conſ. 41. lib. 7. nu. 4. Carol Molin. ad notas Alexand. eod. l. 2. de cenſib. & toto tit. de Senat. l. 1 de dignit.

c l. Mutius, pro ſocio.

De patrocinio & clientela; quantumq; ſocius à peregrino, ciuis à ſocio, cliens ab vtroq; diſtet. CAP. VII.

DICTVM nobis eſt quid publico imperio ſubdit
differat à ciue, quid itē ciuis à peregrino; nunc
ſoci

ciis ac fœderatis: ac primum de clientibus, deq; toto
re clientelarum accurate nobis est disserendum; eo-
que accuratius, q cum nulla sit ad Reipubl. vim & na-
turam intelligendam fructuosior cognitio, & ignora-
tio pnicioisior; eam tamen ab iis omnib. q eo de gene-
re scripserunt, videmus esse prætermissam. Verbū *Cli-
entelæ* (quam qui minus Latine, *aduocatiam*, aut *prote-
ctionem* appellant) latissime patet ad omne genus sub-
ditorum, seu serui; seu liberti, seu vasalli, seu ciues fue-
rint, qui summæ cuiusdam potestatis imperio tenentur.
Nā vt principes suæ potestati subditos armis ac legib.
ab iniuria vindicare; ita subditi principes obsequio,
honore, cura & officiis omnib. colere ac psequi debēt.
Hæc prima præcipuaq; est omnium clientela, q cæte-
ras omnes complexa tuetur; puta heri ac serui; patroni
ac liberti; domini ac vasalli: liberti quidē patronis, va-
salli domino, serui heris debēt obsequiū, sed post prin-
cipem tamen; cui fidem sine exceptione præstant. ¶ Ac
tametsi Protectionis seu Clientelæ verbum de iis o-
mnibus dicitur & lege militari cauetur[a], *Militem qui
ducem in bello non protexerit, capite puniendum*; nihilomi-
nus in fœderibus & pacis actionibus, quæ inter prin-
cipes aut populos societate & amicitia cōiunctissimos
sanciuntur; eā vim habet, vt nec alter alteri pareat, nec
imperet; sed vt alter alterius maiestatē obseruare, sine
ulla maiestatis imminutione teneatur. Itaque ius illud
clientelare seu protectionis, omnium maximū ac pul-
cherrimum inter principes censetur. Heri qdem à ser-
uis, patroni à liberis, domini à vasallis magnas vtilita-
tes adipiscuntur; at principes populive, qui alios in
clientelam accipiunt, nihil præter dignitatis ac veræ
laudis iucundissimos fructus sperare; sed clientes opi-
bus & auxiliis aduersus hostium copias sine mercede
tueri debent; cum ex omnib. humanitatis officiis nul-
lum maius sit, quam vt quisque maxime opis indigeat,
ita ei potissimum opitulari, nec officii mercedem vllā
præter gratiam sperare. quod si quid amplius quisquā

a l. omne de'li-
ctū, de re mili-
tari.

paciſcatur, patroni ſeu protectoris nomen amittit, p
inde vt ex mutuo vel commodato lucri ſi quid fiat, &
mutui & commodati nomen [a] perit, vt mercenaria &
quæſtuaria locatio dicatur. Nam quidquid alteri ſe fa
cturum gratuito quis promiſit, idipſum ſine merced
præſtare legib9 tenetur; quia promiſit: ſin ex officio i
fiat, etiamſi non promiſerit, officio tamen merces no
debetur[b]. At nullius obligatio tam eſt efficax quam e
orum, qui tenuium contra potentiores; bonorum ac
uerſus improbos; innocentium contra ſceleratos ca
put, famam, ac fortunas tueri promiſerunt.

a l. rogaſti, ſi tibi. de rebus creditis. l. 1. § ſi cõuenerit, depoſiti. l. Lucius. eod.

b l. 1. mandati.

Itaq; Romulus vrbis Romæ creator, cum ciuiũ or
dines ac Reipub. leges deſcriberet, vt mutuã omnium
inter ſe cõcordiã tueretur, patrib. quos in ſenatũ alle
gerat plebẽ adſcripſit; & vnumquemq; ſenatorẽ ple
beiorũ certum numerum in ſuã clientelam ſuſciper
iuſſit; tum etiam omnibus execrationib. deuouit eo
q[c] clictes deſeruiſſent. Eo ptinet illud q Feſtus ſcribi
patrocinia appellari cœpta, cũ plebs diſtributa eſt inter patre
vt eorũ opibus tuta eſſet. Lex vero duodecim ſacroſanct
de iure clientelari his[d] verbis concepta eſt: SI PATRO
NVS CLIENTI FRAVDEM FAXIT, SACER ESTO
Plutarchus tamen ſcribit, clientes pecuniã ad colloca
das filias patronis cõtuliſſe, quod nuſq̃ alibi ſcriptum
memini. fraudem n. clientib9 hac ratione feciſſent. ſe
fieri poteſt, vt clientes pro libertis accipiat: tametſi n
vtriq; ſunt clientes, libertorum tamen aduerſus eos
ſe manumiſerant obligatio maior exſtitit, quam clien
tũ ingenuorum; quorum nulli erãt patroni, ſed aduo
cati qui cauſas clientum ſuſcipiebant. Apud nos qdem
libertis, quos *manus mortuas* vocant, pecuniam impe
rant patroni, vt filias honeſtius collocare[e] poſſint, q
Romanis ad nos permanaſſe credibile eſt. Iam ver
cum exteri populi clientes Romanos ab iniuria pote
tiorũ tutos eſſe animaduerterẽt, nõ modo ſinguli, ſe
etiã vniuerſi, atq; adeo vrbes ac ꝓuinciæ, in clientel
ſenatorum ſeipſas dederunt. Sic n. gens Marcellorum
vrb

c Dioniſius Halicarnaſ li. 2. & M. Tul. in Diuinat.

d Seruius in illud. Æneidos, aut fraus innexa clienti.

e Gallorum moribus & rebus iudicatis ſæpe confirmatum.

bis Syracusarum clientelam, Antonii Bononiensiũ, deinceps aliorum præsidium suscipiebant; sic tamẽ, quæcunque moriens in vrbe peregrinus possideret, patronus caperet iure applicationis, seu clientelari. iisdem Romanis, qui Gallias coloniarum multitune illustrauerunt, *ius* hoc *clientelare*, ꝙ ab aduocatis, on à clientibus *aduocatiam*[a] † appellamus, originem axisse verisimile est.

At plurimũ differunt à clientib⁹ ingenuis ipsi liber-, tum hoc maxime, ꝙ hi à libertate in seruitutẽ vindiri poterãt, si aduersus patronos ingrato[b] animo fuiscoarguerẽtur; clientes ingenui nõ item. liberti suas peras patrono præstare cogunt; clientes vero aduotos q̃dem obseruare, ac mutua[c] officia, nõ seruiles oeras præstare tenentur; nec si quid in fraudem aduotorum fecerint, libertatem amittunt. Patroni liberorũ hæreditates delibare[d], ex lege consueuerant; adocati de cliẽtis hæreditate nihil decerpere possunt[e].

Ac tametsi tã multa sunt clientibuscũ vasallis comunia, vt eodẽ pene iure censeantur, plurimũ tamen ter se differunt. nã vasallus dominũ summa fide obruare[f] & colere, eiq; periclitanti opẽ & omnia humaitatis officia præstare tenetur; ac si domino fraudem cerit, eiusq; dignitatẽ suggillarit, aut p̃fide illũ eiurait, aut etiã mendacium[g] obiecerit, eo ipso feudũ iure omissi domino adiudicatur; clienti vero minus offiioso, nihil eripi potest. Quod si vasall⁹ sine vlla excetione fidem dederit, si modo maiorẽ domino agnoat neminem; non solum iuratus, sed etiam iniuratus omini eiusdemq; principis imperio tenetur; quo soitus dici non potest, quantumcunq; feudo cesserit: at ientes aduocatorum imperio nõ obligantur. Vasals siue rex, siue[h] põtifex, siue q̃s alius sit, fidem & obquium domino debet, nisi[i] feudo cesserit; cliens innuus, siue princeps, siue priuat⁹, ab omni obsequio imperio potentioris aduocati immunis est. Deniq; is feudorum quodammodo nouum videtur, & ante

a † auoison ou auouerie.

b *toto tit. de iure patronat.*

c *l. nõ dubito. de captiuis.*

d *l. 1. 2. de bonis libertorum.*

e *Dionys. Halyc. lib 2.*

f *tit. de fide à vasal præstand.*

g *iudicauit curia Parisiorum 23. Decemb. 1565.*

h *Bald. in l. sed si hac. § si libertus. de in ius voc.*

i *cap. vnic. de vasallo qui cõtra constit. Loth.*

Longobardorum in Italiã incursiones ignotum: at ius clientelare antiquissimũ est, & ante Romuli tempora nõ modo Grecis, sed etiam Celtis, Illyriis, Asiaticis, Aegyptiis vsitatissimum[a], vt tenues à potẽtiorum vi & iniuriis tutiores essent: tametsi nullos agros, nulla prędia haberent, vt vasall⁹ q seseab obsequio ac fidelitate liberai e non potest, etiamsi rex eligatur, aut à principe adoptetur[b]. Ex quo intelligitur eos errare ac decipi, qui ex Cæsaris commentariis *soldurios* ac *deuotos* interpretantur *vasallos*, qui sine feudis nulli sunt. tum quod deuoti aut serui essent, aut parum admodum à seruis differrent; quippe vitam, caput ac fortunas ꝓ salute domini consecrarent. quo nihil magis seruile dici potest: nec certe tantum principi summo debetur.

a Dionysius Halicarn. li. 2. Varro lib. 1. De rustica.

b Iudicatum in curia Paris. 1565.

Quę omnia eo ptinent, vt plane pcipiatur, q̃d quantumq; intersit inter ius cliẽtelare patronat⁹, ac feudale, q̃ à plerisq; ꝓpter similitudinem cõfusa videm⁹. Vasallus domino dat fidem, nec accipit[c]; cliens dat fidem accipitq; vicissim. vtriq; tamen vtrisq; mutuis officiis obligantur; sed inferiores superioribus obsequia debent, neq; illis mutua debentur. Illud etiã vtrisq; commune est; ꝙ actus legitimi ac solemnes mutuæ obligationis ab vtrisq; dantur & accipiuntur; idq; potissimum si princeps alium principem percussis fœderib. in clientelam accipit; idque renouatur alterutro principe mortuo. nam ius clientelare non pertinet ad hæredes, nisi fœdere id comprehensum fuerit: & vtcunque caueatur, nihilominus alterutro principe mortuo successorem actis legitimis clientelam ꝓfiteri, ac fœdera renouare necesse est¶ Sed vt clientelare ius inter principes magis perspicuum sit, differamus illud: *Num princeps, qui se alterius clientelæ subiecit, alio imperio subditus videatur?* certe quidem si alteri parere iure vel iniuria necesse habet, iura maiestatis ac summæ potestatis amittit. Quid autem principis maiestate indigni⁹ aut abiectius est, quam sese in alterius tutelam & clientelã dare aut superiorem confiteri? *Nam clientela inter summos princ*

c cap. vnic. de forma fideli. ca. 1. de feudo defuncti. c. serui. e. Imperialem.

incipes aliud nihil est, quam fœderata consociatio, qua qui-
m alter alterius maiestatem obseruare tenetur, vt ab iniu-
potentiorum tutior esse possit. Fit etiam interdum sine
dere ac societate, cum scil. princeps hostium metu
terius fines ingredi cogitur; quem si hostes psequan-
r, non fit hostium, sed illius captiuus, in cuius fines
recepit; vt iudicatum est ab iis; qui à regibus Gallo-
m & Hispanorum ad pacis actiones conuenerant
no MDLV. cum Hispani quidam metu nostri exer-
tus in fines imperii Anglici euasissent, capti nihilo-
nines & abducti essent à nostris. Cancellarius Anglo-
m negabat a Francis iure capi potuisse. Nam quod
ici solet, *Vnicuique feras aut hostes in agro suo lacessere, ac*
gientes in sociorum agros persequi licere; hanc habet ex-
ptionem, nisi socii agrorum domini prohibeant. Fu-
am enim Hispanorum interceperat præses Calesio-
m, & in suam tutelam ad se fugientes excepisse dice-
atur; tametsi à Francis abducti essent. Sed alienæ ma-
stati subditus, cliens alterius sine sui principis assen-
one fieri non potest, vt postea dicemus. prius tamen
ropositam quæstionem definire placet, *Num scilicet*
rinceps qui se clientem alterius profitetur, iura suæ maiestatis
mittat, vt alteri concedat. ita quidem plerisq; videtur;
go vero aliter sentio, maiestatem retinere suam. id-
ue Proculus responso singulari [a] definiens, *Non dubi-*
o, inquit, *quin fœderati & liberi nobis externi non sint* [b]*:ne-*
ue inter nos atque eos postliminiũ esse. Etenim quid inter nos
tque eos postliminio opus est, cum & illi apud nos & liberta-
em suam, & dominium rerum suarum, æque atque apud se,
etineant, & eadem nobis apud eos contingant? Liber autem
opulus est is, qui nullius alterius potestati subiectus est; si-
e is fœderatus est; siue æquo fœdere in amicitiam venit;
iue fœdere comprehensum est, vt is populus alterius populi
OMITER *maiestatem conseruaret* [c]*. Hoc enim adiicitur,*
t intelligatur alterum populum superiorem esse, non
t intelligatur, alterum non esse liberum. Et quemadmo-
um clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neque
aucto-

a l non dubito de captiuis.

b in Tandectis Florentinis legitur detracta negatione.

c Cicero pro Cornelio Balb. hanc clausulã interpretatur.

auctoritate, neque dignitate, neq; iure omni nobis pares sun sic & eos qui maiestatem nostram comiter conseruare deben liberos esse intelligendum est. His autem verbis quæ fœd ribus inserebantur, scilicet COMITER MAIESTATE CONSERVARE; non significatur sine fraude, vt quid interpretantur[a] *sed eam vim habent*, inquit Tullius, *vt alter populus in fœdere inferior*: quod deinceps capite p stremo libri quarti copiose explicatur. Cæteri qui n subditi sunt, nec socii, aut sociorum sunt socii, aut h stes, aut neutri; quos omnes peregrinorum appella one complector. Nam socii sociorum, nostri socii nc sunt[b]: qui tamen in fœderibus sanciendis excipiu tur, vt Rhætorum ciuitates cum Heluetiis antiq fœdere sociatæ, in fœderibus quæ cum Heluetiis pe cussa fuere anno MDXXI. diserte excipiuntur: qui t dem æquo fœdere & iisdem legibus cum Heluetiis Francorum societatem venerunt anno MDL. Etsi Rhæti consociati fuissent ęquis legib. eo fœdere quo cum minoribus Heluetiorum ciuitatibus percusser anno MCCCCXCVIII; Heluetiorum tamē imper parere cogebantur, si decreta res esset in cōuentu He ueticarum ciuitatum. quod cum indigne ferrent Rh torum populi, societatem dirimere cogitabant, nisi l gatus Francorum rem cōposuisset. Id vero clam tent batur à Carolo V. Imperatore, aureorū vndecim m lium largitione in principes ciuitatum effusa; q mai status accusati, & quęstione admota cōfessi, decem a reorum millia mulctæ nomine fisco dependere dān ti sunt; vt quidem ex commentariis legati Francoru ad Heluetios didicimus. Iisdem Francorum & Helu tiorum fœderib. excepti sunt Geneuates, qui cum Be natib. societatem coierunt anno MDXXVI. in ann XXX. deinde fœdera renouarunt anno MDL. Vt au societatum omnium nulla firmior ac stabilior est ea & sempiterna est, & eosdem hostes, eosdem etiā an cos habet sine vllius exceptione; sic etiam nulla inf mior ac debilior, quam quæ versatur in solo iure co merciorū

a lib. 1 cap. 1. de antiquo iure Italiæ.

b l. socius socii. pro socio.

merciorum & hospitii; quæ tametsi iuris gentium esse videantur, prohiberi tamen à principibus sæpe videmus, ne aut ciues rerum inuectarum copia ad luxum butantur, aut euectarum inopia premantur.

Itaq; videmus iura cõmerciorum singularib. pactis populorum ac principũ cõuentis cõtineri: cuiusmodi sunt ea q̃ à regib. Francorum tributa sunt Balticis ciuitatibus, quas ipsi *Osterlandos* appellãt; & ea q̃ Mediolanensib. cum Heluetiis contracta sunt, quib. scilicet tritici modus & æstimatio, quã Mediolanẽses Heluetiis permittunt, comprehensa est: q̃ pacta legati Francorũ brumpere sæpissime conati sunt, ꝓpterea quod Heluetii Mediolanos Francorum hostes infestare, aut agros populari nollent, ne frumentatio prohiberetur: quod cũ Mediolani Præses fecisset anno M D L. parũ abfuit quin Heluetii cum Mediolanis societatem coirent, aut certe inter fœderatos qui neutri sunt, exciperentur. Huius autem fœderis ea vis est, vt qui eo fœdere excipiuntur, fœderatorũ captiui fieri nõ possint, cũ tamen peregrini etiamsi hostes non essent iure capiẽtium fierent: sic n. Pomponius [a] ad Quintum Mutium scribit: *Nam si cum gente aliqua*, inquit, *neque amicitiam, neq; hospitium, neq; fœdus amicitiæ causa factum habemus, si hostes quidem non sunt. quod autem ad eos ex nostro peruenit, illorum fit: & liber homo noster ab eis captus fit seruus eorum. idemque est & si ab illis ad nos aliquid perueniat.* hæc ille. Sed eo iure nunc non vtimur, propter eam quæ homini cum homine intercedit humanitatis rationem.

Hostium autem appellatione veniũt ii, quib. [b] nos, ut qui nobis publice denuntiarunt, aut sine denuntiatione bellum intulerunt, cæteri prædones aut piratæ iudicantur, quibus cum nulla iuris societas aut cõmunicatio intercedere [c] debet. Erat etiam olim apud Græcos pactio, qua ius peti poterat in aliena ciuitate, ut in Græcorũ [d] libris legimus: sed tandẽ omnium populorum summa cõspiratione obtinuit, vt peregrinis que ac ciuibus ius diceretur. In omni autem fœdere, seu

a *l. postliminij. de captiuis. ff.*

b *l. hostes, de verb. sign.*

c *d. l. hostes, & l. 1. de legat. 2.*

d *apud Demosthem.*

ſeu pactione,ſeu ſponſione,iura maieſtatis cuiq; pr
cipi populoue ſalua ſint oportet;aut alterum in alte
poteſtatem ac fidem venire; vt ſæpe tenues potent
rum opibus & armis leges accipere coguntur: quod
ſocietate quæ æquo fœdere contrahitur,fieri nō ſol
in qua tenuiſſimæ quæq; ciuitates cum potentiſſir
regibus ac populis æquo iure fœderum exæquant
nec potentiorum maieſtatem obſeruare, nec loco
dere tenentur; vt in eo fœdere,quod Reges Perſar
cum ciuitate Thebanorum coierunt [a].Perſarum en
imperia iiſdem pene finib. quib. Solis curſus ab H
leſponto,ſcilicet ad intimos vſq; Indiæ receſſus,fin
bantur: ciuitatem vero Thebanorum anguſta mœ
vt ager Bœotiæ continebat; vtrique tamen æquo f
dere in ſocietatem venerunt. ¶. At cū diximus in f
dere priores obſeruari ab iis, quibuſcum amicitiā in
runt, nō eo ptinet,vt in fœdere tantum priores ſcri
tur ſed etiam vt in fœderatorū ciuitate & in omni
ſeſſu primas ſedes obtineant, & fœderatos antece
qui ſi æquo fœdere ſociarentur in fœderatorum ci
tate loco [b] cederent. æquum eſt enim quemque do
ſuæ principem locum obtinere. Heluetii quidē an
cum principe Allobrogum ſociati erant,iiſq; inter f
deratos primus erat: contracta v. cum rege Ludou
xi.ſocietate, regem tum ꝑpter regiam maieſtatem
etiam propter penſiones annuas, fœderatorum pr
cipem pronuntiarunt:cum tamen omnes æquo fœ
re ſecū ipſi coniugarenť. Cur ergo(dicat aliquis)pe
grinorum loco habentur, qui nobiſcū fœdere omn
arctiſſimo conſociati ſunt, qui nobiſcū eoſdem hal
hoſtes, eoſdem amicos,qui legibus ac moribus iiſd
vtuntur, eoſdem ſimul habent cōuentus?ſic enim
ſociati ſunt Heluetii.nō facit tamen illa neceſſitudi
& amicitiæ ſumma conſociatio,vt ciues ſint omnes
mnium: quod ſi nō ſunt ciues,peregrinos eſſe aut fi
peregrinorum iure cenſeri neceſſe eſt. Nam Latini v
teres eodem, quo Heluetii,fœdere cum Romanis
cietate

a *Plutarch. in Pelopida.*

b *l. non dubito, de captiuis.*

ietatem coierant, ac propterea Latini vnam & eandem omnium ciuitatem esse contendebant, hac oratione [a] per legatos habita in senatu Romanorum: *si societas* (dicebant ipsi) *æquatio iuris est, si socialis exercitus illis est quo duplicent vires suas, cur non omnia æquantur? ibi pars virium, ibi & imperii pars est.* Iidem paulo post: *Vnum populum, vnam Rempublicam fieri æquum est.* Tum Consul Romanus; *Audi Iupiter hæc scelera, peregrinos consules, & peregrinum senatũ in tuo templo*, &c. Latini querebantur se magistratibus & imperiis, quibus Romani ciues fruebãtur, arceri. At consul peregrinos appellat, qui omnium arctissimo societatis fœdere cum Romanis ita copulati fuerant; vt vna & eadem omnium ciuitas esse videretur. At ne municipes quidem ciues fuisse docet Festus, cuius verba describere placet; *Municipium,* inquit, *id genus hominum dicitur, qui cum Romam venissent, neque ciues Romani essent, participes tamen fuerunt omnium rerum, ad munus fungendum vna cum Romanis ciuibus, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiẽdo: sicut fuerint Fundani, Formiani, Cumani Acerrani, Lanuuini, Tusculani: qui post aliquot annos ciues Romani effecti sunt. Alio modo id genus hominũ dicitur, quorum ciuitas vniuersa in ciuitatem Romanam venit, vt Aricini, Cærites, Anagnini. Tertio definiuntur ii qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt, vt municipia essent suæ cuiusque ciuitatis coloniæ, vt Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini, Sutrini, Lucenses.*

[a] Liuius lib. 8.

Video autem quamplurimos in eo errore versari, vt Heluetiorum vnam putent & eandem esse ciuitatem; cum tamen tredecim Respublicæ finibus & imperio diuisæ sint. Antea quidem omnium vna fuit imperii Germanici prouincia, quæ ab Imperatoris vicario regebatur. Principes defectionis fuere Suitenses, Vrani, Vnderualdi, qui anno MCCCXV. fœdus sanctissimum percusserunt; ac primo capite cauerunt, *Ne quis imperium principis vllius admitteret.* Deinde anno MCCCXXXII. Lucerna in societatem venit. Aliquanto post, id est, anno

anno MCCCLI, Tigurini societatis fœdere cōiui sunt: anno sequenti Tugienses, Bernates, ac Bienn ses. Post cladē Sembachiam nobilitate Heluetioru plebeis fusa ac prostrata, quod factum memorāt ar MCCCCLXXXI, Solodorenses & Glarenses vn superioribus, qui fœdera renouabant, in amicitiā nerunt. Basilea tandem accessit anno MDI, vna c Schafusianis, quos proxime secuti sunt Abbaticel ac Friburgenses anno MDXIII. Ad hæc Heluetior oppida accessit cœnobiarcha Sangallus. tum Mylu ni & Rotuillenses sub annum circiter MDXV. pos mo Valesii anno MDXXVII: quo anno Geneuat sese in libertatem vindicarant, Bernatibus fœdere iuncti sunt: quorum omnium societas ac fœder me delata sunt concessu Cruciani Francorum a Heluetios legati. Ex quibus intelligitur viginti Re blicas finib. & imperio diuisas, æquo fœdere in so tatem & amicitiam conuenisse; legibus tamen & c ditionib. diuersis. Bernates enim Vranorum, Suite um, & Vnderualdēsium opes & auxilia aduocare sunt; vt Tigurini ac Bernates seipsos vicissim euoc & ab Lucernatibus euocantur quinque priores; e bus Suitenses, Vrani, & Vnderualdenses, omnium sequentium auxiliis & opibus, si bello lacessiti fuer adiuuantur; variis tamen ex causis.

Omniū autē Heluetiorū cōuentus seorsum à R tis, Geneuatib. & Valesiis cogūtur singulis annis, & legatis ciuitatū maxima parta decreta sunt, omīs te Habent autem singuli iura maiestatis, suos inquā gistratus, ærarium, agrum suis finibus diuisum, st mata, tessaram, nomen, numismata, sigillum, iuri ctionem, leges, mores, & instituta à se inuicem di Si vnius ciuitatis opibus & armis fines agrorum gati sint, id ꝓprium est eius ciuitatis, cui⁹ auspiciis ta est victoria, vt qdē iudicauit Frācissus I. rex Frāc arbiter ab Heluetiis acceptus. Nam Bernates ex qu libertatem seipsos vindicarunt, quadraginta circ

op

oppida imperio domestico adiecerunt, quib. imperãt exercitus, tributa, leges: in q̃ tamen cæteri nullum ius habent. quinetiam Basilienses, cum anno MDLX. quinquaginta aureorum millia regi Francorum mutuo dedissent, fideiussores acceperunt Solodurenses. Quoniam autem præfecturas nouem communib. omnium auxiliis in deditionem acceperũt, singulæ ciuitates vicissim prætorem mittere consueuerunt ad ius dicendum; vt sua cuique Helueticæ ciuitati iura & obsequia tribuantur. Badense etiam oppidum vbi conuentus annui coguntur, commune est octo ciuitatum, q̃ post victoriam Sembachiam simul coaluerunt.

Satis etiam omnib. persuasum est, opinor, non vnã omnium esse religionem: nec dubium quin armis ac ferro iampridẽ decernere concupierint. id ꝙ pontifex Romanus per legatos efficere sæpe conatus est, & confecta res esset, nisi sapientissimis Regum nostrorũ cõsiliis reuocarẽtur; tum ꝓpter mutuam erga socios necessitudinem, tum etiã quod ab eorum salute ac tranquillitate securitas Francorum quodammodo pendere videatur. Ac certe vna omniũ Respublica plerisque videri possit, ꝓpterea ꝙ decreta in comitiis cõmunib. communi consensione probata omnes tenent: vt quidem satis intellectum est ex eo, ꝙ à septem ciuitatũ legatis decretum est anno MDLIIII. quo tempore, cum prætores earum ciuitatum q̃ antiquã religionem acerrime tuentur, communes p̃fecturas iureiurando adigerẽt, ne religionum ritus veteres innouarent: qua religionis specie communes subditi carcerib. ac suppliciorum metu à Romanæ religionis prætorib. catholicis vrgebantur, nisi ciuitates nouæ religionis intercessissent: & q̃dẽ res ad vim & arma ꝓlapsura videbatur, nisi legati Francorũ dissidia cõposuissent, ea lege vt acta iurisiurandi à cõmunib. subditis extorta rescinderentur; & vt communes subditi nouã religionem contra fœdus susceptã eiurare cogerentur, si maxima pars ciuitatum Helueticarũ ita decreuisset. Ad hanc pacis

H actio-

actionem magnum attulerunt adiumentum Glarẽ & Abbaticellani cõmunes socii; qui vtramq; relig nem suscipiunt ac probant. Ex quo efficitur, vt qu maxima pars sociarum ciuitatum decreuerit, singu teneat. ¶ At ne societatem quidem, aut fœdus, au micitiã cum vllo principe contrahere sociis licet, consspirante omnium consensu. Cum enim ciuita Heluetiorum q̃ nouam religionem probarunt, soc tatem cum Philippo Hessorum principe, & cum ci tate Argentina coiissent, ab ea sociis expostulantil discedere coacti sunt. Et qui Romanam religionẽ lunt, societatem cum Austriacis contractam deser coacti sunt. Ac tametsi cum Pio IIII. põtifice maxin fœdus religionis tuendæ causa percussissent, id tan quantumuis à pontificibus pręmiis propositis pelli rentur, renouare noluerunt. Cum autem ageretur fœderibus cum Francisco I. rege Francorum sanci dis, diutissime intercesserunt ciuitates Heluetiorum

noua religione non ita pridem imbutæ fuerant, Zu glii theologi acerrimis concionibus persuasi; qui pe grinis principibus militare nefas esse contendebat tantum profecit, vt sui non aliter quam amicitiæ ca societatem cum rege nostro coirent. Renouatis a cum Henrico II. fœderibus, Basilienses & Schafusi cum ciuitatib. catholicis nõ tantum ad amicitiam, etiam ad auxiliares exercitus cum Francis sese adiũ runt. Tigurini tamẽ ac Bernates, suos, indicta capi pœna, regi Francorũ mereri vetuerunt, anno MDLI Ac ciuitas Vnderualdensiũ, Cardinale Tridentino ercitũ cõscribente, subditos ab exercitu reuocauit, pitis ac bonorũ ꝓposita pœna si quis alteri quam r Francorũ militaret. Quæ certissima sunt argumen tot esse apud Heluetios Respublicas, quot ciuitat

Ita quoque tres Rhætorum ciuitates[a], quæ qu quaginta collegiis constant, diuisa seorsũ imperia n derantur. quoties autem conuentus habent, maxi Rhætorum ciuitas legatos octo ac viginti mittere

[a] vulgo Grisones appellant.

suei

euit:secunda,xxiiii.minima.xiiii.iis conditionib⁹, ea,quæ pars legatorum maxima decreuerit, de reb. vniuersitatem & communes socios pertinentibus, gulos teneāt. Interdum etiā plebs vniuersa cogitur ea,quæ in republica grauissima sunt, diiudicanda. llunt igitur,qui vnā ex trib.ciuitatib.Rempublicam nflari putant.Nam communes conuentus,ager cō-unis,hostes & amici cōmunes, rempublicā non effi-ınt eandem; non etiam si ærarium omnium idē sit; d summa imperandi ꝓhibendiq; potestās, qua quæ-ie ciuitas suos coercere potest,vt suo loco differetur, q; n.si plures patresfamilias bonorū omniū societa-m coeant,propterea vnā familiā efficere possunt.

Idē iudicandum nobis relinquitur de sociis Italiæ uitatibus, q̄ æquo fœdere in Romanorum societatē nerant,vt eosdem haberent hostes & amicos:singu-tamen ciuitates suæ maiestatis iura tuebātur:vt Am-hictionum quoq; ciuitates septem ꝑcussis fœderib⁹, eteras fere Græcorum ciuitates in societatem ptra-erunt: & cum singulis annis conuentus[a] haberēt,le-ati omnium fere ciuitatum eo conueniebant, vt de b.rationib.inter ipsos communib. decerneretur, ab quos ipsi *Myrios* appellabant[b]: Ab his Lacedæmonii uinquaginta auri talenta Thebanis,quibus Cadmeā ipuerant contra fœdus,pendere damnati sunt:& q a mphictionum decreta contemserant, duplicata est ulcta. Phocenses quoq; cum sactum Delphorum æ-rium diripuissent, id restituere Amphictionum de-eto iussi fuerunt:sed quia decreto non paruerant,a-um Phocensium Apollini Delphico iudices sacrum nuntiarūt.Inde Philippo regi Macedoniæ libido in-ssit vt Phocensib. bellum Sacrum indiceret,& eorū ppida popularetur. Hic videri possit vniuersa Græcia na & eadē respublica; q̄ tamen totidem pene respu-icas habuit, quot vrbes; q̄ Amphictionum decretis aliter obligari potuere, q̄ ex pacto cōuento,perin-vt in arbitros cōpromitti solet.at neq; Lacedęmonii

a Pausan. in Eliacis Strabo lib. 4.

b Pausan. in Achaicis, & Diodorus lib. 16.

neque Phocenses Amphictionum arbitria receperā neq; ad id inuiti iure cogi poterant: itaq; Amphictio num aduersus Lacedæmonios & Phocenses edicta, t plo Delphorum proposita, cōcerpserunt ac lacerarū Et cum Lacedæmonii Phocensibus opem præbuissē ab Amphictionum conuentu ac fœdere exclusi sun Ex quo apparet, Lacedæmonios prius Amphictionu fœderib. ac societate exceptos fuisse. at quoties inter socii discrepāt, ad communes socios arbitrium defe tur, etiamsi hoc fœdere comprehensum non sit.

a lib.6. Eosdem fere cōuentus maiores nostros ex vniuer Gallia cōuocare consueuisse, idque à Vercingentori Gallorum imperatore factum fuisse, scribit Cæsar[a]. A tametsi Hedui, Carnutes, Gergobia Aruernorum, Be locassi, haberent optimatum imperia, & quidem à inuicem diuisa; ac Bituriges in Heduorum, Auarici Biturigum fide ac ditione essent; nihilominus princ pum ac ciuitatum inter ipsas dissidia, Druidarū decr tis ac iudiciis dirimebātur. Ac si quis reb. iudicatis p rere recusaret, vir sacris publicis, aqua, igni, hominu cōmercio, execrādum in modum interdicebatur. D uisa tamē imperia fuere, ac certi cuiq; ciuitati fines, sua cuiq; maiestas. ¶ Quod si fœderatæ ciuitates in nius principis aut plurium optimatum fidem venian vna & eadē respublica cēsetur; ꝙ nō facile iudicari po test. Nā Achæorum societas, trib. initio ciuitatib. co stabat, q̄ æquo fœdere iungebantur: & cum eosdē h stes, eosdem etiā amicos haberent, salua tamē erat in tio ciuitatis cuiusq; maiestas: cum autem assiduis be lis infestarentur, ac sępissime cōuentus habere coger tur, legatorum cōuentus tādem pfecit vt in vnā opt matum Rempublicā coirent, ac paulatim Achaiæ t tiusq; Peloponnesi ciuitates omnes in societatis fœ pertraherentur: q̄ societas ab Achæis nomē accepi vt Suitensiū, quos *Heluetios* veteres appellabāt, ab ex guo Suitensium pago famam traxit; propterea quo primi, cæso p̄side, ab imperio Germanico defecissen

I

Et quemadmodum Achæi *Tyrannorũ magistri* dicebãtur; id quoq; nomen sum̃a cum sua laude adepti sunt Suitenses. Quinetiam Italiæ populi post cladẽ Pythagoreorum, q̃ populares status ad paucorum imperia detulerant, turbatis rebus, ad Achæorum opes[a] & fidẽ cõfugerunt. Vt autem ex omnib. ciuitatib. eadem respublica cõflaretur, auctor fuit Aratus[b], qui obtinuit vt in singulos annos vnus Achęorum prętor crearetur, penes quem belli gerendi esset imperium. Is Achæorũ princeps erat, id est, omniũ prim9, q̃ comitia cogebat. Et cum antea legatos singulę ciuitates cum mãdatis ad cõuent9 Achęorum mitterent, vt ab Heluetiis fieri solet, Arat9 pfecit vt legatorum cœt9 decem Demiurgos crearet, quib. decernendi summa potestas esset, cęteris v. legatis consulendi tantum ac deliberãdi. Hæc duo capita vnius Reipublicæ optimatum constituendę p̃cipua fuere: in q̃ paulatim tyrannorum ac populares status concessere, partim sponte, partim vi & armis coacti. Hostium vero spolia non singularum ciuitatum sed omnium fiebant. Ad extremum, tanta fœderatorum conspiratio fuit ac tantus cõsensus, vt iisdem imperiis, iisdem legibus, eadem religione, eadem lingua, sermone, iisdem iudiciis, eadẽ disciplina, iisdem moribus, iisdem nummis, iisdem mensuris, iisdem põderib9 vterentur[c]; nec tam singuli sibi, q̃ omnes omnium similes essent. Quinetiam Macedoniæ reges, Philippus inquam vterque, Antigonus, Demetrius, in fœdus Achæorum venerunt, ac prætores Achæorũ creati sunt; salua tamen in suos imperii maiestate. At cum Romani cõpertum haberent, Gręciam inuictam fore, quamdiu staret societas Achęorum, Gallo proconsuli in mandatis dederunt, vt modis omnib. societatem illam dirimeret; neq; id frustra tentatum. Nam pleræq; ciuitates querebãtur, fœderis æqui specie imperium sibi ademtum fuisse. Inde Gallus accepta occasione, ciuitates defectionem meditantes, Romanorum propositis opibus acrius inflammauit. Quod cum Aratus intellexisset,

a *Polybius li. 2. Plutar. in Arato.*
b *Pausanias in Achaicis. Strabo li. 6. Polyb. lib. 3. Liuius lib. 32.*
Achæorum societas.
c *Polybius, lib. 3.*

xiſſet,rogationem tulit ad conuentus, vt q̄ſtione c
creta coercerentur, q ab Achæorum ſocietate defi
rent:tunc pleræq; ciuitates aduerſus Achæos rebel
runt,& cum Romanis fœd⁹percuſſerunt. Sed cum
chæis inuicta Romanorum potentia videretur,cũ i
pro ſua libertate amicitiam inierunt;ea lege tamen
deinceps Lacedæmonii, quos ab Achæorum impe
Romani quodammodo diſtraxerãt, in Achęorum
de ac ditione eſſent,niſi de capite ac fortunis omnil
a Pauſ.lib.7. Lacedæmonii ciuis ageretur[a]: quod à Romanis ca
diſſimo commento factum eſt,vt eſſet perpetuaLa
dæmonios inter & Achæos materia diſſidiorum ac
uilium bellorum:nam ſi omnino Lacedæmonii in
chæorum poteſtate fuiſſent,eorum opibus ſocietat
valde auxiſſent;ſi liberos omninoLacedæmoniosR
mani eſſe paterentur,metuẽdum erat ne priſcam
tutem, cum ſua Republica recuperarent.

Iiſdem artib.Romani Ætolorũ ciuitates à ſe inu
b Liuius lib.31. diſiunxerunt[b],cum ex trib⁹ vnaReſpublica coaluiſſ
Ætolorum ſocietas. q̄ cõuẽntus annuos cogebat,ſenatum creabat,cui
imperator p̄erat.Nã quo pauciores ſunt ciuitates,
facilius ex omnib.vna reſpublica conflatur.Difficil
Lyciorum ſocietas. enim tres & viginti Lyciæ vrbes vnam ex optimatil
Rempublicam conſtituerunt, à quibus *Lyciarchos* i
perator annuus creabatur. Illud tamen proprium f
eius reipublicæ,quod maximarum Vrbium legati
plex ſuffragium habuere in comitiis;mediocrium
plex,minimarũ vero vnicum, vt eſt apud Strabone
Ionica ſocietas. At vrbes tredecim Ionicę, duodecim Hetruriæ, ſe
Hetruſca ſocietas. & quadraginta Latinæ,arctiſſimam quidem ſociet
Latina ſocietas. inierant,ac ſæpius,nõ tamen ſemp,imperatorem,
niſi belli gerẽdi cauſa creare, & cõuentus annuos l
bere ſolebant,ſaluo cuiq; ciuitati iure maieſtatis,v
pud Heluetios, Roma ipſa Latinorum fœdere cõp
henſa fuit;ac Seruius ipſe Tullius, deinde Tarquin
Superb⁹ reges Romanorũ, à Latinis imperatores c
c Diony. Halic. lib. 4. ati ſunt[c];nihil tamen de regũ maieſtate,aut ciuitati

impe

iperio detrahebatur, quomin⁹ Respublicas arbitrio
o moderarentur. In quo pleriq; falli possunt, si eius-
odi ciuitatum consociationem, Achæorum & Æto-
rum Reipublicæ cõsimilem esse arbitrantur. Sed his
illa Reipublicę forma, earum quãs nouimus, æquari
oteſt, præterquam Germanorum, quam à monarchia
enitus alienam, & optimatum Rempublicam esse,
o loco planum faciemus.

Hoc tamẽ omniũ sociarũ ciuitatum cõmune est, q
nperatorẽ, cũ bellum aduersus hostes geritur, vel in
ngulos annos, vel ppetuum facere consueuerunt. Et
iẽadmodum Achæorũ respublica Macedoniæ reges
bi duces creauerunt; ita quoq; Latini Romanorũ re-
es; Ætoli Attalũ regem [a]; Germani peregrinos princi-
es acciuerũt, Guilielmũ Batauorum regulũ, Henricũ
uxemburgum, Alphõsum X. & Carolum V. Castiliæ
eges; q tametsi vitę ius ac necis in suos haberẽt, alie-
is tamen imperiis tenebantur. nã qui belli prætor aut
nperator creatur in aliena ciuitate, statum Reipubl.
ienæ nõ mutat. Philippus enim Valesius rex Franco-
ım legionum ecclesiasticarum imperator fact⁹ est, vt
idemus in eo fœdere quod ictum [b] est inter Philippũ
alesium, & Henricum Palatinum Comitem, qui post
nperator est à Germanis electus. Nec ita pridem A-
olphus Friderici Danorum regis auunculus Baltica-
ım vrbium imperator à ciuitatibus dictus est. At et-
m Veneti, quoties bellum gesturi sunt, quemuis po-
us peregrinum ducem accersere, quam ciuem cõsue-
erunt. Germanorum vero Imperatores altius quiddã
irant q̃ ii quos antea diximus; nec se belli tãtum du-
es ac prætores, sed etiam monarchas esse contendũt;
uod an verum sit, suo loco: certe Ferdinandus Impe-
tor Caroli frater, per legatos vetuit, Grumbachũ &
oniuratos, qui ab imperiali curia proscripri erant, ho-
itio ab Heluetiis excipi; quod cum imperare magis
rogare videretur, Heluetii liberi populi aliquantum
ommoti sunt. Antea quoque Morletus Musæus, regis

a Liuius li. 27.

b anno 1334.

Francorum apud Heluetios legatus, regem adm
it, Mediolanensem p̄sidem vetuisse cardinalem S
nensem sui iuris principē ac Heluetiorũ socium
minus cum Francis fœdus iniret. interdictum t
illud irrisit cardinalis, & in Regis nostri societate
nit; à quo trecentos aureos annuæ pensionis ac
Nō dubito ego quin Germani principes Helu
si possint, sub imperium reuocare conentur. Hin
in omnib⁹ fœderib. Heluetiorum, q̄ cũ exteris
cipib. feriuntur, imperii Germanici exceptio, q̄
tacita quadā ratione inesse dicit, nisi diserte & ex
si clausula reiiciatur. Quod vt fieret aduersus Im
torem in eo fœdere ꝙ Heluetii cum Frācisco reg
traxerunt, anno MDXXI. curauit Guisca regis le
idq; habuit in mandatis. Nā ætate superiore Sigis
dus Imp. Heluetios impulit, ad arma capienda ad
sus Fridericum Austriacũ, cōtra fœdera Austriacę
tis, cum diceret, hoc ab Heluetiis imperii Germ
maiestati deberi: in omnib. autem fœderibus mai
tem superioris tacite semp excipi; id ꝙ verum est,
tum ad iura maiestatis attinet: nō tamen Helueti
pinor, imperio Germanico propterea teneri, sed
manorum maiestatem superiorem confiteri; atq;
Imperatorem ipsum, qui est in imperii Germanici
ac ditione. Nam in fœdere octo ciuitatum Heluc
rum, Tigurini, Bernates, Suitenses, Vnderualdi,
tea imperii Germanici partem fecissent, excepe
imperii Germanici maiestatē, ne Germanis frau
set, ꝙ fœdus sancirent. Nec ita pridem Tigurini
cernates, Vrani, Glarenses, p legatos ad Ferdinan
cum Augustę cōuent⁹ haberetur, petierunt vt sib
uilegiorum libertate vtifrui liceret. Ac iam pridē
quo fœdere, quod cum imperio Germanico &
uetiorum ciuitatibus ictum est, cauetur ne cum e
ris principibus societatem Heluetiis inire liceat
bellum intra fines imperii Germanici geratur:
[a] Anno 1553. propterea Carol. V. Imperator [a] questus est per li

Heluetios ſcriptas, antiqua fœdera cum Germanis
tcuſſa violari ab exercitu Heluetiorum; qui nõ du-
tarat, coniunctis copiis cum rege noſtro, Germano-
m agris vaſtitatem inferre. Nec multo poſt ab Hel-
tiis petiit, vt pœnas ſumerent de exercitu, q in Au-
iacos agros inuaſiſſet, contra fœdus, ꝙ inter Auſtrię
incipes & Heluetios ictũ eſt, anno MCCCCLXVII.
renouatum anno MDI. quo fœdere Romanus põ-
ex, imperium Germanicũ, ac domus Auſtriaca exci-
untur, penſionis lege dicta, qua ſingulis Heluetiorũ
uitatib. ducenti floreni in ſingulos annos darẽtur.
c rurſus anno MDLIIII.[a] renouatum fœdus eſt. Nam a *Iulii. 20.*
dus Francorum cum Heluetiis cõtractum eſt ad tu-
ndos ſociorum fines, non ad exteros inuadendos: q̃
tio facit, quominus Heluetii fines Germanorum &
uſtriæ gentis inuadere velint; non quia imperii legi-
us teneantur. quod ſanctius cautum eſt in fœderibus
ancorum & Heluetiorum renouãdis, anno MDXLIX.
uibus excluduntur omnes qui nec Germanis ſubditi
nt, nec lingua Germanica vtuntur. Ac ſæpiſſime Ca-
ol. V. Imperator ab Heluetiis petiit, vt ager Mediola-
enſis vna cum regno Neapoleos ac Siciliæ, fœderib⁹
uſtriacis exciperentur; ꝙ plane recuſarunt Heluetii
nno MDLV. ¶ Idem iudicandum nobis relinquitur de
hętorum ciuitatibus ab imperio Germanorum auul-
s, q̃ nec imperii, nec Imperatoris edictis ſe teneri ſa-
s declarauerunt; cum ne principem quidem Germa-
um, q ab Imperatore pontifex Rhætorum erat deſi-
natus, ferre voluerint: ſed cum inter ſe tres ciuitates
hætorum de pontificis creatione diſſiderẽt, Helue-
i diſſidiorum, quę inter ciuitates ſuboriuntur, ex fœ-
ere arbitros ſeſe ferentes, pontificem eum eſſe iuſſe-
nt, qui erat à collegio ſacerdotum cooptatus; & in-
oſterum põtifices eſſe decreuerunt eos, qb⁹ Cadorũ
ibus ſuffragaretur. ¶ Et quia de iure feciali, deque
ederib. diſputatio eſt, dubitari poſſit, an ſubditis li-
cat fœdera ſecum ipſis & cum exteris iungere, ſine ſui

principis venia. Principes quidem modis omnibus uidere solent ne id fiat, maxime vero cum exteris. I Rex Hispanorum subditis omnibus interdixit. Et cu Ludouicus Dux Aureliorum, is qui Lutetiæ cæsus e multorum calumniis premeretur, nihil graui⁹ cę̄si n nibus obiectum est, quam quod fœdus cum Henri Duce Lancastrio clam percusisset. Principes tam Germani hoc sibi licere putant, & secum, & cum ex ris principib. suæ salutis causa societatem coire, mo id sine imperii Germanici fraude fiat. Nam quæ fœc ra aliter contrahuntur, nullius sunt momenti: Cū a tem imperium excipiatur, nō propterea excipitur I perator; vt sępe quidem, sed nunq̄ apertius intelle est, quam in fœdere, quod Germani principes cu Henrico II. rege Francorum, Chamborti, pro impe Germanici libertate tuenda, pcusserunt aduersus C rolū V. Imperatorē anno MDLII. quo fœdere Hēricu regem superiorem agnouerunt, eiusque maiestate comiter obseruare sposponderunt, ac belli geren ducem communib. suffragiis creauerunt. Rex aute Suecorum & Gothorum vna cum Marchione Asse bergo, Ducib Brunsuicensi, & Cliuiensi, principe A rasio, & Comite Acutimontano, ac plerique Germ norum ciuitatibus fœdus suæ salutis ac dignitatis tu dæ causa inierunt, anno MDLIX. quo anno rex Dani Dux Saxoniæ, Landgrauius Hassiæ, Duces Bauariæ, Holsatiæ, Episcop. Wirtzburgensis & Bambergens Norimberga, Lubeca, ac pleræq; item Germanoru ciuitates populiq;, cum Sigismundo Augusto rege P loniæ contraxerunt. Quinetiam Carolus ipse Impe tor societatem cum Duce Bauariæ ac principib. cath licis iniuit, vt Ferdinandum fratrem Romanorum r gem designaret. Paulo post etiam Franconica sociel contracta est cum Austriaca gente, Duce Bauariæ, tri Frāconiæ pontificibus, Salisburgensi Archiepiscop ac ciuitate Norimbergensi & Augustana. At etiam F dinandus catholicæ religionis ergo amicitiæ fœd⁹ p

cul

ıſſit cum Archiepiſcopo Salisburgenſi. Antea qui-
em & in annos quadraginta ſocietas, q̃ Sueuica dice-
ıtur, contracta fuerat à ciuitatibus Germaniæ ſupe-
oris, in qua nihil præter imperium Germanicum ex-
:perunt: nec multo poſt Vandalorum ciuitates im-
eriales, Lubeca inquam, Hamburgum, Vimara, Ro-
oca, Brema, Sueda ſocietatem ſimul coierũt, ac belli
crendi cauſa ducem Holſatium crearunt: in omnib⁹
ımen fœderibus excepta ſemper eſt imperii Germa-
ici maieſtas. Sed Daniæ nobilitas fœdus pro ſua liber-
ate cum Sigiſmundo rege Poloniæ, ac ciuitate Lube-
a aduerſus ipſum Daniæ regem percuſſit; quo maie-
atis crimine haud ſcio an grauius vllum cogitari poſ-
t, ſi Daniæ rex ſummam in ſuos poteſtatem haberet,
c decus regiæ maieſtatis tueretur; qua de re ſuus erit,
c de toto iure feciali, diſputandi locus: prius tamen
e iure maieſtatis diſſerendum videtur.

De Iure Maieſtatis. CAP. VIII.

MAIESTAS *eſt ſumma in ciues ac ſubditos legibusque ſoluta poteſtas,* quā Græci ἄκραν ἐξουσίαν, interdum
.. εἰχν ἀρχὴν, κύριον πολίτευμα, Itali *ſegnoriam*, Hebræi
.. [illegible] id eſt *maius imperium* appellant: eſt enim *maie-* Reipublicę fundamentũ.
as, inquit Feſtus, *a magnitudine dicta.* Principio defini-
nda fuit maieſtas, quam nec Philoſophorum nec Iu-
iſconſultorum quiſquam definiit: quum tamen nihil
d Reipublicæ naturam intelligēdum maius, aut ma-
ıs neceſſariũ eſſe videatur. Et quoniam ſuperi⁹ Rem-
ublicam definiuim⁹, rectam pluriũ familiarum ac re-
ım inter ipſas communium cum ſumma perpetuaq;
oteſtate, gubernationem: explicandũ eſt quid veniat
ımæ ac perpetuæ poteſtatis appellatione. Perpetuam
ixim⁹ eſſe oportere, quia fieri poteſt vt vni pluribuſue
ıma in ciues poteſtas, nec tamen perpetua tribuatur,
d ad breue tempus; cuius decurſu ſumma poteſtate
bdicāt. Non igitur ſummi principes dici poſſunt, ſed
otius ſummę poteſtatis ac imperii cuſtodes tādiu ſunt,
quoad

quoad summus princeps populusve depositum im-
rium reposcat, cuius ipsi sunt verissimi possessores
domini, non aliter quam qui res suas commodato
pignori dederunt [a]; aut suam iurisdictionem imp-
umve alteri fruendum, siue ad certum temp⁹, siue p
cario permiserunt, suæ potestatis iurisdictionisq; a
tri ac possessores esse non desinunt[b]. Sic Iurisconsu
[c]præfectum Augusti exacto magistratu depositum
perium reddere dixit. Nec interest vtrum minor
iorve potestas tribuatur; alioqui si summa potesta
gato principis precario cōcessa, Maiestas diceretur
potestate vti suo iure posset, aduersus ipsum princ
cui nihil pter inane principis nomen relinquere
quinetiā seruus domino imperaret; quo nihil absu
cogitari potest; cum in omni imperio, magistratib
priuatis cōcesso, principis persona semper excipiat[d]
vt quantumcunq; sit imperium, q alteri tribuitur,
nus[e] tamen sit eo, quod iure maiestatis sibi reserua
nec vnquam spoliatus summa potestate censet, q
earum rerum quas magistratibus curatoribusue at
buit cognitionem, suscipere[f], siue anticipatione,
concursu, siue euocatione, omnemq; potestatem
gistratibus concessam, eripere [g] suo iure possit.

Ex qb. efficitur nec Dictatorē Romanorū, nec H
mosten Lacedæmoniorum, nec Æsymnetem Th
salorum, nec Archōta Melitensium, nec Baliam Flo
tinorum, cum populari potestate vterentur; nec e
à nostris hominibus *Regentes regni* appellantur, nec
los omnino magistratus curatoresve quibus sūma
testas est, non tamen perpetua, concessu principis
pulive tributa, iura maiestatis habere: ac ne illos qu
antiquos dictatores summum ius habuisse, tametsi
PTIMA LEGE dicebantur; à quibus prouocari [h]
poterat, & quorum creatione magistratus omnes
dicabāt: quousq; rogatione Iunia sacrata Tribuni p
bis popularis libertatis custodes facti sunt, q dicta
re creato, liberum ius intercessionis habuerunt:

pro

a l. qui pignori. de vsuca. l. quod meo, de acquir. possess.
b l. more. de Iurisd. l. & quia. eod.
c l. 1. de offic. præfecti Augustali.
d l. vlt. qui satisdare. Corset. de potregia, 9. 17.
e cap. dudum. de præbendis. li. 6.
f l. Iudiciū solui, de Iud. l. solet, de Iurisd.
g Alexand. in l. vlt de iurisdi. Panor. in cap. pastoralis. de offic. ord. Innocent. & Felin. in cap. cum ecclesiarū, eod.
h Festus in verbo, Optima lege. Plutar. in quæst. Rom.

ouocaretur à dictatore, Tribuni cogerent plebem, ud quam de prouocatione certabatur. Nã dictator ıpirius Fabium Max. I. ac Fabius Max. II. Minucium quitum magistros, quod contra mandatum dictatoım dimicassent, capitis damnarunt: qui tamen ex pro-ocatione populi, iudicio liberati sunt: sic n. Liuius [a]; *um pater Fabii, Tribunos*, inquit, *appello, & prouoco ad poılum, qui plus quam tua dictatura potest, cui rex Tullus Hoılius cessit.* Quibus verbis planum fit, dictatorem neq; rincipem, neq; summum fuisse magistratum, vt pleq; putarunt; sed curatorem, quẽ nostri *commissarium* ocant: nec aliud illi tributum fuisse, præter curationẽ elli gerendi, aut seditionis sedandæ, aut Reipub. cõituende, aut magistratuum creandorum, aut claui figendi. Maiestas vero nec maiore potestate, nec legib. llis, nec tempore definitur. ¶. At ne decemuiri quidẽ egum ferendarum, tametsi summam ac legib. solutã oteſtatem haberent, & magistratus omnes creatione lecemuirorum abdicassent, ius maiestatis habuere, cũ orum imperium legibus duodecim tabularum ad opulum promulgatis finẽ acciperet: id ꝙ curationũ mnium cõmune est: nam Cincinnatus dictator creaus belli gerendi causa, cum intra dies quindecim hotium copias fregisset, ac bellum confecisset, dictatura tatim abdicauit; Seruilius Priscus intra diem octauũ; Mamercus eodem ipso die; quo dictator dictus est.

Dicebatur autem dictator non à senatu populove, ıec item à magistratibus, aut rogatione ad populum, aut vllis legibus, q̃ ad magistratuum creationem semper necessariæ fuerunt, sed ab Interrege, qui modo paricio sanguine ortus esset: neque enim satis erat nobiem esse senatorem, qui dictatorem diceret [b]. Quod si quis obiiciat, Syllam in annos LXXX. dictatorem lege Valeria dictum esse; reponam illud Ciceronis [c]. neque dictaturam, neque legem, sed crudelissimã tyrãnidem uisse; q̃ tamen quarto post anno, quum dictator fact⁹ st, abdicauit, cum scilicet bellorum ciuilium flammas

a lib. 7.

b Nemo, qui primus honorẽ in republica adeptus erat: nobilis, nouus hominis filius: patricius, qui à patribus & conscriptis à Romulo stirpem ducebat.

c In lib. 1. de legibus.

mas ciuium sanguine restinxisset, salua Tribunorum plebis intercessione. Ac tametsi quadragesimo post anno Cæsar ppetuam dictaturã cũ libertate plebis inuasisset, intercessionẽ tamen Tribunis plebis reliquit: sed cum antea Põpeii singulari cõsulatu dictaturæ nomen de Republica sublatum esset, & cõtra legem Põpeiam Cæsar dictatorem se lege Seruia creari curasset, coniuratione principum cæsus est in medio senatu.

Sed demus, vni pluribusve summam ac legibus solutam potestatem extra intercessionem aut prouocationem à populo dari; num maiestatis ius habere dicemus? nam is maiestatẽ habet, qui post Deum immortalem, seipso maiorem videt neminem. Sic tamen statuo, non inesse in illis maiestatem, sed in populo à quo potestatem precariam habent, vel ad certum tempus cuius temporis decursu imperium deponere tenetur nec populus sua se potestate exuere censetur, etiamsi summũ ac legibus solutum imperium vni pluribusve tribuat, idq; ad certum tempus, nõ precario; & vtroq modo, qui summum illud imperiũ habuit, rerum à se gestarum principi populove rationẽ reddere tenetur princeps vero, populusue, in quibus maiestas inest, rationem rerum gestarum nemini, præterquam immortali Deo reddere cogũtur. Quid igitur, si summum illud imperium in annos decem vni pluribusve conceditur? vt olim apud Athenienses Archon vnus, quem etiã Iudicẽ appellabant, summæ in republica potestati præerat; non fuit tamen penes eum Reipublicæ maiestas, cum potius populi curator ꝓcuratorve esset, & rationem imperii gesti reddere teneretur. Quid si summa illa, quam dixi, potestas vni pluribusve ea lege in annum tributa fuerit, ne rationem rerum à se gestarum reddere cogatur? sic n. Cnidii in singulos annos sexaginta ciues, quos ipsi *Amymonas* vocabant, id est, omni exceptione ac reprehensione maiores. Non tamen fuit illi imperii maiestas, cum depositum imperium anno vertente populo restituere tenerentur. Hunc igitur magistratum

tratum quidem summum, ac potestatem maximam ppellare possumus; principem summum non possu- nus. nam alter dominus, alter subditus est, alter pos- essor[a] ac proprietarius imperii, alter nec imperii pos- essor, nec dominus dici potest, sed custos.

Idem nobis iudicandū est de iis, quos Franci *Regen- es regni* appellant, qui vel ob infantiā, vel furorem, vel bsentiā regis creari solēt, siue eorū nomine, manu, ac igillo, leges, edicta, rescripta, iussa deniq; omnia san- iantur (vt quidem fiebat more maiorū, ante legē Ca- oli V. regis Francorum) siue regia sigilla nomenq; re- gium legib. ac mādatis ꝑponantur: nihil n. aut parum dmodum inter vtrumq; interest, cum q̄ à ꝓcuratore gerantur, ꝓbante domino, ab ipso domino geri videā- ur[b]. At rectores illi regii ac regni ꝓcuratores sunt: sic . Theobaldus Blesensium Comes, is qui Bonus vsur- atur, seipsum regni procuratorē vocabat. Quare cum quid ꝓcuratorio nomine imperatur, extra Regis aut Domini appellationem, nō procuratoris aut curatoris Reipublicæ, sed regis ipsius est mādatum. Sic n. Sena- us Mediolanensis ac Neapolitanus absente rege Hi- panorum, omnia cum summa potestate regio nomi- ne iubet ac vetat? id n. Caroli V. Cęsaris constitutione cauetur, his verbis concepta: *Senatus Mediolanensis pote- tatē habeat cōstitutiones Principis cōfirmandi, infirmādi, tol- ēdi, dispēsandi cōtra statuta: habilitationes, prærogationes, re- titutiones faciendi*, &c. *A senatu ne prouocari possit*, &c. *& quicquid faciet, parē vim habeat vt si à principe factū ac decre- ū esset: nō tamē possit delictorū veniā tribuere, aut literas salui ōductus, reis criminū dare*. Hæc ꝓpe infinita potestas se- natui Mediolanēsi ac Neapolitano lege data, nō tā re- gis Hispani maiestatē, q̄ laborē, curas, solicitudinē mi- nuere videt; eiusmodi tamē est q̄ facile reuocari possit.

Quod si tanta potestas legato regis, aut præsidi, quamdiu vixerit à principe fruenda permittatur, num n eo maiestatem inesse dicemus, cum summa sit ac ꝑ- petua potestas tributa? alioqui si perpetuā interprete- mur

a l. more. l. lic. 1. l. & quia, ... ff. omnium iudicum ... officium eius cui mandata est iurisd.

b l. certe. §. 1. de precario. l. mulieres. de ... excommunicat.

mur potestatem, quæ nullum sit exitū habitura, ni
sit, præterq̄ in populari & optimatum statu, futura i
iestas, ꝓpterea ꝙ immortalis est populus, nisi à st
simul deleatur; aut si ꝑpetuū interpretemur de re
& eorum stirpe futura, non esset maiestas in illis re
qui suffragiis populi creantur. Si magistratus est an
us, aut qui tempore definitum habet imperium, is
extra tempus, aut sponte superioris, aut p̄ vim imp
retinet: si vi retinet imperium, tyrannus est; tametsi
ranni quoq; maiestas est, vt qui violenter possess
alienæ incumbit, tametsi contra legem id sit, poss
tamen [a] est: ꝙ si voluntate superioris summum in
rium in magistratu continuatur, non tamen propt
maiestatē illi tribuemus, cum nihil habeat nisi pr
rio; qui autem precario habet, nec dominus est
possessor. Quæ n. tanta fuit vnquam vllius magist
post principem, quanta fuit superiorib. annis Her
II. Andium Duci potestas, à Carolo IX. fratre trib
fuit enim summa, & quidem perpetua, sine vlla r
lis potestatis exceptione; non tamen summa fuit
Legatus sui principis diceretur: subiecta vulgari
sula, QVOAD VIDEBITVR, quæ precariū imperiu
tis significat. Legati vero potestas, æque ac magist
omnium, principe præsente penitus euanescit.

a l. 3. de acquir. possess. ff.

Quid si populus alicui summā perpetuamq;, q
vixerit, potestatem dederit? subsisto: nam si potest
la legibus soluta, sine magistratus aut legati, aut r
ris, curatorisve appellatione, nec precario data
fecto iura eidem concessa fuisse confitendum e
populus sua se sponte imperio spoliauit, vt alt
mnia iura maiestatis sine conditione donaret, pe
vt si quis pura donatione rei suæ dominium ac p
sionem tradidisset: tunc enim perfecta donatio,
tiones nullas capit [b]. Ad hūc modum de summo
cipe lex ab Iurisconsulto Regia dicitur lata fuisse
populus EI ET IN EVM OMNEM POTESTATEM
TVLIT.

b l. perfecta. de donat. quæ sub modo. C.

Sed si populus omne suum imperium cuiquã tribu-
quoad vixerit, idq; cum magistratus, aut curatoris,
it legati appellatione; huic neq; ius maiestatis, neq;
incipis summi appellatio cõgruit, sed magistrat⁹ aut
curatoris. Et quemadmodum magistratus q legato
irisdictionẽ ita mandauit, vt nihil omnino retinere
it agere videatur; non tamen in legato imperandi p-
ibendique potestas, aut legis actio inest, sed in ipso [a]
iagistratu. ꝙ si præter mandatum quid agat imperet-
e, nihil agitur, nisi ratũ habeat qui mandauit, neq; ta-
ien ratihabitio magistratus in reb. grauiorib. q̃ ad iu-
sdictionem ptinent retrotrahitur, vt principis, cuius
umma est in Republica potestas. Nam quidqd à Ca-
olo V. Delphinate, Francorum regni curatore, gestũ
st absente patre, qui captiuus in Angliam abductus e-
it, cum postliminio pater rediisset, ratum habuit legi-
mis ac solemnib. actis. Siue igitur curationis in mo-
ũ, siue iure magistratus aliena potestate quis vtatur,
ue ad breue tempus siue in perpetuum, is maiestatẽ
õ habet, etiãsi curatorio instrumento rectoris aut le-
ati appellatio non contineatur, nõ etiãsi patriæ mo-
bus, aut institutis, aut lege, potestas illa defertur: vt a-
ud Scotos antiqua lege [b], *regni curatio ad proximũ quẽ-
ue regis pupilli, aut qui minor esset annis viginti quinque, de-
rebatur, iis cõditionibus, vt omnia regio nomine gererentur*;
lex olim abrogata fuit; ne periculum pupillo Regi
rearetur à propinquis, affectantibus regnum; cuius
ausa Cæsar, sceleratum esse licere, putabat.

Cætera definitionis propositæ membra persequa-
iur. Diximus, *potestatem legibus solutam congruere maie-
iti.* Nam populus summum perpetuumque imperiũ
i ciues, ac vitæ necisque potestatem, legibus omnib.
lutam, vni ex ciuibus tribuere potest, vt quemcunq;
olet imperii successorem designare possit: & quem-
lmodum *suæ quisque rei moderator & arbiter*, pure do-
ire potest, nõ alia quam liberalitatis subiecta causa;
iæ quod ita confecta est, vt nullam postea [c] cõditio-

a l. 3. de offic. proconsul. l. & qui a. C. l solet. de iurisdict. l. e si, de offic. eius cui mandata.

b Hector Boet. in histor. Scot.

Legibus soluta potestas.

c l perfecta, de donat. quæ sub modo. C.

nem capiat, vera propriaque acceptione, donatio a
pellatur[a]. cæteræ donationes quib. innexa est impl
xaque alia causa conditione, donationes nō [b] sunt:
quoque summum imperium, cōditione aliqua vel
ge datum, summum nō est, nec legib. solutum; nisi l
aut conditio maiestati dicta, diuinis aut naturæ leg
sit comprehensa, vt fit in Rege Tartarorum initianc
nam mortuo principe, populus vnum ex filiis opt
aut qui fratris filius sit, ac sublimem aureo solio insic
re iubet, deinde carmine solemni à maiorib. accep
pontifex, ad Regem oratione conuersa; *Nos*, inquit,
te petimus ac iubemus vt imperes. Tum rex: *Quandoquide*
inquit, *imperare me vultis, omnia mea iussa vos diligēter*
sequi necesse est, & quemcumque occidi mandauero, hunc e
momento necari, summamque rerum omnium potestat
arbitrio meo committi. Ad hæc populus clara voce
spondet. *Esto*. Rex iterum; *Mea vox*, inquit, *pro secu*
pro gladio futura est: ad hunc sermonem populus v
uersus applaudit. His ita gestis, de sublimi sede rex
mouetur, ac vilissimæ tabulæ superpositus humi co
stituitur, ad quem pontifex orationem conuerte
Suspice cælum, inquit, *ac Deum præpotentem vniuersit*
regem agnosce; nam si iuste imperaueris, omnia ex animi
sentētia consequere; sin muneris officiique tui obliuiscare, p
ceps ex alto ac sublimi loco deiectus, regali potestate ac b
omnibus ita spoliabere, vt ne tabula quidem hæc, cui insi
tibi relinquatur. Verbis ita conceptis, in sublime
tollitur, & ab vniuerso populo Tartarorum rex ren
tiatur. Hæc tanta potestas à populo regi tributa, ab
mni conditione libera, & plane legibus soluta
potest; quia nihil amplius habet, q̃ quod diuinis ac
turæ legibus imperatur, ac prohibetur. Interdum
iam consimilis ratio ac forma in regibus initiandi &
consecrandis adhibetur, tametsi iure successionis p
testatē adipiscantur. ¶ Nihil tamen abiectius mem
quam quod in Carinthiorum Duce initiando fieri
litū accepimus. Exstat adhuc, nō procul ab vrbe Vi

[a] l.1. de donat.

[b] l.2. eodem.

Tartarorum regis renuntiatio.

Carinthiorū Ducis renuntiatio.

to, marmoreus lapis; quem conſcendit ruſticus ho-
,ad quē ſucceſſorio iure delata poteſtas eſt. Sic me-
s inter bouem atrum, & equā macie tabeſcentem,
ſtitutus, circumſtante populo, Ducem nouum pa-
tis habitu viliſſimo, vna cum principibus, ac purpu-
is magiſtratib. venientem conſpicatus, Sclauonica
gua ſic alloquitur; *Quis hic inceſſu & comitatu tam ſu-
bo gloriatur?* hic populus; *Noſter*, inquit, *princeps.* ad
c ruſticus *An eſt*, inquit, *iudex? an de patriæ ſalute ſolici-
? an liberæ conditionis homo? an eo dignus honore? an reli-
nis cultor? Eſt*, inquit populus, *ac deinceps erit.* tum ru-
us leui colapho Ducis ore verberato, ab omnibus
neribus vacationem habet. Poſtea princeps lapidē
ſcendit, & gladium manu vibrans, populo ſe intuē-
virum bonum ac iuſtum fore, pollicetur; tum eo pa-
ris habitu ſacra facit: ſacris autem rite, ac more ſole-
ni peractis, ſpeciem illam paſtoris exuit, ac principis
bitum induens, rurſus lapidem conſcendit, fidemq;
aſallis accipit. Olim quidē Carinthiæ dux, *Imperato-
venator maximus* dicebatur; Carinthia vero, cū im-
rio Germaniæ [a] confuſa, Venatoris maximi munus, *a anno 1331.*
inaugurādi forma vetus obſoleuit: Carinthia vero,
ria, Croatia, Cilia; Tirolia, cum Auſtriaca ditione
niunctę ſunt. ¶ Quę autem de regibus Aragonū ini- **Ratio initiādi regis Aragonum.**
ndis traduntur, iampridem exoleuerunt: ſic autem
cepimus fieri conſueuiſſe: Prætor maxim⁹ Aragonū,
em *Iuſtitiam magnam* appellāt, regē ſic affatur: *Nos,
nec virtute inferiores, & poteſtate ſuperiores teipſo ſumus,
em te creamus, his conditionibus legibusq́;, vt vnus aliquis
s habeat quā tu poteſtatis ac imperii.* In quo fallit is qui
ibit *regem à populo creatum.* Nā Sāctius magnus Tar-
onēſi regno Mauros poſt annum ſeptingenteſimū,
i Hiſpaniā citeriorem inuaſerant, fugauit, ac dein-
s ei⁹ poſteri vtriuſq; ſex⁹, regnum illud ſucceſſorio
e habuerunt. Quinetiā Petrus Belluga [b], q de regno
rraconenſi accurate ſcripſit, *negat creandi regis populo
competere, niſi regia gente penitus exſtincta.* Illud item *b In Speculo §. veniamus. titu. lo. 1 4. num. 6.*

nouum & plane absurdum, *vt populi conuentus rege su-*
riores fuerint; cum ipse Belluga [a] confiteatur, *nec con-*
cari populi conuentus, nec conuocatos iniussu regis abire p
Illud etiam absurdius, quod hæc oratio haberetur
tore ad eum, qui iure successorio regnũ adeptus e
quiq; prætorem maximum creabat, & quoties libe
abdicare iubebat. Nã Martinum Didacum prætor
maximum ab vxore Alphonsi Aragonũ ac Siciliæ r
creatum, & ab eadem potestate exutum fuisse cõst

Ac tametsi pr̨tor maximus lites & controuersi
Principi cum populo intercedunt, dirimere solet
fit in Anglia, vbi lites eiusmodi mox à curia maior
ex pontificibus & patritiis cõflatur; mox etiam al
magistratu, quem ipsi Anglici *Iustitiam magnã* voc
& pene ab omnib. Francorum iudicibus disceptan
nihilominus tamen rex ipse comitiorum popular
vbiq; arbiter est ac censor, vt vel populi rogatione
bare, vel repudiare possit; quod ipsum de Castulonũ,
Francorum regibus confirmant [c]: quos etiam *Pot-*
tem absolutam, sic enim loquuntur, habere tradun

Quid autem sit absoluta, vel potius soluta lege
testas, nemo definiit. Nam si *legibus omnibus solutam*
finiamus, nullus omnino princeps iura maiestatis
bere comperiatur, cum omnes teneat lex diuina, l
tem naturæ; tum etiam lex omnium gẽtium com
nis, quę à naturę legibus ac diuinis diuisas habet ra
nes. Contra vero fieri potest, vt quis omnibus ci
tis suæ legibus, ac magistratuum omnium imperii
lutus sit, qui iura maiestatis non habeat: vt Cn. P
peius, qui lege Gabinia legibus solutus est [d], cum
perium ei extra ordinem datum esset in annos q
que, vt aduersus piratas bellum gereret. neque e
nouum est ciuem legibus à populo solui; cum id s
tus interdum sine populi iussu faceret, vsque ad le
Corneliam [e] Tribunitiam, qua senatus Romano
prohibetur quemquam lege soluere, nisi ducen
natores affuissent. Nã lege. XII. tab. ita cauebatur:

VILE

a In d. Speculo, c.1. & extremo. ex §. post natale. de clerico violatore pacis, in feud. & in c imperialem, de prohibita feudi aliena. & ex c. certum. 11. q 3.
b Idem in Spec. tit. 26. §. Iesu.
c Petrus Belluga cap. extremo, titulo 10. n. 10. & Oldradus consil 69.
d Plutarch. in Pompeio.
e Asconius in Cornelianam.

LEGIA NISI COMITIIS [a] CENTVRIATIS NE IRROGANTO; QVI SECVS FAXIT, CAPITAL ESTO. cui legi derogatum erat à senatu.

Qui autẽ vna lege, pluribusve; aut omnib. solut⁹ est, eorũ tamen imperio q iura maiestatis habent tenetur; quãuis omnib. patriæ legib. in ppetuum solut⁹ sit, vt Augustus: q tametsi populi Romani princeps esset, id est, in Repub. omnium prim⁹, populo tamen vniuerso, in quo Reipublicæ maiestas erat, inferiorem se simulans, rogationes ad populum sæpissime ferebat, cum populus leges iuberet, non Augustus: & in magistratib. creandis ciuium manus prehensabat, vt cãdidatos populo cõmendaret. *Eum* autem *qui iura maiestatis habeat, nullius imperio teneri oportet*: ꝙ argute significãs Tiberius, his verbis ad Senatum; *Nam aliter*; inquit, *ratio constat, quam si nulli reddatur*. de iure maiestatis disserebat: cuius est, non modo singulis sed etiã vniuersis leges dare, & latas abrogare: quod ab eo fieri nõ potest, qui alterius iussis ac imperiis teneatur.

Idcirco lex ipsa principẽ legib. soluit: *Legis* autẽ verbo, *imperium* quoq; significatur eius, in quo Reipub. maiestas inest. Itaq; videm⁹ in legib. ferendis exceptionẽ legũ omnium, q̃ legi latæ cõtrariẹ sint, abrogatoriã, aut si cum lata lege quadam ex parte pugnẽt, derogatoriam subiici [c], siue leges ab aliis retro principib⁹, siue ab eodem principe latæ fuerint. Id n. scitum est, non modo priuilegia, sed ne leges quidem, aut edicta mortuo principe vim retinere suam, nisi consequentium principum auctoritate, vel cõsensione tacita sanciantur: Nam cum Bartolus [d] ad Carolum IIII. Germanorum Imperatorem legatus esset, vt Perusinæ ciuitatis priuilegia confirmarent, obtinuit illud quidẽ, sed ea conditione, vt tãdiu vim haberent, quoad reuocarentur à posteris Imperatoribus; quibus, etiamsi clausula subiecta non fuisset, præiudicium nullum creari [e] potuisset. Quamobrem Michael Hospitalis, Francorũ cancellarius, priuilegia vico sancti Mauri à Carolo IX.

a Cicero pro domo.

b l. Princeps. de legibus. l. Sacratissima. eod.

c l. firma. de offic præfecti Prætor. C. Bald. in l. cunctos populos. columna 1. de summa trinit. C. & in c. vlt. de offic. Archi. Bald. in l. rescripta. de precib. imperat. C. Alex. consi. 101. num. 5.

d Bar. in consti. tut. ad reprimẽdum. verbo, reges, nu. 21. Castrensis consi. 107. Oldrad. cõsil. 108.

e Bal. in tit. de pace Constãtia. verbo, amplius. Felin in cap. 1. nu. 5. de proba. Afflict. in tit. que sunt regalia, in proœmio, nu. 6. Carolus Ruinus consi. 91. lib. 1. nu. 11.

Rege concessa, sigillo regio munire, obstinato ani
etiam petente Regina, recusauit; propterea quod
petuam tributorum immunitatem continerent, c
naturam priuilegiorum, q̃ personis tribuuntur, &
sequentium principum potestati p̃iudicare viden
Neq; tamen, si in perpetuum concessa fuerint
poribus, aut collegiis, quæ sempiterna sunt, prin
largiētis vita diuturniora sunt futura; quę si à pop
vel optimatum Reipublica, corporib. aut vniuers
in perpetuum tribuantur sempiterna fore necesse
aut certe q̃diu ciuitas illa popularis stabit. Nam
populi Romani maiestas ad dominatum vnius, à
priuilegia peti oporteret, delata videretur; Tiber
Augusti successor indulta beneficia à defunctis p
cipibus, nō aliter vim habere voluit, quā si success
rata haberent, cum antea principis beneficium, ni
tempus datum esset, perpetuum haberetur. Itaq;
ges nostri, beneficia corporibus & collegiis tributa
nouare consueuerunt, atque adeo Curiarum omn
iurisdictiones & imperia confirmare.

a Tranquill. in Tiberio.

Quod si princeps nullis maiorū legib. obligat', q
nā modo suis obligaretur? nā *aliorū quidē imperiū si*
pi, sibi ipsi vero imperare [b] *nemo potest. Nulla*, inquit P
ponius [c], *obligatio consistere potest, quæ à voluntate pro*
tentis statum capit: quæ certe ratio, non modo prob
lis est, sed etiam ad persuadendum necessaria; scil
principē suis legib. ac iussis obligari nullo modo
se. Vt n. pōtifices maximos sibiipsis man9 [d] vincire
se negāt Pōtificii iuris interpretes; ita nec summus qu
princeps, imo nec magistratus, aut priuat9 quisquā
dicere aut imperare sibi potest. Hinc illa in fine leg
omnium ac edictorum subiecta clausula, QVIA
NOBIS PLACVIT. vt ab omnib. intelligatur, leges t
etsi iustas, ab vnius iubentis voluntate pendere.

b l. ille à quo §. tempestiuum. ad Trebel. l. penult. de arbitr. cap. innotuit. de elect.
c l. à Titio. §. nulla. de verbo. oblig. l. si quis, in principio, de legat. 3.
d c. mandasti 1. q. 4. licet Archidiaconus cōtra sentiat in c. 2. de const. lib. 6. ex c. nemo. 11. q. 3. lo. And. in c. 1. de rap. & in regul. cui licet. de reg. lib. 6. ca. dudum, de preb end. li. 6.

Sed legibus diuinis ac naturalib9 principes om
ac populi æque obligantur, quas qui perrumpere
infirmare tentabunt, diuinæ maiestatis iudicia r
effugie

..figient. Quod igitur summum in Republica imperi-
..um legib. solutum diximus, nihil ad diuinas, aut na-
..æ leges ptinet. Nã inter Pontifices, is qui iura maie-
..is omnium optime norat, & qui fere omniũ impe-
..orum, ac Principum Christianorum potestatem sibi
..iecerat [a], *summũ imperium eius esse dixit, qui ordinario*
..*i* (id est, vt ego interpretor, *patriis legibus*) *derogare po-*
... Num igitur princeps patriis legibus, in quas iura-
.., obligatur? Distinctione res op⁹ habet. Si Princeps
..psum sibi iureiurando adegerit, obligatio iurisiurã-
.. ppter ea q̃ diximus, consistere non potest [b]: cum ne
..uatos quidem teneat [c] iusiurandũ mutua inter ipsos
..ligatione cõtractũ; si eiusmodi sunt pacta cõuenta,
..uib. discedere lex ipsa patiat̃; etiãsi pacta honestati
..nsentanea sint. At si Princeps alteri Principi iureiu-
..ndo leges à se, vel à maiorib. latas non violaturum se
..miserit, obligat⁹ tenetur, si quid alterius Principis in-
..rest: si nihil est ꝙ alterius Principis intersit, ne ipse q-
..m qui iurauit, obligatur. Ac tametsi Alexãder Imo-
..nsis, omnib. fere cõmentariis, ac respõsis statuit, *Pa-*
..*conuenta, quæ nullã vim habitura fuissent, sola vi iurisiu-*
..*di vim accipere* (q̃ sententia nulla vel ratione probabi-
.. vel auctoritate confirmari [d] potest) nihilominus ta-
..en Principes suis edictis ac legibus, quas etiã iureiu-
..ndo cõfirmauerint, teneri negauit [e]. Idẽ iudicandum
..linquitur, si Princeps jurat⁹ quid promiserit priuatis.
Quod autẽ dixim⁹, iuratos Principes iis pactis, q̃ cũ
..iis Principib⁹, aut subditis fecerint, si iusta sint, obli-
..ri; non ideo id fit, ꝙ iurati sunt, aut quia suis legibus
..bligantur; sed quia iustis cõuentionibus quisq; tene-
..r, si qd alterius intersit; siue iuratus siue iniuratus sit:
.. ex iisdem causis, quib. priuatus ac subditus quisq; in
..tegrum, si capti sunt, restitui potest: siue aliena frau-
.. ac dolo, siue errore, siue metu circumuentus est, nõ
..ntum in iis quæ ad iura maiestatis imminutæ, sed et-
..m in iis, quæ ad priuata cõmoda rationesq; domesti-
..s attinẽt. Atque in eo quidem plerosque tam labi ac

a *Innocẽtius 4. Pontifex maxi in c. innotuit. de electiõn. extra.*

b *l. iurisgentium. § si plagii. can. iusiurandum. 23. q. 5.*

c *l. vlt. qui. satisdare cog. ff.*

d *Carolus Molinæus vbiq; ad no'as consiliorũ Alexandri.*

e *Alex. consil. 224. lib. 6. & Bald. in l. cleri. de fideicommis. C. & Canonista in glossa distinctionis 11. Pano. in c. pro illorum, de præbendis.*

decipi[a] videmus, qui *pacta conuenta, Principum leges* putant, quam qui leges *pactionatas* (vt eorum verbi tamur) appellant[b]: cũ scilicet princeps, rogatione puli legem tulit, acceptis ob id à populo pecuniis, exacto tributo: nunc enim Aragonenses Regem su ge teneri aiunt, cæteris legib. non item: quibus ta derogare posse confitentur, sublata causa, propt lata lex est. quod vt verum sit, & ratione[c] ac auctor te confirmari possit, nihil tamen pecuniis opus est iureiurando, si subditorum intersit, legem seruari n. *Principis instar oraculi esse debet*: dignitas autem pri pis agitur, si vel subditi tam improbum esse opinẽ vt nisi iurato credi non debeat, vel tam auarum vt cta conuenta sine mercede seruaturum non puter

Hoc igitur teneamus; *Principi leges à se latas sua vo tate, ac sine subditorum consensu, abrogare, vel quadar parte legibus derogare, vel subrogare, vel abrogare licer semper licuisse. si æquitas ipsa id postulare videatur; dero vero, vel abrogatio, vel etiam obrogatio, non obscura, aut bigua, sed singulari verborum conceptione fieri debet*[d].

Quod si nulla legis abrogandę causa probabili contra officium boni Principis faciat, si legem a gare velit: nec tamen obligatione maiorum tenet nisi quaten⁹ vtilitatem ab eis percepit, Exemplo i lud, q Aragonenses populi questi sunt apud Alpl sum regem, leges numismatum ab eo diminutas falsa vtilitatis specie, nõ sine maximo subditorũ d mẽto, cõtra pacta cõuenta Iacobi Fortunati Regis gonię anno MCCLXV; & Petri Regis anno MCCCX q iurati populo promiserunt, se numismatum lege uiolabiles habituros, eoq; nomine populus sep quoq; anno à singulis singulos exigere *Maranedio.* est duodecimam fere partem assis Romani) eor Maranedios quindecim in censu habuerint, & in rium Principis inferre tenẽtur. At regnum Tarac se hæreditariũ est, q qdẽ ad successores vtriusq; delatũ Sublata vero causa legis ferẽdæ, id est, trib

a Bal in l. donationes de donat. inter virum & vxorem C. Cynus, & Bar. in l. digna vox. de legib. C. Bar. & Castrens. in l. princeps de legi. Anto. Butrio, Imo. Io. Panormitan. Felin. in cap 1 de probat.
b Petrus Belluga in specul tit. 1. Imola, in summa de condic. indeb. & in ca. 5. de probat. & ex l. pen. de donat. inter virum & vxorem C. Innocentius. in cap. nouit. de iudic. & ca. licet. de electione.
c cap. vlt. lib. 6. de rescrip.
d Bald. in l. humanum. de legi. C. Archidiaconus in c. 1. de cõstit. li. 6.

nil obstat quo minus princeps legē abrogare possit. Non est igitur cōuentionum ac legum perturbāda ratio; cum lex ab eius voluntate pendeat, qui summam Republ. potestatem adeptus est, & qui sua lege, subditos omnes tenere,[a] ipse vero teneri nō potest: at cōuentio inter ciues ac principem, mutuam habet obligationem[b], à qua discedi sine mutuo[c] consensu nō potest. In quo genere Princeps nihil habet, quo subditis superior[d] esse videatur; illud tantum, quod sublata causa ferendę legis, in quā ipse iurauit, nec sua lege tenetur, nec iureiurando[e] ciuis tenetur. Quanquam Principes bene à doctrina informati, nullo sese iurisiurandi vinculo patiuntur obligari, cum de legib. agitur, aut certe summum Reipublicæ imperium non habent.

Cur igitur, dicet aliquis Imperator Germanorū, qui principes omnes Christianos dignitate antecedit, priusquam initiatus & sacris auspiciis auguratus sit, iusiurandum præstare solet: verbis à Pontifice Agrippinensi conceptis; se leges imperii minime violaturum; ciuib. ex æquo bono iura daturum; Pontificis maximi maiestatem comiter obseruaturum; Romanam religionē summa pietate defensurum; pupillos, egētes, ac peregrinos omni caritate amplexurum. Hanc formulā iurisiurandi qua sę Carolus V. Imperator obligauit cum initiaretur, Cardinalis Caietanus ad Pōtificem maximū misisse dicitur. Neque id mirum, cum *Imperator Germanorum Principum legibus ac decretis teneatur*, vt suo loco dicemus. At etiam Epirotarum Reges, ineūnte imperio, patria decreta sese obseruaturos iureiurando spōdere consueuerunt; ac subditi quoq; Principis, ex maiorum moribus & institutis se iussa facturos. Regium nomen sanctum est & augustum: sed pleriq; non tam reipsa, quā appellatione Reges sunt, vt de Regib. Daniæ & Bohemię fertur. Idem quoque de regib. Epirotarum iudicium faciemus. ¶ Neq; vero maiores nostri, iusiurandum à regibus, vt leges seruarent, extorqueri voluerunt. Testis est formula, ex antiquis Rhemensiū

a *l. nō dubium. de legibus. C.*
b *l. Labeo. de verbor. sign.*
c *l. ab emtione. de pact. l. nihil tam naturale. de regul.*
d *Cynus, Bal Barto. Salyc. in l digna vox. de legib C. Iaso in l. 1. de constit. princip C. Felin. in ca. translato. de constitut.*
e *Bald. in l. claris de fideicom. C. Panor. in cap. pro illorum. de præbendis. Alexand. consil 22. lib. 6. & consil 122. & 125. li. 4.*

Iusiurandum Philippi I. Regis Francorum, Henrici filii.

archiuis accepta, quam describere placet. *Iuliani Erigium Regem anno* MLVIII. *Henrico regnante* XXXIIII. *Calend. Iunii. Ego Philippus, Deo propitiante m futurus Rex Francorum, in die ordinationis meæ, promi coram Deo & sanctis eius, quod vnicuique de nobis commi canonicum priuilegium, & debitam legem, atque iustiti conseruabo; & defensionem, adiuuante Domino, quant potero, exhibebo; sicut Rex in suo regno vnicuique episco & ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet; pop quoque nobis credito, me dispensationem legum in suo i consistentem, nostra auctoritate concessurum.* Consimi est formula in Bellocassiorum bibliotheca, & eiusde Regis: vtraque tamen Pontificium aliquid sapit. At go formulam, qua nihil purius ac melius fieri pote ex antiquissimis bibliothecæ Gergobiorum archi excerptam, omnib. Regibus ad intuendum & ad in tandum proponam: *Iuro ego per Deum omnipotentem, promitto me iuste regnaturum, iudicium, æquitatem, ac mi ricordiam facturum:* quæ certe formula, ex ipsius Hiei miæ[a] verbis expressa videt: *Ego*, inquit Deus sempit nus, *qui facio iudicium, iustitiam, & misericordiam, & in summam capio voluptatem.* Quæ formulæ satis indica iusiurandum non ita pridem typis excusum in eo bello qui inscribitur, *Regis initiatio*, populari sermor SACRE DV ROY, ab antiqua formula valde diuersu esse: in vtroque tamen nulla est legis erga principē o ligatio posita. At ne reges quidem ipsos, Hebræoru populus, nec Samuel in Saule; nec item Helias, a Helisæus in regibus renuntiandis, vlla iurisiurādi o ligatione illos deuinxerunt: nulla tamen ex omnib formulis efficacior visa mihi est, quam Henrici An um Ducis, cum Poloniæ Rex à legatis renuntiaret his verbis concepta: *Ego Henricus Rex Poloniæ*, &c. *iu Deo omnipotenti, quod omnia iura, libertates, priuile publica & priuata iuri communi non contraria, Eccles Principibus, Baronibus, Nobilibus, ciuibus, incolis, meos prædecessores Reges, & quoscunque Principes domi*

a Cap. 9.

re

i Poloniæ iuste concessa, & quæ in interregno decreta sunt, abo; iusque omnibus incolis more maiorum reddam. Ac si- lem (quod absit) sacramentum meum violauero, nullam is incolæ regni obedientiam præstare tenebuntur &c. *sic us adiuuet.* Hæc formula non *regiã maiestatẽ*, sed *Prin- s* (id est, in Reipublica primi) conditionem sapit.

Quantum vero ad imperii leges attinet, cum sint cũ ã maiestate coniunctæ, Principes nec eas abrogare, c iis derogare possunt: cuiusmodi est lex Salica, re- i hui⁹ firmissimum fundamentũ. Quod si legib. im- ii derogatum sit, hoc sarciri solet à magistratibus; ortuo principe, si quid erit contra leges imperii de- tum, aut de iure maiestatis deminutum, aut de prę- s ad Rempublicam pertinentibus vsurpatum.

Hic obiiciet aliquis, Henricum V. Anglorum Re- m, Cum Catharinam Caroli VI. filiam sibi despon- ret, & Francorum Rex renuntiaretur, *iureiurando omisisse, libertatem ac maiestatem senatus Francorum se nime violaturum, ac modis omnibus operam daturum, vt a magistratibus, ex legum præscripto, diceretur*: sic enim rasse dicitur anno MCCCCXX. ad X. Calendas Ianu- . Sed hoc ideo factum est, quod peregrinus homo in ius imperii sceptra, contra leges & instituta maiorũ uasisset, & Carolum VII. quem per senatum parri- dii damnari, ac regni iure indignum, ꝓpalam in cu- Parisiorum declarari iusisset. Legibus autem muni- palibus quæ de iure priuatorum latæ sunt, nõ aliter ud nos derogatur; aut subrogatur, quam cuiusq; ci- tatis ordinibus conuocatis, Pontificibus inquã, no- litate ac plebe, & vnum in locũ, ꝑ duumuiros à prin- e datos, legitime coactis: neq; tamen Princeps iis le- . municipalib. aut comitiorum suffragiis obligatur, o min⁹ iis derogare suo iure, si velit, possit; idq; ma- ne, si æquitas ipsa postulare videatur.

Atq; in eo qdẽ Principis maiestas elucet, cum populi b⁹ & ordines, humili habitu ad principẽ rogationes ũt, nec vllã imperãdi ꝓhibendive, nec suffragiorũ pote-

poteſtatem habent; ſed Princeps arbitrio ſuo ac
luntate omnia moderatur; & quæcunq; decreuit
iuſſit, ea legum vim habent.

Eorum igitur, qui Principem imperio popular
neri, & quidem libris peruulgatis tradunt, minue
opinio eſt; id n. ſeditioſis hominibus ad res nouar
materiam præbet, ac Rerumpublicarum perturba
nem affert. Neq; n. vlla ratio probabilis adduci po
cur ſubditi principibus imperent, aut popularibus comitiis
poteſtas tribui debeat, præterquam in ipſius Principi
fantia, vel furore, vel captiuitate: vt ei procurato
gatusve comitiorum ſuffragiis creari poſſit. alioq
Reges legib. comitiorum ac populi iuſſis teneantu
nanis eſt illorum poteſtas, inane regium nomen f
rum: nec tamen ſub tali Principe Reſpublica pop
ris eſſe poteſt, ſed optimatum aut paucorum cœtu
quo leges ac edicta, non eius qui præeſt, ſed eoru
æqua poteſtate ſuffragium habent, auctoritate ac
mine imperantur; qui tamen ſupplices tum vniu
tum ſinguli ad principem rogationes ferant, eiq;
ac obedientiam præſtare ſe ſimulent; quæ omnia
abſurda ſunt, vt quid maxime non facile dici p

Conuentus Francorum.

Cum n. Carolus VIII. Francorum Rex, apud Tur
ſes conuentum haberet, annos circiter XIIII. natu
metſi nunquam antea fuerat, nec poſtea exſtitit
comitiorum, quanta illis temporibus, poteſtas;
lominus Rellus orator populi, ſic orationẽ quæ
excuſa eſt, ad Regem conuerſus, auſpicatur: *Alti*
potentiſſime, Chriſtianiſſime Rex, Domine noſter natur
vnice: veſtri humiles ac obedientiſſimi ſubditi, &c. qui h
ſtro iuſſu venerũt, ſeſe ſiſtũt corã vobis, in omni humilita
verentia, & ſubiectione, &c. mihi mãdatũ eſt ab vniuer
ſingulis, vobis exponere bonã volũtatẽ, affectionẽ & firm
animi propoſitũ, quod habent vobis ſeruiendi, & obedien
ſubueniendi in omnibus veſtris negotiis, ac voluntatibu
In ſumma, omnis illa oratio nihil aliud habet
perpetuam voluntatis omniũ erga regem teſtifi

n, & supplicem obediẽtiam ac fidem. Eadẽ fere est ...ud Aurelios in comitiis habita oratio ad Carolũ IX. ...em, cum tamen vix annum vndecimum attigisset. Nec aliter Hispanorum cõuentus habentur; quin...am maior obediẽtia, ac maius obsequium Regi ex...etur, vt videre est in actionibus comitiorum, quæ ...bita sunt Toleti ab rege Philippo, anno MDLII. cum ... annum quintum ac vigesimum impleßet. Regis ...tem Hispani ad rogationes populi responsa, eadem ...rmula, qua apud nos concepta sunt; his verbis: VO...MVS, DECERNIMVS, STATVIMVS. Quinetiam tri...ti genus quoddam, apud Hispanos SERVITIVM ap...llatur. Ex quo perspicitur eos falli [a] qui reges Arago...ę Iacobi Fortunati [b] beneficiis derogare posse negãt: ... enim inane futurum erat beneficiũ post Iacobi re...s occasũ, nisi successoris auctoritate staret; ita quoq; ...cessaria est consequentiũ regum sanctio, cum *æqua...bus imperare ex lege* [c] *nemo possit.*

Conuentus Hispanorũ.

a Petrus Belluga in speculo.
b anno MCCLX. & confirmatum est anno MCCCXX.
c l. ille à quo. §. tempestiuum. ad Trebel. ff.

Ac tametsi cõuentus Anglorũ, q fere altero aut ter...o quoq; anno haberi cõsueuerunt, maiorem quandã ...æ se ferãt populi potestatẽ, vt fere populi omnes ad ...quilonẽ positi, libertatẽ quandã spirant; reipsa tamẽ ...opulos Anglorum supplex ad regem rogationes fer...consueuit. Cum autẽ populus anno MDLXVI. [d] cõ...uni omnium consensione decreuisset, nihil in comi...is agere, priusquam Regina successorẽ imperii desi...asset; eiq; denuntiatũ esset comitiorum decretũ; re...onsum tamen ab illa tulerunt: *Sepulcrũ sibi, priusquam ...oreretur, non esse fodiendum*: nec tamen illorum consili... ac decretis vllum fore locum: nec certe decretis co...itiorum acquieuit. Iam vero conuentus Anglorum ...ec admitti, nec dimitti possunt, nisi Principis edicto, ...erinde vt apud nos & Hispanos fieri solet. quod satis ...t argumenti, concilia eiusmodi nullam habere im...erãdi, ꝓhibendive potestatem. Hoc tamen singulare ...ideri possit, quod q̃ leges populi rogatione, ac Prin...pis iussu feruntur, non aliter quam populi comitiis abrogari

Conuentus Anglorum.

d mense Octobri.

abrogari possunt. Id enim Dellus Anglorum in Ga legatus mihi cõfirmauit: idem tamen cõfitetur, leg probari aut respui consueuisse cõtra populi volun tem, vtcunque Principi placuerit. Et quidem Hei cus VIII. rex, summa regiaque potestate, comitior decreta vno verbo sustulit; tametsi Reges Anglorũ aliter initiantur, quam si iureiurando promiserint *leges patrias minime violaturos:* quod quale sit; satis ex catum opinor. ¶ At obiici potest, tributa temeraria apud Anglos, nec apud Hispanos imperari, nec im rata solui, nisi ordinũ consensu id fiat: Idque Edua I. Regis Anglorum, veteri lege cauetur, qua popu aduersus Principem quasi clypeo quodam se tueri pe visus est. Ego vero cæteris Regibus non plus in genere, quã Regibus Anglorum licere puto; cum mo sit tam improbus tyrannus, qui aliena bona d pere sibi fas esse putet, vt Philippus Cominius, se in mitiis Turonensibus disseruisse scribit. si tamen vr Reipublicæ necessitas, q̃ nõ patiatur comitiorum cationẽ haberi, nõ est expetenda cõsensio populi, c salus agitur, quæ post Deum immortalem in Princi prudentia consistit: sed erit de toto genere tribut ac vectigalium disserendi locus. Reges quidẽ Ang rum, tertio quoq; anno, iam inde ab Henrico I.[a] R tributum extra ordinẽ à populo petere & obtinere sueuerunt: nam Elizabetha Anglorũ Regina quing aureorũ millia populi cõsensu expressit, anno MDL (vt in Hispania quoq; interdũ fieri consueuit) quo nere tributi exigendi iam multos annos abstinuera

[a] Polydorus in historia Anglorum.

Hic tamen aliquis obiiciat, Thomam & Henri ex illustri Hauardorum gente, capitis damnatos fi se; idque populi comitiis ac suffragiis, postulante He rico VIII. Rege: quinetiam Henricus VI. Rex iisd comitiorum suffragiis damnatus est: at id factum in curia superiore, ordinum Pontificũ inquam, ac n bilium, & rogatione curiæ inferioris; vbi plebis leg consimili rogatione ac decreto damnati sunt Comi

North

N rthumerlandus, Vesthumerlandus,& cæteri con-
iuratorum principes, qui aduersus Rempublicam ar-
n ceperant[a]. Non fuit igitur in populo iudicādi po- a anno 1571.
te as, sed in curia maiore, datis à Principe iudicib. ex-
tr ordinem, alioqui omnes populi legati qui ad co-
mitia conuenerant, iudicii participes fuissent. Restat
ill d quod magis ambiguum videtur: cum enim Ma-
ri, Anglorum Regina, Philippo Hispaniarum Princi-
p nuptura esset, conuentus [b] habiti sunt, vt populus b anno 1554 die 2. April.
pacta connubialia probaret; sic autem populi decretū
conceptum est: *De pactis sponsalibus Mariæ Anglorum Re-*
ginæ cum Philippo Hispaniarum Principe, senatus, populi-
que Anglici ordines, in palatio Monasteriensi simul coacti, i-
ta decreuerunt, itaq; sanxerunt: Primum omnia imperia,
sacerdotia, magistratus, curationes æque ac fructus omnes, &
prouentus agrorum fiscalium, vectigalium, tributorum, ac
totius ærarii publici, & quæcunque ad iura maiestatis perti-
nent, placet ordinibus vnius Reginæ arbitrio ac voluntati re-
linqui; nec contractis nuptiis sceptra Regni, summamve po-
testatem, quæque legibus Angliæ beneficia maritis ab vxori-
bus tribuuntur [c], *penes Regem, sed omnia in Reginæ potestate* c Vulgo appellatur Courtoisie d'Angleterre. quum maritus vsumfructum bonorum vxoris haberet.
futura. Omnia autem edicta, decreta, leges, rescripta, coniun-
ctis Regis ac Reginæ nominibus concipi, & vtriusque manu ac
chirographo, sigilloque regali confirmari placet; ea tamen le-
ge, vt solius Reginæ auctoritas, sine Rege sufficiat ad legū & edi-
ctorum sanctionem: Regis autem solius auctoritas nullum sit
habitura pondus aut momentum. Hæc ad verbum ex actis
publicis Latine reddidimus; vt omnes intelligant, ha-
bere quidem ordines Anglorum auctoritatem quan-
dam; iura vero maiestatis, ac imperii summam in vni
principis arbitrio versari.

Legum autem ac edictorum probatio ac publica-
tio, q̄ in curia, vel senatu fieri solet, non arguit imperii
maiestatem in senatu vel curia inesse; sed auctoritatis
speciem, sine qua, vel in rebus à senatu iudicandis, vel
mortuo principe, leges ab eo latæ in dubium reuo-
centur. Hoc igitur teneamus; *Principis maiestatem,*
nec

nec comitiorum conuocatione, nec senatus populique pro tia minui : etiamsi videamus principem pleraque vniu tribuere, quæ singulis denegarentur, aut non ita facile tri rentur; vel, quia singulorum voces minus exaudiuntur, q vniuersorum: vel quod princeps alienis oculis & auribu consueuit: in comitiis vero populum videt auditque per se pudore, vel religionis metu, vel naturæ bonitate coacti stas rogationes admittit. Ex quibus efficitur, summum maiestatis in eo potissimum versari, cum non m singulis, sed etiam vniuersis leges dantur, iisq; imp tur. Sæpe videmus, sine ordinum conuocatione consensu leges à principe abrogatas. Neq; id nou nam ante Philippi Belli ætatem, q iudicio vicerat, las moribus Gallorum expensas ferebat; cum satis arbitrarentur summam rei quæ in controuersia fu adipisci[a]: quod edicto sublatū est sine populi au mitiorū rogatione. Lex itē, qua fœminæ à public stimonio more maiorum arcebantur, abrogata Carolo VI. Rege sine populi consensione.

a contra l. eum quem. de Iudic. ff.

Neq; modo æquū est, sed etiam necessarium, *in principis arbitrio perinde esse, vt in potestate guberna ipsa gubernacula; quæ essent inutilia, nisi ad omnem cœli em & opportunitatem moueri & conuerti possent*; v ctissime Sextus Cæcilius dicere solebat; *ne ipsa cum gubernatore prius naufragium patiatur, quam ve consuli possint.* Quod si magistratib. interdum ea p stas, cogente Reipublicæ necessitate, tribuitur, Pompeio diximus, quanto magis summo princip cessarium? Ob id n. Augustus cum M. Antonii co ad Actiū fugasset; legibus solutus est à senatu; tan neq; regiam, neq; summā potestatē haberet, vt su co planum faciemus. Post etiā, Vespasianus legib. modo à senatu, sed etiā à populo solutus esse dic & summa potestas omnis est in eū trāslata lege R quæ de imperio eius lata memoratur[b], quæq; mar reis lapidibus inscripta Romæ exstat: quanquam culum videri possit legem Regiam ad populum la

b In l. 1. de const. princip.

fi

,cum Tiberius iura comitiorum ac suffragiorũ, ab isto plebi relicta, penitus ademisset[a].

[a] *Tacitus & Tranquillus in Tiberio.*

uod si necesse est principem aut optimates qui le- s præsunt, eisdem obligari, nec leges iubere posse, rius à senatu fuerint aut à populo probatæ; certe si- natus, aut populi consensu nõ potuerunt[b] antiqua- tamen in Republica populari fieri nullo modo po- cum populus vniuersus sibi seipsum obligare non it. cur ergo populus Romanus iurabat in leges?[c] Id urnino tribuno plebis initium accepit, vt legib. à se arctius patres obligaret: quod deinceps in omnibus le- s factum scribit Dio Nicæus[d]. Sed aliud est vniuer- liud singulos obligare: ciues quidem singuli iurabãt ges, vniuersi nõ iurabant: quia singuli vniuersorum erio tenebantur. Iusiurandũ vero ab vniuersis fieri poterat: est n. corpus quoddã vniuersitatis, à singu- otestate & natura diuisum; deinde iusiurandum cõ- tur à maiore potestate; nihil autẽ populi vniuersita- Republica populari maius esse potest. At in monar- a tum singuli ciues, tum vniuersi iurant in fidem vni- rincipis, qui post Deum immortalem obligatur ne- ni: est n. iurisiurandi ea vis, vt is, cui præstatur semper uperior: ac propterea vasallus dat quidem, nec tamẽ ipit fidem, licet patroni ac vasalli mutua sit fides, & ndæ salutis ac dignitatis vtriusq; obligatio cõtracta.

[b] *l. nihil tam naturale, de reg. iul.*

[c] *Plutarch. in Mario. Apian. lib 1.*

[d] *lib. 37.*

Quod si verum est, summum principem post Deum rnum nullius iuriciurando teneri; cur Traianus Au- tus stans & erectus ante consulem sedentem, iura- in leges? Duplici ratione id factum videtur: altera idem, quod adeptus consulatum vna cum principa- more Consulum iurauit, ineunte magistratu consu- i; quod iusiurandum ab omnibus magistratibus Ca- dis Ianuariis præstari solebat in Capitolio: altera ra- est, quod Imperatores Romani summam initio po- tatem non haberent, sed *Principes* tantum appellaren- , id est, in Republica omnium primi; quæ Reipubli- forma PRINCIPATVS, non *Monarchia* vocatur: *Prin-*

cipatus autem *Aristocratiæ forma dicitur, in qua vnu dignitate prior est;* vt apud Venetos. Imperator en Princeps Romanorum, auctoritate quidem cæt imperio præponderabat. Sed maxima pars pro le principatu tyrannidem exercuerunt: id autem i tellectum est, imperante Caligula crudelissimo no; qui cum reges exteros ac populi Romani ad cœnam admisisset, de dignitate inter ipsos contentio est; quibus vt silentium imponeret Homeri versum ex Iliade vsurpauit, Οὐκ ἀγαθὸ κοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω· εἷς βασιλεύς. *Parum,* Tranquillus, *abfuit, quin speciem principatus in conuerteret, & capiti diadema circumponeret.* Nam i cipatu, prætor, seu princeps, qui cæteris præe mam potestatem non habet, vt postea de Vene ac Germanorum Republica dicemus. Ac tamet que Romanorum Imperatores summam pote inuasissent, ac populo libertatem variis fraudib torsissent; Traianus tamen tanta naturæ bonita teris omnibus præstitisse dicitur, vt mirum videri beat, si iuraret in leges; vt scilicet cæteros ciues emplo ad leges obseruandas inuitaret: sed nullus peratoribus, ante Traianum, iurauit in leges. Itaq nius, qui Principis opt. max. laudes panegyrica o complexus est, exclamat hunc in modum: *Rem,* *nouam, & nunquam antehac auditam: Iurat is, per q ramus,* &c. Sub occasum Imperii Theodoricus, v tus populique Rom. gratiam ambiret, *Ecce,* inqu *iani nostri clarum seculis reparamus exemplum, iura per quem iuratis.* sic enim Cassiodorus. ¶ At vero sin cæteros principes exemplum illud imitatos fuiss pleriq; hæreditario iure summam potestatem a tur. Horum tamen pleriq; versus Scythiam & A nem, ita concipiunt iusiurandum, vt de maiestat mum detrahere videantur. Et certe Danorum o res ac patricii, ineunte Friderico Daniæ rege patum, intercesserunt, nec prius illũ initiari aut à

Vide l° cum ad verbum, & huc transcribe.

us inaugurari permiserũt, quã iurasset, se nullum ex ilitate capitis damnaturũ [a] aut ꝓscripturum, sed iuum senatui relicturum; nobiles itẽ omnes, in subdiuæ iurisdictioni, vitę ac necis potestatem habituros, extra prouocationem; nec principem mulctarum icipem futurum: nec item honores aut imperia pris daturum, sed hoc in senatus potestate futurum. Ex ous efficitur, Fridericum, Daniæ quidem principem , Regem non esse, nec iura maiestatis habere. Consie iusiurandum antea extortum erat à Friderico hui9 , cum bellũ gereret aduersus Christiernũ, qui regno ctus est, ac post exilium diuturnum reuersus, tãdem ircere, vbi annos XXV. exegerat, diẽ extremũ obiit. ne Fridericus is, qui nunc principatũ habet, iusiurãn impune violare possit; Optimates ac Pontifices cũ tate Lubeca, & Poloniæ Rege fœdus inierunt, qui estatem non multo maiorem quã Daniæ princeps in s habuisse videtur: ex duob. autẽ alterutrum necesse scilicet principem qui iurat in leges patrias, aut non ere summã potestatem, aut perfidum esse, si vel vnã em abrogarit: vt certe leges interdum antiquare non do vtile, sed etiã necessarium est, ꝓ locorum, tẽpon ac personarum infinita varietate: aut si demus prinẽ quidem legibus solutũ iri, sed iis conditionibus ne inconsulto senatu populove iubeat, etiamsi contra atus populive decretum legem ferre possit; necesse principem iureiurãdo, quo seipsum astrinxerit, à seu populove solui: ac subditos vicissim qui iurauerint eges, tum singulos tũ vniuersos, à principe iurisiurãbligatione liberari; ne perfidi habeantur. Ita fiet vt publ. maiestas mox in hanc, mox in illã partẽ incli-, nec habeat vsquã locũ in quo cõsistere possit: quib. tis absurditates innumerabiles in Republica conseur, quæ cum iure maiestatis, tota ratione pugnent. Plerique tamen ita statuunt, & quidem ii, qui plus o genere sapere sibi videtur: principẽ in leges patrias re oportere. Quę quidem disciplinæ iura maiestatis,

[a] anno 1552.

quæ sacrosancta esse debent, omnino labefactāt& uellunt, & vnius potestatem, cum paucorum pop imperio conturbant: quo fit vt plerique principe: quod proprium habent, sibi eripi sentiunt, id est, l ciuilium potestatem; diuinas ac naturæ leges au perrumpant, aut legibus naturæ ac ciuilibus adæq vtrisque se solutos esse arbitrentur. Exemplis igit diximus illustrare placet, vt omnis hæc disputatio us ac melius intelligatur.

Morib. Persarum ac Medorum leges à Regibu sempiternas fuisse, apud Danielem [a] ter repetitur mus: ac tametsi Rex Medorum supplicio prophe mere vellet, qui fraudē capitalem admisisse dice nihilominus à principib. prohibitus est; cum dic morib. maiorum edicta regis immutabilia esse o re: quibus cum Rex inuitus, vti videbatur, acquie Daniel ad bestias dānatus est, & leonibus fameli iectus. Quod si nō licuit Regi terrarum potentissi is legib. derogare, ꝓfecto subuerti oportet ea, q̄ maiestatis iecimus fundamenta: neq; id tantū in verumetiam in populari statu. Nam Thucydid Peloponnesiaci originem ex eo cepisse scribit. q thenienſium lege Megarenses ab Athenarum po hiberentur; in quo iura gentium violari Megare pud socios querebantur. Itaq; Lacædemonii leg thenas miserunt, qui ab Atheniensibus peterent abrogaretur. Ad hæc Pericles, cuius in Republic ma tunc erga populum gratia & auctoritas fuit tur, respondit; more à maioribus accepto leges à probatas, & ad columnam publicam appositas tabiles esse: ex quo cōsequitur, populum Athen nō modo suis, sed etiā maiorum legibus obligatu se. Quinetiam Theodosius Augustus, leges à se l aliter vim habere voluit quam, si probarētur sena creto [b], cui Senatores omnes acquieuissent. co est illud Ludouici XI. regis, in lege, quam de or questri tulit, ne scilicet regi bellum indicere, a

[a] Danielis c. 6.
Lex Medorū.
[b] l. humanum de legib. C.

quod ad Reipublicæ summam ptineat, sine eque-
ollegii decreto suscipere liceret. Quo fit, opinor,
tris moribus edicta regia non ante vim habere vi-
ur, quam in curia maiore cuiusque prouinciæ pa-
bus portis promulgata, idque rogatione Procura-
isci; deinde curiarum cõsensione fuerint compro-
In Anglia vero moribus antiquis receptum est, ne
us quæ ad Reipublicæ statum pertinent, locus sit,
e ordinum consensu ferantur [a].

a Polydorus.

Hec argumenta vt verisimilia sint, non tamen effici-
vt à suscepta sententia & politica disciplina disce-
debeamus. Nam q̃ de Medorum moribus, ac regia
tate in legib. abrogandis obiiciebant, falsa, & in ca-
Danielis ab aduersariis excog t ta fuisse planum est,
iniquo animo ferrent, sapientia quidem & stirpe re-
arum, sed tamen peregrinum principem in summa
itia & auctoritate plus cæteris valere apud regem;
el hominum improborum calumniis circumuen-
el periculum facere cupiẽs, num Deus Danielis ho-
em morti erepturus esset, illum ad bestias damna-
cum vero admirabilem Dei potentiam, & in suos
gnitatem Princeps expertus fuisset, Danielis aduer-
s leonibus lacerandos obiecit: in quo certe regem
bus à se latis superiorem esse, exitus comprobauit.
simili exemplo Darius, is qui Mnemon vsurpatur,
m, qua Iudæos omnes à stirpe deleri iusserat, Heste-
ogatione [b] antiquauit. Quæ vero Pericles legatis
edęmoniorum respondit, non tam ad rei veritatem,
n ad speciem ab eo quæsita sunt, vt belli gerendi
sione arrepta, aduersariorum accusationes & iudi-
um vim eluderet, vt verissime Timæus ac Theo-
pus scripserunt, nec Plutarchus ab ea sententia
ius abest, nec illam refellit. At legati Lacedæmo-
um Periclis sophisma Laconico dicterio reiece-
, cum legem, quæ de columna pendebat, non tolli,
onuerti postularent. Nam si Atheniensium leges
utabiles fuissent, cur tanta apud illos varietas & in-

b Hester. cap. penult.

finitas legum, quas perpetuis magistratuum rogatio-
bus iubere consueuerant [a], vt veteres, nouis renascen-
bus antiquarent: Sed Periclem legatis Spartiatarũ, f
pro veris imposuisse, planum fit ex oratione Demost-
nis quam habuit aduersus Leptinem, qui legem tul
ad populum, ne cui priuilegia deinceps irrogarentur
que capitale esset iis, qui priuilegii extorquendi ca
aut de lege abroganda, rogationem ad populum t
sent. Demosthenes Leptini acerrime restitit, ac perf
vt rogatio antiquaretur: cum aperte docuisset, hac l
populum sua potestate omnino spoliari, nec scilicet
inceps vllum beneficium aut immunitatem meren
tribuere; aut leges a se latas, si Reipublicæ vtilitas id
sceret, abrogare posse. Exstat etiam actio popularis a
Athenienses aduersus eos, qui rogationem legibus c
trariam, ad populum ferebant [b]: non tamen huiusm
actione magistratibus aut priuatis, legum ferenda
potestas eripiebatur, quo minus legem nouam anti
meliorem, probarent. Legibus etiam, quibus caue-
tur, ne mulctam semel irrogatam condonare aut mi
ere liceret, sæpissime derogatum est, & quidem in ip
Periclis, deinde in Cleomedis, ac Demosthenis grati
cum variis populi iudiciis damnati, in singulos trig
aureorum millium mulcta [c] dicta fuisset. Id nostris q
que moribus vsurpari videmus, ne scilicet mulcta f
soluta repeti possit, quam tamẽ, causa cognita interd
repeti videmus.

a Plutarch. in Demetrio, Demosthene, Phocione.

b Demosth. in omnib. fere orationibus.

c Plutarch. in Pericle, Demetrio, Demosthene.

Legum ferẽdarum adiectiones.

Est igitur populis omnib. vsitatũ, vt q leges ferũt, quo
habeãt põderis, vulgarẽ hãc clausulã subiiciãt, EDI
PERPETVO ET IRREVOCABILI SANCIMVS, &c. E
etiam illud principio cuiusque legis, VNIVERSIS PR
SENTIBVS AC FVTVRIS; quæ verba ad sempite
posteritatis memoriam inseruntur, ne lex à quoq
infirmari possit. Iam vero nostris moribus leges hu
modi quæ habent perpetuitatem, cera viridi, ac s
ceis vinculis, purpurei ac viridis coloris muniuntur
edicta tamen temporaria, nec sericei funiculi, nec

viri

s,sed flaua adhibetur. Non magis tamen vlla per- lex est apud nos, quã apud Græcos & Romanos, legibus ferendis hanc clausulam subrogare con- rant; VT NEC PER SENATVM, NEC PER POPVLVM, NFIRMARI POSSIT. quæ verba si perpetuã causam ret, cur populus eodẽ pene momento, quo legẽ p- ,abrogauisset? Qua de re Cicero ad Atticum [a] scri- *Scis*, inquit, *Claudium sanxisse, vt vix, aut omnino non nec per senatũ, nec per populum infirmari sua lex. Sed vides am esse obseruatas sanctiones earum legum, quæ abrogarẽ- um si id esset, nulla fere abrogari posset. neque enim vlla est n ipsa se sepiat difficultate abrogationis: sed cum lex abro- illud ipsum abrogatur, quo modo eam abrogari oporteat.* lle. Apertius tamen intelligitur ex oratione Fabii usti aduersus intercessionem tribunorum plebis, q consules è nobilitate, à populo creari potuisse ne- it, cũ lege prius lata cautũ esset, vt alter cõsulum à crearetur. Fabius legem duodecim tabularũ vsur- ,cuius hęc verba sunt: QVOD POSTREMVM IVSSIT LVS, ID RATVM ESTO [b]. Videmus igitur Medos, Per- ræcos, Latinos, iisdem cautionib. ad leges sancien- stabiliendas, vti consueuisse, quib. Reges nostri, q egib. à se latis, hæc verba subiiciunt; VT NEC A NO- OSTERISVE NOSTRIS DEROGARI POSSIT; aut illud, EROGATIONIS, CVI NVNC DEROGAMVS, DEINCEPS RATIO HABEATVR.

c tamen sibi quis ita legem dicere potest, quin discedere [c] possit. Itaque posterioribus edictis, ibus, superiorum abrogationes, ac derogationi- erogationes fere semper subiiciuntur. Itaque So- pienter, qui noluit, Athenienses suis legibus vltra annos [d] obligari. Quanquam se viuo ac spirante, & em præsente, suas leges magna ex parte antiquari se passus est. Ea vero, quæ dicitur *legum publicatio ac io* in senatu vel comitiis, apud nos magnũ habet ad tuendas põdus ac momentum: non quia princeps nodi probatione teneatur, aut legem sine senatus

a li. 3. epist.

b l. sed & poste- riores, de legib. ff.

c l. [illegible] §. nulla, de v. rb. obli. l. ille à quo, §. tempestiuum, ad Trebell. l. si quis, in princ. de legat. 3. l. pen. de arb. tris. Bald. in l. clari, de fi- deicom. Alex. cons. 224. li. 6. Tauror. in ca. pro illorum. de præbend.

d Plutarch. in Solone.

populive auctoritate, vel consensu, iubere per sese possit; sed id tamen senatu probante fieri, humanum inquit Theodosius[a]; quod Baldus[b], interpretatu *tam necessitatis esse, quam humanitatis*: vt illud quoque *gna[c] vox est maiestate regnantis, legibus alligatum princip profiteri*: & certe nihil melius, nihil principe dig quam eas leges quas ipse tulerit, factis & vita compi re; id enim ad cultum & obedientiam subditorum principem valet plurimum: contra vero nihil & ad cipis, & ad legum contemtum pernitiosius, quam edixeris ac decreueris, sine iusta causa perumpere befactare: vt Senator ille apud Liuium[d], *Leuius est*, i *& vanius, sua decreta tollere, quam aliorum*. Sed aliud e tro ac sponte quid facere, aliud, ad id exsequendu ligatione teneri.

a l. humanum. de legib. C.
b in d. l. humanum.
c l. digna vox, de constit. princip l ex imperfecto, de legat. 3. & l. ex imperfecto, de testam.
d lib. 3.

Quid igitur, si Princeps occidere ac latrocinar prohibeat; num necesse habet suis legibus parere hæc hominis cuiusquam, sed ipsius Dei lex est, qu ipsa natura hausimus & expressimus, qua princi mnes[e] multo magis, quam subditi obligātur; & ita gati tenentur, vt nec per senatum, nec per populu ui possint, quo minus Dei præpotentis iudicio sisti tur. Deus n. acerbiorem de Principibus, quam de re q̄stionem exercet; vt sapientiæ magister Salomō, id Rex verissime scripsit: cui cōgruit Marci Aurelii, ei ob sapientiæ studium, *Philosophus* est appellatus, di illud; *Magistratus quidem ipsos de priuatis, principes de stratibus, Deum autem de principib. decernere, ac iudicare* duorum principum, qui sapientia cæteris omnibu celluisse dicuntur, sententia est. tertium adiunge cet: Antigonum Asiæ Regem; cui, cum assentator ret: *Omnia Regib. licere, ac semper licuisse. Ita quidem, ba* inquit Antigonus, *ac tyrannis*. Primus omnium o Anaxarchus exstitit, qui Alexandro blanda oratic suasit, *Iustitiā ob id Ioui assidere, vt intelligeretur nihil à cipibus iniuste fieri posse*: capitalis Anaxarchus, & dignus, qui crudelissimo supplicii genere plectere

e Bald. in §. vlt. colum. 1. tit. qui feud dare. Martii. Laudens. in tract. de princi. vers. 305. Bald. in l. 1. colum. 7. vers. item not. de seruitutib & aqua. Felin. in ca. 1. col 10. ver. 5 Alexand. consi. 216. can. sunt quadam. 25. q. 1 Spec tit. de le § . nūc. & DD. in l. vlt. ff contra ius. C.

pıncipum iustitiam illam, in seipso experiretur, cum e-
n in potestatem Cypri Regis, cui omnium infensissi-
mus erat, incidisset; rex illum incudibus superpositum
malleis contundi iussit. At quanto verius Seneca, *Cæsa-
ri cum omnia licent*, inquit, *propter hoc minus licet.*

Qui autem principes, legibus & pactis conuentis so-
los esse statuūt, nisi Dei præpotentis, ac naturæ leges,
tam etiam res ac rationes cum priuatis iusta conuentio-
ne contractas excipiant, maximam [a] immortali Deo, ac
naturæ iniuriam inferunt. Præclare itaque Romani ma-
gistratus, qui in rogationibus, ac legibus, quas ad popu-
lum ferre consueuerant, hanc clausulam ad extremum
obiiciebant; SI QVID IVS NON ERIT, E. E. L. N. R.
quibus verbis significabant, *si quid iustum non esset, id popu-
lum rogari ius non esse.* Omnium tamen absurdissime, qui
principem quidem nihil contra leges diuinas, contraq;
naturæ iura statuere posse confitentur [b]; sed cum hac ex-
ceptione, *nisi ratione probabili ad id faciendum adducatur.*
Quæ enim ratio probabilis excogitari potest, qua leges
diuinas perrumpere debeamus? inde manant illa: *Qui à
pontifice maximo legibus diuinis solutus sit, huic apud Deum
immortalem satis cautum* [c] *esse*: quod quam verum sit, alio-
rum esto iudicium.

Sed occurretur ab iis, qui omnia iustissimis ponderib.
exigunt: *Si naturæ legibus, id est, rectæ rationi Principes omnes
obligantur, lex autem ciuilis, æquitati sit & rationi consenta-
nea, illud quoque consequens est, Principem legibus ciuilibus obli-
gari*: nam eo pertinere videtur illud Pacatii ad Theodo-
sium Augustum; *Tantum tibi licet, quantum per leges licebit.*
Distinctione res eget, vt quæstio planius definiatur.
Aut enim in legibus propositis agitur de eo quod publi-
cum est, aut priuatum, aut vtrisque commune: & in vni-
uersum quicquid illud est, aut vtile, non tamen hone-
stum; aut honestum, nec tamen vtile; aut vtile simul &
honestum est; aut neutrum omnino. *Honestum id appel-
lo, quod æquitati naturæ consentaneum sit*: hac autem æqui-
tate Principes omnes teneri constat: cum, quod natura

[a] Accurs. in l. princeps de leg.

Eius, ea lege nihilum rogatur.

[b] Decius & Anton Butrio, Innocēt. Imola, Tancrmit. in cap. quæ in ecclesiarum. de constitut. ex l. quoties. de precib. imp. C. Felin. in d cap col. 5. vers limitat. & col. 14.

[c] in ca. non est. de voto. Innocent. in ca. cum olim. col. 2. de clericis coniug. & in c. 1. col 5. & 14. de constit. Tanor. in cap. cum venissent. col. 5. de electi-on. Innoc. Butrio, Imola in c. 2. de renuntiat. Feli. in ca. quæ in ecclesiarum. de constit. col 7. vers. demum.

doceat, id legibus naturæ, quibus Principem parere o-
portet, sit omnino comprehensum: neq, lex huiusmod
ciuilis est, sed potius naturalis; eoquo magis, si cum vtili
te coniuncta sit honestas; sin quod iubetur nec honest
sit, nec vtile, tametsi à legibus alienum esse debeat; prin
ceps tamen iis legibus, quibus non tenetur, subditos ob
ligare potest, si nihil habeant cum turpitudine coniun
ctum: sunt n. honesta quædã, sunt turpia, sunt etiã inte
vtraque media. Si turpe opponatur honesto, æquum
est honestati locum relinqui; vt Aristides Iustus, cu
Themistocles consilium communicare iussus erat, A
theniensibus respondit; *Themistoclis consilium vtile quiden
esse Reipublicæ, turpe tamen sibi videri.* Athenienses re in
tellecta, nihil amplius inquirendum, sed consilium illud
reiiciendum decreuerunt. Hic popularem in modum
loqui necesse est, quando in disputatione de Republic
versamur; quæ ad subtilitatem philosophorum exigi no
debet: nam illi statuunt *nihil vtile esse, quod nõ sit honestum
nec honestum, quod non idem iustum sit*. sed iampridem laps
consuetudo deflexit de via; vt necesse sit, honestorum
ac vtilium diuisas habere rationes. Quod si decus abest
vtile tamen sit quod iubetur à Principe; non ipse quide
ea lege tenetur, tametsi subditos sua lege obligatos ha-
bet; modo nihil contra naturam, contraque diuinam le-
gem iubeatur.

Est igitur in principis vnius potestate, leges hu-
iusmodi vtcunque volet, abrogare; iisve derogare
subrogare, obrogare, vt leges vtiliores, aut etiam minus
vtiles ferat: habent enim honesta, iusta, vtilia, suos quo-
dammodo gradus. Quod si principi licet, duobus pro-
positis vtilibus, quod minus vtile sit, iubere; eidem quo-
que licebit, duob propositis honestis, quod minus ho-
nestum, minusque iustum sit, amplecti; & hæc quidem
iubere, illa vero prohibere; etiamsi lex [a] aliis quidem ci-
uibus incommodum, aliis afferat vtilitatem; dum tamé
publica commoda priuatis, quoad eius fieri poterit, an-
teponantur. nec tamen si Princeps aliter decreuerit, sub
dito

honestatis, aut æquitatis specie, leges infringere o-
et. vt si Princeps, vrgente fame, res ad victũ necessa-
xportari prohibeat; id quod non modo iustum, sed
n sæpissime necessarium est: deinde accepta pecu-
priuatis quibusdam id permittat, tametsi mercato-
, quib. affluit frumenti copia, & Reipublicæ detri-
nto id fiat; nõ tamen iis licet euehere frumenta, quo-
lex à Principe antiquata fuerit: etiam si maxima per-
endæ legis occasio præbeatur; cũ scilicet ciuitas reiũ
niũ, quæ ad victum & cultum necessariæ sunt, abun-
; ipsaq; ratio naturalis suadeat peregrinis, fame ac in-
a oppressis, succurrere: cum vetantis legis maior sit
estas, quam æquitatis? cuius speciem obtendere suæ
iditati cuiq; liceret, nisi planum sit, Principis interdi-
m diuinas ac naturæ leges violare.

ncidunt etiã sæpe causæ, q̃ vetant Principes suis legib.
ere, tametsi iustissimæ sint, & Reipubl. valde vtiles: vt
hibeat armorum vsum omnib. ciuib⁹, preterq̃ preto-
nis militib.; aut iis quos ad vrbis præsidium reseruarit.
ic legi Princeps si parere velit, legum interitus sequa-
, quia principem, ad legum & ciuium tutelam, aduer-
improbos armari necesse est. Idem iudicandum relin-
itur de legibus, q̃ vel ad singulos, vel ad paucos perti-
nt, quæ *priuilegia* dicuntur, aut ad breue tempus, aut
rto quodã loco feruntur; aut q̃ pœnas quarum infini-
m varietatem habem⁹, contineãt: nã tametsi scelerum
tio à natura ducit', pœnarum tamẽ acerbitas ac lenitas
det ab hominũ legib. ac institutis, quib. Princeps ob-
ari non debet, nisi quatenus leges ciuiles cõgruunt æ-
itati naturali; quã sublata, princeps quidẽ omnino le-
b. huiusmodi solutus est; nõ tamen subditi, quib. pare-
necesse est, quousq; leges abrogatæ fuerint.

Est n. nõ modo naturæ lex illa, sed etiã inter diuinas
pi⁹ repetita; *Principũ, qui Dei cõcessu ac potestate populis tri-
ũtur, edictis obediẽdũ, nisi cũ natura ipsa pugnẽt, cũq; legib. à
eo latis, quibus Principes omnes æque ac populi tenentur*: &
emadmodum patronis fides datur à clientibus, sine
cuius-

cuiusquam exceptione, præterquam Regis, qui sum in omnes omnium patronos ius habet: ita quoque l gibus obedientia debetur, sed post Deum immortal cuius summa est in omnes orbis terrarum Reges, necisque potestas.

Principes suis cõuentionib. æque ac priuatos obligari.

His ita constitutis; sequitur, *principem summum p conuentis æque ac priuatos obligari: siue cum exteris, siue cun uibus contraxerit:* cum enim princeps mutuæ fidei i priuatos, ac legum omnium vindex sit; quãto magis tam à se fidem, ac promissa seruare tenetur? quod certe c Parisiorum graui oratione ad Carol. IX. Regem[a], no pridẽ satis indicauit, cum negaret, *à pactis cõuentis cum legio pontificum, sine ipsorum consensu Regi discedere licere,* subiecta ratione: *quod ius vnicuique tribuere teneretur.* E dem mihi succurrit Alexandri[b] Iurisconsulti resp sum plane diuinum; quodque literis aureis præ fori Principum, inscribi decuisset; scilicet inter ea, quæ quodam improuiso accidunt, censeri, si Princeps à ctis conuentis discedat; neque id in coniecturam v re; quia duplex est obligatio, altera quidem naturalis enim tam naturæ[c] consentaneum, quam iusta pro seruare? altera, propter principis dignitatem, quæ ag in fide seruanda, etiam cum sui detrimento; cum vio fidei omnibus vltor ac vindex esse debeat, nec à pri pecrimen, perfidia grauius[d], admitti possit. Itaque in diciis, cum fides Principis agitur, priuatis potius qu principi consulendum est; & seuerius de principe de priuatis decernendum: nam si cui Princeps ho rem, magistratumve cõtulerit, sine iusta causa adin non posse iudicatur, quod tamen subditis licet: & legibus fiduciariis, beneficium clienti eripere patr sine causa liceret, Principi tamen non licebat.

Fx quibus intelligitur, labi & errare Pontificii i interpretes[e], *qui negant principem suis conuentionibus alia, quam naturali obligatione teneri, propterea quod gatio iuris ciuilis propria sit:* qui error eripiendus est. enim dubium esse possit, quin obligatio eiusdem si

a *Anno 1563. mense Martio.*

b *Alexander. cons. 97. lib. 3. nu. 13. Cynus in l. rescripta. de prec. Imp. offer. Cod. Iacob. Butriga. in l. vlt. si contra ius vel vtilitatem.*

c *l. 1 de pactis.*

d *Innocent. in c. ad Apostoli dam. de re iudi.*

e *Panor. Butrio. Imol. Felin. in c. 1. de probat. Cardin. cõs. 147. donant.*

:, atque conuentio? igitur si conuentio naturalis est, ...ntium omnium communis; obligationes quoque ...tiones, eiusdem esse naturæ, consequens [a] est. At ...a fere conuentio, nulla obligatio cogitari potest, ...: non sit & naturæ, & gentium omnium communis. ...nus tamen, aliquot esse pacta conuenta, quæ à legi... ciuitatis cuiusque manant; quis negare audeat, *...ncipē ciuilibus pactis ac stipulationibus arctius obligari, quam ...uatos?* [b] atque ita obligari, vt ne summa quidem po...tate, quam habet, iis derogare possit? hæc enim gra...issimorum Iurisconsultorum [c] sententiis recepta & ...obata videmus. quid mirum? cum Deus ipse suis pro...issis teneatur, vt recte Sententiarum magister scripsit. ...: enim apud Hieremiam [d] clara voce obtestatur: *...gite*, inquit, *populos omnes totius orbis terrarum, vt inter ...ac populum meum iudicent, si quid a me fieri debuit, quod nō ...erim.*

Ne igitur in disputationem reuocemus ea de quibus ...terpretes nonnulli dubitarunt [e]; *An scilicet Princeps ...ctis conuentis, quæ cum subditis habuit, obligatus tenea...r?* quod mirum videri non debet, cum ab iisdem ...ntibus fluxerit illud; *Principem cum alterius detri...ento, sine iusta causa, locupletiorem fieri suo iure non posse:* ...uia nec Principum auribus, nec legibus [f] naturæ per...icies maior potuit afferri. Quanto æquius iudicatum ...ridem est in curia Parisiorum; *Principem quidem, quod ...ia intersit, reis largiri posse, quod intersit alterius, non posse.* [g] ...*& pœnis, fiscalibus creditores iure priores anteferri oportere* [h]. ...adem curia decreuit [i], *Principem legibus ciuilibus dero...are posse, dum tamen id fiat sine fraude cuiusquam*: quæ con...equentia sunt iis, quæ antea diximus. Nam Philippus ...Valesius, duobus [k] codicillis, quos in archiuis habe...mus, subiecit clausulam derogatoriam patriis legibus, ...quibus se solutum esse testatus est. Eadem etiam testifi-

cati-

a l. indebiti de cōdic. indeb. l 2. rerum amot. l. ex hoc iure de iustitia. Bart. Bald. Ang. ibi.
b Bal. in §. vlt. colum 1. tit quis feudum dare. Mart. Laud. in tract. de Principe, vers. 305.
c Bald in l. princeps, de legib. & in cap. 1. § ad hæc. col. 5. Castrensis in l. digna vox, de legib. C. Decius consi. 10 nu 22. Bal in l. ex imperfecto. de test. C. Decius consi. 404. nu. 8.
d cap. 45.
e Bart. in l. prohibere. § plane. quod vi. Bald. in c. 1. de natura feudi & in c. 1 de probat. ex Felin. l. vlt. de transact. C. Panormit. in c. nouit, de iudic. Specul. in titu. de instrum. edi. §. nunc dicendum. Anchar. consil. 2 vt factum. Felin. in cap 1. de probat.
f l. nam hoc natura. de condic. indeb. l. si prius. ... quib. & à quibus. l toties ac ... illicitat.

...Antiochensium. de priuileg credit. g Gallus. q. 284. parte 3. Bott. Bald. Accurs. Alex. idem sentiunt, l. venia. de in ius voc. C Panor. consi 6. lib. 2. Boer. decis 65. h Iudicatū in curia Paris. anno 1391 Gal. 257. parte 5. i Iudicatum anno 1351. idibus Iulij. k anno 1347. & 1350. in area inscripta ... flamma ... Reu. num. 259.

catione vsus est, cum vxori pecuniam, ac prædia priu
a anno 1330. Nouemb. 21. in regesto D. n. 66. contra leges largiretur: exstat adhuc in actis publicis
la tum largitio, tum legis patriæ derogatio. Augustus
ter, non idem in sua Republica sibi licere putauit; q
non habuit iura maiestatis, vt antea dictum nobis est
tametsi in cæteris quidem omnibus legibus patriis
lutus esset; nec tamē in sua causa, sibiipsi auctor esse
b l. 1 de auctor. præstanda. terat[b]: itaque largitionem vxori Liuiæ facturus, ven
c Dion, lib 56. [c]legis Voconiæ petiit à Senatu: quod frustra fecissi
iura maiestatis haberet. vt in causa Philippi II. Regis
d Anno 1282. tia Parisiorum [d] decreuit, eum agrum Guinarum er
set, quē proximi, iure gentili redimere se posse confi
bant: sed eos curia, suo iudicio à redemtione, eam o
summouit, *quod Princeps lege ciuili nō teneatur*: tamet
e Bald. in auth. omnes, col 2. de censib. C. & in q. 1. de natur. feud Socin. cons 58. col. 1. lib. 3 Faber. in l. digna vox de constit princip. Bald & Castrens in l cum de cōsuetudine, de legibus. iure principem teneri, plerique [e] & sentiant, & scrib
quia ius illud gentium omnium commune, non ciu
tis cuiusquam proprium esse putant: quo tamen iur
f l dudum, de empt. & vend. C. hil Romanis iniquius visum [f] est.

At ne Romanis quidem legibus, maiores nostri s
ditos obligari voluerunt. Exstant Philippi Belli lege
bus curiam Parisiorum, ac Monspeliensium institu
iudices Romanis legibus minime teneri declarauit.
stant Academiarum instituta, quibus ipsi Reges tes
declarant, Romanorum leges, ac iura pontificia pu
ce quidem doceri velle; iis tamen subditos obligari
le; ne peregrinorum hominum legibus patricio iur
rogaretur. At etiam Alaricus Gothorum Rex capite
xit, ne quis Romanorum leges, suis opponeret, cui
rolus Molinæus, meus collega, Iurisconsultorū or
g In consuetud. Paris. ti. de feud. um decus, ob id vehementer irascitur, *Barbarum* [g]
tumeliose appellans: sed nihil est in eo genere ab A
co decretum, quod prudentissimus quisque Princ
non fuerit optimo iure decreturus; nā subditi, pere
norum imperium tamdiu & meminerint, & sperab
quamdiu legibus illorum vtentur. Consimile est cū
Caroli Belli Regis, & curiæ Parisiorum vetus decret
quibus Romanorum leges, maiorum nostrorum

r

bus ac legibus opponere prohibemur. Quinetiam leges Hispanorum, capitali pœna vetuerunt, Romanorum leges, sui iuris testes appellare, vt scribit Oldradus [a]: ac tametsi nihil esset in moribus ac institutis patriis, quod cum legibus Romanorum discreparet; ea tamen eius interdicti vis est, vt ab omnibus intelligatur, iudices in causis ciuium disceptandis, Romano iure [b] non teneri, ac multo minus Principem ipsum; qui iudicium religionem legibus peregrinis obligari, perniciosū esse iudicauit.

Et quidem maiestatis scelere teneantur, qui peregrina iura, peregrina instituta, sui Principis legib. opponat; in quo genere cum Hispani licentia nimia peccarent, Stephanus, Castulonum Rex, Romanorum leges in Hispania doceri prohibuit, vt Polycrates scribit [c]. quod ipsum sanctius ab Alphonso X. Rege cauetur; *qui etiā magistratus, ac iudices, Principem adire iussit* [d], *quoties patrio iure nihil de proposita causa scriptum esset.* In quo Baldus [e] fallit, *qui Italos Romanis legibus teneri scribit; Gallos vero non aliter, quam rationi & æquitati cōgruere sibi videantur*: neq; n. minus hi, quam illi, Romanis legib. obligantur; tametsi Italia, Hispania, Prouincia Allobrogū; Septimania, Gallia Narbonensis, Lugdunensis, Romanorum institutis vtuntur; quæ etiam Fridericus Ænobarbus Imperator Germanorum, & publicari, & vbique doceri mandauit; tametsi nullum fere Germani Romanis morib. locum reliquerunt. Sed plurimum distat lex à iure: ius enim sine iussu, ad id quod æquum, bonum est: lex autem, ad imperantis maiestatem pertinet. Est enim *Lex nihil aliud, quam summæ potestatis iussum.* Quemadmodum igitur nostri Reges Græcorū legib. nō obligātur, ita nec Romanis quoq; institutis, nisi quatenus legi naturæ consimiles sint? qua lege Pindarus omnes vbique terrarum Principes obligari scribit. ¶ Neque vero nobis est Romanus Imperator, aut Pontifex excipiendus, vt perniciosis quibusdā adulatoribus [f] video placuisse, qui Cæsarem, ac summū Pontificem, bona priuatorū suo iure diripere posse scripserunt: quam

a consil. 69. *Cum* *sumus.*

b ex iure vti- mur. & Belleperga in Specul. confirmat.

c lib 1. cap. 24.

d lib. 1. tit 3 lib. 1 ordinat. Hispan.

e Bald. in l. nemo potest, de sententiis & interloc. C. Tarā in syndic ca. 2.

f Angel. in l. 4. § si is, quod quisq. iuris.

quam opinionem, ne Pontificii quidem iuris interpr tes, ferre potuerunt [a]; sed cum pestem illam abhorrean ac multa in eo genere præclare disputent; illud tame absurde, quod hanc exceptionem subiiciunt, *nisi sum ma*, & vt ipsi loquuntur, *absoluta potestate vti velit*; qu perinde est, ac si dicerent, *vi & armis oppressos ciues di pere fas esse*; potentiores enim hoc iure aduersus ino am tenuiorum, vti consueuerunt: quod *prædatorium* rectissime appellant Germani. At Innocentius II pontifex Romanus, iuris vtriusque peritissimus, *su mam illam, sine legibus, solutam potestatem definiit*, ordi rio iuri derogare posse: illi vero summam potestatem legum diuinarum ac naturalium abrogationem per nere voluerunt. Quid enim sanctius diuina lege pro betur, quam aliorum opes ac bona diripere? quid sæ us repetitum legimus, quam à rebus alienis manus bere cõtinentes? at etiam, ne quid alieni concupiam sacratissimo decalogo prohibemur. Capitalior c fraus est, hac disciplina Principes imbuere, quam præ ri: nam prædones inopia fere ad aliena capienda cc principem autem sic imbutum, præclaram istam i ac iustitiæ speciem, sceleribus suis obtendere nec es: quod si pessime est à natura, peius etiam à doct institutus, in tyrannum euadet, & imprudenter diu humana perfringere, ac temerare non dubitabit: dei à prauis cupiditatibus, ac perturbationibus, quæ n liores animi partes omnino labefactant, incensus; uaritia quidem, ad proscriptionem; ab amore, ad stu ab ira ad cædem, celerrime prorumpit: & quemad dum tonitrua fulminibus priora sunt, etiãsi tardiu audiantur ita quoque tyrannus, iniustitia armatus cit vt mulcta accusationem, condemnatio iudiciun tecedat.

Quanquam inepte, qui, quod à natura, vel ab h state alienum sit, Principem efficere posse putant principis potestas, iustitiæ ponderibus semper exig

a Panor. in ca. 2. de rebus eccles. non alien. Felin. in cap. quæ in Ecclesiarum. Raphael Fulgo. in l. vlt. si contra ius C. Faber in §. sed naturalia. nu. 2. instit. Bart & Bald in l item si verberatum §. si quis, de rei vendic. Bart. Alexan. & DD. in l. 1. de consti pecun. Bald. & Angel. in l. 2. de quadriennii C. Bald. in l bene à Zenone. col 2. eod. Barto in l. vlt col 1. si contra ius. Cod. Cynus & Albericus, in l nemine m de sacro san. C. Alex. consil. 2. col. 7. & sequen lib. 1. & consil. 101. col. 6. & consil 37. col 3. Cynus in l. rescrip a. q. 3. d. precib C. Ang consil. 339. col. 2. Alexand. consil. 89. col. 3. lib. 3. & conf 93. col. penult col Archidiaconus in cap ius ciuile. & ibi. Cardinalis Alex distin. 1. Dynus in regula, sine culpa. de regul. lib. 6. Pan, de syndicat. tit de regum excellent.

b l. nepos. de verb. signif. Alexand. consil 59. libr. 4. glo. in l. 1. de constitut. princip.

ſi enim Plinius iunior, ad Traianum Auguſtum [a]: en n,inquit, *felicitatis eſt, poſſe quantum velis, ſic magnitu-* is *velle quantum poßis.* hæc ille: quibus verbis efficitur, il *rincipes poſſe, quod natura turpe ſit, aut iniuſtum.* Iam c nepte loquatur, qui potētiæ ſummæ tribuat, alie- d ipere, aut prædari, aut vi ſtuprum inferre; quæ ab ro fracto libidinis & cupiditatum impotentia pro- ſ intur. Quod ſi Principi non licet mouere termi- s quos Deus opt. max. cuius ipſe eſt imago viuens ac as, ſempiternis naturæ legibus pepigit; neque certe t, alteri detrahere quod ſuum eſt, ſiue iuſta ratio- ne coemtione, ſiue commutatione, ſiue legitima riptione, ſiue fœdere cum amicis feriendo, ſiue pa- ione cum hoſtibus concipienda, ſi aliter pax iniri eat, quam priuatorum detrimento; quorum bona hoſtibus fruenda permittunt Principes pro ciuium ipublicæ ſalute: tametſi quibuſdam [b] placet, vt ſu- uiſque teneat, nec de bonis priuatorum publice nutio fiat: aut ſi vrget publica neceſſitas, ab vniuer- ciendum eſſe; quæ ſententia mihi probatur, ſi ta- ommode id fieri poſſit. Sed cum ſalus priuatorum, omnia ciuium, patriæ ſalute contineantur, non n priuatas offenſiones, & acceptas ab hoſtibus cō- lias; ſed etiam ſua bona, priuatos Reipublicę [c] non ute concedere oportet: nam fere ſemper pax ha- liquid iniquum, quod publica vtilitate compenſa- c eo quidem iure populi omnes vtuntur, vt nō mo- ublica publicis, ac priuata priuatis, ſed etiam vtra- trique in pacis actione, mutuis vtilitatibus ac de- entis ſarciantur.

deo pleroſq; [d] iuris vtriuſque magiſtros, in ea ſen- a & eſſe, & fuiſſe, vim eorum fœderum; quibus ex- im eſt, ne vlla detrimentorum hinc inde accepto- quæſtio habeatur, inanem eſſe, nec priuatis præiu- m afferre; alio tamen iure vtimur: nam in pace Pe- nſi, vt Ludouicus XI. Rex Francorum, carceribus li Burgundionum Comitis eriperetur, vno capite

L cautum

a *Plin. in Panegyrico.*

b *Hoſtienſis in cap. quanto, de iureiurando. Butrio ibid. col. 2. Innocent. in ca. in noſtra, de iniuriis.*

c *l. item ſi verberatum, de rei vindic. Felin. in ca. cum non liceat. co. 5. de reſcrips. Corne. conſ. 100. lib. I. Alexand. li. 5. conſ. 15.*

d *Hoſtienſis, in ca. quanto, & ibi Butrio, de iureiurando. DD. poſt Innocent. in cap. in noſtra, de iurei. Bald. in l. venta, de in ius vo. Caſtrenſis in l. 2 de pact. Mart. Laud. in tracta. de cōfœder. q. I.*

cautum est, *Ne Torcio sententiam curiæ Parisiorum, adu Sanusium exsequi liceret.* Itaque laudatur Thrasybu nec immerito, quod prostratis ac fusis ex vrbe Athen triginta tyrannis, promulgari iussit *legem Amnestias* iniuriarum, ac detrimentorum, quæ bellis ciuilibu cepta fuerant, obliuió continebatur; quam M. Tu occiso Cæsare in Senatu, graui[a] oratione vsurpauit inter partium duces pax iniretur.

a Philip. 1.

Enitendum tamen modis omnib. est, vt incomr commodis, & quoad eius fieri poterit, suum cuiqu buatur; aut si minus id fieri possit, sine tumultu, ac ciuili, possessores quidé rerum alienarum, quamu iustos, eatenus tueri oportet, quatenus ex ærario p co dominis satisfiat; aut si ærarium exhaustũ fuerit tuas pecunias accipere cõmodius erit. Nam Aratus ta libertate patriæ, post annos quinquaginta quã t nide oppressa fuerat, sexcentos exules restituit, qu bona proscripta fuerant: possessores tamen prædic quæ tyranni ciuibus iniuste ademerant, spoliari n cum multa iustis emtionibus, multa dotibus tene neq; id sine periculosissima rerum omnium pert tione fieri posse iudicaret; sed ciues iureiurando o uit, vt pacem & amicitiam inter se colerent, quoad gypto rediẽs, omnia cõponeret: acceptis enim sex aureorũ millibus à Ptolemæo Philadelpho Rege, triam rediit, perfecitq; æstimandis possessionibus, lii pecuniam accipere ac possessionibus cedere ma alii commodius putarent pecunias sibi numerari, sua recuperare. ¶ Hoc igitur fixum sit, *Principi, al. pibus ac bonis manus afferre, aut ea largiri cuiquam, si causa, non licere.* Et quidem omnibus fere principu neficiis, largitionibus, immunitatibus, priuilegi verba subiciuntur; QVOD SINE MEA AVT ALTI FRAVDE FIAT[b]. Quæ verba, cum in formula fi qua Ludouicus XII. Rex, agrum Mediolanensen principatu iure successorio ab Imperatore Maxi no adeptus est, inscripta fuissent, belli aduersus Lu

b Vulgo dicitur, Sauf en tout nostre droit & l'autrui, Tullus Hostilius apud Liuiũ iisdem verbis vtitur in fœdere feriendo.

ci

renouandi occasionem præbuerunt. nam Sfortia ex his verbis, integrum ius sibi ab Imperatore in eo ipatu relictum esse contendebat. hæc autem clau- etiamsi omissa fuerit, inesse tamen censetur; quia mperator, si maxime velit, aliud alii tribuere ac lar- possit. Nam quod *Omnia Principis esse* vulgus iactat, nperium & ad dominatum pertinet, salua cuiq; re- suarum proprietate [a] ac possessione. Sic enim Sene- *Ad reges*, inquit, *potestas omnium pertinet*, *ad singulos* *ietas:* Idem paulo post, *Omnia rex imperio possidet, sin- dominio.* Quæ ratio facit, vt Reges nostri, prædia fi- aria vasallorum, iure proscriptionis fisco addicta, ri priuatis, aut ea distrahere cogãtur [c], vt vasalli Prin- s, & proscriptorum patroni, suo iure vti frui possint. od si princeps priuati cuiusq̃ debitor sit, iudiciũ ac- r; condẽnatur sæpissime; damnatus, iudicatũ soluit. ed vt exteri æque ac ciues, posteritasque ipsa in- gat, qua integritate nostri Reges fuerint, quaque deratione animi erga subditos sese gesserint; exem- sit illud, quod ex hortis deliciarum, Princeps ipse rioni decimam exsoluere damnatus sit, iudicio curiæ disiorum, anno MCCLXVI. cum vero Rex alius negli- tia procuratoris, vadimonium deseruisset, petiit inario diplomate, vt in integrum restitueretur: cu- Parisiorum Regem de rogatione proposita depulit, no MCCCCXIX. Non tanta iudiciorum acerbita- um priuatis agitur, qui fere semper ex ea causa in in- rum restituuntur: ac tametsi minores XXV. anno- n, ætatis indulgentia, in omnibus fere priuatis iudi- , restitui solent, Reges tamen nostri, etiam infantes, nquam ætatis beneficio restituuntur, sed in omnibus iciis maiores esse iudicantur; contra quam in Repu- ca fieri solet; cum qua semper agitur, quasi minor es- nã Reipublicæ beneficio, Romani principes in inte- m restitui consueuerunt [d]. nos alio iure vtimur; ac ncipis agros ab agris publicis, & eius causam, à causa ipublicæ diuidere solemus, cõtra quã pleriq; statuũt;

a *Felin in cap. quæ in Ecclesiarum, de constit. col. 11. Bald. cõsil. 363 in fin. lib. 3. Ias. in auth. quas actiones, de sacr. sanctis. C. l. in rem actio, de rei vindi. ff. Afflict. in constit. Neapol. lib. 4. tit. 10.*

b *li 7. c. 4. & 5. de benefic.*

c *Gallus q. 55.*

Reges Francorum maiores XXV. annis esse iudicantur, vbi agitur de illis restituendis.

d *l. Rempublicam, de iure Reip.*

a Sic Bartol. & DD. in l. nam postea, §. si minor. de iureiurando. Bald. in l. vlt. quorum appella. non recip. Alexa in l. 1. §. nuntiatio, de noui operu. Accurs. in l. imperatore, de re iudic. & in l. vnica, de sentent. aduersus fiscu, C. Felin. in cap. fraternitatis, col. 4 de testib. Aretin. consil. 20 col. vlt. Afflictus decis. 340. Castrensis & Alberic. in l. Respublica, ex quib. causis maiores. Cynus eod. ait, Petrum à Bella Pertica, in eadem sententia fuisse.

qui Rempublicam in integrum restitui debere nega[t] confusa Principis ac Reipublicæ causa, quæ in statu [...] pulari semper eodem iure censetur; in cæteris, non ita. Hac igitur animi magnitudine magistratus erga Re[...] nostros sese gesserunt: hac item moderatione Reges [...] stitiam coluerunt, vt maior priuatorum, quam prin[ci]pis; & Reipublicę, quam priuatorum ratio, in causis [...] ceptandis haberetur. Exstat etiam in actis curiæ Pari[sio]rum sententia aduersus Carolum VII. Regem lata, [...] damnatur syluam vrbi proximam in Parisiorum v[...] cedere, pretio constituto quam quidem ad rem vix [...] quam priuati adigerentur. Tunc certe intellectum [...] quantum Rex à tyranno distaret: cum enim Caro[lus] VII. Anglorum legiones ex intimis Galliæ visceribus [...] egisset, vrbe Parisiorum (qui cum Anglis fœdere c[...] tracto, sceptra de manibus Regi extorserant) facile [...] pta, tantum ab vltione iniuriarum abfuit, vt summ[...] los benignitate complecteretur, seque iudicibus m[...] obsequentem præberet, quam priuati consueuissent [...] iisdem temporibus Philippus Maria Mediolanensi[s] princeps, oppressa tributorum ac vectigalium pond[ere] Republica, portus omnes, ac fluuiorum aditus obs[...] bat, ne quis ciuium quo vellet traiiceret, nisi prius s[...] to vectigali [b].

b anno 1446. qua de re queritur Bossius, Senator Mediolanensis, titu de princip.

An princeps antecedentium Regum promissa seruare teneatur.

Quibus ergo legibus, & quatenus pactis conue[ntis] princeps teneatur, nobis exposuisse videmur: restat [ex]plicandum illud; an scilicet *Rex imperii successor, Re[gum] antecedentium promissis, salua maiestate, obligari p[ossit]*. Quod vt paucis absoluam, prætermissa quæstioni[bus] quæ de hoc genere subtilius disceptari possunt, m[ul]titudine [c], sic statuo; *Principem maiorum pactis conuent[is] que ac priuatos obligari, si regnum hæreditario iure obuen[erit,] vel etiam testamento delatum sit*: vt Ptolomæus Cyre[nen]sium, Nicomedes Bithyniæ, Attalus Asiæ, Eume[nes] Pergami, Coctius Alpium Reges, populum Roma[num] testamento Regnorum heredem scripserunt. Qu[...]

regn[...]

c Has quæstiones subtiliter magis, quam vere, tractant Cynus, Bart. Bald. Salycet. in l. digna. de legibus, C. Ias. in l. 1. de constit. princ. ff. Felin. in cap. translato de constitutionibus.

gum ad proximos testamento deferatur? vt Angliæ gum Henricus VIII. Eduardo V. filio reliquit, eique mento Mariam sororem; huic Elizabetham substi- quæ vicissim imperii sceptra tenuerunt. Distinctio- s eget. aut enim proximus hæres iure testamenti hæ- atem creuit: aut repudiata hæreditate ex lege Re- imperium accepit. priore modo hæreditariis obliga- ibus & actionibus tenetur; posteriore non [a] item, et- si iuratus sit testator.

Neque enim iuris successorem tenet [b] iusiurãdum, aut gatio defuncti: eatenus tamen obligatur; quatenus publicæ commodo cessit obligatio à testatore con- a [c]. Itaque Ludouicus XII. Rex repetentibus tor- ta bellica quæ Carolus VIII. commodato accepe- eposuit illud, *se Caroli heredem non esse*. ita nuper Fran- us II. Rex ad Heluetios, patris debita reposcentes, sit literas [d]; quarum exemplum ex archiuis popula- rmone descripsi, ac Latine reddidi, hunc in modum: *etsi debita paterna soluere non tenemur, cum hæc sceptra hæreditario iure habeamus, sed Regia lege, quæ iam inde vs- à primis Francorum Regibus lata, ad mares proximos im- um detulit, quæ non aliter nos obligari patitur, quam ad ea ra, pactave, quæ cum exteris principibus ac populis, ad huius erii vtilitates & commoda, à maioribus nostris contra- uere: nihilominus tamen vt patris optimi & carissimi fidem iose tueamur, legitima eius debita exsoluere decreui-*, &c. *illud tantum à vobis petimus, vt sortis vsuræ ad eum ũ, quo vestris legibus ac moribus consueuistis, non tamen gra- es à nobis exigantur.* Atque id quidem Heluetii com- hi decreto comprobarunt, & cum antea tam graues à tris vsuras acciperent, vt anno sexto fere sortem æ- rent, id est, duplo quam in Gallia maiores, ad trien- redegerunt, quæ non nisi anno vigesimo sortem adę- arent. Quod autem Reges maiorum obligatione n teneantur, iampridem curia Parisiorum iudicauit, no [e] scilicet MCCLVI.

Quamobrẽ falluntur vehemẽter, qui accipiunt quasi

a *Innocent. in c. veritatis. de iureiurando.*
b *c. licet. de voto.*
c *Bald. in tit. de pace Constant. in verbo, successorum, & in l. pen. de bonis quæ liberis, & in c. 1. in prin. de natura feud. tex in cap. 1. de probat. & ibi DD. Afflict. decis. 282. nu. 7. & decis. 17. n. 5.*
d *Ianuarii 19. anno 1559.*
Literæ Regis Francorum ad Heluetios.
e *Exstat in actis curiæ, in libro (olim) fol. 105. lib. 3.*

ab oraculo formulas & verba concepta iurisiurãdi:qu
non ita pridẽ Rheméſes pontifices arbitrio ſuo finxe
vt eo,reges dum initiantur,nunc vti conſueuerunt.
ſteaquam n.regni Pares duodecim capiti regio cor
impoſuerunt,Põtifex Rhemenſis ad Regem conuer
Siste gradum,inquit,*ac imperium quod paterno iure ante
deptus es,nunc accipe,quo deinceps ,vt veriſſimus hæres vti
poſſis:quod quidem à Deo præpotenti, & a nobis Pontificib
Parib. ad te iuſta traditione defertur.* Honeſta oratio, m
vera. At nemini dubium eſt,opinor,quin ante conſe
tionem,Rex imperii poſſeſſione ac proprietate pot
non quidem hæreditario aut paterno iure,multo mi
etiam Pontificum aut Parium beneficio,ſed lege R
id quod iampridem Senatuſconſulto Francorum[a]
cretum eſt, *Ne quis regiam poteſtatem ab arbitrio pontif
pendere exiſtimaret:* non quia Senatus de regia poteſt
ante initiationem dubitaret; ſed vt inanes illæ pon
cum argutiæ à ſtirpe cõuellerentur. id n.ab auorum
trema memoria contrito prouerbio didicimus, *nu
reges apud nos interire*;vt omnes intelligerẽt,mortuo p
cipe,ad proximum eodem momento imperii ius ac
teſtatẽ transferri,ne eſſet incerta regni ſucceſſio; qua
ſte nulla pernitioſior in Republica exſiſtere poteſt.

Hoc igitur teneamus: *Regem qui legitimo iure ad im
vocatur,pactis & promiſſis antecedentium Regum eatenus
ri,quatenus Reipub.commodo contractum eſt, idque multo
gis ſi populi totius,vel certe curiarum maiorum decreto &
ſenſu:* tunc enim fides agitur, quam Regi non mod
corum,ſed etiam neceſſarium eſt ſeruare;quamuis p
ciuitatib.detrimentum ſint allatura. Sed ſi princep
cum exteris,ſiue cum ciuib.contraxerit,de iis q̃ ad R
publicam pertinent,ſine eorum,quos dixi,conſen
ſi graue detrimentum ex pactis cõuentis Reipublic
fertur,ſucceſſorẽ legitimũ teneri æquũ non eſt[b]; n
minus[c],etiamſi populi aut ſenatus ſuffragiis, impe
acceperit:quia nihil omnino iuris habet ab antece
aliud igitur iudicandum, ſi imperium alterius cor

a Anno 1468. April.16.

b Cynus & DD. in l.digna vox. de constit. princ.C. & Bal in c.1.de natur feudi.

c Argu. l.ſi quis domum ff. locati.

d..tus esset: tunc enim promissis illius obligaretur[a], ni- i certe id exceptum esset.

ed quocunque tandem iure seu lege, seu testamen- o seu populi suffragiis, seu sorte regnũ acceperit, æquũ st as obligationes dissoluere, quæ ex vtilitate & com- n do Reipublicæ contractæ fuerunt; alioqui [b] liceret c tra naturæ leges alterius incommodis, & quidẽ ma- i rtibus, sua commoda amplificare. At ciuitatis inter- s fidem publicã quoad eius fieri poterit, colere, ac tue- i e Reipublicæ ad extremum periclitanti, salutis viæ o- n es præcludantur. Ad hanc igitur interpretationem tinent ea, quæ Parisiorum curia iudicauit, anno CCLVI; & MCCXCIIII: *Regem scilicet, superiorum re- u pactis minime teneri*: repudiata eorum [c] disciplina, qui ncipem de imperio deturbari putant oportere, nisi tamentum anterioris principis exsequatur, confusa ncipum successione.

At cur, dicet aliquis, ea distinctione opus est, cum o- nes Principes iure gentium teneantur? nam eo iure cõ- tiones ac testamenta continentur. [d] Id quidem fal- n videri possit, si de vniuerso genere statuamus: dem⁹ men id verum esse; non ꝓpterea consequens est, *Prin- m gentium legibus potius quam suis obligari, nisi quatenus cũ inis ac naturæ legibus conspirant*; quas quidem ad leges, nia quæ de principum obligatione diximus, reuo- nda nobis sunt. at si gentium iura quędam iniqua sint, Princeps abrogare potest [e]; & subditos, eo iure ne- ntur, prohibere; vt antea docuimus de seruitiis; quæ e omnium fere gentium in Respublicas pernitioso mplo inuecta, multorum Principum salutaribus, ac turæ congruentibus interdictis, sublata fuerunt. od in vno dictum, ad consimilia traducendum erit; oniam totius disputationis caput est; *Ne quid con- diuinas aut naturæ leges sanciatur*: nam, si iustitia fi- s est legis, lex autem Principis iussum, Princeps Dei epotentis imago spirans, consequens est, vt *Princi- leges verum exemplar præ se ferant legum diuinarum.*

a *Argu. ex di- lecto, de præbed. Bal. in l. vlt. de transact. C.*

b *Not. in ca. 1. tit. qui success. tene. & ca. vlt. ne prælati vices. & in ca. Abbate sane. de re iu- dic. Ias latiss. in l. 1 col. 3. de cõsti. prin. cap. non li- ceat. 11. q. 1. gloss. ibi. Bal. in tt. de pace Con- stantiæ, verbo successorũ. tex. in cap. 1. de pro- bat.*

c *l. nam hoc na- tura, de condic. indeb.*

d *Bal. in proœ- mio decretal.*

e *l. ex hoc iure, de Iustitia. Ioã. Andr. in c. vlt. de immunitate Eccles.*

De principe alterius fiduciario, vel ærario, an in eum conueni iura maiestatis; deq; Principum inter ipsos dignitate prærogatiua. CAP. X.

HÆc quæstio singulari disputatione tractanda nc est, propterea ꝙ ad iura maiestatis pertinet, nec bet cũ patrocinio vel clientelari iure, de quo antea d mus, temere cõfundi. Nã ius fiduciariũ, seu feudale, (cti⁹ est patrocinii iure, ꝙ etiã à magistris, *ius patronatus* pellatur. Hoc q̃dẽ antiquius illo; ꝙ tamen à Lõgobai origine ducta, populos omnes mutua fiduciæ ca it cõplecti videtur: plusq̃ tamen vberi⁹, quã imperio T carum, qui ꝙ nos *feudum*, ipsi *Timar* appellant: & *benefi rios* seu *vasallos* *Timariotas*: quibus feuda principis ber cio, & quidem precario, non tamen diutius quam ctuarii vita, fruenda permittuntur, iis conditionib. vi gruenti bello, Timariotæ equites sine stipendio mi ri, & eum equorum numerum deducere, qui pro rati beneficii, cuiq; libello censuali definiri solet. Est au *Timar, honorarius prædiorum fructus*, à Græco (vt opir τιμᾶν: quæ verbi notatio propriam feudi naturam ex care videtur; propterea quod veteri iure *feudum aliu hil est, quam fructus prædiorum, à vectigalibus* [b] *liberum* quoniam militiæ ac belli aduersus hostes gerendi ca huiusmodi beneficia tribui solebant, principio mi ex casu; deinde à fide præstanda, feuda dicta sunt. l enim F.E.D.V.M. dici videtur, quod qui fidem daret verbis vtebatur; FIDELIS ERO DOMINO VERO M contractis autem dictionibus in literas, *Feudi* app tionem traxerunt: nisi à fœdere vtrinq; cõtracto, der ri verius sit. Immunes vectigalibus esse, ac semper fi fiduciarios, argumento est, quod qui nobis *vasallus*, gobardorum legibus LEVDE appellatur; quæ vox lil significat. *Alaudius* autem ex iusta seruitute manumi inde *Alaudium* & *laudimia*, dicuntur honoraria m ra, quæ domino, fidem accipienti à vasallo tribui so

[a] *cap. 1. de iis qui feudum dare possunt.*

...ad verborum explicationem: pergamus ad id quod ...ositum est.

...iximus iura maiestatis eum habere, qui post Deum immor... subditus sit nemini: quod si cuiquam seruire, aut imperanti ...ire cogatur, seu sponte seu inuitus id faciat, maiestatis ...men amittit. Recte Poëta nescio quis; *Esse sat est seruum, ...nolo vicarius* [a] *esse: Qui rex est, regem maxime non habeat.* ...od si iura maiestatis non habent fiduciarii seu vasalli, ...cissimi admodum Principes in summa potestate con...ti reperiantur. Aut si demus, fiduciarios principes, vel ...rios, qui tributum aliis principibus dependere cogan... iura maiestatis habere; certe quidem dominos ser... patronos clientibus, auctoritate, imperio, potestate ...equare necesse erit: sic n. statuunt legum Romanorum ...terpretes [b] ac magistri: scilicet Mediolani, Mantuæ, ...rariæ, & Allobrogum Duces iura maiestatis habere. ...m quoq; tradunt de Comite Astensi [c]: quę tota ratio... discrepant cum his, quæ antea de iure maiestatis di...mus. Hæc igitur accuratius explicanda nobis sunt, cum ... iura maiestatis, quæ in Republica præcipua ac potissi... sunt; quæq; ad dignitatis prærogatiuam, qua nihil ...incipibus carius est, pertinere videantur.

Diximus in capite De patrocinio & clientela, quam ...stri *protectionem* vocant, clientes Principes, qui su...riorum in fœderibus maiestatem comiter obserua... tenentur, iura maiestatis habere; sed vasallus seu fi...uciarius à cliente differt, distatque plurimum. Cliens ...im patronum in fœdere superiorem eatenus agno...it, quatenus personæ ac loci dignitas postulat; vasallus ...on modo superiorem confiteri dominum, sed etiam ...dem & obsequium ei supplex exhibere cogitur, aut ...udo cedere. *Homagium* appello fidelitatem, obse...uium, obedientiam, & ea iura quę fiduciarius domino ... formula beneficii dare, facere, tenetur. Quod vt ple...us intelligatur, nouem omnino potentiorum ac te...uiorum gradus statuemus, præter eum, qui post Deum ...mortalem seipso superiorem confitetur neminem.

a *Quia serui ordinarii, vicarius imperabant.*

b *Castrensis, cons. 166. lib. 2. Dec. consi. 191. n. 1. Cur. iunior. cons. 1. n. 26. & 30. & cons. 91. nu. 1. Paris. cons. 1. n. 25. lib. 1. Bossius titulo de crimine Maiest. nu. 52. & in tit. de regal. nu. 5. Soc. cons. 4. li. 3. Ias. cons. 227. Cacheran. decis. Pedemont. nu. 1.*

c *Brunus de comitatu Astensi. post. Bart. Angel. Castrens. Is molam. Iserniã, Cumanum, Alexand. Barbatiam.*

Nouem genera tenuiorum aduersus potentiores.

Primum genus eſt eorum Principum, qui ſunt in c
clientela, cuius maieſtatem obſeruăt; ſeq; in eius pat
cinium dare ſolent, vt aduerſus potentiorum vim tu
res ſint. Secundum genus eſt eorum Principum, qui
periorem in fœdere agnoſcunt, eique tributum dep
dere ſolent; vel penſionem, vt eius auxilio & præſi
tutiores ſint: quod certe patrocinium dici non meret
quia mercenarium ſit: merces autem officio non deb
tur. Tertium genus eſt eorum, qui à potentiore victi,
cem acceperunt, & iura maieſtatis retinent iis legibu
victoris maieſtatem comiter obſeruent; eique trib
annuum ſoluant, nec tamen patrociniū illis aut aux
à potentiore debeatur. Quartum genus eſt eorum,
Reges ſunt, & iura maieſtatis in ſuos libere exercent,
aliorum fiduciarii ſeu feudatarii ſunt, aliunde fe
accepto à principe, ſeu maiore, ſeu minore. Quint
genus eſt eorum, qui reges non ſunt, nec iura maieſt
habent, ſed fiduciam propter feudum contraxerunt, i
à noſtris *ſimplices vaſalli* dicuntur, qui domini dignita
tueri ac pro eo arma capere; non tamen ſemper, nec
uerſus omnes, tenĕtur. Sextum genus eſt eorum, qui
ſalli ligii vulgo dicuntur; qui data fide, domini digni
& exiſtimationem tueri, ac pro eius ſalute arma ſine
ceptione capere; non tamen ſemper, aut vbique; ſed
tenus tenentur, quatenus vtilitas feudi, aut fiducia
tracta patitur. Septimum genus eſt eorum, qui *ſubdit*
cuntur, ſeu vaſalli, ſeu cenſuales ſint, ſiue etiam præ
omnino careant; qui pro principis dignitate ac ſal
perinde ac pro ſe ipſis, ꝓpugnare tenentur; & eoſden
principe hoſtes & amicos habere. Octauum genu
eorum, qui quondam ſeruitute liberati, ſeruilem ſp
em retinent; vt ſunt *aſſcripti glebæ*, & qui à noſtris *ma*
mortuæ dicuntur. poſtremum genus eſt ſeruorum. I
genera nobis ſecernenda fuerunt, ne ſubditi cum v
ſis, aut cliĕtibꝰ, aut cum vtriſq; vaſalli, ſimul miſceă

Ex his generibus, ii qui non ratione feudi aut f
ciæ contractæ, ſed ex ſui ipſorum perſona parere co

subditi dicũtur: multo magis etiamsi, præter obligationem, qua subditus principi, cuius imperium ac iurisdictionem subire tenetur, fiduciam contraxerit, feudo à principe, vel ab ipsius principis subdito accepto, si modo utrisque princeps idem sit. Quod si subditus non sit, qui fiduciam, accepto beneficio contraxit; etiamsi domini dignitatem ac salutem, sine exceptione cuiusquam tueri debeat; ea tamen obligatione, deserto feudo, sine fraude sese liberare potest. At subditus quantumuis feudum aut censuale prædiũ deserat, aut nihil omnino habeat, quod suum dicere possit; personali tamen obligatione seipsum, sine principis sui consensione exuere nullo modo potest. Vasall⁹ fidem patrono semel tantum præstare tenetur, sed ne ad id quidem cogẽdus est, si fiducia non fuerit cõtracta, vt videre est in antiquis legibus [a] feudorum, cõtra quam Carolus Molinæus & sensit & scripsit [b]. At subditus locis omnib. ac temporib. fidem Principi dare cogitur[c], etiamsi Pontifex is fuerit [d], qui nullũ omnino prædium Principi acceptum ferat.

Neq; vero necesse est subditum esse, q salutem ac dignitatem Principis, sine cuiusquam exceptione tueri debet, quales sunt ii qui nostris *vasalli ligii* dicuntur; qui interdum aliorum principũ subditi, interdum reges sunt, interdum vasalli; tamen nõ sine exceptione fidem dederunt; neq; n. retrouasallus subditus est, aut vasall⁹ illius, cui domin⁹ inseruit, [e] nisi omnino eiusdem beneficii ratione. Placet igitur exemplis hæc illustrare. Antea quidẽ Reges Anglorum fidelitatis iusiurandum regib. Francorum sine exceptione dederunt, cum amplissimas huius imperii prouincias, ac beneficia fructuosissima Regibus nostris accepta ferrent; vt merito sese *vasallos ligios* Francorum confiterentur. Angliam tamen & Hyberniam summa potestate regebant; quousque Ioannes, qui fraude in regnum inuaserat, se regnumque suum ac subditos omnes dedidit in Romani Pontificis potestatem, anno M C C X I I. contracta solenni fiducia, principum ac subditorum consensione: nec tantum se Pontificis

Roma-

a *tit. 24. §. 1. quæ fuit prima causa feudi amittendi. Magister in regalibus, decisione 13.*

b *in consuetud. feudor. §. 2. glos. 4. num. 26.*

c *tit. qualiter iurare debeat, cap. 1.*

d *Magister in regal. decis. 1. & 13. Mol. in tit. de feud. §. 46. q 1. & 2.*

e *isernia, in cap. imperialem. §. illud. de prohibita feud. alien. Bart. in l. Claudius, qui potiores. Guido Pap. deci Delphinatum. 551.*

Reges Anglorum vasalli ligii Frãcorũ.

Reg. Anglorũ vasalli Põtificis Romani.

Romani vaſallum, ſed etiam ærarium profeſſus eſt
promiſit annui tributi ac cenſus nomine quatuor
reorum millia [a], præter tributum illud, quod ab Ina
ge Anglorum promiſſum eſt, anno DCCXL. idque
gulis familiis exigebatur, quod vulgo *tributum ſanc*
tri appellabant. Legatus Innocentii III. pōtificis R
ni, primus à Rege Ioanne fidem accepit, anno MCC
præſente Cancellario, ſex Angliæ pontificibus ac
dem Comitibus, infinitaque populi multitudine
ſentiente. Exſtat adhuc apud nos formula fiduciæ, q
ex actis Vaticanis expreſſam legim⁹. Ac tametſi Th
Morus, Anglorum Cancellarius, negaret regnum
glorum eſſe in fiducia pontificis Romani; nihilom
Henricus ipſe VIII. legato pontificis Romani, iuſi
dum fidelitatis dedit. Tributum autem vtriuſq; ge
exigi ac ſolui non ante deſiit, quam Henricus V
anno MDXXXIIII. Romani pontificis ſeruitute
religionem excuſſiſſet. Id autem animaduerſion
gnum eſt. quod in formula fiduciæ, Rex Ioannes
ſcelerum veniam ſupplex à legato pontificis pre
eſt; quo planum fit, patrocinium illud pontificis R
ni quæſitum eſſe, ad eluendum immane parricid
quod in Arturum fratris filium, ad quem ſceptra
ſucceſſorio iure pertinebant, crudeliter admiſera
ſacris à pontifice Romano interdicerentur. Iam a
Philippus Auguſtus Rex Francorum, omnia pdia
in Gallia Reges Anglorum hæreditario iure po
bant, Normaniam inquam, Aquitaniam, Turon
Andium item ac Cenomanorum agros, ob eam
cidii cauſam, pro iure ſuæ maieſtatis proſcripſerat;
regiones antea beneficii iure à Regibus Francoru
ceperat: tametſi ſummam in Anglos, Hibernos &
tos poteſtatem haberent. Nam principio, Conſtan
Rex Scotorum cæteriq; principes eius ditionis; cu
delſtano Anglorum Rege fiduciam contraxerant;
de Baluolus Rex Scotorum, fidem quoq; Regi A
rum præſtitit; profeſſus, ſe regnum Scotiæ, fiduci

a *Mille marcas ſterlingorum.*

Reges Scotorum vaſal b Anglorum.

r, sub Angloru patrocinio possidere; exceptis Orca- isulis, quę tum erant, ac deinceps etiam fuerunt, in ia Regum Noruegiæ; quibus Reges Scotoru auri s octoginta, fiduciæ ac census nomine dependere ntur; contracto iampridem fœdere inter Danos & os, vt bello finem imponerēt, quod pro insulis Or- ous olim susceptum; nec ita pridem, id est, anno xIIII. rursus excitatum est; quantū quidem ex lite- anzæi, Francorum apud Danos legati, intelleximꝰ. coti Reges, qui post Baluolum summam rerum te- unt, Anglorum obsequium eiurarunt; nec superio- gnoscere, nec se vasallos Anglorum profiteri volue- , tametsi Dauid Rex Scotorum Eduardi III. Regis lorum captiuus, id summa contentione à suis petiis- postea vero quam decennium in carceribus exegis- dimissus est ab Eduardo; cuius sororem sibi despon- t, ea lege, vt secum amicitiam ac pacem coleret. Iam Hiberniæ regnum non ita pridem Anglorum im- um tulit; excepto tamen Arguelio Comite, qui iura estatis semper retinere visus est.

Consimiliter Daniæ Reges, qui etiam Noruegiæ par- possident, iura maiestatis sibi vindicarunt; quod q̃ im sit, prius exposuimus. Holsatiæ tamen agrum, re- finitimum, imperii Germanici beneficio habent; & a quidem, Daniæ regnum, imperii Germanici feu- beneficiū exstitit; ipsiq; Daniæ Duces in fide Ger- orum permāserunt, non modo Lothario imperan- ui Canutus Daniæ Dux, fidelitatis obsequium [a] prę- t: sed etiam Friderici I. Imperio; qui primus omnium o Duci Daniæ regia [b] stemmata dedit, ac regali po- te beauit; iis tamen legibus, vt in fide ac obsequio etuo imperii Germanici permaneret; sed posteri tā- ab imperio desciuerunt.

Daniæ reges olim vasalli imperii Germanorum.

a *Helmoldus in in hist. Selauorum cap. 50.*
b *Trithemius, cap. 17.*

At principes illi quos fiduciā contraxisse, & prædia- am seruitutem data fide promisisse diximus, qui vel os iura maiestatis habent, vel aliorum Principum diti sunt, contractam fiduciam eiurare possunt; mo- do ne

do ne id fiat in fraudem patroni: quoniam pericul[...] minente, sine iusta causa, patronũ deserere capital[...] etiamsi vasallus, eo momẽto prædiũ feudale desert[...] sit: tametsi nulla grauior pœna [a] dicta est in fiducia trahenda, quã vt feudo cariturus sit cliens, qui patr[...] vrgẽte bello, deseruerit: quia fides agitur ac dignita[...] sempiterna labes inuritur à cliente patroni deserto[...] tanta sit obligatio fiduciæ, vt etiã aduersus fratres [...]beros [b], ꝓ salute ac dignitate patroni, vasallus arm[...]pere teneatur. Nec defuere nostra ætate Iurisconi[...] qui etiam in parentes clientem, pro patroni dign[...] armarent; quod mihi probari nulla ratione potest[...] prima præcipuaque fidelitas parentibus debeatur.

a titul. quæ fuit prima causa feudi amitt.

b cap. 1. hic finitur lex.

c Alexander. consil. 234. lib. 2. & 236.

At si vasallus idem sit & subditus, qui principem [...]clitantem deserat, non modo prædiis illũ, sed etiã [...] omnib. spoliari oportet, cum vel gregario militi c[...]le sit, qui ducem in bello non protexerit. Nec mira[...] Britanniæ Armoricæ Duces, Ioannes inquam I. & [...] II. obstinato animo recusarunt Francorũ regib. fid[...] Britanniæ prouincia, sine exceptione cuiusquam [...]stare; de qua re controuersia iterum atque iterum [...] Franciæ ac Britanniæ cancellarios, corã rege Caro[...] & VI. agitata est. Proposita fuerant acta fiduciæ c[...]ctæ, ac fides à Ducibus sine exceptione cuiusquã d[...] Philippo Augusto [e], tum etiam Ludouico [f] VIII. [...]troq; actu, ancipiti ratione dubitari potuit: de alt[...]dem, quod Philippo data fides est ab Arturo, sine [...]ptione cuiusquã, ea lege, vt sui tutelã aduersus Ioa[...] Angliæ regem susciperet: quod ab eo factum sit, n[...] dubitatur: tametsi Arturi parricidium vltus est. de[...] quod Ludouico VIII. data fides est à Duce, quo[...] viueret, sine præiudicio posteritatis. At legitim[...] actuum ea vis est ac natura, vt nec diem recipia[...] conditionem [g], fiduciæ vero iusiurandum min[...]mnium. Exitus controuersiæ fuit, vt Ioannis a[...] iusiurandum simplex acciperetur, ne vasalli ligi[...] eorum esse viderentur. Quanquam Dux vterq; [...]

d l. non omne, de re milit. Liuius libr. 1.

Duces Britannici vasalli Francorum.

e Anno 1202.

f Anno 1210.

g l. actus, de regulis.

Bri[...]

nniæ ſpoliari iure debuiſſet, quod legitimum pa-
um Francorum regem eiuraret.
eq; n.dubitari poteſt, quin Britāniæ Armoricæ du-
rancorū Regibus iam inde à Clodoueo rege; fidem
exceptione dederint: vt Gregorius Turonum póti-
mnium, quas habemus, antiquitatū veriſſim⁹ ſcri-
, accurate tradit: quanquā pleni ſunt hiſtoriarum li-
plena antiquitatis monumenta, quibus hæc prodita
mus. Britanni quidem rebellarunt ſæpiſſime, ſæpius
ē fracti ſunt ac domiti; quinetiam Caroli Magni ac
ouici Pii legatis, fidem & obſequium, datis obſidib.
ibuerunt: ꝙ tum ex hiſtoria Vitaldi Caroli Magni
otis, tum etiam ex Floardi Sigeberti ſcriptis perſpi-
m eſſe poteſt. At cum rurſus à fide deficerēt, Carolo
uo Rege, apud ordines accuſati, ac maieſtatis dam-
i, pœnas[a] dederunt; quo crimine non niſi ſubditi[b]
uſari poſſunt. Nam Heriſpo Dux, Carolum Caluum,
fide ac pecuniarū magna vi placauit, vt antea quoq;
icael Dux Dagobertū placarat. Neq; verum, at ne ſi-
c quidē veri eſſe poteſt, Clodoueū, qui Galliarū im-
iū Alpibus Pyrenæis, & vtroq; mari, tum etiam Rhe-
flumine, definierat: aut Carolum Magnum, qui gen-
immanitate barbaras, multitudine innumerabiles,
is infinitas, domuerat, qui Hiſpaniam, Italiam, Hun-
iam, Germaniam, cis & vltra Rhenum, Saxones, Po-
ranos, Polonos, Ruſſios ſubegerat, & in extremam
; Scythiā imperiū propagarat, Armoricos Duces, in
s Galliæ viſceribus, ad imperii Gallici ſocietatem ad-
iſſe. At etiā in fœdere cum Rolone, Normanorum
ce cōtracto, Britanniæ Armoricæ Dux retrouaſallus
ribuitur à rege Carolo: quod ridiculum futurum erat,
tunc Armoricæ Duces Francorum ſubditi haberen-
. Itaq; Britanni Duces, Normanorum Ducib. hi viciſ-
regib. ſupplices, ſine exceptione, fidē dederūt; at fi-
ſemel data, acceptaq; à patrono, nulla temporū infi-
te præſcribi poteſt. ¶ Quibus argumētis non modo
babilibus, ſed etiam neceſſariis, ad aſſentiendum
per-

[a] Anno 859.
[b] Bald. Cyn. Salicet. in L. quiſquis. ad L. Iuliam. C.

persuasus sum, vt Armoricam iam inde vsque à pri
Francorũ Regibus imperii Gallici prouinciam esse s
berem: tametsi Argentræus[a], Rhedonensium præt
aliter sentit. Gregorium vero pontificem, Haimone
Sigebertũ, quibus assentior, mendacii contumelia p
stringit, quibuscum tamẽ Vitaldus eadem scripsit. Ill
etiam absurdius, quod Petrum Druidam primum e
putat, qui alieni principatus maiestatem, Gallorum i
perio subiecit; qui Regis subditus fuit ac ꝓpinquus: r
vero eius liberi ac posteri, perfidiæ scelere ab ea quæ p
petua fuit, & quidem naturalis obligatio cum Regib
Francorum contracta, eximere seipsos potuerint. Qu
autem Armoricos Duces qui scelerata conspirationis
de & consensu, cum Anglis ad huius imperii exitium,
ipsos coniunxerunt, à perfidia capitali vindicare cor
tur; quod de Regibus Francorum, ac de omnibus Pri
cipibus ita scribit, vt à conuitiis ac maledictis abstine
non possit; quod suos populares, quamquam nom
gentile Gallicum vsurpat, omni genere laudum, ad na
seam vsque cumulare solet; quod Francorum victor
eleuare & obscurare solet; quod denique sibi vni cre
vult, & antiquissimis ac verissimis scriptorib⁹ fidem d
trahit, certe literis & otio abuti mihi videtur. Nihil a
tem historiarum scriptori magis cauendum, quã ne su
ditos à principis obsequio ac fide abalienare, & ad d
fectionem oratione inflammare videatur.

a In consuetud. Britan. & in historia Brit.

Sed vt ad propositum redeamus; animaduersione d
gnum est, Ioannem Montfortium & posteros, etiam
Armoricam ab imperio Gallico diuellere conarentu
nihilominus tamen quasi Montforti ac Virtutum Co
mites, fidem Regibus sine exceptione semper dedisse,
in Archiuis legimus, tametsi quædam iura maiestatis, i
prouincia Armorica, concessu Regis, exercerent. E
quibus perspicuum fit, vasallos à subditis & clientibu
atque etiam inter se differre plurimum; eosque iura ma
iestatis in solidum, ac summam potestatem habere, qu
nemini seruire teneantur: nam vasallus, siue Imperato
siu

pontifex maximus fuerit, fidem, obsequium, obe-
tiam *superiori*, quasi domino, prestare tenetur: quod
em obsequium personale, coniunctam habet ser-
em quandam, etiamsi verbum illud *seruiendi*, in le-
feudorum libertati naturali præiudicare non vi-
ur: qua quidem seruitute vel obsequio, beneficiari-
isi feudo carere velit [a], sese liberare non potest: ne-
enim fiducia vasalli, seruitus realis est; sed personæ
hæret [b], vt ab ea diuelli non possit.

uod autem diximus, *seruitutis illam speciem à persona i non posse*, adeo verum est, vt ne procurator quidem
dem vasalli nomine præstandam idoneus [c] sit; quod
quis feudorum legibus licebat [d]: sed illud antiqua-
est vbique gentium, vt ne in Italia quidem, vnde iu-
udorum in vniuersam Europam fluxerunt, *procura-duciarius* admittatur. Nam Ludouicus Sfortia, qui
lediolanensium Ducem ferebat, legatum in Galliã
t ad Carolum VIII. Regem, vt pro fratris filio Ge-
nsi Duce, iusiurandum præstaret; sed repulsam tulit.
um ageretur de fide præstanda à Marchione Salu-
um, curia Parisiorum decreuit, procuratorem quidẽ
nomine, quod morbum excusaret, admittendum [e],
egi videretur; sed ea lege, vt cum primũ posset, præ-
fidem prestaret. Idem sæpius iudicatum [f] est in con-
ilibus causis: contra vero, vasallus cogi potest in pro-
atoris patroni verba iurare. eoq; iure vtimur. sin va-
us ad huc impubes est, & id ætatis, vt sensu careat, su-
etur actus legitimus fidelitatis, quousq; legitimam
tem attigerit; qua fidem præstare possit; nisi patro-
procuratorem admittere malit; vt Ludouicus XI.
x, per legatum matrem Galeacii impuberis, Ducis
nuensium, in fidem accepit; verba iurisiurandi con-
ente Philippo Cominio Regis legato; cui aureorum
nmum quinquaginta millia, annui fructus nomine,
uit. Illud autem in fœdere quod dictum [g] est inter
douicum XI. Regem, & Maximilianũ Austriæ Du-
, diserte cauetur, *ne vasalli fidem procuratorio nomine*

a *cap. vnico, de vasallo qui cõtra constit. Lot.*
b *qualiter iurare debeat c. 1. & seq & titul. quæ fuit prima causa feudi amit. Bal. in l. si & si hac § si libertus, de in ius vocando. Molin gloss. 4. § 1. nu. 54. in consuetud. feud.*
c *Bal. l. 4 in fine, de rerum diuis. nu. 56*
d *§. sed vtrum, per quos fiat inuestitura Præpositus in §. omnes, colum. vlt. de feudo defuncti, licet contrarium videatur in cap. 1. §. verum, de statu reg. lib. 9.*
e *Anno 1486. Decembr. 9.*
f *Contra Maximilianum, de Mehaic, & dominum Dormoy 1536.*
g *Anno 1482.*

exhibeant; sed præsentes ad id cogantur, nisi morbum ve tem, aliamve necessariam causā excusarint; vt cum ab vni tatibus & collegiis iusiurandum exigitur, id à procurator necesse est. Etenim plurimum refert, vasalli Regis pe an vero sordidi procuratoris obsequium recipiat p nus. Quamobrem in fœdere, quod ictum est inter lippum Bellum & Henricum Anglorum Regem, MCCCIII. vno capite exceptum est, vt Henricus Regi Francorum daret præsens; & quidē sine exce ne; quod si morbum necessarium sine fraude excu filium tamē primogenitum in Galliam iurisiurand sa mitteret. Rursus alio fœdere, quod ictum est MCCCXXX. *Eduardus tertius Rex Anglorum recipit mittit se mox in Galliam, fidei præstandæ causa, venturum si quidem morbum necessarium sine dolo malo excusaret, mum conualuisset, id effecturum.* Item alio fœdere qu cussum est anno MCCLIX. Ludouico IX. Rege, H cus II. Anglorum Rex sese in Galliam paulo post cturum, ad solemne iusiurādum sine exceptione quam præstandum.

Obsequium autem illud, quod *ligium* appellan vim habet, vt ne Imperatoris quidem aut Pontific ximi persona excipiatur[a]. Formula iurisiurādi qu Anglorum præstitit, concepta est eo fœdere, quod MCCCXXXI. inter Philippum Valesium & E dum III. percussum est; cuius hæc verba sunt. Re glorum manibus coniunctis, ac in manus Regis corum insertis, Cancellarium Francorum; hæc proferentem; VOVS DEVENEZ HOMME LIG ROY DE FRANCE, QVI ICY EST COMME DE GVIENNE, ET PAIR DE FRANCE, CON POITOV, ET DE MONSTRVEIL, ET LVY PRO TEZ FOY ET LOY AVTE PORTER. DITES V ET LE ROY D'ANGLETERRE DIRA, VOIR LORS LE ROY DE FRANCE RECEVRA LE R ANGLETERRE A LA FOY ET A LA BOVCHE verba fœderis, vtcunque Latina sic fecimus:

a *titul. de auxil. vasall. in feudis. Clementin. pastoralis, de re iud. Spec. in §. quoniam, de feudis.*

ereuadis in hominem ligium Regis Francorum, vti Dux A-uitinorum, Par Franciæ, Comes Pictonum, & Montroliensi-mteque in eius fide & obsequio semper futurum spondes: re-role, Assentior. Hic rex Anglorum assentiri se dicet: tum rex rancorum ad fidem & osculum regem Anglorum admittet.

actius est iusiurandum Caroli regis Nauarræ, cum fi-dem Carolo V. regi Francorum daret, anno MCCCLXX. qua non solum vasallus sed etiam subditus erat regis Francorum, tametsi iura maiestatis in Nauarros habe-ret & in Bearnéses eadem iura sibi deberi prædicaret, vt poteri quoque: sed adhuc de agro Bearnensi sub iudi-ceis est. Formulæ fiduciæ Arturi II. Petri vtriusque, & Ioannis Montfortii, qui Armoricæ prouinciæ Duces fuere, consimiles sunt; præter verbum *ligii hominis*. In subditis vero vasallis formula fiduciæ vberior est, ac sanctior; quia duplici obligatione deuinciuntur: exteri va-salli non item.

At diu multumque dubitauit Eduardus III. an iu-iurandi formulam in fœdere præscriptam sequere-tur: & certe manus supplices habere principio recusa-rat; & in Angliam redierat, vt populi conuentus eam caufam haberet: eo legati Francorum missi sunt, ac trimestre temporis spatium, in ea controuersia discep-tanda transegerunt: tandem, rex Eduardus formu-lam propositam sequi maluit, quam tot beneficiis, qui-bus in Gallia fruebatur, carere. Quum vero *vasallus* i-dem est qui *subditus*, arma, pileum, pallium, calcaria, chirothecas exuere, ac genibus flexis manus supplices in principis aut procuratoris sui manus inserere necesse habet, & ita fidem præstare. At etiam moribus nostris patrono licet abesse, nec, si velit, procuratorem, fi-dei accipiendæ causa, constituere tenetur; sed vasal-lus, ne prædio fiduciario careat, prædii dominantis lo-cum adire solet; ac pro foribus carmen eo, quem dixi-mus, habitu vsurpare. At Veromanduorum [a] moribus vasallos fidem patrono præsenti dare oportet: sed si patronus abest, satis officii fecerint etiam præsentes,

[a] articulo con-suetudinis ge-neralis. 22.

 si per

si per procuratorem id faciendum curent; ne vasalli
gnitas,abiectiore psona procuratoris minuatur.Qu
si vasallus hæredes habeat triginta, vnusquisque fide
petente patrono, præstare cogitur [a]; vt iampridem P
lippi Augusti Regis Francorum decreto cautum est,
no MCCIX. alius tamen alio more vtitur. [b]

Aut igitur vasallum,id est,alterius hominem, etia
domi regno potiatur, summam potestatem ac iura
iestatis habere dicemus? aut eum qui vilissima obse
præstet,& vt verbo fiduciæ vtamur,*seruiat alteri*,sum
Principem appellabimus? At plerique Principes a
late patentes, ac beneficia fructuosissima deserere,
seruitutem illam seruire,maluerunt;alii ius maiestat
cederent, nec precibus vllis, nec pretio adduci po
rũt:nam Princeps Aurasius Ludouico XI.Regi iura
iestatis Aurasii principatus vendere recusauit.quam
regii procuratores iura maiestatis Aurasio Principe
dicante, sæpe obstiterunt. Iam vero primo capite fc
ris Britiniaci Eduardus III. Anglorum Rex,vt omni
ra maiestatis sibi tribuerentur in iis regionibus,qua
reditario iure in Gallia possidebat; ne fidem aut c
quium Regibus Francorum præstare cogeretur,di
excepit.Nec aliam ob causam Stephanus Valachiæ
ses à Regibus Poloniæ defecit, quam quod Rex Po
rentorium,in quos Stephanus supplex obsequium
dem præstabat, eodem momento discindi iussit,
mnium oculis pateret.Hãc contumeliam veterator
bi illatam grauate tulit Stephanus.

Neq;id mirum videri debet iis,qui meminerint,
listhenem Aristotelis propinquum, mortem poti
ptasse, quam Alexandri Magni genib⁹, adorãtis [c] ac
plicis modo,aduolui, more Persarum; tametsi Ale
der supplices amplexu & osculo dignaretur; quo
iamnum Imperatoribus Romanis vsitatum erat, c
gibus sceptra & insignia regia largirentur: sic enim
ridates Armeniæ Rex, Neronis genibus aduolutu
quem Nero manu prehensum erexit, osculoque d

a §. *omnes filii. si de feudo controu. Zasius in epit feud par. 7. ait, Germanis moribus vnum pro omnibus sufficere, vt etiam plerique Galliæ municipiis, fidem quidem à singulis præstari æquum est, quia nihil accedit patrono, nec decedit vasallo.*

b *Cenomani aliter. §.13. & Veromandium, vide Molin. §. 3. glos. 4. nu. 25.*

c *Q. Curtius. Arrianus. Plutarchus in Alexandro.*

tiaram de capite detraxit; eique diadema circum posuit; postremo, ad dextram sedere[a] iussit. Quibus ...m regna fruenda concedebant Romani, etiamsi ab ...s item aut obsequia nulla exigerent; nihilominus ta... Romanis Principibus sponte inseruiebãt, ac mini...ant[b]: alii sese *Romanorum procuratores* appellabant, vt ...drbalus Numidiæ Rex: Eumenes quidem Pergami ... fuso ac mortuo Mithridate Ponti Rege, Romã ve...c pileum gestans, acceptam populo Romano liber...m tulit. erat enim pileus recentis libertatis argumé... Prusias vero Bithyniæ Rex quoties senatum ingre...tur, limen deosculari consueuerat, se *mancipium sena*... appellans: tametsi æquo fœdere cum Romanis socie... contraxisset.

a Tranquill. in Nerone.

b Dio de Augusto.

Politicus hoc mancipium risu dignum existimat.

...le cult⁹, quãtuscunq; sit, q ab arbitrio cuiusq; ꝓfici...ur, nihil aut parũ admodũ de iure maiestatis detrahe...idetur: sed obsequiũ illud ꝙ ab inuitis vasallis extor...tur, seruitutẽ sapit, nec Turcarũ ac Persarũ Principib. ...cq̃ graui⁹ esse videtur. Et quidẽ Suleiman⁹ rex Turca...n, Ioannem Hungariꝫ Regem, quem bello ceperat, ...egnum libenter restituisset, ea lege, vt beneficio ac...tum ferret, ac fidelitatem vasallorum in modum ex...eret: nisi Ferdinandus qui Pannonias ad se hæredi...io iure pertinere contendebat, obstitisset: idque Si...mundo Augusto, Poloniæ regi, per legatos testatus ... Suleimanus: vt quidem accepi ex literis quas Stanis...s Rosdrazeroscus ad Annam Mommorantiũ, equi...t⁹ Gallorum magistrum, scripsit anno MDLV. Quam...rem Franciscus maior Rex Francorum, ad creatores ...nperatoris Germanici rescripsit: cauendum esse, ne ...arolum Austrium ad imperium vocarent: ne imperii ...ecus ac maiestas, sub vasallum Francorum subiungere...r. Quæ res cum Imperatorem vehementer pupugis...t, Franciscum bello Papiensi captum, non ante dimi...t, quam nexu & fiducia Francorum, Flandria & Artesia ...nnino liberarentur. At non modo *vasallus*, sed etiam ...*gius* exstitit; nec tantum ligius, verum etiam *subditus*

Regis Francorum; id est, in ipsa Flandria natus & educatus, quæ tum erat imperii Gallici ꝓuincia; tametsi Gandauum, Caroli patriã, & vrbes maritimas, pleriq; excipi putant: nam Flandriæ Comites, regni Francorum Pares ab hoc regno condito semper habiti; & iura maiestatis semper antea quidem sunt, maxime tamẽ Atrebatensi excepta fœdere, ꝙ quidem ꝑcusserunt legati Caroli VII. regis Francorum, cum Philippo II. Burgundiæ Duce. At etiam Carolus V. iam Imperator creatus, à Francisco Rege petiit, vt sibi liceret Atrebatense tributum à suis exigere, anno MDXX. cui Francisc⁹ respõdit, id se permissurum, dum nihil de iure suæ maiestatis detraheretur; vt q dem didicimus ex mandatis, quæ legato Francorum in Hispaniam eunti data fuere. Quanquã grauiores causa proponi poterant, q̃ principes Germanorum ab electione Caroli V. summouere debuissent. Neque n. Carolu tantum *vasallus ligius*, & quidẽ Francorum imperiis ac legibus subditus, sed etiam *Pontificis Romani vasallum se ligium professus*, pro regionibus ac prouinciis omnibus, quib tunc potiebatur, exceptis admodum paucis in Belgia, & Burgundię libero comitatu, quem Arnoldus Comes dono dederat Conrado II. Imperatori, anno MCCV. deinde Carolus IIII. Imperator, Carolo VI. Delphinatum Principi concessit, fiducia contracta, quam ex archiuis descriptam habemus.

At cũ Pontificis Romani vasallum se ligiũ ꝓfessus est, in formula fiduciæ Regni Neapolitani, iureiurando ꝓmisit, se nec imperii Germanici curam, si quando à Principibus Germanorum crearetur; nec Mediolanensem principatum suscepturum; & iis quidem legibus & conditionibus, in fidem ac Patrocinium Romani pontificis acceptus est. Quæ clausula noua videri non debet, cum sit antiquissimis omnibus actis fiduciarum inserta, iam inde vsq; ab Vrbano V. pontifice Romano, qui regnum illud Carolo, Ludouici regis fratri, fruendum concessit; & in actu fiduciæ Edmundi Henrici Regis Anglorum filii, qua regnum illud adeptus est ab Innocentio IIII. ponti-

fice, MCCLV. cuius formulam ex actis Vaticanis
ipsimus: *Ego Henricus Dei gratia Rex Angliæ, nomine Ed-*
i filii nostri, Regis Siciliæ, plenum & ligium vasallagium
Ecclesiæ Romanæ, &c. Et in actu fiduciæ Roberti Sici-
gis, MCCCXXXVIII. iureiurando spopondit
ceps, se nec imperium Germanicum, nec Mediola-
sem principatum, nec vllum in Hetruria domina-
petiturum, nec vltro ad se delata accepturum: aut si
ra faceret, Neapoleos ac Siciliæ regno cariturum.
simile est Caroli Siciliæ regis iusiurandum, anno
CXCV. & Ioannæ reginæ, anno MCCCXLVIII.
aliter Ferdinandus Hispaniarum Rex Caroli V. Cæ-
auus maternus, possessionem regni Siciliæ à Iulio II.
tifice Romano potuit adipisci, quã iis quas dixi con-
onibus, & annuo censu; vnciarum auri octo milliũ,
ter auxiliares copias, formula fiduciæ veteris cõpre-
sas; cũ exceptione agri Beneuentini. Cuius obliga-
nis ea vis erat, vt cum primum Romanus pontifex a-
i bellum indixisset, eodem mométo Siciliæ Regis o-
& copias aduocaret, vt etiam aduersus amicos arma
eret. Sic Alphonsum Siciliæ regem, Sixtus pontifex
nauit aduersus Florentinos, ꝓpterea quod Pisanum
rdinalem pontificis Romani legatum à latere, & qui-
n subornatum, pontificio vestitu in crucem egissent.
Ac nostra ętate Paulus III. Pontifex, Carolum V. Cæ-
em, qui maximo cum exercitu bellum in Gallia gere-
, ad pacis actiones compulit, vt cõiunctis cum Fran-
o rege copiis omnibus, in Principes Lutheranos ar-
conuerterent; id enim primo capite pacis Suessio-
nsis cauebatur[a]. Ac tametsi paulo ante, Caroli exerci-
à Gallis in Italia cæsus esset, ac ꝓstrat⁹; & exitu dubio
Gallia dimicaturus videretur, nunquã tamen ad pacé
undã adductus esset, nisi à pontifice Romano coge-
ur: non quia Pontificem publica calamitas, aut Ec-
siæ perturbatæ rationes tam commouerent, quam
roli opes; quib. vniuersam Europã facile domuisset,
i Francorum armis ac potentia impediret. Indignum

[a] Anno 1544. Septem. 1. mense.

etiam videbatur, quod Carolus Clementem VII. pō[...]ficem Romanum, cum Cardinalibus obſeſſum, vrb[...] repta, ad turpiſſimam deditionem compuliſſet; ac[...]ter ingentem vim auri, quam à captiuis pontificibu[...]torſerat (neque enim ante liberati potuerunt. quam [...]reorum nummum CCCC. millia exſoluiſſent) e[...] Neapolitani regni cenſu, qui maximus erat; action[...]cis, omnino liberat⁹ eſt; fiduciæ tamen cætera capit[...]dem quo antea iure, rata fuerunt. Sic tandem, ſe[...] admodum, cognitum eſt tum à pontifice Romano[...] etiam à Germanis Principibus; *nihil pernitioſius fieri p[...]ſe, quam alterius principis vaſallum, alterius ſubditum, a[...]tum imperium vocare.* Romam n. vna cum ſuo pon[...] Germanorum viribus diripuit ac ſpoliauit; Germa[...] vero copias Romani pontificis opib⁹ attriuit. Ac ta[...]ſi principatum Mediolanenſem, & imperii Germ[...] ſceptra ſub imperiali fiducia teneret, prius tamen a[...]um pontifici Romano debuiſſe conſtat.

Nemo plurium vaſallus ligius eſſe poteſt.

Nec vero pontifices Romani licere putant Im[...]toribus cuiquam imperare, niſi ſuo beneficio imp[...]lem coronam accipiant; & qdē Pius V. pontifex F[...]nandum Imperatorem per legatos acerbe increpuit[...] imperialē coronam à ſe nō haberet, quam antea C[...] frater accipere nō dubitarat: ac iam illum, interdict[...] ſacrorum metu, ad id coegiſſet, niſi Philippi propi[...] & Caroli Francorum regis precibus placaretur.

Hic occurret aliquis, fieri non potuiſſe, vt C[...]lus V. Cæſar, Regis Francorum ligius ac ſu[...]tus, idemque pontificis Romani, imperii Ge[...]nici ligius fuerit; cum *nemo vaſallus ligius pluriu[m] poßit* [a] *: etiamſi plura prædia ſingulis accepta ferat*: quia [...] & auxilia vni eidemque primo ac præcipue debe[...] & quidem ſine exceptione [b]; ac ſiquidem plu[...] hæredum vaſallus ligius fuerit eiuſdem prædii non [...] omnibus ſimul, non tamen ſeparatim. quia tamet[...] delitatis actus legitimus ſit indiuiduus, & in ſeruit[...] indiuiduis, ſolidum ab hæredib. debeatur [c]; quod e[...]

a Guido Pap. deciſ 310. Specul. tit. de feud. § 1. q 10 Bal in l. vnica. § 1. colum vlt. de caduc. C.
b Bald. in cap. cæterum, colū. 3. de iudic.
c l. ea quæ, de reg. l. 2. de verbor. oblig.

d..idelitate plerique putant [a]: verius est tamen vni tan- tu.. ex patronis, quem vasallus elegerit, si dissideant pa- tr.ni, aut omnibus simul fidem deberi; eoque iure vti- n.r: quia nō debet durior [b] effici conditio vasalli, quā si v..is vni hæres esset: durior esset, si plures operas, plura o..equia, pluries fidem præstare cogeretur; idq; multo n.gis in vasallo ligio, qui pluribus seorsum fidem sine e.ceptione dare nō potest: *ligiū* interpretor ex iure feu- d.rum, cum plerique appellatione abutantur. Memini q.adraginta septem fœdera, q̄ reges nostri Philippus V. Carolus V. VI. VII. Ludouicus XI. cum Germanis Prin- cipibus coierunt; quibus se auxilio futuros aduersus o- mnes, excepto Imperatore ac Rege Romanorum spo- p.nderunt: nec dubitarunt se vasallos ligios regis Fran- c.rum eo iureiurando constituere. excipio Treuerēsem p.ntificem, qui se socium ac fœderatum Regis appellat, n.n vasallum; tametsi pensionem perinde vt alii princi- p.s à Rege acciperet: nullum tamen prædium à regibus F.ancorum habuisse constat. vnius Ducis Gueldrii iusiu- r.ndum proponam, vt de reliquis iudicium fieri possit, .is verbis Latine conceptum; Ego *deuenio vasallus ligius* *..aroli regis Francorum, pro ratione quinquaginta millium scu-* *..rum auri, ante festum D. Remigii mihi soluendorum*, &c. *..nno* MCCCCI. *mense Iunio.* Quinetiam inter Reges i- ..sos sæpe fœdera concipiebantur, his verbis, *vt alter al- terius se vasallum profiteretur:* vt in fœdere contracto inter .hilippum Valesium & Alphōsum Castiliæ regem, anno .ICCCXXXVI. quæ ab ignoratione legatorum profe- .ta nunc melius explicantur.

Vt igitur eo vnde digressa est, se referat oratio; nec po- ..uit, nec certe debuit Carolus Cæsar fidem & obsequiū ..ontifici Romano promittere, sine exceptione Regis ..rancorum, cuius erat & vasallus ligius, & subditus; qui ..men si subditus non esset, modo ligius, aut ne ligius ..uidem, modo vasallus [c], antiquior tamen fides & ob- ..quium debebatur; aut si æquales essent inter se pugnā- ..s, neutri deberetur; quoniā seruitutum exlex est, pro-

a *Accurs. in l. vsusfructus legatus, de vsufr. Bal. in l 1. q. 22. de rerum diuis. Angel. in l loci corpus. §. si functus, si seruit. vin. Rom. l. 3. de verborum obli. Aluarot. in c. 1. §. omnes, si de feudo.*

b *l. 2 §. incertam. de prætor. stipul. l. damni 1. § si is qui de damno. l. cui fundus, de cond. & demonstra l. nec in plures. de exercit. l. quod si nolit, §. si plures. de ædilit. tex in l. imperialem. §. ducatus. de prohibita. Isern. Iacob. Belloui. Bal. Hostiēs. in summa ti de feu. §. vlt. Marti. Laud. in d §. omnes. Zasius in epito feud. parte 7. qui eundē Germanis morem esse tradit.*

Actus Iurisiurandi Ducis Gueldriæ.

c *Molin. in tit. de feud. gloss. 4 §. 2. num 3.*

pter indiuiduam sui naturam; vt eorum concursu, qui- bus exhiberi debeant, impediatur: nam *inter socios aqua- les, prohibentis conditio potior*[a] *est*: tametsi in fœderibus i- re contractis, auxilium dari consueuit iis, qui iniuria- acceperunt. Illud tamen perspicuum fit, à subditis su- mam præcipuamque fidem ac obedienriam deberi, (præiudicium, posteriore fiducia contracta, creari n(potest. Itaque in iis legibus, quæ à Ludouico XI. & Pl- lippo II. Burgundionum Duce, de ordinibus illustri- equitum latæ sunt, vno capite cauetur, vt cuiuscunq ordinis fuerint equites, obsequium tamen & auxili- suo quippe Principi aduersus eos qui bellum infera- sine dignitatis periculo, ac sine fraude, ferant: dum ta- princeps ipse, cui auxilium debeatur, præsens sit, idq ordinis Principi, cui equestre decus acceptum ferat, (nunciarit. Quibus rebus intelligitur, Carolum Cæsar- nec pontifici Romano, nec Imperatoris Germanici cr- toribus, fidem sine exceptione Regis Francorum d- potuisse.

a l vtam con stitui. de seruit.

At etiam Tarraconense regnũ Romanis pontifici- iampridem Reges Aragonum accepto tulerunt; vt vi- re est in formula fiduciæ, ac iurisiurandi, quod Petr⁹ F- Aragonum Innocentio III. pontifici maximo, præsti- his verbis: Ego *Petrus, Rex Aragonum, Comes Barcinonæ, minus Montispessulani; cupiens præter Deum, principali beati tri & Apostolicæ sedis protectione muniri; tibi reuerendissime ter, & domine summe pontifex* Innocenti, *& pro te sacrosa- Romanæ ecclesiæ, & Apostolicæ sedi, offero Regnum meum, ill- tibi & successorib. tuis in perpetuum, pro remedio animæ me- primogenitorum meorum, constituo censuale, vt annuatim camera regis ducenta quinquaginta Maßimitinæ Apo- licæ sedi reddantur: & ego ac successores mei, specialiter fideles & obnoxii teneamur: hac autem lege perpetua seru- dam forum decerno; quia spero & confido, quod tu & suc- sores tui, quasi beati* Petri *manibus, in regem duxeris sol- niter coronandum. Actum Romæ anno Christi* M C C I I I. Illud quidem Tarraconense regnum Pontificibus I-

Fiduciæ formula Regis Aragonum.

nais oblatum est ab Aragoniæ Regibus, ne ob scelera & parricidia vapularent; sed Sardiniæ & Corsicæ regnum à pontificibus est ad Reges Aragoniæ delatum; vt solet pontifices aliena magnifice largiri. Id autem perficitur ex hac Fiduciæ formula, quam ex archiuis Vaticanis descriptam habemus: *Pontifex max. de fratrum suorum assensu, dat in feudum regnum Sardiniæ & Corsicæ, proprietatem ecclesiæ Romanæ, &c. Per capam auream te præsentialiter inuestimus, &c. ita tamen quod tu, & successores tui, præstabitis homagium ligium, vasallagium plenum & fidelitatis iuramentum, &c. & centum equites armatos, vno equo ad arma, & duabus equitaturis ad minus per quemlibet, & quingentis peditibus terræ vestræ de Arragonia cum gagiis per trimestre, à die quo intrabunt terram ecclesiæ, &c. & insuper censum duorum millium marcarum argenti, bonorum & legalium sterlingorum, vbicunque fuerit Romanus pontifex in festo beatorum Petri & Pauli, annis singulis, sub pœna excommunicationis post quatuor menses, &c. & post tertium terminum, si non solueris, tu hæredesque tui à dicto regno Sardiniæ & Corsicæ cadetis ex toto, & Regnum ad Romanam ecclesiam reuertetur.* Huic consimile iusiurandum præstitit Iacobus rex Aragonensis, anno MCCCCLIII. addita cautione, vt leges q̃ à Regibus antea latæ fuissent, abrogarentur; & vt pontificem maximum ordini ecclesiastico prouocare à Regis sententia liceret. Eodem iureiurando Ferdinandns & Alphonsus seipsos obligarunt, ac fiduciam renouarunt, anno MCCCCXLV.

Exstãt etiã in archiuis & publicis actis curiæ Romanæ, Regũ vasallorũ nomina, hoc ordine posita; *Reges Neapolis, Siciliæ, Aragoniæ, Sardiniæ, Hierosolymorum, Angliæ, Hiberniæ, Hungariæ*: hæc descripto vetus est eorum principum qui ante annos CCCLXXX. fidem & obsequiũ pontificibus Romanis exhibuerunt. Ex quo vero Lusitaniæ regnum Henrici Bononiensis virtute, Mauris ereptum est, Reges ipsi sese vasallos Pontificum Romanorum constituerunt; & nummûm aureorum duo millia **Regnum Lusitaniæ Pontificibus Romanis obnoxium.**

annui

annui censûs ærario pontificum Romanorum de|derunt. Itaque Innocentius IIII. pontifex Rom. gni Lusitaniæ Principes per literas admonuit, prodigo curatores darent, qui reipublicæ gubern la capesserent. Canarias item ac Hesperides, & Go nidas insulas, Reges Hispani à Romanis pontificibu ducia contracta, possidere se professi sunt, iam in Ludouico Rege Hispano MCCCXLIII. dicta leg nui census quadringentorum florenorum. At etia triusque Indiæ, & quæ ad ortum Solis, & quæ ad c sum spectat, dominatum sibi reseruauit Alexande pontifex Romanus, ea lege vt Castiliæ & Lusitaniæ ges fiduciario nomine, hic Orientis, ille Obitus in haberet; cum scilicet vtrique Regi terrarum orbei dicio finium regundorum terminis in Atlantico positis, pontifex Romanus adiudicaret. Restabat in spania Granatense & Nauarræ regnum; quorũ alte Petro Alberto, alterum Mauris Ferdinandus, C Cæsaris auus maternus, ademit, concessu Iulii II. Po ficis Romani, præclara pietatis specie, scilicet int ctione sacrorum; ea lege tamen vt vtrumque regn pontifice Romano fiduciario iure possideret. At etsi Carolus Cæsar regnum Nauarræ ad se pertine ctaret iure largitionis Germanæ Fuxææ, quam F nandus secundis nuptiis sibi desponderat; cum ta legati Caroli V. iura Regis Nauarræ disceptarẽt, ne gitioni locum esse perspicerẽt, interdicta pontific iustissimis rapinis obtendere non dubitarunt. Int ctionis autem causa fuit, quod Petrus Albertus Nauarræ Ludouici XII. Francorum Regis, qui pr Pater patriæ est appellatus, fidem & amicitiam pro iubente Iulio II. pontifice max. noluisset, cum I Ludouici ligius vasallus esset, nec vlla pontificis ob tione teneretur. Nullum igitur regnum, at ne præ quidem vllum restabat, quod Carolus Cæsar fiduc iure non possideret: nam insulas Baleares, Maioric Minoricã, Aragoniæ regno adiectas fuisse constat.

pri

a re grandi, de supplenda negligent. Prælat.

rum Iacobi Fortunati hæredibus ereptæ fuerunt. In ea vero nihil exſtabat quod vel Regum noſtrorum, ermanorum ſupremo dominatu non teneretur. tametſi variis fœderibus noſtri Principes Flandriç teſiæ principatum Carolo Cæſari conceſſerint; adamen reſtat Burgundiæ regio, quam appellant *Ca- n comitatum*, cuius quidem proprietas ad Regẽ Hiarum; dominatus ad Regem Francorum pertinet, luciario iure ab Hiſpano Rege poſſidetur; vt in eo e Regis noſtri vaſallum profiteantur. Caſtiliæ vero um iure ſucceſſorio ad Ludouicum IX. Regem ma- iure delatum fuiſſe nemini dubium eſſe poteſt; q. o res Hiſpanicas tractarit: & quidem Caſtiliæ Prin- Ludouicum ad ſceptra materna, ſolemnibus actis, adhuc in archiuis Francorum exſtãt, euocarunt. Nõ en dubito Hiſpanos illud obiecturos, Blancam Luici IX. filiam, Caſtiliç regi nupſiſſe; ea lege, vt omnia i iura quæ patri competere potuiſſent genero conerentur. Id tamen non potuit Ludouicus, niſi ſenapopuluſque Francorum aſſenſionem præbuiſſet: cũ ac ſorores Regum, dum collocantur ac nubunt, niræter pecuniam de regalibus Francorum prædiis bare poſſint.

Ac ſi quis putet Regem Francorum prædia materna, ea quæ nõdum vnione legitima agris dominicis ada fuiſſent, largiri potuiſſe, cuiuſmodi Caſtiliæ regnũ eri poſſit, nihilominus tamen exſtat in Archiuis Frãum fœdus poſtea contractum à Carolo V. Rege Frãum, & Hẽrico Caſtiliæ Rege, MCCCLXIX, quo q. n fœdere, Henricus iureiurando ſpopondit ac proit, ſe regnum Caſtiliæ fiduciario iure habiturum, & ncorum Regibus ſe accepto laturum; Francorum fiiarium ſe ac vaſallum conſtituens: propterea quod oli Regis opibus & copiis regnum illud ſibi ereptũ perauerat. Cum igitur Caſtiliæ regnum hæreditaure ad mares & fœminas deferatur, Henrici hære, maiorum pactis & ſponſionibus obligari tenentur:

quæ

quæ obligatio nullam vim habitura fuisset, sine sen
& populi consensu, nisi Castiliæ regnum hæreditar
fuisset. Aliud igitur de regno Franco: um sentiendu
statuendum. Itaque responsum est à prudentibus [a],
lippum Bellum, Francorum regem, non potuisse A
rum Armoricæ Ducem, regi Anglorum fiduciariu
locare, nisi regnum Francorum eodem iure à se ab
nare, & Anglorum regi concedere vellet; quod ne
ma quidem ac legibus omnibus soluta potestate e
re potuisset [b]; nisi senatu populoque Francorum a
tiente: aut certe non maius esset habitura pond
momentum, quam cessio Io . annis regis Francorum
pacis actione, quam cum Anglis inierat apud Ca
omnia iura regni Francorum, cum omnibus actior
& exceptionibus quæ ad se pertinebant, Angloru
gi concesserat. Sed hæc rupta sunt Carnutensi fœ
quo quidem rex Anglorũ, ius illud cessione ad se
tum repudiauit. Idem iudicandum relinquitur d
dere Tricassio, quo Carolus VI. regni Francorur
ptra detulit ad Henricum V. Anglorum regem, sin
puli consensu. Itaque Martinus pontifex max. nulli
glorum precib. adduci potuit, vt fœdus illud ratu
beret; sed Carolum VII. Caroli sexti F. regem Frar
appellauit; quia Francorum imperium nec ab in
to, nec testamento, nec cessione trãsferri potest, se
gia lege; cui Reges, non, si velint, derogare possin
senatus populique Gallici consensione. Aliorun
sunt iura, alii mores.

Sed hic mihi à nõnullis occurri possit, *an is qui in Germanici principatum adeptus est, totum illud vasallor uile obsequiũ non exuat*: quemadmodũ si princeps au pulus seruo magistratũ tribuat, seruitutem ab eius c ce depulisse, ac libertatem [c] dedisse videatur. Id qu nemini dubium esse potest, si seruus principis fuer lioqui de aliena libertate statuere [d], nec princip populo licet. Ita nec Germanis principibus vllu est in alienos ciues ac subditos; cuiusmodi fuit Ca

C

a Cynus in l. 1. de nouat. C. ait Azonem in ea sententia fuisse. Idem tradunt Hostiensis, Andreas, Fel in ca. dilecti, de maiorate & obedient. Corneus, cõsil. 321.
b Baldus excipit plenitudine potestatis, consil. 333 col. vlt. lib. 1 & Bossius Senator Mediolanensis, id fieri posse putat in æqualem aut maiorem sine feudi translatione, tit. de principe, n. 229. & 230.
c l. Barbatius, de offi prætor.
d l. ad bestias. d. pœnis.

ſar. At hic imperii quidem Germanici Imperator per
iura maieſtatis habet, niſi aliunde regnũ, omni ob-
uio ac fiducia liberum adipiſcatur. ¶ At tametſi Im-
ator ad ſuos creatores & principes Germanorum,
ſi ad ſeruos domeſticos orationem habet, iiſque im-
at vt ſeruis; hæc tamen fiunt in ſpeciem antiquæ ma-
atis, cuius vmbram quidem retinent; rem vero peni-
amiſerunt. Eſt enim in principum & optimatum li-
o conuentu illius imperii maieſtas. Itaq; vniuerſi nõ
gulos modo Principes, verumetiã Imperatores ipſos
perio ac poteſtate exuere conſueuerunt. Imperator
o nec leges iubere, nec tributa imperare, nec exerci-
cõuocare, nec magiſtratus aut imperia tribuere, nec
lum indicere aut finire, nec cõuentus admittere aut
nittere ſine optimatum ac principum conſenſu po-
t. Itaq; Maximilianus I. Imperator, cum haberet con-
ntus in vrbe Conſtantia, anno MDVII. Principes Ger-
anorũ admonuit de legati pontificis oratione, qui co-
nã imperialem à pontifice maximo & peti & accipi o-
rtere cõtendebat: fruſtra id quidem, & ad pompã ma-
s atq; ad oſtentationẽ fieri, quam ad Imperatoris aut
perii decus, cum ſatis omnibus cognitum eſſet, maie-
atem imperii Germanorum in principibus, non in ipſo
nperatore poſitam eſſe. Hæc ille: quæ vera ſint nec ne,
o loco diſſeretur. ¶ Illud modo qui ſummam poteſta-
m legibus omnibus & principum obſequio ſolutam
abeant, aut pauciſſimos, aut eſſe neminẽ. Nam ſublata
enetorũ Republica, nulli ſunt in Italia Principes, nul-
Reſpublicæ, quæ imperium ac poteſtatem aut Regi
rancorum, aut Imperatori, aut pontifici Romano non
rant acceptam: quod iam de regno Siciliæ ac Neapo-
os expoſuimus. Dux autẽ Mediolanenſis fiduciarius
t imperii Germanici, cui dominatum agri Mediolanẽ-
s accepto ſemper tulit, & cõſueta vaſallorũ iura exſol-
it; certe Maximilianus I. Imperator, annis haud minus
VI. centũ amplius aureorũ nummum millia poſſeſſio
is ac fiduciæ nomine, partem à Ludouico XII. Rege,
par-

partem à familia Sfortiadum consecutus est. Nam nunc *Duces Mediolanenses* appellantur, auorum mei ria, id est, ante annos centum & quinquaginta, *vi* dicebantur; & vrbs ipsa *Hospitium Imperatoris*. Ga cius II. & Barnabas frater, in formula fiduciæ ac iur rando, quod præstiterunt Carolo IIII. Cæsari, nc lio quam vicariorum nomine appellantur. Galea vero I. quod suis ciuibus tributum sine Imperatori nia imperasset, maiestatis accusatus est, & in arcem tinensem Imperatoris decreto coniectus, in qua tãc cum diutissime vixisset, squalore ac morbo cont isse dicitur. Eius filius Actius à Ludouico Bauaro peratore, primus Mediolani Princeps est appell MCCCXXXVIII. cum Imperatori centum aureo millia, turbatis imperii rebus, dissoluisset. Secutu Galeacius III. socer Ludouici Aureliorum Ducis, centum millia florenorum Friderico III. Imper dedit, vt Ducis honore ac dignitate potiretur, a MCCCXCVIII. Is vero qui se Mantuanum Du vocat, & imperii Germanici principem se, & in Im Germanici patrocinio ac fiducia esse, profitetur. At rariensis Dux, partem suæ ditionis, Ferrariam inqu pontifici Romano, cætera imperio Germanico acc non erubuit confiteri: & quidem censum annuu fiduciarium pontificis Romani ærario dependere suevit: neq; ita pridem, id est, anno MCCCLXXII. chio Estensis, vicarius primum est in vrbe Ferraria stitutus à Gregorio pontifice Romano, sub fiduci clesię Romanæ; & annuo censu aureorum floreno decem millium, ac cẽtum equitum grauis armatur tuendum ecclesiæ Romanæ statum ac dignitatem, cum stipendio trimestri, quoties res ita postulare quidem ex archiuis Vaticanis didicimus. Quineti lius II. pontifex Romanus, Rhegium ac Mutinam si ecclesiæ Romanæ beneficia vindicare conatus e aduersus Ducem Ferrariensem ac Ludouicum XII. gem, ad cuius clientelam confugerat Dux Ferrarie.

a

cepit; ac diu bellum gessit, vt fiduciarium ac vasal-
n ecclesiæ Romanæ in ordinem cogeret, censumque
sui parte ab Alexandro VI. pontifice ac Ducis Al-
socero deminutum, pontificibus integrum dis-
araret. Certe Francorum Reges iampridem Prin-
Ferrariensium clientelam ac patrocinium susce-
, ex quo Borsus, qui Dux Ferrariensis primus est
atus, se vasallum ligium Caroli vi. Regis profes-
; ac propterea ei permissum, vt Francorũ stemma-
es præ se ferrent: cuius rei acta publica in archiuis
orum adhuc exstãt. Quod ad Florentinos attinet,
iampridem cum Volaterranis, Aretinis, Pistori-
ab imperii Germanici potestate in libertatẽ rede-
iactãt, cum sex florenorum millia Rodolpho Cæ-
nomine exsoluissent. Iisdem etiam temporib. Ge-
ses, eiusdem principis beneficio, iura maiestatis se
os esse testantur; qui tamen cum à Venetis grauis-
clades accepissent, se primum in patrocinium Ca-
i. regis Francorum, nec multo post Mediolanis
b. sponte subiecerunt, ea lege, vt regum nostrorum
mine fiduciarios se profiterentur. Lucenses vero
nenses eadem libertate donati sunt, cum Henrico
Cæsari pretium libertatis, hi decẽ, illi duodecim flo-
rum millia soluissent. Totidem Petrus Gambacur-
Carolo IIII. Cæsari numerauit, vt summam in Pi-
s potestatem adipisceretur.

d cum iura maiestatis imperii Germanici venalia nõ
nec si essent, ab Imperatorib. sine principum Ger-
orum consensione distrahi potuerint; perspicuum
as pecunias quæ à ciuitatib. Italiæ pro libertate adi-
enda exactæ fuerunt, tributi aut pensionis nomine
tas fuisse. Quare cũ Imperatores nec posteris Prin-
p. nec imperio Germanico præiudicium creare po-
int, nemini dubium est, quin semper liceat ac licue-
nperatorib. ciuitates illas in ordinẽ cogere, non ali-
quam domino in seruum fugitiuum perpetua manus
tio est[a]. Idque satis intellectũ est, cum Maximiliani

a Bart. in l. vlt. soluto matri. Faber in §. pen. de assignat. lib. Iaf. in l. debitorum, de pactis. Cynus in l. 1. de nouat. Cod.

I.copiæ in Italiam effusæ, vna cum Ludouici XII. nibus, ciuitates omnes ingenti metu terruissent; F tini legatos ad Cæsarem miserunt: vt obsequium p rent & imperata facerent. Ille acceptis aureorum draginta millibus, beneficia à Rudolpho indulta mauit; vt scilicet suæ Reipublicæ statũ gubernar gere sibi precario liceret. Ac tametsi Cosmus Flo rum Dux, Senensium libertatem vi & armis opp & ad deditionem diuturna obsidione compuler tamen iura maiestatis sibi vindicauit, sed benefic spani regis, qui vicarius ab Imperatoribus est in v Italia constitutus, Senensium agris ac Republic frui testatus est, imperii Germanici clientem ac va se ferens. Quod satis est argumenti, Senenses ar iuris non fuisse; aut si fuissent, cur Iulius II. pontif manus aureorum triginta millia Maximiliano I. ratori dedisset [a], vt eos Vrbinatum Duci mãcipar deniq; Cosmus Medices; fractis Senensium opi euersa Republica, aureorum sexcenta millia Hisp gi solueret, seque imperii Germanici fiduciarium teretu ? quam pecuniam rex Hispanus Duci obt Senenses pristinæ libertati restitueret, vt quidem nus iactabat; id tamẽ agebatur, vt Parmensium D nenses, Parmam autem ac Placentiam Mediolar oni subiungeret. ¶ Nõ igitur potuerunt Germani ratores iura maiestatis Italiæ ciuitatib. tribuere, ctigalibus populis libertatẽ; cum ne Regibus qui summã Reipublicę potestatẽ habent, id liceat; at quidẽ publici glebam distrahere, multo minus p tatem largiri. Reges enim ac summi principes n do prædiorum publicorũ dominium aut propri non habent, sed ne integrũ quidẽ vsumfructum: vsu ipso contenti, cætera Reipub. debentur. Itaq rolus IIII. Cæsar cum beneficia Perusinis tribu firmaret, hanc legem dixit, QVOAD VIVERET. tamen & agrũ Perusinum Iulius II. pontifex Pa leoni ademit, & ecclesiæ Romanæ, vnde distract

[a] Guicciardin.

itur, subiecit. Quæ vero Italicarum ciuitatum, aut
itini Ducis maiestas esse potest, cum ab Imperato-
b Impeliali curia iudiciū accipere, & iudicata fa-
ogantur, quoties de republica, de finibus, de statu
plas agitur. Nam tametsi Genuēses minus, quā cę-
iuitates Italicæ, Imperatorum iussa antea fecerint;
amen à Marchione Finali, quem domo expulerāt,
nis omnibus spoliatum eiecerant, ad Imperatoris
miliani II. tribunal vocarentur, sese iudicio stite-
MDLIX. & cum arbitrum putarent, non iudicem;
rator tamen iudicem se ferens, Genuēses antea vo-
citari iussit; ac post edicta peremptoria cum abes-
vadimonium deseruisse pronuntiauit, hoc addito,
eciali suo parerent, vrbem & agrum Genuensem se
ripturum. Illud autem planum est, qui alterius do-
tu ac imperio non teneatur, ab eo iudicari aut pro-
i non posse. Nec vero imperialis curia Myndam,
steram, Magdeburgam, nisi Germanorum finibus
iperio tenerentur, proscribere potuisset; multo mi-
mperator Genuam, nisi ditione Germanorum cō-
etur. Itaque cum Genuenses à sententia interlo-
ia Maximiliani, pontificem Romanum appellas-
appellatione deserta, iudicato paruerunt: ac tandē
erator pro Marchione pronuntiauit [a]; cum se im- a Anno 156.
i Germanici vasallum profiteretur; Genuenses vero
si suum vindicarent. Nec multo post ab eodem Im-
itore alio iudicio damnati sunt, cum in exiliū egisset
onium Fiscum, qui prouocatione ad Cæsarem vicit.
Quæ quanquam ita perspicua sunt, vt minime du-
ri debeat, quin Italiæ ciuitates citra Rubiconem
Tyberim, exceptis quibusdam, imperii Germani-
nibus teneantur; planius tamen fit vna omnium
iæ Iurisconsultorum [b] voce, qui negant, *vllis Italiæ* b Batt. Baldus, Ang. Salic. in l. cunctos populos, de summa trinitate. C.
atibus leges condere ius esse, quæ Romanorum legibus,
Fridericus promulgari iußit, contrariæ sint. Iam vero
iæ ciuitates eo fœdere, quod in vrbe Constantia i-
n est, anno MCLXXXI. iura maiestatis aut nulla

habuisse, aut ea repudiasse constat: nam eo fœder beneficia ciuitatibus Italiæ concessa confirmantu maiestatis diserte excipiuntur. Itaque Alexander lensis omnium sui temporis Iurisconsultorum pe mus, Italiæ ciuitatibus, Iurisdictionem quidem e butam; sed eo nomine iura maiestatis non esse con idque vel ea ratione, quod ciuitatibus de suo iure tantibus ac discrepantibus, iudices ab Imperator ac iudicia constitui soleant.

Principes ac ciuitates Germanorum imperii fiduciales.

Multo minus igitur Germanorum ciuitates ir Germanici finib. comprehensæ, iura maiestatis ha tametsi quasdã gloriari videamus, de libertatis s ab Imperatoribus olim acceperunt; Norimberga ab Imperatore Friderico I. Isnia ab Othone III. Ludouico Bauaro. Sunt etiam quæ seipsas in li tem asseruerunt, cum principum finitimorum se tem acerbiorem ferre non possent; cuiusmodi est Brunsuicum, Lubeca. nam ea quæ *Libertas* ab illis latur, *vetus est à muneribus quibusdam vacatio, vectig queac tributorum immunitas, ab Imperatoribus conce vlla maiestatis deminutione.* Itaque vrbes illæ, qu imperii Germanici decus venerantur: leges acci magistratibus parent; Imperialis curiæ iudicia, & tiorum decreta probant: nec tantum publica ac p iudicia principum, ac ciuitatum inter ipsas; sed priuata iudicia singulorum, ab imperiali curia dir tur, si à sententia, quæ aureorum quinquaginta s excedat, prouocatum sit.

Cũ igitur imperialis curia principũ ac ciuitatũ i confirmare, aut infirmare suo iure possit; cõseque *nec principes, nec ciuitates iura maiestatis habere*: nan Poeta nescio quis, ----*rescindere nunquam Diis lic Deum.* Heluetiorũ vero Respublicas antea dixi imperio Germanorũ, premẽte præfectorum tyra auulsas: adhuc tamen Imperii Germanici maie sic reuereri & colere, vt ab Imperatore Ferdinan bertatis acceptæ beneficium sibi confirmari po

quæ formula quædam est fiduciæ veteris. Citra
ū quidem nō desunt, qui summā in suos potesta-
abere se iactent: alterutrum tamen necesse est; aut
n nostrorum, aut imperii Germanici, tertium ni-
e; subditos & clientes esse; cum nemini dubium sit,
odo antiquitates Francorum meminerit, Lotha-
: & Arelatensium regna post Lotharii occasum in-
arolum Caluum Imperatorem Francorū, & Ludo-
Germanorū Regem; familiæ erciscundæ iudicio di-
isse? Id quidē copiose Vitaldus, Floardus; & Lam-
s, optimi antiquitatis interpretes tradunt. Ius vero
lare ac fiduciarium, nullis temporib. præscribi, aut
di posse; nec precariam possessionem, q̄ vel à Re-
ostris; vel à Princip. Germanorum extorta fuit, iura
statis tribuere potuisse ignotum est nemini: quo ef-
r, precariæ maiestatis possessores, aut Regum no-
um, aut imperii Germanici fiduciarios esse.
: tametsi pleriq; putent, Lotharingū Ducē iura ma-
tis habere, idque significari brachii armati specie,
velut emblemate, ad imperii vim & maiestatem in-
ndum, vti cōsueuit; falluntur tamen, cum nihil tam
stati contrarium, quam seipsum imperii Germanici
cipem profiteri. Item ab imperiali curia iudices ac-
e, ac iurisdictionem subire cōsueuit. Nam quod in- Lotharingiæ Dux imperii Germanici fiduciarius.
ermanos Principes ordine postremus est, nec anti-
otharingorum Ducis locum habet, hoc ideo fit,
l Lotharingiæ imperii Germanici prouinciæ parti-
tantum habet: est enim Lotharingia omnis regio q̄
a ac Rheno flumine conclusa est. Itaq; Brabantini
es & Imperatores Germanici seipsos Lotharingiæ
es appellant; vt Carolus IIII. Cæsar in fœdere quod
Ioanne Rege percussit, se quoque Ducem Lotha-
icum vocat. Hæc tamen quæ nūc dicitur Lotharin-
mperii Germanici pars est, & Princeps ipse Impe-
luciarius: nam Stephanus Bononiensis possessio-
Lotharingiæ ab Henrico I. Cæsare adeptus est,
nomine fiduciarium se imperii professus, anno

MXIX. Certe quidem Fridericus Lotharingus Vallimo[ntis] Comes, mortuo Carolo Duce sine prole mascul[a] principatum ad se iure proximitatis pertinere cōtend[e]bat apud Sigismundum Cæsarem coram patribus cōci[lii] Constantiēsis, ob eam tantum causam, ꝙ imperiale feu[dum] esset, cuius incapax erat Isabella Caroli hæres, qu[æ] Renato Andium Duci nupserat; qui nō quidem nega[bat] imperiale feudum esse, sed pleraq; id genus ad fœmin[as] delata fuisse. At cum res ad arma prolapsa esset, Rena[tus] à Friderico fractus & capt⁹, non ante carceribus erept[us] est, quam pactis spōsalib. inter Iolandam Renati filiam & Antonium Friderici filium, iis conditionibus, vt Fri[derici] hæredes Lotharingiam successorio iure possid[e]rent, si Renatus sine prole mascula moreretur. Vtrum[que] autem accidit: nam Antonius mortuo Nicolao Rena[ti] nepote, Lotharingiæ principatum adeptus est.

Lotharingiæ principatus ad Comites Vallimontis deuolutus.

Quod si Lotharingia imperii Germanici finibus e[st] comprehensa, neque Comes Asperi-montis, neq; Cu[...]marum dominus, qui Lotharinga continentur, iu[ra] maiestatis sibi vindicare possunt; cum ipso iure persp[i]cuum sit, eos qui agrum certis finib. descriptum haben[t] eodem iure in singulos [a] vti, quo in vniuersos; nisi sin[]gulari quodam beneficio immunes ac liberos esse tabu[]lis certissimis testatum sit. Hoc quidē argumento de iur[e] maiestatis deturbari possunt, qui in alieni imperii finib[us] positi, summam in suos potestatem exercent, quod diiu[]dicare difficilius est in iis, q̃ in finib. regni iura maiestati[s] vsurpant: eiusmodi sunt quinque Reguli in finibus Bur[]gundionum, quos tum liberi Comites, tum Duces pro fiduciariis sæpe vindicarunt; pro quib. cum bella suscepta fuissent, ipsi ab vtrisq; partium Ducib. impetrarunt, ne fraudi sibi esset; quod interim liberi neutrarum partium essent, quoad belli exitu de re tota decerneretur. Sic tandem diuturna possessione maiestatis abutentes, precarium ius ppetuum fecerunt. ¶ Sed antea sæpe dictum est, ac dicendum est sæpius, nec iura maiestatis, nec libertatem à fiduciariis & vasallis præscribi posse: multo minus

a l. qui ex vico ad municipal. l. forma, de cēsib. Faber in l. 1. de iure emphyteu C. & in l. cunctos populos, de summa trini. C. argu. l. pupilli. §. territoriū. de ver sign. Soc. cons. 84. col. 2. li. 1 & cons. 169. li. 2. & cōs. 127. lib. 1. col 2. text. in l. æde sacra. de contra. emt. & ca. cum episcopi. de offic. ordin. c. 1 §. item, cum notis Bald quibus modis feu. amittatur.

us si clam aut precario tenentur. In eo genere est Be-
nsis regio in finibus Franciæ ac Nauarræ; quam procu-
tor generalis fisci in curia Parisiorum prouinciam
is imperii esse contendebat, refutatis erroribus pro-
toris Tolosatium; qui Francorum prouinciam esse
uerat, anno M D V. ac tametsi adhuc sub iudice lis
precario tamen Rex Nauarræ vtitur fruitur iure ma-
tis. Consimilis controuersia exstitit ex principatu
nbarum; quem Lizerus, cum aduocatum fisci age-
n fiducia Regum nostrorum esse oratione copiosa
eruit: nec Ducem Allobrogum Imperatoris auctori-
, cuius vicarium se ferebat, imperio Germanico attri-
re potuisse; quod temporibus calamitosissimis belli
lis factum fuisse disputabat, cū scilicet Dux Aurelius
urgundiæ vniuersum regnum in partes distraxissent,
CCXCVIII. Ita Princeps Orientalis Frisiæ, & q agrū inte-
entē Angliā inter & Scotiam occupant, qui *ager cōtro-
siarum* appellatur: tum etiā Abbas Gosenus in Lotha-
gorum ac Metensium finib. monasterium cum XXV.
gis, summa imperii potestate moderantur. Non aliter
loioci dominus, cum primum sese Francorum impe-
ac legibus exseruisset, à Duce Allobrogum Impera-
is Germani vicario susceptus, & in imperii fiducia po-
s; tandem quoque ab imperio defecit.

Ducem vero Allobrogum iura maiestatis habere vna
ce tradunt Italorum Iurisconsulti[a] iuniores, idque in
rema curia Allobrogum iudicatū esse; quæ omnino
n vicarii aut vasalli munere pugnāt. At etiā Ozascus[b]
urini præses, scribit, Allobrogum Duces summam il-
n ac plane imperialem potestatem ab Imperatoribus
eptos esse; quæ certe potestas Imperatoris vicario
bui non potest: vt verissime Felinus, optimus iuris
erpres, scriptum reliquit[c]. Quid enim maiesta-
tam contrarium, quam se legatum aut præsidem
d enim appellatione vicarii significatur) profiteri, à
o iura maiestatis habere te putes in ea ipsa prouincia
i præsis? At enim Allobroges ipsi confitentur, totaque

a Soc. consil. 4. li. 3. Cast. cons. cō. 16. 9 un us cons. 43. Iason. consil. 227 li. 2.
b In decis. Pedemontana 155. & decis. 151.
c in ca. cum te. de re iudic. & ca. quam in ecclesiarum. de constit.

Sabaudia Imperii Germanici feudum.

eorum historia declarat,hanc imperii Germanici ciam,quæ nunc Sabaudia dicitur,imperii feudun tisse,& Duces ab Henrico V. fiduciarios Comiti gnitatem assecutos;ac tandem duces Sigismundi ris beneficio appellatos fuisse:certe quidem ante Duces,nec ita pridem Carolũ patriæ restitutum, ratori fidem dedisse constat.biennio post,id est, procuratorias tabulas ad Arcarum Comitem Cæsa bicularium à Duce missas legi, vt nouã fiduciæ fc ab Imperatore suo nomine postularet;quia non sa piosa illa sibi videretur quam Augustæ acceperat.

Id tamen effici nõ potest,cum vicarii munus iura statis eius prouinciæ, cui præfectus sit, nõ admittat: a duciarium quidem aut feudatariũ esse patiatur uinciæ,cuius summam habeat potestatem. Rex nus quidem in vniuersa Insubria, Hetruria; duc Saxoniæ & Palatini Comites,Imperatoris vicarii legati perpetui,vt iurisdictionem absente Cæsar ceant, si qua ciuitatibus aut principibus inter ips etiam contra Cæsarem ipsum controuersia inter quod quidem munus personale est, non prædiat nec vero potest quisquam fiduciarius esse eius præ præficiatur.Necesse igitur est Ducem Allobrogu peratoris vicarium esse, extra fines suæ ditionis; nec Heluetii, nec rex Hispanus,multo minus eti Francorum ferre possit. quinetiam Carolus III peratorCarolum VI.Viennensium Delphinatem rium perpetuum creauit, MCCCLXVIII. & qui dum excesserat ex ephebis, adiecit ætatis bene copiosissimo & gratiosissimo diplomate, vnde a gilla depẽdent, quod in archiuis Regum nostror legisse memini. Vicarium autem perpetuum Arc regno præfecit (excepta Sabaudia) eique ius vitæ cis in imperii subditos,ac potestatem,quæ à regia me abesset,cõcessit;id est, vt capite damnatos su eximere;tributa imperare; vectigalia indicere; v nes munerum concedere; beneficia ac munera p

Duces Saxoniæ & Palatini Comites vicarii Imperatoris.

g;bellum decernere ac finire,leges iubere ,aut latas tiuare;prouocationes ad Cæſarem diſceptare , &id nis alia efficere poſſet : quæ inepte prouinciarum edi ſeu vicario ab Imperatore tributa videm⁹. Are-ſis regni fines à monte Iura, quem *D. Claudii mon-*ulgus appellant,Arari & Rhodano vſque ad Alpes are Liguſticum pertinenti: Germani quidem eouſ-ſe imperii ſui ditionem protuliſſe iactant: ſed Pro-iæ Comites ab imperio Germanico ſeipſos iampri-exemerunt;inter quos exſtitit Raimundus poſtre-,cuius filia altera Ludouico IX.Francorum Regi,al-Carolo Duci Andium nupſit: hinc ad Comites An-n Prouincia,inde ad Reges noſtros Renati Comitis itione delata eſt. Quanquam Philippus Valeſius, oli VI.proauus, Arelatenſis regni ditionem vniuer-ac iura maieſtatis ſibi coemit ab Henrico V.Cęſare, argenti pondo ducenta millia pretii nomine ſoluit, mtionem vero imperii ordines ratam habuerũt;cui⁹ habitionis prædem dedit Cæſar Ioannem Bohemiæ em. Emtionum tabulæ,& ſolutionis,& ratihabitio-exſtant in archiuis Regum noſtrorum; quas legi de-ſſet ab rege Henrico. Legati ad Allobrogum Ducem controuerſias vtriuſq; Principis componendas miſſi t,anno MDLXII.

Illud autem animaduerſione dignũ mihi viſum eſt,ꝙ tionũ tabulis omnia iura maieſtatis cõprehenſa ſunt, mperatores Germani ſibi tribuũt in omnes Arelatẽſis gni regiones,ꝗb⁹ continentur Allobrogea, Belloioci, ouinciales, Burgundia libera, quam Carolus IIII. eſar, Philippo Audaci Burgundiæ Duci,prole maſcu-Comitum exſtincta,imperiali iure fruendã dedit. Ex o planum fit, reges Francorum in omnes Arelaten-regni populos iura maieſtatis habere , nec imperii rmanorum fiduciarios eſſe. Vicarium quoq; perpe-um creauit Ludouicus Bauarus Imperator Eduardum Anglorum Regem,iiſdem,quas modo dixi, legibus conditionibus, in omnes imperii ſubditos, aut qui Impe-

Eduardus Anglorum rex Imperii vicarius:

Imperiales prouincias ac ciuitates vſurparent: quæſit potius, quam oblata occaſione, qua Philippo Valeſio re gi, qui Cameracum, Paiernam & arces finitimas imper occuparat, bellum indiceret: Principum Imperialium quibuſcum Eduardus ſocietatem coierat, oratione per ſuaſus[a], cum in vrbe Halla coacti, docerent antiquis Germanorum ac Francorum fœderib. cautum eſſe, ne Frãci liberos populos, qui Galliæ finibus continentur, imperii Germanici ſubditos, vexarẽt aut ſuæ poteſtati ſubiicerent. Quo argumento nullum efficacius eſt ad indicandum Reges Francorum imperii Germanici fiduciarios non eſſe; nec Imperatoribus in hoc regno vllum ius eſſe. Id quod ſi antea ignotum fuerat, tunc certe cognitum eſt, cum Sigiſmundus Cæſar Comitem Sabaudiæ, Lugduni Ducem creare vellet; cui acerrime reſtiti prætor Lugdunenſis. Itaque neceſſe habuit Cæſar regn finibus excedere, vt ſua poteſtate libere vteretur. Id autem Caroli VI. Regis iuſſu factum eſt, vt, quod antea peccatum erat, emendaretur: nam Sigiſmundus Cæſar decenti apparatu, ac magnificentia plane regia Lutetiæ exceptus, vt regis auunculum & Cæſarem decuit; cum in curiam Pariſiorum veniſſet, ſedem regiam occupauit, & equitem creauit Bellocarienſem Prætorem, tametſi curia Regem admonuiſſet, nemini hoc in Gallia præterquam Regi licere, vt antea ſæpe iudicatum erat.

a Froſſardus li. 2 cap. 31.

Quæ ſic à nobis ſcripta interpretor, vt quorundam erroribus, atque inprimis Alciati peccatis, medeatur. Is enim Regem Francorum imperii Germanici ſubditum eſſe ſcribit; quo nihil abſurdius ab eo dici potuit; quem tanta mercede accepta, qua tum in Gallia merebat, vera diſcere ac docere decuiſſet: quod ab errore profectum eſſe non puto, ſed à gratia, vt Caroli V. Cęſaris, à quo Papiam accitus, ac maiorib. præmiis auctus, Imperatoris poteſtatem verbis amplificaret; aut vt Bartolum eius erroris auctorem ſequeretur, q eadem de Regibus Francorum ſcripſit, quæ Alciatus; cum ſcilicet à Carolo IIII. Cæſare non tantum ex ſpurio natalibus

reſtitutus,

ſtitutus, ac nobilitatem adeptus eſſet, verum etiam oteſtatem, ætatis beneficio largiendi[a], ſibi ac poſteris ui modo iura ciuilia docerent, conſecutus: ſtemmata uoque ſuæ dignitati ac nobilitati congruentia, leonem quam purpureum in area argentea adeptus Hic igitur o tot ac tantis benefactis, ſcripſit, *hæreticos eſſe, qui negāt nperatorem Germanicum vniuerſi terrarum orbis dominum e*: id quod ex Antonini Auguſti verbis ad legem Rhoiam colligere videtur: *Ego quidem*, inquit[b], *mundi domius, lex autem maris*. Quæ verba cum ad pompam & dinitatis amplificandæ cauſa dicta ſint, refutatione min⁹ gent. Satis enim perſpicuum eſt, Romanorum imperim, quo tempore maxime floruit, id eſt, Traiano princie, vix trigeſimam orbis terrarum partem complecti otuiſſe. Ei⁹ autem imperii vix decima pars imperii Geranici finibus continetur.

[a] *Bart. in tractatu de inſignius.*

[b] *l deprecatio. ad l. Rhodiam.*

Quæ cū ita ſint, nihilomin⁹ tamē Sigiſmund⁹ imperii opagandi cupiditate inflammatus, omnia omniū imperia ſuo ſubiicere tentauit: quanquam ſua ſpe omnio frandatus eſt. Nam Duci Lituaniæ, cuius ditio loniſſimo terrarum tractu ab imperii Germanici finibus beſt, regiam poteſtatem, quam ipſe ſibi pepererat, obulit; coronam ac ſceptra miſit: quæ Dux omnia repudiait; nec magni Ducis nomen mutandum ſibi putauit, ametſi Tartarorum ſeruile iugum excuſiſſet: ne iſta raione poteſtatem ac imperium Germanis acceptum fere videretur. Quamobrem Poloni quoque ſceptra regia ibi ab Imperatorib⁹ Germanicis oblata, recuſarunt. Sæe quidem Germani Polonos ſub imperium ſubiicere ētarūt, ſed inanes eorū conat⁹ eluſerūt Poloni, q etiā Siēſiā ac Pruſſiā, ab imperio Germanico auulsā, ſuæ ditioi adiecerūt. Quod Prureni equites cū moleſtiſſime tuerint, ac ſępiſſime apud Imperii ordines de cōtumelia iſta queſti ſint, nihil tamē Imperatores audēdū ſibi putaūt aduers⁹ Polonos, à qb⁹ antea Germanorū exercit⁹ reulſos ac fractos eſſe intelligebāt. Neq; tamen Poloni à Pontificibus Romanis regia ſceptra capere dubitarunt.

Et

Et quidem pontifices Romani cum Germanis Im-ratoribus diutissime de Christiani orbis summo imp- ac potestate dimicarunt, & quasi duces partium om- Christianos Principes ac ciuitates ad arma vocan- tantisque odiis nonnullæ ciuitates ac Respublicæ, po- simum tamen Italiæ, exarserunt; vt non maiorem dem ab hostibus Christiani nominis, quam à seipsi- cepisse videantur. Nec vero defuerunt qui scrio- berent, Reges omnes sacris initiatos, Romani pon- cis clientes ac vasallos esse [a]: iis etiam, si furiosi aut- digi fuerint, curatores [b] à pontificibus dari posse: q- ab Innocentio IIII. pontifice, aduersus Lusit- Regem factum antea diximus. At tametsi Innoce- us se regiæ potestati in curatore dando præiudicium- ferre nolle diceret, ea tamen cautio cum rebus ab se- stis omnino pugnabat. At etiam Vrbanus V. pon- Henricum spurium Castiliæ regem natalibus restitu- non dubitauit, vt Petrum fratrem iustis nuptiis q- tum de regno deturbaret. Hic igitur Gallorum op- non modo de imperio deiectus, sed etiam à fratre sp- cæsus est.

Tradunt etiam nonnulli [d], Romanos pontifices in- peratores iurisdictionem ipso iure habere; cæteris au- Regibus, reipsa imperare: reges tamen Francorum- cipiunt, quos etiam iuris pontificii interpretes c- tentur, post Deum immortalem se ipsis superiore- gnoscere neminem. [e] Id etiam melius Belluga iuris- sult⁹ Hispanus, & Oldrad⁹ suæ ætatis decus; qui ne- quemquam in orbe terrarum principem Rege Fra- rum superiorem esse [f]. Qui vero in cæteros principes- manis pontificibus potestatem tribuunt, Gelasij po- ficis auctoritate mouentur [g]; qui statuit principes à p- tificibus Romanis imperio ac potestate spoliari; & omnibus Principibus pontificem Romanum appe- posse: pontifici tantum ac Imperatori res à se iudic- rescindere [h], ac principes etiã imperio exuere; aliis l-

a Bald in c. pastoralis, de rescrip. ex ca. intelleximus, de iureiurando.
b Bald in l. rescripta. de precibus imperat. offer. C. Spe in titul. de leg.
c ca. per venerabilem, qui si lii sint legitimi.
d in cap. nouit. de iudic. cap solita. de maioritate & obedientia. glo. in l 3. de offic. procon.
e Petr. Bellug. tit. 14. §. nunc videamus, nu 29. Oldra. cons. 69.
f cap. intelleximus. de iureiurando, ext. Bald. in ca. pastoralis. de rescript.
g causa 2. cap. ad Romanam. Hostiensis, in c. cum Ioannes, de fide instr. Panor in ca. ex literis. de probat. ex c. ego, de iureiurando, causa 9 q. 3. & canone aliorum, & can. nemo, & cano. cuncta per mũdum, & ca nemini, 17. q. 4.
h not in l. 1. sententiam rescindi non. C. & in ca cum literis de restit spoliat.

ce [a];nec principis nomine dignum,quem Romanus
ifex sua voce non designarit.
lud etiam absurdius quod pōtifici Romano omnes
ue terrarum subditos suorum principum legib.sol-
, tum etiā immunitatem concedere ac vacationes
neribus publicis largiri licere [b]:deniq; solum ac su-
num legum humanarum arbitrum [c] ac iudicem esse
int.Quid mirum si Principibus imperat is,qui Ange-
mperio coercet:Et quidem Clemens V.P.M. Angelis
erare non dubitauit. Quoties autem pontifex Ro-
nus suis rescriptis clausulam DE PLENITVDINE POTE-
TIS adiicit, omnium Principum legibus ac edi-
derogare posse plerique putāt; ac pontificum dictis
ptisque fidē haberi oportere, nec de rei veritate am-
is inquirendum.Baldus [d] tamen scribere ausus est, *li-
pontifici Romano dicere*, SALVA *reuerentia vestra*. Theo-
i vero Pontificiorum hominum scripta,quib.omnia
ntifici maximo licere putant, confitentur quidē,sub-
us tamen interpretantur, idque duobus verbis, CLA-
NON ERRANTE.

Sed quoniam boni ciuis est,sui Principis ac Reipubli-
maiestatē modis omnibus tueri; ego nec Iacobi Ter-
næ,qui Pōtificis Romani cubicularius fuit;nec Caro-
Molinæi, cuius sempiterna laus est,aut Capitonis,aut
orum innumerabilium scripta refellere decreui; pro-
erea quod alius alium Romani pōtificis odio vel gra-
reprehendit; plerique in disputationes de religione
lapsi,scripta maledictis compleuerunt. Hic autem de
e Maiestatis agitur,vt plane intelligatur,qui Principes
summa potestate sint cōstituti, qui pontificis Roma-
aut Imperatoris ditione teneantur.

Principio quidem Gregorius pontifex Romanus; is
ui primus *seruum se seruorum Dei* appellauit, ab Impera-
re Phoca principatum in omnes episcopos adeptus
;posteri deinceps, honores pōtificios ad imperia tra-
xerunt; & sacra prophanis miscentes, potentiam re-
ionis specie incredibiliter auxerunt. At Principes ipsi
magnam

a *Bald. in ca.1. de nat.feudi,ex ca.pastoralis.de sentent.& re iudicata.*

b *cap.Clericis. c.quia nulli, de immunitate Ecclesiar.*

c *Rescriptum Vienna exstat, & in extrauagante,de maioritate & obedientia.1.Fel.in ca.nonnulli, de rescript.num.8.*

d *in l iureiurādo,de testib. C.*

magnam partẽ, religionis metu, cæteri potentiorũ plo, summos põtifices uereri; idque potissimum, Orientis imperium in ruinam inclinaret, id est, Romani pontifices Italiæ ciuitates ac populos, minus Imperatoribus Constantinopoleos parer aut tributa soluerent, interdictis prohibuerunt: c sione inde quæsita, quod Leo, is qui *Iconomachus* v patur Imperator, diuorum statuas deiecisset; q commota plebs, & Romani pontificis auctoritat flammata, Thomam Imperatorem in Sophiæ ter necauit.

Itaq; cum opes Orientis attritæ essent barbaror cursionibus, ac Principes Græcorum recuperãdæ I spem abiecissent, Regesq; Lõgobardorum Italiæ in rio potiri vellent, ac Pontificum Romanorum op prohiberentur; nec tamen Longobardis pares essen opes Francorum aspexerunt; auxilia potentissimæ in Italiam euocarunt; nec sua spe fraudati sunt. Na pinus Pręfectus prętorio, qui tunc *Palatii magister a ior domus* dicebatur, opibus & gratia florens, ingenti exercitu, superatis Alpibus, Longobardorũ copias ac prostrauit: inde Romam profectus, Zachariæ p cis imperio Italiæ partem subiecit. Nam pontifex a Childerico, gentis Meroueorum, Rege spoliato, Pi Francorum Regem designauerat; sacris etiam mor iorum initiauerat: quem Franci libenter exceperu quia Caroli Martelli Francorum Principis filius, q rum gestarum gloria clarissim⁹ erat, tum quia Chil cus propter ingenii stuporem, imperio minime di videretur; quibus omnibus accedebat summa ctoritas & gratia Romani pontificis; quem vti D aliquem cœlo delapsum populi prosequebantur tum quidem pontifex ipse, si Pipinus Longob subegisset, exarchatum Rauennæ sibi fiduciæ no pactus erat, id est, tredecim vrbes, & Pentapolim uinciam, quæ vrbibus sedecim continebatur. victoria, Pipinus, vt promissum impleret, haru

...m claues sacris diui Petri altaribus imposuit; prius tā-
ne vtriusque Prouinciæ dominatum ac iura maiesta-
is ...i posterisq; suis, ac Romani pontificis deinceps e-
ig...ndi potestatem sibi reseruarat: quibus rebus nō mo-
...o ...benter pontifex annuit, sed etiam, vt Pipinus Im-
...e...torem se appellaret, pene persuasit: qua appellati-
...n nemo, exceptis Constantinopoleos Imperatoribus
...batur. Mortuo Pipino, Longobardi rursus arma ca-
...e, pontifices turbare; hi ad Francorum asylum omnia
...silia reuocare. Itaq; Carolus Pipini filius qui bellicis
...ilibus abūdans *magnus* est appellatus, valido cum ex-
...tu superatis Alpibus non modo Reges Longobar-
...rum, sed etiam regnum ipsum deleuit; & pontificum
...manorū potentia stabili fundamento firmata, *Impe-
...tor* à pontificibus est appellatus: ac vicissim Romani
...tifices, quādiu Carolus vixit, ab eo omnes creati su-
...t. Sed post Caroli occasum, q plus in vrbe Roma, mi-
...s tamē in curia Francorum, auctoritate & gratia po-
...ant, se à collegio pontificum creari curabant. Ita re-
... Francorum, tum externis bellis, tum etiam ciuilibus
...sidiis, quæ inter Caroli Magni nepotes grauissima ex-
...erunt, perturbati, summi pontificis creandi prærroga-
...iam deseruerunt. Vitardus tamen bonus antiquitatis
...ctor, scribit tres Romanos pontifices in Galliam sup-
...ces venisse vt veniam impetrarent, quod iniussu Lu-
...uici Pii Regis Francorum pontificatum suscepissent.
...douicus Pius, vel quia gloriæ minime cupidus, vel
...ia sacrum ordinem irritare nollet, pontificum Ro-
...norum creationem ratam habuit; cuius erroris illū,
...de tamen pœnituit: est enim à collegio pontificū im-
...rio spoliatus, & in monasterium iniectus: vxor etiam
...rsim à marito cum sacris virginibus inclusa; vterque
...nen post à Principibus ac nobilitate Gallica cleri su-
...rbiam acerbissime ferente, in integrum restitutus est.
Mortuo Ludouico, Francorum, Italorum, Germano-
...m, & Hispanorū Imperatore, imperium trifariam di-
...um est, inter Carolum, Lotharium ac Ludouicum,
& Lu-

& Ludouici liberos; sed iis legibus, vt singuli summ
in suos vitæ ac necis potestatē, & omnia iura mai
tis haberent: ac rursus Lotharii imperium inter lib
trifariam diuisum; vni quidem regnum Lotharin
alteri Regnum Arelatense, tertio Italia cessit. Lud
cus Germaniam, Carolus Imperator Francorum G
tenebat: ita singulorum potentia diuisa, debilitari
pit, pontificum Romanorum opes augeri, potissin
Nicolao I. pontifice; qui quod Reipublicæ gerenda
ritia maioribus præstabat, primus Lotharium minc
Ludouici Regis Italiæ fratrem acerbius increpuit, e
sacris interdicere ausus est. Mortuis deinde sine p
Lotharii liberis, tria illa quæ dixi Lotharingorum,
latensium, & Italorum regna Carolus ac Ludouicu
trui inter se diuiserunt. Ludouicus Rex Germano
Italiam quæ illi sorte obtigerat, per legatos regeb
legatorum potentia, Romanis Pontificibus impar
sistere non poterat quo minus pōtifices imperium
latim proferrent; idque potissimum contigit, cum
schardus Normanus, regnum Siciliæ ac Neapol
Græcis ac Mauris ademtum, subegisset. Is enim vt
manorum potentiam minueret, ac tutius in Itali
gnaret, pontificibus Romanis sese adiunxerat: cum
tem Guischardi posteri, sine prole mascula mortui
apoleos ac Siciliæ hæredem fœminam reliquissen
que Friderico II. Germanorum Imperatori nups
maritus in Italiam profectus, vt sibi potentiam co
maret, pontificem Romanum creauit alium, quan
erat à collegio Pontificum electus. Is autem erat In
centius IIII. generis splendore ac eruditione cl.
Hic igitur Italia pulsus, in Galliam, *Pontificum as*
veniens, opibus ac potentia Ludouici IX. regis F
corum erectus, vt Germanorum potentiam infirm
Friderico II. sacris interdixit: qui, quod execrabile
populis omnibus esse intelligeret, Italiæque motu
gentes aspiceret, in Germaniam trepidus sese rec
ab Innocentio veniam ea lege consecutus, si dein
cre

ea li pontificis Romani auctoritate abstineret. Tan-
em Fridericus Manfredum spurium Neapoleos ac
cilæ Reginæ despondit. Huic etiam ab Vrbano V.
ntifice max. sacris interdictum est; nec eo conten-
s pontifex, Carolum Ludouici IX. fratrem, ad Siciliæ
gnum acciri iussit, eumque in possessionem regni mi-
, lege, vt Beneuenti regio, & cætera quæ superius
ximus, integra pontificibus Romanis reseruarentur.
Manfredi posteri, qui cum Aragoniæ regibus affini-
tem contraxerant; perpetua aduersus Andium Duces
l pro regno Siciliæ ac Neapoleos gesserunt: sed cum
recuperando regno penitus desperaretur, quamdiu
ntificem Romanum hostem haberent, Aragonenses
omanorum pontificum se fiduciarios fore spopon-
unt, non tantum regni Neapolitani ac Siciliæ, sed et-
m Aragoniæ, Sardiniæ, Corsicæ, ac Balearium insula-
m; partim etiam vt scelerum veniam consequerentur.
terea pontifices Romani ex alienis incommodis ac
udiis sua commoda augebant; summaque tranquil-
e agro Romano, Spoletino, Beneuentano, bonaq;
truriæ parte fruebantur. Vrbem vero quondam ter-
um dominam, nullo repugnante, suis legibus, op-
ssa libertate, parere cogebant. Quanquam Carolus
agnus Italiæ imperio potitus, vrbē liberam esse iusse-
in patrocinio ac fiducia; idque pontifices Romani
iurando confirmauerant: vt Augustinus Onuphri-
pontificis max. cubicularius scribit, & ex actis Vatica-
i planum fit. At si quis Princeps tyrannidis aut hære-
s scelere inquinaretur, aut qui imperanti pontifici
omano minime paruisset, ei sacris interdicebatur;
a interdictione execrabilis non modo subditis, sed et-
n exteris Principibus ac populis esse videbatur, omni-
que direptioni patebat: nec veniæ adipiscendæ spes
t, nisi vasallum se ac fiduciarium Pontificis Romani
nfiteretur.

Francorum inde perpetuo Regum Romanorum appellatio.

Hoc quidem de Regibus Angliæ antea diximus, fidu-
rios ac vectigales Ecclesiæ Romanæ factos, propter

parricidium Arturi Armoricę Ducis, à Ioanne Rege
gliæ admiſſum; deinde propter cædem Thomæ Pon
cis Cantuarienſis cenſum auctum fuiſſe. Nec alian
cauſam pontifices Romani regia dignitate ſpoliai
Poloniæ Reges, quam ob cædem Stanislai Gneſnęſ
tificis, iuſſu Regis perpetratam, cui ſacris interdicti
Tradunt etiam nonnulli, propter id parricidium P
nos pontificum decreto in occipite tonderi iuſſos: q
an verum ſit, affirmare non auſim; nec percontanti
cur ita facerent, cauſam aperire Poloni potuerunt;
men ex antiquitatis memoria conſtat poſt illius pon
cis cædem, Poloniæ Reges, etiamſi iura maieſtatis ha
rent, non alio tamen, quam Ducum nomine appella
vſque ad Lacoldi Poloniæ Ducis ætatem. Is enim co
nàm regiam ac regium nomen à Ioanne XXII. ſum
pontifice adeptus eſt, ea lege, vt annuũ tributum à R
bus Poloniæ pontificis Romani ærario pẽderetur, q
pro lucerna D. Petri adhuc erogatur [a].

a Thomas Cromerus.

At præter ea regna quæ diximus, Neapolim inq
Siciliam, Sardiniam, Corſicam, Aragonam, Baleare
ſulas, Heſperides, Palæſtinã, quorũ Reges aut fiduc
aut vectigales Eccleſiæ Romanæ fuerunt; regnum
Hungariæ, & vtramq; Pannoniam pontificum Ro
norum beneficio, à Regib. teneri iactabant; vt quid
talogo feudorum Eccleſię Romanæ Hungaria con
tur. At in Vaticanis actis, legi fiduciæ [b] formulam
Ladislaus I. Rex Hungarię, Benedicti XII. pontificis
mani fiduciarium ſe profitetur, ab eoq; coronam ac
ptra ſuſcepturum ꝓmittit. Ladislao vero II. Regi H
riæ, quod pontificis Romani mandatis minus paru
ſacris interdictum eſt [c]; nec aliter veniam obtinuit
ſi centum argenti põdo, annui cenſus nomine, pon
ci Romano dependeret. In iiſdem tamen actis Vatic
exſtat interceſſio Principum Hungariæ aduerſus po
ficis Romani legatum, anno MCCCVIII. qui cum c
ret, Stephanum I. Hungariæ Regem à pontifice Ro
no coronã regiam accepiſſe, acerrime reſtiterunt, ne
id

b Anno 1229.

c Anno 1280.

ano pontifici ius esse denuntiarunt: nec tamen bere, quo minus Rex Hungariæ, si vellet, à pon- omano coronam consequeretur. In extremo sunt edicta legati pontificis, de statu regni, de- is publicis Hungariæ, ne Regibus quicquam di- liceret: ob id enim Andreas Hungariæ Rex Ho- ontificis Romani edicto Romam venire iussus ausam diceret, cur agri publici partem distraxis- ocentius [b] quoque III. iussit Hungariæ regem tris implere: quod si recusaret, ad proximum regni sceptra delaturum testatus est: quod mi- eri non debet, cum iisdem fere temporib. Co- Tolosatum tributa noua [c] subditis pontifex im- etuisset.

a Honorii 3. anno 1221.

b in ca. licet, de voto.

c in ca. super quibusdam, de verb. sign.

ntum ad Palæstinæ ac Syriæ regnum attinet, Go- Bullionensis ac sociorum opibus partum, con- em eo nomine se pontificis Romani fiduciarium im esse: id etiam catalogo Romano comprehen- imus; & qui nunc Sacri ordinis equitum Hiero- anorũ magister appellatur, fiduciarius est obse- simus Pontificis Romani, eique summam pote- ac summũ ius vitæ ac necis in equites, accepto nsueuit: tametsi Tripolim Africæ fiduciario no- abere se à Carolo V. Imperatore cõfiteretur, pri- in Turcarum potestatẽ veniret; vti nunc quoq; n insulam Hispaniarum Regib. acceptã ferunt. mus antea regnũ Nauarræ Petro Albreto inter- is specie ereptũ ab Hispanis Regibus, sub ponti- manorum fiducia teneri. Nec ita pridem, id est, IX.[d] rege Francorũ, Pius V. pontifex, cætera ere- erat Ioannæ reginæ Nauarræ, eadem religionis nisi Carolus patrociniũ eius suscepisset, ac pon- terdicta prohibuisset. Idq; cæteris Principibus, maiestati præiudicium allatura videbatur Re- istrissimæ ꝓscriptio, testatũ esse voluit: quia ple- suasum erat, pontificẽ Romanũ in omnes orbis ni Reges summum imperium habere, ac nostra

d Anno 1564.

ætate, cum Henricus VIII. Angliæ & Hiberniæ R
pontifice Romano defecisset, Comes Aismundu
bernus ad Henricum II. Regem literas dedit, qu
exempla ex Archiuis expressi, quibus se fiduciari
ius fore profitebatur, si à Pontifice Romano Hib
dominatum impetraret. Diximus Hiberniæ regn
inde ab Innocentio III. in pontificum Romanor
ducia fuisse. Mirandulæ quoque & Concordiæ p
patum, Rhegium, Mutinam, Placentiam, Par
Romanæ ditionis esse iactant, pro quibus diuturn
la Iulius II. ac III. pontifex vterque, gessit aduersus
Francorum: cum tamen satis perspicuum esset, cu
illas ab imperio Germanico pendere. De Parma qu
ac Placentia minime dubium: cætera Mathildem
ditario ac fiduciario iure ab Imperatoribus habuis
fitentur.

Quod si demus, harum ciuitatum largitionē pc
ci Romano fieri potuisse, & factam esse, vt Pontifi
ctant; oportuit etiam se imperii Germanici fiduc
ꝓfiteri: sed quia turpe videbatur, pontificem Ron
qui in omnes Principes imperium habere se dicere
peratoris vasallum ac fiduciarium haberi, iura m
tis omniū Italiæ ciuitatū, quæ in Ecclesiæ Romar
minio essent ab Imperatoribus Romano pontific
cessa fuisse, falso tamē, ꝓdiderunt. Et certe in actis
canis exstat & donationis formula sine die ac pon
qua Otho Imperator (quatuor eiusdem nominis
terunt, sed quem significari velit ignotum est)
dat ecclesiæ Romanæ, Pisaurum, Anconam, Foss
num, & Ausanium: altera donationis formula est
nis IIII. ad Innocentium III. his verbis concept
Otho IV. *Rex Romanorum, semper Augustus, tibi domi*
Papæ Innocentio III. *tuisque successoribus ecclesiæ Ro*
spondeo, polliceor, & iuro, quod omnes possessiones Ecclesi
Quæ sequuntur, copiosissimam omnium prædior
ciuitatum, quæ tunc erant in ecclesiæ Romanæ
nio; siue Imperatorum, siue aliorum beneficio ac

possiderentur, confirmationem habent; in qua-
uitatum numero hæ continentur: COMITATVS
,*Reatæ, Saluiæ, Interamnæ, Campaniæ; nec non Romam,*
am,&c. Marchiam Anconitanam, terram Comitissæ
dis, & quæcunque sunt circa Rodicofanum vsque Cepe-
,exarchatum Rauennæ, Pentapolim cum aliis terris.&c.
n ratihabitionis formula exstat in actis Vaticanis, *a anno 1279.*
io ac auctoritate tum [a] Rudolphi tum etiam [b] Ca- *b anno 1361.*
II. Imperatorum: quibus largiuntur, quatenus
se videretur, ea quæ prius ab Henrico V. Cæsare
ta fuerant; vt discordiarum seminaria, quæ ponti-
is cum Imperatoribus antea fuerant, à stirpe con-
entur. Ex quibus pontifices Romani se Imperato-
asallos ac fiduciarios esse negant; & eas ciuitates
nperio Germanico auulsas, sibi vindicant. si tamen
eratores prædia publica, ac iura maiestatis, sine Prin-
m ac ciuitatum consensu largiri nō potuerunt: nec
ia imperialia aut publica vsurpari debuerunt; mul-
inus iura maiestatis, ac patroni; cuius æterna est in
lum auctoritas, fidem vlla temporum diuturnitate
cribere. quæ cum ita sint, consequens est illud quo-
, *Pontifices imperii Germanici vasallos esse.*
dem iudicandum relinquitur de creatione ponti-
m Romanorum, quam Imperatores sui iuris esse
tendebant. Nam Fridericus II. Cæsar, vt ab Inno-
tio IIII. pontifice Romano veniam consequere-
, diplomate publico sub aureis sigillis omnibus te- *c anno 1219.*
um [c] esse voluit, sibi creandorum pontificum ius *imperij anno 7.*
lum esse; eius hæc verba sunt: *Illum abusum tollere vo-* *regni Siciliæ*
es, quem quidam prædecessorum nostrorum exercuisse *22.*
noscuntur in electionibus prælatorum, concedimus vt e-
iones libere fiant. Hæc in actis Vaticanis. Quibus ver-
non modo Romanorum; sed omnium pontificum
ationem omnino repudiare videtur. Quanquam il-
pontificum Romanorum creatio ad Reges Franco-
n pertinet, non ad principes Germanorum, qui no-
en imperatorium, Caroli Magni Regis Francorum

armis ac virtute partum, nullo iure vſurparunt.
quidem in omnibus antiquis fœderibus, quæ cur
gibus Francorum, cæterisque Principibus, icta ſur
que etiam in antiquis hiſtoriarum ſcriptoribus,
quam *Imperatores*, ſed *Reges Germanorum* appella
prærerquam ii, qui à pontificibus Romanis coro
accepiſſent. At cum Germanorum Regum domi
in Italia longe pateret; ius illud creandi pon
Romani vſurpare ſunt conati, ſiue ad potentiam
pes, ſiue ad ambitum & ſordes ſuffragiorum tolle
nam Henricus II. Gregorium VI. ſuffragio cleri
tum, de pontificatu deiecit; & Clementem II. po
cem Romanũ renuntiauit; deinde clerum iureiu
compulit, ne quem deinceps ad pontificatum adm
rent, ſine Imperatoris Germanici conſenſu, vt ex
Vaticanis didicimus. Itaque mortuo Clemente II.
legium pontificum legatos ad Cæſarem miſit, vt p
ficem maximum quem vellet, renuntiaret. Impe
Peponem deſignauit, qui *Damaſus* II. eſt appellatus
mortuo Clerus ad Imperatorem legatos rurſum
ad pontificem creandum. Is Brunoni, qui *Leo IX.* d
eſt, pontificatum mandauit; eique Victorem II. ſ
cit; poſt cuius occaſum clerus Fridericum pontif
maximum cooptauit; poſt hunc Alexandrum II. Q
cum intellexiſſet Henricus IIII. Imperator, Carc
Parmenſem pontificem eſſe iuſſit; qui tametſi e
ptus ab vniuerſa Inſubria, ab Alexandro tamen po
fice eiectus eſt. Alexandrum excepit Hildebrandus
Gregorius VII. vſurpatur, à pontificibus cooptatus. I
mnibus laicis interdixit, ne vlla beneficia eccleſiaſ
ſacerdotiave in quemquam conferrent, ſubiecta g
ſacrorum interdictionis pœna. & quidem Imperato
Henricum IIII. qui pontifices in Germania renur
rat, publica exſecratione damnauit: qua re comm
Imperator, ſuperatis Alpibus, Gregorium VII. qui
nos XI. eccleſiæ Romanæ præfuerat, vrbe exegit; cre
Clemente III. qui deinceps annos XVII. pontificem
xim

se ferens, quatuor pōtifices vicissim à clero crea-
pontificatu deiecit. Post eius obitum Henricus
erator Burdinum pontificem esse iussit: clerus ve-
listum II. natione Gallum, qui Burdinum sibi ce-
ompulit; & Henricum ad iusiurandum adegit, ne
ps vlla sacerdotia cuiquam mandaret; ea lege ta-
t comitiis pontificum adesse posset. Exstat illud
s Vaticanis de Imperatore Henrico V. *Pro salute a-
me, dimitto Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo, san-
clesiæ Catholicæ, omnem inuestituram per annulum &
um, & concedo in omnib. ecclesiis quæ in imperio meo sunt,
am fieri electionem.*

no post ducentesimo ac vigesimo nono, Ludouic⁹
I⁹ Imperator Nicolaum V. pōtificem Romanorum
ait: at Ioannes XXII. homo Gall⁹, q pōtificem Roma-
se ferebat, tametsi Auenione constitisset, Ludoui-
mperatorem publicis edictis ad se venire iussit; re-
tem interdictione sacrorum damnauit: contra ve-
perator Ioannem pontificem in ius vocauit, cum
et pontifices suis edictis ac iussis obsequentes esse
tere. Sed cum pontifex acrius obsisteret, Impera-
sententia Romæ lata, Ioannes honore pōtificio in-
us iudicatus est: idq; Nicolao V. præsente; qui post-
Pisanis proditus, & Auenionis carceribus conclu-
dolore contabuit: Imperator vero, quod execrabi-
deretur; ab omnibus desertus est. Atq; hic octauus
perator exstitit, cui sacris interdixerunt Pontifices
nani; post cuius occasum nihil deinceps Impera-
s Germanici aduersus pontifices audendū sibi puta-
. Nā Carolus IIII. Imperator, publicis tabulis, quas
aticano expressimus, testatum reliquit, ac Inno-
io V. pontifici Romano scripsit, se quidem Impe-
rem à principibus designatum, sed à pontifice Ro-
o suam creationem stabiliri & confirmari; coro-
etiam imperialem inde accipi oportere. tabularum
cipium est huiusmodi: *Post pedum oscula beatorum:*
verba in omnibus Imperatorum ad Romanum

a Frideric. I. Frideric. II. Philippus, Conradus, Otho IIII. Henricus IIII. & V. Ludouicus Bauarus.

pontificem literis, iam inde à Ludouico Bauaro, a
vſque tempora repetita videmus.

Exſtat etiã Imperatores coronãdi formula in V
no, ab ipſo Imperatore Carolo IIII. ꝓbata; ſed nus
ſequia magis ſeruilia: nã Imperatorẽ pontifice Ro
ſacra faciente ſubdiaconi munere fungi; deinde ſa
te peractis, adeſſe oportere, vt equum aſcendenti p
ci ſeruile miniſterium exhibeat, & equeſtria lora
teneat: poſtea pontificem equitantem aliquo ten
interuallo, habena manu prehenſa deducere. Pl
ſunt id genus in illis tabulis copioſe expreſſa. Illud
omiſſum, quod omitti non debuit; *Imperatorem*
conſequi pontificem Romanum oportere, quocunque pro
tur, vt ab eo coronam imperialem accipiat: quod quid
Carolo V. Cæſare factum eſt, cum in Italiam venit
Romam, vbi pontifex erat, proficiſci cogitur, & co
um mutare coactus eſt; ac pontificem, cui Bono
adire placuiſſet, vna cum vniuerſo comitatu ſequi
ferioris Principis obſequium, ad ſuperioris maieſt
aperte intelligeretur. Mortuo Carolo, Ferdinandu
perator efficere non potuit, vt pontifex Roman
abſentis creationem ratam haberet; quinetiam ſæp
nas intentauit pontifex, effecturũ ſe, ne res imperi
manici tractaret, nec Imperatoris legitimas excuſat
admiſit, quoad Francorum & Hiſpanorum Rege
precibus ac rogationibus pontificem placarent: qu
cerbiſſime tulerunt Germani Principes, qui ſuas o
copias ad tuendam Imperatoris dignitatem Ferd
do prius obtulerant; vt quidem ex literis legati [a] l
Francorum; Viennæ ſcriptis, intelleximus: literaru
tem Imperatoris, ad pontificem Romanum ſubſc
eſt huiuſmodi, EGO MANVS AC PEDES VESTRÆ SA
TATIS DEOSCVLOR.

a *Anno 1559. Iulio menſe.*

Ita ſemper Carolus V. Cæſar, cum ad ponti
literas daret, quarum exempla videmus, ſubſc
re ſolebat. Id autem ſine ſimulatione fiebat; cum i
riſſima populi luce ac maximo Principum illuſtriũ

ipsa pontificis Romani pedes humili habitu, & ruilem modum exosculatus sit, Bononiæ, Romæ, tremo Massiliæ, vbi Carolus V. Imperator, Reges orum ac Nauarræ, Duces Allobrogum, Florenti- n, Ferrariensium, Bulionum, Virtembergensium, n⁹ magister equitum sacrorum, cum infinita Prin- pum ac nobilium multitudine, qui pedes Pauli III. pō- max. osculati sunt, exceptis Bulionum ac Virtem- ensium Ducibus, qui ecclesiæ Romanæ ritus & sa- a deseruerant. Abiectiore tamē habitu Dux ille Vene- m, qui *Canis* ab ipsis Venetis appellatus est; quod co- Clemente V. pontifice max. laqueum collo inse- et; deinde pedib. ac manib. quadrupedis in modum iens, veniam à pontifice maximo petiisset. nihil ta- a sordidius, quam quæ omnib. omnium fere histori- i, qui res pontificum tradiderunt, scriptis continen- de Friderico II. Imperatore; qui vt filii captiui liber- m redimeret, Alexandri IIII. pedibus aduolutus, & ni proiectus veniam petiit, caputque imperatorium tificis pedib. conculcari passus est. Ex quibus intelli- ur, Imperatorum maiestatem pontificum Romanorū entia dicam an impotentia, ita diminutam, vt anti- æ maiestatis vix vmbra quidem restare videatur. Ita oque *pontifices Romani suæ maiestatis decus Soli comparant, q; Imperatoribus tanto maiores esse iactant, quanto Luna So- magnitudine* [a] *superatur*: est autem Sole minor sex mille rtibus sexcentis & quadraginta quinque, si Ptolemæo iem habemus.

At etiam imperatoria munera pontifices Romani sæ- us sibi vindicarūt: nam Imperatore mortuo, ab impe- Germanici fiduciariis, Ioanne inquam ac Luciuo, Vi- comitibus Mediolanensium fidem acceperunt, eos- e in vacuam possessionem miserūt; & in actis fiduciæ icecomites ecclesiæ Romanæ, non imperii Germanici icarii [b] appellantur; atque imperatori Ludouico, cui cris interdictū fuisse antea diximus, parere prohiben- r. Quam [c] ob rem interpretes Iuris pontificii negant,

a *cap. solitæ, de maioritate & obedient.*

b *ca. cum olim, de priu cleric. cap. & si summus Pontif. x. de sentent. excommunic.*

c *ca. 1. de renunt. li. 6. notatur in l. Barbarius, de offi præt.*

Imperatorem suum munus alteri, quam Pontifici m
mo concedere posse. Rationem hanc afferunt [a]; *quod*
peratores ab hominibus imperium habent; *pontifex Roman*
immortali Deo: quanquam omnia omnium imperia
sempiternoque Deo accepta [b] ferre decuisset. At Ca
lus V. Cæsar, morbo ac senio fractus, Imperatorium r
nus vna cum tabulis suæ renuntiationis ad creatores
peratorum misit.

a *Bald. in proœmio feudorum.*

b *Paul. ad Roman. 14. & § 1. quomodo oporteat Episcopū. illic dicitur imperium & sacerdotium fonte vno deriuari.*

Sed vtcunq; Romani pōtifices summam, non mo
diuinarum, sed etiam humanarum rerum potestaten
omnes principes Chistianos sibi tribuūt; seu vi & arn
seu principū volūtate & cōcessu, seu diuturna posses
ne ac pscriptione; reges tamen nostri seruitutem po
ficum Romanorum ferre ne momento quidem pot
runt; nec interdictionibus vllis, quibus veluti facibu
tebantur pontifices ad incendia Rerumpublicarum,
moueri: nam sacrorum interdictio cęteros qdē popu
à principum obsequio & obedientia distrahere solet
at Regum nostrorum tanta fuit semper erga populi
caritas (quam sempiternam fore confido) tantus eti
amor populi aduersus principes, vt cum Bonifacius v
pontifex interdictione sacrorum nihil se proficere, r
à regis amplexu populū diuelli posse intellexisset; po
eaquam Philippum regem, eum qui *Pulcer* vsurpatur,
secratione publica damnasset; vniuersum etiam pop
lum Francorum, & eos omnes qui Philippum rege
esse arbitrarentur, eadem impietate & exsecratione
mulauit. At Philippus coacto principum ac optimati
cœtu, cum senatum populumque vniuersum ad tue
dam sui regis dignitatem mirabiliter conspirare inte
geret, literas ad Bonifacium scripsit, quæ omnium n
nibus teruntur, quibus pontificis amentiam coargu
Idem exercitum breui conscriptum Nognareto duce
agrum Romanum misit: hic pontificem captiuum a
duxit; sed cum hominem furore & amentia correptu
perspiceret, liberum abire passus est. Ab ea tamen i
terdictione rex appellauit [c] cōcilium, cui ius ac potest

c *ad superiorem grauatis appellandum. DD. in l. 1. qui & a quo.*

e.

rati pontificem sacris abutentem; idque Principum c[...]status decreto factum est. Rex enim post Deum im[mort]alem, superiorem, quem appellaret, habuit nemi[n]em ac pontifex ipsius concilii decretis & imperiis ob[li]gatur. Antea quidem Alexander III. Philippo Augu[st]o [sa]cris interdixerat[a]; quod pontificis ambitiosa decre[ta] ferre non posset: literas igitur ad pontificem dedit; [q]uibus non obscure aut ambigue, sed aperte declarat se [n]ullius aut pontificis aut principis imperio teneri: literæ [e]xstant in Archiuis Francorum [b]. At tametsi Benedi[ctus] XIII. & Iulius II. vterque pontifex, eadem interdi[ctio]ne sacrorum vsus est aduersus Carolum VII. & Lu[do]uicum XII. qui *patris patriæ* nomen adeptus est, vt po[pul]um ad defectionem facibus subiectis inflammaret, [ne]que tamen sua spe excidit: quin etiam Interdictio[n]is diplomata, quæ in Gallia legatus pontificis promul[g]auit, curiæ Parisiorum decreto publice lacerata & con[c]isa fuerunt: legatus vero, qui principis maiestatem te[me]re violarat, in carcerem iniect[us] est. Nec ita multo post [e]o Nauarrus, qui se Comitem Palatinum ferebat, ponti[fi]cis auctoritate ac rescripto fretus, cum actuarios, qui [pu]blicas tabulas cõficerent, creasset in Gallia, spuriosq; [qu]osdam natalibus restituisset, maiestatis damnatus est, [cur]iæ Tolosatum decreto [c].

Nec tamẽ defuere, q reges nostros ad pontificum im[pet]rãda rescripta impulerũt; qbus põtifices testatũ relin[qu]erẽt, reges Francorũ nulla põtificũ obligatione tene[ri]. [E]xstat in Archiuis Francorũ Clemẽtis V. põtificis ma[xi]mi rescriptũ, quo nõ modo Philippum Pulcrum ab in[ter]dictione Bonifacii VIII. purum, verumetiam ab omni [pon]tificum potestate ac imperio liberũ esse pronũtiauit: [qu]in etiã Alexander IIII. pont. Romanus, hoc beneficio [reg]num Francorum cumulauit, vt nullam ob causam sa[cro]rum interdictione teneatur; quod septem pontifi[cu]m Romanorum: scilicet Gregorii VIII. IX. X. XII. Cle[men]tis IIII. Vrbani V. Benedicti XII. rescriptis ac decretis, [qu]æ in Archiuis publice habentur, sanctius confirmatũ

est;

a cap. nouit. de offi. delegat. ca. non est, de sponsa. cap. I. de postu. Tralat.

b In ea ipsa, quæ inscripta est, Augustæ.

c anno 1461. Maii 15. Benedic. in cap. Rainutius, in verb. Adelaziam. q. 242.

est; quæ tamen Regum maiestatem potius imminuer quam augere mihi videntur, cum ne curia quidem Par siorum ferre possit clausulam vulgarem, AVCTORITAT APOSTOLICA, quæ in Pontificum rescriptis inseri cõsu uit: & rebus sæpe iudicatis [a] ea rescripta omnino reiec nisi is qui rescriptum impetrasset, publice testaretur clausulæ illius beneficio vti nolle.

a arrestum 27. Iunij 1536. & vltima Ianuarij, 1552.

Ex quibus plane intelligitur; non modo reges, sed psum quoque regnum Francorum ab omni Pontificu imperio ac potestate liberum semper fuisse. Nam qu Durand⁹ [b] Gallus scriptor, reges Francorum, quantu quidem ad iusiu andum attinet, põtificum decretis o ligari putat, refutationem nullam meretur: sed hæc a eo scripta sunt, qui tunc *Mendorum pontifex* erat: quib poribus sola iurisiurandi specie, pontifices omnium tium ac iudiciorum cognitionem suscipiebant; quæ teratoria calliditas, & regum edictis, & curiarum ma rum decretis iampridem sublata est. Quod si rex Fr çorum, priuato nomine cum pontifice contracto, p tificiæ iurisdictioni sua spõte ac voluntate obligari p test, id quod à Philippo Valesio factum legimus, cu Clemente VI. pontifice Romano, triginta supra trec ta florenorum millia mutua accepisset; quæ obligati pontificem æque ac in priuatum [c] cadere potuisset. H autem pecuniam non sine mercede mutuam dedit p tifex; qui, quod gentilis esset Turenorum, efflagitar rege vt agri Turenorum in prouincia Limouicensi à ctigalibus omnino immunes essent.

b in tit. de appel. §. nunc hactenus, & gl. & Io. And. in cap. per venerabilẽ, qui filij sint legitimi.

c l. si quis in conscribendo, de pactis, C.

Scio ego nõnullos scripsisse regẽ Francorũ à põti Romano coronam accipere oportere; ꝑpterea ꝙ Pi coronã regiam à Zacharia pontifice susceperat ad D nysii: absurdum tamen vno & eodem actu in rebus ti ponderis, quæ causam continuam non habent perpetuum constituere velle, cum ne minima qui seruitus, quæ continuam causam non habet, aliter quiri possit, quam interuallo centum annorum [d]. illud inficiari nemo potest, quin illa Rauennæ & Pe

d l. hoc iure §. ductus aquæ, de aqua quotid.

os prouincia Italiæ latissime patens, ab regib. Fran-
um Romano pontifici fiduciæ nomine data sit; ac
tifices Romanos eo nomine Francorum fiduciari-
s esse; cum Romani pontifices importunis rogationi-
obtinuerint, vt Ludouicus Pius Imperator Franco-
hanc largitionem aui Pipini ratam haberet; quam
habitionem Carolus Sigonius, vir antiquitatum Ita-
peritissimus, se legisse scribit. Ex quo vtrumque effi-
ur, & earum vrbium ac regionum largitionem pon-
cibus ab auo Ludouici Pii factam, & iura maiestatis
cepta fuisse. Quid enim confirmatione Ludouici opus
et, si Pipinus iura maiestatis pontificibus concessisset?
Quæ enim bello quæsita fuerant, iure donare, & rebus
ac donatis legem dicere poterat. At etiam Imperator
Constantinopolitanus legatos in Galliam misit, vt do-
tionem illam Pipinus infirmaret, ac reuocaret: sed re
infecta discesserunt.[a]

Augustinus vero Onuphrius pontificis Romani cu-
cularius, qui omnia Vaticanæ bibliothecæ acta dili-
nter euoluit, Rauennam, Romandiolam, Vrbinum,
etruriæ partem, ecclesię Romanæ donata fuisse confi-
tur; id tamē ab eo omissum est, quod ipsi ex actis Vati-
nis hausimus & expressimus; Ioannem scilicet cogno-
ento *Digitorum*, *Constantini Magni largitionem*, quæ di-
tur, aureis literis scripsisse; in cuius extremo hæc verba
bíiciuntur; QVAM *fabulam longi temporis mendacia finxit*:
ihil mutandum putauit. Quæ certe argumenta omni-
us Laurentii Vallę rationibus superiora mihi visa sunt,
t Augustini Eugubini mendacia refellantur. Is enim
ræco sermone, *Constantini donationem* scripsit, vt fucum
aceret: sed fraus facile ex ipsius oratione & antiquitatis
ognitione refutatur; facilius etiam ex ipsis Ioannis pō-
ficis Romani literis: is autē vixit anno MCCLXXVI. qui-
us largitiones illas à Pipino & Carolo Magno factas
onfitetur. quinetiam exstat Rauennę marmorea tabu-
, in qua hæc verba continentur, PIPINVS PIVS PRIMVS
MPLIFICANDÆ ECCLESIÆ VIAM APERVIT, ET EX-
ARCHA-

a *Sigonius & Floardus.*

ARCHATVM RAVENNÆ CVM AMPLISSIMIS. cætera v tuſtas deleuit. Atque hæc de maieſtate Regum noſtrorum dicta ſunt.

Hic omitto Regem Æthiopiæ [a], quem reges quinquaginta ſibi ſubditos, & quidem ærarios, habere Iouius ſcripſit; ſed verius *præſides ac prouinciarum præfecti* dicantur, cum tributa regi ſoluere, & obſequium ſeru habitu, oratione, geſtu exhibere conſueuerint [b]. De cæteris principibus nihil affirmare auſim, propter ſcriptorum inter ſe diſſidentium varietatem; illud tantum, vt capite Alcorani interdictum eſſe omnibus *principib. Muſulmanis*, id eſt, *fidelibus*, Domini appellatione, præterquam Caliphæ ſeu Pontifici maximo vicario Muhamedis. Quo interdicto pontifices maximi Arabicæ religionis, ſummam antea in omnes Aſiæ & Africæ princip poteſtatem vſurpauerunt; ac regiones latiſſime patentes quaſi præfecturas ac prouincias principibus dederi quamobrem nulli principes Muſulmani coronam capiti ſuo imponunt; tametſi antea Aſiæ & Africæ regibus id viſitatum eſſet. Nam Ioiada pontifex Hebræorum initiato rege Ioa, capiti coronam impoſuit. At princip Muſulmani putant interdictum illud Caliopharum eſſe nec antiqua lege Alcorani comprehenſum: nam ex pluribus libris corruptis, vnum iudicio arbitrioque ſuo Calipha Damaſcenus cæteris conciſis dicitur compoſuiſſe. Cum vero tres pontifices maximi Calipharum nomen mutua imperandi cupiditate vno tempore arripuiſſent, principes Perſarum, Turcarum, Tartarorum, Ægyptiorum, Tunetanorum, Feſſarum, Toleſinorum Bugiorum, Marochorum, populique Zenetarum & Lutimarũ, ſeipſos ab imperio Calipharũ exemerũt, vt ſumma poteſtate in ſuos vterentur. Nam reges Tombutorum, Guinearum, & Gaogarum, cæterique qui intimos Africæ receſſus occuparunt, Calipharum imperia penitus ignorant: nec iura maieſtatis cuiquam accepta ferũt præter eos qui regis Luſitanorum fiduciarii ſunt, & maritimæ Indiæ reges; Calecutius, inquam, Malachius, Canorus

a *Inepte* Presbyter Ioannes, Negus *ſua lingua, id eſt, Rex, appellatur*, ioc'han bellul, *id eſt, gemma precioſa.*

b *Franciſcus Aluareſius: qui cum legato Luſitaniæ ſex annos in Æthiopia exegit.*

on,& Cambarrus; quos partim fœderibus,partim vi
armis subegerunt. Vniuersam præterea oram Africæ
Indiæ Orientalis, suæ ditionis fecerunt,& propugna-
infinitis pene locis ædificarũt;atq; in ipsa Ormo in-
spectante Persarũ rege, arcem munitissimã funda-
vectigal etiã acerbissime à prætereuntibus exigere
uerunt: quod cum in ora maris Arabici,specie fœ-
, quod rex Lusitanus cum rege Æthiopum antea
opezam legatum contraxerat, efficere tentarent,
agas illius oræ præfectus ab Æthiopiæ rege,vi & ar-
Lusitanos expulit ac prostrauit;omniaq; propugna-
solo exæquauit.Perspicuum tamen est regem Lusi-
m,Castiliç regis olim fiduciariũ fuisse;ac Lusitaniã,
magna pars à Mauris vi tenebatur,Henrico Bono-
(quem corrupte *Bullionium* vocant)fratri Godefri-
atum ab Alphonso V I. rege,cuius filiam sibi despõ-
t Henricus.Inde reges omnes Lusitaniç ad Henricũ
Cardinalem ; q postremum imperauit, stirpem tra-
nt: quorũ maximus Emanuel, & qui bellicarũ rerũ
e clarissimus exstitit. Reges Asiæ & Africæ quos di-
us fregit, ab iisq; tributũ exegit: nam Asiæ principes
fricæ, qui alterius imperio tenentur,eidem tributũ
dere cõsueuerunt. ¶ Veteres Persæ ac Romani, qui
s imperio suo subiecerãt, magnã partem tributarios
runt, fiduciã tamẽ ac iusiurandũ illud,quod à vasal-
xigitur,nescierunt. Nã Philippo II.Macedoniæ rege
o,pax data est,ea lege,vt tributũ annuum çrarioRo-
norum penderet; quod Perseus Philippi F.recusans,
ac bellum suscepit,sibiq; exitium attulit:sçpe tamen
s illi quibus tributa imperabantur, alios vicissim ad
quiũ adigebant; qui tamen in suos vitç ius ac necis,
raq; maiestatis iura exercebãt. Nam Dauidis impe-
n Palestinæ finibus definiebatur; ac finitimos Reges
tributũ dependere cogebat: eius tamẽ posteri mox
yptorum, mox etiã Assyriorum imperata faciebant.
em iure reges Illyrici, & Carthaginensiũ respublica
incipes suæ ditionis vtebãtur,quo Romani in illos,

quos

quos annua tributa in ærarium inferre compulerãt
fert autem tributum à pensione: hæc enim fiduci
mine, vel vt auxilia bello suscepto ferãtur aduers
stes; illud vero pro pace fruenda; fere tamen is qui
nem accipit, de tributo gloriatur; vt Reges Angl
tributum appellabant pensionem aureorum qui
ginta millium pace Piquiniaca promissum, quo
zabetha Eduardi regis Angliæ filia, Carolo VII. I
uici regis filio, nupsisset. Philippus Cominius nega
sionem aut tributum fuisse: nihil tamẽ tertium di
test. Ita quoque Turcarum reges Imperatorem G
norum *tributarium* vocant; propterea quod pac
lege dixerunt, vt annuum tributum pro fruenda
gariæ parte fisco Turcarum inferatur. Venetos itẽ
gusios, & reges Africæ maritimæ, pacis quidem
tionibus *fœderatos*, & *tributarios* appellant.

At Præcopus Tartarorum princeps, cuius imp
à flumine Volha patebat vsque ad Borysthenem,
Principes non modo fiduciarios [a], sed etiam int
rios habuit; quibus non modo se, verumetiam p
ciarum præfectos sedentes adorari iussit. Nam M
uitarum Cnezius eo habitu aduersus Tartarorũ l
pis legatos se gessit, qui propterea Dux ab aliis Pr
bus antea semper vocari solitus est: tametsi ann
XXIIII. Moschouitarum Duces Tartarorum s
tem excusserunt: ac primus quidem Basilius I. qui
gnum Dei cubicularium & Moschouitarum regem a
bat, ab imperio Tartarorum defecit: hic vero qu
imperat, *maximi Imperatoris* appellatione vtitur:
te potentia finitimos Reges, excepto Rege Tur
aut superauit, aut exæquauit: non quod iura ma
locorum spatiis aut regionum amplitudine defin
nam Eumenes fractis opibus, nihil præter arcem
obsidebatur, suum dicere poterat; cum tamen
ageretur cum Antigono Asiæ rege; qui vt pote
etiam dignitate superior videri vellet; legatis A
respondit, *Superiorem se neminem accepturum* [b], q

a *Sigismundus Liber Baro in hist. Moschouit.*

b *Plutarch. in Eumene.*

...um exertum manu teneret. ¶ Inter Principes tamen q̄- Dignitatis prærogatiua.
ignitatis prærogatiua antiquioribus Principibus
u∫publicis deberi videtur, tamet∫i opib. ac potē-
riores ∫int; vt quidē videmus inter Heluetiorum
es, Tigurinos dignitate cæteris priores e∫∫e, quo-
nuentus habentur: horū enim legatus qua∫i Prin-
egatos regum ac Rerumpublicarum admittit ac
it: ∫ententia∫que in comitio rogat: ciuitates etiam
uentus vocare con∫ueuit; tamet∫i Bernates opib.
erii finibus potentiores habeantur. à Tigurinis ∫e-
∫unt Bernates, deinde Lucernates, Vrani, qui nec
bus, nec vallo ∫cepiūtur; vti nec Suiten∫es, nec Vn-
deni∫es qui ordine proximi ∫unt Vranis: ∫equuntur
, Glaren∫es, Ba∫ilien∫es, Friburgi, Soloduren∫es.
i ∫i quis putet eo quemque ordine e∫∫e, quo ∫ocie-
ac fœdus coierunt, fallitur: nam primi omnium
n∫es, Vrani, Tugii, Vnderualden∫es, fœdus inter ∫e
∫erunt. ¶ At quoties patrocinium alterius princi-
clientela quæritur, aut offen∫ionibus acceptis tri-
n à victoribus imperatur, victi dignitatis prærog a-
ami∫i∫∫e videntur: quia non e∫t æquum, vt qui iura
tatis ac dignitatem ∫ine deminutione ∫eruauit illę-
u, ei, qui antea ∫uperior, po∫t accepta clade in alte-
ientelam conce∫∫it, aut tributum ∫oluere cogitur,
tate cedat. Id autem accidit, cum reges ac princi- Dignitatum gradus inter ∫ocios ac fœderatos.
omanorum clientelam appeterent; cæteri qui cū
anis æquo fœdere in ∫ocietatem venerant, vt He-
omanorum fœderati, ac liberi populi, æquales in
re, ac fratres Romanorum dicebantur; dignitate
n inferiores erant. Certe quidem Augu∫tus pater in
endis honorib. iis, qui in Romanorum ∫ocietatem
ientelam venerant, valde ∫e religio∫um ac diffi-
præbuit: nam Tetrarchus quidem Ethnarchis,
egibus inferiores; & vt quæque Re∫publica anti-
te ∫uperior ex∫titit, ita dignitate voluit [a] e∫∫e prio- a Io∫ephus. Tranquillus.

tamet∫i Romani, ∫tante Republica populari, de

honoribus ac dignitate minus soliciti viderentu regum ac principum cura maior est; nihilominus curiosum se præbuit Q. Marcius Philippus Ron legatus; cui cum Perseo rege honoris cōtentio fi flumen vtriusque imperii finitimum transmitter seus, quod rex esset, ad legatū populi Romani ac cusabat. Marcius hac verborum vrbanitate Pers lexit; *Maior*, inquit, *ad minorem, Perseus ad Philippu* enim Marcius statura longissimus, Perseus breuil cuius pater Philippus quoque dictus erat. Persei dens, flumen traiecit. Marcius Philippus sociorū deratorum legatis qui secum erant, id à se factu dixit; vt intelligeretur, Romanos dignitate sup fuisse. Sed grauior fuit causa quam Marcius aut ce uius omisit: quod Philippus Persei pater, pacis co ones à Romanis accepisset, ac tributum illis pepē Perseus hæres Philippi, si patris factum improbai gno debuit abstinere: quanquam imperio minir gnus erat, qui viuo ac sperante patre hæreditatem nam creuisset; & concubina genitus, fratrem iust nubio quæsitum, occidisset. Postea vero quam à Æmilio factus ac prostratus regni spem amisisset, ad Paulum Æmilium Romani exercitus imperat dedit quibus se *regem* appellabat; imperator litera cit, nec reserari voluit, nisi prius regia dignitate ab ret [a], q̃ in eum tantum conuenit, qui summam pot habet, nullius principis imperio inferiorem.

a *Liuius lib 35.*

Itaq; Frāciscus maior rex Francorū Cardinalē I nam legatū admonuit, nō ferendū esse Carolū V. I ratorē, qui fiduciarius ac vasallus esset Pōtificis ma se regē Neapolis ac Siciliæ appellare. Legatus Card Iulianum Mediceæ gentis, qui postea pontificatū ac est, admonuit ne id pateretur, contra fiduciæ tab quibus id ꝓhiberi scripsit; quanquam omnibus fi arum actis quæ ex Vaticano expressimus, non mo non prohibetur, sed etiā regis Neapoleos ac Sicili pellatio ac dignitas inseritur. Ita legati sæpius erro

igno

ortia labuntur. Eadem ratione regium nomē Bo-
ni regi adimere oportuiſſet; cum eo ipſo ſe imperii
lm ac fiduciarium profiteatur: non enim ideo, q̃a
b nguſtis Bohemia continetur, regni appellatione
iga eſt, vt quidam [a] ſcripſerunt, neq; enim regiam
iatem locorum ſpatiis metiri debemus: nā Bohe-
præfecturam Fridericus I. Imperator, regia appel-
e ſubornauit; ea lege tamen, vt nihil de maieſtate
imperii Germanici detraheretur: rex autem eſſe
poteſt, *quod nihil habet, quod non alterius nexu ac mā-
neatur.*

a Hostienſis in ca. constitutum, de teſtibus. Baptiſta. Caſtellanus, in can. ſatis tote. 6. q. 3.

Qamobrem Pius IV. pontifex Roman. Coſmū Flo-
orum Principem regē efficere cū maxime vellet,
men potuit; ac Maximilianus II. Imperator, à le-
Francorū admonitus, non incongrue his verbis in-
ſit; *Non habet Italia regem niſi Cæſarem.* Id tamen ad
rii Germanici maieſtatem, à qua pēdet Florentino-
tatus, non ad Imperatorem pertinet; etiamſi Prin-
omnes Chriſtiani, poſt pontificem max. ei loco ce-
, vel quia imperii Germanici caput eſt, vel quia diu-
a poſſeſſione id conſecutus videtur. Ita regi Franco-
oſt Imperatorem, cæteri principes cedere cōſueue-
, non tantum propter diuturnam poſſeſſionem, ſed
toto terrarum orbe nullius imperii tanta vetuſtas,
anta regū ſeries eiuſdem ſtirpis inueniri poteſt, quā
regib. Francorum, ſiue Chriſtianos, ſiue Tartaros,
Turcas, ſiue Æthiopas, ſiue Indos, ſiue Barbaros
tes. Recte igitur Baldus [b], quanquam Germanorum
erio ſubditus, regem Francorum laudis & gloriæ co-
a reges omnes ſuperare, eique merito cedere ſcripſit.
at epiſtola D. Gregorii pont. Rom. ad Childebertū
m, cuius hoc principium eſt; *Quanto cæteros homines
i maieſtas antecellit, tanto cæterarum gentium regna regni
i culmen excellit.* ¶ At ne Germani quidem Impera-
s negant, quin imperium Germanicum antea fuerit
erii Francorum prouincia, virtute Caroli Magni, na-
e Galli, & Gallorum opibus & armis parta deinde

b In conſil. petita venia. Old. drad. conſil. 69.

P 2 ab hoc

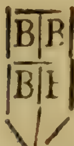
ab hoc imperio familiæ erciſcundæ iudicio auulſa
Ludouico Pii filio tribueretur; cum Carolus Caluu
corum Imperator, imperii ſedem teneret: at paul
Othones Germani principes, pontificum Rom
rum conceſſu, nomen imperatorium adepti; dign
etiam prærogatiuam, legatorum noſtrorum inſcit
ripuerunt: vt non ita pridem rex Hiſpanus tentau
gum noſtrorum legatos anteuertere; ſed Venet
Senatuſconſulto deturbatus eſt, anno MDLVIII.
tione Nuallii legati Francorum; deinde pontificis
pro collegio Cardinalium, & maximo pontific
mnium conſenſu; vbi pontificis max. exaudita vo
Reges Francorum eccleſiæ Romanæ patrocinium ſem
cepiſſe, & optimas fertiliſſimasque Hiſpani regis pro
ab imperio Francorum auulſas eſſe: quo nihil verius
genere dici potuit. Eſt enim à regibus noſtris potif
Romanorum auctoritas à contemtu vindicata,
auctæ, potentia ſtabilita. Itaque quod antea pecc
erat in concilio Tridentino; quodammodo emen
etenim Mendoza legatus Hiſpanorum cogi debui
de cócilio decedere, aut legatorum antiquum ord
ſeruare, ac Francorum ſubſequi legatos; qui quu
tercederent, quo minus Hiſpanorum legatus ord
anteuerteret; alioqui ſe concilium deſerturos, ac p
fices Gallorum decedere coacturos: legatus Hiſp
rum veteratoria fraude & callido commento, de
uit, ſe nolle quidem anteire; ſe tamen cogi non po
Francorum legatos ſequeretur. Ita ſeorſum ab o
omnium legatorum locum nactus eſt. Nec mult
legatus Hiſpanorum ab Imperatore contendit, vt
legato Francorum eodem ordine & gradu conſiſt
aut alternis diebus anteiret ac ſequeretur: vtramq;
ditionem recuſauit Buſchetus legatus Francorũ. C
cum Henricus II. rex Francorum intellexiſſet, r
pſit: tanti ponderis eſſe dignitatis prærogatiuam, vt
in eo genere ab eo fieri aut dici debuerit, niſi qu
mandatis haberet. Ferdinandus Imperator, ne vel l
ci

s vi Hiſpanis fauere videretur, vtrorumque legatos à
pri[..]onibus & conceſſu publico arcendos putauit.
Senatus Polonorum eadem negotii difficultate impe-
titus, nec alios eſſe aliis anteferendos, nec vicibus alter-
[..]is honores communicandos: ſed de legatis in vniuer-
[..]m cenſuit, vti quiſque prior Poloniæ fines ingreſſus
[..]ſſet, ita dicendi ordine priorem futurum. Ita Monlu-
[..]us Valentinorum pontifex, legatus à rege Francorum,
[..]ui legatum Hiſpanorum celeritate ſuperarat, prior in
[..]n[..]um admiſſus eſt: quo Senatuſconſulto legatus Hi-
[..]ap[..]orum, ne poſteriore loco diceret, omnino tacen-
[..]u[..]ſibi putauit. Inauditum erat, Hiſpanos cum Fran-
[..]o[..]m legatis de ordine contendere: etenim Angli, qui
[..]d[..] capitalibus diutiſſime cum Francis certauerunt,
[..]per tamen Francorum legatos prætulerunt Hiſpa-
[..]is quibuſcum perpetua amicitiæ fœdera, nulla diſſidia
[..]rceſſerunt; nam mortua Maria Anglorum regina,
[..]n in conſeſſu equitum ordinis Anglici pridie D. Ge-
[..]rgii, de honoribus cuiq; tribuendis ageretur, pro colle-
[..]i decretum eſt; *Placere ſtemmata regis Francorum cæteris*
[..]tibus poſt principem ordine priora eſſe ; & eo loco conſtitui,
[..]b[..]i antea regis Hiſpani ſtemmata fuiſſent, cum Philippus Hiſpa-
[..]s Anglorum rex eſſet. Die ſequenti, qui dies equeſtri or-
[..]i feſtus eſt; Sedem regi Francorum ad dexteram pro-
[..]e Principem reſeruari placuit; ſiniſtra Hiſpano regi
[..]oſt Imperatoris ſedem vacuam conceſſa fuere. At et-
[..]m Carolo IX. rege Francorum, vexillum Francorum
[..]uſdem magnitudinis fuit, & ex eadem materia qua
[..]rinceps ordinis ſuum componi iuſſerat: & in equitum
[..]atalogo regis Francorum poſt ordinis principem primo
[..]loco ſcribi conſueuit.

Apud nos vero, vt honorũ cõtẽtio inter principes (qua
[..]grauior nulla exſiſtere poteſt) omnino pcideretur, in le-
[..]gib. equeſtris ordinis Francorũ, quas tulit Ludouicus XI.
[..]rex, vno capite cauet; eo queq; ordine ac loco futurũ,
[..]quo in collegium equitum cooptatus fuiſſet, Imperato-
[..]ris ac regis diſcrimine ſublato. Nam vnicuique principi,

 qui

qui modo non ſit alterius cliens aut vaſallus aut æra
integrum eſt honores iudicio arbitrioque ſuo tri
re, ſibi principem locum reſeruare. Turcarum qui
fœderati ſunt Veneti, Rhaguſii, Genuenſes, Mo
uitæ, Poloni; Francorum tamen reges cęteris omni
teferendos ſibi putarunt; quos etiam *Princip*
mnium Chriſtianorum maximos; ſe vero *omnium Impe*
rum ter maximum; & quidem *Muſulmanorum om*
principem appellat; qua ętiam honoris prærogati
ipſis Chriſtianis principibus affici conſueuit: quæ a
latio ab Imperatoribus Conſtantinopoleos vna cum
perio translata videtur: nam illorum ſtemmata qua
plici B conſtant; quibus hæc verba ſignificantur, Β
ΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, ΒΑΣΙΛΕΥΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΟ
Atque hoc quidem carmine vtebantur reges Aſſyri
ſic enim Ezechiel Nabuchodonoſora *regem regum*
eſt, מלך מלכים appellat; propterea quod omnibus
regibus imperaret: deinde reges Perſarum [a] deuicti
ſyriis, eadem appellatione, qua Parthi, deinceps e
vſi ſunt; vt eſt apud Dionem. Sed nec ei cuius o
prædia alterius nexu ac fiducia tenentur, regis app
tionem, nec Ducibus, Comitibus, aut cæteris huiuſ
di principibus, maieſtatis verbum vſurpare licet. Cu
gitur princeps ęrarius aut aliorum fiduciarius, aut cli
ſummum illud imperium, ac iura maieſtatis omni c
gatione vacua non habeat, conſequens eſt, vt qua
iura maieſtatis aperiamus.

Rex Regum, Regibus imperans.

[a] Eſdras.

Quæ propria ſint iura maieſtatis. CAP. X.

CVM nihil in terris maius aut excelſius maieſtat
gum poſt Deum immortalem cogitari poſſit; [b]
enim ipſi quodammodo legati ad reliquorum hom
ſalutem creantur; æquum eſt, eorum imperium ac
teſtatem, & qui qualesque ſint, diligenter intueri; vt
omni fidelitate, cura, obedientia proſequamur: ne
de iis aliter, quam de immortalis ac præpotentis De
gatis dicamus ac ſentiamus; nã qui ſummum princip

[b] 1. Samu. 8.7. Exod. 22. 28. Paul ad Rom. ca. 14 Petri, 2. 17. Hierem. 38. Ezechiel. 17.

...tur obsequium, dedecore afficit, Dei maiestati, ... imago viuens ac spirans contumeliā infert; cum ... ...us ad Samuelem [a], à quo populus Israelitarum ... principem temere poposcerat, orationem con-... :Non te, inquit, *sed meipsum spreuerunt.* Vt igitur ...ribus, qui qualisque sit summus idemque maxi-... ...nceps, intelligatur, certis quibusdam minime ... ...garibus notis definiendus est: nam quæ summi ...cis propria sunt, si eadem subditorum communia ...s, nemo summi principis appellatione dignus sit. ... tamen de Republica scripserunt, locum hunc, ...llus est in disputatione de Republica vberior ac ..., non vti decuerat, aperuisse ac illustrasse videtur, ...ulatione, siue metu, siue odio, siue obligatione id ...n sit. Cum enim Samuel regem, quem Deus antea ...arat, sacris initiatū coram populo quasi sorte ob-... renuntiasset, *De iure maiestatis* librum scripsisse di-... quem Hebræorum sacerdotes ac magistri à regibus ...ōcerptum ac dilaceratum prodiderunt, vt liberius ...s tyrannidem exercerent. In quo quidem Philippus ...nchthon, meo iudicio, fallit; qui quæ à Samuele ad ...lū de tyrannorū crudelitate ac libidine dicta sunt, ...a maiestatis pertinere putauit; cum oratione sua ...lum à rebus nouandis; & conuersione Reipublicæ ...niora consilia reuocare vellet. Eius hæc verba sunt: ...*sit principum consuetudo quæritis? bona ciuium diri-... agros decimare, vxores alienas rapere, liberos abduce-... vt his & illis ad libidinem ac seruitutem abutantur*: ne-... enim verbo משפטים, quo vius est, ius legitimum sed ...suetudo significatur: alioqui Samuel secum ipse to-...tatione discreparet: cum enim rerum à se gestarum ...nem coram populo redderet: *Quis*, inquit, *vestrum ...lius sceleris accusare, aut peculatus, aut sordium & cor-... la postulare possit? cuius vestrum munera, siue aurum, siue ...gitum, siue quid aliud vnquam accepi*: hic populus v-... rsus ingēti plausu & acclamatione, ac omni genere ...um Samuelē ita cumulauit, vt ab nullo genere vel

a Samuel. li. 1. ca. 8.

ordine, nec leuissimum quidem munus, accepisse P[rin]cipem, vel vnquam iniuriam intulisse aperte confit[er]etur ac prædicaret. An igitur optimus ille princeps [tan]ta integritate, pietate, ac iustitia, quanta fuisse dici[tu]r, pro iure maiestatis, tyrannorum crudelitates, libidi[nes] ac stupra regibus ad imitandum proposuisset?

Græcorum vero qui iura maiestatis attigerit, vide[tur] isse neminem, præter Aristotelem, Polybium, ac Dio[ny]sium Halicarnasseum; qui tanta breuitate & obscuri[tate] scripserunt, vt disputationem potius proposuisse, qu[am] quid sentiendum esset aperuisse videantur. Sic er[go] Aristoteles [a]; *Tres*; inquit, *sunt omnino Reipublicæ pa[rtes]*; *vna in consilio capiendo*; *altera in magistratibus & munere [cu]iusque definiendo*; *tertia in iurisdictione posita.* Hic, [o]pinor, aut nusquam alibi iura maiestatis tractare vi[de]tur: quia Respublica partitionem illam, quasi totius [in] partes, nisi de gubernatione ageretur, recipere nu[llo] modo possit. Polybius [b] vero iura maiestatis non t[a]m definire, quam adumbrare videtur, his verbis: [E]st, inquit, *mixta Respublica Romanorum, ac triplici statu c[on]fusa*; *cum populus leges iubere, ac magistratus creare*; *[se]natus de prouinciis & ærario, deque maximis Reipubl[icæ] negotiis decernere*; *legatos etiam admittere ac dimitte[re]*; *consules regia quadam potestate, senatum populumque c[on]uocare, ac bellum arbitrio suo gerere posint.* Quibus ve[r]bis intelligitur, Polybium præcipua maiestatis cap[ita] complecti, cum eos, quibus illa tribuit, *summam Reip[u]blicæ potestatem habere* definiat. At Dionysius [c] Halica[r]nasseus scribit, *Reipub. potestatem Senatui à Seruio er[e]ptam fuisse, cum populo legum ferendarum, magistratu[um] creandorum, belli ac pacis, & prouocationis extremæ pot[e]statem dedisset.* Item alibi [d]; cum de tertia plebis sece[s]sione agit; *M. Valerium Consulem populo suauisse* scrib[it], *vt contentus esset leges iubere & antiquare, magistratib. im[pe]rium dare & adimere, de prouocatione ab omnib. magistr[a]tibus cognoscere; cætera Senatui relinqui oportere.* Hic præc[i]pua maiestatis capita videtur attigisse, quæ iurisconsul[ti] iunio[res]

a lib. 4 de Repub.

b libro. 6. de militari ac domestica Rom. disciplina.

c lib. 4.

d lib. 7.

niores diffusa disputatione, cum magistratuū muneribus confuderunt, eaque cum Ducibus, Comitib⁹, ponficibus, curatoribus prouinciarum, communia fecerūt. Ducibus [a] item Mediolani, Ferrariæ, Mantuæ, Allobrogum, ac plerisque Comitibus Ducum [b] subditis, summam planeque regiam tribuunt potestatem; & eo quidem errore magna pars implicatur. Et vero, quis non arbitretur eos summam habere potestatem, qui leges subditis dare; qui bellum indicere ac finire; qui magistratibus omnibus imperium tribuere ac eripere; qui tributa imperare; qui vacationes munerum ac immunitates arbitrio suo largiri; qui vitæ ius ac necis habere; qui deniq; de Republica statuere possint? at hi, quos diximus, carū cerum summam potestatem habere videntur.

Antea dictum est, Duces illos imperii Germanici subditos ac fiduciarios esse, vicarios ac legatos Imperatoris appellari: ab ipsis etiam imperatoribus in bonorum suorum possessionem mitti, vel vt nostri loquuntur, *inuestituras accipere*; fidem Imperatori dare; denique Imperii Germanorum ciues ac subditos origine ipsa definiri, qui imperii Germanici finibus nati & editi sint. quis igitur summam potestatem eis tribuat, qui aliena iurisdictione, alienis imperiis, alienis legib. teneantur? Diximus Galeacium I. Vicecomitem Mediolanensem, apud Imperatorē maiestatis accusatum, ab eoq; damnatum, ac diuturno carceris squalore necatum; quod tributa subditis sine Imperatoris concessu imperasset. At si quis contra leges, vi, clam, aut precario iura maiestatis vsurparit, num idcirco sui principis obedientiam ac fidelitatem eiurabit aut præscribet? nam illi seipsos *imperii principes, ac imperatoris vicarios* appellant; nec *Maiestatis* aut *Regiæ dignitatis*, sed tantum *celsitudinis*, aut *serenitatis* appellatione vtuntur: nec si velint, possint, nisi prius imperii Germanici desertores seipsos profiteantur; vt quidem Galuagno Vicecomiti Mediolanensium contigit; qui graues suæ temeritatis pœnas dedit. Planum etiam fecimus, Insubriæ ciuitates omnes imperii Ger-

[a] *Castrensis, cōs. 196. li. 2. Decius, consil. 192. Curtius iunior, cons 1. n. 29. & 30. & cons. 1. n. 8. Paris cons. 1. nu. 5. li. 1. Boßius, ti. de crimine maiest. n. 52. & in tit. de reg. nu. 1 de Ducib. Mediolani, Mantua, Ferra. Sabau. Soc. cōs. 4. li. 3. Ias. consi 227. lib. 7. Cacherranus, decis. Tedemont. nu. 1.*

[b] *Brunus, de comitatu Astēsi. post. Bar. Bald. Angel. Aret. Castrensem, Imolam, Iserniam, Cumanū, Alexandrum. Barbatiam.*

Germanici finibus contineri: deniq; demonstrauimu quot & quantæ absurditates inde consequantur, si den clientes ac vasallos (eos intelligo qui nihil possident, non alterius fiducia teneatur) iura maiestatis habere: n ista ratione principes ac subditi, domini ac serui, legibu iisdem, ac eodem iure æquarentur.

Quæ cum absurda sint, & illa ex quibus hæc sequũtu falsa videri necesse est, eosq; q alterius fiducia tenentu & quib. imperatur, seu vi, seu sponte, etiamsi cætera, qu diximus, iura maiestatis habeant, summo tamẽ imperi vacare; multo magis etiam legatos, vicarios; præsides, re ctores prouinciarũ, dictatores; tametsi magnam habeã in Republica potestatẽ, maiestatis iure carere: nam iur maiestatis eiusmodi esse necesse est, vt summo quiden Principi tribui, magistratibus aut priuatis non possin aut si summis Principibus ac priuatis communia sint, iu ra maiestatis esse desinant. Et vt corona, si in partes di tracta, aut aperta fuerit, nomẽ amittit: ita maiestatis iu ra pereunt, si cum subditis communicantur. Quamob rem, cum Carolus V. Rex Francorum, vrbem & agrur Monspeliensem cum rege Nauarro cõmutaret, vt Ma ta ac Melauno frueretur, capita maiestatis in tabulis cõ mutationũ enumerari iussit; deinde subiecit ea iura soli Regis Francorum esse, & ab eo in solidum possideri. Il lud etiam Iurisconsultorum [a] communi quodam decre to constat, *ea iura nec cedi, nec distrahi, nec vlla ratione abalie nari à summo principe posse: atne vlla quidẽ temporum diutur nitate* [b] *præscribit*: quæ propterea Baldus *sacra* [c] *sacrorum*, Cynus *indiuidua*, [d] appellat.

Ac si qdẽ summ⁹ princeps ea cum subdito communi cauerit; ꝓ seruo imperii socium habiturus est: ipse v. ius maiestatis amittet, nec summus Princeps erit, quia *sum mus is dicitur, qui nec superiorẽ nec eiusdẽ imperii socium habet* Et quemadmodum Deus opt. max. Deum sibi parem efficere non potest, quia infinitæ sit potestatis ac ma gnitudinis; duo vero infinita vt sint, fieri nullo modo potest; id enim naturæ perspicuis demonstrationibus

patet

a *Alex. in l. filia quã pater. de liberis & post. Card. Florẽt. & Iason. in proœm. feud. Martin. Lauden. in c. 1. qui feudum dare Imol. in rubr. de verb. oblig.*

b *Bald. cõs 274. li. 3. & cõs. 303. eod. Clau. Aquens. in summa, tit. qui feudũ dare. limit. 1. & 12. Molina. tit. de feudis. §. 46. q. 1. & 2. Magister præses. tit. de Reg. decis 1.*

c *In proœmio feudor.*

d *Cynus, in l. si viua matre, de bonis mater. C. Bald. in auth. hoc amplius, de fideicom. C. Ange. Bal in l. omnes, de præscript. 30 annor. C. Platea, in l si quis, de decurio. Felin in Rubr. extra. de præscript. Ioan. Andr. in c. vlt. de præbendis. li. 6. Alex. consil. 141. li. 1. nu. 2.*

pet: ita nec princeps summus esse possit, qui subditum imperii socium esse patiatur. Ex quo sequitur, *Iurisdictionem*, quam Aristoteles tertiam Reipublicæ partem facit, maiestatis propriam non esse: quia omnibus magistratibus æque ac Principi congruit: nec magistratuum creationem, quæ in subditos etiam conuenit, qui non modo magistratuum ministros domi ac militiæ, verumetiam ipsos magistratus creandi, sæpe ius habent. Nam Tribuni militares, quibus imperium ac iurisdictio militaris tributa est, à consulibus creari consueuerant. Interrex etiam Dictatorem dicebat; hic magistrum equitum. Denique vasallis, quibus in fiduciæ formula attributa iurisdictio est, magistratus ac iudices creare licet, eisque imperium adimere. Idem iudicandum relinquitur de pœnis, quas à magistratib. decerni videmus: tametsi potestatem omnem Principi ferunt acceptam. Consilium item de Republica capere non magis ad maiestatem pertinet, quam premiorum ac pœnarum potestas: cum id proprium sit Senatus, cuius officium à Principis officio diuisas habet rationes; potissimum tamen in populari statu, cuius summa potestas penes est multitudinem, quę semper est consilio ac prudentiæ inimica. Ex quo perspicitur, nihil eorum, quibus Aristoteles Rempublicam contineri dixit, maiestatis proprium esse. [a]

[a] Aristot. li. 4. de naturali auditu.

Nec satis est id quod Dionysius Halicarnasseus de M. Valerio Consule scripsit, *legum ac magistratuum potestatē penes populum fuisse*, ad indicanda iura maiestatis, vt antea dictum est: at ne legis quidem sanciēdæ potestas, maiestas propria sit, nisi principis legem intelligamus; quia magistratuum suæ quoque leges sunt, quas in suæ ditionis homines ferre possunt, dum nihil contra Principum leges sanciatur. quod vt planius intelligi possit, leges propria sui acceptione definiemus, *recta summæ potestatis iussa, siue vnius, siue omnium, siue paucorum sit potestas.* Sunt qui legem [b] à priuilegio diuidant; quod *Priuilegium* vnius sit aut paucorum: lex autem omnes ciues, aut certe

[b] Festus in verbo, Rogatio.

maximam

maximam ciuium partem complectatur; aut quia de rebus vniuersis, illud de singulis feratur; si cons publico tantum decernatur, id *Senatusconsultum*; si à p be sola, *Plebiscitum*; quod neque patritios teneat, ne nobiles. Sed cum ea res ciuilium dissidiorum materi præbeat, summopere cauendum est, ne plebiscita in R publica locum habeant, nisi populus vniuersus iisd teneatur; id quod Romæ fieri necesse fuit, post g ues plebis ac patrum discordias: quæ vt sedarentur, Horatius Consul primus centuriatis vniuersi po comitiis rogationem tulit, vt plebi seorsum à patri & nobilitate legem iubere liceret; eaque patritios nobiles teneret: sed quia patres iussa plebis ferre nō p terant, eadem lex iterum atque iterum à Q. Horten & Publilio Philone dictatoribus lata est: quibus te poribus plebiscita dici desierunt; sed quod plebs sci rat, *lex* appellari cœpit: siue ad singulos, siue ad vni sos pertineret. Quæ vero magistratus per sese iusser aut vetuerant, *edicta* dicebantur, non *leges*. Est er *Edictum*, vt M. Varro definit; *magistratus iussum*: ed etiam magistratus cum interdicit. Edictis autem n tenentur vniuersi; at ne singuli quidem, nisi sint in e ditione qui edixerit aliquid, quod legibus aut Senat consultis, aut maiorum magistratuum iussis, dissen neum non sit. Neque tamen edictorum perpetua est, sed quoad magistratui æquum videbitur, & qua diu imperium habiturus est. Et quoniam Romæ r gistratuum annua fere potestas erat, edictorum qu que vim, ad summum annuam fuisse constat: Itac successores in eodem magistratu, edicta prius lata, probare oportuit, aut improbare: si quid contra leg aut diutius longiusve quam iubentis imperium pa ret, ediceretur, ratum non erat. Quod cum C. Ver fecisset, his verbis accusatus est à Cicerone; *Qui plu mum* [a], inquit, *edicto tribuunt, legem annuam appellant plus edicto complecteris quam lege.* Et quoniam Augu oppressa libertate tribunum plebis [b] se fecerat, sua iu

a *In pretura vrbana.*
b *Tacit. in prin. lib. 1.*

me

ore magistratuum *edicta* vocabat; quæ vero se rogante populus iusserat, *leges Iulias*: qui mos ab Augusto ad omnes Imperatores postea dimanauit: qui quod re ipsa summam potestatem ac imperium contra leges vsurpa-nt; eorum edicta pro legibus [a], ac tandem *cōstitutiones principum* dici cœperunt, siue vnius essent, siue plurium, siue omnium, siue in perpetuum, siue ad breue tempus quid ediceretur. Verbis igitur abutuntur, qui edicta, quę propria sunt magistratuum, *leges* appellant: illud tamen teneamus, iubendæ legis potestatem eorũ tantum esse, qui summum imperium habent, id est, qui suis imperiis nō modo singulos, sed etiã vniuersos obligare possunt. a *l.1.de legibus.*

Hic aliquis occurrat, Senatum [b] ius facere posse, & q̃-quamq; in Republica maxima fuerũt, de iis senatum Romanorum decernere cõsueuisse. Quæ sit aut esse debeat in omni Republica senatus auctoritas, id quidẽ suo loco: nunc illud tantum, senatui Romano ab exactis Vrbe regibus, vsque ad Tiberii Cæsaris dominatum, leges iubere non licuisse, sed decreta tantum annua, quæ tamen nec populum, nec plebem tenebant. In quo pleriq; falluntur, ac imprimis Conanus, qui Senatui [c] Romano perpetuam legis condẽdæ potestatem tribuit: nam Dionysius [d] Halicarnasseus, qui M. Varronis commẽtarios diligenter euoluerat, scribit, Senatusconsulta nullam vim legis habuisse, nisi plebs ea probaret: & quæ populus probauerat, annua tantum erant, nisi rogatione ad populum, vel ad plebẽ, vim legis adipiscerentur. Athenis quoq; annua fuisse Senatusconsulta planum est ex oratione Demosthenis aduersus Aristocratẽ: de rebus autem grauioribus ad populum ferebatur. quod Anacharsi philosopho valde ridiculum visum est, vt sapientes Athenis consilium caperent, ac rogationes ferrent, furiosa vero plebs statueret ac decerneret. Senatus igitur consilium capiebat ac decernebat, populus vero decreta consultave sanciebat: sic enim sæpe Liuius, Senatvs decrevit, popvlvs ivssit. Sæpius tamen magistratus ac Tribuniplebis decreta Senatus quodammodo legis

b *l.non ambigitur, de legibus, ff.*

c *lib.2.cap.de senatu.*

d *lib 4.& 7.*

legis vim habere patiebantur, nisi plebi detrimento . rent, aut de populi maiestate detrahere viderētur. N Latini, qui verborum ac rerum puritatem consecta . tur, *imperium in magistratibus*, *auctoritatem in senatu, p* . *statem in plebe, maiestatem in populo inesse* dicebant [a]: quo *maiestatis* verbum proprium est eorum, qui Reipubl gubernacula moderantur.

a Cicero pro Rabirio perduell.

Ac tametsi lex Iulia, rogatione Augusti ad populū ta, maiestatis teneri vellet eos, qui magistratum [b] vic uissent, ac historiarum scriptores interdum [c], ipsiq; Iu sconsulti [d] *maiestatis* verbum consuli ac prætori tribu id tamen minus proprie. Neq; vero nostris legibus r iestatis crimine tenetur, qui Principes, Duces, Comit Magistratus læserit; sed is tantum, qui summum Prin pem violauerit. Ita quoq; Sigismundi Augusti Regis l loniæ legibus, quæ de maiestate latę sunt, [e] solius Prin pis persona excipitur, quæ propria maiestatis [f] est app latio. Quo fit vt Saxoniæ, Bauarorum, Allobrogum, l tharingorum, Ferrariensium, Florentinorum, Mant norum Duces, à *maiestatis* appellatione abstineant, *c* *tudinis* verbo contenti, aut *serenitatis*, quam sibi Dux V netorum tribuit; qui re vera Princeps est, id est, prim quia nihil aliud præter cæteros patritios habere videt quā principem in Republica locum ac dignitatem in mnibus collegiis, quibus pręesse, ac suffragium extre ferre suo iure potest. ¶ Et quemadmodum Romæ im ria magistratuum singulos ciues tenebant, nisi senat consultis derogarent; senatus vero decreta quæ plebi tis non repugnarēt, magistratus ipsos quodāmodo ol gabant: hic lege ipsa, id est, totius populi iussu, & ma stratus, & senatus, & plebs ipsa tenebatur. non alite pud Venetos magistratuū edicta singulos ciues, & l quęque iurisdictionis obligant; decemuirorum aut collegium magistratibus singulis potentius est; sena decemuiris: consilium, id est, omnium patritiorum co cta multitudo, iura maiestatis habet, ac senatū cæter que magistratus imperio cōtinet. Quod si decemuiri qua

b l.3 ad l. Iul. maiest.
c Liuius lib. 7. & 8.
d l. Prætor ait. de noui operis.
e Anno 1538.
f l. vlt ad l. Iul. maiest.

natis sententiis dissideant, coguntur sapientum collegia: quib⁹ etiam inter se discrepantibus, res ad senatum, & postremo ad consilium patritiorum defertur, si rei pondus & grauitas, aut Reipublicæ maiestas agi videatur. Itaq; si quid decernitur pro collegio decemuirorũ, hæc verba decreto subiiciuntur; IN CONSIGLIO DI DIECI. Cui si coniuncta fuerint collegia sapientum, addi solet, CON LA GIVNTA Si vero in senatu decernatur, his verbis significatur, IN PREGADI. Si in comitio patritiorum, hæc verba subiici consueuerunt, IN CONSIGLIO MAGIORE: nam in his tribus collegiis omnia fere quæ ad leges & mores, quæque ad Remplicam pertinent, transiguntur, præter illa negotia quæ *septemuiri* (id autem secretius est Reipublicæ consilium) decernere per se ipsi consueuerunt.

Quamobrem & quæ senatus, & quæ decemuiri decernunt, pro legibus quidem eatenus habẽtur, quaten⁹ æquitas ipsa postulare videtur: interdum tamẽ perpetuã vim adipiscuntur, vt edicta Prætorum; quę si æqua ac iusta viderentur, successores ea probare cõsueuerant, quibus tamen obligari non poterant. At Iulianus Iurisconsultus, anteriorum Prętorũ, optima quæq; edicta in vnũ veluti corpus collecta, & in libros nonaginta ordine quæque suo digesta, Imperatori Adriano obtulit: à quo prętecturam vrbis Romæ pro tanti laboris præmio consecutus est; ac nepoti Didio Iuliano ad imperiũ Romanũ viam muniuit. Adrianus etiã senatui persuasit, vt nõ modo edicta, q̃ Iulianus selegerat, sed etiã eius scripta ꝓ legibus [a] essent, quæ tamen edictorum nomen retinuerunt; quod plerosq; fefellit, qui leges illas ꝓ edictis Prætoriis habuerũt. Ita quoq; Iustinianus, Adriani exemplo multa q̃ iurisconsulti ad edicta prætorũ post Iulianum scripserant, nutu arbitrioque suo circumcisa, pro legibus haberi, sanctione adhibita [b], iussit: quæ etiã edictorum nomen sibi vindicarunt; sed perinde leges sunt, vt ea quæ quisque in sua Republica princeps, de Iurisconsultorũ aut Curiarum decretis pro legibus haberi iussit; vt sæpe

a l. 2. de veteri iure en. de. C.

b In proœmio Pandectar.

vt sæpe Reges nostri ius constitutum, quod iudicio vsu diuturno comprobatum est, pro legibus valere serunt, id est, sanxerunt: quod his verbis significa SANCIMVS, IVBEMVS. quæ verba maiestatis pro sunt: est enim *Sancire nihil aliud quam Iubere:* vt Postun Consul in concione populi; *Nego*, inquit, *iniussu po quicquam sanciri posse, quod populum teneat.* Magistratus tem qui rogationem ad populum ferebat, his verbis spicabatur; QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIXQ. SIT BIS AC REIPVBL. VELITIS IVBEATIS. & in extren SI QVIS ADVERSVS EA FECIT, FECERIT, &c. quam Sanctionem appellabant, qua pœnarum ac præmior tota vis continebatur: quibus verbis, nec Senatus in cernẽdo, nec magistratus in edicẽdo, vti consueueru. Pœnas item ac præmia, quæ legibus includi consue runt, tota ratione differũt à pœnis magistratuum & c legiorum; quæ fere mulcta pecuniæ, aut verberibus finiuntur: nec vero capitis pœnam [a] vllis magistratu edictis complecti fas est, sed tantum lege ipsa; idque tere senatusconsulto [b] cauetur.

a Bartol. & Bald. id l. cunctos populos, de summa trinit.
b In actis Curiæ Paris. libro Olim. col. 51.

Primum ac præcipuum caput maiestatis.

Hoc igitur primum sit ac præcipuum caput ma statis; *legem vniuersis ac singulis ciuibus dare posse.* neq tamen id satis est, sed id fiat oportet sine superioru aut æqualium, aut inferiorum necessario consensu: qui necessarius est superiorum in ferenda lege conse sus, hunc re vera subditum confiteri necesse est; si æqu lium, imperii socios habere; si inferiorum, seu Senat seu populi summo imperio vacare: nam principum senatorum nomina, quæ in legibus sæpe inscripta vid mus, vel ad gratiam, vel ad testificationem, vel etiam pondus vtilia videri possint; vt consilio ac prudent Principum leges latæ videantur: minime tamen nece saria sunt. Exitant adhuc ad Dionysii, leges Philippi ac Ludouici [d] Crassi; quæ præ se ferunt Reginarun Annæ inquam & Adellæ, tum etiam Roberti & Hug nis nomina ac sigilla. ¶ Quod autem maiestatis præcipi um caput esse diximus, *vniuersis ac singulis ciuibus legem d*

c Anno 1060.
d Anno 1129.

cer

; postrema verba ad priuilegia spectant, quæ Princi-n, qui Reipublicæ gubernacula suo iure moderan-, propria sunt: *priuilegium* [a] *appello legem, in vnum aut cos ciues latam, siue ad eorum commoda, siue ad detrimenta spectet. Priuilegium*, inquit Tullius [b], *de meo capite lum est*: legem Claudiam intelligit, vt aduersus eum quæstio haberetur de ciuibus, cõtra prouocationem capitali supplicio affectis; de qua sæpe & in senatu & coram populo questus est; cum diceret lege duodecim extum esse, *ne priuilegia, nisi comitiis centuriatis*, id est, ab vniuerso populo, *irrogarentur*: sic enim lex duodecim; PRIVILEGIA, NISI COMITIIS CENTVRIATIS, NE IROGANTO: QVI SECVS FAXIT, CAPITAL ESTO. quæ tamen priuilegia commodum allatura sunt, recti *beneficia* dicuntur. Id autem omnium Iurisconsultorũ scriptis ac sententiis perspicuum fit, beneficia, immunitates, vacationes à muneribus, & omnia omnino priuilegia, maiestatis propria esse.

a Cicero lib. De legib.

b Cicero pro domo sua, & reditum in senatu.

Priuilegium capitale.

Si quis illud mihi opponat, magistratus ipsos sæpe legibus soluere, sæpissime senatum id Romæ fecisse, idem o illi reponam quod Papinianus; *Non quid Romæ fiat, sed quid fieri debeat, spectandum esse.* nam lege Cornelia tribunitia prohibetur senatus Romanorum quemquam legibus soluere, nisi ducenti Senatores adsint; quæ exceptio tributa senatui videtur propter difficilem vniuersi populi conuocationem. Illud etiam obiici possit, *consuetudines non Principis iudicio, vel imperio, vim obtinere*: est autem consuetudinis [c] fere vis eadem quæ legis ipsius: ita Princeps legum, populus morum magister esse videtur. Quæ vt vera sint, consuetudo tamen sensim, & summa omnium volũtate in hominum animos illabitur, ac temporis diuturnitate vim acquirit: lex autem momento sese exserit, ac imperantis iussu sæpe nolentibus ac inuitis latur: quam propterea Dio Chrysostomus tyranno cõsuetudinem regi similem esse scripsit [d]. Legum etiam vis multo maior est quam morum: Nã legibus mores antiquantur; leges moribus non item; sed in magistratuum

c l. de quibus l. diuturna, de legibus.

d In libro περὶ ἐθῶν.

a l. 2. quæ ſit longa conſuetudo C. Bart. Bal. Alber. in l. de quib. de legibus.

officio ac poteſtate poſitum eſt, leges, quæ cõſuetu quodammodo exoleuerũt, ad vſum reuocare[a]: coi tudo nec pœnas, nec præmia proponit, quæ legum pria ſunt; niſi lex quicquam permittat quod antea tum eſſet: denique conſuetudo precariam vim hab quamdiu Principis arbitrio videbitur; at ſi conſueti ſanctionem ſubiiciat, legem efficit. Ex quo perſpic *leges ac mores ab eorum, qui ſummam in Republ. poteſtatei bent, arbitrio ac voluntate pendere.*

Hoc igitur primum ac præcipuũ maieſtatis capu iuſmodi eſt, vt cum ſubditis communicari non poſ tametſi Princeps aliquando populuſve vni ex ciuii gum condẽdarum poteſtatem facit, vt eandem vin beant, ac ſi Princeps ipſe condidiſſet. quod Laceda nii Lycurgo, Athenienſes Soloni permiſerunt, vter men ſuæ Reipublicæ procurator exſtitit, nec ſua, ſe puli poteſtate precario vſus eſt: nec eorũ leges vim v haberẽt, niſi populus ſubiecta ſanctione illas prob Illas quidẽ leges illi ſcripſerunt, ſed populus iuſſit; runt, ſed populus ſciuit; ac fere ſemper in populari ptimatũ ſtatu, lex ab eo nomen accipit, qui rogatio tulit, ſi lex populo placuit; ſin diſplicuit, antiquat eſt, vt Feſtus ſcribit, *in morem priſtinum reducitur*. Cu nim decemuiri legum condendarũ à populo extra cationem Romæ creati, legatos in Græciam ad lege ſcribẽdas miſiſſent, ac duodecim tabulis optimas q complexi fuiſſent, populũ vniuerſum cõuocari iuſſ qui leges publice propoſitas intueretur ac diſpicere dem poſt trinundinum, quod temporis ſpatium i rendis legibus præſcribi conſueuerat, populus con centuriatis carmen illud duodecim tabularum pro bus valere[b] iuſſit, id eſt, ſanciuit. Cuius autem pote eſt legem iubere, eiuſdem[c] eſt abrogare, derogar rogare, ſubrogare; cum omnino lex antiquatur aut te ſui quadam, aut interpretationẽ, aut caput alie æquitati ac legi conſentaneum accipit. ¶ Magiſtrat quidem officium eſt leges ex æquo bono interpre

b Liuius lib. 3.

c l. 1. l. 3. de leg. C. l. fi. C. uſt. de i ... C. l. 1. de conſtitut. prin. l. Saluius, de legat. præſtand.

ea

e...que tùm ad lenitatem, tum ad acerbitatem [a] flectere; d...n tamen caueant, ne leges nimia vi flectendo perrũp..., etiamsi leges iniquæ sibi videantur, sed Vlpianum a...liant: *Dura lex*, inquit, [b] *sic tamen scripta est: quod si leg... æquitatis obiecta specie perrumpere iudex audeat, infamia ...etur* [c]. Huc igitur pertinet lex antiqua, quam alius L...*oriam*, alius *Platoriam*, ego *Prætoriam* esse puto, quam T...pinianus de Prætoris iurisdictione latam significat, c...m vrbano Prætori licere scribit, leges supplere, corrig...re, emendare: quod quidẽ modice, vel etiã intra mo...dum fiat oportet; alioqui magistratui leges arbitratu suo ... voluntate conuellere ac labefactare licet: tum etiam ...s edictis populum aut Principem tenere; quod ab...surdum esse antea diximus.

Hac igitur iubendæ ac tollendæ legis summa potesta...t, cætera maiestatis capita venire perspicuum est: vt ve...rissime dici possit: summũ Reipublicæ imperium vna re ...omprehensum, scilicet vniuersis ac singulis ciuibus le...ges dare, à ciuibus accipere nunquam: nam bellum ho...stibus suo iure indicere, aut pacem cum iisdem inire, ...metsi diuersum quiddam habere videntur à legis ap...pellatione, hac tamẽ lege; id est, summæ potestatis iussu ...eri constat. Sic etiam maiestatis proprium est de pro...uocatione à supremis magistratibus cognoscere, ac ma...ioribus magistratibus imperium dare & adimere: vaca...tiones item munerum ac immunitates largiri; legibus ...iues soluere; vitæ ius ac necis habere; nummis pretium, ...omen, figuram tribuere; ciues omnes iureiurãdo adi...gere: quæ omnia imperandi ac prohibendi summa po...testate veniunt: id est, legẽ ciuibus vniuersis ac singulis ...dare, nec ab vllo præterquã ab immortali Deo accipere. ...Dux igitur qui subditis quidẽ omnib. legem dat, ab Im...peratore tamẽ aut pontifice; aut à Rege legem accipit; ...ut eiusdem Imperii socium habet; summo imperio va...cat. Pacem dixi, quia superiorem quodammodo is ha...bere videtur, qui eiusdẽ imperii socium habet, sine cu...ius ope & consensu nihil imperare, nihil efficere potest:

[a] l. respiciendũ. de pœnis.

[b] l. prospexit, qui & à quib.

[c] l. 1. fin. de quæstio. l. 1. ad Turpil. l cum prolatis, de re iudic. l. diui. l. pœnam, l relegati. de pœnis. ff.

Secundum caput maiestatis.

multo minus si alterius vicarius est ac legatus. ¶Sed legis verbum latissime patet, propria quædam mai[...] tis capita definiamus, preter eam quam dixi iubend[...] gis potestatem: scilicet bellum indicere, aut pacem [...] re: quo iure maiestatis nullum fere maius [a] esse pc[...] quia sæpissime ab exitu belli Reipublicæ exitium au[...] tus pendet: & quia plus à bello periculi quam à pac[...] minet; plebi quidē Romanæ licuit pacem iubere; b[...] vero indicere, nisi comitiis populi centuriatis, nō li[...] quoad plebi iubendę legis facta potestas est, vt ante[...] ximus: itaq; bellum aduersus Mithridatem lege Ma[...] indictum est; & Gabinia lege aduersus piratas, Sul[...] aduersus Philippum II. Macedoniæ regem: pax iten[...] cta cum Carthaginensibus Marcia lege. Et quoniā [...] sar aduersus Gallos iniussu senat⁹ ac populi bellū g[...] Cato Vticensis [b] censuit in senatu, legiones Rom[...] domum reuocari, Cæsarem vero Gallis dedi opor[...] Ita quoq; populus Atheniensis bellum aduersus M[...] rēses, deinde aduersus Siculos, post etiam aduersus [...] cedoniæ Reges geri mandauit. Hic exempla quæ[...] breuiter proposui, clarissimarum & quidem popul[...] Rerumpublicarū: nam de statu regali nemo est, opi[...] qui dubitet, omnem belli ac pacis potestatē penes [...] gem esse: cum etiā leuissima quæq; in eo genere ini[...] Regis fieri prope sit capitale, si Princeps admoneri [...] tuit: vt in pace Cameracensi [c], nostra ætate inter F[...] corum ac Hispanorum Reges omnib. horis ac mon[...] tis literæ hinc inde circumferebantur: at in popula[...] optimatum statu, posteaquā indictum est hostibus [...] lum, cætera senatus cōsiliis ac decretis; interdum et[...] Imperatoris vnius imperio ac voluntate geruntur: [...] nihil in bello periculosius est q̃ cōsilia ꝓdere; per[...] gari tamen necesse est si ad populū feratur: Itaq; in G[...] corum ac Latinorū historiis legimus, bellicas res vi[...] imperatoris nutu, consilio, voluntate gestas; aut si q[...] grauius esset, senatus decreto, nec ad populum quic[...] in eo genere promulgatum, præter rogationem bell[...]

a l. 1. vt armorum vsus C. authentica de armis. Aufrerius in titulo de guerris. Feraldus, priuil 19. Afflict. tit. 1. li. 1. cōstit. Neapol.

b Plutarch. in Catone Vticēsi.

c Anno 1559.

m aduersus hos vel illos geri iubebatur.¶ At si quis ,sæpe consilio senatus ac iniussu populi Romani um indictum esse: id quidem aliquando, rarissime en, contigisse fateor: sed in eo ipso senatus iura maitis vsurpare consueuerat, nisi Tribuni plebis, liber; custodes, vigilarent ac intercederent: vt apud Lin; *Controuersia*, inquit, *fuit vtrum populi iussu indicere- bellum, an satis esset S. C. Peruicere tribuni, vt Q. Consul ello ad populum ferret: omnes centuriæ iussere.* Verbo *cen- arum* satis intelligitur, ab vniuerso populo, non à ple- sola id iussum fuisse: quia plebis comitia non centu- im fiebant, sed tributim. Interdum vero senatus i- bellum indici noluit sine populi iussu. Nam Livius [a] secundo bello Punico, *Latum*, inquit, *ad populum vel- t iuberent populo Carthaginensi bellum indici.* Idem ali- [b], *Ex SC. populi iussu bellum Prænestinis indictum.* Rursus [c], *auctoritate patrum populus Palæpolitanis bellum fieri ius-* Idem paulo post, [d] *Bellum fieri Æquis iußit.* Et cum ad- rsus Samnites bellum susceptum est, *Patres solemni mo- indicto, decreuerunt vt de ea re ad populum ferretur*: Verbo *emni* significat Liuius id fieri consueuisse. Idem con- a Hernicos [e], *Populus hoc bellum frequens iußit.* Et contra [f] estinos, *Bellum ex auctoritate Patrũ populus aduersus Vesti- s iußit.* Eadem fuit apud Tarentinos, quamdiu statum opularem tulerunt, indicendi belli ratio. Sic enim Plu- rchus; *Ex auctoritate senatus populum Tarentinum Roma- is inferri bellum iußisse.* Idem quoque Liuius [g] de statu Æ- olorum, qui populari imperio regebantur, scribit, *eo- um legibus vetitum, ne quid de bello vel pace decerneretur, ni- in Panætolico & Pylaico concilio.* Et quoniam Polonorũ, Danorum, Suecorum nobilitas iura maiestatis ad se per- inere contendit, non licet bella Regibus aut indicere, ut indicta suscipere, sine auctoritate ac consensu nobi- itatis, idque Casimiri Magni lege cautum est; *nisi neceßi- tas vrgeret.*

a lib. 1. decad. 3.
b lib. 1. dec. 2.
c lib. 8. dec. 1.
d lib. 9. dec. 1.
e lib. 5 dec 1.
f lib. 8 dec. 1.
g lib. 31.

De pace tamen senatus decernere iniussu plebis consueuerat; vt videre est in omnibus fœderibus, quæ Ro-

manos inter ac Latinos percussa fuerunt: at etiam
ali bello senatus omnia iniussu populi confecit; tu
tu scilicet Italico, ne populi cõuocatio difficilis, ac
culosa dilatio Reipublicæ detrimentum esset alla
Quinctiã Imperatores ipsi ac belli duces de bello a
ce iniussu plebis ac senatus statuebant, idque potis
cum extra Italiam bellum gereretur, aut cum ab h
bus obsiderentur; nam secundo bello Punico tres S
ones omnia fœdera per se ipsi cum Afris & Hispan
fecerunt; quæ tamen postea vel à senatu vel etiam a
pulo probari consueuerant: sin populo senatuive d
cuissent, nihil ratum erat, sed obsides ab Imperato
dati vel capite luere, vel hostibus seruire cogebantu
Consul Mancinus; qui quod fœdus à se cum Num
nis ictum à senatu repudiaretur, deditus est hostibu. I
lud est quod apud Liuium Senator Carthaginensis
manorum legatis obiecit: *Vos*, inquit, *cum Lutatius*
sul primo nobiscum fœdus icit, quia neque auctoritate patr
nec populi iussu ictum erat, negastis vos eo teneri. Itaque a
fœdus publico consilio ictum est. Idem de Manlio
proconsule; *Gallogræcis*, inquit, *bellum illatum, non ex s*
tus auctoritate, non populi iussu: quod quis vnquam de sua s
tia facere ausus est? Id oratione ab aduersario contra M
lium absentem dictum est: quia interdum id fiebat
exemplis docuimus.

At Sp. Postumius consul, quia exercitus Roman
rum inter Appennini montis angustias obsessus fa
prius interiisset, quam senatus aut populi iussa exa
ret, pacis conditiones, quantumuis iniquas, ab hostil
accepit; vt se exercitumq; Romanum ex illis angusti
riperet: cum autem exercitus inermis Romam rediis
a Liuius lib. 9. dec. 1. vna cum ipso consule, populus pacis conditiones re
cit. Itaque Consul in concione populi; *Cum me*, inqui
seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi: qua tamen, qua
iniussu populi facta est, non tenetur populus Romanus, nec qu
quam ex ea præter corpora nostra debentur Samnitibus; ded
mur per feciales nudi vinctique. At ne *pacem* quidem a

p

uit Consul, sed *sponsionem*. Nam iusiurandum à Cō-
x à militaribus tribunis cæterisque ducibus expres-
est, & obsides sexcenti à Samnitibus accepti, quos
.te, si vellent, potuissent: sed in eo peccatum est à
.nitibus, quod à singulis militibus idem iusiurādum,
d à ducibus, non extorserint; vt si populus Romanus
em repudiaret, ipsi ad Samnites captiui: aut in fauces
pennini, vnde erepti fuerant, redirent: cui conditioni
uissent, vel ab Senatu coacti, perinde vt consul ipse,
em tamen Samnites à patre patrato deditum accipe-
ecusarunt. Nam in consimili causa post cladem Can-
nsem, cum octo millia militum captiuorum Annibal
omam misisset, vt libertatem auri pondo in singula
oita redimerent, neque senatus annuere vellet, sed
creuisset deinceps ciuibus Romanis aut seruiendum,
t moriendum esse: Consules edixerunt vt milites an-
diem statum ad hostes redirent, omnes edicto parue-
nt, præter vnum [a] qui veteratoria fraude datam hosti
lem, callida interpretatione eludere tentarat: hunc
natus vinctum ad Annibalem misit. Aut si durum se-
atui videretur, iuratum exercitum Samnitibus dede-
e, pacis conditiones ratas habuisset; vt Ludouicus
XII. Rex Francorum Tremolii Ducis sponsionem da-
is obsidibus in capitis pœnam, ratam habuit: contra
uam fecit Canolius dux Anglorum: nam cum se absen-
e ii qui in arce Erualli obsidebantur, deditionem datis
obsidibus se facturos spopondissent, dux Anglorum in
arcem rediens, sponsionem repudiauit: quod cum duci
Andium qui arcem obsidebat, denuntiatum esset, obsi
des occidi [b] iussit. Alioqui si ducibus pacem aut fœdus
arbitrio suo ferire liceret, Principes ac populos legibus
iniquissimis obligarent; quo nihil absurdius, cum ne
procuratori quidem integrum sit, vt vel de re minima
transigat iniussus [c].

At in Venetorum & Heluetiorū rebuspublicis omnia
de bello ac pace per senatū, nihil fere per populū decer-
ni cōsueuit. Et in cōuersione reipublicæ Florentinorum

a *Liuius lib. 1. dec 3. Cicero li. 3. Offic. Polybius, lib. 3.*

b *Fr[illegible] an[illegible]*

c *[illegible] de [illegible] contra [illegible] Bald. in [illegible]*

ab optimatibus ad popularem statum, vno capite
tur, ne populus vllius rei cognitionem suscipiat, p
quam legum ferendarum, magistratuum creandc
& ærarii publici: pacis autem ac belli summa, & c
quæ ad maiestatem pertinẽt, senatus arbitrio perm

Diximus antea, populares & optimatũ status be
res, etiamsi velint, tractare non posse, propter diff
populi coitiones; & vt populus semper cogi possit, r
men periculi plena videtur, ea quæ secretiora in rep
ca esse oporteat, pacis inquam ac belli consilia, ma
in vulgus; quæ propterea senatui relinqui necesse est
tamen ac potestas belli gerendi, aut pacis sanciendæ o-
ptimatibus vel populo in vtroque statu eripi salua m
state nequit. Duces vero, legati, ac senatus ipse, proc
tionem eorum nomine, qui summam rerum habent
rere solent. In monarchia princeps ipse per sese mai
decernit. Nam regna Polonorum, Danorum, Suecor
Noruegiorum, cum incerta sunt, ac paulo momẽto r
tabilia, prout nobilitas principe, aut princeps nobilit
potentior fit; tum vero pacis ac belli summa ita pend
nobilitate, vt status ipse magis aristocraticus quam re
lis esse videatur. Quamobrem in fœderibus illorum, n
mina ac sigilla Ducum, Comitum, Marchionum, Præ
ctorum ac senatorum inseri consueuerunt: vt fœdus P
tenicum cum Sigismundo Augusto Rege ictum, trib
ac centum sigillis optimatum sanciri oportuit; nec pa
ciora sunt in actu legitimæ creationis Regis Henrici.

Tertiũ caput maiestatis.

Tertium caput maiestatis, est in magistratibus ma
dandis positum: quo nullum certius[a] est, quantũ attin
ad maiores magistratus, qui aliorum magistratuum in
perio non tenẽtur. Nam exactis Vrbe regibus, prima l
omnium quæ ad populum latæ sunt à P. Valerio Cons
le, magistratuum creationem populo tribuit. Eande
legem ad populum Venetorum latam fuisse, cum in æ
stuaria coaluissent, Contarenus[b] scribit. Et quidem le
nulla senatui populoque Venetorum sanctior est: meli
us tamen in vnius dominatu, cuius imperio & concess

maxim.

a l. 1. ad l. Iul. de ambitu.

b in lib. de rep. Venetorum.

cima, mediocria, minima quæque in Republica mu-
a; ostiariorum inquam, viatorum, scribarum ac cen-
um, cornicularioru, qui à magistratibus Romanis
i consueuerant, edictis perpetuis Regum creantur.
c vlla fere est Respublica, in qua maiorib. magistra-
us ac decuriis iudicum nõ liceat ministros aliquot si-
cooptare. Id tamẽ fit ab iis qui à populo ius habent: &
i legatos etiam sibi ipsis substituere possunt. Qui autẽ
uciarii ac *vasalli* dicuntur, si modo iurisdictionem ha-
nt, magistratuum ac iudicum creandorum in sua di-
ne ius habent: id autem à summo Principe tributum
. Quis enim dubitat eos, quos Duces, Comites, Mar-
iones, Barones, Castellanos appellamus, iudices olim
æ quemque prouinciæ datos esse?

Sed in populari statu magistratuũ creandorum magi-
ratib. maiorib. interdum fit potestas: vt apud Noricos,
ensorib. à vetere senatu creatis, magistrat9 omnes abdi-
nt: deinde Censores Senatum legunt: tum ipsi Censo-
s quoque abdicant; postea Senatus Octouiros, qui *An-
qui* appellantur; Tredecimuiros, Septemuiros, Burgo-
agistros, Duodecimviros priuatorum ac publicorum
udiciorum constituit. Neq; id nouum, sed antiqui mo-
is est: scribit enim Aristoteles,[a] quinque viros à populo
Carthaginensi creari solitos, qui centum & quatuor ma-
istratus arbitrio suo dicerent: ita Censores Romano-
um Senatores legere consueuisse, Festus Pompeius au-
ctor est: atque interdum Dictatores ad id tantum ab in-
terrege dictos fuisse, vt Senatum [b] supplerent. Nam Fa-
bius Buteo qui Dictator à Terentio Consule dictus est,
CLXXVII. senatores in demortuorum locũ substituit: ta-
metsi senator reipsa magistratus dici non potest, vt in di-
sputatione de Senatu dicemus. Quum tamen Consu-
les, aut Dictatores, aut Censores senatum supplerẽt, pro-
curatorio munere populi fungebantur. Vt in ipso Tur-
carum dominatu, qui *Cadilesqueri* vocantur, iudicum o-
mnium quodammodo Principes, *Cadios* & *Paracadios*,
id est, iudices ac legatos, creare possunt. Et cum Ægyptus

a *in Polit.*

b *Liuius li. 23.*

Sultanorum dominatione teneretur, maximus *Edegn. rus*, veluti magiſter equitum, magiſtratus omnes cre: bat; vt olim apud nos *magiſtri palatii*. Nec ita pride Cancellarius Francorum [a] magiſtratus omnes qui null aut exigua ſtipendia merebant, puta trium aut ad ſum mum quatuor aureorum, ſuo iure mandare potera quod Franciſci I. Regis Francorum lege vetitum e. Quanquam & magiſter palatii Francorum & Edegna rus maximus Sultanorum, imperium omne Regibus a Sultanis acceptum ferebant; fuit tamen vtriſque vald pernitioſum: ſed ita paulatim acciſum eſt, vt Carol VII. rege legatos Prætorum, quos *Balliuos & Seneſchal los* noſtri homines appellant, Principis beneficio fier placuerit; qui tamen à prætoribus antea creari ſolebant Interdum etiam collegiis & corporibus iudicum, iudi ces cooptandi ſit poteſtas, vt in actis curiæ Pariſioru ex ſtat lex, Carolo VI. Rege lata [b]; qua *iudices curiæ Pariſio rum ſuffragio collegarum cooptari, & cancellarium in curian ad cooptationem iudicum venire placuit.* Lex eadem Ludo uico XI. [c] & Carolo VIII. Regibus, iterum lata: quibu temporibus non ſolum Præſides, conſiliarii & aduocat fiſcales, ſed etiam procurator ipſe Regius [d] (qui ſolus e omnibus curiarũ omniũ iudicibus ac procuratorib. iuſ iurandum Regi tãtum præſtare tenetur) ſuffragio curia factus eſt: ſed eiuſmodi ſeu cooptationes, ſeu electiones, iudicũ, niſi Princeps iuſſerit, aut ratas habuerit, nullum pondus habituræ ſunt. At etiam Arcturus Brito, Principum omnium ac ſenatorum ſuffragiis magiſter [e] equitum dictus eſt, cum Carolus VI. à mente alienatus eſſet; ac ſigilla Francorũ non Regis, ſed Reginæ imaginem referrent: nihilominus tamen nouus equitum magiſter gladii regii exercituſq; Francorũ ducem ſe ferens, iuratus in leges, magiſtratum ac imperium eodem momento Regi acceptum tulit; vt omnia omnium imperia ac poteſtates ab vnius Principis fonte manare, ac deriuari videantur. Quod autem Hungariæ ac Pannoniarum Palatinus maximus à populo quondam factus ſit,

tametſi

a ſub Caroli VII fuere.

b Anno 1408.

c Anno 1465.

d Anno 1446.

e Anno 1424.

etsi potestatem Regi acceptam ferret, non debuit ..am videri, cum etiam Regum creationem populus ..uffragii esse, ac semper antea fuisse contendat, repu..nte tamen Austriaca gente: & eo vsq; progressa con..tio est, vt populus Hungariæ Turcarum seruitutem ..rocinii specie optare maluerit, quam Regis creandi ..estatem sibi extorqueri.

Non igitur magistratuum creatio, sed ipsius Principis ..atio, ratihabitio, cõfirmatio, sine qua nihil possit ma..trat⁹, maiestatis vim in sese cõtinet. Si tamẽ ea creatio .. populum, aut ad collegia ab ipsis Reipubl. ac legum ..nditorib. sic delata esset, vt collegiis vel populo eripi .. posset; profecto Princeps iura maiestatis nõ haberet: ..uia magistratus imperium populo, non Principi acce..o ferendum esset; vt sensim Regibus Poloniæ cõtigit: ..um cum Sigismundi Augusti lege magistratus omnes ..niuscuiusque prouinciæ concilio ac suffragiis crearen..ur; de maiestate Regum, qui populi quoque beneficio ..egnant, plurimum detractum est. Neque tamen id no..um, sed antiqui moris, cuius exempla iam inde à Theo..orico Rege Gothorum repetita [a] legimus. Is enim ma..istratus ac senatores à senatu cooptatos rescripto suo ..robauit: vt videre est apud Cassiodorum, cui⁹ hæc sunt ..erba [b]: *Iudicium vestrum P.C. noster comitatur assensus.* Cui⁹ ..gitur summa in Republica potestas est, huic omnia o..mnium imperia accepto ferenda sunt.

a *Cassiodorus li. 1.2. & seq.*

b *lib. 1. epist. 6.*

Sequitur quartum caput maiestatis, *extrema* scilicet *..rouocatio.* Eiectis enim ex Vrbe Regibus, Valeria roga..tione consulari [c] non modo excepta fuit extrema pro..uocatio, sed etiam ab omnibus magistratibus populum ..licuit appellare. Cum vero Consules ac cæteri magistra..tus, prouocantes minus exaudirẽt, lex eadem sæpissime ..renouata [d] est: sanctius etiam Duilia rogatione tribuni..tia pœna capitalis subiecta; quam legem *Romanæ liber..tatis fundamentum* [e] appellabant. At populus Atheni..ensis non modo ab omnibus magistratibus vrbanis, sed ..etiam à sociorum magistratibus prouocantes excepit,

Quartum caput maiestatis.

c *Liuius li. 2.*

d *Liuius li. 1. & 7. & 10.*

e *Liuius lib. 3. Dionysius Halicarnas. lib. 11.*

a *in Republica Atheniensium.* vt Xenophontis [a] ac Demosthenis [b] scripta demo strant. Eandem legem nascente Republica Venetoru b *Pro Aphobo.* latam, scribit Contarenus [c]; vt scilicet ab omnibus m c *in Republica Venetorum.* gistratibus ad concilium populi prouocatio libera tı bueretur. Nec certe aliam ob causam Franciscus V d *Guicciardin.* lorius [d] Dux Florentinorum cæsus est, quam quod ciu bus ad populum prouocantibus, capitis supplicium i rogasset. Id etiam Romæ sæpissime contigisse legimu vt magistratus, damnatos ciues contra prouocatione e *Valer. Max.* necarent. Graue [e] est exemplum de senatu Roman qui legionem ad Rhegium præsidii causa missam, in ip Vrbe & in clarissima populi luce securi percuti decr uit; necquicquam prouocantibus militibus, ipsisqu Tribunis plebis leges sacratas violari querentibus. Hi Papinianus diceret, *Non quid in vrbe fiat, sed quid fieri de beat, spectandum esse.* Nam si quis putat à senatu prouc cari non potuisse, fallitur; cum nihil imperaret senatu vniusque Tribuni intercessio sæpissime acta senatus su f *l.1 à quib. appellare non licet.* pensa teneret. Primus omnium Adrianus Augustus ve tuit, ne à senatu prouocaretur [f]; nam edictum Caligu læ, quo magistratus omnes extra prouocationem iudı care iussit, pessum ierat. Ac tametsi Nero temere Sena tum prouocantes eadem pœna teneri voluit, ac si Prin g *Tacit lib. 8.* cipem [g] appellarent: non tamen à senatu Principem ap h *Tranquill. in Nerone.* pellari vetuit; quippe qui detulerat prouocationes [h] al omnibus magistratib. ad Senatum.

i *l.1 de offi. præfecti prætor.* Hec tamen cũ his q̃ diximus discrepare videnť: si n. pfectoPrętorii appellarePrincipẽ [i] nõ licuit, multo min à Senatu; verum illud; hoc igitur: NãPrętorio prętectu sub imperii occasum de prouocatione ab omnibus ma k *Flauius Vopiscus in Floriano.* gistratibus cognouit [k]. Quinetiam in omnibus fere ci uitatibus, plerique magistratus ac iudices extra prouo cationem iudicare consueuerunt: vt octo Curiæ maio res Francorum, quatuor Hispanorum, Imperialis curia Germanorum, Rota Romanorum, Quadraginta vir Venetorũ, curia Neapolitana, Mediolana; cæterarum que ciuitatum curiæ maiores, aut omnia aut pleraq; iu dicia

[.]cia tum publica tum priuata, disceptant ac definiunt [..]tra prouocationem: neque enim curiam Imperialem, [m]ulto minus imperii Germanici ordines in causis capi[t]ilibus appellare licet: ex quib. efficitur, prouocationẽ [e]xtremam ad iura maiestatis non pertinere. His ego re[p]onam, *prouocationis* verbo, *rogationes ad Principem*, quas [f]orensis disciplina *ciuiles supplicationes* appellat, contine[r]i. quoties contra sententiam maiorum magistratuum [p]rouocare non licet, Principi tamen supplicare licet. In[d]e iurisconsultis iunioribus [a] in mentem venit, vt sup[p]licationem ad iura maiestatis pertinere putarent: ac tã[e]tsi fere semper ab iisdem iudicibus decreta rursum iu[d]icantur, quoties rogatio ad Principem de re iudicata fertur; id tamen in eius arbitrio ac volũtate positum est, vt rogationem excipiat aut repudiet; ac sæpius litium instrumenta ad se deferri, & rem integram ad alios, quã qui sententiam tulerunt, transferri iubeat, aut etiam per sese cognoscat: in quo maxime Principis aut populi maiestas elucet: cum nulli magistratus aut iudices sententias à se latas, iniussi mutare possint: nam qui sententiam semel in acta relatam mutauerit, pœna falsi [b] obligatur.

Ac si quidẽ Princeps omnibus ciuibus interdiceret, ne ab vllis magistratibus prouocarent, aut rogationem vllam ad se ferrent, quod Caligulam facere decreuisse diximus: semper tamen subditis aut prouocare, aut rogationem ad Principem ferre liceret: quia nec Princeps eam sibi legem dicere potest; nec subditos querentes ab aditu suiipsius, rogationis ferendæ causa, prohibere: cum leges omnes huiusmodi ciuiles sint, quibus Principem obligari non posse antea dictum est. Quamobrem senatui Francorum ac inprimis Michaeli Hospitali Cãcellario, nouum & absurdum visum est, quod qui iudices à principe dati Alemanum præsidem sua sententia damnauerant: eundem ab aditu Principis, interuallo passuum qradraginta millium interiecto, prohibuissent: cum ne id quidem à Principe fieri possit, tametsi rogationes subditorũ à se perceptas & cognitas respuere

a Bald. in l. 2. cõclusione 453. de rerum diuisione. Faber in Instit. de Attiliano tut. §. vlt. Panor. cons. 82. li. 1 Curt iunior cons. 2. col. 1. Panor. & Imol. in ca. nimis, de iureiuran.

b l. quod iussit. de re iud. l. relegat. l. diui. l. pœnam, de pœnis. l. 1 fine, de quæst.

re potest. ¶ Quare cum regum nostrorum gentilibu agnatis prædia publica pensionis in modum cum im rio ac iurisdictióne, & iis quæ *regalia* vocant, fruenda buuntur; duo maiestatis capita semper excipi solent, licet *fiduciarium obsequium*, & *extrema prouocatio.* Int dum tamen obsequium fiduciarium siue *homagium* p termittitur; vt in formula Ioannis Ducis Biturigum, q cætera imperii ac summæ iurisdictionis capita largi Carolus V. Rex Francorum [a]: extremam tamen prou cationem ac ius maiestatis excepit: quo verbo Maiest tis, omnia quæ summa ac præcipua in Republica du mus, comprehenduntur. Singulari tamen nota prou cationis extremæ præsidium excipi consueuit. Itaq Philippus Austriæ Dux Caroli Cæsaris pater, se fiduci rium Ludouici XII. Regis professus, declarauit se reb à curia Parisiorum iudicatis obsequi paratum, nec Atr bates, aut Flandros, quo minus curiam Parisiorũ appe larent, prohibiturum. Exstat in Archiuis ea declarat semel [b] atq; iterum, quo minus de sua fide ambigeretu ingeminata. At etiam Atrebatio fœdere, quod ictum e inter Carolum VII. Regem & Philippum II. Burgundi Ducem [c], tametsi bellis ciuilibus, quibus tota Gallia e arserat, & capitalib. odiis inter se antea dissiderent; eo t men fœdere, quo Carolus Philippo cætera concessit, pace frueretur, fidelitas, obsequium, extrema prouoc tio, iusq; maiestatis, in iis prædiis, q̃ Regib. Francorũ s maiores accepto tulerant, excipiuntur. Nec vero Carol V. Rex Francorum, aliam aduersus Anglos belli gerend occasionem arripuit, quam quod magistratus ac præsi des Anglorum, qui Aquitaniam sub fiducia Francorun moderabantur, prouocantes subditos non exaudirent quibus temporib. curia Parisiorum regem Angliæ voca ri iussit, ac vadimonium deserentem sua sententia da mnauit; qua quidem Aquitania fisco vindicabatur [d].

a Anno 1374. in Archiuis Francorum.

b Anno 1499.

c Anno 1505. in Archiuis Francorum.

d In Archiuis Francorum, anno 1370.

Ac si quidem Princeps quemquam extra prouocationem subditis imperare patiatur, pro subdito imperii collegam habiturus est: vt Franciscus maior Franco-

[F]rancorum Rex fecisse dicitur, cum Duci [a] Lotharin-[g] concessit, vt arcem Castelletam ad Mosellam, extra [p]rouocationem, & ab omni obsequio ac fiducia Fran[c]orum liberam deinceps haberet. At cum eidem Baros [su]mmo imperio, & extra prouocationem regere preca[ri]o permisisset, ac postea magistratus Barenses iure pre[c]ario abuterentur, procurator fisci Regem admonuit ne [iu]ra maiestatis imminui pateretur. Dux Antonius re in[t]ellecta, ac Franciscus filius, publicis tabulis precarium [i]us illud ac Barēsem prouinciam huius imperii profite[r]i ac fidem & obsequium Regibus nostris eo nomine p̄[s]tare non dubitarunt: cuius professionis tabulæ exstant [i]n Archiuis publicis, & in senatum allatæ sunt MDLXIIII. [C]arolo IX. Rege; qui modis omnibus efficere tētauit vt Carolum Lotharingum Ducem iure maiestatis in ducatu Barensi gratiosissimo [b] diplomate donaret; sed id frustra, cū iura maiestatis Rex à se abalienare nullo modo possit; nē curia quidem Parisiorum assentiente; tametsi auctoritas aut imperium curiæ nullum videri potest, vbi sit Princeps, quo præsente omnia omnium magistratuum imperia conquiescunt. ¶ Optima igitur cautio est, nec ciuibus, nec peregrinis vlla maiestatis iura, ac ne precario quidem tribuere: his enim gradibus sensim ad summū imperium perueniri solet. Ac propterea diu dubitatum [c] est in senatu, *an Francisco Alenzonum Duci*; qui me libellorum magistrum & consilii participem fecerat, *iurisdictio in ea prouincia extra prouocationem concederetur, vt antiquis Ducibus permitti consueuerat*; ac tametsi Regis frater optimus & amantissimus esset; nihilominus tamē ex aduocatis fiscalib. alter præstabilius esse dixit, duodecim collegia maiorum iudicū creari, quam id permitti: etiāsi ad breue tempus ea iurisdictio, & extra ordinem datis à Rege iudicib. cum plurimarū litiū fideiq; & obsequii exceptione, tribueretur. In quo certe à maioribus nostris peccatum est, qui nimia facilitate dicam an necessitate, Normanorum Ducibus id permiserunt. His enim artibus, & Armoricorum, & Burgundionū Duces à Regib.

nostris

[a] Anno 1515.

[b] Anno 1575.

[c] Anno 1576.

noſtris ad Anglos defecerunt; quod eadem ſibi dene rentur, quæ Ducibus Alenzonum conceſſa fuiſſent; ſ magiſtratuum ſuorum nomine in curiam Pariſiorũ v cari grauiter ferebant; vt ea quæ ſui magiſtratus iniq decreuerant, reſcinderentur; tametſi res interdum lev ſimas iudices tractarent: qua de re Armoricorum Du tum apud Philippum Bellum, tum etiam apud Philip Longum Regem queſti ſunt: hinc illorum ad curiam ſcripta; quibus declarant ſe nec Ducem Armoricoru nec ſuos magiſtratus in curiam vocari velle, niſi de ir maieſtatis lis eſſet, aut falſi iudicii cauſa, aut ius peten bus reddere recuſaſſent.

Idem iudicandum nobis relinquitur de omnib. Ge manorum Principibus ac ciuitatibas, à quibus ad imp rialem curiam iuſta prouocatio eſt in priuatis iudici quum litis æſtimatio ſummam aureorum quinquagin non excedit; aut ſi lis eſt ciuitatibus ac Principibus int ipſos. Ex quo intelligitur nec Germaniæ Principes, n ciuitates, iura maieſtatis habere; cum capitali fraude t neatur, qui ſciens prudens à ſummo Principe prouoc rit; niſi ad eũ modũ ꝓuocaret, quo Græcus ille, quiſqu fuit, qui à Rege Macedoniæ male cõſulto, ad eundẽ b ne conſultum prouocarat. Certe quidem eo genere ꝓ uocandi vſus eſt Ludouicus Burbonius [a] Princeps Co deus, à ſententia Franciſci II. Regis Francorum, quam i Senatu cauſa cognita tuliſſe dicebatur; quod & Baldus [b] ipſe ꝓbat. Et quidem Principes omnes Regis illius Ma cedoniæ exemplũ & intueri, & imitari debent: is enir prouocationem illam admiſit; & quoniam res à ſe iud catas reſcindi turpe ducebat, quo minus leuitatis & in conſtantiæ coargueretur, Machetæ, quem inique con demnauerat, damnum illatum de ſuo ſarciuit.

a *Anno 1560.*

b *Bald. in l. 1 de relat. C. l. 1. §. quæſitum, de appellat. Bald. iterum in l. vlt. de relat.*

Quintum caput maieſtatis.

Ab hoc capite maieſtatis & extremæ ꝓuocationis be neficio pendet, & quodammodo pars eſt, iure vel iniu iuria dãnatos cõtra vim legũ ac iudiciorum liberare: ſiu de capite ac fama, ſiue de bonis omnib. agatur. Nihil ho rum magiſtratus ac iudices damnato concedere; ne

ieme.

...el iudicata mutare possunt. Ac tametsi Proconsules ac ...ræsides eandem [a] in sua quisque prouincia iurisdi...ctionem haberent, quam omnes Vrbani magistratus; ...tamen eis licuit, sua sententia relegatos restituere [b], multo minus capitis damnatos absoluere: id enim in omni Reipublica seu bene seu male constituta, sanctissime prohiberi videmus [c]. Ac tametsi Papirius dictator, Fabio Maximo equitum magistro capitalis pœnæ veniam petente populo, dedisse videatur; illius tamen iudicii potestas omnis à populo pendebat, qui Fabiũ, quod ingenti clade hostes affecisset, pœnæ metu eodem momento liberare potuisset; sed maluit à Papirio id petere, quam inuito ac nolenti reum eripere: nam Fabius cum absentem capitis damnatum à Dictatore intellexisset, populum appellauit: Papirius coram populo sentẽtiam recte ac iure latam fuisse docuit; quod, qua virtute & seueritate fuit, facturus non erat, nisi & ab ipso Dictatore populus appellari potuisset, & in populi arbitrio vitæ ius ac necis fuisset. Cõsimili fere iudicio Seruius Galba maiestatis à Catone accusatus, veniam à populo, cum liberos amplexus lacrymarum vim effudisset, cõsecutus est. ...de Catonis dictum, *Galbam vapulaturum fuisse, nisi pueris ...lachrymis abuteretur.*

a l. solent, de iurisdict. om. iud.

b Plin. libr. 10. epist. ad Traianum.

c l. relegati, de pœn. l. is qui reus, & ibidem Accurs. & Bar. de publicis iudic. Angel. in l. si decesserit. qui satisdare. & in l. 1. § non fuit, de dolo l. ad bestias, de pœnis. l. 1. de quæst. Valer. lib. 5. de publicis iud. Liuius, lib. 2. & 25. Bar. in l. acta, de re iudicat.

Eadem necis ac vitæ potestas erat penes populum Athenienſem; vt planum fuit, damnato Demosthene & Alcibiade, quos postea populus bonis ac famæ restituit. Apud Venetos nullis omnino magistratibus, ac ne Duci quidem aut senatui, aut decemuiris ius est restituere damnatos, sed vnius maximi cõsilii arbitrio relictum [d]. Antea quidem decemuiri potestate abutentes, damnatos restituebant: sed id lege vetitum, nisi coniuncto sapientum collegio, & eadem omnium consensione damnatus restitueretur; tandem [e] interdicta est omnino decemuiris eius rei cognitio. Ac tametsi Carolus V. Cæsar, senatui [f] Mediolanensi potestatem, quæ à regia proxime abesse videretur, propter sui absentiam dedisset, attamen damnatorum restitutionem excepit. Fuit quidem

d Anno 1524. in statutis Venet.

e 1562.

f in constit. Mediolanens. in c. de Senatu.

dem in populari ſtatu Florentinorum penes octou
ea poteſtas, non tamen vlla lege illis tributa, ſed po
extorta: nam conuerſa Republica P. Soderinus reſt
tiones damnatorum ad populi maieſtatem lege lata
tulit. Certe noſtri Reges, nihil tam regium eſſe a
trantur, quam ſupplicio eripere damnatos: at ne m
ſtratus quidem Ducum ac Principum, de reſtituti
damnatorum cognoſcere patiuntur; tametſi de ver
cognoſcunt, cum ſcilicet ſceleris purus, caſu quodar
na cum ſicariis cædi ſe affuiſſe confitetur. Ac cum Fr
ciſcus maior Francorum Rex matri poteſtatem feci
damnatos reſtituendi; curia Pariſiorum Regem adn
nendum decreuit, illud cum ſubditis ſine maieſtatis
minutione communicari non poſſe: quo ſenatuſcon
to mater admonita, iure ſibi conceſſo vti nolle ſena
declarauit: at ne Reginæ quidem id concedi poteſt. N
vero iuri Romanorum, quo quidem Auguſta legib.
luta putatur, vllus antea fuit in Gallia locus: quin eti
exſtat in actis curiæ Pariſiorum [b] ſententia, qua Reg
damnata eſt, pecuniã à ſe petitam, dum lis interim di
ptaretur, apud acta deponere: vt ſic depoſitam credi
ri, oblata cautione petere liceret; quod quidem Ror
no iure iniquum eſt, vt ab exſecutione iudicia auſpi
mur [c], quanquam neq; ius illud Francorum propriu
& ſumma æquitate cõſtitutum eſt, vt lites à ſtirpe cõu
lantur; cum apparet ex actis legitimis reum dare opor
re: nam eo iure nobiſcum Angli, Germani, Hiſpani, It
Græci, Afri, Aſiatici, atq; haud ſcio an cæteri quoq; p
puli vtantur. Ipſe quidem in actis curiæ Pariſiorum le
Arnaldo Corbiæ Francorum cancellario factam eſſe p
teſtatem damnatos reſtituendi, ſed verius dici potu
cancellarium ſigillorum magiſtrum, ac primicerium
iura maieſtatis, furioſo Rege ac perturbata Republic
nullo vetãte, inuaſiſſe. Quod ſi quis obiiciat Præſides
uinciarum pleroſque damnatos reſtituiſſe; id enim pr
tores Hannoniæ ac Delphinatum [d] Præſides, ipſumq
Ambronum [e] pontificem arripuiſſe conſtat: hæc ſeu b
nefici

a Iudicatum in curia Pariſio. XV. Iulii. 1419. ex edicto Molinæo.

b Anno 1365. in Iulio.

c l. nimis propere, de re iud. C.

d Guido Pap. in deciſ. Delph. 233.

e Guido Pap. id iudicatum ſcribit, deciſ. 468.

icia, ſeu priuilegia erepta, & à Regibus contra leges orta, Ludouici XII. lege abrogata ſunt.
Diximus antea Principum beneficia q̃ etiã legitime conceſſa fuerunt, ſempiterna eſſe nõ poſſe; quod ſi iura maieſtatis ab ipſis Regib. ſine ſceptro ac regno concedi non potuerunt, multo minus conceſſa confirmari. At legati Principis, aut regni procuratores, iura maieſtatis, nõ beneficio principis ſibi vindicant; ſed iure magiſtratus aut publicæ curationis: vt ii qui ſe *Imperii vicarios* appellant. In Republica vero bene conſtituta, nec magiſtratibus, nec curatoribus iura maieſtatis temere committẽda ſunt: nec aliter quam regni procuratori maximo, nec prius quam Rex imperii finibus exceſſerit, aut captiuus hoſtium, aut impubes, aut furioſus. Nã Ludouicus IX. Rex Frãcorum, mortuo patre, quod impubes eſſet, matri tutrici datus eſt cautione interpoſita, ne cuiquam tutelam permitteret. Ita Carolo V. regni curatio permiſſa eſt, Ioanne patre ab hoſtibus capto; vt conſimili captiuitate Franciſci maioris Aloiſia mater regni procurationem à filio delatam ſuſcepit: & Carolo VI. furore correpto, Dux Bifortis Anglus, cum ſceptra Francorum à peregrinis hominib. tenerentur.

Iura maieſtatis nec iure magiſtratus, nec curationis ſpecie, niſi legitima Principis abſentia, tribui non debent.

Sed vt ad ꝓpoſita redeamus: obiiciet opinor aliquis, ſingulare beneficiũ Eccleſiæ Rhotomagenſi, Principum inſcitia dicã an infamia, cõceſſum, quod *diui Romani priuilegium* appellant; cuius fiducia curiæ Rhotomagenſi ac iudicibus omnibus interdicunt, pridie quo feſta dies coli conſueuit; ne damnatos ſupplicio afficiant: quod mihi, cum procurator à principe ad prædiorum publicorum vindicationem datus eſſem, non ſine dolore videre cõtigit: & quoniam curia damnatos, aduerſus interdictum ſupplicio affecerat, ſacerdotes apud principem queſti ſunt; quos aduocatus fiſci oratione in ſenatu habita refellere non dubitauit: ſed cum maiorum põtificum gratia plus valeret quam ratio, beneficium illud, vel potius veneficium, cum publico dedecore ac detrimento continuatum eſt. Hic mihi lector admonendus eſt, cum hæc

Latina facerem, ab Henrico III. Rege priuilegium illi sublatum fuisse. Habet tamen cum impio Vestalium ri magnam affinitatem: nam si casu Vestalis occurrisset quem magistratus ad supplicium duceret, periculo ei piebat [a]: qui mos etiamnum Romæ vsurpatur: Nam capitis damnatus Cardinali obuiam factus sit, supplic liberatur. Illud autem pernitiosissimum iudico, qu D. Romani beneficio tributũ erat, vt eo frui nemo pc set qui leuiter peccarat; sed is tantum qui scelerum flagitiorum execrabilium immunitate omnes omniu impietates longe superarat; vt quæ nec diuinis possen nec humanis legibus, nec Principum gratia condona ea D. Romani obiecta specie abolerentur. id autem cu impietate maxima coniunctum est; vt veniam eo grati rem immortali Deo fore putent, quo grauius ac detest bilius peccatur: ego vero nec Principibus vllis, nec mo talium cuiquam veniam largiri licere statuo, si scelus c uina lege capitale fuerit.

a Plutarch. in Numa.

Ac si quidem iudex infamiam [b] contrahit capitaler qui priuatos legibus ciuilibus, quæ paulo momen mutabiles sunt, soluit; quis parricidam ac incestibus mnibus delibutum hominem legibus diuinis iure sol posse cõfidat? [c] quod si ne Principi quidem fas est, qu alterius vel minimum intersit, aut iniuriam alteri illa condonare, quonam modo contumeliam Deo illatar aut parricidium consulto perpetratum, quod lege diu na capitale est, dissimulare poterit? In quo igitur, dic aliquis, Principum commiseratio sese ostentabit, aut lucere poterit, si venia sicarii omnes excludantur? el cebit, ainquam si casu cædes admissæ, vel ab eo qui vi illatam repellat, vel si quid in leges ciuiles peccatum si vt si arma gestare, vel commeatum hostibus dare capit li pœna interdictum fuerit; commiseratione dignus si qui aduersarii metu armatus incedat; aut qui hostib frumenta, cum ære alieno premeretur, vendiderit: aut furti pœna lege ciuili capitalis statuatur: *boni principis pœnam ciuilem lege diuina* [d], id est, quadrupli pœna, *metir* qu

b l. seruos, de vi publica. C. l. 1. de priuatis carcerib. C. l. 2. de commerciis. C. l. nulli, C. ne sacrũ baptisma. l. 1. de desertorib. C. & ibi Luc. de Tenna. Fel. in ca. de causis, col. 6 de offic. deleg.

c Samuel. lib. 1 cap. 2.

d Deut. 19 & 21.

qui vetus est duodecim tabulis ac populorum fere omnium legibus constituta: at parricidam , aut eum qui ex insidiis alium occiderit, diuina lex ab altaribus sacris auelli ac mactari iubet: quo supplicio Deus placabilem se ac propitium mortalibus futurum pollicetur.

Fere tamen Principes eo die, quem sanctissime coli iubent, execrabili scelere conuictum hominem iudicib. eripere consueuerunt. Inde pestes, bella, sterilitates, clades Rerumpublicarum consequuntur: at lex diuina sceleratorum vltione diuinam vltionem arceri testatur: vix centesimum scelus magistratibus innotescit; & eorum qui accusantur magnã partem probationum ac testium inopia dilabi videmus. quod si rei veritate pspecta, scelesti Principum beneficio effugiant, quæ tandem peccatorum vltio in Republica futura est? at plerique quod à suo Principe non possunt, à peregrino se adepturos confidunt. Inde Hispanorum querelæ aduersus Henricum II. Regem Francorum [a], qui à Philippo Rege, vt exules plerosque restitueret obtinuit; qui domum reuersi, iudices occiderant. Omnium autem peccatorum quæ à Principibus condonantur, nulla laudabilior venia, quã cum iniurias sibi illatas ignoscunt; & pœnarum capitalium nulla acceptior & gratior est, quam quæ acerbissime de cõtumelia immortali Deo illata exigitur. sed quid de eo Principe sperandum est, qui suas iniurias crudelissime vindicat; alienas vero & eas potissimum, quib. contra Deum opt. max. grauius peccatur, ignoscit?

a Anno 1552.

Quæ diximus de restitutione dãnatorum, latissime, vt omnia [b] Principis beneficia, interpretari oportet, etiamsi restitutio detrimẽtũ [c] allatura sit iis, ad quos bona dãnatorum lege vel more peruentura fuissent: intercedere tamen non possunt. Verbum *restitutionis*, plerique ad priuata iudicia traducunt, cum ab inopia consilii quisquam captus est ac fraudatus; vel qui beneficium ætatis indulgeri sibi postulant: quæ quidem in plerisq; ciuitatibus Principum quodammodo propria sunt; non tamen pertinent ad iura maiestatis; excepto natalium re-

b l. beneficia, de legibus.

c vt iudicatum est in curia Parisi. Gallus q. 234. & 512.

stituendorum iure: cætera, partim magistratuum offici causa cognita, partim legibus ac moribus indulgeri s lent[a]. Nam legibus Caroli VII. cauetur, ne forensium r scriptorum, quas pragmatici *literas iustitiæ* vocant, vl ratio in litibus disceptandis habeatur, nisi cum æquita coniuncta sint: quod vulgari rescriptorum clausula, S SATIS SVPERQ. APPARET, significatur: quæ clausu omnem magistratibus negotii cognitionem tribuit, qu si rescripto desit, iudices quidem facti; lex ipsa pœna Principes autem veniæ potestatem habent. Itaque M Tullius in oratione pro Q. Ligario ad Cæsarem conue sus: *Causas*, inquit, *egi multas, & quidem tecum, cum te tenu ratio honorum tuorum: certe nunquam isto modo, Errauit, te mere fecit: si vnquam posthac*, &c. *ad parentem sic agi solet: apu iudices vero crimen fictum, falsi testes*, &c. quibus verbis ape te innuit Cæsarem, quod esset in summa potestate cor stitutus, vitæ ius ac necis habuisse: à qua potestate iud ces ac magistratus deferuntur.

a Bart. in authen. ex complexu. de incestis nup. C. Commentator, cons. 1. col. 6. li. 4. Anchar. in c. 1. de spōsal. & cons. 320 Panor. in cap. per venerabilem, qui filii. col. 6. Rota decis. 200. Bal. in l. eam quam, de iure aureorum annulorum C. & cons. 306. lib. 2. Faber in Institut. de nupt. Fulgos. cons. 33. col. 2. Cuman. cons. 158. col. 5. Alex. cons. 67. col. 1. lib. 1.

Sextum caput maiestatis.

Quod attinet ad *fidelitatē & obsequiū*, iá antea dictur est, ad iura maiestatis ptinere: cum sine cuiusq̄ exceptio ne pstatur.

Septimum caput maiestatis.

Numi vero percutiendi ius, maiestatis æqu proprium est, ac legis ipsius potestas: cuius enim est lege iubere, eiusdem est numorum pretium, pondus, figuran præscribere: nā Græca vox *νόμος*, id est, *lex*, nummo vide tur originem degisse: nihil enim post legē magis in Re publica necessarium est, quā numorum pretium, pond' imago, vt libro[b] singulari docuimus? & in omni Repu blica prudenter cōstituta, solius Principis ius illud pro prium est. Nam cum Romæ victoriati precium dictun est, lege[c] Tribunitia id factum constat: ac tametsi Sena tus, vt publicæ necessitati consuleret, principio assis pre cium semisse, deinde quadrante, ac tandem vncia æsti mandum decreuit: nihil tamen à Senatu decretum est, ꝙ Tribunorum plebis assensione ratum non haberetur.

b In Paradoxis, aduersus D. de Malestroit.

c Cicero in Offic.

At etiā Cōstantinus August' lege sanxit, vt maiestatis pœna teneret eos, qui numos corrupissent; quæ lex omnibus Principib. sanctissima est: propterea quod bona

damnā-

atorũ ob id crimẽ fiſco ſuo, cæteris excluſis, vindiolent. eadẽ pœna obſtringunt, qui ex optima maniuſſi numos cõflauerunt, id eſt, ſine Principis cõ:& quoniã pleriq; eo beneficio abutebantur apud Vicecomes inquã Turenorum, Comites Marchiæ, enſium, Niuernenſium, S. Pauli, Põtifex Agathenadurcenſis, Meldenſis, Ambronenſis; omnib. ius ilmaieſtatis Frãciſci I. Regis Francorum vna ereptum eadem lege: qa nec ab vllo Rege cõcedi[a], nec conſum largientis vitã egredi poterat, vt antea dictũ eſt. ũ Sigiſmund⁹ Auguſtus Rex Polonorũ id beneficii iePrutenorũ Duci pmiſiſſet[b], Senat⁹ populuſque puo decreto sãxit, ius illud maieſtatis ab ipſo Rege ſub- ac fiduciario tribui non potuiſſe: quamobrem & tifex Gneſnẽſis Polonorũ, & pontifex Cantaurienlorum Cancellari⁹, de eo iure quod regib. extornt iãpridem, depulſi ſunt: & ciuitates oẽs Italiæ, imi Germanorũ fiduciariæ, percutiẽdi nummi poteſta- ab Imperatorib. antea ſibi tributã fœdere Conſtanamiſerunt, exceptis Lucenſibus. Id. n. Lucius III. P. ib Imperatore pro ſuis popularib. impetrauit. Quamrem Petrus Rex Aragonenſis Iacobum, qui Baleares ulas cũ ſummo imperio poſſidebat, de regno deturuit, quod eo iure vteretur; vel alii tradunt, *abuteretur*, ndẽ occaſionẽ ſiue oblatã, ſiue q̃ſitã, Ludouic⁹ XI. aruit, vt Frãciſco Armoricorum Duci bellum inferret, ummum aureum contra fœdus ac fiduciã contractã uſſiſſet.[c] Et quidem Romani, cum in ꝓuinciis omnib. mos æreos & argenteos cudi pmitterent, ex auro[d] tñ flari vetuerunt: quod cum Ioanni Biturigũ Duci Caus V. rex Francorum cõceſſiſſet, ne quid in eo genere ccaretur, numos omnium ꝓbatiſſimos, & ex auro puputo conflauit, ac pecudis villoſæ figura ſignauit.

Id aũt omitti nõ debet, ꝙ tametſi contra leges cuiquã mi percutiẽdi poteſtatẽ princeps dederit, nummorũ quos ipſi cuderint, vis ac poteſtas à Principe pendet: ximas aũt vtilitates inde adipiſcũtur: ꝑter figurã qua

a *contra Bar. in l. 1. de veteris numiſmatis pot. C. Cyrus, in l. ſi quis nummos. de falſa monet. Cod.*

b *Anno 1543.*

c *Anno 1465.*

d *Procopius li. 3. belli Gothici. & Zonaras.*

Principes mirifice gloriantur. At in Rep. Roma. Triu
uiri monetales numos publicos arbitrio suo signaba
quamdiu Respubl. fuit popularis, adiectis etiã his lite
III.VIRI, A.A.A.F.F. quas Caulis Prætor Delphinatum
interpretatur, *Ære, argento, auro flauo ferunto*: verior ta
est hęc interpretatio, *Triumuiri auro, argento, ære, flãdo f*
undo. Prim⁹ quidem Seruius [a] Romanorum Rex æs g
ue figura bouis signauit, cum nullum antea signum |
se ferret, idq; Thesei regis Atheniensium exemplo,
eadẽ figura monetam signarat [b]: Ex quo apparet Græ
rum ac Latinorũ Principes, ea q̃ cæteros angebat, ina
gloriæ cupiditate minime affectos fuisse, q̃ tamen Asi
Africæ Reges auidissime concupierunt. Prim⁹ in Græ
Philippus Macedoniæ Rex numos sua figura signaui
propterea *Philippei* dicti sunt; Persarum reges imitat⁹,
numos aureos, Darii primum imagine cusos, *Daricos*
pellabant. Et quoniã Ariander præfectus Ægypti, nu
mos publicos sua imagine signauerat, illum rex Persa
securi percuti iussit: & eadem pœna Commodus Per
nem familiarem dãnauit. At etiam Ludouicus XII. R
cum cætera maiestatis iura Genuensibus à se deuictis
cederet, publicos numos alterius quam sua imagine
di vetuit; cum antea, & his etiamnum temporibus, P
buli figuram Genuenses nummi præ se ferant.

Quod si nummi percutiendi potestas maiestatis p
pria sit, vti est, idem de ponderibus ac mensuris iu
candum erit; quo tamen iure priuati plerique, diutu
præscriptione, quanquam iura maiestatis nulla præs
ptione quæri possunt, abutuntur: quo fit, vt infinita p
derum ac mensurarum varietate, graue accipiat Res
blica detrimentum. Cuius rei admonitus olim Phil
pus Bellus, & Longus Pulcri filius, vterque Rex, ac lo
go post tempore Ludouicus XI. decreuerant omnia p
dera ac mensuras, iisdem legibus exæquare; ac iami
curatores dati, mensuras omnes huius imperii inter
comparatas exæquauerant, nisi Ludouicum re infe
mors abripuisset: liber tamen, quo id facilius cõficiat
ex

a Plinius.
b Plutarch. in Theseo.
g Herodot.

[ex]at adhuc in curia rationalium. Nam Polybius, vt A-[ch]æorum conspirantes inter se voluntates doceret, vni[uer]sam Achaiam & Peloponnesum, non modo eadem re[li]gione; iisdem moribus, iisdem magistratibus, iisdem l[eg]ib., eadem disciplina; verum etiam iisdem nummis, p[o]nderibus ac mensuris vsos fuisse scribit[a]. a li.3.

[I]us autem vectigalia ac tributa imperandi, perinde ma[ies]tatis proprium est, vt lex ipsa: nō quia sine tributis aut [v]ectigalib. Respublica stare non possit. Recte Magister [C]ræses, qui ante Ludouicum IX. nulla in hoc imperio [tr]ibuta fuisse tradit. Si tamen vrget publica necessitas [i]mperare tributa, aut ea tollere, id non nisi[b] ab eo, qui [s]ummam potestatem habet, fieri potest, vt Senatus[c] Frā[c]orum sæpe decreuit; & curia Parisiorum sæpissime iu[d]icauit[d]. Et quoniam publicæ vtilitatis specie ciuitates [e]x collegia pleraq; tributa suis imperabant, Carolus IX. [c]um Aureliæ conuentus haberet, rogatione[e] populi; ac [r]ursus apud Molinæos lege[f] sanctius lata id vetuit, Roman. legibus[g] & æquitati cōgruenter. ac tametsi Senat[us] Romanorum, ac Censores ipsi vrgente bello vectigalia quædam ac tributa imperabant, quæ à populo extorqueri non potuissent; sæpe tamen tribuniplebis intercedebant. Itaque vectigal illud memorabile, de vicesima manumissorum in castris ad Sutrium lege lata ex auctoritate & cōsilio senatus, quasi ad stipendia legionum inuectum est: qua re intellecta Tribuniplebis rogationē ad populum tulerunt, indicta capitali pœna, *ne quis deinceps in castris legem ferret.* Quamobrem cum bello Punico secundo maxima esset ærarii inopia, lege ad populū lata, tributum viritim imperatum fuit; ꝙ lege contraria sublatum est; posteaquam Macedonia imperio Rom. accessisset; ac tantis opibus vniuersi, ac singuli, direpta Macedonia & Illyrico, abundarent, vt agrorum pretia vehementer augerentur. Centesimo post anno cum Triumuiri Reip. constituendæ, Rempublicam diriperent; rursus populo tributū imperatum est: ac multis partib. auctum, quoad Pertinax Augustus[h] princeps optimus no-

b l. 1. vectigalia noua. C. cap. 1. quæ sint regal Fab. ibidē. Gallus q. 60. parte. 5 styli forensis.
c Lugduni, anno 1557.
d anno 1534.
e anno 1560. artic. 130.
f artic. 33.
g l. 1. vectigalia. C. l. domini prædiorum. de agricolis & cēsitis. C. Alex. cons 145. lib. 2. Bald. in l. cum multa. de bonis quæ liberis. C. Oldradus cons. 124. Paris in repetit. l. placet. de sacrosan. C. Boerius decis. Burdegal. 129. & 132. Chassan. rubr. 1. §. 4.
h Herodianus.

ua vectigalia tyrannorũ vi & auaritia inuecta sustulisse

Hic dicet aliquis, priuatos nõ modo vectigalia passim sed etiam exigere tributa, non modo in Gallia, *in qua nihil plebe*, vt rectissime Cæsar scripsit, *contemtius*, sed etiã in Anglia, Germania, acerbius etiam in Dania, Polonia Noruegia; quæ & temporis diuturnitate & iudiciorum [a] vsu inualuerunt: idq; etiam iis, qui [b] nec imperium, nec vllam partem iurisdictionis habent, curia Parisiorum licere pronuntiauit. Res ipsa quidem sua se diuturnitate, & antiquissimo præscriptionis vsu quodammodo tuetur nã diuturnitas temporis efficere potest, vt ꝙ pernitioso more & exemplo inueterauit, potentius ipsa lege dominetur [c]. Sed Molinæorum lex vno capite [d] vetat tributa præscriptionis specie à subditis exigi: quoniam in sola pscriptione iurisconsulti [e] pleriq; ac iudices omnia iudiciorum momenta collocarunt: neq; illud spectant, an id de quo agitur, præscribi iure possit. Quod si Pomponius viam publicam [f] vlla temporum diuturnitate præscribi posse negauit, cur isti vectigalium ac tributorũ, cur maiestatis iura præscribi putant? neque n. via publica pertinet ad iura maiestatis. Præstabilius esset confiteri, quod tamen sine capitali fraude non potest, ea quæ diximus, ad iura maiestatis non pertinere; aut regnum ipsum, diadema, coronam, sceptra deniq; præscribi posse.

Idem iudicandũ nobis est de vectigalium ac tributorum immunitate, q̃ [g] nemo, nisi is q summ um Reip. potestatẽ habet, alteri largiri potest: id etiã vno capite legis Molinæorum sancitur: neq; id satis, sed etiam imunitatis diplomata apud acta curiæ rationaliũ inscribi, & ab ipsis vectigalium iudicibus probari necesse est. Quæ sint autem vectigaliũ aut tributorũ genera, & quatenus imperari possint, id quidẽ suo loco: nunc satis est intelligi, ius illud maiestatis proprium esse: tametsi pleriq; putant, *salinarium vectigal* magis quã cætera maiestatis [h] proprium esse; nulla probabili ratione subiecta. Nam salinas in priuatorum possessione & esse, & semper fuisse videmus, non modo in ora maritima versus Austrum (neque n. à

sole

a Iudicatum in curia Paris. 1525. Feb. 5. & 1527. Maio.

b Iudicatum anno 1559. Iunii 19. pro Ludouico Rinouo.

c L. 2. quæ sit lõga consuet. C.

d artic. 25.

e Alex. cons. 87. li. 3. & Bal cõs 340. li 3. & consil. 370. & 49. li 3 Salyc. in l. vectigalia, col. 1. Soc. cons 187. col. 8. Firmian. in tractat. de gabel. Bal. cons 312 li. 2.

f l. viam publicam, de via publica.

g l. 1 de iis qui vacat. à princ. C l. immunitatem, de agricolis & censit. C. & toto tit. de immunit. cõced. C.

h titulo, quæ sint regalia.

concreſcit ad Septemtrionis plagam) [a] ſed etiam in terraneis regionibus, vbi ſalis fodinæ ac fontes ſal- eriũtur: vt in Hiſpania, Italia, Gallia, & in agro Cra- uenſi incredibili copia ſales reperiuntur. At etiam Romæ priuatos ſalinas habuiſſe legimus[b]: quibus tamen vectigal impoſitum erat à principe. Nam Lyſimachus[c] Thracum rex, Ancus Marcius Romanorum [d], Philippus Valeſius Francorum, ſalinariũ vectigal primi in ſuo quiſ- que regno imperarunt. ac tametſi lege Valeria vectigali- um ac tributorum, quæ à regibus inuecta fuerant, imũ- nitas populo Romano conceſſa fuiſſet; Liuius tamen Cenſor, nullum Reipublicæ vectigal leuius & commo- dius, quam ſalinarum eſſe putauit; qui propterea *Salina- tor* eſt appellatus: nam illud vectigal aut parum, aut nihil minuit iura priuatorum [e].

Sed quoniã ęquor ac mare ipſum priuatorũ ꝓpriũ eſſe non poteſt, iure quodammodo Principum omnium ma- ritimorum accolarum cõmuni receptũ eſt, vt ſexaginta[f] miliarib. à littore, Princeps legẽ ad litt⁹ accedentib. dicere poſſit: idq; id iudicatum[g] eſt in cauſa Ducis Allobrogũ. nec niſi à ſummo Principe ſecuritatis tabulas, quas Itali [h] *guidagiũ* appellãt, alii *breuia ſalui cõductus*, accipere: nec quicquam ex naufragio iuris decerpere priuato licet: vt diſerte ca- uetur lege [i] Friderici II. Imperatoris. Barbarum id quidẽ, & antiquis[k] inuſitatum, vt cuius opes ac fortunę naufra- gio miſere perierint, & quem noſtris opib. ſubleuare de- beamus; eius reliquias, quas ad littus eiectas bona fide reſtitui oportebat, turpe diripi patiamur. Sic tamen viui- tur[l], vt qui portus habent, eam crudelitatem tum in ciues, tum in peregrinos exſequantur. Ius quæris? *er- ror* [m] *ius facit*: at ſi non peccatur errore, ſed ſcientia, ſce- lus eſt, quod erroris ſpecie prætenditur. Cum enim le- gatus Cæſaris coram Henrico II [n]. Francorum rege que- ſtus eſſet, duas naues ad littus eiectas, & ab Iordane Vr-

a *citra gradum XLVI. ab æquatore.*
b *l. 1. quod cuiuſque vniuerſit l. inter publica, de verb. ſigni. l ſi quis de vectigal ca ſuper quibuſdã. de verb. ſignif. § præterea.*
c *Athene. l. 3.*
d *Liuius lib 9. decad. 1.*
e *l forma. § ſali. c. de cenſib. l. regis puto, de rebus eorum. Alex. in l. diuort. § ſi vir in fundo. ſoluto matri Ludo. Rom. in l. ſi fundum, eod.*
f *Bal. in rub. de rerum diuiſio. col. 2. & in l eũ proponas, de nautico fœnore.*
g *Cacherran. præſes, in deciſ. Pedemontan.*
h *gl. Panor. Hoſtienſ Butrio in ca. ſuper quibuſdã. de verborum ſignif*
i *l. nauigia. de furtis.*
k *l. 1. de naufrag. C. & tit. de incendio, ruina, & naufrag l. qui leuandæ ad l Rhodiam. l. diuus. de offic. præſid.*
l *Platea & Lucas de Penna l. de naufrag C. Afflict deciſ. 59. lib. 1. Benedic. ad cap. Raynutius, verbo, & vxorem, num. 317. Argentræus in conſue Britan. art. 55. not. 1. num. 6.*
m *l. 3. de ſuppellectile leg. l. Ba barius, de offic. prætor.*
n *anno 1556.*

ſino

sino captas esse, easque restitui postularet; Annas Mmorantius Magister equitum respondit, ea quæ ad fuissent eiecta, gentium omnium iure ad Principe littoribus imperarent, pertinere. Ita ius inualuit Andreas quidem Doria questus sit de nauibus in Celticum eiectis: & à præfecto classis Galliæ direpț etiam ancoras alienis littoribus sine Principis cor iniicere non licet [a]: quæ tamen olim iuris gentium runt.

Vacantia vero bona, aut res derelictas vindicare, etsi cuique [b] Romano iure liceret; nunc vero tantu quibus imperium est, aut iurisdictio legibus vel r bus [c] concessa, res amissas aut desertas post statum pus, quod in re mobili quadraginta dierum inter post publicationem definitur, nisi à domino vind sit; vsurpare fas est: quadriēnio [d] quidem prædia va tia vindicari à Principe potuisse definierunt Impe res Romani; sed post quadriennii spatium contra fi præscribi. Hæc cum priuatis tribuantur, ad iura n statis non magis pertinent, quam fiscum habere non modo priuatorum communis est, sed etiam Principis fiscus est, à fisco publico diuisus [e]; & pr priuata Principis à Reipublicæ prædiis seiuncta, & v que procuratores singuli ab ipsis [f] Imperatoribus Ro norum constituti. Ita Ludouicus XII. Rex Francor cum imperii huius sceptra adeptus esset, priuata pr Blœsas inquam, Cassiacum, & Montfortium ab Aure rum Ducatu cæterisque prædiis publicis disiungi, ra nesque seorsum reddi iussit.

Illud autē inter iura fiscalia summę potestatis ꝓpriū ꝙ maiestatis dānatorum bona Principi, non priuat runtur iis in locis, quibus proscriptio bonorum pr tis est aliis in criminibus lege vel more tributa: maie tis vero crimine præter ea capita, quæ lege Iulia de

a cap. quæ sint regalia. Alex. consil. 13. li. 6 col. 4. Iacob. in inuestitura, glo. cum vero

b Consuetudo Turonens. tit. de moyenne iustice. Artic. 9. tit. des espaues. Biturigum consuet. tit. des heritages. §. 1. Niuernen. consuet. tit. des iusticiers. arti. 1. Burdegalēs. tit. des espaues, arti. 105.

c l. 1. pro derelicto.

d l. vlt. de bonis vacā. C. l. intra quatuor. de diuersis & temporal. l. 1. de quadriennii præscript. antea perpetua erat auctoritas fisci. l. 2. ad Tert.

e l. 2. §. hoc interdictum. ne quid in loco publico. l. sed Celsus, de contrah. emt. Pli. in Panegy. Spartian. in Adrian. l. bene à Zenone, de quadriēnii præscript.

f l. cum seruus. §. vlt. de legat. 1. l. 1. de iurisd. C. l. & cōsensu, §. 1. de appellat. l. 3. vbi causa fiscal. C. toto. ti. si aduersus fiscū. C. l. 1. de offic. procurat. Cæsar Augustus primus procuratores instituit, vt ait Dio l. 53. Adrianus aduocatos fisci, postremo comites rerum priuatarum Catholicos, qui patrimonium vi sum curabant. l. vlt. tit. de aduocatis fisci. C. l. vlt. de delator. l. neminem. de bonis vacantibus.

g Guid. Pap. decis. Delph. 341.

iesi

:e cõprehensa sunt, veniunt etiam ii, qui erga Deum etatis [a], aut aduersus Rempublicam deprauatę mo- : [b] conuicti sunt. Quanquam Iurisconsulti iuniores um & quinquaginta capitibus iura fiscalia [c], certe is erudita & curiosa subtilitate inuestigarunt? sed ita x vno decem efficiant, quo plura videantur: & iura estatis, cum iure fiscali, quod priuatorum etiam ꝓpum est, & publica priuatis confundunt ac miscent. m ius nundinarum ad solius [d] Principis beneficiũ, vt era priuilegia, pertinet: *Clarigationem* vero, quã nostri *repressaliorum* appellãt, & magistratuum vbiq; fere & uatorum antiquo iure cõmunem fuisse constat. Nam quisq; ab hostibus detrimentum accepisset, ita quosnq; potuisset hostiũ captiuos abducere, vel etiam inciarum tempore licebat; bello vero, etiamsi nihil dani ab hoste illatum esset; captiuũ tamen abducere nemini nõ licet: sed pacis aut induciarũ tẽporib. ne accei detrimẽti specie, induciæ violarẽtur; Principes id sui ris fecerũt, vt nõ aliter quã causa cognita in hostes aut peregrinos, quamdiu cum ciuibus versantur, iniicere ceret. Id tamen prouinciarum præfectis, & maiorum ariarum [e] potestati tribui æquius esset, vt antea semper nostra Republ. factũ videmus, vsque ad Caroli VIII. egis ætatẽ: is enim lege singulari clarigationis rescritum sui beneficii esse voluit: nostri homines *marcam* ppellãt, quam opinor, M. Varro *clarigationem*, Demohenes ἀνδροληψίαν, Iustinian. ἐνεχυρασμὸν vocat. *Ius* itẽ *egale* nostris proprie dicitur, quo Princeps pontifice nortuo fructus pendẽtes suos tantisper facit, dum alius ontifex à collegio cooptatus: vel ipsius Principis beneicio designatus, & in possessionẽ dato iureiurando, missus fuerit: sed neq; id omnibus locis, neq; maiestatis ius lici debet. ¶ Sunt alia pleraque leuissima, quæ Principũ ropria ducunt, vel ad decus, vel ad dignitatẽ: vt rescritis addere GRATIA DEI: quæ verba Ludouicus XI. Rex, Franciscum Armoricorum Ducem de suis rescritis detrahere iussit: tametsi in omnibus fere antiquis fœde-

a *Idem decis. 76. & in can. vergentis, de hæretic.*

b *l. 2. de falsa moneta. C. sed Bar. ait, in Italia feudatarios ex ea causa bona damnati capere.*

c *Lucas Parmensis, in tractat. de fisco, cẽtum quinquaginta recensit. Castrensis in l. vlt. de priuilegio fisci. in tit. de sententiis aduersus fiscũ. C.*

d *l. vnica, de nundinis. Cod.*

e *Curia Parisior. Febr. 12. rescriptum concessit.*

fœderibus vsitata legimus, nec principib. modo vel I cibus, sed etiam minimis magistratibus, ac legatis as pta: vt illud etiã, quod Reges Francorũ flaua cera in si lis vtuntur: nam exstat in actis curiæ [a] Parisiorũ, Ludo cũ XI. Regem, id magni beneficii loco permisisse Re to Neapoleos ac Siciliæ Regi, vt flaua cera vteretur. lius perperam *cerã candidã* asscribit; qua nunquam re nostros vsos fuisse comperio. ¶ Sed multo verius ad maiestatis pertinet, subditos cogere, vt imperantis li gua ac sermone vtantur; quod Romani subditis sic perabant, vt etiamnũ iis temporibus in vniuersa Euro longe lateq; dominari videantur. At Rex Hetruscoru qui postremus à Romanis fractus est, cætera quidẽ R manis, illud assentiri non potuit, vt patriũ sermonẽ m taret, aut Latinam linguã reciperet; vt Cato Censori scriptum reliquit. Gallia vero quod ciuib. Romanis p ne redundaret, sermonẽ Latinum cũ patrio ita confu vt antiqui scriptores, nostros homines Romanos app larent; sententiæ vero ac decreta curiæ maioris, id e Parisiorũ, Latine interposita fuerunt (id quod præsid prouinciarũ facere iubentur [b]) quousq; Franciscus m ior patrio sermone vti iussisset. Consimili edicto Edua dus III. iudices ac magistratus Anglorum patrio serm ne sententias reddere iussit, cum antea Gallico vtere tur. At cum Arabes Asiæ & Africæ imperiũ occupaui sent, linguam ac religionem latissime, & quidẽ in Hisp niam vsq; citeriorem, diffuderunt; quam cum Philippu Rex Hispaniarum obliterari vellet, non potuit tamen.

Sunt qui [c] inter iura maiestatis posuerint ex ęqua an mi sentẽtia iudicare, q̃ iudicibus omnibus licet, nisi leg prohibeantur. Quamobrẽ in edictis, quibus officio ma gistratuum ac iudicũ arbitrio quid permittitur, hæc ver ba subiiciuntur; QVOD IVDICVM RELIGIONI CONCE DIMVS. Alioqui nec iudicibus [d] cõtra leges iudicare, ne de legib. in Rep. probatis ac susceptis disputare fas est: i enim non modo sapientissimis Lycurgi institutis, sed et iam veteri Florentinorum lege prohiberi scribit Ludo

uicu

a Anno 1461. 18. Iulii.

b l. decreta, de re indicata. ff.

c Bart. in l. 1. vt quæ desunt aduoc. C. Decius cons. 463. Imol. cons. 22. Bald. in l. 1. de vindic. libert. Cod Spec. tit. de sent. §. qualiter. vers 2. Bald. in l. 1. §. quies, de offic. præf. vrbi. Cynus in l. si seruus, de noxal. C. Ang. in l. 1. de iis qui sunt sui. Florian. in l. interruptione. finium regundor.

d l. 1. ad Turpil. Alex. ad Bart. in l. illicitas. §. veritas, C. de offic præsid. Ang. in l. aduo. de re iudi. Io. Andr. in cap. si sacerdos, de offic. ordin. Calderinus, in cap. pastoralis. §. quia vero, de offi. deleg.

uius[a] Romanus. Vtrumque Principi, nisi diuina lege prohibeatur, licere antea diximus.

Maiestatis vero nomen ei qui iure maiestatis vacat vsurpare absurdũ: sed *excellentis* aut *sacræ maiestatis* epitheta sibi asscribere absurdius: est n. alterum leuitatis, alterũ etiam impietatis: nam quid amplius præpotenti ac immortali Deo tribuamus, si quod eius propriũ est eripimus? Hi ipsi Germani Principes qui hac voce ad splendorem Imperatoris abutuntur, eandẽ suis literis Regi Francorũ ascribunt; sæpe quidẽ ipsa exemplaria, nõ exẽpla literarum ad Regem Francorũ scripta legimus; quib. hæ notæ, V.S.M, id est; *vestra sacra maiestas*, decies inscribuntur. Cætera quæ cuiusq; regionis propria sunt, & quæ Principes quibusdam locis sua dicunt, omitto: neq; n. singularium, quæ ipsa sunt infinita, sciẽtia aut disciplina tradi potest; illud tantum, quod antea sæpe dictum, dicendum tamen sæpius est, iura maiestatis eiusmodi esse debere, vt summorum quidem Principum omnium propria sint, nec tamen cũ subditis cõmunia, quæq; nec[b] concedi debeant, & concessa nullo temporum curriculo præscribi possint.

At si Princeps publica prædia cum imperio ac iurisdictione, & eo modo fruenda concesserit, quo ipse frueretur, etiam si tabulis iura maiestatis excepta non fuerint, ipso iure tamen excepta[c] iudicantur: id quod veteri Senatusconsul.[d], non modo in priuatos, sed etiam in principes ipsos regiæ stirpis ac gentis decretum est. Quod si loca publica nullo temporum decursu queunt præscribi, quanto minus iura maiestatis? Verum illud: hoc igitur. Themistocles quidem apud Athenienses & Cato Censor apud Rom. in orationib. quas de iure prædiorũ publicorũ habuerunt, vterque in sua Rep. Princeps, grauem illam, nec vnquam satis laudatam sententiam vsurparunt,[e] *Nec mortales aduersus Deum immortalẽ, nec priuatos aduersus Remp. præscribere posse.* At etiam qui priuatus aut quacunque potestate præditus in iura maiestatis inuouauerit, capitali fraude obligatur.

Finis libri primi.

a *Consil 395.*

b *cap. veniẽtes, de iureiur.*

c *Albericus in l. vlt. de iurisd. Bald. in l. à procuratore, mandati. C & in l. si aquam, de seruit. & aq. C. Alex consil 30. li. 5. Lucas Pẽna, in l. contra publicum. nu. 7. de re militari. Cod.*

d *In lib. curiæ, inscripto Olim. f. l. 81.*

e *Plutarch. in Themistocle, & Catone. l. si appellatione, de appellat. C per Cyrum incauenientes, de iureiurando. l. sacri affatus, de diuersis rescript. C.*

IOANNIS BODIN

DE REPVBLICA, LIBER II.

De toto Rerumpublicarum genere. CAP. I.

Quis qualisque sit Reip: status.

VONIAM de partibus ciuitatis, ac de mai tis vniuerso iure satis cumulate disserui deinceps vt ciuitatis cuiusque status, qui lisque sit, commodius intelligatur, dispic dum est, quæ in Republica personæ iura maiestati beant. Ac si quidem penes vnum est Reipublicæ to summa, *Monarchiam* appellabimus: si penes vniue *Democratiam*: si penes paucos, *Aristocratiam*. His ve tametsi minus Latine, quia tamen vsitata sunt, quod volumus accõmodate vtemur, vt nominum biguitate sublata propter varias eorum qui de Re blica scripserunt, sententias, certius ac melius de vr cuiusque statu iudicemus. Nam si Rerumpublica formas bonorum ac malorum finibus, aut virtutib vitiis metimur, infinitas esse comperiemus. At in r omnibus apte recteque definiendis, ipsarum vim a turam, non quæ cuique extrinsecus accidunt, intue portet; aut certe in varios errores ac reprehensione curramus, vt non modo ex singulis virtutibus ac v sed etiam ex iis, quæ nec bonorum nec malorum g ribus comprehẽsa sunt, Rerumpublicarum infinita quæ nec scientia, nec præceptis contineri potest, sta mus; vt si Princeps eligatur à formæ pręstantia, vel à poris proceritate, vel à robore, vel à nobilitate, vel pibus (quæ sunt extra virtutum ac vitiorum fines) bellicis laudibus, vel ab animi trãquillitate, vel à sap tia, vel à iustitia, vel à manificentia, vel à rerum ma rum scientia, vel à frugalitate, vel continẽtia, vel à

d

..., vel ab aliis ſeu virtutibus, ſeu corporis aut animi ...ionibus conquiratur; ex iiſque monarcham defi...us; idemque ſtatuamus de Ariſtocratia, ſi de multis ...ntur pauci, qui aut generis ſplendore, aut opibus, ...pientia, aut iuſtitia, aut belli gerendi ſcientia, aut a...irtutibus, aut etiam vitiis præſtent, innumerabiles ...mpublicarum formæ exoriantur. Quæ cum abſur...nt, & illa ex quibus hæc ſequuntur, abſurda videri ...ſſe eſt.

...ũ igitur ea quæ rebus ſingulis accidunt, illarũ vim ...aturam cuiuſque propriam non mutent; tria tãtum ...umpublicarum genera *Monarchiam*, inquam, *Ariſto...iam, & Democratiam* conſtituemus, *Monarchiam* defi...nus, *cum in vnius dominatu verſatur Reipublicæ maieſtas*, ...um quem diximus modum. *Democratiam, cum omnes ... maior pars omnium ciuium ſimul collecta, ſummum Reipu...æ imperium habet. Ariſtocratiam, cum paucis quibuſdam ...ibus in reliquos ſummum ius eſt.* hæc per ſe ipſa ſua luce ...ſpicua ſunt. Veteres quidem in eo ſibi conſenti...t, Rerumpublicarum genera tribus pauciora eſſe nõ ...ſſe: ſed alius quartum genus ex tribus conflatum, ali... quintum à ſuperioribus diuerſum poſuit: Plato quar...m genus non ex tribus cõfudit, ſed ex duobus; tyran...de inquam, & populari ſtatu; vel ex optimatib⁹, id eſt, ... iis qui virtute cæteris præſtarent, conſtituit [a]. Ariſto...les præter hæc tria genera quæ diximus, & Platonis ...artum genus, & quintum ex tribus ſuperioribus con...ſum tradit. At [b] Polybius ſeptem enumerat: tria qui...em vitioſa, ac totidem laudabiliter conſtituta; ſepti...um ex tribus poſtremis temperatum. Polybium ſe...ti ſunt Dionyſius [c] Halicarnaſſeus, M. Tullius [d], Tho...as Morus, Gaſpar Contarenus, Franciſcus Machia...ellus, ac plerique alii vno veluti conſenſu eam ſenten...am probarunt: quę quidem antiquiſſima eſt, nec à Po...bio, qui ſe auctorem [e] videri putat, originem accepit: ...ec ab Ariſtotele; ſed annos amplius quadringentos an...e Ariſtotelis ætatem, Herodotus antiquitatis parens,

Veterum de Republica ſententia.

a *lib. 4. cap. 7.*

b *lib. 6. de militari ac domeſtica Rom. diſciplina.*

c *lib. 2.*

d *in fragmentis, de Republ.*

e *d. lib. 6.*

quartum illud genus ex tribus confusum, à plerisq; l
datum fuisse scribit? tamen tribus omnino generib. co
tentus, cætera vt imperfecta repudiat. Ac nisi argume
tis non modo probabilibus, sed etiam necessariis ad
sentiendum ab illa Polybii, Tullii, ac cæterorum sen
tia deduceret, talium virorum auctoritate vinci me ip
facile passus essem.

Doceamus igitur, eos errare ac decipi, q quartũ ill
genus ex trib. temperatũ posuerunt: id autẽ planius co
fido futurum, si eisdem quib. illi exemplis, ad illos ref
lẽdos vtamur. Posuerũt n. Resp. Lacedæmoniorũ, Ro
ac Venetorũ ex triplici genere temperatas esse, Mona
chia, inquam, Aristocratia, Democratia. At cum Pla
Reipub. genus optimũ ex tyrannide ac Democratia c
flari diceret, ab Aristotele reprehensus est; qui negat
his duobus generibus quicquam q laudabile sit, exsis
re posse: ac præstabilius videri quartum genus ex trib
conficere. In quo quidem Aristoteles seipsum erroris c
uincit: nam si nihil optimũ ex duobus extremis exsist
posse cõfiteatur, qd fiet tribus inter se confusis? Et qu
niã hæc disciplina maximos in Republica tumultus
perturbationes ciere potest, accuratius nobis est ac su
tilius explicanda. ¶ Quarum n. ciuitatũ contrarios fin
ac status videmus, eas legibus inter se cõtrariis ac disc
pantibus moderari oportet; eiusmodi est Monarch
Democratiæ plane cõtraria. Et quidem Florentini pe
vulgata illa veterum de temperato Reip. statu discipli
penitus imbuti, cũ P. Soderini ac Hieronymi Sauonar
læ seditiosis concionibus Reip. potestatem ad populu
detulissent; plebem à magistratibus & imperiis, atq
omnino à Reip. negotiis arceri commodius esse put
runt, vt antiquioribus ciuibus, aut qui opibus cæte
præponderarent, summa rerũ tribueretur: at ne iis qu
dem omnia oportere, sed ea tantum quæ præcipua di
cuntur, legum inquam ferendarum, ac magistratuũ cr
andorum, tum etiam ærarii potestatem concedi, cæte
magistratibus ac Senatui permitti: vt eo, quod opinior

Respublicæ, quæ contrarios habent status, legibus inter se contrariis gubernantur.

conc

eperant, temperato Reipublicæ statu fruerentur.
c si quidem ex tribus generibus modice temperatis tum exsurgere possit, vim quandam natura diuersà reliquis habiturum est, vt in concentu *harmonica* diciturs *proportio*, ex arithmeticis ac geometricis ra- ibus arte confusis exsistit; ab vtrisque tamen vehe- iter discrepans: vt corpora quæ ex dissimilibus ac dentib. naturis coalescunt, si misceantur simul, ter- quiddam ab vtrisq; omnino diuersum efficiunt. At d quod ex tribus Reipublicæ generibus cōflatur, ni- omnino differt à populari statu: nam si tres ciuitates, rū vna à Rege, secunda ab optimatibus, tertia à po- o regatur, in vnam & eandem coeant Reipublicæ mam; simulq; summa potestas ac imperiū omnibus nmunicetur, quis dubitet quin status ille sit popula- omnino futurus? nisi vicissim imperium Regi, deinde imatibus, postea populo tribuatur: vt in interregno mani Senatores vicibus alternis imperabant: sed rur- ad hæc tria quæ dixi genera Rerumpublicarum, re- i necesse est: nec tamen diuturna fuerit hæc mutua perandi ratio; nec magis Reipublicæ vtilis futura, q̃ si turbata familia, vxor marito imperet, tum liberi v- sque, ac tandem serui omnibus dominentur.

Sed qui vnius dominatum cum paucis simul & v- iersis constituere velit, non possit, ac ne mentis qui- n cogitatione id consequi. Nam si maiestas per se i- quiddam est indiuiduum, vt antea demonstrauim⁹, a ratione vni & omnibus eodem momento congrue- possit? Maiestatis primum caput est, *vniuersis ac sin- is ciuibus leges dare, iisque imperare*. sed qui ciues im- rio sese obstringi patientur multi? qui rursus impe- item coercere poterunt? nam si sponte parebunt, iiestas ipsorū labefactata concidet, sin imperia recu- unt vtrique, neque sit qui pareat aut imperet, Anar- ia, non Respublica fuerit, tyrannide crudelissima terior. Quod si populo iubendæ legis & magistratu- n creandorum fiat potestas, cætera senatui ac magi-

 strati-

ſtratibus permittantur, popularem ſtatum eſſe co
tendum erit; cũ Senatui ac magiſtratibus credita, & p
cario data poteſtas, eiſdem iubente populo, eripi po
Sed quæ diximus, tametſi perſpicua ſunt, exem
tamen quam ratione commodius illuſtrabuntur. Po
bius enim qui eius ſententiæ principem ſe & auctor
videri voluit, Lacedæmoniorum ſtatum ex his tri
quæ dixi generibus, conſtitutum fuiſſe putat: quod i
la Republica duo Reges Monarchiam, octo ac vigi
ſenatores Ariſtocratiam; Ephori quinque ſtatum po
larem tuerentur. hæc ille. Quid igitur fiet Herodo
qui Lacedæmoniorum Rempublicam puriſſimam A
ſtocratiam fuiſſe tradit? Quid etiam Thucydidi, Xen
phonti, Ariſtoteli, Plutarcho; qui bellum Pelopon
ſiacum ob id cœptum, & annos amplius viginti con
nuatũ prodiderunt; quod Athenienſes in omnibus G
ciæ ciuitatib. popularem ſtatũ ſtabilire conarentur. I
cedæmonii vero omnia cõſilia belli ac pacis ad optin
tũ ſtatum reuocarent. Et quidẽ poſt victoriam Lacec
moniorum ad Ægoſpotamos, Lyſander omnes Græc
ciuitates, quas Athenienſes imperio tenebant, ad pa
corum ſtatum redegit; & in ipſa vrbe Athenarum, c
mœnia ſolo exæquauiſſet, euerſo populari ſtatu, trig
ta ciues rerum omnium dominos conſtituit; qui *trig
ta tyranni* ab Athenienſibus ſunt appellati: totidẽ enim
nec plures, imperium Lacedæmoniorum moderaba
tur. Samiis vero, Sicyoniis, Æginetis, Mileſiis; aliiſq; I
niæ ciuitatibus decemuiros vna cum Prætore belli g
rendi cauſa præfecerunt, reuocatis ab exilio qui optim
tum ſtatum probauerant; & in exilium pulſis qui pop
lare imperium tuebantur. At etiam [a] Maximus Tyri
cum ciuitates enumerat quæ puram Ariſtocratiam c
luerunt, primos omnium Lacedæmonios poſuit, dein
de Theſſalos, Pellenios, Cretenſes, Mantineos. Tota
tam claros ſcriptores, & quidem Græcos, omnes priu
mendacii conuincere oporteret, quam Lacedæmonic
de Ariſtocratia depellere: at illi ſcriptores iiſdem fer
tempo

a *in orat. 3.*

temporibus,quib. Athenienſium ac Spartiatarum Reſp. floruerunt:certe quidem verius ac melius quam patritius Venetus,quam Florentinus homo, quam Britannus, ſtatuere de re ipſa potuerunt.

Quid igitur Polybiũ fefellit:erat n. Megalopolitanꝰ, Lacedæmoniis finitimꝰ.certe lapſus eſt,ob regũ Lacedæmoniorũ appellationẽ. Nã Lycurgus cõuerſo Reip. ſtatu, cũ quib. vniuerſis imperiũ dediſſet, Regũ ipſorum conſenſu ac voluntate,q ab ipſo Hercule genꝰ ducebant,ipſis nomen regium reliquit;præterea nihil aliud , quam vt belli duces eſſent. Iam enim antea regia poteſtas cõcuſſa & labefactata videbatur,ex quo Ariſtodemꝰ duos liberos imperio Lacedæmoniorum ſimul præfeciſſet (exemplo Meſſeniorum,quib. Aphareus & Leucippus vna imperare cœperant) cum vterq; rex eſſe vellet, neuter eſſe potuit:at cũ mutuis odiis contentionibuſq; Remp. in partes diſtraherent;Lycurgo, qui ab eadem, qua illi, ſtirpe originem traxerat,regiæ poteſtatis euertendæ occaſionem præbuerunt:neq; enim præter regium nomẽ ad ſpeciem quicquã eis reliquum erat: cætera ſenatui ac populo conceſſa:vt exemplo cõſimili,cum populus Athenienſis ac Romanus Reges exegiſſent: Regem ſacrificulum ad ea ſacra, quæ per leges ac religiones non niſi à Rege fieri poterant,ad pompam & ſpeciem à pontificib. cooptari iuſſerunt; qui tamen nec vllũ omnino magiſtratum, nec imperium poſſet adipiſci, quod cæteris ſacerdotib. licebat. Ita quidem regia poteſtate à Lycurgo ſublata manſit nomen regiũ,ſed eo iure,quo qui erãt ſenatores,id eſt,ſine vllo imperio ac poteſtate;qui ab Ephoris ſæpe mulctati,nonnulli etiam capitali [a] ſupplicio affecti ſunt,vt Agis & Pauſanias. Reipub. vero maieſtas penes fuit populum, qui ſenatus decreta cõfirmare, aut infirmare poſſet. Nam Thucydides ipſe eos refellit, qui duplex ſuffragium cuiq; Regi tribuunt. Sed centeſimo circiter anno poſt Lycurgum Polydorus ac Theopompus popularem ſtatũ ad ſenatum triginta virorum detulerunt:cum & populum conuocare difficile, & ratione

[a] Pauſan. li.4.

moderari difficilius videretur; à quo tamen sanctis senatus decreta sæpe conuellerentur, è Republica iudicarunt, summum imperium senatui permittere presso ad eam rem artificiose Apollinis oraculo; Deus ipse iubebat, vt deinceps imperium Reipub penes esset senatum: ac ne populus ereptam sibi p statem lugeret, Ephoros quinque de plebe quasi Tr nos creari placuit; qui regum dicta, facta, & consili plorarent, ac modis omnibus efficerent, ne in tyrai dem inuolarent. Et quidem Ephori decimo quoque no, cœlum contuentes, nocte serena, si quam stell inquit Plutarchus, scintillas emittere, aut transilire p spicerent, Reges in carcerem coniiciebant; nec ante c ceribus eripi poterant, quam id Apollinis oraculo c nuntiaretur. Ita quoque Phylactes Cumarum Reg quotannis in carcerem duci iubebat, quousque Sena quid de eo statuendum [a] esset, decreuisset. Stetit tem Lacedæmoniorum Respublica annos circiter qu gentos vsque ac Cleomenem; qui cæsis Ephoris ac se toribus, & oppressa republica, summum imperium cepit, ac retinuit quoad victus est ab Antigono Mace niæ Rege. Is igitur Spartam & Lacedæmoniorum Re publicam in priorem statum restituit; sed vigesimo p anno cum Nabis tyrannus in Rempublicam inuasiss occisus est à Philopœmene, qui Lacedæmonios Acha rum imperio adiecit; cuius imperii tandiu prouincia it, quoad Gallus proconsul Romanorum ab Achæis lam distraxisset: tandem Imperatores Romani liber esse iusserunt.

Hæc de Lacedæmoniorũ Rep. q magna ex parte à X nophõte, Thucydide, Liuio, Polybio expressa fuerũt: n mo tamẽ accuratiꝰ scripsit quã Plutarchꝰ [b], q quę ab al aut tenuiter, aut falso prodita fuerant, ex ipsis Laced moniorum Archiuis & actis publicis emendauit. Id a tem Liuius [c] vno loco aperte significat, vbi Nabim t rannum cum Tito Flaminio sic loquentem induci *Noster legumlator Lycurgus, non in paucorum manu Rei publica.*

a *In Apophth. Græcorum.*

b *In Lycurgo, Agesilao, Agi, Cleomene, & Lysandro.*

c *li. 34.*

...am esse voluit, quem vos Senatum appellatis; nec eminere ... aut alterum ordinem in ciuitate, sed per æquationem for... ac dignitatis fore credidit, vt multi essent qui pro patria ... ferrent. Hic tyrannidem popularis status specie ...ndit, cum nihil tunc populare haberet; verissime ta... dixit, Lycurgum principio summam potestatem ad ...ulum detulisse. Videamus cætera.

...osuerunt etiam, Romanorum Rempublicam tri... genere temperatam fuisse: sic enim Polybius[a] qui ...icani maioris præceptor fuit: *Videmus*, inquit, *regiam ...statem in Consulibus, Aristocratiam in Senatu, Democra...tin in populi comitiis eminere.* Huic plane assentiuntur ...onysius Halicarnasseus, Cicero, Contarenus, Tho...s Morus, ac plerique alii; quæ tamen sententia nec v...ritate nititur, nec ratione. Vbi enim monarchia, id est, v...ius imperium, in duobus consulibus fingi potest? at ...maiestas si esset in consulibus, certe quidem duobus cõ...municata, propter indiuiduam sui naturam consistere ...on posset: verius ac melius Genuensium aut Veneto...um Duci species regia tribuatur. Quæ autem regia po...estas esse potuit in consulibus Romanis, qui nec legem ...bere; nec fœdera iniussu populi sancire; nec damnatos ...stituere; nec verberibus ciuem cædere; nec tributum ...nperare; nec de pecuniis publicis statuere potuerunt? ...am quod Polybius consules gladii ius habuisse in mi...tes scribit, nihil mirum; cum id quoque Prætori...us, Tribunis militum, & omnibus legionum du...ibus, sit ac semper fuerit commune, ad tuendam mili...arem disciplinam. Iam vero Consules annuum dun...axat, & alternis tantum diebus imperium habuerunt. ...tem *magister militum* apud nos, *Bethudeta* apud Æ...hiopes, *Edegnarus* apud Tunetanos, & perpetuam, ...x multis partibus maiorem habuerunt, quam vter...que Consul, potestatem; Regum tamen subditos se ...c seruos, vti re vera fuerunt, appellabant. Consu...es vero, quos isti Regibus comparant à Tribunis ple...bis coerceri poterant. Nam Drusus Tribunus plebis,

a *li. 6 de milit. ac domestica Rom. disciplina.*

Philippum Consulem, quod se in concione loquent interpellaret, obtorta gula in carcerem per viatores t di iussit, & iure potuisse, deinceps intelligetur. Pote tem Consules habuerunt indicto bello exercitus du di; senatum consulendi; legatos admittendi ac din tendi; populum conuocandi: magistrat⁹ creatos ren tiandi? ad populum autem orationem stantes habe sedente populo, ac fasces summittere oportuit. Vrba prætor vtroque consule absente, eandem quam con les ipsi [a], potestatem habuerunt: ac post vrbanum pe grinus; & vti quisque ordine antecedebat, ita consi munere fungebatur.

a Cicero in epist. l. vbi de Cor... Pretere scribit ad Lentulum.

Quod ad Senatum attinet, cui Aristocraticam trib unt potestatem, ab ea tãtum abfuit, vt nec in vniuers nec in singulos ciues vllum imperium, nec in magist tum quemquam haberet. At ne senatus quidem, iniu consulis aut prætoris, absente consule haberi potu Quare Cæsar popularis homo, cum nihil à senatu se i petraturum prospiceret; populum quidem sæpe ad co cionem conuocauit sui consulatus anno vertente, sen tum vix vnquam: neque id nouum videbatur. Senat enim quibus temporibus maximam dicitur habuisse a ctoritatem, à consulibus petiit vt extremis Reipublic periculis Dictatorem dicere vellent: neque enim imp rare poterat: at ne lictorem quidem aut viatorem vll quæ imperii argumenta semper fuerunt, habere. It que Senatus Seruilium Priscum misit ad Tribunos pl bis: ad quos ille; *Vos*,[b] inquit, *Tribuni plebis Senatus appella vt in tanto discrimine Reipublicæ Dictatorem dicere, Consul pro vestra potestate cogatis. Tribuni pro collegio pronuntian placere Consules Senatui dicto audientes esse, aut in vincula duci iussuros.* Idem Liuius[c] auctor est, Senatum decreuisse *vt consul rogationem ferret ad populum, qui Dictatorem dici iu beret: quod si Consul recusaret, vt Prætor populum conuocaret: ne is quidem vellet, Tribuni plebis. Consul negauit se populun rogaturum, Prætoremq́ rogare vetuit: Tribuni plebis rogarunt* Ex quo perspicitur, ne minoribus quidem magistrati bus

b Liuius lib 4.

c lib. 27.

bus vetãte maiore magistratu, Senatum imperare quicquam potuisse. Quod item Polybius scribit, senatum de prouinciis ac ciuitatibus iudicasse, deque coniuratis pœnas sumsisse: falsum esse conuincit Liuius,[a] vbi agit de plectendis Campanis qui ad Annibalem defecerant. Princeps Senatus sic orsus est: *Per senatum agi de Campanis iniussu populi non video posse.* Idem paulo post; *Vt rogatio feratur ad populum, qua senatui potestas fiat statuendi de Campanis*: rogante vero magistratu sic populus sciuit; *Quod senatus maxima pars censeat, qui aßident, id volumus iubemusque.* Nec minus fallitur Polybius, qui Senatum de prouinciis decreuisse putat, cum Liuius Romanorum antiquitatum optimus auctor contra sentiat. Sic enim [b] scribit: *Q. Fuluius postulauit a Consule vt palam in Senatu diceret, permitteretne senatui, vt de prouinciis decerneret, staturusque eo esset quod censuisset, an ad populum laturus: Scipio respondit, se quod è Republica esset facturum*, Tum Fuluius; *A vobis peto tribuni plebis, vt mihi auxilio sitis.* Ex his sane perspicuum fit, nihil omnino imperii habuisse senatum, nec eius decreta sine tribunorum plebis assensione rata esse potuisse: cætera precario à populo habuisse. Quæ vero Senatusconsulta rata fuissent consensione tribunorum plebis, quibus communicari oportuit, ea tamen exsequi non poterat senatus, nisi vel consules id iuberent, vel recusantibus consulibus, ipsi Tribuni ad populum ferrent.

a li. 26.

Sedebat populus in comitiis.

b lib. 24.

Fuit igitur in magistratib. imperiũ; in senatu auctoritas & consiliũ, nõ autẽ Imperium; in populo sum̃a potestas ac Reipublicæ maiestas. Excipio tẽpus illud, quo Decẽuiri legum ferendarum summã potestatem ad se delatã, post annũ contra leges retinuerunt, vnde paulo post vi & armis depulsi fuerunt. Tunc Oligarchia species Aristocratiæ dici potuit. Ac principio quidem eiectis ex Vrbe Regibus, senatores populi suffragiis creabantur[c]: sed eo se labore ac tædio liberari cum vellet populus, eam curam detulit ad Censores, quorum omnis potestas à populo pendebat, qui Senatus decreta confirmare

c Festus.

mare poterat aut arbitrio suo infirmare. ¶ Contaren idem iudicandum putat de Republica Venetorum,q ipse ex tribus confusam esse scribit. *Est* , inquit , *Duce, regia quodammodo potestas; in Senatu, Aristocratia; Concilio maximo, Democratia.* At Ianotus, qui Reip blicæ illius statum ab ipsis primordiis , & quidem ex ctis secretioribus , accuratissime descripsit, in maxim erroribus fuisse Contarenum facile conuincit. Demo strat igitur, ante Sebastianum Cyanum, Venetiarum Di cem, à quo trecentesimus circiter annus labitur, Ren publicam plane monarchiam fuisse. Contarenus in e statu, quo nunc est, octingentos annos stetisse scribi Paulus Manutius mille ac ducentos; quæ ex actis publi cis ac certissima historia falsa esse docet Ianotus. Vt v sit, perspicuum est his temporibus puram Aristocrati am esse: nam ex vrbis ac ciuium descriptione quæ fact est ante annos triginta, censa sunt ciuium quinquagin ta nouem millia CCCXLIX. exceptis infantib. qui an num septimum non attigerant; & patriciis, penes quo versatur Reipubl. potestas, quorum numerus est quatu or circiter millium; ex quo numero eximēdi sunt sacer dotes, ac iuniores XXV: annorum; quibus neque ad cō- cilium, neque ad Rempublicam gerendam, patet adi- tus: nisi maiores annis XX. rogatione ad concilium lata id obtinuerint: nec certe in maximi Concilii comitiis, quæ nostra ac maiorum ætate coacta sunt, plures quam mille & quingenti patritii, ac semper multo pauciores in eorum actis & scriptoribus leguntur. Hic igitur patritio- rum cœtus summam Reipublicæ potestatem, id est, o- mnium legum ac magistratuum, belli ac pacis, extremæ prouocationis, vitæ ac necis ius habet, vt Contarenus ipse confitetur. Quæ cum ita sint, quis dubitet Rempu- blicam Aristocratiam appellare?

At si optimates nihil aliud q̃ legum ac magistratuum ius haberent, satis esset argumenti ad iudicandū, statum plane optimatum esse, vt antea docuim⁹; cum magistra- tuum, senatus, collegiorum, quę septemuiri, decemuiri, quadra-

quadragintauiri, priuatorum ac totidem publicorum iudiciorum nulla sit omnino, nisi ab optimatum concilio, & quidem precaria potestas. Dux vero solus est ex omnibus magistratibus, qui imperio vacat; qui nec vocare quemquam ad se, nec prehendere; nec iure rogare, nec plus in vnoquoque collegio, seu maximo seu minimo, potest quam collegarum vnus; præterquã quod postremus suffragium ferre consueuit: at ne Principis quidem alius aut populi literas reserare, aut legatos admittere, aut dimittere, nisi pro collegio septemuirorum, aut decemuirorum, ac ne vrbe quidem iniussus exire potest. Quinetiam Faleriũ Ducem, quod vxorem peregrinã sibi desponderat, decemuiri in crucẽ egerunt; præter hunc, XII. Duces enumerat Sabellicus, vel populari tumultu cæsos, vel supplicio affectos, cum potestate abuterentur.

At pileo pretiosissimo, & veste auro splendenti prætexta Dux subornatur, & Regis in modum obseruatur: demus hunc regiæ maiestatis splendorem, sed sine potestate tamẽ. Quod si nõ rei veritate sed simulatione summam Reipub. potestatem definiamus, nulla simplex ac pura, nulla non mista & confusa, videatur, Respub. Germanorum, ista ratione, & quidem multo magis quã Venetorum, temperata dici possit. Nam Imperator, Regiæ potestatis signa multo maiora præ se fert quam Dux Venetiarum: deinde Imperatoris septem illi creatores, ac trecenti Principes, Aristocratiæ formam; tum ciuitatum imperialium legati, Democratiam: cum tamen pura sit Aristocratia, quæ trecentis fere Principibus ac optimatibus coalescit: quibus Princeps vnus præest vt cõcilii iussa exsequatur, aut magistratu abdicare cogatur, vt suo loco planum faciemus. Itidem Heluetiorum statum temperatum esse dixerint; apud quos *Burgimagister* Regem præ se ferre; senatus, optimatum speciem; collegia, quæ ipsi *Schaffas* vocant, popularem sapere videãtur; cum omnes omnium ciuitates, aut popularem vt montani, aut Aristocratiam, vt fere cæteri, tueantur.

Atque hæc opinio temperati status ita peruasit ho-

minum

minum mentes; vt hanc quoque Francorum mon**a**chiam, qua nulla magis regia fingi potest, triplici gene**re** confusam esse nonnulli & sentiant & [a] scribant: senat**um** quidem Parisiorum Aristocratiam, comitiis populare**m** statum tribuant: quæ opinio non tantum absurda, **se**d etiam capitalis videri possit. Est enim capitale, regi sub**di**tos dominatu ac potentia æquare, aut imperii soci**os** adiungere. Quæ vero popularis apparet potentia cu**m** ordines coguntur? cum habentur conuentus? aut qua**m** maiestas summi Principis tum illustratur, quam cu**m** vniuersi ac singuli potentes æque ac tenues humili hab**i**tu, id est, genibus flexis & aperto capite Regem adorant, ad eum rogationes ferunt? ab eo vel admittuntur, vel repulsam patiuntur? An vero Princeps vllus gloria maiore, si gloriam inanem affectat, cumulari potest, quã cum subditos omnium ordinum & ætatum, ex alto ac sublimi solio se venerantes, ac humi procumbentes, intuetur? Neque enim illa quæ dicitur gloria in ipsius Principis solitudine, sed in subditorum veneratione ac obedientia consistit.

a du Hallãt.

Si nulla igitur potentiæ popularis imago fingi potest cũ habentur populi cõuentus, multo minus erit in curi**a** *Pariũ*; qui sic appellant, *quod inter se quidẽ pares sunt, nõ autẽ Principi*, vt min⁹ rustice nõnulli opinantur: at ne magistratuũ quidem omnium totius regni coacta multitudo illam q̃ opinione sibi finxerunt, optimatũ speciem referre potest; cum in vni⁹ Principis p̃sentis persona, vbi vbi sit, omnia omnium imperia ac potestas conquiescant: neq; enim magistratus quisquam, præsenti Principe imperare potest, vt suo loco explicabitur. Itaque Rex in Principum ac magistratuum cœtu cum ius dicit, Cancellarium quidem singulorum sententias exquirere iubet, tum ad se referre, vt eas arbitrio ac voluntate sua nõ numerare, vti fit in iudicum decuriis; sed põderare possit: ac tametsi sæpius eam sententiam probat, quæ suffragiorum numero vincit, vt tamen intelligatur non magistratuum aut iudicum, sed principis soli⁹ decretum esse,

nec

ne cæteros magiſtratus imperium vllum habere; Cancellarius non pronunciat iudicibus aut curiæ, hoc vel illud videri, ſed clara voce his verbis vtitur; REX VOBIS DICIT. Curia vero cum ad Regem ſcribit, antiquis verbis ac formula veterum etiamnum vti ſolet; eſt autẽ hæc literarum ſuperſcriptio: REGI [a] DOMINO NOSTRO SVPREMO. principium vero literarum eſt huiuſmodi: SVMME DOMINE NOSTER, [b] QVANTVM HVMILITER POSSVMVS, VESTRAM GRATIAM OPTAMVS. Subſcriptio in vltima charta huiuſmodi: VESTRI HVMILIMI AC OBEDIENTISSIMI SVBDITI, SERVIQ. HOMINES VESTRÆ CVRIÆ PARLAMENTI. Quæ certe formula nõ optimatum, aut eorum qui cum Rege eadem imperii poteſtate conſociantur; ſed eorum qui ſumma veneratione, fidelitate, & obſequio Regem colunt ac proſequuntur. Eſt igitur pura monarchia, nulla populi aut optimatum poteſtate confuſa; quã qui opinione fingunt, nec cogitatione quidem, ſi velint, conſequi poſſint.

[a] Au Roy noſtre ſouuerain ſeigneur.

[b] Noſtre ſouuerain ſeigneur tant & ſi treshumblement que pouuons à voſtre bonne grace nous recommandons.

Certe Ariſtoteles [c] cum hanc ſententiam de temperato ſtatu ſubtiliſſimis ponderibus exigeret, πολιτείαν quidem appellari ſcribit eam Rempublicam, quæ ex Ariſtocratia ac Democratia conflatur; non tamẽ quo id modo fieri poſſit explicat; at ne exemplum quidem vllum affert, vt de cæteris ſolet: nec vllam ſua ætate aut ſe vidiſſe, aut vſquam antea fuiſſe confitetur, tametſi centum Reſpublicas vno libro, quem intercidiſſe ferũt, complexus diceretur. Platonis quidẽ Rempublicã, nec Ariſtocratiam, nec Democratiam, ſed ex vtraq; miſtam, appellauit πολιτείαν. At veteres Academici tradunt, id quod reipſa compertum habemus, Ariſtotelem Platonis ſententias aliter atque ſcripſiſſet, prodidiſſe; atq; etiam de induſtria obſcuritatem rebus perſpicuis attuliſſe; quo fit, vt qui ex Ariſtotelis opinione Platonis ſentẽtiam metiuntur, ſæpiſſime tum alios, tum ſeipſos fallũt. Nos vero, qui neutri addicti ſumus, verã Platonis Rempublicam, quam qui nunquã legerunt, *diuinam* appellant, cæteri contumelia verborum lacerant, ex ipſis fontibus

[c] lib. 4. cap. 1.

Respublica Platonis.

tibus haurimus. Plato duas Respublicas opinione tatum sibi finxit; alteram sibi tribuens; alteram, Socra quem tamen Xenophon ea, quæ à Platone ex ipsius o magna ex parte prodita sunt, dixisse [a] negauit; & Plat nem obliuione notauit. Et quidē Socrates, cum Plat nis Phædrum legeret, admiratus; *Quam multa*, inquit, *me mentitur adolescens!* Hoc autem maxime differt Socr tis Respublica ab eo quam Plato suam dicit; quod vx rum ac bonorum omnium communitatem, quā in Sc cratis ciuitatem inuexerat, de sua sustulerit: vt planur sit, differendi potius causa hæc scripsisse Platonem, qu quod ita sentiret; cætera in vtraque Republica omnin eadem sunt. Ciuium enim modum certum præscripsit scilicet quinque millium & quadraginta; nec plures vo luit, nec pauciores censeri: nam hic numerus diuisore habet vno minus sexaginta, quanquā numerus CLXXXX quadruplo minor, sexaginta diuisores habet; ciuium au tem tres ordines facit; custodes inquam, milites, & opi fices: quos rursus in tres classes distribuit, ex inæquali bo norum censu. Summum vero ius imperandi ciuium v niuersorum multitudini tribuit; leges inquam iubendi & abrogandi: quod satis est argumenti, statum popula rem efficere voluisse: hoc amplius, quod ciuium vniuer sitati magistratuum omnium creandorum, atque etiam publicorum iudiciorum potestatem facit; quoniam v niuersitatis, inquit, totius interest. denique populo ius vitæ ac necis concedit: neque enim Principem populi, aut magistratum vllum esse voluit, penes quem maius imperium consisteret: nam senatores seu custodes CCCC esse iubet, qui populi suffragio crearentur.

Ex quib. intelligitur, Platonis Rempublicam omniū maxime popularem fuisse, ac multo magis popularē fuisse quam Atheniensium; quam tamen Xenophon ex omnib. maxime popularibus primam esse existimauit. Omitto leges DCCXXVI. quas Plato duodecim libris complex⁹ est. hoc tantū mihi ꝓpositū fuit, demonstrare Platonis fictam Rempublicā, ex Aristocratia ac Democra-

tia non

[a] *In libris, de factis & dictis Socratis.*

tiaon fuisse constitutam, vt Aristoteles posuit; cuius errorem Cicero, Contarenus, ac deinceps alius alium secuti, cæteros in errorem, bona fide compulerunt.

Hæc igitur nostra conclusio est; nullam vnquam Rempublicam ex duabus, multo minus ex tribus conflari; at opinione quidem fingi, sed tria tantum genera constitui posse, vt Herodotus inter Græcos verissime scripsit: quem Tacitus [a] inter Latinos secutus; *Cunctas*, inquit, *nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli, regit.* Demus tamen, si fieri potest, cur certe fingamus eiusmodi Rempublicam, in qua populus magistratuum creandorum, ærarii publici, vitæque ius & necis habeat: Nobilitati legum ferendarum, belli pacisque ac tributorum imperandorum ius tribuatur; Regi vero tum vniuersi, tum singuli ciues iureiurando obstringantur ad fidelitatem obsequiumve sine cuiusquam exceptione præstandum; & qui omnibus magistratibus superior, de summa extremaque prouocatione cognoscat. Nam ea ratione trifariam iura maiestatis diuisa videbuntur; partem optimates ac nobiles, partem populares ac plebeii; partem Rex ipse sibi vindicabit; ex quibus temperatio illa regiæ potestatis, optimatum ac populi exsistere videbitur. Id tamen aut factum vnquam, aut fieri posse nego: nam optimates ac nobilitas, quæ legum summam habeat, id est, omnibus imperandi prohibendique potestatem, & plebem & Principem imperio coercebit, ac Principi obsequium reddi prohibebit: qui vero Princeps iureiurando singulos obstrinxerit, alteri quam sibi parere quemquam minime patietur: & vt maxime sua quisque iura tueri velit, nec detrahere quod sibi arroget; attamen illud cum imperii natura discrepat, vt qui imperandi summum ius habeat, idem ipse alteri & quidem subdito parere cogatur: ea res efficit, vt vbi iura maiestatis Principē inter & subditos diuisa sunt, perturbatis rebus, de summa rerum semper vi & armis decernatur; quousq; vnius aut paucorum, aut vniuersorum ciuiū sit summa potestas. ¶ Sed cum multa sint veterum;

[a] lib. 4.

rum;tum vero ętate noſtra exẽplum aptius nullum
quam de Regibus Danorum;quos iam inde à Chriſti
no,Friderici,qui nunc imperium habet,proauo,nob
tas ſuis legibus pene ſubiecit; Chriſtiernũ de regno
turbauit, eiuſque conſobrinum regnare iuſſit; iis legil
ne de bello vel pace, deq; capite patritiorum ac nobi
iniuſſu ſenatus ſtatuere poſſet: ac pleraq; id genus,qu
Reges iureiurando obſtrinxit: quæ vt ſtabiliora eſſe
cum Lubeca ciuitate ac Rege Poloniæ fœdus aduer
Regem pro communi libertate contraxit. Ita quide
diuiſa ſunt iura maieſtatis Regem inter & patritios;&
trique in perpetuo metu ac diffidentia finitimorũ Pri
cipum ac populorum ſocietates ac fœdera, quo minus
ſe ipſi offenſiones accipiant,exquirunt. Iiſdem fluctib
ac procellis iactatur imperium Suecorum; cuius Rex i
cum nobilitate antea vixit,vt Henricus Rex,magiſtru
equitum natione Gallum; pro Cãcellario vero Germ
num hominem haberet; tandem à palatio ac regia ſe
in carcerem eſt à nobilitate coniectus, vbi iam annos
ptemdecim exegit.

Quarum igitur ciuitatum diuiſa ſunt iura maieſtati
minime omnium *Reſpublicas*, ſed *Rerumpublicarum corr
ptiones* appellare oportet; vt Herodotus breuiſſime il
quidem ſed rectiſſime ſcripſit: & quemadmodum co
pora recte à natura conſtituta, ſi mutari cõtingat;incr
dibili fœtore ac ſui contagione proxima quæq; infeſtã
quoad nouam formam adepta fuerint, vt cum oua i
cubantur, quæ tamen priuſquam incubarentur,& poſ
ea quam pulli exſtiterint,ſuauiſſimi ſunt odoris ac ſap
ris:ita quoque Reſpublicæ q̃ mutantur, diſtractus hin
inde maieſtatis legibus ac ſumma poteſtate diuiſa, re
quiem à bellis ciuilibus & perturbationibus nullam ha
bent,quoad formam plane conſummatam adipiſcãtu
Nam exactis Vrbe Regibus, ad populum maieſtas im
perii delata eſt,vt antea docuimus :ſed quoniã in popul
comitiis,quæ in ſex claſſes diſtributa fuerãt à Seruio Re
ge,ſi primæ claſſis, quæ ex opibus & cenſu maximo de
ſcript

cri:a erat, suffragia maiore ex parte sibi congruerent, eq; ferebantur, magistratus creabãtur, de capite, fama, fortunis ciuium decernebatur: nec semper ad secundam classem; raro ad tertiam; rarissime ad quartam; vix ad quintam; nunquam ad sextam perueniebatur: itaque Reipublicæ maiestas in optimatum ac nobilium manu versabatur, cum in sexta classe, quæ erat tenuium ac infimorũ, pars multo maxima populi censeretur: vix enim cæteræ classes decimam partem ciuium capiebãt. Cum itaque plebs adesset comitiis, nec sui ratio haberetur, tumultuari cœpit: inde tres in Auentinum secessiones; quo plebs armata se recepit, vt suam aduersus optimates libertatem ac potentiam tueretur: nec prius placari potuit, quã sibi suos magistratus sacrosanctos creare liceret, & quidem tributis comitiis, a quibus patricii arcebantur. Ita plebs aliquandiu conquieuit; cum scilicet maiores magistratus, Consules inquam, Prætores, Censores, centuriatis comitiis, id est, ab optimatibus: minores vero magistratus tributis, id est, a plebe, crearentur. Tunc Respublica temperata quodammodo fuisse videbatur, ex optimatibus scilicet ac plebe.

At si quis temporis breuissimi ac perturbationũ, quæ interea Rempublicam labefactarunt, rationem habeat, profecto confiteatur vix annos xx. aut xxx. in eo statu, quanquam miserrimo, consistere potuisse: nec tamen, nisi ab hostibus vndique vrgerentur, tamdiu stetisset: plebs .n. paulo post iubendæ legis potestatem, qua Reipublicæ maiestas cõtinetur, arripuit; ac paulatim cætera quoq; iura maiestatis, optimatibus inuitis ac diu repugnantibus, extorsit. Quanquã eo ipso tempore quo populus maiores magistratus centuriatis comitiis creabat, plebs ipsa comitiis aderat, & in sexta classe cẽsebatur; ac tametsi rarissime suffragium ferebat, ferre tamẽ poterat; si priores classes inter se diffiderent: quod satis est argumenti, etiam eo tempore statum fuisse popularem.

Adhuc tamen obiici potest, Res oẽs publicas tribus generibus non contineri: quia fieri potest vt ex millibus

sexaginta ciuium, quæ in ciuitate censa fuerint, quad ginta millia summum imperium habeant, viginti m bus exclusis: & quoniam maior pars omnium impe status erit popularis: contra vero si ciues centum ex multitudine, iura maiestatis habeant, status erit Ari craticus; quia minor pars ciuium collecta, summum i perandi ius habeat. Quid igitur si ex eodem ciuium merο viginti quinque millia summã potestatẽ tene dubitari certe potest, an eiusmodi status sit Aristocr cus, tametsi minor pars ciuium, cæteris reiectis, impe potiatur: quoniam plurimum refert, ciues centum, vero XXV. millia rerum domini cõstituantur, multo n gis si ex centum millibus ciuium, quadraginta quinq millia, an vero ex tanto numero triginta solum, cæte exclusis, vt apud Lacedæmonios, iure maiestatis frua tur. Ego tamen statum semper Aristocraticum esse dico, si minor pars ciuiũ cæteris imperet: alioqui si n neris varietas Reipublicæ varietatem affert, innume bilia sint genera Rerumpublicarum, debet autem ab mni disciplina infinitas remoueri: satis enim est per maiorem aut minorem ciuium partem imperium e ad Democratiam aut ad Aristocratiam constituenda Cætera quæ dubitationem afferre possunt, suis quæq locis accuratius explicabuntur.¶ Vnum restat in prop sita quæstione discutiendum: Respublica Romanoru sub Augusto, ac cæteris deinceps Imperatoribus, vsq ad Flauium Vespasianum, Principatus dicebatur: cui Reipublicæ nec Herodotus, nec Latinorum aut Græc rum quisquam præter Tranquillum, meminisse videtu Is [a] enim scribit, Caligulam, cũ Reges ac Principes, qu conuiuio exceperat, de dignitate ac generis splẽdore i ter se contenderent, [b] Homeri carmen illud vsurpauiss Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς: ac p rũ abfuit quin diadema sumeret, ac speciẽ principatus i regnum conuerteret: hæc ille. Ex quibus intelligitur su Augusto post Actiacum bellum, nec popularem statum nec optimatum, at ne regnum quidem fuisse. At princi patu

a *In Caligula.*

b *Iliad.* 2. non bona est multorum potestas, vnus sit Princeps, vnus Rex.

aliud nihil est, quã optimatum aut populi status, us aliquis præest, qui à Latinis *Prætor*, à *præeundo*; *nceps*, id est, *primus*, appellatur. Ita Iudæi querentur, Aristobulum Asmonæum principatum in duo . commutasse, cum sibi diadema sumsisset, alterum dedisset. Ac veteres quidem Hetruscorum ciuita- Tarquinium Priscum Regem Romanorum ad sotem à lege admiserunt; ne ius vitæ aut necis habe- ut tributa imperaret, aut præsidia ciuitatibus im- eret, aut leges mutaret; sed vt ciuitatum principatus s Regem Romanum esset: sic enim Florus scribit. autem popularis omnium ciuitatum status. Fuit i- r Tarquinius in ciuitatũ comitiis primus, qui multudinem regeret; non aliter quam in Imperio Germa- um; aut in Republica Venetorum, aut Genuensium peratores ac Duces, qui *Principes* rectissime appella- ossunt; vt olim eodem sensu apud Athenienses, sums magistratus, ἄρχων ἐπώνυμος dicebatur: erat tamen spublica maxime omniũ popularis. Si duo magistra- , vt Romæ; tresve, vt in plerisq; Heluetiorum ciuitaus; aut quatuor eadem potestate, vt apud Geneuates, ncipatus dici non potest; quia nemo primus est. At in publica Romanorum, Augustus callido commento peratorem se, id est, exercitus ducem maximum [a], ac ibunum plebis ad tuenda populi cõmoda, cui tamen ertatem eripuerat, & in annos decem Reipublicæ cuionem à Senatu pene coactus, vti videbatur, princi- tum specie ac simulatione constituerat; cum legiones adraginta in prouinciis omnibus collocauisset, & ad rporis custodiam tres adhibuisset; arces etiam, ac forsima quæque propugnacula præsidiis confirmasset; giam tamen potestatem sine sceptro, sine diademate, e corona inuaserat: posteri vero crudelissimam tynnidem, alius alio plus, paucis exceptis exercuerunt: m *Tiberius initio Consulibus assurgebat ac decedebat via*, quit Tranquillus; *postremo fœdissima seruitute Rempu- ã oppressit*. Hic autem de re ipsa, nõ quid simulatione

[a] Tacit. principio lib. 1.

T 2 fiat,

fiat, exquirendum nobis est: nam qui plus in Repu potest, eundem summum imperium habere stati de iure si quæritur, non quid fiat, sed quid fieri del intuendum. Est igitur *Principatus nihil aliud, quam A cratia, vel Democratia, cui vnus de multis dignitate p maiestas vero penes est populum vel optimates.*

De vnius dominatu. CAP. II.

Triarchia, Oligarchia, Duarchia. Aristocratiæ genere cōprehensa.

MONARCHIAM Reipublicæ genus esse diximu qua penes vnum summa totius Reipublicæ p stas est. *Vnum* cum dicimus, ipso monarchiæ verbo significatur; nam si duos pluresve adiungamus, n eorum summum imperium habet: quia *Summus di qui nullius imperio tenetur, & cæteros ciues, tum vniu tum singulos, coercere potest.* At imperium duorum modi est, vt neuter alterius imperio teneatur, siue dem imperii socii sunt: quamobrem si duobus Reg ciuitatis eiusdem imperium summum detur, neuter est, neuter sine alterius consensione imperare potest vtriusque summa potestas est, quæ *Duumuiratus*, seu *archia*, Aristocratiæ forma dici possit, tamdiu durat quoad vterque communi fide & consensu ad ciu tutelam conspirabit: vt Romulus ac Tatius; alter Ro norum, alter Sabinorum Rex, post aliquot prælia, cussis fœderibus societatem coierunt; ea lege, vt po lus vterque in eadem mœnia coalesceret; & Quiri appellatione ab vtroque Rege imperio communi bernaretur. At Romulus qui antea fratris parrici imperii societatem à se depulerat, peregrinum ho nem diu ferre non potuit, sed occidi mandauit, aut te sicarium deprehensum excusauit. Longo post tem re Romanum imperium ab vnius ad duorum domi tum conuerti cœpit, cum Antoninus Pius M. Aureli & Ælium Verum Imperatores, eiusdem imperii soc reliquit: sed Ælius breui, nec sine veneni suspicione teriit. Est enim, ac semper fuit difficilimum summa i peria duorum tueri: & quod Lucanus scribit, *Nulla f*

re

ciis, omnisq́; potestas Impatiens consortis erit: de Duum-
potissimum interpretandum est; quia trium plu-
e potestas stabilis esse potest ac firma; duorum nō
cum per naturam vnum vni tantum contrarium
ra esse non possunt: tertium enim quasi medium
extrema copulat.
q; Imperatores Romanorum, quum iisdem tem-
.ad eadem sceptra capessenda venirent, ne mutuo
rii concursu amicitiam ac fidem violarent, diuisum
rium habuerunt; alter quidem Orientis, alter Oc-
itis regiones; ac tametsi leges eædem communi v-
; voluntate in vtroq; imperio interdum peruulga-
ir, re tamen diuisa imperia fuere. Lacedæmoniorū
publicam Rex vnus facile moderabatur: at cum
odemus Proculum & Eurysthenem liberos simul
are vellet, tunc oborta contentio est; ac diffidenti-
vtrisque, Lycurgus facilime potestatem eripuit, &
ierso statu, ad populum summam rerum detulit. I- a Pausanias, lib. 4.
antea Aphateo & Leucippo Messeniorum [a] Regi-
contigerat. Sed Argiui ne eadem tempestate iacta-
ur, cum Atreus & Thyestes patris imperium simul
iissent; populus prudentiorem vniuerso imperio p̄-
t; vel, vt Lucianus [b] prodidit, *doctiorem*. Qui vero à b Lucian. in li. de Astrolog.
roueo & Carolo Magno stirpem duxerunt, cum plu-
liberi eandem hæreditatem cernerent, prouincias &
peria inter se diuiserunt. Nam Clodouei liberi ex v-
s patris regno quatuor, æquata potestate fecerunt:
Ludouici Pii tres liberi totidem regna inter se partiti
it: nec plures simul imperium indiuisum diu tenuisse
dimus; propter indiuiduā maiestatis naturam, & ple-
periculorum imperii societatem: in qua nullus sum-
um imperium habet; nisi princeps aliquis peregrinus
li despondeat reginam apud eos populos, qui fœmi-
rum imperia ferre didicerunt: tunc viri & vxoris ima-
nes, nomina, stemmata simul copulantur, quasi ad v-
sq; imperii maiestas pertineret; vti contigit cum Fer-
nandus Isabellam Castiliam, Antonius Burbonius Io-

annam Nauarræ reginam; Philippus Hiſpanus Mar
Henrici Regis Anglorum filiam, penes quam Angli
ieſtatem in ſolidum eſſe voluerunt, ac per ſe ipſam
mariti conſenſu imperare: cætera in ſpeciem marito
buta, vt de Ferdinando rege Aragonum & Iſabella e
ptum erat; tametſi edicta vtriuſque nomen ac chiro
phum [a] præ ſe ferrent. Quo argumento nullum effic
erat aduerſus Manichæos, qui duplices æqua poteſ
Deos, erroris opinione ſibi finxerant; alterum quic
bonorum, alterum malorum principem? quod quic
ſi verum eſſet, perpetuis bellis ac diſſidiis pulcerrim
vniuerſitatis concentum & concordiam perturbar
quoad alteri victoria cederet, propter diſcrepantem
plane contrariam bonorum ac malorum vim & n
ram.

[a] Yo el Roy Yo la Royna.

Quod ſi vna ciuitas ne fratres quidem ſummi imp
collegas, vt minimũ diſſideãt, ferre poteſt: quonã m
mund⁹ hic duos Imperatores, voluntate ac tota ſui n
ra diſſidentes ferat? tres aliquanto facili⁹ imperarét,
pter eã, quam prius diximus, rationem. Cum n. Cn.
peius & C. Cæſar, Marcũ Craſſum ad amicitiã ſociet
que imperii ſibi adiunxiſſent, tanta concordia ſeipſ
Romanorũ imperium tuebantur, vt vulg⁹ illos *Trici*
appellaret. Poſtea v. quam Craſſus cæſus eſt in Chal
eodem momento Pompeius à Cæſare diſſidere, ac
publica ſæuiſſimis bellorum ciuilium tempeſtatib
ꝓcellis tamdiu iactari viſa eſt, quoad vn⁹ omnia m
raretur. Eadem pene, interfecto Cæſare, in triumu
contigerunt, cum Auguſtus, Antonius, ac Lepidu
perii Romani corpus vnum in tria membra diuiſiſ
cum Lepidus ad imperium omnino ineptus, Aug
faſces ſummiſiſſet: tametſi Antonius Auguſti ſor
ſibi deſpondiſſet ac imperium ex æquo inter ſe di
ſent, regionibuſque à ſeſe diſiunctiſſimi viuerent: n
men diu conquieuerunt, quin alter alterius domi
ac potentia quæreretur. Inde conſecuta eſt ſtabili
perii ſalus vnius imperio confirmata. Illud igitur ſi

ram⁹, nec monarchiam dici, vbi penes duos imperij maieſtas eſt; nec eo ſtatu, ſi diſſident, Imperium conſiſtere poſſe.

Porro monarchia omnis in tres quodammodo formas tributa eſt: aut enim is qui imperium habet, rerum omnium dominus eſt, aut rex, aut tyrannus: nec ꝓpterea monarchiæ ſtatus alius atque alius dicitur, ſed id ab imperandi varietate manat. Illud enim admonendi ſumus, Reipublicæ ſtatum ab imperandi ratione diſtare plurimum: quod antea nemo, quantum intelligere potuimus, animaduertit. Nam Reipubl. ſtatus Regalis eſſe poteſt, gubernatio tamen popularis futura eſt, ſi Rex omnia imperia, ſacerdotia, curationes, pœnas item ac præmia omnib. ex æquo diſtribuat: ſi vero Princeps imperia, honores, magiſtratus, patritiis vel diuitibus, vel fortibus, vel ſtudioſis tantum impertiat, regia poteſtas eſt, & quidem ſimplex ac pura; ſed Ariſtocratica ratione temperata. Ita quoque optimates pauci Rempublicam populari modo regere poſſunt, ſi ciues omnes omnium magiſtratuum participes fecerint: aut Ariſtocratice, ſi paucis quibuſdam, qui aut virtute, aut cenſu, aut nobilitate cæteris præſtent: quæ diuerſitas eos in errorem impulit, qui Reſpublicas plures tribus, erroris opinione, ſibi finxerunt.

Eſt igit. *Monarchia regalis, in qua ſubditi libertate ac dominio rerũ fructes, ſui principis legib. obſequũtur; perinde vt Princeps ipſe diuinis ac naturæ imperiis obtẽperandũ iudicat. Dominatus* vero dicit., *cũ Princeps vnus, libertatis ac fortunarum omniũ dominus, iure belli factus aut fœdere, ſubditos quaſi paterfamilias ſeruos, moderatur. Tyrãnis* deniq;, *ſi Princeps imperio ſpretis gentiũ ac naturæ legibus, ſubditorũ bonis ac libertate ad libidinẽ abutatur.* Eadẽ diſtinctio ad Ariſtocratiam & Democratiã adhiberi poteſt: nam Tyrannis quoq; omnium maxima à Marco Tullio appellatur, furentis ac turbulentæ plebis impotentia. ¶ Prius igitur eſt de vnius dominatu, tum de cæteris diſſerendum. Nam principio rerum omnium, quo ſocietas hominum coaleſcere

Prima monarchia fuit dominatus.

cœpit, ac Reipubl. forma quædam constitui, vnius i
perio ac dominatu omnia tenebantur. Fallit enim A
stoteles, qui aureum illud genus hominum, fabulis p
tarum quam reipsa illustrius; Reges heroas suffra
creasse prodidit; cum omnibus persuasum sit ac per
cuum, monarchiam omnium primum in Assyria fu
constitutam Nimerodo Principe: quem sacræ literæ
tentissimum venatorem appellant; loquendi genus Heb
is familiare, quo verbo *latronem* significari volunt. Ve
res enim, Plato inquam, Aristoteles, Xenophon, latro
nium inter genera venationum posuerunt, [a], vt alibi
tauimus. Nam ante Nimerodi ætatem, æqua erat om
um libertas: primus hic dominatum arripuit, & liber
homines seruire coëgit; qui propterea dictus est *Nime*
dus, id est, *dominus metuendus*. Eodem pene momento
uitia vbique constituta videmus; adhuc viuo ac spira
Semo, Noëi filio.

a ad Oppiarum in libris de venatione.

Et quidem sacræ literę, quoties Assyriorum ac Pers
Reges meminerũt, *dominos* appellãt: subditos vero, *Pr*
cipis seruos. Nec Hebræorũ tantum, sed etiam Græcor
scriptores, in ea sententia fuerũt: & quidẽ hi sese liber
Asiaticos vero ac Ægyptios seruili contumelia notan
taque Reges Persarum cum bellum indicerent: terran
aquam sibi dari poscebant: quo argumento, se rerum
mnium quæ terra marique teneantur, dominos esse
gnificarent, vt Plutarchus scribit. At etiam [b] Xe
phon laudabile putat Medorum institutum, apud q
Princeps vnus rerum omnium dominus esset. Inde
oratio, qua non modo subditi, sed etiam peregrini &
terarum gentium legati, aduersus Reges Persarum v
bantur, vt eius dominatu omnia teneri significare
Cum enim Themistocles, cuius fama illustris & cl
semper antea fuerat, Regem Persarum, Græco m
conuenire [c] vellet; Artabanus præfectus prætorio ill
ab aditu depulit [d]; nec rogationem vllam ferre passus
nisi prius adorato Rege: deinde prætorio egressum, l
maniter allocutus; factum his verbis excusauit, *lauda*

b In Cyri Pædia.

c Dio in li. 57. & Xiphilin. in Adriano

d Plutarch. in Themistocle.

Themiſtocles, ſuum cuiuſque gentis inſtitutum: vos Græci libertatem, & imperii æquationem amplexari conſueuiſtis: nos verò nihil tam naturæ conſentaneum eſſe ducimus, nihil tam decorum quam Regis noſtri maieſtatem, vt Dei optimi maximi verum in terris imaginem, adorare ac reuereri. quibus cõſentanea ſunt quæ Liuius ſcribit; *Barbaris*, inquit, *pro legib. ſemper dominorum imperia fuerunt.*

Ac certe non debet vnius dominatus tyrannidis appellatione fœdari. Neque enim iniquum eſt, vt qui hoſtes iuſto ac legitimo bello fregerit ac domuerit, perſonarum ac rerum dominus ſit; dum ſubditis non aliter quam bonus paterfamilias ſeruis vtatur; vt quidem gentium fere omnium moribus ac inſtitutis receptum videmus: qui vero iniuſto bello tractos imperio ſubiecerit, eorumque bonis ac perſonis ſeruilem in modum & ad libidinem abutitur, tyrannus eſt. At ne Adrianus quidẽ Auguſtus, ſeruum hiſtrionem vel aurigam petente populo Romano [a], libertatem, quam in theatro dominus dediſſet, adipiſci, ſed arbitrio domini priuatim ſtatuendum reliquit. Idem etiam antea Tiberius, ac deinceps Aurelius Adriani filius vetuiſſe dicuntur: cum libertas iuſta non videretur, q̃ populi vis ac plauſus extorſiſſet.

Ac tametſi pauci admodum Principes ſint, quorum dominatu ciues ac ciuium bona teneantur, etiamſi tyrannos permultos videamus; ſunt tamen & in Aſia & in Africa nonnulli, in Europa vero qui tantum ſibi tribuant, prȩter Turcarum ac Moſchouitarum Principes, ſcio neminem: certe quidem Moſchouitæ ſe regis *Chlopas*, id eſt, *ſeruos*, appellant [b]: nos corrupte *ſclauos* dicimus. Turcarum vero Princeps *Sultanum* ſe, id eſt, *dominum* appellat: non tam propter latifundia, cum Rex Hiſpanorum gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, ſuo imperio regat: quod quidem imperium iiſdem regionibus quibus Solis curſus definitum eſt, & quidem imperio Turcarum decuplo maius; ſed *dominus Turcarum* appellatur, quod perſonarum ac fortunarum omnium ſeſe dominum ferat;

a *l. ad beſtias. de pœnis.*

b *Sigiſmundus Liber Baro.*

quos tamen multo humanius ac liberius quam bo paterfamilias seruos moderatur: nam eos quos no *sclauos* seu *seruos Principis* appellamus, Turcæ *Zamoglor*, id est, *tributi filios*, ipse Princeps non aliter quam filio ducari ac erudiri, eisque iura nobilitatis, quæ ab aliis diose ambiuntur, impartiri solet. *Timariotarū* autē o equestris, omnia prædia fiduciæ nomine Principi ac pta fert: ac decimo quoque anno locationes prædior renouare consueuit: nec liberos prædiorum, sed pe niarum tantum ac familiæ hæredes habent; nisi Princi beneficio paternorum prædiorum ac veluti bonoru possessionem accipiant. Reliqui Principes Europę qu *rerum ac personarum dominos* appellant; nulli sunt.

At Augustus Imperator, cuius imperium longe la que patebat, & cui Reges sponte ministrabant, *dom* appellationem semper repudiauit. [a] Neque enim e quæ dicimus, iura feudorum, aut vlla omnino prædia, duciæ nomine tenebantur; nec vtilis aut directi domi verba exaudita fuerant, at ne in Codicis quidem vel A thenticis legibus, vel Pandectarum libris vsquam legu tur. Ac tametsi nulli sunt in Europa Principes, qui dir cti dominii iure omnia prædia ad se pertinere non pu tent; non propterea tamen dominus quisquam iure di potest, cum vniuscuiusq; rei proprietas ad singulos pe tineat; tametsi Princeps ad speciem & pompam direct dominium sibi vindicet: quamquam pleraque prædia quæ *allodia* dicuntur, ne Principis quidem beneficio possidentur. Hunni primum ab extremis Scythiæ oris cum Europā pene totam ferro ac flamma vastarēt, Lon gobardos & Alemanos Germanorū gentes, ac Franco Gallorum veteres colonos, ad dominatū rerū omnium occupandum sic assuefecerunt, vt nemo terræ glebam nisi eorū beneficio possideret. Romani quidē bello ca ptiuos aut vendere, aut seruire cogebant, nisi libertatem pretio redimerent, vt cæteri fere populi: expugnatas au tem vrbes, ac populos deuictos agri parte septima [c] mul ctabant; quam coloniis ciuiū Rom. assignabant. At Prin

cipe

a *Tranquil. in Augusto.*

b *Consuetudo Campan.*

c *Plutarch. in Romulo.*

& populi, humanitatis artib. ac disciplinis exculti
uditi, dominatum, qualem in suos Reges Persarum
liæ exercuerunt, vel metu defectionis, vel potentia
ssi sua, deseruerunt. Et cum antea Reges Assyriorum
berib. summos magistratus ac Principes vestib. nuda-
seruilem in modum cædere consueuissent; prim⁹ Ar- a Plutarch. in Apophthég.
rxes nudari quidem, sed eorum vestimenta; [a] non
pora cædi: & quorum capilli contumeliose diuelli
nsueuerant, eorum pileos conuelli iussit. Aluaresius
nen, qui Æthiopica descripsit, cancellarios ac prouin-
rum præsides nudatos ac prostratos humi verberibus
erari coram Principe se vidisse prodidit, eosque maxi-
o in pretio & honore haberi, quos princeps ita conci-
iuberet. Ex his autem q̃ Aluaresius scribit, facile colli-
tur qui dominatum habeat in Africa, aut Principem
Ethiopum, aut esse neminem.

Negus Æthiopum dominatu potitur.

Europæ v. populi, quorũ bellica vis maior est quã A-
aticorũ & Australium, vix, ac ne vix qdem dominatum
rincipum ferre potuerunt, nec ante Hunnorum incur-
iones in Europã Principum dominatum ptulerunt. Pri-
nus Odoacer Rex Herulorũ, qui iisdẽ fere temporib. I-
taliam, quib. Attila Germaniã, inuasit, subactâ Italia, pos-
sessores agri tertia parte mulctauit: liberos homines il-
læso libertatis statu, ac reliqua parte bonorũ, sine vllis fi-
duciæ pactis, aut directi dominii specie, securos esse per-
misit. Cęteri v. ab Aquilone populi, cũ Hunnorum mo-
res ac dominandi illecebras didicissent, Alemani inq̃,
Lõgobardi, Saxones, Burgũdi, Gotthi, Ostrogotthi, An-
gli, & reliqua Scytharũ colluuies, se rerum omnium do-
minos ferentes, fertilissima quæque prædia sibi reserua-
runt; cætera fiduciæ nomine veteribus colonis fruenda
reliquerunt; exigui vectigalis lege dicta, si possessorem
mutarent. Illa est imago, illud argumentum antiqui do-
minatus [b]. Nam militiæ ex casu (quæ verissima sunt
feuda) militibus, quamdiu viuerent, fuere permissa;
deinde à parentibus in liberos continuata, præter eos
honores qui Ducibus, Comitibus, Marchionibus ha-
beri

b cap. 1. lib. 1. feudor.

beri ſolebant,nec prædia afficiebant: quo more etiar num vtuntur Angli & Scoti; apud quos Ducum libe agros & prædia poſſidere licet, ſine vlla Ducis prærog tiua. Cum enim feuda ſeu beneficia prædiatoria, mili bus quamdiu viuerēt,tribuerentur, obtinuerunt,vt e rum liberis teſtamento & ab inteſtato relinquerentu ſi mares nulli eſſent,ad fœminas iure tranſmitti placui præterquam in Germania,vbi fœminæ à poſſeſſione fe dalium prædiorum arcentur: quo argumento potiſſim vſus eſt Fridericus Comes Vallimontis,aduerſus Rena tum Siciliæ Regem in conſilio Conſtantienſi, cum Lo tharingorum Duce conſobrino mortuo, poſſeſſionem ab Imperatore Sigiſmundo ſibi dari poſceret: quia im periale feudum eſſet;cuius Iſabella Regis Siciliæ vxo tametſi Ducis Lotharingorum filia, minime capax eſſ dicebatur. Quanquam Rex Siciliæ aliis ſeſe rationibu tueri poterat. Cum enim de legib. feudorum [a] quæritu ſeruientis, non dominantis prædii mores ac leges intue oportet. conſtat autem in vniuerſa Lotharingia fœmina feudorum capaces eſſe.

[a] *Iudicatum in curia Pariſ. Molinæus in titulo feudorum. §. 12. q. 20. & 86. contra Fabri ſententiam, in l. 1. de ſacroſanct. eccleſ. C.*

Ex quib. perſpicitur dominat⁹ veſtigia in Aſia & in A frica conſtitiſſe, rariſſima in Europa reſtare. Tametſi n Guilielm⁹ nothus, is q poſtea *Auguſtus* eſt appellatus, vni uerſam Angliā armis domuiſſet, ſeque edicto publico v niuerſæ pecuniæ, ac prædiorum, q̄ quiſq; poſſidebat, do minum appellari iuberet: nihilomin⁹ tamen præter ho ſtium agros, quos, fiſco addixerat, ꝓprietatem bonorun omnib. fiduciæ nomine fruendā permiſit. At Carolus V Imperator, cum Peruanorū regiones latiſſime patente ſubegiſſet, ſuo vni⁹ dominatu omnia teneri voluit, exce ptis ſeruis, quos cū innumerabiles eſſent, manumitti iuſ ſit; ꝑdia vero poſſeſſorib. precario fruēda reliquit, nec ad liberos hæreditario iure tranſmitti. Callidū ac veterato rium cōmentum; quo Lagaſca Iuriſconſultus Imperato ris legat⁹, Gōſalo Pizarra cæteriſq; defectionis auctori bus fractis ac proſtratis, vt incolas perpetua obligationis fide in officio cōtineret, eos ab Rege Hiſpaniarum poſ-

ſeſſio-

ſeſſionem bonorum, mortuis propinquis, petere coegit: ita prius parentes ipſi adhuc ſpirantes pro liberis id ſtatuum ſibi concedi curarent; quod non ſine magna vi pecuniarum, quæ in ærarium publicum inferuntur, impetrari poterat; dum interim potentiores à rebus nouis prohiberentur. Conſimili de cauſa vno capite legis Muhamedicæ cautum erat, ne quis omnino dominium affectaret; neve vllius prædii dominum ſeſe diceret, præter Calipham Muhamedi legatum Pōtificem maximum, quem principio rerum omnium dominum eſſe commemorant, à quo Reges imperium haberent; ac Principes ſceptra accepta ferrent, & quidem precario tantum, quoad Turcarum ac ſuperioris Aſiæ itemq; Africæ Reges ſua imperia ſibi aſſeruerunt.

Hic tamen dubitet aliquis, num tyrannidis appellatione veniat etiam rerum ac perſonarum dominatus, qui naturā ipſam & hominum ſocietatem, quæ vniuſcuiuſq; libertatem ac rerū dominia tuetur, oppugnet. Id quidē quodammodo cum natura cumq; ipſa hominum conſociatione pugnare videtur. Sed cum ea ſit hominū ſeu vitius, ſeu innata cupiditas, vt in otio ac trāquillitate diu viuere non poſſit, & identidem bella gerantur, magnam partem iniuſte illata; nonne æquū eſt, eos qui aliis iniq; bellū inferāt, victos, vel rerū ſuarum damno, vel morte, vel ſeruitute coerceri? Hæc iuſta [a] dominandi lex eſt, dum tamen crudelitate abſtineatur, & quidem ſacris [b] legib. comprobata. Itaq; pater ipſe Iſraelitarum; cum poſſeſſiones ac prædia nepotibus legaret, eadem ſuis [c] armis ac potentia quæſita fuiſſe teſtatum reliquit. Id autem iure gentium certū eſt, vbi iure agi poteſt, ab armis abſtinendū: quo iure etiam ciuitates ac Principes aliena iniuſte rapientes, iudiciorum ac pœnarum ſeueritate ab Imperiali curia coercentur: ex quo efficitur, cum nullus æquitati aut legibus locus relictus ſit, armorum vim ad ſua tuenda, vel repetenda iuſtiſſimam eſſe; alioqui ſi iure belli ac gētium omnium quæſita dominia, dominia iniuſta eſſe demus, ac dominatum cum tyrannide, confuſa re-

a l. poſtliminium, de captiuis.
b Deut. cap. 16.
c Geneſ. c. vlt.

ſa rerum ac verborum appellatione, miſceamus; illi etiam confitendum erit, nihil hoſtem à prædone; nil verum dominum à tyranno; nihil denique iuſtum bel à latrocinio differre: quæ cum [a] abſurda ſint, & illa quibus hæc ſequuntur, abſurda videri neceſſe eſt. Itaqu videmus tyrannides momento collapſas, ac pleroſq tyrannos breui cæſos & exſtinctos, dominatus vero A ſyriorum, Medorum, Perſarum, Parthorum fuiſſe di turnos: itemq;, Æthiopum Dominum, qui Reges qui quaginta, vt Iouius ſcribit, vel certe totidem prouincia incredibili maieſtate imperandi coercere; ac cæteros A fricæ Reges, èxceptis Thunetanis, antiquitate ſuperai At illius principis ſubditi ſeruos ſe & eſſe & haberi gl riantur: cur autem imperia dominorum quam regu certiora magiſq; diuturna ſint, ratio in promtu eſt; qu & dominatus auguſtior eſt, & ſubditi omnia Principi a cepta ferunt; ſeque ob eam rem Principi obligatos p tant: tum etiam quod ſerui conditionis ſuæ memor metu ſeruili afficiuntur ac deiiciuntur. At liberi hon nes, ſub regia poteſtate, quoties libertatem opeſque ſu meminerunt, animos excelſos gerunt nec ſua ſibi eri patienter ferunt, & illatas à Principe iniurias, quacu que ratione poſſunt, vlciſcuntur. Atque hæc de vni dominatu: deinceps de regia poteſtate dicamus.

[a] l. hoſtes, de captiu. & l. hoſtes, de verb. ſignif.

De Monarchia Regali. CAP. III.

REx *eſt, qui in ſumma poteſtate conſtitutus, natura gibus non minus obſequentem ſe præbet, quam ſibi ſu ditos, quorum libertatem ac rerum dominia æque ac ſua t tur, fore confidit.* Subditorum libertatem ac rerum d minationem adiecimus, vt Regis ac Domini diſtincti nem certam adhiberemus. Superius diximus dom natum iuſte quæri, ac dominum eadem æquitate ſu qua paterfamilias ſeruos moderari poſſe: qui tamen ſeruos manumittat, ac peculium libertorum propriu eſſe patiatur, ex domino fit patronus: itidem rerum

mniu

rum ac personarum dominus in regem euadit, si subditis iusta libertate, ac rerū suarum dominio vti frui patiatur. Itaque Plinius [a] Iunior ad Traianum; *Principis, inquit, sedem obtines, ne sit domino locus.* Persas vero discrimē illud satis intellexisse perspicuum est, cum Cyrum, qui Medorum potentiam fregit, *Regem* appellarent [b], Cambysem *dominum*, Dariū vero *mercatorem*: quia Cyrus maximo summa caritate suos amplexaretur; filius imperandi seueritate formidabilis esset; tertius tributa ac vectigalia prius inaudita à subditis extorqueret. Ob eam rem Alexander Magnus ab Aristotele admonitus [c] esse dicitur, vt Græcos quidem paterna pietate, barbaros vero dominandi maiestate in officio contineret: quod præceptū repudiauit Alexander: Græcosque sola virtute, non origine; barbaros vitiis & ignauia censeri: orbem vero terrarum instar esse voluit vnius ciuitatis, cuius arcem ipse suis castris positam teneret. Subditos Regi obsequentes esse oportere diximus, vt in eo solida iura maiestatis inesse iudicaretur; eundem tamen naturæ legibus obligatum est, subditos naturali æquitate regere, cuius splēdor Solis ipsius luce clarior est.

a in Panegyrico.

b Herodotus.

c Plutarch. in Alexandro.

Est igitur regiæ maiestatis præcipuum argumentum, si, quam subditos suis imperiis ac iussis obedientes esse cupit, tam ipse naturæ legibus se prębeat obsequentem. Id autem consequi non admodum difficile boni principis officia intuentem: si pura religione Deum, pietate patriam, caritate propinquos, benignitate egentes, æquitate singulos, iustitia vniuersos complectatur: itemque, si prudentia & altitudine animi in consiliis; fortitudine & alacritate in rebus gerendis; modestia in prosperis; constantia in aduersis vtatur: si denique erga fœderatos amicum se; aduersus hostes formidolosum: erga bonos amabilem; in sceleratos terribilem, in vtrosque admirabilem, in socios fidum, aduersus humiles facilem, in arrogantes excelsum sese pręstet. Regia potestate sic constituta, vt subditi quidem

prin-

principis legibus, princeps autem legi naturæ parea vtrinque domina, vel, vt Pindarus ait, *regna vtrisqu perans*, subditos inter se, & cum principe, iisdem vin copulabit; ex eoq; suauissimus concentus exsistet voluptate ac felicitate incredibili vtrosque beare p

Hæc illa est regalis vnius, legitimaque monar quam quærimus; siue regnum successione, vt fere per, deferatur, siue lege, vt nostrum; siue populi suffi iis, vt ea quæ ad Aquilonem posita sunt; siue largiti vt illud Numidiæ, vbi Augustus Iubam regnare iussi ue cessione, vt regnum Neapolis ac Siciliæ semel at iterum ad Carolum & Ludouicum Francorum pri pes: siue testamento, vt antea sępe Africę, nec ita pri Angliæ regnum Henrici VIII. voluntate ad Eduard VI. cui Maria soror, huic Elizabetha substituta; siue fi de patrum, qualia fuerunt Hieronis & Pisistrati re siue sorte, vt regnum Israelitarum ad Saulem; siue hinnitu, vt Persarum ad [a] Darium Hystaspen; siue ar ac vi quæsitum, vt regnum Seruii: *Neque enim*, inq Liuius [b] *præter vim quicquam ad ius regni habebat*: ob nobilitatem ac gentis splendorem, vt Ægyptia torianis militibus, ad Campsonem Ciliciæ Regem latum accepimus, siue ob iustitiam ac pietatem, vt manorum ad Numam; siue ob senium, vt Arabia Taprobanes regna [c] ad vetustissimum quemque, ob corporis robur, vt imperium Romanorum ad M ximinum ducem militum, tanta corporis firmitat robore, tantaque amplitudine, vt gigantum semine creatus videretur: siue ob formæ præstantiam, vt id imperium ad Heliogabalum peruenit: siue ob long dinem ac proceritatem, vt Æthiopum regna ad lon simum quemque deferebantur: siue ad bibacissimu vt quondam Scytharum imperia: quemadmodum [d] ristoteles scribit, qui *Regem definiit* [e] *eum, qui suffra creatus, ex ipsius populi voluntate imperat:* eundem tam fieri tyrannum, si vel minimum à populi voluntate cesserit. Quæ descriptio non solum à ratione deserit

a *Plutarch. in lib. De sera numinis vindicta ff.*
b *lib. 1.*
c *Diodorus Siculus & Plinius.*
d *in Polit.*
e *Idem lib. 3.*

n etiam perniciosa est: nam ius illud maiestatis, l regis maxime proprium esse demonstrauimus, cō- oportet; siquidem inuitis ac nolentibus subditis rari nihil ab ipso Rege possit, qui etiam leges à po- accipere cogeretur. Denique omnia populo lice- iustissimi autem ac optimi quique Reges, pro ty- is haberentur: nec vero Rex alius esset, quam ma- atus, cui arbitrio populi precario potestas & dare- & eriperetur. Quæ tam absurda videri necesse est, n quod ab eodem philosopho proditum est, *barba- s gentes, quæ Reges à stirpe quærant*; cū tamen sui ipsius ac discipulus Alexander Magnus cum maioribus roauis Macedoniæ regibus ab ipso [a] Hercule genus isset: barbari Lacedæmonii, qui ab eadem Heracli- um stirpe, Reges mille circiter annos pertulerūt: bar- i quoque Asiatici, Persę, Ægyptii; in quibus non mo- fuit, sed etiam à quibus humanitas, artes, leges, disci- hæ ad omnes populos dimanarunt [b]: postremo vnus stoteles, cum paucissimis quibusdam Græculis à bar- ie procul abessent. Nihil autem perniciosius cogitari est, quam suffragio populi creationē regum permit- e, vt suo loco differetur.

Quanquam Aristoteles in eo ipso quoque labitur, ꝙ gum genera quatuor constituit: & quatuor positis, inque tamen [c] enumerat. Primum genus eorum, qui puli voluntate & arbitrio imperant; vt quos heroicis nporibus, eosdem imperatores, iudices, ac pontifices isse putat: secundum genus barborum esse, cum scili- t Reges à stirpe ducuntur: tertium eorum qui suffra- creantur: quartum Lacedęmoniorum propriū; quos lli duces perpetuos fuisse tradit: postremum genus est rum qui dominatum adipiscuntur, ac subditos quasi tresfamilias seruos habent. Quod ad primum ge- is attinet, reges quidem iudices, imperatores, ac pon- ices fuisse, nulli tamen ex populi arbitrio ac volunta- imperasse, aut imperium à populo accepisse comperi- tur, ante Pittacum ac Timondam; sed principio ge-

a Plutarch. in Alexandro.

b Cicero ad Q. Fratrem. epist. 1. Theodoret. episcopus Cyrensis, in libris De Græcarum affectionum. Iosephus contra Apionem.

c li. 3. de Republica.

nus hominum immani feritate barbarum, & crude
a In Theseo. isse Plutarchus [a] scribit; qui nihil prius aut præclariu
cerent, quam homines ab hominibus violari, cæd
primi, & in seruitutē abduci: quod certe sacris liter
sentaneum est; quibus perspicuum fit; Nimerodun
mum tyrannide cæteros oppressisse; seruitiis omn
pleuisse; ac posteris imperium successoria lege reliq
certe quidem & Thucydides ipse verissimus scrip
antiquorum historiæ, summa regna successione
fuisse, Assyriorum inquam, Medorum, Tyriorum
sarum, Ægyptiorum, Hebræorum, Lacedæmonio
Macedonum, Epirotarum, Sicyoniorum, Celtaru
Atheniēsium declarant: at cum regia proles à stirpe
pulos desereret; partem reges suffragio sibi creasse,
optimatibus imperium dedisse, partem in popula
tu acquieuisse, præter eos quorum libertas vi &
potentiorum oppressa fuisset: vt Herodotus, Iose
Berosus, Manetho, Ephorus, Theopompus, Xeno
& antiquissimi quique scriptores prodiderunt: ex
facile intelligitur, Aristotelem, in iis quæ de regibu
psit, decipi & errare.

Quod item Spartiatarum duces regum appella
amplectitur, id quidem absurde, cum qui iura ma
tis non habeat, Regem esse non posse superius di
sit: Reges autem Lacedæmoniorum post ipsius R
blicæ conuersionem, non alios quam senatores
ac magistratuum imperia pertulisse docuimus; at n
peratoriam quidem illis potestatem in perpetuur
butam fuisse, vt putat Aristoteles, qui perpetuos
duces appellat, cum aliis quoque ciuibus commu
retur; vt Lysandro, Leonidæ, Callicratidæ, Gyl
quos Lacedæmonii Regibus ipsis, premente bello
tulerunt: At ne Agesilaus quidem Rex imperato
b In Agesilao. potestatem iniussus accepit, vt [b] Plutarchus tradit.
perpetui fuerint imperatores, nihil tamen impera
potestas cum regia maiestate commune habet, cun
uatis ac magistratibus tribuatur: maiestatem verc

..iatos, nec in magistratus conuenire, nec dissolubi-
..sse, antea demōstrauimus. Latini quoque suos im-
..ores, & quidem perpetuos habuerunt; & Achæi
..os, de quibus tamen pœnas sumere consueuerant.
..ocritum enim imperatorem quingentis talentis
..tarunt [a]; perinde ac Ephori suos Reges exilio, car-
.. mulcta sæpe coercebant, interdum etiam morte.
..gitur ex albo regum eximere necesse est, & eos qui
..inatum arripuerunt, quos ab regibus non genere
..iem, sed forma differre docuimus.
..ertium vero genus eorum, quos suffragio creari, aut
..essorio iure fieri scribit, nullo discrimine ab aliis re-
..s secerni debuerunt: alioqui & sextum genus con-
..ere oportuisset eorum qui sorte ducuntur, & septi-
..m eorum qui testamento: tum eos qui vi, qui fraude,
..ū; aliis artibus, ac modis innumerabilibus regnū adi-
..untur. Monarchas autem distinguere oportet, non
..erii consequendi, sed ipsa imperandi ratione, quam
..us omnino generibus contineri diximus, dominatu,
..no, ac tyrannide. ¶ Quod autem Aristoteles regum
..ellatione complectitur etiam eos, qui Reipublicæ
..stituendæ aut confirmandæ causa ad breue tempus
..ari solent, à regia potestate plane alienum est: cum
..il aliud sint quam curatores, quales fuere Dictatores
..Republica Romanorum; quos Dionysius Halicar-
..sseus scribit imperio ac officio similes fuisse iis quos
..hessali Archos, Lacedæmonii Cosmos, Mitylenæi Æ-
..nnetas vocant: eadem potestate *Balia* Florentinorum
..ri consueuerat, id est, *Octouiri*, aut summum *Decemui-*
..eipublicæ constituendæ; vt quæ decursu temporum
..prauatę fuerant, tum in legibus, tum in moribus, tum
..magistratibus creandis conformarentur: Republica
..re constituta, imperio abdicabant: qui eadem ratione
..*ges* appellarentur: quod absurdum sit, cum regia ma-
..tas nec in magistratum, nec in curatorem Reip. con-
..niat. Quamobrem quod [b] Cæsar scribit Heduos ma-
..stratum in singulos annos regali potestate creauisse;

[a] *Pausanias.*

[b] *In Commentariis.*

ſatis intelligitur qui magiſtratus eſſet, regem eſſe n
tuiſſe.

Ac tametſi præſides prouinciarum, poſt Alexa
Magni occaſum, ſummũ in ſua quiſq; prouincia i
rium haberent; regiam tamen appellationẽ [a] diuti
repudiarunt: primus omnium Antigonus, victo P
mæo Lago, diademate caput cinxit; ſeq; *Regem* app
uit. Eodem momento Ægyptii Ptolemæum, Aſſyr
leucum, Thraces Lyſimachum βασιλέας dixerunt.
primũ Lotharingorum ac Burgundionũ reges ſe in
peratoris Germani fide & obſequio futuros iurau
regiũ nomen & imperium exuerunt; quia reges eſſ
ſierant: quamobrem apte illud Martialis; *Qui rex*
Maxime non habeat. Eſt enim auguſtum regis nom
quo nullum illuſtrius eſſe poteſt, ipſaque ſtemma
galia, aureas veſtes, ſceptra, diademata, coronas, cu
teris communia eſſe non oportet. Ac tametſi Ro
poſteaquam Tarquinium Superbum exegerant,
nomen ac multo magis imperiũ abhorrerent; ſæpe
à ſenatu ſtemmata regia, ſceptrum inquam eburn
diadema, corona, veſtis purpurea auro prætexta, c
ex auro ſolido, ad reges fœderatos miſſa fuere [b]. Et i
mentariis Gregorii ſeptimi Pontificis maximi, Dem
um legimus Iſtriæ & Croatiæ regem ſceptro, coro
vexillo deſignatum, quarum rerum Põtifices Ron
liberales dicam an prodigi, æque ac Imperatores,
fuerunt. Sed nihilo plus in eo genere potuerunt, q
Anaſtaſius Græcorũ Imperator, q ornamenta cõſu
cum Auguſti appellatione, ad Clodoueũ Regẽ Fra
rũ miſiſſe dicitur, cum apud Turones ageret, vt Iuſt
nus quoq; *Patritii* appellatione Childebertũ Reg
ornandũ putauit: quib. rebus alienæ maieſtatis imp
quod ſummum ſit, detrahi certum eſt, niſi ab iis ac
antur, qui ſunt in fœdere ſuperiores. At neque Fr
fœdus cum Græcorum principibus vllum percuſſe
& Romanos ſua virtute de imperio Gallorum det
uerant. Inter fœderatos quidem æqua poteſtate c
m

[a] *Plutarch. in Demetrio.*

[b] *Tacit. lib. 3. Appian. Liuius, Valerius Maxim.*

equestria, cingula, annuli aurei dantur, viciſſim &
ntur, ſine maieſtatis deminutione: conſularem
t patritium honorem, quę ſunt magiſtratuum ꝓ-
i accipiunt, ſuperioris maieſtatem agnoſcunt.
e regia quidem poteſtas, quæ ſum̃a eſt, niſi ſubdi-
cedi non poteſt; multo minus ei qui iura maieſta-
ſeſe habet; vt Petrus Daniæ Princeps, quem Fride-
. regio nomine ſubornauit; ea lege, vt fiduciari-
imperii Germanici profiteretur; quod regiæ maie-
pugnare diximus: ille tamen iureiurando ſe Im- a Trithemius
ori obſtrinxit[a] his verbis: REX DANORVM *Ma-* ca.17.
e in poteſtatem Imperatoris tradidit, obſides dedit, iu-
tum fecit, ſe ſucceſſoresque ſuos non niſi Imperatoris &
orum eius permiſſu regnum adepturos. In quo duplici-
peccatum ab eo eſt, quod & talium ornamentorum
bris, quæ ab Imperatore miſſa fuerant, ſuę maieſta-
traxit; & ſempiterna ſeruitute non modo ſeipſum,
tiam poſteros cõſtrinxit: qui tamen detectis fraudi-
ab Imperio defecerunt: quia cum Daniæ regnum ſe-
s ac populi ſuffragiis acceptum feratur; non modo
eros, ſed ne ſeipſum quidem ea lege poterat obliga-
iſdem ornamentis Auſtriæ Dux, iiſdemque pene tẽ-
bus, auctus eſt ab eo ipſo Imperatore, ea lege tamen,
perpetua imperii Germanici fiducia, in qua tunc e-
ac ſemper fuerat, perſtaret: ſed cum ab imperio, vio-
fide, defeciſſet, duodecimo poſt anno regia dignita-
appellatione ſpoliatus eſt.
Cõſimili errore Henric⁹ I. Rex Anglorũ Guilielmi Au-
i fili⁹, Henricum natu maiorẽ, ſe adhuc viuo ac ſpirã-
egem inaugurari iuſſit: nã ille momento vt rex eſt ap-
lat⁹, imperare; res gerere; maxima quæq; obire, deniq;
principatu cum patre contendere, quem imperio
liaturus erat, niſi morte præreptus eſſet. Principio
dem Capetorum gens, cum in regnum inuaſiſſet, vt
s ac potentiam non ſatis firmã ſtabiliret, ne mortuis
gibus res ad interregnum delaberetur; filios Reges
gnari ac initiari curauit. Ita quidem Hugo Rober-

tum; hic Henricum , qui deinceps etiam Philip
conſecrari iuſſit: quod poſtea confirmatis opibus a
tentia fieri deſiit. Id autem valde periculoſum mi
detur, ſi rex inauguratus imperandi morbo laborat;
ſubditi Solem Orientem libentius, quam Occide
intueri conſueuerunt: niſi plura ſint regna latiſſimi
minibus aut montibus altiſſimis, aut mari profun
mo ſeiuncta. Ita quidem Seleucus, vtriuſque Aſiæ
Antiochum filium non modo regia dignitate ſub
uit: ſed etiam Aſiæ ſuperioris regno [a] præfecit. Ic
dem ferendum eſt vbi Reges ſenatus populive ſuff
creari conſueuerunt: cuiuſmodi ſunt Daniæ , Su
Poloniæ, Tartariæ, Bohemiæ, Hungariæ , & Tu
niæ reges, qui, quem regnare cupiunt, eũdem popul
fragiis deſignandum curant; eique principes iurci
do obſtringere conſueuerunt. Sic enim Changiu
mus omnium Rex Tartarorum, populi ſuffragiis fa
Horotam filium in ſpem imperii deſignauit regem
ſtau⁹, qui noſtra ætate in Sueciæ regnum inuaſerat, I
ricum filium; Chriſtiernus hunc Fridericum; cui ta
non ſatis cautum eſſe putauit, niſi eundem Henri
Regis Francorum fidei ac patrocinio per legatos c
mendaret: anno MDLVI. veritus, ne ſe mortuo, Ioa
& Adulphus patrui res nouas molirentur. Id etia
mnibus Africæ maritimæ regibus in more poſitur
iſſe legim⁹: nec [b] ita pridem Ferdinandus Maximilia
Hungariæ ac Bohemiæ regem ſe viuo renuntiauit
Erneſtum: ita ſenſim erepta ſuffragia populis, obliu
ſepeliuntur. Idem à Sigiſmundo Auguſto Rege Pol
fruſtra tentatum eſt intercedẽte ſenatu: ac tametſi c
publica eſſe videatur, vt ſeditionibus occurri poſſ
tamen Poloni metuunt , ne creatio regum ſenatui
puloque perpetua huiuſmodi ſucceſſione eripiatur:
Auſtria gente, rerum geſtarum gloria clariſſima , im
um Germanorum tam alte radices egit, vt eius euc
di vix vlla ſpes eſſe videatur. Hæc de regali monar
ſequitur vt de Tyrannide diſſeramus.

a Plutarch. in Demetrio.

b Leo Afer.

De Tyrannide. CAP. IIII.

RANNIS *est, in qua vnus homo, diuinis ac naturæ* *ibus sublatis, rebus alienis vt suis, & liberis homi-* *uasi mancipiis ad libidinem abutitur.* Tyranni vox ionesta ac splendida, de eo dicebatur, qui domi- iem, ciuibus inuitis ac nolentibus, vi aut fraude issset, tametsi moderate ac iuste imperaret. Ita qui- Plato Dionysium Syracusarum tyrannum, ac cæte- Philosophi tum amici, eos qui vi suarum ciuita- summam potestatem adepti erant, *tyrannos* honeste llarunt; qua appellatione ipsi quoque tyranni glo- ntur. Probis autem æque ac improbis commune tyranni nomen, ex eo perspicuum fit, quod Pitta- c Periander, qui in ordine sapientum à Græcis enu- antur, tyranni sunt appellati. Et quoniam ii qui ma- tibus in rerum dominationem inuaserant, fortunas nes vitamque suam aduersariorum iniuriis ac peri- s omnibus expositas intuebantur; partem milites ad poris custodiam adhibere; partem præsidiis arces & us omnes munire ac obuallare; partem aduersarios otentiores necare aut in exilium agere; cæteros ser- ute premere, aut vectigalibus ac tributis vrgere; aut m liberis & vxoribus alienis stuprum inferre con- ssent, incredibile sui odium toto terrarum orbe exci- erunt. Nam Dionysius maior, qui Syracusas occu- rat, ad vrbis & corporis præsidium decem peditum, idem equitum millia, præter classem triremium CCC. rebus omnibus instructissimam habuisse dici- :ac ne sic quidem paucitati ciuium, quos penitus exar- auerat ac seruilem in modum oppresserat, resisti posse tabat: tametsi non collegia modo ac societates sustu- set; sed etiam proximos vna vetuisset epulari, & à cœ- domum redeuntes diripi à custodibus ac spoliari ius- set, quominus amicitias colerent, & in se conspira- nt. Hunc tamen Plutarchus[a] boni principis laudibus mulauit; vt qui virtute ac iustitia plurimos, honesta

Tyranni olim splendida.

a *In Dione.*

regum appellatione abutentes, cum tamen omnibus tiis inquinati essent, superasse videretur.

Neque v. inani verborum specie ac præclaris appel tionibus valde insistendũ est: cum sæpius pessimi quiq virtutis & honoris nomina & emblemata laudatissi sibi arrogare: subditi tamen contumeliosissima in ei modi principes dicteria iactare consuescant: vt Ægyp tres Ptolemæos, quorum alius fratrem, alius matrem, li⁹ patrem necauerat, acerbissima Philadelphi, Philom toros ac Philopatoros ironia notarunt. At etiam aug stissima ac sanctissima quęque nomina pessum ière, cu qui iis abuterentur, fœdissimis sceleribus seipsos cont minarent. sanctum quidem magis nomen est Tarquin tamen superbia, ac filii stuprum Lucretiæ illatum, fe vt Romanis odiosum esset. Syllæ crudelitas, quam in c ctatura exercuit, Dictatores infestos reddidit. Vexilli ros Florentinis inuisos fecit Francisci Valorii effræna dominandi libido. Tyrãni quoque appellationem, pr pter eos qui patriam oppresserant, populis omnibus t terrimam fuisse perspicuum est.

At fieri potest, vt vnus & idem princeps, cui imperium longe lateque pateat, regem quidem a uersus ciues; dominum aduersus eos quos iusto bel domuerit: in reliquos vero tyrannum se ferat: aut in e dem ciuitate erga potentes quidem ac nobiles crude ter se gerat; in tenues vero ac plebeios humaniter. A tyrannorum quidem alius alio deterior est; & vt virt tum, ita quoque vitiorum sui sunt gradus. Quis eni princeps ita virtutibus cumulatus est, vt nullis omnir vitiis notari possit? quis etiam tyrannus tam perditus, non aliqua virtute excellat? Temere igitur ac stulte, q de principib. sententiam ferunt, nisi perspectis vniusc iusque moribus, institutis, rationibus, vita denique to plane intellecta & cognita: & quo quisq; vitio, qua qui que virtute præditus sit, quib. itē animi perturbationil afficiatur: quibus illecebris ac voluptatib. delectetur: v iudicari possit, an vitia virtutib. æquari, an vero supera

possin

possint: & in eo ipſo Perſas imitari [a], qui ſupplicio capita, etiam ſceleris conuictum, afficiebant neminem: niſi prius innotuiſſet ex anteacta vita, virtutibus flagitia præponderarent, necne. Recte enim Liuius cum Annibalis virtutes diligenter perſecutus eſſet, ad eius vitia prolapsus: *Has*, inquit, *tot ac tantas virtutes ingentia vitia æquabit.* Ne igitur bona malis confuſa lateant: aut appellatione tyranni eos etiam amplectamur, qui rerum geſtarum gloria claruerunt: tyrannorum omnium teterrimū, cum rege omnium optimo comparemus, vt extremorum comparatione, quæ inter vtraque media ſunt, melius intelligantur.

a Diodorus lib. 15.

Optimū Regē cū dicimꝰ, populari oratione vtimur, nec talē q̄rimus q claruerit heroicis illis virtutibꝰ; ſūma nimirū pietate, iuſtitia, cōtinentia, prudentia, fortitudine, bellicis laudibus; q̄ in heroum fabulis ad intuendum & ad imitandū magnificentius quam verius proponuntur; nec vllis omnino flagitiis inquinatꝰ ſit: qualis nemo extitit vnq̄, nec vere exſiſtere poſſit. Sed boni ac iuſti Regis exemplar in principū genere conquirimus, qualis ab Homero duob. verbis ἤπιος πατὴρ princeps appellatur: qui vt talis ſit, modis omnibus efficere conetur: cuiuſmodi Codrus fuiſſe dicitur; qui oraculis admonitus, à ſui unius, hoſtium interitum pendere, caput vitāque ſuam deuouit: quo in [b] numero Moyſen fuiſſe legimus: quem Philo *prudentiſſimum legislatorem*, *iuſtiſſimum principem ac prophetam maximum appellat:* qui ab immortali Deo precatus eſt, vt ſempiterna impiorum morte interiret [c], & ex albo Selectorum prius eximeretur, quam populus ſibi creditus, tanta ſuppliciorum acerbitate, quantum commeruerat, plecteretur: quibus precibus Deum iratū placauit: clariſſimo regis omnium optimi, ac patriæ parentis exemplo; qua voce nullam vnquam Auguſtus gratiorē audiſſe dicitur; cum M. Valerius Meſſala ſenatus populique Romani iuſſu *patriæ parens* eſt appellatus: *nihil* enim *princeps optimus ab optimo patre differt:* vt eleganter Xenophon dicere ſolitus erat.

b Philo in vita Moyſis.

c Exodi. 32.

Xenophon. ἀγαθὸς ὁ ἄρχων οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός.

Tyrãni porro ac Regis discrimen est, q; hic naturæ l
ges amplectitur, ille proculcat: hic religionem, iustitia
ac fidem colit; ille impietate, iniustitia, & periurio del
ctatur: hic omnia sua studia ad Reipublicæ salutem co
fert; ille omnia vtilitate sua ac voluptate metitur: hic s
os ciues locupletari gaudet; ille ex suorum incommod
ac detrimento ditari studet; hic suas opes ciuium esse p
tat, ille non bona tantum, sed etiam corpora ciuium si
ducit: hic publicas iniurias vlciscitur, suas ignoscit; il
suas acerbe vindicat, alienas ignoscit: hic in aliorum e
ratis condonandis facilis, & sui seuerissimus censor; il
aliorum leuissimas offensiones acerrime vlciscitur, si
vero indulgentissimus est: hic ab alienis vxoribus con
tinet sese; ille de vtriusq; sexus impudicitia triumpha
hic reprehendi libere, & sua peccata coargui gaudet, i
le graues personas ac liberas linguas capitaliter odit: h
ciues mutua inter se amicitia, & cum Republica cõiu
git; ille inimicitias & odia serit, vt mutuis cædibus pe
eant, & proscriptionibus fiscum impleant: hic libent
ciues aspicere, ac vicissim ab iis cõspici cupit; ille ciuiu
perinde vt hostium conspectum reformidat: hic ciuiu
amore pascitur; ille metu: hic pro ciuibus semper; il
ciues metuit: hic nihil à ciuibus, nisi publica vrgeat n
cessitas, exigit, ille ciuium sanguinem ebibit, ossa corr
dit, medullas etiam nudatis ossib. exsugit, vt eos mod
omnibus debilitare possit: hic vitam sibi acerbam atq
insuauem putat, nisi ad amplissimos honores & imper
optimum quemque prouexerit; ille fures omnium m
ximos, veluti spongias ad opes ciuium exhauriendas a
hibere solet: hic magistrat⁹ ac potestates liberaliter b
ne meritis largitur, vt à sordibus & corruptela puri sin
ille publice proscribit, vt qui carius emerunt, posteaq
bene saginati fuerint, supplicio afficiat; bona ꝓscribat,
in furib. puniendis gloriã consequatur: hic suas ration
ac mores legum ponderibus examinat; ille suis volupt
tibus leges metitur: hic vitam pro patriæ salute & sa
guinem fundere pulcerrimum putat; ille pro se patria
inte

inte re cupit: hic à ciuibus amatur & colitur; ille ciues omnes inuisos habet, & bonis omnibus æque inuisus est: hic ab hostibus lacessitus, ad subditorum auxilia recurrit; ille perpetuum bellum cum ciuibus gerit: hic non aliis nititur quam suorum præsidiis; ille peregrinorum cohortes prætorias ad sui tutelam, & ciuium terrorem, semper armatas antecedere iubet: hic altissima quiete ac animi tranquillitate securus viuit; ille perturbationibus secum dissidentibus semper conflictatur, ac formidine perpetua languet: hic beatam sempiternamque cœlestium vitam sperat; ille cruciatus sempiternos: hic Deum immortalem rerum gerendarum auctorem habet; ille sceleratos homines aut malos genios consulit: hic & viuus & mortuus clarissima omnium voce ac laudibus cumulatur; ille & viuens & mortuus fœdissimis contumeliis ac bellis laceratur.

Ac tametsi tyrannus opes, honores, imperia, firmam valetudinē, gladiatorium corporis robur, multarū magnarumque rerum cognitionem ac scientiam; illamque etiam quæ tyrannis maxime metuenda est, flexanimam eloquentiam habeat, nihilo tamen sanior aut melior, sed eo deterior futurus est: opibus enim abutitur ad explendas libidines; imperiis ad aliorum libertatem opprimendam; robore ad obeunda facinora; scientia ad imperitos circumueniendos, & ad omnia sacra ꝓfana turpiter permiscenda. Hæ tamen tot ac tam egregiæ dotes, optimo principi si Dei munere & concessu tribuuntur, eum aliquem cœlo demissum putes.

Quid autē ad hęc q̄ diximus cōfirmanda exemplis opus est, cū tant⁹ fuerit vbiq; tyrannorū metus, tantum odium, vt etiā homines de schola ac fœminæ certatim ad illorū cædem conspirarent? nā Aristoteles, nō Stagirita, sed is q *Dialecticus* dicebatur, Sicyoniæ tyrānum sua manu necauit: Thebe vxor Alexandri Pheræorum tyranni, maritum: neque enim opes ac potentia coniuratos à cæde tyrannorum prohibuerunt. Quænam opes cum Romanorū opib. ac potentia conferantur? quadraginta

legio-

legiones in prouinciis, ac tres in Italia constituerant I
peratores, præter cohortes prætorias: at nusquam te
rum tot principes cæsi; quinetiam præfecti prætorio
terdum eos, quorum custodes erãt, in ipso prætorio
cidarunt: vt Chærea Caligulam tyrannum: prætori
Sultanos octo. Iuuat Timoleonis & Arati gesta lege
ac tyrannos ex ipsa tyrannidis arce tractos ac nuda
fustibus latronum in modum ad necem vsq; coram p
ris ac plebe verberari; deinde vxores eorum, liberos,
pinquos, familiares, amicos mactari, & omnia cru
tatis genera perpeti: statuas etiam tyrannorum accu
ac damnatas carnificibus quasi ad supplicium tradi:
denique ipsa de sepulcris detracta, in fœdissimas cl
cas proiici; leges & edicta lacerari, arces & domos su
bas solo exæquari; memoriam denique ipsam obliui
sempiterna deleri: vt talibus exemplis principes po
pestes illas abominarentur.

a Plutarch. in Arato ac Timoleonte.

Ac tametsi tyranni dũ viuerent, laudatores suos ha
erunt, quos ad mendacia p̃miis allicerent: mortuis ta
tyrannis laudes & orationes laudatorias cõcisas ac la
ratas, ac ꝓ his cõtumeliosissima scripta etiã ad amplif
tionẽ prodiisse legimus; adeo vt ne vni⁹ qdẽ libelli fr
mentum exstet de laudibus tyranni cuiusquam. Q
res tyrannos quamdiu viuunt, ad insaniam & furo
perducit; quum intelligunt, se plebi ac inimicis lu
brio esse futuros. Ac tametsi putant animos vna c
corporibus, imo ante corpora, quæ odoribus per
diutissime perstant, interituros; quamdiu tamen viu
iam sentiunt infamiæ futuræ cruciatus: vt Tiberiu
cerba oratione querebatur; crudelius etiam Nero:
sæpius optauit vt se moriente, imo adhuc spirante, te
rum deflagratio consequeretur. [b] Eam ob rem De
trius, is qui Poliorcetes vsurpatur, pro Atheniensi
cõmodis ac libertate bellum suscepit, vt ex eorum
ptis immortalem gloriam consequeretur, cum int
geret Athenas esse veluti speculam orbis terrarum,
de clarissima fax eluceret: nec illum opinio fefellit:

b Suetonius tradit: Nerone, dicente quodã in sermone communi, Εμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί, correxisse, ac dixisse, Εμοῦ δὲ ζῶντος γ. μ. π.

primum se vitiis inquinari passus est, ab iisdem à quibus antea laudatus fuerat, contumeliosissime suum nomen dilacerari sensit.

At si quis putet tyrãnos, quia veræ laudis gustũ nullũ habent, minus qd de se posteritas dicat aut sentiat curare, miserrime tamen viuunt, si vita dicẽda est eorũ q perpetuis terroribus exagitãtur, & acerbissimos dolorũ stimulos sentiunt, cum se vitamq; suam, vxores item, liberos, propinquos, familiares, in perpetuo discrimine versari vident: neq; n. fieri potest vt qui subditos odit ac metuit, & quem omnes oderunt ac metuunt, diu consistere possit. ita fit vt si ab hostib. lacessitus fuit, momẽto à subditis oppugnetur, ac ne amicis quidẽ cõfidat, sed eos ob leuissimã suspicionem necari iubeat, vt de Nerone, Commodo, Caracalla, cæterisq; tyrannis proditum legimus. Interdum etiam vniuersus populus in tyrannum ruit, & eodẽ impetu: vt in Phalarim, Heliogabalũ, Alexandrum ten, Andronicum Imperatorem: & quidem in hunc populus Constantinopoleos inuolauit, ac nudatum asino superposuit, vt prius omnes omnium contumelias fœdissime pateretur, quam ei mori liceret. Ac sæpe fit vt sibi necandi occasionem ipsi conquirãt, vt fertur de Caracalla, qui Iulium Maternum mathematicum rogauit quẽ in imperio sibi successurum putaret (id enim tyrannorum commune est, vt Chaldæos ac dæmones rerum gerendarum habeant consultores) vates Macrinum fore per literas respondit: q̃ quidẽ literæ in Macrini manus inciderunt: is igitur sibi metuens, Caracallam ex insidiis occidit. Commodus vero quum sicarii manus euasisset, eos omnes quos ad cædẽ consignarat, tabulis cõscripsit, quas cum Martia concubina casu reperisset, seq; eo numero comprehensam intelligeret, tyrannum occidi curauit. Talibus exemplis plena sunt omnia veterum scripta; quibus perspicitur tyrannorum ceruicib. mille pericula, mille mortes impendere.

Regis autẽ, id est, optimi principis, conditio illis plane cõtraria est, quippe cũ subditis tanta consensionis fide &

de & amicitia coniungitur, vt ꝓ eius commodis ac ſa
te caput, vitã ac fortunas ꝓfundere nõ dubitent; eun
carminibus ac laudationibus ſempiternis cumulare
augere ſtudeat: vt Xenophontem videmus ſub Cyri p
ſona; cuius laudes admirabili eloquentia amplificat
Scipionis Africani laus. iuſtiſſimi ac fortiſſimi regis exemplar omnibus & ad
tuendũ, & ad imitandum propoſuiſſe: & quidem Sci
oni Africano mira cupiditas inceſſit Cyri laudes æqua
di; cũ manib. ſemper teneret diuinam illam *Cyropædia*
atq; in tantum profecit, vt omnes non modo ætatis ſ
reges ac principes; ſed etiam ſuperiores virtutibus clar
ſimis ac rerum geſtarum gloria ſuperaret: cuius fama a
cenſi piratæ, ad eius ædes in quib. ruſticari ſolebat, ꝓpi
acceſſerunt, vt diuinum illum hominem contuerentu
at cum ipſe piratas vim illaturos ſibi putaret, ac fami
armaret, vt temeritatem eorum conſilio, furorem for
tudine, audaciam virtute ſuperaret; piratæ proiectis
mis ſupplices petierunt vt illum adorare ac venerari ſi
liceret. Si virtutis decus ac ſplendor in eo principe ba
bariſſimos piratas(quanquam ne barbari eſſent, ſua v
tute perfecerant) in admirationem rapuit, quantam v
tutis vim in bonis ciuibus fore putamus?

Quis autem Princeps adeo ſtupidus ac demens, q l
titia incredibili non afficiatur, ſi audiat Bactrianos ta
to amore ac beneuolentia Menandrum regem cõplex
fuiſſe, propter eam quam de ſua probitate ac iuſtitia
pud omnes opionẽ excitarat, vt maximis contentioni
vrbes certarẽt, ad quã illarũ ſepulturę honos potiſſin
deferri oporteret, nec aliter contentionum exitus rep
riri potuit, quam ſingulis id permitteretur? Cuius ite
tyranni malitia ac ſimulatio tanta eſt, quem Plinii Pan
gyricus non adigat ad furorem? cum enim Traianum
mni genere laudis ita cumulaſſet Panegyriſtes, vt nil
addi poſſe videretur: periodum ita concluſit: *Nihil Re
publicæ maius ac melius optandum, quam vt Dii immort
les Traiani vitam imitarentur.* Quæ amplificatio an
etſi cum impietate coniuncta eſt; quis tamen dubita
qui

quia clarissimo viro in optimum principem proficiscatur; & pro cuius abeuntis periculo, & redeuntis salute templa omnia complerentur; qui cum Diis hac conditione in solemnibus precationibus pacisci consueuerat, vt se seruarent si Reipublicæ vtilis esset? Quem etiã tyrannum Agesilai gloria non stimulet, audientem ab Ephoris mulctatum esse ob id tantum, quod vnus omnium Spartiatarum oculos ac voluntates in se cõuerteret? Quis princeps Aristidis *Iusti* cognomentum non cupiat & optet? certe quidem multo illustrius ac laudabilius est, quam Poliorcetarum, quam Fulgurantium. Contra vero, quis, cum Phalaridis aut Caligulæ, aut Neronis facta narrantur, iracundiam, aut cum miserabiles eorundem exitus, lætitiam cohibere potest?

Hæc igitur optimorum principum ac tyrannorum detestabilium extrema, sunt omnibus perspicua: sed nõ ita facile diiudicatur princeps, cui cũ vtrisq; multa communia ac bona malis temperata & confusa sunt. Incidũt enim sæpe causæ q̃ propter locorum, aut temporũ, aut personarum varietaté, principes ad aliquid impellunt; quod aliis quidem tyrannicũ, aliis vero laudabile videatur: ne quis tyrannidem seueritatis finibus terminandũ sibi putet, cum seueritas in principe sæpe laudabilis, sæpius etiam necessaria sit; vel quod arces ac præsidia quærantur; vel quia imperandi maiestate sit terribilis, quæ multo laudabiliora sunt, quam preces tyrannorũ. Quãobrem rectissime ab [a] Iurisconsultis decretum est, eos qui precibus tyrannorum obligationem contraxissent, semper restitui posse, iis tamẽ qui iubente optimo principe idem facerent, restitutioni locum non relinqui.

[a] l. si per impressionem. quod metus. gl. not. in l. 1. quod metus cau. c. consueuit. 23. q. 8 Ioan. Andr. in cap. insinuante, qui clerici vel vouentes.

Quæ vero bellis ciuilib. scelera, proscriptiones, cędes, stupra, incestus perpetrantur, ad Rerumpublicarum interitus aut conuersiones, non ad tyrannidem spectant: neque enim aliter fieri potest in violenta cõuersione, vt in ipso Romanorũ triumuiratu, aut etiã in Imperatorũ creatione, & nostra ætate Cosmo Medice Florentinorũ principatũ ineunte contigit. Is enim Alexandro Medice

pro-

propinquo ſuo aduerſariorum cõſpiratione occiſo,
hortes ad corporis cuſtodiam adhibuit; arces exſtru
præſidiis vrbem muniuit; tributa ac vectigalia noua
perauit: quæ medicamenta plebi quidem & licentia
pulari abutentibus violenta, ſapientibus vero ſalut
viſa ſunt; præſertim ciuitate morbis extremis, & incu
bili vlcerum multitudine periclitante; & in eos ciues
millies in eum tyrannum coniurauerant, qui tamen
ſtiſſimi ac prudentiſſimi principis laudem eſt adeþt
Nam ſæpe contigit, vt quæ ciuitas principis vnius le
tate ac felicitate nimia perierat, acerbitate alterius ac
ueritate ſuſtẽtaretur. Domitiani crudelitatẽ Senat⁹ p
pulusque Romanus nec ferre potuit, & mortui leges
mnes ac edicta reſcidit: is tamen Prouinciarum omni
vna voce laudatus eſt, propterea quod nunquam an
Proconſules, Præſides, cæteriq; magiſtratus à ſordib
corruptelis[a] puriores fuiſſent. At cum Nerua q eius i
perium exceperat, à ſeueritate ꝓcul abhorreret, om
in miſerrimum ſtatum delabi; iura proſtitui; iudicia p
uerti; tenues potentiorum iniuriis opprimi: tunc ce
Fronto Conſul illam quam in Domitiano prius dam
uerat crudelitatẽ ac tyrannidẽ, votis ardentib. optat

[a] Tranquill. in Domitiano.

Cum vero princeps plebis furentis animos ac licẽ
acerbiſſima ſeueritate quaſi freno indomitam bellu
coercet, non debet illa ſeueritas *tyrannis* appellari; ac
piſſime is qui tyrannidẽ inuaſurus eſt, furore plebis
potentiorũ opes minuendas abutitur: ita fit vt poten
bona ac plebis gratiam, vno conſequatur & eodem t
rannidis actu. Omnium tamẽ deteſtabilium tyranno
nulli minus exſecrandi ſunt, quam qui ad plebis ſub
uandam inopiam locupletes extenuant ac proſcribu

Qui vero principis bonitatem, lenitatem, facilitate
largitionem, prudentia vacuam, laudant; næ ipſi inop
à conſilio, ciuili ſcientia vacui, laudibus & otio abutu
tur; cum eiuſmodi facilitas multo magis metuenda
quam principis ſumma ſeu ſeueritas, ſeu crudelitas, ſ
auaritia. Et quidem maiores noſtri prouerbio iact
ba

ant lud; *Ex homine callido ac malitioso bonum regem fie-*
quod delicatis auribus eorum qui non rationibus, sed
opinionibus omnia metiuntur, absurdum videri
oss. Nam stulta principis minime mali facilitas ac be-
gitas facit, vt adulatores ac fures Rempublicam de-
entur; ac sceleratissimis & impudentissimis qui-
usue honores, imperia, magistratus sine delectu tri-
uatur. Ita fit vt tenuibus sua crudeliter eripiantur, ac
nius, multorum tyrannidem perpeti cogantur; sce-
ra vero ac flagitia multa maneant: tum sordibus & cor-
uptelis magistratuum, tum etiam principis facilitate
ceratissimo cuique impunitate proposita: deniq; sub
a principe publica priuatorum commodis cedunt, ac
les ipsa potentium libidine & auaritia oppressa iacet;
ende vt in corporibus humanis ab ægrotantium ca-
it, ad imbecilliora membra praui humores defluere
lnt.

Certe quidẽ exemplis ad id comprobandum hi-
iæ tũ Græcorum, tum Lationorũ abundant; sed do-
ticis vtamur nunquã n. calamitiosior exstitit Respu-
a, quam regnante eo Carolo, qui ab ingenii stupore,
nplex vsurpatur. Floruit etiã sub Frãcisco Maiore im-
iũ hoc legibus, armis, potentia, literis, opibus, arti-
iq; omnium incredibili varietate; idque potissimum
quot ante annos quã moreretur, cũ ætas ingrauesce-
iam sua; nec vlli affabilem se aut facilem cuiquã præ-
ret; sed canes aulicos ac impudentes homines longe à
repelleret; præmia, magistratus, honores, sacerdotia,
ne de virtute ac republica meritis tribueret; largitio-
s vero ita regeret, vt eo moriente fere millies sestertiũ
est, decies septies centena aureorum nostrorum mil-
, in ęrario publico restarent, præter trimestria tributa,
orum dies iam venerat: nec vlli Respublica tunc obę-
ta fuit, præterquã Heluetiis & argentariis Lugdunen-
bus, vt in officio retinerentur: pax item aut societas
m omnibus principibus ac populis, atq; etiam imperii
nibus ad portas vsque Mediolani prolatis; regnoq; ipso

X impe-

imperatorum ac doctiſſimorum hominum multi
ne redundante. Succeſſit patri Henricus II. cuius l
tas ac facilitas tanta exſtitit, vt nulla vſquam maio
cum vix annos duodecim ſceptra tenuiſſet, omnia
ſum iere: neque enim tanta principis benignitas d
an ſimplicitas, rogationem cuiuſquã repudiare po
ſet: ita exhauſto breui ærario, magiſtratus ac im
mercatoribus proſcripta ſunt; tributa acerbiſſime
cta; ſacerdotia ampliſſima in homines ſordidiſſimo
lata; graues ab hoſtibus acceptæ offenſiones; impe
ſuis finibus tantopere deminutum, & acciſum vlt
traq; Alpes, vt omnia quæ annis quadraginta parta
rant, vna turpiſſimę pacis actione penitus amitteren
ac moriente Henrico, Reſpublica ære alieno grauiſ
oppreſſa iaceret: certe quidem ex rationibus publici
re vicies millies ſeſtertiũm Rempublicam debuiſſe
ſtat; quanquam his omnibus nominis ac famæ iac
grauior erat. Quod ſi regis Henrici facilitas ſeueri
leuitas acerbitate, largitio parſimonia quadam ten
rata fuiſſet; ac pro molli & fracto magnum & excel
animum geſſiſſet, bene beateq; vixiſſemus, nec i
quas pertulimus calamitates Reſpublica incidiſſet.

At medium illud, dicet aliquis, cum tenere cui
difficile eſt; tum vero principibus, quos perturbati
variæ è medio curſu reuocant, difficilimum. Demus
te medium illud, acerbitatis ac lenitatis, quod nim
inter & parum veluti recta quædam linea, quæ plus
eſſe non poteſt, inter obliquarum infinita millia co
ſtit, raro à ſapientibus, vix vnquam à principibus at
gi, multo tamen commodior eſt in omni Republic
ueritas, quam ſimplex, illa ſtupori ſimilis, lenitas qua
flagitiorum omnium ac ſcelerum alumna: quæ vt in I
tinace Auguſto nimia fuerat, ſic in Heliogabalo v
ptatum omnium impura libido Romanum imperi
euerterat, niſi Seueri Afri, deinde Alexãdri Seueri a
bitas & imperandi maieſtas Rempublicam iacenten
rexiſſent, cum maxima bonorum omnium cõſenſio

Qu

Quod igitur à maioribus cõtritum vetuſtate prouer-
...um accepimus; *ex improbo & malitioſo viro bonum prin-
...pe fieri*; ad eam quam diximus interpretationem re-
...ndum eſt: alioqui verbum illud ſui proprietate nõ
...itatem modo, ſed etiam impietatis extremum ſigni-
...e videtur, quod maiores noſtri *malum* dixere: ſic
...olus Rex Nauarræ *malus* dicebatur; quo principe
...us ſua ætate ſceleratior exſtitit. Non igitur principẽ
...ia ſeueritate immitem eo ipſo tyrannum cenſere ac
...care oportet. Et quoniam nos in hunc locum dedu-
...ratio, diſſeramus illud etiam; *an bono viro liceat ma-
...fferre tyrannis.*

De meſchant homme bon Roy.

An liceat manum inferre tyranno, eoque caſo, omnia eius acta, decreta, leges, reſcindere. Cap. V.

Tyranni vox ignota, pleroſque [a] impulit in errorem, & in perniciem principum multorum arma-... Proprie ſignificari diximus eum, qui ſociis ac ciuibus ...itis, non cooptatus à principe, non ſuffragio populi, ...n ſorte, non hæreditario iure, non teſtamento, non ...to legitimoque bello, non ſingulari quodam cœleſti... e oraculo creatus, in Rempublicam inuaſit. Hunc le-...s & antiquorum [b] ſcripta occidi iubẽt; & maxima p̃-...ia interfectoribus proponunt: nobilitatis inquam ...mmata, ſtatuas, coronas, bona denique ipſius tyrãni: ...s enim *patriæ*, vel vt Cretenſes loquuntur, *matriæ libe-...tores* eſſe iudicabant. Nec in eo genere virum bonum, ...ui tyrannidem occupauiſſet, ab improbo ſeiunxerunt: ...eque enim Reipublicæ libertatem ac ſociorum prin-...patum arripere cuiquam, probitatis opinione ac ſpe-...e fas eſt; cũ etiam legibus, quæ de imperio latæ ſunt [c], ...pitale ſit maieſtatis ius vllũ vſurpare. ¶ Hoc igitur fixũ ...aneat, eum ab vniuerſis & ſingulis occidi licere, qui ...el regi legitimo poteſtatem extorqueat; vel in popula-... aut optimatum ſtatu, pro ſocio principem ſe ſua vnius ...ctoritate ferat. ¶ Sed inter Græcos ac Latinos non cõ-...enit, an ſine cauſæ cognitione, an vero rebus plane

a *Bart. non ſatis apte decem coniecturis tyrannum probari ſcribit, in tract. de tyrannia.*

b *Plutarch. in Arato ac Timoleonte.*

Iuſta tyranni cædes.

c *l. ſacri affatus, de diuerſis reſcriptis. C. l. vt dignitatum ordo.*

perſpectis ac iudicatis id fieri debeat: nam lex Vale
a Plutarch. in Publicola. tyrannum occidere [a] cuique permittit; deinde oc
cauſam diiudicare: quæ certe lex ſuis quibuſdam fun
mentis nititur, cõfirmatur. prius enim Reſpublica ty
nidis facibus deflagratura ſit, quam incendiũ ſemel
ceptum reſtingui poſſe videatur. Quis tyrãnum coh
tibus armatũ in ius vocaret? quis arces ac propugna
la tenentem comprehenderet? nonne præſtabilius
vim adhibere, quam legis actiones nimis religioſe co
quirentẽ, leges vna cũ imperio perdere? At lex Solo
b Plutarch. in Publicola. huic [b] omnino repugnat: iubet enim eum iudicio ſiſti
iudicari, qui tyrannidem affectarit; quæ lex ſua etiam
quitate ſuſtentatur: quia pleriq; innocentes ac boni c
ues prius aduerſariorum ſcelere ac iniuria, tyrãnidis ſp
cie occaſuri ſunt, quam de rei veritate quæratur: mor
vero ſemper in eo genere locũ obtinent iure cæſoru
Sed lex vtraque ſibi concors videatur, ſi Solonis ſente
tia ad eum referatur, qui tyrãndis affectatæ reus, nec a
ces occupauerit, nec plebem ſeduxerit, nec cohortib
armatus fuerit: Lex autem Valeria ad eos qui aperta
Rempublicam oppugnant; qui arces muniunt; qui mi
tes conſcribunt. Et quidem Furius Camillus M. Man
um Torquatum tyrannidis affectatæ reum in ius voca
& cauſam dicere iuſſit, nec inauditum necari permiſ
Brutus vero & Caſſius Cæſarem inauditum & nihil ta
cogitantem, in ipſo Senatu in clariſſima populi luce tr
cidarunt. At Solon qui nimis religioſe dicam an ſupe
ſtitioſe cum legitimo iure tyrannos prius iudicari, qua
occidi vellet; Piſiſtratum ſe viuo ac ſpirante Athenaru
tyrannidem occupantem vidit. Harmodius vero & Ar
ſtogiton Piſiſtrati liberos, neglecta lege Solonis, priua
auctoritate interfecerunt.

Hic plurimæ quæſtiones occurrunt; *an tyrannus, qui*
libertatem ciuibus, vel fraude eripuit, iure occidi poßit, ſi po
pularibus ſuffragiis poſtea creandum ſe curauerit? nam ill
creatio, tyrannidis confirmatio quædam ac ratihabitio
eſſe videtur: iure tamen occidi licere ſtatuo & quiden
citra

legis vllius actionem: nisi tyrannus exarmatus ab-
t,&vt priuatus quisq; ciuis iudicio seipsum stiterit; a *l. si per impressionem,&l. qui in carcere, quod metus.& ibid. DD. & glos.in l. 1.quod iussu. c. conuenior.23.q 8. Io. Andr.in ca.insinuantes, qui clerici vel vouentes.*
non potest id ciuium consensione factum censeri,
erepta libertate fiat; etiamsi tyrannus supplici ro-
ne populi suffragia captet; vt Sylla; qui exercitu fre-
c legionib.in vrbem admissis, Dictatorem se in an-
XXX. Valeria lege dicendum curauit(negat Cice-
igem fuisse)vt item Cæsar anno post Syllam trigesi-
exto Dictator perpetuus lege Seruia factus est; &
mus Medices,qui exercitu coacto post Alexandri ꝑ-
qui cædem, senatum Florentinorum, vt se Ducem
petuum crearent, adegit; tanta vi tormentorum e-
a,vt non aliter senatus suæ ac ciuium saluti consule-
otuerit,quam Ducis illius creatione.

Quod si tyrannorũ liberi ac ꝓpinqui longissimo tem-
um,puta centum annorum decursu, arreptã à proa-
tyrannidẽ continua successione sine interruptione
antur,ac iustis imperiis Rempublicam moderentur;
n debet illud imperiũ tyrannidis appellatione veni-
nã diuturna [b] illa præscriptio temporũ legitimæ crea- b *l. hoc iure. §. ductus aquæ, de aqua quoti.*
nis vim habet. Quod autem diximus,iura maiestatis
escribi non posse,ad priuatos spectat; qui iura maie-
tis,stante Republica,vsurpare conantur: non in con-
rsione totius Reipublicæ. Diximus *sine interruptio-*
ac interpellatione, id est, si nulla in tyrannum eiusque
eros conspiratione, nulla intercessione ciues impe-
ntis possessionem perturbauerint: ex eo enim quo-
mmodo perspicuum est,eius imperiis sponte ciues ac-
uieuisse;ac iustum principem comprobauisse. Inter-
ssio vero nõ minus factis, quam verbis explicatur: cu-
smodi est factum Aquilę Tribuni plebis,qui coronam
tuæ Cæsaris impositã spectante populo detraxit; nec-
uicquam fremente Cæsare,qui deinceps amicis, quib.
onores aut imperia tribueret, subiiciebat illud; *Si per*
quilam [c] *licet.* Hæc de tyranno,seu vir bonus, seu im- c *Tranquil. in Cæsare.*
robus sit,qui nullo iure in Reipublicæ summum impe-
um inuolauerit.

Sed huius disputationis pręcipua q̃stio est, de eo pri cipe, q vel suffragio populi, vel optimatum, vel legitir successione, vel iusto bello, vel sorte, vel oraculo cæle principatũ adept⁹, iura diuina & humana puertit: an iusmodi principẽ, qui loquendi cõsuetudine *tyrãnus* v catur, interficere liceat? Plerique certe diuini & huma iuris interpretes [a], fas esse tradunt; ac nõnulli duo ver secũ diffidentia cõiungunt; scilicet *regẽ tyrannũ*: quæ sciplinæ florentissima imperia fundit⁹ euerterunt. Vt gitur q̃stionis huius nodum dissoluamus, monarcham principe, & ciues à peregrinis, ea quã prius dixim⁹ rati ne, seiungere necesse est: quia plurimũ refert vtrũ à ciu an vero à peregrino tyrannus interficiatur. Nam de pu cerrimis omnibus factis nullum illustrius est, quam v tam, famam, ac fortunas tenuium ac innocẽtiũ hom num ab iniuria potẽtiorum defendere ac tueri; quan iudiciorum aditus omnes obsidentur: sic enim Moy Israelitarum Imperator ciues crudelissima seruitute o pressos liberauit: sic etiã Hercules ille, qui pene terraru orbem emensus, monstra teterrima, id est, tyrannos, i credibili virtute necauit, populosque innumerabiles immanium belluarum dominatu vindicauit; ac pro libus factis in Deorum numerum relatus est; & cum ei posteri amplissima imperia innumerabilibus seculis nuerunt, tum vero cæteri Herculis imitatores, Dio quam, Timoleon, Aratus, Harmodius, Aristogiton, *rannorum interfectores & magistri* sunt appellati. Eam rem *Temircutlus*, quem nostri *Tamerlanem* vocant, T tarorum Imperator, cum bellũ indixisset Baiazeto Tu carum principi, qui Constantinopolim obsidione cinx rat, professus est, se ad castigandos tyrannos nulla acc pta iniuria venisse: & quidem trecenta millia Turcaru nõ modo fudit ac ꝓstrauit; sed etiam principem eoru catenis vinctum in caueã belluarum in modum cõiec Nec refert vtrum peregrinus aperta vi aut clam tyra num, an vero iudicio damnatum morte afficiat; laud bilius tamen est, comprehensum vti latronem ac par cidar

[a] *Paris de Puteo in syndic. vbi quærit, an liceat occidere regem tyrannum. Andr. Isern. in tit. quæ sint regalia, Thom. Aquinas in 2.2 q.24. artic. 2. Mart. Laud. in tractat. de principe. §. 3. Ang. de Clauas. in summa, ver. seditio. q. vlt. Ant. in summa tit. 4. ca. 8. §. 1. D. D. in l. decernimus, de sacrosan. eccl. Cod. Bar. in tract. de tyrannia.*

cidn,pro scelerum ac flagitiorum immanitate, carnificius torquẽdum permittere, quam militari supplicio plectere. Teneamus igitur illud, *peregrino cuiuis licere tyrãnum*, id est, *omnium vocibus infamẽ, ac suorum rapinis, cædib. & crudelitate nobilitatum, interficere.*

Idem ciui quoq; licet in eum qui in populari aut optimatum statu princeps est, nec tamen iura maiestatis habet: quales principio fuerunt Imperatores Romani, & his temporib. Duces Venetorum, Genuensium, Lucensium; si sua potestate ad ciuium cędes, stupra, rapinas abutuntur, siue aperta vi, siue Senatu iubente id fiat, vt aduersus Neronem & Maximinum factum legimus: nam vterque à senatu capitali supplicio, nullo tamen iudicio constituto, damnatus est: & quidem ille, vt more maiorum nudaretur, ac fustibus ad necem vsque cæderetur: quia non erat in Imperatoribus Romanorum Reipublicæ summa potestas, vt antea demonstrauimus: nec propie monarchia, sed [a] principatus dicebatur: tametsi Seneca Neronem discipulum sic loquentem inducit: *Ego mortalium omnium solus electus sum, vt essem Deorum in terris legatus: ego vitæ necisque arbiter; in me vno positum est, quid de conditione ac statu cuiusq; decernendum sit.* Hanc quidem potestatem Nero vi ereptam Senatui populoque Romano sibi vindicabat, iure tamen non habuit: cum esset principatus, perinde vt in Aristocratia Germanorum Imperatores, quos cæteri principes auctoritate sua sæpe coercuerunt; ac de principatu [b] Adulphum & Wenceslaum deturbarunt. Idem iudicium est de regibus Lacedæmoniorum; post constitutam à Lycurgo Rempublicam, quos magistratus sæpe mulcta, interdum etiam capite damnarunt, vt reges quoque Danorum ac Suecorum sæpe de imperio in exilium aut in carcerem deiecti sunt: quia summum imperii ius in optimatibus ac senatu, non in regibus ipsis positum sit: quales etiam fuisse dicuntur singularum Galliæ ciuitatum principes, quos Cæsar *regulos* vocat; qui capitis causam interdum dicere cogebatur. Quamobrem Ambiorix,

a *Tranquil. in Caligul. Tacit. in proœmio.*

b *Anno 1298 & 1400.*

Leodiensium princeps totiusque exercit⁹ Gallorum
perator, sic de se ipse loquitur: *Nostra*, inquit, *iussa eiu
di sunt, vt non minorem in me populus, quam ego in popu
potestatem habeam*: quibus verbis intelligitur, summum
perium in eiusmodi regulis non fuisse: tametsi fieri
poterat vt parē haberet cum populo potestatē, vt a
docuimus. Hos igitur principes etiāsi iura maiestati
attingant, si tamen sceleribus ac flagitiis inquinati,
gistratuum animaduersione castigari nequeant; sed
bus ac potentia ad bonorum exitium abutantur, de
dio tollere non modo peregrinis, sed etiam ipsis ciu
semper licuit ac licebit?

Quod si monarchia quædam est sūma, vnius potes
cōstituta, qualis est Francorum, Hispanorum, Angl
Scotorum, Turcarum, Moschouitarum, Tartarorū,
sarum, Æthiopum, Indorum, & omnium pene Afric
Asiæ imperiorum, vbi reges sine controuersia iur
mnia maiestatis habent per sese: nec singulis ciuibus,
vniuersis fas est summi principis vitam, famam, aut
tunas in discrimen vocare: seu vi, seu iudicio constitu
id fiat: etiamsi omni scelerum ac flagitiorum, quæ in
rannos conuenire ante diximus, turpitudine infa
esset. Nam quod ad iudicium attinet, nulla magistra
ac multo minus priuatis in sumum principem pote
est; cum non solum ab eius vnius omnia omnium im
ria pēdeant, sed etiam eo præsente magistratuum & c
legiorum omnium potestas conquiescat[a]. Subditis
tur principem iure rogare, aut in ius vocare, iudiciu
ve de vita, fama ac statu illius constituere, si nefas es
denique nulla clienti in patronum, seruo in domin
iurisdictio est, quonam modo manus intentare tyran
liceret? neque enim quantum quisque viribus ac fer
sed quantum iure possit, quæritur. ¶ At nō solum is
principem necauit[b], perduellionis reus est, sed etiam i
tentauit; qui opem[c] consiliumve attulit[d], qui texit,
voluit, qui cogitauit[e]: quod certe factum leges tanto
re exsecrantur, vt cū quis in reatu scelerū omnium cc

[a] in c. de mutuis magistratuū inter se officiis, lib 3.
[b] l. quisquis, ad l. Iuliam maiestat. C.
[c] l. 1. ad l. Iul. maiestat.
[d] Bald. Salic in d. l. quisquis.
[e] DD. in l. cogitationis, de pœnis. & in l. si quis non dicam rapere, de sacros. C.

s condemnationem sua morte pręuenit, integro ac ᵃ statu mortuus censeatur, nisi principis salutem ignitatē violauerit: hanc vnam rem esse putarunt, uam perduellionis damnatus [b], ac prius iudicatus, n accusatus esse videatur. Ac tametsi cogitationes inum flagitiosorū nulla pœna leges psequantur, sed ntum de dicto factove foras in scelus erumpunt, si n tamen violandi principis praua cogitatio ceperit, msi nihil tentauerit, hanc tamen cogitationem [c] capli pœna plecti oportere, iudicarunt. Certe quidem tra ætate, cum nobilis homo regem Franciscum I. ocere se voluisse Frāciscano sodali religiose cōfiteretur; b eo sceleratæ istius cogitationis veniam efflagitasrex tamen à fraterculo sceleris admonitus, confiten reum comprehendi, ac iudicibus curiæ Parisiorum iussit; à quibus capitis damnatus est. nec vero iudices metu fecerunt, cum optimi ac clementissimi regis e ta impune & quidem sæpissime recusarent. Henrim item Francisci regis filium Capito furiosissimus ho cum occidere velle videretur, & in eum ensem exuisset, capitis pœnas dedit; tametsi furiosum homim vbique leges [d] à pœna excusant, cum ipso furore pl⁹ is, torqueatur.

Ac ne quis putet principes ipsos legum istarum ac iuciorū auctores fuisse, vt accuratissime saluti ac dignitacōsulerent, sacris legib. & exemplis vtamur. Nabucoonosor Rex Assyriorū Palæstinam totā ferro ac flamā astarat; Hierosolymā expugnarat; templū incenderat; cratissima vasa expilauerat, cętera militib⁹, q cędes stuis, stupra cædib. miscebant, diripienda dederat; regē isum trucidarat, vrbē deniq; totam ac mœnia solo exæuarat: postremo populi reliquias, quæ tātæ cladi superuerant, in miserrimam seruitutem, & quidem in Chalæam abduxerat: neque satis sibi factum putans, suam atuam ex auro conflari, ac in loco publico ab omnius adorari, quoties tuba exaudiretur: recusantes in arenti fornace viuos concremari [e] iusserat: quæ cum in

a l. vlt. ad l. Iuliam maiest. ff. & §. pœnales. de actio. Institut.
b d. l. vlt. ad L. Iuliam, in fine.
c DD. in l. si quis non dicam rapere. de sacrosan. ect. & in d. l. cogitationis.
d l. illicitas, de offic. præsidis.
e Daniel. c. 6.

a Baruch. c. 1. Hieremiæ c. 29. verſ. 7.

Iudæam allata fuiſſent, ſanctiſſimi [a] vates ac prophe literas ad captiuos dederunt, vt pro Nabucodonoſo liberorumque ſalute vota conciperent; ac precarent à Deo opt. max. vt tamdiu ſuperſtites regnarent, quar diu cœlorum orbes circa terram circumagerentur. I quidem Deus ipſe Nabucodonoſorem ſeruum ſuu appellare non dubitauit, ac potentiſſimum orbis terr rum [b] principem effecturum ſe teſtatus eſt. Quis autei tyrannorum quotquot vſquam terrarum exſtiterunt, c iſto comparandus ſit, qui ſuam ſtatuam tam crudeli prc poſito ſupplicio coli iuberet? Attamen vates ſanctiſſ mus, quem ex oraculo Deus ipſe afflauerat, Sedechiæ re gis Iudæorum perfidiam, aduerſus Nabucodonoſorem cuius erat ipſe fiduciarius, verborum acerbitate abomi natur, ac iuſtiſſime interemtum fuiſſe lætatur [c]. Qui Saul? num ſacerdotes omnes crudeliſſime mactaui quod vnus eorum Dauidem fugientem hoſpitio exc piſſet? num Dauidem innocẽtiſſimum principem, qui te victorias de hoſtibus retulerat, occidere ſæpe conatu eſt? at eo ipſo tempore quo Dauidi peſtem & exitium ir tentabat Saul, bis in eius poteſtatem incidit: & cum militibus ſtrenuiſſimis, quib. imperabat, increparetu quod hoſtem omnium acerrimum, quem facilime ne care poſſet, occidi non pateretur, propoſita regnan certa minimeq; dubia ſpe, conſilium illud execratus e *Egone*, inquit, *regem Deo ſacrum violari patiar*? quinetia regem ipſum ſe perſequentem protexit; ac ne violare tur, acerrime obſtitit, cum prætorianos milites vino a ſomno ſepultos euigilari iuſſit: cum autem Saul ab h ſtibus cæſus eſſet, miles aliquis caput ipſius amputau ratus ſe Dauidi rem gratiſſimam facturum: eum tame qui ſacrum caput amputarat, nulla interpoſita mora n cari mandauit, & mortuum regem ſine ſimulatione lu xit. Atqui rex illum iuſtiſſime ac diutiſſime perſecu u erat, qui & rerum geſtarum gloria clarus, & regis ip iu gener; legionibus etiam hoſtium ad quos inuitus ſe receperat, ipſo rege potentior factus: deniq; rex ab ipſ

b Hierem. c. 25. & Ezech. 29.

c Ezech. ca. 29.

S

Samuele Deo iubente designatus fuerat, ac numinis di- a li. 2. Samuel. ca. 23.
uini spiraculo [a] afflatus; nihil tamen contra regem ausus
est, sed in exilium proficisci maluit, quâ regi exitium in-
ter are. Qui autem inter Hebræos, summa vitæ integri-
tat ac doctrina cæteris omnibus præstant, Essæi inquã, b Iosephus de sectis Iudæor.
reges subditis sacros esse oportere [b] tradunt. Quid quod
lex ipsa diuina sanctissime vetat, principē populi sui aut
magistrat⁹ verbo violare? quanto magis eorum vitæ in-
sidiari? ac ne de optimis tantũ lata videatur, de vniuersis c 1. Petri 2. 17. & 1. Timoth. 2. & ad Rom. 14.
præcepta lex [c] est: quanquam ne vll⁹ disputationi aut am-
biguitati loc⁹ relinqueretur, etiam improbos magistra-
tus subditis sanctos esse oportere cauetur.

Quę cũ diuinis & humanis legib. perspicua sint, argu-
menta cõtraria refellere, hominis est & literis abutentis
& otio. Quẽadmodũ igitur eos, q, an De⁹ sit necne dubi-
tãt, nõ argumẽtis, sed pœnis acerbissimis refellere opor-
tet: ita quoq; statuendum est in eos, qui pernitiosissimis
scriptis, subditos in principes armare consueuerunt. d Martin. Luther. Caluin. in Ioã. & in Instit. c. vlt. li. 4. sect. 31 Sleidanus in historia. Caluinus Ephoris licuisse scribit in reges, qui tamẽ priuati fuerunt, animaduertere, cæteris non item.
Quanquam qui Theologorum [d] eruditissimi habentur,
non modo nõ licere putant subditis, principes tyranni-
cos specie occidere, sed ne verbo q̃dem violare fas esse,
nisi singulari Dei oraculo iubeantur; vt Iehus, qui Dei
iussu ad regnum Israelitarum vocat⁹ est, vt regis Achabi
liberos ac posteritatem à stirpe deleret [e]. Antea quidem
omnes illius impietates ac scelera, ꝓphetarum etiam, ac
sanctissimorum virorum crudelissima supplicia, ciuium
exsilia, cædes, ꝓscriptiones, atque adeo Iesabelis reginæ e lib. 4. Regum cap. 6. & 10.
nefaria sortilegia patienter pertulerat; nihil tamen in
principem ausus est, quoad iussus, parere necesse habuit
oraculo Dei præpotentis: cuius fiducia duos reges, ac
septuaginta regum liberos, pręter alios principes, ac Ba-
alis, i. e. Solis sacrificulos internecione deleuit: ipsamq;
reginam de arce præcipitem, & canibus lacerandam de-
dit. Hoc igitur singulare Dei iussum oraculo cœlesti pro-
ditum, cum improborum ciuium pernitiosis cõiuratio-
nibus nihil habet commune. ¶ Et quidem cum Germa-
norum Principes pro suscepta religione propugnare, &
ad-

aduersus Carolum V. Imperatorem arma capere decr uissent, Martinum Lutherum consuluerunt, num id i re diuino liceret; ille negauit [a]: neque tamen princip bus id persuasit. Itaque funestum bellum Reique p blicæ calamitosum susceptum est, cum ingenti princ pum ac ciuium strage: quia iusta causa nulla videri p test aduersus patriam arma capiendi: quanquam si C rolus Imperator tyrannide ciues ac Rempublicam o pressisset, cum iura maiestatis non haberet, iure occi poterat, vt antea docuimus. Sed neque Lutherus ea adhibuit, atq; haud scio an pceperit distinctioně, nec p tauit eunde fuisse Caroli ac principum omniū, paucis mis quibusdam exceptis, cum republica consensum: se perinde respondit, atq; si Carolus sum̃am imperii sol haberet: multo minus igitur aduersus regem arma c pere fas est. Lex diuina filium necari iubet, si vel pare tem leuissima contumelia affecerit; nam etiamsi pat latro, parricida, impius erga Deum & patriam exstiteri suppliciis quidem omnib. dignus sit, nō tamen filio p rentem violare fas est: quia nulla tanta impietas est, nu lum tantum scelus, quod sit [b] parricidio vindicandu At cum Cicero eandem quæstionem disceptaret [c], *patri am parentibus dixit esse cariorem.* Princeps igitur que patriæ parentem iure dixeris, patre ipso carior; quipp immortalis Dei munere concessus, & sacer cuique es debet: quantacunq; tyrannide ciues opprimere con tur: iussa quidem ipsius, quæ cum diuinis ac naturæ leg bus pugnant, repudiare quisque potest; ac prius magn animo ac forti mortem oppetere, quam pareas, si fug saluti consulere non possis. ¶ O quanta sit tyrannoru futura multitudo, si tyrannos subditis occidere licea quam multi innocentes ac optimi principes suorum c spiratione perituri! nam qui tributis ac vectigalib. pl æquo ciues vrget, *tyrannum* vulgus appellat; & qui co tra populi voluntatem quid imperat: vt [d] Aristoteli v sum est, & qui cohortes prætorias aduersus improb habet: aut si coniuratos vitæque suæ insidiatores su pli

[a] *Skidanus.*

[b] *Quintilianus pater, in declamat.*

[c] *in Offic.*

Le tyran qui tire trop.

[d] *In Politic. & art. in tractat. de tyrannia: tyrannum dici putat à tyros id est, fortis, vt ipse interpretatur.*

plio afficit. Quę vero seueritas optimis principibus futurum est, si ab ipsis ciuibus à quibus potissimum seruari debeant, tyrannidis specie occidi possint? Non quod cęteris principibus non licere putem persequi, ac de medio tyrannos omnes si fieri possit, vno tollere & eodem metu, vt antea diximus; ciuibus tamen ac subditis non licere statuo. Quanquam Diogenes vrbane, vt omnia, ac facete, cum Dionysium iuniorem de tyrannidis arce deiusum Corinthi cũ histrionibus summa securitate publico in loco lasciuientem comperisset; *Næ*, inquit Diogenes, *indigna teipso conditione vteris*: & *Gratiam*, inquit Dionysius, *habeo maximam, quod meam vicem grauiter fera*; hic Diogenes; *An vero, malum, tui commiseratione id à me dici putas? Ego vero tantam felicitatem tibi inuideo; qui, cum seruili & abiecto animo sis ac semper fueris, dignus eras qui in tyrannidis arce miserrimam vitam traheres, exitumque patri similem haberes: nunc tamen cum summa trãquillitate animi nobiscum viuis, & viuis securus*! Hæc ille.

Quis autem carnifex addictum supplicio crudelius torqueat, quam metus? metus inquam mortis, infamię, cruciatus? sunt illæ vltrices furiæ, quæ tyrannos agitant, ac sempiternis terroribus diu noctuque excruciant, tum inuidia, suspicio, trepidatio, vltionis cupiditates, ac mille perturbationes secum diffidentes, mentem de sanitate deturbant; ac multo acerbius sauciant & pungunt, quam crudeles domini seruos vinculis, fustibus ac tormentis exulcerare possint. Quid item miserius tyranno contingere possit, quam subditis omnes disciplinarum ac virtutum aditus præcludere? quam dementes ac stupidos, bestiarum in modum efficere velle? quam vbique exploratores & alienæ vitæ speculatores habere? qui, quæ dicantur, quæque fiant ab vniuersis & singulis audiant, videant, olfaciant, atque etiam intimos animi sensus scrutentur? quid fœdius, quã quos amore ac beneuolentia secum & inter ipsos conciliare debeant, eosdem à se ipsis diiungere, vt mutuis odiis ac dissidiis ardeant? Quis tot animi doloribus ac perturbationibus

lan-

languente tyranno miſeriorem quemquam eſſe pu
quis mortem optabiliorem non ducat? mortem ei
Cæſar *miſerorum portum*; Theophraſtus *miſeriarum*
tum, id eſt, τῶν λυπηρῶν ἀνάδυσιν appellat; neuter quid
ſuperſtitioſius, quia corporibus animos ſuperſtites
non putarent: multo minus id reputant tyranni, qu
mortem qui optat, ſecuritatem ac tranquillitatem
optare videtur.

Sed fere ſemper tyranni quoſdam habent in d
ciis quibus quaſi ſpongiis, ad exhauriendum ſanguin
abutuntur, quos populus cum furere cœpit, compre
dere, lacerare ac diſtrahere ſolet: vt Tiberius Seian
Nero Tigillinum, Dionyſius Philiſtum, nec ita prid
Henricus rex Suecorum Georgium Preſchonem; q
à furente plebe correptos ac diſcerptos legimus. Sic
toninus Caracalla eos omnes qui ſe ad fratris parrici
impulerant, quaſi rē grauiſſimam populo facturus,
cidari iuſſit: nec mitius adulatores ſuos tractauit C
gula. Atque his artibus tyranni ſæpius plebis inſidia
furores euaſerunt. Sin ab ipſo tyranno coniurati cæd
auſpicarentur, nō amici tantum, ſed etiam vxores, li
ri, propinqui, crudeliter necabantur: nam poſt Hiero
mi Siciliæ tyranni cædem, omnium amicorum ac p
pinquorum ſecuta clades eſt; & in fœminas quoque
audita crudelitate ſæuitum; ſtatuæ deiectæ; omnia
cta reſciſſa, non tantum iniqua, ſed etiam vtiliter con
tuta; ne vlla vſquam exſtarent veſtigia tyrannorum:
pius tamen quæ laudabilia fuerunt, probari ſolebāt.
de illud Ciceronis [a], *nihil vſitatius quam tyrannorum*
valere, & eorum tamen interfectores in cœlo collocari. Id
tamē alibi, *Magnū*, inquit, τῶν [b] πολιτικωτάτων σκεμμάτων
veniendum ne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re
na deliberaturus ſit. ¶ Sed quæſtionis vtriuſque ead
ratio eſt: nam ſi tyranno de rebus honeſtis deliber
ti, conſilium impartiri nefas eſt, ne tyrannis compro
ri videatur: edicta quoque ac decreta vtiliter abrog
neceſſe fuerit, aut tyrannidem ratam habere: certe
rori

a lib. 14. ad Atticum, epist. 16.

b ciuilium quæstionum.

rorum bonorum consensus plurimum valet ad acta tyranni sancienda ac stabilienda; quæ alioqui sola tyrannis opinione ruitura essent. At sæpissime tyrannorum acta nō modo vtilia, sed etiam iniqua quæ sunt, rata sint oportet, si saluam Rempublicam esse volumus. Itaque quod Thrasybulus Atheniensibus post eiectos triginta tyrannos; Aratus Sicyoniis, cæso Nicocle: idem M. Tullius Romanis, occiso Cæsare, suaserant; legem scilicet Amnestias, id est, omnium iniuriarū obliuionem; ac tyrannorum acta valere iusserunt: nec aliter lapsa erigi nec eiecta diu stare Respublica potuisset. Quæ igitur acta Neronis ac Domitiani traduntur, à senatu rescissa fuisse, ad perpetua quædam edicta pertinent: quæ quod sempiternam iniquitatem haberent, nisi abrogarentur, reb. recte constitutis interitum essent allatura. Quid autem quinquennio Neronis illustrius? quid aptius? quid melius? ex eo q̄dem Traianus optim⁹ princeps, in bene gerēda Republica Neroni parem fuisse neminem iudicauit. His consentanea est Iurisconsultorum disciplina [a], quæ successores tyrannorum ad ea quæ iuste promiserint, fecerint, obligari voluit, cætera rescindi. Ita Constantinus Magnus, [b] quæ Licinius tyrannus inique decreuerat edixerat, vna lege abrogauit; cætera confirmanda putauit. Idem ipsum à Theodosio & Arcadio factum legimus, cæso Maximo tyranno hac lege: QVÆ [c] *tyrannus contra ius rescripsit, non valere præcipimus*; legitimis eius rescriptis minime impugnādis. Ac tametsi largitiones Maximi, & ea q̄ in flagitiosos ac nihil de Republica merentes effudisset, reuocarent; magistratus, imperia, curationes indignis adimerent; decreta quoque ac iudicia conuellerent; ea tamen quæ sine fraude & Reipubl. detrimento acta fuerant, infirmari noluerunt [c]. Hæc verba, *sine fraude*, quæ in lege Theodosia legimus, ad tyrannorum propugnatores & proxenetas pertinent; ne quis bello ciuili aut vrgente tyrannide ex alterius incōmodis sua cōmoda augēda sibi putet: vt cū de Mediolani principatu armis decerneretur, cui⁹ parte Galli

a Hanc quæstiorem varie tractat Bar. in l prohibere § plane, quod vi. & i tract. de tyrannia, num. 23. & sequent. Iason. in l 1 col. 3. de constitut. Corn. cons 278. li. 3. Albericus, in l. 2. § exactis. de origine iuris. Mart. Lauden. in tractat. de princi. pe. q. 64. Felin. cap. translato. col. 1. de const. Ancharan. cons. 289 [illegible] Decet [illegible] satisf. [illegible] [illegible] barbarius, de offic. [illegible] l. dig. [illegible] de leg. [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] C. Theodosiano

Galli,partem Hiſpani,partem Veneti,cætera Sforti
ſibi vindicabant, & quantum quiſque vi & opibus;t
tum iure valeret;Iaſon Iuriſconſultus, qui partes Hi
norum fouebat, bona Triuulcii Gallicarum parti
ducis,veteratoria fraude obtinuerat: poſtea fuſis Hi
nis, Triuulcius Iaſonem de iniuſta poſſeſſione depı
propoſita Iaſonis ipſius diſciplina.

Neq; tamen in eo genere tanta vis eſſe debet legi
edictorum, quanta æquitatis ipſius, quæ nullis legi
coerceri poteſt: ſed eorum religioni arbitrioque rel
quenda,qui ex rerum,temporum ac perſonarum inf
ta varietate ſingula metiri; & quid quemq; cuiq; da
facere oporteat,prudenter in conformanda Reipubl
diſpicere poſſint.Illud tamē meminiſſe oportet,nō e
dē ſingulorum vtilitatem eſſe oportere,quæ vniuerſo
ſed publica priuatis anteferenda, niſi ſumma qua de
quitate ac ratione priuata niti videātur:vt ſi queſtore
ipſo belli ciuilis ardore, aut vigēte tyrannide,aut leg
mis hoſtibus arces ac ciuitates inuadentibus,pecuni
publicam numerare cogantur,illud accepto Reſpub
ferre debet:ſic enim iudicauit curia Neapolitana [a] p
bitoribus Reipublicæ,qui Caroli VIII.Regis Francor
quæſtorib. debita publica numerauerant:neq; vero
ter facere potuiſsētGallis,regno Neapolitano ac ſum
rerum potientib. At ſi debitores nulla petitione ante
dente,aut pacti cū hoſtib. debiti partem numerauer
vt ſummæ totius acceptilationem ferant,non modo
tius ſummę debitores,ſed etiam maieſtatis reos eſſe p
ſpicuum eſt.Illud igitur teneamus, *acta legitima tyran
rum & hoſtium Reipublicæ rata eſſe oportere.* ¶ Qui autem
mnia cōuellunt, aut tyrānorum interfectoribus præ
largiuntur, vt ipſi regnare poſſint, opinione ac ſpe de
dūt. neque n. ſalui eſſe poſſunt, niſi coniuratos ac pa
cidas ſui principis, quantumuis tyrannus exſtiterit,ſı
plicio afficiant; vt prudenter Seuerus Auguſtus, qui
mnes Pertinacis Auguſti interſectores aut coniuratio
ſuſpectos, capitali pœna damnauit: quod certe facti
inci

[a] *Afflictus in decisio. Neapol 149. & 150.*

libilem illi tum gloriam attulit, tum etiam d imperandi securitatem [a]. Ita quoque Vitelliu m Galbæ parricidas, sed eos etiam qui ab Ot præmia supplici libello popoſcerant, proi supplicio affecit: quin etiam Theophilus Imp Græcorum, eos qui patrem occiſo Leone Ar peratorem fecerant acciuit, quaſi amplissima os; deinde contractos vnum in locum ac uo facto plerique cædis minime conſcii, p lebris eo deducti, pœnas dederunt.

lud etiã crudelius, ſed tamen ad Imperanti m, quod Domitianus Epaphroditum Ne pitali ſupplicio damnauit; quia Neroni lũ petenti, opẽ attuliſſet: tametſi rem gra ono faceret, q carnificis manib. & crudeli ſup orum illũ eripiebat. Hæc quidem non tyrannos verumetiam reges optimos feciſſe legimus, non ta æ ſaluti quã occiſorum dignitati conſulerẽt; vt qui n Dauid aduerſus eum, qui occiſi ab hoſtib. ſoceri ca amputatum ad ſe detulerat: & Alexander Magnus rii parricidam acerbiſſime torquendum carnifici de ꝙ ſuo principi manus intuliſſet, cuius tamẽ caput ac m Alexander iuſto bello petebat. Certe quidem re noſtri, nulla re magis ſancti ac inuiolabiles ſuis ciui fuere, quã ꝙ propinquorum ac gentilium ſalutem n minus quam ſua tuerentur; tametſi nonnullos per llionis cõuictos in ipſis carcerib. ac poteſtate habe t. Nam Ioannes II. Dux Alenzonius bis ex eadem ieſtatis cauſa capitis damnatus, quod cũ hoſtibus ad ſus regem Carolum VII. remquepublicam conſpi et, vtriuſque iudicii pœnas clemẽtia regis euaſit; ple ue nimiã regis lenitatem accuſabant: ſed non intelli nt reges, nõ tam propinquos quã ſeipſos eripere ſup ciis, nec tam alienæ quam ſuæ conſulere ſaluti: & cum ntilium ſanguinem effundi vetant, ſuo ſanguini par e. Imperatores quidem Græcorũ, ac Turcarum prin es, proximorum cædibus ac ſuppliciis regiam ipſam

infeſtarunt,nec tam de propinquis quã de ſe ipſi ſuj
cia ſumſerunt : certe quidem Philippus Comini
Commentariis prodidit,annis non ampliusXXXV
ctoginta regiæ gentis principes mutuis cladib. ac ſu
ciis in Anglia occidiſſe.Reges item Caſtiliæ puras à
ricidio manus continere non potuerunt: vt enim o
tam ea quæ recenter facta commemorantur;rex vn
ea gente ſex fratres crudeli parricidio peremit,at pr
pum ſecuritas nulla maior eſſe poteſt, quam vt ſul
perſuaſum habeant,ſanctos & inuiolabiles eſſe op
re:quamquam Reipublicæ plurimum intereſt, ſtir
regiam ſacroſanctam eſſe:ne ſublatis principibusRe
blica concidat, aut inexplicabili ſeditione pertur
diſtrahatur,vt ſuo loco dicemus.

Quæ cum ita ſint, prudenter Seleucus Aſiæ Rex
captumDemetrium Poliorcetem,bellicis laudib.cl
ſimum,nec liberum abire,nec occidi paſſus eſt: alte
n.impietatis erga ſocerum,alterum imprudentię fu
Ita Hugo Capetus Carolum,quẽ in hac vrbe Lao
poſt diuturnam obſidionem pontificis Laodunenſ
fidia ceperat,Aureliorum arce concluſit, ne princi
à parricidio proximi,qui cum cognatione conuict⁹
auſpicaretur;ac regiæ ſtirpi parendum eſſe doceret.
delius aliquanto Henricus I. Anglorum , qui Ro
tum fratrem captiuum , & quidem natu maiorem
culari, ſempiterniſque carceribus coerceri iuſſit.Ne
pridem Chriſtiernus huius Friderici Daniæ regi
ter, eum quem de regno deiecerat,poſt exilium red
tem in arce Calemburgi concluſit; in qua cum an
XXV.exegiſſet,priuatus interiit.Eadem pietate Ioan
Suecorum Rex,qui nunc ſceptra moderatur, erga H
ricum fratrem vſus eſt; quem à populo repudiatum
ſe remque publicam perturbaret, carceribus contir
cogitur: nec aliter Elizabetha Anglorum regina M
Scotorum reginam, ad quam totius inſulæ principat
iure pertinere Scoti contendunt, diuturna captiui
continet, vt ſuæReique publicæ ſaluti conſulere;ac
d

dei aliquando in vtriusque regni ius ac libertatem, id quod breui futurum speramus, restituere velle videatur. Hic occurreret aliquis, periculosam esse captiuorum huiusmodi custodiam: atq; hęc pręcipua causa fuit, quã- obrem Carolus rex Neapoleos, Romano Pontifice sua- dente ac impellente Conradinũ Manfredi filium, eadẽ qua Ptolomæus postremus, Ægypti rex crudelitate Põ- peium post Pharsalicam fugã necari iussit, cum diceret, *mortuos non mordere*: sed neq; hic exitium effugere, neq; illi capitale iudicium, neque eius liberi diutius regnare potuerunt: sed ab Aragoniæ regibus de imperio distur- bati, non sine eorum qui parricidium illud perpetraue- rant, ignominia sempiterna perierũt. Certe maiores no- stri, cum Ioannem Burgundiæ Ducem, Ludouici ꝓpin- qui Aureliorum Ducis parricidium in ipso iudicio teme- re confitentem ac præ se ferentem pœnas effugisse per- spicerent; principum cædem plerosque deinceps impu- ne laturos, recte iudicarunt. Nam Ioannes publica fide accepta, vulneribus confossus interiit; ac cædis illius au- ctores impune inualuerunt.

De Aristocratia. CAP. VI.

ARISTOCRATIA *Reipublicæ forma quadã est, in qua mi- nor pars ciuium in vniuersos & singulos ciues summæ pote- statis ius habet.* Atque in eo ipso populari potestati con- traria videtur, quod in paucorum statu pars minor ciui- um in populari maior imperat: vtrique tamen in eo cõ- uenit, quod qui summũ imperãdi ius habent, omnib. q- dem sigillatim imperare possunt, collectim non posśũt. ...itur monarchia eo præstabilior est ac illustrior, ꝙ vnus vniuersis ac singulis imperãdi iꝰ habet, ꝙ animaduersio- ne singulari dignũ mihi videtur. Vt autẽ monarchia, vel ... vnius dominatione, vel in regia potestate, vel in tyrã- ...de cõsistit: ita quoq; Aristocraticus status aut ad domi- natũ, aut ad legitimã potentiã, aut ad paucorũ opes spe- ctat, quã ꝓpterea Græci *Oligarchiã* appellarũt; eiusmodi fuit Athenis tyrannorum triginta; Romæ Decẽuirorum Rerum publicarum discrimen.

 legi-

legibus ferendis, ac postea Triumuirorum Reipubl constituendæ, qui populi libertatem ac Rempublic oppresserunt. Aristocratiam vero proprie optimat statum, id est, optimorum ciuium concessu termina runt. *Nam qui ea faciebant*, inquit [a] Cicero, *quaque dicel multitudini iucunda esse volebant, Populares: qui autem ii gerebant, vt sua consilia optimo cuique probarentur, Optim habebantur.* Hæc ille, vt causæ inseruiret.

a *Pro Sestio.*

Superius diximus, ad intelligendã Reipublicæ cui que formã, virtutes ciuium ac vitia nihil habere mon ti. Neque vero Respublica ex optimo genere ciuii conflari potest. Id enim vel sorte fiat oportet, vel ciuii suffragiis, vel tertio quodam modo ex vtroque apto; v tuti quidem cum fortuna nihil commune est; nec ad rum honestarum cõsultationes casus admittitur. Qu si populus ad hæc ipsa virtutis suffragia cieri placeat, dissimiles, id est, optimos, non seligent; sed quam ma me similes, id est, stultos, improbos, impudentes; cı boni ac sapientes viri, si modo sunt aliqui, minimum ficiant vbiq; ciuium numerũ. Quid autẽ turpius, qu sapientium decus ac dignitatem pẽdere ab insipienti iudicio dicam, an temeritate? Demus tamen esse bor aliquot ac sapientes in ciuitate viros, conspectum ce fugient improborum ac desipientis multitudinis; r tamẽ si ad comitia venient, seipsos sapiẽtes iudicabu Ita quidem Lactantius Firmianus in septem Græcor sapientes vrbane iocatur; qui quidem desipiebant, si s iudicio se sapere arbitrarentur; multo magis si alioru id est, stultorum opinione tales haberentur. Quo quis Latinos veteres in eo genere putet imitandos, vt exercitu conscribendo, qui rerum bellicarum laude c rissimus esset, delectum auspicaretur; & sui quam ma me similem cooptaret, secundus tertium, hic quartu atque ita consequenter vir virum legeret, quem ma me rebus gerendis idoneum iudicaret; idque toties fi ret quoad optimatũ numerus impleretur; optima qı dem ratio videretur imperii bonorum ac fortium vir

ru

initio constituendi: sed quis modum ac numerum bonorum terminaret? aut quis Reipublicæ sponsor futurus esset, optimum quemque sui similem potius cooptaturum quā filium, quam fratrem, quam propinquū, quam amicum? & vt fiat, si tanta paucitas est vbique bonorum, quis illos ab eorum multitudine, quos improbos ac stultos iudicarent, tueretur?

Demus tamē illud, selectorum numerum qui optimi sint, Rempublicam initio cōstitui posse, quam diu in eo statu futuram putamus? Quamobrem mirum videri debet nemini, si nulli sint, atque haud scio an fuerint vnquam antea status optimorum: cum enim Pythagorei annos aliquot Italię in rectam imperandi viam deduxissent, ac breui futurum sperarent vt populares status & Oligarchiæ in legitimam optimatum potentiam mutarentur; vt quibusdam in locis perfecerant; populares homines imperandi cupidi, potentiam sibi specie virtutis eripi cum perspicerent; plebem in Pythagoreos & audacissimum quemq; in optimos armauerunt, ac pecudum in morem crudeliter mactarunt; cæteros in concilium coeuntes, exceptis admodum paucis, viuos concremauerunt: quæ cædes Pythagoreorum maximos in Italia tumultus commouit.[a]

a Polybius lib. 2.

Siue igitur optimi, siue flagitiosissimi, siue ditissimi, siue nobilissimi, siue egētissimi, siue bellicosissimi summū imperium teneant, modo ciuium pars minor exstiterit, *Aristocratiam* appellamus. Partē ciuium minorē nō certo numero definire necesse est; cum numerorum sit infinita varietas, quæ in nullius cōprehensionem cadit. Nā si demus decem millia ciuium, ex quibus centum ciues summam rerum habeant, si quidē in comitio sexaginta ciues concordes sint in lege ferēda, reliquis ciuib. quadraginta, qui participes sunt maiestatis; itemque nouem millibus et nongentis, qui ab imperio excluduntur, collectim legē dabunt; singulatim vero decē millib. ciuium iidem sexaginta collecti simul imperabunt; nec propterea ius maiestatis ad sexaginta ciues contrahetur: sed quia in omni

cœtu & collegio legitimo maior pars vbique potior sequitur vt sexaginta concordes, reliquis quadragint singulis, tum vniuersis imperare possint: nisi lege de i iestate lata caueatur, vt duo ciuium trientes inter se c sentientes, cæteris potiores sint; quemadmodum i mnibus fere collegiorum legibus ac institutis [a] præ videmus; qua quidem ratione sexaginta quatuor c reliquis triginta sex superiores erunt.

a *l. vlt. quod cuiusque vniu.*

Igitur in optimatum statu ciuium paucitatem spe re nihil est necesse, modo ii, qui in cæteros dominati habent, dimidio pauciores sint vniuersis. Nam si der centum millia ciuiũ in Republica, ex quibus decem l lia cæteris omnibus imperandi ius habeant, perinde a stocratia dicetur, vt si ex decẽ millibus ciuium mille c bus imperium detur: nam in vtroq; numero decima p in reliquos omnes imperium habet. Nam quo pauci fuerint, eo stabilior erit ac diuturnior optimatum sta modo ne diffideant à se ipsi. Nam Pharsaliorum & La dæmoniorum Respublicæ; quarum altera viginti, al triginta ciuium principes ex optimis fere selectos ha it, ex infinito pene ciuium numero, diutissime florue Epidauriis centum octoginta ex omnibus ciuibus im rabant [b]. Vetus item Massiliensium Respublica ad li Celticum, omnium quotquot vsquam exstiterunt rumpublicarum, iudicio Ciceronis, optime constitu sexcentos summo imperio præfecerat; ex quibus tum natores creabantur, tum etiam quindecim magistra quibus tresuiri quasi Prætores præibant. Idem iudici est Rhodiorum ac Thebanorum, posteaquam popu imperium ad locupletiores rediit: quo nihil commod fieri potest, si optimi ciues haberi non possint. Itaqu *Flaminius proconsul*, inquit Liuius [d], *eam partem ciuita Thessaliæ potiorem fecit, cui salua tranquillaque omnia m esse expediebat.*

b *Plutarch. in Apophthegmatib. Græcorum.*
c *Strabo.*
d *lib. 34.*

Quam rationem Andreas Doria in cõstituenda [e] nuensium Republica secutus videtur. Is enim de ciui consensu familias octo ac viginti tum ex nobilitate, t

e *anno 1528.*
Genuensium status.

pl[e]beiis eorum ciuium, qui ſex in vrbe domos habe-
[ren]t, i[m]perii participes fecit; ac plebeios earum familiarũ
[ita] ge nobilitauit: optimatibus ita cõſcriptis in ſingu-
[lo]s [a]nnos ciues decem ex opibus, aut virtute, aut nobili-
[ta]te cooptandi poteſtatem fecit. Concilium ex optima-
[ti]bu CCCC. Reipublicæ in ſingulos annos præfici vo-
[lu]it, quorũ ſuffragiis Dux ipſe & octouiri, in duos annos
[cr]e[a]entur: quod quidem collegium octouirorum cum
[p]ricipe, *Dominationem* appellant; quoniã maxima quæ-
[q]u in Republica tractare conſueuerint; niſi quid graui-
[u]s [o]ccurrat, quod Senatus cognitionem poſtulare videa-
[tu]r. Senatus autem centum virorum ſuffragiis occultis
[o]p[ti]matum in ſingulos annos creari ſolet. Octouiri, exa-
[c]to magiſtratu, Reipublicæ toto biennio procuratores
[ſ]u[n]t; ac deinceps in octouirorum collegium, quamdiu
[v]i[x]erint, admittuntur: qui vero Duces creantur, perpe-
[t]ũm exacto magiſtratu, Reipublicæ procurationem ha-
[be]nt; & ad collegium octouirorum ſemper aduocari ſo-
[l]et. Præterea Imperatorem vna cum Tribunis militari-
[bu]s quadraginta, qui annua poteſtate vrbanis legionibus
[pr]æeſſent, iiſdem optimatũ ſuffragiis fieri placuit. Quod
[a]d iuriſdictionẽ attinet, peregrinos arceſſere ſolent; præ-
[to]rem inquã, vna cum duobus legatis; quorum alter ci-
[ui]lia, alter crimina tractat; tum quinque viros priuatorũ
[iu]diciorũ in biennium, quã ipſi *rotam* appellant, omnes
[p]eregrinos. At Septemuiri litibus extra ordinem defini-
[e]ndis ex albo ciuium accipiuntur; item Syndicatus quin-
[de]ceuirorum qui quęſtiones exercent, tum aduerſus Du-
[ce]m, tum etiam aduerſus octouiros exacto magiſtratu; e-
[di]cto propalam poſito, ſi quis ciuium iniuriam ab illis
[a]ccepiſſe queratur, quod ſi nemo queſtus fuerit, innocẽ-
[ti]æ exacti magiſtratus decretum datur.

Eodem ipſo anno quo Doria optimatum potentiam Status Geneuatum.
[G]enuæ fundauit, Geneuates monarchiam in popu-
[la]rem ſtatum eiecto pontifice commutarunt. Antea
[q]uidem ſeipſos in libertatem vindicare propoſuerant,
[n]ec ſe Ducis Allobrogum aut pontificis legibus teneri

rebantur;nihil tamen audendū sibi putarunt,
principatu non modo inter Ducem ac pōtific
etiam pontificem inter ac populum oborta
te ... tunc nouandæ religionis studium ac Re
æ commutandæ oblatam occasionem arripuer
... itate igitur Reipublicæ reddita, concilium du
... virorum cum summa ppetuaque potestate sta
... ,præterquam quod populus iubendæ legis ac
... magistratuum creandorū,tum etiam pacis ac
... sibi reseruauit; quæ ad iura maiestatis antea p
nere diximus.Iam vero ex optimatibus ducentis Se
perpetuum sexaginta virorum, & ex eodēSenatuX
viros cum perpetua potestate secretiori consilio pr
cērunt,qui totius Reipublicæ arcana tractarent. Po
mo quatuoruiros magistratus annuos popularib. suf
giis fieri voluerunt, præter eos qui priuatis ac pub
iudiciis præessent. Geneuates igitur hoc maxime
ferunt à Genuensibus,quod hi concilium CCCC
rorum ac Senatum sexaginta virorum,cum reliquis
gistratibus,altero quoq;anno,mutare consueuerun
perpetuum concilium,senatum item ppetuum vtru
fecerunt, salua tamen ciuibus in singulos annos ce
ra,quæ acerbe exigitur: quo fit vt Geneuatum Re
blica stabilior sit,& conuersionibus seditiosisque no
tionib.minus opportuna. Creatio vero optimatum
senatorum apud Geneuates non vno fit & eodem a
vt in Republica Genuensium ac Venetorum; sed m
tuo senatore, alius ex optimatum ducentorum cœtu
senatū,& ex iis qui origine vel assumtione ciues sunt
cœtum ducentorum subrogatur, nulla nobilitatis
census habita ratione; sed solius virtutis ac illæsæ exi
mationis:quod apud Lacedæmonios factum legimu

Heluetiorum status.

Eadē fere est Heluetiorū,pter pagos quinq; minor
Reipublicæ forma:vt apud Tigurinos & Bernates,qu
rū exemplar Geneuates secuti videntur:nisi quod Se
tus vterque mutabilis est, & suffragio sodalium qui
opificibus coalescunt, vulgo Zunfft appellant. creat
su

utem eius generis sodalitia, XI. Schafusæ, XII. Ti-
XV. Basileæ: quorum suffragiis duodecim ciues ad
lium maius, duo tresve ad senatū constituendum
ntur. Ita concilium maius exsistit, ducentorū qui-
Tiguri, CCXLIIII. Basileę, LXXXVI. Schafusæ: Se-
tum autem Tiguri quinquaginta, Schafusæ XXVI.
leæ LXIII. qui vero sodalitiorum suffragio leguntur,
oris concilii auctoritate confirmantur, siue senato-
uerint, siue magistratus. Id tamen singulare est, quod se-
res dimidia sui parte mutantur, reliquis munus cō-
atur in annum cōsequentem, vt nouos senatores de
anteactis ac gerendis instruant ac erudiant. Basilien-
.senatus anni consequentis senatores substituere so-
ne Respublica à consilio, velut à mente, deseratur:
nde Burgomagistros cum Tribunis trib. Tiguri, duo-
Basileæ; quibus nouem viri adiunguntur, ac simul
iuncti XIII. virorum collegium constituunt, quibus
Reipublicæ gerendæ ratio & arcana concreduntur: nec
de re ad senatum, aut ad concilium maius, nisi de
XIII. virorum auctoritate, ferri consueuit. Sunt etiam
Tiguri octouiri ærario curando, quibus præest vnus Bur-
gomagister. Item nouē senatores Tiguri ac Schafusæ pu-
blica iudicia disceptant ac finiunt: in cæteris pagis prętor
Imperialis, cum tribus senatoribus, easdem quæstiones
exercet: nec vero quisquam in senatum cooptatur, qui
aut infamis, aut spurius sit.

Ex quibus perspicuum est, ciuitates optimatum im-
perio moderatas, stabiliores esse quam populares: idque
potissimum apud Bernates, Lucernates, Friburgos, So-
lodurios, apud quos sodalitia nullum suffragiorum in
Republica ius habent: sed ad opificia regenda tantum
pertinent quatuor ciuitatis cuiusq; decuriones: sexdecim
ciues summæ integritatis viros, quos contra nullum an-
actæ vitæ dedecus obiici possit, quotannis seligunt: à
quibus triduo ante pascha magnum concilium centum
optimatum apud Lucernates, ducentum apud Berna-
tes creatur: cuius concilii suffragiis *Auoerius*, quem ipsi

Schultheissen appellant, cæteriq; magistratus fiut natus vero XXVI.virorum apud Bernates, aut XV pud Lucernates,ab iis quos dixi XVI. viris,decurio quatuor & Auoerio eligitur,annua quidem potest pud Bernates, semestri apud Lucernates. Iudices à quatuor decurionibus & quæstoribus creantur,& natu cōfirmantur, qui primas prouocationes disce secundę prouocationes disceptantur à sexaginta vi ex senatu cōstant, &XXXVI.viris quos senat⁹ ipse uerit:postrema prouocatio disceptatur in maximo cilio ducentûm optimatum,cuius princeps est Auc illic de capite,fama ac fortunis omnibus ciuium e ma prouocatione certatur. Friburgi eadem fere rat nitur in concilio ducentûm optimatum creando, à deinceps senatus XXIIII.virorum, item Auoerius, quatuor decurionibus eliguntur.

Quibus rebus intelligitur,statū quidē eiusmodi c matū esse,sed populariter tēperatum:quia ciuib.om ad omnes magistratus, imperia, sacerdotia, curati aditus patet,nisi sortes & anteactæ vitæ infamia aut ror, rerumve gerendarum extrema imperiria vet Illud etiam populare est, quod omnes magistratus annui sunt:quæ temperatio potentium ac teuiun capessendis honoribus,Rempublicam efficit multo miorem ac stabiliorem, quam si patritiis aut locu tiorib.tantum honores communicarentur; quos c tra plebeii perpetuis certationibus diffidere conf nerunt: eoque magis apud Heluetios, vbi nobilit quondam, paucis admodum exceptis, delata, plet dominationem arripuerunt; ac paulatim ad optima summa rerum delapsa,exceptis quinque ciuitatib.m tanis,statum illum moderatione quadam populari n lioribus quam cæteri legibus ac institutis tempera runt: Nam fere optimatum status patritios, aut nol les; aut locupletes tantum ad honores & magistrat cæteris exclusis,admittit.¶Plures tamen optimatū R publicas ex patritiis aut antiquioribus familiis, quam

loc

etibus constitutas accepimus; vt Respublicas Sa- n, Corcyræorum, Rhodiorum, Cnidiorum, ac omnes Græcię ciuitates:[a] post Lysandri victoriam ari statu sublato, XX. aut XXX. viris summa vbiq; a potestas est. Ciuitas item Venetiarum, quam pu- ristocratiam esse demonstrauimus, item Rhagu- n, Lucensium, Augustanorum, Norimbergensiū, natum Respublicas ex antiquis ciuium gentibus ituerunt. Nam Rhagusii, quos antiqui *Epidaurios* labant, post euersam à Gothis Epidaurum, Rhagu- eodem proxime loco fundarunt; & cum ab Alba- egulis desciuissent, Aristocratiæ formam ex nobi- is ciuibus instituerunt, Venetiarum quodammo- xemplar secuti; quamquam nobilitatis decus ac di- atem maiore quam Veneti studio prosequuntur: Venetorum patritiis cum plebeiis iura connubio- communia sunt; Rhagusiorum patriciis non item: e Rhagusio quidem nobili peregrinam nobilem si- espondere licet, nisi à Zarafi aut Cantaro ciuitate o- nem duxerit; aureosque numos mille in censum re- erit. Sunt autem XXIIII. gentes nec plures in ea ci- ate honorum ac imperii participes; ex his gentibus iliæ plures ducuntur, ex quibus magnum concilium centorum circiter optimatum coalescit, qui modo X. annum attigerint; illic creatur senatus LX. ciuium, silii capiendi causa, ac prouocationum tum in pri- is iudiciis, si rem litemve trecentis aureis ampliusve imauerit; tum etiam in publicis, in quibus de ciuium pite, fama, fortunisve agitur; præter secretius consi- m XII. virorum cum annuo principe, seu rectore ci- tatis, & quinque libellorum magistris, quos ipsi *pro- sores* vocant; sex consules priuatorum iudiciorum, inque publicorum, ac XXX. viri iudicandis appella- nibus earum litium, quæ trecentûm aureorum sum- m non egrediuntur. Sunt & alii minores magistra- s, de quibus suo loco. Certe quidem hæc Respubli- , omnium quas accepimus, purissimam & ab omni pópu-

a *Thucydides & Plutarch. in Lysandro.*

Status Rhagusiorum.

Lucensium status. popularí temperatione remotissimam Aristocratiã (

Eodem quoque statu moderata Lucensium ci antiquiores tantum familias ad imperii societaten mittit, quæ rarissimæ sunt: tametsi anno circiter MD censa fuerunt quinquaginta ciuium millia pręter fc nas. Ex optimatibus creantur senatores CXX. cun nua potestate; ex senatoribus decemuiri cum prin quem ipsi *Vexilliferum* [a] appellant. In his summa R blicæ consistit: cæteri magistratus censuram, prætu quęsturam gerunt, de quib. suo loco. Nunc satis op ad id quod quærimus: varietate exemplorum pro ta, quæ qualesque sint his temporibus Aristocratiæ cipiuntur.

a Confalonnier.

Imperij Germanorum forma & status.

Et quoniã pleriq; imperiũ Germanorum mona esse & sentiunt, & affirmant; eripiend⁹ est hic error: etsi breuiter antea nõnihil, sed nunc copiosius disse dũ videtur. Satis q̃dẽ persuasum est, à Carolo Magno ge vsq; ad Henricũ Aucupem, sum̃am Reipublicę, in riũ successorio iure ad proximũ quemq; Caroli ne fuisse delatum; Caroli v. stirpe sublata, monarchiã su gio Principum ab Henrico Aucupe deferri cœpisse quoniam fere semper accidit, vt ii ad quos suffragio ius in Republica pertineat, iura maiestatis imminu id quod potissimum in Republica Venetorum, cuiu gia potestas erat, contigisse diximus: ita quoq; creat Principis Germanorum iura maiestatis in sese paul transtulerunt; quod quando contigerit, scripsisse vi neminem: quoniam quæ paulatim irrepere solent vnquam percipiuntur; nec nisi conuersione secuta, tiuntur. Neminem autem esse arbitror, qui cum anin uertit, trecentos circiter Principes Germanorum legatos ciuitatum ad conuentus coire, qui ea quæ c mus, iura maiestatis habeãt, Aristocratiam esse dubi leges enim tum Imperatori, tum singulis principibu ciuitatibus; tum etiam de bello ac pace decernendi. ctigalia ac tributa imperandi, deniq; iudices Imperi curiæ, qui de capite, fama ac fortunis omnibus Imp

tc

rincipum,ac ciuitatum iudicare possint,dãdi ius
.
itiorum autẽ rationem tripartito inire solent,vt
quidẽ ferant septemuiri, quos dixi Principis es-
ores,cum ipso Principe,partem cæteri principes,
gati, qui à liberis ciuitatib⁹,q̃ *imperiales* dicũtur,
ósueuerũt; ab his imperii leges ac decreta omnia
us appellantur,sanciri, confirmari,& infirmari so-
vel omnia omnium suffragia eadẽ sint, vel septẽ-
cæteris principibus, vel principes cum legatis,vel
cũ septemuiris conueniant. Et quoniam Ecclesia-
rincipes numero vincebant, cæteri Principes qui
nnæ religionis ritus iampridem deseruerunt,Rati-
nses conuentus quos Carolus V. Imperator habu-
no MDXLVI. grauate tulerunt,nec vocati affuerunt.
filii familias ac proximi Principum Germanorum,
gii nullum ius habent in comitiis,nisi fuerint prin-
Imperii,quorum certus est numerus,eorumq; Du-
omites, Marchiones, Landgrauii, Burggrauii,Ba-
s,Episcopi, Abbates appellãtur. Tametsi enim Lo-
ngiæ Dux iura suffragiorũ habet cũ Principib. Im-
,eius tamen propinquus,& quidem eiusdem gentis
es Vallimontis, vt cæteri eiusdem ordinis Princi-
ec ius suffragiorum,nec in Principum consessu lo-
obtinent, sed inter filiosfamilias censentur.

utabam ego quidẽ antea Principes ac ciuitates Im-
les habere iura maiestatis,nec alienis imperiis ac le-
s,sed iure tantum fœderis ac societatis inter se obli-
quemadmodũ Heluetii inter ipsos singulas habent
ates,ac imperia à se inuicẽ diuisa:sed ab hac sentẽtia
ssi, cũ ꝓpius animaduerti,Germanorũ conuentus
num ius maiestatis habere,nec tãtum Principes sed
n ciuitates mulcta, exilio,proscriptione,ac pœnarũ
ciorumq; acerbitate Principes ac ciuitates coerce-
inetiam ipsos Imperatores de imperio deturbare
eiicere;vt Adolphum inprimis & Wenceslaum:le-
utem quæ in comitiis Imperialibus feruntur, non
modo

modo Principes ac ciuitates,ſed etiam ipſum Impe
rem tenere.

Iam vero decẽ circulares cõuentus, qui in ſingul
uinciis coguntur,vniuerſitatis comitia ſequuntur;r
tiones illuc referunt; leges illinc accipiũt ac decret
rẽt. Principes autẽ ipſi poſt Imperatorẽ initiatum
auguratum, Imperii, non Imperatoris ſe fiduciario
ꝓfitentur; Poſtremo iudiciorum omnium priuato
quæ aureorum XL.ſummam excedunt,extremæ pr
cationis certatio pertinet ad curiam Imperialẽ: ab
curia manant imperia,iuſſa,exſecutoriæ tabulæ ad p
cipes,ad magiſtratus,ad ſenatum vrbis aut prouinci
iuſq;.Hæc vero conſtat Iudicib.quatuor ac vigint
rum prætor eſt vnus ex Principibus cũ annua pote
delectus autem habetur ex ordine decem prouinci
ſi qua Principibus aut ciuitatibus inter ipſas contro
ſia oboriatur, ſiue de finibus,ſiue de capite,fama ac
tunis agatur, Imperialis curiæ iudices quæſtionem
cẽt, niſi optimatum imperii vniuerſitas,ad eos quo
xi conuentus cauſæ cognitionẽ reuocarit:vt quidem
cretum eſt in comitiis,quæ Auguſtæ coacta ſunt a
MDLV.vt ſi qua prouincia,Princepſve,aut ciuitas ad
ſus Germanos arma ceperit, iudicium cõſtituatur a
ordines Imperii, quæ in eam cauſam Vormatiæ ind
fuerunt. Iiſdem comitiis Principibus omnibus Im
interdictum eſt , ne exercitum conſcriberent, neu
ma caperent ad auxiliares copias Principum peregri
rum , grauiſſima ſubiecta pœna. Sanctius etiam inte
ctum legibus quæ de Imperio latæ ſunt [a], ne quis P
ceps , aut ciuitas , appellationem ciuium ad curiam
perialem prohiberet.¶ PoſtremoPrinceps ipſe comi
rũ,idemque Imperator , ac veluti caput optimatum
uentus in vnum veluti corpus & Rempublicam coll
eandem : non tamen in eo imperii maieſtas, ſed in o
matum conſenſu ineſt. Nam cæteri qui ſummam R
publicæ poteſtatẽ habent, Principes,Duces,& Comi
creare; at Imperator à Ducibus & Principibus cre
ſol

a lib.1.cap.21.

Quo igitur modo rex idem & subditus esset? cliens
ronus ? vasallus imperii, idemque monarcha? Ipse
m literas me legisse memini, [a] quib. Princeps qui- [a] Anno 1553. Maii 12.
amicus ac fœderatus Francorum, Mommoranciũ,
strũ equitum admonuit, iustam esse regi Henrico
Carolo V. Imperatore, ac de Rege Ferdinãdo con-
endi causam apud Saxoniæ Ducem, & Comitem
inum, Imperii vicarios; quod contra leges Imperii,
aq; morem maiorum, literas regis Henrici ad Im-
ordines à se interceptas reddi vetarẽt; ac episcopũ
untinũ Imperii Cancellarium, cui munus illud in-
beret, quo minus id faceret, prohibuissent; eius ta-
rei summa cognitio penes est conuentus ipsos. Il-
tiam Imperialibus Hildebergæ comitiis decretum
nno MDLIII. ne quis Imperatoris domesticus Im-
Germanici negotia tractaret. Quod si tributa ex or-
m decreto imperantur, pecuniæ non in fiscum Im-
toris coguntur, sed in vrbes delectas ab ordinib. in-
ntur, Augustam inquam, Argentinam, & Lubecam:
imperatori quidem nummum publico ęrario mo-
fas est. Ex quib. perspicuum fit, eos errare ac decipi,
Imperatorem Germanorum appellant *monarcham*,
ptimatum illud imperium, monarchiam esse arbi-
tur. At quanto rectius Imperator Maximilianus I.
usatauus, cum ad Imperii ordines orationẽ haberet;
onam Imperialem à Romano pontifice accipere mi-
ne necessarium sibi videri dixit; cum Imperii maiesta-
in ipsis ordinibus inesse intelligerent.

Ac ne Imperatori quidẽ licet cõuentus cogere aut di-
ttere, nisi extra ordinẽ cum vrget necessitas; sed in di-
ssione ordinũ decernitᵉ de sequẽtis anni comitiis. non
ur Imperatori cogere comitia licet, ꝙ magistratibus
manis licebat, & in omni Republica populari ac o-
matũ semper licuit; dũ vitium id fieret, nõ collectim,
eri Romanorum more; quo quidem Consul senato-
omnes viritim suo edicto in senatum cogere pote-
, & recusantes mulcta, carceribus; pignoribus captis,

ac do-

ac domus ruina coercere. Principes vero Germano ad conuentus adire, ex Imperatoris edicto cogi nō sunt, vt satis intellectū est imperante Carolo V. MDL At etiam Maximiliano II. vt conuentus haberentu tenti, recusaruut principes, anno MDLXVI. Imperato prouincias imperii obeunti, occurrunt quidem Pri pes pro sua quisque dignitate, sed tamen quasi pere no Principi. Quod autem Imperator arbitrum se a dicem ferre solet inter Principes ac ciuitates; id qui commode, vt alius quisque Imperii vicarius, quos a plures esse docuimus; aut si receptus est arbiter, dat iudices à quibus ipse appellatur; sed omnia ex impe bus decretis ac præscripto gerit.

At quanti est illud, inquies, quod Principes, quo ad illum dant literas, magnifica oratione Sacram m statē appellant? qua ne aduersus quidem Reges om maximos serui vtantur. Hæc quidem in speciem ho nibus, inepte dicā an impie, quæ in Deum immorta tantū conueniunt, tribuuntur: sed nihilo plus Imp toris potentiā augent, quam Regis Romanorum, q etiam effusa talium verborum pompa, iura maiest habere putes. Sic enim Georgius Helfensteinius B cum Ferdinandi regis Romanorum orationem in c principum pronunciaret, anno MDLVI. *Principum Ger norum Dominum*, & quidem *summum* appellauit. C Imperii maiestas magis elucet, cū militias ex casu, ac neficia militaria sua vnius sponte arbitrioque largi Ego quidem id precario Imperatorem habere sem existimaui; contra quam putauit Marillacus regis Fr corum apud Imperatorem legatus; qui regem He cum admonuit, non esse ferendum illud, quod Ca lus V. Imperator Philippum filium extra conuentu sine Principum Germanorum consensione vel aucto tate [a] Bruxellis Mediolani Ducem designauisset. nus enim ab ordinibus comperio id fieri consueuisse.

[a] *Anno* 1551.

Sed queadmodū Imperator fidē à principib⁹, Im rii nomine accipit, ita quoq; caduca beneficia, feud largit

ur: Nam Ferdinandus Imperator Granuellam le-
i ac procuratorem Philippi Regis Hispaniarum
ne, vt imperii fiduciarium, sine principum aucto-
excepit; ac fidelitatis possessionisq; acta concessit,
ario perpetuo Senensis principatus ac Duci Me-
nensi. Idem iudicandum relinquitur de sacerdo-
n iure, quæ à principibus ac ciuitatib⁹, aut ab ipsis
giis sacerdotum, concessa auctoritate Imperiali, ex
conuentis inter pontificem Romanum & ordines
rii confirmantur. Idem etiam publicæ securitatis
as fecialibus ac legatis tribuere solet, quibus anti-
ormula, etiamnum vsurpatur, his verbis concepta;
NIAM OMNIA PRO *Imperiali auctoritate possumus.*
verba demonstrant iura maiestatis in antiquis re-
s Germanorum fuisse; cuius maiestatis vmbra si vl-
taret, cur ex ordinum decreto prohiberetur, eas pe-
is quæ ad bellum gerendum cogerentur, attingere?
planius intelliguntur ex eo iureiurando quod ab
eratore, Cancellario verba concipiente, præstari [1]
adiximus. Sceptra quidem, regale solium, pretiosis-
æ vestes, coronæ, antecessio, subsequentibus Chri-
nis Regibus, imaginem regiæ maiestatis habent, rem
habent. Et certe tanta est imperii Germanici maie-
, tantus splendor, vt Imperator suo quodammodo
omnibus ornamentis ac honoribus cumulari me-
tur: illud etiam Austriæ genti rerum gestarum gloria
issimæ debetur: sed ea est Aristocratiæ bene consti-
æ ratio, vt quo plus honoris, eo minus imperii tribua-
; & qui plus imperio possunt, minus honoris adipi-
ntur: vt omnium optime Veneti in Republ. constitu-
da decreuerunt.

[1] lib. 1. supra in cap. de Principe fiduciario.

Quæ cum ita sint, quis dubitet Rempublicam Ger-
norum Aristocratiam esse? Habent quidem princi-
ac ciuitates imperia, iurisdictiones, capitalia iudicia,
gistratus; sed omnia legibus, quę de Imperio latæ sũt,
derata. At quoties principes ac ciuitates seditionum
bellorum ciuilium fluctibus iactantur, id alius, quod

cęteris Rebuſpublicis cõtingit; vt ſcilicet regẽ ſe qui
ferat: nã totidẽ Reſpublicæ, quot ciuitates numerát
Et quemadmodum vniuerſitas Imperii Germanoru
ſic maxima quæq; ciuitas, Norinberga, inquã, Vorn
tia, Vlma, Ariſtocratiam tuẽtur. Exemplo ſit Norinb
ga, omnium Imperii ciuitatum maxima, maximeque
ptimatum ſtatum amplexa; in qua ſcilicet ex innume
bili ciuium multitudine, octo tantum ac viginti trib
ab antiqua ciuium ſtirpe, honorum ac imperii partici
ſunt: ac primum annui cenſores ſummæ virtutis & e
ſtimationis; quantum quidem fieri poteſt, optimat
ſuffragio creantur: creatis cenſoribus, cæteri magiſtra
abdicant. Tunc cenſores ſenatum arbitrio ſuo ſele
XXVI. ſenatoribus cõſtituunt: deinde ſenatus de ſuo c
pore XIII. viros ad arcana imperii tractanda ſeligit: ex
dem ſenatu XIII. ædiles ſuffragio fiunt: deinde ſepten
ri, Burgomagiſtri, quorum eadem fere, quæ apud Ve
tos decemuirorum poteſtas eſt. Atque hi quidem q
dixi magiſtratus, ſumma quæque Reipublicæ neg
pertractant: omitto quinq; viros publicorum, ac d
decim priuatorum iudiciorum, præfectum annonæ,
os quæſtores, triumuiros tutelares, eadem pene qu
Marci procuratores apud Venetos; quorum exem
Norinbergenſes ſecuti quodammodo videntur.

Norinbergẽſium ſtatus.

At tametſi ciuitates alię aliis liberiores ſunt, vt
ab omni principum ditione ac patrocinio immunes
bentur; omnes tamen Imperii Germanici maieſta
comiter obſeruant. Sunt etiam quæ ſeipſas tyrann
Principum, in libertatem vindicarunt, vt Brunſuic
Vormatia: nonnullæ ab Imperio Germanico pri
defecerut, vt Rhætorum ac Heluetiorum ciuitates.
burgenſes tamen eo fœdere quod cum Bernatibu
communicanda ciuitate ictum eſt, ſuam ciuitatem
perii Germanici membrum appellant; tametſi imper
à Germanico diuiſum habent. Vrani vero, Vnderu
& Suitenſes, libertatem ac Reipublicę moderanda
imperio Germanico acceptum, & quidem tabulis
b

lis[a] Ludouici Bauari Imperatoris profitetur. Ita quo- Tietmarsi locorum asperitate confisi, ac ꝓpter dif- es vrbis aditus in finib. Danorũ, seipsos ab imperio manico seiungere non dubitarunt; Fundata ergo ublica ex optimatib. octo & quadraginta cum per- ua potestate, in demortuorũ locũ alios substituunt. eos non ita pridem [b] Adolphus, Holsatiæ Princeps, pinquus regis Danorũ, diuturna obsidione suis im- iis subiicere tentauit. Perspicuum est igitur, non mo- vniuersitatem, sed etiã singulas ciuitates Germano- n, quæ *Imperiales* dicuntur, Aristocratiam amplecti.

llud autẽ cauendũ, ne in Aristocratia principes Rei- licæ ac summos magistratus, cum regibus, conciliũ n optimatum cum senatu misceamus: in quo sæpissi- ab historicis peccatur: idq; potissimum in optimatũ icitate, quam *Oligarchiam* Græci appellant, vt Pharsa- um Rempublicam viginti optimates tenebant, La- æmoniorum XXX. nec plures fuere in omnib. Græ- um ciuitatibus post Lysandri victoriam: Tietmarsos o & quadraginta regebant; Cnidios sexaginta, quos ymonas ab integritate vitæ appellabant; sed hi pote- em annuam, illi perpetuam habuerunt: ac tametsi um gestarum rationem [c] Cnidii nunquam redderẽt, tamen rerũ domini fuere; cũ nihil aliud essent quam gistratus, qui iura maiestatis sibi concredita optima- us restituerent exacto magistratu. Ita quondam Ti- ini triginta sex viros cum annua summaq; potestate bãt, ea lege, vt summum Imperii ius in quatuor mẽ- aberent: quibus seditione sublatis; circiter annum ccxxx. populus ducentos optimates cum principe tus imperio præfecit.

Atq; hi qdẽ omnes optimatũ conciliũ & senatũ eun- abuerunt; melius tamẽ qui optimatũ conciliũ à se- i diuidunt. tametsi enim paucissimi sunt admodum Rhagusiorum Rempublicam angustissimis finibus prehensam moderantur; ex his tamen senatus sexa- a virorum constituitur; item ex senatorum collegio

a *Anno* 1316.

b *Anno* 1559.

c *Plutarch. in Apophthegmatibus Græcorũ.*

duodecimuiri ad Imperii arcana tractanda seliguntur Chiorum quoq; Rempublicam, sublato imperio Gr. corum, ad hæc vsque tempora gubernarunt optimat quidem Genuenses Iustinianæ gentis, ex qua duodeci viros cum annua potestate creabant; ex his quatuor v ri cum principe pro Republica consilia capiebant; qu rum tamen imperium erat semestre, præter principe Reipublicæ, qui duos annos imperium tenebat. Tan Turcarum rex superioribus annis Chios imperio su pulsis Genuensibus, adiecit.

Quæ autem Aristocratiæ commoda, quibusque pe culis illigata, & qua quæque ratione moderanda vide tur, suus erit locus; restat vt Aristotelis disciplinam, ab quæ superius diximus plane discrepantem, refellamu *Aristocratiæ*[a], inquit, *quatuor sunt genera: vnum quod pa tantum locupletiores tenent, in secundo honores ac imperia lo pletioribus sorte diuiduntur, in tertio magistratus a parenti ad liberos successione deferantur, postremum est eorum qui dor nationem rerum omnium habent.* Hæc ille. Idem[b] pau post, quinque Rerumpublicarum genera tradit, rega populare, paucorum, optimorum, & ex his quintum nus conflari scribit, quod nusquam tamen comperiat quæ sane inconstanter dicuntur. Rerumpublicarum c fusionem illam minime ferendam argumentis non m do probabilibus, sed etiam necessariis ad assentiend confutauimus antea: doceamus etiam Aristocratiæ f mas ab Aristotele allatas consistere nullo modo posse

a lib. 4. cap. 5. 7. ... Aristotelis de Aristocratia disciplinæ. b lib 4. cap. 7.

Primũ quid sit Aristocratia nusquam Aristoteles finiit. Quid enim leuius est quam Aristocratiam app lare, in qua locupletes, aut viri boni principatum hal ant? quid si ex decẽ millib. nouem millia ciuiũ agros pecunias possideant, cæteris ab imperio exclusis, nu Aristocratia dicetur? ita quidem ex Aristotelis discip na; ex quo sequitur, *Rempublicam popularem non esse, in q populus imperio potitur*: quæ disciplinæ si sibi consentia nulla sit omnino Respublica popularis; quia fieri pot vt non modo locupletes, eo quo dixi numero, sed eti

maxi

n xima pars ciuium, qui virtute cæteris præstent, hono-
r us ac imperiis soli fruantur : neque tamen vniuerso
p pulo, paucissimis quibusdam semotis, dominante,
R spublica popularis dicetur: nam si bonos officio per-
f to metiuntur, nemo bonus est; si populari modo, bo-
r m se quisque iudicabit; de aliena vero integritate ac
v tute iudicare, cum omnibus difficile, tum vero sapi-
e tibus periculosum semper visum est; ac ne Cato qui-
d m alienæ dignitatis arbiter receptus sententiam ferre
a sus est; nec de Q. Lutatio graui sponsione facta, vir bo-
n s esset nec ne, iudicandum sibi putauit.

Demus tamẽ illud, in omni Republica bonos ab im-
p obis numero vinci, imperare tamen: cur nobilium A-
ri stocratiam prętermittemus, cum à plebeiis multitudi-
n e vincantur? cur itẽ antiquarum gentium ac tribuum,
e iamsi nobilitate minus præstent, imperium esse nega-
b mus? etenim eiecta nobilitate à plebeiis ex vrbe Florẽ-
t inorum, qui ex popularibus *grandes* dicebantur, imperi-
u m arripuerunt. certe quamplurimi gentis ac familię an-
t iquitate, tametsi honoribus ac rerum gestarũ gloria mi-
n us clari, honestiores sunt spuriis nobilitatem præ se fe-
r entibus, qui fortasse patrem scire non possint. Formam
q uoque Aristocratiæ debuit Aristoteles ex corporis lon-
g itudine, quos in [a] Æthiopia principatum adipisci scri- a *li.3 ca.5. Politicor.*
b it, constituere: itemque ex eruditione, forma, robore,
& id genus corporis animique dotibus, quę in pauciores
c adere videmus: quo modo infinita quædam Rerum-
p ublicarum multitudo sequatur necesse est.

Illud etiam permirum mihi visum est, quod Aristocratiæ
f ormam esse putat, in qua locupletes imperia sortiũtur;
q ui alibi semp sortem omnino popularẽ esse dixisset. A-
t henienses autem maxime omnium populares fuisse,
t um Xenophontis, tum etiam Aristotelis opinio est: a-
p ud quos tamen honores, imperia, potestates, non nisi b *Plutarch. in Pericle.*
lo cupletioribus tributa fuisse constat[b], vsque ad Periclis
æ tatem. Ita quoque plebeii ab honoribus, sacerdotiis, ac c *Liuius lib.4.*
i mperiis ante legem Canuleiam [c] arcebantur; tametsi

ſtatus popularis eſſet, vt antea demõſtratum eſt. ¶ Qu
tum Ariſtocratiæ genus tribuit Ariſtoteles iis, qui adr
dum pauci dominationem rerum omnium ac perſo
rum habent, quos ſine lege imperare ſcribit. Diximus
tea, dominationem eiuſmodi tum in monarchia, tur
paucorum manu eſſe poſſe, qui eadem ratione ſubd
quà domini ſeruis imperẽt; quorum imperiũ ac pote
iuſta ſit gentiũ iure, perinde vt patrisfamiliæ qui ma
ſeruorum quam eorum qui mercede ſeruiunt curã ge
eoſque cariores habet. Neq; enim leges imperia iuſta
ciunt, ſed iuſtitia ipſa, id eſt, præmiorum ac pœnarũ ii
diſtributio: nec Ariſtotelis ipſius iudicio quicquã ab i
mortali Deo maius ac melius optare poſſumus, quã ſu
mæ virtutis ac integritatis regem, qui iuſtitia ciues, ſ
legibus, regere velit; cum legib⁹ pleriq; ad fraudem al
tantur, nec ſe placari aut exorari ſinant: vt patritii Ro
norum querebãtur [a], quod regib. exactis [b], leges à pl
poſtularentur, ne ab arbitrio magiſtratuum vita, fa
fortunæ ciuium penderent. Ita quidem rogatione à
rentio Arſa tribuno ad plebem lata, & ſex annos agit
ad extremum perlata fuit, vt magiſtratus iis legibus, q
decemuiri ad id creati conſcripſiſſent, illigarentur.

a Liuius lib. 2.
b l. 2. de orig. iuris.

Non igitur lex efficit bonos in Republica princ
ac magiſtratus; ſed æqua iuris diſtributio, & ea quæ i
niuſcuiuſque animis ac mentibus inſcripta eſſe dei
iuſtitiæ vis & ratio. neque vero crudeliores tyrann
ſtiterunt, quam qui edictorum multitudine ciues c
garunt, quæ etiam Caligula [c], minutis adeo literis
ponebat, vt non niſi ab acutiſſimo Lynceo legi poſ
quo plures ignoratione peccãtes irretitos teneret: C
dius vero Imperii ſucceſſor vno die viginti [d] edicta
poſuit: at nullis temporibus tyrannis acerbior, aut le
ratorum multitudo frequentior extitit. Et quemad
dum Ariſtocratia bene conſtituta, per ſeſe laudabili
ac præclara, ita ſi deprauari cœperit, nihil deterius
poteſt; eoque magis ſi nobiles ac potentiores in pleb
rum ac tenuium perniciem conſpirent: vt olim fac
legit

c Tranquil. in Caligula.
d Idem Tranquil. in Claud.

legnus: cum ad optimatum cœtum ciues applicarẽtur, se plebis ac popularium hominum hostes futuros iurabant: quod non tam ad plebeiorum, quam ad nobilium ac potentum perniciem spectat, vt suo loco dicemus. Atque hæc de optimatum statu: nunc populare Imperiũ cuiusmodi sit, explicemus.

De populari statu. Cap. VII.

Respvblica *popularis est, in qua ciues vniuersi, aut maxima pars ciuium, cæteris omnibus non tantum singulatim, sed etiã simul coaceruatis & collectis, imperandi ius habent*: verbi gratia, triginta quinque tribus, ad summum Romę fuisse commemorantur: ex his duodecim simul coactæ, reliquis septemdecim tribubus, ac singulis ciuibus triginta quinque tribuum, legem dicere potuerunt. Quamobrem Tiberius Gracchus tribunus plebis à Marco Octauio collega petiit, vt magistratum prius abdicaret[a], quã octodecim tribus suffragium tulissent, vt imperiũ ei abrogaretur; propterea quod Tiberio leges Agrarias ferẽti intercederet, & populi commoda oppugnaret. Cũ item Rullus tribunus plebis rogatione Agraria ad plebẽ latam peteret vt Agrorũ publicorũ diribitores essent, quos maxima pars septemdecim tribuum, id est, nouẽ tribus, suffragio creassent; M. Tullius[b] consul hanc arripuit reiiciendæ legis occasionẽ; cum diceret, tribunum plebis octodecim tribus, id est, maiorem populi partẽ, suffragio priuare: sed tribunus consulem facile refellere potuisset, quia tribunitia rogatione comprehensum erat, *Si plebs*, id est, maior pars XXXV. tribuum, vellet ivberet: ne de rebus leuissimis vniuersæ plebis concio sæpius conuocaretur. itidẽ rogatione Domitia cauebatur, vt si quis tamen, pontifex augurve moreretur, tribus septemdecim conuocarentur, vt iuberent quem pontificem à collegio cooptari vellent; ita fiebat, vt quos nouem tribus iussissent, ii à collegio cooptarentur.

a *Plutarch. in vita Gracchi.*

Non parum refert an per tribus, an per capita suffragiũ feratur.

b *Cicero in Rullum.*

Cũ igitur maximã populi partẽ diximus, id ad suffragia singu-

ſingulorum ciuium pertinet, ſi per capita ſuffragia ſ
tuntur, vt apud Venetos, Rhaguſios, Genuenſes, Luc
ſes, & in optimatum ſtatu fieri conſueuit? ſin per trib
aut per curias ſuffragia leguntur, ſatis eſt maiorem t
buum aut curiarum collegiorumve partem ferre, etia
ſi plures tribus numero ciuium reliquis tribubus in
riores ſint: vt fere ſemper contigit in popularibus i
periis. Populus enim Athenienſis in decem tribus di
ſus erat, quibus Antigonia ac Demetria adiuncta ſu
pro Antigoni ac Demetrii dignitate: rurſum populus
claſſes XXXVI. diſtributus eſt. Hæc pro variis populi i
crementis, ac ſuffragiorum facilitate mutantur. Rom
lus quidem principio populum vniuerſum, qui tum t
circiter ciuium millia capiebat, in tres partes diſtribu
deinde ſingulas partes in decem curias, & vnicuique c
a Liuius lib. 1. rionem præfecit; ſuffragia vero per capita ferebantu
ſed lege Seruia populus in ſex claſſes & cenſu & æt
diſtributus eſt; ita vt ſi prima claſſis, in qua locupleti
mi quiq; cenſebantur, id eſt, ſi centuriæ quinq; & oc
ginta, quæ octo millia ciuium capiebant, in ferendis ſ
fragiis concordes eſſent: quod fieri poterat, ſi vniuſ
iuſque centuriæ quinquaginta & vnus ciuis idem fer
rent; cæterarum claſſium ſuffragia non rogabant
Quod ſi primæ claſſis duæ treſve centuriæ non ead
cum reliquis iuberent, ſecundæ claſſis totidem cen
riæ ducebantur; idque toties in ſingulis claſſibus fiet
quoad octoginta centuriarum numerum impleſſe
b Liuius lib. 1. raro ad tertiam & quartam claſſem, rariſſime ad quir
Dionyſ. li. 4. vix vnquam ad ſextam [b] perueniri poterat: ſexta v
claſſis ex cenſu Seruii regis amplius ſexaginta millia
uium tenuiorum capiebat, cum quinque claſſib. ſex
cim tantum millia ciuium continerentur. quod ſi rat
nem ſuffragiorum à Seruio Rege inuectam exactis I
gibus tenuiſſent, non fuiſſet popularis ſtatus, ſed op
matum; quia minor pars ciuium in cæteros omnes
perium habuiſſet. ¶ Itaq; plebs à patritiis ter ſeceſſit, c
potentiorum opibus ac libidine tenues premerent

necante destitit, quam tribunos libertatis custodes de suo corpore creandi ius obtinuisset: id autem fieri non poterat, nisi omnia omnium suffragia æquarentur: inde comitia tributa primum haberi cœperunt: & quoniam patricii ac locupletes per tribus dispersi, tenues ac plebeios magna ex parte clientes potentiorum, arbitratu suo suffragia ferre cogebant, latum est ad populum, ne deinceps tributis comitiis patritii interessent; tunc primum diuisæ sunt plebis ac populi appellationes: *populus* Senatum, patritios, & plebem complectebatur; tunc etiam diuisa plebs est in octodecim tribus; ac paulatim eousque incrementum accepit vt triginta quinque censerentur: quibus tandem summa Reipublicæ, omniumque legum ac magistratuum creandorum data potestas est exceptis Consulibus, Prætoribus ac Censoribus; qui quod maiores erant magistratus; maioribus, id est, centuriatis comitiis creabantur, populo per classes, vt antea diximus, distributo.

Et quoniam libertinorum & eorum q̃ adoptione iura ciuitatis consequebantur, tanta erat multitudo, vt antiquorum ciuium suffragia lõge superaret (id ꝙ ab Appio Censore factum esse diximus, vt à plebe quæ vellet facilius impetraret[a]) Fabius Maximus censor gratiam Appii fraude collectam effudit; cum libertinos omnes, & q̃ ab iis stirpem duxerant, in quatuor trib. coegit, vt antiquorum ac ingenuorum ciuiũ suffragia tueretur: quo facto *Maximi* cognomentum est adeptus, quia id sine seditione cõfecisset. Tandem Seruius Sulpicius tribunus plebis trecentesimo post anno libertinos in trib. eorum à quib. libertatem adepti erãt[b], censeri voluit; sed ante rogationem perlatam occisus est; postea tamen id factum[c] est Mario vrbe potito, vt patritiorum ac optimatum minueret auctoritatem. Idem antea Demosthenes Athenis, sed[d] frustra tentarat, post cladem Chæronensem, rogatione ad populum lata, vt incolę ac libertini in ciuium numerum censerentur; sed antiquata rogatio est, tametsi non plures essent viginti millibus ciuium. At etiam

a *Liuius li. 9. & Florus epit. 20.*

b *Florus epit. 77. & 9.*

c *Idem epit. 84.*

d *Plutarch. in Demosthene.*

ætate Periclis cum tredecim millia censa fuissent, qui millia peregrinorum, qui pro ciuibus in censum inier rant [a], sub iugum missa sunt. atque hęc præter seruor multitudinem, quæ decuplo maior fuit quam ciuiur

a Plutarch. in Pericle.

Ex quo perspicuum fit, nullam fuisse Rempublicã eo popularem, in qua subditi iura suffragiorum ex quo haberent; & quib. id iure datum esset, magnam p tem abfuisse: cum vero tributim comitia haberētur, terdum vnius tribus suffragia, quæ mille ciues capiet tribui decem millium exæquabantur, & qui glorię cu diores erant; capita tribuum sortib. aut gratia corru pere consueuerant, cum minima pars ciuium comi adesset. Idcirco sæpe cauebatur in ferendis legibus ne derogaretur, nisi sex millia ciuium comitiis interfuiss vt sæpe videre est apud Demosthenem: nam ostracis nullus erat locus, nisi sex millia ciuium in eadem suff gia conuenirent, vt Plutarchus scribit: quæ tamen po li minima pars erat. At Venetorum [b] legibus, quæ ma ris sunt ponderis ac momenti, sanciri solet, ne iis de gari possit, nisi mille ciues suffragiis ferendis affueri & ex eo numero octingenti secum ipsi in eadem sente tia conueniant. Quam quidem ad rem leges Roman rum, quæ de corporib. & collegiis [c] latæ sunt, adhibu se videntur; in decretis etenim collegiorum duos trie tes collegarum adesse, & ex iis plura suffragia congrue necesse est. Vix autem omnibus Venetorum comiti quæ modo nostra ætate coacta sunt, mille quingenti ues affuerunt [d]. Cum igitur lex mille ciues adesse iub duos trientes ciuium qui suffragiorum ius habent, ad se vult; & ex iis octingentos in vnam sententiam conu nire; quod ideo factum opinor, quod octingenti ciu maiorem mille & quingentorum ciuium partem effi unt, cum singula suffragia ducuntur, vt Venetiis fieri l let: non autem tributim aut centuriatim; vt Romani etiamnũ suffragia tribuũ confuderunt vsque ad legem Fusiam, quæ lata est anno ab vrbe condita DCXCII quo minus quid quæq; tribus iussisset intelligeretur,

b In statutis Venet.

c L. nominationum. de decurionib. C. l. vlt. q. ad eu usque vniuersita. ss.

d Ex historia Petri Bembi.

e Dio lib. 38.

v...

vit das ciuium inter ipsos contentiones. ¶Sic Argentina Germanicarum ciuitatum maxime popularis, & Metensium ciuitas, tametsi in Francorum potestatem venerit, curiatim tamen suffragia ferunt: vt Respublicæ quoque Rhætorum tres populares curias cogunt ad comitia creandis magistratibus ac legib. ferendis, ea tamen ratione, vt maiores curiæ maiorem ferant partem suffragiorum. Aliter Heluetii montani, scilicet Vrani, Suitenses, Vnderualdi, Tugii, Glarenses, Abbaticellani, qui quam maxime omnium populares sunt, comitia in apertis ac patentib. locis habere solent; ac suffragia viritim ferre, quomodo ciues annum decimum quartum attigerunt, veriq; Atheniensium χειροτονία, manib. elatis suffragā: sed id rarissime, id est, in Ammano principe ciuitatis, in Senatu legendo, cæterisque magistratib. mandandis. Sæpius etiam imperia continuantur. Nam Amman⁹ (qui fere semper toto triennio principatum exercet) stās in concione, veniam à populo precatur, si quid in magistratu gerendo peccauit: deinde tres ciues designat, ex quibus vni populus in annum sequentem imperium tribuit; deinde legatum ei substituit Cancellarium, postea tribunum ęrarii. Si quid inopinatum occurrat, comitia extra ordinem coguntur.

Hoc autē Rhætorū Respublicę ab Heluetiis differūt, quod hi quasi manu se duci patiuntur; vt quoque capita ciuitatis vnius pellexerit: totam ciuitatem in suam sententiā facile tractum iri cōfidat: illi vero nec precib⁹, nec illecebris magistratuum commouentur, nisi quis curias singulas populariter demulceat. Id quidem facile intellectum est legatis Francorum, qui regem per literas admonuerunt [a], Rhætorum curias à Francorum societate pene desciuisse, ac iam Hispanos plura suffragia tulisse in curia Cadeorum: sed paulo post detecta fraude, populus duci iussit ciues factiosos Hispanorum, qui quęstione adhibita peculatus damnati, ducenta sestertia [b] ærario publico dependerūt: quo facto legati XXVII. ab Heluetiis & Rhætis in Galliā reuouandæ societatis causa venerūt.

Hæc

[a] *Anno 1565.*

[b] *decem aureorum millia.*

Hæc popularium ciuitatum exempla proposui vt popularium Rerumpublicarum vis & natura m intelligeretur. *Est igitur Respublica popularis, in qu puli pars maxima , seu viritim, seu centuriatim, seu t tim , seu curiatim suffragia ferantur , iura maiestatis h*

a lib.4 c 1. Aristotelis sententia.

His tamen dissentanea scribit Aristoteles [a], nec sta popularem ex eo metiendum putat, si maxima pc pars summam habeat potestatem; deinde exemplu fert eius ciuitatis, in qua mille sint ac trecenti ciues: his mille locupletes imperio præsint, cęteris exclusis tum popularem esse negat: nec Aristocratiam iud putat oportere , in qua paucis ciuibus summa pot tribuatur, nisi opibus quoque cæteris præstent: ad ex mum ita concludit; Status popularis est, in quo ter imperant, etiamsi à cæteris ciuibus numero longe cantur: Aristocratia, in qua potentiores dominantur iamsi tenues non solum opibus, sed etiam numero su rentur: nec vulgarem opinionem quæ aliter statuat, probari scribit.

Ita quidé Aristoteles omniũ non modo philosop rum, sed etiã populorũ sententiam in Aristocratia ac mocratia definienda cõuellit, vt suã vnius tueatur: q̃ te si locũ habeat, omnia q̃ de vtroq; statu in disciplina Republica p̃cipiuntur, vno corruent & eodé momen Decemuirorum n. qui legib. ferendis creati fuerant, c omnes [b] scriptores *Oligarchiam* appellant , *popular statum* appellare licebit: cum opib. in summa Reipu cæ inopia minime præstarent, & ex rerum gerendar peritia selecti fuissent, recuperata vero populari lib tate Aristocratiam appellare oporteret. Idem etiam dicandum esset, si XX. millia ciuium locupletiorum s ma potestate fruantur , quingentis ab inopia semo contra vero si quingenti illi ciues, egestate oppressi, c teris locupletib. imperent, statum popularem appell oporteret. Ita quidem Aristoteles Apolloniam, Th ram & Colophonem populares ciuitates vocat, quib indigentissimi ac paucissimi ciues dominabantur. Lo

b Dionysius Halicarnas. Liuius, Plutarc.

g

:iam progreditur, cum popularem ſtatum eſſe ne-
quo maxima pars ciuium dominationem Reipu-
adepta, magiſtratus & honores formoſiſſimis aut
imis quibuſq; ciuib. tribuat: in quo dupliciter pec-
, tum in eo quod popularia imperia cum optimatũ
riis commutat; tum etiã quod formam Reipublicę
ſtratuum & honorum adeptione metitur, cũ ſtatũ
ublicę ex eorum perſona qui iura maieſtatis habẽt,
inare debeamus, vt antea dictum nobis eſt.
tque hæ quidem abſurditates, ac multo maiores
ſequuntur, quod Ariſtoteles gubernandæ ciui-
rationem pro ſtatu Reipublicæ vſurpauit; cum
en fieri poſſit vt ſit regalis ſtatus, ac nihilominus
ulariter gubernetur; quando ſcilicet princeps o-
a omnibus ciuibus imperia, magiſtratus, honores,
nia, pœnas, ex æquo largitur, nulla virtutis aut no-
atis aut diuitiarum habita ratione; moderata vero
narchia optimatum ratione dicetur, ſi rex idem vir-
, aut opibus, aut nobilitate præſtantes ciues, ad cu-
ones & imperia vocaret. Quod ſi populus rerum do-
nus, honores, ſacerdotia, magiſtratus patritiis tan-
n tribuat, vt Romæ factum eſt, vſque ad legem Ca-
leiam, ſtatus quidem popularis futurus eſt; ſed Ari-
cratica gubernatione moderatus? ſin optimates in
nma poteſtate conſtituti, plebeiis tantum honores
imperia largiantur, ſtatus erit Ariſtocraticus popula-
er inſtitutus: contra vero ſi populi vniuerſitas domi-
tum adepta, omnibus ciuibus omnia imperia, magi-
atus, curationes concedat, aut ciues omnes viciſſim
rte ad imperium vocentur, ſtatus maxime omnium
pularis futurus eſt, ac populari gubernatione conſti-
tus: quod Athenis factum eſt [a], Ariſtidis Iuſti rogatio- [a] Plutarch. in Ariſtide.
e, qua ciuib. omnib. ad omnes magiſtratus aditum pa-
ere voluit, nulla cenſus aut nobilitatis prærogatiua, cõ-
a quem lege Solonis cauebatur, vt in tribuendis ho-
oribus & imperiis ratio cẽſus haberetur. Quod ſi opti-
ates ac locupletes ſummam poteſtatem adepti, ſen o-
tis te-

tis tenuibus ac plebeiis omnibus, honoribus ac impe
ſoli fruantur, ſtatum non modo optimatum appella
mus, ſed etiam Ariſtocratica ratione moderatum. H
mihi occurrat aliquis, in ea ſententia quam tueor, fu
ante me neminem: id quidem agnoſco, nec dubito p
riſque nouum videri, ſed tamen neceſſarium eſſe ſtat
ad vniuerſam de Republica, quã tractamus diſciplina
aut in errores inexplicabiles, minimeque ferendos, i
plicari, quibus Ariſtotelem ipſum irretitum videm
ſenſus ipſos ac rationes neceſſarias oppugnantem. H
autem fundamẽtis male iactis, nihil ſuperexſtrui pote
quod firmum ſit aut ſtabile futurum. Ab his etiam fo
tibus confuſa Rerumpublicarum genera, quæ priu
ſutauimus, dimanarunt.

Statuamus igitur tres tantũ, nec plures Rerumpub
carum formas; ſimplices illas quidẽ, nec vlla confuſio
permiſtas: id eſt, iura maieſtatis omnia omnib. ſimul c
aceruatis ciuib⁹, aut minori ciuium parti, aut vni tribu
mus: temperatio vero ſit illa, cum in vnius ſtatu hono
& imperia omnibus, aut in populari poteſtate optim
aut nobiliſſimis tantum, aut in optimatum imperio t
nuibus æque ac diuitibus communicantur: qua quide
temperatione iura maieſtatis, non ꝓpterea diuelluntu
nec Monarchia Democratiæ, nec Ariſtocratia vtriq
permiſcetur: ſed quodammodo inuiolabilis ſtatus vt
uſcuiusque moderatus perſtat, cum ciues inter ſe & cu
Republica huiuſmodi gubernatione copulãtur; tame
ſtatus popularis alius alio plus habet popularitatis, vt l
loquar; vt tyrannides aliæ aliis crudeliores ſunt, & opt
matum poteſtates aliæ aliis acceptiores, ac plebi grati
res; non propterea tamen miſcentur.

Nã Heluetii mõtani adeo populares ſunt, Vrani, in
Suitenſes, Vnderualdi, Tugii, Glarenſes, Abbaticellan
vt nõ modo penes vniuerſos, modo puberes, ſumma l
Reipublicæ poteſtas, verumetiam magiſtratus omnes
maxima quæque imperia ſellulariis & opificibus tribu
tur; ac ne mœnib. quidem aut vllis propugnaculis ciu
tat

nunciantur. cæteri minus sunt populares: tametsi Bernates ac Tigurini ex opificibus plerisque senatum constituunt, maximos tamen in Republica magistratus ex patritiis, aut certe ex iis qui generis antiquitate clariores sunt, creare solent: quo fit vt hi stabiliores sint seditionibus quam illi minus opportuni. Rhætorum vero comitia, nimis illa quidem popularia, difficilius reguntur, & commota vix placantur. Nam libertatis popularis hæc summa est, vt omnes omnib. æquari possint, nec aliter parere velint, quam ea conditione, vt vicissim imperent iis quibus paruerunt. Ac nec sic quidem officio contineri possunt, nisi valde necessaria iustaq; præcipientibus, aut largitionib. ac verborum illecebris demulceantur.

Cũ vero multi multis virtutib⁹, opibus, ac nobilitate excellere nequeãt, fere fit, vt nobiles, locupletes, virtute præstãtes, multitudo inuidia quadã & animo ipso malevolentia ieiuno insectetur: tũ si quis generoso ac præstãti animo plebis intemperanter libertate abutentis libidini frenos iniicere audeat, hũc mulcta, exsilio, ꝓscriptione, morte deniq; damnare nõ dubitent; eoq; magis si locuples erit, aut imperiũ affectare videatur: ac sæpe fit vt potentes vnius suppl:cio vel cęde plebs elata, in cęteros quoque violenter ꝓrumpat; idq; potissimum si armis tentatæ est, ac optimates potẽtia plebis frangantur: vt contigit post Sembachiam cladem, qua Heluetiorum, qui montes accolunt, nobilitas pene tota occubuit, cæteri fere liberũ exsilium quã plebis direptionib. & cõtumelias patere maluerunt: nam quod Bernates ac Tigurini nobiliũ illustres familias habẽt, id mirũ videri debet nemini; cũ securitate maxima, ac sine vi, exhaustis ciuilibus bellis contraxerint cũ victoribus societatem. Moderatius tamen Heluetii libertate populari, quam olim Græci aut Itali vsi vidẽtur, qui sæpe nouas tabulas petebãt, aut à debitoribus cõmota fere plebe, in creditores ac locupletes irruebant, ac domos expilabant, eosq; ad agrorũ æquabilẽ diuisionem compellebãt, interdicta pecoru &

ag:o-

agrorum vltra modum acquisitione; à quibus Helu fere semper abhorruerunt. Ac tametsi congiaria pri pum ac peregrinorum munera in quibusdam Heluc rum ciuitatibus, non in ærarium publicum cogur sed plebi diuiduntur; vt quo plures quisque libero beat, eo plus habeat emolumenti: nihilominus ta cum Glarenses [a] à Morleto regis Francorum legato terent, vt priuatæ pensiones quas à rege potentiore cipiebant, omnibus ex æquo, vna cum publica pési diuiderentur, Hēricus rex sese facturum negauit, ac tius de sua munificentia tantundem detractum iri tus est, quam priuata publicis misceri pateretur.

a Anno 1550.

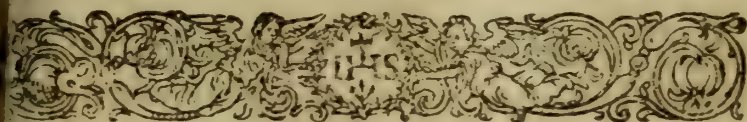
At etiam Græcorum eo vsque progressa est li dicam an amētia, vt eos in exilium mitterent, qu ris virtute præstarent: testis est Aristides Iustus; testis mon, Atheniensis vterque; testis Hermodorus Ephe quod quid aliud est quam ab radicibus virtutem ip exscindere conari? at illi verebantur ne virtutis splen clarissimus in vno ciue aliorum oculos ac mētes ita stingueret; vt libertatis obliti, excellenti virtute seruire quam imperare mallent: eoque magis met dum videbatur, si cum virtute generis nobilitatem potentiam, aut rerum gerendarum vsum coniunxi qui aut volētibus, aut inuitis ciuibus libertatem de nibus, adhibita vi, extorqueret. Optimates enim q virtute, vel opibus, vel generis antiquitate præstant, noribus etiam ac imperiis præpollere fas esse putan propterea seipsos à fæce plebis seduci ac seiungi sen cupiunt.

Cum igitur tantopere inter se diffideant principe optimates ab infima plebe, vix est vt eos vlla ration quare, aut imperiis & honoribus exæquatos inter cum Republica conciliare possis. Quanquam Solo effecturum se iactabat, ac si legum ferēdarum ius ha ret, leges potentibus ac tenuibus, patritiis ac plebeii quabiles laturum: optimates quidem Solonem de g metrica æqualitate intelligere putabant; plebs autem

æq

ates aritmethicas dictum illud trahebat: ita factū olonem vtrique amplexi, legibus ferēdis, ac Reie Athenienſium conſtituendæ præficerent. Sed quæ quamque Rempublicam commoda aut in-oda ſequantur, ſuis locis fuſius explicabuntur. itis eſt Rerumpublicarum deſcriptiones ac geneuid cuiuſque proprium, quid alienum, quid comit, quis item in vnaquaq; Republica iura maieabeat, qua fieri potuit breuitate tradidiſſe. Nunc blicæ partes ac veluti membra ſingula, quæ prin-eipublicæ, quaſi capiti illigantur, ſenatum, inquā, ratus, curatores, collegia, corpora, ordineſq; ciuio propoſuimus ordine, perſequamur.

Finis libri ſecundi.

OANNIS BODINI DE REPVBLICA, LIBER TERTIVS.

De Senatu. CAP. I.

SENATVS *eſt legitimus eorum cœtus, qui de Republica, deque iis, qui ſummam Reipublicæ poteſtatem habent, conſilium capit.* Sic ordo poſtulat, vt poſteaquam de iis qui iura maieſtatis habēt um ſit, de Senatu deinceps, veluti de pręcipua potiſq; poſt principem Reipublicæ parte, diſſeratur; non omnino cōſiſtere Reſpublica ſine ſenatu non poſnta eſt enim interdum Principis ſolertia, vel ſuſpeiorum ęque ac exterorum fides, vt ſeipſo meliorem udentiorem, quem conſulere poſſit, habeat nemi-:vt quidem de Antigono [a] Aſiæ rege; de Ludouico ege [b] Francorum, cuius veſtigiis inſiſtere Carolus V.

[a] Plutarch. in Demetrio.
[b] Philippus Comminus.

Aa Impe-

a Tranquill. in Cæsare.

Imperator non dubitauit: itemque de C. Cæsa
rerum gerendarum tam occulta consilia capere c
uerant, vt prius confectę res essent, quam consili
ptum putaretur. Ita res maximas illi bello ac pac
runt, potentissimorumquè hostium opes, quas
potuissent, sapientissimis consiliis fregerunt: qu
stibus terribiles ac metuendi videbantur, quoru
citus ex improuiso sæpius nihil tale suspicātes fu
ac prostrauerunt. Ita duces ac milites talium Pri
prudētia freti, ad omnes opportunitates expedi
ac parati, vt momēto Principis iussa exsequeren
inde vt corporis humani membra apte coagmen
tionis vnius arbitrio ac volūtati, etiamsi eius co
participes non sint, obsequuntur tamen.

b Lampridius in Seuero.

Et quidem à plerisque [b] nulla ratione dubitar
vtrum præstabilius fuerit Principem sapientissin
publ. siue senatui præesse, quam stupidum & ad i
dum ineptum hominem prudentium senatoru
titudine abundantem: sapientib. quidem neutru
probatur. Sed si tanta est principis virtus ac sapie
alienis cōsiliis carere facile possit, nihil maius o
quam vt rerum gerendarum cōsilia, quoad eius f
terit, quā maxime occulta sint; quoniā prodita
facta, clarissimas ciuitates ac imperia fundit⁹ eu
Quamobrem prudentissimi quiq; Principes ita
parant, vt quæ minime omnium fieri cupiunt, c
tidem se iactent esse facturos. Quid autem à stu
stulto Principe sperandum est, vt sapientum c
consilium arcessere velit, cum sapiētiæ argumen
principe nullum maius sit, quam sapientium v
delectum habere, vt eorum consiliis vti frui possi

Cum igitur sapientiæ decus ac splendor rariss
ter mortales eluceat; rarius etiam inter Principe
immortalis Dei munere & concessu hominum
datos gratis animis excipere debemus; nihil n
melius optādum restat, quam vt prudentium ho
consiliis, ac prudentia, à qua deseruntur, vti veli

..nis sit eius Principis sapientia, qui stultorũ & im..rum hominum corona circumsessus, Rempubli..primi patiatur.

..timis igitur consiliis nõ solum in reb. grauissimis, ..am in mediocrib. ac minimis (quanquã nihil mi..n debet videri ꝙ ad Rempublicã spectet) principẽ ..rtere iudicamus: quia nihil tanti ponderis est ac ..nti ad res agendas in omni Rerumpublicarũ ge..quã Senatus auctoritate & consilio decerni; eoque ..si dubitetur, vtile sit necne id quod Princeps fieri ..d quidem omnium optime Carolus V. Rex Fran..n is qui *Sapientis* cognomentum adeptus est, facere ..at. Cum enim Anglos, qui Aquitaniæ arces & oppi..nia fiduciæ titulo tenebant, regni finib. expellere ..t, rebus omnib. ad ea quæ geri cupiebat ante cõpa..suscepit Aquitanorum querelas aduersus prætores ..orum; qui prouocantes ad regem, vt Britiniato fœ..exceptum erat, male mulctauerant. Rex siue cõsul..æsitam, siue temere oblatam arripuit occasionem; ..ptimatum ac populi, quorum opib. vtendum erat, ..oritate & cõsilio bellum geri placuit. Itaque Prin..vniuersos in curiam Parisiorum cõuocari iussit, te..is se eorum consiliis ac sapientia opus habere, vt quę ..minus sapiẽter gesta fuissent, eorum animaduersio..astigarentur. Bellum illud eo consilio decretum, fe..exitu confectum est.

..t cum subditi vel sine consilio, vel cõtra senatus de..a res geri perspiciũt; tunc ea aspernãtur, ac pro nihilo ..ũt, aut timide ac molliter imperatorũ & magistratuũ ..a exsequuntur: legũ autẽ ac magistratuũ contemtum ..uuntur populi seditiosæ voces, & aduersus Principes ..s coniurationes ac defectiones. Eam ob rem Hiero..mus Siciliæ Rex vna cum proximis & amicis omnib. ..delissime interfectus est, tum ꝙ impotẽter ac superbe ..minaretur, tum etiam quod Senatum nulla de re cõ..eret. Sic enim Liuius; *Regnante*, inquit, *Hierone man..it publicum consilium: post mortem eius, nulla de re neque*

conuocati, neque consulti fuerunt. Eodẽ errore grauiter p
cauit Cæsar, quod non modo in Consulatu, sed etiam
Dictatura senatus consilio nunquam vteretur: at ne
natui quidem vniuerso (constabat autem circiter m
senatoribus) ad se venienti assurrexerit: nimis arroga
ter ac stulte id quidem; non quod Cæsar morib. aut
tura superbus fuerit; sed cum assurgere senatui velle
Cornelio Balbo adulatore consiliorumq; omnium pa
ticipe, quo minus id faceret, ꝓhibitus est. At memini
debuerat, Romulum creatorem Vrbis ac primum R
manorum regẽ ab ipsis senatoribus, vt quidẽ fertur,
cisum; ac Tarquinium regem eiectũ, cum vterque se
tum contemsisset, ac suo arbitratu omnia gereret. Q
res non modo iis, quos dixi, sed etiam Ludouico XI. r
Francorum, qui nulla de re senatum consulebat, exiti
fuit; quod cũ hic noster, quanquã sero, intellexisset, C
rolum filium ita institui voluit, vt literas nesciret, mo
tria verba teneret, Latina illa quidem; sed eiusmodi, q
de historia iure detracta sint, vt alienis consiliis pot
quam suis sapere, ac res gerere consuesceret.

Et quidem summa literarum cognitio Principib.
pissime perniciosa exstitit, nisi bene à natura, melius e
à virtutibus, instructi & informati essent: quia nihil ta
in Principe metuendum, quam multa rerum abditarum
cognitio cum scelere coniuncta. Nullus certe Princi
exstitit, qui extra rei militaris scientiam minus habe
literarum, quam Traianus; Nerone vero nullus fere d
ctior; hic tamen sceleribus, ille virtutibus parem hab
neminem; hic Senatum capitaliter oderat, ille omnia
natus consilio gerebat.

Cũ igitur Senatus in omni Republica tam sit nec
sarius, quã in corpore ipso mẽs ac ratio, sine qua corp
psum nõ modo sese regere, sed ne momẽto quidẽ sub
stere possit; primum de senatoris virtutibus; deinde q
numerus Senatorum esse debeat, & an plura cõsilia R
publicæ necessaria sint; tum quib. de rebus senatus cõ
lendus sit; postremo quænam sit in Republica Sena
potest.

p estas ordine differamus. ¶ Principio *senatum legitimn cœtum esse* diximus, propter eam quam à Principe v populo statis temporib. ac locis coeundi potestatem hpet. Quibus tamen locis ac temporib. senatus haberi doeat, parum admodum interest; cum rerum gerendarn variæ occasiones ac opportunitates locum ac temps sæpe definiant; laudabile tamen est institutum Lycrgi [a], vetantis picturas ad ea loca in quib. senatus consa caperet, adhiberi; ꝓpterea quod rerum earum quæ so aspectum cadunt oblatæ species, mentem, quæ ad csilia intēta esse debet, sæpissime distrahere solent. Adimus ad Senatus definitionem, eos esse oportere *qui p Republica consilium capiant*: vt senatorem diuidamus à nagistratibus & curatoribus Reipublicæ; quorum consiis sæpe senatus ipse, sæpius etiam Principes, sed tamen ctra ordinem vtuntur. Senatorem vero à *senio*, vt eodē nsu γερουσίαν Græci *senatum* vocant: quod satis est argunenti, Græcos æque ac Latinos senatum legere cōsuesse senioribus, quos nostra lingua *seigneurs* appellat, pro a quam seniorib. maiores nostri semper exhibuerunt bseruantia: ea spe & opinione, vt qui ætate, iidem & saientia cæteros superarent: sic enim in legib. Caroli Mai cauetur, NVLLI *per sacramentum fidelitas permittatur, si nobis & vnicuique proprio seniori*: patronos intellexit; nō natores: quasi senioribus, non iunioribus cultus & obruatio debeatur.

De Senatorum virtutibus.

[a] *Plutarch. in Lycurgo.*

Nec modo Græcorum ac Latinorum, verumetiā Perrum, Hebræorū, ac Ægyptiorum morib. senes magno mper in honore fuerunt: ab his n. ad omnes populos istitia, pietas, humanitas, reiquepublicæ bene constiuendæ ratio ad omnes populos permanarunt. Quid iuina lex? cum enim senatum Israelitarum Deus constituere vellet, *Cogite mihi*, [b] inquit, *septuaginta seniores, ui cæteris sapientia, prudentia, ac scientia præstent*: saientia quidem pietatem ab impietate; prudentia turpe b honesto; scientia verum à falso diuidit. Ac si quidem dolescentes sapientia rerumq; gerendarum vsu (quod

[b] *Deut. cap. 1: voces Hebraicæ* hacanim, nebonim, *&* lodehim, *habent emphasin maiorem, quam Græcæ aut Latinæ. Illud vero* ידועים *bifariam legi potest*, iaduhim, *id est*, spectatæ integritatis, *vel* Iodehim, scientes. *nā* Iodeha *actiuum scientem: la*dua *cognitum & probatum, usdem literis,* ידוע

 fieri

fieri non potest) excellentes haberemus; ex his tame senatum, vel potius *Iuuenatum* legere, non modo ridicu lum, sed etiam periculosum esset: quia nec senibus, ne iuuenibus huiusmodi consilium probaretur: quod alte ri id ætatis se illis æquales, alteri sapienti superiores es arbitrarentur. At in Republica gubernanda non minu atq; haud scio an plus opinio valeat ac simulatio quã r ipsæ. Opinatur vulgus, & recte opinatur, *aut nunquã, a raro admodum iuuenes sapientia præstare*: at qui sunt huiu modi, nec plebem regere, nec improbos ad officium r uocare; nec in concione populi quæ vtilia ac iusta sun persuadere possunt. Nihil autem in ciuitate pernitiosiu q̃ ciues de Senatu deq; magistratib. malo opinari. Itaqu Solon iuuenem ab aditu senatus arcendũ sibi putaui *quantumuis sapientia præstaret*; Græci melius patrio serm ne quam Latini, εἰ καὶ ἄριστα δοκοίη γνώμης ἔχειν. & antea L curgus è seniorib. senatum conscripserat.

Hinc beneficia, honores, vacationes munerum, legib. huic ætati tribui videmus: tum propter corpo imbecillitatem, tum etiam propter sapientiam & reru gerendarum vsum. Nec propterea tamen omnib. id s nibus tributum est: at ne iis quidem, qui cum antea vi tute ac sapientia excellerent, eorum ætas sic ingraues vt mens ipsa vel ægrotare, q᷑ quidem Hippocrati visu est, vel à iudicio & sapientia deseri, vel instrumentis a ratiocinandum natura datis vti non posse videatur. H enim Plato, qui seniores Reipublicæ custodes feci publicis muneribus & consiliis, quasi liberam vacati nem daret, seducendos esse putauit. Quamobrem lit ris sacris non solum seniores in Senatum conscripto verumetiam sapientia ac virtutib. omnib. ab immort Deo cumulatos videmus: quos propterea Hebræi n זקנים ab ætate senili, sed à sapientia חכמים; posteriores co rupta Græcorum voce *Sanedrim* appellant. M. Tulli eleganter, vt omnia, *Senatum mentem, rationem, intel gentiam Reipublicæ* dixit: nec minus Reipublicæ necess rium senatum esse putauit, quam humano corpori ad

iuste

uste :andum, & ad intelligendum, mentem ac ratio-
gem Ex quo quidem ſatis innuit, ſenatores diuturno
erū gerendarum vſu, qui indocilis eſt, ad prudentiam
& a rerum maximarum diiudicationem comparatos
ſſe oportere. nam quæcumque in bello ac pace, quæ in
egi us ſanciendis, quæ in deſcribendis ciuium ordini-
ous quæ in conformandis populorum moribus, quæ-
qu omnino in conſtituenda Republica præclare geri
id nus, à mentis agitatione & cõſilio prudenti omnia
oro ciſcuntur. Quamobrẽ Græci τὸ ἱερὸν τὴν βουλήν, quaſi
te conſilio nihil ſacratius eſſet, Hebræi יסוד: quaſi fun-
da entum rerum omnium, aptiſſime appellant: quibus
vetis ſignificant rectis conſiliis & ſapienti Senatu ſub-
lat quaſi Reipublicæ concuſſis fundamentis, omnia
ſum deorſum ruitura.

apientiæ ac prudẽtiæ nominib. quoties vtimur, ſem-
e um fide ac iuſtitia cõiungi volumus: neque n. minus,
e haud ſcio an magis pernitioſum ſit, ex improbis ac
flitioſis hominibus, quantumuis rerum gerendarũ vſu
& xperientia valeant, q̃ ex imperitis, ſenatũ conſcribi: hi
q dem ſi nõ prodeſſe, certe qdem Reipub. valde noce-
re non poſſunt; illi perditis conſiliis, vt ſeipſos vlciſcan-
tu, Rempublicam euertere nõ dubitant, dum inter me-
dis Reipublicæ ruinas ſoli conſiſtere poſſint, ac ſæpiſſi-
re competitorum ſentẽtias, tametſi Reipublicæ ſaluta-
r, acerrime oppugnant, & odia priuata ad Reipublicæ
e itium comparant; vt nihil aliud ferant, quã ciuitati lu-
c ioſiſſimum de aduerſariis triumphum.

Aliud itẽ genus eſt ſenatorũ, qui nec inuidia, nec odio
ec amore cuiuſq̃ ducuntur, ſed ptinacia quidẽ ab ea q̃
lamauerunt ſententia diuelli ſe, aut rationib. vllis per-
aderi nunquam patiantur: ac ſæpe argumentorum vi
multitudine armati veniunt in Senatum, quaſi ad ho-
es debellandos, ne vel in dicendo peccaſſe, vel ſenten-
am mutaſſe videantur. Peius etiam qui cuiquam aſſen-
ri turpe, ac præclare ſecum agi putant, ſi vt clauum cla-
o, ſic opinionem opinione trudant; qua peſte haud

ſcio an vlla capitalior cogitari poſſit:nec minus ab ea giendum,quam nauigantibus à ſcopulis & præruptis xis,quæ medio mari interdum occurrunt. Et quem modum prudens gubernator,ſi portum tenere tuto queat,ventis obſequitur, ac vela remittit, ne vi tem ſtatis abreptus naufragium patiatur, quouſque com ſitis fluctib.ſecundi venti flare cœperint:ita nec ſapien bus vnquam laudata eſt in vna ſententia, cum de Re blica deliberatur,perpetua permanſio; id quod nó m do cum animi peruicacia, verumetiam cum arrogan coniunctum eſt:contra vero mutare interdum ſenten am,non modo laudabile, ſed etiam vtile ac Reipubli ſalutare eſt;& ad nouos caſus temporum, nouorum c ſiliorum rationes accommodare,concordibus ſuffrag imperitorum interdum opinionem laudare.Quare p denter Thomas Morus Anglorum Cancellarius, qu ea quã opinione ſibi finxerat Vtopiorum Republica in ſenatu decernenda forẽt,eorum diſceptationem d ferri voluit in proximum ſenatum, nec eodem die, q propoſita fuiſſent,diiudicari:ne ii quib. à ſuſcepta ſen tia diſcedere turpe videtur, in eo,quod temere forta dixiſſent,perpetuo permanerent.

Senatorẽ igitᷓ in limine ſenat⁹,odiũ in aduerſarios;g tiã aduerſus amicos:pũicaciã & arrogantiã ex ſe ipſo xuere oportet;ea ſolũ intuẽtem q̃ vel ad immortalis I cultum,vel ad Reipublicæ cõmoda ſpectant.In quo q laudabile cõmemoratur inſtitutum Lacedæmoniori qui quæ de Republica ſemel decreta fuerant,ita tueba tur,vt quæ antea probauerant, ipſi oppugnarent: q non licebat de legibus ſemel ſuſceptis diſputare; qu poſtea Achæorum [b] ac Florentinorum [c] Reſpublica Lacedæmoniis vtiliter traxerunt : literarum vero c gnitio ſemp eſt ſenatori neceſſaria, ac potiſſimum an quitatis & Rerumpublicarum diſciplina; vt omitta legum domeſticarum ſcientiam,qua quidem vacare debet: magis tamen neceſſaria fides, iuſtitia,integrit quarum virtutũ adiumento,quæcunq; volet,ſine mu

a *Plutarch. in Lycurgo.*

b *Liuius li. 32*

c *Guicciardin.*

elquentia facile persuadebit. ¶ Sed hoc in primis sena-
to cauendum, ne peregrinorum Principum largitio-
ni us deprauari se, aut vlla fiducia beneficiove illigari
patur: quod tametsi capitale esse debet, nihil tamen
frquentius in omnium oculos incurrit: excipio Vene-
ti um ciuitatem, quæ ab hoc sordium genere adeo pu-
rm habet senatum, vt etiam sacerdotes, quantumuis
ces ac patritios, ob id à comitiis procul arceant, quod
iuati putantur nihil contra Romani Pontificis vtilita-
te & commoda se facturos: contritum est illud quod
ae suffragia ciues in comitio acclamare solent, FORA
IRETI. Quinetiam Hermolaum Barbarum (quem
vum?) ac non ita pridem Cardinalem Mulanum exsilio
dnnarunt, quod cum legationem apud pontifices Ro-
mnos obirent, in collegium Cardinalium cooptari se
perentur iniussi. Ego vero triginta quinque Cancella-
ris huius imperii, nec pauciores in Anglia ex antiqui-
tibus commemorare possum; in Cardinalium cœtum,
at in collegium pontificum cooptatos. At etiam apud
Polonos, quia Gnesnensis pōtifex, regni Cancellarium
fferebat, necesse fuit regibus Procancellarium arbitrio
so creare, qui nulla iurisiurandi obligatione pontifici-
bs Romanis teneretur. Principum autem familiarissi-
os ac legatos donis ac largitionibus, tum ciuium, tum
regrinorum effusis, corrumpere trāslatitium est: sem-
r excipio Venetos; idque tam aperte, vt etiam Coti-
acus Francorum apud Turcas legatus, Græcam vxo-
m iniussus acceperit: alius item, nec multo post, soro-
m Valachiæ Principis, Mehemeto Bascia & Naxi Du-
e annuentibus, vxorem ducere non dubitarit: & quo-
iam Valachiæ Princeps ab iis filiæ nuptiis, quas antea
uitus probarat, abhorreret, regnum illud ei ereptum
t; ac Bathoro, qui nunc Polonorum sceptra modera-
ur, concessum. Hæc in Republica bene constituta mi-
ime ferenda sunt. ¶ Atque hæc præcipua mihi visa sunt **Senatorum propria.**
ptimi senatoris ornamenta. Est vbi generis antiquitas
c familiæ decus spectatur, vt Venetiis, Rhagusiæ, No-

rimbergæ. Id etiam apud Polonos cautũ est lege Sigismũdi Augusti, anno MDL. *vt nemo senator legeretur, nisi qui patre nobili natus esset.* Alibi census spectatur, vt quondam apud Athenienses lege Solonis; & in plerisq; Græcorum ciuitatib⁹, vt & nostra ætate apud Genuenses Doria lege. Certe Augustus neminẽ in senatum admisit, nisi q vicies sestertium in censum retulisset: quib. autem ad censum opes defuissent, suppleuit: non quia opes ad consilia pro Republica capienda necessarias arbitraretur, sed ne tenuitas & inopia, senatorium decus labefactaret; neve cæteri suis opibus elati, tenues contemnerent; vt fere fit in optimatum statu vbi senator censu legitur.

Vetere autem Romanorum instituto, nemo senator fiebat, nisi qui magistratus & honores in Republica gessisset. Quare Censores quinto quoq; anno in senatorium ordinem fere legebant eos omnes qui magistratum gesserant, id est, qui Consules, Prætores, Ædiles Curules, aut ad summum, Quæstores fuissent. Et quoniam Mariana clade nonaginta senatores cæsi fuerant, Sylla Dictator fact⁹, vt senatorium ordinem, cui fauebat, suppleret, viginti [a] Quæstores creauit: Cęsar quadraginta [b], vt eodem momento senatores fierent, & sententiæ dicẽdæ ius haberent; quod [c] antea non licebat, nisi à Censoribus lecti fuissent. Qui certe mos laudabilis est; ac in omni Republica bene cõstituta, probandus, Null⁹ enim in Polonia senator, nisi Palatinus, Pontifex aut Castellanus sit aut antea fuerit, legationemve obierit, aut imperator exercitum duxerit. Nec vero in senatum Principis Turcarum cuiquam patet aditus, præterquam quatuor imperatoribus bello gerẽdo creatis, quos ipsi *Basiias* appellant, duobus Cancellariis, seu Cadileschieris, ac duodecim prouinciarum præfectis, seu *Belerbeis.*

a Appian. li. 1. ἐμφυλ.
b Dio lib 41.
c Valer. Max. li. 2 ca. 1 de Fabio Max. & T. Crasso.

Quod vero senatores conscribi oportere diximus qui magistratum gesserint, non ad eos pertinet qui sortibus ac precio magistratus adepti sunt: neque enim virtutes illæ, quas senatori necessarias esse diximus, iustitia, inquam, fides, integritas, prudentia, rerumq; geren-

darum

um vſus, ac iuris diuini & humani ſcientia, vlla merce, vllo cenſu, vllis pecuniis comparantur. Porro ſenatorem ſenatui probari nouum eſt atque inuſitatum; quippe quos vel cenſores, vel anteacti magiſtratus & honores adepti, ſatis probauiſſent: id tamen Gothicis temporibus, conuerſa Republica, factum legimus. Sic enim Theodoricus apud Caſſiodorum: *Admittendos in ſenatum examinare cogit ſolicitus honor ſenatus.*

Quantum attinet ad ſenatorum numerum, maxima raritas ſit oportet eorum, qui tantis virtutib⸗ quantas in ſenatore ciuitatis deſideramus, clari ſint. In popularibus tamen & optimatum imperiis, vt ſeditioſis ambitioſorum hominum vocibus, qui maieſtatis participes ſunt, occurratur, ſenatorum numerum augere ſæpe neceſſe est: vt Athenis quadringenti ſenatores Solonia lege ſingulis annis creabantur [a]: quibus centum adiici placuit; quinquaginta è ſingulis decem tribubus ſorte ducerentur; quibus item centum adiecti, cum populo duarum tribuum, Antigonidis inquam, ac Demetriadis, incrementum acceſſiſſet: tametſi vix vnquam ſupra viginti millia ciuium cenſa fuerunt. ex quo pſpicuum fit, ſenatum trigeſimam & eo amplius ciuium partem cepiſſe. Plato trigeſimum ac prudentiſſimum quemque in ſenatum allegit: cum enim Rempublicam ciuium quinque millib⁹ & quadraginta conſtare vellet, centum ſexaginta octo ciuibus ſenatum conflauit. Romulus quoq; centum ſenatoribus, hoc eſt, trigeſima parte ciuium [b], cum tria millia cenſa fuiſſent, ſenatum conſtituit: non ſorte, ſed nobiliſſimum quemque ſelegit, id eſt, eos quorum maiores ſeruitutem non ſeruierant: poſtea vero Sabinis in vrbem ex fœdere admiſſis, centũ priori numero conſcripſit; quibus poſt exactos Reges Brutus centum adiecit. Hic tercentum ſenatorum [c] numerus annos fere quadringentos nec augeri, nec minui viſus eſt. At Ciceronis ætate circiter ſexcentos fuiſſe perſpicuum fit ex eo, quod CCCCXV. ſenatores ſuffragium tuliſſe ſcribit, cum quæſtio aduerſus P. Claudium, qui ſacra Bonæ Deę, ob-

De numero Senatorum.

[a] Plutarch. in Solone.

[b] Dionyſ. Halicarn. lib. 2.

[c] Dio Nicæus.

oblato Pompeiæ ſtupro violarat, decreta fuiſſet: at cu
ſenatui tunc adeſſe ſenatores non cogerentur, nemi
dubium eſſe poteſt, plurimos in omnes imperii Roma
ꝓuincias diſperſos; plures item reb. agendis, aut morl
ſeniove impeditos abfuiſſe. Poſtea Cæſar Dictator, qı
plures haberet obligatos ad imperium ſtabiliendum, ı
modo ciues omnium ordinum, ſed etiam peregrinos
ſenatum allegit; tunc mille circiter ſenatores fuiſſe tı
dunt. At Auguſtꝰ pacata Republica, è tanto numero ſe
centos tantum elegit, quos etiam ad trecẽtorum num
rum antiquum reuocare decreuerat; tametſi ciuium R
manorum numerus in infinitum excreuiſſet.

Non eſt igitur multitudinis in legendo ſenatu h
benda ratio, ſed earum virtutum quas ſenatori n
ceſſarias eſſe diximus: aut ſi ambitioſis popularium h
minum rogationibus ſatisfieri oporteat, vt in popul
ſtatu, cauendum eſt, ne ſententiæ ferendæ poteſtas ſe
tori detur, niſi maximos quoſque magiſtratꝰ geſſerit. N
a Ariſt. lib. 4. Polit. c. 14. in Cretenſium[a] Republica, omnibus ciuibus in ſenatu
veniendi ac ſcientiæ ferendæ ius erat; non tamẽ cum ſ
tuendi poteſtate, quia ſoli magiſtratꝰ de re propoſita c
b Liuius li. 32. cernebant. In ſenatu Achæorum ſoli decem Demiurg
cum Imperatore ſuffragium ferebant; ſed eo nunq̃ pı
gredietur ſapiens legislator, ſi in popularibus imperiis
liter ſeditionibus occurri poſſit: quia res eſt peric
plena, quæ in ſenatu decreta fuerint, manare in vulg
id quod neceſſe eſt in tanta multitudine ſenatorum: n
materia ſeditioſis hominibus perturbandæ Reipubli
deerit, ſi quę multitudini placuerint, pauciorum arbit
conuelli videantur.

Huic morbo Græci veteres vt mederentur, *conſiliũ lectorum* creabant, q πρόβουλοι & προσκλητοι dicebantur
arcana Reipublicæ tractarẽt, ac reb. vrgentib. per ſe i
maxima quæq; pro Republica procurarent; quibuſq
de rebus in ſenatu deliberari, quid item ad populũ fe
oporteret, proſpicerent: alioqui ſenatum cogere, ſe
tentias rogare, diſceptare, decernere, nec facile eſt, r
ı

ni: temporis diuturnitate confici potest: dum interim rerum bene ac vtiliter agendarum momenta fluunt ac labuntur. Fuit enim senatorium munus apud Romanos in primis illustre ac dignitatis plenum: nunquam tamen Augustus efficere potuit, vt senatores ordinario senatui, qui Calẽdis & Idibus ad summum cogebatur, adessent; tametsi mulctarũ magnitudine absentes vrgeret: quod cum senatoribus graue esset, eorum qui mulctam deberet quintum quemq; sorte duxit.[a]

At etiam Ruscius Cæpio præmiis senatores ac illecebris excitauit, cum testamento pecuniam reliquisset iis, qui in senatum venirent: neq; enim pauciores quinquaginta vlla de re deliberare poterant; si decernendum esset, ducentos adesse oportuit, cum trecẽti; aut quadringentos, cum sexcenti lecti fuissent; duos scilicet senatorum trientes: ꝙ in omnibus collegiis necessarium est[b]. Augustus tandem ipse coactus, necessitate sublata, ducentos sufficere decreuit, quasi duos trientes trecentorum, qui legitimus erat numerus senatorum à Bruto cõstitutus. At in libera Republica senat⁹ nec legitimus, nec coactus haberi poterat, nisi Cõsuli, aut absente Cõsule priori magistratui placuisset. Nam toto Cæsaris consulatu vix ter haberi potuit legitimus[c] senatus; cum interea Cæsar à populo quæ vellet, largitionibus effusis extorqueret. Melius Solon, qui præter senatum annuum, quem ex ciuibus cccc. constituerat, Areopagitarũ consilium ex ciuibus sexaginta selegit, qui per omnes honorum gradus eo peruenissent, vt imperii arcana tractarẽt; & rebus extremis, ne quid detrimenti caperet Respublica, prouiderent. Cuius consilii quanta necessitas esset, tunc intellectum est, cum Pericles, vt plebis[d] gratiam captaret, Areopagitarum auctoritatem sustulisset, & ea quæ prius in Areopago tractabantur, ad populum transtulisset: non multo post Respublica tum externis, tum etiam intestinis bellis concussa ruere cœpit.

Habuerunt etiam Ætoli præter Panætoliũ consilium sanctius, vbi arcana imperii tractabãtur, de quo Liuius[e],

a Dio, lib. 54.
b Dio, lib. 54.
c Tranquill. in Cæsare.
d Plutarch. in Pericle.
e lib. 35.

Sancti-

Sanctius est, inquit, *apud Ætolos consilium, quos Apc tos appellant.* Idem paulo post, *Arcanum hoc gentis cc lium.* Antea dixerat, *legibus Ætolorum cautum esse, n pace bellove, nisi in Panætolio & Pylaico consilio, ageretu.* tametsi Carthaginensium status popularis esset, nih minus, præter senatores CCCC. fuit aliud consili XXX. senatorum, qui diuturno rerum agendarum prudentia præpollerent: de quo Liuius, *Carthagine* inquit[a], XXX. *legatos seniorum Principes ad pacem pe dam mittunt. id erat sanctius apud eos consilium, maxi que ad senatum regendum vis.* eo consilio Romani ca runt. Itaque miratur Liuius, Græciæ & Asiæ legatos Romam venerant, nihil eorum quæ rex Eumene senatu contra Perseum Macedoniæ regem egerat tanto senatorum numero intelligere potuisse: *Eo* quit, *silentio clausa curia erat*; ex quo intelligitur, po tempora nihil in senatu decretum fuisse, quod non uulgaretur. Itaque senatores in arcanis imperii scr rum munere fungi, ac iureiurando singulos obstri re cogebantur, ne res manaret in vulgus[b]: nondun gibus[c] pœna capitalis erat iis constituta, Principis qu cana publicarent. Quid autem eorum quæ in senat gerentur latere potuisset, cum quingenti aut sexc senatores præter scribas acta senatus intelligerent? a iam prætextatis pueris, vsque ad Papirii tempora ac erat in senatum. Augustus omnium primus ex senat bus aliquot selegit, quibuscum deliberaret de rebu de quibus in senatu decernendum esset. Post Au mortem Tiberius à senatu petiit, vt viginti senatore darentur, à quibus consilium caperet de rebus iis ad senatum ferri oportebat. Horum deinceps exer secuti sunt Imperatores posteri, Galba, Traianus drianus, Aurelius, Alexander Seuerus; de quo Lan dius: *Nullum*, inquit, *decretum fecit sine Iurisconsultis* X *plerisque senatoribus rerum gerendarum vsu peritis, qui dem quinquaginta senatorum numerum explerent, ne ciores essent, quam in senatusconsulto conficiendo nece*

vid

a lib. 3.

b Capitol.

c l. si quis aliquid, de pœnis. ff.

vterentur. Ex quo intelligitur, sanctius illud quinquagita senatorum consilium, vna cum Principe, non tam d rebus ad senatum ferendis, quam decernendi causa cstitutum fuisse; vt sensim senatui rerum maximarum cgnitio erepta, consilio Principis tribueretur, quia senatorũ tanta multitudo Principem consequi nullo modo potuisset: id quod in monarchia, Principe prouincia obeunte, aut bellis gerẽdis impedito, necesse est. Nec tiam ob causam Theologi veteres ac poetæ Palladem Iui decumbenti assidere finxerunt[a], non Palladi Iouem, quam vt intelligamus senatum Principi semper adesse, non autem Principem domicilio senatus affixũ esse oortere; quod à Principis maiestate non modo alienum sit, sed omnino fieri non possit.

At tametsi multa sunt in omni Republica q̃ à senatu decernũtur, de quib. nec ad populum, nec ad optimatũ cœtum ferri necesse est; in monarchia tamen aut Principẽ ea intelligere, aut populari opinione à Principe intelligi oportet; vt grauior sit eorum q̃ à senatu decernũtur auctoritas ac fides; ne subditi querantur quicquã temere à Principe sine cõsilio, vel à senatu fieri, quod Princeps optimus non probaret. Certe quidem Turcarum Princeps senatui rarius interesse consueuit, sed interiore ac proximo senatus habendi loco fere semper consistit; aut consistere putatur, vt omnes omniũ sentẽtias audire, gestus etiam vniuscuiusq; libere contemplari, nec tamen ipse videri possit: ita fit vt senatores, qui Principem se assidue intueri putant, in officio contineantur.

Hic forsitan dubitet aliquis, si tã angusta sit Respublica, aut prudentiũ hominum tanta raritas, quãta fere est vbiq;, non modo senatus, sed ne sanctius quidem illud consiliũ, q̃ diximus, constitui poterit. Senatum quidem à consilio sanctiore in angusta Republica diuidi non admodum necesse fuerit; vt in Republica Pharsaliorum, quæ angustissimis regionibus finiebatur, viginti viri pro cœtu optimatum, pro senatu, pro cõsilio sanctiore fuerunt. At Lacedæmonii quorum imperium post Lysandri victo-

[a] Valerius 3. 2.

victoriam longe late patebat, optimatibus trigin demq; senatoribus contenti fuere: ex eo tamen nu duodecim arcanis imperii tractandis constitutos a Xenophontem videmus, & eandem omnium G ciuitatum formam Reipublicæ fuisse, præter exigu quot ciuitates, quibus decem viros, qui summum i rium & senatum haberent quique pro Republic ctiora consilia caperent, Lysander præfecit.

a lib. 3. rerum Græcar.

His vero temporibus nulla fere ciuitas est, siue matum, siue populari, siue vnius imperio regatur, c ter senatū non habeat sanctius consiliū; ac præter v triumuiratū quēdam, qui secretiora Imperii arcan ctet: idq; potissimum in monarchia. Augustus ips in gerenda Republica parem habuit neminem, p senatum, quem sexcentis senatoribus compleuera ctius consilium viginti virorum selegerat, ac præ Mecœnatem & Agrippam sibi familiares & amicos buscum imperii arcana cōmunicare solebat. Nam dubitaret pacata Republica post Actiacam victori perium retineret necne; Mecœnatem & Agrippam hibuit ad consilium, præter eos neminem: nec quemquam habuit, præter Quintum Pedium, & nelium Balbum [c], quibus cū τὰ μυστικώτατα literis o tis communicabat. Illud est quod innuit Cassio de arcanis Principum; *Arduum nimis est*, inquit, *Pri meruisse secretum.*

b Dio lib. 35.

c Tranquill. in Iulio.

Antea quidem Curia Parisiorum huius imperii tus erat; sed cum litibus iudicandis occupari placu nec facile ab vrbe distrahi posset, reges consilium quod, quia res magnas sub Carolo VII. tractabat, *m* dictum est, instituerunr: cum autem rursus litibus ordinem disceptandis lege Caroli octaui implica ac multo magis Ludouico XII. Rege, qui curiam dicum constituit: Franciscus Maior rex consilium magnum ab arcanis Imperii summouit; cum consilium selectorum Principū & amicorum sibi parauisset, quod *familiare* Latinis, nostris hominibu

n dicitur. Mortuo Francisco, Henricus filius aliud
]; consilium quæsiit, quod quia paucorum hominū
, *angustum* siue *strictum* appellarunt. Postremo cum
liare seu priuatum illud consilium senatorū multi-
ne redundare videretur, Henricus III. Henrici F. ali-
onsilium instituit; quod quia de Reipublicæ statu,
de litib. consulendum esset, *consilium status* placuit
ellari. Præterea necesse fuit *cubicularium consilium* ha-
e, in quo rex à cubili exsurgens, ea q̄ in senatu decreta
, iuberet aut vetaret: illic Principum literæ referun-
legationes referuntur, mandata explicantur. Omit-
onsilium Tribunorum ærarii, quod Henrico II. Re-
nstitutum est, ac rationum magistris sensim ereptum.
tereaDuumuiratum esse oportet ex amicissimis ipsi-
rincipis, qui gratiam non ætatis flore, sed virtute ac
dentia collegerint, constitutum. Quod de consilio
iculario diximus, paucorum est admodū: ac tametsi
olus IX. Idibus Nouembris MDLXIII. edixisset, vt cū
mno desereretur, Principibus ac proximis, atque iis
os ad consilium acciri placuisset, in cubiculum pate-
aditus; lex ea tamen antiquata est.

Qui tot consiliorum varietatem non probant, eosdē
lto plura quę in Hispania videmus, improbare opor-
Septem enim consilia, totidem curiarum multitudi-
seiuncta, & prætorio Principis comprehensa sunt; vt
o libuerit Princeps adire, ac singulorum sententias
quirere facile possit. Quod si quis putet consiliorum
ltitudine tantum imperium, quo nullum maius ex-
it vnquam, vacare non posse, cogitare debet, Vene-
um fines, non admodum late patentes, quatuor ha-
e consilia, præter senatum, ac cœtum omnium opti-
tum. Est enim *consilium sapientum*, quod *marinum* di-
ur; deinde *consilium sapientum*, qui quæ terra gerantur
are possint: item *consilium Decemuirorum* & *Septemui-
um*, quibus, vt collegiis omnib⁹, Dux ipse præesse po-
: quę consilia tametsi collegiis & officiis seiuncta sūt,
e tamen pro rerum & causarum opportunitate con-

 socian-

sociantur. Est etiam *Senatus sexaginta virorum*, qui cū magistratibus numerum duplicare consueuit.

Quid igitur obest, in angusta Republica senatū à co silio sanctiore diuelli? angustum est imperium Rhag siorum, & iisdem fere finibus quibus vrbis mœnia, cor prehensum: nec latius imperant Geneuates, quā prim ab vrbe lapide: in vtraq; tamen ciuitate senatus sexagi tá viros: consilium vero sanctius in hac xxv. in illa xii. c pit. Norinbergæ senatus xxvi. senatoribus; consiliū sa ctius xiii. constat; præter consilium septem Prætoru qui *Burgomagistri* appellantur. Suitensium ciuitas, vt va de exigua sit, ac sine oppido, sine mœnibus, sine arce ir perium tueatur, nihilominus tamen præter senatū xl virorum, consilium habet septemuirorum quibus, præ est Ammanus: eadem consilii constituendi ratione vt tur Vrani. Bernates ducentos senatores habent, Luc nates centum: vtrisque tamen consilium sanctius est; h quidem, xviii. illis, xxvi. Aliorum alius est vtriusque c silii numerus, eadem ratio tamen. Quinetiam apud B silienses, præter vtrumq; cōsilium. quatuor viri, duo i quam Burgomagistri, cum totidem collegiorum pri cipibus [a], arcana tractant: apud Bernates eodem fung tur munere duo Prætores Auoerii, & signiferi quatuo Vtile est igitur: idq; diuturno vsu comprobatū, in om Republica præter senatum, sanctius consilium creari

[a] Zunftmeister.

Hoc tantum differunt, quod quæ in senatu vel con lio sanctiore decreta sunt, in popularibus & optima imperiis fere à magistratibus iniussu plebis, aut optim tum explicantur: quæ dubia aut grauiora sanctiori co silio videntur, de iis ad senatum ferri cōsueuit vt dec natur. Quæ à senatu salua Imperii maiestate iuberi n queunt, ad optimatum cœtus, aut ad populi comi referuntur. Contra fit in monarchia, in qua nihil cu plebe aut cum optimatibus communicatur: & quæ natui dubia aut grauiora visa sunt, de iis ad sanctius co silium fertur; si res ad maiestatis iura pertinet, prin pis arbitrio reseruatur. Ac tametsi cætera senatus

monarch

m narchia per sese explicare videatur, omnia tamen à Pricipe iuberi videmus.

Quæ de consilii capiendi ratione diximus, nusquam fe melius, quam Venetiis fieri cõsueuerunt. Quarũ n. re um anceps est deliberatio in vtroq; cõsilio sapientũ, ea um decemuiris coniunctim expediri solent: ac pro- p rea decretis subiiciuntur hæc verba, CON LA GIVN- T . Si consilium propter sententiarum discrepantiam, e tum reperire non potest, cumulantur Septemuiri; si n hac quidem ratione quicquam, propter dissidẽtium v ietatem, decerni potest, cogitur senatus vniuersus, v- b es explicatur: quod si salua maiestate Reipublicæ se- n us auctoritas non sufficere videatur, aut inter sese d ideant, id ab optimatum omnium cœtu constitui- t . id etiam olim Carthagini propemodum fieri con- suesse tradit Aristoteles [a]. Quæ igitur in optimatum aut popularibus imperiis senatus decreuit, ea optimates po- p ulusve iubet, si res ita postulabit: contra quam in mo- n chia fieri videmus: nam quo plus quisque Princeps s ere sibi videtur, eo minus à senatu consilium capit: sę- p s tamen senatus auctoritatem, vt sit res acceptior, ex- q rit: aut lites difficiles, aut quæ fere sunt inexplicabi- l , in senatu disceptari iubet.

Ista quidem ratione Tiberius Imperator senatum li- t us extra ordinem disceptandis occupauit, quo minus q eretur ereptam sibi de rebus grauioribus decernẽ- d potestatem. Nero rursus appellationes ad Principem, à enatu iudicari voluit. Ita sensim ex senatu curiam iu- d um effecit; cum tamen in libera Republica senatus n nquam, nisi iubẽte populo, aut de coniuratis [b] aduer- s Rempublicam iudicaret. Sic enim M. Tullius Ver- r n incusans; *Quo*, inquit, *confugient socii? quem implora- bunt? ad senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? n n est vsitatum, non est senatorium.* Atque in eo quidem f lunt plerique, qui quod senatores in quæstionibus p blicis aut soli, aut vna cum equitibus [c], aut cum Tri- b nis ærariis sorte duci vident, senatum iudicia tractare

a lib 2. c. 6. Polit.

b Polybius, lib. 6.

c Asconius Pædianus.

putant: aliud est enim ſenatum iudicare, aliud ſenator à Prætore quæſtionis ad iudicandū ſorte duci; curiaru & collegiorum varietas, ac munerum diuerſitas id eff cit. Neq; enim ſenatus ante Neronem ordinariā habu vlla de re iudicandi poteſtatem: at ne [a] Auguſtus quic ſenatum voluit de capite, deque fortunis ſenatorum iu dicare, tametſi Mecœnati æquū eſſe videretur. Ac tan etſi Tiberius [b] id faceret; extra ordinem tamen, nec a te Adrianum [c] ordinariæ iuriſdictionis in modum ſen tui tributum eſt, vt de ſenatorum capite iudicaret.

a *Dio. lib. 55.*
b *Tacit. lib. 3. & ſequent.*
c *Spartianus in Adriano.*

Ita quoque Philippus Bellus, ſenatui Francorum, q regibus adeſſe conſueuerat, & cum iis de Republica c ſilium capere, interdum etiam de cauſis grauioribus, e tra ordinem cognoſcere, ordinariam iuriſdictionem imperio dedit; ac Lutetiæ in prætorio Principis ius dic re, lege lata, iuſſit. Quo factum eſt vt ex ſenatu, curia dicum, ex prætorio, tribunal, decurſu temporis co tueretur: curia tamen *Parium* ſeu *Patritiorum Franci* iamnum appellatur; qui Pares à Ludouico iuniore Re primum inſtituti ſunt quantum quidem coniectura ſequi poſſumus; ex edicto Caroli V. regis, quo quid Matiſconenſem Comitem Franciæ Parem eſſe iubet, a no MCCCLIX. & eodem edicto declarat, Pares duodec ob eam cauſam eſſe creatos, vt cùm regibus pro Re blica conſilium capiant.

Ac tametſi plures ſunt Francorum curiæ eodem i perio ac poteſtate, litibus iudicandis conſtitutę, ſingu ri tamen appellatione vnaquæq; vtitur, puta, curia T loſatum, Rhotomagenſis, Burdegalenſis, Diuionen Gratianopolitana, Aquæſextiæ. Pariſienſis vero cu *Parlamentum*, ſine loci adiectione appellatur, tū in lit ad Regem, tū etiam in legibus & edictis. Sed Carolo Rege cum ſenatuſconſultū illud, quo Rex in curia Rh tomagenſi Principum ſuffragiis, imperio extra cura rem moderando idoneus ex lege Caroli V. renuntia eſt [d], curia Pariſiorum minime probaret; Rex adhuc i pubes curiam admonuit, vt litibus iudicandis ſolum

d *Auguſti 15. Anno 1563.*

tender

terleret, testatus Parisiorum curiam à maioribus suis ad l solum constitutam fuisse, non autem ad Regum au regni procurationem: leges autem ac edicta, quæ iussis t vt in Curia Parisiorum promulgarentur, ea publica mandauit: quod si quid minus æquum videretur, se acmoneri quidem velle; si tamen re intellecta legem pomulgari placuisset, eodem momento parere iussi. Curia regis edicto vehementer perturbata est; & qoniam iudicum duæ erant sententiæ æquales; vna, qæ edictum publicari vellet, altera quæ recusaret, curia rrsus Regem admonendum putauit, ne ad ea quæ iniqa viderentur probanda ac publicanda curia cogeretr. Rex iratus senatum quem *familiare consilium* seu *priuatum* appellari diximus, vocari iussit, eiusque auctorate senatusconsultum A.D. VIII. Kal. Octobr. factum e, quo quidē curia Parisiorum prohibetur, edicta, quę dinceps a principe publicanda mitterentur, in dubium ruocare. Id etiam antea Francisco Rege cautum erat, ano MDXXVIII. Sed Carolus IX. vt curiæ auctoritatm ac dignitatem minueret, acta curiæ postrema ad se eferri ac circumduci se p̄sente mandauit. Mortuo Carlo IX. consilium familiare seu priuatum, quod in infiitam senatorum multitudinem excreuerat, litib⁹ quoue iudicandis adeo impediri cœpit, vt nunc ordinaria ıria iudicum esse videatur: nā Henricus III. vt antea di, senatum nouum instituit, quod *consilium status* appeluit, pauciorum quam antea; quod intelligeret, prudēorum sententias non pondere, sed numero superari; uodque difficile semper fuerit, arcana quæ cum muls communicantur, latere posse, aut garrulos senatoes de senatu deiicere, nisi ad eum modum quo Atheienses, occultis scilicet suffragiis τῆς ἐκφυλλοφορίας. Roiani censores senatorem loquacem cum p̄petua ignoıinia, nisi populi iudicium subire mallet, senatu arceant: quamquam sæpe Romani censores nimia faciliate in senatum recipere, ac rursus nimia seueritate senau mouere consueuerant. Nam [a] Fabius Buteo Dictator

[a] Florus epit. 98.

ſupplendo ſenatui creatus, ſenatores CLXXVII. eode momento legit. Lentulus vero ac Gellius Cenſor LXIV. vna litura ſenatu mouerunt.

At præſtaret, in eũ ordinẽ, niſi virtute ac ſapientia pr ſtantẽ legere neminẽ, quam in ſummũ honoris gradu probos æque ac improbos euehere; deinde elatos præ piti ruina deturbare: quamquã id ſine ſeditione, aut ce te ſine perturbatione Reipublicę, ac imperantis dedec re fieri non poteſt. Certe quidẽ Anglorum ſenatus ſte iam annos CCCC. ex quo primũ Cantuarienſis ponti cis rogatione cõſtitutus eſt XV. ſenatorũ: nec video pl res XX. poſtea fuiſſe creatos quamquam his temporib vix duodecim numerantur. Floruit tamen ac floret leg bus & armis imperium illud eo ſenatorũ numero. Na eo fœdere quod inter Ludouicũ IX. Francorum, & He ricum I. Anglorum Regem ictum eſt, quo ſanctius eſſ ſenatores XVII. vna cum Principe iurati ſunt.

Non dubito in omni Republica pleroſque inani gl riæ cupiditate, vel gratia, vel impudentia, vel ſordibus pecunia, inuitis quodammodo Principibus ac popul ſancti ſenatus adita perrumpere; ſed his morbis occu poteſt, ſi lege Solonis vtamur. Is enim in ſenatum Are pagitarum neminem admitti voluit, præter eos qui p omnes honorum gradus ad altiſſimum Reipublicæ cu men, ſine vlla infamiæ labe, conſcendiſſent: ſic enim i dicabat, in eo ſenatu conſiſtere facile poſſe, qui ad pr cipites locos ac prærupta veluti ſaxa dubio aditu peru nire potuiſſent. Quare mirum videri nõ debet, ſi laus A reopagitarum ſenatus toto terrarum orbe claritate co ſpicua fulſit. Heluetii quidem montani, eos ſenatoria d gnitate frui patiuntur, qui ſummos in Republica mag ſtratus geſſerunt; ſed cum de rebus grauiſſimis delib randum eſt, licet vnicuique ſenatori duos treſve ciu quos arbitrio ſuo legere volet, in ſenatum ducere. Qu fit, vt plerunque qua ringenti aut quingenti ſenator quive ſententiæ ferendæ ius habeant, in ſenatum coga tur. Eſt autem multitudo ſapientibus conſiliis ſemp inimic

nica. Atq; hæc de numero ſenatorum. ¶ Dicamus deinceps de iis qui ſententias rogare debeant; & quibus de rebus deliberandum ſit. Principio quidem cõſulare munus erat, vt ſenatum de rebus agendis conſulerent, vnde Cõſules dicebantur: aut ſi Conſules ab vrbe abeſſent, morbove excuſarent, vrbanus Prætor more maiorum Cõſulari munere fungebatur [a]: ciuium ac peregrinorum rogationes excipiebat; legatos admittebat; literas ab Imperatoribus in ſenatu legebat; ſingulorum ſententias rogabat; ſenatus decreta præſcribi iubebat; ſenatum denique dimittebat. Apud Græcos eodem munere fungebatur *Prætor maximus*, qui Athenienſib. ἄρχων ἐπώνυμος dicebatur, ac cæteri deinceps vbi quiſq; renuntiatus eſſet: alibi σύγκλητοι ac πρόβουλοι; qui eodẽ fere munere fungebãtur, quo qui *Prouiſores* Rhaguſiis, *Aduocati* Venetis dicuntur; q quæ in ſenatu agenda, quibusve de reb. in ſenatu deliberandum ſit, proponere ſolent. At in omnib. fere Græcorum ciuitatib⁹, Prætor maximus per accenſum clara voce primum quemque, q Reipublicæ vtilia conſulere vellet, dicere iubebat: q Liuius [b] Græcis in more eſſe ſcribit, vbi agit de Achæis. Ætolorum vero conſuetudinem ſingularem, Imperator Achæorum Philopœmon vehemẽter laudabat [c]; ne ſcilicet is, qui q vtile ſibi videretur propoſuiſſet, ſententiæ ferendæ ius haberet. Ea res in popul ib. & optimatum imperiis ambitioſa decreta factioſorum hominum, qui alios in ſuam ſententiam pertrahere ſolent, quodammodo prohibere poteſt.

De iis qui ſentẽtias rogant in ſenatu.

a Cicero in epiſtolis de Cornuto prætore vrbano.

b lib. 32.

c Liuius li. 35.

Genuenſium vero morem probare non poſſum, vt Princeps quæ in ſenatu agenda ſint proponere ſolus poſſit. Eſt enim negotiorum multitudine fere ſemper obſeſſus, nec aditu facilis, vt ea quæ Reipublicæ vtilia ſint à ſingulis, & omnes omnium rationes ac ſenſus capere queat: & vt ingenio tantum valeat. Res eſt tamen periculi plena, vni ciuiũ tãtam poteſtatem tribui, vt quæ velit ad ſenatum ferre, aut à rerum vtilium cognitione & deliberatione cæteros prohibere poſſit. Illud etiam pernitioſum, tantæ auctoritatis eſſe ciuem vnum, qui pri-

primus ſententiam ferat, vt cæteri quæ ſentiant libe profiteri non audeant. At maiores noſtri longe alit rogantur enim ſententiæ cuiuſque à Rege ipſo, qui n modo Princeps, ſed etiam Rex eſt ſenatus; aut ab eo c Principi proximus eſt in ſenatu; ſed ita, vt ab infimis, c nec ſeſſionis, nec ſuffragii ius vllum, ſed aditum habe in ſenatum, ſententiæ prius exquirantur; ne potentio gratioſa oratio cæterorum minuat auctoritatem. Ita vt Principes aliorum argumentis ac rationibus collect optima queque ſequantur. Melius igitur nos quam H bręi, qui משיח מיפלא, aut Romani, apud quos Cõſul Pri cipem ſenatus, aut eum qui in annum ſequentem Cõ deſignatus eſſet, ſententiam rogabat: contra quam concione populi: nam priuatis [a] primum, deinde ma ſtratibus minoribus; tum maiorib. fiebat dicendi po ſtas: ne tenuiorum libertas magiſtratuum ac potentio auctoritate minueretur. Quod ſub tyrannis Principib ſenatu factum legimus: qui vt ſuarum crudelitatum libidinum auctorẽ haberent ſenatum, quæ fieri velle in ſenatu proponi curabant; id autẽ improbare capit fuiſſet. Iſta qdem vis eſt non rogandi ſenatum quæ vel ſed cogendi. Ex quo Plinius [b] iunior de Domitiano; *demus*, inquit, *curiam elinguem; in qua dicere quod velles, pe culoſum; quod nolles, miſerum eſſet*: quia vnus ſolus cenſet quod omnes ſequerentur. Traianum vero cum in cæ ris omnibus, tum in eo maxime laudat, quod eo roga ſententias libere dicere liceret, vinceretque ſenten non prima, ſed melior. At veterum Hebræorum mor Rex ab aditu ſenatus abſtinebat, ne aut ei quiſquam, ipſe cuiquam repugnaret: ſic enim tradunt in ſuis co mentariis.

a Dio lib. 38.

b In Paregyri co.

Optandũ etiã illud eſt, vt ieiuno ſenatu cõſilia cap tur: neq; n. ſatur quiſq̃ recte cõſiliũ dabit, vt prudente Philippo Cominio dictum. Certe quidem Salomo Pr cipes exſecratur eos, qui cum religioſo cultu ac rer ſublimium contemplatione mentem ſub auroram a re debeant, languentis & fractæ libidinis impotenti

cibatio

cib:ione saginant, ac nouis alimentis cupiditatum incen ia fouent. Hoc ille tribus verbis; *Væ*, inquit, *Principib: qui mane comedant*. Quæ res eo deteſtabilior eſt, quo ple que vino madefieri pulcerrimum putant. Quid n. fœ: us, quam vetus inſtitutum Germanorum, qui non nil nter pocula de rebus grauiſſimis cōſultarent; vt vel vni ſcuiuſque intimos [a] animorum ſenſus, cum vino incaluiſſent, aperirent; vel ad perſuadendum diſertiores fic:nt? ſed ab his moribus nunc longiſſime receſſerunt: ne ue enim poti de rebus quidem domeſticis ac priuatis ontrahere tutum eſſe putant; vt ea iudici cauſa ſuffici:, ad ea quæ geſſerunt infirmanda.

a In lib de moribus Germanorum.

;equitur vt de iis q̃ in ſenatu deliberanda ſint dicam. R nani quidem in ſenatu de religionibus primum, ac de ultu deorum agere conſueuerant; quaſi à rebus diuini omnium actionum humanarum initia duci, & in iiſdei terminari deberẽt. Certe Romani populos omnes, vt olybius [b] ipſe atheos ſcribit, religionum ac deorum cu & obſeruantia ſuperarunt, idemque ſtatuit, hac vn re maximum illud imperium à Romanis fundatũ ac p:opagatum fuiſſe. Sequitur vt poſt immortalis Dei cultum de reb. maximis, maximeque ad Rempublicam pti nentibus, decernatur; vt de bello ac pace: nam in vtroq; nn minus pernitioſa eſt exquiſita dilatio, quam delibratio præceps.

Quid in ſenatu, quibuſve de rebus deliberandum.

b lib 6. hiſtoriarum, qui eſt de domeſtica ac militari Romanorũ diſciplina.

In omnib. autem reb. q̃ in deliberationẽ cadunt, bene àpientib. ꝑcipitur, id nõ eſſe faciendum, ꝙ dubites iuſ m ſit necne. Eadem quoq; vtilium ac inutiliũ diiudicio eſſe debet: eſt n. fere ſemp alterum cum iuſtitia, alrum cum iniuria coniunctum; quod ſi abeſt omnis ini titiæ opinio, ne id quidem faciendum: quod niſi conſquamur, maius detrimentum allaturum ſit quam vtil futurum, ſi idipſum adipiſcamur. Sin commoda aut icommoda rerum agendarum perſpicua ſint: non dutandum, ac ne deliberandum quidem quid optãdum ſ aut fugiendum, Difficultas tamen grauior occurrit, ꝙm id quod in deliberationem cadit, plures ac maiores

vtilitates in speciem habere videtur, si idipsum cõseq
mur, quam incommoda quæ ad nos peruentura sin
eo careamus. Veterum tamen sententia verior est; *rei dubiarum, & quæ in casu positæ sunt, quoties agitur de R blica, nullum pondus esse oportere.* Quare prudentissimi c
que ita cauendum sibi putant, vt Principes quidem c
tatis, minime malos homines earum sententiarum, q
rum dubius est ac incertus euentus, auctores esse mal
quam seipsos; vt culpa vacare, si res male cesserit; at
prospere, laudem ferre possint. Quamquam nihil l
dabile debet aut præclare gestum videri, quod ab ex
pendeat; argumentis enim certissimis ac rationibus
portet, quare quidque agendum sit, non euentis doce
sapientem vero potius aduersos exitus metuere op
tet, quam sperare secundos. Nunquam igitur bonus
nator in fortunæ illecebris spem collocabit consilior
suorum; tametsi sæpe videat eorum, qui temere ad re
gendas aggrediuntur, exitus esse felices. Nam Theol
veteres qui fabulis sapientiam texerunt, Deam illam
fortunam appellabant, è consilio deorum arcere non
bitarunt, ne id quod à prudentia quæri debet, a tem
tate fortunæ expressum esse videatur. Nihil tamen sa
us laudari, nihil sæpius quam ex euentis consilia me
videmus. Quod si lege militari capitale est cõtra iuss
Imperatoris hostem lacessere, etiamsi certam victori
laturus sis : quanto capitalius est, in incerto casu sp
consiliorum ac Reipub. statum collocare.

Fortunam Theologi à consilio deorum arcere non dubitarunt.

Quare ne quid temere ac imprudenter in consilio
piendo decernatur, Thomas Maurus ea q̃ in delibe
tionem ventura sint, pridie in senatu proponi puta
portere: quod quidem probo, si de priuatorum qui
natui intersint commodis non agatur; alioqui tutius
eo ipso die de re proposita decerni, ne ambitiosi ho
nes recta consilia peruertant, & publica priuatis post
nant. Quod plerumque fit argumentorum ac ration
subtilitate potius, quam veritate; quæ lucet ipsa per
se, ac sua perspicuitate contenta est; perspicuitas aut

ai

gumentatione eleuatur. Eloquentiam quidem ad pociones adhibere, & aures imperitæ multitudinis ...nis suauitate permulcere: oculos etiam verborum ...ibus præstringere, ac rationum illecebris mentes ...amia & furore ad sanitatem perducere, non modo ...bile, verum etiam sæpe necesse est: sed hæc omnia ...il à senatu amouenda sunt, si modo ab iis senatori... quos dixi, id est, à sapientibus, consilia exquirantur. ...Iconica breuitate vtendum, vt sit omnibus dicendi ...c; ne quis orator cum in possessionem dicendi vene...natores optimos ac prudentes excludat: ac propte...eteri Areopagitarum senatuscõsulto, neç procemiis ..., nec epilogis vti.

Oratores arcendi à Senatu.

...atio v. sententiæ ferendæ occultis suffragiis, vt apud ...etos; aut locorũ mutatione, vt apud Romanos, mi...obari nõ potest: ac potissimum si plura sunt capita q̃ ...liberationẽ cadunt; quorum alia qdem probantur, ...eiiciuntur: in quo genere, *sententiam diuidere* opor... vt Latini loquuntur, & senatores sępius loco moue...: cum Veneti in eas difficultates delabuntur, occulta ...agia deserere, & clara voce sententiam ferre co...itur. quod etiam ab illis fieri solet, cum de capite, fama, ...ortunis omnib. iudicatur; quod quidẽ suffragiis oc...tis ac tabulis, quibus etiã Græcorum ac Latinorũ iu...es vtebantur, sine summa iniuria fieri non potest.

...enatus autem Reipublicæ tametsi certarum rerum ...sultationibus minime tenetur, illud tamẽ cauendũ, ...urisdictione implicari se patiatur, nisi de Principum ...ite ac fortunis omnibus, aut summorum magistra...m & curiarum controuersiæ; aut coniurata collegia ...npublicam, nisi occurratur, perturbare possę vide...ur. Itaque Tiberius ineunte [a] Imperio testatus est in ...atu, *se magistratuum ordinariam iurisdictionem ad co...iones traducere nolle.* Qui vero senatum litibus disce...ndis impediunt, rem senatu minime dignam faci... Debet enim senatus in iis quæ ad Rempublicam ...tinent, & in rebus grauissimis [b], non in minutis

a *Tranquill. in Tiberio*

b *Liuius li. 26. & Polybius lib. 6 senatum non nisi in grauissimis causis Reipublicæ occupari consueuisse.*

ac

ac leuibus controuersiis occupari. ¶ Restat ext
pars nostræ definitionis, qua diximus, *senatum ad i stitui oportere, vt iis qui Reipublicæ summam habent, con impertiri poßint. Consilium* diximus, ne imperium se vllum tribueremus. Si quærimus, an senatui vsquai perium detur, facti quæstio est; si vero, fieri debeai ne, omni dubitatione sublata, fieri oportere nega quoniam id salua maiestate non potest; ac multo n in monarchia, quam in populari aut optimatum Atque in eo quidem regis maiestas elucet, cum pc quæ cuiusque sententia in senatu melior, non nui sed pondere diiudicare. Quod si quis putet absur videri, minimeque dicere, cæteris quidem magistra omnib. imperium dari, Senatui vere denegari; cum rum magistratuum imperia controuersiæque à se diiudicentur; cogitare debet, necessarium magistra imperium tribui, sine quo nec res militaris, nec don ca administrari potest. Itaque leges de imperio ac iu ctione magistratuum feruntur, vt quatenus quisqu uibus imperare, quibusve de rebus iudicare debeai telligatur. Sed nusquam in Republica bene consti senatui imperium tributum fuisse videmus. Nec v iores nostri, nec Hispani nec item Angli, senatoribu risdictionem aut imperium vllum dederunt.

Sed nec senatus magistratuũ acta iudiciave abro aut rescindere possunt; nec vim vllam habent Sen consulta, nisi Princeps ipse, aut optimates, popul qui iura maiestatis habent, decreta senatus valere i ant. Itaque ad acta senatus Principis nomen & sanct monarchia solet adhiberi : nec absente Principe quam à senatu geri potest, nisi post à principe ratur beatur. Docuimus antea, Principis præsentia mag tuum & collegiorum omnium potestatem ac impe conquiescere, ac sustineri: quod si nulla potestas e natus absente principe, multo minus præsente, vbi futurum est imperium senatus? Si senatus litem d ptare ac finire per sese non potest, quonam moc

-d Reipublicæ statum pertinent definire possit? videmus ea quæ à senatu decreta sunt, ad Princi- -erri, aut si leuiora sunt, Principis tamen imperio, ac sigillo confirmari. Nec vero id nouum est; cum Clotario II. Endobaldus Comes Prætorianus se- -n haberet, vt consulta senatus ad regem perferret, vel reiiceret, vel probaret.

-d dubitatio maior est in popularibus & optimatũ -iis, potestas senatui dari debeat necne: cum Prin- -ac populi, vnius ac multorum tantum sit discrimẽ. -it enim Polybius, senatum Romanorum [a] ærarii [b] -nsationem habuisse, ac de pecuniis publicis statue- -tuisse; legatos magistratibus prouinciarum dedis- -umphos decreuisse; religiones probare aut impro- consueuisse: scribit enim Tertullianus, *nullius numi- -ltum Romanos sine Senatusconsulto suscepisse.* Quinet- maiestatis pœna tenebatur, qui rogationem vllam -opulum, sine senatus auctoritate, tulisset. Neque id -æ tantum, sed etiam Athenis capitale fuit. Itaque -asybulus & Androtio maiestatis accusati sunt, quod Senatusconsulto rogationes ad populum [c] tulissent. -e lex non modo omnium Græciæ ciuitatum com- -his [d], sed etiam his temporib. apud Venetos sanctis- -colitur. Quæ vt vera sint, non efficitur tamen, in se- -u imperium fuisse; sed consilium & auctoritatem; cũ -opuli potestate semper fuerit, ea quæ per senatum -reta fuissent, infirmare, vt Dionysius [e] Halicarnas- -s, aperte demonstrat; ac Liuius ipse, quoties hanc -mulam vsurpat, SENATVS DECREVIT, POPVLVS -SIT. vbi Festus Pompeius verborum significatione -titur, cum verbum *iussit*, interpretatur, *decreuit.* Est -m *Senatus decernere*, *populi iubere*: sic enim Liuius de -pione Africano; *Nutus eius pro decretis patrum, pro popu- -ssis esse.* Tribunorum quisque minimus, sola interces- -ne consulta senatus perrumpere poterat.

Antea docuimus argumentis ad assentiendum ne- -ariis, senatum ne minimis quidem magistratibus [f] impe-

a *lib. 6.*

b *Cicero in Vatinium.* *Ærarii dispẽsatio ita fuit penes senatum, vt nunquam à populo sit appetita.*

c *Plutarch. in Lysia. Demosthenes contra Androtionem.*

d *Aristot. lib. 4. de Republ.*

e *lib. 2.*

f *Liuius lib. 4. lib. 27. & 39.*

imperare potuisse: eo potissimum argumento, Romanorum *senatus decreuit, vt consul, si videretur,* *tionem ad populum ferret, ecquem vellet Dictatorem cre* *consul nollet, vt Prætor id faceret: si ne is quidem vel* *Tribunus rogaret: Consul rogationem ferre noluit, ac Præ* *senatui parere vetuit.* Si senatus tantum imperii hab quantum vel Consul, vel vnus ex Tribunis plebis, i ratione nunquam vteretur. Idem alibi: *Decreueru* *tres,* inquit, *vt M. Iunius Prætor vrbanus, si ei videret* *temuiros agro Samniti, Appuloque, quoad eius publicum* *metiendo diuidendoque crearet.* Quod si quis putet hæ ba, SI EI VIDERETVR, imperium significare, fal Nam Fuluius Consul, cum senatusconsultum le in hæc verba; *Integram rem ad senatum reiiceret, si ei vi* *tur*: interpretatus est, *quid magis è Republica duceret* *mationem sibi permissam*: agebatur autem de capite, d fortunis omnibus Campanorum; quorum partem sul posthabita senatus auctoritate securi percuti, pa sub hasta venire iussit. Magistratuum vero maiore Republica dignitatem fuisse, quam senatus, ex e paret, quod qui literas ad senatum populumq; R num darent, si magistratus complecterentur; ordi natu priores erant; vt planum est ex ipsis literarũ i ptionibus in hanc formulam: CN. *Plancus Imp. Co* *sign. S. P. D. Conss. Præt. Tribb. pleb. Senatui, populo,* *que Rom.* Oratorie igitur Cicero Vatinium prosci *Estne,* inquit, *patriæ certissimus parricida! ne hoc quidem* *tui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt legati e* *ordinis auctoritate darentur*: ac Liuianus [a] ille, cũ de tr phis agit: *Nunquam antea de triumpho per populum a* *semper æstimationem arbitriumque eius honoris penes sen* *fuisse, ne Reges quidem maiestatem eius ordinis imminuisse* torie agit, quia nulla res erat quæ senatui, magistrat gationem ad populum ferente, non adimeretur, v emplis antea docuimus.

a lib. 28.

Sed vtcunque senatus pro sua auctoritate co ta faceret, nihil tamen eorum quæ decreuisset, i

rar

...it exsequi poterat: at ne lictores quidem aut via-...quæ sunt magistratuum & imperii argumenta [a]; ...habuit senatus: magistratus patrum decreta, si eis ...etur, exsequi iubebant: nec facile in reprehẽsiones ...rebant, si quid ex auctoritate senatus imperarent. ...e cum senatus Cæsarem coercere nullo modo pos-...ud Senatusconsultum, quod extremis Reipublicę ...oribus fieri solebat, vsurpauit; VIDEANT *Consules ...eri magistratus, ne quid detrimenti capiat Respublica. ...enatusconsulto*, inquit Cæsar, *armati Consules*, &c. ...is verbis auctoritatem quidem in senatu, sed impe-... in magistratibus fuisse perspicuum est. At si tribu-...liquis Senatusconsulto intercederet, non modo ...tus auctoritas, sed Consulum quoque & aliorum ...stratuum imperia conquiescebant. Erant enim ali-... Tribuniplebis in limine senatus, ante quam adi-...lis in senatum ex lege Atinia pateret, ad quos Sena-...ecreta deferebantur; vt ea probarent, superposita ...a T; vel respuerent hoc verbo VETO [b]. Atque hi q-... Tribuniplebis popularis libertatis custodes libe-... intercessionem semper habuerũt, nisi lege lata po-...is negotium propositum Senatui, sublata interces-...e, omnino permitteret: vt Sempronia [c] rogatione ...m C. Gracchus ad plebem tulit, vt Senatui potestas ...et, eo anno de prouinciis consularibus decernendi, ...ata Tribunorum plebis intercessione: nam populus ...issime prouincias arbitrio suo magistratib. [d] dedit, si-...enatus auctoritate. Ærarii vero dispensationem pe-... senatũ fuisse video, sed quatenus & quamdiu plebi ...cuisset, id est precario: qui autem precario quid ha-...t, nihil suũ dicere possunt. Argumẽto sit, quod mili-...is vestes ex ærario publico dari placuit, Sẽpronia le-...ta sæpe Triumuiri Venetorũ, qui *Reipublicæ aduocati* ...ũtur, non modo sapientũ ac decemuirorũ, sed etiam ...at⁹ decretis intercedere possunt, & ad optimatũ cœ-...egotia tractãda pferre. ¶ Hic rursus obiiciatur, si nul-...uissẽt imperia senatus, nihil inter Senatusconsultũ & aucto-

a Gellius li. 14. cap. 12.

b Liuius libr. 4.

c Salustius in Iugurth. Cicero in prouinciis consularibus.

d Cicero pro lege Manilia. Appian libr. 1. Liuius li. 28.

auctoritatem interesset: hoc absurdum, illud igitur si senatores pauciores fuissent quadringentis, aut ducentis post legem Iuliam; nõ poterat Senatusco tum fieri; sed id quod paucioribus ducentis [a] placi *auctoritatem* appellabant: vt etiam rogatione Co Tribunitia interdictum erat Senatui quemquam bus soluere, nisi ducenti senatores senatui adessent vt vera sint, vti sunt, nõ tamen efficitur, imperiũ in tu fuisse. Est enim decretorum ea vis & natura, eti magistratibus ipsis interposita sint, vt nihil præter gnitionem præ se ferant: & quemadmodum sen iudicis nullius est ponderis ac momenti, nisi iussa tur; ita nec decreta Senatus vllam vim sine magis imperiis habuerunt.

Omnia vero Senatuscõsulta, quantũuis imperi gistratuũ confirmarentur, annua fuerũt; vt recte Dionysius [c] Halicarnasseus; non autẽ perpetua, vt Conanus [d]. Cur igitur, dicat aliquis, senatus trecẽ ues Romanos, q restabant, cæsa legione q̃ ad Rhe præsidii causa missa fuerat, Romam perductos nu fustibus cæsos securi percuti oportere decreuit, d tis necquicquam prouocantibus, ac intercedentib bunis plebis, leges sacratas violari? Agebatur milita sciplina, quæ nihil fere habet cum domesticis legi moribus commune. Deinde Senatus quidem cõsul imperio Consulari, cæsi sunt ciues. Præterea tan sceleris ad Rhegium admissi crudelitas & immar præsidiariis militibus, qui vrbẽ, quam ab hostium sionib. seruare debuerant, ipsi crudelissime diripu vt nulla suppliciorum magnitudo sufficere vide Quæ causę cum inciderant, legum apices ac subtil potissimũ inter armorũ strepitus, minus exaudieb

At quoties Senatus aut Consules ipsi iura m tis ac leges perrumpere conabantur, Tribuni ple tercedere solebant. Quod enim C. Cornelius trib plebis rogationem tulit ad populum, ne deincep tus contra libertatem populi, contraque iura mai

a *Dio, lib. 54.*

b *Asconius in Cornelianam.*

c *lib. 9.*

d *lib. 1. cap. de senatusconsultis.*

e *Valer. Max. lib. 5. Appianus lib. 1. bellorum ciuil.*

eret, ſatis ſignificat ſenatum ſæpe cõtra leges iura
ıris vſurpauiſſe [a]: *non tamen quid fiat, ſed quid fieri de-*
uendum. At ſenatum poſtremis temporibus ius fa-
tuiſſe conſtat [b]. Verum id quidem; ſed iam ſena
deſierat, ac potius curia quędam iudicum eſſe vi-
ır. Quanquã magiſtratus ipſi, Prætores inquam,
, atque adeo Iuriſconſulti, magnam partem Ro-
ıris confecerunt: ſed hæc ab arbitrio principis aut
pendebant; ſine cuius ſanctione ac iuſſu, nulla vis
gum aut edictorum, aut decretorum, aut iuris cõ-
. Cum igitur nulla ſit in populari, aut optimatum
o Senatus poteſtas, multo minus in monarchia
dicandum eſt: eoque minus quo Reges ſuæ maie-
ıra melius quam populi tueri ſolent.
ıod autem diximus, rogationem ad populum in-
to ſenatu ferre non licuiſſe, id quidem lege Po-
x Hortenſia cauebatur: ſemper tamen licuit in-
to ſenatu rogationes ad plebem ferre: ac tametſi
ornelia Conſulari, rogationem ad plebem incon-
enatu ferre vetitum eſſet, ea tamen lex paulo poſt
ata eſt lege [d] Pompeia. In quo plerique verbis po-
e plebis Romanę magna licentia abutuntur, ac po-
um Græci, & qui ſcriptores Græcos interpretan-
omanæ [e] antiquitatis immemores. Illud etiã anim-
ſione dignum eſt, quod magiſtratibus, etiamſi ro-
, quam ad populum laturi erant, Senatui diſplicuiſ-
oſtea quam ſenatum conſuluerant, ferre tamen li-
. Idem iudicandum eſt de eo quod Ioſephus tradit,
ſen vetuiſſe ne Rex inconſulto Senatu ac Pontifice
mo quicquã de Republica ſtatueret: quod nuſquã
diuina cauetur: ſi tamen ita caueretur, non propter-
eges Senatus aut Pontificis placita ſequi neceſſe ha-
nt, tametſi Romani Imperatores ſeipſos [f] *Principes ſui*
us appellarent, vel *ſocios,* vel etiam *indulgentiſſimos do-*
s, vt Tiberius [g] ineunte imperio ſenatores vocabat.
ntum vero principi, ſenatui, aut ſenatus principibus
eret, duobus verbis Plinius iunior ſignificat, vbi ſe-

a *Dio Xi[illegible], Aſcon. in Corneliana.m.*
b *l. non ambigitur, de legibus ff.*
c *Id autem ius conſtitutum dicitur, in l. in rerum. rerum amotarũ l Gallus, de liberis & poſthu. quod ab Iuriſconſultorũ auctoritate pẽdebat, Aufrerius in deciſio. Toloſan. q. 405. Bald. in l. humanum. de legib. C.*
d *Plutarch. in Pompeio.*
e *Appiani interpres li. primo* plebem *pro* populo *vertit. Hottom. in c 2. de Romanis ſenator.*
f *l. Ius ſenatorum. de dignitatibus, C.*
g *Tacitus.*

natus decreto quodam agit; *Voluntati tamen*, inquit, *pr cipis sui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque ol qui*. Nec vero senatores vsquam *magistratus* aut *curat* appellantur; qui nec singuli, nec vniuersi vllum impe habent: neque apud nos vlla lege aut edicto, vllove re diplomate, sed breui tabella sine sigillo, nudo tantū re chirographo senatores fiunt, ac Principis arbitrio sen mouentur: cæteri magistratus lege creantur, ac diplon te regia manu ac sigillo maiore confirmantur; nec pr cipis arbitrio, nec nisi capitali fraude contracta, & qu publico iudicio damnati, magistratu abdicare à princ coguntur.

Cur Senatus imperio vacare debeat.

Si quis exquirit quamobrem Senatus in Republ bene constituta debeat imperio vacare: hęc potissima tio est, quod senatus idem consiliorum arbiter ac R publicæ princeps esset; & quæ de bello, de pace, de le bus, de magistratibus, deque vniuersa Republica fieri portere censeret, eademque iuberet quæ censuisset, n la populi, vel optimatum, vel regis esset in Republica testas; sed ab vnius senatus arbitrio; nutu ac voluntat mnia penderent: quod salua maiestate fieri non pot Ex quo intelligitur eos qui imperium senatui tribu Reipublicæ interitum ac status euersionem moliri. I cum apud Venetos Decemuirorum consilium maio nostrorum ætate in iura maiestatis sensim inuaderet ge ab optimatibus lata omne imperium illis ademp est; ac ne quid sine Septemuiris de Republica statu interdictum. Eandē ob rem Sexuirorum, qui cum p cipe arcana imperii tractant, potestatem bimestrem placuit, tum vt plures ciues vicissim eo fruantur hor tum etiam ne diuturna imperia quibusdam inuade libertatis cupiditatem ingenerarent: mea tamen sen tia commodius est, senatores perpetuos esse; quales re Romanorum, Pharsaliorum, Massiliensium, L dæmoniorum, Areopagitarum; & his temporibus P norum, ac Geneuatum. qui enim tanta varietate in biles efficiunt, vt Veneti, Rhagusii, Lucenses, Gen

ses, N

Norinbergenſes; non modo ſenatus ſplēdorem obſcurant, ac Reipub. dignitatem labefactant, verumetiā Rempublicam in apertum diſcrimen coniiciunt, dū arcana promulgantur; ac nouis ſenatoribus rerum pręteritarum ignaris ſumma Reipublicæ gubernacula committuntur. Quod cum Florentinis valde periculoſum videretur, rogatione P. Soderini principis ſenatus in conſtituenda Republica cautum eſt, vt cum cæteri quidem ſenatores LXXX. ſemeſtres eſſent, qui Principes ſeu Imperatores in Republica fuiſſent, perpetuo manerent, vt ab iis noui ſenatores de ſtatu Reipublicæ commodius informentur. Genuenſes eandem legem in mutabili ſenatu ſeſe coguntur; qua ſcilicet perpetui ſenatores ſunt qui Reipublicæ principes ac ſyndici fuerunt. Melius tamen Raguſii quam Veneti, quorum exemplar in conſtituēda Republica ſecuti videntur: nam hi ſenatores quidem in ſingulos annos, nō tamen vniuerſos; hoc eſt ſimul ac ſemel, ſed viritim ac viciſſim mutant. Quod ſi tanta eſt honorum cupiditas, vt non aliter iis ſatisfieri poſſit, quā vt ciuibus omnibus in ſenatum viciſſim pateat aditus, Solonis factum imitari oportet: is enim populari ſtatu Athenienſium conſtituto, mutabilem Senatū quadringentorum ciuium in ſingulos annos conſtituit, ſanctius tamen conſilium Areopagitarum perpetuū fecit, vt vel ut fixo ac ſtabili cardine mobilis illa Senatus ac magiſtratuum omnium annua conuerſio quodammodo cohæreret. Atque hæc de Senatu dicta ſint; ſequitur vt de officialibus & curatoribus Reipublicæ dicamus.

De Officialibus & Curatoribus. Cap. II.

Cvm in vniuerſo iure publico multa ſint frugifera ac fructuoſa, tum vero de perſonis publicis diſputatio fructuoſiſſima ſemper viſa eſt: ac tametſi pleraque peruulgata de magiſtratibus & cōtrita putantur, fere tamen in abdita obſcuritate latent; quod, qui eo de genere diſſeruerunt, nihil perſpicue definiant. Igitur à de- *Officialium & Curatorū Reipublicæ diſcrimen.*

finitione auſpicandum opinor: *Officialis eſt publica pe… qua munus habet lege definitum. Curator, qui munus publ… extra ordinem ſine lege, imperantis arbitrio, gerit.* Pereg… verbis aut parũ Latinis, à quibus deſerimur, vtendi… bis eſt, ne verborum obſcuritate rei difficultas auge… Quanquam *Officialis* verbum terendo, Latinum pl… fecerunt; ac Paulus ipſe *Officia* [a] appellat *munera pu…* Tranquillum ſecutus.

a l. munus trib. de verb. signif.

Vt autem definitiones à nobis poſitæ clarius el… ſcant, perſonarum publicarum diſtributionem à c… arceſſere commodius eſt. *Perſonas publicas appello, qu… blicis muneribus incumbunt*: harum autem duo ſunt g… ra, alterum ſine imperio; alterum cum imperio con… ctum. Sine imperio ſunt, qui religiones & ſacra pul… curant (fuerunt etiam ſacra priuata quæ *familiaria* … bantur) vt pontifices ac ſacerdotes: item Senator… gati, quique iuſſis magiſtratuum ciues parere cogi… ſcribę, notarii, viatores, lictores, accenſi, cornicula… id genus alii; qui quod imperio vacant, *magiſtratuu… miniſtros* ſe ferunt; quibus omnibus munera ſunt le… & edictis comprehenſa. hos igitur *officiales* ſiue *offi… ſine imperio* appellemus. Et quoniam magiſtratuu… ſcriptione Reſpublica, ſeu lege agere, ſeu bellum g… ſeu imperare, ſeu iudicare, ſeu imperata exſequi o… at, vacare nullo modo poteſt, de toto officialium … re diſſeramus.

Reipublicæ principio à curatorib. regebãtur, an… magiſtratuũ ac legũ vis intelligeretur; *omnia*, inqu… ponius, *manu regia tenebantur*. Ariſtoteles quidẽ vn… genus ἀρχὰς [b] appellat, quos *magiſtratus* interpret… ἀρχὴν autẽ ſeu *magiſtratũ* definit, q conſilii public… ciorum, ac imperii particeps eſt: quod verbum ad eos … magiſtratus pertinet; quib. imperandi ius eſt. Eſt … Gręcis ἄρχειν, τὸ ἐπιτάττειν, id eſt, *imperare*; quod in ſ… viatores, ac cæteros magiſtratuum miniſtros con… nullo modo poteſt. Illud tamen in magiſtratus … tione ab Ariſtotele allata abſurdum videri poteſt …

b lib. 4. de Republ.

n sit consiliorum ac iudiciorum publicorum par-
,magistratus nomen non mereatur. quæ discipli-
.bi consentiant , nulli aut certe paucissimi sint in
blica magistratus,cum magna sit in Republica be-
nstituta senatorum raritas, quos tamen imperio
docuimus:& maximam partem precarium mu-
abere.

I:er iuriscõsultos qui recte magistratum definiat ha-
us certe neminem.Id n.Goueanus difficile semp si-
æ; ac Ferreto visum esse [a] testatus est : & certe in ea q̃ — a lib. 2. de iurisdict.
posuit definitione magistratus, errore labitur; *ma-
tum* n.definit,*potestatem populi Romani ordinariam*. At
tet definitiones esse vniuersorum; singularia v. nec
iri,nec vlla disciplina comprehendi possunt ; præ-
potestatis verbo magistratus prouinciales fere semp
ficantur,vt postea dicemus. Cuiacius [b] præter defi- — b In notis ca. I.
nem Aristotelis,tres allaturum se spopondit : sic e-
ille; *Magistratus*, inquit, *est persona publica quæ iurisdi-
i præest; vel quæ pro tribunali ius dicit : vel quæ iurisdictio-
ac iudicium publicum habet.* Ista quidem ratione qua-
futuræ sunt vnius & eiusdem rei definitiones ? quo
l est à Dialecticorum [c] præceptis ac doctrina, atque — c Aristot. lib. 6. Topi.
ab ipsa natura magis alienum; quę non patitur vni⁹
lures vna definitiones esse. Descriptiones quidem
uiusque innumerabiles sunt,quia rerum earum quę
que accidunt, καὶ τῶν συμβεβηκότων, infinita est multi-
:q̃ tamen rei vim ac naturam terminare nullo mo-
possunt. Istud quidem in arte ratiocinandi grauiter,
to grauius tamen in legitima scientia peccatur, quæ
gistratib. iuris initia,stirpem & originem ducere vi-
ır.Nam id quod in magistratibus primum ac præci-
m est,imperandi scilicet prohibendiq; potestas, ab
rib. definitionib. abest: magistratuum enim legati,&
ib. iurisdictio mandatur,ius dicere,ac pro tribunali
care ac decernere solent , non sunt magistratus ta-
n.Pontifices ipsi ius dicunt ac iudicant,& quidem p
unali. Cum enim Lentulus Pontifex de consecra-

tione domus Ciceronis, ad Senatum decreta coll pontificum, ac de lege Claudia referret, sic auspic est [a], *Pontifices religionis sunt iudices; legis, Senatus.* At que *veterum Romanorum, neque nostræ aut Arabum religi Pontifices vllam habent imperandi aut prohibendi potesta tametsi iudicia publica ac priuata exercent, in ius vocare, hendere, coercere, punire, sententias exsequi non possunt: viatores quidem aut lictores vllos habent.* Contra vero pe fit, vt is imperare possit, cui iudicandi potestas est emta: quod postea perspicuum faciemus. At quæ res [b] parricidii, quibusque extra ordinem iudicandi bat potestas, imperare, prohibere, in ius vocare, preh dere, coercere, iudicare denique poterant: neque tan magistratus dici poterant. Quæ cum ita sint, harum mnium definitionum nulla stare potest. Illud etiam nimaduersione dignum, quod ex his definitionib. gnã magistratuum, curatorum, ac ministrorum per bationem sequi necesse est, cum nulla distinctio ad beatur [c]. Carolus Sigonius, qui magistratus definiti diligenter inuestigasse videtur, in eo lapsus est, quod *gistratum definiat, qui rerum humanarum curam habet*; d de omnib. magistratib. iudicandi, imperandi, auspic & exsequendi potestatem tribuit. Deus opt. max. re humanarum procurationem gerit. At non debet la aut angustius definitio quam res quæ definiatur pa & in omnes respublicas, etiamsi auguriis & auspicii reant, magistratus descriptio in hac quam de Repub institutimus disciplina valere.

Diximus inprimis officiales omnes, seu magistratus rint, seu magistratuũ ministri, publicas esse personas hoc ipso à priuatis differunt; quod hi Reipublicę negoti implicantur: adiunximus ordinarium munus tractare curatorib', quos nostri *cõmissarios* appellant, distingui mus; hi enim muneri publico, sed extra ordinem in bunt: vt olim Dictatores, Quæstores parricidii, ac ri iudices extra ordinem à populo, rogante [d] mag tu dati. Postremo posuimus, ordinarium illud m

a Cicero in epistolis ad Atticum.

b l.2. de origine iuris.

c li.3.c.5. de iure preuin.

d in l.2 de orig. iur.s.

legem ita præscribi ac definiri: quia nisi lex in eá causam feratur, officialis non dicetur, sed curator. Atque id non modo his temporib. vbique fieri, sed olim Græcis æque ac Latinis factū videmus; cautiꝰ tamen ac vberius nostri principes minima q̃que munera, tum legib. ꝓmulgatis, tum etiam diplomatū varietate, q̃ sigillo ceræ viridis, ac sericeis funiculis viridi ac purpureo colore, tum etiā verborum discrimine à cæteris edictis q̃ temporaria sunt, secerni iubent. Curationum v. diplomata nec cera viridi, nec funiculis sericeis, nec formula perpetui temporis cōcepta sunt. Ac tametsi corporū & collegiorum iura principum beneficio constituta sunt; si tamen iudicum aut magistratuum eiusdem collegii numerum princeps augere velit, illud edicto fiat oportet: idq; etiamnum in vilissimis ac sordidissimis muneribꝰ, ꝗ publica sunt, sæpe fieri videmꝰ: plena sunt curiarum nostrarum acta, quibus factiones ac publicationes continentur.

Quod autem diximus, *leges de officiariis perpetuas esse*, ad muneris perpetuitatem spectat, etiamsi annui sint aut semestres, qui publicis munerib. incumbant. Romæ quidem omnes magistratus annui fuerunt lege Villia [a] præter censuram, q̃ in menses octodecim, tandem in quinquennium prorogari placuit; quia tantum munus breuiori tempore explicari non posset. Florentiæ semestres erant Senatores: Venetiis sexuiri sanctioris consilii bimestres: at etiam arcis Rhagusiæ præfectus post horas XIIII. abdicat præfectura; quæ perpetua quidem est, sed imperium præfecti cuiusq; diurnum. Omnia tamen hæc munera legibus definiuntur, non quia leges tabulis perscribi, aut in æs incidi, aut cereis plumbeisve sigillis, aut funiculis versicolorib. ac sericeis subornari oportet: quæ vt fidem faciant legum earum quæ feruntur, leges tamen nō efficiunt [b]: nullius enim populi leges sanctiores aut magis diuturnas fuisse videmus, quam quæ his omnibus caruerunt: leges inquam Lycurgi, quæ quod scribi prohiberentur [c] *Rhetras* appellarunt. Sic enim persuasum habuit, inuiolabiles ac diuturnas fore, si

a *Liuius li. 40.*

b *l. non figura. de actionib.*

animis ciuiũ,nõ tabulis, mentib. nõ libris, inſcriberẽ-tur. Athenienſes tamen *plebiſcita*,id eſt, ψηφίσματα, in reas tabulas inciſa ꝓ columnis pendere voluerunt;ne erroris ſpecie peccatum excuſaret.Cum n.centum ſe-tores conſcribi placuiſſet, Antigonidis ac Demetria tribuum acceſſione, lex ad populum [a] perlata eſt:q cæteris quoq; munerib.fieri cõſueuiſſe tradũtGręci ſ-ptores [b].Nec alio iure Romani vtebantur. Conſules creati ſunt lege Iunia [c]: Tribuniplebis, lege [d] Duillia vero alterum Conſulem plebeium creari placuiſſet, lege Licinia factum [e] eſt: Prætorem quoque vrbanu lege Sextia [f]: ſex item publicarum [g] quæſtionum Præt-res,lege Cornelia ac Bæbia.Infinitum ſit cætera perſe plenus eſt tamen Codicis Iuſtiniani liber prim⁹ ac du-decimus,quibus perſpicuum ſit,ſingulis officialib. ſi-gulas leges eſſe latas.

Plutarch. in Demetrio.

b *Demoſthenes, Iſæus. Plutarch.*
c *Dionyſius li. 4 Liuius lib.2.*
d *Dionyſ. Halicar. lib. 10. Liuius lib.3.*
e *Liuius lib, 6*
f *Liuius lib. 6.*
g *Liuius li. 40. Feſtus lib. 16. in voce Rogatio l.2. De orig. Iuris.*

Munus ordinariũ diximus;ꝓpterea ꝙ leges etiã de cu-tionib.ferebãtur ad populũ:id eſt,iuſſu populi magiſt-tu rogante,quã Romani *legẽ* [h] appellant:vt Gabinia le Pompeio homini priuato imperium in annos quinq extra ordiuem datum eſt,vt bellum contra Piratas ge-ret:& lege [i] Manilia contra Mithridatem. Et quonia bellum illud breui cõficiendum erat,nihil oportuit m-giſtratum, cuius ordinarium ac perpetuum munus e debet, creari,ſed extra ordinem huius belli conficien curam optimo Imperatori committi. Temp⁹ autem r-gatione Catuli definitum eſt annis quinq; bello Pira-co gerendo;vt ſi bellum diutius protraheretur,popul imperium Pompeio noua lege prorogaret, aut nouu ſubſtitueret imperatorem;ſin bellum illud citius con-ceretur,Pompeius imperio abdicaret. Huiuſmodi c-rationes extraordinarias, noſtri homines *commiſſio* appellant.Dictatura quoq; curatio fuit, non ordina poteſtas:quia Dictator nõ niſi extra ordinẽ ab Interre vel etiam à conſule ſine lege dicebatur, ſi res ita poſt laret: & quoniam creato Dictatore magiſtratus omn abdicabant, placuit imperium ei ſemeſtre dari; qu

h *li.1.tit.1. Inſtitut.*

i *Cicero pro lege Manilia.*

ſi n

negotium, cuius causa Dictator fiebat, citius confecisset imperio abdicabat. Nam Æmilius Mamercus Dictator creatus, vno die rē gessit, die sequenti abdicauit; testatus imperia diuturna sibi displicere.

Curationum autem omnium ea vis est, vt imperantis arbitrio reuocari, aut prorogari possint: ac tametsi curationes in popularibus & optimatum imperiis, stato tempore fere definiantur, in monarchia tamen & extraordinarium & precarium mun⁹ est nullo temporis interuallo definitum. In popularibus imperiis maius imperium curatori datum, breui temporis interuallo terminari necesse est, ne diuturna potestas ambitiosis hominibus tyrannidis affectandæ præbeat occasionem: nam propterea dictatura semestris erat, nec vlli vnquam in libera Republica, præterquam Furio Camillo, imperiū diutius prorogatum videmus: cum enim populus Decemuiris legib. ferendis extra ordinem cum annua summaq; potestate creasset, iisque in alterum annum imperium prorogasset, quousq; leges duodecim tabularum ex optimis quibusq; ciuitatum institutis selectæ fuissent, Decemuiri cōsuetudine imperandi, Reipublicæ libertatē oppressissent, nisi de manibus imperium illis, non sine magna perturbatione ciuitatis, ereptū esset. Quę res plebem excitauit ad creationem Tribunorum, vt libertatis custodes essent; & ex omnib. magistratibus, creato Dictatore, aliave potestate, extra ordinem soli imperium [a] retinerent. Aliter Florentini, qui fere sexto quoque anno decemuiros aut octouiros cum summa potestate, nullo imperii tempore definito, extra ordinem, Reipublicæ constituendæ causa creabant, quib. creatis, magistratus omnes abdicabant. Id autem hominibus imperandi cupidis Reipublicæ inuadendæ occasionem dedit. Periculosa est enim non modo in popularibus & optimatum imperiis, sed etiam in monarchia ipsa magistratuum omnium abdicatio: quod tamen in hoc imperio nunquam video contigisse, pręterquam Ioanne Rege ab Anglis capto: tunc enim Carolus V. regni procura-

[a] *Festus in verbo, optima lege.*

tionem à patre adeptus, quinquaginta curatores Reip blicæ constituendę fecit, vt de omnibus magistratib quibus potestas interim erat ademta, libera quæstio h beretur. Tunc fluctibus ac procellis seditiosorum hom num vehementer iactata est Respublica gubernatori destituta: sed hæc suo loco.

Vt autem planius magistratuum & curatorū discip na intelligatur, hos quidem precario, illos quasi cōm dato munere fungi putemus [a]: precarium autem semp repetere licet; commodatum non item, sed tempore d finito. Sic enim Tacitus lusit de Galba Imperatore occ so, cum trimestre imperium gessisset; *Precarium*, inqu *seni imperium breui transiturum*; non quia imperium pr cario haberet, sed quia ingrauescebat ætas iam sua; & c imperio minime idoneus videretur, id matura morte bi, etiam si occisus non esset, breui ereptum iri prospic bat. Curationes item omnes, etiamsi tempus definiatu confecta re, ante tempus desinunt. Extat in actis [b] Cur Parisiorum vetus decretum aduersus viatores; qui quu cum iudicibus quæstionum publicarum extra ordine Tricassium missi, post temp⁹ quæstionib. definitum m nus exercerent, eos curia abdicare iussit, cum officiari non esse iudicasset. Hic diutius hæreo; quod tametsi rum gerendarum vsu peritis facile videatur; cæteris t men nouum est: quinetiam Demostheni cum Æschi ob id tantum controuersia grauissima fuisse videtur. l rogatione ad populum à Ctesiphonte lata, vt aurea c rona Demosthenes in theatro, pro suis erga Rempubl meritis donaretur; ob id potissimum quod vrbis Atl narum arces ac mœnia reficienda ac sarcienda diligē curauisset: Æschines Demosthenis aduersarius omniu maximus, rogationi intercessit; causas intercessionis legibus conquisierat; quibus cauebatur prēmia laturi esse neminem, nisi qui gesti magistratus rationem p pulo reddidisset. Demosthenes, quod sua dignitas a batur, pro Ctesiphonte, vel potius pro corona, orat nem habuit omnium elegantissimam, cuius status vn

[a] l. & quia. de iurisdict.

[b] In libro cui titulus est, viatores.

vn s verbi significatione pene versatur, scilicet *quid sit ma stratus*, id est, ἀρχή. eum enim q sarta tecta curasset, in t τειχοποιὸν, οὐκ ἀρχὴν εἶναι, ἀλλ' ἐπιμέλειάν τινα καὶ διακονίαν esse docuit: Latini veteres *curationē*, q̄ videtur Tranq lus in Augusto *commissionē* appellare: *Admonebat*, inq , *Prætores, ne paterētur nomen suū commissionib. obsolefieri.* Ex quo intelligitur, mun⁹ illud publicū mœnium sarciēdum, nō ordinarium sed extraordinarium fuisse: quia n eſt perpetua murorum reficiendorum necessitas.

Mirum videri debet nemini, si Demosthenes munerū p licorum, magistratuum inquam & curatorum; differentiam tenuit; propterea quod in rebus agendis & in n dia Republica diutissime versatus esset. Aristoteles v o nusquam illa distinxit, vt nec cæteri quoque philosophi; qui tametsi de Republica scripserunt, quam ne digito quidem tractarunt, eos tamen Laertius quorum vitam describit, πάντας ἀπειρήκαλυς τῶν πολιτειῶν πραγμάτων fuisse iudicauit. Nec mirum cuiquam debet videri, si Carolus Sigonius ac Nicolaus Gruchius scriptis contrariis de imperio se mutuo impetiuerunt, nec seipsos explicauerunt; qui literas forenses ac senatorias non attigerant. I Caroli Magni legib. *curatores missi* appellantur, à mittendo. Germani *Skaken* veteri verbo vtebantur: vnde *Scacarium* curiam appellabant iudicum, qui extra ordinem in prouincias mittebantur.

Hic forsitan dicet aliquis, eos quos *iudices libellorū curiæ*, Castelli *commissarios Parisiorum* vocant, ordinariam potestatem habere; & quidem perpetuam legib. ac edictis comprehensam. Huic dubitationi satisfiet, si intelligant iudices libellorum vetere instituto curatores tantum fuisse, ac precarium imperium habuisse: sed vtilitatis publicæ causa perpetuum postea imperium illis tributum t, manente veteri appellatione, qua etiamnum *iudices* curiæ libellorum, *commissarii Parlamenti* dicuntur; quadati iudices, qui imperantis arbitrio reuocantur: at iudices curiæ libellorum ne ab ipso quidem Rege reuocari nunc possunt, nisi iudicio capitali damnati fuerint,

aut

aut sponte abdicarint: id enim Ludouici XI. lege cau tur; non quia magistratus curator esse non possit; nihil nim sæpius occurrit; sed quia non potest idem magistı tus eiusdem muneris curationem & magistratum sim ac semel obire. Neque enim mandata extra ordine quæ magistratibus dantur excitandæ iurisdictionis ca sa, *curationes* appellari debent, nisi tempus locusve iu ciorum [a] mutetur. Nec vero parui momenti res est, cu etiam Iurisconsultorum decretis planum sit, iudiciu non consistere, si iudex datus, quasi magistratus ordir rio iure cognitionem eius rei susceperit, quam extra c dinem iudicare debuisset: hoc tamen [b] ita verum est, rei cognitionem iure magistratus non haberet; alioq si cognitionum concursus erit, hoc est, si quasi iudex d tus, & magistratus de re proposita iudicare possit, orc naria magistrat' cognitio potior futura est: vt sua vi m gistratus iudice dato præstat, si vtriusque par est imp um: & [c] magistratuum acta firmiora sunt ac stabilior quæ extra ordinem explicantur.

Illud etiam perspicuum est, curationes q̃ magistrat imperium ac potestatem exhauriant, minus esse grati sas; nisi ad cōformandos magistratuum mores, ac sord eluēdas curationes suscipiātur: vt Venetiis quinto qu que anno, Geneuæ singulis annis fieri consueuit, ab quos *Syndicos* appellant, q repetundarum q̃stiones exe cent; quod quidem munus Athenis magistratibus orc nariis tributum erat: vt Romæ lege Bæbia, cum ant Quæstores iudicesve à populo extra ordinem darentu Fuit etiam gratiosa extra ordinem cognitio iudicui quos Vespasianus [d] Imperator dedit terminandis liti quæ bello ciuili in infinitum excreuerant, & quibus i dicandis vix omnium magistratuum ætas sufficere p tuisset. Memini Carolo IX. Rege Francorum decreta esse quæstionem extra ordinem, de agris dominicis publicis prouinciæ Normanorum [e]; iudicibusque c dinariis ereptam cognitionem: ac tametsi Rhotom gensis curia diu reluctaretur, iussis tamen iterum atq iteru

a l. 1. de variis cogn. Iacob. Butrigar in l. qui procuratorē in princ. de procurat. Lanfranc. in repet. c quoniam contra de prob. DD. in l. & quia. de iurisdict. Fel in c. licet, de offi. ordinarii. Angel. consil. 137.

b Bald. Ioan. Andr. Panor. Felin. Cardinal. in c cum ex officii de præscr. extra.

c Argum. l. 3. de militari testam l. societatem. §. arbitrorum. pro socio. & ibi. DD. Bal. in l si miles. de testament. milit. Felin. in d. c. cum ex officii.

d Tranquill. in Vespasian.

e Anno 1570.

m à Rege manantibus, paruit. Cum mihi procurationem regis gerenti de agris publicis, non modo cum curię prouincialis principibus, verumetiam cum vrbis Rhotomagensis & collegiorum omnium vnitate lites susceptas esse docuissem.

Sed vt planius & vberius totum genus curationum percipiatur; siue de prouinciis moderādis, siue de bello gerendo, siue de pecunia publica, siue de sartis tectis, siue iurisdictione agatur: curationes omnino vel à principe, vel à magistratibus, vel ab ipsis curatoribus à principe datis deriuātur: quartum nihil est. Rursus curatores dantur ex albo magistratuum aut priuatorum: si curatio ad magistratus dirigitur, aut negotium iure magistratus illi competit, aut ab officio alienum est. Itē curatio ex prouocationē datur; vel vt prouocationis ratio habeatur, seu princeps appelletur, qui iudicem dedit: seu magistratus cui iudicis dandi sit potestas; seu principis iussu magistratus extra ordinē de appellatione à iudicib[9] curatoribusve datis cognoscat. Interdū etiā iudices dātur ab eo iudice [a] quē princeps ipse extra ordinē iudicare iussit; si mādato id cōprehensum fuerit, litis instruendæ [b], nō tamē iudicandæ causa; aut instruendę ac iudicādæ, salua tamen exsecutione si prouocatum sit; aut denique iudices à magistratib. dātur, vt de iure, vel de facto, vel vtroq; cognoscāt; idq; cū imperio, vel sine imperio. Hæc distributio omnes curatorum formas cōplectitur. Id quidem in Republica Romanorum constat, magistratibus, Consulibus inquam, Prætoribus, Quæstoribus, imperium fuisse etiam procul ab vrbe, cum Italiæ finibus Romana ditio terminaretur: propagatis vero extra Italiam Imperii finibus, placuit curatores pro magistratibus, qui prouincias regerent, creari; q tametsi vno verbo *potestates* appellarentur, quia tamē pro Consulibus, pro Prætoribus, pro Quæstoribus prouincias suscipiebant, Proconsules, Proprætores, Proquæstores dicti sunt. Sic enim Liuius de Philone, qui primus omnium Romanorum, extra Italiam proconsulatū gessit: *Actum*

Diuisio curationum.

a l. à Iudice de iudic. C.

b *Authen. ad hæc, de iudiciis. C. cap. vt debitus. de appellat. c. super quæstionum. de offi. delegat. Io. Andr. in ea. cum Bertold. de re iudic. & ibi Panor. post Innocentium & Hostiensem. Bartol in l. more, de iurisd. Aufreri in decis. Capel Tolosa.*

Actum, inquit, cum Tribunis plebis est, ad populum ferrent cum Philo consulatu abiisset, pro Consule rem gereret. At cu imperium latissime proferri cœpisset, senatus fere se per prouincias decernebat iis, qui magistratu excess rant, qui vel comparabant inter se, vel sortiebantur pr uincias: nisi bellum grauissimum in prouincia geri op teret, tunc ad populum ferri consueuerat; vt forti ac st nuo Imperatori prouincia extra ordinem daretur. N Scipioni Africano, qui per ætatem magistratum adi sci non poterat, imperium extra ordinem, rogatic Tribunitia datum est, vt bellum in Hispania & in Af ca gereret; quo facilius Annibalem ab Italia reuocar Ita quoque Paulo Æmylio belli aduersus Perseum Macedonia gerendi, mandatum à populo imperium extra ordinem, & extra sortem. Item Pompeio con piratas imperium lege Gabinia, & contra Mithridat lege Manilia datum, iis omnibus, qui anno super magistratum gesserant, summotis. Id tamen rarius consueuerat, quia fere semper Consules, Prætores, Q stores magistratu defuncti, prouincias anno seque sortiebantur; nisi mutuo consensu inter se compar possent. Et quoniam sors belli contra Mithridatem rendi, Cornelio Sullæ obtigerat, P. Sulpitius Tribun plebis rogationem tulit, vt eadem prouincia Caio M rio extra sortem, summoto Sulla, daretur: qui re inte cta, cum legionibus Romam reuersus; funestissima si rum ciuium strage Vrbem primum, deinde totam liam fœdauit. Sic quoque Catoni Vticensi decreta prouincia aduersus Ptolemæum Cypri regem: qua p uincia suscepta Claudius se Catoni linguam euellisse ctabat, quæ contra extraordinarias potestates sempe bera fuisset. Interdum etiamsi sceleris cuiusdam imm nitas atrociorem cognitionem postularet, ad popul ferebatur, qui rem arbitrio Patrum permittebat: se tus vero iudices quæstionis dabat; vt cum L. Tibu prætor inter sicarios sordibus tribunal fœdissime inc nasset,[a] populus lege lata, iussit senatum inquirere:

[a] Cic. lib. 2 de finib.

na

nat s vero ad Cn. Scipionem quæstionē detulit. Ita quoqui Tiberius Augustus senatū de cædib. inter Nucerios ac Neapolitanos quærere iussit; senatus Consulib.[a] cognitionē mandauit. Quanquam si extra vrbē in Italia atrox aliquod scelus admissū diceretur, senatus iniussu populi quæstionis iudices dabat, vt[b] Polybius scribit. exemplū est apud Ciceronē in Claris oratoribus, de cæde crudelissima; cuius cognitionem senatus ad consules detulit.

Quibus exēplis propositis[c], perspicuum est eos quib. à principe populove, si modo iura maiestatis habent, extra ordinem quæstio mandatur, iudices dare posse: quod tamen nus verum est, nisi madato diserte comprehensum fuerit, ne iudex alius, quam qui à principe datus est, de re cognoscat: aut de iure[d] maiestatis agatur: nam cū legatio pacis actiones ac fœderis leges hostibus dicere permittitur, id alteri mandare non potest. Idem sentiēdum si de[e] capite, fama, ac fortunis omnibus agatur: iudicii quidem constitutio & quæstio mandari poterit; iudiciū ipsum non poterit, nisi iudex datus morbum, legitimāve absentiam excusaret. Iustinianus[f] tamen sanctius ac melius cauit, ne iudices à principe dati aliud aliis cōmitterent, præter litis instructiones: ac ne id quidem satis esse putauit, sed etiam iussit, iudices à principe lectos, de prouocatione ac instructione litium cognoscere. Sed in republica bene constituta, singulari rescripto singula mandata contineri oportet.

Cum autem plurima de toto genere curationum disputari possint, siue bellicis de rebus agatur, siue de vrbanis, summa tamen capita breui oratione percurram, ne videar infinitus. Illud inprimis constat, siue imperium, siue munus, siue mandatum quod curatoribus rerum agendarum seu commissariis datur, terminari mandantis[g] occasu, vel reuocatione[h] mandati, vel adeptione[i] imperii ac magistratus, ab eo cui quid mandatum est, si vtriusque par imperium esse cœperit: quia nunc alter alteri imperare non potest. Reuocatio vero quæ imperantis edicto rescriptove continetur, ad

a Tacit. lib. 1. &

b lib. 6.

c l. à iudice. de iudic. Cod.

d Bald. in l. 1. de iure aureorum. C. & in l. scripta. de precibus imperat.

e l. 1. de offic. eius cui mandat.

f Authen. ad hæc, de iudic. C. & super quæst. de offic. deleg. cap. sta. num. de rescriptis.

g l. si quis alicuius. §. morte. [illegible]

h l. iudicium soluitur de iudic. ff. l. & quia.

d iurisdict. one.

i d. l. iudicium soluitur.

ad eos etiam æque pertinet, qui mandatum iudiciu solutum ignorant [a], ac si cognitum haberent. Ac tan quæ gesta sunt reuocatione mandati secuta, inter tantum, qui sponte ac voluntate curatori paruerũt habitura sint, etiamsi mandatum solutum esse intel rent, aduersus alios vero, nihil omnino valeant sun [b] iure; ipsa tamen æquitas eos obligat, quousque cu res iudicesve dati, mãdatum reuocatione sciant es lutum. Vt enim [c] ante acceptum mandatum curato dexve datus nihil agit quod firmum ac stabile futu sit, etiamsi curia sibi commissa fuerit; eadem æquita cit, vt acta gesta valeant à iudice reuocato, nisi reu tionem sui plane intellexerit. Itaq; Celsus [d] acta præ prouinciæ valere putat, nisi se reuocatum intellexer tametsi pontifex Innocentius [e] aliud iudicandum p bat, si de capite vel fama quæratur; non [f] tamen in tentia permansit, vtcumq; summus princeps, & vtr iuris peritissimus esset; suis scriptis non maiorem q reliquis auctoritatem tribui oportere testatus est strorum vero regum actuarii ac primicerius ipse in r datis ac rescriptis quibus quid fieri mandatur, hæc v inscribere solent: A DIE QVA RESCRIPTVM SIGN CABITVR. Quæ si rescripto defuerint, intelliguntu men inesse.

Ita quoque morte [g] mandantis soluitur manda re integra; alioqui curator rei gerendæ præpositus gotium sibi creditum conficere potest, dum id fi ne fraude [h]: fraus autem legi fit quoties curator quidem à viatore, aut accepto rescripto, sed alit certo scit principem mortuum rebus integris, ag men; res integra non est, quæ salua Republica, saluc priuatorum iure, seu de publicis, seu de priuatis r agitur, à curatore deseri non potest: siue princeps, magistratus [i] mandauerit. Res integra non est in bel acies instructæ fuerint; nec falso exercitu Imper

a c. dudum, de prabendis. cap. penult. eod cap. ex literis, de offic deleg. Felin. in cap ceterum.
b Imol. Tanor. Butrio. Felin in d cap. cæterum.
c in curia Romana decis. Rotæ in nouis 459. Archidiacon. in cap sæpe, de offic deleg.
d l. si forte, de offic præsid.
e Innocent in cap. qualiter, de accusation. quem Bart sequitur, in l. Barbarius, de offic. prætor. nu. 18. Rom in l. is cui, de verbor. obligat Cardin. cons 115. Rom. sing 60.
f Innocent, in cap. ex conquestione, de restit. spoliat. Archidia. in cap 3. de probat.
g l & quia, de iurisdict. Ioan. Andr. Bald. Imol H. st nsis, Tanor in cap. cum venissent, de testibus. Ang. in l. 1. de iurisdict. Baldus in dict. l. & quia. l. inter. l. si quis alicui l. mandatum. mandati.
h argum. l. eius si certum. & l si ego § 1. de iure dotium.
i l. venditor. de iudic. cap. 2. de offic. deleg. l. vbi captum, de iudic.

rece

tui canere possit: prælium committere debet [a], et- principem intelligat mortuum esse; aut vetitum, prælium committat: res integra non est, si seditio po- oorta aliter sedari non potest, quam si de auctori- supplicium sumatur; id exsequendum est, deinde pendum [b], inquit Iurisconsultus: tametsi prius aut interdictum imperantis interuenerit. Sed re- a Principum iurisdictionis causa, quas nostri *iusti- *ras* appellant, longe differunt ab iis quæ singulari à principe imperantur; quas vulgus forense, *literas* appellant: harum enim mortuo principe nulla vis læ vero suam vim retinent; nec principis occasu ro- mittunt: sæpe tamen successor imperii ratum ha- d, quod alterius iussu confectum est, etiamsi reinte- mortuus esset: eoque magis si vtiliter gesta res est; d magistratui aduersus curatorem iudicemve à se n [c] minime liceret. Atque hæc de toto genere cu- um dicta sint.

agistratuum vero potestas ac imperiū morte prin- nō terminatur; tametsi more maiorum, apud nos, us omnia publica munera curationis in modum ac ario dari cōsueuerant, mortuo rege sustinētur quo- modo actiones curiarum maiorum: nā mortuo Lu- ico XI. Rege curia Parisiorum decreuit, vt publicis eribus incumberetur, dum interim mandata noui gis acciperentur, vt antea vetere senatusconsulto de- um erat, anno MCCCLXXX. At curia Tolosatum Ca- o VII. Rege mortuo, sibi vacationē quidem ab omni sdictione indixit, quousq; rescriptum à rege accepis- si quid tamen incideret quod curiæ auctoritate ege- ideretur, id curiæ iussis ac edictis factum iri, sine vlla gis appellatione. In quo maiestas principis agebatur: n nemini dubium est, antiquissima huius imperii le- d est, Salica, proximo cuiq; stirpis regiæ mortuo rege ra deberi: ac regia potestate prius vti, quam initiat[9] t in curia Parisiorum pridem [d] iudicatum est, contra m nonnulli temere scripserunt. quamobrem nō de-

[a] l. nam & seruus, § si viuo, de negot. gestis.

[b] l filio, § hi autem, de iniusto rupto.

[c] l. obseruare, de offic. proconsul. c. a. ex parte decani, de rescript. Molin tit. de censibus, n consuetud Paris. § 52. glos. num. 131.

[d] Anno 1491. 19. April.

buit curia Tolosatum de principis imperio ac maie[s] dubitare: qui si nullus tunc fuisset, ne ipsa quidem c vllam potestatem haberet. Aliud iudicandum erat, [s]ges optare ac populo creare liceret, vt in Polonia, Da Pannonia; vbi mortuis regibus imperii maiestas ad pulum recasura sit: tunc magistratus non *principis* v tur appellatione in interregno, quia rex nullus est quasi à senatu populoq; imperium haberent, legiti actus ac munera quiq; sua obeunt, propter vim leg imperii, quod magistratuum proprium est: curatore ro iudicesve dati, mortuo principe imperium reti nullo modo possunt; quia nihil ex vi legis aut ordin potestatis gerunt: non quia curationes odiosæ[a], m stratuum vero munera gratiosa sint: est enim (vt a docuimus) sæpe curatio gratior ac Reipublicæ vtili ordinaria potestas. Quod enim curia Parisiorum iu uit[b], rescripta iussave regis parem, mortuo rege, r re potestatem, quam viuo ac spirante habuissent; i rum est, si cœpta res & inchoata sit.

a DD. in ea. fin. de offic. deleg & in cap. gratum. eod. Bart. in l. 1. de iudic. Cuneus, Albericus, Castrensis, Bald. in d. l. eius, qui certum.

b Anno 1581. 6. Octob.

Quare si magistratuum potestas est annua, & an pus magistratui definitum rex intermoriatur; mag tus tamé continuata potestate, legis actiones, siue atis, siue reb. integris, exsequetur; quia potestas eiu ge perpetua, non auté à rescripto temperario penc prius legem abrogari necesse est, quã magistratui statem. Cum enim Tribunos militum potestate c ri, propter patrum ac plebis dissidia, creari placuis prius creatio Consulum repeti potuit, quam Lici ge Tribunatus illa potestas de republica tolleret nostra ætate cum duos curiæ Parisiorum præsides bo curiæ demere placuisset, nõ quidem ipsis erep testas est; id n. nolentibus sine iudicio capitali fie poterat; sed in posterum ne in mortuorum locum substituerẽtur, lege[d] sancitum est: nostri *suppressione* pellant, vt ea quæ Carolo IX. Rege est[e] omnium stratuum, qui ab imperio Francisci regis aui creat rant: lata lex est rogantibus omnium ordinum l

c Anno 1544.

d In actis curiæ rege Francisco, fol 95. verso, & fol. 99.

e Anno 1560.

...d Aureliorum conuentus cõformandæ Reipubli... ...usa conuocati fuerant.

...sępe fit, vt vnus vna lege magistratus fiat; sępius et... ...lures: vt viatores sexaginta vna lege creati sunt à ...cisco [a] I. rege; & Prætores iudiciorum publicorum ...iuersa Gallia vno creati sunt & eodem [b] momento; ...antea Prætor idem publicorum ac priuatorum iu... ...sset. At non modo scribas curiarum, sed etiam mi... ...s eius officiales creari placuit lege lata [c]; vt minima ...; munera, quę in Republica Romana seruis sine le... ...ipsis magistratibus mandari consueuerant. Nec sa... ...lege magistratus ac cęteros officiales creari; sed et... ...uccessoribus rescripto singulari ad testificationem ...ti magistratus opus est, non tamen noua lege. Inde ...rescripta curationum ad magistratum aliquem, pu... ...Prætorem Parisiorum, vel mortuo Prætore ad suc... ...rem [d] in eadem Prætura pertineant; quia princeps ...stratum, non personam eligit: sin cuiusquam dele... ...sit persona, cuius nomen rescripto comprehensum ...it, eo mortuo successor in eodem magistratu cura... ...de defungi non potest; quia princeps non magistra... ...sed personæ delectum [e] habuit.

...oc etiã differunt curationes ab officiis, ꝙ hæc latis... ...patent; curationes vero angustissimis finibus cõti... ...tur, q̃ multa magistratuum religioni relinquuntur! q̃ ...ta æquitati [f] permissa! curatori nihil extra rescriptũ ...t, eoq; minus si de Republica, de fœderibus, de pa... ...ctionibus, de finib. imperii, de principis dignitate a... ...r; in quib. explicãdis mandatũ egredi capitale est. In... ...lum legatorum mandatis hæc clausula subiicitur; SI ...D *amplius fieri oporteat, pro locorum, temporum ac perso... ...um varietate curabit legatus*: vel ea q̃ est apud Æschinẽ ...sua legatione, VT *legati pro sua prudẽtia, quæ è Republica ...udicabunt, exsequantur*: non pertinet ad ea, quæ non ...r quã singulari mandato debẽt explicari, hoc est, ad ...era concipienda, aut conuellenda; sed ad ea tantum ...his leuiora videbuntur: nam si quid largiendum

a *Anno 1544.*

b *Anno 1527.*

c 1544.

d *Bartol. in l. terminato. de fructibus & litium expensis. C. Panor. in ca. 1. quod metus; Felin. in c. quoniam, de offic. deleg.*

e *arg. l. inter artifices, de solut.*

f *l. penult. de iustitia l. restituendum, de pœnis.*

hostibus est aut sociis, quo imperium eorum cum I
publicæ incômodo pferatur, id legatis sine mãdato
gulari non licet: at ne procuratori quidem, cui cæte
mnia credita fuerint libera solutaq; agẽdi potestat
licet tamen de re aliena quicquam largiri, aut acc
ferre, ac ne iusiurandum quidem suscipere, aut ref
sine singulari [a] mandato; quanto minus in Repul
licebit? rata quidem haberi possunt [b] quæ sine man
gesta fuerunt; iure tamen sine mandato fieri neque

At tametsi priuatis in reb. mandato recte paruiss
terpretamur eos qui, vberius ac melius quã iussi fue
negotium gesserunt, in publicis tamen non eadem
mur interpretatione: miles enim qui hostem inuas
magister equitum qui prælium conseruit, tametsi v
victor opima spolia de hostib. retulerit [c], capitali ta
pœna obligãtur, si vetante imperatore id fecerint.
enim præclarius vnquam aut sempiterna gloria di
fieri potuit, quam à Fabio equitum magistro Papir
ctatoris factum est? is enim viginti millia hostium
ciuibus tantum amissis internecioni dedit, sed qu
tante Dictatore in hostem inuaserat, capitis postu
est, nec aliter quam Dictatore placato populi pre
supplicium euasit. Itaq; C. Cæsar [d] Silanum legatu
cte ac prudenter fecisse scribit, quod manus cum
non conseruisset, tametsi victoriam certam relatu
deretur: quia *nihil debuit*, inquit, *contra iussum impe
tentare.* At ne duci quidem exercitus iniusso, nisi
riam relaturum se certo sciat, aut vrgentibus vndi
stium copiis, prælium inire licet, quanto minus v
imperatore? Ac tametsi Paulus Termæus tribun
litum Gallici exercitus ab hostibus captus fuisset
citu fuso ac prostrato; is tamen qui triumpharat
acceptus est ab Hispanis, quod Belgia in Francoru
testatem ventura fuisse videretur, nisi fecisset.

Hæc ad eos pertinent, qui aut legati sunt, aut al
imperio tenentur: non autem de iis quibus propt
imperii ac magistratus bellum gerere licet; vt C

a l. contra, §. vlt. de pactis. l. transactionis, de transact. l. mãdato, de procur. l. procurator tutorum eod. l. iusiurandum. §. vlt. de iureiurando. l. 3 de acceptilat.
b l. quãsi de spe. . . ., de minoribus. vbi b. . . l. penult. rem ratam l. hoc iure, de regu l. vlt ad Maced. n. Cod.
c l. 2. de re militari.
d lib. 2. belli ciuilis.

it legatis abſente Conſule, vt etiam apud nos ma-
militum, vel eo abſente antiquiori Mareſcallo: iis
quam indictum eſt bellum, omnia quæ bello ge-
neceſſaria ſunt, voluntate arbitrioq; ſuo regere fas
e hoſtem laceſſere, ſiue prælium conſerere, ſiue ar-
ſidere, ſiue hoſtium caſtra inuadere; niſi à principe
beantur. Vrbes v. captas hoſtesve abductos dimit-
.ut pacem inire iniuſſi non debent: tametſi in po-
ib. imperiis hæc ad viuum reſecari nequeunt; ſed o-
fere Imperatores per ſeſe obeunt, quæ in monar-
b vnius principis arbitrio pendent: quia facilius eſt
quam omnium; principis, quam multitudinis, ex-
re voluntatem.

ique videmus non modo belli gerendi, ſed etiam
n omnium poteſtatem à populo Romano impera-
us ſæpe tributam: vt cum aduerſus Hetruſcos bellū
pportuit; *Omnium rerum*, inquit Liuius [a], *arbitrium &*
itu, & à populo, & à collega, Fabio conſuli permiſſum. I-
[b] alibi, *Initio liberum pacis ac belli arbitrium permiſſum.*
tamē intererat inter eos qui ex vi magiſtratus, & e-
ui accepto extra ordinem imperio bellum gererent;
d magiſtratuum acta ratihabitione non egerent, niſi
d factum eſſet, quod ad populi maieſtatem pertine-
: cæterorum vero actiones ratas haberi ſenatu popu-
e neceſſe fuit, ſi quid vltra mandatum feciſſent. Nam
mpeio belli aduerſus Mithridatem gerendi data po-
tas eſt; aliis tamen principibus ac populis bellum in-
it; regibus nonnullis ſceptra dedit; quibuſdam ade-
it; largatione agrorum ac pecuniarum quos voluit, lo-
pletauit: quæ omnia vt ſenatus rata haberet, ſæpiſſime
tit: cum tamen id obtinere non facile poſſet, affinita-
n ac ſocietatem cum Cæſare contraxit, vt mutuis opi-
s & gratia ſeipſos aduerſus [c] accuſationes inimicorum
ilius tuerentur.

Quod ſi qs dicat belli rerumq; agendarū ſummā Pō-
i arbitrio ac voluntati pmiſſam, nec ratihabitione op⁹
ſſe, fallitur. nam huiuſmodi verba quæ reſcriptis con-

a lib. 10.

b lib. 32.

c Dio & Plutarch. in Pompeio.

tinentur; EIVS ARBITRIO, VOLVNTATI, P[...]DENTIÆ, RELIGIONI PERMITTIMVS, sic [a] inter[...]tari oportet, vt optimus ac prudentissimus quisque fa[...]ret, ita vt Reipublicæ vtilitatib. & commodis cauea[...] in quo genere si quid peccatur, id Reipublicæ præs[...] oportet, nec vllus est erroris aut imperitiæ excusatio[...] locus: potissimum in iis, qui non oblatam sed quæsit[...] non delatam sed extortam, curationem acceperunt: [...]nim in priuatis ac leuibus negotiis, qui mandatum et[...] gratuitum suscepit, imperitiam aut errorem excu[...] non potest; quænam in Republica gerenda excusatio[...]tura est?

a l. in venditione, §. de tempore. l. hæc venditio. de contrahend. emt. l. creditor, §. Lucius. mandati.

b l. 1. §. fideiussor, mandati.

Et vt plenius curationũ ac officiorum vis ac diffe[...]tia percipiatur, placet veterum Romanorum exem[...] vti, & ea cum nostris conferre. Sic n. Festus scribit: *Cu[...]perio esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim a populo [...]batur imperium*: nos *commissionem expressam* appellamu[...] ne magistratus honore; quem qui adeptus est, imper[...] quoque dicitur esse adeptus: quia magistratus ab [...]perio diuidi non potest. Nam cum Hannibal Vr[...] obsideret, *placuit*, inquit Liuius, *omnes qui Dictat[...] Consules, Censoresve fuissent: cum imperio esse, donec reces[...] hostis à muris*: id est, imperium illis tributum est e[...] ordinem sine magistratu, ad Vrbis tuendæ procura[...]nem. Ita M. Tullius de Cæsare Octauiano, *Demu[...]* quit, *imperium Cæsari, sine quo res militaris geri non p[...]* quia Octauianus adhuc adolescens, nec per leges m[...]stratum adipisci, nec legiones ducere, multo minus [...] imperio mun[us] imperatorium obire poterat, Cicero [...]det vt cura belli gerendi cum imperio illi extra ordi[...]detur, qui locus Sigonium & Gruchium exercuit ve[...]menter. Neque enim Cicero, si Octauianus Consul [...] Prætor fuisset, his verbis vteretur; quia iure magistr[...] imperium habuisset. Magistratuum vero & Curator[...] creandorum ratio, non solum munere, sed etiam ro[...]di forma differunt: nam magistratus creari solebãt e[...]gibus antea latis, magistratu populum ita rogante, Q[...]

...int CONSVLES FIERI: in curatorib. vero his ver-...ELLENT IVBERENT *vt huic imperium esset*: vt antea [a] ...Scipione Africano diximus, cum per ætatem magi-...m adipisci non posset. Itaq: Cicero in Rullum, O-...nquit, *potestates, imperia, curationes, ab vniuerso populo* ...*ci conuenit*. Potestatis verbo, *magistratus prouinciales*, ...oprie sic dicebantur, intellexit: Imperia vero, ad e-...ibus vrbani magistratus ordinario iure, vel extra-...ario munera cum imperādi potestate cōcedebant: ...iones, ad ea munera quoque pertinent, quæ etiam ...nperio tribuuntur. Oratorie tamen Cicero, vt cau-...eruiret, quia maxima pars magistratuum ac cura-...n non ab vniuerso populo, sed à plebe semotis pa-..., ac tributis, non centuriatis comitiis fiebant; vt an-...ocuimus: nā Imperator proprie dicitur de eo cuius ...s exercitus parere tenetur: Dux autem de eo qui ꝙ ...ius est & militaris disciplinæ perit⁹, aciem instruit, ... metatur, arces obsidet, imperatore tamē inferior ...a Cicero bellum duce Xanthippo Lacedæmonio, ...ratore vero Asdrubale, contra Romanos in Africa ...scribit. Idē de Pōpeio; *Toties*, inquit, *Imperator ante-*...*niles*. Verbū autem *Curationis* eos omnes complecti, [b] ...ine magistratu mun⁹ publicum gerunt, docet Cice-...Idem, *transfero*, inquit, *in magistratus, curationes, sacer-*...*t*, nam his trib. omnia fere munera publica comple-...est. Ita Vlpianus quoque curatorem Reipublicæ di-...: à magistratu diuisit, tum in eo libro quem de cura-... Reipublicæ scripsit, tum alibi sæpissime [c]. Græci λο-...ν appellant: qui mulctā dicere non poterat [d], id quod ...ib. magistratibus licuisse antea docuimus.

...Omnes autē Curationes in magistrat⁹ abeunt: quoti-...rdinariū munus lege lata fit ex eo, ꝙ antea extra or-...m gerebatur. id nostræ Reipublicæ exemplis docui-.... Romanorum exemplum est de tribunis militum ...antea curationis in modum à Cōsulibus fiebant: sed ...o ab vrbe condita CDXLII. rogatione tribunorum [e] ...is lata lex est, vt munus ordinarium esset, & populi

Dd 4 bene-

a *Liuius li. 24.*

b *Verrina quarta.*

c *l. 1 §. graui. l. 3. §. primo, & penult. de administr. rerum ad ciuit. l. magistratus reipubl. l. curator. eod l. 7. de offic. procons. l. 1. & 2. de operib. publicis l. 2. & 17. de vsuris. l. vlt. de munerib & l. penult. de collegiis. l. 5 § hæc verba. quod vi aut clam.*

d *l. curator de modo mulcta.* c.

e *Liuius lib. 9.*

beneficio tribueretur: quod postea semper fieri con uit, nisi tam graue bellum impenderet, vt extra ordi tribunus militum legi oporteret: vt in bello Maced co aduersus Perseum Regem, Licinius & Cassius C sules rogationem ad populum tulerunt, vt eo anno[a] buni militum à Consulibus legerentur: vti factum e ta quoque Cõsules, Prætores, ac cæteri magistratus uos ex familia, viatores, scribas, accensos, cornicul arbitrio suo legere consueuerant, vt in hoc imperi ctum est vsque ad Philippi Belli ætatem; qui Prætor prouinciarum viatores creandi potestatem ademit tamen qui prædiatoriam iurisdictionem haberent, tores & actuarios sibi creare permisit[b]. Nec ita pr id est, maiorum nostrorum ætate, Procurator fisci a catos, qui principis causas agerent, arbitrio suo le consueuerat: nunc vt magistratus ordinarii à prin creantur. Atque hæc de officiariis & curatoribus ir uersum dicta sint; sequitur vt de magistratib⁹, & qu iusque propria sint, explicemus.

a *Liuius li. 42.*

b *In actis ratiociniorum.*

De magistratibus. CAP. III.

MAGISTRATVS *est Officialis qui publicum rium habet.* Parum refert quibus verbis, si L desint, vtamur, modo rem teneamus. Officialem g esse diximus personarum publicarum, quæ munus narium lege definitum habent: Curatorem vero p cam personam, quæ mun⁹ publicum extra ordinem perantis arbitrio gerit. Prius erat, vt de curatorib. c de officialib. diceremus; cum illi prius exstiterint, q legibus vllis vteremur. Nam principum voluntas, v nutus, pro legibus initio fuerunt: ab iis enim curat domi ac militiæ manare ac precario dari; ab iisdem trio suo reuocari consueuerant. Illud est quod[c] Po nius scribit, *manu regia principio Romanorum Rem cam gubernari ac teneri, nec legibus vti consueuisse.* quidem Iosephus, optimus antiquitatis interpres, lib

c *l. 2. de orig. iur.*

n originem ab vltimo principio repetens, in libris
ſus Apionem Gramaticum, docuit, Moyſen pri-
omnium mortalium leges ſcripſiſſe. At ne quingé-
o quidem poſt anno verbum legis exaudiebatur:
nento ſit, quod Homerus tot ac tam multis libris
ſcripſit; nuſquam νόμον verbum vſurpauit. Quare
ſe fuit omnibus curatorib. committi, cum ſine le-
ordinaria imperia, munera, poteſtates conſtitui nõ
erint; nec principes ſe legib. teneri paterentur, quo
s quæ vellent arbitratu ſuo ſtatuerent; arbitrium
n illud ac ſumma poteſtas legib. imminui videtur,
s magiſtratui imperium certis cõditionib. ac tem-
. fiuendum datur; ſi quidem niſi poteſtate abuta-
dimi non poſſit. Quamobrem noſtri principes, qui
uæ maieſtatis nulla ratione minui patiuntur, in mã-
is magiſtratibus adhuc vetere clauſula vti ſolent;
AD NOBIS VIDEBITVR; quia quidem precarium, nõ
narium imperium ſignificatur: tametſi videtur ina-
a clauſula in hoc imperio; cum Ludouici XI. lege
naria munera ſemel à principe ex legibus tributa, in-
ante tempus, niſi fraudem capitalem admiſerint, a-
non poſſint. Eadem lex eſt omnium pene ciuita-
ac Rerumpublicarum communis: ſed ea clauſula,
etiamnum principes in tribuendis honorib. ac im-
iis vtuntur, ſignificat omnia imperia extra ordinem à
ib. olim precario data fuiſſe: quod Rebuſpublicis vti-
t necne, ſuo loco differetur.

Sed prius definitionem magiſtratus à nobis allatã ſuis
nderibus exigamus. Officialem in genere collocaui-
s, propterea quod omnes magiſtratus officiales ſunt;
n item omnes officiarii, magiſtratus: hoc igitur maxi-
inter ſe differunt, quod hi quidem imperium habẽt;
non ſemper. Græci melius, qui ἀρχὰς & ἄρχοντας vo-
t magiſtratus, id eſt, *imperantes*; παρὰ τὸ ἄρχειν, quod
imperare ac *edicere*. Latini magiſtratus, quaſi *magi-
s*, vocant, id eſt, moderatores ac duces. Dictator ve-
in maxima poteſtate conſtitutus, *magiſter populi* dice-

a Festus in verbo Optima lege.

batur [a]: nam *Dictatoris* vox, imperatorem significat, qu *edictator*: est autem *edicere* nihil aliud quam iubere, magistratus proprium est: sunt enim *edicta, magistratu iussa*: vt scribit Varro in libris De lingua Latina, si mod auctor est. sed quisquis est, nō debuit Dictatorem int pretari, quod ab interrege diceretur: nam ea ratione n gister equitum Dictator quoq; vocandus esset, cum à ctatore diceretur: nec *dictatorē* sed *dictatum* appellare porteret. Melius ergo Dionysius Halicarnasseus Va nis domesticus, qui Dictatorem quasi *edictatorem*, id imperatorem, appellari scribit: ac propterea *Populi ma ster* dicebatur.

b Lib.3. Polit. καὶ μάλιστα ἐπιτάττειν. idest, imperare.
c Lib.4. Polit.

Superi⁹ dixim⁹ definitionē magistratus ab Iuris in pretibus & ab ipso Aristotele allatam, stare nullo mo posse: in eo tamen nobis cū Aristotele cōuenit [b], ꝙ vn imperium magistratui tribuimus. Idē tamen eos om quos *Officiales* dicim⁹, ipse ἀρχὰς appellat [c]; nomine fi cet ꝓprio magistratuum quibus imperium est in Re blica; quos partem facit ἀναγκαίως partem περὶ κόσμ εὐταξίαν, γυναικονόμους, παιδονόμους; deinde magistratuū ministros, viatores inquam, scribas, lictores, actuar enumerat; quos ipse magistratuum complectitur app latione; qui tametsi imperio vacant, imperii tamen ticipes esse scribit, his verbis [d], τῆς ἀρχῆς μετέχοντας. A hæret ac dubitat, num iudices & oratores veniant m stratuum appellatione, cum ab imperio deferantur; dubitationes magnam in hac disciplina perturbation pepererunt. At M. Cato cum viatores, actuarios & bas plecteret [e]; *Vos*, inquit, *vestræ conditionis memores decuit, nec magistratus, sed ministros vos esse.* Hebræi verbo iudicum שופטים publicas personas quæ imperi habent complectuntur: cæteros שוטרים, id est, *minist* vocant. De oratorib. seu concionatoribus, quos ipse κλησιαστὰς vocat, cum imperio vacarent, nemini dubi est eos magistratus non fuisse; sed quæ incommoda R publicæ aut vtilia viderentur, suadere aut dissuadere tueuisse: quod Athenis priuato cuiq; licebat [f], modo

d Initio lib. 3. Polit.

e Plutarch. in Catone Vticensi.

f Plutarch. in Phocione.

n

uinquagesimum attigisset; cæteris vero iubente
atu. Romæ nemini fas erat ad populum oratio-
ibere, nisi concessu magistratus. Quod de iudici-
bitat, magistratus sint necne, facile est ad expli-
n, si demus iudicũ allatã ab Iustiniano [a] diuisionẽ
bi cohærere: partem n. iudicum magistratus esse,
ne magistratu esse scribit. Eorum igitur qui par-
sunt publici muneris, q̃ lege definiatur, id est of-
m, quosdam magistratus esse, qui scilicet imperiũ
nt; cæteros magistratuum ministros appellari cõ-
Ea diuisio necessaria visa nobis est, vt negationes,
m partitionem vitiant, effugeremus. Imperatores
ib. ministros magistratuum, qui imperio carent,
ne *officiales* [b] appellant. Sed quoniã verborum in-
boramus, verbũ illud de toto genere dici cõmo-
portere iudicauimus, tum vt verbo ministrorum
ur suo loco; tum etiã vt hãc disciplinam ad vsum
em, senatoriũ ac militarem accõmodaremus: nõ
arios appellamus populari verbo, qui muneribus
is & ordinariis incumbunt, siue imperium habe-
e ab imperio destituantur.

s q̃dẽ interpretes [c] nostri, Acursiũ secuti [d], curato-
agistratuũ rationẽ ita; quia Romanorũ antiquita-
nores minus intelligerent, sæpissime cõfuderunt.
tratuum quatuor genera statuunt; *illustres, spectabi-*
issimos, perfectissimos, quib. merum imperium tribu-
Quanquã *Patritios*, qui cæteris [e] omnibus dignitate
nderant, omiserunt, & *Augustales*, qui clarissimis
ores erant. Hos enim [f] gradus honorum consti-
stinianus; *Patritii, Illustres, Spectabiles, Augustales,*
imi, siue *Speciosi, & Perfectissimi*: quæ in [g] priuatos
eque conueniunt atq; in ipsos magistratus. Quod
quibusdam [h] tribuunt sine munere dignitatem,
mitibus & Marchionibus, quos tamen impe-
c iurisdictionem habere confitentur: huius opi-
s leuitas à se ipsa confutata, non desiderat ora-
m meam, nec item illud quod gymnasiarcham
iuris-

a In Authen. de iudicib.

b lib. 1. & 12. C. Iustin.

c Bart. in Authent. vt ab illustri. constit. 23. Bal. in l. 1. de offic. eius cui. nu. 4.

d Accurs. in d. l. 1. de offic. eius.

e l. 1. de proximis sacrorum scrinior. C. l. 29. de vsuru. C.

f lib. 12. C. & in Authen. vt ab illustri.

g l. Speciosus. de verbor. sign.

h Bart. in l. nec magistratibus. de iniuriis.

a Bart. in l. omnes populi, de iustitia.

b l. 1. si quis ius dicenti.

c l. cum ab eo, ad l. iul.

d l. 1. l. dies. §. duo, de damno infecto ff.

e l. iubere, de iurisdict.

f l. 1. l. dies. §. ubi, de damno.

g l. ius dandi, de tutor. dat.

h l. ea quae, ad mun. et, al.

iurisdictionem in discipulos habere putant[a]: quod qu dem si demus, magna perturbatio publici ac priuati iu sequatur necesse est. Alexander Imolensis, Iuris omn um suæ ætatis peritissimus, propi⁹ abest à vera magistr tus definitione quam cæteri, cum magistratus eos tan esse statuat, qui sunt ordinarii iudices: sed ne id quide satis est. Etenim magistratus etiam dicitur is cui impe um est sine iurisdictione; vt Censores ac tribuni plebi contra vero iurisdictionem habent ordinariam pleriq sine imperio, sine viatore, sine lictore: vt olim quider & vbique nunc pontifices, qui de rebus sacris, sanctis, religiosis iudicant. *Pontifices*, inquit Lentulus, *religion sunt iudices; legis, Senatus*. Ex quibus perspicuum fit, eam de imperio ac iurisdictione est, deque magistratibus d sputationem, nó esse ab interpretum riuulis, sed ab ips iurisconsultorum ac historicorum fontibus hauriédam Scribit enim Vlpianus,[b] omnibus magistratibus, præter quam duumuiris, licere suam iurisdictionem pœnali iu dicio tueri; quod non modo ad mulctam pertinet, se etiam ad manus [c] iniectionem.

Hic tamen dicat aliquis, magistratuum appellation venire quoq; Duumuiros; alioq frustra exciperentur[d]. dé tamé negat, iurisdictionem Duumuiros habuisse, a vllam litium cognitionem, præter quam [e] quod pot rant in possessionem mittere ac iubere cauere; quæ m gis imperium sapere, quam iurisdictionem videtur. Ha Vlpianus; qui etiam in eo genere causarum Duumuir Prætoris iurisdictionem exercuisse scribit [f]: quonia dilatio periculosa videretur, si ad Prætorem iri oport ret. Ob eam causam tutoris [g] dandi potestatem feceru Duumuiris, si tenues essent pupillorum fortunę. Ex qu planum fit nihil eos iure sui magistratus, sed Prætor tantum iurisdictionis partem habuisse precario. Qui v ro mandatam aut precariam habent iurisdictionem, n hil suum dicere possunt. Siue igitur Duumuirorum p testas in imperio, siue in iurisdictione tantum posita fu rit, vt[h] Paulus velle videtur, precaria certe fuit. Ex qu

inic

itelligitur, Duumuiros magistratus non fuisse. Qui autem imperium ac iurisdictionem habent, & vocare, & prehendere, & iudicio pœnali iurisdictionem tueri, & iudicata exsequi possunt. Quibus imperium est sine iurisdictione, prehendere quidem licet, cætera non licent.

Atq; in eo fallunt, qui quod antiqua lege Ateria Tarpia[a] magistratibus omnib. mulctæ dicendæ facta[b] potestas est, iudicium magistratib. omnib. fuisse arbitrãtur. Nam si mulcta publici iudicii causa diceretur à magistratu, puta à Tribunoplebis, licuit aut mulctam dependere sine causæ cognitione; aut ad populum prouocare, vbi certatio mulctæ fiebat, vt sæpe videre est apud Liuium[c]; quod factum est lege[d] Icilia; quia mulcta non quidem per sese infamiam[e] irrogaret, sed ex causa publici criminis; vt ictus fustium nõ minuit existimationem, sed causa. Quodsi mulcta diceretur ei, qui magistratui se vocanti non pareret, aut rogatus non responderet, aut ex alia causa quæ dignitatem non violaret, magistratui licebat pignoribus captis mulctam exsequi extra prouocationem; quia Tarpeia lege, modus mulctarum magistratibus erat definitus, vt ciues inobedientes coerceri posset illæso statu. Erat autem mulcta minima, vna ouis; maxima, duo boues, aut oues xxx. quæ quod ꝓ varietate pecudum grauiorem aut leuiorem efficerent pœnam, aut difficilius in Vrbem agi & curari possent, æstimari placuit ouem quidem decem assibus, bouem centum assibus, id est, totidem æris pondo. Sed postea auctis opib. ac finibus imperii propagatis, extraordinariæ mulctæ inuectæ sunt, si causa grauior occurrisset: vt de Fuluio scribit Liuius[f], quod se Prętore aduersus hostes exercitus in fugam conuersus esset, & initium fugæ à Prętore ortum fuisse diceretur; Tribuniplebis mulctam triginta millium æris Fuluio dixerunt; cum antea suprema mulcta esset duo boues, aut oues xxx.

Et quoniam huc nos oratio deduxit, Agellius nobis est ab errore purgandus. Is enim in Noctibus Atticiis[g] scribit, mulctam supremã fuisse triginta boum, vel ouiũ duo-

a Anno ab V. Cond. 297.
b Dionys. Halicarn. ass. li. 8. Gell. li. 11. cap. 1. Festus lib. 14. in voce Peculat.
c lib. 25. triginta millia æris mulcta dicta est Fuluio à magistratu.
d Dionys. lib. 7. Cicero Philip. 2.
e l. 2. de modo mulcta. Cod.
f lib. 25.
g lib. 11. cap. 1.

duorum: ex quo colligit, maiorem in Italia boum qu ouium copiam exstitisse; ac propterea *Italiam* dic fuisse; Ἰταλὸς enim Græcis ac Varroni *vitulus* seu *bos* d tur. At Dionysius [a] Halicarnasseus Varronis domest lege Tarpeia mulctam omnib. magistratibus, cum an Consulibus tantũ liceret, permissam fuisse scribit: mc tamen lege definitum, ne scilicet amplius quã duos l ues, aut oues triginta ad summum, mulcta egrederet Consimili errore peccat Festus [b] Pompeius, iisdem v bis, quibus Agellius: vt alter alterius ductu & auctc tate lapsus esse videatur. vterque etiam scribit olim oı [c] masculino genere dici: quod nusquã reperias, tame boues genere fœminino vsurpari videamus, sed fieri p tuit, vt *duos oues* pro *duos boues* legerent. At ne quis pu in Romanis antiquitatibus Dionysio Halicarnasseo h mini Græco plus à me tribui, quam Agellio, quam F sto Romanis ciuibus, ipsi à se refelluntur. Nam vterq confitetur [d] minimam mulctam fuisse vnius ouis; ma mam triginta boum aut duorum ouium, oportuisse gitur minimam mulctam vnius bouis exstitisse. Nec tamen video in Romanarum antiquitatum peruesti tione, quem Dionysio Halicarnasseo anteferre deb mus, excepto Varrone, cuius hic domesticus fuit ac miliaris, & ex eius fontibus optima quæq; hausit: n bros qui de lingua Latina circũferuntur, nõ esse Var nis, tũ ineptiæ declarãt, tũ etiã ꝙ in illis legitur, *mulct* per antiphrasin dici: Agellius vero scribit, Varronem bro vno & vicesimo Rerum humanarum, mulctam v bum Sabinũ appellare; sed posteriores Grãmaticos antiphrasin dici putare: quo argumento perspicuum eos libros non esse Varronis. Hæc tamen quæ de pe rum æstimatione diximus, auctoritate Demetrii Pha rei confirmantur. Is enim scriptum reliquit arge drachmã legib. Solonis cõstitutã fuisse iis qui lupam cidissent; qui vero lupum, quinq; drachmas: drachm autem ouis precium exstitisse; quinque vero drachr bouis vnius; quod lupa facilius ouem capit, lu robust

[a] lib. 10.

[b] In verbo peculat.

[c] Gellius li. 11. c. 1. Festus in ver. Ouem, & in verbo Ouibus, & in verbo Peculatus.

[d] Festus in verbo Ouibus, & in verbo Peculatus.

tolistior bouem. ex quo planum est, etiam in ipsa Attica oues triplo viliores, quam in Italia fuisse: nam fere decem asses seu denarius drachmæ præponderat.

Alius item est error apud Agellium eodem loco, vbi mulctā quæ *suprema* dicitur, in singulos dies dictam fuisse tradit. demendum est verbum *dies*: lex enim voluit à singulis ciuibus, si plures ex eodem delicto tenerentur, non posse grauiorem mulctam exigi, alioqui non licuisset eodem die magistratibus, si plures peccassent, sæpius mulctare: ex quo scelerum impunitas & magistratuum cōtemtus sequeretur. Argumento sit illud exemplum Agellii, *Marco Terentio quando neque citatus respondit, neque excusatus est, ego ei ouem mulctam dico.* Alius item error est apud Festum [a], vbi legem de mulcta T. Menenium Lanatum & Sestium Capitolinum Consules sanxisse scribit: est enim inauditum à Consulibus leges sanciri: nā lex ea lata est anno CCXCVII. ab V. C. quo Sp. Tarpeius & A. Aterius Consules creati sunt: sed sexto post anno T. Menenius & P. Sestius Capitolinus consules, rogationem ad populum tulerunt, vt pecudum mulcta ære æstimaretur, decussi vel decem æris pondo in singulas oues, cētum in singulos boues. Quod vero solis consulibus mulctam dicere licuisse Dionysius scribit, mirum videri non debet, cum eo tempore quo lata lex est, nec Prætor, nec Ædilis Curulis quisquam esset creatus. Cicero cum Platonis exemplo scriberet leges Reipublicæ illius, quam cogitatiōne sibi finxerat, de magistratibus ita cauit [b]; *Magistratus nec obedientem ciuem mulcta, vinculis, verberibusve coercento, ni par maiorve potestas, populusue prohibeßit, ad quos prouocatio esto. Cum magistrat⁹ iudicaßit interrogaßitve, per populū mulcta certatio esto.* Idem paulo post, *Omnes magistratus auspicium iudiciumve habento.* Qui putant easdem leges fuisse Romanorum, quas apud Cicerone̅ videmus, errore labuntur: postea docebimus, non omnes magistratus iudiciū habuisse: id tamen Ciceroni vtile visum est. ¶ Iurisconsulti vero, non modo iis magistratib. qui suo iure habeāt, sed etiam

[a] In verbo Peculatus.

[b] li. 3. De legib.

a l. vlt. §. qui mandatum, de offic. eius cui.

b Cicero ad Atticum, li. 4.

c l. 1. de ventre inspiciendo.

d in epistola 69. & 163. 164. 165.

e lib. 7. c 43.

f Authen. de sanctissimus episcopis. §. si quis. l repetita, de episcopis & cleric. C.

g in d. Authentica, & in l. repetita.

h Gallus aduocatus fisci, part. 5. q. 276.

i cap. cum episcopus, de offic. ordin. li 6. c. nouimus, de ver. signif.

k notat Gallus q. 275. & 363. parte 5.

l Gallus q. 276.

m edicto remonstrantis facto.

etiam qui aliis acceptum ferant iurisdictionem, ea‹ que necessaria putant, sine quibus [a] iurisdictio ina‹ ac inutilis futura, id est, imperium quod iurisdiction‹ hærere dicitur. Ex quo sequitur, Pontifices, qui imp‹ cauerunt, iurisdictione propria caruisse, cognitio‹ tantum, seu notionem, habuisse. Nam quod Lent‹ Pontifex in Senatu dixit, *Pontifices religionis* [b] *iudi*‹ *isse, legis Senatum*, eo pertinet, vt perinde illis, cum‹ ritur de religionibus, ac cæteris in sua [c] arte peritis‹ di oporteat, aut vt iudices dati, seu ad facti quæstio‹ nudam, qui proprie *recuperatores*, seu ad æquitati‹ gnitionem, qui verius *arbitri* iure dati, non tamen e‹ promisso: sæpe tamen *iudices* appellantur. Itaque V‹ les quæ pudicitiam prostituerant, semper à Pretori‹ banis apud Liuium coerceri videmus, à Pontific‹ nunquam: & cum Publius Clodius Pompeia C‹ stuprum inferre in templo Bonæ Deæ conaretur, ‹ tus frequens de violatis religionibus quæstione‹ creuit. Nascentis vero Christianæ religionis ‹ pontifices Christianos ne minimam quidem vlli‹ iurisdictionem aut cognitionem in sacerdotes ipso‹ buisse testis est Augustinus [d], testis Nicephorus [e] ‹ stis Iustinianus [f], qui tamen illis cognitionem in s‹ dinis homines concessit [g]. Nec maiores nostri po‹ cibus vllam imperii partem tribui voluerunt: i‹ sæpissime curia Parisiorum suis decretis testatum‹ quit. [h]

Cur ergo, dicet aliquis, tribunalia, mulctas, carc‹ quæstiones pontificibus [i] permitti videmus? qui‹ nisi imperium & quidē merum significāt? At etiam ‹ lippus [k] Bellus, ac Ludouicus Belli F. Parisiorum p‹ prehensionem in sua diœcesi permiserunt. Ego ve‹ periora illa in vocatione quidem, non in imperio ‹ ri statuo, quia magistratuum exsecutio est: eodem ‹ momento adempta est prehensio pontifici Parisio‹ quo fuerat concessa; idque Senatusconsulto [l]. ac ta‹ nō ita pridem Henricus II. ex impietatis causa [m] pr‹ sic‹

n omnibus Pontificibus dedisset, paulo post tamē la abrogata est. At etiam Pontifices ipsi suis decre- llam rei vllius exsecutionē habere se profitētur [b]. niio quidem intra tribunalis ac subselliorum fi- ptaque permissa illis est apud nos, dum tamen vl- ne progrediantur [c]. Et cum multæ contra leges te- à pontificibus nostris decernerentur, curia Pari- n liberam vniuscuiusque prouocationem suscepit: tiam vocatio illis est erepta, quam ipsi *citationem* appellant. Exstat enim Senatusconsultum vetus, Parisiorum pontifex [d] grauiter mulctatus est, cum catione vteretur. Cum autem iurisiurandi ac nu- violati specie, omnem pontifices apud nos omni- ene rerum cognitionem ad se pertraxissent (nam nder [e] Imolensis iusiurandum sufficere putauit ad endam pontificibus iurisdictionem) curiæ maiores urandi causa, cognitionem vllam suscipere vetue- Tandem etiam interdicta illis est possessionum de dotiis cognitio; idque post diuturnas acerbissimas- contentiones, Martini V. pontificis Romani decre- utum, quod adhuc exstat in archiuis publicis [f]. At lispani [g] quidem ecclesiæ Romanæ acerrimi vindi- episcopos publica aut priuata vlla iudicia tractare erunt, nisi quæ religionis & sacrorum causa susci- tur: in qua sententia video fuisse Felinum vtriusque bonum auctorem [h], qui pontificia decreta subtilis- interpretatur.

c tametsi decreta [i] q̄dā ambitiosa pl⁹ auctoritatis ac estatis pōtifici Romano, quā omnib. principibus ac ulis tribuant; ipse tamē [k] Innocentius IIII. pont. ma- us; ac optimus quisque iuris interpres [l], hæc decreta pridem repudiarunt, quæq; pontificem Romanum crorum pontificum principumque concilio prætu- nt. [m] Ac Bartolus [n] ipse cum timide scripsisset [o], *maie-* *cilium quidem Pontifici Romano subditum esse, sed illud adiecit,* claue non errante.

a *Anno 1562.*
b *cap. cum non ab homine, de iudic.*
c *Boerius notat in consuetudines Biturig. §. 15. Gallus q. 276. Bald. Cynus in l. episcopale, de episcopali audient. C. Iordan. Bri. in repetit § cōtrahentes col. 19. curia Parisiorū vetuit Anno 1395 curia vero Tolosana etiam in clericos prehensionem ademit. Benedictus in capit. Raynutius. n. 424.*
d *Anno 1346. notat. Gallus q. 275.*
e *conf 63. lib. 3,*
f *decretum illud ad verbum descripsit Guido Pap. c 1. q. Delphin.*
g *lex regni p. 3. tit. 19. lib 2.*
h *Felin. in cap. quæ in ecclesiarum, de constit. col. 2. vers conclusio.*
i *in ca. nemo. & glos eod. 9 q 3.*
k *in cap. quanto, de iur. iu.*
l *Ioan. Andre. in c per inquisitionem, de sententiis excom. & Host. e. s in cap. quanto, de translat. Tra-*

m *Clement. ne Romani, de electio. & in cap. significasti, de electi. quæ abrogata sunt decreto Concil.* n *in extrauagant. ad reprimendum. verbo rebelles.* o *In concilio Sardæo de reli... bus. c... Pontificibus tributa est. c. si quis. 6. q. 4. ca. si inter. episc. ca. episcop. 11 q 3.*

ſtatis non teneri ciues, qui aduerſus Principem pro ſalute ... gnitate Pontificis Romani propugnauerint, erroris ſui ve... deprecatus eſt. Mihi quidem Reipublicæ vtilius vid... pontificibus aut imperium cum tanta cauſarum c... tam habent cognitione dari; aut illam iuriſdictio... puram de Religionibus cognitionem traduci, vt R... nos veteres, vt Helueticos, item Geneuates ac G... nos feciſſe videmus: morum tamen cenſuram pon... bus tribui neceſſe eſt: qua ſublata, non video qua... ſit occultorum ſcelerum, ac impietatis vindicanda... futura; de qua ſuo loco dicemus.

Nec tamen debet pontificibus mulctæ irroga... mitti, aut omninò illis imperium tribui: cur eni... giſtratus pontificis ſentẽtiam iniquam exſequi co... Nam omni cognitione pontificia magiſtratibus i... ctum eſt, niſi prouocatio ſit quaſi à pontifice po... abutenti, ad curias ſuperiores; quod rarius fit ap... propter pœnæ grauitatem, ſi temerè prouocat... iudicetur. Sic enim vtriuſque iuris interpretes [a] d... *acta magiſtratuum, qui de cauſis pontificum cognouer... non eſſe*, vt ea q̃ pro tribunali pontificũ explicata ... q̃ ad magiſtratuũ cognitionẽ pertinẽt, nullius m... eſſe confitẽtur: ita vt ſi ſacerdos inceſtus aut falſ... ctus ſit corã magiſtratu, qui etiam reũ habeat d... ne confitentẽ, nulla ratio cõfeſſionis habeť ꝑ t... pontificis: id n. pontificio decreto [c] comprehen...

Sed cum incidiſſet hæc facti ſpecies, in qua ... pontificis acta geſta coram magiſtratu ad ſe re... ac reſcinderet, prouocatum eſt ad curiam Pari... vbi diu dubitatum memini, *an prouocationes p... quibus ſacerdos apud magiſtratum conuictus erat, i... oporteret*: nam de cæteris actis minus ambige... extremum curia in cõſilio decerni oportere iu... Et cum rurſus conſimilis cauſa me præſente ap... ces rerum capitalium diſceptaretur; eadẽ curi... iterum ampliauit, & ad conſilium detulit; ne v... ficum ambitioſa decreta abrogare, vel ſceleris ...

a Bart in l. magiſtratib. de iuriſd. & in l. diuus, de cuſtodia reorum. Imol in cap. 1. de offic. ... in ca. at ſi clerici, de iudic.
b Bald in l. placet, de ſacroſanct. C. Ancharan. in regula, ea quo, de regul. lib. 6.
c in c. at ſi clerici, de iudic. & in cap. olim, de reſcript.
d Anno 1569. 26 Feb. Fehn. copioſe diſputat in d. c. at ſi clerici.

iam præbere videretur. Quid n. absurdius esset, q̃ a
ittere sacerdoti, q lege Cornelia de falsis conuict⁹
blicatis attestationib⁹, causa retractata, testes reii-
ne cõponantur, ac testimonia cõuellendo, cũ nulli b
us testificari possint in media Republica impune c
ri? maiores nostri nunq̃ a publica iudicia de sacer- d
.diuisa cognitione tractarũt: curia v. Parisiorum ta-
iustis sæpe decretis Põtificia placita vel sustulit, vel
ate rẽperauit, nunq̃ tamen iustius quã in ista causa; e
sæpius ampliata fuisset, tandẽ lege apud Molinæos
, decretũ illud pontificii iuris apud nos sublatũ est.
paulatim pontificia iura suis finib. circumscribere
tet: nã principio nascentis ecclesiæ Christianæ an-
admodũ regionib. terminabatur põtificia cogni-
atius patere voluit Iustinianus hac lege; *Si quis* c; ait
sus clericos, monachos, diaconos, asceterias, actionẽ habeat,
ous iudex esto: sententiam vero episcoporum magistratus
uitor. sed verba legis quæ sequũtur, magistratui per-
unt, vt de sententia episcopi cognoscat, nisi iudex à
cipe datus sit. Quæ verba plerosq; cõturbarunt, du-
ites, an episcoporũ sententias exsequi debeant, pri⁹
de sententiæ æquitate cognouerint. Si nulla prouo- f
intercesserit, d pleriq; sententiam sine cognitione
qui putant oportere; sin prouocatũ sit, de appella-
is æquitate quærendũ e; alii negãt f id licere. Sic ta-
statuo; si de re ipsa seu de materia iudicii quæratur,
aduersus pontificia decreta iudicatum sit, nullã esse
gistratuũ cognitionẽ oportere; sin põtifex aperte iu-
õtificia cõuellere sua sentẽtia conetur, siue in reipsa
in forma iudicãdi peccauerit, magistratuũ cognitio-
ore; hoc est, si decretis & auctoritate põtificia abu-
r. Erit etiã magistratuũ cognitio, si pontifex in iudi-
cõtra leges imperii sententiã ferat, etiamsi decre-
ontificum inniti videatur: vt pleraque sunt ponti-
decreta, legibus in Republica latis omnino cõtra-
nagistratus imperii leges auctoritate põtificia labe-
ari non patietur. In cæteris magistratus pontificum

a Aufrerius in stylo parlamenti, parte 3. art. 63. tit. de Gallinis.
b artic. 39.
c Auth. de sanctiss. episc.
d ca. inquisi. §. prohibemus, de hæretic. li. 6. Felin. in c. at si cler.
e Cynus in l. ab exsequut. quorum appellat. non recipiũtur. Bart. in l. vlt. ff quis ius dicenti. & in l. diuus. §. 2. de custod. reorum. Salyce. in l. ea quidem, de accusat. Cod. Felin. in cap. ad audientiã, de iudic. Oldrad consil. 89. textus in auth. de sanctissimis. §. si vero.
f Bal. in Auth. clericus, de episcop. C. Innocent. in c. 1. de offic. ord. Tanor. eo Imol. & Tanor. cap ad audientiam, de rescr. Ancharanus. in c. at si cleri. de iudic. Lucas Penna, in l. 1. de primi le scholar. Angel. in l. magistratibus. de iurisd. textus est in ca. ad falsariorum, de crim. falsi c. 7. degradat. de pœnis li. 6. c. in præsbyteria, de offic. ord.

ſententiam bona fide exſequi par eſt: & eo quidem
vti ſolemus: eodem vtuntur Orientales populi, a
quos pontifices nudam cognitionem, magiſtratus
nudam habent exſecutionem: quare nec lictoren
bent pontifices, nec viatorem; quæ præcipua ſunt ir
rii ac magiſtratuum argumenta.

Sed dubitari poteſt; omnes magiſtratus habeant i
dictionem, necne? cum M. Meſſalla & M. Varro[a] ſc
reliquerint, magiſtratuum partem habere vocatio
partem prehenſionem, partem neutrum: qui prehe
nem haberét, viatorem habuiſſe, prętereа nihil; qu
cationem & prehenſionem, iis lictores cum faſcibu
tos fuiſſe; qui autem nec vocationis ius, nec prehe
nis haberent, vtroq; & viatoribus & lictoribus ca
Prehenſionem appello manus iniectionem, ſiue in p
ra, ſiue in corpora; noſtris enim moribus pleriſqu
diatoriam iuriſdictionem habentibus, prædiis m
iniicere licet; corporibus non item. Hic agitur de R
norum magiſtratuum imperio ac poteſtate: quo
uiter complecti neceſſe eſt, vt magiſtratuũ in om
publica poteſtates ac imperia clarius illuceſcant.

a Gellius li. 13. cap. 12.

Quæ fuerit magiſtratuum Romanorum poteſtas.

Maiores igitur *magiſtratus*, Conſules inquam, I
res, Cenſores, & inter curatores Dictator, Interre
etiã prouinciarum Proconſules, Præſides, Propra
Præfecti, atque omnes omnino prouinciarum re
vocare & prehendere nõ modo ciues priuatos v
ſed etiã minores magiſtratus potuerunt, exceptis
niſ plebis, quorũ corpora quod ſacroſancta eſſe
lare nefas erat: nec ſolum vocare ac prehendere, i
mulctare, ac pignoribus captis, tum etiam carce
ercere; poſtremo inſulas ac domos eorum qui im
ti magiſtratui non parerent, euertere ac diuer
Ac Tribuni plebis vocationem quidem non hal
ſed ciues omnes viritim (non tamen vniuerſos
adeo Conſules ipſos, ius erat in carcerem duci
Nam Liuius Druſus Tribunuſ plebis, Philippur
ſulem, quod ſe in concione interpellaret, (id e

capitale fuit) obtorta gula in carcerem egit; præ- a Dionysius Halicarnass. li. 5.
icuit illis intercedere, non modo magistratibus o-
.ac vniuerso Senatui; sed etiam vni⁹ Tribuni inter-
,cæterorum collegarum actiones prohibere pote-
nta potestate freti, vocationem ac iurisdictionem
are contra leges nō dubitarunt. Cum tamen Labeo
onsultus à Tribuno plebis in ius vocaretur, iussa re-
it; publice testat⁹, Tribunos plebis nō iuri dicundo
terceßionis causa creatos fuisse, vt vim ꝓhiberent.
P. Sempronius Tribunus plebis, cum Appius censor
xactum legis Æmiliæ tempus imperium deponere
t, carcerem denuntiauit, nisi Æmiliæ legi paruisset:
m Tribuni tres collegarum septem decreto inter-
sent, Appius censuram retinuit.

uod autem vnius Tribuni plebis interceßionem
orum collegarum acta prohibere diximus, ita ve-
est, nisi plebs imperium illi ac magistratum tributis
agiis ademisset; vt rogatione Sempronia Tiberii
cchi factum est aduersus Marcum Octauium tribu-
, Agrariæ legi, quo minus perferri posset, interce-
tem. Hinc illa Tribuni ad nobilitatem oratio; *Fa-
, inquit, ne iuuet vox ista* V E T O, *qua collegas nostros* b Liuius li. 6.
inentes tam læti auditis: idem paulo post; *Contemni
tribunos plebis: quippe quæ potestas iam suam ipsa vim fran-
intercedendo: non posse æquo iure agi, vbi imperium penes
, penes se auxilium tantum sit; nisi imperio commu-
ato, nunquam plebem in parte pari Reipublicæ esse.* Que-
antut Tribuni, plebem nullos habere magistra-
qui imperare possent; interceßionem quidem &
xilium habere tribunos, imperio tamen vacare; nec
ter plebeios patritiis æquari posse, nisi magistratus
mperia vtrisque communicarentur; itaque rogatio-
n tulerunt, vt Cōsules ex plebeiis perinde fierent at-
e ex patritiis: quod cum à patritiis obtineri non po-
sset, placuit, Tribunos militum consulari potestate ex
oq; ordine creari: idq; annos quadraginta quinq; cō-
uatum est, quoad Cōsul è plebe crearetur. Illud ora-

torie à Tribuno dictum, *imperio carere Tribunosplebis*, cui tamen imperii partem, hoc est, manus iniectionem ac intercessionem, haberent. Cum n. Vlpianus [a] verborum proprietate vteretur; negauit *ius esse vocandi Consules, Praetores, Proconsules, & caeteros qui imperium habent, & iube possunt in carcerem duci.*

a *l. nec magistratib. de iniu. & in l. 1. de in ius vocando. l sed & si. §. hac clausula, e x quib. caus. maiores.*

Ex his perspicuum fit, eos esse magistratus quibus e iamsi vocare in ius non liceat, iidem tamē ciui manus i iicere possint: quales fuere *Tribuniplebis.* Quales item a pud nos *Triumuiri Procuratores Principis*; item *Triumu Aduocatores* apud Venetos. Neque enim illud assen or Plutarcho [b], Tribunosplebis magistratus esse nega ti, quod lictoribus carerent, sella curuli carerent: has quidem magistratuum notas esse scribit: viatores eni habuerunt; quod *imperii argumentum* definit M. Messa Illud etiam minus vere, quod Appius Consul dixit controuersia, quam in concione habuit aduersus T bunumplebis; de qua Liuius [c]; *Tribunus*, inquit, *viator mittit ad Consulem; Consul lictorem ad Tribunum, priuat esse clamitans, sine imperio, sine magistratu*: id enim ad leuandum Tribunorum potestatem: quae tamen ta fuit, vt Licinius Stolo DictatoremManlium impe abdicare coegerit [d]; alius item duos Consules in car rem adegit, quod rogantibus tribunisplebis decem uibus vacationem à militia concedere noluissent. S illa tribunitia potestas moenibus [e] Vrbis terminaba Itaque M. Fabius, & L. ValeriusConss. qui propter int cessionem tribunorum delectum militum habere p hibebantur, sellas extra Vrbem portari iusserunt, vt bunorum vim frangerent. Saepe tamen tribuni pl quam per leges liceret audebant; saepius edicta pro nebant, saepissime in ius vocabant, ius dicebant, iud dabant. Hinc Liuius [f], *Communiter*, inquit, *edicunt buni, ne quis Consulem faceret, si quis fecisset, se id suffr um non obseruaturos*: vniuersis quidem imperare ne poterat; singulis tamen imperabant, cum nullo iur possent. Ius etiam contra quam liceret, dicere cons

b *In Problem. Rom.*

c *lib. 6.*

d *Florus epit. 55.*

e *Dionys. lib. 9.*

f *lib. 3.*

uer.

uerint,[a] in basilica Porcia. Nam Asconius Pedianus Tribunos, Quæstores, Triumuiros capitales non in sellis curulibus, sed in subselliis iura dixisse scribit. Quinetiam Apianus[b] Liuiũ Drusum tribunũ plebis in iure dicundo diligentissimum fuisse testatur. Et certè Pomponius[c] inter eos magistratus qui ciuib. ac peregrinis ius in vrbe redderent, Tribunos plebis collocauit. Quare Cicero[d] Tribunos plebis appellatos fuisse dixit, vt de Prætoris iniuria cognoscerent: quænam cognitio futura esset, si iurisdictione caruissent? At nõ modo iudices dabãt, sed etiam Ædiles Æditutos suæ iurisdictioni sufficere consueuerant[e]. Iurisdictionem autem quam non habeas, alteri mandare non possis: cum tamen Tribuni plebis iuri dicundo creati non essent, nec vocationem vllam haberent, perspicuum fit, eos in alienam iurisdictionem inuasisse, vt rectè Labeo[f] docuit; seq; vocantib. Tribunis imperium recusauit.

a Plutarch. in Catone maiore.
b li. 1. Emphylion.
c l. 1. De origine iuris.
d pro Quintio.
e Dionys. lib. 6. Florus epist. 19. Gellius libr. 11.
f l. more. l. solet. de iurisdict.

Quod de Tribunis, idẽ iudicandũ relinquitur[g] de Ædilib curulibus; quib. si Varroni cedimus, nec vocãdi ius fuit, nec manus iniiciendi. Itaq; nec lictores habuerunt illos, nec viatores, Prætoriæ tamen iurisdictionis partẽ magnã vsuceperant; quod Prætores vrbani, quia causarum multitudine vndiq; premerentur, facile ferebant: principio quidem vt iudices à Prætorib dati ad pecuniarũ & supellectilis distractionem; deinde ad prædiorum cognitionem; post etiã ad meretricias causas & fœminas prostitutæ pudicitiæ, quibus corpore quæstum facere non licebat, nisi apud Ædiles publice profiterentur; vt quas libido non potuisset, verecundia publicæ professionis contineret: quia vero postremis temporibus pudorem vna cum pudicitia exuerãt nobiles etiam ac illustres fœminæ, quæ apud Ædiles profiteri non erubuerant; Tiberius Augustus quæstionem publicam in illas decreuit,[h] quibus temporibus Ædilium Curulium repressa audacia est, & quatenus quibusve de causis iudicare ac prehendere liceret, legibus definitum: tametsi suæ originis principio nec vocationem viritim haberent, nec pre-

g Gellius li. 13.
h Tacit. lib. 2.

a *Piso, Annalium li 4. Dionysius li 10.*

hensionem;etiamsi plebis comitia [a] habere possent.
Quæstoribus ambigitur. M. Messala & vocationem il
& prehensionem omnino ademit:at non modo via
rem,sed ne sellam quidem Curulem, qua Ædiles cu
les gestabantur, habuisse docet Asconius:quos tam
Quæstores in subselliis iura dixisse tradit.Igitur conf
dum est, eos Prætoriæ iurisdictionis particulã arrip
se,quam sine imperio exercere eo modo potuerunt,c
Ædiles Curules,quo Pontifices,quo Iudices dati, q
rum sententias magistratus exsequebantur [b].

b *l. à diuo. de re iudicat.*

Exacto tamen magistratu,Quæstores interdum in
uincias cum imperio mittebantur, vt C. Gracchus p
quæstor in Sardiniam missus [c] est. At prouinciæ ræ
plus in prouincia imperii habuit,quam omnes [d] in v
magistratus. Quantum ad Censores attinet, Fr. Ot
manus & Carolus Sigonius,antiquitatis vterque per
simus,potestatem quidem habuisse confitentur,imp
um negant:quod qua ratione fieri possit non video.r
potestatis verbo,inquit [e] Paulus Iurisconsultus,*in magi*
tu imperium significatur. Vlpianus vero vt significaret
uinciæ præsidem gladii ius ac merum imperium, &
dem omnibus vrbanis magistratib. æquale habuisse
testatem [f] appellauit: ac propterea Alexander [g] Augu
negauit se potestatum mercatores esse passurum. A
pe legimus edicta [h] Censorum in antiquitatibus. Q
etiam M. Varro ac Messala [i] *Censores, non modo magi*
tus, sed etiam maiores magistratus, cæteros minore
pellant:Consules,inquam, *Censores, Prætores.* Idem Var
Prætori, inquit, *exercitum vrbanum conuocare non li*
Consuli, Censori, Interregi, Dictatori licere. Et cum A
bal ad vrbem castra admouisset; *Placuit*; inquit I
us, *omnes qui antea Dictatores, Consules, Censoresve*
sent, cum imperio esse,donec hostis à muris discessisset. C
modo priuatis imperium daretur, si prius in m
stratu non habuissent:cum ne Prætoribus quidem,
non modo lictores, sed etiam ordinarium imper
habuerant,id permitteretur.Si,inquam,Tribuni pl
co

c *Plutarch in Gracchis*
d *l. obseruare l. solent. de offic. procons.*
e *l. potestatis, de verbor. significatio.*
f *l 3. de iurisdictione.*
g *Lampridius.*
h *Liuius li 40. Zonaras tomo 3.*
i *Gellius lib. 13. c. 12.*
k *lib. 1. De lingua Lat. si modo is autor est.*

qui Meſſalla minores magiſtratus vocat, imperium ha-
buunt, cur Cenſores imperio vacarent? Certe quidem
Plutarchus [a] Cenſoribus plus imperii tribuit, quam vl- a *In Catone maiore.*
lis magiſtratib: eius tamen ſcriptis non ita aſſentior; quia
ſæpiſſime Græcum hominem in Romanorum antiqui-
tatibus offendere videam.

Illud igitur pleroſque fefellit, quod etſi Cenſores im-
perium haberent, à iuriſdictione tamen deſererentur.
Errat enim Auguſtin⁹ Onuphrius, qui Cenſores de qui-
buſdam criminibus, quæ tamen nulla recenſet, iudicaſſe
ſcribit. aut enim publica fuiſſent, aut priuata: de his Præ-
tor vrbanus, ac poſtea Præfectus vrbi; de illis prætores
publicorum iudiciorum, ac Triumuiri capitales iudica-
bant. mores quidem populi caſtigauerunt; ſed plurimum
refert vtrum crimina vindices, an de moribus cenſuram
agas. *Cenſoris iudicium*, ait Tullius [b], *nihil fere damnato* b *li. 4. de Republica apud Nonium.*
affert, præter ruborem: itaque vt omnis ea iudicatio verſatur tā-
tummodo in nomine, animaduerſio illa ignominia dicta eſt. non
dixit *infamiam*, ſed *ignominiam*, qua plerique pro infa-
mia temere abutuntur. Carolus Sigonius [c] *ignominiam* c *li. 2. c. 3. de iudic.*
definit *infamiam* eſſe: quinetiam capitalia quædam eſſe
iudicia ſcribit [d], quib. infamia irrogatur, tametſi crimi- d *eodem loco.*
ne vacant: quod valde alienum eſt ab iuris diſciplina,
nam qui publico iudicio damnatus eſt, infamis [e] fit: qui e *l. infamē, de publicis iud.*
autem miles ab imperatore ſua culpa miſſus eſſet, igno-
minioſus quidam erat, non tamen infamis; quoad Præ-
toris edicto [f] id comprehenſum fuiſſet. Iuris interpretes f *L. 1. de iis qui notantur.*
ignominiam appellant *infamiam facti*; de qua quidem Caſ-
ſius [g] ſcribens, *ſenatorem, qui ſenatu motus eſt, teſtificari,* g *l. 2. de ſenatoribus. ff.*
vel reſtituatur, non poſſe putat: dixit *ſe putare*; quo verbo
etiam vtitur Vlpianus [h], cum ait, *ſe putare ei quæ in adul-* h *l. palam. de ritu nupt. §. quæ ff.*
terio deprehenſa eſt & abſoluta, notam obeſſe: quoniam is
quem ſententia iudicis liberauit, ab omni infamia tutus
eſt, non tamen ab ignominia. Calliſtratus [i] quoque *ſe* i *l. cognitionum. de variis cog.*
putare ſcribit, *dignitatem minui ac violari, quando quis or-*
dine mouetur. Feſtus item Pompeius militarium pœ-
narum tria genera conſtituit; *deprehenſam, caſtigationem,*

ignominiam: *Deprehensa*, inquit, *castigatione maior*, *ig*
nominia minor: lex *infamiam* addit. Alioqui si Censor
nota infamiam irrogasset, infames fuissent LXIIII.
natores, quos Lentulus & Gellius censores vna li
ordine mouerunt: item equites quadringenti, qui
Valerius & Sempronius Censores equos ademer
Quinetiam populum vniuersum infamem fuisse o
tet; si quidem Liuius Salinator in censura tribus om
notauit, & inter ærarios retulit, quod se publico iud
damnauissent, deinde Consulem & Censorem f
a Val. r. Max. lib. 2. sent: Metiam tribum [a] excepit, quæ nec pœna dign
nec honore iudicasset. Postremo collegam suum
Neronem notauit, qui par pari retulit. Itaque Ci
b pro Cluent. vbi agit de censura; *Illud*, inquit [b], *commune propo*
nunquam animaduersionibus censoriis hanc ciuitatem ita
tentam, vt rebus iudicatis fuisse. Exemplum affert d
Geta senatore, qui senatu motus est à censoribus; d
de censor ipse factus: tum subiicit: *Quod si iudiciu*
lud putaretur, vt cæteri turpi iudicio damnati, in perpe
omni honore ac dignitate priuantur: sic hominibus ign
nia notatis, neque ad honorem, neque in curiam redit
fet: timoris enim causam, non vitæ pœnam in illa pot
esse voluerunt: quare qui vrbis in mentem venit hæc a
lare iudicia, quæ à populo Romano rescindi, ab iuratis
cibus repudiari, à magistratibus negligi, ab iis qui cande
testatem adepti sunt, solent commutari? Ex quibus pe
cuum est, censores omni iurisdictione caruisse. I
Prætores publicanorum causas, & ea quæ de trib
vectigalibus, scripturis, sartis tectis & publicis loc
nibus prædiorum à censoribus gesta fuerant, disc
c Cic. in Pra- tura vrbana. bāt [c]: quoniam censorum imperium à iurisdictione
toria diuisas habuit rationes. Itaque rectoribus pr
ciarum apud nos imperium datur, sine iurisdictio
men, nisi quid agentium arbitrio ac voluntate c
d Cicero pro Cluenti. Valerius Max. lib. 8. cap. 4. nant. Habuerunt etiam Triumuiri [d] capitales iurisd
nem ac imperium, deque publicis ac priuatis crin
iudicationem; sed inter peregrinos tantum, & ext

itionis homines, non inter ciues, nisi forsitan maiuum tanta esset indignitas, tantæ sordes, tantum ium, vt cæteri magistratus cognitionem Triumuin capitalium, & publicam animaduersionem libéssimularent[a]. Præterea Triumuiri capitalia iudicia li ac magistratuum exsequi curabant.[b] quo intelligitur Romæ quosdã magistratus fuisse, riginis suæ principio imperium non haberent, aut tium quidem sine iurisdictione, vtrumq; tamen vuisse. Ego vero magistratus appellatione venire nõ eos qui imperio vacant: honore quidem aut muneblico frui, magistratu nõ item. Etenim *muneris* verlatissime patet, ad eos etiam qui munera sine digni- gerunt; honor vero ad eos qui cum dignitate muneblico præsunt. *Honor*, inquit Callistratus[c], *est admini- o Reipubl. cum dignitate*, ea autem est diuinarum aut anarum rerum. Quæ ad humana pertinent, ea tri- tur cum imperio ordinario, vt magistratibus; vel ordinem, vt curatoribus Reipublicæ ac prouincia- aut sine imperio, vt cæteris qui vel ærario pecuniiscogendis, vel annonæ, vel mœnibus & lartis tectis, d aquarum vim arcendam aut deducendam, vel ad es repellendos. Qui rebus sacris, aut sanctis, aut relis sine imperio salua dignitate præficiuntur, sunt saotes, & qui religiones curant. Itaque patritii apud um querebantur, Salios ac Flamines sine imperiis ac statibus relinqui; cæteris pleraque munera seruilia, dam etiam quibusdam vilissima, non tamen salua itate tribuuntur. Scribas autem & actuarios seruis mmunicari vetuit Valentinianus[d]. Qui autem mubus prophanis cum honore ac dignitate curandis simperio præficiuntur, sunt legati, senatores ac cæteri ad Reipublicæ consilia admittuntur. Quibus autem catio cum honore datur, ii vel cognitionem sine imo, vel imperium sine iurisdictione; vel vtrumq; conctum & connexum habent: cuiusmodi exempla suus attulimus. Dictatores vero, Interreges, Præfecti,

Vrbi

a Valer. lib. 1. c. 9. & li. 6. c. 1.
b Sallustius in Catilin. bello.
c l. honor. de muneribus.
d l. generaliter. de tab. C.

Vrbi Latinarum feriarum causa, ac rectores prouir rum, magistratus sæpe à scriptoribus appellantur; n men ab iis qui verborum ac rerum significationem pius contuentur. Fit etiam sæpissime, vt qui max honores gerunt, omni imperio ac potestate careāt: pud Venetos Cancellarius ex plebe creatur; qui qu honor maximus est, sine imperio tamen. Procura D. Marci magnis etiam honoribus cumulantur, se perio vacant. De legatis principum, de pontificibu senatoribus idem iudicium est: carent n. imperio ri risdictione, cum tamen vtrumque minimis quibu magistratibus tribuatur.

Quod v. diximus munera quædā publica esse, c dignitate geri nō possunt; id ꝑ legum ac morum va te varium esse comperio. Exemplo sit illud, ꝙ Ro lege Censoria carnificem mœnibus vrbis arcendu voluerunt [a]: qua lege etiamnum Tolosates vtuntu soria lex ad eos carnifices tantum ptinebat, qui g mnatis laqueo frangerent; nō ad lictores, q vel tu necem vsque furca suspensos cæderent, aut secu cuterent: hoc tamen nostris moribus æque indec est, vt illud. *Is etiam carnificis loco habebatur, qui se vul vt moreretur*, inquit Festus. Viatorum & accen quondam seruilia fuere, nunc honesta munera p Tantam igitur honorum ac munerum, tantam curationum publicarum diuersitatem, qui vna m tuum siue ἀρχόντων appellatione complectuntur, nam vniuersam de muneribus & honoribus: dec gistratibus & curatoribus conturbant.

a Cicero pro Rabirio perduell.

Ad creationem autem eorum qui publicis m bus implicantur, tria spectari debent: primum res ipsi; deinde ex quo ciuium ordine quisque muneri præficiatur, postremo qua ratione quoq id fiat. Primum maiestatis proprium esse doc Secundum etsi maiestatis quoque proprium si mum tamen legibus in eo genere tribui solet: e gis in optimatum ac popularib. imperiis. In vn

n munera tribuuntur ex virtute ac prudentia cu-
e, vel ex opibus, vel ex nobilitate, vel ex his inter ſe
ınctis: nulla eſt enim Reſpublica tam barbara, quæ
m harum rerum in tribuendis muneribus ratio-
ſequatur. Quid autem ex his potiſſimum ſequi de-
ıus, non eſt huius loci. Tertium, quod in creando-
officialium ratione verſari diximus, id ipſum à de-
pendet, aut à ſorte, aut ab vtroque ſimul. delectus
m fit, aut clara voce, aut manuum extenſione, id eſt,
ονία qua Græci veteres & his quoque temporibus
ıetiorum quædam ciuitates vtuntur: aut deniq; ta-
s, aut ſpherulis, aut calculis; idque bifariam, occul-
ıquam, aut apertis ſuffragiis. Sorte ciues ex vno, plu-
ſve, aut ex omnibus ordinibus ducuntur, ætate legi-
definita. Delectus vero ſortitioni rarius à veteribus
ebatur; quo genere tamen Genuenſes ac Veneti læ-
vtuntur: vt Romani ſemper in iudicibus publica-
quæſtionum ducendis, qui ex ordine ſenatorio tā-
, ante legem Semproniā, vel ex equeſtri ac ſenatorio
Sempronia; vel ex vtroque ac Tribunis ærarii, lege
elia, ſemota plebe ſorte ducebantur. At in popula-
tu, oportet ciues vniuerſos de ſingulis, aut minore
um parte collectim iudicare, extra ſortem ac dele-
m: neque enim in ciuium vniuerſitate vllus dele-
poteſt aut ſorti locus eſſe; aut quoſdam ciues ſorte,
delectu, vel vtroque modo de ciuibus ſingulis; aut
oſdam de quibuſdā ſorte tantū, vel delectu tantum,
vtroq; coniunctim; aut ex omnibus ordinib. partem
lectu, partem ſorte ductos, de quibuſdam ciuibus; aut
omnib. quoſdam ſorte ductos, cum quibuſdā ex vno
ıribuſve ciuium ordinibus acceptis; aut partem ex o-
nibus, partē ex ordine certo ciuium ſorte ac delectu.
His generibus omnia quæ cogitari poſſunt in iudi-
m aut magiſtratuum creatione, aut eorum omnino
ıi publicis muneribus præſunt, continentur. Æſchi-
s orator Athenienſium, τῶν ἀρχόντων genera breuius
obſcurius, quam pro tanta ciuitate, ſic diſtribuit[a]: *a contra Cteſiphontem.*

πρῶτον

πρῶτον μὲν πάντων φανερώτατον, οἱ κληρωτοὶ καὶ οἱ χειροτονητοὶ ἄρχοντες, δεύτερον δὲ, ὅσοι τι διαχειρίζουσι τῶν τῆς πόλεως ὑπὲρ τριάκοντα ἡμέρας, καὶ οἱ δημοσίων ἔργων ἐπιστάται, τρίτον δὲ, ἐν νόμῳ γέγραπται, καὶ εἴ τινες ἄλλοι αἱρετοὶ ἡγεμονίας δικαστηρίων λαμβάνουσι, καὶ τούτους ἄρχειν δοκιμασθέντας. Hic omnes c publicis muneribus præficiuntur (excipio res diuina siue ordinaria ratione, siue extra ordinem curatores a hibeantur, siue pareant, siue imperent, *ἀρχόντων* (id e *magistratuum*) appellatione complexus est. Itaque [a] D mosthenes, Æschinis de magistratibus diuisione rep diata, *magistratus* appellat qui in templo Thesei sorte d cebantur, quique imperandi potestatem à populo ext sortem accipiebant. M. Varro duo genera magistratuu Romanorum facit, maiores & minores; quod hi mino bus, illi maioribus auspiciis crearẽtur. Cõmodius opin munera publica versari dicemus circa res diuinas, a humanas: quæ circa res humanas versantur, ordinar sunt; quæ officia dicuntur: vel extra ordinem, vt curati nes. Ordinaria munera ad honores aut ministeria per nent: honores aut cum imperio tantum, aut cum iurisd ctione tantũ, aut cum vtroque coniunguntur; aut vtro carent: huius generis sunt ordinarii legati Reipublicæ senatores; ad illud pertinent iudices ac magistratus. C ratio eadem ratione diuiditur. Eorum vero munerũ q ad ministeria spectant: quæque honore vacua sunt, qu dam ignominiosa sunt, quædam sine vlla ignominia e ercentur. Singula vero partitionis huius membra rurs diuidi possunt: magistratus enim aut maiores dicuntu qui maiestatis tantum imperio tenentur; aut minores: rursus duorum sunt generum; alteri, qui maiorum m gistratuum imperiis obligantur, ac magistratibus inf rioribus imperant; alteri qui in priuatos tantum impe um habent. Persequamur igitur hæc tria magistratuum genera, ac de officiis cuiusque disseramus.

[a] pro Ctesiphonte.

Qu

Quid quantumq́; à magistratib. maiestati debeatur. CAP. IV.

CVm magistratuum persona post principem perpetua, præcipueque in omni Republica necessaria sit; & cum magistratibus imperia ac munera quæque maxima tribuantur ab iis qui iura maiestatis habent, quærendum inprimis est, quid quantumque à magistratib. maiestati debeatur: hæc enim magistratuum prima, post Deum immortalem, officia disquiruntur. Nam hoc maxime princeps à magistratu, & vterque differt à priuato: quod princeps quem sibi conferat aut anteferat in Republica, videt neminem; quippe ab altissimo & immortali Deo proximo gradu collocatus, ciues omnes longo interuallo infra se despicit; priuat⁹ vero, nemini ciuium imperare publico iure potest, etiãsi priuatis ac domesticis imperiis familiã moderetur: sed magistratui personã sæpius conuertere, sæpius gestum, motum, orationem, vultum mutare necesse est, vt officia rite exsequatur. Ea autem implere nemo potest, nisi plane intellexerit quæ obedientia maiestati à se debeatur; quoque modo superioribus parere, æquales obseruare, inferioribus imperare debeat. Vt igitur prouerbio contrito apposite dictũ est; *Magistratus virum, cum varias velut in theatro personas agere cogatur, ita quoque Vir magistratum:* nam si digna magistratu persona fuerit, magistratui dignitatem adiicit: sin minus, tantundem & magistratui detrahitur, & Reipublicæ maiestati: vt Liuius de Quintio Flaminino; *Non qui sibi honorem*, inquit, *adiecisset, sed in dignitate sua vim ac ius magistratui quem gerebat demsisset.*

Quantum princeps à Magistratu, & vterque differat à priuatis.

Vt autem commodius definiamus quænam principibus à magistratu obedientia debeatur, prius intelligendum est, quid cuique magistratui princeps imperare iure possit. Est autem magna eorum quæ à principibus imperantur, varietas ac dissimilitudo. Quædam enim perpetuam vim legũ habent in omnes ciues, aut in maximã omnium partem, aut in pauciores quosdam; idque ad breue tempus: quædam vero priuilegia continent, aut bene-

beneficia; aut præmia erga merentes, aut pœnas aduc
ſus improbos; aut curationes ad ſarta tecta, ad vias p
blicas, ad aquas ducendas; aut ordinaria munera; a
legum interpretationem; aut edicta belli gerendi, a
exercitus conſcribendi, aut tributorum imperãdorũ
aut pecuniarum extra ordinem cogendarum, aut leg
tionis mittendæ, qua vel principibus ob res proſpe
geſtas gratulandum, vel calamitatibus condolendũ
vel connubia tractanda, vel ſocietas coeunda, vel fœd
ra ferienda ſint, ſæpiſſime quoque princeps quæſtion
extra ordinem haberi, iudicia reſcindi, lapſos reſtitu
damnationes aboleri iubet: ſæpius etiam de priuileg
ac beneficiis agi ſolet, quibus largitiones, aut vacation
munerum, aut excuſationes, aut iura ciuitatis aut in
nuitatis, aut nobilitatis, aut equeſtris ordinis, aut nun
narum, aut corporum & collegiorum dantur. Hæc
mnia duobus generibus complectimur, quæ *reſcrip*
iuriſdictionis aut *ſtatus* appellamus, tametſi in vtriſq
verbum IVBEMVS inſeri conſueuit, ſed ſingulorum
re ſuæ ſunt clauſulæ, ſua ratio, ſuæ formulæ, ſui actua
quinetiam chartarum, ſigillorum, funiculorum, ce
denique varietas, rerum diuerſitatem ſignificant. La
quidem veteres MANDATA [a] *principum* appellabant
quæ *inſtructiones* nobis dicuntur, tum ad legatos, tum
præſides prouinciarum, tum etiam ad Imperatores
ercitus. Sic enim Iuſtinianum legimus De mandatis
brum compoſuiſſe: ſed omiſſa verborum ſubtilitate r
teneamus, & ea quæ reſcriptis principum continent
quam vim habeant, diſſeramus.

[a] *in conſtitut. 17 & in l. mandatis, de pœnis.*

Principio hæc verba, VNIVERSIS, PRÆSENTIBVS
FVTVRIS, ad leges, aut ad cõſtitutiones, quæ vt perpet
ſint feruntur (quanquam nihil in rebus humanis per
tuum) non autem ad curationes, edictave tempor
pertinent. Sed clauſula quæ iuriſdictionum reſcriptis
ſeri conſueuit, ſcilicet QVANTVM SATIS EST, &c. ad
dicis fidem, æquitatem, religionem, prudentiam re
tur, vt probare, aut repudiare ſuo iure poſſit: quæ v
b:

i cæteris rescriptis, quæ ad Reipublicæ statum per-
nt, nunquam inseruntur; tametsi interdum facti
stio ad magistratum dirigitur, his verbis, SI PARET,
taque illud in vniuersum de toto genere diploma-
, ac rescriptorum, quibus iuris aut facti quæstio ma-
atui permittitur, nihil quod magistratui vim afferat
ri potest. Quinetiam [a] nostris legibus ac moribus
rtissime cauetur, *ne iudices vllam habeant rescriptorum*
ismodi rationem, nisi quatenus æquitati sunt ac veritati
ntanea. Quanquam nihil omnino talibus rescri-
opus est, cum hæc omnia Romani magistratus pro
suæ potestatis exsequerentur; ac tametsi mos ille
teraui, non modo in hoc imperio, verumetiam in
bania, Germania, Britannia & vbique fere, præter-
m in popularibus & optimatum imperiis, nihil ta-
ad principum maiestatem aut splendoris, aut vtili-
accedit: quinetiam detrahitur eorum dignitati &
oritati plurimum: priuati vero sordibus & corru-
is eorum qui vtilitatis specie inescantur; vexari con-
erunt; quæ omnia æquius erat aboleri, si rogatio
uli ad Aurelios conuentus perferri potuisset. Nam
lausula, QVANTVM SATIS ERIT QVOD LI-
AT, eadem est cum illius edicti clausula [b], SI QVA
II IVSTA CAVSA VIDEBITVR. Cætera vero quæ
no Prætori tributa fuerunt [c] lege Prætoria, vt leges
lere, emendare, corrigere posset, non ad magistra-
um iura, sed ad maiestatem pertinent: quæ quoniam
anæ præturæ honori concessa fuerant, *honorarium*
Latinis, *nobile officium* ab interpretibus nostris ap-
atur [d]. Quemadmodum igitur officia conturban-
, cum princeps ea quæ sunt magistratuum in se con-
it; ita quoque iura maiestatis eleuantur, cum arri-
tur à magistratibus. Bene vero, quod reges nostri,
etsi lapsos erigant, & contra legum acerbitatem in
grum restituant; ea tamen beneficia magistratibus
utienda relinquunt, & quidem hac conditione &
usula, SI IVSTVM SIT, *si æquitati, si veritati, si rationi con-*

Ff *senta-*

a *Constitutionib. Carol V. art. 66. & Philippi Belli, art. 11.*

b *l. 1 ex quibus causis maiores.*

c *l. penult. de iustitia.*

d *Bar. Alexād. Alber ad l. imperium.*

sentaneum: quæ verba peregrino cuidam summos in Republica honores tractanti displicuerunt; quasi re minuerent maiestatem: quod minus mirū videri de it, cum in alienæ ciuitatis legib. & institutis peregrin set. Quid si reges Ægypti legisset, quondā in magistra creandis eos solemni iureiurando adegisse, ne suis m datis obedirent, si quid iniquū iuberetur? sic enim P tarchus [a] scribit. ¶ Hæc igitur q̄ diximus rescripta iu cum in arbitrio ac voluntate magistratuū posita sint mittamus: pergamus ad ea q̄ quod ad Reipublicæ st & ad publicas, non ad priuatorū rationes spectant, *res sta status* appellantur: de quib. quæstio duplex est; vna dem, an comperta rei veritate, quæ magistratus offi discutiēda sit, cætera magistratus exsequi, ac potissim iniusta præcipienti principi parere debeat? altera, an (p magistratui nō modo æquitatis, sed etiā veritat stione iussa principis iniqua repudiare oporteat: e dubitatio maior est, si grauius vrgeantur. Nam fere p ceps rescripta publica priuatis precibus ac literis faci ra reddit: interdum etiam publicis rescriptis mādata cibus mista sunt, ne princeps omnia ab inuitis extorq re, sed pleraq; persuadere videatur. Ego vero sic stat *nulla re magis eleuari iura maiestatis, quam precibus prin erga subditos*. Nā si honestum est quod iubetur, quid cibus opus? si turpe, cur iubetur? Nunquam enim m stratum de iure precari, nec de iniuria deprecari op tet. Quid autem regis maiestate ac dignitate magis a num, quam aduersus subditos orationum illecebris sa miscere? quanquam hæc inter se ipsa pugnant ac crepant, vt iubere simul ac suadere te posse putes. S est illud, τῶν τυράννων δεήσεις παραγγέλματα εἶναι.

Demus igitur illud, nihil acerbius imperari, quā q princeps orationū blanditiis suadet. Si veritatis & æ tatis q̄stio omnis magistratui est adempta rescripto, n contra principis iussa potest, nisi vnicuique compert sit rescriptum intuenti, aut falsum ac vitiosum [b], aut surdū [c] ac legi naturæ dissentaneū esse: vt si princeps

far

a in *Apophthegmatis.*

b Rota decis. de rescript. in nouis, ... in cap. de ... col 2. ... eod col. 7. ... & l ... cum continga... de rescrip.

c l ... in Clementi ... de re iudic col 9 Bar in l a diu ..., de re iudic ... post ... de rescript.

s ac impuberes mulctari iubeat, quemadmodum haraone & Agrippa legimus: aut bona ciuium præ- & aliena diripere, vt nostra ætate Albertus Marchio deburgicus, qui quas vrbes expugnauerat, eas mi- s diripiendas exponebat, pœna capitis indicta, on strenue bona ciuium expilaret, tametsi iustam m contra patriam arma capiendi nullam habe- Quod si magistratui, extra fines prouinciæ, aut quam iure debeat imperanti, omnibus imperium iure fas [a] est, tametsi honestum sit illud quod iube- quanto minus principi turpia & iniusta præcipien- ebitur? terminos enim ac fines imperii à natura positos mouet, ac suæ iurisdictionis leges ab im- ali Deo sacratas perrūpit. Quod si quis dicat, prin- ,qui contra naturę leges quid iubeat, futurum ne- n; recte ille quidem: is enim principis nomen ac atem amittit [b], qui à ratione discedens diuina iura ellit.

a l. vlt. de iurisdict.

b Bald. in l. nu- ptæ de senat & in l. imperium, de iurisdict. In- nocentius in ca. quæ in ecclesia- rum, de constit.

perius quid quantumq; principi ꝓ iure maiestatis , satis opinor copiose diximꝰ; vnde plurima q̃ huiꝰ tationis cōmunia sunt, deriuantur: neq; n. intelligi t, q̃ obedientia maiestati debeatur à magistratibus, ius percepta sint & plane cognita iura maiestatis. ero q̃ritur quę principū iussa magistratus, & quate- sequi debeat: Nā sæpe iniqua, sæpe turpia iubētur, gistratus ipsi libentius ac turpius exsequuntur, quā ntur: vt nō ita pridem bellis ciuilibus, quibus tota a conflagrauit, præses curiæ Normannorum, cuius n obliuione sempiterna sepeliēdum est, iussus au- m triginta millia iis qui nouam religionem profi- tur extra ordinem imperare: ipse, qui hanc procu- nē sibi decerni petierat, trecenta millia extorsit: ꝑ- oposcit: tulit ille pro temporum calamitate maxi- t Tiberius inauditæ crudelitatis tyrannus, Ægypti ctum acerbe increpans, quod grauiora tributa quā s erat exegisset; *Tonderi*, inquit, *meas oues, non de- volo.* Ergo magistratus iussa principis exsequetur,

quæ à diuinis, quæ à naturæ legibus non erunt alien: iamsi cum iure cæterarum gentium discrepare vid tur: quæ quidem à principibus pro rei cuiusque pu commodis aut incommodis mutari, non est alien natura. Tametsi enim princeps imperii leges ac m seruare iuratus & iniuratus ex officio debet: si ta contra iusiurandum, contraque principis officia imperet; non ideo magistratus imperata recusabit: non est in officio magistratus positum, diiudicare princeps in legibus humanis sanciat, iustum sit ne Si tamen legem antiquare iubeatur, quæ vtilitate n legibus præponderet, iussa tantisper sustinebit, dũ p cipem admoneat, idque non semel ei, sed sæpius fac dum est: sin princeps admoneri nolit, aut admonit tiisa respuat, certe magistratus iterum atque iterum peranti principi obediet: satis enim fecit officio. qu iam prima iussa exsequetur, si dilatio periculum e latura.

Atq; eo pertinet id, quod ab Innocentio [a] IIII. p quam Romanus Pontifex esset, scriptum est, *etiam qua principum iussa exsequi oportere, non tamen si legib. n* [b] *contraria sint*. Huc etiã Iurisconsultorũ [c] disciplina ctant, *principem iuri naturæ derogare posse*; id est, vt i terpretantur, *gentium legibus & institutis, ne quis verbo scuritate, ac iuris naturæ homonymia diuinas aut natur violari patiatur.* Ac tametsi Anastasia [d] lege *rescripta cipũ contra leges indulta priuatis, à magistratib. suscipi pr antur*; hoc tamẽ ita verum est, nisi legibus derogati rit singulari clausula, rescripto comprehensa: princ tamẽ sui officii, vt diximus, accurate iudex admon Quod si rationibus principem a proposita suscept sententia diuellere non potest, mandatis iterum à cipe repetitis obedire oportet, etiamsi publicis vti bus damnum allatura videatur. Exspectabit igitur iussa, vt legib. [e] cauetur. At etiã Theodosia lege [f], q brosii Mediolanensis Pontificis optimi rogatione est, diserte cauet, *vt totos dies triginta iussa principis su*

a

a in ea. cum inceperit, de offic. deleg

b c in. non licet, 10. distin ct. bal. in ea cum adeo, de rescript

c Accurs. & Cyn. in l. 1. si contra ius DD in l. 1. de constit. princ & in c. p. quæ in ecclesia rum, de constit

d l. vlt. si contra ius C.

e Auth de mã dat prin. § de inde. & auth vt nulli iudicũ §. & hoc. Bald in l. puniri si contra ius. C. l. vlt sententiam rescind. C. Bart. in tract. de repressal 6. & in Auth. vt determinatus sit iudicum. Baldus consil 309. Ancharan. cons. 35. & 329.

f l. si vindicari, de pan C.

si seuerius aliquos puniri mandauerit. Legis[a] feren-
asionem dedit septem millium hominum cædes
Thessalia Theodosii iussu facta; quod quæstores ac
ratus aliquot intermisissent. Ambrosius Impera-
exsecratus est, eique sacris publicis ob eam rem
ixit, nec prius resecrari passus est, quam ea lege la-
e opinor manant illa, quæ etiamnum à Romanis
icib. impetrantur rescripta, *monitoria*, inquam, *ius-
:secutoria.*

obis iudicandū relinquitur, si princeps antiqua-
vetustate vel magistratuū incuria leges renouari,
q; exigi mandauerit: nō antea magistratus pœnam
bit, q̃ leges iterum ꝓmulgari iusserit. q d n. iniqui⁹,
œnam à me reposcas, qui tādiu legem iacere ac im-
violari passus es? Hoc n. ab arcanis veterum tyran-
m à Nerone Imperatore repetitum legimus. Traia-
ro optimi principis laudibus clarissim⁹, leges quæ
ate extabuerant[b], sanctius renouari iussit, ne cui
esset, quod publico omnium errore in legem cō-
it: ius enim sæpissime in errore publico[c] positum
si quid peccatur in naturæ legem, quam contra
bilis error nullus esse potest. An igitur magistra-
iussa exsequetur, quæ putat, quamquam falso, na-
ontraria? quæ enim natura iusta sunt, prauis opi-
bus interdum sic obscurātur, vt quid sequendum,
e fugiendum sit, non facile intelligatur: ita sæpe
onsultorum ac philosophorum dissidentes sentē-
: tam variæ populorum, tamque discrepantes in-
leges sunt, vt ex iisdem causis interdum præmia in
uitate proposita sint, ex quibus pœnæ in aliis ciui-
s irrogantur. pleni sunt libri, plenæ historiæ, ple-
pulorum ac principium scita; quæ singula qui per-
volet, infinit⁹ sit: sed optima est cautio sapientum,
ant id facere, quod dubites iustum sit necne, quoniam
ubitatio iniuriæ opinionem affert: quanto magis
cum habet, si persuasum habeas, id quod iubetur,
a ipsa turpe ac iniustum esse: Si vero de ciuili iusti-

a cap. literis. de rescriptis.

b Plin. lib. 16. epistol.

c l. 2. de offi. prætor. l. 3 de supellectile legata. ff.

ria quæritur, iussa exsequenda tibi sunt, etiamsi put
quod præcipiatur, iniquitate ciuili non carere.

Itaque in omni Republicâ, magistratus in leges i
coguntur, ne in dubitationem ac disceptationem
cetur id, quod cuique magistratui fixum ac persi
esse debet. Et quidem Romani magistratus, priu
imperium deponerent (id autem fieri solebat Cal
Ianuar.) nouos magistratus in leges iurare cogeba
peractis in Capitolio sacrificiis solemnibus: alioqu
gistratu, nisi iurati[a] essent, intra quinque dies al
bant. Ac sæpe magistratus[b] ipsi, lata lege ad iusi
pum adigebant eos ciues, qui quo minus lex p
posset intercesserant: quod facere cum recusa
Metellus Numidicus, quia non probaret leges A
ias, rogatione tribunitia exsilio pulsus est. Ita q
promulgatis in curia Parisiorum Ludouici XII.
constitutionibus, quod eas plerique improbarent
curator[c] fisci rogationem tulit, vt iurati iudices
dum eas leges iudicarent, indicta maiestatis pœna
eas in disputationem reuocarent: vt in actis curi
mus. licet enim cuique ante promulgationem de
deq; earum æquitate disserere: cum vero perlata
non licet. Antea quidem Ludouicus XI. Rex dict
dam iniqua in curia Parisiorum publicari iusserat
recusauit, propterea quod iniqua vnicuique viderent
sua iussa ingeminans minas adiecit, capitis etiam i
pœna nisi curia paruisset. Lanacrius Præses re inte
regem adiit corona iudicum purpuratorum stipa
vt culpam deprecaretur, sed vt mortem precaretu
diceret se suosque collegas mortem malle, quan
propositę promulgationem pati. Rex incredib
gistratuum fortitudine & constantia perterritus,
abrogari, ac rescriptum præsentibus iudicibus l
iussit; testatus se nulla deinceps edicta laturum, q
ria improbaret: precatus etiam est à iudicibus, vt
proposuerant fide & æquitate semper iudicarent
credibile dictu est quanti fuerit ea res ponderis

a Liuius in fine lib. 31.
b Appian. li. 1. ciuilium.
c Anno 1498. 25. Iulii.

ad regem in officio retinendum, qui semper antea
bitrio ac nimia imperandi licentia abuti consues-
ius n. quam regnũ esset adeptus, curiæ Præsides ac-
isserat, vt ꝙ in actis curiæ exstabat, delerent; scilicet
PRESSO *mandato:* quæ verba subscribi curia iusserat
cio Comiti Cenomanorum indulto: testatus se, ni
d fieret, vrbe non excessurum, nec mandatum sibi
: imperium suscepturum: curia quidem illa verba
lari iussit; sed, vt litura exstaret, acta seruari man-
quæ adhuc incorrupta seruãtur[a]. Hæc autem ver-
xpresso mandato, quib. interdum hæc subiiciuntur, [a] *Anno 1442. 23. Iulii.*
vicibus iterato: quæ principum rescriptis curiæ con-
urant, eam vim habent, vt cæteri magistrat⁹ ac pri-
ullam, aut non magnam earum legum rationem
ri, eadem dissimulatione facilius antiquari patiã-
oc igitur curiarum arcano stetit hoc imperium, ꝙ
i ereptis legib. ac priuilegiis extortis à principibus
um fuisset: nam Reges optimi, qui largitionib. ef-
nes aulicos explere nullo modo possint, ista ra-
uorum beneuolentiam cum imperio diutissime
erunt.

quæri potest, an magistratum abdicare prius
quam iurare in eas leges, quas vel cum naturæ le-
ugnare, vel certe cum iniquitate coniunctas esse
quæ tamen cæteris magistratibus ac multitudini
itur: nam iustitiæ vis ac rectæ rationis momen-
nisi à paucissimis, iisque sapientibus percipi so-
iens autem, veluti iustitiæ norma quædam, mul-
is aduersarius est omniũ maximus. quod si ita est,
iens insanienti magistratuum mnltitudini assen-
atur? Sic tamen statuo, pauciores magistratus, vt
assentiantur, cogi oportere; nec ferendos, si po-
agistratu abdicare velint: alioqui si magistratui iu-
ecie, leges communi consensu receptas, quan-
s iniquæ sibi videantur, eiurare liceret, hoc idem
sibi fas esse ducerent. tum Rempublicã guberna-
acuam, procellis ac tempestatibus obiiceret; tum

Lex Ludouici XII.

etiam maiestatis iussa identidem recusarent. Itac
Ludouicus XII. inter laudatissimas leges, hanc quoc
iussit : *Si tres pluresve fuerint in collegio decuriave iudic
dictæ sententiæ, pauciores sententiam mutare cogendos, vt pl
um iudicia sequantur.* Curia Parisiorum diu dubita
an legem promulgaret: quia durum videbatur & ab
dum, vt quis *non ex animi sui sententia*, vt Romani in
tentiis ferendis dicere solebant, *sed cōtra quam sentiret*
dicare cogeretur: ac potissimum in iis quæ iudicum r
gioni ac prudentiæ concredita fuissent: cuiusmodi
omnia fere tum publica, tum priuata, iudicia. Cum
men curia prouideret ob sententiarum multitudin
ac varietatem, in eodem collegio lites exitum reper
non posse: legem promulgauit, quæ temporis decursu
tilissima visa est; quanquam huic quoque veter
Romanorum ratio accedit : vt *iudices sæpe sentent
mutarent , ac pluribus sese adiungerent.* Sic enim Pl
us[a] iunior . *Quoniam pars iudicum damnauerat, pa
um absoluerat cæteri exsilio pellendum censuerant: vtrique
dem, & qui damnauerant, & qui absoluerant, tertiam sent
am secuti sunt.*

a lib. 8 epist.

At nostra lex eo melior est, quo pauciores plurib.
adiungere cogit. Quod n. in omnib. corporib. & coll
plurib. placuit: id æquum est plus valere, ac suffragio
numero vincere. Est autem in omnibus consulta
nibus, ac rebus agendis optima veterum ratio: *prop
pluribus honestis ac vtilibus , id quod iustius ac vtiliu
amplecti : pluribus vero propositis periculis, grauiora
nare*; alioqui nullus actionum humanarum exitu
periatur: Iustitia v. naturalis dici non potest, quæ in
bium reuocatur: cum id quod natura iustum sit, nec
scurum est, nec ab hominum erroribus & opinion
certa, sed ab ipsius sempiternæ mentis clarissimo &
mutabili splendore manat. Nec tamen prius quemq
magistratu abdicasse video: quam Ludouici legem
probaret: ac ne tum quidem, cum virtute magistrat
imperia, non sordibus & gratia quærerentur: neq;

lege quisq; imperio abdicare prohibetur: id tamen æ-
s esset, quã arbitrio ac voluntate magistratuum per-
ere, vt Rempubl. deserere, quam sentẽtiam malint.
re Procuratores Regis sæpe magistratus ac iudices,
legib. ac morib. iudicarent, compulerunt: & cum a-
Tolosates agerem, Bartholomæus Præses Inquisiti-
m, cum suæ decuriæ iudices omnes contra Regiam
uria promulgatam sententiam ferrent, coacto curiæ
us concilio, sententiam mutare & ex legibus iudica-
egit: & iuste quidem. quis enim vt magistratum pe-
s, aut oblatum acciperes impulit? accepto imperio,
ereptis suffragiis, vel pecuniis & ambitu quæsito, iu-
s leges, quas antea legere potuisses, aut certe debuis-
eiurabis? tu falsa iuris ac iustitiæ opinione fraudem
gistratui quem geris, fraudem legibus, fraudem prin-
, fraudem Reipublicæ facies?

it tamen interdum, vt quæ leges per sese iustissimæ
que videantur, causa tamen ex improuiso oblata, in-
æ appareant. Tunc certe principem admoneri opor-
vt sæpissime in curia Parisiorum factum memini, qui
enatui communicata, legibus latis obrogare aut sub-
are solet: nostri *declarationem* appellant; quam princi-
propriam [a] esse antea docuimus. Sed ne tum quidem
gistratui contra legem iudicare fas est, etiamsi sentẽ-
m sustinere licet, quoad principis voluntas elucescat:
æteris ex legibus iudicandum, non de legum æquita-
magistratui disputandum; alioqui si iudex contra legẽ
ens prudensque iudicauerit, ab ipsis legibus infamia [b]
tatur: sin errore id faciat, cum ex legib. se iudicare pu-
, non quidem [c] infamia dignus est, sed perinde est ac si
il iudicasset; at ne appellare quidem à sententia, quæ
lla est, Romano [d] iure necesse fuit.

Refert autem plurimum, vtrum de legibus la-
, an vero de ferendis agatur: illas enim serua-
quemque oportet, ac magistratus omnium maxime,
os etiam si scienter aberrauerunt, in famia legum ac
riurii [e] sequitur: sed priusquam ferantur, de iis disse-

a *l. placuit. de iudicib. C. l. 1. de legib. C.*

b *l. 1. ad Turpill. l. relegati. de pœnis.*

c *l. cum prolatis. de re iudicata.*

d *l. si expressim, quando appellare non est necesse.*

e *can. infames. 21. q. 5.*

rere oportet, ac iustis ponderibus eas exigere maio magistratus, ad quos præcipue legum promulgatio p tinet; principem sui officii sæpius admonere, etiamsi p uata vnius ciuis vtilitas agitur; ac multo magis si ex ea mulgatione grauissima Rempublicam incommoda quantur: contra vero si quodammodo lex iniqua fuer maxima tamen ex ea lege ad Rempublicam commo peruentura sint, legis iniquitas vtilitatis specie propc ta minus apparet, vt veteribus etiam Rerumpub. moc ratoribus visum est. nec tamen eo vsque ꝓgrediendu vt quātacunque vtilitas appareat, à ratione deferami & iniustitiæ velis abripi nos patiamur: vt Lacedæmo quondam, qui *iustitiā omnem vtilitate publica metiebāt* huc leges omnes, huc omnia iudicia, huc denique co silia reuocabant.

a Plutarch. in Alcibiade.

Præstat igitur magistratu abdicare, si lex ipsa diuin aut naturæ leges oppugnet, aut vnicuiq; turpis & iniq videatur: quemadmodū Cancellari[9] Philippi II. Burg dionū Principis fecisse dicitur, in re multo leuiore, qu quā Princeps inuictā Cancellarii constantiā conspica iussa reuocare q̃ forti ac sapienti viro carere præstabili esse iudicauit. Hæc igitur animi vis ac fortitudo, princ pes ab infamia, leges ab interitu, Respublicas ab excid sæpe seruauit. Cum vero Reipublicæ morbis, ac princ pum peccatis mederi constantia non potest, præstat liquid indulgere, quam Reipublicæ vulnera à princip bus illata exacerbare; eosque ab insania ad furorem ad gere: vti Papinianum fecisse legimus. Hunc n. ab Imp ratore Seuero filiorū & imperii Romani tutorem dat Imperator Antoninus Caracalla iussit parricidium fr tris excusare: Papinianus recusauit; cum diceret, *Parri cidia difficilius excusari quam admitti.* Fortiter ille qu dem magis quam sapienter. Nam Caracalla furens, fratris cruore nondum satiatus, Papinianum occidi m dauit [b]: ac post tanti viri occasum, qui solus hominis im petum regere, ac furentem audaciam reprimere pot isset, à cædib. & crudelitate non prius destitit, quam ipsu

b Spartian.

m cum imperio perditum iret. Quod ſi à nobis di- velim, nō vt hominis diuiniſſimi laudes egregias vl- ri parte minuerem, id n. fieri nullo modo poteſt; ſed magiſtratus intelligant, quatenus peccata principum ; auferri non poſſunt, ferre debeant. Non debuit igi- Papinianus tanto viro, id eſt, ſeipſo, Rempub. orba- ed Principi vel potius ſuo dolore indulgendo, ſibi mpub. ac ſeipſum Reipub. ſeruare: fortiter quidem & enter facturus, ſi nondum parricidium fuiſſet admiſ- n. Turpiter Seneca, eiuſq; collega Burrhus, eodem noris gradu quo Papinianus collocati, qui nullā ſce- ati conſilii excuſationem habuerunt, cum Neroni trem, quam à naufragio caſus eripuerat, necare per- derent [a]: conſilium igitur, & iuſſum, & factum omni- crudeliſſimum ſempiterna infamia ac dedecore cū ctoribus ſuis cumulabuntur.

a Tranquill. in Nerone. Tacit. li. 14.

Quid ſi princeps aliquid iuſſerit: deinde conſilium re integra reuocarit, an edicto poſteriori magiſtratū o- dire oporteat? id q̃dē oportere primo cuiq; intuenti letur: ſed res diſtinctione illuſtranda eſt; ſi q̃dē cœpta omitti ſine publico detrimento nō poteſt, edicto lo- s nō erit; idque potiſſimum in bello. recte n. Marcell9 nſul; *Multa* [b], inquit, *magnis ducibus ſicut non aggredien- , ita ſemel aggreſſis non dimittenda.* Id quidem militiæ. omi vero, ſi princeps edictum, quo ciues iudicari, aut mnatos plecti iuſſit, re incoata & affecta, nondum men confecta, mādatum, reuocarit; omnia ſunt omit- nda, vel potius intermittenda: contra quam Fuluius onſul, qui capta Capua, cum in auctores defectionis a- maduerteret, ac iam Senatorū maximam partem ſup- icio affeciſſet, acceptis literis, vt rem integram remit- ret ad Senatum [c], priuſquam eas reſeraret, non igna- s quid in eis lateret, reliquos ſenatores ſecuri percuſ- . Non quidem tenebatur Conſul imperio ſenatus, cui hil omnino imperii fuiſſe docuimus; fere tamen ma- ſtratus prouinciarū & imperatores Senatuſconſultis, erinde vt legibus, parere conſueuerunt. Certe quidem andauēſes XXXVI. viros capitali ſupplicio affecerūt,

b Liuius li. 24.

c Liuius li. 26.

non aliam ob causam, quam quod ciuem vnum capit damnassent, mortuo Carolo Burgundiæ Duce, priusqu imperium illis esset prorogatum, tametsi necesse no fuerit, vt similibus exemplis superius disseruimus. Illu autem fere perpetuum[a] est, eos qui imperium haben suo iure mandata exsequi posse, etiam post imperii ten pus, si is qui mandauit, sciens prudens factum dissimul rit, nec prohibeat cum possit.

Quæcunque diximus, de iis mandatis dicta sint, qu nullam ad magistratus facti q̃stionem detulerunt. Qu igitur si rescripta iussaque pro compertis ac veris narra ea, quæ nec publice, nec magistratui cognita sunt? h rursus dispiciendũ, an facti quæstio magistratui singul mandato ademta, an v. permissa: si hoc minime dubiu est, quin magistratus ea quæ rescripto narrãtur quærer debeat vera sint necne. sin magistratui q̃stio omnis est repta, dubitari potest an inquirere possit, potissimum princeps declarauerit se vera compertaque narrare, magistratibus omnem eripiat dubitãdi occasionem. V rius est tamen vt vtroque casu magistratus de rei verit te cognoscat. Ac ne magistratus ea de re dubitarent, C stantinus id lege sanxit[c], vt magistratus verane sint qu rescripto narrantur inquirat; siue id mandatum fuerit, ue omissum: ac tametsi nihil aperte caueat, cum ma stratus de rei veritate cognoscere prohibetur; inquire tamen, si dilatio quæstionis nullum Reipublicæ aut p uatis detrimentum sit allatura: quia non debet alteri vtilitatis causa alteri incommodum creari, multo min Reipublicæ. Et in vniuersum ea quæ in legibus, priui giis, rescriptis, testamentis, sententiis narrantur, nullu veritati præiudicium inferre possunt[e]. Ac tametsi vrge te Mediolani Sfortiadarum[f] tyrannide, cautum esset rescriptis ac legib. fides omnino haberetur: ea tamen recepta vrbe & agro Mediolanensi, à regibus Francor abrogata est.

Ac si fidẽ habere oportet rescriptis & legib⁹, id solũ telligẽdum de iis[g], quib. leges edictave principis obsc

a l. vlt. quod cũ, col. 1. de exact. militaris. C. ca. olim. de offi. de- leg.

b l. vniuersa de rescriptis. C. & ex parte. de re- script.

Magistratus facti quæstio- nem habet.

c l. 4. si contra ius. C

d Castrensis cõs. 156 Alex. cons. 20 lib 7. Panor. in ca. ad audi entiam. col. 3 de præsc. ip. Innoce in cap. inquisi- tionum. fine, de sent. excommu nic.

e l. epist. de pa ctis. C

f Bossius Sena- tor Mediolanẽ- sis, tit. d Princ.

g Castrens. cõs. 15? examinato. col. vlt. Decius cons. 16?. co. vlt. Felin. in cap. cũ venissent, de re iud. col. 2. nu. 7. Curtius sen. cõs. 49. & seq.

clarantur: quanquam potius *sanctiones* debent quam rationes appellari. Sed si Princeps de fide, integritate, prudentia, religione cuiusquam suo rescripto testificatus, in curationibus, magistratibus, aut muneribus, ac largitionibus tribuendis, tantum abest vt ea testificatione magistratus contentus esse debeat, vt etiam maiore diligentia inquiri oporteat, quasi princeps non fuerit ea beneficia imperio vel imprudenti concessurus [a]: contra vero si cuiquam magistratum imperiumve princeps dederit, non erit amplius inquirendum [b], quia princeps honore dignum iudicauit; nisi aut permittat, aut regionis moribus ac institutis id fieri consueuerit: vt postremis [c] temporibus Romæ fiebat, & vbique fere morem inualuisse videmus, ac potissimum in iudicibus renunciandis. Quinetiam Gothis imperantibus iudicium de senatoribus fiebat, priusquam in senatum admitterentur [d]: sic enim Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum, *Admittendos in senatum examinare cogit solicitus ior Senatus.*

Quod si qua veritatis specie principi quisquam obrepserit, cōmodis ac vtilitatibus rescripto comprehensis, summouendus erit: eoq; magis, si largitionibus effusis ærariū exhauriatur: cui morbo vbiq; grassanti mederi posset, si legi Valesiæ locus sit. Nam Philippus Valesius rex Francorum largitiones ac dona repeti iussit ab iis, qui ꝓ antea ex eadē causa adepti fuerant, donationum tabulis reticuissent: id quod etiamnum Mediolani [e] fieri solet. Enim n. Reipublicæ intersit plurimum, quid quisq; pecuniarum ac beneficiorum, q̄ quisq; præmia ac priuilegia consequatur, accuratissime in eo genere magistratib. est incumbendum, ac potissimum in popularibus imperiis, in quib. cū publica omnia omniū direptioni patent, tum vero seditiosis hominibus ob eam causam perturbandæ Reipublicæ occasio datur. Itaque duodecim tabulis sanctissime de toto genere priuilegiorum ita cauetur [f], PRIVILEGIA, *nisi comitiis centuriatis, ne irroganto: qui secus faxit, capital esto.* Constantinus [g] vero hunc in mo-

a *l gradatim, de munerib. Bald. in l. præscriptione. si cōtra ius. C Innocent. in c. super literis. de rescript. Bart. in l. Aurelio. §. Sticho, de liberat. legata.*
b *l. disputare, de crim. sacrileg. C. l. quidā, de re iudicat.*
c *l. vt gradatim, de muneribus.*
d *Cassiodorus in formulis.*
e *in tit. de rescriptis, in const. Mediolanensib.*
f *Cicero pro Domo sua.*
g *l. nec damnosa, de precibus. Cod.*

modum: *Nec damnosa*, inquit, *fisco, nec legibus contraria i[n]petrari oportet.* sunt autem omnia priuilegia legibus co[n]traria; alioqui priuilegia non sint. Quare si alteri iussio obtemperandum est, vti oportere diximus; sic tamen i[n]terpretari[a] oportet, vt Reipublicæ incommoda, quo[ad] eius fieri poterit, sarciantur: & iurisconsulti volunt, *quæ contra leges, contraque publicam vtilitatem à priuatis e[x]torquentur, non oportet gratia, sed odio digna iudicare*[b]; [n]*verborum interpretatione augere*: vt ii qui beneficia militi[bus] concessa, ad militiam forensem ac cœlestem, specie verborum pompa traxerunt, vt rusticos homines, q[ui]buscum eadem beneficia communicari æquius erat, [tri]butorum multitudine premerent.

Et quoniam de priuilegiis ac beneficiis disputatio[nem] non instituimus, hoc potissimum magistratus admo[nen]di nobis videntur, vt quam accuratissime fieri possit, [be]neficia concessu principum tributa dispiciant; cum sa[tis] vnicuique compertum sit, indignissimum quemque non tam impetrare, quam à principibus inuitis ext[or]quere: quanquam in eo genere, non modo principib[us] sed etiam diuinis & humanis legibus fraudes innu[me]rabiles fieri videmus; idq; tot verborum argutiis ac t[an]ta subtilitate, vt nulla ratione magistratus, nisi aperta occurrere posse videantur. Eiusmodi est ea clausula, MOTV PROPRIO, quæ à Romanis pontificibus ad [o]mnes principes manauit: nullus enim fere princeps qui in tribuendis honoribus ac beneficiis, aut priuile[giis] perrumpēdis, ea clausula non vtatur; tametsi erepta [be]neficia sæpe ignotis ac indignissimis hominibus trib[uun]tur. Est enim Romæ campus qui *floridus* appellatur, [non] tam florum quam testium copia fertilissimus; vnde [te]stimonia decerpere cuiq; licet, vt iis sacerdotia den[tur] qui in extremis Asiæ aut Africæ oris versari solent, ide[oque] MOTV PROPRIO: q̄ quidē clausula omnes omniū fr[au]des facile excusantur, si modo fidem Pontificii iuris [in]terpretibus[d] habeamus; sed iampridem fraudes illa[s in] nostra Republica valere iussimus.

a in. vlt de filiis presby. And. Panor. Baldus. Butr. Imol. in c. ca. si inquis, de rescript. Felin. eod. i.
b l. si quando, de [illegible] [illegible] l. 2. §. merito, ne quid in loco publico. l. quod vero l. ius singulare, de l. g.
c c. si motu proprio, de præbēd. l. 6. Clementina si Romanus. eod. Decisio, Rotæ. 282.
d c. audietiam. 1 de rescript. Andr. Panor. Felin. eod. extr.

t quoniam principes ac magiſtratus improborũ ho-um fallaciis circumuenti, vix ac ne vix quidem eua- potuiſſent; prudenter cautum eſt, vt reſcripta prin-m, niſi eodem ipſo anno quo imperata ſunt, magi-ui oblata fuerint nullius momenti[a] futura ſint; nec s vim habitura, quam eorum exſecutio magiſtratuũ oritatem ſequatur. At etiam Mediolanenſi lege re-ta principis ad ſenatum, anno; ad magiſtratus, men-finiuntur: hoc item vberius cauetur, vt non modo & Conſul, ſed etiam hora qua quidq; iuſſerit prin-s ipſo reſcripto contineatur: idq; noſtra[b] rogatione ad comitia Bleſenſium legatione fungeremur cau-ſt: idq; iuriſconſultorum[c] auctoritate fecimus.

Quid igitur ſi princeps ſuo reſcripto magiſtratui quę-nem veritatis expreſſa clauſula ademerit? Refert e- plurimum, an princeps falſa pro veris, & plane in-nita pro compertis ſuo reſcripto inſeri mandauerit, ero facti quæſtionem magiſtratibus eripuerit. ſi e- in militem ſacerdotium contulerit, aut ſacerdotem citum cõſcribere iuſſerit, cum tamen hunc ducem citus eſſe arbitraretur, illum vero ſacerdotẽ, vtriuſ- reſcriptum ſuſtineri oportet; quia probabili errore fraude princeps circumuentus[d] eſt. Sed cum prin-s ipſe diſerte vetuit, magiſtratus facti quæſtionẽ ſuſ-re, nullo probabili errore ductus eſt. Quamobrem giſtratus inquiſitione omiſſa, principem admonebit, ona fide vera narrabit; & propoſitis incommodis, à epta ſententia, quantum quidem poterit, diuellet: ſi us id præſtare poteſt, imperãti parebit: alioqui Rei-licæ maieſtas à magiſtratuum arbitrio penderet. Il- etiam multo magis metuendum, ne vnius aut alteri-xemplo cæteri magiſtratus deinde priuati, iuſſa prin-s populive contemnere pergant; ex quo Rerũpubli-m interitus ſequuntur. ¶ Quod ſi putes nihil princi-uod turpe ſit aut iniquũ imperare oportere, recte tu dẽ putas: at nihil omnino cõtra decus vel dignitatẽ, ꝙ in reprehenſionẽ cadat, à principe imperari debet,

nec

a c. plerunque de reſcr Fel in c. eam te, de reſcript. col 3. Tapor. in c. dilect. 2. de præbendis. Maſuer. in practica, tit. de literis not. § item. li. eræ c. vt debitus, de appel. ca. vt noſtrum. eo. c. ſi capitul. de conceſſ. præbend.

b Anno 1577.

c Accurſ. in gl. vlt. l. ſi ex plurib § vlt de ſol. Bald. laudat in l. imperator. l. comment. primo. & in l. vlt. co. 4. de ed. ãto diui Adrian. C. Io. Andr. Panor. Fut. in ca. perſonalis, de reſcript extra teſt. in cap. ſi à ſede.

d Bart. in l ſi pater. de hæred. inſtit. C Bald. in l. eam quam de fideic. C. tex in l. cum tale, de cond. & demonſtrat. §. quod autem.

nec magiſtratibus, etiamſi minus recte ſentiant, vll
inferri; quia nihil tam imperitæ plebis animos à pr
pis & legum obſequio detrahit, quam in legibus fe
dis ſenatui aut magiſtratibus vim afferre.

Sed hic de magiſtratuum officio quæritur: ecqu
gendum illis eſt, ſi princeps populuſve officium de
ſuum, & contra leges ciuiles, contraque publicam
tatem quid iubeant; an propterea magiſtratum ab
cio diſcedere oportet? At leges ipſæ iubent magiſt
etiam iniuſta præcipienti obediendum eſſe: *ne*, in
lex, *Prætoris maieſtas contempta videatur*: qua in ſent
video fuiſſe, quos viros [a]? Cicero ſæpe tribunitios
ros execratus eſt; idem tamen tribunorum interc
nibus etiam iniquis [b] obtemperandum ſcribit. *Pare*
bet lex, inquit, *interceſſori, quo nihil præſtantius: impe*
nim bonam rem melius eſt quam concedi male. Antea dix
nihil exitioſius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri a
bus, nihil minus ciuile & humanum, quam compoſita &
ſtituta Republica quicquam agi per vim. Videmus ſæpe
in principem armari, leges violari, iura omnia peſſ
re, cur ita? quia magiſtratus ipſi defectionis auctore
falſa iuris ac iuſtitiæ opinione. Ac inquiunt, iniqu
eſt; nec poſſumus, nec parere debemus. honeſta qu
oratio, ſi non potes; ſed illud quod non debeas vnc
diciſti? quibus ex fontibus hauſiſti? tu tibi priuatos e
iniuſta pręcipienti, verberibus, carcere, mulcta, extr
denique ſupplicio parere cogas; nec tamen impe
Principi obedies? at negabis iniquũ eſſe quod imp
negat etiam Princeps iniquum eſſe quod iubet: tu i
biter eris? aut ſi te arbitrum feras; cur non idem d
erga priuatos edictis ferendum putes? Quanquan
giſtratum vt peteres nemo coegit; abdicare nemo
ſi tibi lex iniqua videtur. facit igitur imperandi libi
priuatis quidem imperare velis; principi tamen po
ve parere nolis.

Hoc igitur fixũ teneam⁹; *Principi iniqua præcipię*
dire præſtabilius eſſe, quam iuſſa recuſantem cæteris magi

a *Iuriſconſulti, l. præ or ait. §. ait prætor, de operis noui. l. penul. de iuſtitia l. ſeruo § cum prætor ad Trebel. Plato in Cicerone.*

b *Cicero pro Cluent 3 li. 3.*

riuatis rebellandi materiam & exemplum præbere; ra diuinas aut naturæ leges quid iubeatur, patria, bo- a denique ipsa prius debes, quam fide, iustitia, inte- , religione spoliari. Vno vel altero exemplo vte- aul iusserat sacerdotes omnes se præsente neca- o fuit qui iussa non recusaret præter Doegum; num omnes interemit. Petronius Syriæ Præses st Imperatoris Caligulæ statuam in templo Hie- norum collocare, vt in cæteris omnibus Deorum s factum erat. Iudæi statuas Imperatoris de suis deiecerant. Petronius principem admonuit, se ta facere sine graui seditione & cladibus nō pos- ra iussa afferuntur, & quidem crudelissimis Pe- propositis pœnis, ni pareret. Itaq; Petronius ve- rum legionibus, præsidiariisque militibus coa- ercitum conscribit, ac Hierosolymam pergit iussa us: nihil enim à sua religione, nihil à diuinis, nihil à naturæ legibus alienum se facturum arbitraba- Iudæi cum de Petronii aduentu allatum esset, vr- gros, domicilia deserere, ac Præsidi obuiam iner- e, si precib. illum exorare possint, aut seipsos mili- mactandos præbere. Ergo supplices hominē lega- us fatigant: sed cū nihil proficerent, innumerabili udine coeuntes, & quidē exarmati, circumstanti- ndiq; legionibus, per sacra, perq; religiones obte- r, vt prius mori liceat, quam sacratissima Dei sem- i templa hominum statuis inaniri ac fœdari con- nt. Præses inauditam populi tum religionem, tum udinem admiratus; precib. etiam ac lacrymis mi- æ plebis commotus, ab illa quam non metuebant rudelitate alienus, singulos domum redire iussit, omisit se ad Cæsarem rursus literas daturū: ac prius em quam crudelia iussa obiturum. Caligula tamen e ac insania demens, Petronio literas scripsit acer- nas, & suppliciorum crudelitatem spirantes, ni ius- esseret. Sed nauis cum vectoribus tempestate abre- st, priusque de tyranni cæde in Iudæam allatum

Memorabile exemplum prudentis magistratus.

est,quam crudelitatum nuntius eo perueniret. Atq
ta Petronius cum summam erga Deum religionem
uersus tyrannum prudentiam , in subditos carit
præ se tulisset, sapientissimi Prçsidis officia omnia im
uit. Hoc tamen præcipue intuendum est, ne religi
vel potius superstitionis inanem speciem principun
sis obtendamus. Cum enim magistratus religione
leges diuinas humanis obtendit,de principis relig
male suspicari necesse est. Oportet igitur verissima
tissimaque sempiterni Dei religione ac doctrina in
tum,& ab omni impietate ac superstitione penitus
nũ esse.Sed me pudet eorum , quos *paganos* appel
exemplis vti, cum ad nostra relabor. Iam enim p
pietas erga Deum feruere desiit; atque adeo tep
est,vt verendum sit,ne tandem omnino refrigescat
seruimus qualem se magistratus erga principem
debeat; dicendum deinceps,qualem erga priuato
cupiamus.

De magistratuũ erga priuatos imperiis,officio ,potestate. C

MAGISTRATVM diximus publicam impe
prohibendique potestatem habere: publice
imperandi ius habet,qui iussis aut vetitis minus ob
perantes cogere potest. Tametsi enim Modestinus
pserit,*legis virtutem esse in iubendo , vetando , permitte*
puniendo : magistratuum tamen ea vis est potius
legis, quæ per seipsa muta est: magistratus autem l
viuẽs ac spirans, cuius hæc maxime propria sunt:le
tem , quæ imperia ac vetita præ se fert , inanis esse
magistratus,qui potentius lege dominatur, pœnas
taret. Ad ea vero quæ permittuntur, nihil opus est
quæ ipsa in iussis proprie versatur; ac verbum *legis*
nihil est, quam summæ potestatis iussum : & qui c
quam prohibetur quid facit,contra iussa facit:pœn
ro nunquam à legibus irrogatur, nisi magistratus a
ritate ac iudicio constituto sentẽtia feratur. Ex quo
spicuum est,vim legum in iis positam esse,qui publ

a *l.legis virtus, de legibus.*

i

pium habent, seu fuerit princeps seu populus, seu [magi]stratus: quibus imperantibus nisi pareatur, cogendi [potest]as est: id autē fit pœnarum irrogatione quam Demosthenes *neruos Reipublicæ* appellauit, οὐδὲν (inquit) ὄφελος πολιτείας νεῦρα οὐκ ἰσχύσης κατὰ τῶν ἀδικούντων.

Diximus, *cogendi potestatē*, vt magistratum ab eo seiungeremus, qui iudicandi quidem, sed imperādi potestatem [h]abet, ac multo minus cogendi, vt Pontifices cæte[ri iu]dices quibus imperiū nullum est. Nam qui olim à [pr]ætoribus cæterisq; magistratibus dari consueuerāt, nō [ip]si sentētias exsequebātur, sed ii qui eos [a] dedissent, [qua]ndo eas probarent, in ius tamen iudices dati priuatos [v]ocabant; sed nemo qui nollet obtemperabat, nisi [ma]gistratus ipsi pro iure suæ potestatis imperarent. Itaq; [e]dicto tenebatur, qui vocatū ad iudices priuatos vi [ex]emisset [b]; quia imperādi iure carerēt, nostris vero mo[rib]us iudices dati, & vocare ad se, & sententias nō impe[tra]ta venia magistratuum, vt Pontificibus necesse est, per [lic]tores exsequūtur; & priuatos suis edictis, quæ sua ma[nu] a sigillo cōsignant, parere cogunt; sed iis tantum iu[d]ibus permittitur, qui aliunde per se ipsi, aut vna cum [col]lega imperare possunt, nō itēm priuatis ciuibus, si iu[dic]es a magistratibus dati fuerint. Diximus primā cogēdi [potes]tatem in prehensione bonorum ac personarū posi[tam es]se; diximus item prehensionem à vocatione sæpe [seiu]ngi; & cui prehensio sit, non propterea vocandi, aut [ind]icēdi, aut captos dimittēdi ius esse: hæc enim pro[pria s]unt eorū quibus publice iudicium est, seu de fama [ac di]gnitate, seu de capite, seu de fortunis omnibus de[cer]natur; & partem quidē magistratuū priuata, partem [publi]ca iudicia tractare: partem mulcta, partem verberi[bus, p]artem exsilio, partem supplicio capitali punire; id[q; ali]um libera prouocatione vel extra prouocationem [facere]: eos vero qui damnati sunt, supplicio liberare, [maies]tatis proprium est, supra leges omnes supraq; ma[gistra]tuum omnium iura, imperia, potestates.

[E]x quo perspicuum fit duo imperii publici genera esse;

a l. à diuo. de re iudic.

b l. 3. ne quis eū qui in ius vocatus est.

Summū ius maiestatis

esse; alterum quidem summum, legibus ac magistra um imperio solutum, alterum legitimum, quod le bus obligatur: hoc magistratuum proprium est, illud ro maiestatis. Maiestas quidem in Republica nihil sei post Deum immortalem maius, nihil etiam sibi æqu habet: magistratus vero principis maiestatem suspi eiusque legibus ac iussis obligatur: priuati denique p Deum immortalem maiestatis legibus, ac magistra um imperiis tenentur. Quo fit vt nemo in Repub verbis *Impero* ac *Iubeo* vti possit, præterquam ii, qui i *maiestatis* habent: quæ verba non modo *imperium*, sed iam *voluntatem* [a] Latine loquentibus significant: cum mnia omnium imperia ac voluntates, ab eius vnius iura maiestatis habet arbitrio ac voluntate pende Itaque solius principis, populive, aut optimatum, varia ciuitatis forma, proprium est vti verbis, *volu iubemus*; quibus magistratus vti non potest; nec itei dictis, quæ sunt *magistratuum iussa*, capitalem pœı subiicere.

a *notat Donat. in illo Terent.* Animo iam nunc otioso esse impero, *id est*, volo. & iubeo te salue re. *id est*, volo. qui scis an quę iubeam faciat. *Donat. id est*, velim.

An gladii potestas principis propria.

Inde quæsitum est ab iuriscõsultis, & adhuc sub i ce lis est; *an gladii potestas, quam ipsi merum Imperiũ app principis propria sit, exsecutio vero magistratuum, an vero gistratuum quoque sit illa potestas communis.* Quę quidei stio disputata est ab Azone & Lothario iuris peritissi eiusq; arbitrium delatum est ad Imperatorem Hen V. qui tunc Bononiã venerat, equi sponsione facta. tharius sponsione vicit, arbitri recepti sententia: sec risconsultorum pene omniũ suffragiis Lotharius q *equum*, Azo vero *æquum* [b] tulisse dicitur; pleriq; tamẽ tharii sententiã secuti sunt. Vberius igitur ac pleniu plicanda quæstio est, cũ ad Imperii vim ac naturam iura maiestatis penitus intelligenda pertinere vide Quæstionis obscuritas inde manat, qꝫ nec Lothario Azoni antiquitatis magistratuumq; Romanorum sciplina satis percepta cognitaq; fuerit. Principio q exactis Vrbe regibus, magistratus Romanorum [d] g ius in ciues nulli habuere; at etiam verberum potest

b *Alciat. lib. 1. paradox. ca. 1. & 6. Molin § 1. glo. 5. num. 58. in consuetud. Paris.*

c *Liuius lib. 7. & 10.*

& Porcia lege ademta [a] anno CCCCLIV; qua qui-
rogatione populus Romanus non modo magiſtra-
omnes, ſed etiam ſeipſum gladii poteſtate in ciues
liaſſe videtur, ac liberum exſilium capite damnatis ex
nibus criminibus permiſiſſet. At etiamſi de fama ac
nitate ciuium ageretur, iudiciũ erat plebis; ſi de frau-
capitali, qua ciuitas amitti poſſet, ageretur, populus
nitiis centuriatis iudicabat, vt legibus ſacratis [b] caue-
ur: ac tametſi leges interdum violarentur, non tamen
pune violauit Cicero; cui, quod de cõiuratis Catilinæ
plicium Conſul ſumſiſſet, aqua & igni interdictũ eſt,
ducenteſimo ab Vrbe lapide bonis omnibus publica-
exſulare neceſſe fuit. Multo poſt leges Valerias, Sem-
niam, & Porciam, quæ ſecures & verbera à tergo & à
ite ciuium Romanorum amouerant, latæ ſunt Cor-
iæ leges, quibus à plebe ad Prætores quæſtionum or-
arios publica iudicia delata ſunt [c]; ſicariorum inquã,
culatus, maieſtatis, repetũdarum: quibus legibus Præ-
i quæſtionis cuiuſque definita ſunt iura, iudicia, pœ-
, formulæ; à quibus diſcedere nullo modo [d] licebat:
ices etiam ex ordinibus lege conſtitutis ſortiri ac ſub-
tiri neceſſe fuit, deinde accuſationibus ac defenſioni-
publice admiſſis, iudicia tabellis ferebantur: tabellæ
m tum notis literarum, tum etiam colorum varietate
inctæ, ſententiam præ ſe ferebant, A. C. N. L. id eſt,
ſoluo, Condemno, Non liquet: interdum etiam ampliare
eſtionem ſolebant; id eſt, decernere vt amplius quæ-
etur. tabellæ vero in vrnam cõiiciebantur, deinde nu-
rabantur: ſi numerus tabellarum ex litera C. præpon-
aret cæteris, Prætor indutus purpuream togam, pro
unali ex editiore loco (nam cæteri iudices ſorte du-
n ſubſelliis ſedebant) hæc tria verba pronuntiabat,
S PARVM CAVISSE VIDETVR: vel, *non iure feciſſe vi-
r*: vel, *prouinciam ſpoliaſſe videtur*.

Hæc illa fuit Romanorum in iudicando miſta mode-
i grauitas, ne mentiri, aut temere quicquam, quod
ius compertum eſſet, affirmare viderentur. Conſimi-

a *Liuius lib. 10. Cicero pro Rabirio perduel. Saluſt. in Catilinam.*

b *Cicero pro Rabirio perduel. & pro domo ſua.*

c *lib. 2. de orig. iuris.*

d *Cicero in Verrem. & eodem Aſconius.*

le est illud, SI QVID MEI IVDICII EST. Quod auten
stus scribit, magistratum ea verba pronunciare, PA
cauisse videri reum, quem de consilii sententia capitis conden
capitis pœnā intelligit, qua ciuitas amittitur. Mox se
batur pœna legum, reus exsilium optabat. Quæst
damnati bona cogebant in fiscum, si ea fuisset ex leg
pœna constituta: quibus legibus nisi reus paruisset,
muiri capitales, comprehensum in carcerem duci ii
bant. habuit ergo (dicet aliquis) Triumuir capitalis
perium in ciues: nos tamen superius in peregrinos ta
eius imperium patere docuimus: recte quidem; sed
lio damnati, peregrini sunt, quia ciuitatis ius amisen
Consimile est illud Marciani iurisconsulti ad S. C
pilianum [a]: *Si iudex*, inquit, *pronuntiauit hæc verba*, CA
MNIATVS ES, *condemnauit eum: & quamuis de pœna*
subiecerit, attamen legis potestas aduersus eum exercebitur
omitto libellorum inscriptiones, testium ac tabula
inquisitiones.

Hæc fuit publicorū iudiciorū antiquis Romanis
tata ratio; qua qdem intelligi facile potest, Prætores
stionum publicarū nudam habuisse legis actionem:
dii v. ius nō modo non habuisse, sed ne verberum qd
aut leuissimæ animaduersionis in ciues. Quod si mu
creatio esset ex publico crimine, q legib. comprehen
non fuisset, tributa plebis comitia cogebātur: si de c
te, fama ac fortunis omnib. q̄ireretur, populus centu
ris comitiis iudicabat: vterq; extra ordinem, vt sole
in omni Republ. ius maiestatis habent; nec tabellis aut
tis suffragia ferebantur; quia lex ipsa, non populus a
ter pœnę fuisset. Erat autem fere huiusmodi aut cōs
lis sententia; *Si M. Posthumius ante Calendas Maias non*
disset, neque excusatus esset, videri eum in exilio esse: ipsi
& igni placere interdici. Hæc apud Liuium [b], Asconiu
Ciceronem [d] vberius ac fusius. Mutato Reipub
statu, ereptisque populo iudiciis ac suffragiis, Præt
tamen publicarum quæstionum, aliquādiu iudicio
il.

a l. prima. §. si iudex.

b lib. 26. & 27.

c in Cornelianam, & Verrinas.

d pro Rabirio perduel.

ordinem tenuerunt. Id enim satis aperte innuit [a] ianus, qui Azoni ac Lothario disputandi præbuit ionem, his verbis; *Quæcunque specialiter lege, vel sena- sulto, vel principum constitutione tribuuntur, mandata ctione non transferuntur: quæ vero iure magistratus com- , mandari possunt: & ideo videtur errare magistratus, qui ublici iudicii exercitionem habeant lege vel Senatuscon- delegatam, veluti legis Iuliæ de adulteriis, & si quæ sunt a- iiles, iurisdictionem suam mandant. Huius rei fortissi- argumentum est, quod lege Iulia de vi nominatim caue- t is cui obtigerit exercitio, possit eam, si proficiscatur, man- Non aliter itaque mandare potest, quam si abesse cœpe- um alias iurisdictio etiam à præsente mandetur.* Hæc nianus; quem Lotharius sic interpretatur, vt velit cipes ac populos, qui iura maiestatis habent, magi- bus pœnarum exsecutionem dedisse, arbitrium ve- potissimum gladii potestatem, sibi reseruasse. Azo ius ipsum gladii in magistratus translatum fuisse iu- bat.

era igitur Lotharii sententia fuisset, si semper eũ or- m iudicandi quem diximus, Prætores publicorum iorum tenuissent; sed in eo ipso fallitur, cum Papi- i definitionem illam ad omnes omnium temporum corum magistratus pertinere putauit: qui tamen ima sui parte pœnarum arbitrium & gladii i⁹ habẽt, uidem iure magistratus, & imperii legibus solutum. enim principes decursu temporum perspexissent cia illa publica, quæ tabulis ac sorte fiebant, cum itate coniuncta fuisse, quod in tanta causarum ac um varietate vnum & idem pœnæ genus statue- , tribus literis paulatim iudiciorum ordinem mu- nt. Principio quidem Augustus tribus tabellis, us iudices absoluere, condemnare, aut non lique- i significarent, quartam adiecit, qua iudicib. igno- culpam liceret iis, qui aliena fraude in legem com- ssent, vt Tranquillus [b] scribit. Deinde iudiciorum ac circuitus pene inexplicabilis conuersus est,

[a] l. 1. de offi. eius cui mandata est iurisdict.

[b] In Augusto.

manente, inquit Martianus[a], pœna legum iudicio (que constituta, quam nec augere, nec minuere liceba quæcunque varietas causarum incidisset. Cum v eiusmodi crimen esset, quod extra ordinem iudicar porteret, princeps aut senatus interdum extra ordin magistratui, aut etiam priuato, cuius religionem ac ir gritatem exploratam[c] haberet, mandabat, vt legi soluti pœnas irrogarent. At Papiniani ætate , Seue Præfecto vrbi omnium criminum, quæ intra quæ extra mœnia centesimo ab vrbe lapide admitterent cognitionem[d] extra ordinem dedit. Vrbani vero P tores, qui de priuatis criminibus ordinario iure iudi bant, iudicia quædam publica, non iure magistratus, l lege ad se delata tractabāt: cuiusmodi exemplum affe Papinianus[e]. Interdum etiam de crimine extraordii rio Prætor a Præfecto vrbi, interdum Præfectus vrb Prætore præuentus, cognitionem suscipiebat. Præfe vero prouinciarum, quia omnem omnium vrbanor magistratuum iurisdictionem haberent, ac de omni criminibus extra ordinem cognoscerent, arbitrioq; pœnam statuerent, & capitale supplicium, præterqu ciuibus Romanis, irrogarent, gladii ius habuisse ne ni dubium esse potest : nam propterea Vlpianus p statem[f] appellari scribit. Illud autem iure ipso con eos qui extra ordinem cognoscunt , quamuis pœ statuere posse, dum tamen modum non excedant: s scribit Vlpianus[g]; *modum excederet, qui ob leuissimam i riam capitale supplicium, vel ob crudele parricidium mult irrogaret.* Ex quo planum est, eos magistratus qui cap lium iudiciorum cognitionem habēt extraordinari gladii ius habere, & quidem iure sui magistratus: qu vero lex præscripsit quid quoquo modo iudicent, n legis actionem habere, gladii iure carere. Atque hęc uissime de Lotharii & Azonis hypothesi, quam ad sin & quæstionem infinitam trahere necesse est, vt pl us & vberius disseratur.

Primū igitur q̄ri debet, *an magistratuū munus Reipu*

[a] *l. ordo de iudi.*
[b] *l. 1 ad Turpilianum.*
[c] *Tacit. & Tranquil. in Tiberio & Vespas.*
[d] *l. 1 de offic. præfecti Vrbi.*
[e] *in d. l. 1. §. 1. in fine.*
[f] *l. 1 de iurisdict.*
[g] *l. hodie, de pœnis.*

l

principis proprium sit: an v. eius qui magistratū gerit, an sibi cum Republica commune: deinde, *si potestas magistratib. concessa, magistratuum propria sit, quatenus sunt magistratus, an principis ius, exsecutio vero magistratus*, *an vtriusque communis*. Quod ad primam quæstionem attinet, omnia magistratuum munera Reipublicæ dominio sunt (præterquam in Republica, quam vnius dominatu teneri diximus) comprehensa; creatio vero eorum qui ius maiestatis habent, nec priuatis hæreditario iure à principe tribui potest, nisi popularibus comitiis, & ordinum diuturna tacitaque consensione id fiat: vt in hoc imperio, Duces, Comites, Marchiones: & qui arces prouinciarum habent à principe, iurisdictionem ac imperium olim habuere precarium, deinde Capeti concessu perpetuum: tandem hæreditario iure in masculos transmissum; postremo etiam fœminis cōcessum, tanta principum ignauia, vt imperia, iurisdictiones, potestates, perinde ac prædia ipsa, iure commerciorum in omnibus fere Occidentis regionib. ac imperiis sub hasta proscribere liceat: vt eodem iure [a] quo cætera hæreditaria venaliaque bona habentur. Hæc igitur iurisdictio, quæ quod prædiis cohærere videtur, nec tamen cohæret, *prædiatoria* dicitur; eorum propria est, & quidem iure dominii, qui prædia hæreditario aliove iure possident, modo Reipublicæ maiestati, à qua omnia omnium imperia iurisdictionesve manarunt, accepta ferant, saluis imperii legibus, & extremæ prouocationis iure.

Duces, Comites, Marchiones, Castellani olim curatores, precariā potestatem habentes.

Sunt etiā munera q̄dam publica, sine imperio tamen, vt pleraque viatorū munera p̄diatoria, ac potissimum in Normania: & q apud nos cerā sigillo regio accōmodare consueuerunt, hęreditario iure beneficio D. Ludouici acceperunt. Pleriq; Comitis stabuli tū in Cāpania: tum in Normania, & Magni cubicularii munera, iure hæreditario temporis diuturnitate præscribere tentarunt. sed rebus in curia Parisiorum [b] sæpissime iudicatis summoti fuere.

1. Tametsi *Conestabulis* seu *Comitis stabuli* verbo maiores nostri pro centurione, & *Conestabliam* pro centuria mili-

a Faber in Instit. de legitima patron. & in Auth. ingressi. col. vlt. de sacrosanctis eccl. Cod. Petr. Iacob. in summa de censis ex quib. feudum amittat. col. 5. Guido Pap decis. Delphin. q. 59. 133. 220 & consil. 176. col. 3. verbo aliter. Iason in l. de quibus. de leg. col. 16. n. 65. Decius. consil. 208. col. 2. n. 9. & cons. 269. col. 3. n. 8 & consil. 690 col. 2. nu. 8. Benedict. ad ca. Raynutius. verbo duas. n. 67. 68. 69. Fab Ripa, l. 1. de legib. responso 1. n. 70. Stephan. Bertrant consil. 154 col. 3. n. 16. li. 1.

b Anno 1272.

militum vſurparunt. ſic enim Froſſardus ſæpe: & in ctis curiæ rationum publicarum memini me legi CCC. Coneſtabiles in exercitu fuiſſe. Cum item Sir Comes Montifortis, ſe fidei Mareſcallum appellaret, nunc quoque Mirepoſius Comes, curia Pariſiori eam dignitatem eiurare coegit [a]. Et eo quidem cupi tas imperandi proruperat, vt Tribuni militum qu *Francis Mareſchallos* appellamus, imperium ſucce rio iure ad poſteros tranſmittere conarentur; niſi cu Pariſiorum graui Senatuſconſulto facti temeritatem repreſſiſſet: quo quidem Senatuſconſulto Tribunati militiæ, ſeu mareſchalli munus, in regis dominio e exercitum vero penes Tribunos militum, quamdiu uerent, curia declarauit. Ac tametſi Tribuni milit bello confecto imperium domi exercere non poſſi nihilominus tamen iure ſui magiſtratus, ſi magiſter litum abeſt ab exercitu, merum habent imperium, nihil eſt cum vrbana iuriſdictione commune. Id aut ex antiquis Romanorum moribus ac inſtitutis ad translatum videtur. Nulli magiſtratui in vrbe, at ne v uerſis quidem magiſtratibus ſimul fas erat ciuem Ro num verberibus cædere, poſt rogationem Porciam Conſuli tamen, Prætori, cæteriſque exercituum duci gladii ius erat [d], ſine quo militarem diſciplinam tueri lo modo potuiſſent: ex quo Polybius regiam poteſtat Conſules habuiſſe putauit, cum tamen cæteris duci idem abſente conſule liceret. Nec vero magiſtro m tum gladii poteſtas tributa fuit; ſed habet iure ſui ma ſtratus, vt eo abſente Tribuni quoq; militũ belli ger di ius habent: quod ſine mero imperio geri nullo m do poteſt [e]. Sed cum centuriones indicta cauſa mili ſæpiſſime in legionibus deducendis necarent, Hen cus II. Francorum rex id fieri vetuit, Franciſci Coli peditum ducis rogatione. Cum igitur duces exercitu in omni Republica gladii ſummum ius habent legi ſolutum, & quidem extra prouocationem, nemo di rit nudam penes eos legis actionem, in principe ſ

po

a Anno 1274.

b Anno 1361. 22. Ianuar.

c Cic. pro Rabirio perduell.

d Polyb. lib. 6.

e Liuius lib. 2. Seneca li. 2. De ira. Cic. Philip. 3.

…ſtatem ineſſe.¶ Conſequens eſt igitur, vt eam quam …ent iure ſui magiſtratus poteſtatẽ ac iuriſdictionem, …æſentib. alteri[a] mandare poſſint, ex Papiniani diſci…a: quod non liceret, ſi ex legibus cognoſcere, ac pœ… legib. definitas irrogare[b] neceſſe haberent. Ac pro… ea Papinianus Prætorem vrbanum iuriſdictionem …ndare potuiſſe ſcribit, etiã præſentem; quia lege Præ…a poteſtas ei data eſt leges corrigendi, moderandi, …plendi; quæ poteſtas arbitrio ac voluntate iudicantis, … legis neceſſitate coërcetur: quæ vero extra iuriſdi…nem vrbanam Prætoribus lege, Senatuſve conſulto …uta[c] fuerant, ea mandare non licebat. Ex quibus al… quæſtio ſuperius propoſita eluceſcit: ſcilicet Imperi… ac iuriſdictionem, quæ cuique magiſtratui iure ma…ratus congruit, magiſtratuum propriam eſſe; tametſi …nor ac dignitas perſonarum propria non ſit. Id enim …pinianus aperte declarat, cum legatos, & eos quibus …ndata iuriſdictio eſt, proprium nihil habere[d] ſcribit: …uitur ergo vt ipſorum magiſtratuum propria ſint. Ita …que Præſidem ſcribit ſummam poteſtatem in pro…cia poſt principem habere; non fuit igitur in ſolo …ncipe poteſtas.

…uare quæſtionis præcipua ratio in eo vertitur, vt q̃…n ſint magiſtratuum propria: tametſi honores perſo…um proprii non ſint, ſed quaſi *depoſitos* habeant; hoc e… verbo lex[e] vtitur, & eodem vtimur ipſi, cum Præto… vrbanum Pariſiorum *Præturæ cuſtodem* appellamus: …rum ciuitatum *Bailliuos*, id eſt, cuſtodes: ſic etiam Flo…tini Octouiros Reipublicæ conſtituendæ, maieſta… imperii ſummi cuſtodes, *Bailliam* vocabant. Vt …ur Lotharii & Azonis quæſtionem definiamus; & ab …otheſi ad quæſtionem infinitam deducamus: quo… magiſtratibus aut curatoribus præſcripta lex eſt, qua … fieri oporteat, ſeu domi, ſeu militiæ (nam latiſſime … ea definitio) nihil habent præter legis actionem; …era quæ religioni, fidei, æquitati, integritati, pru…tiæ eorum tributa ſunt, vt pro arbitrio ac voluntate

ſua

a l. ſolet l. more. de iuriſd omnium iudic.
b *d. l. 1. de offic. eius. l. 1. §. vl. ad Turpill. l. ord ad municipalem. l. ſi qua pœn. de verb. ſignif. c. iudices. 3 q. 7 l. ſi quis reum, de cuſtod. reor. Ant. But. Imol. Tanor. Decius in c. de cauſis. de offic. deleg Bal. in l. & ſi ſeueri. ex quib cauſis. Bald. conſil. 443.*
c *l. nec mandante, de tutorib. dat. l. cum 2. §. ſed nec mãdante, de tranſ. & l. l. etſi. de offic eius cui.*
d *l. 1. §. qui mãdatam. de offic. eius cui. l. etſi, 10.*
e *l. vnica de offic. præfecti. Auguſt.*

ſua ſtatuant , hæc inquam magiſtratuum propria ſu
Etenim lege,æquitate,legis actione,& magiſtratus o
cio ciuitates omnes ac imperia continentur : lex
ad legis actionem, æquitas ad magiſtratus officiũ re
tur. Item iudicium lege terminatur, decretum æ
tate: nam quicquid ex æquitate arbitrioque ſuo iu
cauſa cognita ſtatuit, *decretum* [a] appellatur : cum aut
ex legis aut imperantis præſcripto iudicat, proprie iu
cium eſt: ac propterea *Principis decreta* [b] dicimus , n
iudicia; quia princeps legibus non tenetur. Atque
eo fallunt qui *decreta* aliter definiunt, quam quæ Pr
ceps, aut ſenatus, aut magiſtratus, arbitrio ac volun
te ſuo ſtatuunt. Itaque videmus Iuriſconſultos *Pri*
pis cognitiones ac *decreta*, non *iuriſdictionem* aut *iudicia*
care: huc enim referuntur Pauli libri Decretorum in
gnitionibus prolatorum. Quoties item magiſtratus,
iudex datus extra legem & quaſi vinculis ſolutus, a
tratu ſuo cognoſcit ac decernit, non lege agit, nec le
actionem exſequi dicitur: ac proprie *arbiter* à Feſto
tur, qui totius rei poteſtatem habet. Itaque Cic
aduerſario obiecit, quod iudicem & arbitrum co
diſſet, *Eundem tu arbitrum & iudicem ſumebas? Eiden*
infinitam largitionem remittebas, & eundem in anguſtiſſi
formulam concludebas? hic de arbitro iure dato , no
arbitro recepto agitur : quinetiam Ariſtoteles
δικαστὰς ἀπὸ τῶν διαιτητῶν eadem ratione diſtinxit. Alt
us quidem munus quodammodo ſeruile eſt; quia le
inſeruire cogatur: alterius vero ingenuum , quod i
conſulti *nobile* vocant: alter in facti, alter in æqui
cognitione verſatur: alter in poteſtate legis, alter l
bus ſolutus eſt. Hæc vero planius intelligi non poſſ
quam ex eo quod iuriſconſultus negat appellari po
pœna quam ex lege [d] magiſtratus irrogauit; ſed ex e
tum quod magiſtratus in legem commiſiſſe reum i
cauit; à pœna tamẽ quam iudex arbitrio ſuo extra o
nem decreuit, prouocari poteſt: qui enim à lege, id
Principe appellat: id autem capitale eſt.

a *l. nec quicquam. §. vbi, de offi. proconſul.*
b *l. 1 de conſtit. princip.*
c *pro Roſcio Comœd.*
d *l cum prolatis. de re iudic. Felin in l. cum non ab homine. de iudiciis.*

: quibus intelligitur, nulla ratione Alciatũ [a] ac Moim [b] Lotharii sententiã secutos, quod illam quã dis, distinctionẽ non adhibuerunt. Nam Molinæus : prætoribus ciuitatum, quos *Balliuos* ac *Seneschallos* llamus, ereptam nostris legibus fuisse potestatẽ le-; constituendi; quia vsuariis, inquit, similes essent, liis vsum cedere non possunt: quod absurdum esse prius docuimus. Neque enim ita pridem Carolus [c] I. Rex, Prætorum legatos suo beneficio creari voluit. m si Molinæi sententia ratione vlla niteretur, cur Pa-nus ea quæ quisque iure magistratus habet, man-posse scriberet? cur leges, edictaque de legatis pro-ulum, ac de iis quibus mandata iurisdictio est, si a-nos Prætores vsuariis similes sunt? nam Romæ ma-atus annui fuerunt, nobis vero perpetui: multo ve-igitur quam illi mandare potuerunt.

a li. 2 Paradoxor c. 6.

b §. 1 gl. s. n 58. de feudis.

c articul. 105. in co. st. Caroli septimi & Caroli octaui. art. 73.

æteri iuris interpretes, quod Romanæ ciuitatis de-tionem, mores, instituta, magistratuum munera mi-intelligerent, variis errorib. seipsos implicauerunt[d]. rumento sit istud, quod *legatum proconsulis*, cum eo *mandata iurisdictio est*, & vtrumque cum iudice dato fuderunt [e] vna delegati appellatione: quod quam rdum, & ab Iurisconsultorum scriptis alienum sit, s quæ superius explicata sunt, quæque deinceps ex-ibuntur, facile intelligi potest. Illud autem anim-ersione dignum est, quod in popularibus & optima-imperiis, qualia fuerunt Græcorum ac Italorum, vnum propositum est, vt magistratus omnes, quo-us fieri poterit legum vinculis obstrictos teneant, officio ne tantillum quidẽ, si velint, discedere pos-ac veteres multo magis quam nostræ ætatis homi-In regia vero potestate contra fieri solet; nam in iu-s publicis omnia fere pœnarum genera, & in priua-quod cuiusq; interest, magistratuum arbitrio de-endum relinquitur: ac tametsi Iustinianus id quod sque interesset, lege sibi definiendum [f] putauerit: a tamen omnino inutilis fuit; *quia quod cuiusque interest*,

d Bart. Fulgo. Alex. Castren. in l. 1 de offi. eius. Cynus in l. vnica, q. 4 qui pro sua iurisd. C. Bald. in l. nec quicquam §. vbi, de offic. proconsul. Ioan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de iudic deleg. Ludo. Rom. in l. imperium, de iurisd. Anton. Imol. Tamor. Felin in c. alias, & in c quod sedes, de offi. delegati Bal. in l. gest. col. 1. de re iudic. C.

e Canonistæ in tit de offi. & potestate deleg. DD. in l. imperium, de iurisd.

f l. vnica, de sententiis quæ pro eo quod.

a l. quatenus de regulis.

tereſt, in facto, nõ iure cõſiſtit; quibus verbis Paulus[a] omi omnium interpretum ſententias, non modo innumer biles, ſed etiam penitus inexplicabiles, quaſi à ſtirpe censuiſſe videtur: vt intelligant, id quod intereſt, n modo in priuatis, ſed etiam in publicis iudiciis, fidei, quitati, religioni, prudentiæ deniq; magiſtratuũ relinc oportere, quod regia conſtitutione apud nos cauetur, iudiciorum vſu receptum eſt, propter cauſarum, locoı temporum, ac perſonarum varietatẽ: quæ quod infin ſunt, nullis legibus, nullis ſcriptis, nullis tabulis compı hendi, multo minus in diſciplinam cadere poſſunt.

b l. penult. de iuſtitia.
c Cic. in Rullum orat. 1.

Diximus antea, lege Prætoria, vel, vt apud Cenſoꝛ *Lectoria*, in creando Prætore Vrbano, ius ei datum fuiſſ vt leges corrigeret, ſuppleret[b], emendaret, quatenus priuatis iudiciis id fieri oportere iudicaret. Creatus P tor, primum gratias agebat pro roſtris[c], ac populo ſu dicta, quoque modo ius edicturus eſſet, explicabat: inde in albo publice ſcripta proponebat; quæ tamen ı leges fuerunt, nec vim habuerunt legum: ſed edict eſt, magiſtratus iuſſa, quibus nec populus, nec plebs, ſenatus, nec cæteri magiſtratus, ac multo minus Præ ipſe, qui ea iuſſerat, tenebatur: ſed ſinguli tantum ci cum de priuatis negotiis ageretur. Itaque Cicero[d] V rem imperio ac poteſtate Prætoria abutentem incre

d in Pretura Vrbana.

Qui plurimum, inquit, *edicto tribuunt, legem annuam appe tu plus edicto complecteris quam lege.* Nam magiſtratus q tacunque poteſtate præditus ſit, legibus derogare ı poteſt, multo minus eas abrogare[e]; hæc enim maieſt propria eſſe docuimus: ſed Papiniani dictum ad leg interpretationem æquabilem ſpectat. Quare nec P tori licuit[f] bonorum poſſeſſionem ei dare, qui per le hæreditatem adire, nec hæredem facere, qui per leg hæres ſcribi non potuiſſet: ſed eum ſua ſententia hæ dem declarare[g], quem lex[h] aut teſtator hæredem fe ſet. Attametſi pleraque Prætorum edicta legibus d decim tabularum iuſtiora eſſent, nihilominus tamẽ mus quiſque Prætor ea commutare & abrogare p

e in d. l. pen. de iuſtitia.
f l. non eſt. de bonorum poſſeſ.
g l. ex diuerſo. de rei vindic.
h l. lege obuenire. de verb. ſig. §. ſed remota. de bonorum poſſ.

ra

c noua edicta proponere, aut leges, quæ sua vetu- extabuerant, in vsum reuocare. Ac propterea po- s Æbutia[a] rogatione leges duodecim, quæ tempo- u turnitate obsoluerant, penitus abrogauit: qua le- hil opus esset, si prætores vrbani legibus duodecim gare potuissent.

t ne Prætores quidem ipsi ex suis edictis semper ius bant, sed ab iis interdum discedebāt, si causarum æ- as id postularet: nonnulli tamen odio vel gratia pri- rum ea commutabant: quod oratorie Cicero Verri roro dedit: *Ille*, inquit, *nulla religione motus, contra quam rat, decernebat*. Nam rogatione Cornelia Tribunitia um erat: vt Prætores ex iis edictis, quæ ineunte ma- atu proposuerant, ius dicere cogerentur[b], nec ab iis edere liceret. Sed cum ea lex aduersus vim legum la- isset, quæ[c] quemquam suis legibus obligari minime untur, paulo momēto[d] euanuit: tametsi quod quis- iuris in alium statuisset, eodem in sua ipsius causa vti eretur, cum in eum ius dici oporteret: magistrati- u tamen edicta sua commutandi potestas ea lege est erepta, siue edicta annua (quæ etiam *perpetua* bantur) siue semestria, siue menstrua, siue diurna, horaria fuissent. *Quod enim*, inquit Vlpianus,[e] *iussit tve Prætor, contrario imperio tollere potest*; licet de sen- iis contra: quia decreta cum cognitione causæ facta ari ac rescindi sine iniuria non possunt: nec quicquā lius esse debet rebus[f] iudicatis, quibus ciuilis socie- axime continetur.

quo pleriq; interpretes fallūt, q iussa magistratuū vocant, nō itē *edicta*: at nihil aliud est *edictum*, vt ait o, *quā magistratus iussū*. Inde ali⁹ error manauit, scili- cepta magistratuū obligare neminem: sic n. tradunt stri: ꝗ disciplina si æquitati consentanea sit, cur lex ire magistratui, etiā iniqua[h] præcipienti, iubet? cur anus[i] *Reipublicæ interesse* scribit, *vt iniustis & ambitio- retis pareatur*? At nihil sanctius, non modo legibus, sed

a Gell. li. 16.

b Asconius in Cornelianam, Dio lib. 36.

c L. à Titio. §. nulla, de ver. oblig.

d Asconius in Cornelianam.

e l. quod iussit, de re iudic. l. si opus, de operis noui. l. qui vetare, de regul. si Iudex, de iudiciis.

g Bart. in l. pater filium §. Iulius, de legat.

f Cynum præcipitem secutus Durandus in tit. de sententiis. §. mihi. sectus l. ... Rauennatem.

h l. prætor ait §. ait prætor, de noui operis.

i l. seruo. § cum prætor. ad Treb. c. cum venisset. de restit. in integrum.

a Plato in Critone Cicer. li. 3. de leg. & pro Cluentio.

sed etiam sapientum scriptis ac decretis continen
Quanquam multo æquius ac facilius est, edicto diu
vel horario, quam annuo parere, si de iniquitate e
queramur. Ipsæ vero leges, sententiæ, decreta, nul
omnino vim habitura sunt, nisi iussa sequantur. Ita
Prætores ac cæteri magistratus raro admodum iud
bant; sed in iudicibus dandis, in edicendo, in sente
iudicum quos dedissent, exsequendis, occupari con
uerant. Quod si eorum iussa, quæ isti *nuda precept.*
cant, nullam vim haberent, nulla decretorum, null
diciorum vis futura fuisset. Nam propterea magis
bus omnibus [b] suum imperium pœnali iudicio, ni
reatur, tueri fas est.

b l. si quis ius dicenti.

Grauius etiã peccatur, ab istis, quod *magistratibi inferentibus* (sic enim loquuntur) siue in iure, siue
ius resisti fas esse [c] putant. At plurimum refert vtri
iure an extra ius quid fiat: nam magistratus extra i
est, cum publico munere abstinet, priuatus quodam
do videtur: ac si quemquam verbo factove violau
obsisti iure potest: at ius in sua prouincia dicenti,
imperii, nec iurisdictionis fines egrediatur, obtem
dum est, siue iuste, siue iniuste quid imperet[d]: sin su
nibus non contineat, & supra quam quod per leges lic
iubeat, parere nemo tenetur, sed intercessionibus
prouocationi locus: quod si prouocare non liceat,
cet quidem, sed prouocantem magistratus non e
at, resisti tamen nõ debet, si damnum illatum sarc
test: alioqui si magistratus prouocantem verberib
securi cædere tẽtarit, vim illam repellere cuiq;, ac
centium hominum vitam tueri licet [e]: sed eatenu
ne populari seditione, ac sine fraude id fiat; non
stratus violandi causa, sed eius qui iniuria opprim
ripiendi. Nam cum Appius Claudius cupiditate
dine puellæ accensus, legibus vim afferret, & co
bertatem vindicias abiudicaret; Virginius pater v
liæ decus seruaret, filiæ vitam quam pudicitiam p
maluit: itaq; filia publice occisa, totam ciuitatem

c Bart. Bald. in l. vt vim. de iustitia. Zasius ad §. quadruplici, de actio. DD. in l. meminerint, vnde vi C. & in 2. q. 1. Iason. ad l. quod prætor. ne quis eum qui in ius.

d l. Prætor ait. § prætor ait, de operis noui.

e Bald. in l. si quis filio. §. 2 de iniusto rupto. Bar. in l. vt vim, de iustitia. Innocentius in c. si quando. de o[illegible]ficio legati de offic. deleg. l. 1. vnde vi. C.

.Hæc fuit hominis desperati audacia non ferenda: talibus factis Reipublicæ quietem perturbare de-s, quæcunque vis à magistratibus inferatur.

anquam priuatorum iudicium non est, vis à ma-u inferatur necne? quod si magistratuum aut prin-ita cognitio est, frustra queritur, *an magistratibus vim tibus, priuati vim vi repellere possint*: sed hoc tantum, *gistratibus, qui contra prouocationem capitales sententias i, & supplicia damnatis irrogare conantur, obsisti iure* icere non dubito, modum id sine fraude ac tumultu uoties de capite agitur: sin de bonis aut mulcta, aut nsione iudicium feratur, non licere statuo: quum el intercessionibus, vel prouocationibus, vel actio- iniuriarum, vel supplicationibus sarciri possint [a]. teris causis nulla lege seu diuina seu humana magi-bus vim inferentibus obsistere fas est; vt male à do-, peius etiam à ciuili disciplina imbuti tradunt ple- [b]: quorum disciplinæ, si sibi consentiant, ciuitatum um ac imperiorum status misceri ac perturbari ne-est. Nam si magistratibus vim afferre licet, idem ad-s principem licebit, ac leges omnes, quæ de vi pri-ac publica latæ sunt, impune perrumpere ac viola- qui videmus legumlatores ac iurisconsultos nihil habuisse, quam vt vim omnem non modo à magi-bus, sed etiam à priuatis prohiberent. Itaque præ-s qui in alienas possessiones inuaserunt, si vi deiecti it, restitui lex [c] iubet: eos vero qui deiecerunt, suo poliari [d].

tametsi qui iurisdictionem prædiatoriam habent, iodammodo iure manus prędio fiduciario iniicere se pleriq; posse putēt, cum fiduciarius officium de-iū: verius tamen est in sua causa id non [e] posse; quia osum & iniquum est, vt quisquam in sua causa iu- [f], aut ius dicat sibiipsi. Iam vero lex [g] ea quæ vetat os id facere, quod per magistratum fieri debeat, ationem habet, *ne occasio sit maioris tumultus facien-* que lex illa duodecim, Vis in popvlo abesto,

a *l. nec magistratib. de iniuriis.*

b *Spec. in tit. de citat. § sed quid. Fel. in c. 1. ex literis. de restit. spol. Decius cons. 459. Afflict. li. 1. cōsuet. Neapol. tit. 1. n. 7. Bart. in l. prohibitum. de iure fisci.*

c *l. 3 § si de fundo, de vi & vi arm. l. si pignore. § si præd. de pig. l. 1. § si præd. & l. bona fides. depositi. l. ita vt si fur vel præd. cōmodati.*

d *l. si quis in tantam. ad l. Iul. de vi. C. l. ex stat. quod metus. l. quemadmodū. al § 1. ad l. Aquil. l. ex stipulatione de acq. vel amit. poss. l. vnica, de suf. frag. C. l. deus solut. l. in reb. de iu. dot. C.*

e *ex l. creditores ad Iul. de vi priuat. contra Molinæum § 1. glos. 4. nu. 7. in consuet. Paris.*

f *l. 1. ne quis in sua causa iudicet. C.*

g *l. non est singulis. de reg*

Hh de vi

de vi publica privatave tantum agit; sed vis etiam es[t] cum ea, quæ per iudicem debent, priuatorum auctorit[a]te geruntur.[a] At ne domino quidem reb. suis, quæ m[o]do sint in alterius possessione, sigillum apponere lic[et] per leges: cur ergo licebit ei qui prædiatoriam iurisd[i]ctionem habet, alienis prædiis manum per sese iniicer[e]? Ergo repudianda nobis est Platonis sententia, qui st[u]prum per vim puellis aut pueris illatum, propinquis, n[on] magistratibus vindicandum relinquit, in libris De leg[i]bus, cap. CCCCLXXXIII.

Sed quæritur, magistratui suam iniuriam iudicio co[n]stituto vindicare liceat necne? de qua quid sentire deb[e]ant Iurisperiti [b], nondum constituerunt. Eo tamen iur[e] vtimur, vt magistratibus omnibus liceat mulcta, pign[o]ribus captis, carceribus eos castigare & coercere pro m[o]do suæ iurisdictionis, qui se verborũ temeritate & co[n]tumelia violarint [c]. Sed si tãta sit iniuriæ atrocitas, vt ve[r]beribus aut capite punienda videatur, magistratus q[ui] iuriam.[d] accepit, iudicio debet abstinere. Quod si dec[u]riæ iudicum, collegiove magistratuum iniuria allata [s]i, vniuersis licebit, quod singulis non liceret: ratio vid[e]potest, quod publicas iniurias, non priuatas vlciscunt[ur]: lex autem quæ iniuriarum actionem dissimulatione [a]boleri iubet, ad priuatos refertur, non ad magistrat[us], quos qui violauerit, lex ipsa maiestatis crimine oblig[a]uit [e]. Itaq; iniuria, quæ per se ipsa leuis est illata magistr[a]tui [f], atrocior fit, non tantum vbi ius dicit, id est, vbi sal[uo] imperii maiestate, saluoq; more maiorum [g] id licet, v[e]rum etiam locis omnibus inuiolabilis, & *sacrosanctus* e[sse] debet; nam eo verbo vtitur *lex Horatia de sacrosanctis m[a]gistratibus*; quę sic concepta [h] est; *Qui Tribunis plebis, Ædi[li]bus, Iudicibus nocuerit, eius caput Ioui sacrum esto, familia ad [ae]dem Cereris, Liberi Liberæque venum ito.* Verbo *Iudicum* p[le]rique Consules intelligi putant: quod falsum est, quia l[a]ta lex est, anno ab V. condita CCCIII. quibus tempori[bus] nondum *Consules dicebantur iudices*, inquit Liuius [i], *I[d] Prætores*. Principio prætores dicti sunt, deinde iudic[es] & cu

a d. l. ex facto. quod met. & l. in rebus, de iure doti.

b Bart. Bald. Alber. Salic. in l. qui iurisdict. de iurisdict. Panorm. Felin. But. Barbat. Decius in ca. cũ venissent, de iudic. Oldrad. consil. 7.

c ex leg. 1. si quis ius dicenti. l. item §. aditur, de iniuriis.

d Angel. in leg. qui iurisd. de iurisdict.

e l. 1. ad l. Iul. maiestat.

f l. aut facta, de pœnis.

g l. 4. de interrogat. in iure fac.

h Liuius libr. 3. Dionys. Halicarnass. lib. 5.

i lib. 3.

[...]cum iurisdictionem consularem ad Prætorem vrba[...]m transferri placuisset, *Consules* sunt appellati [a], quod [...] Tullius satis significat sua lege [b] his verbis concepta: [...]GIO *imperio duo sunto: iique praeundo, iudicando, con[...]endo, Prætores, Iudices, Consules appellantor.* Cum autem [...] Horatia iudices postposuerit Tribunisplebis ac Ædibus æditui (nondum enim Curules creati erant) magistratus omnes ac iudices in vniuersum complexa [...]etur: non enim de Tribunisplebis tantum lata fuit, [...] rogatione tribunitia, sed consulari, scilicet ab Ho[...]tio Consule. Hæc item lex Horatia lata est anno qua[...]gesimo quarto post legem [c] Iuniam sacratam de Tri[...]nisplebis; vt lege singulari sanctius illis cautum esset [...]am cæteris. Ex quo planum fit ad omnes magistratus, [...] potissimum pertinere ad iudices, quorum vita peri[...]is omnibus obstricta est, cum de capite, fama, ac for[...]nis omnibus ciuium iudicare cogantur. Illud etiam [...]time, quod lex Horatia *Ioui sacrum esse iubet caput illius* [...] *iudicibus* NOCVERIT; non dixit *occiderit*, sed *nocue*[...] non in iure tantum, sed vbi vbi iudices fuerint. Cum [...]m apud nos quidam reus, generis nobilitate clarus, [...] è iudicibus curiæ Parisiorum gladio vulnus intu[...]et extra ius, curia dextram ei amputari, deinde cor[...]s in membra secari, bonis publicatis, & grauissimam [...]ici mulctam pendere iussit. Male Papus noster, [...] *vulnus in actione interrogatoria illatum iudici* scribit: [...]enim inauditum, reos gladiis accinctos à iudicibus [...]errogari.

[...]in magistratus vestitũ dissimularit, aut noctu vicos [...]mbulauerit cuiq; iniuriã allatur⁹, si offensionẽ à quo[...] ceperit, non quasi magistratui iniuriã illatã vindica[...] portebit: vt Aulus Hostilius Ædilis, cum noctu me[...]icis fores perrũpere tentaret, grauiter & quidem im[...]e [d] ictus est: ꝙ mirum videri non debet, cum etiam [...]bunusplebis, qui puero stuprum obtulerat; à Trium[...] capitali comprehensus contra leges Sacratas, ac [...]egrinorum in modum ab eo damnatus [e] fuerit: nam

a Varro lib. 2 de lingua Lat. Festus lib. 14.
b li. 3. De legib.
c Dionys. Halicarnas. lib. 6. Liuius lib. 2. Cicero pro Sestio.
d Gellius.
e Valer. Max. lib. 6.

cæteri Tribuni plebis collegam sine auxilio deseruerāt impotenti magistratus libidine permoti. Idem erit iud cium si personati fuerint magistratus, ac publice vag veIint, vti Romæ fiebat festis dieb. Magnæ [a] matris De rum; iniuriam non vt magistratui, sed priuatis illata coerceri oportet, si errore personarum peccatum est.

At non modo magistratus violare, sed etiam non lere, non venerari, nefas est, vt quibus imperium De potentis munere & concessu tribuatur: quod certe R manos, à quib. iuris ac iustitiæ fontes toto terrarū o dimanarunt, multo quam cæteras gentes sanctius c seruasse videmus. Nam equiti Romano coram Cen ribus altius oscitanti quam decorum [b] videretur, equ ademptus est. Vectius item [c] ciuis Romanus cum præt eunti Tribuno plebis non assurrexisset, occisus est à p be; lex ipsa *sacrilegium vocat, non venerari magistratum* Non eandem apud Græcos, magnam tamen fuisse r gistratuum venerationem, ex eo intelligimus, quo Areopagitarum [e] Senatu ridere nefas esset. At illis te poribus ac locis, imperia virtute, non sordibus aut ptis pecunia suffragiis quærebantur: fuit certe tempu lud quo virtuti pręmia proponebantur; sed leges de bitu, & antiquitatum historia, satis significant, etiam mæ magistratus & honores de lapide, vt ait Cicero, pius emptos fuisse: nam vtcumque vel gratia, vel op vel armis imperia quærantur, non sine diuino num concessu, auctoritate tribui confitendum est. Testi illa Dei vox ad Samuelem Israelitarum principem senio fractum; cuius imperia cum populus repudia *Non te*, inquit, *sed meipsum contemserunt.*

Quod si quis est, qui se nominis religione persua non patiatur, cogitare debet, priuatorum erga magi tus obsequium ac venerationem ad Reipublicę salu ita necessariam esse, vt sine ea vix vllus humanæ soci ti locus esse possit. Quod veteres theologi fictis fab aperte significant, cū πειθαρχίαν deam, id est, subd rum erga magistratum obedientiam, Iouis vxo

su

a *Herodian. in Commodo.*

b *Valer. Max. lib. 2.*

c *Plutarch in vita Gracchi Veturium vocat.*

d *de quaestor. & magist. offic.*

e *Æschines contra Timarchum.*

fame tradunt; & ex eo connubio εὐτυχίαν, id est, *felicita-*
tem procreari. Ergo magistratus suæ virtutis, integritatis, ac prudentiæ opinionē excitabit: nec patietur sua indignitate magistratui quem gerit, ac Reipublicæ dedecus vel iniuri. nam quę à priuatis leuius peccantur, grauissima fiunt pondere & auctoritate personarum. Quamobrem Solon legislator magistratum ebrium suis legibus[a] impune occidi voluit: iniqua certe lex; quia verendum sit, ne ebrietatis specie magistratuum vita sæpissime periclitetur: ex eo tamen colligimus, quanta integritate, seueritate ac prudentia magistratus cæteris præstarent.

a *Laertius.*

Neque tamen eos imitari debemus, qui aut pœnarum acerbitate seueritatem, aut facilitate nimia gratiam & lenitatis opinionem affectant: vtrumque ab officio magistratus alienum esse lex[b] ipsa docet. In quo fallunt plerique, qui æquitatem lenitate & commiseratione definiunt: at nihil æquitas habet cum vtroque commune, sed ab extremis, crudelitate inquam & misericordia, deflectens, clementiam, id est, mediocritatem vtriusq; vindicem, tuetur. Si flagitium pœna legitima grauius erit, magistratus qui extra ordinem cognoscet, quasi arbiter æquitatis pœnam augebit: si leuius est, pœnam legitimam eadem æquitate temperabit[c]. Et certe grauius peccat magistratus commiserationem affectans, quā si crudelis videatur: quoniam hæc ciues in officio metu legum ac pœnarum continet; illa mores ac leges ciuitatis soluit, peccandique licentiam impunitate proposita solet afferre. Itaque sapienter lege diuina tenuium inopia & commiseratione in iudicio permoueri prohibemur.

b *l. respiciendū. de pœnis.*

c d *l. respiciendum, de pœnis.*

d *Exod. c. 23.*

Sunt qui nec misericordiam in iudiciū, nec crudelitatē afferunt; sed eā quę magistratū decet grauitatem ac seueritatē tueri non possunt: vt quidem nostra ætate curię maioris Præsidem sæpe vidimus pro tribunali iudicia exercentē, sententias capitales vrbanitatis salibus aspergere, & audientibus risum ciere. Aliter Augustus pater, qui tametsi sum̄a integritate imperii maiestatem tuere-

tur, vix vnquam tamen capitis supplicium irrogare terat, quin ex imo pectore suspiria duceret[a]. Pleriq; scelerum atrocitate sic inflamantur, vt ab iniuriis & c tumelia verborum sibi tēperare non possint: vt de Cl dio Imperatore scribit Tranquillus[b], cum Tribunali esset, in reum tanta iracundia exarsisse, vt cultellum manu tenebat, in os illius adegerit.

a Seneca in lib. de Clementia.

b In Claudio.

Nec tamen omitti debet magistratuū cohortatio uis & efficax aduersus improbos, vt peccatorum ma tudinem intelligant & sentiant, eoq; magis cum le quam per leges plectendi videātur: habet ista verbor acerbitas cum pœnarum moderatione maximam v tatem. Sed iniuriosum est, minimeque magistratus perio ac prudentia dignum, quem capite damnau etiam verborum contumelia vrgere. Fuit Papyrius C sor omnium suæ ętatis, qua nulla virtutum feracior f se dicitur, domi ac militiæ clarissimus, imperandiq; i iestate adeo terribilis, vt ferocissimos quosque oratic vi trepidare cogeret: sed illam verborum acerbitatē p narū lenitate temperabat. Cum n. Prætor Prænestin copias auxiliares ex fœdere promissas deduxisset, b plane confecto & victoria parta, Papyrius Consul P torem orationis ac vultus seueritate incredibili exter it; deinde lictorem fasces expedire, tum securim ten tem truncum arbusti excidere iussit: Prætor vitam Pa rio acceptam tulit, cum securim ad se feriendum ex diri arbitraretur. si Prætorem supplicio affecisset, me enda erat defectio Prænestinorum. Idem Papyrius Romano ciue supplicium sumsisset: vt minima quæc peccata seueriter punienda veniūnt, ad tuendam m tarem disciplinam, quia *vix in bello bis peccatur*, vt vet prouerbio dictum est.

Nec tamē seueritatis fines imperatorē egredi oport nec eos ductores militum imitari, q vt strenui videāt, hostes, sed ciues indicta causa trucidant: cuiusmodi f Piso Proconsul. quem Seneca scribit à multis vitiis in grum fuisse, sed prauum, & cui placeret, inquit, pro co

sti

ia rigor. Is cum iratus duci iussisset eum qui ex com-
tu sine commilitone redierat, quasi interfecisset,
n non exhibebat, roganti tempus aliquod ad con-
endum non dedit: damnatus extra vallum deduct⁹
c iam ceruicem porrigebat, cum subito apparuit ille
occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpo-
condere gladium speculatorem iubet, damnatum
isonem reducit, redditurus Pisoni innocentiam: nã
item fortuna reddiderat. Ingenti concursu deducũ-
complexi alter alterum cum magno gaudio castro-
commilitones. Conscendit tribunal furens Piso, ac
t duci vtrumque, & eum militem qui non occidit,
m qui non perierat. Quid ergo indignius? quia vn⁹
ocens apparuerat, duo peribant. Piso adiecit & terti-
nam illum centurionem qui damnatũ reduxit, duci
:. Cõstituti sunt in eodem loco perituri tres ob vni⁹
centiam. *Te*, inquit, *duci iubeo, quia damnatus es: te, quia damnationis commilitoni fuisti: te, quia iussus occidere, im-
ori non paruisti*. Excogitauit, quemadmodum tria cri-
a faceret; quia nullum inuenerat: Istud qdem & Im-
tore, & Romano, & Pisonum genere indignum: sed
ndignius; quod nec prouocare, nec principi suppli-
, nec supplicium euadere licebat. Restat vt de magi-
uum mutuis erga seipsos imperiis & officiis dissera-
.

De mutuis magistratuum, inter ipsos, imperiis & officiis. Cap. VI.

Tres magistratuum ordines.

Res sunt in omni Republica magistratuum ordines;
supremi, qui maiestatis tantum imperio tenentur;
ii, qui superiorum quidem iussis obligãtur, inferio-
amen ordine imperant; infimi vero, qui superiorum
istratuum legibus coercentur, nec vllum præterquã
riuatos imperium habent. Eorum item qui in ordi-
upremo collocantur, duo sunt genera: vnum eorum
magistratibus omnibus imperare possunt, ac solius
estatis imperium agnoscunt: alterum eorum qui

maiestatis quidem solius imperiis obligantur, nec c ris omnibus qui in mediis & extremis ordinibus c cantur, imperare possunt; sed iis tantum qui suæ iur ctionis ac potestatis finibus continentur.

Primi generis paucissimi sunt, ac multo paucior ciuitatib. quam olim fuisse comperiũtur: quippe di no rerum gerendarum vsu compertum est, nihil pe losius esse, quam è magistratibus eminere vnum ali qui cæteris omnibus tum priuatis, tum etiam magist bus imperare iure possit, quiq; vno tantum gradu al maiestate: eoq; periculosius, si summus ille magistr nec parem habeat, nec imperii collegam, & Reipub opibus suas confirmare possit: vt quondam præf Prætorio, qui post Imperatorem omnibus magistr vrbanis ac prouincialibus imperabat; & qui ab o bus imperii Romani magistratibus [a] appellari pot ab ipso vero ne Imperatorem quidem [b] prouocare bat. Primus omnium Seius Strabo sub Augusto; de Seianus sub Tiberio, Præfecti fuerunt Prætorio Pr pis: sed hi legionibus tantum Prætorianis imperab Cæteri deinceps Imperatores eum honorem trib dum putarunt ijs, quorum integritatem, fidem, & citiam penitus exploratam haberent, & quos imper ria quodammodo legatione fungi voluerunt, eaque ire quæ ipsi Imperatori obeunda fuissent: cogniti inquam imperiales suscipere: legatos admittere a mittere, prouocationes à magistratibus omnibus uinciarum suscipere: quo munere, quia nemo, nis iuris ac legum peritissimus esset, fungi poterat, Im tores pro ducibus legionum iurisconsultos ad eum norem peruexerunt: Otho quidem Imperator Ma num; Seuerus Papinianum; Alexander Vlpianum. dem vero sub Græcis Imperatoribus duos Prætorio fectos, ac postremo tres creari [c] placuit: vt tantæ pot tis opes diuisæ minuerentur, ac pluribus honores c municarentur. Eiusmodi fuit apud maiores nostros *gister palatii*, & qui *Francorum Princeps* dicebatur: ne pri

a *Flauius Vopiscus in Floriano.*
b *l. 1. de off. præfect. prætor.*
c *l. 1. C. de offic. præfect. prætor.*

em Henricus Dux Andium, *summus* Caroli regis *lega*-
: qui in Turcarum imperio *Bassa* ordine *primus* est:
veterum Sultanorum *Edegnarus*. Hoc tamen diffe-
,quod in imperio Turcarum, Principis liberi Bassis
ibus imperare & præire solent: Edegnarus vero cæ-
omnibus imperabat: exceptis tantum iis quibus ar-
mperii ac propugnacula credita fuissent: quod qui-
institutum, siue Orietis Principes à nostris, siue nos
lis accepimus, cum Italis tamen, Germanis, Gallis,
panis, ac cæteris quoque populis amplectimur.

Non debet igitur magistratui summum in cæteros o-
es imperium tribui, nisi Respublica aliter seruari non
it: nec tamen auctoritate ac specie magistratus, sed
tionis in modum; vt Dictatori Romanorum, Archo
ssalorum, Æsymnetæ Lacedæmoniorum; qualis et-
apud nos *regni procurator* seu *rector* creatur, si Rex ab
erii finibus abesse cœpit, aut impubes est, aut furio-
Nam præsente principe omnia magistratuum & cu-
rum imperia conquiescunt: & quemadmodum flu-
um vis & impetus vna cum nomine absorbetur, cum
stiis in mare confusi labuntur; & siderum omnium
larumq; tum errantium, tum inerrantium lux nul-
ercipitur, cum primum Sol exoriri cœpit. quasi lumē
eptum soli restituere videantur: ita quoque Se-
us auctoritas, ac magistratuum omnium imperia,
esente principe conquiescunt. Itaque principis iussu
i consilium pro Republica, aut sententias in cogni-
nibus exquirit: seu in senatu, seu in curia iudicum:
apud ordines, seu coram populo id fiat, his verbis v-
ur; REX IVBET vel DICIT: contra vero si rex absit, *is*
i princeps est Senatus, seu Procancellarius, seu curiæ Præses,
Senatus vel curiæ sententia iubet ac decernit. At cum
uilielmus Poyetus, meus popularis, Francorum Can-
llarius & magni consilii Præses (vt tempora ferebant)
llectis omnibus iudicum suffragiis, si aliter iudican-
um sibi arbitraretur, ea formula vti consueuisset, *Rex*
cit; maiestatis accusatus est. Quamobrem plerique

fallunt,qui putant eas leges ac reſcripta, quæ præſe
principe in Senatu vel curia promulgantur, à Senatu
curia probari:cum nulla ſit aut Senatus, aut curiæ p(
ſtas:promulgatio vero fit iubente principe: nam pro
ratoris eius rogatio, vel conſenſus præſente domino
hil habet omnino momenti. In popularibus imp
is,magiſtratus ſummi æque ac infimi coram populo
ces ſummittunt,ac ſtantes concionem habent ad po
lum ſedentem:rogationes enim Romanorum magiſ
tuũ ſupplici forma fiebant, VELITIS, IVBEATIS. po
lus vero cum ſuffragaretur,clara voce ante legem Ca
am tabellariam,his verbis vti conſueuerat, OMNES
hic aſsident,volumus iubemusque. Poſt leges tabellaria
teræ tabellis inſcriptæ, A. & V. R. ſignificabant AN
a Plutarch. in Phocione. QVO, & VTI ROGAS. Itidem populus Athenienſis ſed
ſuffragium ferebat,magiſtratu ſtãte, quamdiu ad po
lum orationem haberet.

Hic dicet aliquis, ſi magiſtratus coram populo n
imperarent,ſed tantum rogationib. vterẽtur,cur Trib
nus plebis viatorem miſit ad Appium Conſulem, vti
concionari prohiberet: cur viciſſim Appius lictorem
tribunum? frequens erat huiuſmodi concertatio cor
populo inter magiſtratus, ac potiſſimum Conſules in
ac Tribunos; nihil tamen præſente populo imperari
re potuit. Et quidem memini adoleſcens,cum cont
uerſia inter curiam Pariſiorum & vectigalium de to
purpureis oborta eſſet,non procul ab Henrico II. Re
Francorum,magiſter qui tunc Curiæ maioris princeps
rat,viatorem miſit ad iudices curiæ vectigalium,ac vl
rius progredi vetuit:ille reſpõſum tulit,nullam eſſe M
giſtro in curiam vectigalium imperandi poteſtatem:n
tamen ſi ius imperandi haberet,id præſente principe
cte facturum.

Rurſus obiici poteſt,ſi pſente principe nullũ magiſt
tib. imperãdi ius eſt,magiſtrat⁹ nõ eſſe;nec tãta dignita
& honorũ ratio pſente principe haberet. Ego magiſt
tib. nihil decedere iudico, ſed imperãdi i⁹ pręſente pri
c

ſuſtineri:vt etiam creato Dictatore, magiſtratuum
ium imperia ſuſtinebantur: Deinde rebusq; à Dicta-
geſtis, & imperio abdicante; magiſtrat⁹ eodem quo
a iure imperabant. Nam videri pleriſq; potuit ma-
atib. creato Dictatore imperium abrogatum fuiſſe,
s verbis q̃ ſæpius in Romanorum ſcriptis occurrũt:
ATO *Dictatore magiſtratus abdicant*; quæ ad eum quẽ
nodum interpretari oportet: alioqui abdicante Di-
ore, nouum magiſtratib. imperium à populo petere
rtuiſſet. Nam ſi minori poteſtati coram maiore im-
re liceret, ſeruus domino, priuatus magiſtratui, ſub-
principi imperaret, aut certe intercederet, ac infe-
s ſuo iure, quo minus ſuperiorum iuſſa facerent, p-
ret: quæ ſalua imperii maieſtate fieri nullo modo
int. Quamobrem Claudius Imperator inepte, vt o-
a, Prætoribus ius dicentib⁹ aſſidebat, & quidem in-
re [a], non pro tribunali, aut principis loco.

t tamen interdum vt Rex ipſe depoſita quodam-
o maieſtate, de ſua cauſa magiſtratus iudicare
at: quia iure ipſo [b] receptum eſt, vt par maiorve po-
s iudicium accipiat, ſi ſe alterius imperio ac iuriſdi-
ni ſummiſit: quod non modo in priuatis ac magi-
ibus, ſed etiam in ipſis principib⁹ locum habet: ſiue
um principum, ſiue ſuorũ iudicia ſubire malint. Ac
etſi in ſua cauſa iudices eſſe poſſunt, quib. ab im̃or-
Deo rerum omniũ arbitrium legib. ſolutum conce-
r, vt eſt apud Xenophontem [c]; æquius eſt tamen ac
is, magiſtratuum iudicia quam ſua ſubire. Sed ne re-
n nomen, ac principis ſplendor oculos magiſtratuũ
tringeret, aut maieſtas vlla ſui parte minueretur,
lenter à maioribus noſtris inſtitutum eſt, vt in cauſis
ibus publicis, in quib. Reipublicæ aut principis pri-
nomine intereſſet, regiũ nomen reticeretur, ac po-
torio nomine ageretur: quod cæteri principes, &
prædiatoriam iuriſdictionem habent, imitantur. Id
dem Auguſtus Imperator ad Præſides prouincia-
reſcripſit, *ne paterentur commiſſionibus*: ſic enim
Tran-

a *Tranquill. in Claudio.*

b *l. eſt receptũ. de iuriſd. l ſi quis in conſcribendo de pactis. Cod.*

c lib. 3. *Ἀναβάσ. l. & hoc Tiberius de hæredib. inſtituẽd. l ſerui. de furtis.*

Tranquillus scribit, *nomen suum obsolescere.* Illud ta singulari quodam more à maioribus nostris recept vt si Rex aduersus priuatos in priuatis iudicijs restitu lit, procurator regius sedem ac locum mutet, ne p cam, sed priuati causam gerere videatur.

Quod autem diximus præsente principe magistr um imperia sustineri, ad vniuersam principis fami pertinet, quandiu principem concomitantur: in e nullum magistratib. imperandi ius est, præterquã ijs m stratib⁹, quos princeps curiali iurisdictioni præfecit. Q ri tamen potest, *An magistratus priuatum ab aula pri prohibere possit, etiamsi prouinciæ fines non excesserit?* Hab res dubitationem: sic tamen statuo, disputatione pr missa, magistratum, qui extra fines suæ iurisdictioni tos excedere iubet, quibus finibus principis præto fuerit, ab aula principis tacite prohibere: expressi ro principis aula prohibere non potest. Ita locus e risconsultorum cautionibus, *Expressa*[a] *nocent, non ex sa non nocent.* Quamobrem Senatui ac potissim Hospitali Cancellario valde nouum visum est, iudi principe datos Alemano rationalium præsidi, qui consilijs familiariter vtebatur: cum illum sua sent damnarent, eidem aditu ac prætorio principis ad c gesimum lapidem interdixerunt: Senatus principi intellecta, id nemini præterquam principi licere d uit. Atque hæc potissima causa fuit cur Præses ἀνάκ à rege obtinuit, quia non modo acerbum ac durum ab aditu principis subditos arcere, quo min⁹ rogari ferre possint, verum etiam id salua maiestate fieri n modo potest. Ac tametsi curiæ superiores huius im extra fines suæ iurisdictionis exilio damnare consu runt, inane tamen[b] esset iudicium earum, nisi regia data sententiis subscriberentur.

[a] ... ff. de ...

[b] l. relegatorũ. de pœnis.

Quemadmodum igitur principis præsentia omi mnium magistratuum potestatem suspensam tene quoque de magistratibus superioribus erga inferi iudicandum est. Nam curiarum superiorum iu

...gistri libellorum in hoc imperio, cum in prouin... praetorum tribunalia veniunt, maius imperium ...nt, Praetorumque potestatem coercent ac retinet: ...l in vniuersum de superioribus magistratibus ad... ...s inferiores dictum sit; *Iudicium*, [a] inquit Paulus, ...*ur vetante eo qui iudicare iusserat, vel qui maius imperium* ...*urisdictione habet.* Imperii autem verbo non solum ...ndi prohibendive potestas, sed etiam magistratus ...significatur: vt cum Cicero [b] *maius imperium à mi...* ...*rogari ius non esse* scribit. Hoc Messala Iurisconsultus ...plis illustrat; *A minore*, inquit, *imperio maius, aut à* ...*re collega rogari iure non potest: quare neque Consules* ...*Praetores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prae...* ...*us turbant aut retinent auspicia: at Censores inter se, rur...* ...*raetores Consulesque inter se, & vitiant, & obtinent.* ...Messala, quae ex libro XIIII. Caii Tuditani se ...ripsisse profitetur; sed consequentia non con... ...nt: aut describentis errore in eo peccatum est, ...d *Praetorem Consulis collegam* appellat, cum dici de... ...it, *Praetorem Praetoris esse Collegam*: nisi demus, Con... ...s, Censores, Praetores collegas ob id fuisse, *quod iis...* ...*auspiciis, iisdem comitiis, i. maioribus; caeteri magistra...* ...*minoribus auspiciis & comitiis crearentur*: alioqui *colle...* ...*m* verbo Latini nunquam eo sensu abutuntur: nam ...iure Praetor Consulis collega diceretur, cum à Prae... ...ad consulem legitime prouocaretur? Aemilius Le... ...us consul prouocantem ab Oreste Praetore excepit [c], ...ecretum praetoris contrario decreto rescidit. Item ...atius Consul, triumphum Valerio Praetori [d] qui ho... ...n fregerat, ademit; quia Consul exercitus impera... ...erat, non Praetor; tametsi Consul ipso die pugna ab... ...set. Illud etiam ad vim imperii maius est, quod Con... ...fasces vbique XII. Praetor duas in vrbe, sex ad sum... ...m in prouincia haberet: ex quo dicebantur *Propraetores* ...s ἑξαπελέκεις. Sic enim cauetur *Lectoria* lege, quae lata ...de imperio Praetoris vrbani, qui omnium Praeto... ...m maximus erat; *Prætor* [e] *vrbanus duos lictores apud se habe-*

a *l Iudicium, de Iudic.*

b *Ad Atticum lib. 2.*

c *Valer. li 7. & li. 5 cap. 4. Plinius lib. 7. c. 36. Festus in verbo Pietati.*

d *Valer. lib. 2. cap. 3.*

e *Censorinus.*

habeto, isque ad supremum Solis occasum ius inter ciues dicito

Hoc igitur fixum sit, non modo eiusdem imperii collegas, sed etiam magistratus pari potestate se inuicem iure[a] rogare non posse: multo minus eos qui maius imperium habent. Sed an collega, aut pari potestate magistratus, minorve, imperio parem aut superiorem prohibere possit? Incidunt enim sæpe controuersiæ graues inter magistratus, eosve qui sine magistratu precarium imperium acceperunt; quibus publicæ actiones ac iudicia turbantur, ac retinentur. Plurimum autem interest, prohibeatne quis sua intercessione, an vero imperet. De collega satis perspicuum est, etiam si nullum imperium habeat in collegam; intercedendo tamen ab actionibus publicis illum prohibere posse: Piso, Prætor inter ciues ac peregrinos, Verrem Prætorem vrbanum ciues inter ac ciues sæpe turbauit; ac sellam suam iuxta Prætoris vrbani tribunal transferri iussit, vt iniqua Verris & iniuriosa decreta[b] prohiberet, ac ciuibus ab vrbano tribunali ad se confugientibus, vti liceret per leges, ius diceret. Itaque M. Tullius, in libris De legibus; *Magistratus*, inquit, *nec obedientem, & nocium ciuem multa, verberibus, vinculis coerceto, nisi par maiorve potestas prohibessit*. Nec satis est illud *Prohibessit*, quia nihil magistratus præsente collega imperare aut decernere potest, nisi aperte assentiatur, aut se imperio socii sponte subiiciat. Sic enim Paulus[c] scribit; *Apud eum cui par imperium est, manumitti non posse: & Prætorem apud Prætorem manumittere non posse*. Neque pugnat Vlpiani dictum[d] illud: *Consulem apud Consulem manumittere posse*: quod quidem intelligi debet de Consule, quo die fasces ac imperandi ius habet. Tametsi enim Prætores semper fasces & imperium haberent, quoniam diuisis muneribus rem gerebant; Consules tamen, qui eiusdem muneris participes erant, nunquam simul eodem die fasces habuerunt, vt Verrius[e] Flaccus scribit. Ac propterea Liuius Salinator Consul, triumphum Claudio Neroni collegæ cepuit, tametsi vtriusque consensione ac præsentia a-

uer

[a] l. 3. § vlt. l. nam magistratibus, de arbitru. l. apud, de manumiss. vindi. l. minor, de minoribus.

[b] Asconius & Cicero in Verrinis actionibus.

[c] l. apud, de manumissis vindicta. l. apud. de manumissionibus.

[d] l. 1. de offic. consulis.

[e] Festus in verbo Maiorem.

is Asdrubalis copias pugnatum fuisset: quia penes um imperandi ius ac fasces eo die fuissent. Nam Cæsar (vt est apud Festum Pompeium) *maiorem ulem dici putauit eum, penes quem fasces essent, vel eum, ior Consul factus sit*: idque Paulus ipse confirmat. ienter illud quidem. Nam si imperium eodem tem- fuisset, nihil pacatum, nihil stabile, nihil firmum ublicis actionibus esse potuisset. Quamobrem tis Romæ decemuiris Reipublicæ constituendæ ac m ferendarum; legi subrogatum [a] est illud, vt vi- m imperandi ius ac fasces haberent. Si quis ratio- exquirit, cur collega turbare collegam possit, si eo- momento imperium habeant, ea ipsa est, quod *communi* [b] *prohibentis conditio potior est*: erat autem rium Prętorum omnium commune, tametsi diui- haberent iurisdictionem: quę ratio valet, etiã, cum ac potestate legum quæritur; *vetantis maior vis est imperantis*.

a *Liuius lib. 2.*

b *l. in re communi, de regul. l. Sabinus communi diuidundo. l. per fundũ. rust. cor. præd. DD. in ca. cum omnes, de const. l. fistulam, vrbanorum præd.*

uod autem dixi magistratus pari potestate aut col- s imperio collegarum nõ teneri; hoc ita verum est, mero pares vtrique fuerint: nam in omnibus cor- bus & collegiis, qui numero, iidem potestate supe- es [c] sunt: non poterit igitur minor pars collegarum ibere maiorem. Si concors & vna omnium senten- uisset, decretis edictisve inscribi consueuerant hæc a, PRO COLLEGIO [d]: quæ suo loco explicabuntur. n igitur, dicet aliquis, Messala scribit, *Consulem ab o- us magistratibus concionem auocare posse, ab eo neminem: ile Prætorem ab aliis quam à Consulibus: minores magi- us nusquam, nec concionem, nec comitiatum auocasset* n ex eo perspicuum fit, minores magistratus ma- m actiones & imperia prohibere non potuisse. *auocationem* in imperio versari statuo, non *inter- nem*: interest autem plurimum vtrum quid iubeas, eri prohibeas: vt deinceps planum faciemus. Sed prius animaduertendum, Messalæ disciplinam

c *l. vl. quod cuiusque vniuersitatis.*

d *in verbo, pro significat.*

in cæteris quidem magiſtratibus valere, in tribunis bis non item: qui tametſi minores magiſtratus fuei ac minoribus auſpiciis & comitiis creati, nec impera ius habuerint: intercedere tamen ac maiorum m ſtratuum, ipſiusque Senatus actiones prohibere po runt. Si quid etiam fieri iuberent, & maior magiſtr eorum iuſſa repudiaret, in carcerem duci iubebant enim Senator Seruilius; *Vos, inquit, Tribuniplebis, S tus appellat, vt in tanto diſcrimine Reipublicæ Dictatorem re Conſules pro veſtra poteſtate cogatis. Tribuni pro co pronunciant, placere Conſules Senatus dicto audientes eſſe in vincula ſe duci iuſſuros.* At tantum abfuit vt Con bus liceret concionem à Tribunisplebis auocare, loquentes quidem interpellare fas eſſet: id enim le lege [a] cauebatur capitali ſubiecta pœna, niſi is magi tus, qui tribunum in concione interturbaret, r ctam eius arbitratu dependeret. At etiam Ph pus Conſul Druſi Tribuniplebis iuſſu in carcerem torta gula coiectus eſt, quod ſe concionantem inter laſſet.

a *Dionyſius lib.7.*

Vnius Tribuniplebis interceſſio, magiſtratuum omnium & collegarum actiones prohibere poterat.

Quod item diximus, collegas qui numero vincũt perio cæteris potiores eſſe, locũ nõ habuit in Tribu plebis: cum vnius tribuni vox, non modo Senatus, v etiam magiſtratuũ omniũ & collegarũ actiones pro beret; contra vero vnius Tribuniplebis acta valebãt aperte collegarum aliquis interceſſiſſet. Nam Liu publicanorum locationes irritas fuiſſe ſcribit, *ſub v Tribuni rogatione promulgata.* Pauciorum etiam colleg interceſſione plures Tribunosplebis prohiberi potu planum fit ex eo, quod cum Appius Cenſor imper ac cenſuram contra legẽ Æmiliam vi retineret, Semp nius Tribunusplebis in populi concione, *Ego te,* inq *Appi in vincula duci iubebo, niſi Æmiliæ legi parueris. Ap bantibus ſex Tribunis actionem, collegæ tres auxilio fuerũt, mag. inuidia omnium ordinum ſolus Cenſuram geſſit.* Cõſi le eſt exemplũ de M. T. Cic. q fuſo Catilinæ exercitu Antonii collegæ auſpiciis, cũ in vrbe ſolus dominare

b *lib.4.*

...is opes & gratiam in se vnum conuerteret, noue ...niplebis decreuerant, Pompeii [a] exercitum acciri ...re, ad Ciceronis potentiam coercendam; nisi v- ...Catonis Tribuniplebis intercessio collegarum a- ...rm prohibuisset. Cum item Scipio Asiaticus repe- ...rum reus in carcerem duceretur, vnus Semproni- ...bunusplebis Gracchorum pater intercessit.

...c tamen tanta Tribuni vnius potestas, quo mi- ...uctoritatem Senatus imperia magistratuum, & ...garum potestatem sua intercessione frangeret, ro- ...ad plebem de collegarum consensu ferebatur, vt ...ium ei abrogaret. Nam Tiberii Gracchi rogatio- ...unitia, Marco Octauio Tribuno commoda ple- ...leges Agrarias oppugnanti [b], magistratum prius ...are necesse fuit, quam lex Sempronia de agrorum ...one perferri potuisset. Atque eo pertinet illius ...ni ad patritios oratio; *Faxo*, inquit, *ne iuuet vox i-* ...TO: *qua collegas nostros tam læti concinentes auditis.* ...ulo post: *Contemni iam Tribunosplebis: quippe potestas* ...*nitia suam ipsa vim frangat intercedendo.* Sed illa Tri- ...rum intercessio, pro libertate plebis, & contra vim ...arata fuit, non ad Tribunorum tuendas vtilitates. ...enim L. Cotta Tribunusplebis, creditorum actio- ...ludere conaretur, fiducia sacrosanctæ potestatis, ...gæ palam denuntiarunt, nisi creditoribus satisface- ...illis auxilio futuros; Ad extremum placuit col- ...m Tribunorum iisdem legibus quibus cætera col- ...teneri: vt scilicet plurium collegarum suffragiis ...ta cæteros obligarent; vt ex Liuio intelligi facile ...t: sic enim scribit: *Ex auctoritate Senatus latum est ad* ...*m, ne quis templum arcemve iniussu senatus, aut tribu-* ...*plebis maioris partis, dedicaret.* Post etiam lege Attilia ...n [c] est ad plebem, vt tutores fœminis ac pupillis à ...re vrbano, & maiore parte Tribunorũ plebis, da- ...r. Qui mos ita inualuit, vt senatus Quintum Pom- ...n Rufum Tribunumplebis in carcerem duci iusse- ...uod populi comitia vnus [d] ꝓhiberet: alioqui furor

[a] *Liuius li. 48. Cicero in prouinciis consularib. Plutarch. in Cicer.*

[b] *Plutarch. in vita Gracchorum.*

[c] *Liuius lib. 39. Iustinian de Attilian. tut.*

[d] *Dio, lib. 40.*

vnius tribuni vniuersæ Reipublicæ statum perturbasse Itaque Consul concionem populi habiturus, magistra tus omnes se minores, ne de cœlo seruarent, edicto veta bat: nam Ioue tonante, aut fulgente, aut si dexter auium volatus aspiceretur, aut comitiali morbo quisquam cor riperetur, aut quid aliud monstri datum esset, comiti vitiabantur, ipsique magistratus re infecta concione dimittebant, auguribus Deos iratos, aut minime pr pitios denuntiantibus. Ac tametsi augures nuntiati nem haberent, magistratus vero spectionem, magistı tuum tamen maiorum comitia minores turbare n poterant: licet *vitiosa comitia*, & *vitio creati magistra* dicerentur [a]: maiores vero magistratus aut pari potest te, & turbare & obtinere poterant. Qui autem vit creati fuerant magistratus, auguribus denuntiantibı imperium sæpe nemine querente retinebant: interdı tamen magistratu abdicare cogebantur: cum enim Figulus Consul vna cum collega acceptum exercitı in Hispaniam transmisisset, nihilominus tamen vterc Consul domum reuocatus est ex Senatus decreto, imperio abdicare coactus: cum Augures antea Tibe Graccho Consuli, consularia comitia habenti [b], auspı contraria nuntiassent.

[a] *Varro, Festus, Pompe[illegible] Cicero, Philippi ca. 2.*

[b] *Cicero lib. 2. De natura deor. & 2. De legibus.*

Non poterant igitur minores magistratus maior comitia turbare, aut concionē auocare, sed æquales t tū ac pari potestate. Tribuni vero plebis, tametsi co tia maiorū magistratuū aut concionē auocare non p sent, cæteras tamen actiones sua intercessione impec bāt, aut nisi intercessioni obtēperaretur, vim afferet ac sępe vulneribus ac cędibus res gerebatur: nā Asellı Prætorem vrbanum sacrificantem deturbauit Tril nus plebis opificum multitudine stipatus, eumq; nec passus est, quod debitoribus contra fidem creditor aperte faueret. Item Appius Saturnius Tribunus ple Memmium Consulem creatum in ipsis populi comi occidit. Et quemadmodum actiones publicæ turb tur ac impediuntur, æqualium aut maiorum magist

tu

um intercessione, vel imperio tantisper geruntur: ita
bus gestis prouocationi locus est a minoribus ad ma-
res magistratus, salua cuiusque iurisdictione ac pote-
te. Quod si minor magistratus maiorum imperia vel
tiones dum geruntur, prohibere non potest, multo
inus acta gesta conuellere aut aduersus sententias ac
creta restituere [a] poterit: cum ne à maioribus quidem
l æquales magistratus liceat [b] prouocare. Quinetiam
gatus, aut datus à magistratu iudex, si parem potesta-
m imperiumve adeptus sit, legatus esse desinit, ac [c] iu-
cium ab eo susceptum soluitur. Quamobrem si par
inorve potestas, prouocantem à maiore parive pote-
excepérit, iniuriarum agi potest aduersus magistratũ,
eum qui minorem potestatem, imperiive collegam
pellauit. Nam Cæsar adhuc Prætor apud Quæstorem
cusatus, quod coniurationis Catilinæ particeps & sce-
is conscius fuisset, accusatorem & Quæstorem graui-
 mulctatos in carcerem adegit, ac potissimum Quæ-
rem, *quod apud se*, inquit Tranquillus, *maiorem pote-
tem compellari passus esset.* Curia Parisiorum graui decre-
 iudicibus ac magistratibus eorum, qui prædiatoriam
isdictionem habent, interdixit, ne regios magistratus
liceisve suis edictis aut interdictis obligarent: sin aliter
erent, coerceri à maioribus magistratibus pro iure suę
testatis permisit.

a *l.3. si aduersus rem iudic. C. l. minor autem, de minoribus.*
b *l.1. §. si quis de appel.*
c *l. iudicium, de iudic.*

Sed quæri potest, *an magistratus minor legato, eive cui
ior magistratus imperium mandauit, obtemperare teneatur*;
ieri putant plerique, cum legatus nihil suo [d], sed eius
i mãdauit imperio vtatur: alioqui si minori magistra-
 imperia legati, eiusve cui maior magistratus iurisdi-
onem mandauit, repudiare liceat, priuatis idem lice-
. Quanquam illud quoque addi potest, eos, qui *lega-
ratorum* nostris appellantur, imperium ac pote-
em lege adeptos, ac suo iure, non alieno beneficio
perare videri. Sic tamen statuo, cum legati sint, ni-
suo iure, sed nomine Prætorio imperare, vt quidem
ria Parisiorum iudicauit, Prætoris Turonensium

d *l.1. quis & à quo appellentur.*

prouocatione suscepta aduersus legatum, qui suo nom
ne edicta ac decreta concipiebat. Procul omni dubio
erat ante Caroli VII. regis edictum, quo quidem lega
rum potestas ac imperium, non à Prætoribus, vt an
sed ab ipso rege legibus promulgatis accipi oportuit
rius est tamē. ea lege prætorū quidem honorem aug
potestatem vero minui vt senatus primum, deinde I
peratores ipsi legatos Proconsulib. dare consueuera
nō propterea tamen imperandi ius à senatu vel à pri
pe, sed à Proconsulibus habuerunt. Itaque Vlpianu
negat *apud legatum Proconsulis esse legis actionem*; non qu
legatis omnium magistratuum non licuerit in sua p
uincia manumittere, vt Iacobus Cuiacius [b] putauit, c
hæc verba, *ex quo prouinciam ingressus est*, deleri putat
portere: quæ castigatio si ferenda esset, legatis in prou
cia nec edicere, nec decernere, nec iudicare, nec iudi
dare liceret: hæc enim proprie sunt ac dicuntur *legi*
ctiones, quas legatos in sua prouincia exercuisse legim
at etiam Duumuiri non modo manumittere in sua p
uincia, sed etiam tutores dare [d] potuerunt.

Non est igitur in legatis, aut in iis quibus mand
est iuris dicendi potestas, ipsa legis actio, sed in eo
mandauit: at ne magistratus quidem qui alterius iu
dictionem exercet, suo nomine quicquam impera
potest. Ex quo manat illud, à legato, eove cui mand
iurisdictio est, ad eum qui mandauit appellari [f] non p
se: quia idem à se ipse appellaretur, ac tametsi Proc
sul de iniquitate ac iniuria à legato priuatis illata cogn
scat, hoc tamen ideo fit, quod legatus non habet v
uersam Proconsulis iurisdictionem ac potestatem: n
enim capitali supplicio damnare [g] potuit: hoc igitu
faceret, Proconsulis cognitio fuit. Ita quoque magi
militum, & legati principis, summum quidem impe
dii ius habent, & omnem in milites animaduersione
non tamen in principis agnatos & proximos publicu
iudicium constituere possunt. At ne episcopi quide
maiorum pontificum & archiepiscoporum legatis
ol-

a l. 2. de offi. proconsulis.
b li. 1. cap. 1. Obseruat.
c toto titulo, de offi. proconsul.
d Paulus li. 5. sententiarum.
e l. etsi prætor, de offi. eius cui mandat. l. 3. de offi. proconsulis.
f l. 1. quis & à quo.
g l. si quid erit, de offi. proconsul.

cialibus parere tenentur; vt curia Parisiorum in causa ... itificis Tricassiorum [a], ac rursus pro Niuernensi [b] pō-... e iudicauit.

a Anno 1550.
b 1553.

Quæ autem de magistratuū imperio ac potestate di-...inus, iurisdictionis ac ꝓuinciæ cuiusque finib. defini-...tur: *nam extra territorium*, inquit Vlpianus [c], *impune ius di...nti non paretur*. Sed q potestate ac imperio pares sunt, ...etiā honore ac dignitate pares censeantur? Ego nihil ...bere dignitatem cū imperio cōmune, existimo: ac sæ-...ime fit vt cui plus honoris, eo minus imperii tribuat, ... quidem arcano nullum fere maius est, nec ad tuen-...optimatum & popularia imperia vtili⁹. Qui prior de-...atus erat cōsul, idem in fastis, in legib. consularib⁹, in ...atusćōsultis: in publicis actis prior erat ordine: si vter-... simul designatus fuisset, qui ætate, idē honore colle-...uperior fuit, vsq; ad legē Papiam [d] Poppæam, q̄ Con-...m honore superiorem esse voluit, qui vxorem duxis-... aut si vterque vxorem haberet, cum qui numero li-...orum vinceret. Inter Prætores quorum idem erat ...legium, eadē potestas, *vrbanus* dignitate cæteris ante-..., qui propterea *maximus* [e] *Prætor* dicebatur, quod pri-...s omnium creatus esset, & absentibus Consulibus, ...sulare munus obiret. Inter Archontas Atheniensium ...etsi potestate pares essent, vnus erat qui annalib. & ...s publicis nomina dabat, ac ꝓpterea ἄρχων ἐπώνυμος ...ebatur. Curiæ maiores in hoc imperio eandem fere ...estatem habent: curia tamen Parisiorum, tum anti-...tate cæteris, tum etiam dignitate excellit: ac singu-... quodam iure *Curia Parium* appellatur. Carolo qui-...n VII. rege, Senatus quem *magnum consilium* voca-...t, pro Republica consilia capiebat: nihilominus ta-...Ludouici XII. lege cautum est [f], vt quoties ageretur ...bus aut rescriptis de magno consilio, & Curia Pari-...um, quam *parlamentum* vocat, curia ordine prior es...

c l. vlt. de iurisd. & l. 3 de offic. præsid.

Honorum ac imperii diuersa ratio est.

d Nicephor. lib. 7. Sozomen lib. 1. cap 9.

e Festus in verbo Maiorem.

f Anno 1499.

Cum item innumerabiles pene sint regii procura-...s, vnus curiæ Parisiorum dignitate cæteris prior est: ... cæteri iusiurandum curiæ cuiusq; iudicib. præsta-

re solent. Procurator vero curiæ Parisiorum vnius pr[incipis] iureiurando tenetur. Militaris disciplinę ac belli[co]rum rerum arbiter ac moderator, is qui apud nos *ma[gi]ster militum*, seu *Conestabilis* dicitur, aut inter Maresc[allos] seu Tribunos militum qui primus eũ honorem adep[tus] est; domesticæ vero disciplinæ ac iudiciorum princ[eps] est *Cancellarius* seu *primicerius*: vterque vtriusque discij[pli]næ magister summa potestate constitutus; nec alter a[lte]rius imperio tenetur, sed vterque vtriq; æqualis eod[em] gradu ac ordine incedit, nihilominus magister milit[um] dignitate superior est; dextrumq; principis lat⁹ occup[at], Cancellarius sinistrum. Ac ne quis putet eum ordin[em] magistro militum tribui, quasi gladium principis ad de[x]tram præ se ferre teneatur: quoties locorum angustiæ [non] ferunt vtrumque simul incedere; magister militum a[n]tecedit, deinde Cancellarius, quem Prætorio Præfec[tus] sequitur: quę sic à me dicta sint, non vt de honoribus a[li]quid definirem, sed vt, quãtum honor ab imperio dif[fe]ret, intelligeretur.

Cum v. neq; in maiorẽ neq; in parẽ vllũ imperiũ sit, [que]ri potest inter principes eiusdem feudi dominos, an al[ter] alteri⁹, si qd peccauerit, imperio coerceri p ossit? Eten[im] iurisdictio sua vi ac potestate singulis solida [a] debetur, in [b] partes diuidi nõ possit. Reges qdẽ ac magistratus [cer]quibusdã finib. imperia terminare solent: in collegio v[e]ro magistratuum nullus per se ipse imperare potest, [ni]ab vniuerso collegio imperium acceperit. Sunt tamen [qui] putant inter plures dominos fiduciarii prædii, in quo i[u]risdictio insit, eum qui quid peccauerit aliorum potest[a]te ac imperio posse coerceri; propterea quod culpa co[n]tracta imperium ac iurisdictionem amisit: sic enim [c] cu[ria] Romana iudicauit: recte quidem decretum est, sed rat[io] nec vera, nec probabilis videri potest: alioqui confite[n]dum sit, ante iudicium sententiam ferri posse; aut pri[us]quam sententia feratur, exsequendum esse: cur enim i[m]perio ac iurisdictione spolietur, quem nondum [d] iudic[a]tum, & inauditum esse apparet? Ac siquidem epistol[æ]

a l. imperialem. §. præterea. de prohibita feudi alie nat.

b B. r. in l. inter tutores. de administrat. tut.

c Rota decis. 253. in nouis Arg. in l. est receptũ de arbitr. idem putat.

d l. 1. de exceptione rei iudic. C.

decr

creta, edicta, comminationes, rei iudicatæ vim habe-
nt; quod per leges fieri nullo modo [a] potest: semper ta-
en iudicium constitui oporteret, factum sit nec ne, id
od in quæstionem cadit: quinetiam legibus iudicia-
s perspicuum est, etiam in ipsos confitentes sententiam
erri oportere [b] à iudice. qui in parem eiusdem feudi do-
inũ nullum imperium habet: vt Iurisperiti [c], qui quod
quius melius esse iudicant, vno pene consensu confitẽ-
r; aliorum alia [d] mens est; propterea quod vnumquẽ-
que vbi peccauerit, ibi puniendum esse putant; quod ita
rum est, si nihil iudicum constitui vetat eo loco vbi
ccatur. In collegio quidem magistratuum ac iudicum,
collegarum maxima pars consentiat, nemini dubium
e, quin iudicium in collegam, aut etiam in minorem
llegarum partem constitui possit: vt in Senatu Roma-
o fieri cœpit post eam legem, quam Adrianus de Sena-
trib. iudicandis tulit. Idque per omnes huius imperii
rias fieri videmus. Sed inter dominos eiusdẽ feudi di-
ersa ratio est; quoniam singulis solida iurisdictio cõpe-
t; nec nisi vicissim [e] iudicare possunt, nec plura [f] tribu-
alia vnius & eiusdem iurisdictionis habere, nisi patro-
i nouo cõcessu. Atque hoc differt à iurisdictione serui-
s, quod hæc singulis simul ac semel se fruendam patia-
r; illa non item, contra q̃ plerique [g] putant; ꝓpter feu-
a Ducum, Comitum, Marchionum, quæ legib. feudo-
um indiscretam naturam habent.

Sed nec necesse nobis est, nec loc⁹ postulat eorũ disci-
linã argumẽtis refutare, q iurisdictiones p̃diis ita cohę-
re putãt, vt seruitutes. Illud tantũ, Principẽ q feudum,
uãtumcũq; sit, alteri dono dederit, aut vẽdiderit, nõ ꝓp-
erea cohærẽtem iurisdictionẽ dono dedisse aut ꝓscri-
isse videri, vt quidẽ sæpissime iudicauit curia Parisiorũ:
tandem Philippi Belli lege sanctius cautũ est, quo mi-
us dubitaretur; vt pleriq, in legato, religionis [h] pietatisve

a l. 1. cõminationes, ep. stolas C. b l. 1. de conf. [illegible] sis. Cod. c Bar. in d. l. inter tutores. Aret. Bar. ad Barr. ita consuluisse tradit cont. a Bal. in d. § oratorea. Bart. suã sententiam cõfirmat ex l. si vt certo. § si duo. quẽ Pano. Butrio, Imola, in c. prudentiam, sequuntur Castrensis in l. est receptum. de iurisd. & in l. cætera. § si duob. de legat. 1. Dominicus Gemi-nian in ca. 2 de arbit. lib. 6. Ancharan in c. postulasti, de foro competenti. d Felin in d. c. prudentiam & Panor in ca. [illegible] de maiori-tate. e l si vnus. iudicatum solui. d l 2. § ex iis. f Molinæus in consuet. feudor. g Bar. in d. l. inter tut. Butr. Imol. Panor. Dominic. Geminiã. Felin in d. c. prudentiã. Bal. in c. delegatorũ. de offic. delegat. h ex Bald. sententia in c. quãto. de iudic.

[illegible] Oldrad. consil. 252. Bar. in l. 1 de iurisdict. omnium iudicum, fine. Oldrad. consil. 176 factum. Bald. in l. 2. procuratore. de re iudicata. & consil. 338. considerandum. & consil. 293. thema. & consil. 322. lib. 4. Alvar. in c. vnico. col. vlt. § final. quib. mod. us feudum amit. Lud. Rom. consil. 444.

causa facto legi locum esse nō putant; sed nō recte pu cum lex in vniuersum lata sit. Cum igitur nec pari p testate magistratus, multo minus eiusdem prædii iur ctionisq; domini mutuo sibi imperare possint; maior magistratuum, aut imperantis suo iure patroni cogr erit. Nostris quidem morib. curię maiores regiorum gistratuum inter ipsos de imperio ac iurisdictione cō uersias sibi reseruarunt. Quod si decreta resve iudic in aliena prouincia exsequi oporteat, id fiat oportet petrata venia, quamquam noua lege mos ille de hac publica sublatus est, ac viatoribus toto fere imperio mnia omnium magistratuum iussa exsequi licet.

Principibus vero, qui alienæ maiestatis imperio nentur, mutuis rogationibus inter ipsos vti necesse quando maioris potestatis imperio cogi non possunt coguntur magistratus, qui ne petita quidem venia tentias aliorum magistratuum in sua prouincia exse patiuntur. Veniam autem petere à maiore, aut ab æqu potestate in exsequendis in aliena prouincia rebus iu catis, antiqui moris [a] est & exempli. At stante impe Romano, principum iussis opus fuisse videtur: Sic n. risconsultus, *Sententiam*, inquit, *Romæ dictam, possunt I fides in prouinciis, si hoc iussi fuerint, exsequi.* Æquius est ta id cum bona magistratuum venia impetrare, quā vi torquere: vt in consimili causa de Hibero [b] quodam gimus; ad quem imperator, *alloquere*, inquit; *illum, ne iniustam faciat*: quia principum iussa contentionis ma riam magistratibus præbere solent, qui se inuitis æqu um aut minorum magistratuum decreta in suo terri rio exsequi vident: quæ concertationes magistratuum priuatos sæpissime redundant: vt Marcellum Consul legimus, Nouocomenses verberibus non aliam ob ca sam cædi iussisse, quam vt intelligerent, se iura ciuitati C. Cæsare accipere non potuisse.

Grauius tamen priuatorū damno peccatur, cum in summos magistratus curiasve maiores de imperio ce tur: vt contigisse memini ob rem iudicatam in curia I ri

a *l. episcopale. de episcopali audient. Cod. & c. Romana. §. contrahente. de foro competenti lib. 6. l. iudices, de fide instrument. Oldr. cons. 167. li. 2. qu. 3. Fel. in cap. significasti de offic. deleg.*
b *l. quidam Hiberus. iust. eorum præd.*

iorum, quam Curia Burdegalensis in sua prouincia exqui permisit, accepto principis iussu; ea lege tamen, vt intercessione ac prouocatione cognosceret, si prouoretur: cum viator intercessioni nō paruisset, prouocam est ad curiam Burdegalensium; actor prouocantem præoccupauit in curia Parisiorum. Princeps cōtrouersim ad magnum cōsilium detulit, cuius decreto iudicaum est, negotium ad curiam Parisiorum pertinere: cum æ quemque legis[a] *ac sententiæ interpretem esse*[b] *oporteat*. agir autem de rei iudicatæ interpretatione, cum reus exquenti viatori maioris curię decreta, à quibus per leges prouocari non potest, intercedit; quod si viator intercessioni non obtemperauerit, prouocari solet: non tam à sententia curiæ maioris, quam ab iniuria viatoris, qui intercessorem non exaudit: id autem necesse est; nisi curia, remmota intercessione, iudicatum exsequi mandauit. a l 1. l. nos dubium. de legib. Cod. b l 1. §. vlt. de pretoria stipulat.

Quid si magistratus æqualium aut inferiorum rogaones contempserit, nec decreta exsequi patiatur? certe maiorum magistratuum edictis, aut si summi fuerint magistratus, inter quos de imperio controuersia oboriatur, principis rescripto cogendi[c] sunt: id enim significāt hæc Vlpiani[d] verba, SI HOC IVSSI FVERINT, scilicet à principe, non autem à magistratibus; cum Præsides prouinciarum summum, post principem, in sua quisque prouincia imperium haberent. Cum autem legib. aut edictis quicquam fieri iubetur, hanc habet interpretationem, vt in sua cuique prouincia pareatur: quia nullum est extra territorium magistratui ius imperandi. Maiorum quidem nostrorum ætate viatores regios ab iis, qui prædiatoriam iurisdictionem habent, veniam petere necesse fuit, quod curiarum maiorum grauissimis decretis[e] prohiberētur: propterea quod maiestas quodammodo imminui videbatur. c Alexād Bar. Cumā. in l. à diuo de re iud. l. 1. de [illegible] git. Aufrer. q. 41. Teles Fe[illegible] in ca. [illegible] de fo[illegible] ro compe[illegible]. d in d § sententiam. e Burdega[illegible] anno 15[illegible]. Martii [illegible] & 1519. [illegible] 3 & 1525. [illegible] ar. 23 & C[illegible] [illegible]poli. C[illegible] dus [illegible] q. [illegible]

Sed q̄ri potest, an magistratus suā sententiā, à quo prouocatum est, exsequi possit, post *stata tempora*, quę nostri *fatalia* vocant, ab inueterato eorum errore, qui libros Codicis Iustiniani, & Græcorum leges νεαρὰς, Latinas

fecerunt;in quib. pro κυρίας ἡμέρας,legerũt κυρίας ἡμέ
qui dies in legibus duodecim, *stati*[a] appellantur; vt
hac lege, SI STATVS DIES CVM HOSTE, id est, cum pe
grino. Eodem sensu à M. Tullio κύρια δόγματα, decr
Philosophorum *certa ac rata* vocantur. Nec vero Latir
rum quisquam aut Græcorum κυρίας ἡμέρας aut *fat.*
κηρίας appellauit. Iurisconsulti sæpe *dies sessionum à co*
nuis diebus seiunxerunt: quod si quid intra certum te
pus à magistratu fieri iubeatur, *statutum tempus & edict*
peremptorium[b] Iurisconsulti vocant: cum vero temp
quo lis terminari debeat, lapsum fuerit, *litem mori*[c], i
instantiam perimi dicimus, antea vero *litem viuere*: sed
risconsultorum nemo *fatalem diem*; aut *fatalia tempor.*
surpauit. Omnis error ab vnius literæ υ in η mutatio
deriuatur. nam cum verbo κὴρ seu קיל Græci æque ac H
bræi *fatum* significarent, necesse fuit κυρίαν ἡμέραν *fata*
diem interpretari. Demosthenes sæpe κυρίαν vocat, qu
Latini *statutum diem*, nostra praxi *præfixam* appellan
Sic enim Demosthenes contra Mediam ἐπειδὴ ἦν
κυρία τοῦ νόμου: item contra Stephanum, κυρίαν ἐγγεγ...
interdum etiam ἡμέραν διωρισμένην, ad Nicostrati
Iuniores Græci ἡμέραν ἐμπρόθεσμον & ὡρισμένην, nus
tamen κηρίαν appellarunt. Synesius[d] quidem Ponti
vitę postremum diem κυρίαν metaphorice appellauit
κηρίαν diceret, verbum à Christianis hominibus & à
ra religione alienum. Verius igitur ac melius pro *f.*
libus[e] *appellationum diebus*, *statuta tempora* dicamus. si
nim Iurisconsultus[f] vocat. Leges autem Iustiniani G
co sermone prius quam Latino scriptas fuisse, nen
dubium esse opinor. Codicem inter Theodosianum &
Hermogenianum, ex quibus Iustiniani codex fere to
conflatur, Græco æque ac Latino sermone scriptos f
se planum est, & ab homine Græco potius quam ab
qui Latine loqui didicisset, legem *Properandum*[g] in
pretatam: cum plane Græco more scribat, & *reum*
terpretetur *fugientem*, id est, φεύγοντα Nec mirum d
... quod Græci Romanorũ leges ac ipsius Iusti
institutiones Græcas fecerant; cum etiã Thomæ A

a Cicero lib. 3. offic.
b l. 3 de temporib. appel. & in leg. ad peremtoriũ de iudiciis.
c l. 3. quæ in fraudem. l. 2 iudicatum solui.
d ad Theophilum.
e vt in l. properandum. de iudic. C.
f in l 3. de temporib. appella.
g de iudiciis. C.

.tis pleraque scripta, & posteriores Aristotelis libros
ν μετὰ τὰ φυσικὰ, quæ interciderant, ex Arabicis Græca
ceiint, quasi postliminio ciuitate restituta.
Sed vt vnde digressa est, eo redeat oratio, nihil neces-
est appellatione deserta magistratus superioris, ad quē
ouocatum erat, imperio, ad exsequendas res iudicatas
i: quod antea maiorum nostrorum ætate fieri consue-
rat Principis rescripto, quod nostri pragmatici *Iustitiæ*
eras appellabant, quæ Caroli VIII. lege penitus subla-
fuerunt: satis est, apud iudicem qui sententiam tulit,
pellatione deserta petere, vt iudicatum exsequi iube-
nisi superior magistratus, quem damnatus appellauit,
dicatum exsequi prius vetuerit, quam de prouocatio-
cognitum sit; nisi dilatio Reipublicæ valde perniciosa
ret: tunc enim magistratum sententiam, etiam capita-
m exsequi, deinde rescribere [a] oportet: alioqui in cau-
, in quib. de capite q̄ritur, post appellationem, tamet-
deserta fuerit, nec magistratus superior exsequi iudica-
m prohibuerit, non licet exsequi tamen. Quod si ma-
stratus prouocantem supplicio affecerit, capite [b] puni-
dus est ipse, eoq; iure vtimur: etiam lege Sempronia [c]
ui verberibus ciuem contra prouocationem cæderet,
aiestatis legibus tenebatur.

a *argumenta l. si quis filio §. 4. de inius to rupto.*

b *l. addictos, de episcopa. audientia C Faber. in l. à proconsulibus de appel C.*

c *Cicero pro Rabirio perduell.*

Quę hactenus de mutuis magistratuū inter ipsos offi-
js dicta sunt, ad eos ptinent, q eiusdem imperii finibus
ercentur. Quid igitur iudicandū est, si reus in hoc im-
rio à magistratib. damnatus, in Græciā confugerit. an
urcarū princeps rogante Francorū rege, aut etiā priua-
cui⁹ interest, iudicatū sine causæ cognitione exseque-
r? Quæstionem non dissimilem in priuato cuiusdam
dicio, in curia Parisiorum agitatam fuisse memini. Vę-
tus mercator Francum hominem ad Venetiarum
ætorem in ius vocauit; Francus, cum iudicio sisti se
omisisset, vadimonium deseruit: damnato à Prætore
anco, mercator in Galliam, petita à principe venia per
gatum, vt fieri solet mutuis inter principes officijs, ac
re gentium fere omnium communi, rescriptum exse-
uendæ sententiæ causa impetrauit. Francus intercedit,

& cum intercessioni nō obtemperaretur, curiam appellat. Plerisque videbatur sententiam exsequi oportere: alioqui si curia de sententia Prætoris Venetiarum cognouisset, Venetorum Respublica curiæ Parisiorum decreta rescindere, & eodem iure conuellere acta potuisset. non tam iniquitate sententiæ quam maiestatis vindicandæ caussa. Placuit tamen illud quæri, *an Francus se Venetorum iurisdictioni ex pacto subiecisset*: deinde, *an ex moribus Venetorum, post edicta peremptoria, ac statuta legibus Venetorum tempora, sententia lata fuisset*; quibus cognitis sententiam exsequi oportere curia iudicauit. Atque hæc in priuatis iudiciis.

Sed si de capite non tantum nostri ciuis, sed etiam ad nos confugienti peregrini, agitata quæstio fuisset, non prius exsequi sententiam oportuisset, quam re integra de caussa cognitum esset. At etiam Adrianus [a] Augustus Præsides prouinciarum suscipere ἀναπέμπειν (eo verbo lex vtitur) id est, rursus iudicare voluit de iis, qui ab Irenarchis eiusdem imperii Romani damnati fuissent. Certe quidem Heluetii, Geneuates, Lucenses, Genuenses, ac cæteræ ciuitates, peregrinos alibi damnatos ad se confugientes integro statu prius iudicari iubent, quam exteris principibus subditos reposcentibus restituant. Sic enim omnes vno fere consensu [b] Iurisperiti tradunt, principem non teneri peregrinos ad se confugientes reposcentibus dedere. Demus illud certe, si de iure ciuili quæratur: sed illi, sine vlla distinctione iuris gentium ac naturæ, omnino negant subditum repetenti principi restituendum. Vnus Baldus [c] id ea conditione æquum esse scribit, modo ciuitas ea, quæ damnatum ad se fugientem recepit, sceleris pœnam exquirat ac vindicet. At si confitentur principes iuris ac iustitiæ legibus obligatos teneri, illud etiam, subditos suo principi restituendos esse, confitendum sit: non tantum ad probationum necessariam in capitis discrimine perspicuitatem, quæ haberi nullo modo potest, nisi testes cum reis componantur, quam nostri pragmatici *confrontationem* vocant: verumetiam vt iisd-

a l. diuus Adrianus. de custod. reor.
b Bal. in l. 2 de seruis fugit. Co. Old. [illegible] in Authentic. qua in prouincia vbi de crimine. Co. Iacob. Belu[illegible] [illegible] ciuita[illegible] de foro [illegible] [illegible] Neuel. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
c [illegible] [illegible]

ocis, quibus peccatum est, vltio sequatur: id enim nium maxime ad pœnarum vtilitatem, & ad exemm publicæ vltionis pertinere videtur. Quod si magitus eadem Republica mutuas operas, & officia sibi icem, ac Reipublicæ, cui post Deum immortalem oia debemus, præstare oportet, ne scelera inulta maant, cur ab ea obligatione, quæ diuinis ac naturæ leus consentanea est principes liberantur? Itaque Munedis Imperatoris Constantinopoleos, eius inquam, Magnus est appellatus, egregium factum laudatur, od parricidam, qui Iulianum Medicem ante aras cruissime trucidarat, ab vrbe Constantinopoli, quo sese perat, vinctum Laurentio Medici, ac ipsi Florentium ciuitati reposcenti restituit: non enim Florentium copias, quæ tenues erant, sed immortalis prępotisque Dei vim ac potentiam extimuit. Nostri quin Reges in hoc imperio reos petentibus principibus itueie solent, nisi de maiestate, aut de imperii finibus tatu rei quæratur. Quæ quidem causa triplici iudiiterminata videtur: curię scilicet Parisiorum,[a] Romaum[b], ac Tolosatum[c]. Romanæ curiæ iudices, Anum regi fugitiuum ciuem reposcenti denegandum decreuerunt: suberat probabilis causa; quia regnum d fide ac beneficio ecclesiæ Romanæ tenebatur: aqui ciuem alienum repetentibus principibus restituoportet, vt curia Burdegalensis[d] solemni iudicio derit. Quanquam id quoque fœderibus excipi soe & exceptum est eo fœdere, quod Heluetii cum Ca V. Imperatore pro agro Mediolanensi percusserũt. amobrem Henricus II. Rex Francorum, cum per tos à senatu populoq; Geneuate petiisset, vt Baptia Didatum, Italum hominem, reum peculatus sibi derent, rogati sæpius denegarunt: tandem Rex queest apud Bernates, se aduersus senatũ populumque euatem, qui tunc erat in patrocinio Bernatum, iure igationis vsurum. Bernates extemplo fecialem d Geneuates miserunt, vt fugitiuum regi redderent: sic

a *Boerius in consuetud. Biturig. §. 21. de iurisdict.*
b Oldrad cons. 124 Feberin. §. est & inter, de publicis iud c.
c Toer. decis. 27.
d *Anno 1517. 24. Decem.*

ſic tandem publicę pecunię depeculator à Geneuatib
deſertus eſt, ne vel potentiſſimi regis, vel etiam Helu
tiorum inimicitias in ſe excitarent, vel furibus ac ſce
ratis hominibus aſylum aperire viderentur. Hæc qu
ex literis legati Francorum ad Annam Mommoranti
magiſtrum militum expreſſimus: vt reprehenſionem
fugere non poſſint, qui aliter ſentiunt & ſcribunt. Si
nim ſtatuo, *reum fugitiuum, ſceleris conſcium ſine ſumm*
lienæ maieſtatis iniuria, retineri non poſſe. Eam enim ob c
a Iudic. 20. cap. ſam tribus omnes Iſraelitarum [a] aduerſus vnā quæ p
ciſſimis quibuſdam exceptis delata fuit, coniurauer
quod ſceleris turpiſſimi conſcios, nec rogati reddere
& inultos apud ſe fouerent. Nec aliam ob rem Hipp
populi internecione deleti ſunt, vrbe eorum fundit
Thębanis exciſa, quod Phoxi Bœotii ſicarios tueri a
iis propugnare, quam rogātibus Thebanis reddere n
luiſſent. Si tamen ciuitas certo ſciat, fugitiuum homi
quem hoſpitio excepit, tyranni crudelitatem effugi
nec ſceleris vllius conſcium eſſe; non modo prodere
nocentem & peregrinum crudeli tyranno turpe ſit
iniurioſum, verum etiam pro miſerrimi hominis ca
b Deut. 16. & 23. ac ſalute dimicandum erit: cum ne lex quidem diui
ſeruum fugitiuum irato domino reſtitui patiatur.

Atque hæc de officiis & imperio, deque toto r
giſtratuum iure dicta ſint, quæ de vniuerſa diſcipl
dici poſſe exiſtimaui. Veterum autem magiſtratus c
noſtris conferre, non eſt huius inſtituti: quos tamen
ſi nominibus & appellatione diſſentiant, re tamen i
c lib. 2. Regum. fere eoſdem fuiſſe videmus. Nam in ſacris libris, [c] Sa
monem legimus ab Azaria Pontifice ad res diuinas
ſtitui; Ioſapham vero conſilii principem ſeu cance
rium; Eliphoram & Aiam ab epiſtolis; Banaiam ma
ſtrum militum; Azariam ſororium ſuum, proregem
imperio Turcarum *maximus Baſſa*, magiſter militum;
cundus ab illo, maritimæ claſſi præfectus eſt; *Bellei*
duodecim prouinciarum prędes; *Sangiachi* vrbium
gularum præfecti: *Cadileſchieri* duo togatorum ac iud
pr

ncipes, alter in Asia, alter in Europa: *Mophtes* ipse Pon-x maximus, & legum dubiarum arbiter est ac iudex mmus. Eosdem fere magistratus in Africa & Æthio- creari proditum est; tametsi appellatione differant. netiam ab illis magistratuum quorundam nomina imus & expressimus: cuiusmodi est magistratus quã ræci θαλασσίαρχον, Latini *classis Prætorem*, nostri æque ac Arabes *Almiral* [a] appellant: & magistrum regiæ domus nostri, eodem plane sensu, quo rex Æthiopum *maximum budetam* Hebraico nomine appellat. Cum autem in ni Republica magistratus in curias & collegia distri-antur, ac plura sint corpora collegiaque priuatorum, m magistratuum, restat, vt de corporibus & collegiis eramus.

a Leo Afer.

---

e corporibus, collegiis, & vniuersitate, quæque ex his com-moda aut incommoda sequantur. Cap. VII.

Collegiorum, corporum, vniuersitatis ac Reipublicæ differentia.

Collegivm *est legitima trium pluriumve persona-rum eiusdem conditionis consociatio: corpus* vero *plurium egiorum coniunctio: Vniuersitas est omnium familiarũ, colle-rum & corporum eiusdem oppidi, iuris communione sociata ltitudo.* Hoc amplius habet Respublica præter vniuer-tem *quod omnium ciuium ac oppidorum multitudinẽ im-ii maiestate complexa tuetur.* Has ego definitiones ab o-ibus, qui de Republica, deq; publico iure scripserũt, termissas, ad hanc disciplinam adiungere necessariũ i: quia sine definitionib. certis, quod firmum ac sta-e futurũ sit, constitui nihil potest. Licet autem cõtra-e totum genus humanum gradatim ad Respublicas, perii finibus ac maiestate diuisas; ab his ad vniuersita-deinde ad corpora, tum ad collegia, postremo ad fa-ias, ab his ad singulos: vt hæc non multo magis inter uam partes à toto differre videantur. Omnium vero lium societatum origines à familia deriuantur, quæ naturalis est societas, & ab ipso naturæ parente prin-o generis humani fundata. Cũ autem ratio diuinitus

nobis

nobis insita, fecisset hominem hominum appetent cumque his sermone & vsu congruentem, eadem: f vt profectus à caritate domesticorum ac suorum cu ret longius,& propagatione familiarum gauderet. C item familiæ à prima sui origine sensim discederent uili societate naturalem placuit imitari Est enim Re blica ciuilis societas, quæ sine collegiis & corporibus re per se ipsa potest, sine familia non potest: quin et Respublicæ dissolubiles sunt, quia ducuntur ab ho num legibus ac institutis; familiæ vero, nisi prius in eat omne genus humanam, interire non possunt.

Ex quo intelligitur ab vnius familiæ radice, quã D immortalis conseuerat, quasi stirpes primum fuisse gatas, quibus domicilia tectaq; sibi, vt ab iniuria cœ ferarum animantium tutiores essent, ædificare nec fuit: & cum in eam multitudinem excreuissent, v dem regione contineri non possent; quippe domici rum coniunctione, vicos; deinde vicorum contir tione pagos auxissent, alio proficisci, ac nouas sedes c rere oportuit. Itaque locis ac regionibus generisq; ximitate disiuncti, cum nullis imperiis ac legibus te rentur, vti quisque vi ac robore cæteris præstabat, it nitimos de locis ac domiciliis depellere, aut fontis a ci amœnitatem eripere, aut de pascuis deiicere con. tur. Ea vis à valentioribus illata, fecit vt imbecillio loca natura recta ac munita conquirerent; aut ar prudẽtia munirent; vt se, liberos, vxores familiasq; ab aliorum iniuriis, fossa, vallo, mœnibus denique rentur: inde oppida vrbesq; constitutæ. Sic enim d ge Seruio scribit Dionysius, in locis montanis fi mi misque collibus perfugia quædã disposuisse, quæ G ci *pagos* appellant, quo se agrestes ex agris per hostile ruptiones reciperent.

Sed ne mœnibus quidem hostium vis arceri pot quo minus ii qui sese propugnaculis cinxerant a po tioribus obsiderentur: Fuit enim primum genus h num rapinis, cædibus, ac latrociniis deditissimum, &

prius esset, quam grassari & occidere, aut imbecil-
s seruitute premere, vt verissime [a] Plutarchus cum [a In Thes. b Gen. 6.]
ria sacra [b] congruenter scribit. Ac multis ante secu-
hucydides historicorum, qui in Græcia floruerunt,
e clarissimus, Græciã vniuersam paulo ante sua tẽ-
,potentiorum latrociniis ac direptionibus infestã,
propter latrocinia vllam infamiam contractam fu-
ed qui terra mariq; obuios haberent, ab iis sine con-
elia quæri consueuisse, an latrocinium, an piraticam
cerent? Nec tantum Plato, eiusq; discipulus Aristo-
,latrocinium inter venationis genera posuerũt: sed
n legibus [c] Solonis latrocinandi causa societatẽ iure [c l. vlt. de collegiis.]
rahi potuisse planũ fit, his verbis, ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι:
d Latinus interpres, cum absurdum ac falsum puta-
alio detorsit: nam quid aliud est ἐπὶ λείαν οἴχεσθαι,
n *prædari*? & λεία quid nisi ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα?
ræis *venatores* vocantur latrones. Nec minus Latinis
ribus, quam Græcis aut Hebræis permissa latrocinia
unt; vt quidem perspicitur ex primo fœdere inter
nanos & Carthaginenses contracto, quo quidem i-
uetur [d]; *Ne vltra promontorium Pulchri, prædæ aut mer-* [d Polyb. lib. 3.]
æ gratia, Romani nauiganto. à quib. latrociniis cæteri
uli sero abstinuerunt. Nam Cæsar sua ætate cum de
nanis scriberet, *Latrocinia*, inquit, *nullam habent infa-*
quæ extra fines cuiusque ciuitatis fiunt: atque ea iuuentutis
endæ, ac desidiæ minuendæ causa fieri prædicant.

Hæc igitur latrocinandi licentia, homines ad amici-
& societates coeundas adegit: nam principio soda-
contracta fuerunt ab iis, qui, quod ex eodem puteo
φρέατος aquam haurirent, φράτορες seu *fratres* sunt
ellati: inde quoq; φρατρίαι dictæ: aut qui ex eodẽ fõ-
uẽ Dores παγὰν appellãt; vnde *pagi* dicti sunt: vt La-
quoq; *comissari* dixerunt eos, qui in iisdem vicis, quos
ci κώμας vocant cõuictu cõmuni fruebantur: vt Fe-
[e] scribit. Ex quib. perspicitur, societates hominũ in- [e in verbo Comissari.]
psos vitæ tutius commodiusq; degendæ fuisse quęsi-
easque primum ab eo, qui virum inter & vxorem in-

tercessit, amore profectas. Inde fluxisse mutuam p
tum ac liberorum pietatem; tum fratrum ac sor
inter ipsos caritatem; post etiam proximorum &
torum amicitiam; ac postremo affinium beneuolē
quæ tandem refrixisset, nisi mutua iuris commu
societates ac sodalitia ex corporibus & collegiis c
tuerentur: quibus societatibus homines sine Repu
cœtus inuiolabiles diutissime conseruarunt. Na
pulus Israelitarum diu sine regibus [a], sine popular
optimatum statu summa cum tranquillitate floru
scilicet tribus singulæ necessitudine agnationis, vn
sæ vero iuris ac sacrificiorum communione sociare
si hostis ingrueret, Imperatorem creabant [b], eum sc
quem Deus immortalis numine afflarat: cum igi
nus omnes imperandi prohibendique maiestate
ceret, ex societatibus, corporibus, & collegiis Resp
ca exsistere cœpit.

a Iudicum cap. 16. & 21.

b Iudic. cap. 3. 4. 9. 10. 20. 21.

Itaq; legum latores ac principes, qui Respublica
mi fundauerunt, nullum ad eas continendas stab
fundamētum esse iudicarunt, quam societates ac so
tia tueri. Nam Pompilius Numa [c] rex Romanorum,
modo collegia omnis generis opificum, sed etiam
catorum instituit, eosq; sacrificiis solemnibus ac ep
quæ statis anni diebus fierēt, obligauit; idq; Soloni
emplo fecisse videtur, qui omnia [d] omnium ordinu
generum collegia, iisque statuta, quæ modo legibu
traria non essent, condere pmisit. At Lycurgus ciue
tantum sodalitiis ac societatib⁹, sed etiam perpetuis
uiuiis deuinxit; quæ conuiuia, quod amicitiæ causa
lerentur, φιλίτια dicta sunt; non φειδίτια, vt Plutarch
parcimonia deduxit. In cæteris fere Græcorum ciuit
bus, ἑταιρίαι, & in Italia *sodalitia*, vbiq; coli cōsueuer
in quib. non modo lites & cōtrouersiæ maxima sui p
te sine magistratibus ac iudicibus dirimebantur, ver
etiam amicitiæ radicibus altissimis hærebant, quippe
pientissimis quibusq; hominibus persuasum erat, a
citiam ad hominum cœtus ac societates stabiliendas
retin

c Plutarch. in Numa. Dionys. Halicarn. lib. 2.

d l. vlt. de colleg. Plutarch. in Solo.

endas ipſa iuſtitia potiorem eſſe: cum lites quidem
iorum exitu , non tamen odia finiantur; amicitia
,quæ ſocietatibus alitur,non modo lites , ſed etiam
rouerſiæ à ſtirpe conuellantur,& ſumma cum tran-
itate ac beneuolentia ciues inter ſe ipſi,& cum Re-
ica concilientur.

t legum omnium diuinarum & humanarũ hic ſco-
nic finis eſt,vt hominum ſocietatem& concordiam
ipſos,& aduerſus Deum pietatem,tueantur : id au-
omnium maxime fieri poteſt, ſi vna fuerit omnium
m in amicitia,quæ ſine virtutibus eſſe nulla poteſt,
irantium fides ac voluntas.Quamobrem Creten-
lim omnis ætatis , ordinis , ac ſexus,ſimul publicis a Ariſtot. in
is epulabãtur,vt illã quã dixi caritatem,ac mutuam Polit.
pſos beneuolentiã fouerent;ſed poſtea ſexus & æ-
uis quibuſdam ordinibus ad perturbationem ci-
tandam,placuit deſcribi. Nec aliam ob cauſam le- b Numer. 9.
uinis [b] cõuiuia ſacra ſtatis temporib.ſumma lætitia Leuit. 23.
bentur,quam vt religione erga Deum,& amicitia
ſe ciues conciliarentur. Quæ cõuiuia principio na-
s eccleſiæ Chriſtianæ,quod mutuis amplexibus &
s terminarentur, ἀγάπαι appellata ſunt.Ac tam-
ulta vetuſtate pridem extabuerunt, imago tamen
um conuiuiorum ſacris epulis etiamnum adũbra-
Veneti non ficta;ſed vera conuiuia , ſæpius etiam
tii,ordinib.ciuium & opificum in collegia deſcri-
mma cura proſequuntur ; ſi vero lis oborta fuerit
alitio , communi conſenſu dirimitur;ſententia nõ
is,ſed tabulis , non atramento , ſed creta deſcripta.
ntum veteribus fuere ſua opificum omnium &
torum collegia verumetiam philoſophorũ: , ma-
amen Pythagoreorum [c], quib. non ſtudia modo, c Iãblichus, in
netiam conuictus fuit communis. Atque hæc de vita Pythago-
e collegiorum , quæ temporum decurſu legibus reorum.
ac inſtitutis ſanctius ac melius temperata fuere.
igitur ordine ſingula explicẽtur,q̃ de collegiis diſ-
oportet:primũ,quæ collegii cuiuſque poteſtas ſit,

 & quæ

& quæ beneficia cuiq; tributa; deinde qua ratione m
derari, quoq; modo in officio retineri debeant; post
mo an collegiis Respublica vacare possit necne, & q
cuiq; Reipublicæ collegia maxime necessaria sint, o
ne disseramus. Omnia igitur collegia aut rerum diui
rum aut humanarum causa sunt constituta: quæ ad
humanas pertinent, aut iurisdictionem habent, aut
risdictione vacant: hæc iuuentutis educationem con
nent; aut medicorum, aut scholasticorum hominu
aut mercatorum, aut opificum, aut agricolarum soda
tia, illa vero magistratuum ac iudicum descriptione
de quibus superius dictum est. Rerum diuinarum, ac p
blicę pietatis causa collegia in infinitum pene numeru
excreuerunt; quæ legibus, moribus, victu, cultu: inst
tutis, ratione, vestitu differre videmus. Cum autem d
plurave collegia in vnum coeunt, vt fit sæpissime, qu
ex duobus pluribusve coalescit, non collegium, sed c
pus appellari debet, tametsi verborum ambiguitate
pius vtraque confunduntur. Aliud est enim collegi
tribunorum, aliud Prætorum, aliud Quęstorum: at c
hæc tria collegia in vnum & idem corpus coeunt, ine
collegium, nec tamen vniuersitas appellatur; quæ
ex omnium ciuium, collegiorum & corporum, add
etiam pagorum eiusdem regionis cœtu & conuentu
sistit. *Corpus* igitur *appellabimus, quod ex pluribus c
giis aut personis conditione dissimilibus coalescit.* At bene
quædam quibusdam collegiis dantur, quæ cæteris
piuntur. Item singulis collegiis sæpe coire licet, vniu
non licet.

Collegiorũ genera.

Id autẽ cõmune est, nõ modo collegiorũ omniu
corporũ, sed etiã vniuersitatis, quæ sunt cœtus in Repu
ca iure sociati, id est, summi principis beneficio & cõ
su, sine quib. corporũ & collegiorũ ius ac nomen a
tunt: ac propterea in definiendo collegio, legitimã di
consociationem, quod non solum ad coeundi pot
tem, verumetiam ad locum, vbi coire debeat, ad te
quoque modo, & quæ in collegio tractare liceat.

t

ius autem *consociationis* eo pertinet, vt sit aliquid collegarum omniũ inter ipsos commune; aut si nihil commune fuerit, nec collegium quidem sit, satis est conuenire esse communem, procuratorem aut auctorem cõmunem, ac beneficia collegio tributa collegarum omnium communia; nec tamen ærarium commune, aut communem conuictum esse necesse est. Quare non satis apte definiunt [a], qui *collegium appellant trium hominum simul cohabitantium societatẽ, qui bona pecuniamve in commune contulerant:* quæ ipsa quidem omnium bonorum, & consortius societas est, collegium tamen non est; contra vero collegium erit, vt nec bona, nec communem conuictum, nec ærarium habeat commune; dum tamen lege principisve concessu tributum sit, vt certis locis ac temporibus simul cogantur, quibusve de rebus inter se agãt: vt sunt collegia opificum. Quædam tamen ea quæ diximus habẽt fere inter se communia, vt ea quæ religionis [b] causa simul sociata videmus.

Collegarũ autem numerum definire nihil necesse est, modo ne sint pauciores tribus, alioq; collegiũ non [c] sit. Quare nec Cẽsorũ, nec itẽ Cõsulum collegiũ dicebatur, aut Prætorũ, Tribunorum, & Quæstorũ. Collegas autẽ, ne eodem imperio ac potestate, nec eadem conditione esse necesse est. At fieri potest vt collegarũ vnus in singulos non tamen in vniuersos habeat coertionẽ, vt nostri Pontifices, & qui ab Hebræis detorta voce *abbates*, Latinis *principes collegii* dicuntur. Quod si vniuersos coercendi ius habet, non collegium, sed dominatus in summo principe, in cæteris familia dicitur, aut gymnasium, si modo consistorium eiusmodi fuerit, vt nullos habeat collegas. Nam cui præest Pontifex maximus Romanorum, *collegium* dici non potest; quia Pontificis summa est, non tantũ in singulos, sed etiam in vniuersos vitæ necisque potestas, aut si iure non habeat, re ipsa habere videtur.

Quæri tamen video, & quæsitum est à doctis, *an Pontifex in cœtu sacerdotum, Abbasve, collegarum nomine ac iure censeatur:* & adhuc sub iudice lis est. Ego vero quæstionem

a Bartol. in tit. de colleg. Accur. in l. 1 quod cuiusque vniuersit.

b l. 1. § sed religionis. l. 1. de sacrosan. C. l. vl. de iurisd. C. l. collegium. de hæred. instit.

c l. Neratius de verbor. signif.

An collegii princeps sit collega.

nem ea quam dixi ratione terminari oportere existim[o] scilicet collegam esse Pontificem, collegiive principem etiamsi coercendi singulos ius habet, dum tamē nullam in vniuersos habeat potestatem: sed in sententia ferend[a] suffragio collegarum vincatur. Quamobrem errore la[-]buntur [a], qui collegas ipsos collegium à philosophis ap[-]pellari putant; qui enim tam inepte philosopharetur, v[i]di neminem: collegii autem verbo ius significatur, & i[n] vno [b] collega cæteris mortuis, ius ac bona ipsa colleg[ii] consistere possunt. At ne omnib. quidem collegiis mo[r]te exstinctis bona [c] fisco vindicantur, nisi lege lata ius ha[-]bendi collegii sublatum sit: nullum autem collegio be[-]neficium maius tribui potest, quam vt ei legari testamē[n]to [d] possit. Cœtus vero iure prohibiti, collegia non sun[t] nec quicquam iis testamēto relinqui potest, tametsi sin[-]gulis collegiis legari [e] possit. Ego vero necessarium duc[o] ad illicitos cœtus & collegia coercenda, lege prohiben[-]dum, non modo vniuersis, sed etiam singulis quasi co[l]legis legata relinqui.

Cum autem collegium sine ærario consistere pos[se] diximus, illud etiam intelligendum est, collegiu[m] ea lege creari posse, ne ei donatione testamentove qui[c]quam relinquatur. Primus quidem [f] Antoninus coll[e]giis omnibus legata donationesve fieri permisit, pr[æ]terquam collegiis Iudæorum, quibus tamen religio[nis] causa coire, & synagogas habere [g] licuit. Nam Octaui[a]nus Augustus [h] Præsides prouinciarum, & Norban[us] proconsul Ephesiorum magistratus interdicto vetu[it] Iudæorum cœtus & collegia perturbare, aut quo min[us] religionis causa publice coirent, prohibere. Quineti[am] Augustus sacrificium diurnum ac perpetuum Hier[o]solymis tauro, hirco & ariete, pro sua Reique publicæ [sa]lute fieri iussit; ac diurnis largitionibus Iudæorum [i] [com]nuitati opem tulit. Ac tametsi senatorium collegiū [ma]ximum, maximeq; Reipublicæ necessariū sit, si quid [ta]men senatui legaretur, peti non aliter potest, quam si [se]natui legari permittatur. Nam cum senatui Romano [le]gati

a Bart. in l. aut facta. de pœnis.
b Innocent. in c. 2. de operis noui. Alexan. consil. 74. li. 4. c. contra, & ca. dilect. de excess. prælat.
c l. 96. §. 1. l. 314. §. quæ ab ab intestato de legat. 1. l. 50 de manumissis testa. l. 6 §. si fisco. ad Trebell. l. 4. §. certe. si quis omissa ca. t. l. 1. §. 1. l. vlt. de successor. edict. l. 41 de iure fisci l 15. de vsucap. l. 19. de perpetuis & tēporal. l 26. de inoffic. testam C. l. 22. de appel. & cap. cum dilecti. de rescrip. l. vlt. de collegiis.
d l. senatus. de rebus. dubiis. l. omnib. ad Trebel. ff.
e l. cum senatus. de reb. dub.
f l. 1. de iud. C.
g toto tit. de iudeis. C.
h Philo in legatione ad Caligulam.
i Philo in orat. ad Caium.

gaim esset à Russio Cæpione, ea lege vt iis tantum ca-
pe liceret, qui in senatum venirent; hæredes Cæpionis
erætu legatum petente deberi negarunt: ac pro hæredi-
bus contra senatum iudicauit Domitianus Imperator, a in Domitiano.
vt Tranquillus [a] scribit.

De collegiorũ definitione satis, de potestate dicam⁹.
Ea. cuiusque collegii legib. ac rescriptis terminari con-
suuit; quare nihil de singulis, sed vniuerso iure disputã-
dum est. Præcipua Reipublicę collegia sunt magistratuũ
ac iudicum; quia nõ modo collegas singulos, ac minoré
eius collegii partem, sed cætera quoque religiosorum
ac opificiũ collegia, ꝓ iure suæ potestatis moderantur &
docẽt. Atq; hoc maxime collegia magistratuũ à cæteris
differunt, quod hæc communia tantum negotia cuiusq;
collegii procurant, illa v. tum sua, tum aliena, ac poti⁹ a-
liorum quam sua causa sunt constituta. Sed quemadmo-
dum sapientem sibi primum, deinde cæteris sapere, ac
iudicem de seipso prius, quam de cæteris iuste iudicare,
necesse est: sic n. eleganter Hebręi caritatem à seipso quẽ-
que prius auspicari oportere putant, id est, efficere vt ra-
tioni appetitus pareant, ratio imperet: ita futurum est vt
suum cuique tribuatur; quę potissima iustitiæ totius pars
est. Non aliter collegia magistratuum ac iudicum recte
& ordine ius sibi ipsis, tum singulis, tum vniuersis prius
dicere necesse est, quam quid de cæteris statuant.

Dubitari tamen possit, an collegia magistratuũ ac iu-
dicum, ab aliis quam à seipsis iudicari præstabilius sit?
quæ dubitandi argumenta sint in vtramque partem, suo
loco explicabuntur: sed vt breuitati studeamus, si colle-
gium ex ignaris aut vitiosis hominibus cõflatum sit, aut
superiorum magistratuum imperio coerceri possit, de
eo superiores magistratus; de illo, quod alterius colle-
gii potestate coerceri non potest, principem ipsum iu-
dicare oportet. Si collegarũ virtus ac prudentia ea sit, vt
minime de vniuersis dubitari, tametsi de singulis possit,
præstat collegio iudicium collegarum singulorum,
quam aliis committi; quia habent sua quæque collegia,

quædam arcana, cæteris nec percepta, nec cognita,
tamen in vulgus manare aut cum aliis communica
patiuntur; deinde collegarum inter ipsos beneuol
ac dignitas mutuis iudicãdi officiis alitur ac sustent
a Dio, in Adriano. Eam ob causam potissimum Adrianus [a] Senatore
natu iudicari voluit. Item mercatorum iudices de
catorum negotiis iudicare commodius visum est; e
iure, quod ab Italis expressimus: magna bonorum o
um consensione vtimur. Cætera medicorum &
cum collegia, quæque religionis causa sunt cõstitu
etsi iurisdictione ac imperio vacant; coercendi tam
modice, vel potius intra modum castigandi, ius hal
seu mulcta, ac verberibus, seu carcere, pro vt legib
b l. 5. §. vl. ad l. Aquil. l. item quæritur §. iie, locati. l. 1. de emend. C. institutis cuiusque collegii cauetur. Nam lege [b] Ac
tenetur qui seruum acerbius castigat; & Cornelia
cariis, qui fraude occidit; quanto magis liberum h
nem, & quem virtutibus ac disciplinis informare c
isset? Atque in eo quidem Lacedæmonii grauiter p
cabant, quod in ara Dianæ pueros æque ac pubere
c Plutarch. in Lycurgo. ta verberum atrocitate cædebant, vt interdum anir
efflarent; quia ne gemitus quidem aut suspiria duc
cebat; ne cæsi mollius se gessisse viderentur. Ac ta
d authent. habita. ne filius pro patre, C. Fridericus [d] II. Imperator, Academiarum rectorib
risdictionem in homines de schola dederit, ac gym
archæ in suos habeãt, vti semper more maiorum h
runt, verberum coertionem; id tamen pertinet ad l
ra peccata; non ad eam, quam magistratus in priuat
e Bald. Salyc. Castrens. Bart. bent, iurisdictionem, vt plerique [e] opinantur. Ne
Imperator Germanorum, aut Pontifex Romanus
potestatem, præterquam in suos, principibus colle
aut collegiis ipsis tribuere possunt. Gregorius qui
Romanorum Pontifex; eo rescripto, quo quider
bani V. & Innocentii VI. rescripta Parisiorum A
miæ renouauit, illud vno capite excepit, vt *si schol
homo scelus admiserit, Pontificis Parisiorum sit cognit*
tero capite *pro debito quemquam necti prohibuit.*
nostri Reges ac magistratus, Pontificiis legib

t teneri sæpe declarauerunt. Attamen collegia e religionis causa constituta sunt, grauioribus legibus, œnis aliquanto atrocioribus, quam cætera obligan-

Ac propterea [a] patria potestate soluti sunt, qui sese de- ierunt; tametsi ab ea sententia plerique [b] discrepant: vero, si quid sentiã exquiratur, sic statuo; patriæ po- atis vim ac decus deuotionibus filiorum minui non sse, cum natura legum humanarum norma sit; lex au- 1 naturæ liberos parentum obsequiis arctissimo vin- lo constrinxit, qua seipsos eripere ac liberare nõ aliter ssunt, quam emancipatione legitima; aut si parentes icentia quadam, votis liberorum conceptis, quibus istere poterant, acquieuisse videantur; quæ tamen as- sio liberos à cultu parentum non excusat, tametsi li- i deuoti collegiorum [c] filii, quibus [d] etiam collegia hę- itario iure succedebant, seruili [e] conditione censean- . Ob eam rem interpretes iuris Pontificii religionib. legiorum deuotos ab omni [f] Pontificum coertione eros esse tradunt; idque rebus in curia Parisiorum [g] e iudicatis confirmatum memini.

Quare qui monasticum vitæ genus profitentur, de iis nte concepta vota gesserunt [h] accusari non possunt; quod idem interpretandum est de peccatis leuioribus, ne igionis specie scelerum ac flagitiorum impunitas ac ebræ quærantur; sed ne sequatur impunitas, magistra- um est prouidere, & lege diuina iubente sicarios ab aribus sacris auellere ac trucidare; vt non ita pridem ud Tolosates è monasterio ad extremum supplicium o Deauratæ [i] monachi contumeliosissime tracti sunt,

a Accur. in l. si ex causa. §. Papin. de minor. sequitur Bart. Bal. & Alex. ad Bart. Ludouic. Bolognin. in Authẽt. ingressi. de sacros. C. Alber. ibi n. 12. ait, opinionem esse doctorũ. & Archi. in can. nõ dicatis. 12. q. 1. & gl. quã sequuntur Panorm. & Fel. Guid. Pap. singul 26. Bart. & Cune. in l. patre furioso. de iis qui sunt sui. Dynus in l. ergo. de acquir. rer. dom. Boer. decis. 121. Alex. in l. sub conditione. de liberis & posthu. b Bal. inconstãter in l. vlt. §. 1. de bo. quæ li. 6. And in c vl. de iudic. lib 6. arg. l. vl. § si autem. de bonis quæ liberis. C. Spe. in titu. de statu monach. ver. 12. Iacob. Burtig. in Authent. si qua mulier. & ibi Bald. de sacros. Cod. Angel. in l. sub cõdit. de li. & posthu.

lex. in d. l. sub condit. de liberis & posthu. d Bart. in auth. si qua mulier. de sacros. Bal in l cum aiuus. de adopt. Angel. Bar. Paul. Alex. in l. sub conditione, & in l. apud hostes. de suis & legit. C. Ca- s. consil. 293. lib. 1. Ancharan. in c. de cætero. de testib. Stephan. Bertrand. cons. 66. lib. 3 consil. 118. eod. las. in l qui se. vnde lib. Cod. e Bald. in l. 1. nu 42. qui admitti. C. Innocent. in c. cum olim, nu 4. de il. Ias. in l 1. nu 42. de vulgar. i & in l. cum fundus §. 1. nu 17. si certum. Ludo. Roman. in l qui he- § neque. de acquir hæred. f Felin. & Panor. in cap pastoralis de offic. ordin. g an 1427 Febr 27. ex t. in c. ea quæ. c. singulis. de statu regul. decis. Capel Tolosan. 309. Guid. Pap. decis. Delphin. 50. h can. anonere. 25. q. 2. cap si tistum æ de voto. Bart. in Auth. ingressi. nu. 34. Panor. in ca. cum in ecclesiarum offic. ordin. i Anno 1560 mense Iunio

quod monasterii principem, cuius coertionem ferre n
poterant, crudelissime occidissent. Ita quoque nihil pr
hibet Abbatem in ius à monachis [a] vocari, non tantu
si de priuato, sed etiam si de publico iudicio quæratu
quinetiam ab ei⁹ sententia liberam prouocationem h
bere, sæpe iudicauit curia Parisiorum, idque fieri po
non impetrata venia, testis est Nicolaus Abbas Panorm
tanus, ac rebus iudicatis decreuit curia Burdegalensis
Quod si collega decreto collegii mulcta grauiore puni
tur, aut à collegio arceatur, iudicis ordinarii cognitio
rit, Tametsi veteri iure collegam decreto collegarum
collegio prohibere potuisse, docet M. Tullius [c] his ve
bis; *Mercuriales & Capitolini M. Furium, hominem nequam equitem Romanum de collegio eiecerunt*. & Plutarchus [d] La
cedæmonios scribit collegam de cœtu collegarum de
turbare potuisse, quod quidem Nicolaus Panormitanu
etiam in collegiis, quę religionum causa constituta sun
licere [e] scribit: aut priuare fructibus & commodis colle
garum; non tamen verberibus cædere, aut vinculis con
stringere, aut atrociore pœna coercere; vt quidem Pari
siorum [f] curia sæpe iudicauit.

Sed quęri potest, an collegii decreto caueri possit, ne
quis collegarum alibi, quam apud collegium, si lis est
cum collega, iudicium constitui patiatur; & si quidem
ita decretum sit, an qui legi non paruit, sed collegam in
ius vocauit, pœna decreto comprehensa teneatur. Scæ
uola [g] decretum valere, ac pœnam commissam peti posse
statuit. Ego vero, si de crimine publicove iudicio quæra-
tur, decreto locum non [h] esse iudico: atne in priuatis
quidem iudiciis, nisi omnium collegarum assensione
decretum illud factum sit, perinde vt in receptis arbitri-
is, nemo qui noluit obligatur: nam in omnibus collegiis
& corporibus, atque adeo in omni cœtu ac societate, si
quid ad omnes seorsum a communione pertinet, id sin-
gulorum [i] assensione ac voluntate fiat oportet: sin ea res
vniuersorum sit, maximam omnium partem consensum
præbuisse satis est, dum nihil fiat contra leges [k] eius, qui
colle-

a Arg. l. 1. de precib. imperat. offer. C. Innocēt in cap. insinuāte. qui clerici vel vouent. c. monachi, de statu monach.
b Anno 1544. Decemb. 15.
c ad Q. fratrem lib. 2 epist. 7.
d in Lycurgo.
e in ca. cum cōtingat. co. 9. de foro competenti. & prag. de con sub. § quod si. glos. in ver. pertinet not. in ca. quinto. de off. ordi.
f a Anno 1514. Oct. 15 & 1391.
g l. vl. de decretis ab ordine.
h l. non distinguemus. §. Iulianus. de rec. ...
i ca. delecta. de exc. ... prælatorū. l. per fundum ... prædiorū ... & §. religiosum, de rerū diuisio.
k l. vlt. de collegiis.

ollegii creator est, quasque princeps Imperio suo valere iussit: licet igitur collegio ac vniuersitati saluis legibus ad eum quem dixi modum, decreta facere, quæ omnes collegas seorsum, ac minorem collegarum partem collegium teneant [a], dum tamen duæ collegii partes decreto cōsentiant: maiorem vero omnium collegarum partem collectim obligare non possint; multo minus vniuersos: vti nec princeps [b] suis legibus, nec testator [c] testamento, nec priuati suis pactis, à quibus communi consensu discedere [d] possunt; nec quicquam est tam rationi & naturæ consentaneum, quam quo quidq; modo fiat, eodem dissolui [e].

Sed dubitari possit, *an quæ omnium consensione ac voluntate pro collegio decreta sunt, maxima pars omnium, aut etiam collegii duæ partes antiquare possint*? ego si de iure vniuersorum quæratur, posse non dubito [f]; sin de iure singulorum seorsum agatur, singulos assentiri oportere. Quamobrē si Reipublicæ conuentus ex omnibus ciuibus cogantur, & in tres ordines distribuātur, nihil à duobus ordinibus decerni potest, quo vni ex tribus incommodum inferatur, si res ad singulos ordines seorsum ptinet. Qua quidem ratione duos Francorum ordines vt sententiā mutarent, perfeci. Nam cum essem prouinciæ Veromāduorum legatus Blœsas missus, quo Henricus III. Rex vniuersæ Galliæ conuentus habebat [g], quæstio grauis est inter ordines oborta, *an æquius meliusq; esset rogationes populi citrā principe diiudicari à triginta sex viris, quos ordines singuli suffragio creassent, quam ab ipso principe ac senatu.* Iam ordo sacer ac nobilitas non solum ita decreuerant, sed etiam magnam nostrorū partem ereptis seorsum suffragiis, & maxima præmiorum proposita spe in suam sententiam pertraxerant. Ego ambitiosorum hominum consilia subodoratus, amplius deliberandum esse respondi. Id enim agebatur, vt quæ ab vniuersis non potuerant, à paucissimis populi nomine extorquerentur. Ergo re maturius agitata, sine mandato singulari à nobis id fieri posse negaui: nec si mandatum à populo haberemus, sine

a l.3. & 4. quod cuiusque vniuersit.

b l. princeps. de legib. l. à Tit. §. nulla. de verb. obligat.

c l. si quis. in princip. de legat. 3.

d l. ab emtione. de pactis.

e l. nihil tam naturale. de reg. iul.

f Innocent. in ca. humilius. de maioritate & obedient. Ludo. Rom. in tit. de arbitris, col. 15.

g Anno 1577. Nouembri.

ſine maxima totius Reipublicæ pernicie fieri poſſe
cui:& in meam ſententiam collegas pertraxi; qui l
prouinciam mihi dederunt,vt cæteros quoque ord
à propoſita ſuſceptaque ſententia dimouerem.Sed
Archiepiſcopus Lugdunenſis ſacri collegii princep
cerrime obſiſteret,ergo more maiorum, & exemplis
rum,quæ in comitiis Aureliorum geſta fuerant, legil
que imperii,ac moribus Hiſpanorum, & Anglorum
ac Francorum,docui nihil à duob.ordinibus,quo vr
tribus præiudicium crearetur,ſtatui poſſe: deinde ra
nibus & argumentis propoſitis cur id pernitioſum vi
retur,perfeci,vt cæteri ordines ſententiam mutaren
tamen ſi non mutaſſent, nihil quod ſtabile ac firm
eſſet,noſtro collegio diſſentiente,decernere potuiſſe
Princeps re intellecta, me ordines arbitrio meo mo
rari dixit;idq; coram Ruzęo Andium Pontifice, dol
quem ex eo ceperat diſſimulante. At ſi res ea quæ in d
berationem cadit,collegas ſingulos ſeorſum à comn
nitate non afficit, ſed vniuerſos tantum;de ea dece
poteſt à maxima collegarum parte:id quod ab vniue
& ſingulis antea decretum fuerit,cæteris diſſentientib
abrogari poſſit,etiamſi exceptum eſſet,ne decretum
ter antiquaretur,quam ſi omnes id probarent:quia ſe
per maximam partem omnium in eo genere præpone
rare oportet,vt qui numero,iidem ſuffragio vincant,ſ
uis,vt ſæpe dixi,ac dicendum ſæpius eſt, Reipublicæ l
gibus,& collegii cuiuſque inſtitutis.

Quamobrem falluntª[a] q putant id à potiſſima colle
parte antiquari non poſſe,ꝙ omnium collegarum co
ſenſione decretum eſt;quod quidem ſi probabile ſit,
lud quoque probandum erit,vnum ſcilicet collegaru
omnium voluntates ac decreta prohibere poſſe, cui
ſeorſum à cæteris nihil interſit. Iam vero lege [b] quæ
collegiis & corporibus lata eſt, cauetur, vt quod maio
pars decreuerit,ſingulos teneat; maiorem vero partem
terminarunt, cum ...ę [c] partes ad ſummum, cæteris ſi
præſentibus, ...iam abſentibus, ſimul conſpiran
neq

a Tan. ita ſenſit. in ca. conſtitutus de appell. gloſ. in ca ſi cui. de elect. lib 6.

b l. quod maior. ad municipalē. l. 3. l nominatim. de decurio. C. l vbi de tutor l 3. de decretis.

c l. 1 l. 4. l. item quod cuiuſque vniuerſ. Bart Angel. Caſtreſ ibid. Ant. ... 4 nor in ca. ... de rel. ... & l 2 de precariis curiauum.

que enim adesse omnes oportet, vt decreta rata sunt, n tamen omnes vna cogantur. In iis vero quæ pon- habent ac momentum, non satis est omnes vocari, etiam duas ad summum partes adesse, tametsi nõ o- es consentiant, nisi lege caueatur, duas partes in ea- n suffragia consentire oportere, [a] quod iudiciariis le- us Ludouici XII. regis Francorum cauetur, vt *iudicum partes, non tamen pauciores, in maioribus curiis priuatum icium terminare poßint*: nam in publicis pares senten- reum liberant, qui tamen damnatur, si vel vnius suf- gio maior pars vincat minorem: sic etiam Gregorii Pontificis Romani decreto, duas collegii Cardina- n partes ferat oportet, qui Romanus Pontifex futu- sit. Interdum etiam necesse est omnes collegas vnũ dem sentire, vt lege Tribunitia decem Tribunos ipse- eadem sentire oportuit, aut aperte dissentire nemi- n, vt Tribunorum decretum ratum esset: tunc decre- hæc verba inserebantur, PRO COLLEGIO; qua de re erius dictum est. Si nulla lege id caueatur, maior pars ragio potior erit: sed eum quem diximus collegarum nsensum in ipso collegio fieri necesse est: alioqui [b] ni- proficit collegas omnes seorsum consentire etiam a- d acta; nec vero sibi vllum incommodum eiusmodi nsensu creare possunt: neque enim pro collegio [c] fit, od collegæ seorsum faciunt. Plus ergo potuerũt duæ tes collegarum coactæ simul, quam omnes collegæ orsum consentientes.

Hic tamen quæritur; Ecquis collegas conuocabit? rique [d] putant seniorem id suo iure facturũ; sed quo- nim imperium recusantibus, nec mulctam irrogare, c eos coercere potest, inanis vocatio futura est, nisi nte pareant collegæ. Quare nec Senatus toto Cæsa- ri Consulatu haberi potuit, Cæsare maiore magistratu ante, vt superius dictum est. Aliorum [e] alia sententia

a *ca. si ea, de conces. præb. ca. quod sicut, de electio. Panor. in capit. bona. eod. Felin. in cap. cum omnes, de constitut.*

b *Panormitanus Felin. Anton. Butr. in d. cap. cum omnes, de constitut.*

c *Accurs. in l. sicut. quod cuiusque vniuersit. Bart. in leg. aut facta. de pœnis. Panormi. in cap. gratum, de postul. prælat.*

d *Innocent. in cap. 1. de maiorit. Panor. Imol. Butrio. in cap. cum nobis olim. de elect. Bartol. in l. 1. de albo scribendo. Panor. in cap. quæsiuit, de iis quæ fiunt à maiore parte. Bald. in l. 1. de fide instrum. & in l. obseruare. de decurio. Cod. Ludo. Roman. in l. si vero. §. de viro. fallent. 34. so- . matrim. Cardinalis in ca. licet, de elect. Imol. in cap. cum omnes, de constit. & in l. 1. §. fuit quæsitum ad Trebel. Bald. in c. 1 col 6. de iudic. Tiraquel. in tractatu primigen. num. 116. & 117.*

e *Panor. sui oblitus, in cap. cum omnes, de constit.*

est

est, vt scilicet duæ collegarum partes cæteros pro suæ potestatis cogant; sed quis duas partes collegari care possit, omittunt, quanquam satis est, duas part decernendum [a] adesse. More tamen à maiorib. acc qui ætate superiores sunt, cæteros elicere solét mi rio seruorum, aut campanæ sonitu, vel tuba, more cis quondam ac Romanis vsitato: quum magistratu edicta Cornicularius σάλπιγγι, deinde clara voce p mulgaret: edictum autem in singulos ciues concept erat, quia vniuersis imperari nó poterat. Qui non p isset edicto, hunc magistratus pignoribus captis; i dum etiam ruina domus cogebat: vt M. Antonius C sul Ciceroni, nisi in Senatum vocatus veniret, don eius euersurum se minatus est: Res igitur difficultat ret, si is qui collegas vocat, imperium habet. Sed si co gium à magistratu deseritur, aut magistratu non va sed collegas vocari nolit, debet is, cuius interest, m strat⁹ [b] imperio ac potestate id efficere, eoq; iure vti Potest tamen maior pars collegarum simul singulos vocati adsint recepto vocandi more, fructuum & c modorũ parte mulctare, dum tamen id moderate fi decretum fuerit. Tametsi enim collegiis omnib. & poribus licet decreta, saluis rei cuiusque publicæ leg ac statutis facere, & quantacunq; pœna pecuniaria ctere, vt iuris vtriusq; [c] interpretes sentiunt: id tamen receptum est, vt in eo genere grauiter mulctare nó l at. Absurdum est autem, leges aut decreta facere, n subiecta pœna, cuiusmodi decreta fieri à collegio p tradunt [d], nisi is qui legem iubet, peccátes arbitratu punire possit. Quod autem diximus vniuersitatem collegium legitimũ decreta saluis legibus facere pc etiam eo pertinet, ne in deliberationem collegii ven ea, de quibus non modo decernendi, sed etiam deli randi potestas legibus est adempta, ne pœna commi tur quæ aduersus illicita [e] collegia decerni consueuit de reb. tantũ ad collegiũ [f] pertinentib. deliberare fas

Atque hæc de iure ac potestate collegiorum & c

poru

a l. 3. & 4. quod cuiusque vniuersitat.

b gloss. in cap. si capitulo, de concess. prebendæ.

c l. vlt. de colleg. l. vlt. de decurionis ab ordine. Panor. in cap. cum omnes, de const. & in ca. nő per. de decimis. Bal. in d. cap cum omnes.

d Panor. in ca. quæ in ecclesiarum, de constit. Angel. cons. 267. Bar. in l. omnes populi, in §. an hoc. & 24. q. 2. Innocent. in cap. cum accessissent, de cőstit. Io. Andr in ca. cum omnes de constit Ancharan. in cap. licet causam, de probat.

e l. sub prætextu, de extraord. crimin l. semper. §. quibusdam, de iure immunitatis. Bar. ib. d.

f Accurs. in leg. 2. quæ sit longa consuetudo.

um:nunc de ratione pœnarum ab iis exigendarũ dinus. Quãquam vbi nihil peccatur, ibi nulla pœna exit;at neq; collegium,neq; vniuerſitas peccare poteſt, ↄ ne conſentire[a] quidem, aut dolo malo[b] quid ageic propterea nulla doli mali actio eſſe poteſt aduer- collegium, aut vniuerſitatem; etiãſi collegæ omnes, ſinguli ciues eiuſdem ciuitatis, aut Reipublicæ totiↄrdines ſeorſum ac ſingulatim conſenſum præbuet;quod tamen fieri non poteſt,quia nec impuberum, : furioſorum vllus eſt conſenſus:ſed quoniam ea quæ aiore parte collegarum aut corporum, aut ciuitatis a geſta fuerunt,ab omnibus geri videntur, idcirco de legiis & corporibus pœnę ſumuntur;ius coeundi eriir;beneficia adimuntur;mulctæ indicuntur,ſi modo catum eſt,collegis omnibus:aut potiſſima collegarũ, etiam ciuiũ parte, concionis aut cœtus habendi caumul collecta;vt quidem iudicauit curia Pariſiorum[c]. od ſi pœnæ grauiores verberum, aut cruciatus, aut itis exigendę ſint,ab iis tantum exigi oportet,quiſceparticipes & conſcii fuerunt[d]: cum etiam in priualelictis,quæ à pluribus peccantur,ea tantum actione ngulos & in ſolidum vindicantur,ita vt vnius ſoluie cæteri liberentur:ſi tamen vnus aliorum conſpiraie & conſenſu peccauit,omnes tenentur in ſolidum; vnius ſolutione[e] cæteri liberantur. ¶ Hic v. abſurdũ eri poſſit, magnã collegarũ aut ciuiũ eiuſdẽ vniuerſis partẽ innoxiã cẽſeri, ac nihilominꝰ vniuerſos muli. Quid facias? cũ etiam in decimandis legionib. fornus quiſq; ſortiatur[f], ac pro ignauiſſimo puniatur. uidẽ argumẽto vsꝰ eſt Caſſiꝰ Senator,cũ Senatuſcõũ Silanianũ perſuadere ſenatui vellet, & ſeruos quagẽtos innocẽtes,ob vniꝰ ꝗ latebat culpã, capitis dã-. *Omne*,inquit,*magnũ exemplũ habet aliquid ex iniquo, ꝙ ca vtilitate compenſatur*. Non videtur tamen,dicet ais, ex abſurdis abſurdũ iure concludi. Ego vero niuſtius aut melius fieri poſſe puto, quã pluribus protis incommodis,grauiſſima quæq; declinare; eoque

magis

Quis modus in pœnis collegiorum & corporum exigendis eſſe debeat.

a *l.3.§.1. de acquirenda poſſ. l.1. de libert. vniuerſitatis.*
b *l. ſed ex dolo. §.1. de dolo. Innocent. in cap. grauẽ. de ſent. excommunic. Angel. & Caſtrenſ. in d. §.1.*
c *pro ciuitate Corbilionenſi ex l. ſemper § 2. quod vi. l aliud, de regul.*
d *l. aut facta, de pœnis. & ibi Bar. & Panor. in c. graduum, de poſtul. præl.*
e *d. l. ſemper. §. 2. quod vi.*
f *ſic Tacitus ſcribit, lib. 14.*

magis si de sceleribus quæratur, quæ inulta esse non portet. Nam si à pluribus quisquam cæsus: aut violat sit, [a] omnes in solidum tenentur, tametsi vnius ictu o cisus sit: quod si apparet quis occiderit, ac sine coniur tione aliorum id factum sit, solus ille tenetur: si non a paret cuius ictu perierit, nec coniurati fuerint, omn quidem à pœna corporis liberantur [b], pecunia tame mulctantur. Nihil autem ad verum & iustum eliciei dum efficacius est quam quod admittitur, vt absurdio & iniustiora declinare possimus: nam si plures trabe alienam extulerunt, nemo furti tenetur, si verborur subtilitati hæreamus. Hic non agitur de oppidorum & vrbium direptione, de ciuium internecione, quæ ab ho stibus inferuntur; in quibus quo quisque fere innocen tius se gessit, eo patitur acerbiora; sed quid princeps si suos à se deficientes statuere debeat, quæritur. Roma quidem, vt cæteras gentes æquitate ac iustitia supe rint, non tamen semper eam quam diximus iuris & a quitatis disciplinam secuti videntur; sed interdum ciu tates ac ciues non modo vniuersos, verum etiam singu los plectere non dubitarunt; acerbius tamen in aucto res, quam in cæteros animaduertendum esse putarun Argumento sit illud [c] *Valerius Leuinus*, inquit Liuius *Agrigento capto, qui capita rerum erant, virgis cæsos securi pe cußit, cæteros prædamque vendidit*. Idem alibi; *Quoniam* inquit, *defectionis auctores meritas pœnas à diis immortali bus & à vobis habent P. C. quid placet de innoxia multitud ne fieri? Tandem ignotum est illis & ciuitas data*. Consi vero Fuluius, cum Capuam quæ à Romanis defecerat diuturna obsidione expugnauisset, octoginta senato res præter XXVII. qui venenum hauserant, securi per cussit; trecentos præcipuæ nobilitatis, carcerum vinc lis ac diuturno squalore necauit: cæteri ciues quasi le uitia, sub hasta venierunt. *Atella Calatiaque in deditione accepta: ibi quoque in eos qui capita rerum erant, anima uersum*. Alter Consul Appius, ipso collega seuerior, e iam de sociis coniuratis quærendum censebat: sed Fu

a l. vulgaris §. penul. de furtis. l. si plures, de iniuriis. l. ita vulneratus. ad l. Aquil.
b l. item Mela, § si plures. eod. ea. sacris, de sepulcris.
c lib. 26.

vetuit,ne Campanorum perfidia falſo delati ſocii
efectionem prouocarentur. Ex quibus perſpicuum
qua ſeueritate Romani coniuratos ac rebelles puni-
os cenſuerint, quamdiu ſtetit imperium populare.
eratores vero Romani, partim venia & commiſera-
e, partim acerbitate ſuppliciorum crudelitatem in-
itam exercuerunt. Egregium & immortali gloria di-
m Aureliani Auguſti factum, qui cum vrbem Tyana
deret, iuratus ne canem quidem militares gladios
urum, ſi vrbem expugnaret: Vrbe capta, cũ ad ciu-
atem illum improbi exacuerent, canes ad vnum [a]
tari iuſſit. Eadem clementia Henricus V. Ger-
orum Imperator, Brixiam ferro ac flamma delen-
eſſe iudicio conſtituto decreuerat [b]: expugnata vr-
iuibus pepercit, ne plebs innoxia, improborum pœ-
lueret: atque in eo Dei optimi maximi bonitatem
ti ſunt, qui non modo bonos cum improbis perire
it; verumetiam ciuitatibus ac ſceleratorum homi-
peccatis, propter aliquot egregię virtutis ciues, par-
um eſſe iudicauit. [c]

[a] *Vopiſcus in Aureliano.*

[b] *Bartol. in l. aut facta, de pœnis.*

[c] *vt de Sodoma.*

t vero Antoninus Caracalla, vt contumeliam ſibi
lexandrinorum plebe illatam vlciſceretur, quod in
n dicteria iacerent, præſidia militũ & cohortes Prę-
unas plebi ludos ſpectanti commiſcuit; deinde data
ra pene innumerabiles promiſcuæ multitudinis ci-
Alexandrinos, vti quiſq; obuius fuiſſet, trucidari iuſ-
l ꝗ antea Hieroſolymis quoq; exſequi mandarat. In
l vero Theſſalonica Theodoſius magnus ſeptẽ circi-
riuiũ millia occidi mandauit, vt quæſtorum ac magi-
uũ aliquot cæſorum mortem vlciſceretur: Non tan-
udelitate quidem, ſed grauiore contumelia Xerxes
Perſarum, qui vrbis quæ poſtea ab euẽtu *Rhinocoru-*
ci cœpit, ciuibus omnibus nares amputari iuſſit. O-
ium tamen crudelitates Sylla ſuperauit, qui præter
ginta ciuium Romanorum à ſe occiſorum millia, et-
vrbis Præneſte ciues omnes ſupplicio affecit, præter
pitem; qui cum cęteris mori maluit, ꝗ patrię ſuę cer-

tissimo parricidæ vitam acceptam ferre. Eadem c
litate in Abydenos vsus Philippus II. Rex Macedo
Romanis seruire ac tributa pendere coactus est.

Sunt tamen ac fuerunt seculis omnibus pleriqu
fortiter mortem oppetere, quam seruire maluerun
maiorum nostrorum ætate Pisani; cum Florentin
imperia, tametsi iusta, ferre nõ possent, ab iisdem
cerunt, Carolo VIII. Rege Francorum fauente; d
Borgiæ impurissimi põtificis Romani spurio seipsi
diderunt; qui cum eos deseruisset, primo Genuen
post etiam Venetorum necquicquam patrociniu
petiuerunt; postremo diuturna obsidione fracti, ir
rentinorum potestatem rediertũt: à quibus tamen
ma facilitate ac lenitate veniam consecuti sunt. A
douicus Niuernensium & Flandriæ Comes, cum G
uos diutissime obsessos fame ac inopia ad deditic
compulisset, acerbissimas ac libero populo minin
gnas conditiones proposuit, vt scilicet omnes laqu
collũ inserto ex vrbe supplices ad se venirent, poste
creturum se quid agendum foret. Quæ conditione
pulum in tantam animi desperationem adduxerun
quinque circiter ciuium millib. armatis ex vrbe pro
tibus, Comitis exercitus quadraginta millium hor
fusus sit ac prostratus: parta victoria cæteras Flandri
bes præter Audenardam sui imperii finibus adiecer
Comes ipse fuga dilapsus imperium vna cum dign
turpiter amisit. Tanta clade illata Gandaui multo q
antea arrogantiores, principum suorum nunquam
inceps imperia sponte pertulerunt. Tum enim int
ctum est, nullos desperatis ciuib. in principem fero
res hostes reperiri, nec vllum bellũ iustius videri qu
quod necessarium sit. Necessarium fuisse planum e
deditioni turpissimæ mors immineret omnium cru
lissima, & morte ipsa contumelia grauius ferenda: vt
ætate libido principibus incesserat crudelitatem cor
melia cumulare. Nam Fridericus II. Imperator G
manorum, vt acceptam ab vxore Mediolani cum si

dedecore iniuriam vlcisceretur, vrbem obsedit; ex-
nauit; diripuit; cædes stupris, stupra cædib. miscuit;
cipes suppliciis omnibus subiecit; domos ac mœnia
æquauit; cæteros qui furorem militũ euaserant, cõ-
elia morte grauiori affecit. Dagobertus etiam Rex
ncorũ atrocius; qui posteaquã Pictauiũ ferro flãma-
deleuisset, ꝙ suis opib. hostem fouerẽt, solum exse-
ionẽ sempiterna exarari iussit, ac sale sterilitatẽ cieri:
uo *falsi Pictones* etiamnum appellantur. Grauiter igi-
peccant vtrique, & qui subditorũ defectionẽ inultã
patiuntur, & qui crudelitatem ac libidinẽ in fractos
s & sæpe innoxios explere pulcrum putant.
ed laudabile sit, in plectendis ciuibus suppliciorum
bitatem lenitate temperare, eoque temperamento
npublicam seruare, imitando Carolum, Ludouici
egis fratrem; qui postea regnum Neapolitanum ad-
us est: is enim accepto imperio à rege, vt in Monspe-
os, qui regios quæstores ac magistratus occiderant,
naduerteret, arces quidem vrbis ac mœnia solo ex-
auit; ciuitati iura collegiorum & corporum eripuit:
panas sustulit; ciues centũ ac viginti aureorum mil-
s mulctauit. Sunt qui putãt, sexcentos sorte ductos
pplicia tractos fuisse, quorum tertia pars incendio,
dem suspẽdio, cæteri aquis perierint. Ita quidem iu-
tum ac decretum fuerat ad terrorem; sed princeps
mus innoxios exemit, cum cædes illa magistratuum
o suscepto consilio, vel ciuium concione conuoca-
d temeritate ac licẽtia plebis contigisset. Eadẽ leni-
Carolus vi. rex Francorum Parisios rebellantes pe-
s examauit, ac auctoribus supplicio affectis ciuium
ersitatem graui mulcta coercuit.
m⁹ tamẽ, ciues omnes suscepto cõsilio, re delibera-
populi totius suffragiis, & cõspirantibus singulorũ
is defecisse; nouum sibi principem creauisse, ac sce-
ontumelia cumulauisse; non est tamen Principis,
dicam optimi, sed ne prudentis quidem, de o-
bus pœnas quas possit exigere, ne sempiternam suæ

existimationi ac famæ, qua nihil principi carius esse d
bet contumeliam inurat: etiamsi hoc saluo Reipubli
statu, quod tamen difficilimum est, efficere possit. Sap
enter ergo T. Quinctius, cum legiones seditiose tum
tuantes plectere salua Republica non posset, nec mi
tes in vrbem redire tutum arbitraretur, ipse Romam
fectus rogationem ad populum tulit; *Ne cui milit
fraudi esset secessio*: id summa Senatus populique Roma
voluntate obtinuit. Consimili prudentia Scipio Afric
nus pater seditionem exercitus ad Sucronem xxx mi
tum supplicio compescuit. Hic Liuius, *Certabatur,* i
quit, *vtrum in auctores tantum seditionis* xxx. *animaduert
tur, an plurium supplicio vindicanda defectio magis esset qua
seditio: vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi pœ
consisteret, ad multitudinis castigationem satis esse.* Scipio ve
in oratione ad milites, *Se,* inquit, *non secus quam viscera
cantem sua, cum gemitu & lacrymis* xxx. *hominum capiti
expiasse octo millium noxam.* At cum Appius Consul,
meritate dicam an arrogãtia maiore, exercitum tum
tuãtem coercere conaretur, Tribuni militum ac ce
turiones restiterunt, cum nihil periculosius esse dicer
quam eos vi coercere velle, in quorum obsequio ac fi
imperii tota vis consisteret.

Ac si quidem nihil esset in pœna totius exerci
aut ciuium exigenda metuendum; id tamen in po
laribus pœnis præcipue spectandum, *vt pœna quid
ad paucos, metus ad omnes perueniat*, vt non minus
serte quam prudenter est à Marco Tullio dictum.
ne principem quidem, si fieri potest, pœnarum iudice
ac multo minus spectatorem esse oportet, ne suorum
nimos vlla pœnarum aut vltionis acerbitate exasper
quinetiam legatorum suorum ac magistratuum; tame
iustam ac iudicibus necessariam seueritatem, lenit
quadam moderari æquius erit; imitantem Antiochu
magnum Asiæ regem, qui cum per Hermeam magist
militum de Seleuciæ ciuibus, qui à se defecerant, pœn
sumeret, Hermeas plurimos proscripsit, ac deporta
iu

ira collegiorum ac vniuersitatis, cæteraque beneficia vrbi concessa dempsit, ac mille talentis Atticis vrbem mulctauit. Rex Antiochus exsules reuocauit, ciuitati beneficia restituit, decima fere parte mulctæ[a] contentus. Sed exemplis nostrorum hominum libentius vtor. Henricus II. rex Francorum, Annam Mommorantium magistrum militum, rebellantes Aquitanos propter salarium vectigal, ac præcipue Burdegalenses castigare iusserat, ille cum iudicibus re communicata, publicas ædes in quibus ciues conuenerant, solo æquari; beneficia ab antiquis retro principibus vrbi concessa, lacerari; defectionis auctores capite plecti; exercitum omnibus stipendiis & commeatu sustentari, ac centum circiter aureorum millia fisco dependi iussit: rex abolitionem ciuitati ac beneficia, paucis quibusdam exceptis, restituit, mulctam etiam & exercitus stipendia indulsit. At Carolus V. Imperator, Gandauorum defectiones & iniurias suis maioribus illatas, vno vltus est & eodem iudicio, non tam crudeliter quam prudenter. Cum enim sua edicta publice lacerare pretorem vrbanum ciues coegissent, & legatos ad Franciscum I. regem Ftancorum misissent; vt patrocinium vrbis reciperet; eoque recusante cæteros ad defectionem inuitarent, Senatus Hispanorum vrbem solo equari oportere decreuerat, ciuium bona in fiscum cogi: Imperator tamen patriæ ac vrbi, in qua natus & educatus fuerat, pepercit, triginta defectionis auctores capite puniit; iura corporum & collegiorum omnia sustulit; ciuitatem agri publici parte ac beneficiis omnibus priuauit; arcem denique munitissimam pecunia ciuium construi ac præsidio militum firmari iussit: sententiam ipsius Imperatoris à Gandauis accepimus cũ Francisco Andium ac Belgarum Duci à cõsiliis essemus. Non ita multo post Franciscus ipse, qui Gandauorum patrocinium repudiarat, Rupellanos ob salarium vectigal rebellantes, orationis maiestate perterruit, ac pecunia mulctauit; supplicio tamen affecit neminem: quin etiam integra libertatis & collegiorum iura ciuitati reliquit:

[a] Polyb. lib. 5.

liquit: testatus, se non minorem sui vindicandi oc sionem habuisse, quam Carolum V. suas tamen lau ciuium salute quam exitio, & clementia quam crud tate, cumulare maluisse.

His exemplis ꝓpositis, intelligitur quid de vniuersi tis & collegiorũ pœna statuendum sit: nam q lenitat affectant, iisdem ciuibus iterum atq; iterum rebellar materiã præbent; ꝙ præcipue in republica principi cau dum est. Nemo prudenti⁹ Carolo V. in eo genere se g sisse videtur. Idẽ tamen q seuerus in Gandauos extiti videtur, sũma lenitate in omnes ordines Hispanorũ vs est: cũ nõ modo ab se defecissent, verum etiam Calabri Ducem regem creauissent, qui beneficium illud tam p nitiosum repudiauit. Carol⁹ neminem ex tanta multitu dine puniendum putauit. Prudenter ille quidem; quip pe vniuersa Reipublicæ membra secare oportuisset. E si enim salutare est, putre membrum ad vniuersi corpo ris salutẽ vrere ac secare: num propterea si omnia mem bra extabuerint, aut gangræna inficiantur, sectionib. et ac vstionibus vtendum? vetat maximus Hippocrates *de speratis morbis inferre medicamenta*; eoq; minus si corpori potissima præcipuaque membra tabes inuasit.

Quamobrem vt hanc q̃stionem concludamus, si vni uersitatis consilio ac fraude peccatum est, res ea quæ si vniuersitatis, publicari debet; si nihil est quod publicar possit, pecuniæ mulcta irroganda est: sed ab iis tantum exigenda, qui consilium opemve dederunt, cum ab vni uersitate id fieri non possit: prioris quidem species est in *l. iubemus nullam, de sacrosanctis*, C. posterioris, *in l.* 1. *de magistratibus conueniend.* *ff.* si nocentes ab innoxiis dis cerni nequeant, omnes pecunia puniendi sunt: *authent. de pace, iuramento.* pœna vero corporea non est exigen da, nisi à singulis & vniuersis grauiter peccatum sit, *vt in l. metum*, §. *animaduertendum, de eo quod metus.* Nec vero vniuersi peccare videntur si vexilla sequantur, nisi vni uersorum ac singulorum deliberatio antecedat: vt recte Bart. definit, in *l. aut facta, de pœnis.* Sed vniuersitate mul

ctata

a ſceleris conſcios non eximit à pœna. ¶ His ita explicatis, quæ ad collegiorum pœnas ſpectāt, reſtat vt videamus, an collegiis & corporib. Reſpublica vacare poſſit. Illud initio poſuimus, homines hominum ſocietatis appetentes vbiq; eſſe ac ſemper fuiſſe; paulatimq; ex familia ac naturali ſocietate in collegium, in corpus, in vniuerſitatem, in ciuitatem deniq; coaluiſſe; & hæc quę videmus Imperia conſtituiſſe: quæ amicitia imprimis, ac mutua hominum inter ipſos caritate ac iuſtitia niti videmus; quæ ipſa ſine ſocietatibus ſtare nullo modo potuiſſet. Quamobrem qui dubitat, vtrum collegiis ac ſodalitiis Reſpublica vacare poſſit, is mihi dubitare videtur, vtrum ſine caritate & amicitia, ſine qua ne mundus quidem ipſo momento ſubſiſtat, Reſpublicæ ſtare poſſint; & cum ſeditiones à corporibus & collegiis in Rempublicā manare vident, ea ipſa de Republica omnino tolli putant oportere. Quo errore ferè ſemper ii peccant, qui leges enumeratione ac ſelectione malorum bonis prætermiſſis accuſant inique.

Demus enim, id ꝙ verum eſt, è collegiis ac ſodalitiis p-ram inſtitutis grauiſſimas in Rempublicam peſtes ferre, & coniuratos improborum hominum cœtus vrbium ac ciuitatum exitia moliri. Nā ſæpe ſodalitiorum ac religionū ſpecie, deteſtabiles ac impię ſuperſtitiones fouentur. Argumento ſint vetera Bacchantium ſodalitia, quæ ad religionis ſpeciem quæſita, exſecrabiles ac nefandas vtriuſque ſexus libidines, & crudeliſſima parricidia tamdiu texerunt, quoad aditis patefactis vrbem terrarū dominam, ac Italiam totam odore teterrimo cōſpurcarent. Quæ certiſſimis fuerunt cōperta & comprobata teſtimoniis. Ac propterea perpetuo Senatuſconſulto Bacchanalia ſublata fuere, eodemque momento lata lex eſt, ne *vſquam deinceps nocturna ſacra fierent* [a]: id quod antea Damonax Athenienſis in Græcia efficere tentarat, cum diceret, *ſacrificia nocturna ſibi ſemper ſuſpecta fuiſſe.* Prę-ſtat igitur, ſacra, quæcunque tandem ſint, in conſpicua omnium luce fieri, quā nocturnos cœtus religionis ſpecie coire,

[a] *Liuius li. 39.*

coire. Qua de re Cato Censor grauissimus testis; *Ab genere, inquit, non summum periculum est, si cœtus & con & secretas consultationes esse sinas.* Sed eo minus cauen test, cum falsa diuinitatis opinio flagitiis prætend Quod rectissime Flaminius Consul in oratione qua buit ad populum de tollẽdis Bacchanalib. *Nihil*, inq *in speciem fallacius praua religione: vbi Deorum numen præ ditur sceleribus, subit animum timor.* Hæc ille.

Rara principio sodalitia quib. latebræ quæruntur, priusquam incrementum acceperint, sentiuntur; sed extremum prauis honorib. vnum in locum aggestis, mor erumpens vniuersum Reipublicæ corpus labe ctat. Argumento sit quod ætate nostra, cum multa s tiotorum hominum concilia semper exstiterunt relig nis specie quæsita: tum vero nulla magis pernitiosa c luuies citius erupit, quam Anabaptistarum, qui duce L dano sartore vrbem Westphaliæ maximam, pulsis pr cipib. sub imperium ac ditionem suam subiecerunt, r nisi valido imperii Germanici exercitu expugnari ac fligari potuerunt. Pythagorei moderatius, qui sapient studia professi, maximos quosque Græciæ ac Italiæ pr cipes, in sui admirationem & imitationem conuerter quorum opib. ac potentia freti, populares status ac tyr nides euertere vbique sunt conati, vt optimatum ac s pientum imperia stabilirent. Sed eorum conatus irrit fecerunt populares & ambitiosi homines, qui seditio plebeiorum excitata, conuentus Pythagoreorum fer flammaque deleuerunt. Ex quo maximi motus in Ital. & Græcia exstiterunt [a].

Quamobrem prudenter Romani pontifices ac Re publicæ Christianæ principes, quum Iudæis cætus & sy nagogas, quas olim Tyberius primum, deinde Claudiu ac Domitianus vetuerant, habere ad cultus diuinos per miserunt [b]; sed ea lege, vt sacra publice facerent. Id et iam Pharao rex Ægyptiorum vltione diuina perterri tus Moysi permiserat: sed conditionem respuit [c] Moyses cũ metuẽdum esse diceret; ne Iudæos peregrina & legib impro-

a Polyb. lib 3.
b toto tit. de Iudæis. Cassiodorus lib 5 ca qui sincera 45 distinct. cum qui ... to. cap. post miserabile. de Iudæis ... 6 & 28 q. ... can sæpe ... co fil. Ioan. de Lignan. num. 19.
c cap. 12. Exod.

obata religione vtentes Ægyptii lapidibus obrue-
Et quidem res omnium difficilima semper visa mi-
:, religiones peregrinas corporibus & collegiis tri-
e, seu publice, seu clam sacra fiant: quia plebs vbiq;
ionibus deditissima, ritus à publica religione discre-
tes ferre non nisi grauate potest; nec magistratuum
eriis, nec militari præsidio contineri, quo minus in
rem sæpius erumpat, non modo in tenues, verum et-
in potentissimos quosque. Thomam enim Impera-
m diuorum aras ac statuas euertentem, plebs irritata
so Sophiæ templo mactauit. Nec ita pridem cum
ncofurti ad Mœnum quatuor religiones ciuitas ad-
isset, Romanam inquam, Iudaicam, Lutheranam, &
ueticam; cæteras quidem longioribus interuallis &
nionum varietate magis dissidētes, pertulerunt: Hel-
icam vero quæ propius aberat à Lutherana, oborta
itione penitus vetuerunt.[a] a anno 1561. Maio mense.

Minus id metuendum in antiquissima religione, quæ
quodammodo iure possessionē tuetur suā, qualis est
dæorum religio; à qua cæteræ, præter διαβολολατρείαν,
gines duxisse videntur: quā propterea Chrysostomus
tium matrem appellat[b]: hāc enim principes tum paga- b tomo 2. pag. 907.
tum Christiani, tū Ismaelitæ innumerabilibus seculis
rtulerunt; eoque nomine aurum[c] coronarium exege- c l. 1. de auro coronario C.
nt Imperatores Romani; vt nunc quoq; Germani, qui
peratrici vectigal illud concedere solēt[d], vt religionis d Martin. de Gazar. f. ct. 4. de princ.
æ cultu ac beneficiis quibusdam fruātur, quæ maxima
nt in Polonia, à Casimiro[e] Magno rege Poloniæ con- e In constit. Polonor.
ssa, rogatu Hesteris cuiusdā Israelitidis fœminæ; qualia
erūt olim à Rege Persarū huic genti[f] in gratiā alterius f Hester. c. vlt. ac penul.
esteris tributa. Facit igitur religionis illius antiquissima
tustas ac summa Iudæorum inopia, quibus nusquam
rrarum prædia possidere licet, quo minus pro sua reli-
one, proque libertate propugnare possint.

Sed si tantus fuerit principum ac populorum in noua
ligione consensus, vt sine Reipublicæ exitio prohiberi
on possit; sapientissimi quique Rerumpublicarum mo-

deratores in eo genere gubernatorem imitantur; q
eo, quo cupiat, pergere non possit, eo quo potest cu
dirigit, ac sæpe velificatione mutata, procellis ac te
statibus obtemperat, ne, si portum tenere velit, na
gium patiatur. Ferenda igitur ea religio est quam
Reipublicæ interitu auferre non possis. SALVS enim
publica extrema lex esse debet. Quamobrem Constans
perator Arrianorum religiones & collegia pertulit;
quia tam illis quam Reipublicæ saluti faueret: ac Th
dosius ipse pater καθολικώτατος, Arrianorũ religion
quam nulla vi exscindere potuisset, ferebat: post et
Leo, vt omnes omnium religionum cœt⁹ inter se & c
Republica coniungeret, edictum ἑνωτικὸν, id est, *vni*
ac *tranquillitatis*, promulgari iussit: eius etiam exem
Anastasius legem ἀμνηστίας iussit, cõcionatores mod
tos amplexatus.

Neq; tamen dubium est, quin princeps si velit, sect
exscindere possit, nisi Dei p̃potentis ope sustineatur:
que ad id efficiendũ armis opus est, modo princeps l
noribus & imperiis arcere velit, & factis potius q̃ ver
ab ea religione quam exstingui cupit abhorrere. Eten
humana conditio eiusmodi est, vt amet ea quę princi
amplectuntur; earum vero rerum quæ mente perci
untur, quo maiorem vim ad ea vetanda adhibuere,
minus proficias. Quid autem pernitiosius, quam pri
cipem in subditos armari, & eos quos imperio debi
rat, armis oppugnare, ac periculum sui facere, vinci p
sit à suis necne? Quod si principes qui plus sapere vide
tur, difficilime in religionum varietate ciuium conc
diam tuentur, quid sperãdum de iis principibus, qui r
rum gerendarum vsum nullum habent? qui ab assent
toribus obsidentur? qui à calumniatorib. vrgentur? q
à furiosis impelluntur: quib. hoc vnum propositum e
vt sese aliorum opibus & cruore expleant? Nam prin
pio nascentis ecclesiæ, tam multa impudenter in Chi
stianos scripta sunt, ad eorum cœt⁹ & concilia tollend
vt, nisi exstarent, incredibilia videri possint. Testis e

Athen

nagoras [a] orator: testis Tertullianus [b], testis Origen contra Celsum: quorū scripta quædam exstant, quib. ligitur, Christianis obiici consueuisse, *quod Athei essēt, omnia tollerēt numina Deorum, quod in sodalitiis ac secre- conciliis infantes ex mutuis incestib. conceptos mactarent, iisq; rentur.* Id quod etiamnum Epiphani' de Gnosticis tra- scilicet in mortario partus ex incestu natos, vitellis, na, melle, & aromatis admistis, contundere ac pinse- lacentasque facere consueuisse, vt ex iis vescerentur; sacramentum fuisse corporis & sanguinis. Quæ ca- niæ incredibiles viderentur, nisi maiorum nostrorū re aduersus *Templarios*, & non ita pridem in eos qui gionum sectas renouarunt, consimiles accusationes ditæ fuissent: ob quas tamen collegia Templariis in lia concessa [c], tandem Bonifacii VIII. decreto sublata runt: ac magister ipse ordinis cum magna collegarum ltitudine crudelissimis flammarum suppliciis absum- esset; vt agrorum latifundia accusatorib. darētur: sed rmani scriptis prodiderunt, summa calumniatorum uria damnatos fuisse. Iisdem artibus Iudæos Gallia [d] & spania pulsos legimus, quod pueros cruci configere erentur; ac fontes sanguine leprosorum labefactare; eorum bona fisco vindicarentur.

Vt igitur q̄stionē propositam definiam', collegia Re- spublicis vtilia sint necne; nihil certe ad imperia po- laria tuenda ac retinenda potenti' ac melius cogitari tuit vnquam: sed ad euertēdas tyrannides nihil colle- s accommodatius: nam quæ Respublicæ maxime in- se dissident, contrariis legibus ac moribus nituntur: pulus igitur collegiorum & conciliorum multitudi- gaudet, quæ tyranni funditus euertere conantur; od intelligant à ciuium amicitia & conspiratione, ty- nnidi exitium impendere: at regia potestas & optima- m status nec omnia probant, nec penitus tollenda pu- nt; sed quæ Reipublicæ necessaria videntur, ea opti- is legibus ac institutis in officio continent. Numa rex primus opificum sodalitia & φρατρίας primus cōstituit,

a *In apologia ad Antoninum.*
b *In apologia pro Christianis.*
c *Bartol. in l. aut facta, de pœnis.*
d *sub Dagoberto, Philippo Augusto, Philippo Longo regibus, & ab Hispania sub Ferdinando vltimo, & Emanuele rege Portugalliæ.*

a Dionys. Halicarnas. li. 6.

Tarquinius Superbus[a] sustulit, ac populi conciones p hibuit; quinetiam senatum abolere constituit, nec m te senatorum quemquam substituendum putauit. T quiniis Vrbe pulsis, senatum trecentorum patrum c scribi placuit, & omnia collegia, conciliaq́, opificum ciuium restitui. Cum vero plebs impotentius Tribu rum ope dominaretur, ac senat⁹ sexcentos fere optin tes ac principes ciuitatis caperet; collegia magna ex p te senatusconsulto[b] sublata; *nec multo post*, inquit Cice *non modo vetera rogatione Tribunitia*[c] *restituta*, *sed etiam numerabilia alia noua conscripta fuere* : quod factum e Claudio Tribuno plebis, vt qui grauiorẽ se populo ex beret, eiurata nobilitate, ac patritiorum ordine, hom plebeio se adoptandum dedit. Cum autem Cæsar dic turam oppressa Republica, arripuisset, collegia vetuit quæ postea Augustus pacata Republica restituit[e]. At N ro Imperator eadem[f] sustulit. Ex quo perspicitur eos q tyrannidem affectant, cæt⁹ ciuium ac societates exsci dere velle: nam Dionysius Siciliæ tyrann⁹, ne proxim quidem simul epulari patiebatur; sed quum à cœnar dirent, spoliari iubebat[g]. Ita quoq; Nero vicos Vrbis n ctu obsidebat, & obuios à cœna redeuntes ab amic spoliare ac cædere consueuerat.

b Asconius in Cornelianam. Salust in orat. Porcii Latronis.

c Cicero in Pisonem & pro Sestio.

d Tranquill. in Iulio.

e Tranquill in Augusto.

f Tacit. lib. 14.

g Plutarch.

Regia tamen potestas optimis legib. ac institutis m derata, nihil corporibus & collegiis firmius aut stabili habere potest. Nam si opibus, si pecuniis, si exercitu r gi opus est, id omnium optime à collegiis & corporib fieri solet. Quinetiam illi ipsi qui conuentus, quos H spani *curias*, Angli *parlamenta* vocant, aboleri cupiun vrgentibus periculis, ad conuentus velut ad sacram ar coram confugiunt, vt seipsos Remque publicam a hostibus tueantur. Vbi enim melius de curandis Reip blicæ morbis, de sanandis populis, de iubendis legibu de statu conformãdo, quam apud principem, in senat coram populo agi potest? Illic querelæ tenuium, illi potentiorum iniuriæ, illic furta, peculatus, sordes, qu sæpius ignaro principe fiunt, explicantur; illic ordin

cuiu

ſque rogationes exaudiuntur. Ac incredibile dictu uanta gratulatione principem comitia habentem s intuetur! quam libenter concionantem audit! quā o videri quiſque geſtit! quanti eſſe putat ſuas rogaes accipi, qui etiā ſi repulſam multarum rerum paır, æquius tamen ac melius ferre ſolet, quam ſi eo iquod cupit à principe contemta fruatur.

Quamobrem ſapienter ab Anglis & Hiſpanis inſtitun eſt, ſi quidē illud teneremus, populi conuētus terquoq; anno haberi: & vt princeps libentius id facenullum imperari tributum poterat, niſi populi contus haberētur: id quod etiamnum factum memini, m ab Andium Duce Franciſco in Angliam iuſſus leionis cauſa traieci. Noſtri reges nō ita ſæpe vt Angli nitia cogunt; ſed cum ſexdecim prouinciæ in hoc imio numerentur, ſex habent ſua quædam ſingularia nitia, quæ vt omnino tollerentur, modis omnib. tenum eſt ab iis, qui ſua ſcelera ac peculatus peruulgari tuunt; vt etiam Carolo VIII. Rege imperium ineuncum vniuerſæ prouinciæ conuentus haberi oportere a voce conclamaretur; non defuerunt qui maieſtatis men ingererent iis, qui in ſenatu cum populo idem ntirent; quibus acerrime reſtitit Philippus Cominius rum gerendarum vſu clariſſimus ſenator.

Sed quam ſint neceſſaria totius populi cōcilia, ex eo rſpicitur, ꝙ quib. populis ſua concilia cogere licet, cū optime agitur; cæteri populi tributis ac ſeruitute vrntur; nam ſingulorum voces minus exaudiuntur; tous vero prouinciæ clariſſima vox eſt, & rogatio efficax, am ne princeps quidem ipſe, ſi velit, repudiare poſſit. uanquam innumerabiles ſunt conciliorum vtilitates. am ſi conſcribendi exercitus, imperanda tributa, conda pecunia ſit, tū ad hoſtes repellēdos, tum ad latronia perditorum hominum coercenda, tum ad portus, ces, mœnia, ſarta tecta, vias, & cætera id genus ſarcien, quę nulla ratione poſſent à ſingulis, omnium optime vniuerſis conficiuntur. Vt enim omittam cætera,

Septi-

Septimania prouincia, quam nostri *Lingoccitanam* scholam annis superioribus erudiendæ inuentu mausi propositis præmiis aperuit; Buzacum nobil latronem, quem nulli iudices, nullæ curiæ, nulla v gistratuum coercere potuerat, comprehensum iu & extremo supplicio affici curauit: cuius ego rei s tor fui, ac populũ incredibili lætitia exsultantem a cum homine grassatorũ omnium maximo se libe intellexerunt, tametsi decem amplius aureorum ad id rationibus expẽsa fuisse memini. Et vt proui latronibus tutissima esset, multo ampliora præmi vllæ prouinciç, latrunculatori proposuerunt.

Sed quæ de cõciliis prouinciarum diximus, qu Rebuspublicis vtilia, quam prouinciis salutaria, q uitatibus singulis necessaria, omnium optime Hel ac Germani sentiunt, eoq; melius, quo fructus perc longe quam nos vberiores. De Heluetiis notũ est, bris accurate perscriptum: de Germanis obscurius bent tamen nõ modo singulæ ciuitates sua collegia, pora, iura vniuersitatis; verumetiam decem Imper uinciæ, *circulos* ipsi appellant, sua singulis annis con cogunt; quorum rogationes ac decreta ad vniuerso tius Imperii conuentus referuntur: quibus imperiu lud stare videmus, & quibus sublatis ruere necesse e

Diximus modum ac mediocritatem, quæ in rebu mnibus debet, in collegiorum & conciliorum nu optimatibus ac regibus tenendum esse: nam qui om sustulerit, tyrannidem stabilire velle videatur; sin p miscue omnia permittantur, nec regum potestate, optimatum imperiis facile coerceri poterunt. Interdu etiam tot ac tantas fraudes contra publica commoda opificum sodalitiis strui animaduertimus, vt in hoc i perio prohiberi, aut magna ex parte circumcidi nec se fuerit: opifices vero in varias vrbis regiones dist buere, nec eodem loco, nec eadem via omnes omniu sedes cõstituere, vt in plerisq; ciuitatibus fieri video, n locus ipse propter aquarum copiam aut alterius rei vt

litate

:m necessariis omnibus videretur: quia preterquam
d singuli opifices, singulis vrbium regionibus vtili-
ollocentur, etiam hac rogatione monopolis facilius
irri potest. Nec tamen studiis & otio deditos homi-
cũ salsamentariis, vel ὁπλοτεχνίτας aut coriarios, cũ
plasticis miscere oportebit. Vt autem ingentes vtili-
s ab hominum societatibus & conciliis Reipublicæ
nparantur; ita nihil est, quod Rempublicam æque
gere ac debilitare possit, quam si collegia & corpo-
mnino tollantur; quod prudenter Romanos deui-
Macedonia fecisse videmus, ac cœtus omnes & con-
prohibuisse: tum etiam victis Achæis, *Mummius*[a] a Liuius lib. 45.
sul, inquit Liuius, *concilia omnia singularum Achaia*
onum, & Phocensium, & Bœotorum, aut in alia parte
cia deleuit. Postea vero quam Romanorum imperio,
uit Strabo, acquieuissent, *antiqua genti cuique concilia*
restituta.

De Ordinibus Ciuium. Cap. VIII.

QVONIAM de collegiis & corporibus diximus, re-
stat etiam vt de ciuium ordinibus dissseramus. Nam
n rebus omnibus ordinem conuenientem inquiri-
us & consectamur, confusione vero ac perturbatione
nil aspectu fœdius ac deformius esse iudicamus; quan-
magis in Republica enitendum est, ciues apta ac de-
nti collocatione sic constituere, vt primi postremis,
edii vtrisque, omnes omnibus nexu quodã ac vinculo
ter se & cum Republica coniungantur? Est enim sapi-
tum opinio vetus & contrita, supremum huius vni-
rsitatis opificem ac parentem Deum in orbe conden-
nihil maius ac melius præstitisse, quam quod permi-
s & confusas rudis materiæ partes discreuit, certoque
dine suis quamq; in sedib. collocauit. Nec vero quic-
uam ordine aut ad intuendum pulcrius, aut ad animi
electationem iucundius, aut ad vsum commodius esse
otest. At qui ciues omnes omnibus dignitate, ordine,
co ita exæquare conãtur, vt nihil primum in ciuitate,

nihil

nihil postremum, nihil medium, sed omnes omnib ne vllo sexus, ætatis, conditionis discrimine, con esse velint; perinde faciunt vt ii, qui hordeum, frur tum, oryzam, milium, legumina in vnum aceruun cumulant: qua ex re, & singulorum seminum, & vni si acerui vsum amittunt.

Quamobrem nullus vnquam legislator tam im tus extitit, qui non aliquam ciuium descriptioner sum & ordinem fieri oportere arbitraretur. Ordin appello ciuium partem, à cæteris conditione aut st aut sexu discretam; cōditione quidē, nobiles à patri equites à plebeiis; sexu vero fœminæ à viris, statu d ingenui à libertinis, statuliberi ab vtrisque diuidu

Vniuersitatis descriptio.

a l. quod att i-net, de regul.

b l. vetus quæ-stio, de vsu-fruct. ff. l. anti-qui si pars ha-red. l. iustissime. de aditio ff.

Seruos antea ex albo ciuium eximi omnium pene pulorū [a] consensu diximus: quinetiam instrumentor loco seruos Aristoteles vsurpauit, cæteri aut ꝓ pecud aut infra pecudes habuerunt: & adhuc sub iudice lis e num serui sint in fructu. Ego vero si mihi tabellæ ac suffragiorum in hac disputatione tribuantur, seruos ac liberos homines ciuitate donari cupiam. Quæ n.t arrogās est ista hominum temeritas dicam an impie vt humanæ conditionis obliti, diuinum hoc animal seruire modo suæ libidini turpiter erepta libertate gant; verumetiam pecudum instar, aut deteriore con tione esse velint: Sed vt serui sint abiectissimæ condit nis homines, num propterea ciuium nomen non me tur? Sunt in humano corpore membra nō turpia illa dē (quia nihil quod sit à natura, turpe esse potest) sed men ita pudenda, vt nemo nisi valde impudens ea re lare sine pudore debeat; num propterea tamen corpo membra esse desinunt? pedes ipsi perpetuo labore c poris totius mole sustinent ac circumferunt, sæpiusq luto, sordibus, puluere squalēt: quis tamen vsque ad demens, à corpore resecandos putet? Quod si memb ista partes corporis & sunt & vocantur, cur non eade ratione seruos, qui assiduis ciuium oneribus & imper grauissimis vrgentur, ciuitatis membra dici non pati mu

ſi hoc abſurdum putamus,ciuitatis finib. extermi-
i ſunt,ac veluti putria membra reſecandi:ſin eos in
ate,in familia,in obſequio retinere volum⁹, ciuita-
ioque principes eſſe oportet.Certe quidem cũ ſub-
ſint, non peregrini, partem ciuium facere,& in or-
ciuium cenſeri neceſſe eſt. Quæ ſic à me dicta ve-
, non quod ſeruitia de Republica noſtra iampridem
ata reſtitui cupiam;ſed quoniam eo vis hominum&
acia prorupit,vt ſeruitia ſenſim irrepere ac redire vi-
mus,proſpiciendũ eſt ne durius quam humana con-
o ferat, in poſterum accipiantur,& vt ſuum quendã
uitate locum atque ordinem retineant.

it igitur in ciuitate ſeruorum infimus ordo;placet e-
ab his auſpicari. Quod enim Tullius obiecit Anto-
,quod *affinitatem ita contraxiſſet,vt ſe ordini infimo com-
daret*;de libertinis dictum voluit, non de ſeruis;quia
lũ in Romana ciuitate ordinem ſerui habuerũt;nec
telli oratio *de maritandis ordinibus* ad ſeruos pertinet,
,cum his omnino interdiceretur iure connubiorum;
contubernia tantum mutua habere licebat, vt Pau-
ſcribit libro [a] II.Sententiarum, quanquam illud ine-
e;cum iura ſanguinis perinde vt ciues tuerentur, & ab
eſtis [b] nuptiis æque vt alii prohiberentur,tamet ſi cæ-
a connubiorũ iura non haberent.Et quoniam ſæpius
erto patre ſerui naſcebantur, etiam incerta proles e-
;nec propterea gentem habere ſerui libertiniq; gene-
homines dicebantur : patricii vero ſoli ſe gentem ha-
bre iactabãt.Hinc illa Decii aduerſus patricios oratio[c];
*mper iſta audita ſunt,vos ſolos gentẽ habere .An hoc ,ſi Clau-
e familiæ non ſim,nec ex patricio ſanguine ortus,ſed vnus Qui-
um quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum ſciam, reti-
re poſſim* ? Ex quo ſatis innuit,nec ſeruos nec libertinos
ntem habuiſſe; & gentiles fuiſſe qui ex ingenuis na-
erentur : hinc illa vox à noſtris vſurpata, *vt qui nobiles
nt gentiles* [d] *dicantur*.Sed patricii longius progrediebantur;vt eos tantum gentem habere iactarẽt, quorum ma-
res nulli ſeruierant ſeruitutem;quia plebeiorum mul-

a l. 14. § ſeruiles,de ritu nupt. l. 49. de manumiſ. teſtam. l. 35. de adultio. l. 3. de inceſtis C. l. 9 de ſucceſſionibus.

b l. adoptiuus, de ritu nupt. ff.

c Liuius lib. 4.

d gẽtil homme,

titudo fere à libertinis originem habuisse credeba
Proximi sunt seruis *statu liberi*: deinde ordo liber
ium, qui diuersa conditione vbique, vt seruorum q
varia genera fuerunt. Vt enim alias ciuitates omittā
mæ quatuor genera libertinorū fuisse videmus, *Rom*
inquam, *Latinos, Iunianos, Deditirios*, quæ quod cor
sunt ac peruulgata, prętermitto: satis est, digitum ad
tes intendisse, ne in ciuitate libertinorum ordines
fundantur. Statu liberorum ordo medius erat inte
a Vlpian. lib. 2 instit. c. 2. uos ac libertinos; quia cum libertas eorum suspensa
neretur, meliore quidem conditione fuerunt quam
ui, deteriore quam liberti. Atque hi quidem ordine
statu suo quisq; gradu collocantur: cæteri ciues ex
ditionibus variis pro morum varietate describuntu
Illud tamen omnium fere populorum commune
vt nobiles à plebeiis ordine ac dignitate diuiderētu
quo primum Nimerodus latro nobilissime consceL
to tum suiq; similium ingenti manu stipatus, crudeli
uit ute tenues oppressit, ac in dominatum Assyrior
pri nus inuasit, vt superius diximus. Is igitur nobilitat
scel ere partam, posteris ad imitandum reliquit; ea
opi nio peruagata tam alte radices egit, vt quo quisq
vi ac : cædibus potentior, eo nobilior esse crederet
quoi sque optimis legibus & humanitate populi mel
infoi mati, nobilitatem virtute, non scelere quæri op
tere i iudicarent. Et quoniam alius alia virtute præstat
quai um virtutū in vna ciuitate maxima laus est, earu
dem alibi cōtempta iacet; idcirco nunquam potuit v
pop ulis omnibus conueniens definitio nobilitatis a
b Bartol. & Plat. in l. 1. de dignitat. ferri i, sed ex more cuiusque regionis dignitas & infam
iudi cantur. Nam Perusinorum [b] ac Florentinorum m
ribu s, non ita pridem qui militare cœpisset, ex ignobi
nob lis efficiebatur; nobis vero non quidem statim, se
si mi litiam posteri sequantur, nobilitatem quasi ten
poris diuturnitate adepti putantur: non item Venetii
qui a b illustri vetustate earum gentium quæ publici
con i lis ac negotiis intentæ semper fuerunt, nobilita
ten

atriciorum metiūtur. Ac tametsi Decuriones Ro- iure *nobilium* appellatione censeantur; quæ lex a- ctatos trium ordinum consensu recepta est; nul- tamen alibi.

Militiam vero per sese nobilitare nō modo Florenti- Perusinis, sed etiam legum interpretibus [b] pleris- ideo placuisse: atque inprimis Alciato [c], qui eius ntiæ Triuultium Tribunum militum auctorem non dubitauit. Certe quidem apud Ægyptios non Calasyris; ac multis postea seculis, Sultanorum do- tu non nisi Memelucis militare armave gestare li- ; qui propterea immunitates maximas conseque- ur. Cæteri tamen populi dignitatem militia seiun- nt; nec propterea qui miles esset, nobilem censue- quam in sententiam maximi [d] quique Iurisconsul- Platone vno pene consensu ierunt. Ac tametsi ani bellicis laudibus populos omnes longe supera- ac maxima beneficia in milites contulerunt, non erea tamen dignitatem militari gloria terminarūt, & libertinis militare liceret [e]; nec turpitudine vitæ us iudicatis infames [f], qui ab honoribus arceban- militia vacationem [g] haberent. At cum ciuibus bus sumpta virili toga militare necesse [h] fuerit, ci- omnes nobilitatem adepti fuissent: quod absurdum uasi omnes ciues nobiles, nemo, ignobilis censeatur. mobrem L.Siccius Dentatus à Dionysio Halicar- o *plebeius* vocatur; eiusque oratio exstat aduersus cios; qua quidem gloriatur se annos quadraginta atria stipendia fecisse, centum ac viginti prælijs di- isse; vulnera quinq; & quadraginta, vno die duode- omnia aduersa, corpore excepisse; quatuordecim nas ciuicas, tres obsidionales; torques aureos tres ctoginta, brachialia aurea centum & sexaginta, ha- decem insignes, phaleras XXV. tulisse. is igitur tanta te ac fortitudine clarissimi viri laudibus cumulatus ac [i] nobilitatus, tametsi Romanorum legibus igno- esset.

a l. vlt. de decurionibus. C.
b Salyc. in l. 1. de iuris & fa. cti. C. ex l. 2. §. in filiis, de decurio. Guid. Pap. decis. 388 l. inter alias, verbo militari, de pala. sac. larg. C.
c Alciat. in lib. de singulari cer. ex sententia Triuultii.
d Bart. in l. 1. de dignit. C. Io. Piat. ibid. Lucas Penna in l. mulieres, de digni. C. Faber in l. milites, de quæstio. Bal. & Ang. in l. filius-fam. §. veterani, de procurat. Salyc in l. non prohibentur. qui accusare. Albericus in l. milites. lo. ati. Cod. Roman sing. 507.
e Florus epitome 74. l. si duobus, de militari testa. l. operis, de operis libert. & l. vlt. de libertis. Cod.
f l. infamia, de decurio.
g l si quis filio exhæred. § tritum, de inoffic.
h Plutarc. in Gracchis.
i Salust. in bello Iugur. de Mario.

Illi n. *nobilem* [a] primū definiebā, *qui noui homin*
us esset: nouum autem, *qui primus in sua gente magistr*
curulem adipisceretur, ac statuæ sibi erigendæ ius haber
Caius Marius & M. Tullius, Arpinas vterque, no
terque. Alter igitur Quæstor primum, deinde Ædil
stea Prætor, tandem Consul factus, in concione a
pulum de sua nouitate exultans: *ago*, inquit [c], *no*
mo, primus omnium claustra nobilitatis refregi, &c. Al
pties consulatum adeptus, in oratione quam habu
uersus nobilitatem; *Contemnunt*, inquit [d]; *nouitate*
am, ego illorum ignauiam: mihi fortuna, illis probra obi
tur. Quod si me iure despiciunt, faciant idem maioribus sui
bus, vti mihi, nobilitas ex virtute cœpit; nunc videte q
niqui sunt, quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi e
non concedunt, scilicet quia imagines non habeo, & noua n
tas est, quam peperisse melius est, quam acceptam corrupis
Cicero sex habuit in consulatu competitores [e], duc
tricios, quatuor plebeios; ex quibus duos nobiles,
qui primi ex suis familiis magistratum adepti essen
lus Cicero equestri loco natus erat. Igitur pater h
Ciceronis, Marii, Catonis Censorii, Quinti Pom
Curii, Philonis, Genucii, ignobiles ex plebe fuerunt
vero noui, eorum filii nobiles.

Sed qui à senatoribus, Romulo imperium ine
scriptis, quiq; à conscriptis à Publio Valerio Consu
riginē duxissent; Patricii dicti sunt, cęteri plebeii fue
aut equestri loco nati: quanquam ordo equestris m
us erat inter senatores ac plebem, ꝙ ex patriciis & pl
iis constaret: sed qui in senatum lectus erat, eques
desinebat, vt videre est de Liuio & Nerone Censorit
qui cum publicos adhuc haberent equos alter ab alt
vendere iussi sunt: nam post cladem à Veiis acceptan
quo publico stipendia fieri cœperunt. Patricias aut
gentes circiter XL. video Romæ fuisse [f]; earū vero q
nobilitatem sua virtute posteris pepererunt, Cicero
æt

a *Asconius in orat. in toga candida.*
b *id est, qui ædilis curulis, prætor, censorve fuisset.*
c *in Rullum orat. 1.*
d *apud Salustium.*
e *Asconius in orat. Cicero in toga candida.*
Patriciæ gentes.
f *Siluiam, Pompiliam, Potitiam, Marciam, Hostiliam, Tulliam, Tarquiniam, Fabiam, Antoniam, Iuniam, Sergiam, Iuliam, Gegániam, Nautiam, Æmiliam, Clœliam, Valeriam, Horatiam, Posthumiam, Meneniam, Virginiam, Sulpitiam, Furiam, Lucretiam, Quinctiam, Papyriam, Claudiam, Seruiliam, Corneliam, Manliam, Cassiam, Æbutiam, Tinariam, Veturiam, Semproniam, Muciam, Aqui... Quinctiliam, Hortensiam,*

circiter triginta [a]; quarum gentium septẽ fuerunt é nominis cum patriciis, scilicet Pompilia, Marcia, ia, Iunia, Mucia, Claudia, Sempronia.

t quoniam plebeiis ad honores aditus ante legem uleiã interclusus, & à patriciis obuallat⁹ tenebatur, tamen ex patriciis quisquam nobilis censebatur, nisi ores haberet q magistratum curulem adepti essent; iq; patriciorum, qui à senatoribus quidem originem erant, nec tamen maiores ciere possent, q magistra- curulem gessissent (id autem ex ipsis statuis intelli- itur) ignobiles habebantur. Ita fiebat, vt quidã post m Canuleiam ex plebe nobiles, quidam v. ex patri- gnobiles essent, id est, obscuri & ignoti: vt M. Æmi- Scaurus patriciæ gentis, maiores habuit ignobiles, i- nouus homo, Præturam, Consulatum, Censuram a- tus ac senatus princeps fact⁹, posteritati peperit no- tatem [b]. Erat igitur nobilitas Romanorum in populi ragiis & arbitrio posita.

llud autẽ absurdũ & iniquũ, vt sceleratissimus quisq; icida, quantũuis obscuro genere nat⁹ esset, beneficio gistrat⁹ curulis nobilitatẽ ad posteros ꝓpagaret; qui imis virtutib⁹, pietate, iustitia, tẽperantia, fortitudi- eruditione claruisset, & patricio sanguine ortus esset, maiorũ statuas demõstraret, ignobilis haberetur. Ea est huius verbi apud Latinos, qui eodem plane sensu ἐιμ@- à Grȩcis appellatur; & ἐπιφανὴς, id est, q in ho- num notitiam ex aliquo, seu turpi, seu illustri facino- venerunt: sæpius tamen accipitur in meliorem par- n. nam qui εὐγενεῖς dicuntur, ad generis splendorẽ re- unt, quȩ apud Romanos in patriciis potissimum elu- bant; qui quod pene intermortui essent, C. Cæsar lege assia, deinde Augustus lege Seruia, plerasq; nobiliorũ ntium in patriciorum ordinem sublegerunt. Nam te legem Canuleiam solis patriciis pontifices ac sacer- otes esse, solis sacra facere & auspicia habere fas erat; ostea vero quam Genucius, primus ex plebe Consul actus, suis auspiciis prælio commisso cum ingenti clade

Nobiles gentes.

a Liciniã, Aureliam, Deciã, Ceciliam, Æliam, Domitiã, Claudiam, Muciam, Portiam, Curtiam, Fabriciam, Coruncaniã, Aciliam, Mariam, Pompeiam, Liuiam, Iuniam, Tulliam, Fuluiam, Semproniam, Atiliã, Calpurniam, Marciam, Tõpiliam, Luctatiam, Plautiã,

b Cicero.

exercitus cæsus esset, Patres, inquit Liuius, *non tam pu calamitate mœsti, quã feroces infelicis Cõsulis plebeii ductu. mũt omnib. locis, irent, crearent Consulẽ ex plebe, trãsferren spicia, quo nefas esset.* Antea Appius Claudius Cõsul in c cione interrogãti Tribuno, cur è plebe Cõsulem fier oporteret? respondit: quod plebeius nemo auspicia habe ideoque decemuiros connubium decreuisse, ne inc prole auspicia turbarentur. Plebs ad id maxima indig tione exarserat, quod auspicari plebeii tanquam in diis immortalibus negarentur posse. Ac tametsi pleb mnia cum patribus tandem communia fuerint; hon inquam: imperia, iudicia, auspicia, curationes, sace tia, consilia, potestates, statuæ, triumphi, cæteraq; in publica maxima; nunquam tamen obtineri potuit plebeius homo interregem diceret, aut Flaminem D lem, aut Martialem aut Quirinalem proderet, aut in liorum collegium cooptaretur. Vt autem statua ap Romanos insigne fuit adeptę nobilitatis, ita nostris ol stemmata insignibus superposita nobilitatis decus iu cabant. Insignia quidem vnicuique sibi fingere sem licuit [a] ac licebit, non tamen stemmata [b] imponere ill striumve familiarum insignia [c] vsurpare.

At Gręci veteres nobilitatem nõ adeptione magist tuum, quos apud Athenienses post Aristidis legem & phialtis seditiosas cõciones sorte quisque, pauca suffi giis obtinere poterat; sed nobilitas aut à stirpe regum, a heroum, puta Heraclidarum, Æacidarum, Cecropid rum, & aliorum id genus, ducebatur; aut qui ob res tu à se, tum à maioribus præclare gestas publico decreto co ronam auream, immunitates, statuas, primos consessu victum in Prytaneo aliisve publicis in locis optimatu populive decreto addita laudatione consequebantu cuiusmodi Atheniensium est illud decretum apud Plu tarchum de Lycurgo Lycophronis filio: *Placuit*, inquit *populo Atheniensi vt bene meritis gratia referatur, laudare Ly curgum Lycophronis filium Butadem virtutis & iustitiæ ergo, & populum statuam ei æneam in foro collocare, præterquam vbi lex*

erigi

a l. ad cognoscẽdum, de ingenuis C.
b lege Henrici III regis vetitũ præterquam nobilibus.
c Panor. in c dilecta ex l. 1. de iis qui potentiorum. not C. Bal. in l. 1. quæ res vendi non possunt. C & in l. vlt. pro socio.

etat; victum v. præbere in Prytaneo in perpetuũ posterorum gĩnatu maximo. Item Isæus orator scribit, Harmodii icidæ posteris victum publicum, proedrias & im̃unifuisse cõcessas: quod [a] Aristoteles omnib. fere Græcorũ atib. commune fuisse tradit; vt liberis eorum, qui pro afortiter occubuissent, victus de publico daretur. imia felicitate dicam an leuitate, Græci statuas mebus erigebant; quas leuissima offensione accepta, re contumelia deiiciebant: cum enim Demetrio ereo statuas vrbe tota CCCLXV. Athenienses dessent, omnes tamen vno disturbarunt & eodem iento: neque id solum, verum etiam tanto furore minuerunt, vt nullius fragmentum restaret, præter quæ in arce Palladis conclusa fuerat. a in Politic.

ebræis autẽ illustrium ac nobilium virorum duo gefuerunt; alterum ab Aaronis stirpe, qui soli sacerdotes t; alterum à stirpe [b] regum: cum n. gens illa summam orum omnium in religionib. ac diuini numinis cul-ollocaret, ita sacerdotes, qui proxime ad immortalis numen accederent, nobilissimos omnium iudica- b Iosephus.

Singularem autem delectum Deus adhibuerat in one designando, eoque post grauissimas populi se-iones & clades confirmando. Itaque quoties extre-in populo exitium pronunciari [c] iubet, illud identidẽ eminat, כהם כבען: id est, sacerdotis ac plebeii eandem e conditionem. Itaque cum Antiochi nobilis serui-em excussisset, genus Asmonæorum de stirpe Aaronis itificatum maximum vna cum regno tenuit, annos citer CC. id est, vsque ad Herodis magni dominatio-m. Recte quidem Hebræi: nam si adepto pecuniis ac dib. magistratu curuli nobilitas posteritati commen-tur, quid causæ est, quamobrem Dei æterni sacerdoti-n nobilitare non debeat? siquidem muneribus, non ersonis dignitatem metimur. c Iesaia 24. Osea 4.

Certe sacerdotii dignitatẽ [d] omnib. honorib. ac mune-b. anteferri putãt oportere Iurisconsultorum doctissi-ìquiq; : neq; inter plebeios [e] censeri rerum diuinarum d conf. 190. & Ias. in leg. generaliter, c l. 2 de in ius vocan. e ex le. 2. vt nemo priua. Saly. col. 4. q. 7. de iuris & facti.

administros & sacrorũ moderatores:neq; hæc noua est sed ab vltima antiquitate ducta sententia. Nam vetustissimi reges, vt augustiorẽ ac sanctiorem regiam potestatẽ efficerẽt, põtificiam [a] dignitatem exercuerunt: nec modo Græci, verumetiam Romanorum reges, atque adeo Imperatores ipsi, *pontifices* sese *maximos*, appellarunt: quæ instituta Arabum summi principes iidem & pontifices secuti videntur. Christiani quidem reges, cum religione prohibentur profana sacris, arma religionibus miscere, quod proximum erat, effecerunt: id est, sacrum ordinem non modo plebeiis, sed etiam patriciis, neque his tantũ, verumetiam ducibus, comitibus, cæterisque magistratibus omnibus prætulerunt; vt primos consessus & à rege proximos, prima loca in cœtibus, in conciliis, in legum rogatione, in beneficiorum ac immunitatum largitione consequerentur. Quid ni? cum Celtarum antiquissimi populi Druidas, qui sacrorum ac iudiciorum principes erant, non modo plebeiis, sed etiam equitibus ac regulis superiores haberent. Itaque Cæsar [b] in ordinum descriptione primo loco Druidas, deinde equites, postea plebem collocauit. Nam equestris ordo apud maiores nostros, validissimos equitatu populos omnes, Cæsaris [c] ipsius ac Marci Antonii testimonio [d], superabat: vt propterea κελτοὺς dictos fuisse putem. est enim κέλης ἵππος, ὁ ἄζυξ: quem Latini *sellarium* vocant.

a *Aristotel. in Politic.*

b *lib. 6.*

c *de bello ciuili in Africa gesto.*

d *Plutarch. in vita Antonii.*

Dixim⁹ antea Turcarũ & Arabũ principes in singulis imperiis etiamnũ *Mophtas* pontifices maximos pręcipuis honorib. colere & obseruare; & eorum, q̃ in iure maxima sunt, maximeq; ambigua, sum̃am ad illos deferre. Veneti tamen sacerdotes a cõciliis, ab imperiis, à magistratibus sum̃ouere cõsueuerũt: ne fortasse pontifici maximo, cui⁹ obsequiis ac iureiurãdo obligãtur, ciuitatis arcana ꝓderent. Est igit᷑ apud Venetos patricius omniũ prim⁹, cum in eo insint iura maiestatis. Patricios sequuntur nobiles qui extra patriciorum albũ censentur; postremo plebeii: vtriq; tamen *citadinorum* veniunt appellatione. At Florentini, priusquam vnius dominatu omnia tenerentur,

on tantum nobilitatem ab ordine ſacro, ſed etiam no-iles à plebeiis, ac plebeios triplici rurſus ordine diſcre-erant[a], quorum qui opibus præſtabant *grandes* appella-antur: ſecundo cenſu populares, tertio fæx ipſa plebis. Melius Ægyptii veteres, qui vniuerſitatem ciuium in ſa-cerdotes, milites, & operarios diuiſerant[b]; ſacerdotibus ac militibus; quos ipſi *Calaſyros* vocabant, immunitate[c] ab omnibus vectigalibus tributa. Paulo aliter Hippoda-mus Mileſiorum legiſlator, populum in milites, opifices & agricolas partitus eſt; cuius ſcripta Ariſtoteles aut non percepiſſe, aut non ſatis prudenter coarguiſſe videtur[d]; vt perſpicuum ſit ex iis quæ apud Stobæum reſtant frag-mentis. Illud etiam, neſcio, quomodo Platoni[e] venit in mentem, vt facta ciuium diſtributione, in cuſtodes, milites, & agricolas, militum ordinem, ſub cuius clypeis ac tutela ciues eſſe oportet, à cuſtodibus diſcreuerit. Porro cuſtodes rerum gerendarum vſu ac prudentia cæ-teris omnibus excellere, iiſque imperare[f] voluit, nulla claræ ſtirpis aut diuitiarum habita ratione. Prudenter i-ſtud quidem à ſapientiſſimo viro decretum eſt; qui tam-etſi ab antiquiſſima patriciorum ſtirpe, & ab ipſo Solone Athenarum legislatore maternum[g] genus duceret; vere tamen nobilitatis ac imperii decus in virtute poſitum eſ-ſe iudicauit: idq; antea ſcite Euripides[h], Ὁ μὲν γὰρ ἐσθλὸς, εὐγενὴς ἐμοὶ γ' ἀνήρ. Ὁ δ' οὐ δίκαιος, κἂν ἀμείνονος πατρὸς Ζηνὸς πέφυκε, δυσγενὴς εἶναι δοκεῖ.

Verã igit' nobilitatẽ virtute metiamur; cũ ea ſit nõ mo-do Philoſophorũ ac theologorũ[i], verumetiã poetarum[k], hiſtoricorũ[l], ac iuriſcõſultorum pene[m] omnium cõſenti-ens opinio; qui negant vllũ ſine honeſtate nobilitati lo-cum relinqui: ac duob. propoſitis, generis in quã ſplẽdo-re ac virtute, ſuperiorem ac dignitate priorem virtute lo-cum[n] eſſe oportere decreuerunt, ſeu de imperiis & ho-noribus, ſeu de teſtium grauitate ac pondere quæratur.

Proximam à virtute nobilitatis cauſam plerique

a *Machiauel.*
b *Diodorus.*
c *Geneſ. ca. 47. Diodor.*
d *in Polit.*
e *In li. de legib.*
f *lib. 3. & 9. de legibus.*
g *Laertius Proclus in Timæũ.*
h *id eſt,* Bonus vir mihi quidem nobilis: improbus vero etiãſi Ioue ipſo meliore patre editus ſit, ignobilis tamen videtur:
i *Hieronym. in epiſtola ad Demetriadem.*
k *Ouidius in Triſtibus.*
l *Plutarch. in lib. contra nobilitatem.*
m *Cardinal. Alex. & Cardinal. Floren. in c. penult. de præbend. Hoſtienſ. Io. Andr. Antoni. Butr. Albericus. Angel. in l. ſi quis ſtipulatus ſit Stychum. §. ſi quis ita. de verb. oblig. Bal. in l. ſi qua. de ſecund. nupt. C. & in leg. nobiliores. de commerciis C. & in l. prouidendi. m. de poſtul. C. & ibi Salycet Lucas Penna in leg. mulieres. de dignitat. C. Angel & Platea, in l. 1. de conditis in publicis hor. C.*
n *Bald. in c. penult. de probat. ex l. pronuntiatio. §. matrem. de verb. ſign.*

in ſcientiarum abditarum ac præſtantiſſimarum cog tione poſuerunt, quas q aſſecuti fuerint, *nobiliſſimos* le pſa [a] diſerte appellat; *quos*, inquit, *ſcientia nobiliſſimos fa* vel vt Caſſiodorus [b], *ex obſcuro nobiles efficit doctrina*. Q to nobilior vtroque, quē virt⁹ moralis, cum virtute n tis cumq; ſcientia cōcurrens nobilitauit? Si tamen à ſ entiarum pſtantia ſeiungatur integritas, huic priorē dine locum tribui æquum eſt, pterq̄ in illis munerib. qb. diſciplinarum cognitio neceſſaria ſit. Imperatore n. rei militaris peritum, tametſi improbis morib. exer tui præeſſe æquius eſt, quam virum bonum ſcientiæ n litaris ignarum, ſed de his ſuo loco. Illud tamen q Pla ſtatuit, eos q obſcuro loco nati, virtutib. præſtant, o ne ſuperiores eſſe oportere, quam qui clara ſtirpe crea iiſdem virtutib. excellant: abſurdum mihi videtur.

Et qdem duob. his ppoſitis, æquum eſt, vt auorū vi tuti ac nobilitati detur aliquid: atq; in ea ſentētia fuer iuriſcōſulti, ſiue de honorib. adipiſcendis, ſiue de ordi & cōſeſſu agatur, primas eſſe tribuendas iis q virtute ſ mul & auorum claritate cōmendantur. Quē v. princ nobilitauit, tametſi nec ſua nec maiorū virtute, nec vl ſciētiarum cognitione clar⁹ ſit, omnium tamē iuriſcōſu torum [d] cōſenſu nobilium ordine ac loco cenſeri plac it. Ac pterea Plin. de Traiano ſcribēs: *Cæſaris eſſe diceba vt nobiles efficeret ac tueretur*. Sed hāc nobilitatem Bart. [e] n inepte *ciuilē* appellauit: ex quo ſatis innuit, hominum q dem opinione fictam nobilitatem fuiſſe adeptos; ver tamen nobilitatis ſine virtute decus nullum habere. De mus igitur, eos nobilitatis ciuilis de cerpere fructus, quib principum munere & cōceſſu tribuuntur, ſeu nobilita illa pecuniis & ſordib. ſeu ætatis flore ac fœdiſſimis ob ſequiis parta fuerit. Sed illud qui tribuere poſſint, in eo tantum cōuenit q *iura maieſtatis habent*, non etiam in eo quos Bartolus *principatū* [f] *habere* ſcribit; ſi aut ſuperioru iuſſis teneantur, aut habent Imperii ſocios & collegas qui ne natalibus quidem reſtituere [g] poſſunt. Multo mi nus verum eſt, quod [h] quidam ſcripſere, *principum comite*

a d l. prouidendum. de poſtul. & in l nobiliſſimos. & ibi Cy. Faber, Bald. A g Sal

b lib. 9. epiſt 7.

c Cy. in l prouidendum, de poſtul. C Panor. in c. 1 in 1. no de donat. Aluar in c. 1. colum. 3. quis dicatur Dux. Bald. in l nobiliores, de cōmer. Corne. in vl not. communia legat. C H. ſt Panor Io. And. in c. cleri. de iud.

d Bal in l ſacrilegii. de diuer. reſc. i. C. Bar. in l 1. de dignit. C. & Plat. ibi l mol. in ca multa. de præbend. Cod. lo. Ray in tract nobilit q. 1. Alberic in l. Imper vigres de decur. l queris. de natal. reſtit Caſtē in l quoties, vbi ſenatores. C.

e in l 1. de dignit. C.

f Bar. & Plat. in l. 1. de dig.

g Ang. Peru. Are. Cor. Iaſ. in l. omnium qui teſtam. fa. Cod. Pla in l. 1. de donat. eſt. & proiect.

omesticos nobiles esse: vt enim vacationibus munerum ac immunitatibus fruantur, nō propterea tamē nobiles iudicādi sunt, nisi magistratus & imperia maiora gesserint. Sed quæritur & antea sæpe video quæsitum, *an sit nobilitatus qui militiā ex casu, siue feudū adeptus est.* id quidē plerisq; video placuisse[a], modo Imperiū maius feudo innexum & adiunctū fuerit, vti sunt Duces, Comites, Marchiones, aut si fiduciæ[b] tabulis ac legibus ab ipso principe nobilitas diserte rebus ipsis expressa, & possessoribus tributa sit. Hinc illa feudorū nobilium ac ignobiliū origo manauit. Sed nostris moribus quibus feuda eodē quo cętera prædia iure censentur, quod ad personarū ius attinet, nihilo nobilior est opifex, qui Ducatū hæreditario iure, aut pro emtore, quam si prædium vectigale possideret: certe maioribus nostris absurdum visum est, quā à se nō haberēt, iure prædiatorio dignitatem expilcari, ac personas ipsas rebus, quasi picturā tabulę cedere: indignius etiā iura nobilitatis in hominū cōmercia venire. Duarum autē rerū omnium maximarum, virtutis inquā ac nobilitatis, nullum esse cōmercium, clara voce testatur Eurip. Μόνον δ' ἂν (inquit) αὐτὰ χρημάτων οὐκ ἂν λάβοις Γενναιότητα κἀρετήν. Cum igitur nostris æq; ac Germanorū, Hispanorum, Britannorum, Italorum moribus omnia isthæc, seu *feuda*, seu *beneficia*, seu *militias ex casu* appellare placet, in cōmercium veniant, quis quamquā ex eorum adeptione clariorē fore putet? At ignobilissimis quibusq; cerdonib. feudū adeptis licet vasallos creare[c]; ac nobilissimo cuiq; necesse est vasallū ignobilem excipere. Quibus ex rebus efficitur, opes & copias, quantæcunq; sint, nec verā parere, ac ne parturire quidē nobilitatē; tametsi Eurip. ex opinione vulgi personā sic loquentē inducit. Τὴν δ' εὐγένειαν ἐν χρήμασιν; & in Aulide, εὐδαίμονες ἐν πᾶσι κλεινοὶ καὶ περίβλεπτοι βροτοῖς. ¶ Quamquam non tantum vulgares ac plebeios, sed etiam ipsum Aristotelem[d] legimus primum dignitatis ordinem in opibus, deinde in claris natalibus, postremo in virtute posuisse: quod ordine primo debuerat, id postremo collocauit. Solon quidem ciues Athenienses ex opibus ac fortunis ad honores[e] & imperia

a Io. Andr. I. ex. cap. 1. si ve o. de pace iuramento.
b Iaco. Belui. in proœmio feuder.
c Bald. in c. 1 §. March. tit. de in qui feudum dare. Aluar. Card. Alex. ib. Guid. Pap. decis. Delphin. 4. & 5.
d lib. 4. Polit.
e Plutar. in Solon. Arist. lib. 2. Politic.

selegit; cuius rei causam deinceps suo loco explicab
Quæ opinio tam alte radices egit, vt non modo cc
opes, fortunas, nobilitatem ingenerare plerique [a] p
verumetiam ab inopia decus omne nobilitatis ab
ac obliterari: sed obscuræ sunt auctoritatis. August
quidem censum Senatorium tenuibus suppleuit, r
inopia clarissimus ordo premeretur. Sed Bartol.[c]
te scripsit, *nec ab opibus dari, nec ab inopia adimi nobilit*
Neque enim M. Æmilius Scaurus ab inopia generis
ritatem sibi putauit ereptam, quin etiam gentis Æn
splendor illum ab accusatorum grauissimorum pote
vindicauit [d]. num igitur si carnifex ignominiosissim
ac locuples, ordine tenuib. superior erit? negabunt
nor: quanto minus parricidæ, ac flagitiis omnibus in
nati homines, quib. opes affluunt, claros ac nobiles i
care debemus. Semper enim Romani opes à nobil
seiunxerunt. Sic enim Tacitus de Cassio & Silano: *A*
inquit, *opibus vetustis, alter generis claritudine excellebat*
M. Tullius Roscium nobilitate ac pecunia municipi
cile primum fuisse dixit. Itaque cum reges nostri b
vrgentibus, ac premente ærarii inopia, nobilitatis
promercalia fecissent: ac plerique turpitudine vitæ i
mes, pecuniarum vi nobilitarētur: princeps lata lege
clarauit, neminē eorum nobilem propterea iudicar
quo minus ordine ac muneribus ignobilium censer
ac fungeretur. Quid enim absurdius aut pernitios
quam dignitatem quæstu, ordinem pecuniis, nobilit
opibus metiri: cum sępius aut furtis ac rapinis, aut tyr
norum effusa in deterrimum quemque largitione,
casu quodam, (tametsi nihil casu fit) ac fortunæ tem
tate, vnde fortunas dici putant, dentur & eripiantur
honestas nihil habet cum fortuna commune, nec v
virtutis ac nobilitatis possessio furtis eripi, nec incen
absumi, nec aquarum voragine absorberi, nec vlla vi
rire potest.

Sed quoniā inani opinione ac popularib. hominū er
rib⁹, q̄b. iura, tum publica tum priuata, constant, plei
d

a Platea in l. 1. in fine. colū. 1. de dignit. Soc. cōs. 18. Benedictus in c. Raynutius, in verbo, & v xorem, nu. 966.
b Tranquillus in Augusto.
c in d. l. 1. colū. 3. de dignit C. & ea significantibus, extra, de offic. deleg. Felin in c. aures. de rescript.
d Plin. iunior. Valer. lib. 2.

-imur, illud etiam obtinuit, vt qui principum conces- vel sua virtute, vel opibus vel eruditione, vel milita- iude nobilitatem adeptus sit, eam non modo ad po- -os [a] verumetiam ad adoptiuos [b] transferre possit. Id idem contra Theologorum ac Philosophorum de- -ta: quibus satis intelligitur, putre lutū suæ originis o- nes habuisse: id est, τὸ πηλὸν πάντας πρόπατορ γένους ἔχειν. d aliud est in sapientium hominū cōsessu, aliud in fæce ebis de ordinibus ac dignitate disputare: legibus autē e quemque ciuitatis assentiri, non modo est ac semper it honestum, verumetiam necessarium. Auorum tamē -tutes, merita, claritatem non vltra pronepotes [c] pro- gari voluerunt, & quidem ad legitimos tantum, non iam ad nothos [d] & spurios. Certe quidem Turcarum oribus dignitatis ordo ex virtute cuiusque pondera- r; nec vltra nepotes auorum virtus aut nobilitas pro- gare consueuit. Prudenter illi quidem, vt sui quisque neris claritudinem intermortuam renouare studeat, t ignobilium ac plebeiorum ordine censeatur. No- ris vero moribus deprauatis & corruptis, quo quisque virtute maiorum à quibus originis claritatem accepit, -motior est, eo nobilior iudicatur, nec si flagitiis o- nibus ac turpitudine vitæ probrum contraxerit, ordi- em aut nobilitatem amittit, nisi rebus iudicatis infa- nia [e] notatus sit: nec tamen si à flagitiosa vita & consce- eratorum cœtibus discesserit, vt bonorum consortio se- e adiungat, nobilitatem semel amissam, nisi principis estitutione ac rescripto singulari recuperaturus [f] est. Et quemadmodum à maiorib. nobilitatem accepit, sic et- am ad posteros infamiæ contumeliam traducit [g], seu iu- e, seu iniuria damnatus sit; quia *iudicata res pro rei verita- e habetur.* [h] Quid mirum? cum sine iudicio qui sordidas rtes [i], minimeque illustri viro dignas exercet, in plebe- orum ordinem redigatur.

a l. 1. de dignit. & l. senator. & l si senator. eod. C Bald in l. cum in antiquioribus, de iure deliberandi. C. Lucas Tenna Bart. Platea in d. l. 1. de dignit.

b l. liberos. l. senatoris, de senatoribus.

c gloss. in l. 1. de dignitat. Cod ex l. diuo. de quastor. gloss. in leg. liberos, de senatoribus. Bart. in d. l. 1. Isern. & Afflict in constit. Neapolitana. ex l. 1. de priuilegiis.

d Bartol. qui nothus, & quidem sacerdotis erat filius, id co fitetur in d. l. 1. de dignitat. C. Bald. in leg. cum legitima, de incestis. C.

e l. infamem, de publ. iudic l si qua, de secundis nupt Cod. Bald. ibi d l 1. vbi senatores. C Bart. & Plat. in leg. 1 de dignit col. 4 Baldus in l. cum antiquioribus, de iure deliberandi C.

f l. impe talis, de nupt. C. l. 1. de sententiam passis. Cod. g *Fab in l. diuo Marco, de decurio. Cod.* h *l. ingenuum, de statu hom.* i *l nobiliores, de commerciis, Cod. l. ne quis, de dignit. C. Bart. & Plat. eod. Cui. jensis consil. 18. Felin. in cap. super eo. de testibus.*

Sed quæ sint sordidæ artes, ardua quæstio est, pro
varias gentium leges, in eo genere, sui quã dissimili
Herodotus [a] quidem scribit sua ætate sordidos omn
populorum moribus haberi consueuisse, qui opi
tractarent: in qua sententia Xenophontem [b] fuisse l
mus; rationem tamen subiecit, Philosopho minime
gnam, quod scilicet talium artium opifices assidue
bore vrgeantur, & vmbratilem ac sedentariam vitam
quantur: quid enim arte imperatoria laboriosius? q
iudiciaria magis vmbratile ac sedentarium? quid tam
vtraque in omni ciuitate clarius ac nobilius esse pot
Melius Aristoteles [c], qui opifices omnes in Græcor
ciuitatibus, à consilio, ab imperiis, ab honoribus su
moueri scripsit, quod animi excelsi vim ac robur m
cede conducti penitus amittant.

Certe quidem Sapientiæ magister [d], agricolas, fabr
figulos, statuarios, cæterosq; opifices ab imperiis, ab h
noribus, à consessu iudicũ arcet. Lycurgus [e] item ac R
mulus [f] suos ciues ab opificiis omnibus ꝓcul seduxer
hic tamen agriculturam ac militarem; ille vero milit
tantum permisit: & quo minus dubitaretur, idipsũ
Dionysius Halicarnasseus repetens, *Hoc lustro*, inquit, q
*puberes essent, supra centum millia censa: mulierum autem, s
uorum, mercatorum, artesq; sordidas exercentium (siquide
Romanorum nemini cauponariam artẽ aut vlla opificia tracta
licet) triplo plus quã turba ciuilis.* Sunt tamẽ qui Numã P
pilium legi Romiliæ derogasse putant, cum opificũ co
legia instituisset: quasi nec ex peregrinis potuerint, ne
item ex seruis conflari; Id etiam confirmari videtur ex e
quod Cicero in Catilinari bello nonnullos extitisse d
ceret, qui circum tabernas concursarent, pretio speran
tes sollicitari posse animos egẽtium: quod item Tribu
ni plebis opificum turba sese aduersus consularem libi
dinem munire consueissent. Sed iis obstat ac repugna
quod Dionysius Halicarnasseus scribit, scilicet *septim
lustro censa fuisse centum millia ciuium præter opifices*: quibu
verbis planum fit, Numam legi Romiliæ non derogasse
cum

a In Euterpe.
b In Oeconomicis.
c lib. 3. & 7.
d Eccles ca. 38.
e Plut. arch. in Lycurgo.
f Dionys. Halicarnass. lib. 2.

. Seruius rex à Numa tertius primum censum ege- Nec arguit ciues fuisse quos Tribuni, quos seditio- ies ad defectionem solicitabant; cum etiam serui- æpe ad pileum vocarentur, vt C. Cinnam fecisse le- us. Quinetiam Cicero de opificibus, quos Catilinæ iurati ad seditionem inflammabant, ita loquitur; *um omne eorum instrumentum, omnis opera ac quæstus, fre- tia ciuium sustinetur, alitur oratio.* Absurdum videre- , opifices ciuium frequentia sustineri, si ciues fuissent. ege militari [b] Romanorum ciues sumpta virili toga endia facere cogebatur ad annum vsque quinqua- mum quintum, nec Romano ciui ad honores adi- patebat, nisi decennium militasset. Quamobrem millia ciuium sub hasta venisse proditum est à Li- , quod annos quatuor stipendia nulla fecissent. Quæ pifices cadere nullo modo possunt: quos etiam Liui- no loco scribit *ad bellum gerendum minime idoneos esse.* uius est etiam Ciceronis illud testimonium; *Illibera- unt* (inquit) *& sordidi quæstus mercenariorum omnium, rum operæ, non quorum artes emuntur; est enim in illis ipsa ces autoramentum seruitutis.* At vbi de ciuibus Roma- agit, nihil abiectum, nihil vile, nihil denique nisi cũ nitate aut sentit aut scribit [c]. Ex quo intelligitur aut ios, aut certe inquilinos aut infimæ conditionis ho- ies opificia Romæ tractasse; aut si Romani ciues ma- nissione fierent, libertinos tamen fuisse; & quodam- do ciuium Romanorum ius amisisse: non aliter atq; biles apud nos qui sese sordidis & quæstuariis artibus diderunt, nobilitate, sic etiam ordine illos, gradu, di- tate decidisse [d]: nisi veniam [e] à principe nostri impe- uerint, quod vrgente necessitate, aut premẽte metu, æstuariis artibus sese implicarint.

Quanquam de mercatura non satis conuenit Iuris- multis & antiquitatum scriptoribus inter ipsos, digni- repugnare videatur necne. Senatoribus quidem le- Claudia Tribunitia vetitum legimus, nec quis mari- iam nauim, in qua plus quam ccc. amphorarũ esset, habe-

a Dionys. li. 4.

b Plutarch. in vita Gracchorum.

c pro Cecinna, pro Rabirio perduel.

d l. nobiliores, de commerciis. C l. ne quis. de dignitat. Cod. auth de testibus §. 1. Bart & Plat in d. l. 1. de dig. . Curtius senior consil. 1. Fel ca. super eo. 2. de testibus. Andr Isern. in consit. Sicil & Afflict tit. vt dignitat. ordo seruetur.

e Masuerius tit. de tall. is. §. item qui nobilitate. ex l. ingenuum. de ingenuis. Cod. Guid. Pa. a decis. 196.

haberet ad fructus vectandos. *Quæstus omnis*, inqu[...]
uius, *patribus indecorus visus*: quam legem Hortensi[...]
ætate mortuam esse dicebat, vt est apud Cicerone[...]
quo intelligitur non modo cæteris ciuibus id sal[...]
gnitate cuiusque licuisse, verumetiam ne senatore[...]
dem à mercatura penitus abstinuisse: aut certe ir[...]
res habuisse; vt patriciis quoque Venetis, Hispani[...]
glis in more positum videmus. Equitibus vero Ro[...]
mercaturam concessam, aut certe vetitam non [...]
argumento est illud Ciceronis in Verrem; *L. P[...]*
splendidissimus Eques Romanus, qui Panormi negotiatur[...]
Mutius Eques Romanus, qui Syracusis. Multo minus [...]
plebeiis interdicta mercatura fuisset. Tametsi [...]
Romanorum instituto mercari ciuibus non turpe [...]
retur: non tamen id licere videbatur; vt quidem ex[...]
nysio Halicarnasseo planum fit; qui ciues censos [...]
scribit supra centum millia; mulierum autem & m[...]
torum, & sordidas artes exercentium, triplo plus [...]
turbæ ciuilis. Nam hic videtur mercatores ex albo[...]
um Romanorum eximere voluisse. Neque id ta[...]
Romanis, sed etiam Spartiatibus ac Thebanis in [...]
positum fuisse videmus. Quanquam Spartiatibu[...]
& argenti vsu sublato nullus mercaturæ locus era[...]
ctus: id tamen placuit Lycurgo [a] singulari lege san[...]
caueri. Thebanis [b] vero ciuibus non aliter magist[...]
petere aut oblatos capere licuit, quam si totos d[...]
annos mercatura abstinuissent. Tandem aliquand[...]
gibus [c] imperialib. ordini mercatorum omnes adit[...]
honores & imperia præclusi fuerunt: neq; id tantum[...]
rumetiam nobilium ordini æque est interdicta neg[...]
tio [d], vt mercatoribus [e] militia. Quibus legibus au[...]
dida, aut non satis honesta mercatura plerisq; vide[...]
Certe quidē Plato [g], Aristoteles [h], Apollonius [i] Tya[...]
mercaturam virtutibus inimicam esse, statuunt.

Quinetiam populum sanctum diuina lex à merc[...]
ra videtur arcuisse his verbis; *Non erit mercator in p[...]*
tuo, id est, רכיל, quæ vox improprie quidem *impos[...]*
lig[...]

a Plutarch. in Lycurgo.
b Aristoteles, l. 3. Polit.
c l. ne quis, de dignitat. C. l. 9. si cohortalis, de cohortalibus. C. l. humilem, de incest. C.
d l. nobiliores. de commerciis. C.
e l. 1. negotiatores ne militent.
f Bart. Platea. Lucas de Penna. Bald. in d. l. ne quis. Faber, in leg. filio, de dignitat.
g in Legibus.
h lib. 7. Polit. cap 9.
i apud Philostratum.

ficat, proprie vero *mercatorem*: est enim רכל *merca-*
que sensu fere semper vsurpatur[a]. Videtur enim
a lex, quæ ciuibus fœnerari[b] vetuit, non peregrinis
vetuisse; ne quid emere liceret, quod carius Israeli-
ui diuenderetur. Cui consentaneum est illud quod
entiæ[c] princeps ille scribit, *Mercatorem manus à scele-*
ras vix habiturum. Quamobrem sæpissime prophe-
sæpius etiam sacrarum literarum interpretes, mer-
rum genus ita exsecrantur, vt Chrysostomus[e] non
ure aut ambigue, sed perspicue mercatorem Deo
ere posse negauerit; propter negotiatorum menda-
eriuria, fraudes: quodque *ad lucra turpia*, vt Vlpia-
scribit[f], *proniores sunt.*
lud tamen admonendi sumus, quod Deus immor-
populū, quem singulari quodam iure ac delectu si-
crauerat, abstinere mercatura prohibuit, ad cæteros
ulos non æq; pertinere, vt multa[g] sunt id genus in-
icta, quæ ad sanctissimū populum non etiam ad cæ-
s spectant: quoniā hunc puritate ac integritate cæte-
xcellere voluit. Est n. mercatura non tantum ciuita-
s vtilis, sed etiā honesta; nec solum honesta, verum-
necessaria. Quid n. si solo tā sterili condita sit ciuitas,
o loco posita, vt in ea non modo nō cōmode viui,
ne viui quidē possit? cuiusmodi Athenas fuisse acce-
us; qualis est etiā nostra Limogea, Norinberga Ger-
orū, ipsiusq; maris mediterranei decus Venetia: quæ
tuor ciuitates, sine mercatura nunquam tales tantæ-
exstitissent. Quamobrem M. Tullius[h] ex albo mer-
orum, aut certe sordidorum hominum, exemit eos
vberem & quæstuosam, non qui sordidam ac tenuē
rceant mercaturam. *Mercatura*, inquit, *si tenuis est,*
ida putanda est; si magna & copiosa, multa vndique ap-
ans, multisque sine vanitate impartiens, non est admo-
vituperanda. Ego illud Platonis[i] subiungerem, Si
do ciuibus necessaria, aut certe vtilia aduexerit, &
tilia euexerit. Ac propterea iurisconsulti plerique
gotiationem rerum omnium affluentia copiosam, ni-

a Ezech. c. 27. v. 5. & 28. v. 16. & Cantico. 3. v. 6.
b Deut. 23.
c Eccles. 24.
d Ezech. ca. 28. Zachariæ cap. 4. Psal. 70.
e Homil. 21. in Matthæum. Apollonius apud Philostratum. Augustinus in Psal. 70.
f l. iustissimo. §. proponitur, de ædilit. edict.
g vt quæ de sacrificiis, ac ciborum delectu, traduntur.
h lib. 1. Offic.
i In libris, de legibus.

hil natalium ſplendori, nihil ordini, nihil nobilitat rogare tradunt[a]. Id quidem fortaſſe in Italia, Britan Luſitania locum habeat; non item in Gallia, nec ri in Germania.

Illud tamen vbiq; verum eſt, quod Cicero ſcribit *didos iudicari qui mercantur à mercatoribus, quod eoden ac momento vendant*: quia nihil proficiant niſi admoc mētiantur: nihil autē turpius eſt vanitate. Quamob prudenter illi quidē, qui nō modo nobilitatem, veri etiam magiſtratus ac milites negotiari vetant[b], ne n caturæ ſpecie ſordib. ac rapinis aditus aperiātur: nec rendum eſt, vt qui per ſeſe non poteſt, ſeruorum op miniſterio[c] fraudem legi faciat. His tamen ſordidi ſunt rerum turpium quantumuis pretioſarum merca res, opificibus ac operariis ordine inferiores colloca vel potius è ciuitatibus, quantum quidem fieri pote exigendi: neq; n. omnino id effici poteſt, cum turpi honeſtorum, vtilium ac inutilium nō ſit vbiq; lex ea

Picturam & ſtatuariam Græcorum ac Latinorū c nione nobilitatā accepimus. Quid enim Protogene rius? quid illuſtrius Apelle? cuius vna tabula, quæ, qu artificioſiſſime accurata eſſet, Rhodū obſidente Dem trio ab interitu ſeruarat, trecentis amplius talentis æſ mata fuiſſe dicitur. Et *Fabio nobiliſſimo viro laudi datum* inquit Tullius, *quod pingeret*: omnium tamen artium H bræi ſordidiſſimam arbitrantur. Turcarum vero ac to us Orientis & Africæ legibus ac inſtitutis nō modo ſc didum ſed etiā capitale eſt, acu vel penicillo, vel fuſio quicquam ſeu ſtirpium ſeu animantium, ſeu rerum e rum quas natura procreauit, vllis picturis aut lineame tis adumbrare. Item Romanis medicorum ſeruile & al iectum munus fuiſſe legimus[d], ac medicinam à libera libus diſciplinis disiunctam[e]: quā tamen in ſummo pre tio Hebræi & Græci ſemper habuerunt: eadem à noſtri coli cœpit, cum Arabes primum chirurgos ac pharmaco tribas, quibus quaſi inſtrumentis ac miniſtris vtendun eſſet, à medicis ſeiunxiſſent. ¶ Ac tametſi colend ſunt

a gloſ. in ver. publicæ. in Clemen. de vita & honeſtate cleri. Ancha. Card. Florentin. ibid. Alciat. regu. 1. præſumptionū. Tiraquel. in li. de nobilita. Rebuff. in auth. habita, ne filius pro patre. C. & ex l. honoribus. § 1. de vacat. munerum.

b l. 1. negotiatores. ne milit.

c l. 2. § 1. de administ. rerum. ad ciuitat. Bar. in l. 3. § si procur. quod quiſque iuris, ff. Alciat. in l. mercium de verb. ſignific.

d in l. Thau. § Lucius de fideicom. libert. l. alimenta, de alimentis & cibar. l. Seio, de annuis legat. l. 1. § ne 1. § quiē, de ſeruis comunibus ff.

e l. 1. § medicorum, de variis cognit. l. 1 de decretis decurio. C l. ambitioſa, de decretis ab ordine.

Ariſtophanes ſcatophagos appellat.

in ciuitatibus medici, non tamen ferendum est o- ibus ac iurisconsultis exæquari; scientiam enim ci- ac legitimam, non modo artium, sed etiam scien- m omnium moderatricem & architectonicen, cla- phi philosophi definierunt [b]. Romam quidem sine dicis annos amplius sexcentos floruisse, testis est M. [c]; sine legibus legitimaq; disciplina ne mométum tem vlla ciuitas stare potest. Agricolarum item & pa- um ordo laudabilis: quippe duab. antiquissimis arti- ciuitates, pagos, villas, familias reb. maxime omniũ ssariis sustentare docuerunt [d]. Certe quidem nulla rus maior tantopere gloriatur, quam de agris suo re ac industria consitis: Serranus item, Curius, Cin- atus, Torquatus, Cato, non minus vrbana quã do- tica laude illustres, ob id maxime laudantur, *quod at- is opere rustico manibus salutem publicam stabilirent; quæq; arantium boum iuga rexerant, triumphalis currus habe- etinerent.* Sed illa potissimum ætate fiebant, cum ab ro Consulares ad Dictaturam vocarentur. Omniũ [d] e rerum quibus aliquid acquiritur, nihil agricultura ecuaria melius, nihil vberius, nihil dulcius, dicerem m nihil homine libero dignius, id est, vt Theophra- scripsit οὐδὲν μᾶλλον ἀνδρὸς τοῦ ἐλευθέρου ἄξιον: nisi seruilẽ modum mercede conductis hominibus nobilissimæ s contumeliose manciparentur.

Diximus sordidas artes censeri, quarum merces au- tramentum sit seruitutis: vt mirum videri non debe- Romani sub imperii occasum agricolæ à militia [e], mouerentur. Ex quo consequens erat, vtrumque inem agricolarum inquam & pastorum, inter ope- os collocare. Nam ordinum dignitatem, pro mori- ac legib. cuiusq; ciuitatis temperandum esse necessi- s ipsa, ratione sæpius repugnãte, cogit. Carnificis mu- vbiq; fere gentium sordidissimum iudicatur: neq; e- m per leges censorias carnifici domicilium in Vrbe bere [f] licuit; vt ne hac quidem ætate apud Tholosates et. At Hebræorũ legib⁹, nobilissimos quosq;, si testes

a Ecclesi. cap. 38.

b Plat. in Gorgia Aristot. li. 1. Politic. c. vlt. Panor. cap. ceterum, col. 2. de iuramento cal. & in c. clerici, de Iudi. vbi Fr. Aret & Dec. l. aduocatos diuersorum iudicum. l. laudabilis, tit. sequenti. Cod

c Plin. Diosc.

d Plin. lib. 2. ca. 3. Columel. Guid. Pap. decis. 41. & 296. & 192. Benedict. ad c. Raynut. verbo, dotem nu. 52. Aristo. & Xenophon. in Oeconomicu.

e l. colonos, de agricol. C. l. vlt. de mancip. & col. l. 2. de prapositis sacri cubic. C. l. milites, locati. C. l. originarius, de agricolis. C.

f Cicero pro Rabirio perduell.

capitalium scelerum fuissent, eosdem carnifices h:
re, non modo fuit honestum, sed etiam necessariu
Quinetiam in Anglia proximi cuiusque parentum,
trum, propinquorum, qui modo in crucem agun
extremum pietatis officium est agere carnificem, iis
de trabe humili pendentibus gulam frãgere: nostris
ro moribus huic muneri, tametsi sordido, quæstu
præmia proposita videmus, ne tam necessario ciuit
bus munere deseramur: vt quondam Gandaui conti
se accepimus; vbi iudex patrem ac filium eiusdem sce
ris conuictos ac damnatos sortem ducere iussit, vte
trius carnifex esset: patri sors obtigit: sed cum ætas
grauesceret iam sua, precibus eblandita gratia obtin
vt filius ætate robustior eo munere fungeretur. Ergo
lius intrepide parentis iugulum hausit: cuius impieta
ac sceleris sempiterna vestigia, quæ inuiti spectauim
Gandauenses æreis statuis in vrbe media, & quidem p
blico ac patenti loco etiamnum exstare patiuntur.

a Deut. cap. 17. & 19.

Est etiam in ciuitatibus otiosorum hominum inge
numerus, qui nec bello, nec pace vllis artib. aut discip
nis implicantur: quos ciuitatib. exterminare aut publi
operibus vrgere, necesse est, cum nullo in ordine coll
cari possint; eoq; magis si nihil habeant, vnde otiosa
vitã tueri possint. Hos enim Ægypti rex Amasis non al
ter atq; grassatores supplicio capitali afficiebat. Cõm
dius Parisienses; qui robustos ac valentes operibus pu
blicis vrgent: senes aut ægrotos humaniter alunt & cu
rant: parentibus ac bonis orbatos pueros ac puellas pa
tim literis, partim mechanicis artibus quatuor distin
ctis collegiis, præter nosocomium maximum maximis
que opibus auctum studiosissime erudiunt. Si partis au
vetustis opibus ciues otiũ colant, tametsi turpi ac igna
uo otio fruuntur; ferendi sunt tamen, vt nihil aliud qui
Rebuspublicis inopia laborantibus opitulari possint
Quod si rerum cœlestium ac sublimiũ contemplatione
men.é pascant; ciuiũ omnium beatissimos, & in primis
ordinibus censeo collocandos. Sin vitę genus actuosum
malint

int quam quietũ; ad honores & magiſtratus ſubeun-
,ſi nulla obſtat vitæ turpitudo, arceſſere multo vti-
[a] eſt quam egentes: quia puriores à ſordib. & corru-
is futuri ſunt, quam qui premuntur egeſtate. Quam-
em locupletes ſæpe nobiliorib. ordine [b] conferri, in-
dum lex anteferri [c] iubet in magiſtratibus & honori-
adipiſcendis; ſi nulla vitę anteactæ infamia obeſt: id-
ę conſentaneũ eſt morib. ac legibus Iudæorum, quos
nius ad honores & imperia optimum ac locupletiſſi-
m quemque prouehere ſcribit.

Quo igit' ordine ciues collocãdi ſint, ad ceremoniarũ
uſq; ciuitatis magiſtros arbitriũ deferendũ eſt, ꝓpter
rũ ac legũ diſſimilitudines ꝓpe infinitas. Hoc tamen
ine ciues in monarchia nõ incõmode collocari poſ-
uté: vt Regẽ ipſum, q extra ciuiũ ordinem lõge ante-
at, ſequatur ordo ſacer: ſacrum ordinem Senatus, Se-
ũ ordo militaris, atq; inprimis Imperator ipſe exerci-
ſeu Magiſter militum: deinde Duces, Comites, Mar-
iones, ꝓuinciarum præſides, Landgrauii, Burggrauii,
ones, Caſtellani, vaſalli cæteriq; milites, quibuſve ea
a more maiorum incumbit. Poſtea ordo togatorum
collegia magiſtratuum & curias iudicum ſuis decu-
apte diſtinctas complectatur; ipſoſq; oratores, iuriſ-
ultos, cauſidicos, aduocatos, pragmaticos, procura-
es, ſcribas, actuarios, notarios, viatores, apparitores,
cenſos, præcones, cornicularios, carcerum cuſtodes,
amq; turbam forenſem; quam proxime ſequatur or-
medicorum, chirurgorum; pharmacopœorum: qui-
s ſubiungantur ſcholaſtici homines, quique iuuentu-
m erudiunt ac erudiuntur; diuinarum inquam & hu-
anarum legum, medendique profeſſores, phyſici, ma-
ematici, dialectici, rhetores, hiſtorici, poetæ, gramma-
i. Poſt togatorum ordinem mercatores, negotiato-
s, publicanos, argentarios, nummularios, proxenetas,
llocandos opinor, eoſque potiſſimum qui ciuitatis
nnonam, quęque ciuib⁹ alendis quam maxime neceſ-
ria ſunt, inuehere curant: cuiuſmodi ſunt frumentarii,

[a] in authen. de defenſor. ciuitat. §. 1. & l. reſcript. de muneribus. l. ad ſubeunda, te decurio. Iſern. in tit. de pace iuramento. c. 1. Platea in l ne quis. de dign. C. Aff l. in conſtit. Siciliæ col. 2. not. 2.

[b] l. 1. de cuſto. reo. c. 2. de teſtib. Alex. conſ. 209.

[c] l. reſcripto. de muner. b.

Ordo Ciuiũ in Monarchia.

macellarii, cetarii, piſcatores, piſtores, fartores, co
bus ſubiungemus agricolas ac paſtores: his deniq
ces; qui quod innumerabiles prope videtur, vtili
quoſq; priorem locum obtinere oportet: architec
quā, hoplotechnitas, fabros, lignarios, lapidarios
tomos, metallarios, monetales, bractearios, aurific
ſores, vitrifices, pyrotechnitas, fornacarios, figulo
nuarios, eborarios, cerearios: item textores, quic
ficia tractant; id eſt ſericam, vellera, piloſq; animan
linum, canabim, xylum, cæteraque id genus; ex qu
lam, funes, vimia, veſtes, aulæa, vela, papyros, c
parari videmus; quos proxime ſequuntur coriarii,
parii, fullones, tinctores, ſartores, ſutores: quibus
ciis typographia, etſi vetuſtate non eſt conferend
bilitate tamen cæteris omnibus anteferenda videt
pictores, ſtatuarii, ſculptores, pigmentarii, tibicin
ſtriones, ſaltatores, arenarii, agitatores, ludiones, p
mimi, ſcenici, mangones, aut ciuitatib. exigendi, a
ſtremo loco ſtatuendi mihi videntur: vt iis etiam p
ſint balnearii, tonſores, nautę, caupones, ſtabularii,
carii, aurigæ, veſpillones, libitinarii, lictores, carn
propterea quod alteri quidem ſordibus egerendis,
ſtrandis ciuibus, ac ciuitatibus neceſſarii ſunt; alter
didiſſimis artibus turpiumque aut inanium volupt
efficientibus non modo ciuium mores corrumpun
etiam ciuitates ipſas funditus euertunt.

Ordines autem ciuium ita deſcripſimus, non t
dignitas, quam vt conditio cuiuſque intelligatur.
que vero niſi rariſſime, & quidem vrgente nece
re, ciues à ciuibus ordine diuidendi ſunt: quod
ſeditionum ciuilium materiam afferre poſſit: cur
ab aliis nō tantum ſeiuncti ſunt, ſed etiam ordinis d
mine ſe notari ſentiunt, At ne ciues quidem vnius
ditionis vna ciuitatis regione conſtituendos eſſe
mus, niſi ad id aut locorum anguſtiis, aut aquarum
portunitate ciues cogantur, vt lanios, coriarios, p
parios, balnearios; quandoquidem aquarum vſu ac

o

bus perpetuis vtuntur, secus aquarum riuulos, domicilia constituere: & hoplotechnitas seorsum à togatis scholasticis hominibus collocare oportet: cæteros opifices, mercatores, ac mercenarios homines vtile est à se inuicem disiungi, ac singulis regionibus distribui, vt ciues omnes omnium opera facili⁹ vti possint, ne ab extremis ad extrema vrbis loca sæpius vrgente periculo requirere cogantur. Ad hęc illud etiam accedit, quod eiusdem conditionis ciues diuersis regionibus seiuncti, non facile contra Rempublicam conspirare, aut legibus fraudem facere possunt.

Ac si conuentus omnium ordinum fieri necesse sit, quoniam ordines ab ordinibus quodammodo distringi oportet, vt ordinum [a]dignitas quędam seruari possit; cauendum in primis ne ciuium partitio fiat bifariam: nec tamen ordines plures tribus in comitiis constituantur: nam inter duos oborta contentione ad vim facile prũditur, aut æquatis ordinum suffragiis infecta re discedit; & vnum vni tantum cõtrarium sit; plura vni contraria p naturam esse non possint; sed tertius alterutri sese adiungat oportet, ad vtrumq; conciliandũ. si plures tribus fuerint pari numero, eadẽ incommoda sequuntur: cum is numerus bifariam scindatur. si numero impares sint, opinionũ multitudo discrepantiã difficilime conciliare poterit. Quinetiã vtili⁹ fuerit vnũ omnium ordinũ oratorem esse, q̃ plures pluribus; modo conueniat omnibus ordinibus, quid agendum, quid sentiendũ, quid petendum: vt antea quidem apud Turones & Aurelios, vbi conuentus haberi placuit. Sin ordines inter se dissideant, suum cuiusque ordinis oratorem esse necesse est; vt non ita pridem apud Blesenses conuentus, cum Pontifices de nobilitate, nobilitas vicissim de pontificibus, plebs de vtrisq; grauiter cõquererętur, tres oratores creari necesse fuit: at ne isto quidem modo satis plebi caueri potuit, quin oratores præuaricationis insimularentur: ex quo graues plebis querelæ manarunt in vulgus. Hæc præcipue cauenda sunt in monarchia, in qua vnus est

a l. 1. vt ordinũ dignit. C.

omnium arbiter controuersiarum: in cæteris ciu generibus, vt plures sint oratores, in suffragium itur.

Sed omni ciuitatum generi valde vtilis, in o tum vero statu necessaria est illa; quam dixi ciuiū ordines distributio; vt duobus dissidentibus tert sidia componat, aut alterutri adiunctus nolentei cepta sententia deducat: si duæ factiones exori qui sapiunt, quique saluam Rempublicam esse v tertiæ factionis principem excitare: seque illi adiu oportet: tres enim duces partium facilime, duo d me conciliantur; inde seditiones ac bella ciuilia; præcipue in optimatum statu quoniam inter mates ac plebem tertium nihil esse potest: cum in matum cœtu omnia insint iura maiestatis, ni plebe; in populari vero ciuitate patribus ac plebi munia sint iura maiestatis. Tertium igitur ordinem re facile est, vt Romæ ordo equestris quodammo quester fuit inter patritios ac plebem, & ex vtroq dine conflatus: sed quoniam patritii & Equites vi uersi populi quinquagesimam partem constituc plebs impotentius dominabatur: idque præcipue lectum est, cum lege thetrali locus sen a ui primum inde Equitibus in spectaculis seorsum à plebe datu qua de re sic Liuius: *C. Atilii Serrani, L. Scribonii Liboni dilium curulium ludis Romanis primum Senatus à populo tus spectauit, præbuitq; sermones sicut omnis nouitas solet; tandem, quod multo ante debuerit, tributū censentibus am mo ordini, aliis demtum ex dignitate populi quicquid mai patrum adiectum esset interpretātibus, & omnia discrimin lia quibus ordines discernerentur, & concordiæ & libertatis minuenda esse, ad quingentesimum quinquagesimum sex annum in promiscuo spectatum esse: quid repente ctum, cur non immisceri sibi in cauea patres plebem lent? cur diues pauperem consessorem fastidierit? uam & superbam libidinem ab nullius ante gentis senatu que desideratam, neque institutam; postremo Africa* q

]; *ipsum, quod Consul auctor eius rei fuisset, pœnituisse ferũt.* c ille. Ex quibus intelligitur ad popularem libertatẽ oncordiam tuendam ordines ordinibus ita colloca- portere, vt omnes omnibus societatis & communio- iure facilius conciliari possint.

Hoc igitur Africani factum non modo à plebeiis sed am ab ipsis patribus, quorum gratiã sibi peperisse pu- batur, reprehensum est. Sic n. Tullius, nõ solũ à sapien- ïmis hominibus, sed etiam à seipso accusatum fuisse ibit: propterea quod à plebe per vim illud extortum t, quod sponte patribus ad illam vsque ætatem con- ssum fuerat: quia tametsi promiscua subsellia fuis- it, nunquam tamen ante patres ex plebe quis- am spectare sustinuerat [a]. Centesimo circiter an- post, lata lex est à L. Roscio Othone Tribuno plebis, Equitibus locus esset in XIIII. gradibus proximis à ena: cum enim magistratus cęterique senatores in pri- is ac scenæ propioribus locis ex lege Censoria com- odius spectarent & audirent, altiores ac remotiores adus minus honesti iudicabantur; & tametsi capacis- na essent theatri loca, & quæ sæpius sexaginta millia uium caperent, non tamen ciues omnes continere po- rant: itaque lege Roscia theatrali necesse fuit, Equi- bus in gradibus XIIII. locum seruari [b]: & quoniam e- pta latenter plebi suffragia videbantur à Roscio tri- uno, quem popularis libertatis ac dignitatis custodem le oportebat, cum ipse spectatum venisset, ab Equiti- us, quorum gratiam sibi conciliarat, ingenti plausu; à lebe vero maximo strepitu acceptus est; cumque cer- atim plebs & Equites clamoribus & conuitiis mutuis xarsissent, theatrum vniuersum ac ludos ita conturba- unt, vt necesse fuerit, Ciceronem consulem populum niuersum à theatro seuocare. Ergo Consul prudens c disertus plebis impotentis animos graui oratione re- ressit, & obiurgatione consulari tumultum ita sedauit, vt populus in theatrum placatus rediret. Hinc illa Pli- nii [c] vox in laudes Ciceronis, *Te suadente tribus Roscio*

a *Valer. Max.*

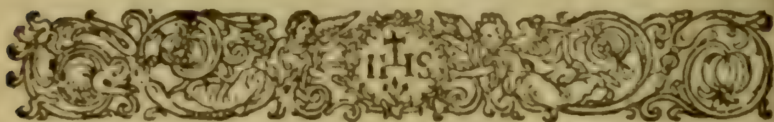
b *Tranquill. in Augusto.*

c *lib. 7.*

theatralis legis auctori ignouerunt, notatasq́; se discrimine s
æquo animo tulerūt. Erat autem pœna lege theatrali dic
ne quis, nisi censum Equestrem haberet, in XIIII. *spectaret*. S
cum plerique attrito bellis ciuilibus patrimonio spec
re ludos è XIIII. non auderent, metu pœnæ theatral
Augustus[a] pronuntiauit non teneri ea, quibus ipsis p
rentibusve Equester census vnquam fuisset. Fœmin
rum ordinem non attingo: illud tantum; ab omnib
magistratibus, imperiis, iudiciis, cœtibusque publicis
consiliis procul arcendas esse statuo. vt muliebribus do
mesticisque negotiis intentæ sint. Atque hæc de ciu
um ordinibus dicta sint. Quibus autem rationibus se
cessioni ciuium ac ciuilibus procellis occurratur, suo lo-
co fusius disseremus.

a Tranquill. in Augusto.

Finis libri tertii.

IOANNIS BODINI DE REPVBLICA, LIBER QVARTVS.

De ortu, incremento, statu; conuersione, inclinatione, occasu Rerumpublicarum.

CAP. I.

Origines ciuitatum.

Es omnes publicæ originem ducunt vel à fa
milia, quæ sensim propagatur; vel moment
exsistunt, cum populi multitudo è ciuitat
colonia deducta, quasi apum examen ex a
uearibus, alio euolat, surculusve aut ramus de arbore de
cerptus in solo peregrino consitus: qui si radices egeri
fructum profert multo suauiorem, quam quæ arbor
exiguis seminibus aut sponte nascuntur. Vtriusque ta
men generis ciuitas vel potentiorum vi constituitur, v
eorum qui se libertatemque suam sub alterius imp
rium ac arbitrium sponte subiecerunt. His ergo iact

rac

radicibus, si bene consita Respubl. fuerit, principio contra ventorum conspirantium vim, contraque hostiles impetus, deinde contra morbos qui in intimis viscerib' latent, se ipsa confirmat, ac temporis diuturnitate robur aquirit, quousque ad summum peruenerit; quem *statū florentem* appellare licet, qui propter incertos casus, dubiamque rerum humanarum varietatem diuturnus esse non potest.

Intereunt n. aliquando Respublicæ, nō tantum confectæ & absolutæ, sed etiam quæ in eo sunt vt absoluantur, & q̄ inchoantur adhuc & informantur, primisq; liris ac rudimentis designantur. Ac sæpe fit vt maxima quæq; imperia suapte grauitate ac pondere, alia v. armis ciuilib', nonnulla popularib. morbis; pleraque hostium impetu; q̄dam vi diuina momento subuertantur; pauca vetustate caduca fatiscant, suaque senectute tabescant. Nulla tamen imperia maiores motus, aut casus grauiores sentiunt, q̄ quę sunt florentissima; nec propterea sunt vituperanda. Et quemadmodū Demetrius is, qui *vrbium obsessor* est appellatus, neminē putabat infeliciorem, quā qui diutissime in summa rerum omnium affluentia pacate vixisset, nec casus aduersos vnquam esset expertus; quasi hunc ipsum fortuna abiectum & indignum iudicaret, quo cum luctaretur: ita ciuitates quædam aut voluptatibus ac turpi otio ignauiter diffluunt; aut ita deprauatæ sunt, vt ad misericordiā potius, quam ad inuidiam quemquam commouere possint.

Ergo diligenter nobis intuendi sunt Rerumpublicarum ortus & obitus, & quæ conuersionis cuiusque causę fuerint, priusquam iudicium feramus, aut eas ad imitandum proponamus. *Conuersionem ciuitatis* appello, *cum status ipsius conuertitur ac omnino mutatur*: id autem fit, cum imperium populare ad vnum, aut paucorum potestas ad omnes ciues defertur, contrave. Non enim legum aut religionis aut loci mutatio, appellanda est conuersio, sed ἀλλοίωσις, id est, vt sic loquar, *alteratio* quædam, permanente Reipublicæ statu; qui conuerti potest sine vlla

vlla religionis ac morũ,rerumve, præter eas quæ ad
iestatem pertinent,conuersione:vt cum nostra ætate
tus Florentinorum ab imperio populari ad vnum p
uenit. Neque enim ætas Reipublicæ,vrbis ac mœni
diuturnitate terminari debet,vt velle videtur Paul⁹ M
nutius,qui Rempublicam Venetorum, quæ nunc
mille ac ducentos annos stetisse scribit, quæ tamen t
pertulit conuersiones,vt mox dicemus. Fit etiam int
dum, vt nec vrbis,nec ciuium, nec item morum ac r
gionum vlla conuersio ac vis vlla sequatur,nec detrin
tum quisquam accipiat,Respublica tamen intereat:
cum Rex aliquis se regnumque suum, ac populum vn
uersum sub alterius imperium subiungit: aut hæredei
regni testamento relinquit:vt proditum est de Attalo
siæ, Coctio Alpium,Ptolemæo Cyrenensium, Eume
Pergami,Nicomede Bithyniæ,Polemone Ponti regib⁹
qui populum Romanum hæredem tot imperiorum
liquerunt:tunc enim regna sublata sunt, ac Respubli
in prouinciarum formam redactæ; non autem conu
sio Rerumpublicarum ab regia potestate deflexit ad p
pularem;contra vero si ex vna pluribusve ciuitatibus
prouinciis totidem monarchiæ popularesve stat⁹ imp
rii summi potestate diuidantur, non est illa conuersi
sed origo Rerumpublicarum: vt cum Heluetiorum
Rhætorum prouinciæ, ab imperio Germanorum de
cissent,octodecim Respublicæ exstiterunt imperii su
potestate à se inuicem diuisæ.

Interdum ex duabus vna fit & eadem Respublica,
Romanorum ac Sabinorum coniunctis eodem imper
ac fœdere duobus regibus ac populis;nec alter alteri⁹ i
gum aut leges pertulit,sed æquatis imperiis in eandẽ c
uitatem vtrique coaluerunt:ac ne Sabini Romanis a
iuncti,alteri⁹ imperio accreuisse viderentur:placuit vtr
usque populi nomine sublato *Quirites* appellari,quo n
mine deinceps magistratus in concionibus semper v
sunt: tametsi Romulus,qui, ne socium ferre videretu
fratri non pepercerat, Tatium non multo post occi
iussisse

iuisset. Non igitur Respublica Sabinorum interiit aut Romanis accessit, vt quibusdã visum est, tametsi cæteri populi nec *Sabinos*, nec *Quirites*, sed *Romanos* appellaret; quia nomẽ Vrbi ac populo semel inditum mutari nunquam potuit, vel quia Romanorum plenior est quã Quiritum appellatio: vel quod vtriq; in Romanorum mœnia coaluissent. Id enim ad quæstionem Cunei Iurisconsulti definiendam pertinet, qui dubitat *an vnius Reipublicæ ciues, si cum alterius Reipublicæ ciuibus in vnum & idem corpus coniungantur, subditi sint eorum quibuscum copulantur*: negat Bartolus [a], exemploque vtitur Raimundi Tolosatum Comitis: definitione certe non peccat, sed exẽplo. Nam eo fœdere quod inter Ludouicum IX. Regẽ Francorum & Raimundum Tolosatem ictum est, filia Comitis Alphonso Ludouici regis fratri spõsa fuit, iis legibus, vt si liberis iusto matrimonio quæsitis destituerentur, Comitis vniuersa ditio huic imperio coniungeretur; saluis tamen moribus ac legibus populi, cui nisi assentienti tributa imperare non liceret. Alphonso sine liberis mortuo, prouincia Narbonensis ac Septimania, quę antea ab ipsis regibus fiduciario iure ac legibus maiestatis tenebantur, soluta fiducia ad principem redierunt: ita quidem vtile dominium fuit cum directo coniunctum. Est igitur Septimania huius regni prouincia, non Respublica. Si tamen prouincia ab hoc imperio auulsa fuisset, legibus fœdere comprehensis subdita fuisset, quia non æquis legibus in fœdus venerat.

Sed, vt plenius vberiusq; hæc disserantur, omnes Rerumpublicarum conuersiones, aut sponte fiunt aut necessitate, aut voluntate quidem, sed coacta; quæ tamen ipsa *voluntas* appellatur [b]: necessitas item violenta quædam est, quædam vero naturalis conuersio cum necessitate coniuncta. Tametsi enim ortus rerum occasu laudabilior est, & nasci quam mori iucundius; hic tamẽ fluentis naturæ torrens alterum alterius consequens esse declarat, vt quæcunque [c] oriantur, etiamsi seculis innumerabilib. steterint, aliquãdo tandem aboleãtur. Sed quem-

a *in l. si conuenerit, de pignorat. act.*

b *l. metum. §. mulier quod metus.*

c *Plato in Phædone & Timæo. Arist. lib. 1. De cælo.*

quemadmodũ mors ea tolerabilior iudicatur, quæ p diuturnã ac placidã ſenectutem ſenſim irrepſit: ita qu que Reipublicæ conuerſionem vel occaſum iudicam naturę congruentẽ, quem poſt infinita pene ſecula pa latim fieri neceſſe eſt: neq; enim violentum dici pote quod naturæ conſentaneu ſit; cum curſus ætatis cuiu rei certus ſit, & ætati cuique tempeſtiuitas data, adeo exſtingui ſuo tempore optabile videatur. Mutantur a Reſpublicæ tum in melius, tum etiam in deterius, ſ naturæ congruenter, ſeu violenter id fiat: quæ tame violentos habent motus, celeriter fieri neceſſe eſt; natu rales vero conuerſiones minus ſentiuntur.

Omnium autem conuerſionũ nulla facilior eſt, quam quæ imperantis & ſubditorum conſenſu ac volũtate fi ſiquidem is, qui ſummũ imperium habet, optim ...ib. a populo cedere quam imperare malit: vt Syllam accep mus incredibili violentia Dictaturã, nec ſine crudeliſſ ma ciuiũ ſtrage, arripuiſſe, ac Reipublicæ ſummam po teſtatem à populari ſtatu in monarchiam conuertiſſe: undẽ tamẽ quadriennio poſt ſumma ciuiũ volũtate im perium populo reddidiſſe. Sic etiam optimates Senen Reipubl. ſummum imperium populo cõmuni conſen dederunt, quod poſtea Pandulphus tyrannus violent inuaſit. Et quemadmodum humanis corporibus va accidunt mutationes, tum ab elementis, tum à corpo animiq; habitu, tum ab humorum temperatione, tũ a educatione alimentorumq; varietate: ita quoq; ciuita tum conuerſiones, ſiue in hanc, ſiue in illam partem, a ab amicis, aut ab hoſtib⁹, aut ab vtriſq; ſimul, conting re poſſunt: idq; ſæpius inuitis ciuibus ac populis, quos infantes ac furioſos ſæpe ſanare neceſſe eſt: nam Lycur gus nõ modo leges ac mores ſed etiam ciuitatis ſtatu inuitis ciuib. cõmutauit, ac ſummũ imperiũ, quo ſeipſ ac proximos regiæ ſtirpis Heraclidarum ſpoliarat, popu lo dedit, accepto graui vulnere, & altero (præmiũ virtu tis) orbatus oculo. ¶ Et quoniã tria omnino Reipubli carum genera, nec plura eſſe docuimus, ſequitur ſex o mnino

Rerumpublicarum conuerſiones quot & quæ.

mmo conuersiones perfectas haberi:scilicet à monarchia ad popularem statum: à populari ad monarchiam: ab optimatibus ad populum: à populo ad optimates: itē à monarchia ad optimates: ab optimatibus ad monarchiam: & cuiusq; generis sex imperfectæ ἀλλοιώσεις, quas nos Latine *alterationes* dicemus? scilicet à regia potestate ad dominationem, à dominatione ad regnum; à regno ad tyrannidem, cōtrave: à tyrannide ad dominatū, contrave. Idem iudicandum de optimatum ac plebis imperio legitimo, vel sine lege, vel factioso. ἀλλοίωσιν diximus, cum rex in tyrannum euadit, aut populare imperium in turbulentæ plebis impotentiā, quam Græci vocant ὀχλοκρατίαν; quia status non mutatur. Hic monarchiæ conuersionem in ἀναρχίαν, omitto; quia duarchiā oligarchiæ genere comprehendi superius docuimus: aliqui à monarchia, ad τριαρχίαν, τετραρχίαν, & id genus alias conuersiones innumerabiles, quę non modo in disciplinam nō cadūt, sed etiā absurdissimæ sunt, partitionem fieri oporteret: nam vbi ab vnius imperio discessum est, pluralitas sequitur, q̄ vt Iurisconsulti tradunt, duorum [a] numero continetur; vt superius dictum est. [a] *l. vbi numerus, de testibus.*

Præter eas quas attulimus conuersiones, interdū statu quidē nō interit, sed tamdiu sustineri videtur quoad de imperii maiestate decernatur: atq; interea curatores Reipublicæ dātur: aut magistratus per sese sine curatore Rempublicam moderantur: nā mortuo Vrbis creatore Romulo, *interregnum* dicebatur tempus illud vnius anni quo Senatores vicissim interreges fuerant; non tamē iure maiestatis imperabant, sed procuratorio nomine: quia maiestas imperii ad senatū populumq; Romanorum reciderat, quousq; regem, suffragiorum communi consensu creasset. Est etiam, cum sublata monarchia, vel aristocratia, vel democratia, sequitur Anarchia quædā, cum nec imperii maiestas vlla, nec magistratuū, nec curatorum imperium est: vt mortuo Iephthe Israelitarum [b] principe, res ad anarchiā redierat, ac solius Dei regis optimi maximi ꝓcuratione ac nutu imperii maiestas sustineba- [b] *Iudicum cap. 17. & vlt.*

nebatur: sic enim sacris literis proditum est. Ac
Dione Syracusarum principe, pura fuit anarchia: i
a Leo Afer. Abusahite Fessarum rege mortuo, populus annos o
sine regibus miserrima conditione vixit: id quod et
accidisse memoratur, cæsis pluribus Ægypti Sulta
Nam Prætoriani milites, qui *Memmeluchi* dicebantu
ne principe tamdiu fuerunt, quoad Campsonem
ramaniæ regem arcessissent. Consimiliter Ruteni b
ciuilibus exhausti ac fatigati, tres Germanos princi
b Anno 861. Cromerus. sibi crearunt [b]. Cum igitur res ad puram anarchiam
dit, id est, cum nec imperat, nec paret quisquam, in
tus est Reipublicæ non conuersio: etiamsi famili
collegia mutuam amicitiam colant. Quod si ius
ptimatibus aut populo creandi principis, eoque
tuo magistratus imperii vim sustineant, maiestas ipsa
ad optimates, vel ad populum recasura videtur; nec
bet anarchia censeri. Itaque potest, Republica in
empta, populus iura familiaria societatesque & co
mercia tueri; sed vniuerso populo deleto, Rem quo
publicam interire necesse est: vt Thebanis accidit, q
Alexander Magnus internecione, ac vrbem ipsam fe
flammaque deleuit, præter Pindari poetæ domum
cuius limine scriptum erat, μὴ καίετε στέγαν τῶ Πινδά
Sic etiam Madianitæ, Amorrhæi, Iebuzæi, Pherezæi,
Israelitarum populo à stirpe deleti sunt: ac Byzantior
Respublica tum interiit, cum Seuerus Imperator vrb
solo exæquauisset, ac populum vniuersum interemis
agro Byzantino Perinthiis concesso.

Id vero monarchiæ proprium est, quod cæso ac pu
rege, si rex alius succedat, etiam legibus, moribus, ac re
gionibus mutatis, non tamen Respublica mutatur, q
status imperii ac maiestatis idē permanet qui antea fu
vt nostra ætate Anchemo rege Telesiorum à populo e
acto, sceptra tulit Abyamenus: quem statim Ariaden
Ænobarbus de imperio disturbauit: ipse quoq; no m
to post spoliatus est ope Caroli V. Imperatoris, Abuch
mone restituto: qui, quod crudelissimam de aduersar
vltione

...ióē cepisset, rursus ab Ariadeno eiectus est. ἀκλοίωσις ...ter fuit, imperii conuersio nulla fuit: vt imperium Ro...ani eodem anno quatuor Imperatores tenuerunt vi...ssi, cum alius alium spoliaret, ac potentiori domina...is :deret. Interdum etiam inuitis ac nolētibus impe...ui defertur. Nam Claudius primum, deinde Gordia...us maior, ad imperii sceptra nolentes ac inuiti pertracti ...in, nostraque ætate Tripolitani Africæ, cum ab Iachia ...g Tunetano defecissent, Mucamenem regem fece...ir: cui, cum veneno sublatus esset, suffecerunt Eremi...in, quem ad imperium pertraxerunt inuitum ac no...n:m. Is igitur imperauit, quoad Petrus Nauarrensis ...ri olim vi cepisset, ac regem in Siciliam deportasset; ...in Carolus V. Imperator in solitudinem pristinam ...:de iussit. Eremita rex inuitus à Tripolitanis creatus.

...t quemadmodū pleriq; in ipso ætatis flore, nōnulli ...i pueritia, quidam in infantia, multi antequam nasci li...ceit, aboriuntur: ita quoq; imperia videmus ac ciuita...s rius exscindi quam armis aut legibus florere potue...n quasdā abortiuo similes prius exstingui quam oriā...ir t nostra ætate Anabaptistarum imperium in Mun...e Westphaliæ metropoli prius sublatū est quam or...ir fuisse putaretur; cum Leidanus sellularius opifex re...e se ferens, triennium imperii maiestatem ac sceptra ...n sisset: qui tamen ab imperiali exercitu obsessus, & ...r:e expugnata supplicio affectus est.

...tatū vero seu florem Reipublicæ, non perfectū qui...de illum aut numeris omnib. absolutum intelligimus, ...c:n nihil in rebus humanis stabile ac perfectum sit; sed ...c:h ad summum suæ virtutis ac laudis culmē peruenit; ...e quo longius abest ab omni genere vitiorum: id autē ...in:lligi nequit nisi post occasum imperii cuiusq;. Cum ...e:m Romanorum Respublica regiam potestatem, ty...ra nidem, oligarchiam, democratiam, denique & ...ὀχλοκρατίαν pertulerit; nunquam tamen clarior fuit quā ...in populari potestate: populare vero imperiū illustrius, ...quam ætate Papyrii Cursoris. *Illa*, inquit Liuius, [a] *ætate*, [a] li. 9.

Papirii Cursoris ætate Roma virtutibus florentissima.

qua nulla virtutum feracior fuit, nemo erat quo magis inni Romana, quam in Papirio Cursore staret. Hoc iudiciun Romanorum de Reipublicæ ætate omnium florer ma: quia nunquam militaris ac domestica disciplina gis culta fuisse dicitur, nunquam leges, mores, insti fides, religio, maiori in pretio, nec vitia acerbius cast fuerunt: Vt mirũ videri non debeat, si tãta exstiterit strium virorum seges. At nondũ, dicet aliquis, ex I excesserant, nondũ in Græciam, in Asiam, in Africar ma ꝓtulerant; sed ne Italiam quidem totam sub imp subiunxerant, nec aureis laquearibus Capitolium sp debat, sed fragmine contectum erat. Ego vero im laudem non latifundiis, aut regionum amplitudin virtutis finib. terminari puto: vt incultos horrentesq; cos plus habere iudicemus maiestatis ac veneratio quã viridicatas & digestis in quincuncem arboribus sitas syluas. Ita Romam squalentem & impexam, qu bene comtam & vnguentis delibutam, augustiorem maiestatis pleniorem fuisse duco. Nunquam enim R manorum potentia maior fuit quam Traiano princi qui non modo Arabiam Felicem, sed etiã vltra Euph tẽ prouincias amplissimas imperio adiecit, & supra D nubium exstructis pontibus incredibili substructio mole, cuius vestigia etiamnum restant, regem Decel lum ac Daciam subegit, ferocissimasq; gentes ac imm nitate barbarissimas Romanorum legionibus fregit; uitas vero ipsa ac imperii totius caput, libidine, auarit luxu, mollitie ita diffluebat, vt nullum antiquæ virtu vestigium exstare videretur. Nec Lacedæmoniorũ R pub. cum Græciam totam, & Asiæ partes suis armis do muisset, florentissima fuit; iam enim auri & argenti via in ciuitatem contra leges admiserant: iam Lycurgi disc plina pene extabuisse videbatur; nec multo post imp rium illud præcipiti casu collapsum est. ¶ Conuersionu

Causa conuersionum Rerumpublicarum.

autẽ, quæ Rebuspublicis accidũt, causas enumerare sin gulas difficile est, sed ad disciplinam vniuersa compleć eaque exemplis illustrare satis erit. Frequens est illa qu

inter

mortua regis stirpe, facit, vt principes Reipublicæ imperio armis decernant; aut maxime paucorum o- ... um extrema multitudinis inopia; aut magistratuũ honorum inæqualis distributio; aut immoderata cu- ... as imperandi; aut iniuriarum appetitæ vltiones; aut ... nnorum crudelitates, aut metus pœnarum, aut reli- ... is ac morum mutatio; aut voluptatum fruẽdarum, ... ibidinis vindicandæ appetitus. Hæc igitur singula ... icanda sunt.

... ocuimus antea Rerumpublicarũ origines à tyran- ... initium habuisse, inde ad dominatum, post ad re- ... orumve liberos quasi successorio iure imperia per- ... sse. Pleni sunt libri, plena antiquitatis memoria, pri- ... imperatorem in Assyria, quod acerbius dominare- ... *Nimerodum*, id est, *amarum dominatorem*, appellatum: ... tri deinceps ab eo dominatũ acceperunt, non modo ... rum ac possessionum, sed etiam personarum, quo- ... e Arbaces Præfectus Medorum de regia potestate ... nnapalum inter medios fœminarum greges libidi- ... lasciuientẽ deiecit. Huius imperium duo præfecti ... se diuiserunt, alter Assyriorum, & qui Chaldæi di- ... int; alter, Persarum imperium adeptus est: ac tãdem ... nque ad Cyrum regem delatum, cuius filius Cam- ... ys sine regia stirpe mortuus, occasionem principibus ... buit aduersus magos, qui regiam iuuaserant, coniu- ... ni: quibus cæsis, decem principes comparuerunt in- ... er, vt cuius equus ante Solem ortum hinniret, regno ... oretur: sic Darius regnũ adeptus est, ac deinceps eius ... oeri maximũ illud imperium tenuerunt vsque ad A- ... xandrum Magnum, qui reges Indorum ac Scytharum ... git, eorumque imperia cũ auitis, & iis q̃ sua virtute ... erat, coniunxit. Si ceteras gentes conquiramus, re- ... vbiq; iisdem temporibus imperasse comperiemus: ... yptios inquam, Æthiopes, Græcos, Macedonas, Co- ... nthios, Sicyonios, Celtas, Atheniẽses, Lacedæmonios, ... ios, Cretenses, Latinos: qui vi & armis imperia con- ... dti, posteris ea iure successorio reliquerunt: nisi alius

Prima imperia vi occupata sunt.

alium regno spoliaret, aut exstincta regum poste
optimates imperia retinerent. Ac si quis è plebe in
Origines Aristocratiæ. particeps esse vellet, hic fabulam audiebat leporu
se leonibus exæquabant: aut si populus vniuersi
maiestatis tueretur, honoribus tamen ac magistra
a Arist. lib. 3. c. 15. Polit. soli[a] principes fruebantur: Nam mortua stirpe regi
pud Athenienses princeps vnus decimo quoque
creatus est: quousque populare imperium constit
Solon, qui tamen honores ac magistratus non nisi
ptimatib. communicauit. Ac tametsi regibus Rom
rum exactis, populare imperium Brutus ac Valeriu
blicola constituissent, omnes tamen honores, im
sacerdotia, magistratus, ad patricios deferebãtur: p
quidem Aristides ac Pericles Athenis, Canuleius R
aditum ad honores & magistratus plebi aperueru

Sed cum diuturno rerum gerendarum vsu perc
esset, monarchiam omnium tutissimam esse, popu
vero ac optimatum status difficilime constitui, diff
us etiam retineri, toto fere terrarum orbe optimatu
popularia imperia exegerunt, vt ea regibus ac pro
cuique successoria lege tribuerent, aut si reges à s
deficerent, ipsis vel adhuc spirantibus, vel testamen
b Leo Afer. doptare liceret: vt in Africa[b] fieri consueuit: aut mo
regibus optimates creandorum regum potestaten
reseruarunt, vt Carinthii, Hungari, Bohemi, Poloni
ni, Noruegi, Suedi: qui sæpe reges de imperio deiece
si vel crudelitate, vel libidine, vel ignauia decus im
conspurcarent, aut regi Philosopho strenuum Imp
torem substituebant: vt Romani pro Numa Pom
rege sapientissimo & religiosissimo, Tullum Hostil
ducem fortissimum regem fecerũt: sic Israelitæ, tam
Samuelem diuinissimum principem haberent, du
tamen exercitus sibi petierunt.

Ac fere semper crudelissimos tyrannos excipiun
stissimi ac moderatissimi reges. Quorum n. exitus
horrescunt, eorũ facta imitari pudet; vel quod certis legi
& conditionibus imperium accipiunt. Nam Marco

no, libidine ac luxu diffluenti, successit Augustus sapientissimus ac temperantissimus princeps: Neronem flagitiosissimum, Galba Imperator optimus excepit. Vitellium ebriosum ac libidinosum, Vespasianus cõtinentissimus; Heliogabalum naturæ portentum, Alexander Seuerus virtute nemini secundus; quod mirum videri possit, cum Heliogabali sororius esset, & cum eo simul educatus. ipsa vero imperandi natura sæpissime ex hominibus probis improbos; è sapientibus insanos; è strenuis ignauos; ex humilibus superbos efficit. Quid enim Neronis quinquennio, quid adolescentia præclarius? quid Tiberii principio moderatius? *Paulo minus*, inquit Tranquillus, *quã priuatum egit: Dominus appellatus à quodam, denuntiauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret: aduersus conuitia & famosa de se carmina subinde iactabat, in libera Republica liberas esse linguas oportere: bonum & salutarem principem, & senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus sæpe, & plerumque etiam singulis.* Hæc Tranquillus [a]: sed confirmatis Tiberii opibus ac potentia, nemo crudelior vsquam, aut libidinum inaudita fœditate turpior exstitit. Sic Herodem iuniorem scribit Philo sex annos iuste imperasse, triginta duos crudelissimam in omnes tyrannidem exercuisse [b]: nam septuaginta senatores regiæ stirpis, excepto Semnea, interemit; nobilissimam coniugem occidit; tres filios trucidauit; ac iamiã moriturus, optimos quosque viros ac principes necari iussit; vt se mortuo luctus ingens sequeretur.

[a] *In Tiberio. ca. 27. 28. 29. 30.*

[b] *Ioseph.*

Ex quibus perspicuum fit, tot ac tantas virtutes initio principatus diuturnas esse non posse: cuius ratio ea videri potest, quod qui principio tam clarus ac illustris apparet, simulationem vultu tegat necesse est; in quo genere Tiberius omnes superasse dicitur. Ab iis autem qui artes simulandi ac dissimulandi tam curiose didicerunt, nihil verum, nihil sanctum, nihil rectum sperare debemus, sed omnia ficta, vana, veteratoria, versuta. Qui autem insita sibi vitia primo cuique detegit, tametsi non admodum sapit, supra modum tamen improbus

esse non potest, ac sperandum est & iustum & inte aliquando fore: qualis exstitisse dicitur Ioannes Fr rum rex: qui quem oderat, ne intueri quidem pot Itaque nihil turpiter aut scelerate ab eo factum m ratur.

Nec v. debet cuiq̃ mirũ videri, si pauci principes virtute clari exstiterint: nã si bonorũ ac fortium tãt que raritas est nec tamen ex eo numero reges crea quib. autem imperia successione obueniunt, eorum catio tot vitiis inquinari cõsueuit, vt q̃ maxima sint, facile dici possit: certe miraculo ꝓximum est, ex vit gurgitib. vnum aliquẽ emergere posse. Si qs tamen v tib. clar⁹ exstiterit, quasi fax in altissimo loco posi lumine ac splendore omnia cõplet: nec tantum vi spirans laudib. cumulat', verum etiã mortu⁹ suauissi suę virtutis odores liberis ac posteritati relinquit: cu iási scelerate vixerit, patrię virtutis gratia indulgetur. byses n. multa crudeliter ac turpiter gessit: hunc tar ab odio & inuidia populorum ac principum vindic summa virtus Cyri patris; cuius imago & oris dignita hominum animis ac mentib. tam alte hæserat, vt eti grati essent qui nasum aquilinum, qualis in Cyro fu dicitur, haberent. Commodum Imperatorem Aur patris virtus amabilem fecit, tametsi patri omnino di milis, gladiatorem morib. ac vultu referret: quineti populum Romanum ludos in Circo spectantem, v iusserat & eodem occidi momento, quod ipsum tene non potuisset, intuentem in arena pro imperatore ta strenuum tamque ingeniosum gladiatorem.

Patris virtus liberos commendat.

Itaque imperia quæ à stirpe quæruntur, rarissim conuerti videmus, si patrem optimum filius etia sceleratus exceperit: quia eius imperium consimil est arbori amplissimæ, quæ tam alte radices agi quam rami sursum late repandi explicantur: qui auter nouus ad imperium accedit, nulla maiorũ virtute ac po tentia cõmendat⁹, arbori excelsæ quidem similis est: se quia non satis firmis radicibus hæret, rapido ventorum

turbi-

e conuellitur. Ergo tyrannũ tyrãni filium in ſum-
ſcrimine verſari neceſſe eſt: niſi maximis opibus ac
iorũ principum potẽtia, aut maiorũ diuturna ſuc-
ne regnum adeptꝰ ſit. Neq;.n. noui principis virtu-
ium flagitioſum à ſuorũ cõiuratione vindicare poſ-
t q dẽ Hieronymo Siciliæ tyrãno contigit; qui Hie-
aui imperium excepit: auus autẽ nullo iure imperi-
iciliæ arripuerat: ſed tot ac tantis virtutib. claruit: vt
priuatus eſſet, imperio dignꝰ videretur: itaq; impe-
annos fere LX. ſine armis ac ſine præſidiis ſumã o-
m voluntate moderatus eſt, nec modo ſuis carus,
iã finitimis omnibus ac in primis populo Romano
mus. huius nepos, vt auum magnificentia ſuperare
etur, p̃ſidiis imperium firmare ſe poſſe putauit: tum
luxu diffluens, arroganter in omnes ſe geſſit ac o-
m in ſe odia excitauit: Senatũ, in quo imperii auiti
ſimũ fundamentũ extiterat, omnino ſpreuit: illud
iæ calamitatis extremum fuit, q̃ à ſocietate Roma-
n, nulla offenſione accepta, diſceſſit. Quamobrem
& ornamenta dignitatis, & p̃ſidia ſtabilitatis ſuę a-
et, cõiuratione ciuium crudeliſſime cum amicis ac
mis omnib. imperia ad plebem redeunte, cæſus eſt.
imilem fere exitum habuit Dionyſius iunior, cuius
in Rempubl. fraude inuaſerat, firmiſſimiſq; præſi-
c ꝓpugnaculis potentia confirmata diu tenuerat:
ortuo filiꝰ rerum gerendarum imperitꝰ ac luxu per-
Dionem auunculum in exſilium egit, deinde bona
ꝓſcripſit. Itaque reb. deſperatis, ab exſilio in patriã
exercitu rediẽs, Dionyſium imperio ſpoliauit, ac ty-
idis arces funditus euertit: nec multo poſt, Dione
o, populus ſummam Reipubl. poteſtatem accepit.
x quo intelligitur nouos principes, ſine ſumã virtu-
nperium difficilime tueri: quod etſi planum eſt, pla-
tamen fit Herodis exemplo, ad quem Cæſar, pro-
Antipatri parentis militarem virtutem, imperium
æorum ex Senatuſcõſulto detulerat: ac tametſi apud
rcum Antonium & Octauianum Auguſtum gratia

plurimum valeret, nihilominus tamen vt imperiu
firmaret, arces validissimas exstruxerat, ac magnai
pecuniarum in tenues effuderat; tributorum etia
tia parte populum subleuarat: cum tamen populi
am talibus illecebris sibi comparare nullo modo p
set, iureiurando potentissimos quosque ac optima
bi obligauit; plerosque etiam maximis beneficiis c
lauit: cum tamen aduersa valetudine affectus esset,
lexit populum lætitia exsultare : quæ res illum pe
insaniam adegit. Eo mortuo populus Iudæorum
quaginta legatos Romam misit, vt regia potestate s
Romanorum imperiis parerēt: quod certe obtinu
nisi apud Augustum cui Herodes auri talenta M. D
mento reliquerat, summa gratia filius valuisset : a
tamen Herodis posteri, qui permulti fuerunt, anni
sublati sunt : quia nouus homo imperium nulla su
tute partum, inuitis ciuibus acceperat.

Imperii aūt conuersiones eo citius accidunt, si t
nus auaritia, aut impotenti libidine, aut vtroq; viti
ctus lāguescat: plures tamen voluptas perdidit q̃ cr
litas, quia crudelitate homines pterrentur: at libid
ranni nō modo subditos ad odiū, verumetiā ad con
tum excitat: cū intelligunt hominem voluptatib. d
impotentis animi esse : nec imperio dignum viden
imperare sibi non possit. Itaque innumerabiles pen
rannos perdidit voluptas: Sardanapalum inquam,
nadem, Dionysium iuniorem , Hieronymum, H
gabalum, Amyntam, Periandrum, Pisistratum, Tar
nium, Aristocratem, Timocratem, Childericum;
dronicum, Rhodericnm, Appium, Claudium, Ga
cium Sfortiam, Alexandrum Medicem, Perucium
nensem, Lugtacum & Megalum, Scotiæ reges; qu
mnes ab imperio exciderunt, cum impuræ libidini
virtuti seruire maluissent. Ac maiorum ætate duæ A
cæ vrbes potentissimæ à rege Fessarum defecerunt, p
pterea quod Præfectus sponsam alienam regis exem
rapuisset: quo statim occiso, rex ipse Fessarum Abi
h

Ita cum sex liberis cęsus[a] est à domestico seruo, quod e-xori stuprum intulisset. Nec aliam ob causam populus Constantinus Africæ maritimæ, Delcaiedi, qui à regione Christiana transfugerat, imperium, quam regis Tunetani filium perpeti honestius putauit. Cur ætate nostra Muleasses de regno deiectus, nisi ob intemperantiam? qui tametsi exul in Italia & Germania vagaretur, ac de opibus Caroli V. Imperatoris, in quo spes omnes collocarat, omnino desperaret; nihilominus ad pauonis vnius, quo vescebatur, condimenta vix aurei nummi centum sufficiebant; vt quidem Iouius scribit: & vt suauitatem ac dulcedinem, quæ ab harmonia proficiscitur, iucundius molliusq; hauriret, oculos velabat; quod duobus sensib. duplicem voluptatem simul percipi nō posse didicisset: sed non sine vltione diuina ferro candenti oculorum humores sensim exsiccāte, iussu filiorum obcæcatus est, ac imperio spoliatus.

a Leo Afer.

Crudelitas v. per sese imperii conuersionem non affert, nisi tanta fuerit tyranni feritas, vt hominē ex homine penitus exuisse videatur: qualem fuisse accepimus Phalarim, Neronem, Vitellium, Commodum, Caracallam, Ecelinum Patauinum: quorum tamen sæuitia in plebem non tanta fuit, vt propterea cæsi fuerint; sed in principes & gratiosos homines, qui tyranno semper metuendi sunt: quibus etiam contumelia quam crudelitas ipsa sæpe grauior est. Exemplum domesticum habemus Bodilii illius, qui, quod verberibus Childerici regis Francorum iussu cæsus esset, non modo regem, sed etiam reginam vterum gestantem occidit. Iustinus vero III. Imperator trucidatus est ab Atelia magistro militum, cuius filium interemerat, & vxorem seruis contumeliose prostituerat. Archelaus item rex Macedonum ab eo necatus est, quem Euripidi poetæ verberandum prodiderat: eiusque nepos rex Macedonum ab eo est interfectus, cuius pudicitiam ab Antipatro impune violari passus erat, ac vltionē petentem irriserat. Optimatum item status apud Mitylenæos, populo cessit, propter contume-

a Aristot. Po-lit.5.cap.10.

liam nobilium plebeiis illatam, quum scilicet præ
euntes fustibus odiose verberarent; Megacles[a], ar
occasione, plebem in patritios inflammauit, vt eos
carent. Ac ne longius exempla petantur, Henricus
ita pridem rex Suecorum, nunc vero captiuus, re
exutus est, quod ciuis rogationem non modo co
meliose repudiarat, verumetiam crudelissime, &
dem sua manu occiderat: populus regem vt imp
abdicaret, compulit, ac fratrem iniorem sceptra ca
sere iussit.

Id autem omniũ fere tyrannicidarum cõmune est
vel imperio, vel bonis tyranni cæsi, vel summis hono
ac magistratib. præmiorum iure fruantur, vt Brut⁹ v
que; alter quidem, ꝙ Tarquiniũ regno exegisset; alte
ro, ꝙ Cæsarem necasset. Arbaces quoq; Præfect⁹ Me
rum, qui Sardanapalũ in tantã desperationẽ adduxe
vt seipsum viuũ cum regia supellectile & concubinis
cremaret, regnũ adeptus est. Ludouicus Gonzaga, à q
gens Gonzagarum claram originem duxit, cæso Bor
collio Mantuæ tyranno, princeps suffragio populi cre
tus est: cui⁹ posteri ad hæc vsque tempora Mantuæ pri
cipatum præmii iure tenuerunt: non aliter ac Veneti,
cæso Ecelino tyranno, Patauium receperunt. Nec tam
desunt plerique, qui nulla præmiorum vel imperii sp
nullo amore patriæ ducti, hoc vnum propositum habẽ
vt illatas sibi suisque iniurias vlciscantur: vt is qui legi
nes Arabum ac Mahumetanorum ab oris Africæ in H
spaniam accersiuit, vt contumeliam sibi à Roderico H
spaniæ rege, qui vxori suę stuprum intulerat, illatam vin
dicaret. Ex quo Arabes Hispaniarum imperio septingen
tos annos potiti sunt.

Postremũ gen⁹ est eorũ, q nec imperii, nec magistratuũ
nec bonorũ spe, nec vltione iniuriarum, nec priuatis ini
micitiis, ad cędẽ tyrãnide ducti, nec mortẽ crudelissim
euasuros se cõfidentes, id vnũ propositum habent, vt ty
rannide patriam liberare possint: quales Harmodius &
Aristogito Athenis: quales item ii, qui Domitianum &

Cali-

ulam occiderunt: quod potissimũ euenit, cum erebertas est populo, eius dominatu qui fraudibus aut a vi imperium inuasit. Nam Alexander Medices ificis maximi propinquus, & Caroli V. Cæsaris gelorentiæ dominatum armis soceri adeptus, ferocisis quosq; ac potentissimos exegit; præsidio militari m firmauit: custodib. cinctus & armatus semper in-; Laurentii tamen Medices nõ tantum proximi, sed 1 familiaris ac domestici cõiuratione interfect[9] est, suam ipsius sororem ei subornasset Laurentius, vt inem exarmatum inter amplexus & oscula sororis, uprum inferre cogitabat, sicario necãdum exhibe- ne milites quidem quos ad corporis custodiam p-es cõquisierat, cũ in cœnaculo sese oblectarent, cæprincipis senserunt. Nec tamẽ Laurenti[9] tyrannide am, nec seipsum periculo liberauit, sed tandem à si- Venetiis cæsus est. Cosmas v. Medices, qui post A-dri cædem præsidio militari, & amicorum opibus, sq; Romani Pontificis gratia dominatum adeptus tametsi iustissime ac prudentissime imperaret, & atunitissimas in ipsa vrbe haberet, vix tamen coniuum, qui sæpe caput illius ac vitam petierunt, manus t: & qui nunc dominatur, prope fuit vt Puccini cõrione non ita pridem interficeretur; nec tutus erit siæsidio, quandiu ciues præmia virtutis ac libertatis eminerint & sperabũt. Quod cum intelligeret Dio-as[a] maior; qui suæ ciuitatis imperium fraude conie-s erat, quadraginta millia hominum, præter milites orianos, locis omnibus disposuerat, vt Siciliæ partẽ ret, ac Syracusanis imperaret: quem tamen Plutar-s multa laudabiliter gessisse, ac reges quamplurimos rasse confitetur: certe ab alienis vxorib. non modo inuit, sed etiam filium, quod alienam rapuisset, acerime increpuit: nec diuturnum eius imperium futurũ ssime est auguratus. [a] Plutarchus.

Quod si quis putet, imperia, quæ vi ac metu retinen-, non fore diuturna, verissime putat; sed tyrannum

qui semel verecundiæ fines transiliit, bene & gnauiter in tem esse oportere, tradunt, coniuratorum manibus t ei pereundum. Hoc tamen vitæ genus contrari omnino regiæ potestati: quæ eo firmior ac stabil quo minus princeps sibi metuit. Itaque prudent ma, qui trecentos curules, quos Romulus ad sui ris custodiam adhibuerat, à se repulit: testatus, se n pulo, qui suæ fidei seipsum commiserat, differre nec inuitis ac repugnantibus imperare velle. At *infimæ conditionis homo, cum ad regnum*, sic enim L *præter vim nullum ius haberet, præsidio militum vsus est,* *tiam popularem sibi adiunxit, summaque integritate a gessit*: prudenter ille quidem, cum à patritiis, qui imperium indignissime ferebant, desertus esset: enim humanitas illum aut integritas ab inimicor nibus eripuissent. Quid enim Iulio Cæsare hum quid vrbanius? quid magnificentius? quid illustrius generosius? attamen tot ac tantæ virtutes illum se non potuerunt, quominus à Bruto filio,[a] cæterisq credibili conspirationis fide & consensu coniura medio senatu crudeliter mactaretur. Admonitus a vt corporis custodias sibi adiūgeret, ingenue respo *mori semel præstabilius esse, quam metu tamdiu languere.* quidem non satis prudenter: quod præsidia respu cum tamē sui nominis ac dignitatis hostes infensissi viuere pateretur.

[a] Plutarch. in Bruto, filium Cæsaris fuisse, scribit.

Lōge aliter Augustus, q omnes Cæsaris auuncul iuratos interfecit, nō tam pietatis officio, q̃ suæ ipsiu curitati consulens: deinde pſidio & corona militari ctus, vim facile repulit: ac tametsi fractis Sexti Pom ac Lepidi opibus, victo etiā ad Actium Marco Anto qui sibiipsi postea manus attulit, ferocissimis quibus ciuibus cæsis ac sublatis tutissime imperare posse v retur, nihilominus quadraginta legiones in prouin dispersit: tres in Italia, nec procul ab vrbe disposuit prætorianos milites ad sui corporis custodiam hab senatores iniussos ex Italia exire vetuit: legionibus p

to

:questris ordinis,aut infimæ nobilitatis,præfecit; :ratuum vrbanorum creationem inter se ac popu- artitus est, sic tamen, vt prehensos candidatos ad :um manu duceret; ereptisque suffragiis,& popu- iam, & magistratus sibi obligatos haberet. Ius ve- n assidue dicebat, ac tanta integritate, fide ac dili- a iurisdictionem, ærarium, legiones, prouincias at, vt vnus omnium magistratuum munera obire etur. Ex quo quidem perspicitur, Augustum ver- idem *Tribunumplebis*, & *Principem* appellatum, re- *egem* fuisse. Illud etiam valde populariter ab eo fa- memoratur, quod Reipublicæ debita q̄ bellis ciui- contracta fuerāt, remisit, ac debitorū tabulas lace- : cremari iussit. Vix tamen tantus ac tantæ virtutis udentiæ princeps sceleratas coniuratorum manus t. Sed cum ciues omnes æque ac peregrini eius vir- n, bonitatem, iustitiam plane perspectam & explo- n habuissent, eiusque beneficio in summa tranquil- e ac pace viuerent, bellorum ciuilium memoriam, udelissimas ciuium strages ac proscriptiones exse- ; *Augustum vero non quasi dominum*, inquit Seneca, *uasi parentem optimatum colere & adamare cœperunt*: i- ulatim Augustus custodias à se dimittere, & cū pri- s ciuibus habitu& cultu priuato versari cœpit: ac po- re imperium ferocissimæ nationi ereptum ad vnius estatem conuertit.

Augustus verbo Princeps, re tamen ipsa rerum omnium arbiter ac moderator.

)mnes autem conuersiones, quæ ab optimatum aut uli potestate in monarchias abeunt, initium habuis- onstat ab eo magistratu, qui plus in Reipublica pote- is aut imperii haberet: aut cum à finitimis regibus ac ulis victi ciues fuissent; aut cum vnius quam pluriū minatum maluissent. Primi generis exempla libris o- ibus prodita sunt. Sic enim Pisistratus, cum summum Republica magistratū adeptus esset, in populi liberta- m inuasit; vt Cypselus Corinthum; Thrasybulus, Ge- Dionysius, Hiero, Agathocles Syracusas; Panætius & etes Leontium; Phalaris Agrigentum; Phido Argos;

Perian-

Periander Ambraciam, Archelaus Cretam, Eua
Cyprū, Polycrates Samum: Anaxilaus Rhegium: N
cles Sicyonem, Alexander Pherā: Mamercus Cata.
Decemuiri Reipub. cōstituendæ, deinde L. Sylla, po
iam C. Cæſar, Romanum imperium: Scaliger Vero
Bentiuolus Bononiam: Manfredus Fauentiam: Ma
ſta Ariminum: Baleo Peruſium: Vitellius Tiferna: S
tia Mediolanum: & innumerabiles id genus, qui,
Prætores eſſent ciuitatū aut exercituū, ſummā pote
arripuerunt. Id n. omnib. conſtare oportet, cum qui
publ. arces & exercitus habeat, Reipublicæ domina
habere. Quamobrem in popularibus & optimatum
periis prudenter conſtitutis, & maximi honores ſine
perio, & maxima imperia non ſine collega tribuun
aut ſi periculoſum ſit in rebus gerendis imperii conſ
habere, vti eſt in re militari, ad breue tempus imperi
dari oportet. Nam propterea Romani ſummo impe
præfecerant duos Cōſules: Carthaginenſes duos Su
tas, qui viciſſim alternis diebus imperium haberent.

Reipublicæ dominus eſt, qui plus poteſt.

Ac tametſi ſocietas imperii ſæpe rebus gerendi
nimica ſit: minus tamen conuerſionibus eſt opportu
popularis aut optimatum Reſpubl. quæ ſummum i
perium duobus tribuſve ſociis ex æquo diſtribuit, qua
ſi vni detur: vt apud Athenienſes Archonti Eponym
apud Rhodios Prytani: apud Achæos & Ætolos anni
imperatori: apud Genuenſes Duci. Nec aliā ob cauſa
Dictaturæ tam breue imperium fuit: quam tamen c
rationem fuiſſe diximus: ac ſi quidem re geſta Dictato
abdicare nollet, maieſtatis accuſari poterat. Quinetiam
apud Thebanos quamdiu floruerunt in populari ſtatu
lege cautum erat, *vt eius caput ſacrum eſſet, qui exercitu præfectus, vel diem vnum magiſtratus, tempore legibus definito, imperium non depoſuiſſet.* qua lege Pelopidas & Epaminondas capitis damnati ſunt, quod exercitum cui præerant, ſtato tempore non dimiſiſſent: tametſi non ſine graui Reipublicæ periculo id fieri potuiſſet. Inde quoq; annui magiſtratus, annua imperia, annuæ curati-

in popularibus & optimatum imperiis. At etiam ris, qui consilii capiendi causa Venetorum Princi- esse iubentur, imperium bimestri curriculo defini- est. Nec vero Athenis plus vno die Archonti claues habere licuit: & qui arci Rhagusiorum etiamnum citur, diurnum munus habet, & capite obuoluto in n deducitur.

oc igitur summopere cauendum est in popularibus timatum imperiis, ne magistratuum imperia legi- m tempus excedant, nisi Respublica, adempto im- ,in summũ discrimen casura videatur, vt Furio Ca- Dictatura in sex menses iterum prorogata fuit, ꝙ nemini concessum fuerat: Itaque lege Sempronia um est, ne prouinciale imperiũ cuiquam vltra quin- nium prorogaretur. Cui legi si locus fuisset, Cæsar rii Romani statum non mutasset: sed Pompeio & so annuentibus imperium Galliarũ, quod in quin- nium ei datum erat, post exactum tempus in alios que annos prorogatum est: quo nihil pernitiosius potuit, cum Cæsar incredibili cupiditate imperandi raret, & cui ex imperio Galliarum tantum auri & ar- accesserat, vt Paulo Cõsuli, ne sibi aduersarius esset, ngenties LLS. Curioni vero Tribuno plebis, vt suas es tueretur, millies dederit. Adiecerat populus Rõ. ndia decem legionum, quamdiu imperium Galli- n haberet. Quæ tanta potestas imperium Romanũ erit imperatori omnium, qui vnquam exstitisse di- ur, fortissimo ac audacissimo, addam etiam nobilis- :vt q pro concione populi Rom. dicere non dubi- , se materno genere à regibus, paterno à diis origi- duxisse: deniq; cum aduersarios omnium maximos eret Catonem ac Ciceronem, alter Cæsarem diligẽ- incredibilis τέρως appellarit [a]: alter cum de Cæsare ueretur, à sobrio tyranno metuendum esse dixit. Cũ em suæ liberalitatis ac benignitatis fontes omnibus riret, tum vero id vnum studebat vt populi gratiã, in- ita magnificẽtia, ludis, venationib⁹, gladiatoriis mu- neri-

Id est DCCCC. millia nummum aureorum.

a *in epist. ad Atticum.*

neribus, congiariis, conuiuiis, & omnibus illecebr
cuparetur; quinetiam Reipublicæ agros & peci
plebi diuidere non dubitauit, vt plebis opibus mag
centiæ laudem promereretur. His artibus cum po
libertatem eripuisset, nihil prius habuit quam pc
opes ac potentiam modis omnibus circumcidere &
putare: nam octoginta millia ciuium, qui frumentu
publico accipiebant, in colonias remotissimas rel
uit; reliquis collegia sodalitiaque demsit. Ex quibus
spicitur; id omnibus fere popularibus & optimatum
periis commune fuisse, vt ab iis, quibus potentiā &
perium infinitum dederant, penitus euerterentur:
Iulianus Augustus, is qui Transfuga est appellat
emblemate significauit, quo aquila iis ipsis confi
sagittis, quibus suæ pennæ aptarentur. Atque hæ
popularis & optimatum imperii in vnius dominat
conuersione.

Conuersio à populari ad optimatum statum.

Popularis vero potestas ad optimates tū relabitu
vel Reipublicæ opes ab hostib. attritæ fuerunt, vel ir
ti ciuium exercitu cæso ac prostrato; contra vero po
laris potentia tum maxime incremētum accipit, cū
ta de hostibus victoria domū reuertitur. Cuius con
sionis cum multa sint exempla, tum v. nullum est ac
modatius quam de Atheniensibus ac Syracusanis. N
Athenienses à Syracusanis, duce Nicia, ingenti clade
cti ac prostrati, repente statum popularē in aristocr
mutarunt, & ex ciuibus vniuersis cccc. ciues imperi
arripuerunt; qui tamen seipsos pro quinque ciuium m
lib. ferebant; quod Pisandri fraude factū est. Cum v
plebs imperio spoliatā se quereretur, & in conciliū
fragii ferendi causa veniret, vi & armis est ab optimat
repulsa, pluribus suorum interemptis [a]. Plebs autem
racusana eodem quo Athenienses momento statum
ptimatū in popularem conuertit. Nec multo post At
nienses, cum de Alcibiadis aduersus Lacedæmonios
ctoria allatum esset, arreptis armis optimates quadr
gentos de imperio non tantum depulerunt, sed eti
ma

a Xenophon. Plutarch. in Nicia.

nam partem, Thrasyllo duce, interfecerunt. Contra ter Thebani ab Oenophytis victi, popularem statum d optimates detulerũt. Romani vero post vtramque yrrhi regis Epirotarum victoriam, etsi statum non rent, re ipsa tamen imperii maiestas penes erat tre- os Senatores: plebs autem Senatus ac magistratuũ pria nunquam libentius ac facilius pertulit. Sed cũ Tarentinus ac ciuitas ipsa in potestatem Romano- venisset, plebs agrorum publicorum, quos optima- mporis diuturnitate quodammodo præscripserãt, iosis ac turbulentis concionibus poscere, nobilita- spernari, omnia miscere cœpit. At post ingentes il- as a Pœnis acceperunt offensiones, secundo bello co, nihil plebe cõtemtius, quousque Carthago do- , Pœni fracti, Perseus captus, Antiochus prostratus, edoniæ & Asiæ regna sublata fuissent: tunc secutæ agrariæ actiones, ac seditiones Gracchanæ, quibus em ferocius exsultantem Tribuni in optimates ar- erunt. Non aliter Florentini oligarchiam à Clemẽ- ntifice Romano constitutam euerterunt, libertate reddita, cum primũ intellectum est Romã dire- , ac pontificem maximum cum cæteris pontificib. ssum teneri. Incredibile est quo furore plebs indo- in Mediceos bacchari cœpit, qua rabie statuas eorũ icit, stemmata deleuit, acta omnia rescidit. Populares m Heluetiorum status ab arrogantia quidem & li- ne Præfectorum originem habuerunt; sed incremẽ- axima secuta sunt victoriam Sembachiam, circiter num MCCCLXXVII. quibus temporibus optimates ac iles fusi ac prostrati, popularibus cesserunt.

Harum igitur conuersionũ præcipua causa est in ple- temeritate posita, quæ, vt frangitur offensione acce- , ita quoq; arrogantius ob victoriam insolescit; nec tem habet capitaliorem, quam nimis prosperos rerũ tarum euentus: nec magistros prudẽtiæ meliores quã us aduersos, quibus fracta & abiecta, sapientum con- is insistit; eisque gubernacula moderanda relinquit.

Bella hostiũ necessaria, ad tuendos populares status.

Ex quo quidem perspicitur, nihil ad plebem in e
continendam vtilius esse, quã externis bellis imp
Quæ potissimã ratio fuit, cur Scipio Africanus i
Carthaginem deleri nollet, ne, si bellũ aduersus l
nullum esset, cum ciuib. esse inciperet. Quam eti
causam Onomademus Chiorum imperator, paca
pub. ac seditiosissimis quibusq; cæsis aut exsilio
reliquis parcendum esse decreuit, ne, si domi host
lum haberent, amicis bellum inferrent. Sed hic l
domi habere vtile esse; ille cum peregrinis semper
candum putabat, ne cum ciuib. dimicaretur. Vte
ēte. Hic n. in ciuib. retinendis nõ tantum obsides h
quib. cæteros exsules in officio retineret, verumet
biliores vtrosq; reddidit. Alioqui verendum sit ne
les desperati, coniunctis copiis & opibus, Reipub.
sito metu bellum inferant, ac popularem statum n
vt quidem accidit Heracleotis, Cumanis, & Mega
bus, cum plebeii nobilitatem vniuersam in exsili
gissent; quippe nobiles coniunctis amicorum copi
um ciuitatum populares status euerterunt, ac opt
tum deinceps imperium stabilierunt.

Sæpius tamẽ popularis potestas in monarchiã c
titur: idq; potissimũ ex ciuili seditione: vel si summ
gistratui infinita potestas detur. *Ex victoria*, inquit T
us, *cum multa, tũ certe tyrannis exsistit*: illic agit de bel
uilibus inter Põpeium & Cæsarem. Quia fere sem
ciuili bello scinditur populus, ac duces partium a
si concurrant, cui Victoria obtigerit, nemini dubiu
quin armis ac potentia fretus, imperium vel cupid
laudis incẽsus, vel vt suæ securitati consulat, retine
lit. Cõtra vero tyrannides (vt plurimũ) abeunt in p
lares status: qa populus q nec modũ tenere, nec m
critatẽ colere potest tyrannide semel sublata cũ om
summũ illud imperiũ cõmunicare cupiens, tyranni
ximos omnes & amicos tanto odio prosequitur, v
minem reliquum esse velit. Hinc optimatum cæde
silia, proscriptiones, quibus casibus ferocissimus q
int

Quamobrem à populari ad monarchiam mutatio fiat sæpius.

imperantissimæ plebis, quasi belluæ indomitæ rabiē
gere quam imperare præstabilius ducit. Id quidem
enis post occisos Pisistraditas accidisse constat: Ro-
exactis regibus: Syracusis occiso Hieronymo; ac
ius eiecto Dionysio: Florentiæ, post Athenarum du-
qui magister militum occubuit in clade Pictauien-
x vrbe pulsum: Mediolani, Galuagno eiecto: plebs
m Mediolanensis annos quinquaginta populare im-
ium tenuit: quod postea recidit in tyrannidem To-
norum. Heluetii non aliter imperiū illud populare
ilierunt, quā tyrannos ac tyrannorum amicis omni-
fusis ac prostratis. Sic etiam Thessali, post Alexandri
ereorum tyranni cædem; & Senenses Alexandro Di-
tyranno Hieronymi Seuerini coniuratione occiso;
ione optimatum, qui à monte nouo dicebantur, ex
e eiecta, plebs imperium inuasit. Nec dubiū est quin
Alexandri Medicis tyranni cædem, Florentinorum
s imperium ac dominatum Medicib. ereptura fue-
tyrannum cæsum fuisse certo scisset: cum enim Lau-
ius Medices solus pene cum sicario Caracciolo cæ-
onscius esset, ac tyranni non modo familiaris & do-
ticus, verumetiam amicissimus esse crederetur; ne-
i persuadere poterat, se tyrannum occidisse: momē-
amen fuga dilapsus, Cosmę propinquo potestatis ar-
endæ præbuit occasionem.
Hæc autem conuersio tyrannidis in democratiā, aut
ocratiæ in tyrannidem, frequens est, cum bello ci-
decernitur, sin ab hostibus ac peregrinis subacta sit
publ. imperio victoris adiungitur; nec conuersio sed
ritus appellatur; nisi victor, quod rarissime fit, victus
erium ac rerum dominatum restituat: quemadmo-
n Lacedæmonii socias ciuitates Atheniensium bello
oponnesiaco à se deuictas; atq; adeo vrbem ipsam A-
narum sua libertate frui, quam Lacedæmoniorum
erio adiungi maluerunt; vbique tamen pro popula-
is optimatum imperia fundauerunt contra quam
enienses, qui optimatum imperia vbique euertere[a]

a Thucydides. Xenophon. Plutarch. in Lysandro.

conabantur. Refert igitur plurimū, ab hostibus
ciuibus Reipublicæ conuersiones oriantur.

Est etiam interdum plebis, quæ imperandi su
ius habet, temeritas & inconstantia tanta, vt rer
uandarum perpetua cupiditate feratur, eoq; sæ
cidit nationibus illis quæ cæteris ingenio præstan
Atheniensibus, Megarensibus, Syracusanis. Flo
Genuensibus proditum est: tunc enim se quisq; i
dignum indicat, ac sibi sapere plus satis quisq; v
nec, nisi difficilime, recta præcipientib. cedit: si v
nus hominum ingenii acumine minus præstat, r
gerit, & in consiliis capiendis facilius acquiescit.
quos argumentorum multitudine ac disserendi
tate superare necesse est: ex quo peruicacia sapie
consiliis inimica, rerumq; publicarum variæ con
nes sequuntur. Et quidē Athenienses[a] centū pau
nus annis, quinquies; Florentini septies statu n R
commutarunt: quod nec Venetis accidit, nec Hel
quos ingenio minus valere constat. Quis n. nesc
rentinos ingenii acutissimi, Heluetios vero obtu
semper fuisse? At cum iisdem fere tēporibus mon
exsecrati, ac statum popularē amplexi fuissent, He
annos fere quadringentos in eodem statu perman
Florentini vero non multo post ad Aristocratiam
uersi sunt: cum qui opibus ac nobilitate cæteris p
rent, plebeiis æquari nollēt. Optimates igitur imp
adepti, cū de principatu inter se cōtendere cœperu
vero mutuis odiis ac proscriptionibus tantopere se
attriuerunt, vt à popularibus hominibus, qui adu
nobilitatē arma ceperant, facile vincerētur ac fug
tur: nobilitate fusa, populares de imperio decertar
ter sese, atq; hi potissimū qui *grandes* dicebantur: n
beiorum tres ordines fuere: hi tamen crudelius qu
quod non iudiciis aut legibus, sed armis decerneba
cum mutuis cædib. exhausti fuissent, medius ordo
beiorū gubernacula cepit: hi rursus, cum inter se h
ribus & imperiis ferro dimicarent, plebs infima po

[a] Thucydides, Xenophon, Plutarchus.

uasit, quæ cædibus ac sanguine ciuium omnia cō-
:nec cædib.tantum,sed etiam rapinis & incendiis
tem adeo fœdauit, vt Lucenses, quia grauissimis
ntinorū casib.& commiseratione permoti fuerant,
oe effusi Florentiā venirent, ac vicinos arma pone-
, pacemq; suadere conarentur, quorum orationib.
u,à cædib.tandem conquieuerunt.Itaq; legatos ad
ificē Romanum mitti placuit,vt regiæ stirpis vnum
nem mitteret, qui Florentinorum imperium susci-
vellet. Et quidem casus obtulerat Carolum Nea-
os ac Siciliæ regem, D.Ludouici fratrem.Is igitur &
ificis maximi & Florentinorum oratione persuasus,
entiā venit,imperium suscepit, dissidia composuit;
s inter se & cum Republica coniunxit; conciliatis
um animis,& constituta Republica,cum ad regnum
poleos euocaretur,legatum vrbi præposuit.Sed non
s ex vrbe excesserat, quam Florentini imperium le-
rum pertæsi, ad popularem statum redierunt, ac
a ciuilia renouarunt:quę vt componerentur,ad mo-
chiam redire necesse fuit.Itaque Ducem Athenarum
ri placuit.Dux igitur imperium adeptus, ciues arma
ere iussit, & cohortes ad corporis custodiam adhi-
t,vt seditiosos ac rebellantes coerceret. Sed cum li-
tate ciues spoliatos, & custodiarum terrore in serui-
em redactos se arbitrarentur, odia mutua in princi-
n conuerterunt; ac latenter primum,post etiā aperta
tres in ciuitate coniurationes eruperunt: ac tandem
es vniuersi tantis in principē odiis exarserunt, vt præ-
ium ac prætorianos milites obsidione cingerent,quæ
sidio non aliter solui potuit,quam ex vrbe cum do-
sticis omnib.excederet,tametsi vix annum integrum
ipub.gubernacula tenuisset. Ciuitas magistri metu
erata aristocratiæ formam constituit, populari non
similem: deinde mutatis subinde magistratuum no-
inibus, ac mulieribus & curatoribus Reipubl. quam
si *Baliam* appellabant, non aliter ac furiosis & infan-
ous sæpe datis,vix annos viginti statum eundem conti-

nuasse memorantur. Et quemadmodum ii qui à febr ardore inflammantur, mox huc, mox illuc circumfe iubent, quasi in locorum situ, non in ipsis viscerib. n bi hęrerēt: ita Florentini tādiu conuersiones ac mot uitatis pertulerunt, quoad in Cosmā medicorum pe simum inciderint; qui popularib. morbis ciuitatem s uit, & arce triplici constructa validissimisque præsidi bique dispositis; dominatum annos fere quadragint firmatum liberis reliquit: quo nihil magis salutare s tiosissimæ ciuitati ab immortali Deo optari potuis Hæc breuiter de statu Florentinorum, quæ incredib viderētur, nisi ab ipsis Florentinis [a] memoriæ prodit issent. Consimiles tragœdias habemus ab Africæ p lis, qui ingenii acumine Italos superare dicuntur: q populares status experti fuerunt? Argumento sit Seg messa [b] ciuitas in Bugiæ maritimæ finibus, quæ cun regis imperio desciuisset, statum popularem adamau sed postea tot ac tantis seditionibus agitata est, vt cu ciues nec regem nec seipsos imperantes ferre potuisse communi consensu domos omnes ac mœnia solo ęqu rint, vt in sua quique familia ruri principes essent. Ple item Togodæ ciuitatis, optimatum potestatem pertæs regionem deseruit [c]. Quamobrem Africæ populi, cu populares & optimatum stat⁹ ferre non possent, mona chiam vbique fere constituerunt.

a *Antonius Poggius, Macciauellus.*

b *Leo Afer.*

c *Leo Afer.*

Ac tametsi optimatum status populari melior plerisq videatur, duplici tamen incommodo afficiuntur optimates, nisi concordiam & amicitiam colant: alterum n. ab hostibus, alterum à plebeiis impēdet. nam si optimatib. inter ipsos graues controuersię fuerint, plebs in optimates armari consueuit, vt Florentiæ contigisse docuimus. Iisdem tempestatibus iactati sunt Genuenses, Senenses, Agrippinenses, Lindauii, Argentinenses, quibus Florentini, quæ discordiæ nobilium ac plebeiorum, non singulos modo ciues, sed integras funditus afflixerunt & euerterunt Græcorum ciuitates.

Grauius autem periculum imminet, cum peregrinis omni-

.patet aditus in vrbem: in qua sensim opes & incre-
a accipiunt, & cũ opib. ac potentia ciuib. pares esse
rint, ab honorib. & imperiis ꝓhiberi se grauiter fe-
quo fit vt si ab optimatib. iniuriã acceperint, aut tri-
rũ pódere grauati fuerint, ad vim & ad arma cócur-
: dissidẽtes inter ipsos optimates de imperio deiiciãt.
e qdé Lindauii, Argentinenses ac Tigurini, optima-
bi æsis aut exsilio pulsis, populare imperiũ, ex quo dixi
do, stabilierunt: ac ne deinceps optimates popularé
m euerterent, legib. eorũ sanctissime cautum est, ne
summos in vrbe magistrat⁹ cósequatur, nisi pri⁹ ex in-
plebe compertum sit originem traxisse. At Corcy-
um plebs, quæ ex peregrinis coaluerat, patritios ac
mates, initio belli Peloponnesiaci, cóprehensos in
ula coniecit, quos postea [a] crudelissime trucidauit: a *Thucydid.*
m cladem optimatum, imperii secuta conuersio est.
contigit Rebuspubl. Samiorũ, Sybaritarum, Trœze-
ũ, Amphipolitarum, Chalcidensium, Thuriorum,
diorum & Chiorum; quorum optimates, cum pere-
orum multitudinem in ciuitaté sine imperiis & ho-
ibus admisissent, ipsi de imperio ac ciuitate deiecti,
isq; omnib. spoliati, & magnam partem cęsi fuerunt.
o nihil est in Venetorum Repub. magis metuendum:
qua soli patritii, honoribus & imperiis fruuntur, cæ-
s tum nobilibus, tum plebiis, qui ab ipsis *Citadini*
cantur, exclusis. id autem intellectum est, cum anno Census Venetorum anno 1555.
MDLV. césa fuerint ciuium quinquaginta noué millia,
CCXLIX. supra annum vigesimum: fœminarum vero
LVII. millia DLVII. monachorũ duo millia CLXXXV.
staliũ II. millia LXXXII. Iudæorum MCLVIII. q̃ sum-
a conficit CXXXII. millia CCCXXX. ciuium. quib. si
ieceris tertiã partem totius summæ eorum qui iunio-
sunt annis XX. quoniam hominis vita sexaginta [b] fere b *l. hereditatũ, ad l. Falcidiam.*
nis terminetur; numer⁹ ciuium fuit circiter CLXXVI.
illia CCCCXL. extra peregrinos. Patritiorum v. siue o-
timatum numer⁹ eo censu nó fuit comprehensus: id n.
actis cópertum erat: vix tamé, ac ne vix qdé tria millia

fuisse, tum præsentium; tum absentium, perspicu
ex historia Sadoleti ac P. Bembi Cardinalis, qui tes
reliquerunt, maximum concilium patritiorum m
quingentorum fuisse sua ætate, qua maxime Res
ca ciuibus abundauit.

Ac certe mirũ mihi visum est quãobrem Veneti c
puulgari, ac typis quoq; mandari voluerint. Eodẽ e
peccatum est olim ab Atheniensib⁹; quorum ciuit
populosissima esset, habuit X. millia peregrinorum
millia ciuium, CCCC. millia seruorum, Romani v
modo seruorum censum latere voluerunt, sed ne v
qdem, aut corporis cultu cognosci, tametsi decretu
set à quibusdã, seruos vestitu designari oportere: se
cit eorum sententia; qui pernitiosum esse dicerent, a
tuendum, ne serui cum numerare seipsos cœpissent
dominos seruitute premerent: sic n. Seneca scribit
patritii Veneti certissimis argumentis ac toto corp
cultu suam testificantur paucitatem. Stat ergo ciuit
la non tam legib⁹, quam incredibili concordia patri
rum, & libertate summa qua frui cuique licet. Pleb
quoque magistratus infimos, & aliquot dignitates a
pisci patiuntur, à quib. summouentur patritii. Et cum
armorum ac militari exercitatione abhorrent; tum v
luptatibus ac luxu diffluentes, summa pace ac tranqu
litate libentissime fruuntur.

Conuersiones popularis status in aristocratiam.

Optimatum autem status in populares cõmutari si
vi externa aut domestica non possunt; tametsi popula
potestas sæpius nullo pene sentiente, conuertitur ad
ptimates: idque bifariam: cum vel tenues agricolę, opi
ces, etiam mercatores, reb. priuatis ac domesticis intẽ
publicas sponte deserũnt; vel cũ ciues numero minuu
popularib. morbis, offensionibusve acceptis, tũ à seipsi
tum ab hostibus; peregrinorum v. numer⁹ & incolarum
quib. patet in ciuitatem aditus sine iure suffragiorum a
imperii, sensim augetur: ita fit vt minima pars ciuium
summam habeat Imperii potestatem; q̃ aristocratiã esse
docuimus. Eiusmodi fuit earum quas dixi ciuitatum cõ
uersio

», à populo ad optimates : qualis etiam contigit tis, Lucensib⁹, Rhagusianis; quorum imperia cum popularia fuissent; temporis diuturnitate Aristo- a, nullo pene id sentiente, hauserunt.

æc autem vtraq; cõuersio & facilis est, & minime o- sedıtionib. opportuna, nec aliter impediri potest, q̃ egrini ab aditu ciuitatis ꝓhibeātur; vel colonię de- ntur, vel ad honores & imperia admittantur: eoque s, si rei militaris ac bellicæ laudis studia ciues sequā- lioqui verendum est, ne optimatibus ac nobilitate exhausta, plebs imperii gubernacula p sese arripi- Tarenti contigit, cum Iapyges vno pręlio Tarenti- m nobilitatẽ à stirpe exciderent: nā ex eo popularis a potestas est Themistoclis ætate. Quamobrẽ Argi- ptimatib. à Cleomene cæsis, plebeios in partem im- sibi cõsociarunt; vt sponte ac summa voluntate tri- e viderentur, ꝙ inuitis ac nolentib. plebs ereptura t. Nec vero plebis Romanæ licentia Patribus tam ienda fuerat, nisi Veientes vno prælio trecentos os patritios omnes eiusdem gentis occidissent: nec o post duodecim familiæ Potitiorum, qui ortus sui ordia ad Deos referebant, vno & eodem anno ex- tæ sunt, vt Liuius scribit. Itaque Veneti melius ab na quam à militari disciplina instructi, si bellum, ꝙ nisi summa necessitate coacti suscipiunt, aduersus es gerendum sit; imperatorem quidem patritium, v. duces ac milites mercede locare consueuerunt: n prudenter, suo loco disseremus.

Causa popularis imperii ad optimates.

Ionarchia vero non facile mutatur amissa nobilita- isi principis genus omnino interiret: ac ne tunc qui- monarchia desinet, si dux aut imperator aliquis uus principem se ferat. Turcæ quidem, vbicunque is & opibus superiores fuerunt, regium genus ac no- atem internecione deleuerunt, vt plebem omnino matum quasi pecudes agerent: ex quo Rerumpu- arum in Oriente interitus, & maxima imperij Tur- im secuta sunt incrementa. Cum item Francorum

nobilitas prælio Fontenaio pene tota mutuis armis c
cisa ac postrata fuisset, partium duces tanta clade att
ti, Lotharius, inquam, Ludouicus, & Carolus, frate
fœdere coniuncti, tres eodem tempore monarchia
nuerunt.

Sed nihil in aristocratia tā metuendū, q̄ vt ex opti
tib. aut plebe dux aliquis imperādi cupid⁹ existat, q
bē in optimates armare, ac se ducem ferre velit. Hin
aristocratiæ ac optimatum certissimus occasus. Ad hi
modū Thrasyll⁹ primum, deinde Thrasibulus Athe
Marius & Cæsar Romæ; Fr. Valerius ac P. Soderin⁹ F
rentiæ, plebē in optimates armauerunt. q eo magis
tuendum est, si hominibus fœdissimis ac turpissimi
ximi honores tribuantur; ac bene de virtutibus & R
blica meriti summoueantur: q̄ res non solum optimo c
que grauis est ac minime ferenda, verumetiam seditic
ac popularib. Tribunis inflammandæ plebis aduersu
ptimates occasionem affert. Neque n. aliam ob caus
Oritarum imperium plebs optimatibus vi extorsit, c
quod Heracleotem, turpitudine vitæ infamem, ad su
mos honores prouexissent, quæ res etiam Neroni & F
liogabalo exitium attulit, quod turpissimis quibusq
hominibus summos honores tribuerent.

Id autem omnium maxime metuendum est in op
matum imperio, q aristocratica ratione gubernat: ide
cum ab omnib. honoribus ac imperiis plebs summou
tur: quod, etsi æquo animo ferre difficile est, ferendu
tamen, si optimo cuiq; gubernacula cōcedantur: sed c
sceleratis ac indignissimis hominib. tribuuntur, aud
cissimus quisque oblata occasione plebem ab optima
bus seducet; eoque facilius, quo minus optimates int
se concordes erunt: quæ pestis cum omnibus imperiis
ciuitatib. tum vero optimatum generi maxime omniu
fugienda est. Discordiæ vero ex rebus leuissimis sæ
nascuntur. quæ veluti scintillæ flammas excitant: ac p
stremo bellorum ciuilium incendia maxima totam c
uitatem peruadunt. Nam Florentiæ bellorum inter c

p

...ates initia ceperunt ab eo qui ex Bondelmõtorum ...e nobilissima nouas nuptias sibi quæsierat, diuor... ...cto cum priore sponsa. Hinc nobilium familiarum ...ipsas odia, dissidia, cædes, quæ ciuitatis statum fun... ...euerterunt. Eadem ex causa graue bellum Ardea... ...iter se excitauerunt, quod mater filiam nobili, tuto... ...utem plebeio collocare vellent: sed cum nobilitas ...beiis fusa ac fugata esset, Romanos [a] acciuit; plebs ...eatum ad Volscorum opes aspexit. Nec aliam ob ...iam Delphorum ciuitas [b] ab optimatibus ad plebem ...uersa est. Status item Milesiorum ab aristocratia in ...ularem abiit, dum certaretur nobiles inter ac plebe... ...tri [c] duarum pupillarum tutelam consequerentur. Hestiæensibus statum mutandi occasionẽ dedit lis ...priuatos suscepta de petitione hæreditatis. Bellum ...m sacrum, quod Phocensium Reipubl. non conuer... ...em attulit, sed interitum, dicitur originem habuisse ...nius virginis collocandi controuersia. Quinetiam ...li & Arcades mutuis bellis seipsos diutissime attri... ...nt, ob vnius apri caput: vt Carthaginenses & Byza... ...opter leuissimum myoparonem. Picti vero & Scoti ...elissima bella diutissime inter se gesserunt, quæ nul... ...ederib. placari potuerunt, tametsi pacem annos fere ...xentos antea coluissent: bellorum causa fuere canes ...eti. Rursus Heluetii bellum grauissimum susceperunt ...ersus Carolum Burgundionum Ducem, quod non ...r quam ipsius Ducis occasu finem accepit: cum Hel... ...is currus pellium ablatus esset.

...ępe quoq; Respubl. mutantur, cũ agitur de repetun... ...duersus potentiores, ac rerum gestarum rationes ex... ...untur, in quo genere optimis qbusq; metuendũ est, ...issimum in populari statu, vbi agitur de capite, de fa... ...de fortunis omnibus: vt n. omittam⁹ externa, dome... ...s abundamus; & quidem recentibus exemplis eo... qui huic imperio faces subiecerunt, ac bellorum ci... ...um incendia excitarunt, quibus vniuersa Gallia pe... ...flagrauit, cũ decies millies Lis ab illis repeteretur,

a Liuius l. 4.

b Pausan. l. 4.

c Arist. lib. 5. Polit.

Nec mirum si peculatus accusationem metuerent Pericles summę vir integritatis [a], & qui suas opes publica [b] Atheniensium magnifice semper effudi rationes redderet, bellum Peloponnesiacum exci quod non prius finem accepit, quam omnes Græ ciuitatum status conuerterentur. At vir frugi cun per fuisset, & Reipublicæ ærarium annos fere qui ginta curauisset, nihilo tamen locupletiorem fuis dit Thucydides verissimus scriptor, & quidem ipsi riclis aduersarius omnium maximus: à quo etiam filium ostracismo pulsus est. Eandem ob causam C Rhodii statum optimatum in popularem mutau Ac tametsi Cæsar imperandi cupidissimus esset, n mien imperii tanta in eo cupiditas exstitit, quantu metus, ne rerum à se gestarum rationem [d] priuatis dere cogeretur, vt palam aduersarii iactabant. Mer rat Scipiones, Rutilium, Ciceronem, tametsi summ tegritate ac religione Rempublicam gessissent, p iudicio fuisse damnatos.

a Plato, Thucydides.
b Plutarch. in Pericle.
c Plutarch. ex Theopompo, Ephoro, Thucydide.
d Cicero ad Atticum.

Quod si bonis metuendum, quid fiet improbis? præterquam ꝙ perturbata Republica iudicium e ros se cōfidunt, illud etiā ꝑpositum habent, nunquā li⁹ publica depeculari, aut bonos occidi posse quā b ciuili: ac si quidem improbi quoq; perituri sint (vt fi sime cōtingit eos qui bello ciuili causam dederunt, serrime perire) illud tamen in ore habent ꝙ Catilin cendium scilicet domi suæ conceptum, ꝙ aqua non tuerat, ruina restinctum iri. Et quidem proxime ab quin Rempublicā Romanorum funditus euerteret imperium occuparet, ni Cicero Consul peruigil eius collega C. Antonius, audacissimum ciuem difficil tamen cum suis interemissent. Neque enim debu Cicero (quod cum bona illius venia dictum sit) Ca nam de ciuitate deiicere, sed cōiuratione detecta ill in ipsa Vrbe opprimere. Nam qui se domo ac ciuit pulsum videt, nemini dubium est, quin si possit Rem blicam euertat: quod certe Catilina facturus videbat

Periculosum est potentiores in exsiliū agere.

i Antonii copias fregisset: cum Cæsarem ac patri-
uamplurimos suæ gentis & coniurationis conscios
ret in Vrbe, qui ciuitatis conuersionem molieban-
Catilina quidem ex Vrbe excedente, magna & per-
sa sentina Reipublicæ exhauriebatur; sed opprimi
n in patriam armari præstitisset.
utius est igitur, eiusmodi hostes, si amicos habere
possis, penitus obruere, quam ciuitate exigere: nisi
cismo locus esset, vt quondam Athenis, Argis, E-
i fieri consueuisse legimus. Nam quo quisque plus
us gratia, virtute cæteris præstitisset, eo citius rele-
saluis opibus ac dignitate consueuerat: sed tamen
reue tempus, quod semper decennio ad summum
inabatur. Nec propterea quisquam ciuis patrię bel-
huius relegationis causa [a] intulisse memoratur. Sed [a] Plutar. in Aristide.
culi plena res est è ciuitate potentissimum quemque
is omnibus ereptis, contumeliose exigere: quia sæpe
exul rerum dominationem vi & armis sociorum
iscatur: vt Dio Syracusanus, qui tametsi exsularet
amen prius bellum intulit Dionysio, quam ab eo p-
tus esset. Item Marcius Coriolanus, qui exsilio pul-
Romanos in tantam desperationem adduxit, vt nisi
ris ac fœminarum (quas ad eum Romani miserant)
cibus & lacrimis exorari se pareretur, de Republica
um fuisset. Consimiliter exsules Mediceæ gentis, ac
urini optimates, de ciuitatibus deiecti, amicorum &
iorum copiis & opibus patriam obsederunt, ac peri-
oso difficiliq; bello ciues diutissime fatigarunt.
Hic dicet aliquis, tutius videri ciuē improbum mœ-
ius arcere, quam in intimis Reipublicæ visceribus pe-
laborare: concedam illud: sed quanto stultius est, eū,
em opprimere debeas, extra ciuitatem emittere, qui
nissus bellum ciere ac reuouare & velit, & se posse cō-
dat? Cyrum iuniorem maiestatis reum, Artaxerxes
ersarum rex in carcerem coniecerat, & catenis aureis
galem in modū vinciri iusserat: deinde maternis pre-
bus exoratus, nexu liberauit. At non prius libertatem
adeptus

adeptus est, quam regi grauissimum bellum intulit pturus imperium fraterna cæde, aut patriam perdit nisi ab exercitu regis circumuentus & interfectus.

Diximus eiusmodi hostes aut necandos esse, aut tibus beneficiis & gratia obligãdos: imitantes Aug qui coniuratos in patrem ac seipsum interfecit, exc paucissimis, quibus non solum veniam dedit, veru iam beneficiorum multitudine in perpetuum sibi gauit. Extremus fuit [a] Cinna, quem Augustus perc lionis reum peregit, non leuibus coniecturis, sed a mentis necessariis ad assentiendum; literis inqua eo scriptis quibus caput Augusti petebat: ei tame percit Augustus: sed non eo contentus fuit, nisi cu ste acerrimo sempiternum fœdus feriret, eumque m mis beneficiis cumularet. Et cum Cinna capitalem tentiam ac supplicium exspectaret, hac oratione ad sus eum vsus est Augustus; *Vitam tibi Cinna*, inquit, *i do, prius hosti, nunc insidiatori ac parricidæ. Ex hodierno d. micitia inter nos incipiat: contendamus vtrum ego meliore vitam tibi dederim, an tu debeas.* hæc ille. Neminem de ceps Augustus habuit cariorem: ab eo etiam scriptus hæres omniũ bonorum Augustus: nec postea quisqu inuentus est qui optimo principi insidiaretur. Sic qu Veneti capto Gonzaga Mantuanorum principe; q nullus generi nominique Veneto capitalior hostis er quique suas opes & copias cum rege Ludouico ad Ve torum euersionem coniunxerat, eum tamẽ captum S natus populusque Venetus non libertate modo, veru etiam imperatoria potestate subornauit: quibus bene ciis auctus deinceps in summa fide & amicitia perma sit. Illud est quod Pontius Samnitum Imperator consu tus dixisse fertur; Romanum exercitum inter angusti Apennini montis interceptum delendum esse, aut fo dus sempiternum cum Romanis feriendum. Sic enir futurum, vt vel ingenti clade Romanorum vis frange retur; aut libertate vitaq; à Samnitib. accepta Roman fidem amicitiamque colerent sempiternam.

[a] Seneca, lib. de clementia. Dio. lib. 55.

Con

onuersiones autem Rerumpublicarum sæpius ac-
unt in angusta ciuitate quã in maximis imperiis: qa ci-
paucitas facile diuiditur ac scinditur in partes: ingẽs
e ciuium multitudo non item: quia potentissimos
r ac infimos, multi ciuium ordines interiecti sunt, &
entium & mediocrium, bonorum item ac improbo-
u, senum ac iuniorum, qui extrema simul coniungũt,
in plures factiones abeunt: quod si plures duab. fue-
it, tertia factio duas amicitia copulabit, aut cum altera
ociata alteram franget ac superabit. Itaq; plures vno
lo in Græcorum & Italorũ ciuitatibus cõuersiones,
m multis ætatibus in hoc vel Hispanorum imperio
emorantur. Neq; n. dubitandum est, quin extrema
m ipsa dissideant, nisi mediorum concordia coniũ-
tur: quippe sceleratis aduersus bonos sempiternum
dum futurum sit, tenuibus aduersus locupletes, nisi
diocrium hominum coniugatione secum ipsi & cum
publica copulentur. Quinetiã vnius fluminis ac va-
m ædificiis interuallum ciues ab amicitia sępe diuel-
taque Iosephus Mauritaniæ ac Fessarum princeps ex
bus oppidis interuallo à se inuicem disiunctis vnam
nque maximam Fessarum vrbẽ continuatis ædificiis
fecit: in quo sane prudentissimi principis laudem est
ecutus; quia non solum ædes ædibus, ac mœnib. mœ-
, verumetiam animos ciuium incredibili odio flagrã-
, ac perpetuis bellis diuisos, amicitia sempiterna de-
xit. Id ipsum quoq; Clazomeniis accidit, vt cũ altera
rs vrbis in cõtinente, altera pars esset in insula, semper
sulanis cũ cæteris ciuib. discordiæ ac bella intercede-
nt: vt Atheniensibus qui in Piræo, cum iis qui incole-
nt editiorem vrbis locum, quem ipsi *Astu* vocabant,
m diu dissidia ac discessiones intercesserũt, quoad Pe-
cles muris longissimis portum vrbi cõiunxisset. Eandẽ
b causam grauissimæ seditiones vrbanis ciuibus Vene-
rum cum nautis intercesserãt, & quæ ciuitatem in ex-
emum discrimẽ deduxerant, nisi Petri Lauretani sum-
a virtus & grauitas motus composuisset.

Fit

Fit autem sæpissime, vt propter ciuiles discord publicæ conuersio sequatur: si princeps aliquis fir ciuitatem cædibus ciuium exhaustam, vel ciues i ctantes repente oppresserit: vt quidem Angli sæ los secum dissidentes fregerunt. Item Fessarum pr Tessam vrbem ciuili sanguine exhaustam facile si Item maiorum nostrorum memoria Philippus I gundiorum princeps, Bouinas ac Dinam ciuitates tantum fluminis interuallo seiunctas, cum se n bellis diu attriuissent, imperii sui finibus adiunxi tamen antea superare nulla vi potuerat. Consimi præses Thunarum ac Telesinæ prouinciæ regem se cum Mauritaniæ reges inter se de summa rerum c derent. Et Lachares Atheniensium dominatum pauit, cum ciuili discordia Rempublicam confl perspexisset. Quinetiã Romanis in media vrbe pug tibus, seruorum & exsulum manus in Capitolium sit, nec nisi summa vi deiici, nec vlla re facilius Ro ad concordiam cogi, quam ab hoste arcem occupa potuerunt.

Sunt igitur periculosissimæ ciuitatib. discordiæ les, si nulla cum finitimis principib. societas interce quia prius hostis ciues inter se dissidentes opprimit, succuri possit. Cum igitur nec montium prærupto immanis altitudo, nec maris immensa profunditas, locorum desertissimæ solitudines, nec substructio moles ingentes, nec hostium innumerabilis multitu regnandi cupiditatem coercere possit: quomodo à fi timis hostibus, si mutuis armis cadant, abstineretur que ideo magis metuendum, quo fuerint angust imperii fines, vt Lucensium, Geneuatum, Rhagusio quorum imperia vnius vrbis ambitu, & angustissi regionibus continentur: vt qui vrbe potiatur, statum uitatis euertere possit: at vbi longe lateque imperia p tent, vbi plurimæ arces, vrbes, prouinciæ, regiones, m tuis auxiliis consociantur, vnius vrbis euersionem aut uinciæ direptionem non sequitur Reipubl. occasus.

Ho

c tamen habet singulare monarchia, quod rege Singulare monarchię.
stat imperium tamen: at in popularibus & opti-
n imperiis, si sedes imperii, in qua optimates aut
us iura maiestatis tuetur, capta fuerit ab hostibus,
n est de Republica. Cum enim Romani Capuam
ent, secundo bello Punico, cætera Campanorum
a deditionem fecerunt. Ita quoque Senarum vrbe
gnata, Cosma Florentinorum Duce, secuta est im-
uersio: neq; enim multo post arces omnes & op-
n hostium potestatem venerunt. Rex autē captus,
ecibus, aut pretio liberatur, aut proximus quisque
perium vocatur: ac fit interdum, vt princeps impe-
dere, ac priuatus viuere malit, quam subditos tri-
vrgere. Et quidem nulla res æque terruit Carolum Francisci regis captiui propositum.
peratorem, quam quod Franciscus I. rex Francorū
rauit se, si oblatas pacis cōditiones repudiaret, im-
n Galliarum Francisco filio daturum. Tametsi e-
ali, Angli, Hispani, Belgæ, Veneti, ac Pontifex ipse
nus, vna cum Carolo Burbonio magistro militum,
ncorum & huius imperii exitium societatem co-
, ac nostras legiones ad Papiam fugassent, Regem
ue ac nobilitatis decus in Hispaniam abduxissent,
ium tamen Francorum saluum & incolume stetit,
usus est hostium exercitus in Galliam penetrare;
iuium proborum cum Carolo Burbonio victore
rata manus vllam attulit Reipublicæ conuersio-
at ne motus quidem vllos excitauit: quippe intelli-
nt hoc imperium firmissimis legibus ac moribus
uis quasi ædificium artificiosissime ac pene inuio-
materia coagmentatū, stare, nec nisi difficilime vi
na concuti posse. At ciuitates nonnullas videmus,
nale sibi cohærere, vt leuissimo impulsu ruituræ vi-
tur.

eq; tamen vllum est imperium quod temporis diu-
itate non conuertatur, ac tandem aliquando euer-
.Sed beatior est eorum conditio, qui conuersiones
ramuis partem & obitum minus sentiunt: vt de Re-

publica Venetorum diximus, quæ ab vnius domin
ne ad omnes, ab his ad paucos ita peruenit, vt cõu
nes illas nemo percepisse videatur. Aliud item e
plum habemus de imperio Germanorum, quod
rolo Magno constitutum, & ad posteros eius dela
vnius dominatu tam diu stetit, quoad excisa Caro
pe Imperatores principum suffragio creari cœperu
cum potestate abuterentur, placuit imperandi le
conditiones principibus definire: ex quo sensim m
chia dilabi, ac optimatum potestas confirmari cœp
nisi Austriacæ gentis illustrissimæ principes vndeci
rum gestarum gloria clarissimi, quasi iure success
dum alius alium, se vivo, Imperatorem designari c
imperii Germanici maiestatem quodammodo tu
tur, iampridem Imperatores Ducibus Venetorum
res, atque haud scio an inferiores fuissent. Eadem c
sio contigit Polonis, post Iagellonis gentem à stirp
stinctam: & Danis, cum Christiernum regē subditi
liassent, ac imperium certis legibus & conditionib
endum iuratò fratri dedissent. Hunc Fridericus filiu
cepit, qui iisdem legibus quibus pater iura maiestat
optimatibus diuisit. Nec dubium est quin summum
perium adepturi sint optimates, si Fridericus sine lil
moriatur. Tametsi enim Hungari, Bohemi, Polon
ac Dani, creandorum regū ius habeant, fere tamen
rentes ad futurum imperium designant liberos, qui
maiestatis multo melius tueri solent, quam peregri

Conuersio imperii Germanorum ad optimates.

Ac siquidem imperium à proauis ad pronepotes
cessorio iure peruenerit, paulatim ab optimatibus ac
ges iura maiestatis redeunt; quæ conuersio & facili
& Reipublicæ salutaris. Sic enim Casimirus magnus
Polonorum, à proauis imperium adeptus, iura maie
tis fortiter tuebatur: sed eo sine prole mortuo, Pol
Ludouicum Hungariæ regem Casimiri propinquum
sceptra quidem Poloniæ capessenda accersiuerunt,
maiestate plurimum diminuta: ac multo magis post l
douici sine mascula prole occasum, cuius filium Iage

niæ Dux cum regno Poloniæ ſuſcepit. Huius po-
rincipes ducentos amplius annos imperium quaſi
ſorio iure ad ſe delatum ſuſceperunt, ac monar-
ura diligenter coluerunt, quouſque Sigiſmundus
ſtus regnum liberis ac propinquis maſculis orba-
eliquiſſet. Tunc populus ad Henricum Caroli IX.
orum regis fratrem imperium detulit, ſed iis legi-
t potius princeps quam rex eſſe videretur. Et qui-
um Metim, vna cum Duce ac Pontifice Lingonũ,
atos Polonorum excipiendos miſſus eſſem; ac Lu-
n vna cum legatis reuerſus, de imperandi legibus
didiciſſem, ſumma fuit, ſenatum Poloniæ regi fu-
conditiones imperandi duriores daturum fuiſſe, ſi
orũ principũ ſalua dignitate id fieri potuiſſet. Ad
igitur modum iura maieſtatis ab vnius dominatu
ptimates, ab his ad populũ redeunt, niſi monarchiæ
immutabiles ferantur: vt in Põtificis maximi crea-
, cuius maieſtas non eſt à collegio pontificum acci-
c item ſacræ militiæ Magiſtri poteſtas ab equitum
gio imminuta; quia ſuis legibus nituntur. Ac tam-
ollegium pontificum, mortuo Pontifice max. Iulio
oteſtatem futuri pontificis imminuere decreuiſſet,
ominus tamen Leo Pontifex à Iulio quodammo-
eſignatus, cæteris omnibus auguſtior viſus eſt.
Nihil autem periculo propius, quam rege ſine liberis
tuo vnũ aliquẽ exſiſtere qui opib. ac potentia cæte-
ræſtet, eoq; magis, ſi regnandi cupidus fuerit. Neque
n dubium eſt, quin dominatum cæteris principibus,
oſſit, eripiat: vt quidem Hugo Capetus, intermortua
roli Magni ſtirpe, cum præfectus Prætorio opibus &
tia plurimũ valeret, Carolum Lotharingiæ Ducem,
vnus cum Othone filio ex omnibus Caroli Magni
otib. reſtabat, de imperio deiecit: id quod Othoma-
principibus metuendum eſt, qui tametſi habent Tu-
anos, Ebranes, Michaelitas, ſuæ gentis ac nominis
ncipes; nihilominus tamen ſi Othomanorum fami-
penitus intereat, verendum eſt, vt qui plus opibus &

gratia possit inter Prætorianos milites, de imperio dimicaturus sit; ac principibus qui minus potentia valent dominatum erepturus: quod maximos bellorum ciuilium motus in Oriente excitaret; propter eam quam de Othomanorum virtute & imperandi maiestate opinionem populi conceperunt. Memorabile exemplum habemus de conuersione imperii Lacedęmoniorum. Nam fuso ac fugato Cleomene rege ab Antigono, Spartiatarum populus summo imperio tres annos præfuit; sed cū allatum esset, Cleomenem regem in Ægypto cæsum fuisse, ex Ephoris quinque à populo creatis, duo, arreptis armis, tres collegas sacrificantes occiderunt: deinde populus Agesipolim regiæ stirpis Heraclidarum suffragio regem creauit. Sed cum ante Cleomenē duo reges creari consueuissent, Lycurgus nouus homo ereptis pecuniis suffragiis, rex etiam à populo creatus est, Chilone regiæ stirpis propter inopiam à petitione diadematis summoto: qui tantam suo generi ac dignitati contumeliam illatam ferre cum non posset, magistratus omnes interfecit. Ita Lycurgus qui cædem euaserat, solus dominatum tenuit, cum Heraclidarum gentem pene deleuisset. Atque hæc de rerumpublicarum interitu & conuersionibus dicta sint; quæ præuideri possint, necne, disserendū nobis videtur.

An Rerumpublicarum conuersiones prospici possint. CAP. II.

QVONIAM Theologorum ac Philosophorum omnium decretis constat, res humanas nec præcipiti casu, nec fortunæ temeritate ferri, consequens est, Rerumpublicarum interitus & conuersiones à Deo, vel à natura, vel ab hominum arbitrio ac voluntate pēdere: id est, à diuina potestate, nullis interiectis causis, aut ab ipsa naturalium causarū & effectionum serie ac consecutione, sic aptata, & ab immortali Deo colligata, vt prima extremis, media vtrisq;, omnia omnibus inuiolabili nexu cohæreant; quam Plato ex Homeri sententia catenam aureā: id est, σειρὰν χρυσῆν, Zeno *fatum*, cæteri Stoici *pro-*

In Theæteto.

ipronœam, Auguſtus, Panætium (opinor) & Senecam ſecutus, *Deum* appellauit. Grauiter autem ab iis peccatur, qui naturam Deo mutant, quaſi Deus naturę legib⁹ obligaretur, vt Iouem fabulæ ferunt Adraſtiæ decretis teneri. Recte tamen Auguſtinus, qui fatum aut nullum eſſe, aut Deum ipſum fatum eſſe ſcripſit: quia nihil conſtans, nihil firmum, nihil immutabile præter Deum. Ea vero quæ Dei munere & conceſſu tributa eſt hominum generi voluntas, Hebræorum & Theologorum doctorum conſenſione libera eſt, & omni neceſſitate [a] ſoluta; nam ſi noſtrarum voluntatum cœleſtes quædam ſint & appetitionum cauſæ neceſſariæ, non ſolum humana voluntas libera non ſit, ſed ne voluntas quidem ſit: & inepte velle dicatur, quem vlla vis cogat. Ab hac igitur Stoicorum ac fatalium hominum inerti atque ignaua diſciplina, Poſidonius [b] ipſe Stoicorum ſuæ ætatis princeps iampridem, & optimi quique tum philoſophi, tum etiam peritiores theologi, procul diſceſſerunt. Quin etiam Philippus Melanchthon, qui pro ſeruili voluntate acerrime propugnauit, liberas hominũ voluntates in actionibus humanis ac ciuilibus eſſe confitetur?

a *ſic Moyſes Maymo in epiſtola aduerſus Aſtrolog.*

b *Galen. in libris, De placitis Hippo. & Plat.*

Cum autem humana voluntas tam varia ſit, tamque ſui diſſimilis. vt nihil ex ea cõſtituere poſſis, quod ad Rerumpublicarum euerſiones aut cõuerſiones accommodari queat, nihil eo de genere definiemus. Quæ autem diuinis conſiliis geruntur, maxima parte abdita ſunt humanis cogitationibus, & hominum ſenſibus omnino retruſa; niſi Deus opt. max. vates quoſdam eximiæ integritatis ac ſanctitatis ſingulari munere afflauerit, vt veteres quondam Hebræos, qui certiſſimis oraculis multarum ciuitatum & imperiorum conuerſiones ac interitus prodiderunt, experientia ipſa poſteritati comprobatos. Rarius autem diuina potentia ſeſe exſerit ſine cauſarum interiectione: idque non ſine impetu maximo ac inopinata vi facit: vt cum ciuitates quinque Sodomorum incendio mirabili ac flammis vltricibus in vrbes delapſis vno perdidit & eodem momento; locum

etiam aquarum dulcium ac piscium affluentia plenis-
mum, teterrimo sapore sic mutauit, vt omni piscium g
neri pestifer sit ac lethalis: ipsam v. tellurē vberrimæ f
tilitatis, cinerib. ac putido sulphure ita conspersit, vt n
salutarib. plantis vllum nec frugib. locum in ea regio
reliquisse videatur. Ita quoq; Buram & Helicen ciuitat
Græcorum tanta voragine aquarum ac tam repente o
ruit, vt etiam ii qui ex vrbibus in naues conscenderet
mirabili aquarum insurgentium vi à portu prohibiti
mnes inundarentur. Consimili vltione diuinitus illa
tres ac viginti vrbes Italiæ immanis terrarum hiatus vr
hausit momento, vbi postea Pontinæ paludes exunda
runt. Item duodecim vrbes Asiæ terris descendentib. &
labes derepente dicitur absorbuisse.

Cum igitur humana voluntas libera sit ac varia, sen
perque sui dissimilis; diuina vero occulta & abdita: rest
naturæ vis, quæ nec penitus obscura est, & constan
quodam causarum ac effectionum tenore moderata c
sum tenet. Causas autem cohibentes in se efficientia
naturalem, quæ multę ac variæ sunt, nō ciuiles dicimu
quas proxime sequitur conuersio vel occasus ciuitatum
vt, cum nulla benefactis præmia proponuntur, nul
supplicia peccatis, quis huiusmodi Rempublicam bre
nesciat interituram? omnium enim causarum nulla ce
tior, nulla grauior, nulla denique ab obitu ciuitatis pro
pius abest, quam ista: sed causas cœlestes naturæ vi qu
dam manantes inquirimus: tametsi iuuat omnes intue
ri ac prospicere. Et quemadmodum hominem alite
pictor, aliter medicus; & animum aliter physicus, alite
theolog9 contemplatur; sic quoque Rerumpublicarum
conuersiones aliter politicus, aliter astrologus, alite
theologus diiudicat. Politicus in ciuitatis euersion
principis iniurias, magistratuum sordes, legum iniqui
tatem accusat: Astrologus cœlestium syderum vim & ef
ficientiam contemplatur, vnde varios animorum mo
tus hominibus ad res nouandas ingenerari putat: theo
logus vero pestes omnes, bella, frugum sterilitatem, ci
uita

..rum denique ac populorum interitus [a], à diuini nu-
..is & religionum contemtu manare constanter affir-
..,ob idque Deum irasci, sapientissimos quosque ma-
..at' in stuporē agere, ac sua sydera in principes arma-
..habet suas quisque causas, quarum ope & concursu
..tatis interitum fore sapiens auguratur.

Nam in eo q̃plurimos magno errore labi videmus,
..syderum scientia ac peruestigatione Dei præpoten-
..maiestati quicquam detrahi putant: quæ tamen ex
..clarius elucescit, cum adiumento causarum cœlestiū
..iunt, quam si ab ipsius Dei manu ac potestate, nulla
..eriecta causa, gererentur. Quis autem cœlestium
..porum vim & effectionem in vniuersa natura admi-
..bilem non sentit? non propterea tamen vlla naturæ
..cessitas facit, quoniam ab immortali Deo coerceri ac
..ineri possit: quippe qui naturæ legibus, quas ipse ius-
.., solutus est: non quidem à senatu aut à populo, sed à
..pso, qui maximus est, nec quicquam nisi quod rectum
.. iustum sit, efficere potest; quia optimus: & perennem
..pulorum omnium curam [b], sed tamen securam gerit;
..uia maximus est. At cum omnia quæ ortus sui princi-
..um habuerunt, fluxam quoque habeant ac dissolubi-
..m naturam, vt certissima minimeque dubia demon-
..ratione perspicuum [c] sit: consequens est etiam non
..uitates modo, verumetiam omnia quæ post originis
..uæ primordia seculis innumerabilibus floruerunt, tan-
..em aliquando casura. Ac tametsi Plato philosopho-
..um princeps, nec ratos orbium cursus, nec cœlestium
..orporum vim ac naturam, quæ tunc densissima caligi-
..ne ac obscurissimis nubibus obtegebatur, percepisset [d];
..cum Reipublicæ formam præclara mentis agitatione ta-
..em sibi finxisset, vt sempiterna fore videretur, si à legi-
..bus & institutis non aberraret: nihilominus tamen in-
..terituram affirmauit: quippe qui in clarissima luce pro-
..spiceret ludibria rerum omniū; quæ vt oriuntur, sic etiā
..aboriri necesse est; nec quidquam firmum aut stabile es-
..se, præter rerum omnium parentem; tametsi Sophocles

a *Psalm. 107. Leuit. c. postremo. Iob. cap. 12.*

b *Esa. cap. 19.* Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrius: hereditas autem mea Israel.

c *Plato in Timæo, in Phædone. Aristot. li. 1. de cœlo. Esa. c. 43. 45. Psalm. 90.* primus fui, & nouissimus ero.

d *Plato scientiam syderum* φορὰν εἰς βάθος *appellauit. nam Soli Lunam proxime subiun...*

a Soli Dii senectam non sentiunt, nec mortem.

de toto genere Deorum scripserit[a], μόνοις ἐ γίνεται (γῆρας, οὐδὲ μὴ θανεῖν ποτε. Quæ cum ita sint, nulla tam ciara instituta, nullę tā sanctę leges, quę ab obitu ce mo respublicas vindicare possint. Quibus argum Secundus philosophus Stoicæ familię Pompeium cladem Pharsalicam fractum & desperatum erexit.

Nec propterea, qui causarum in natura seriem a uitatum conuersiones & occasus prinere putant, h. tem hominis voluntate libera spoliatā, ac multo m ꝑpotentem Deum fati necessitate deuinciunt. Nor antecedentib. causis omnia conserte contexteq; fie dicarem[9], cum diuina potestate natura ipsa cohibe. Quamobrem sæpe videmus stirpes & animantia, q tos vitæ fines habēt, vi extrinsecus illata; terminos natura pepigit anteuertere, ac ciuitas q̄ per natura cuisset interire. De hominum genere in sacris literis sæpissime [b] testatum habemus, eos qui integritate ac tutib. cæteris præluxerint, vitæ suæ terminos diutis prorogaturos; consceleratos v. vitæ suæ cursum breu habituros, ac celerrimum exitiū sibiipsis illaturos. bus constat, certos esse terminos vitæ cuiusque ab im tali Deo fixos, qui scelere breuius contrahi, virtute l gius proferri possint. Ita quoque imperia suos hab ortus, sua incrementa, status, conuersiones, occasus: c do tamen conuersionis cuiusque momenta futura quando moriendi dies finitus, nulla disciplina perce aut cognitum videmus. Quod enim Plato imperia t ruitura scripsit, cum modulationis suauitas & concer periret, leuius est quam vt refelli debeat: hæc tamen loco. Plerique ciuitatum conuersiones ab errantiun inerrantium syderum vi ac potestate petendas esse pu runt; sed res ipsa difficultatem habet infinitam; quæ t tassis explicari posset, si Rerumpublicarum eadem e quæ rerum omnium origo à natura petita.

b Exodi c. 19. Leuit. c. postre. Deut. 6. ... fine capitis. Iob. c. 12. Samuel. cap. 2. lib. 1. & 2. ... 3.

Iam vero si status aut obitus ciuitatum ab illis sem ternis ignibus eorumque mutuo concursu ac traiect nil

...is penderent, nulla tamen certa disciplina tradi aut ...ipi possent; cum tanta sit eorum, qui syderum vim ...iumque cœlestium cursus notarunt, varietas & incō...tia, vt eandem stellam alius recto, alius auerso cursu ...i eodem momento scripserit; quæ tamen in cœlo sta...s ac immobilis conspiceretur: vt sua ipsi temeritate ...ellantur, qui stellarum vim in ciuitates, quidque ad ...amlibet multos annos effecturæ sint, sine errore præ...ere se posse iactant. At ne in ipso quidem Lunæ cursu, ... minus habet obscuritatis, dogmatum suorum con...ntiam ac conuenientiam tueri potuerunt. Certe Leo...ius, qui Alphonsi decreta secutus est, superiorum pla...arum concursus altero post mense prodidit, quam in ...lo apparuissent. Errores Astrologorum.

...Ac tametsi Ger. Mercator, ex retroactis ætatib. Solis ac ...næ deliquia q̃dam à maiorib. prodita notauerit, vt ra...nē vniuersi tēporis à mundi conditu certius meliusq; ...licaret; nihilominus tamen eius obseruationes ruinā ...nantur. Posuit enim, Solem in ipsius mundi originib⁹ ...onem tenuisse, Iulium Maternum nulla probabili ra...ne secutus. Arabes vero ac cæteri Astrologi, Solem in ...iete fuisse putant. Vtriq; tamen aberrant à scopo; al...ri quidem quarta circuli parte, alteri dimidia: siquidē ...iugo Solem positum initio fuisse, non modo antiquis...nis populorum omnium morib. ac institutis, verum...iam diuinissimis testimoniis testatum habemus; quib. ...sta dies collectionis frugum extremis[a] anni diebus co...iubetur: scilicet die secunda & vigesima mensis septi...i, quem ante migrationem ex Ægypto primum fuisse ...loyses diserte scripsit[b]. Id autem sæpi⁹ ab eo, quo min⁹ ...mbigeretur repetitum legimus. cum enim diem festum ...bib, id est, *culmorum* quem Græci πεντηκοστὴν vocant, coli ...ssisset, subiecit[c] hæc verba, וחג האסיף תקופת חשנה, id ...t, *Et festum collectionis frugum vertente anno.* At extre...num superioris anni momentum, sequentis initium ...t, vt Orus Apollo veteres Ægyptios annum significas...scribit, dracone in orbem circumacto. Iosephus[d] au-

a Exodi. ca. 23. v. 16.

b Exod. c. 12. v. 2.

c Exod. c. 34. v. 22.

d cap. 3. lib. 2. Antiquit.

tem optimus antiquitatis interpres, mentem *Abib*, c
Chaldæis *Nisan*, nobis vero antea *Martius*, nunc *Apr*
ordine primum fuisse tradit, propter adeptam libert
excussa Ægyptiorum seruitute: mésem autem qui Cl
dæis *Ethanim*, Hebræis *Tisri* dicebatur, is erat Octob
natura primum; qui postea incidit in Septembrem. H
non modo Iosephus, verumetiam omnes fere Hebræ
rum magistri, Eleazar [a] inquam, Abraham [b] Ezrę F. Ion
thas Chaldæus interpres [c], ac cæteri fere omnes id con
mant. quod quia magnum pondus habet ad Rerump
blicarũ euersiones diiudicãdas, planius explicandũ no
est. Schola vetus Israelitarũ libros Moysis de Originib
Autummo auspicatur: ac Samuel antiquissimus Heb
orum magister, primam *Tecupham* seu conuersionem
nuam, in autumni æquinoctio statuit. quibus planum
antiquissimæ gentis dogmata & instituta cum lege di
na congruere ac conuenire.

Eadem fuit de anni principio disciplina veterum Æ
gyptiorum & Chaldæorum; à quibus artes quæ Math
maticæ dicuntur, non modo originem acceperunt, s
etiã ab iisdem ad omnes populos dimanarunt. Sic Iuli
Firmicus tradit, Ægyptios à maioribus acceptum pos
ritati tradidisse, Solem in extrema parte libræ initio po
tum fuisse. Eadem fuit Indorum sententia, qui adh
Solis & Lunæ cultores sunt; vt Hispani prodiderunt. A
tametsi Græcorum annus à solstitio æstiuo initium h
beret, nihilominus tamen Asiatici Olympiadas & an
caput ab autumno incipiebant. Quin etiam Romani a
vltima antiquitatis memoria ab idib. Septembris me
sem auspicabãtur: *lex*, inquit Liuius [d], *vetusta est, & pris
scripta literis, vt, qui Prætor maximus sit, idibus Septemb.
clauum pangat.* clauum hunc Festus *annalem* appellat [e], *q
quotannis*, inquit, *figebatur in dextra parte Capitolii, vt p
eos clauos numerus colligeretur annorum.* Augustus etia
ludos Olympicos Septembri mense instituit. Ac tame
si astrologi nouam anni rationem à Moyse traditam (
cæteri fere populi) sequantur, & à sectione verna i

a in Genesim.
b in c.7. Danielis.
c li. 1. Reg. cap. 8. v. 2.
d lib. 7.
e in verbo, Clauus annalis.

nt, nihilominus cœlestium conuersionum tabulas
Ægyptiis & Chaldæis acceptas ordiuntur ab autu-
lectione.
tę antiquitates, totq; ac taliũ virorũ auctoritas, tãetsi
tis pspicuam ac minime dubiã efficiunt, nihilomin⁹
natura nos eo deducit, vt ab autũno mundi origines
isse cõfiteamur. Nã si dem⁹, id ꝙ necesse est, hominẽ
nmortali Deo, ac cætera quoq; animantia eo statu
ta fuisse, vt nutricib. nõ egerent: necesse est omni a-
atium generi, atq; in primis homini fruges maturas,
bores fructib. ad vescendum graues, & ad intuendũ
ndas, vt est in libris [b] sacris Originum, inq; hortis a-
nissimis consitas fuisse: quod fieri nullo modo po-
nisi mundus autumno ineunte cõditus sit; quoniam
a Iordanem creatus[c] est Adamus, vbi fruges vere spi-
nondum exseruerunt: est n. mensis *Abib* dictus, quia
ges vere nouo illis in locis in culmos exsurgũt; arbo-
v. vix effloruerunt. neq; n. naturæ lex est ab orbe cõ-
, nec temperies veris & autumni mutata. Quamo-
m & Plutarch. in Symposiacis, cum quæreret oua sint
bus priora necne, definit aues prius esse procreatas,
uæcunque maximo sinu mundi continentur, omni-
suis partibus absoluta fuisse; alioqui si Deus hominẽ
ientem, si vitulos pro bobus, si oua pro auibus, pro-
asset; nutrices quóque ad lactandum, & aues ad oua
ubanda creare oportuisset. quę si absurda sunt & ridi-
a, & illa ex quibus hæc sequuntur, absurda videri ne-
se est; scilicet veris initio mundum conditum, & vir-
lta pro arboribus fructiferis, & cætera denique incoa-
nec perfectionem assecuta fuisse.
Ex quib. planũ fit, eos errare grauiter qui vltima mũdi
incipia à verna sectione; ac diem ipsum à meridie re-
tentes, tum sacras literas, tum etiam antiquissimam
dorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, & Latinorũ me-
oriã inanibus coniecturis abolere conantur: quia sci-
cet frigora sequantur autumnum; veriti, opinor, ne A-
mi infantis nuditas algeret. Cum igitur astrologi falsa,
hi quoq; cœlestium conuersionũ principia, posuerint,

a Ptolema. in lib mag. a on. struct.
Alphõ. tabula.
b Genes. c. 2.
c Genes. c. 2.

ac summopere inter se de syderum ac stellarũ cursu
deant, nihil de rebus humanis & ciuitatum interi
stanter tradere possunt. Quanquam perridiculum e
bium conditione Rerumpublicarum origines & c
siones metiri, quam illi faciunt: quinetiam iactis substru
num fundamentis, de casib. futuris ædium, de ince
de ruina temere affirmant; quod certe ab insania &
re proxime abest: quasi naturæ constantissimus or
humana leuitate, & orbium cœlestium vis ab opifi
latomi arbitrio penderet. legibus [a] quidem cauetu
um exustarum æstimationem ab ætatibus fieri oportere: sic
in exemplari Hetruscorum legitur; tametsi Cuiaci
tiquarum lectionum diligentissimus interpres, ec
sectam sequitur, qui QVANTITATIBVS legendum p
Sed hac ratione marmoreas ædes angustissimas vili
stimari oporteret capacibus horreis, luto ac materi
tri constructis. At Vitruuius & architecti omnes ex
um exustarum ætatibus (nisi parietes lateritii fue
hos enim Plini⁹ *æternos*, si ad perpendiculum eriga
appellauit) accepti damni æstimationem inire solet
ad Vitruuium [b] & architectos, talium quæstionum
bitria referamus.

Quod autẽ ab ædificiorũ & vrbium fundament
imperii statu, qualis futur⁹ sit, iudicari putant opor
refutatione min⁹ egeret, nisi M. Varro, quem Tulli⁹
cos ac Latinos omnes eruditione superasse scribit,
runtium Firmianum iussisset horoscopum vrbis R
explicare: sic enim Plutarchus & Antimachus L
tradunt. Is igitur causas ex progressu Reipublicæ, &
recessiones ex consequentibus comparans, leuissim
inanibus coniecturis tradit, iacta fuisse vrbis fundam
anno tertio sextæ Olympiadis, ad X. Cal. Maias, sub
ram à Meridie tertiam, Saturno, Marte, ac Venere S
pionem, Ioue Pisces, Sole Taurum, Luna iugum, G
nis cœli medium occupantibus, oriente Virgine. A
huius thematis cardines præcipui ad Mercurium p
ne

a l. domos, de legat 1.
b Vitruuius li. 2 ca. 8. Non n. quæ fuerunt molli cæmento subtili facie venustatis non eas esse possunt in vetustate non ruinosæ. Itaque cũ arbitria cõmunium parietum sumuntur, non æstimant eos quanti facti fuerint, sed cum ex tabulis inueniunt eorum locationes, pretio præteritorũ annorum singulorum deducunt octogesimas, & ita ex reliqua summa partem reddi iubent pro iis parietibus, sententiamque pronunciant, eos non posse plus quam annos octoginta durare. De latericiis vero dummodo ad perpendiculum sint stantes, nihil deducitur, sed quanti fuerint olim facti, tanti esse semper [illegible]

t, & hominum studiosorum mercaturæ, Philoso-
literarum denique omnium, thesis illa cœlestis no-
ræ se ferat, qui fieri potest, vt in Romanos morta-
omnium bellicosissimos homines ista conueniat?
nquam Taruntius pudendo errore lapsus est, qui
1 orbium cœlestium cum natura discrepantem, po-
d est, Solem Veneri ἀντικείμενον & plane oppositũ;
tamen Venus à Sole quam longissime discedit, ad
num octo & quadraginta partibus abest, quod qui-
excusandum, & μνημονικὸν ἁμάρτημα venia dignũ vi-
tur, si aliud agenti excidisset, vt Augerio Ferrerio
dit; qui in libro de iudiciis planetarum Mercurium
eri, & vtrunque Soli opposuit: quod per naturam
non potest: cum Mercurius à Sole partibus triginta
quam discedat. Tametsi Io. Picus Mirandulæ prin-
ex hac motuum cœlestium demonstratione Iuliũ
ernum falso coarguit, quod Solem in Ortu, Mercu-
vero in decima domo collocaret: *quod*, inquit, *fieri
potest, nisi Sol à Mercurio absit circuli quadrante*: nec ani-
uertit globum ad Aquilones ita constitui posse, vt
orient e, Mercurius meridianum, imo duabus ante
idiem horis decimum domicilium attingat? nec ta-
à Sole Mercurius triginta partib. absit. At Plutarc.
bit, Antimachũ Lyrium testatum reliquisse, Solẽ lu-
e defectum; quẽ tamen circuli diametro à Luna ab-
e tradit. Illud etiam falsum, quod Solis ingressum in
uri signum XXI. die April. contigisse tradit Taruntius;
diem tertium ante Cal. Maii Taurus illa ætate oc-
aret. Quanquam Lucas Gauricus, qui clarissimarum
ium themata cœlestia collegit, toto cœlo discrepat à
untii proposito themate. Is enim iugum (vt Manli-
in Oriente ponit. Sed de rebus omnibus absurdissi-
nulla est absurdior, quam vrbium euersione ciuita-
nteritum metiri; cum superius demonstratum sit, sal-
ciuitate vrbem sæpius euerti ac solo æquari; vt de Car-
gine docuimus: & saluis mœnibus ac ædificiis Rem-
plicam sæpius interire.

Ni-

Nihilo sanior est Hieronymus Cardanus; qui
dita & retrusa subtilius q̃ cæteri tractaret, & adm
tatē sui apud imperitos earū rerum excitaret, ma
ciuitatum ac imperiorum origines & increment
ab ea stella quæ extremā caudā Helices occupat
vrbi Romæ nascenti verticalem fuisse tradit: in
manum imperium Constantinopolim, post in G
hinc in Germaniam eiusdem stellæ beneficio d
Quæ tametsi ab homine leuissimo prodita fueri
tamen cœlestium ignari homines mirantur. Hæ
refellenda nobis sunt. Nā cum intelligeret extren
lam Helices populis omnib. fieri quotidie vertical
pendicularem vero iis tantum qui subiecti sunt c
quem ea stella describit: Cardanus subiecit, vertica
oportere cum Sol meridianum circulū attingit:
statu fuisse putat, cum Romulus creator Vrbis f
menta iaceret. Id autem per naturā fieri non po
scilicet extrema Vrsę maioris eadem hora, id est m
na, cum Sole verticularem circulum attingeret. C
nim ea stella nunc posita sit in xxi. parte Virginis,
tione motus octaui orbis, necesse est in xix. parte
nis extitisse, cum vrbis fundamenta substrueventu
lem vero in xix. parte Arietis, vt Solis antecession
clarant. Aberat igitur stella triente circuli, ac vigint
tibus à verticali, cum in eodem signo, & eadē par
qua Sol, esse debuisset; si vera sit Cardani doctrin
tamen cum sciret eandem stellā multis oppidis na
tibus iam ab orbe condito verticalem fuisse, & qu
Sole meridiano, præoccupatione vsus adiecit, vni
monarchiam deberi: sed cur potius Romanis, à qu
vertice duob. gradibus abest, quā Scotorū piscator
qui Orcades accolunt, aut Noruegis, & cæteris ad A
lonem populis, quib. eadem stella non modo verti
est Sole meridiano ac mense Septembri, sed etiam
pendicularis? Illud etiam absurdius, quod ab extr
Helices imperium Constantinopolim delatum fu
cum mille circiter annos ante condita fuisset, quam

F

i sedes illic collocaretur. Iã vero vrbis illius horosco-
h ex bibliotheca Vaticana Lucas Gauricus descripsit,
uidã olim à Porphyrio literis proditum affirmant, sa-
nconstanter ac temere; cum Porphyrius [a] *mundum æ-
um esse accerrime tueretur: horoscopus autẽ vrbis præ se fert
um mundi* 5838. *Maio mense, die Lunæ, hora 2. M. 0. post or-
Solis*; vt quidem Gauricus ex Vaticano descripsit: cui
iicit hæc verba; *Subtrahe* 5200. *anni mundi, Byzantii
8. post Christum* 638. *Sole Taurum, Luna & Saturno Leo-
, Ioue ac Venere Cancrum, Marte & Mercurio Geminos in
u, Aquario cœli verticem occupantibus, feria secunda, post or-
Solis*. Aliud eiusdem vrbis thema cœleste Valens An-
thenus obseruasse dicitur, superiore tardius quadra-
ta momentis.

Illud v. perabsurdum, quod Gauricus Constantinopolim
nditã tradit anno Christi DCXXXVIII. trecentos annos
t mortẽ Porphyrii; quã tamẽ constat ante Christũ qn-
tos amplius annos floruisse: deinde captam à Turca-
exercitu putat anno Christi MCCCCXXX; cum tamen
ugnata ac direpta fuerit anno Christi MCCCCLII. A.
II. Cal. Iunii: quæ ante mille & octingentos annos à
llis capta fuerat, & in qua regnatum erat ab illis vsque
Clyarum Thraciæ regem, quemadmodum Polybius
ibit: quo tempore *Byzantium* dicebatur: ac rursus à
usania rege Lacedæmoniorum [b] bello Medico; item-
e ab Alcibiade [c] Atheniensium duce; post etiam à Se-
ro Imperatore triennium obsessa; expugnata, direpta,
solo penitus exæquata, reliquis ciuibus in seruitutem
ductis, & agro Perinthiis attributo circiter annum
hristi ducentesimum: nec multo post instaurata est,
à Constantino magno valde locupletata, cum illuc
perii sedem transtulisset: ac rursus ab exercitu Impe-
toris [d] Galieni crudelissime ferro ac flamma vastata,
ibus omnibus cæsis, aut in seruitutẽ redactis; nec ta-
en domicilium imperii Græcorũ esse desiit, quoad ite-
m Galli duce Balduino dominatum vrbis ac imperii
ræcorũ inuaserunt, à quib. anno post quinquagesimo
expul-

a *Ita Proculus discipulus tradit in Rem publ. Platonis.*

b *Thucydides.*

c *Plutarchus in Alcibiade.*

d *Dio Xiphilinus.*

expulsi fuere,ducibus Palæologis, qui recuperata be regnauerunt vsque ad Turcarum expugnatione Quæ imperii conuersiones, & vrbis ruinas ne attigi dem Gauricus nec Cardanus ipse suspicatus est:alio res tam absurdas ac secum dissidentes nũquam,opin scripsisset.

Sed cur huic stellæ,quã inepti quidã astrologi *Sat niam* esse putant,plus quã cæteris, tũ magnitudine t natura clariorib. tribuit?cur Regulũ maximam inen tium,cur Medusam,Spicam, Canem,Vulturem clari mas;cur deniq; stellas mille sexaginta (tot n. præter gas numerãtur)quib.Hebræorum mathematici trig sex addiderunt, ab orbis imperio summouet? Infin sim,si omnes omniũ errores in eo genere complecti lim:sed eos modò refellere placet,qui plus sapere sibi dẽtur:cuiusmodi est Petrus Alliacus Cardinalis.Is en Rerũpubl. ac religionũ, ortus,cõuersiones,obitus,à s periorum planetarum concursu pendere scribit. Ac n rum mihi visum est,quamobrẽ I. Picus Mirandulæ Pri ceps istius hominis errores sane pudendos in cœlestiu orbium doctrina pro certis & compertis demonstrati nib.habuerit. Cum enim post orbem conditum an centesimo decimo quinto, vsque ad annum Ch MCCCLXXXV.triginta sex Iouis & Saturni concu tradiderit,vix tamen vllus eo,quo decuit loco ac tẽpo describitur. Leupoldus, Alcabitius, Ptolemæus in ead quoq; sententia fuerunt: scilicet populorum migratio nes,bella, pestes, eluuiones,incẽdia,sterilitates,fugam inopiam & copiam à concursu planetarum ,ac potissi mum superiorum, Iouis inquam ac Saturni,pendere,eo que magis si Mars cum vtroque simul coniungatur.E quidem quoties concurrunt, sequuntur ea quæ etiam prudentissimos rapiunt in admirationem:tametsi null vis necessitatis hominum generi à cœlo impendet.

Sed quicquid illud est, Petrum Alliacum grauissim errare constat, qui congressus illos ab vltimo principio repetens, annorũ septem millia ab orbe condito fluxisse

puta

it, Alphonsi, Eusebii ac Bedæ secutus errores, quos nodo Hebræorum, sed etiam Christianorum om summa consensio non ita pridé repudiauit, cum ectũ est ex antiqua Bibliorũ interpretatione [a], mil- quingentos amplius annos peccatum fuisse. Itaque nis Hebræi rationem certiorem sequuntur: is enter Iosephum & Hebreæos recentiores mediam tioné amplexus est. Nã Iosephus annos CCCXLII. CLX à cæteris Hebræis dissentit. Ex hoc igitur colt, hunc annum, qui à Christo nato millesimus est, ingentesimus octogesimus tertius, quo Bodinus atino sermone scripsit, fuisse ab orbe cõdito quin- millesimũ quingentesimum trigesimum primum: l summũ 5550. Quare fallit Alliacus qui ante septé a annorum superiorum planetarum cõcursum po- nno post orbem cõdito trecentesimo ac vigesimo: tem mille ac ducentos annos ante conditam vnitatem contigisset. Idem etiam putat mundo nascé- ius ipse horoscopum describit, Cancrum in Ortu, Solem in Ariete (id quod antea falsum esse argutis ad assentiendum necessariis demonstrauimus) am ac Venerem in Tauro, Saturnum in Aquario, m in Piscibus, Martem in Scorpione, Mercurium, eminis: quæ cum orbium cœlestium motu ac natula pugnant: quod cuiq; propius intuenti, & ad hæc tempora subductis rationibus dirigenti planum est: mittam illud quod cum Solem in parte XIX. Arietis, curium in XV. Geminorum, collocauit, alterum ab ro sex & quinquaginta partibus seduxit repugnante ura, vt superius docuimus: scilicet Mercurium, cum gissime à Sole discedit, triginta tantũ circuli [b] partib. sse. Sed hoc sibi proposuerat, contra decus ac maie- em planetarum fore, si nascente mundo alibi quam o quemque solio & carpento collocaret: quæ impe- rum commenta leuiora sunt, & ab antiquitate aldæorum remotiora, quam vt refelli mereantur.

Quanto certius ac melius, qui ab his quas intuemur

a In Genesin. De ætatib lapsi sunt interpretes in numerorum notis.

b Ptolema lib. 12. magnæ constr.

planetarum traiectionibus & coniunctionibus ad it
recurrentes, antiquitatibus Hebræorum & Coperni
nimaduersionibus perspectis, de temporis retroać
Rerumpublicarum conuersionibus ac statu iudicat
tamen hac ratione iudicium vllum ab omni impie
ac temeritate remotum fieri possit. Neque vero
randum est, nisi forsitan innumerabilibus seculis, vt
planetæ superiores in prima parte Arietis concurr
ex quo quidem & Rerumpublicarum, & vniuersit
interitum à flammis cœlestib. futurum, arioli nostri
mere augurantur: tametsi trium superiorum congre
futurus est in parte IX. Arietis: quæ tamen cōiunctio
ra non est, id est, quæ nō per centra, sed per orbes pl
tarum fiat: vt neque anno sequenti, à Christo 1584. ta
etsi Mars vna cum Saturno in secunda parte Arietis
pulabitur, & in eodem signo Iupiter, sed ab illis duo
cim fere gradibus distabit: quæ coniugatio vix anno p
octingentesimo recurret.

Ad hunc modū licet, annales intuentem, cōuersion
ciuitatū literis ac posteritati mandare; & ex antecessio
bus cōsequentia iudicare; salua tamen Dei præpoten
maiestate, qui nullis naturæ legib. obligatur, ac ne s
q̃dem obligauit. In quo pleriq; grauiter peccant, q
lestiū orbium leges nullas esse putāt: cū tamē earū vi
potestas summa semper fuerit, non tantū in hæc quæ v
demus elementa, & in omne animantium genus, sed e
in eos qui belluarū vitā viuunt, vt est in sacris[a] literis; bo
nis tamen nihil omnino ab his metuendum. Nā ple
anno 1524. quo trium planetarū superiorum centra cō
iugata sunt in decima parte Pisciū, cæteris planetis cu
capite Draconis Aquarium aut Pisces, aquatica signa
occupantib. Certe quidem eo anno ac mense Februari
coniugationes planetarum inter ipsos, præter inerrāti
sydera, viginti fuerunt: quæ res omniū admiratione di
gnissima visa est. Itaq; Astrologi, toto terrarū orbe con
spirantes ad mundi huius interitum, leuissimorum ho
minum mentes ingenti metu perterruerunt, cum aqua
run

[a] Iob 39. & 40 vbi agit, de legib. cœli super terram.

luuionibus terram inundatum iri tam constanter
iarent, vt non defuerint qui sibi naues ad aquarum
gia fabricarent: atque in primis Auriolus Tolosas,
ini quidem iuris consultissimus, sed qui leges diui-
ut ignoraret aut irrideret, immemor sempiterni
ris, quod cum Noha ab aquis erepto Deus percus-
[a] *iuratus mundum hunc nunquam deinceps aquis interitu-* a Genes. 7.
Annus quidem ille aquarum & imbrium intempe-
a laborauit; nullæ tamen vrbes, nullæ regiones a-
mmersæ memorantur.
itur ad præcepta de conuersionib. & obitu Rerum-
carum tradenda, non satis est, maximos illos trium
etarum superiorum, sed etiam medios concursus, q
ntesimo & quadragesimo quoq; anno, & qui vige-
fiunt; intueri, tum defectionis Solis ac Lunæ, atque
iorum planetarum inter se & cum superioribus cō-
tionem & consensum; ac denique traiectiones mu-
& inerrantium syderum vim ac potestatem, & cum
tib. habitudinem, accurate obseruare? Veterum q-
nonnulli animaduerterūt, eiusmodi superiorū pla-
rum congressus, aut frugū inopiam, aut populares
os, aut interitus animantiū aut populorū motus,
luuiones aquarū, aut vrbium incendia, aut cōuer-
es imperiorū consequi, non quidē vbiq;, sed certis
usdā regionib. ac locis. Ex quo quidem coniectura
dam iudicauerunt, hoc vel illud signum huic vel illi
ni à Deo tributum. Inde cœlestia signa duodecim
drifariam diuiserūt, ex elementorū vi ac potestate: &
epta quædā posteritati reliquerunt; quæ, quod ex-
entia diuturna non satis probata fuissent, artem effi-
non potuerunt: vt mentiti sunt Chaldæi, qui se
CLXX. millia annorum in experiundis natiuitatibus
uisse iactabant [b], quo suam illam scientiam certiorē b Cicer in Diuinat.
persuaderent, & vendibiliorem redderent.
Atque hæ Chaldæorum nugæ longe late ad omnes
pulos dimanarūt. Nulli tamē ineptius q̃ Indi Sinarū,

qui ab orbe condito DCCLXXXIII. millia annorū septingētos sexaginta duos, anno superiore fluxisse dunt: cæteri non tam impudenter mentiuntur, se pudenter tamen. Linus enim scriptorum apud Gr antiquissimus, Orpheus, Heraclius, anni maximi p dum CCCLX. millibus annorum complectebātur, CLXXXIV. millia fluxisse arbitrabantur. Sacerdos Ægyptius historiam annorum XX. millium literis h glyphicis comprehensam esse iactabat coram [a] Sol Paulo post Herodotus historiæ patens appellatus, a dem Ægyptiis accepit, tredecim annorū millia in literis extare. Diodorus cæteris iunior cum in Æg veritatis inquirendæ causa profectus esset, audiit s dotes quosdam qui dicerent trium ac triginta mil annorum antiquitates apud Ægyptios haberi: sed rei veritatem iustis pōderibus exigeret, comperit o eorum antiquitatem tribus annorum millib. ac sep gentis constare: cuius temporis ratio ab orbe con cum Philone plane congruit, ducentis paulo minus nis. Et certe Callisthenes Aristotelis magistri orati persuasus, cum cæteri Persarum opibus intenti Baby nem diriperent, libros & antiquitates Chaldæorū c quisiit, ac omnē Chaldæorū historiā annis MDCCCC comprehensam animaduertit: quod quidē tempus c gruit cum historia sacra, si ab ætate Nimerodi, qui mus dominatum Chaldæorū adeptus est, tempora cātur: & eo quidem historia verior est, quo à Simplici Christianorum hoste prodita est, vt alibi docuimus [c].

[a] Plato in Timæo.

[b] in lib. 1. De cælo Arist.

[c] Bodini Methodus histori. cap. 9.

Itaq; Ptolemæus, qui quā lōgissime Chaldæorum a tiquitates ab vltima memoria repetens, eorum inqu qui ratos orbium cursus notauerant, motuū cœlestiu principia non longius ducit quam à Nabonassare, & iis Lunæ deliquiis quæ illius dominatu contigerunt, est, anno mūdi ter millesimo DCCL. Floruit autem Pt lemæus Adriano imperante quadringentis circiter a nis post Nabonassarem. Quamobrem mirū videri d bet nemini, si nec trepidationis motum esse suspicat

ei

ec orbis octaui conuersionem tenuit: at ne æqui-
ia quidem recte animaduertit: quippe XXVI. Se-
ibris post ortũ Solis æquinoctiũ fuisse tradit, quod
)archus CCLXXXV. annis eodem mense ac die cõ-
e docuerat, sub mediam noctem; quorum errores
:tate maiorum nostrorum deprehendi potuerunt:
ta pridem Io. Regiomõtanus trepidationis motum
s ignotum demonstrauit. Quo igitur modo casus
ıanos ac ciuitatum conuersiones & occasus arte con-
ssent, qui ne cælestes quidem mot⁹ tenuerunt: mul-
in⁹ populorum historias, quum vix decimam orbis
arum partem cognitam haberent.

Quamobrem inepte illi quidem, qui librum Quadri-
itum Ptolemæo tribuunt; vbi triplicitas ignea datur
opæ, & iis regionib. q̃ Occasum inter & Aquilonem
:ria cent; Asiæ aërea, & iis locis q̃ posita sunt inter A-
lonē & O.tum; aquea Africæ; cæteris locis terrestris.
que v. planetarum superiorum concursus secuta sunt
quæ sequerentur, si certa præcepta fuissent.

Quod si quis putet, vt plerique inepte, mutatis
ıorum sedibus, vim & naturam cœlestium orbi-
mutari, profecto prius vniuersam de syderum vi ac
estate scientiam ab illis traditam subuertat oporte-
; cum stellæ inerrantes à conditu mundi quartam fe-
orbis octaui partem decurrisse comperiantur: sed ex
o primum à Chaldæis cœlestium orbium cursus, sub
e Nabonassare notari cœperunt, ad hanc vsq; ætatem
egrum fere signum εἰς τὰ ἑπόμενα: vel, quod idem est,
uinoctia stellarum inerrantium cardines eodē spatio
τὰ προηγούμενα anteuertissime. Nihilominus eadē est, q̃
sse dicitur, domiciliorum vis ac potestas in hominum
tiuitatibus comprobata; id quod etiamnum Carda-
s ipse confitetur: quem tamen scribere non puduit,
itannos, Hispanos ac Normanos, olim mites ac mo-
ratos, nunc mutatis regionibus syderum, vafros, astu-
s, latrones factos: quia Sagitarii legibus olim guber-
rentur, nunc vero Scorpionis. huic igitur idē reponi

 debet,

Caſſii iocus in Chaldæũ. debet, quod Caſſius Chaldæo cuidam aſtrolog verabat bello Parthos ante laceſſere, quam Lun pii ſydus euaſiſſet: ad quem Caſſius, *Non Scorpio* quit, *metuo, ſed Sagittarios:* propterea quod Romai legiones [a] in Chaldæa fuſæ ac proſtratæ fuerant P rum ſagittis. Et quidem ſi Cardani opinio vera ſit, natura omnino ſubuertatur neceſſe eſt, quæ tam dem eſt quæ ſemper fuit. Qui .n. ad Aquilonem ſunt populi, cæteris ſtatura longiores, robuſtiores. coſiores ſunt. Tales etiã Vitruuius, Plinius, Cæſai bo, Plutarchus, fuiſſe ante mille & ſexcentos annc pſerunt; ac propterea iocoſos eſſe, bibaces, ingenic craſſa voce, oculis cæruleis, flauo capillo: Auſtrale triſtes, minutos, macilentos, debiles, glabros, nigri lis, criſpo capillo, voce clara. ſtellarum tamẽ ſuperi concurſus in eodẽ cœli domicilio, puta Scorpione, vim (ſi qua vis eſt) in Aſia & Europa exſeruiſſe co non in Africa, quam Scorpionis ſydere gubernari tr Prius enim quam imperii Romani conuerſio fieret populari ſtatu ad vnius Cæſaris dominatum transi tur, ſuperiores Planetę magno cõcurſu coierunt in pione: ac ſeptingenteſimo poſt anno rurſus eaden tio recurrit: quo tẽpore Arabum legiones innume les, noua Mahumedis religione ſuſcepta, aduerſus corũ Imperatores rebellarunt: Aſiæ Orientalis mag partem ſuis armis domuerunt; inſtituta, ritus, more remonias, leges Chriſtianorum abrogarunt; cum ra Aſia ſitu contraria ſit Europæ. Eadem coniunctio in in annũ Chriſti MCCCCLXIV. quam ſecuti ſunt pop rum varii toto fere terrarum orbe motus. Zadama n. rex Tartarorũ a ſuis de imperio deiectus eſt: Henr V. Rex Anglorum a ſubditis captus & occiſus: Eduai IV. ex priuato rex factus: Fridericus III. Hungaria pu a Matthia Coruino, qui ex priuato rex electus eſt: Lu uicus XI. rex Francorum, a ſuis obſeſſus: Alexander banorum regis filius, in aula Turcarum educatus, coi Turcarum principem arma cepit.

[a] *Plutarch. in Craſſo.*

id tamen animaduersione dignum, quod planeta-
iperiorum magni concursus, vim in Scorpione
em exserunt, quam in cæteris signis; eoque magis
s accedat. Eodem concursu coierunt iidem plane-
l in Sagittario, anno LXXIIII. cui Europam subiici
it. Nihilominus tamen grauissima bella tum in Ita-
qua Imperatores quatuor eodem anno occisi sunt,
tiam in Palæstina, in qua decies centena hominum
ı cæsa memorantur, ac Hierosolyma expugnata.
ntesimo & quadragesimo post anno, alia coniuga-
anetarum in Capricorno facta est; quam mirabiles
nodo Rerumpublicarum, sed etiam regnorum cō-
ones secutę sunt, Constantino Magno duce; q qua-
Imperatorib. profligatis ac cæsis, & imperii sede ab
ısu in Orientem translata, deorum fictos & inanes
s perpetua lege sustulit. Iidem planetæ cum in A-
io centesimo post anno coissent, Gotthi, Frāci, Ge-
, Heruli, Hunni ab Aquilonis regionib. quasi apum
ina effusi, prouincias imperii Romani occuparunt;
mque ipsam, imperii domicilium expugnatam cru-
sime diripuerunt.

ursus anno MDXXIIII. cum in piscibus superiorum
etarum concursus, imo viginti coniugationes con-
sent, maximi populorum motus in Europa secuti
plebs aduersus patritios armata, Germaniam totam
urbauit: quo bello centum millia hominum cæsa
norantur[a]; Rhodus Christianis est erepta: Frideric⁹, [a] Sleidanus vt minimū, 50000
istierno fratre pulso, Daniæ regnum occupauit:
tau⁹ ex priuato Suecorum regem se tulit: Rex Fran-
ım ad Papiam fuso exercitu, ab Hispanis captus est.
imam quoque planetarum superiorum in Leone
ulam anno DCCLXIX; & quatuor eodem anno ec-
s, secuta est euersio imperii Longobardum, ac regis
rū cędes, Italia Gallorū imperio Caroli Magni auspi-
adiecta: deinde Germania & Hūgaria subactę: & cum
ones Deorū inaniū cult⁹ deserere cogerent, Arabes vi
rmis suam quoque religionē in Europa ꝑpagarunt.

Nihil tamen in eo genere temere affirmandum
fecit Cyprianus Leouitius, qui de futuro planetar
omnium concursu cum eclipsi Solis anno MDL
mundum interiturum quasi ex oraculo pronun
Proculdubio, inquit, *alterum aduentum filii Dei ac h*
in maiestate gloriæ suæ pronuntiat. Si tam certus e
mundi occasu, cur Ephemerides annorum trigint
scripsit in illud tempus, quo cœlestia sydera coll
& res omnes publicæ interituræ sunt? Eadem tem
te Albumazar religionis Christianæ finem futurun
psit, anno Christi MCCCCLX. Item Abrahamus
Princeps dict⁹ est, auguratus est anno Christi MCCC
Iudæorum Messiam aliquem futurum (sic enim Im
tores strenuos Hebræi vocant) qui suos gentiles à
stiana seruitute erepturus esset. Nihilo sanior fuit A
dus Hispanus; qui Antichristum anno Christi MCC
venturum prædicauit. At Leouitius scire potuit a
be condito ad hæc vsq; tempora, ducentas ac septu
ta superiorum planetarum coniugationes exstitiss
quo numero magnę sunt XXIIII. id est, quæ post an
ducentos & quadraginta recurrunt, Ioue & Saturn
eadem, vt loquuntur, triplicitate coeuntibus; min
anno quoq; vigesimo: mediocres Saturni ac Martis
gesimo quoq; anno in Cancri sydere; maximam Iou
Saturni in Ariete, quę post annos circiter DCCC. re
rit. tametsi Messahala maximam omnium appellat,
tres planetæ in Ariete coeunt: quod tamen non v
futurum anno MDLXXXIIII. vt Leouitius putat,
Iupiter à Saturni & Martis copula duodecim gradu
cedat; quæ coitio ne per orbem quidem dici potest.
cum idem concursus & certe maior, vna cum obscur
mis Solis ac Lunæ deliquiis, Carolo Magno Imperat
contigisset, non propterea tamen mundum hunc in
riisse videmus.

Hebræorum quidem philosophi tradunt post sep
mum quemque millesimum annum humani generis
Rerum omnium publicarum interitum sequi, propter

um eluuiones ac deflagrationes: ac post septies se-
annorum millia, cœlestium orbium ac mundi to-
occasum fore:tum rursus sempiterni Dei potestate
dum renouandum,idque lege diuina, quanquam
ure,significari aiunt,cum septimo quoque anno, a-
um cultus deseri iubeatur: ac post septies septimum
modo agricultura deseri, sed etiam serui ac debito-
berari.& ad sua quisque prædia redire iubetur. Cer-
uidem diuturna obseruatione tandem cognitum est
erceptum, trepidationis motum septem annorum
ibus absolui:ac septies septem millibus nouum orbē
imagi;quæ veteribus Chaldæis ac Ægyptiis incogni-
ierunt.

tametsi veteres Hæbræorū philosophi nō modo re-
diuinarum ac cœlestium scientiā,sed etiam abditas
uræ causas diuino munere & cōcessu habuerint,&ab
d omnes mortales rerum pulcerrimarum cognitio
ēta sit,vt Porphyri⁹ omnium suę ætatis philosopho-
maximus confitetur [a]: cumque hæc Hebræorum
iplina eorum impietatem conuellat, qui mundum
rnum, aut Deum otiosum innumerabilibus seculis
se statuunt: nihil tamen Hebræi fato tribuunt, nec
erum cœlestium decreta vlla metuunt: sed omnia di-
æ voluntatis arbitrio regi ac mutari affirmant, vt qui
um naturam, ac mundi fundamenta quoties volet,
itere possit:vt quidem intellectum est in aquarum e-
ionibus,quę orbem terrarum absorbuerunt anno ab
be condito MDCLVI. Non tamen dubito quin præ-
ota quædam de Rerumpublicarum conuersionibus
obitu certiora tradi possint, si quis modo retroacti
mporis inde vsque ab orbe condito certam rationem
rat:& alia cum aliis comparans, alia ex aliis nectens,p-
uatur altius,ac historicorum inter se dissidentium va-
tatem componat;tum etiam ex omnibus Solis ac Lu-
r deliquiis ad vltima conditi orbis initia recurrēs, de-
onstrationibus certissimis vniuersi temporis ratio-
m complectatur; verissimorumque scriptorum nar-

a *In epist. ad Boethiū. Theodoret. in lib. de affectiorū Græcarum curat.*

rationes inter se,& cum cœlestium corporum syc
que traiectionibus & coniugationibus comparet
cum numeris , quorum in vniuersa natura maxi
est,annectat & coniungat,quæ infinitis obscurita
uoluta,& in intimis naturæ recessibus abdita ac r
non inanibus coniecturis,sed perspicuis argumer
niunt demonstranda.

Id autem minime sperandũ est ab iis qui verbo
rerũ ac scientiarũ auidiores sunt,q de schola pfect
bas aucupãtur;qui animi peruicacia quadam mun
gines conturbant,& annum,quem ab autumno d
rant,à veris initio ; & diem quem ab occasu opor
meridie auspicantur;immemores,tenebras luce,c
sionem ordine,chaos vniuersitate prius exstitisse ;
ties illud in sacris originibus repetitum,*vespere & m*
es vnus.multa quidem in Gerardo Mercatore temp
emendatissimo scriptore probo;sed quod aliunde
ducit quam à Libra,probare non possum.annum a
certissima ratione docuimus,nõ modo ex antiqui
omnium pene populorum institutis,verumetiam e
rissimis sacræ Scripturæ fontibus, ab autumno ini
habuisse.Id ipsum rursus ab humanis casibus & cor
sionibus Rerumpublicarum confirmare placet;ex c
consequentia certius ac melius cernuntur, & rerum
ximarum conuersiones circa autumnum , id est, p
ante aut paulo post æquinoctium autumni, cum
Iugum subiit,initium habuisse.

Ac primum illud constat,aquarũ diluuia ab autur
cœpisse,& in autũno desiisse [a]. Terrarum v. mot⁹ in
tes,qui ciuitatib. sæpe ac regionibus exitium attuler
autumno contigisse legimus : cuiusmodi fuit illa C
stantinopoli terræ labes,quæ tredecim hominum m
hausit [b] anno MDIX. Septembri mense:ac rursus eoc
mense in eadẽ ciuitate terra discessit,anno [c] MCCCCLX
Item anno Christi DXLV. terrarum cõcussio tanta ex
tit Septembri [d] mense,vt vniuersa pene Europa cont
muerit. Eodem mense Septembri , quo ad Actium

a *Gen.6.& 7.*

b *Cuspin.*

c *Iordanes in annalibus.*

d *Cedrenus in Iustiniano.*

m est, terræ motu in Palæstina decem hominum perierũt. Ac superiori ætate, id est, anno MDXXVII. mensis Septembris, terræ motus Puteolis ingens s est. Tertia die eiusdem mẽsis anno Christi MDLVI. vis tempestatis, imbrium ac fulminum Lucernæ git, vt nusquam maiorem fuisse proditum sit [a]. Eo- mense ac die Prætorium Magdeburgense cum ci- ;, qui choreas agebant, ignibus cælo delapsis peni- eflagrauit. Eodem mense [b] ac die Augustus & An- is de imperio Romano tantis opibus ad Actium runt, vt nusquam antea maiores fuisse videantur: ex mperium Orientis & Occidentis in vnius Augusti inationem cõcessit. Macedonum imperium, quod cum gloria ac tamdiu floruerat, eodem mense ac Perseo rege victo & capto, Romanis cessit [c]. Sulima- Turcarum rex Hungariæ regnum eodẽ die ac men- egit, & regem captiuum abduxit. Eodem die ac se recurrente, Arabes & Mauri Rodericum Hispa- um regẽ imperio spoliauerunt. Eodem die ac men- deunte Ludouicus XII. rex Francorum Mediola- vna cum Ludouico Sfortia Duce cepit, ac omni di- e spoliauit. Consimili die Carolus V. Imp. in Afri- traiecit, ac regnum Algerium [d] inuasit. Die sequen- est, quarta Septembris, Sulimanus Sigetum arcem opæ munitissimam obsedit, die septima Septembris ugnauit. anno Christi MDLXIIII. die IX. Septem- , Iacobus rex Scotorum ab Anglis occisus est, exerci- uso ac prostrato [e]. Eodem die in orbem redeunte, ncilium Possiacum in Gallia Carolo IX. rege coa- n est anno MDLXI. ac de noua religione suscipienda retum; quod maximos in Gallia motus excitauit. Eo- n die ac mense Alexander Magnus Darium regem sarum cum exercitu CCCC. millium hominum fu- it ad Arbelam, ac regnũ Persarum suo imperio adie- Die decima mensis Septembris Ioannes Burgundio- n Dux Caroli septimi regis iussu trucidatus est, ex o grauissimis bellis tota Gallia exarsit. Cõsimili die ac mense

a Lycosthenes.

b Sueton. Dio Cassius.

c Liuius li. 45. Plutar. in Æmilio.

d Beuth:

e L. Surius.

mense cæsus est à coniuratis Petrus Aloisius Plac
norum tyrannus. Die XI. Septembris Palæologi i
rium Græcorum, fusis Belgarum principibus, à qu
annos quinquaginta regnatum erat, recuperaue
Die XIII. copiæ Heluetiorum ad Marinianum pr
tæ sunt, ingenti clade à Francis accepta anno C
MDXXI. Eodem die recurrente, Turcarum exer
Viēnam Austriæ metropolim obsidere cœpit. Die X
Francorum legiones Pictaui fugatæ sunt ab Anglis
pto Ioanne rege. Eodem die, vel potius consimili la
te, pacem inierunt Franciscus maior rex Francorum
Carolus V. Imperator, cum vtriusque exercitus in
de imperio Galliarum dimicaturus videretur in
Suessionum, anno MDXLIIII. quo quidem anno, d
mense, planetæ superiores vna coierunt. Eodem d
iusdem mensis, anno MDLXXI. classis Christiano
ad Naupactum Turcarum classem cum ingenti cæd
gauit. Die sequenti, hoc est XXIIII. Septembris, C
stantinus Magnus Imperatorem Maxentium prælio
cit, anno Christi CCCXXXIII. vnde annorum Epo
deinceps ordiri iussit Constantinus Magnus; & in F
Græcorum eo die temporis nota hæc adiicitur, ΙΝ
ΚΤΙΩΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥ
ΑΡΧΗ. Eodem ipso die annalib' nostris[a] proditum
anno MCLXXXVI. astrologos Orientis ex superio
planetarum concursu prospexisse graues orbi terra
calamitates & acerbissimos casus Rebuspublicis im
dere. In eo tamen peccauit scriptor historiæ, quod me
se Aprili duas eclipses, alteram quidem Lunæ die quin
alteram Soli XI. contigisse tradit: quod per naturam f
ri nō potest. Illud etiā memorabile est, quod die XXV
Septembr. anno Christi MDLXVII. Carolus IX. r
Francorum à suis obsessus est, decimo ab vrbe lapide; n
nisi Heluetiorum præsidio ac celeri fuga, coniuratoru
manus euasit. Henricus vero Gostaui F. rex Suecoru
eodem momento à suis imperio spoliatus & in carcere
coniectus est. Die XXVIII. Septemb. Amurathes Tu
caru

[a] Historia Dionysiaca.

princeps confertissimas Christianorum legiones opolim memorabili clade fudit ac prostrauit. Bos item octauus pontificia dignitate ab exercitu um spoliatus est, Septemb. mense anno MCCCIII. iem eiusdem mensis anni MDLIX. Franci ciuilib. prælio Monconturensi acerrime dimicauerunt. n mense maximos orbis principes interiisse legi- Augustum inquam, Tiberium, Vespasianum, Ti- Domitianum, Aurelianum, Theodosium Magnū, tinianum, Gratianum, Basilium, Constantinum onem IV. Rudolphum, Fridericum III. Carolum peratores Romanorum & Græcorum: è regib. vencorum, Pipinum, Ludouicum iuniorem, Philip- II. Carolum V. qui Sapiens est appellatus: & Ludo- eius gentilem, Hungariæ & Poloniæ regem. Illud memorabile est, quod Lotharius & Carolus Calic Francorum, ille Germanorum rex, vterque Lui Pii Imperatoris filius, die XXIX. Septembris occunt: prior anno DCCCLV. alter DCCCLXXVII. Carolo V. & Sulimanus, maximus vterq; Imperator, em natiuitatis annum, & eundem occasus mensem erūt, scilicet Septembrem. Antoninus Pius, & Frā maior rex Francorum, eodem Septembri mense Martio Septembri opposito mortui sunt. Augustus pater, eodem mense Septembri vitæ initium [a] ac fi- A.D.XIV. Cal. Septembr. habuisse memoratur.

[a] Gellius lib. 15. Tranquill. in Augusto.

uibus rebus intelligitur, autumnum, & eum men- quo mundus originem cœpit, illustrium principū nuersionum, quæ tum orbi vniuerso, tum ciuitati- ccidunt, notam quodammodo præ se ferre. Proxi- conuersiones ciuitatum ac motus, in Arietis signū, altera Solis est periodus, incurrere videmus: tertia uarta, circa solstitia; non quia mundi initia ab Ariete untur, sed propter Solis periodos insignes. Quambim non debuit Leouicius, imperitorum hominum nia secutus, mundi origines ac interitum in Men- Martium conferre: ac multo minus mundo proxi-

mum

mum exitium intentare. Antea quoq; Leouicius
miliano Imperatori totius Europæ dominatum
pollicebatur, vt aliorum principum (sic enim
crudelitatem ac tyrannidem castigaret. De quib.
moderatius scribere decuerat: sed ab eo domina
inani spe conceperat, tantum abfuit Maximilia
sibi viuenti ac spiranti, & quidem Germanorum
tu spectante, Sulimanus Imperator longe lateque
latis imperii finibus, Sigeti arcem Europæ muniti
de manibus extorserit. Iam vero Leouicius, qui de
di exitio tam constanter affirmat, regum finitim
pericula imminentia, & quidem proxime futura n
dit. Quanquam valde ridiculum est, quod mu
anno MDLXXXIV. interiturũ denuntiat, vna cum C
religione: quoniam Christus sub aquea (sic enin
bit) triplicitate natus sit: in qua Planetas superior
re necesse est, scilicet in Piscibus: quæ sane sententi
modo impietatis, sed etiam inscitiæ plena, se ipsa
fellit; seu astrologorum decretis vtamur, qui Pla
sua domicilia euertere posse negant, quod tamen
in Piscibus accideret; seu Platonis [a] ac Philosopho
omnium doctrinam teneamus, qui eluuiones aqu
& incendia vicissim fieri tradunt; seu diuina pro
Nohemo facta, pro certis ac veris habeamus.

a In Timæo. Aristot lib. de Mundo.

Neque tamen stellarum congressus ac syderum c
stium vim inanem esse arbitramur; quæ eo magis
ostentat, quo propius Solis aut Lunæ deliquia con
ctiones maximas comitantur: vt pridie quam Alexa
Magnus Darium cũ legionib. fudit ad Arbelam, &
mani Perseum regem; ex quo imperii vtriusq; secuta
uersio est; obscurissima [b] Lunæ deliquia apparuerunt
etiã initio belli Peloponnesiaci, quo Græcia tota de
grauit, Sol die serena vehementer obscuratus est, cũ
ricles Imperator vela facere auspicaretur. Qui vero c
lestium syderũ vim aut contemnunt, aut penitus ig
rant, quasi attoniti hærent, quod eodem momento F
rumpublicarum couersiones, ac motus populorũ sin
ac sen

b Plutarch. in Æmylio & Alexandro Magno.

el cieri vident: vt quidē Polybius ἄθεος ad stuporē miratur, iisdem temporibus nouos principes orbi ım contigisse; Philippum inquam iuniorem, Ma-ıæ; Achæum Asiæ; Ptolemæum Philopatora, Æ-; Lycurgum iuniorem Spartæ; Antiochum Syriæ, ıalem Carthagini: & iisdem pene temporibus o-arma cepisse; Carthaginenses aduersus Romanos. mæum aduersus Antiochum, Achæos & Macedo-ıuersus Ætolos ac Lacedæmonios: post etiam eo-ınno tres Imperatores totius orbis clarissimos, Sci-m scilicet Africanū, Annibalem, & Philopœme-ınteriisse; vt Liuius scribit. Eodem quoque tempo-rolum IX. Francorum & Henricum Suecorum re-suis obsessos: Mariam Scotorum reginam clarissi-, à suis imperio spoliatam, & ab iis, à quibus eripi erat, carceribus addictam: regem Tunetanum ab ıiæ rege regno exutum: Anglorum reginæ bellum à ıque vt Philippo regi à Belgis & Granatensibus il-ı, Galliamque vniuersam bellis ciuilibus exarsisse. rincipes alios hostes quam subditos habuisse. Quæ ogi ad planetarum superiorum congressus in Leo-anno MDLXIV. referri iudicabant.

Copernicus astrologorum suæ ætatis facile prin-, vt veterem Eudoxi disciplinā de terræmotu reno-; ita quoq; Rerumpublicarum conuersiones & oc-ab eccentrici motu, quē terræ attribuit, pēdere pu-quidem opinio tam absurda est, vt minime omniū li mereatur. Posuit enim, eam vim quā syderibus o-s philosophi tribuūt, terrę deberi, hoc est, terrestria stibus, caduca sempiternis imperare. nec minus ab-ım est, quod terræ varios syderum motus attribuit: ıs vero inerrantes, partim mobiles, partim immo-ı, & Solem immobilem in centro mundi constituit: que terrarum globum à centro longissime seduxit; cœlo collocauit: postremo stellarum errantiū par-mobilem, partem immobilem statuens, omnium ıosophorum ac theologorum decreta humanosque sen-

ſenſus, ſcientiarum omnium fundamenta, labefa ſe poſſe putauit. Ptolemæus quidem, coniecturis a gumentis non tam neceſſariis ad aſſentiendum c probabilibus vſus, Eudoxũ refutauit, quibus ſatis a pernico fieri videtur: quem tamen Philippus Mela thon diuinis oraculis & literarum ſacratiorum auc tate refellit; eo potiſſimum loco [a] vbi Sol ab ortu a caſum curſum obire dicitur vnius diei interuallo. p etiam illud afferri quod Ioſua Solem ac Lunam c ſtere iuſſit: niſi quis putet multa id genus ſacris li mandari quibus imperitorum animi erudiantur: vt Luna ſtellarum omnium poſt Mercurium minima teris omnib excepto Sole [b] maior eſſe dicitur. At Co nici diſciplina perſpicua demõſtratione, qua nemo ctenus vſus eſt, refelli potuit: ſcilicet vnius [c] corp ſimplicis vnũ eſſe naturalem motum: cæteros motu contra naturam, aut aliunde cieri. Cum igitur terra pus ſimplex ſit, & quidẽ homogeneũ, vt cætera elem ta, cõſequens eſt, vno eoq; proprio motu agitari. At pernicus triplici motu terrã moueri confitetur: vt ne ſe ſit duos motus violentos eſſe: nihil autem quod v lentum ſit, diuturnum eſſe poteſt: aut certe aliunde à ſe moueri oportet eo motu, qui ſit præter naturã. N iſto quidem modo quo voluit Copernicus terram ra do motu totam circumagi, neceſſe eſt horis quatuo viginti, deinde circa Solem annuo ſpatio, tum motu t pidationis, ac præter eas motiones naturali quodam petu ſingulas terræ particulas recta deorſum labi, v mnia quæ ſui ponderis grauitate ſtant. Motus eſt eti cum terra violenter quatitur ac diſcedit; vnde labes hiatus exiſtunt. Ex quo quidẽ apparet ex ipſius Cop nici diſciplina, terram brutam ac ſtupidam ſuique po deris grauitate ſolidam, quinq; motus omnino diſſin les ac diſcrepantes habere. Quæ cum abſurda ſint, & quæ poſuit Copernicus, falſa videri neceſſe eſt: ſcilicet eccentrico terræ, cõuerſiones Rerumpublicarũ pẽde

Sed ad Platonis ſententiam veniamus. Is enim reſp blic

a Pſalm. 19.

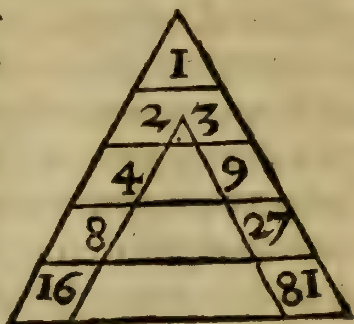
b Gen. cap. 1.

Demonſtratio aduerſus Copern.

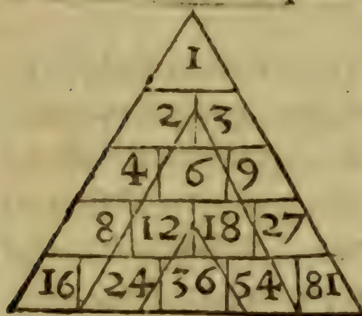
c Ariſtot lib. 1. De cælo.

conturbari & occidere putauit, cum suauitatis il-
iæ ab harmonia exsistit, concentus interrumpitur
olatur: id a. fit, cum in numero nuptiali ab aliis
iibus, quas musici διὰ τεσσάρων διὰ πέντε vocant,
us discesseris. *Numerum* vero *nuptialem* definit, qui
itate incipiens, dupla ac tripla ratione scinditur,
xtra quidem mares, id est, impares, sinistra fœminę,
, pares numeri, continua serie hunc in modum cō-
ntur: media vero loca nu-
perfectis, imperfectis, qua-
, sphæricis, cubicis, vt nul-
merorum ratio desit, com-
tur. Hæc autem numero-
series infinita esse potest,
toni vis ac potestas æque est
ita partitione, vt dimensio
ibet. Ita reipub. bene constitutæ forma stabilis e-
uamdiu rationes rectas & aurium suauitati cōgru-
s seruabit: dupla quidem, seu diapasôn, ab vnitate
narium: sesquialtera, à binario ad ternariū, quæ fit
έντε: sesquitertia trium ad quatuor, q̄ fit διὰ τεσσάρων
a, quæ fit, διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν; q̄ quod omnes con-
us complectitur, σύστημα vocatur. Si vlterius progre-
ad eam rationē q̄ est quatuor ad nouem, insuauis
& auribus supra modum ingrata futura est. Illud
uod voluit Plato, vt quidē opinor: quoniam qui fa-
in locis tam obscuris prętulerit, habemus neminē:
n immerito questa sit antiquitas, nihil Platonicis
... obscurius esse. Nam Forester. lōgissime à Pla-
sententia discedit cū rationes triplas & quadruplas
ectatur: quoniam numeri nuptialis fundamenta, ac
nguli latera, quæ ex dupla triplaq; ratione exsistunt,
efactat. Illud etiam absurdum, q̄ eandem rationem
ter 27 & 64 esse putat, quæ est trium ad quatuor; cum
ad 7 27. At Plato iubet aream trianguli numeris cō-
ri; & iis quidē numeris qui ex mutuo marium ac fœ-
narum complexu existunt: vt si duo ducantur in tria,

Platonis de Rerumpublicarum conuersione sententia.

gignitur senarius; qui medius complet aream v
quæ est inter 4 & 9. qui duo numeri nulla quidē r
concentū efficiūt: sed vtriusq; ad senariū ratio ea
trium ad quatuor, id est, sesquialtera seu διὰ πέντε
ducātur duo in sex, ac rursum tria in sex, duo num
deunt, 12 & 18. qui complebunt aream trianguli
quæ inter 8 ac 27 interiacet. Item si ducantur 2 in
in 18, procreantur 24, & 54: ac rursus 3 in 12. vel qu
est 2 in 18, exsurgunt 36. qui tres numeri, 24, 36, &
ream trianguli complebunt, quæ vacua erat inte
& 81. quorum numerorum interiectorum ratione
tuæ, & cum proximis quibusq; numeris accomm
perpetuum continent suauitatis tenorē etiamsi i
nitū trianguli latera porrigātur, cuius hæc sit form
gitur rationum, q̄ suauem concentum efficiūt, de

habeatur, in pꝑetua serie r
rorum, sempiterna respubl
tura sit: si quidē ab harmon
rumpub. status pendet. Sed
inquit Plato, discedit; vt r
sario pereant concentus, &
publ. tandem intereāt. Nu
tius metuendum est vt ciu
optimo & naturæ congruenti legum ac morum c
tu discedentes, leges iniquas amplectantur?

Neque tamen dubium est, quin maxima sempe
rit harmoniæ in Repub. vis ac potestas; vt non n
Plat. verumetiam Aristot. [a] quoque placet: tametsi
putat Cic. cantibus Reipubl. mutatis, Respublicas
tari, sed vita victuque ciuium mutato. Cuius rei me
rabile exemplum habemus de Repub. Cynæthen
Arcadiæ populorum; qui neglectis canendi legib. v
nitatem ac humanitatem cum feritate commutari
grauissimis bellorū ciuilium fluctib. tam diu iactati
quoad Reipub. ac ciuium interitus sequeretur [b]. Id
dem mirum omnib. visum est, quamobrem ex om
Arcadibus soli Cynæthenses tā feroces ac barbari e
qu

a lib. 7. & 8. Polit.

Maxima musicæ vis est in Republica.

b Polybius li. 4.

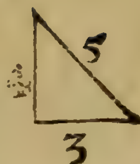
q; Polyb. omnium prim. animaduertit ꝓpter de-
a musicæ studiũ id illis accidisse; cum sanctissimis
um legibus accurate caueretur, vt omnes ciues ad
n vsque trigesimum in ea studia diligenter incum-
t. qua quidem ratione primi legum latores sapiẽ-
cadiæ populos feroces ac barbaros, vt qui montes
ntad humaniorem & mitiorem vitæ cultum per-
unt. Idem prope iudicandũ relinquitur de Gallis;
Iulian.[a] Imp. is qui Transfuga appellatur, barba- *a In epist. ad Antiochum Misopogona.*
feroces, & libertatis studiosissimos appellat: qui-
tamen nullis Europæ populis humanitate cedunt;
nagistratib. tractabiliores, nulli principibus magis
uentes. optime certe sunt à natura, melius etiam à
lina instituti: & maximas suauissime canendi
s omnium finitimorum iudicio assecuti dicuntur. **Gallia musices studio addicta.**
etiam animaduersione dignum, quod omnes fere
ũ cantus ac moduli, quib. etiamnum rustici sum-
re delectantur, Ionici sunt aut Lydii; quem musi-
tum & *septimum* appellant: à quib. tamen Aristot.
to pueros & fœminas abstinere, ac Doriis modis
ri voluerunt; quem nostri *primum tonum* vocant;
ta modestiæ grauitate, quæ huius moduli propria
buerentur. Ionicos autem ac Lydios, incredibilem
l molliendos animos habere putant. Rectius in
ninore Ionici ac Lydii prohibeantur; cum cœlo A-
nihil mollius sit: vtiles tamen esse iudico populis
anis, & qui ad Aquilonem positi sunt; quorum na-
ropter locorum ac cœli intemperiem, ferocior &
ior est. Eam ob rem ecclesiæ Christianæ duces o-
Pontifices in sacris laudib. cantus Ionicos ac Ly-
etuerunt, Doriosq; solum probauerunt; quib. et-
im in sacris precibus sæpius quam reliquis vti sole-
Et quemadmodum fera animantia solent à man-
iis vnguibus ac dentibus detractis exarmari; sic
Ionici ac Lydii cantus hominum ferocium & cru-
m animos feritate detracta, multo mitiores ac tra-
iores efficiunt: quod quidẽ Gallis contigisse puto;

 qui

qui huius imperii leges nō tamdiu pertuliſſent,ni
res illorum,quos Iulian.Imp. feroces ac ſeruitutis
tientiſſimos fuiſſe tradit, flexibiles muſic[a] reddid

Nulla tamen ex omnib.q̄ attulimus,de cōucrſ
futuris interituq; Rerumpub. iudicādo,præcept[a]
videmus; tametſi probabiles cōiecturas habemu[s]
rum nulla certior aut facilior mihi videtur quā q
numeris elici poteſt. Sic enim opinor, Deum opt
qui rerum omnium naturā mirabili ſapientia coag
tauit,ac ſingula ſuis quibuſād numeris, modo, ra
concentu,futura colligauit,Res etiam publicas ſui
buſdam numeris circumſcripſiſſe; vt ſtato quoda
norum decurſu, etiamſi optimis morib. ac legib.v
intereant tamen,vt Plat.[a] cum Ariſtot.[b] conuenit.
do vero id futurū eſſet ,neuter definit; niſi Plat. nu
obſcuris id ſignificare quiſquā putet, li.8.de Repu[b]
ad ſcopulū nō modo Academici omnes, ſed etiā o
pene philoſophorum familiæ nauim afflixerunt.pr
quidem Ariſtot.[c] locum hūc quaſi vallum tranſiit
vt ſolet,magiſtrum momordit,cum propter obſcu
non haberet qua parte illum carperet.Proculus 7.c
Plat.de Repub. libros ſatis accurate interpretatus,
tingere noluit,rei difficultate. vt opinor,reuocatus
oni quoque Smyrnæo non modo Platon.Philoſo[p]
ſed artium quoq; mathematicarū peritiſſimo, (ali
Theon Alexandrinus, qui ad Ptolemęum comme
Græce ſcripſit) cū Plat. Rempub.interpretaretur,
hæſit;nec ſibi locum hunc interpretandum putau
Tullius numerorum Plat.obſcuritatem vno verb[o]
cuſauit. Marſilius Ficinus, Academicorum omni
quantum quidē opinor,acutiſſimus,ſe,quid Plato v
eo loci, neſcire plane confitetur;veritus ne idem ill
veniret quod Iamblicho, qui trib.verbis rem per ſe
ſcuriſſimam non illuſtraſſe, ſed obſcurius inuoluere
luiſſe videtur.Philo Hebræus,Platonis vbique imita
numerum illum quinquaginta eſſe[d] putauit:idq; ſi[g]
ficari ſcribit orthogeno ſcaleno, qualē Pythagoras
nu

a li 8.de Republica.
b lib 5.de Republica.
c lib.5. cap. 12. Polit.
d in libris de vita Moyſis.

:ris 3. 4.5. complexus est:eoque referri putat verba
atonis, *sesquitertia radix quinario coniuncta*: est enim
ratio sesquitertia.sed in eo fallit, quod numerum
im inuexit; cum appareat Plat.solidum numerum
i voluisse,qui omnia numerorũ genera præter per-
s complectatur.Philo tamen ex his radicibus.3.4.5.
latim in se ductis tres quadratos efficit?vnde con-
ır 50. numeri, omnes plani:at Platonis verba cen-
um cubum complectuntur.Præterea nulli sunt di-
ntes laterib.incõmensurabiles, vt in numero Plat.
verba describere, eaque interpretari placet: tum
interpretes inter se plurimum discrepant;tum et-
quod eius numeri ignorationem ciuitatum mode-
ibus prope capitalẽ esse prædicat. Sic igitur Plat. ἔστι
μὲν γεννητῷ περίοδος ἣν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος. ἀνθρωπείῳ δέ,
ώτῳ αὐξήσεις δυνάμεναι καὶ δυνησόμεναι τρεῖς ἀποκαταστάσεις, τέττα-
ους λαβοῦσαι ὁμοιούντων καὶ ἀνομοιούντων, καὶ αὐξόντων, καὶ φθινόντων
προσήγορα καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν,
ι συζυγεὶς, δύο ἁρμονίας παρέχεται τρὶς αὐξηθεὶς, τὴν μὲν ἴσον, ὁσά-
σον, τοσαυτάκις· τὴν δὲ ἰσομήκη τῇ προμήκει ἑκατὸν μὲν ἀριθμὸν, ἀπὸ
τρων ῥητῶν πεμπάδων δεομένων ἑνὸς ἑκάστων ἀρρήτων δὲ δυεῖν, ἑκατὸν
ων τριάδος. ξύμπας δὲ οὗτος ἀριθμὸς γεωμετρικὸς τοιοῦτος, κύ-
μεινόνων τε καὶ χειρόνων γενέσεων. Id est, vt ego interpretor;
n quidem earum,quæ diuinitus oriantur,ambitum nume-
mplectitur perfectus: humanarum vero,is numerus in quo
antur numeri superantes ac superati ex incremento ac de-
nto trib.interuallis quatuor terminis comprehẽsis;ex qui-
ficiuntur cum similes, tum dißimiles inter se numeri, aucti
imminuti: qui propriis nominibus efferantur, & inter se
rentur.quorum sesquitertia radix quinario cõiuncta, du-
centus efficiat: ter aucta, vnũ: æqualem, æqualiter, centies,
m: alterum æqualem vna parte sui longiorem centum ex
ientib. quæ inter se comparari poßunt, detractis quinariis
te minoribus; duabus vero ineffabilium rationum centum
olidorum ipsius ternarii. Atq; hic numerus geometrica ra-
conflatus in reb.humanis potentißimus est ad eos qui melio-
nq;deteriorem originem sortiuntur. Hic Plato, non a-
quam Polypus,ne irretiatur,atramento vndequaq;
so,elapsus est.in quo quidẽ Heraclitũ,ad cuius scri

pta interpretanda Delio natatore opus esse diceba
tari visus est; idq; iã inde ab Heraclito commẽtun
sæpissime discipulis illud ingereret, σκότισον [a], non
à Platone, sed etiam ab Aristot. sæpius vsurpatũ est;
rum difficilimarum & in abditis naturæ arcanis re
rum, caligine peritis æq; ac imperitis obducta, ad
bilitatem sui excitarent. Id potissimum animadue
in libris De natura; quos Aristoteles se dedita ope
scripsisse gloriatur, vt intelligi nollet [b]; Platonis T
obscurissimum imitatus: quod de se ipse Luciliu
psit, se non intelligi quam reprehendi maluisse.

a Id est, loquere obscurius.

b Gellius.

Sed Platonis fucum detegere placet ex iis quæ a
scribit; vt de iis quæ verborum obscuritate inuolui
tius iudicari possit. Voluit enim res eas q̃ diuinitus
tur, perfecto numero definiri. Sed quæ tandem res
ortus sui principium immortali Deo non alia cau
teriecta, aut intercedentibus causis, non debeat? c
stia quidem & angelos per sese nulla interiecta caus
um procreasse, non tantum Plato, sed ipsi quoq; M
chæi confitentur, qui impie terrestria à malorum p
cipe ortum habuisse putabant. Terra quidẽ procr
stirpes & animantia bruta: aquæ vero pisciũ & aui
nera: vtrumq; tamen Dei præpotentis iussu ad hon
vero procreationem [c] angelos adesse voluit. quamq
Aristot. [d] formas rerum omnium diuinitus quodãm
infusas esse putauit, cũ scriberet in omnib. inesse, θεῖ
mentem vero hominis, non obscure aut ambigue
aperte [e] dixit θύραθεν ἐπεισιέναι, id est, (vt ego inter
tor) [f] ἄνωθεν, θεόθεν, οὐρανόθεν. non traduce semine, v
reliquis animantib. de quib. tamen in vniuersum M
igneus, inquit, *est ollis vigor & cœlestis origo.* igitur omni
fectis numeris includi, si Plat. credimus, confitẽndũ

c Faciamus hominem, ad angelos oratio habetur.
d In libris de ortu & interitu.
e in libris de partibus animant.
f Superne, diuinitus cœlitus.

Demus tamen Academicis (quod impium est) l
terrestria quæ tractamus, aliunde quam ab omni
tente Deo ortum habuisse; an propterea perfecti n
meri, vti præstantiores reb. diuinis tribuantur? at po
terrestribus perfecti numeri conuenirent: quia perf
nur

ri quotquot sunt, pares sunt, fœminæ sunt; alioqui ...ti non essent. nec plures sunt [a] quatuor intra centum millia, supra perfecti quoque sunt numeri; sed qui nec ...diuinas, nec ad humanas aut terrestres accommodari possint [b]. Cum igitur senarius sit primus perfectorum ...diuinitus procreatis congruere debuisset, ex Plat. ...ntia videmus tamen vilissimis animantib. conue... lepores enim legib. diuinis immundum animal & ... populo vetitum, 6. annos ad suumũ viuere scribit ...t. totidem annos murib. immundissimis idẽ tribu... ...ctis quoq; muscarum generib. quibusdã puta ve... apib. sex anni à Marone [c] tribuuntur, & aluearia i... angulari figura semper constructa. quæ tamen a... ...tia, excepto lepore; putredine concrescunt. At *nu... Deus impare gaudet*, vt ait Poeta: & impares numeri ...tribuuntur. Nam ꝙ Seneca scribit, *Septimus quisq; ætati notam imprimit*, de marib. tantum dictum est: fœminis annus quisq; sextus ætati notã aliquam in... ...t cum mares anno decimo quarto, fœminæ duo... ...o pubescãt. Feriæ quoq; diuinæ omnes septenariis ...paribus numeris concluduntur. nascuntur etiam ꝗ ...is in locis adamantes sexangulo læuore ab ipsa ...distincti, vt Plin. lib. 33. prodidit: idq; contritũ est ...enæis. Est igitur absurdum quod Plato rerum di...um origines & occasus perfectis numeris tribuit.

Porphyr. Philosophorum suæ ætatis clarissimus, ...llud Platonis ex Timæo interpretaretur, τοῖς μὲν ...ίοις ἐννακισχίλια, scribit rerũ omnium publicarum ..., ac dæmonum vitam, anno ad summum 1000 ...ri. Plutar. in libr. περὶ τῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ ψυχογονίας, lõ...gredi putat dæmonũ vitam: sed neuter perfectos ...ros conquisiuit. Quod si Plato in tanta perfectorũ ...torũ paucitate, qui reb. diuinitus ortis conueniret, ...are non potuit? quib. tandem numeris rerum hu...rum tantam varietatem expediret? aut si numerũ ...isset, cur à musis precaretur ac vota faceret, vt nu...m illum indicarẽt? Quamquã necesse est, ex verbis

a *Numeri perfecti intra centum millia. 6.28.496.8128.*

b *Numeri perfecti supra centum millia, 130816. 2096128. 33550336. 536854528.*

c *Lib. 4. Georg. Plinius septenos esse ad summum verior est sententia Maronis.*

Tabula ad numerorum vim ex Platonis loco superiore expli candam, quæ vltra denarium extendi potest.

100000.	*Centesimus cubus.*
2 4 6 8 10 12 14 16 18 20	*Fœminæ pares.*
3 5 7 9 11 13 15 17 19 21	*Mares impares.*
1 3 17 41 99 239 577 1393 3363	*Diametrales.*
125 216 625 1296 3125 7776 15625 46655 78125 279939	*Numeri sphærales. Sphæræ decem.*
1 8 27 64 125 216 343 502 729 1000	*Solidi cubi.10,*
1 4 9 16 25 36 49 64 81 100	*Quadrati.*
3 6 10 15 21 28 36 45 55 60	*Æquilateri trigoni pla*
1 2 3 3 4 4 5 5 6 6	*Latitudo.*
3 4 4 5 5 6 6 7 7 8	*Longitudo.*
6 8 12 15 20 24 30 35 42 48	*Dissimiles oblongi plani.*
2 4 6 8 10 12 16 20 24 32	*Latitudines.*
3 6 9 12 15 18 24 30 35 42 43	*Longitudines.*
6 24 54 66 150 216 384 600 864 1536	*Similes in ratione sesqu altera plani oblongi.*
2 4 8 10 16 22 26 32 34 38	*Diminuti.*
12 18 20 24 30 36 40 42 48 54	*Abundantes.*

Super

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	*Superati,*
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1	*Numeri superantes.*

latonis nõ vnum aliquẽ numerum,ſed corpus geome-icum exprimere voluiſſe,in cuius laterib.ac dimetien-bus annis illa numerorum varietas,quã hac tabella cõ-lexi ſumus, contineatur: quia geometrica ratione nu-nerum cõflari ſcribit,nec rationes ſurdę ſiue ineffabiles llæ in numeris comperiuntur: corpus tamen illud per-ęctum eſſe non poteſt, cum ſex omnino perfecta ſint, ec plura excogitari poſſint corpora in tota rerũ natura cilicet globus,Pyramis,cubus,octeadrum,dodecaedrũ coſaedrum.at cum Plato altera longiorem quæri iubet, atis indicat numerum illum perfectis corporib.quæ vſ-quequaq; æquabilia ſuiq; quã ſimilima ſunt,congruere ıon poſſe. non eſt etiam parallelepipedum, cuius defi-nitio repugnat cubo:centeſimus autem cubus à Platone proponitur in eo corpore ſolido : nec clyndrus, cuius extrema ſunt circularia; nec item priſma,cum extrema priſmatis latera ſint æqualia.treſq; pyramides [a] ſemper complectatur : at in corpore geometrico Platonis,par-tim inæqualia ſunt inter ſe latera,partim æqualia.Quod ſi quis putet corpus ſolidum eſſe in cuius extremis ſint orthogoni ſcaleni ſeſquitertia ratione quinario cõiun-cta hunc in modum: nuſquam tamen dimetientium in-cõmenſurabilium , nec eorũ numerorum qui hic à Platone proponuntur,vlla mentio exſtabit: nec ſi corpus illud duplicaueris hoc modo:

a Euclides li. 11. defin. cap. 11. & 12. propoſit. lib. 12.

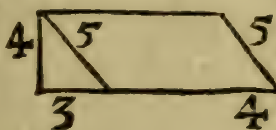

Figura ſolidi corporis trigoni, cuius extrema ſcalenis deſcribuntur.3.4.5.

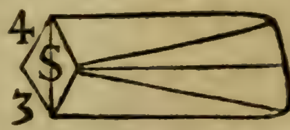

Figura ſolidi quadrãguli ex trigonis duobus præcedentis figuræ duplicata cum diametris.

Idq; protendas in denarium aut amplius ,nulla ratio in-commenſurabilis alteri exſiſtet,nec quadratum,nec cu-

 bus:

bus: nec dimetientes illi ineffabiles & ἄῤῥητοι, quos ꝓposuit, exsurgunt: sed omnia geometriæ legib. i coparata, mensurā admittūt. nec tantū in magnitu sed etiā in numeris. nam quadratorū parium diar duplo & vnitate plus potest q̃ latus: quadratorum parū vnitate minus potest q̃ duplū in numeris, cu mē in geometricis rationib. semp hypotenusa du triusq; lateris orthogoni potestate contineat[a]. Id a ppetua serie numerorum pspicuum est: si latus qua primi diametro coniunxeris, sequentis quadrati latu surget: verbi gratia, vnitas primi quadrati latus est, c que sui ipsius diameter: si vnitati coniunxeris vnita exsurget binarius, radix quadrati sequentis diamete ro secundi quadrati conficitur; si præcedentis qua diametro duplicatū latus adiunxeris. cum n. primi c drati latus sit vnitas, dimetiens quoq; vnitas. si vn bis vnitas addatur, exsurget ternarius, secundi quad dimetiens, aut si radicē quadratorū inquiris, duplic secundi quadrati latus, & præcedētis latus coniuncti efficit radicē quadrati sequentis; vt binarius duplica cum radice primi quadrati, quæ est vnitas, efficit qui riū. radicē quadrati sequentis. Sic quoq; duplicato d metro, & antecedentis quadrati diametro coiuncto, ficiens diametrū sequentis quadrati: vt ternario secu quadrati diametro adieceris vnitatem, primi quadr diametrū, exsurget septenarius dimetiens tertii quad ti. Quo fit vt omniū quadratorū dimetientes sint im res & latere sui quadrati maiores differentia lateris p dentis. cæterorum vero quadratorum seu parium, imparíū, qui diametros habent ineffabiles, id est, ἀῤῥή quas nostri inepte *surdas* appellant, q nullo numero d signari possint, geometricis demonstrationib. ration pspicuæ sunt. hæc autem dimetientium cum laterib. i comensurabilis ratio, nusquam reperiatur in solido co pore superius ꝓposito: quantumuis cotrahatur. Hic d cet aliqs, centesimum cubicum ꝓcreare 1000000. & i solidi corporis figura ex primi posse, cuius denarius l linea

[a] Ex 49. lib. 1. Euclid.

Latera quadratorum. 0. 1. 2 5. 12 29. 70 169. 408. 985. 1686.

Diametri quadratorū, 1. 3, 7. 17. 41. 99. 139. 577. 1393. 3363.

Quadrati ineffabiles. 33. 73. 129. 201. 393. 513.

Quadrati pares dimetientium, ineffabilium. 16. 36. 64. 100. 196, 256.

Quadrati impares dimetientium ineffabilium. 9. 49. 81 121. 169. 225.

Nam tetragonicum latus quadrati 33. inter 5. & 6. latus quadrati 17. inter 4. & 5.

,centenarius superficies,mille vero corpus denarii:
s denarii linea sit centum;q̃ in se ducta centies cen-
efficiat,hoc est,decem millia, superficiem procrea-
orpus centenarii:eumq; cubũ esse τριὰς Platoni-
emus illud certe:nusquam tamen in eius cubi late-
s illa varietas numerorum parium,imparium,oblõ-
ım,lateralium, solidorum & dimetientium incom-
ısurabilium reperiatur. Quod si quis ex orthogono
ıni 3,4, 5, effici putet 12,numerum in sese concentus
cõplectentem;& radicem esse magni numeri,quem Numeri fatales.
em nõnulli putarunt,scilicet 1728 : cui si detrahatur
r numerus,1, eiq; addatur vnitas,relinquetur noue- *1728.729.* 12. d:x,*12.9.*
i cubus 729:est illud quidem partim verũ:partim in
iectura positum; non tamen efficit eam quã ex Pla-
is verbis inquirimus dimensionum rationẽ. Multo
ıus cætera corpora non rectangula conueniunt.
Quæ à nobis accuratius exquisita sunt;vt planum sit
artium singulari enumeratione nullum corpus geo-
rica ratione coagmẽtatum ad eas,quas Plato,posuit
nerorum rationes accommodari posse:vt rerum hu-
ıarum periodos ac fines ex his eliciamus. Deniq; vt
ıum sit Platonem eo loco suiipsius oblitum esse,satis
icãt rationes geometricæ ineffabiles, quas eo corpo-
õplecti voluit, quod ab arithmeticis rationib.ac nu-
ris plane est alienum. Altius igitur intuentem opor-
eos numeros inuestigare qui rerum humanarum cõ-
siones significare possint , & q diuturna experientia
ati sint,nõ leuib.& inanib.coniecturis:cuiusmodi se-
narium esse statuo,&nouenarium,eorum quadratos
cubicos 49:81.343.729. Vt enim senarius q primus est
nnium perfectorum,mores fœminarum aut habitum
naturam immutat,ita septenarium mares quodãmo-
immutare antiquissima vetustas comprobauit[a] & vt a *Hippocrates De partu septimestri Censorinus de die natali.*
ptenarius ac nouenarius hominibus initium nascendi
buere solent, ita quoq; numerus ex vtriusque propa-
tione coalescens exitum afferre consueuit.Idem ego
Respublicas transfero,vt numeri septenarii ac noue-

narii

narii quique ex eorum quadratis & cubicis existunt,
buspublicis sæpius occasum & interitum afferunt. Q
a lib. De die natali. cap. 5. n. attulimus ex Seneca & Censorino [a], septimum q
annum ætati notam imprimere, ac pericula vitæ fo
narumque omnium in septenarios incurrere, ad m
pertinere interpretor: & quidem eius sententiæ auc
vsum habeo, quo magistro nec melior quisquam,
certior esse potest: nam sextus quisq; annus certissim
sui notam fœminis omnib. relinquit: ac primum a
sexto corporis & animi robur in illis augetur, aut
definitur. duodecimo puberes sunt, decimo octauo
biles & in senarios si morbi incurrant, periclitantur.
maribus septimo, decimo quarto, item vno & vigesi
accidunt. vt non immerito Plato pares numeros fœ
b In quæstio. Roman. nis, impares maribus tribuat. Plutarchus vero scrib
veteres Romanos consueuisse maribus nono die no
imponere, fœminis octauo; ac propterea veteres opi
octauo quoq; die Neptuno sacra facere consueuisse
aqua fœminarum generi conueniat, vt maribus ignis:
ptenarium vero metuendum esse arbitrabantur. At l
diuina circumcidi iubet mares octauo die, quod sa
Hebræorum interpretes factum iudicant, vt Sabbat
inter natiuitatem & circumcisionem intercederet, ac i
fanti robur adderet: etenim diem septimum, qui nasc
ti mundo natalis exstitit, bonis omnibus & gratia cœl
c Genes. 2 Exod 20. Deut. 5. sti Deum abunde [c] cumulare Moses sacris literis testa
raliquit: quæ bonorum affluentia & copia cæteris di
nusquam tributa perspicitur, mirabili quadam & abd
ta philosophis omnibus naturæ causa.

Nihil tamē in humana natura videtur admirabiliu
quam annum sexagesimum tertium senib. fere omnibu
d lib. 15. cap. 7. vltimum esse. *Obseruatum est*, inquit Agellius [d], *in mult hominum memoria, expertumq; in senioribus plerisq; omnibu sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqu venire, aut corporis morbiq; grauioris, aut vitæ interitus. aut a nimi ægritudinis.* Exstat enim Augusti ad C. nepotem epi stola A.D. IX. Cal. Octobr. huiusmodi: *Aue mi C. ti, meus o-*

cellu

icūdiſſim⁹, quē ſemper mediusfidi⁹ deſidero quū a me abes: cipue diebus talibus qualis eſt hodiernus: oculi mei requi- eum Caium; quem vbicumq; & hoc die fuiſti, ſpero latū e valentem celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem :nam vt vides, κλιμακτῆρα communem ſeniorū omnium m & ſexageſimum euaſimus, &c. Attigit Auguſtus ſe- geſimum ſeptimum; quo etiam anno Atticus extre- diem obiit. Innumerabiles quidem, non modo te- m & infimorum, verumetiam illuſtrium virorum nerare poſſumus, qui annum tertium & ſexageſimū diem extremum habuerunt: ſed literarum ſtudiis ores tantum ciere placet; Ariſtotelem inquam, Ci- nem, Bernardum, Bocacium, Eraſmum, Lutherum, anchthonem, Siluium, Alexandrum Imolenſem, dinalē Cuſanū, Linacrum, Sturmium. Ac propterea res Græcorum theologi ſeptenarium Apollini, no- arium Muſis ſacrauiſſe videntur, vt Plutarch. ſcribit. Quod ſi quis curoſius iſta conſectari volet, compe- hominum vitam fere ſeptenariis aut nouenariis, ninarum vero ſenariis definiri. nouies nouenarium o dicitur impleuiſſe; Petrarcha decem ſeptenarios; o die quo in lucem venerat in orbem redeunte, mor- s eſſe: Galenus decem; Staſeas Peripateticus duode- ,Heli 14. Hippocrates 15. D. Hieronymus, Hiero rex acuſarum, & Iſocrates, tredecim; Plinius, Bartolus, Cæſar, octo. Lamechus annos 777. expleuit: Methuſala ui mortalium omnium vitam diuturnitate ſuperauit) ngenteſimum ac ſeptuageſimum attigit: Abrahamus ſeptenarios 25. Iacobus 21. Iſacus nouenarios 20. Dauid ecem ſeptenarios. Infinitum ſit omnes enumerare. Is em maiorum noſtrorum memoria ac hiſtoriæ Ioan- m De temporibus appellant, annos vixit 361. id eſt, tes & quinquaginta ſeptenarios. Homines item con- ſt nono menſe ſemper naſci, vel ſeptimo, quos Græci ἑπταμήνεις appellant: qui tardius aut citus, non viuunt. Quamobrem Hippocrates puerum die ſeptimo mem- is omnibus conſummari ac perfici ſcribit: deinde in- cremen-

Septenarii poteſtas.

crementa capere: septimo mense natum viuere, c
neminem vixisse: septimo anno dentes expleri; s
diebus inediam passos, etiamsi diutius vixerint, in
tos tamen, vt Plinius ipse ab extrema memoria ob
tum scribit.

Lex item diuina diem mundi totius ac rerũ om
quasi natalem sanctissime & consecrauit & coli iussi
vni ex omnib. Deus opt. max. benedixit, quẽ omn
tiquitas experientia diuturna cæteris hebdomadæ
ita dissimilem prodidit; vt vetere prouerbio conti
sit, *diem septimum nullum præterire, quo Sol se non præbe
minibus conspiciendum*: quo die veteres Hebræi dæmo
impetus coerceri; mentib. etiã sapientiam, corporib
bus, agris fertilitatem infundi constanter affirman
nus item septimus lege diuina sacer est, & septies s
mus: nec dubium est quin occulta q̃dã vis insit in vi
ad rerumpublicarum cõuersionem vel occasum: vi
a rum videri non debeat, si numerus hic ab Hebræis
dicatur: quem Caluinus (Galenum opinor secutus)
fectum appellat, vbi agit de requiete Sabbathi; quo
stuporem miratur toties ac tam sancte colendum om
bus ꝓponi, vt & capitis pœna violatorib. addita sit, &
eo legum omnium diuinarum summa contineri vid
tur. non tamen perfectus est; quia impar, & quidem m
sculus: oẽs autẽ perfecti pares sunt & fœminæ. perfe
n. mathematici definiunt qui in easdem partes integ
diuiditur ex quib. cõflatur, vt nihil desit aut supersit.
senariũ partiri licet his trib. num. 1, 2, 3, in partes integ
ac ex iisdẽ conflatur. Eodẽ errore peccauit Lactan.[a]; c
ternariũ & denarium perfectos & plenos appellat: t
etiam Cicero[b], qui plerosque in errorem impulit, qu
septenarium & octonarium *plenos* vocat *numeros*, qu
Macrobius *solidos* alii *perfectos* interpretantur: neutru
de septenario dici potest: octonarius vero solidus qu
dem est, non tamen perfectus. Consimili errore labit
Plutarchus[c], qui ternarium perfectum esse scribit: tam
etsi Aristoteles maximam eius numeri[d] vim in vniuer
natu

a In lib. De opificio Dei.
b In Somnio Scipionis.
c In Symposiacis.
d li. 1. De cœlo.

a inesse putet. Lapsus quoq; est Philo, qui decem [a] perfectissimum putat. Perfecti numeri quatuor vt antea diximus, nec plures intra centum millia: et 6.28.496.&8128.è quib. vnus potissimum ad cõ-ones ciuitatum accommodari potest, scilicet 496. i non item. conflatur autem ex septuaginta septe-s annorum & numero perfecto, atque illud est ab uissima memoria proditum, ciuitates omnes anno gentesimo conuerti aut euerti. — a In lib. De plantatione Noa.

umeri autẽ bifariam & ad principes & ad imperia untur: vt si quis diceret imperium hoc Francorum surum posteaquam tres & sexaginta reges sceptra erint, quia numerus hic ex septenario & nouenario e ductis exsistit: vt Iesaias Romuli æqualis, qui nouẽ ic reges in Iudæa regnaturos ex oraculo diuino p-deinde imperii Iudaici euersionem fore. nouem i-reges Persarum futuros: aut septimum regem Ro-orum de regno deiectum iri cõuenit autem nume-rincipum cum annis quibus regnatum est in Iudęa, et CLXXXII. qui numerus ex septenariis sex & vigin-nstat: Romæ vero CCXLIV. nam septuagesimo quin-ptenario, id est, 245. eiectus est Tarquinius Superb. emias vates tunc vixit cum oraculum Iesaiæ exple-r: ac pronũtiauit populum liberatũ iri anno 70. ca-itatis: vt certe liberatus est, ac ciuitas vna cum tem-restituta. Idem [b] Iesaias Tyrum vrbem clarissimam o septuagesimo post oraculum desertam fore dein-b eiusdem vrbis euersione anno post septuagesimo uratum iri. Idem numerus congruit Atheniensium publicæ, in qua septẽ principes, quos illi δικαστὰς ap-abant, annos septuaginta imperarunt [c]. Vrbis vero ugnationem, & victoriam Atheniensium ad Salami-, consimili die contigisse proditum est [d]. — b Cap. 24. — c Appianus. — d Plutarch.

Qui vero ab Academicis *fatalis numerus* appellatur, id 1728. quadratus videtur expleri à Nini dominatu ad xandri magni victoriam ad Arbelam, & imperii Per-um euersionem. Nam Herodotus, Diodorus, Trogus

Pom-

Pompeius,Iuſtinus,& Cteſias, à Nino imperiũ illud ſpicantur. Cum vero acerbiſſimis calamitatibus op ſa eſt Hieroſolyma, expugnata, ac ſolo æquata, temp dirutum, rex Sedechias occiſus, populus abductus, temporibus Ægyptii à regibus Aſſyriorum defecer Athenięſes Piſiſtratidas, Romani Tarquinios eiec Templum autem ſteterat annos CCCCXXVII. ex int ſeptenariis. Et quoniam maxima eſt hiſtoricorum i ipſos diſcrepantia, Faſtis Romanorum vtamur. Igitu Vrbe condita ad illud tempus, quo poſt Actiacam v riam, qua fuſus eſt ab Auguſto M. Antonius, & im Romani ſumma poteſtas ad eum delata, Ianuſq; qu cluſus, numerantur anni DCCXXIX: qui nouenar lidus eſt ac plenus. Idem annorum numerus recurri euerſione imperii Longobardorum, ad illud tem quo Ludouicus XII. rex Francorum eaſdem regio fuſis ac fractis Venetorum & Sfortiadum copiis, ſuæ teſtati ſubiunxit. Idem numerus eſt annorum ab e ſione imperii Pictonum & Scotorum victoria, vſqu Mariæ Stuardæ captiuitatem: & ab Egeberto Sax qui Anglorum imperium ſolus tenuit, vſque ad Mar Anglorum reginam, quæ prima Gynæcocratiam inſulæ occupauit. Ab Auguſti dominatu poſt A cam victoriam & Ianum quartum cluſum, vſque ad guſtulum Imperatorum Romani nominis extrem quem Oduacer Herulorum rex eiecit, & occupat Gothis imperium, numerantur anni CCCCX quem numerum perfectum eſſe diximus & ex ſep ginta ſeptenariis conſtantem eſſe cum ſenario perfe nam in Faſtis anno ſequenti, qui eſt ſeptuageſimus mus ſeptenarius, Oduacer imperare cœpit. Illud et animaduerſione dignum, quod primus Imperator Auguſtus ſumma felicitate ac prudentia magnum il imperium auxit, & annos amplius quadraginta obtir Auguſtulus vero, & nomine & imperio deminutus, annũ integrum imperauit: id autem contingit A.D Cal. Septembres. Ita Conſtantinus primus imperii

m

ium Constantinopolim quidem transtulit: extre-
ero Imperator Græcorum, qui vrbe capta cæsus
Iuhamede, Constantinus dicebatur. Iam vero ab
condita vsque ad Augustulum, numerantur anni
qui numerus ex septenariis integris exsistit. Id au-
Vectius Augur maximus futurum prædixerat, vt
orinus ex Marco Varrone scribit. Idem numerus
inorum à Nino ad Sardanapalum, quem Arbaces
is imperio spoliauit, & regnum ad Medos transtu-
n vero à Saule primo rege populi selecti, vsque ad
chiam occisum & imperii euersionem, recurrit nu-
s ille perfectus annorum 496. Quod autem Iose-
[a] vtriusque templi incendium, & vrbis expugna-
m, eodem die, scilicet nona mensis quinti, accidis-
dit, vtique ei cum libro Regum & cum Hieremia
conuenit. Totidem anni, scilicet 496. numerantur
rano primo rege Macedonum vsque ad Alexandrũ
num, postremum Heraclidarum qui in Macedo-
nperium habuerunt. Sunt qui aliquot annos ad-
, alii detrahunt. Quamobrem nulla nisi certissimis
riarum scriptoribus prodita monimenta proferre
n, vt quę ex ipsis Romanorum Fastis haurire cuique
Cuiusmodi est illud quod ab V.C. vsque ad eius di-
onem à Gallis Senonibus, anni CCCLXIV. nume-
itur; qui numerus ex septenariis integris constat. I-
rab V. C. ad cladem Cannensem Terentio Varrone
onsule, quo Respubl. est in extremum delapsa discri-
n, anni sunt DXXXIX. id est, septuaginta septem an-
um septenarii. Inde vsq; ad cladem à Germanis sub
Quinctilio Varrone acceptam, labuntur anni 224. nu-
rus ex integris septenariis constans: & vtraque clades
tigit die secunda Augusti, vt ab antiquis Romanis
ditum est. Nec minus memorabile est illud, quod
apha annalium apud Hispanos certissimus scriptor,
auros & Arabes in Hispaniam inuasisse tradit anno
risti septingentesimo septimo, & qdē anno septimo
derici regis, & imperiũ tenuisse annos septingentos

[a] Lib. 10. Antiq ca. 11. & li. 7 cap. 9. & 10. belli Iudaici. Nam Hieremias ca 39 & 52. ait, mense 4. die 9 captam fuisse vrbem. quod ipsum confirmat Ioseph. lib. 10 ca. 11. Antiq. sed idem Ioseph li 7. cap. 9. belli Iudaici ait mense 5. die 10. id factum. liber autem Reg. 4. ca. 25. ait, mense 5. die 7. captam vrbem fuisse.

ſeptuaginta : nec penitus ante Ferdinandum Arag
& Caſtiliæ regem expelli potuiſſe. Illud etiam ani
uerſione dignum, quo ab Amani ſupplicio & liber
ne Iudæorum, vſque ad Maccabæi victoriam adu
Antiochũ nobilẽ Syrię regem, eiuſq; legatos, anni f
runt 343. qui ſeptenarii ſolidus eſt numerus: & vtra
ctoria obtigit die XIII. menſis Adar. Idem numer
annorum ab Auguſto, cum id nomen eſt à Senatu
ſecutus, vſq; ad Conſtantinum Magnum; quo prin
magna Rerũpublicarũ ac religionũ ſecuta cõuerſi

Quod autem fere ſenarii fœminis vitæ diem e
mum afferant, nihil exemplis ad id confirmãdum
eſſe putaui, ne in rebus leuiſſimis hærere viderer. I
tantum, quod anno MDLXXXII. cum princeps Au
ius lethale vulnus accepiſſet, A. D. XII. Calend. Ap
qui erat illi XLIX. & cum de illius vita deſperaretur, v
tudinem recuperauit; cum annum quinquageſimur
tigiſſet. At Carola Burbonia eius vxor altero poſt m
diem extremum obiit; cum attigiſſet annum XX
qui ſenarii quadratus eſt: vt maritus XLIX. ſepte
quadrato percuſſus fuerat: quod ſcribendum non
tarem, niſi ab ipſo principe Auraſio id accepiſſem, c
Antuerpiæ Franciſco Duci à conſiliis eſſem. Nec o
tendũ videtur quod Tacitus [a] ſcribit, fuiſſe qui ann
rent A. D. XIV. Cal. Sextiles principium incendii v
Romæ Nerone principe ortum, quo & Senones ca
Vrbẽ inflammarunt. Alii eo vſq; progreſſi ſunt, vt to
annos, menſes, & dies inter vtraque incendia nume

Poſtremum eſt, quoniam eo nos oratio deduxit, v
liquid reſpondeam iis qui mea ſcripta carpere qu
probare maluerunt; quod oracula Danielis de im
riorum ortu & obitu mihi non liquere [b] dixerim. N
enim dubito, ſi homo ſapientiſſimus, quæ afflatu di
no hauſerat & expreſſerat, ſuis quæque temporibus
perte definiret, omnia in quibus hæremus, perſpic
fuiſſent ac ſine dubitatione futura. Suæ quidem ciuit
tis ſtatum, Cyro regnum ineunte, quo ſoluta captiuit

a [illegible]

b in lib. De methodo hiſtoriar.

oraculo Hieremiæ[a], quod quidem ipſe ab excidio ac templi auſpicatur, non à Ioachimo, vt quidem ...it: & populus ſanctus poſtliminio reuerſus, definiit ...domadibus annorum ſeptuaginta, id eſt, annis 490. ...uidem dilucide: cum oraculum redditum ſit anno ...remo captiuitatis, qui erat ſeptuageſimus ab vrbis ...mpli excidio, vt oraculis oracula, temporaque ipſa ...poribus apta ſerie continuarentur. Qui lõgius tem... protrahunt, centum ac viginti annos vno hiatu re...iunt. At Prophetes temporis initium ab oraculo ac...um diſerte numerari docuit oportere: quo quidem ...iminio rediit populus, ac principem ſibi magiſtra...ue conſtituit, vnde ciuitatis inſtauratio non in mu...m ac inſularum ſubſtructionibus. Recte enim Põ...s; *Vrbe deſerta, in parietibus Rempublicam non conſiſtere* ... At hiſtorici quamplurimi[b] à Cyri dominatu vſq; Herodis Magni principatum, qui captis Hieroſoly...cæſiſque omnibus Senatoribus ac rege ipſo, Iudæos ...erio ſpoliauit, numerant annos CCCCXC. alii aliter, ...nta inter eos varietas ac diſcrepantia, vt non modo ...gulis, ſed etiam ab vniuerſis, omnes omnium opi...nes refellantur.

...uæ vero de imperiis Daniel ſcripſit, aperte ille qui... Medos, Perſas, & Græcos ad Babylonis imperium ...auit; præter eos certe neminem. Quartum imperium Romanos non pertinere docuimus, cum illic de Ba...ylone quæratur, quam Romani nunquam ſubegerũt: ...d cum tentauiſſent Euphrate tranſmiſſo, ſæpe illi & ...dem ingentes ab inuictiſſimis Parthis clades accepe...t. Ineptius tamen, qui quartum illud imperiũ tribu... Germanis; qui ne per ſomnium quidem vllam im...i Babylonici particulã viderunt. Quæ ꝙ à nobis alibi ...utata[c] ſunt, omitto: ea tamen Frankebergerus Saxo, ...iorũ Pontifex, Lutheri auctoritate; Dreſſerus vero, ...no de ſchola, nulla ſubiecta ratione, maledictis refel... hunc ego diſertum putabo, ſi, quã male didicit, tam ...e dicere condiſcat. Sed quoniam homo iracundus,

a *Hier. c. 25 & Daniel. c. 9.*

b *Ioſephus, Fun-cius, Merca-tor, Thilo.*

c *In Method. hiſtoriarum.*

commune ingenioſorum hominum malum, mihi ſ
raſcitur, quod de oraculis diuinis temere affirmare
auſim, ne quid in rebus tam arduis, & ab omnium ſe
retruſis offendam: docere debuerat, cur quinquag
a In Method. imperia, quæ denotaui [a], decies Germanico mai
quæque imperii Babylonici magnam partem comp
ſunt, Danielem omiſiſſe putet? cur item Daniel de ſe
primo capite ſcripſerit, ſe ad primum vſque Cyri Per
regis annum vixiſſe? cur tamen anno tertio Cyri diu
b Cap. 10. oraculum ſe diuinitus [b] hauſiſſe? & quamobrem ca
ſequenti Darii Perſarum regis meminerit, qui trigeſi
ac ſeptimo poſt anno inauguratus eſt quam Cyrus i
perare cœpiſſet. Neq; enim Beroſus veriſſimus Chald
carum antiquitatum interpres, quem Cteſias ac vete
ſecuti ſunt; nec Megaſthenes, Perſicarum; nec Hero
tus, hiſtoriæ parens appellatus; nec Græcorũ quiſqu
aut Hebræorum, Darium ante Hyſtaſpem quemqu
fuiſſe tradũt: excipio Ioſephũ, q à Beroſo eo loco dete

Sed ne acerbius agere, ac nimis vrgere videam
quid eſt, quamobrem Daniel capite XI. Darium t
ſucceſſores Perſas habiturum ſcribit: quartum è Græ
venturum, qui potentibus copiis imperium adep
rus ſit? Hunc enim Alexandrum Magnum fuiſſe aml
git nemo, qui Darium Codomanum de imperio Pe
ſarum diſturbauit, cuius fuit pater Darius Achos, au
Darius Mnemon, abauus Darius Nothus; ad quem D
niel orationem conuertit. Quod ſi ita eſt, certe Dan
lem oportuit annos ducentos ac viginti ſuperaſſe; ſi mo
do pubes in Chaldæam captiuus abductus erat: id quo
neceſſe eſt, cum diſertiſſime ac prudentiſſime loquer
tur. Hæc autẽ, tum ex ſacris literi ſapertiſſimè, ũ et
ex Herodoti ac Ioſephi antiqua hiſtoria colligere qui
que poteſt. Cyrus enim imperii anno trigeſimo mor
tuus eſt; Cambyſes ſexto, Darius Hyſtaſpes trigeſim
ſeptimo, Xerxes XXI. Artaxerxes XLIV. Dariu
Nothus XIX. Mnemon XXXVI. Darius Achos XXVI
Codomanus X. ſumma annorum CCXXVIII. Danie
enim

captus fuerat cum Ioacimo rege. Et omnia lique-
i putent interpretes oraculorum; & hebdomadas
uisque iudicio summa asseueratione definiant: qua
ne tueri possunt, qui subtilissime omnia tandem
sserunt; illud Zachariæ[a] & Aggæi[b], qui anno septua- a cap. 7. b cap 2. 3.
no captiuitatis desinente scripserunt, Dario No-
, vt ipsi volũt, imperante? Annus hic, inquiunt, se-
agesimus agitur: & si non ab excidio templi, sed ab
cto Xerxis septuaginta annos numerari velint, pro-
o necesse est Zerubabelem & Nehemiam populi du-
annos ducentos quinquaginta impleuisse, cum id
tis essent Cyro imperium ineunte, vt populum à
aldæa in Palæstinam deducerent; quos vsque ad Da-
n vltimum vixisse Nehemiæ ipsius testimonio con-
nare non dubitant[c]. Hic igitur omnes historici a- c Ioseph. Scalig. lib. 6. ca. de hebdoma. Daniel.
rime conflictantur. Alius enim quinque modo reges
rsarum; alius sex; plerique septem; nonnulli octo;
dam nouem: sunt etiam qui decimum commenti
t. Certe Genebrardus quinque tantum fuisse asseue-
in Chronologia; Funccius vero decem. In tanta igi-
sententiarum varietate de duobus alterum fieri po-
t, vt earum nulla, alterum non potest, vt plus vna vera
quæ qualisque sit affirmare non possim; nec si possim,
lim: ac modestius opinor, quam illi, mihi non liquere,
ipsi: quibus tamen assentiar, si modo suorum decre-
rum constantiam tueri possint. Quanquam multa
uæ in Danielis scriptis reperiuntur, D. Hieronymus
pudiauit: cætera quæ non Chaldaice sed Græce scri-
ta sunt à Theodotione, Hebræi non probant. His igi-
ur propositis exemplis, licet Rerumpublicarum ortus
occasus coniectura quadam consequi, ac rerum ante-
edentium causas, syderumque varios concursus ac tra-
ectiones intuentem eo vsque progredi, quo rerum ea-
um disciplina ferre potest: nihil de rebus ab immortali
Deo procul ab hominum sensu remotius aut temere af-
irmantem aut leuiter assentientem.

Reipublicæ faciem, leges, instituta, vno mutare & eodem momento perniciosum esse. CAP. III.

QVEMADMODVM ciuitates oriantur, quibus augeantur incrementis, quam variæ cuiusque uersiones, & quibus coniecturis eorum interitus aes mur, satis opinor aperuisse videmur. Sed quonia quæ de ciuitatum interitu futuro disputata sunt, certa demonstratione nitũtur, & ab hominum po rium sensibus & cogitatione remotissima sunt; nec si demonstratione ac certioribus præceptis tradere necessitatem inferrent; restat vt ea, qua Deus imm lis homines beauit prudentia, ciuitates regere, earu conuersiones & occasus prospicere ac declinare m omnibus studeamus. Est enim vna omnium philoso rum, etiam eorum qui otiose quid in cœlo fiat dispu disciplina, syderum affectione ac potestate nó tene pientem, sed eos tantum qui belluarum impetu & c ditate feruntur, nec se rationis ac legum optimarum perio duci volunt, quibus Sapientiæ magister Salo rotarum tormenta acerbe intentauit: quibus verbi gnificant, orbium ac syderum cœlestium vim nul ā bonos, maximam aduersus improbos futuram.

Sapientem syderum imperio non teneri.

Cum igitur syderum affectio ac potestas, ope diui id est, prudentia, Dei optimi munere & concessu ho ni tributa, declinari possit; ipsosque medicos artis p cepta tradere perspiciamus, quibus morbi contra na ram curari, aut certe minui queant: cur sapiens Rei blicæ moderator conuersiones & occasus futuros n prospiciet? cur legib. optimis laboranti ciuitati non m debitur? cur salutem non procurabit? aut certe si tan mali vis est, tam certum exitium, vt nulla hominum pientia prohiberi possit; nihilominus tamen id assequet quod periti medici, qui ex diebus decretoriis & ex ipsi morbi causa, de interitu qualis futurus sit, certius mel usque augurantur; ac opportune ciues suos admonebi ne Reipublicæ cadentis ruina penitus opprimantur. I

quem

admodũ medici ægrorũ in ipſo morbi ſtatu ac do-
cerbiſſimo, ſi ſalutaria fuerint ſymptomata, melius
e iubent, q̃ ſi dolor ac febris remiſſior eſſet: cōtra v.
nem explorata ſpe ſalutis valentiſſimum, & ea tē-
one cōſtitutum, vt nulla p̃ſtantior eſſe videatur, in
ſalutis periculo verſari magnus Hippocrates iudi-
:ita quoq; ſapiens Reipublicæ moderator, qui ci-
em hoſtib. vndiq; circumſeſſam intuetur, ſiquidem
nto diſcrimine ſapientiſſimis gubernacula tributa
, ac ciues magiſtratuũ imperiis, magiſtratuſq; ipſos
. inſeruire diligenter & accurrate, bene de Repub.
re iubebit; cum tamen ignaui ac rerũ humanarum
riti deſperatione frangantur.

eo ſtatu fuit Reſpublica Romanorum poſt tertiam
em ad Cannas acceptam. ſociarum ciuitatum quā-
mæ, quæ antea in officio ac fide permanſerant, à
anis defecerunt, Annibalis victorias ac fortunam
æ: quia fere ab omnib. de Romano imperio deſpe-
tur: ex omnibus tamen nemo Rempub. grauius af-
quam Terentius Varro Conſul, qui tantæ cladi, qua
ginta millia ciuium cęſa fuerant, cum pauciſſimis fu-
es, literas ad S.P.Q. Campanum ſcripſit, actum eſ-
e Republica, ciuiũ ac ſociorum robur interiiſſe: quæ
Campanos, tametſi opibus ac potentia cæteris præ-
ent, tanto metu perterrefecit, vt non modo Roma-
deſertos eſſe paterentur, verumetiam quampluri-
s ſociorum ad Annibalem ipſum pertraherent: cum
enſionem & cladem acceptam minuere Conſul de-
ſſet. At Scipio, qui poſtea Africanus dictus eſt, ple-
que ciues de Republica deſperantes, bono ac forti a-
no eſſe iuſſit: eoſque qui ciuitatem deſerere cogita-
nt, in officio permanere, ac pro Republ. propugnare
epto iureiurando coegit. Nec vero Senatus tot pe-
ulorum circumſtantium metu territus eſt, ſed prudē-
. maiore Rempublicam tueri viſus. Ac tametſi plebs
ique pro inſita leuitate ac rerum imperitia in omnib.
re ciuitatibus Annibalis laudes poſt tot ac tantas de

Quale iudicium fuerit de Romana ciuitate poſt cladem Cannenſem.

Romanis victorias prædicaret, Senatus tamen cuiu ciuitatis Romanis fauebat. Sic enim Liuius [a]; *vnus morbus omnes Italiæ populos inuaserat, vt plebs ab optima dissentiret; Senatus Romanis faueret, plebs ad Pœnos rem tr ret.* Quinetiam Hiero Rex Syracusarum, qui cæter ætatis reges sapientia superabat, multo quam antea gentius Romanorum amicitiam coluit ac societat suisque illos opibus iuuare ac tueri non dubitauit: q etiam auream victoriæ statuam in ea rerum despera ne Romanis dono dedit; quippe qui Senatus prude incredibilem in rebus agendis sæpissime expertus e

a lib. 24.

Hæc igitur sapientium iudicia fuere, qui quod Ro nos intelligerent rebus extremis summa prudentia c stantiaque Rempublicam moderari, nec vnquam ar leges in maiore pretio fuisse, nunquam domestica militari disciplina ciuitatem magis floruisse, (vt Pol us earum rerum spectator & scriptor tradit) bene de publica sperandum iudicabant. Carthago vero tot ac tis victoriis elata, tot regionum ac populorum domi & in summo felicitatis gradu collocata, nunquam p pius abfuerat ab interitu: cuius rei certissima indicia fi runt, quod nec legibus esset in Republica nec virtuti cus: omniaque impetu populari ac plebis impotētia rerentur: vt necesse fuerit paulo post ab altissimo hor rum gradu præcipitem deturbari, ac Romanis inserui vt contigit Scipione imperante.

Prima igitur Rerumpublicarum, bene ac pruden ter gerendarum, lex est, earum statum, & cuiu que vim ac naturam, tum morborum causas intue qua de re fusius à nobis superiore libro disputatum e Neque vero cuiusmodi sit optimum ciuitatis genus, in telligi satis est, nisi vniuscuiusque statum, quem mut re non liceat, tueri possis: aut si periculum erit ne p conuersione Reipublicę euersio sequatur, pessimā Ren pub. habere quam nullam præstabilius est; & languen ęgrotum moderata vict⁹ ratione quoquomodo sustēt re, quā incurabili morbo medicinā, quæ vitam aufera

cor

uirere velle. At ne medici quidem, nisi extremis ac eratis morbis, extrema remedia quæri iubent. Hoc locum habet non modo in Republica, sed etiam gib. ac moribus immutandis: in quo certe grauiter atur ab iis, qui ab alienis ciuitatib. leges acceptas ad quæ plane contraria ratione dirigatur Rempubli- adhiberi putant oportere.

ocuimus antea quib. legib. monarchia cōsistit, iisdē ularem statum; & ea instituta quib. alitur populi li- s, occasum inferre tyrannis. Ac tametsi plurimæ le- mni ciuitatū generi salutares sunt; nondum tamen ntib. inter ipsos conuenit, *an lex iniqua, quæ sua vetu- nititur, antiquari debeat, vt noua vtilior feratur?* quia lex ma sit perniciosa, si sua nouitate cæterarum legum at contemtum: ipsa vero vetustatis species tam cara que est, vt lex antiqua sine magistratibus seipsam tue- cile possit: legum vero nouitas vix vlla præmiorum aut metu pœnarum, aut magistratuum officiis cōsi- potest. Quo fit, vt ea, quæ putatur nouæ legis v- s, non tanta sit, quanta sunt incommoda, quæ ex v- aut omnium legum contemtu profectura sunt. In ma nihil fere exitu perniciosius est legum nouitate,[a] e statu Reipublicæ quæratur. Atque hæc ratio magni deris semper visa mihi est; eoque maius periculum ninet, si leges quibus stat Respubl. mutari aut moueri tigerit: nam leges quæ seruitutum ac testamentorū a continent; quæque de rebus rationibusque contra- hdis feruntur, interdum mutari conuenit, vt meliori- bs locus sit: sed qui leges quæ ad statum Reipublicæ p- ient, mutare salua Republica conatur, perinde facit vt qui ædium altissimarum substructiones & fundamen- renouare se posse putant saluis ædibus, quæ nisi ruant, ps tamen ipsa concussio domus incommodi, quā no- materia vtilitatis est allatura: eoq; magis cum ciuitas asi vetus & caduca domus, diutissime stetit in eodem tu.

Legū præceps abrogatio periculosa.

[a] *Plato legum mutationes tradit esse perniciosas, li. 7. de legibus.*

Est n. ab antiquis accepta & posteritati diu ꝓbata, ciui-

tatum cōseruandarum disciplina, scilicet in ea Re
ca quæ diutissime floruit eodem statu, quantacun
tilitatis species appareat in sperata conuersione, ni
se mutandum. Quamobrem veteri Atheniensiun
quam etiam Publilius Philo Dictator tulit ad pop
cauebatur, ne vlla rogatio ad populum inconsultc
tu ferri posset, maiestatis subiecta pœna iis, qui in l
commisissent: quam legem amplexa Venetorum R
blica inuiolabiliter tuetur, cum ne ad senatum qu
de Republica inconsulto Sapientum collegio ferr
at. Sed in Locrensium ciuitate seuerius agebatur; q
rogationem laturus laqueum collo insertum gest
quo ei gula frangeretur, nisi legem persuasisset Rei
lem. Stetit ergo ciuitas illa diutissime antiquissimis
tutis ac legibus florens, cum qui leges rogaret, n
reperiretur, quousque luscus homo rogationem a
pulum tulisset, vt qui sciens prudēs oculum lusco e
isset, vtroque oculo ipse orbaretur: suæ rogationi f
dæ occasionem aduersarius dederat, quod minas s
intentaret, oculum se illi erepturum, etiamsi pœna
gis laturus, & oculo altero cariturus esset. populus
tate vel potius necessitate rationis persuasus, legem
sit; qua tamen nihil legi talionis, quæ populorum o
um quodam modo communis erat, derogabatur: q
malitiose alterum excæcauisset, æquum erat vt ipse e
caretur.

Quod si quis plerasq; leges sæpi⁹ mutari doceat o
tere, vt de annona, de mercib. euehēdis aut inuehe
de pœnarum acerbitate aut lenitate, q̄ paruo mom
mutabiles sunt, assentior ego quidem; cum vis ipsius
cessitatis nulla legū obligatione teneatur. leges n. n
si spem afferunt, vt tanquā in herbis non fallacibus
ctus appareat, non sunt illæ quidem repudiandæ: se
gitur de legibus quæ statum ciuitatis continent: qu
fieri possit, immutabiles esse & velim & optem: non c
Respublica legibus inseruire debeat; cum Reipubl
ac societatis tuendæ causa leges omnes ferantur: nec

isquam legum Reipublicæ causas saluas esse velit.
m hæc rerum omnium publicarum prima ac præ-
:,SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO. Nam quæ
hemistoclem mouit, vt vrbem Atheniensium
ous ac propugnaculis muniret,eadem ratio The-
em adduxit, vt mœnia diruenda suaderet: id est,
opuli; alioqui ciuitatem vna cum ciuibus Lace-
nii perdidissent.

a igitur tam sancta lex est,quam non oporteat vr- [a] *Plutarch. in Solone.*
necessitate mutari. Quamobrem sapienterSolō,[a]
omulgatis legibus Athenienses iureiurando adc-
as centum annos stabiles esse paterentur;vel quia
em eorum qui iurarēt,diutius victurum arbitra-
el vt intelligeretur, leges omnino imutabiles es-
posse.Lycurgus item Spartiatas,in leges quas tu-
urare compulit, ac tamdiu legib9 illis viuere,quo-
Apollinis oraculo rediret:nec postea reuerti volu-
erpetua iurisiurandi religione ciues obligaret. Et
n præstat legis conditionem, vtcunque iniquam,
c paulatim nō vtendo antiquare, quam momen-
ogare. Ita Romani plerasque leges XII.tabularum
exolescere quam abrogatione tolli maluerunt;
æteris legibus XII.demeret auctoritatem, cum
liuturna obliuione sepultæ fuissent, id est, anno
ptingentesimo quam latæ fuerant,placuit Æbutia
one leges duodecim inusitatas, quæ sua vetustate
ridem extabuerant,abrogari, ne cuiquam in po-
n fraudi esset, si in eas leges committeret. Sed ea
minum natura, ea mens, vt paulatim à recto cursu
ctat,ac præcipiti lapsu sæpissime cadat, nisi alterius
ulciatur: & quemadmodum praui humores vel
mentorum impuritate,vel copia collecti, tandem
bos contrahunt, & corpori exitium inferunt; ita
que in hominum animis vitia sæpe vel ab educatio-
rpi, vel etiam ab ea quæ inest in hominum ingeniis
tate collecta, foras erumpunt: vt necesse sit noua
plicia nouis peccatis,& acerbiores pœnas grauiorib9
flagitiis

a Plutarch. in Agi.

flagitiis irrogari. Id autem ſenſim fiat oportet. N
Agis rex Lacedæmoniorum veterem Lycurgi diſ
&leges diuturna magiſtratuum negligentia colla
ſtituere vellet, momento ciuiũ omnium tabulas
tiones palam proferri iuſſit, vnoq; incẽdio combu
inde agrorum omniũ diuiſionem ęquabilem fac
bonorum omnium æquationẽ multis antea ſecu
latam, exemplo Lycurgi reſtituere tentauit: quo
pleriſque non modo tenuibus, ſed etiam à locupl
peteretur, quia tamen modum tenere neſciit, nc
tum ſpe rerum gerendarum decidit, verumetiam
dium in Republica maximum excitauit, quo poſt
cum amicis ac proximis omnibus deflagrauit. N
probi ciues illum ex aditu templi detractum, in c
ſuffocari iuſſerunt. Decuerat enim rem omnium
limam, id eſt, Lycurgi inſtituta, longo interuallo r
tem, & bonorum æquationem meditantem, ope
corum ac præſidia ſibi comparare; deinde potent
voluntates exquirere, ac illecebris in ſuam ſente
pertrahere, vt antea Lycurgus fecerat: tum auri ar
que vſum prohibere, vt iſta ratione pro ferro vilel
tandem etiam pretioſam ſupellectilem. Sed violar
puli libertatem, tentare manſuetudinem, comm
diſciplinam, ac paulo momento maximam ſanguir
piam educere, nondum purgato prauis humoribu
pore, tum vſtiones ac ſectiones ad ægroti debile c
adhibere velle, non eſt illud curare, ſed necare.

Non igitur medicos tantum in ſanandis R
blicæ morbis, verumetiam naturam ipſam, ve
tius ipſum naturæ parentem imitari oportet, q
nihil violenter aut momento, ſed omnia ſenſim ac
latim efficere videmus: Veneti ſapienter, qui nihi
ſi ſunt adhuc viuo ac ſpirante Auguſtino Barbari no
ce, cuius potentia ciuibus non ferenda videbatur
principi iam ſeni contumeliam facerent, vel Reipu
cæ tranquillitatem conturbarent; ſed eo mortuo f
ris principibus leges tulerunt, vt moderatis imper

r. Diximus antea, Germanis Imperatoribus ac
Daniæ & Poloniæ imperia ista ratione paula-
ſa, quibus tamen ornamenta regia in ſpeciem
à fuere. Quemadmodum igitur viuenti adhuc
i imperium minuere, aut omnino eripere velle,
bus perniciosum, ita principi ipſi periculoſum,
magiſtratibus, aut iis qui Reipublicæ opibus ac
ia armati ſunt, imperium vno abrogare & eodem
o; vel etiam ſuperiorum principum domeſticos
bus ſimul ac dignitate ſpoliare. Et quidem hu-
erii fundamentum firmiſſimum in eo eſſe arbi-
uod mortuo principe magiſtratus omnes imperi-
inent, qui ciues in officio remque publicam tue-
Ac tametſi mortui principis domeſticos & fami-
nouo principi mutare omnino liceat, id tamē pe-
ſum ſapientibus viſum eſt, nec niſi cum bona ve-
ſine contumelia faciendum: aut certe prius exar-
os qui opibus & gratia ſtatum Reipublicæ cōtur-
oſſe videbuntur. Quod cum Imperator Galba mi-
prouidiſſet, ac Piſonem in ſpem imperii adoptaſ-
tho Prætorianorum militum opibus & gratia po-
c florens, cum ſe neglectum videret, Galbam vna
Piſone, vt ſolus imperaret, trucidauit. Quæ incom-
in optimatum ac populari ſtatu minus metuenda
quantum quidem attinet ad iura maieſtatis, quam
nates aut populus immortalis tuetur: ſed in ſummi
ſtratus aut Imperatoris creatione, vt ſuperius dictū
t in ferendis legibus, quæ plebis iura minuant, aut
optimatibus vtilitatem, plebi damnum allaturæ vi-
tur, metuendum eſt à ſeceſſione plebis, & à Rei-
icæ perturbatione.
ſumma, quoties de imperio magiſtratibus abdicā-
vel de collegiis & corporibus tollendis; vel de iure
unitatum minuendo; vel de pœnis augendis; vel de
uli moribus ſanandis; vel de rationibus rerum à po-
rioribus geſtarum exigendis; vel de religionibus à ſu-
ſtitione purgandis: hæc omnia paulatim fieri com-
modius

modius est, quam vim adhibere, aut momento conuertere velle. Cum enim Carolus V. is qui S est appellatus, regni Francorum procurationem iuuenis captiuo patre gereret, imperitorum con cutus, magistratibus omnibus vna lege imperiun gauit, creatis curatoribus quinquaginta, qui quæ peculatus ac repetundarum exercerent: quæ lex tes motus in tota Gallia excitauit: quibus vt rem quæreretur, Carolus non multo post in Curia P rum proceribus coactis ex Senatusconsulto lege rogauit: exstat adhuc in actis Curiæ Senatuscons in hanc fere sententiam: *Cum regiæ potestati ac procu quam gerimus, non modo quæ ab aliis, sed etiam quæ à i psis & in Rempublicam & in singulos peccantur, em consentaneum sit; rebus plane perspectis & cognitis, quæ perio magistratibus adempto noua lege iussimus, placet gari, vt quidem abrogamus, & aperte declaramus, l lius, quæ importunis quorundam rogationibus erepta e lam vim fore, & quæ acta gesta sunt, cum magno nost lore acta gesta fuisse, nec illam magistratuum ac honoru rogationem quam non iure factam esse confitemur, cui fraudi esse; aut cuiusquam ius ac dignitatem violare no ex parte voluisse, ac proinde legem illam iure à nobis re & abrogari testamur, vt omnibus magistratibus salua o & integra restituantur.* Hæc ille. At Carolus IX. magistratuum multitudo pene innumerabilis, ten rum licentia graui Reipublicæ incommodo exer set, magistratibus & Quæstoribus, quos honoribi stipendiis spoliari necesse videbatur: imperia mun rave adepta non sunt: quia id sine summa[a] iniuria non poterat, cum pretium restitui per inopiam æ non posset: nec tamen si restitui potuisset, contum vacaret, cui imperium sine causa abdicaretur, cum p risque dignitas vtilitate prior & carior sit; multo m si pretio & honore spoliarentur, metuendum erat violata dignitas & quæstus præsens, ac soluti pretii erepta, plerisque rerum nouandarum occasioné præ

Senatusconsultum quod Carolo V. Procuratorium factum est, anno 1359. Maiis.

a §. *Nos autem in feudis, de prohibita feudi alien.*

fuerunt igitur nobis aliud agentibus, ærarii an-
& casus imprudentiæ succurrit; vt pictori quon-
quum pingenti, cum ex tædio spongia in opus im-
isset, quod ars imitari non potuerat, casus expres-
nagistratuum multitudinē morte exstingui pla-
im pretium restitui non posset. Neq; tamē si prin-
ntæ fuissent opes ac potētia, vt vel nutu quę vel-
mento efficere posset, prudenter facturus videre-
peria magistratib. vendita eripere: quia nonmodo
iniuriam accepit, sed etiam cæteri ciues alienis in-
& casibus commouentur: at quo quisque potētior
iustius ac moderatius cum in omnes, tum maxi-
subditos se gerat oportet.
idēter ergo Senatus populusq; Basiliensis, qui de-
Pontificis Romani religione (quam exsecrabatur)
chos ac vestales de veteri possessione eiicere no-
ed in posterū nouos admitti vetuit, vt collegia illa
collegarū paulatim exstinguerētur. Quo factū est
Carthusianis omnib. sponte collegium deserentib.
iura collegii tueretur, ac sine molestia otiosissime
t, nec tamē ritus veteres ac religionem semel sus-
m mutare cogeretur. Eadem lata lex est in comitiis
nsibus [a] vt scilicet nouæ religionis Pontifices præ- a *Anno 1558. Nouemb.*
m ecclesiasticorum fructib. alerentur, nec tamen
ichi antiqua collegia deserere cogertur, ēmodo ne
eps vllos admitterēt. Ita quidē fuit vtrisq; salua ra-
& qui nouā, & qui veterē colerent religionem. Ini-
n.n. fuisset, eos qui non modo otiose viuere, sed et-
nihil agere, vt iocabatur Lucilius, qui nullum opi-
n, nullā artem exercere didicerant, de veteri quan-
iis iniusta prædiorū possessione deiicere: qui tamen
nma desperatione constituti, Rempublicā pertur-
potuissent. ¶ Iisdem fluctib. ac procellis religionum
ta Gallia, cum pleriq; Fratrum sodalium vitam eiu-
nt, ac iudicia familiæ erciscundæ proximis intenta-
, edicto sanctissime cautum est, vt in monasteria re-
cogerentur: quo tamen edicto lex ea oppugnari
vide-

videbatur, qua cuique data fuerat nouæ religion
fitendæ licentia. Sed hoc agebatur, vt non modo
stratibus ac iudicibus familiæ cum monachis erc
dę iudicio constituere, sed ne alimenta quidem ap
dices petere liceret: alioqui iura familiarum, & n
simæ quæque domus insperatis iudiciis, ac præd
diuisionibus conturbarentur: quia non modo Po
ciis decretis, ac legibus ciuilibus, sed etiam morib
stris, qui monasticā vitam professi sunt; ab omni s
eundarum hæreditatum [a] prohibentur. Quæ aut
magistratibus & collegiis morte tollendis dicta su
cum habent in omnibus seu decretis seu legibus
non nisi ad futura pertinent. Ac tametsi tyrannide
fœdius minusque ferendum sit, ferenda tamen p
est quam exitio Reipublicæ tollenda. & quidem m
eo genere commodius, quam si tyrannus liberis or
sit, vna cum tyranni morte tyrannidem abolere. S
ranni tāta vis est, vt bonos omnes de medio tollere
gistratus etiam omnes ac Senatum morte abolere c
tur (vt Tarquinius Superbus, quique pestem illam
tantur, facere sibi proposuerunt) esset forsitan vis a
benda, ea qua superius dixi ratione, ne temere sub
in principes armare velle videamur. Deum igitur pr
tentem naturæ parentem imitemur, qui omnia pa
tim: nam semina per-quā exigua in arbores excelsa
crescere iubet, idque tam occulte vt nemo sentiat:
etiam omnium extrema, inter se discrepantia maxim
contraria, mediis interiectis ordinibus inter se aptis
ta prudētia coiungit, vt nulla vis adhibeatur. Et qu
eo nos deduxit huius quæstionis conclusio, vt leges
pius mutare ciuitatibus sit perniciosum; disseramus
illud consequenter, *an magistratus in ciuitate bene const*
ta mutabiles, an vero perpetuos habere præstabilius sit.

a Authen. ingressi, de sacrosanctis. C.
b l. leges, de legibus. C.

Præstetne, magistratus mutabiles an perpetuos habere. CAP.

QVONIAM nulla re ciues ac ciuitates sæpius cont
bari solent quam pro magistratuum & honor
adept

one, hanc etiam quæstionem ad disciplinam ciui-
ertinere opinor, Magistrat⁹ annuos an perpetuos
e præstabilius sit, necne? qua quidem quæstione
cio, an omnium quæ de Republica disputantur,
diiudicandum difficilior, aut iucundior ad intel-
um. Quæ sic à nobis proposita est, vt inquiramus
n, cæteri vero, qui plus ingenio possunt ac rerum
darum vsu, decernant.

na ratio igitur, q̃ magistratus annuos esse iubet, ea ir esse; quod Rerum omnium publicarum præci- demque optimus finis est virtus: nec legislatori ac a gubernatori optimo præstantior finis ad intuen- ropositus est, quam vt virtutibus omnibus, quan- uidem fieri poterit, præstantes, & quam optimos efficiat. Quod nulla re melius consequetur, quam ima virtutis præmia omnibus ad intuendum ve- rtissimum scopum, & ad consequendum propo- Virtutis autem præmium maius nullum esse potest re ipso; quem vtilitate ac quæstu metiri velle cõtra est, cum virtus hostem nullum habeat vtilitate q̃- capitaliorem; siquidem vtilitas à virtute, cui na- psa cohæret, seiungatur. Quod si curationes, im- magistratus, quos Latini rectissime *honores* appel- theatro virtutum auferantur, vt priuatorũ, & qui- ndignissimorum ciuium ædibus ac latebris perpe- ncludantur, quis erit, honore sublato, virtuti locus? ea sit hominum natura, vt non nisi difficilime ac positis premiorum multorum illecebris ad virtutem lli possint. Ergo ciuitatis moderator optimus, ciues es honoribus ac magistratibus pro suis quemque etis frui patietur: quod fieri non posse videtur, si ma- stratus in perpetuum tribuantur.

Quæ ratio facit vt magistratus annui esse debeat.

oc item principi optimo propositum esse debet, vt dionum ac ciuilium discordiarum stirpes ac fibræ o- rs, quoad eius fieri poterit, ab ipsis radicibus euellã- Atq; in eo quidem omnib. ciuitatum creatorib. con- t inter ipsos, nihil Rebuspub. tã necessarium videri,

Seditiosum causas præcidere oportet.

quam vt ciues mutuam inter se concordiam &
tatem tueantur: quia tametsi virtutē è ciuitati
exegerint, ne illius splendore tenuium oculi pe
rentur, ac optimo cuiq; dominatus tribueret
minus tamen vt in summa licentia viuerent; q
gissime à ciuitate profligari putarūt oportere ci
la, quæ improborum æque ac bonorum ruinam
um complectuntur. Seditionum autem ac disco
ciuilium causa est præmiorum inæqualitas: paci
concordiæ comes, est æqualitas illa quæ in tri
honoribus, & rerum inter ciues communium
uisione seruatur. Qui igitur honores ac ma
paucissimis quibusdam ciuibus tribuit (id quod
est si perpetuos esse velit) idem seditionum ac
ciuilium incendia inter ciues excitabit.

Atq; his quidem rationibus, virtutis inquan
dæ, ac discordiarum fugiendarum causa, efficitu
stratus annuos esse oportere. At non modo virtu
mia tolluntur, & ciuiliū bellorū semina propagā
rum etiam perpetuandis honoribus & imperiis s
peccatis proposita eripiuntur: cum tamen pœnar
ratis irrogandarum, quam præmiorum virtuti t
dorum optimo legislatori cura maior esse debea
niam is, qui perfecta vitæ officia consecutus sit, n
omniū præmiū in ipsa virtute fruenda positum a
tur, sceleratos autē ab iniuriosa facinorosaq; vita
hibeat, nisi suppliciorum metu terreantur? Quis
supplicia perpetuis magistratibus, aut pœnas irr
iis, quos attingere nemo possit? quis illos accusare
bit? quis in carcerem duci iubebit? quis conuic
mnabit? num collegæ eiusdem imperii? nunqua
fecto suas sibi manus, nunquam sua secabunt v
quid si scelerū ac peculatus socios habeant? pudo
tius afficiantur & cōmiseratione sui similium, quā
tiorum immanitate ad irrogāda supplicia duci pa
Ac si quis forti animo accusatorem se aut delatorē
capitalem fraudem admiserit, nisi testimoniis Sol

c

bus reum conuictum teneat, & quidem eorum
m, quibus latebræ obscurissimæ quæruntur.
ius iudicem accusatum, conuictum;confitentẽ,
tamen pro collegæ carmen illud contritum ac
re vsurpabunt, FRATER NOSTER EST: quod *repe-
um ac peccatorum omnium emplastrum* appellant. Ita
esimus quidem vno seculo merita supplicia latu-
Si vero imperia annua sint, metu accusationis fu-
errebuntur, ac toties trepidabunt, quoties illam
horum ad Manlium orationẽ [a] meminerint, *Pri-* a Liuius li. 4.
*rationem rerum ab se gestarum redditurum, quoniã Cõ-
isset.* Quid autem prẹclarius quam eos qui iurisdi-
s, imperia, curã ærarii ac munera publica gesserũt.
os aliquando rerum gestarum rationem reddere?
certe maxima laus est à Plutarcho [b] Romanis tri- b In Lucullo.
p adolescentes ad accusandum eos, qui sordium &
otelæ rei tenerentur, quasi harpocraticos ac saga-
os canes in feras impellerent ac incitarent: qua q-
nõ solũ supplicia peccantibus irrogabantur, verũ
ciues omnes acrius ad virtutis studia incitabãtur;
issimum iis, qui alios accusauerant, quibus satis
tum erat vitæ suæ & omnium actionum explora-
nũquam defuturos, si quid ab iis peccaretur. Qui-
ilitatibus vacare necesse est eas ciuitates quæ per-
magistratuum imperia esse patiuntur.
uamobrem Claudius [c] Imperator legem veterem c Dio. lib. 10.
exoleuerat renouari prudenter iussit, vt qui b. sorte
nciæ obtigerant, in eas omni excusatione seposita
iscerentur, ne quis exacto magistratu aliam ex alia
onem aut curationem obiret; qua ratione scele-
mpunitas continuis imperiis & honoribus seque-
. Neque vllis legibus effici potest, quin improbi
stratus collegarum ac sociorum præsidia quærant.
nobrem Annibal Imperator rogationem ad po-
n Carthaginensem tulit, vt in singulos annos iu-
legerentur, ne quis biennium continuum iudex
Placet verba Liuii [d] describere: *Iudicum ordo*, inquit, d Lib. 39.

ea tempestate dominabatur Carthagine, eo maxime
Perpetui iudices erant: res, fama, vitaque omnium in
testate erat, qui vnum eius ordinis, & omnes aduers
Horum in tam impotenti regno Prætor factus Anni
ad se Quæstorem; idem pro nihilo habuit; nam aduer
erat: & quia ex quæstura in iudices potentissimum o
feruntur, iam pro futuris mox opibus animos gereba
gnum ratus Annibal, viatorem ad prehendendum
misit, subductumque in concionem non ipsum magis q
nem iudicum (præ quorum superbia atque opibus nec
quam essent, nec magistratus) accusauit, & vt secund
accipi orationem animaduertit, legem extemplo pro
pertulitque. Hæc ille.

Ac tametsi eorum qui perpetuum imperium nonnulli summa integritatis ac virtutis laude lantur, cæteris tamen aut propinquitate aut a fere coniunguntur; quo fit, vt qui vnum reiice cæteros etiam reiiciat oportet. Certe non ita p Curia Parisiorum, quæ hoc quidem tempore & quinquaginta iudicibus constat: cum lis est principem Curiæ Chr. Thuanum & Ioan. Tili riæ scribam, qui absentis filiæ causam susceperа ginta iudices, propinquitatis subiecta causa reie Ac prudenter in Septimaniæ prouinciæ co communi omnium ordinum decreto, mandat Io. Durando vniuersitatis Actori, [a] vt rogatio lam, quæ cum cæteris coniuncta erat potissim geret, ne deinceps in eadem Curia iudicum p crearentur. Ac rursum triennio post eadem roga reliis, quo princeps Galliæ conuentus accersiri i lata est: nihil tamen obtineri potuit, nec poterit, diu perpetui honores in Republica tribuentu quidem Carolus V. rex Francorum; ac Philippu Bellus vsurpatur, decreuerant, iudicē deinceps in be, in qua quis natus esset, futurū neminem: vt co li edicto M. Aurelius [b] Imp. vetuit quemquam su tatis rectorem esse, cuius legis tanta vtilitas visa est

a *Anno 1557.*

b *Xiphil. in Anton. Philosoph.*

ſſeſſores pertinere voluerit: & ad hæc vſque tē-
ı in Hiſpania,tum etiam in plurimis Italiæ ciui-
:am ſalutaris iudicatur, vt Prætor vrbanus vbiq;
grinus ſit. Quod etiamnum legati Moſchoui-
rdinibus Polonorum petierunt. Vtriuſque ta-
hilippi & Caroli lex apud nos tunc exoleuit, cū
magiſtratus eſſe cœperunt:tametſi lex illa à ve-
isGallorum moribus repetita fuiſſet,vt quidem a lib. 7.
cribit deHeduis:quorum legibus ſanctiſſime ca-
,vt omnes poteſtates annuæ eſſent: nec fas erat
ıſdem gentis ſimul magiſtratum gerere; aut quā-
ret is, qui magiſtratum depoſuiſſet:at ne duos
eiuſdem gentis Senatores eſſe; nec vtriſque ſi-
alteri fas erat, quamdiu alter qui Senator iam
ixiſſet.
v.publica vtilitas,q̄ ſubditis omnib.curæ eſſe de-
is omnib.deſeretur, q̄b.nec honores, nec impe-
nagiſtrat⁹ vllos gerere licebit.Quis n.ciuē priua-
publica vtilitate dicentem audiet?quis orationi
?Ita fiet,vt omnes priuatis cōmodis intēti,publi-
ta eſſe patiantur:quia magiſtratus, q̄ antea ſpe-
t,ſemel adepti,min⁹ de publica vtilitate ſoliciti
nt.At illud quanti eſt ad vitā bene beateq; degē-
Rempubl.geſſerint, ac prudentiā humanæ vitæ
rum gerendarū vſu didicerint, beatum illud otiū
gnitate colere,rerumq; naturalium ac cœleſtium
nquilla mente publicis vacua negotiis contem-
percipere poſſint?eſt n.veriſſimę ſapientiæ ac be-
parens & magiſtra,mentis agitatio:quam homi-
licis negotiis intenti,ne per ſomnium quidem
poſſunt. Quanquam in perpetuis imperiis,vix
ecte omnia gerantur ab iis qui non modo nego-
ı,ſed etiam magiſtratuum & curationum multi-
obruuntur: vt Carthagine[b] quondam licebat; b Ariſtot. in Polit.
Platoni[c] & Ariſtoteli pernitioſum videtur: quia c Plato in legibus.
os ſingula munera recte curare difficile eſt, plura
poſſit. Honorem tamen & imperii cupiditates

ambitiosissimos quosque abripiunt: vt imbecellis ac terno languens stomachus eo plus appetit quo diffic us coquere potest. Nec enim suæ dignitati conuer putant in mediis consistere, nisi ad summa quęque e lare conentur. Quamobrem legibus Venetorum l iis qui maiores magistratus gesserunt. minores ad se latos repudiare: quod pernitiosum mihi videtur; q magistratus & imperia, non publica vtilitate, sed ina gloriæ auiditate metiri oporteat. Quanto igitur per tiosius est perpetuos esse magistratus, vt paucorum piditati Respublica seruire cogatur? verendum est eni vt ii qui magistratuum & curationum multitudine cu ditatem explere nō possunt, tandem coacti desistan cum Reipublicæ interitu intereant ipsi. Cum en in campo Martio magistratuum creandorum com haberentur, pōtes angusti pluribus locis dispositi era vt suffragiorum tabellæ à prætereuntibus exciperent & qui sexagesimum annum attigissent, admoneban vt loco cederent, ne à multitudine opprimerentur: n quia senes de pontib. in flumen præcipites darent, vt dam opinantur: Quanto igitur præstabilius est, eos, in magistratib. & imperiis consenuerunt, pri⁹ abstine quam de altioribus locis præcipiti casu deturbari!

Est autem honorum ac imperii locus adeo leuis præceps, vt in eo diu consistere ac perstare nemo p sit. Casus autem, non modo eius qui labitur, sed e iam circumstantium ruinam sæpissime trahit. Cum nim C. Marius per omnes honorum gradus ad sextu Consulatum peruenisset, tametsi ætas ingrauesceret ia sua, nihilominus Mithridatici belli prouinciā de mani L. Syllæ, cui sorte obtigerat, extorquere conatus est, septimum Consulatum ac perpetua imperia domi si concluderet. At cum Sylla populari tumultu contra l ges & præter morem maiorum sibi absenti & iam exe citum habenti prouinciam eripi videret, Vrbem cu legionibus occupauit, ae bellum ciuile tam crudelit gessit, vt tota pene Italia ciuium sanguine redundare

no

tantum duces partium Marianarũ, ſed etiam ſocios, amicos, proximos, affines, proſcriptionib⁹, exſilio, morte mulctaret. At etiam cum decemuiri Reipubl. conſtituendæ ac legum ferendarum à populo Romano imperium annuum accepiſſent, idq; in alterum annum prorogatum eſſet, perpetuam poteſtatem ac populi libertatẽ inuaſerant, niſi vi & armis (non ſine grauiſſimo ciuitatis periculo) depulſi fuiſſent. Superi⁹ dictũ eſt, non aliam ob cauſam populares & optimatum ſtatus tyrannos ptuliſſe, quib. imperia diuturna dediſſent, aut contra leges prorogaſſent: vt Piſiſtrato Athenis, Philoni Argis, Cypſelo Corinthi, Dionyſio Syracuſis, Panætio Leontii, Cæſari Romæ. Quod proſpiciens Æmilius Mamercus, rogationem tulit ad populum Romanum, vt deinceps Cenſoria poteſtas ſeſquiannua[a] eſſet, cum prius in annos quinque tribueretur: ac poſtridie quam Dictator creatus fuiſſet, abdicauit, teſtatus illud apud populum; *Vt ſciatis*, inquit, *quam mihi diuturna imperia non placeant*. Eo pertinet etiam lex Cornelia Tribunitia, ne magiſtratum eundem intra decem annos petere liceret: nec multum abfuit q̃n Gabinius Tribunuſplebis à Senatorib. in ipſo Senatu interficeretur[b], quod belli Piratici prouinciam in annos quinque Pompeio ſua rogatione tribuere non dubitaſſet: cuius rei rationem optimam Dio ſubiecit; quod qui diutiſſime imperarunt, nõ modo cæteros contemnunt, sed etiam imperantibus magiſtratibus parere dediſcunt: quod eodem fere ſenſu ſcribit Caſſiodorus: *Antiquitas*, inquit, *prouinciarum dignitatem voluit annua ſucceßione reparari, vt nec diutina poteſtate vnus inſoleſceret, & multorum prouectus gaudia reperirent.*

a *Liuius lib. 4.*

b *Dio.*

Nec vero vlla re tamdiu Aſſyriorum ac Perſarum imperia ſteterunt, quam quod exercituum ducibus delegatis in ſingulos annos poteſtates & imperia darentur. At maiorum noſtrorum ætate liberi, vt parentum imperia ac poteſtates retinerent, interdictis lege non dubitauerunt, vt quidem ii, qui *Conneſtabiles* Campaniæ, Normanniæ, Britanniæ dicebantur:

Vu 4 tum

tum etiam ii, qui *Fidei Mareschallos* se appellát: *Cubi*
us item *maximus*: atque adeo *Viatores*, beneficiarii
que. Andibus etiam, Turonibus ac Cænomanis, R
rum domus *Præturas hæreditarias* fecerat: nisi D.
uicus præscriptionem illam nouę legis interruptic
stulisset. Prudenter ille quidem: cum intelligeret, I
Marchiones, & Comites, qui precarium olim imp
habuerant, primo quidem annuum, deinde perpe
tandem etiam hæreditarium fecisse indulgentia r
nostrorum. Quanquam cæteri pene populi eod
rore peccarunt. Ex quo intolerabiles vbique non i
Gynęcocratiæ, verumetiam βρεφοκρατίαι: ac potest
mercatura omnium fœdissima secuta est. Neque t
magistratuum emtorem imperio spoliare æquum
nisi reddito pretio. Quæ pestis Rerumpublicaru
iis originem traxit, qui potestates & imperia per
fecerunt; quo nihil legislatores ac philosophi perr
sius ciuitatibus accidere posse summa consensione
diderunt. Et quidem Celtarum, Græcorum, ac R
norum antiquissima imperia, quæque apud Helue
Germanos, Italos ciuitates diutissime floruerunt, a
os magistratus habent: quales etiam Thomas Mor
ea Republica quam omnium optimam iudicabat, t
ros optauit.

a §. *his autem. de prohib. feudi alien.*

His fere argumentis vtuntur qui magistrat⁹ & imp
perpetua fieri negant oportere. Qui vero perpetua
lunt, nihil tam breui spatio, id est, annuo, recte geri
tant; quia prius imperium deponere necesse est, q
quid gerendum sit, intelligatur; aut reb. perceptis &
ne cognitis, cum operi manus admouere cœperis, r
te nouus magistratus aderit, qui manum de tabula: t
huic alius atq; alius idétidem substituetur, noui om
Ita Respub. magistratibus rerum gerendarum vsu pe
semper caritura est. Sed dem⁹, populum aut princip
ipsosque magistratuum creatores, publica munera n
nisi experientia diuturna probatis hominibus datur
cum tamen tot festi dies, nefasti, intercisi, comitial

Magistratus perpetuos esse commodius videtur.

præl

iares, maximam anni partem hauriant, publicas æ-
ac priuatas actiones conturbari; bella incoata suſ-
ri, iudicia cœpta interrumpi, accuſationes impro-
um aboleri, ſupplicia differri, Rem denique publi-
maximis in periculis deſeri neceſſe eſt. Quam qui-
ad rem exemplis abundam⁹ eorum qui annuas ha-
re poteſtates. Etenim vſu veniebat, vt qui belli ge-
di prouinciam ſuſcepiſſet, antequam eo peruenire
uiſſet, vel cum eo peruenerat, rebus affectis & incoa-
euocaretur; vt cum Scipioni Africano ſucceſſorem
e placuit; *Multis*, inquit Liuius, *& in Senatu & ad po-*
acta res eſt: poſtremo eo deducta, vt Senatui permitteret: Pa-
igitur iurati (ſic n. conuenerat) cenſuerunt, vt Conſules pro-
cias inter ſe compararent. At Scipio cum intellexit, ſuc-
ſorem ſibi datum, pacem cum hoſtibus fecit, maiore
ſtium commodo, quam factur⁹ fuiſſet, niſi vereretur,
toriarum ſpem ac fructum ſibi à ſucceſſore ereptum
, vt ſæpe dixiſſe fertur. Bellum vero Mithridati-
m annos viginti protractum eſt, propter eam quam
i imperatorum ſucceſſionem: dum interim occaſio-
rerum feliciter gerendarum oblata ac deſerta, hoſtis
perium longe late propagaret. Quinetiam in ipſo p̄lii
m hoſtibus conſerendi momento, imperatorem ex-
citum deſerere ſæpius oportebat, etiamſi ſucceſſor nul
s daretur: vt quidem Epaminōdas ac Pelopidas, quo-
m poteſtas eo momento deſierat, quo prælium cum
ſtibus committendum erat; qui tamen cum ſine ma-
no Reipublicæ detrimento imperium à ſe deſeri non
ſſe perſpicerent, prælium commiſerunt, ac victo-
am clariſſimam reportarunt, quæ Thebanos, & ſoci-
ab interitu ſeruauit, & Lacedæmonios ingenti cla-
e affecit. Domum reuerſi cum triumphare debuiſ-
nt, maieſtatis accuſantur, & capitis damnantur, quod
xercitus ac imperia poſt tempus lege definitum retinu-
ſent[a].

a *Xenophon li. 7. rerum Græcarum. Cic. lib. 1. De diuinat. Plutarch. in Epaminonda. Appianus, in Syriaco.*

Quis autē neſcit q̃ multæ arces, vrbes, oppida, muta-
s Prætoribus, in hoſtium poteſtatem venerunt? plures

etiam ab ipsis ducibus proditæ sunt,cum honore spo
tos se intelligerent , vt acceptas iniurias vlciscerent
Quanquam Tyberius Imperator aliam quoque pro
bilem caufam habuisse videtur: cum amici quærerent
illum potestates ac imperia perpetua fecisse, reposui
lud, *hirudines quæ multo sanguine hausto rumpuntur* , q
scere,recentium morsus esse acerrimos: sic nouos magistra
quicquid sanguinis est ac medullarum,auiditate sum
haurire:vt veteri prouerbio dicitur, *Non parcit populis*
gnum breue. At Tyberii principatu potestates & im
ria donari,non vendi;impetrari,non peti;bene de vir
te meritis tribui,non turpi mercatura licitantibus ad
dicari consueuerant:quid igitur Tyberius si hac ætate
ueret? Nam quod Alexander Seuerus Imperator m
catores potestatum minime ferendos esse dicebat, ea
dem causam quam Ludouicus XII.rex Francorum ad
cisse fertur,quod quę auersione emi solent,sigillatim
uenderentur.

Quanq̃ nec imperii decus tueri,nec cũ maiestate in
perare potest,q se breui priuatũ fore metuit:ꝙ si dignit
& imperandi maiestas magistratui detracta fuerit, qu
parebit?qs metu cõtineri poterit?quis imperata exsequ
tur?Sin ppetua potestas erit, & cũ dignitate imperabi
& cum obsequio parebitur.nec magistratui metuendu
erit,ne aliquando priuatorũ cõtumelias,aut improbor
calumnias ferre cogatur. Sed principum impotenti l
bidini,ac potentiorum opibus sese opponet, proque te
nuibus fortiter propugnabit, vt plerique principes ma
gistratuum virtute & constantia territi, ab iniuriosa fa
cinorosaq; vita abstinere,leges optimas iubere; iniqua
abrogare sæpe coacti sunt,cum intelligerent imperia p
petua fortissimis viris eripi nõ posse, ac populi rumores
extimescerent; apud quem virtutis splendor maximus
est,ac fortium virorum integritas vehementer probata.
In summa,si magistratus prudentes,fortes,ac rerum ma-
gnarum vsu peritos esse volumus (omnes autem velle
debemus) perpetuos optare necesse est; quia fieri non
po-

it, vt tam arduum munus quam est imperii natura, urbanis, siue bellicis in reb. siue in ciuium causis diiudicandis, siue in ærarii publici cura, tam breui spatio à iis magistratib. aut plane condiscatur, aut recte exerceatur. Et quemadmodum earum familiarum pernitiosa ratio est, quæ seruorum mutatione delectatur: ita quoque Rerumpublicarum exitiosa disciplina, quæ magistratuum nouitate ac varietate pascitur: ab iis enim noua consilia, nouæ leges, noui mores, noua instituta, noua edicta, noua iudicia, noui ritus, nouæ legis actiones, nouaque rerum omnium facies ad Rempubl. permanere consueuit; vnde veterum legum ac morum priscorum sequitur contemtus. Id quidem perspicere cuique licet in veterib. institutis Græcorum ac Romanorum, apud quos noui magistrat⁹ simul ac renuntiati fuissent, nouas rogationes ad populum ferebant: quippe ꝙ hoc vnum illis propositum esset, vt sui memoria apud posteros exstaret: at qui inanis gloriæ morbo laborant, magnæ quam bonæ famæ cupidiores sunt.

Sed quid opus argumentis? nũ quicq̃ melius ab hominibus inuentis constitui, quã lege diuina, potuit vnquã? At Deus ipse ciuitatũ moderator optimus, ꝑpetua potestate magistratus ac iudices subornauit, & cũ omnia q̃ ad virtutem homines & ad beatã perfectamq; vitam impellerent amplexus fuerit, an ea quæ dicuntur virtutis p̃mia omissurus fuisset? Quinetiam Plato in ea, quam *diuinam* appellabat, Republica, magistratus fere omnes perpetuos esse decreuit. Ex quibus perspicitur, ea quæ attulimus argumenta tum auctoritate diuina, tum etiam diuturno clarissimarum Rerumpublicarum vsu confirmari: Persarum inquam, Ægyptiorum, Parthorum, Æthiopum, Turcarum, Moschouitarum, Polonorum, Germanorum, Francorum, Danorum, Suecorum, Anglorum, Scotorum, Hispanorum, Italorum; paucissimis quibusdam exceptis, qui perpetua magistratuum volubilitate ac seditionum perpetuis fluctibus agitãtur. Tot igitur gentes, tot nationes ac populi, qui & bellicis laudi-

laudibus,& domestica disciplina tamdiu floruerũt,
petuandis honoribus tot ac tanta quæ videmus im
moderantur:quæ tamdiu stare non potuissent in n
stratuum paulo momento mutabilium creatione.

Atq; hæc in vtramq; partem argumenta,non m
probabilia,sed etiam ad assentiendum necessaria v
possint;aliis quidem vt ad breue tempus, aliis vt in
petuum honores ac magistratus tribuantur. quib. ir
dum adhibentur orationis lumina, quæ non modo
peritorum, sed etiam acutissimorum virorum oc
præstringant;quæ partim à nobis in medium allata s
vt assensionem quisque cohibeat,quoad iustis pond
bus singula exigantur. Nam cum sæpe in tuendis ho
num societatibus ac ciuitatibus moderandis, tum v
duabus in rebus grauiter peccatur; altera quidem q
legum incommoda plerique omissis vtilitatibus au
consectantur;altera quod ab extremis ad extrema vi
sa decurrunt,cum in mediis consistere debuissent. I
to perpetuos in sua Republica magistratus omnes
voluit. Istud quidem extremum Aristoteli vitiosum
sum est:itaque ad aliud extremum delatus,Platonis s
tentia repudiata, omnibus ciuibus ad honorum pe
tionem aditum aperuit:neuter tamen (opinor)ad qu
stionem definiendam adhibuit eam, quam decuit R
rumpublicarum distinctionem : cum in eo potissimu
quæstionis huius cardo vertatur. Eodem errore lap
videtur Michael Hospitalis Francorum Cancellari
vir doctus inprimis,ac domestica disciplina clarissim
is enim omnia imperia precario tribui putabat opor
re,atque id modis omnibus efficere tentauit. Antea sę
diximus,ac dicendum sæpius est,quarum ciuitatũ contr
rii sunt fines,earum contrarios mores esse oportere. l
ges enim quibus populi libertas alitur, vnius domin
tum ac potentiam euertũt:eius generis sunt leges ann
les de magistratibus, quæ vt omnibus ciuibus aditum a
honorum petitionem aperirent; anni decursu potesta
tes ac imperia terminauerunt : quoniam æquum era
ciue

Duabus reb. grauiter in Republica peccari solet.

s omnes,qui imperii ſummi participes eſſent,ad ho-
um petitionem admitti:quod fieri non potuiſſet,ſi
erpetuum imperia tribuerentur. Item æqualitas illa,
ſtatum popularem alit ac tuetur, mutua obediendi
iciſſim imperandi ratione conſeruatur: ne diuturna
erandi conſuetudo dominatum arripiendi ciuibus
itioſis vllam præbeat occaſionem.

At in monarchia, in qua vnius eſt imperii maieſtas,
neceſſe eſt, at ne vtile quidem,ſubditos imperandi
iditate excitari,ſed potius obediendi conſuetudine:
od potiſſimum locum habet,cum omnia vnius vel
ninatione vel tyrannide tenentur: quoniam in hac
idem tyranni vis,in illa ſubditos natura ſeruos fecit:
ibus ſi detur imperiũ, monarchiam vtramq; interire
ceſſe eſt.Quamobrem tyranni,qui non minus ſubdi-
oderunt, quam ſubditis odioſi ſunt, peregrinos ſibi
iſcunt, aut eos ciues quorum fidem & amicitiam cõ-
tam habent, vt iis tantum & corporis ſui cuſtodiam
imperia perpetua committant, ne cæteri ciues impe-
ndi conſuetudine ac dulcedine tyranni potentiam ad
rahant,aut tyrannidem funditus ſubuertãt. Is autem
i iure dominatum adeptus eſt, & qui natura ſubditos
ſequẽtes fecit,nec annua, nec perpetua imperia facit,
d ea precario tribuit, vt omnia ab ei⁹ arbitrio ac volũ-
te pendeãt.Qui rex eſt,quoniã ſubditos eo loco habet
uo pater optimus liberos,non ſeruilem in modum,ſed
berali conditione tuebitur:leges de magiſtratuum im-
erio ac iure laturus; nec omnia omnibus imperia com-
nunicabit ; nec item omnes magiſtratus in perpetuum
ibuet: ſed pro cuiuſque virtute ac meritis, rerumq; ge-
endarum vſu delectũ ſingularem habebit;vt alios qui-
em annuos, alios perpetuos eſſe patiatur;aliis itẽ pre-
ario curationes & imperia concedet,ſi res ita poſtula-
it:vt in omnibus mediocritatem aureã, & quid quem-
que maxime deceat,intueatur:non committet igitur,vt
prouinciarum Præſides ac rectores aut Curiatum & æ-
rarii Principes imperio perpetuo fruantur: vt ſit accu-
ſandi

ſandi locus,rerumque geſtarum rationes repoſc
priuatis; quod minime ſperandũ eſt ab iis,qui pe
& quaſi ſummum in Republica imperium habe
etiam patritiorum ac nobilium in tribuendis ho
habenda ratio, vt plebeio nobilis anteferatur, ſi
aut experientia vtriq; pares ſint:qui vero minus h
virtutis aut eruditionis, non omnino ab honori
imperiis arceātur,vt ſeditionibus occurri poſſit,ſe
iis coniungantur q diuturno rerũ vſu ac virtute p

Nec tamen legibus à ſe latis princeps ita inſerui
illos ipſos, quibus perpetuum imperium poteſtat
dederit, priuatos eſſe iubeat, ſi aut corporis, aut ir
vires publicis munerib. impares ſint:modo id cu
na gratia & ſine contumelia fiat, Auguſti prudent
principis exemplo, qui ſenatores eo munere ind
ſpōte Senatui ſeipſos ſubducere pmiſit;aut ſi quid
perii abrogatio contumeliam habitura videatur,h
ribus ac immunitatibus frui permittet; rebus tame
rendis curatores dabit. Cum autem iuris dicendi æ
bilitate ciuitates & imperia maxime omnium ege
deantur, collegia iudicum perpetua creabuntur;e
tiſſimum quibus de capite, fama ac fortunis om
ciuium iudicandi ſit poteſtas,prouocatione ſumm
non ſolum vt diuturno vſu iudicandi prudentiam a
ritiam ſibi comparent;verumetiam vt plures eadem
teſtate coniugati perinde vt magna vis aquarum,dif
lius corrumpantur. *Nemo*, inquit Plinius [a], *omnes, ne
nem vnquam omnes feſellerunt: melius omnibus quam ſing
creditur. Nam ſæpe fit vt vnius prudentia ac virtute omnes e
dem Curiæ iudices ſordibus corrupti, vel etiam errore lapſi,
gantur.* Et quidem memini Potierum ſummæ virtuti
integritatis iudicem, (qui duos ſuæ virtutis hæredes
triæ reliquit) capitalium cauſarum iudices in Curia
riſiorum à propoſita ſuſceptaque ſententia reuocauiſ
& innocentiſſimam mulierculam impietatis ream,
tempora ferebant, capitali ſupplicio nō ſine ſumma p
tate liberauiſſe.

[a] *in Panegyrico.*

autem maiorum nostrorum institutis ac diuturna
rientia perceptum est & cognitum, plures consilio
municato melius ac certius quam singulos iudica-
ametsi Aristoteles singulorum sententias seorsum
iri putat oportere, idque in plurimis Græcorum
atibus fieri consueuisse tradit. Vtramque rationem
nanos tenuisse auctor [a] est Asconius, vbi aliam esse a In Diuinat.
nem tradit, *cum vniuersi iudices constituunt, aliam*
singuli sententiam ferunt. Quam ob rem æquius ac
us in Europa ab vniuersis iudicatur, quā à singulis
rica, vbi vnius prouinciæ iudex singularis de prouo-
onibus arbitrio iudicioque suo decernit. Est enim
a vrbium fere omniū maxima: in qua iudices qua-
seorsum de aliis atque aliis rebus iudicant; vnus itē
de omnibus prouocationibus sine collega & quidē
voluntate statuit; qui sordibus vel gratia facile vinci
est: tametsi Cadileschierus vterque iudicum omni-
princeps, arbitrio suo iudicibus imperia solet abro-
:. Nam omnia imperia ac potestates precario dantur
ccipiuntur.

Diximus, nec omnia munera perpetua, nec annua es-
portere, potissimum in regia potestate. Sunt n. plera-
sine imperio; viatores inquā, scribæ, actuarii, corni-
arii, & id genus alii, q facile accusari, damnari, & co-
eri, possunt; & minores quiq; magistratus, qui sæpius
tari sine magno Reipublicæ incommodo ac priua-
ū detrimento nō possunt. Senatores itē, quib. rerum
ndarū prudētia nō nisi vsu diuturno comparatur, p-
uos & Romæ, & Lacedæmone, & Areopagi fuisse, &
iq; esse oportere iudico; vt in perpetua magistratuum
bilium varietate, Senatus sit constans & immutabi-
, in eoq; velut in ordine cætera imperia mutabilia cō-
iescant. Id quod à Platone minus prouisum est, cum
natum in annos singulos sorte duci voluit, in libris De
gibus, cap. CLXXIV. Summis vero magistratibus, quib.
hil nisi à principe potest imperari, annuum debet aut
ecariū imperium tribui; nō modo in optimatū ac po-
pulari

pulari ſtatu, verumetiam in monarchia; tum n
maieſtatis inuolare poſſint, tum etiam vt ration
dendarum metu in officio contineantur. Quæ it
legia perpetuam poteſtatem habent, ea ſi muta
niant, (vt fere in optimatū ac populari ſtatu nec
collegas non ſimul, ſed viciſſim mutari commod
Vt ſenatus Rhaguſiorum, cui conſilia Reipublic
dicia rerum capitalium ex prouocatione tribuu
cum aliqnandiu depoſito magiſtratu domeſtici
nibus ac ſtudiis intenti fuerunt, rurſus ad munera
ca velut in orbem alacres redeunt. Illud tamen ii
Republica proſpiciendum erit, vt quibus ſumm
ſtas datur, ne ſit perpetua; aut ſi perpetuam eſſe
ne ſingulis, ſed collegio tribuatur.

Hac igitur poteſtatū & imperii temperation
ſuperius à nobis allata ſunt incommoda iā nulla
quia nec magiſtratus vno mutabuntur & eodem n
to; nec Rempubl. gubernatore vacuam ac deſerta
publicarū actionum pernitioſas interruptiones vl
ſe patiemur: nec verēdum erit vt magiſtratus ſord
rum geſtarū rationem nunquam reddere coganti
qui annuos magiſtratus, annuos ſenatores, annu
teſtates, annua deniq; imperia & cupiunt & optan
ter eas quas attulimus difficultates, non proſpiciu
ratione vel homines imperitos & ignaros ad ea, q̄
nequeant, munera publica vocari; vel Rempubl
hominū prudentiſſimorum & omni rerum gerēd
vſu ac diſciplinis inſtructiſſimorū plenam eſſe opoı
Quanquam id per naturam fieri nō poteſt, vt omn
mnia poſſint, cum vix ſingula munera ſinguli recte
re videantur: quibuſdam ſumma conſilii capiendi
dentia eſt, qui nullam imperandi dignitatem haben

Quod ſi ad eum quem dixi modum honores co
dātur, metuendū minus erit ne non ſatis magna præ
virtuti propoſita ſint: quia tanta magiſtratuum mult
do dignitatē ac decus prǽmio detrahit, & quo pauci
erunt, & omnium virtuti patebunt, eo ab omnibus

peti necesse erit, vt scopum quidem vnũ omnes
tur, sed quia pauci feriunt, eo præmia maiora sunt
is expetita: nec tamen aditus cuiquam præclu-
præterquam ignauis ac vitiosis hominibus, qui
s honorum turpiter præcludunt ipsi. Ita quidem
num causis sublatis, ciues summa pace ac trãquil-
iuentur. Rationum etiam à magistratibus repo-
rum laudanda lex est à maioribus nostris, & ab I-
pe vsurpata, creatis curatoribus, quos Græco ver-
icos appellant; quales à D. Ludouico & Philippo
rancorum regib. olim creatos accepimus. Forsi-
ommoda plerique scrutabuntur: sed iniquum
ommodis legum propositis vtilitatum nullam
rationem, cum *nulla lex omnibus commoda esse*
vt Cato Censorius dicere solebat. Ego, si decer-
m sit, legem semper vtilem esse statuo, cuius in-
oda vtilitatibus leuiora sint. In quo sępissime pec-
b iis, qui omnia incõmoda de legibus salua Re-
a, detrahi posse putant: & cum in ea pericula inci-
quæ non prospexerant, leges accusant, easq; sæ-
utãt, cum seipsos accusare ac mutare debuissent.
ento sit illud quod Ludouicus XI. rex more ma-
initiatus, statim ineunte imperio Caroli patris
ticos ac familiares omnes aula exegit, ac princi-
eris propinquitate sibi coniunctos quam longis-
Republica gerenda summouit, qui summa cõspi-
is fide & consensu cum hostib. coniurati, aduersus
pé rebellarunt, & in eas angustias illum adegerũt,
e coronam de capite decuterent, ac sceptra rega-
nanibus extorquerent. Rebus tamen compositis,
e imperio parta, magistratus omnes & ministros
tratuum sua lege perpetuos esse iussit: ac filiũ do-
os & familiares; quos per omnes honorum gra-
ouexerat, à se abalienare, & quo minus sibi sape-
eretur, literis operam dare vetuit; cum intellige-
s principes qui literas multas didicerũt, aliena cõ-
epudiare. Sed illa de toto genere officialiũ lata lex,

ne cuiquam imperium nisi volenti, *aut morte*, *aut scel* *misso eriperetur*, inuiolabilis hactenus exstitit: cui subrogatum est vno capite [a], quo cauetur, *magistr* *dicare cogendum neminem cuiuscunque criminis cau* *iudicatus ac damnatus sit*: cui legi locum esse iussi solum se viuo ac spirante, verumetiam Caroli fili cipatu: quod etsi iure non poterat, successores tam gi paruerunt; tametsi maiorum formula magistr tabulis inseritur, *vt imperio vel munere publico fr* *quoad regi libuerit*: quæ verba non perpetuum impe sed precarium tribui significant [b]: nisi legibus vel bus aliter caueatur: clausula tamen restat, inanis ill dem, vt intelligatur omnia imperia à regibus no lim precario data fuisse: ac rursus dandi ius Philip li principatu de perpetuis imperiis ac posteritatib buendis deliberatum quidem, non tamen decret rat. At Philippus Valesius curationes abrogauit, v gistratuum potestas, quæ semper antea precaria fi perpetua deinceps esset. Argumento sit, quod int laudes quæ Roberto Regi Francorum tribuuntur etiam celebratur, quod imperium ac potestatem n turpitudine & infamia vitæ notatis abrogauisset. E intelligitur, Roberti maiores aliis legibus ac morib consueuisse.

Putant plériq; magistratus meliores futuros ac i ria sanctiora, si more maiorũ precario darentur; id falsum esse docuimus; & vt verũ sit, pernitiosũ tam set, quia satis vnicuiq; perspicuũ est principes ab a torib. & canib. aulicis fere semper obsessos, turpissim quæstum ac mercaturã magistratuum facturos; aut peria optimis quibusq;, qui fere semper aulicorũ ho num vitam vitiis omnib. inquinatam oderunt, iden erepturos. Hæc autem precaria tribuendorum m stratuum ratio, tyrannidem aut dominationem, no galem monarchiam sapit. regnum enim legibus o tet (quantum quidem fieri poterit) non principis a trio ac voluntate gubernari: vt quidem domino li

a XX Septembr. 1493.

b Alex. in l. principalib. de rebus credit.

subditi velut aliquẽ Deum cœlo delapsum ado- metuunt, eiusq; arbitria pro naturæ legibus ha- De rege aliter statuendum est, quem à subditis a- potius quam metui oportet: eius autem amãdi ra- compendiaria futura est, si præmia quidem omnia, s item honores, ac magistratus, paucis quæ deno- us exceptis, ab eo tribuantur, nec nisi iudicio cõ- eripiãtur. Quib. enim iure ac legibus erepta po- est, de principe queri non possunt. Budæus qui- qui precario imperia dari optabat, non satis perspe- hilippi Valesii ac Ludouici XI. lege, Curiæ Parisio- udices annuos esse putauit, plerosq; in suam sen- m pertraxit. Argumento esse poterit iusiurandum solemne Idib. Nouem. in singulos annos repetitũ, cripta quæ à principe quotannis ad Curiam antea ebantur; quibus precariam tantum curationem aut annuam, non perpetuam potestatem significari bant. At illi acta Curiæ rationalium minime per- rant, in quibus intueri cuique licet Curiam Pari- m lege Philippi Longi constitutam fuisse, eiq; per- um & ordinarium imperium tributum: cui Præto- io, vnusue Prætor max. præesset, ac primum quidẽ ium fuisse Burgundiæ Comitem regis proximum: perialis Curiæ Germanorum Prætor max. vnus ex ne principum. ita quoque diutissime Prætor Curiæ iorum vir militaris fuit ac legatus, non, vti nũc est, tus. argumento sit quod in albo Curiæ Parisiorum *Prætor maximus* est; quem nos *primum præsidem* ap- amus, is *miles* appellatur: cæteri *iudices* non item, tunc sexaginta fuere, nunc vero centum quinqua- a. Ex quo perspicuum fit Curiam Parisiorum ordi- am ac perpetuam potestatem habere, nec principũ riptis annuis ad lites iudicãdas opus habere. Tamet- enricus II. rex Francorum, cum ab adulatoribus cir- uentus in Curiam ad edicta legesque promulgan- venisset, quas curia publicari nollet; palam dixit, *Curiæ potestatem nullam fore nisi suo rescripto eam quotannis*

renouaret:qua re attoniti plerique hæſerunt:nihil reſcriptis opus, nec item annuo iureiurando,qu neceſſaria videbantur, cum Curia extra ordinem cipibus cogebatur.ordinaria vero ac perpetua po Curiæ tributa,ac iureiurando ſemel à iudicibus ſi ineunte magiſtratu concepto,fruſtra iuſiurandun titur. Nam magiſtratus annui Rom norum mut quotannis iuratos eſſe oportuit ; ineunte nouo ſtratu:Senatores vero,quia perpetui erant.ſemel i rãdo adigebãtur.Idem iudicium eſt de ſigillo regi Curiæ maiores apud nos & auctoritate ac nomine cipali imperando prohibendoq; vtuntur: quineti teræ Curiarum ad principem, regia ſtemmata præ runt:tametſi cæteri Prætores ac minores iudices pr ſigillo vtuntur, & imperant non regia ſed Prætori teſtate. Quæ quidem argumenta certiſſima ſunt,C maiores extra ordinem lites olim diſceptaſſe, ac v Senatores imperanti principi adeſſe conſueuiſſe.q quidem morem ſemel à Curia Pariſiorum proba cæteræ Curię imitari,quam proprio ſigillo vti malu quarum tamen Curiarum ordinaria perpetuaque p ſtas eſt, ac rege mortuo imperium adhuc retinent:q quidem ſi precarium eſſet,abrogaretur,vt curatoru mnium imperia, munera, poteſtates,principis arbi vel morte definiuntur. At Curiæ magiſtratuſque o narii, rege mortuo , nec cultum mutant, nec lugu veſte vtuntur: noui tamen principis nouo reſcripto perium,vt cæteris quoq; magiſtratibus, confirmatu

Neque tamen improbanda eorum principum tio, qui precariam poteſtatem magiſtratibus tribuu ac voluntate arbitrioque ſuo imperium illis abrogar ſi iuſta cauſa ſubeſt,vt quidem Anglorum reges conſu uerunt:cum etiam in optimatum ac populi ſtatu,quil gibus arctius quam principes obligantur,interdum p pulus magiſtratibus imperium abrogare, aut curator rebus gerendis creare neceſſe habeat.hinc apud Roma nos Dictatorum creatio. Quinetiam Octacilio Conſu abdica

tum est imperium Fabii Maximi rogatione, cum grauissimo Respubl premeretur [a], cui gerendo ie idoneus esset. quod si adepta potestate, morbus ıs, puta furor aut cęcitas, cui mederi non poterat, ratuum actiones prohiberent, magistratibus im- n abrogari necesse erat. tametsi L. Torquatus ad populus tertium Consulatum detulerat, valetu- ı oculorum excusauit: quod indignum duceret, ei ıas ciuium ac Rempublicam committi, qui alienis vti cogeretur; nihil tamen prohibebat acie inge- nnia prospicere, optimeque ciuitati consulere. At a multitudo cęcorum, surdorum, mutorum, quib. n ingenii consiliiq; lumen est; nulla rerum geren- ı vsu parta prudentia; nullæ animi vires quibus se- tueri possint; qui tamen ipsa Reipublicæ guberna- apessere non dubitant?

od autẽ dixim⁹ in monarchia omnes potestates or- ıas paucis exceptis ppetuas esse oportere; in popu- v. & optimatũ imperiis annuas, sic temperandũ e- semp excipiantur aliqui magistratus q ppetua qua- bilitate mobilium magistratuũ vices sustineãt. nul- ıt imperia Venetiis, nullæ potestates, nulla collegia um, ac ne Senatores quidem ipsi perpetui, præter ıcipem (cuius perpetua quidem est, sed valde accisa uncata potestas) procuratores D. Marci, Primice- n seu Cancellarium consilii publici, quatuor Sena- scribas. Itaque Florentini beneficio Ludouici XII. s crudelissima Valentini Borgiæ tyrannide liberati, tem perpetuum esse voluerunt, vt in tanta magistra- um omnium conuersione ac volubilitate, aliquid es- stabile, in quo ciuitas acquiesceret: sed quoniã eum um Florentini turbulentissimi diu ferre non potue- t, in grauiores seditiones ac difficultates quam antea apsi sunt. Quod si Senatum perpetuum habuissent, ci Reipubl. curam gereret; non tot ac tantis seditionũ ctibus, ac bellorum ciuilium procellis iactata & quas- sa Respubl. fuisset. Quibus explicatis, quærendũ illud

[a] Liu. lib. 24.

etiam, *an magistratus oporteat, in ciuitate bene ac [m]moderata, concordes esse.*

An magistratuum concors animus Reipublicæ [sa]lutaris sit futurus. CAP. V.

Argumenta quib. erudiantur magistratus, ad cōcordiam mutuam inter ipsos.

ISTVD quidem frustra nos quærere, ac de re [...] omnium obscura dubitare videamur. Quis en[im am]bigit quin magistratus in ciuitate bene prudente[r mo]derata concordes esse debeant, vt communem o[mnium] vtilitatem, & ciuium inter ipsos concordiā tuean[tur?] illa profecta sapientibus probata sententia, [...] Rempublicam humani corporis imaginem refer[re,] ius autem membra omnia inter se apta ac mirab[ili] agmentatione colligata, officium ac munus à natu[ra] tributum accuratissime obeunt, mutuisque præsi[diis &] auxiliis ad vniuersi corporis formam & salutem [p]randam incredibili consensu & concordia cons[p]quæ si dissiderent inter se, nec mutuas operas sibi [ip]sim præstarent, & dextra manus sinistram trunca[ret,] pes alter alterum supplantaret, ipsique digiti ocul[os] figerent; cæteraque membra proximorum alimen[ta ad] se attraherent; ac officia deseri, & corporis vniuer[si] tiumq; singularū turpem deformationem & inte[ritum] consequi oporteret: non aliter de Republica nob[is] iudicandum, cuius dignitas & salus ex mutua ciuiu[m in]ter se & cum principibus beneuolentia exsistit. Id a[utem] minime sperandum est, si magistratus ipsi Reipu[blicæ] principes, quos ciuium concordiam & charitatem [mu]tuam exemplo suo alere decuit, inter se dissideant. q[uin] etiam factiones in ciuitate exsistere, ac partium d[iscordias,] occultas primum, deinde apertas inimicitias in Re[pu]blicæ perniciem fouere, ac postremo ciuilia bella e[rum]pere; aut si prohibeantur, nihilominus publicas a[ctio]nes magistratuum discordia impediri, ac ciuitatem c[on]turbari necesse est. Idemq; futurum de Republica, qu[od] de puella, quam cum riuales ac proci adamare & amp[le]cti debuissent, in partes crudelissime distraxerunt. Q

aut

de hostibus victoria speranda, si duces exercitus
armis seipsos confodiant? quæ iudicia futura, si
mutuis odiis contrarias sententias tueri quam æ-
em malint. Nam sæpe magistratuum ac iudicum
e discrepantium simultates in Reipublicę ac pri-
um exitia redundarunt. Ac si quis ciuium vitam,
fortunasque tueri sibi proposuerit, alius odio ad-
ii inflammatus, acerrime illum oppugnare ac per-
onabitur. Quod quidem Agesilaus rex Lacedæ-
orum fecisse fertur, vt Lysandri, quem oderat, & a Plutarch. in Lysandro.
m minueret [a] & auctoritatem; eius omnia iudi-
nnes sententias non tam causarum iniquitate, quã
dio, rescindere ac iactare solebat. Cum igitur ciui-
scordias, ciuilia bella, (pestem Rerumpublicarũ)
gistratuum inter se diffidentium odiis oriri, & ab iis
menta suscipere cuique planum sit, consequens est
istratuum concordiam ciuitatibus non modo vtilẽ,
tiam necessariam esse. Hæc argumenta probabilia
ri possunt.

Magistratuum discordia vtilis.

Qui tamen subtilius ista disquirunt, ex magistratuum
ordia Reipublicæ salutem exsistere iudicant. Est n.
utis ea vis & natura, vt nec virtuti cõtraria sit, nec in-
e viri boni, quantũuis dissideãt, inimici esse possint:
improborum & aduersariorum iniuriis lacessiti lu-
ient atque efflorescant: nec virorum fortium virtus
n conspicua sit, quam cum sine acerbitate conten-
nt, suique similium ardore ac velut incẽdio quodam
flammantur, competitorumque æmulatione ad res
æclaras incitantur. Cum enim Traxilas rex Indorum
lexandro Magno bella maxima gerenti, & omnia o-
nium imperia ad extremos vsque fines populanti, re-
num suum per legatos, si opib. egeret, libenter obtulis-
et: sin opib. abundaret, Alexandri opes se nõ recusaturũ
iceret: hic Alexãder, qui nec victor poterat, nec victus
acquiescere, cum armis non liceret, virtute dimicauit:
Non mihi, inquit, *Traxilas hanc laudis palmam præripiet, vt magnificentia me & vrbanitate superare videatur: sed lu-*

ctandum nobis est. Itaq; illũ ego regni alterius ampl
ne ac pecuniarum vi cumulatissime augeo. Sic
Tullus Hostilius rex ad Metium Albanorum dicta
Quas tu nobis, inquit, *ciuiles discordias obiicis, vtiles ci
nostræ iudicamus: contendimus enim inuicem vtri pro Rep.
melius & acrius propugnabunt.* Quod si contentio
ac laudis studia fortes inter ac bonos ciues vtilis est
præclara ciuitatibus futura, quanto magis hominib
gnauissimis, vt ad virtutem impellãtur aut à vitiis d
reantur, necessaria debet videri? Omnium enim vt
tum quæ maximæ ab aduersariis decerpi solet, nulla
ior est quam id præstare, ne aut vitiis illos vincere, a
illis virtute vinci videamur.

Quod si p̃clara est & vtilis cõtentio ciuitati, in qua p
cipes ac magistratus de virtute certãt, quanto vtilio
tura contentio bonorum aduersus improbos? si v. m
stratus omnes improbi erunt, nõ modo vtilis est, sed
necessaria luctatio: alioqui si cõcordes erunt, & pub
& priuata libere ac omni metu seposito depeculari l
bit; tunc Reipubl. saluti melius succurri nõ potest, q
mutuis odiis & accusationib. suas ipsi sordes, expila
nes, peculatus, ac furta palã detegant; vt nunq̃ meli⁹ c
gregibus & armentis agitur, quam si lupi se inuicem
rare consuescant: vt quidem Philippus Cominius A
glorum principes mutuis cædibus & capitalibus iudi
saluti plebis publicæq; securitati cõsulere scribit. Et c
Appius Consul acerrime intercederet, ne Tribunor
plebis numerus duplicaretur, Cincinnatus illum int
pellans, *Desine*, inquit, *Appi*: nam quo plures Tribu
fuerint, eo difficilius concordiam tuebuntur: ac sæpiss
me Tribunitiam vim suorum intercesione frangi ac d
bilitari necesse erit, cum vnius intercesione omnium
ctiones prohibeantur. Prudenter ille quidẽ: stetit eni
Respublica Tribunis sæpe dissentientibus, quæ conco
dibus momento ruitura fuisset; ac tamdiu stetit quoa
Publius Claudius, homo improbus, anno post quadrin
gentesimo, rogationem tulit ad plebem, *ne vnius Tribu*

interce

eßio collegarum actiones impediret. Itaque Cato ma-
omanæ ſapientiæ decus, nec ſeruorum in ſua fami-
ec magiſtratuum in ſua ciuitate concordiam[a] ferre
rat; ſed latenter & occulte inimicitias & odia ſere-
t mutuis accuſationibus quaſi vulneribus, impro-
derent; boni vero laudem adipiſcerentur: nec fieri
e putabat vt in tam magna ſeruorum ac magiſtratu-
oncordia, alteri rem publicam, alteri priuatam, vel
initate propoſita, vel certe accuſationis metu ſub-
non diriperent. Itaque non dubitauit quinqua-
accuſare, ipſe vero quadragies accuſatus eſt: vitæ
en anteactæ ac rerum laudabiliter à ſe geſtarum cō-
tia fretus, omnium aduerſariorum facile calumni-
uſit. Quibus rebus ciuitatem ciuium optimorum
ortiſſimorum abundantiſſimam reddidit. Quid?
n Senatus Romanorum magnam pecuniæ vim Mar-
Bibulo decreuit, vt Conſulatum emeret, ac Cæſaris
bus obſiſteret, qui Luceium amicum ad petitionem
nſulatus callide ſubornarat, quo facilius[b] omnia nu-
rbitrioque ſuo, concordi & conſentiente collega ge-
et? Quinetiam Cæſar[c] ipſe clariſſimus rerum Gal-
rum teſtis, de moribus maiorum noſtrorum ſcribēs:
Gallia, inquit, *non ſolum in omnibus ciuitatibus, atque in o-
ibus pagis partibusque, ſed pene etiam in ſingulis domibus fa-
ones ſunt; earumque factionum principes ſunt, qui ſummam
ctoritatem eorum iudicio habere exiſtimantur; quorum ad
itrium iudiciumque ſumma omnium rerum conciliorumque
leat. Idque eius rei cauſa antiquitus inſtitutum videtur, ne
is ex plebe contra potentiorem auxilii egeret. Suos enim
uique opprimi & circumueniri non patitur; neque aliter
faciat, vllam inter ſuos habet auctoritatem. Hæc eadem
tio eſt in ſumma totius Galliæ: namque omnes ciuitates
partes diuiſæ ſunt duas.* Hæc ille. Quibus rebus in-
elligitur, ciuitatibus ſalutaria ſemper exſtitiſſe magi-
ratuum ac principum inter ſe diſſidia, quib' ſcilicet im-
robi bonorum virtute, aut mutuis accuſationibus fran-
antur.

a Plutarch. in Catone maiore.

b Sueton.

c Lib. 6. Comment.

Neque id solũ Romanis æque ac maiorib.nostri rumetiã Lycurgo sapiẽtissimo legislatori vtile visu cum ipse inter vtrumq; regem Lacedæmoniorũ c dias sereret:legatos etiã qui inimicitias exercerent, cõiugauit,ne Rempublicam conspirationis mutu sensione proderent. Quod v.corporis humani me omnia contagione [a] quadam amica sibi esse, eaqu lata hominem interiturum putant,argute magis ill dem quam vere dici videtur:cum ex repugnantibu ximeq; inter se contrariis humorib. ac partib. ho natura tota coagmẽtata sit,& in qua pugnent calic gidis,humida siccis:scilicet flauæ bili ac felli amari dulcissima pituita; cupiditati belluarum in modu sultandi,ratio diuina: qua partium discordia ac te ratione tum de homine,tum etiam de mundo ipso lata,vterq; momento sit interiturus. Principes igit ciuitate inuicem repugnare sibi,non repugnat mo ciuitatis bene constitutæ,siue in senatu, siue in iud siue in rebus rationibusq; contrahendis,siue omni inuestigatione veri,cuius splendor maximus inter e ma potissimum elucet.

[a] συμπάθειαν Græci, Cicero contagionem appellat, in lib. De fato.

Ac mihi ꝓpius res historiasq; Romanorum intu prudenter suos magistratus,quantum quidẽ licuit,i niis ac voluntatib.inter se discrepantes simul coniu se videntur. Cum n.prospiceret Senatus Claudium ronem consulatum adeptum ire,fortem quidem ac nuum imperatorem, sed animi quodam impetu m quam prudentia in hostium exercitus irruere con tum; senatus, quod graue bellum aduersus Hann lem & Hasdrubalem in Italia gerendum esset, Liu Salinatorem ad Consulatus petitionem promouit; p dentissimum inprimis, ac diuturna rerum bellicar experientia doctum,atque id ætatis quæ & collegæ uorem temperare & iam ingrauescens à collega ad lum acrius inflammari posset. Ita quidem vterque v gue eodem munere coniunct⁹ memorabilem de Pœ victoriam fuso ac cæso Hasdrubale domum retuleru

Carthaginensibus certissimum exitium, Romanis
m & imperatoribus gloriam peperit sempiternam.
em senatus ad Censuram designauit: ac tametsi cla-
rimis esset vtriusq; & vna omnium voce concele-
virtus, sic tamen inter se diffidebant, vt in ipsa cen-
n qua modestiæ mista grauitas elucere, & odia cō-
restingui aut certe conquiescere debuissent, alter
um ignominia notaret. Eadem prudentia Romani
um Maximum & M. Marcellum ad bellum Anni-
inferendum coniugarunt; maximum vtrumq; im-
torem & militaris disciplinæ peritissimum; sed hic
i cum Annibale conferendi cupidissimus, ille hostē
entia frangere doctus; hic cominus hostem laces-
ille impetus modo sustinere; hic acerrimus & auda-
mus pugil, ille moderatissim⁹ cunctator; hic *gladius*,
Romanorum *clypeus* est appellatus: & vtriusque vir-
imperium non tantum[a] ab interitu impendenti ser
um est, sed etiam longe late propagatum. Quod si
orum ac fortium ciuium æmulatio tot ac tantas vti-
es ciuitatib. affert, quanto maiores futuræ sunt, si ad-
sus improbos inimicitiæ exarserint?

[a] Plutarch in Marcell.

Atq; hęc argumenta in vtramq; partē ꝓbabilia videri
sunt. Quid autē statuendū sit, nō ita facile diiudicari
est. Neque n. magistratuum modo, verumetiam Re-
np. statū intueri oportet. Illud tamen de toto genere
rump. statui posse opinor, minores magistratus inter
contendere, ciuibus vniuersis, potissimum in popula-
.imperiis, vtile esse. Et, quoniam populus non alios
um communium procuratores habet, quā magistra-
s ipsos, publica magistratuū direptioni facile patebūt,
isi mutuis accusationibus coerceantur. In monarchia
ro vtiles sunt interdum maiorum magistratuum con-
ntiones, cum vnius potestate regantur, à quo facile ca-
igari possint: modo princeps nec amēs sit, nec insanus,
ec infans, qui alienæ potestatis imperio teneatur.

At in optimatum & popularib. imperiis, summos in
Republica magistratus inimicitias & odia exercere val-
de

de periculoſum iudico, niſi publicæ fuerint, quam
tilitatis cupidiores; qualis fuit controuerſia Scipi
fricani maioris cum Fabio Maximo & iunioris cu
tone maiore; Liuii Salinatoris cum Nerone, Lepi
Fuluio; Marci Scauri cum Catulo; Themiſtoclis c
riſtide: quorum egregia de virtute contentio, Rei
cæ ſemper fuit ſalutaris Si vero imperandi nimia c
tas & honorũ contentio inter improbos ciues & ir
ma poteſtate conſtitutos oboriatur; cuiuſmodi fui
rium inter & Syllam, Cæſarem & Pompeium, Au
& Antonium, Thucydidem & Periclem, ſtatus co
ſionem aut euerſionem impendere ciuitati neceſſ
eoque magis in optimatum quam in popnlaribus i
riis, quod pauci optimates iura maieſtatis habent, &
noribus ſoli ſemota plebe fruuntur; qua occaſione
ciuilis inter principes ciuitatis oblata, libertatem
imperio inuadunt; aut partium duces opibus ſuper
aduerſarios opprimunt; aut ad vni⁹ dominatum Re
blica delabitur.

At in monarchia maiorũ magiſtratuum inter ipſo
tentiones min⁹ metuendæ ſunt; quia principis imp
ſedari, & improborum ſordes iſta ratione elui facile
ſunt. Omni ciuitatũ generi neceſſaria eſt ad cohiber
cõtentiones quę ciuitatib. interitum allaturę videan
ſumorum magiſtratuum diſparitas, ſeu potentia, ſeu
mero: ne, qui numero pares ſunt, ſi ſententiis diſſid
actiones publicas impediant: aut qui plures erunt,
bitioſorum hominum vim frangere & conatus perr
pere poſſint; idque potiſſimum in popularibus imp
vtile eſſe iudicio. Et quidem ea res (opinor) impulit
ranos, Tugienſes, Vnderualdos, Glarcſes, qui maxi
omniũ populares ſunt, vt tribus Ammanis, non duob
ſummum imperium tribuerent: nam duos inter ſe di
dentes tertius facile conciliare poteſt: ac minus opp
tuna ſeditioni ciuitas eſt, quam ſi duob. ſummum im
rium tribuatur, vt apud Bernates, Lucernates, Solo
rios, Friburgenſes, Baſilienſes, Schafuſios, Tigurinos,
til

ſſet quatuor coniungere, vt Geneuates ac Suiten-
ſueuerunt: aut plures quatuor impari numero; vt
Athenienſes nouem Prætores, quos ipſi *Archon-*
ellabant; vt pauciores cæteris aſſentirent, aut nu-
vincerentur. Quod à duobus fieri non poteſt, niſi
is diebus ac viciſſim imperent, vt Suffetes Cartha-
ſium, & Conſules Romanorum. Quamobrem
s legibus fiſcales vbique tres creari placuit, vt ter-
iſſidentes collegas conciliare inter ſe, aut alteri ſe-
ungere poſſet: qui magiſtratuum impar numerus,
pulari & optimatum ſtatu magis eſt quam in mo-
ia neceſſarius; & in hoc ſtatu maiorum magiſtra-
ontrouerſię minus metuendæ. Et quemadmodum
opt. max vniuerſitatis ac naturæ parens, mundum
ex orbium contrariis inter ſe conuerſionibus, tum
lerum ac elementorum diſcrepantibus naturis, tũ
n ex animantium ſtirpiumq; contraria vi ac poteſta-
agmentatum mirabili concordia moderatur: ſic et-
ex (imago ſpirãns ipſius Dei rerum omnium prin-
) ex diſſidentium inter ſe magiſtratuum diſſimili-
ne concordiam ac ſalutem ciuium tuetur: & vt in fi-
is & cantu ipſo, quem abſurdum & eundem aures
litæ ferre non poſſunt, concentus ex diſſimilimis
bus, grauibus inquam & acutis, tum mediis inter
ſq; artificioſe contuſis ac temperatis, diſcordia quæ-
n concors efficitur & congruens; ita quoq; ex poten-
is ac tenuibus, ex ſummis & infimis, tum etiam me-
ordinibus interiectis, atq; adeo ex ipſa magiſtratuũ
er ipſos diſcordia, ſalus omnium concors exiſtit, ar-
ſimum in omni Republica vinculum incolumitatis.
m cum Cæſar Bellouacis acerrimum bellum infe-
s, Tribunos legionum duos aduerſarios inter ſe o-
nium maximos haberet, iuſſit in hoſtes odium con-
ttere: atq; hi ſpectante Cæſare ſumma laudis conten-
ne de hoſtibus victoriam retulerunt: quam hoſtibus
diſſent, niſi Cæſaris imperio ac poteſtate coerceren-
r: quod cum ſæpiſſime, tum vero Ludouico XII. rege
Fran-

Francorum accidit, vt Ducis Vrbinatis, & Cardina
piensis, qui Pontificis maximi exercitum duceba
tentiones acerrimæ victoriam regi faciliorem p
rint, quem in statum Romani delapsi videbantu
tione inter Fabium Max. & Minucium Romano
ces oborta, quæ Annibali victoriam, Romanis ex
attulisset, nisi Fabius pro salute publica inimiciti
posuisset, ac collegium vna cum exercitu Roma
interitu sua virtute liberasset.

Pernitiosæ sunt igitur in imperio populari mai
magistratuū contentiones, si prius suis cupiditati
Reipub. seruire malint. Itaq; Marco Lepido & Q. Fu
creatis Censoribus, acres illas inimicitias quas ant
per exercuerant, Senatus frequens, vt salutis pu
causa deponerēt, persuasit. id quod à Senatu sæpe factū
mus, cū Tribunorum plebis furor in Consularem
dinē exarsisset, q̄ ciuitati detrimentum allatura vi
tur. Sed quæ pericula imperio populari à maiorum
gistratuum grauissimis contentionibus, eadē atq;
scio an interdum maiora, ab arctissima illorum ami
impēdēt, nisi publica cōmoda priuatis anteponāt. Q
obrem cum Cæsar, Crassus, & Pompeius summam
cietatis fidem & amicitiam affinitatibus & conuiuiis
firmarent, totamq; ciuitatem ad se pertraherent, C
Vticensis, qui velut è specula futuros casus ac tēpest
prospiciebat, palam dixit Rempubl. lenociniis princ
proditā esse ac prostitutā. Duobus tamen propositis
riculis grauiora sunt, quæ ab acerrimis contentionib
quam q̄ ab amicitia arctissima principum impenden
magnis opibus ac potentia præstant: quia concors a
citia paucorum, qui plus cæteris possunt, etiamsi pri
tis cupiditatibus & commodis omnino inseruiat, min
est Reipub. nocitura quam discordia: ac præstabilius e
paucos simul imperium seruare quam perdere : qu
futurum est, si graues illæ inimicitiæ ad arma ciuilia p
rumpant. Hoc quidem cum significaret Liuius de C
uinio Campano, *Hominem*, inquit, *improbum sed non ad ex*
tremu

n perditum: qui mallet incolumi quam euersa patria do- :. At M. Tullius tametsi tricipitium illud Cæsaris, ,ac Pompeii valde metuẽdum esse diceret, nihilo- s tamẽ Crasso cũ legionib. Romanorũ in Chaldęa), & Iulia Põpeii celeri morte præuenta exclama- *Vinam, Cn. Pompeii, amicitiã cũ Cæsare nunquã coiisses, unquã diremisses.* quoniã illorum amicitia creuerant ris opes liberis ciuib. ac Reipubl. populari metuen- nicitia vero, quam Iulia Pompeio collocata vtcun- ueri potuisset, Crassi cæde dirempta, ad Pompeiũ esarẽ summa rerum delapsa est; quorũ alter cum pa- ferre, alter maiorem non posset, armis ciuilibus di- ndum necesse habuerunt, vter vtri imperaret. a *Philip. 2.*

uod v. maiores nostri factiones principum ciuitati- vtiles esse putabant, vt quidem Cæsar scribit; vix est ihi persuaderi possit, cum ipsius Cæsaris iudicio fa- nes principum ac ciuitatum exitium illis attulerint; quidem Germanorum, aliis Romanorum opes ad- antibus: quoniam aut vtriusq; aut certe victorib. ser- ndum erat. Nec verum est principum in Anglia cæ- mutuas tenuibus salutares esse, vt Cominius scribit: netiam cum Angliam legationis causa profectus es- ,ab incolis didici, nihil eos nisi principum factiones iuiles discordias metuere: quas vt commodius diri- re & frangere possint, sæpissime conuentus omnium inum habere consueuerunt. Atque hæc quidem de gistratuum erga principem obseruantia, tum de offi- erga se mutuis, & aduersus priuatos: nunc ordo po- lat, qualem se princeps erga subditos gerere, iudicem agere, & colloquia cũ illis habere debeat necne, qua uitate fieri poterit, disseramus.

An maiestati principis iudicem agere, & cum subditis colloquia serere conueniat. CAP. VI.

NOVA sane quæstio nõnullis, minimeq; dubia videri possit, cũ veterib. omnib. tũ philosophis tũ histori- s inter se cõueniat, *iustitiæ fruendæ causa reges esse creatos,*

vt

vt quidem Herodotus de Medis, Tullius de R
ſcribit. Quinetiam veterum Græcorum reges
quam *iudicum* nomine fuiſſe appellatos, teſtis eſt
vnde genus Æacidarum; teſtis Minos, teſtis Rha
thus Græcorum reges; qui, quod æquitate ſumm
cerent, ab Ioue ſempiternũ iudicandi ac imperan
nus apud inferos adepti dicuntur. Nec Homer
fere Græcorum reges appellat quam ποιμένας λαῶ
vox non iudicia modo verumetiam populi proc
nem, eiuſque tuendi ſolicitudinem ſignificat. Q
poſt Æacidarum gentem apud Athenienſes qua
ges fuerunt, δικασταὶ ſeu *iudices* appellabantur. Ac t
Hebræorum Imperatores belli gerendi cauſa ſæ
us excitaret, nihilominus tamẽ, שופטים id eſt, *iudice*
bantur. Quinetiam cum Samuel conſenuiſſet, atq
graueſceret ætas iam ſua, populus regem ſibi poſ
hac lege & conditione, vt aliorum regum morib
ſtitutis populo ius diceret. Id autem principis ad
ſubditos obligatio poſtulat; quæ quidem obligati
tua eſt & vtrinque contracta, vt non magis princi
rere ſubditi debeant, quam princeps ſubditis ius d
Neq; enim ſatis eſt à magiſtratu iubente principe i
ri; cum ſubditi fidẽ principi & obſequium præſtare
procuratorum miniſterio vti non poſſint.

Ac multo magis neceſſarium videtur, principem
ſeipſum ius dicere, quam ſubditos procuratorio n
ne fidem principi dare: quia ſubditi obſequium ac
in dubium minime reuocatur: ſed is quem princep
dicare iuſſit, vel ſordibus, vel gratia, vel odio ad in
iudicandum adduci poteſt: quod in principem min
conueniat, qui Deo rationem iudiciorum reddere te
atur: & qui opponere illud non poſsit, ſe ſuorum iud
religionem ac fidem ſecutum. Quid autem maius
efficacius ad mutuam principis ac ſuorum coniunct
nem & concordiam; quam ſubditos à principe iudic
& ſingulorum res rationeſque cum principis actionib
communicari & comparari; qua communitate ſubla
veli

uodam ſubditorum cum principe cõmuni vin-
ic inde ſeceditur; & ea, quæ vtriſq; cõmunis eſſe
aritas & amicitia, paulatim refrigeſcit. Putant. n.
contumeliam ſibi à principe inferri, cum ius di-
dignatur; & quidem æquiore animo ſententiam
is iniquam pleriq; ferunt quam repulſam; eoq;
us quo contumelia grauior eſt, quam iniuria. Sin
s ipſe rogationem acceperit, legerit, diſceptaue-
mſi minus quam oportuit, quam decuit, conſe-
r, ſibi tamen ſatisfieri putant.
uanti ſunt illa, non modo principem pro tribu-
lentem intueri, audire, ſed etiam ab eo videri, au-
uſam agere. Hæc certe incredibilẽ lætitiam ſubdi-
ib. allatura nemini dubium eſt. Ac ſi princeps vl-
ite clarus ſit mirabilem etiam ſui amorẽ in omni-
mis excitabit. Iam vero magiſtratuum imperia ac
ipſe ſua auctoritate iudicando efficiet multo cla-
Et cum magiſtratus iniq; ſæpe, vel gratia, vel odio,
tu, vel etiam legibus iniquis coacti iudicent, aut
is interpretatione ac reſcripto ad iudicandum e-
ſæpe fit vt cum mortalis ſit hominum natura, li-
ẽ inmortales ſint, quas ſi princeps ipſe iuriſcõſul-
pe diſceptaret, cum legib. ſolutus ſit, non argutias
c formularũ momenta, ſed æquitatem cõſectare-
breui lites omnes à ſtirpe reſecaret. Item tot ꝓuo-
es, ſupplicationes, euocationes, ac iudicia iudi-
n varietate cumulata, & eadẽ de re tot ac tam mul-
di non oporteret: ſiquidem à principe prouocari
oſſet. Illa vero magiſtratuum ac iudicum tanta ſti-
ia, quæq; ob rem litemve dicendam pecuniæ tam
e à ſingulis & vniuerſis minime extorquerentur,
rdibus vel gratia tot erepta dicam an empta iudi-
deremus, quanquam venalia iudicia, venales ſen-
æ ſub haſta ſæpe proponuntur, ſed ſoluto pretio
merces corruptas redhibitoria actione reddere, nec
ium repetere licet. Eſt etiam in pleriſq; iudicibus tã-
pe vecordia, tanta inſcitia: vt pleriq; vi & armis, quã

apud eiuſmodi iudices iure agere malint, quos prii ipſe, ſi ius diceret,nutu ſolo ab iniuria ad mutuam cordiam reuocaret. Sed vt nulla maior vtilitas ad I publicã peruentura ſit, quam quod princeps iudi consuetudine iuris ac iuſtitiæ vim in animo penitu preſſam habeat,quid ab immortali Deo maius ac m tum principi tum ciuibus optandum, quam vt acu ſime & aſſidue ius dicere conſueſcat? Aliarum quic tium ac diſciplinarum ſcientia princeps carere facil teſt,iudicandi ſcientia non poteſt, quæ ipſa regalis regum maxime propria:cum arte imperatoria,qua militarem continet, aduerſus hoſtes tantum vti, h ma vero ſcientia nec domi nec militiæ vacare poſſi

Sed ne argumentis omnia differantur, exemp pientiſſimorum & quam maxime illuſtrium princi vti libet. Quis autem Salomoni ſapientia in toto talium genere comparandus eſt? At non ante rex ie tus erat, quam ab immortali Deo id vnum precatu vt quantum ſapientiæ ad populi iura iudiciaque c ptanda ſatis eſſet,tantum ſibi tribueretur. Quæ voi etſi ſomnianti Salomoni exciderant, quaſi à vigilã cta fuiſſent,tam grata Deo fuerunt,vt in eum omn pientiæ ac ſcientiæ theſauros abundantiſſime & cui genti mortalium omnium admiratione effudiſſe v atur: vt omnes intelligerent Deum non modo ſapi am illi afflauiſſe, ſed etiam iudicãdi munus regibus à Deo tributum fuiſſe. Quis item Auguſto rerum m marum vſu ac prudentia comparandus? aſſidue ta ius dixiſſe fertur, ac ne morbum quidem excuſare tum, quominus in lectica ius diceret. Quanquan populi Romani ac temporum,non Auguſti propria eſt; cui, ſi aliter faceret, imperare nõ licuiſſet: vt quid anus illa ad Adrianum Auguſtum rogationem in a tempus reiicientem, quia ſibi non tantum otii eſſ ceret, *Noli igitur*,[a], inquit illa, *imperare*: qua orat permotus Imperator conſtitit, vt roganti ius dicere tantus princeps, & cuius imperium iiſdem finibus

a Spartianus.

Solis curſus terminabatur, ſatis officio fecit, cur ii particulas eius imperii adepti ſunt, ius rogantib. di- recuſabunt? cur non potius omni ſtudio, labore, uſtria in id vnum incumbent, cum *nulla ſit lauda-r philoſophiæ pars*, inquit Plinius,[a] *quam agere negotium icum, cognoſcere, iudicare, promere, & exercere iuſti-m, quæque philoſophi doceant, in vſu habere?* Quod ſi le-ima ſcientia iuriſque dicendi munus principibus tot antas vtilitates parit, quanto vberiores futuræ ſunt, ſi ipſa quæ maieſtatis propria ſunt per ſeipſam tracta- cætera quidem princeps magiſtratibus committe-ura maieſtatis eorumque cognitionem exuere, non cum imperio ipſo poteſt. Næ illi valde cæci, ſurdi, ti; qui, quæ ſua ſunt & quam maxime propria, nun-am niſi alienis oculis intuentur, alienis auribus audi-t, nec niſi aliena ſæpiuſque peregrina lingua loquun- ſuperius quidem docuimus, non modo peregrinarũ tium ſed maiorum etiam noſtrorum exemplis, igna-m regum, qui omnia domeſticis crederẽt, ſibi poſte-ue ſuis exitium attuliſſe.

Hæc argumẽta ſpecioſa quidẽ videntur iis, qui arcana erii & abditam tuendæ maieſtatis diſciplinam non s perceptam & vſu cognitam habuerunt. Mihi vero pius intuenti, non modo neceſſarium non videtur, ne vtile quidem ciuibus, principem per ſeſe ius dice- Concedam tamen id præclarum fore & regali maie-te dignum, ſi demus, tales fore principes, quales Scy- Indorũ reges opinione ſibi finxerat, id eſt, tanto ſub-cis præſtantiores, quanto Dii mortalibus ſuperiores nt. Quid enim præclarius eſſet, & ad ſplendorem illu-ius, quam in clariſſima populi luce poſitum principẽ r ſeipſum æquitate ſumma iudicare? bene de Repu-ica meritis ſua præmia, ſceleratis & facinoroſis ſup-icia irrogare? neceſſe eſt n. virum bonum ac ſapientem de, qui non niſi bonorum ac ſapientum cœtu delecte-r; & integritate ac iuſtitia præſtare, qui ſumma æqui-te ius dicat. Sed quis vitioſum principem populo ad

a Lib. 2. epiſt.

Cur princeps ius dicere nõ debeat.

intuendum,& ad imitandum proponat,nisi qui &
cipem irrideri, & populum deprauari velit? qua
leuissima sunt in cæteris peccata, in principe flagi
dicantur: nec magis latere possunt, quam in ore i
vultu fœdissimus cancer: nam regiæ fortunæ subli
regum actiones obscuras esse non patitur.

Est autem subditis omnibus quasi lex ab ipsa n
insita, vt omnia principis dicta, facta,gestus, mor
curatissime imitētur; atq; in id vnū intentos habea
culos,studia,mentes,vt eius singula vitia,virtutes,
denique corporis & animi habitum ipsis animis &
tibus expressum habeant; vt rectissime Plinius, v
principis *censuram* appellauerit, eamque perpetua
quam dirigimur & ad quam conuertimur. Hæc il
ab antiquissima vetustate posteritati tradita discip
primum ab ipso Sapientiæ magistro, deinde à Plat
Cicerone, Liuio, Cassiodoro repetita: *qualis* scilice
rit ciuitatis princeps, talem quoque populum futurum.
lius etiam Thedoricus rex Gothorum apud Cassi
rum, cum ad Senatum populumque Romanum scr
ret; *Facilius est*, inquit, *errare naturam, quam dissim
sui princeps possit Rempublicam formare.* Quid exem
in re tam perspicua opus est? domesticum illud tar
de multis. Franciscus maior rex Francorum,& Ma
Africæ ac Hispaniarum Imperator,alio quidem vter
tempore ac loco, bonas artes ac disciplinas incredib
ter amplexatus est; repente principes, patritii,nobi
sacerdotes, milites,opifices,omnis denique ætas,om
sexus tantis studiis omniū artiū ac disciplinarum scie
tiam prosecuti sunt, vt nullis vnquā seculis, nullis vs
regionib: tanta doctorū hominum seges quam sub i
principib. exstitisse videatur. ¶ Cum igitur tātum val
principis imago, ad conformandos,& in vtramq; pa
mutandos suorū mores; summopere cauendum est,
principem nisi optime à disciplina, vberius etiam à n
tura informatum, populo spectandum exhibeamus: a
si vitiosus erit, suorum oculis quasi pestem populare
mod

s omnibus ſubducamus. Non propterea, dices tu m, principem vitioſum oportet à publicis actioni- foro, à Senatu, à iudiciis abſtinere: cum nemo tam prauatus, vt nullis virtutibus, nulla laude excellat, vitia diſſimulare poſſit; quarum virtutum ac vitio- delectum habituri ſunt ciues; vt hæc quidem decli- illas amplecti facile poſſint. Ego vero vitia potius turos quam virtutes exiſtimo: eoque facilius quo ad vitia quam ad virtutes gliſcit hominum natura; m vnus ſit ad virtutem rectiſſimus aditus, innu- biles vltro citroque ſinuoſi anfractus, quis dubitet praua potius quam recta ſequamur? Fuerunt in A- ndro Magno rariſſimæ virtutes, ſed rerum à ſe geſta- gloriam ac decus turpiſſima ebrietatis conſuetudo auit: quum etiam talenti præmium propoſuiſſet ei pocula vini ampliora ſiccaret: in quo certamine qua- ginta cum eo qui præmium tulerat effuſis viſceribus oemodum ſpectante rege crepuerunt ac perierunt. nc igitur morem non modo Græci, ſed turpiter cæte- oque principes imitari ſtuduerunt. Mithridates ,etiam iis qui auidius vorarent ac biberent, præmia poſuit, & in vtroque genere victoriam (ſi vincere, ab mperantia vinci) fœdiſſimam eſt adeptus.

Virtutes vero ſimulare, aut vitia diſſimulare, cum o- ibus, tum vero principibus difficilimum ſemper um eſt: quia cupiditatibus imperare, domitas habe- ibidines, perturbationes cohibere minime omnium icerunt: quæ qui neſciat, malus eſt ſimulationis giſter futurus. Dionyſius iunior Platonem Syra- as acciri iuſſerat, hominis virtutibus ac fama illu- excitatus: vt primum viri verba, voces, ſapientiam ſtauit, momento hiſtriones, ebrietates, lenocinia, eretrices ſeſe à principis conſpectu ſubduxerunt: ſed ia vultum mutarat, non mentem, & libidinum ille- bras, non ipſas libidines exegerat, diu vitia diſſimula- non potuit; nec Platonem diu ferre, qui non prius au- exceſſerat, quam princeps ad conſueta flagitia, non

quidem omissa, sed paululum intermissa rediit. T
valent principis ad immutandos subditorum ani
lecebræ, multo facilius tamen ad vitia quam ad vi

Sed domestica libentius quã externa memini. F
maior rex, accepto vulnere, capillos, quo facilius c
tur, tõderi iusserat: repente domestici omnes, prin
nobilitas, magistratus, opifices; omnes denique o
capillos omnino de capite decuti curauerunt: ac s
maiorum vestigiis insisteret, aut tõderi turpe ducer
omnium risu excipiebatur; cum tamẽ regum insig
hui9 imperii primordiis semper antea fuisset, nec n
triciis ac nobilitati capillitium nutrire fas erat: cæte
uili habitu tonderi tamdiu coacti sunt, quoad Petru
bardus Parisiorum Pontifex obtinuit, pro ea quæ
erat Pontificum in reges auctoritate, vt plebi capill
lere liceret. At principis assentatores, non modo a
sed etiam corporis & naturæ vitia modis omnib. a
gere conantur; & vt procul ridentem aspexerint, ric
si claudus est, claudicant ipsi. Alexander Magnus &
phonsus rex Aragonum colla contorquebant; hic q
à natura, ille v. à consuetudine deprauatus [a]: aulici c
vtriusq; vitium modis omnib. studebant imitari. Qu
gitur ciuitati pernitiosius quam principum vitiis su
tos imbuere velle? illud etiam exitiosius, quod prin
peccata leuissima (quanquam leue nihil in eo ger
videri potest: amplificare student aulici, vt quocun
proficiscantur, populi mores deprauari sit necesse: v
custarum & erucarum examina populatis frondibu
frugib. etiam in posterum semina relinquunt, quæ a
& arbores quantumuis puras ac fertiles inficiant.

a Plutarch. in Pyrrho.

Demus tamen, vitiosum non esse principem (rar
mortalibus ac Dei concessu tributum donum, quum
singulis ætatibus singuli principes tolerabiles reperia
tur) & summæ virtutis esse, vitiis item vacare: tam
maximum interuallum sit interiectum inter eos qui v
tutibus imbuti sunt, & qui à vitiis deseruntur: vix tam
fieri potest vt non aliquid excidat principi, quod sp
ctanti

bus risum mouere possit. At multum de princi-
s dignitate detrahitur, qui aut ineptus sit, aut esse
ur. Demus igitur illud quoque, nec vitiosum nec
um esse, ac ne videri quidem, sed præclaris virtuti-
nformatum: ipsa tamen subditorum cum principe
etudo, maiestatem plurimum minuit, & eius con-
um parit: contemtum v. sequitur contumacia, & à
ipe defectio. Quod si princeps se populo terribilē
tuendum ostentarit, vt maiestatem suam tueatur,
m quidem fortasse suis incusserit, sed tantumdem
nore sui detrahat oportet: amor autem suorum
o magis ad Reipublicæ salutem quam metus, ne-
rius est; eoque magis, quo qui amat, violare metuit
n amat: qui v. metuunt nec amant, hoc vnū student,
em metuūt oderint; & oblata occasione, si possint,
dant.

c mihi quidē altiꝰ cogitanti, videtur Deus opt. max.
n compendiariam principes humanos docuisse, q̃ si
antur, & amari possint, & metui: quia sese mortalib.
nisi latenter & quidem dormientibus, nec nisi pau-
mis quibusdam summæ sanctitatis ac integritatis vi-
nsinuat[a]. Cum vero decalogum sua voce promul- a Numer. 12.
it, fulgura, tonitrua, flammas, ac turbarum mirabiles
itus & clangores tanta vi excitauit, ac tantis terrori-
s populum perculit, vt omnes proni ac trepidi pro-
nberent; cum illam rerum faciem neç contueri pos-
t, & à Deo precarentur ne deinceps vocem eius, quā
re non poterant, audire cogerentur, sed per Moysen,
æ vellet iuberentur. Deum igitur qui non nisi men-
conspiciendum se præbet, suas leges resonantem se-
el audiuit vna omnium selectissima gens: cum tamen
anibus locis ac regionibus, omnibus horis ac momen-
mortales omnes, imo vero omne animantium genus
mma caritate ac bonitate sempiterna foueat, & bo-
orum omnium cumulis abundantissime augeat. Prin-
pem igitur in Reipublicæ administratione, illam
uam Deus in mundi procuratione adhibet sapientiam

imitantem, à subditorum & à populi conspectu se tum licebit subducere; nec se nisi cum maiestate l contuendum præbere: sua consilia & arcana cui cissimis summæ sapientiæ ac integritatis hominib rum delectum singularem in primis habebit, com care. & eos suarum legum interpretes adhibere; su denique summa benignitate & caritate fouere, & mnibus hostibus summa prudentia ac potentia tu portet. Exstat liber De mundo ad Alexandrun gnum, in quo quidem Deus vniuersitatis mode cum rege Persarum potentissimo comparatur, qui ce superba triplici muro ac fortissimis propugn munitissima, omnibusque deliciarum generibus a dantissima, domicilium habet: ac tāetsi mortaliu mini visendus esset, præterquam paucissimis quil amicis; nihilominus tamen ab extremis Indiæ & H sponti finibus quæcunque in imperio gererentur, temporis interuallo dispositis vndique flammarun speculas indicibus & exploratoribus, intelligeret a tiret. At nulli principes tam magnum imperium ta tenuerunt; nulla vsquam subditorum erga principe bedientia maior, nec iustiora vllius principis erga imperia exstiterunt.

Iam v. principes illi q libidini seruire didicerunt, à & conspectu multitudinis se ipsos in latebras subdu cōsueuerunt, vt liberi⁹ omnib. voluptatum generib pleantur: vt qdē Tyberius optimus simulationis art insulā desertissimā ad fruendas voluptates conquisi turpiter ille quidē, minus tamen imprudenter, q̄ qui purissimarum libidinū odore teterrimo loca publica ac priuata cōspurcant: qui cum plus exemplo quam lere ipso peccant, tum etiam in vniuscuiusque menti & animis sui contemptum ingenerant. At princeps modo sapit, quoties sese populo conspiciendum p bet (quod quam rarissime faciet) seipsum ita com rabit, vt ore toto ac vultu maiestatem mista model grauitate spirare videatur, ac potissimum in sermo

in q

io dignitatem & pondus ſententiarum ineſſe opor-
: dicendi genere vtetur, quod ſit vtcunque à popu-
emotum: quę ſi paulo difficiliora principi videbun-
præſtabilius erit vel pauciſſime loqui, vel omnino
iceſcere: cum ſciamus homines in tantis rebus, aut
ontemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, o-
one non minus quam aliqua certa ratione commo-
. ac ſi verum eſt quod Sapientię magiſter ſcribit, *Stul-
uamdiu vocem continent, ſapientiſſimos iudicari*, quantũ
cipi publicam orationem habituro enitendum erit,
re, vultu, verbis, omni denique actione, cum digni-
maieſtatem tueatur? nam hæc ſingula pro legibus,
exemplis, pro oraculis haberi conſueuerunt. In quo
erius ne quid peccaret, nouum morem inuexit, vt
ptis conueniretur ac reſponderet. *Moris erat*, inquit
nquillus, *eo tempore principem etiam præſentem ſcripto a-
a*. Ab iis vero qui ſæpius ſermonem habent in con- a Tranquill. in Tyberio.
ne, apud Senatum, coram populo, multa peccari ne-
e eſt, quæ principis contemtum allatura ſint, aut exi-
nationem violatura; vt non immerito Græcus neſcio
s diceret; *Principem non aliter publice, quam in tragœdia,
odo ſapit, verba facturum.*

Intelligo quæ quiſque dicturus ſit, nec meam ſenten-
m omnibus probabilem videri: ſcilicet principem ab
ulis ciuium ſubducere, ſermones non niſi cum amiciſ-
nis ſerere; multis multa iure rogantib. nihil reſpõdere;
ne loquentes quidem ſubditos audire velle: abſurda
a quidem ac principe minime digna videri. Ego vero
incipem ſuorum ciuium conſpectum omnino refu-
re ac latebras quærere nolo, vt reges Indiæ nonnulli:
: enim de rege Borneo noſtra ætate proditum eſt, qui
æter vxorem & liberos alloquitur neminem; videtur
nemine: ſed domeſticus aliquis ex abditis locis arundi-
e ori admota ſolet adeuntes conuenire; ne frequens ſit
populi corona, ne omnibus aditu facilis, ne multus
t in ſuorũ, niſi proximorum & familiarium colloquiis;
e iocis, dicteriis, luſu, exercitatione publica voluptatẽ

quærat:his enim rebus principis maieſtas, quam omnibus illæſam eſſe oportet, & exiſtimatio va nuitur atque eleuatur; eoque magis quo maior auguſtior princeps. Neque enim in eo genere rum aut Æthiopum, aut Tartarorum, aut his o maiorem Hiſpaniarum principem cum regulis oportet; nec ridiculi videantur, ſi ne aſpici quiden ditis ſe patiantur; vt illi, quos non niſi demiſſis in oculis alloqui fas eſt, & à quibus non niſi aduerſ & corpore diſceditur. Quanquam ad interioris reges nemo niſi adorans, & puluere antea conſp verba facit[a]. Quod ſi quis putat, Orientis & Au ges his moribus ac inſtitutis vti oportere, quod ſer abiecta ſit ſubditorum natura. Aquilonis vero po ingenuam quandam animi vim ac præſtantiam h quæ ſeruitutem huiuſmodi ferre non poſſit: iſtud ſuo loco, & quæ regionis cuiuſq; natura ſit, diſſeret deo tamen reges Angliæ, Poloniæ, Moſchouiæ, q Aquilonem poſiti ſunt, Gallorum & Italorum p pibus auguſtiores, ac multo accuratius quam nc maieſtatem tueri ſuam.

a *Leo Afer.*

Periculum, ne princeps qui omnia alteri cōmittit, imperio exuatur.

Occurritur etiam à pleriſque, principes qui ſuc ope ac ſolicitudine publica omnia gerunt, ab aliis i dum regno ſpoliari. eius rei exempla de Sardanapal Childerico promere non dubitant; quorum tamen inops à mente; alter omni voluptatum genere difflu ad ſeruitutem quam ad imperium aptior erat. ſed ab dum eſt, vnius aut alterius principis exemplo præc concludere velle. nunquam certe Gallorum populi gis obſequentes fuere, aut regum maieſtas auguſtio primis illis regibus, qui non niſi Calendis Maii ſeſe pulo conſpiciendos proponebant; omnia Præfecti P torii, quem *Palatii magiſtrum* appellabant, imperio ge bantur. Sed huic morbo ac periculo facile occurri teſt, ſi ad præfecturam Prætorianam duos treſve col gas princeps adhibeat, vt Imperatores Orien teciſſe videmus: ita fiet vt potentia ſingulorum de

nu

:egia maiestas augustior sit ac tutior futura. Nam
Tiberius Seianum, Commodus Perennum, Theo-
s II. Eutropium, Iustinianus Bellissarium, Xerxes
ianũ, Childericus Pipinum haberẽt, & summam rerũ
:poris sui custodiã solis tribuerent, in ea q̃ dixi peri-
nciderunt. Quod autem ad iurisdictionem attinet,
o melius magistratuum quam principis officio ex-
i posse non dubito. Quis est enim qui nescit, tam
a in boni iudicis officio posita esse, vt peritissimos
ı ac diligentissimos fugiant? plura certe principem
præterlabi necesse est quam percepta sint. At in eo
quod aures præteruectum est, status causæ versa-

c si quis principẽ dixerit iuris ac iustitiæ peritissimos
; habiturum, quales Augustus, Traianus, Adrianus,
elius, Alexander habuisse feruntur; id quidem non
ifficilime Romanis principib. sic educatis videbat',
liis morib. ac institutis nunc viuitur. Quis autem nõ
t tam multas vbiq; litium dilationes, tot subterfugia
ũ, tot pragmaticorum fraudes, tot circumforaneorũ
tiones & clamores; nõ modo principem non latu-
ı, sed ne magistratus quidẽ sine incredibili molestia,
uoranda illis est, ferre posse? at ne res quidem omniũ
uitate maximas maximeque ponderis ac momenti
ceps capere potest; quo igitur modo tot rebus liti-
que iudicandis sufficeret? si munus illud suscipiat,
tamen recte atque ordine exsequatur, pro iure iniu-
n illaturus est. In quo certe Demetrius, is qui Obses-
est appellatus, Macedoniæ rex, cum iudicandi mun9
re velle videretur, ac rogationes quamplurimas à sin-
is accepisset, oblata occasione omnes ex intimo
ı in flumen contumeliosissime effudit [a] : cuius fa- *a Plutarch. in Demetri.*
insolentia & indignitate Macedones sic exarse-
nt, vt non multo post exercitus illum deseruerit;
nde totius populi, conspirantibus omnium animis
uta defectio est, regnandi potestate ad Pyrrhum de-
a. Si principem iudices ac iudicia daturum putes, vt

iite

lite constituta, deinde plane percepta & cognita, senteı tiam ferat; erit tamen in iudicum arbitrio qualis senteı tia feratur, nisi princeps ipse facti quæstionem, testimı nia, tabulas, leges, mores, & cætera quæ ad lites instrueı das pertinẽt, exquirere volet: sed quis non potius litiuı ac iurgiorum requiem optet? quibus autem principibı tantum ab re sua otii est, vt etiamsi maxime velint, ɛ tractare possint?

Demus tamen, vniuersi populi iudicia principem n modo velle, sed etiam posse disceptare: nego principı maiestati conuenire, lites ac iudicia ordinaria pertracta re; qui præterquam quod pleraque rescripta, decreta, iu dicia in Prętorio, principum vel gratia vel pecuniis regi nomine erepta videm⁹; illud iniquum est, subditos à ne cessariis negotiis rebusque domesticis auelli, vt princip huc illuc vagantem consequantur: ac multo commod us videretur liti cedere, quam cum tanto detrimento l tigare. Cum autem nulla sit principe cognitio dignio: quam quæ est de capite, de fama, de fortunis omnibu: quis accusator reos apud principem agere, quis perager velit? quis audeat? quis possit in tanto fortunarum ac vı tæ discrimine si reus euaserit? Etenim cum principes vi vnquam reos damnare consueuerint, & damnatos sæpı restituant, non modo nulla peccatorum vltio, sed sum ma improborum impunitas ista ratione in Republica se queretur: quo nullum certius est cito perituræ ciuitati argumẽtum. Cui calamitati cum variis legib. occurri so leat, tum v. nusquam commodius quā lege Conani Sco torum regis: indictum illud appellant, Mediolanẽsiun morib. vsitatissimum; quo quidem sanxit arcam perfora tam in maximo cuiusq; vrbis templo constitui, in quan cuique latenter iniicere licet delatorios libellos, quibu scelus admissum, locus, tempus, testimonia, rei denique & consciorum ꝑpetrati criminis nomina perscripta sint magistratus stato die vrnas aperiunt, q̃stionem habent reo damnato, bonorum dimidia pars delatori cedit. Qu ratio vindicandorum criminum perfacilis est apud or

dina-

inarios magiſtratus ac iudices, quæ nec à principe expediri poteſt, ac ne commode quidem explicari. Quambrē Tyberius ineunte imperio palā dixit in Senatu, & magiſtratibus ſæpe reſcripſit [a], *ſe magiſtratuū iuriſdictionē nec mutare, nec ad ſe pertrahere velle: maius eſſe quod à principe quam quod maieſtate petatur.* a Tacitus

Neq; vero mirum cuiquam debet videri, cur iudicāli munus antiquorum regum proprium, nunc vero magiſtratuum ſit: quia cum nullis adhuc legibus populi vterentur, ſed regia manus ac voluntas pro lege haberetur [b], neceſſe erat cauſas ciuium à principibus iudicari: promulgatis vero iudiciorum publicorum ac priuatorū legibus, & quæ quibus peccatis ſupplicia, quæ merentibus præmia dari oportet, neceſſitas illa ſublata eſt, & à principibus ad iudices delata. b De orig. iuris.

Sed hic occurri poteſt, principem nō modo rerum omnium magnarum ſcientia eruditum, ſed etiam omnib. præclaris virtutibus ſubornatum: eius etiam imperium tam anguſtis finibus terminari poſſe, vt vel vnius oppidi regionib. ſine cuiuſquam inuidia concludatur: cum vero iucundiſſimos pacis ac ſuauiſſimæ tranquillitatis percipere fructus; quis regnū illud ac regem quoque ipſum in ſumma felicitate non putet conſtitutū, ſi princeps iudicandi munere per ſe ipſe fungatur? Ego vero, ſi quid ſentiam exquiris, ne illi quidem principi tam beato, nec ciuibus tā fortunatis vtile puto principem iudicare: non quia ſui principis maieſtatem ſubditi tāto cultu & amore proſequuntur, vt nec ſatis libere auſint lites interdum odioſas aut non ſine aduerſariorum inuidia exponere: aut quia negotiorum multitudine princeps obruatur: ſed quia nihil tam principis proprium eſt quam clementia; regis quam miſericordia: maieſtatis quam lenitas. Et cum tanta eſſet in Tito Imperatore morum facilitas vt vt illum *humani generis delicias* appellarent, ad iudicandi munus difficilime acceſſit: ac ne quemquam capitis damnare cogeretur [c], Pontificis max. munus libentiſſime amplexus eſt: cum tamen Imperatores cæteri, qui etiam c Tranquill. in Tito.

Pon-

Pontifices erant, à iudiciis capitalibus minime omni abstinerent, nihil est autem veræ iustitiæ tam contr um quam cõmiseratio; nec iudicis officio quicquã r gis repugnat quam misericordia: cum diuinis æq; ac l manis legibus iudex cuiusquam misereri ꝓhibeatur enim maiestatis tam proprium esse docuimus, vt ab diuelli non possit. Igitur princeps vtramque person pro tribunali agere cogetur, scilicet parentis clemen simi, & integerrimi iudicis.

Ac si quidem principis animus suapte natura le est, nemo tam sceleratus erit, qui supplicia legib. decr non effugiat, si principem habiturus est qui lacrymis precibus, qui casibus humanis commoueatur. Eten Augustus prudentia nemini secundus, parricidam cu interrogaret, sic auspicatus esse dicitur, *Certe patrem n occidisti.* quibus verbis non modo reum erudiebat, qu principi, eidemq; iudici responsurus esset, verumetia parricidii veniam humanissime largiebatur. Quinetia Neronem ferunt, cum iudicio capitali subscribere rog retur, *Vtinam*, inquit, *literas nescirem*. At M. Tullius cu Ligarium, quem Cæsar damnare proposuerat, defend ret, his verbis Cæsarem paululum ab iracundia placat vrgere cœpit: *Causas, Cæsar, egi multas; & quidem tecum cum te tenuit ratio honorum tuorum; certe nunquam hoc m do; Ignoscite iudices: errauit, lapsus est, non putauit: si vnqua posthac ad parentem sic agi solet: ad Iudices, Non fecit, no cogitauit; falsi testes, fictum crimen: Dic te Cæsar de facto Li garii iudicem esse*, &c. Quibus illecebris ac verborum luminibus Cicero Cæsarem ita commouisse dicitur, v non prius orationis breuissimæ partem dimidiam audi ret, quin reus plura consequeretur quam sperarat. S Cæsar Orator omnium suæ ætatis & quidem Ciceroni iudicio clarissimus [a], quique fortitudine ac prudenti parem haberet neminem, aduersarii omnium maxim eloquentia fractus ignouit ei, quem capitaliter oderat quis princeps aliquãto leuior, qui deserti hominis ficti orationem, aut muliercularum gemitus ac suspiria, au

voce

a In Bruto.

es & lacrymas puerorum sustinere possit? Rex Agesi- rerum gestarũ gloria & gratia florens, importunis a- i precibus coactus, ad iudices literas dedit, quib. pe- vt reus, si falso accusaretur, causæ bonitate vinceret; iure conuictus esset, vt tamen in Agesilai gratiam ab- aeretur; & quibuscunq, modis supplicio eriperetur. quam multi pœnas legum effugerent, si iudices prin- um literis, non modo occultis, sed etiam patentib. re- iptis obsequerentur! quid principẽ facturum putas si dicaret? Non igitur conueniunt iudicia maiestati.

Ac si quidẽ procliue est, in eo genere principem labi decipi, quanto procliuius populo iudice, qui scelera- simos quosq; pœnis eripere, optimum quẽq; damna- consueuit; vt quidem Athenienses ac Roman. sæpius cisse videmus. Nam cum Seruius Galba summus Ora- or maiestatis accusatus & conuictus teneretur, oratio- e & actione ad misericordiã accõmodata, filiolos am- lexus populo commendauit, ac lacrymis effusis facile œnas euasit. Itaque Cato maior, qui reum peregerat, ixisse fertur, Galbã, nisi pueris & lacrymis abuteretur, apulaturum fuisse [a]. At viri fortes & rerũ præclare ge- tarum conscientia freti, qui nec precibus, nec lacrymis buti poterant, si vel mendax Orator, vel calumniator mprobus accusaret, iniquissime damnabantur. Princi- pem vero nõ Oratores, sed assentatores, non aperte, sed atẽter variis fraudibus circumueniunt. Itaque nobilitas Poloniæ, vt magistratuum ac legum pœnas effugeret, beneficium à Ludouico Poloniæ & Hungariæ rege ex- torserat, vt se iudice nobiles causam agerent, quoties de capite aut fama quæreretur [b], ex quo flagitiorũ omnium impunitas secuta est, ac si quando rex accusatorum po- tentia & gratia coactus nobilem damnauerit, nunquam tamen vllius sceleris causa quisquã capitali supplicio, sed annui tantum carceris pœna tenetur. ¶ Demus, principẽ non facile misericordia cõmoueri; verendum tamen, vt in iudiciis crudeliter se gerat. Nam cum mediocritatem tueri cuiq; difficile est, tum vero principib. difficilimum.

a Valer. lib. 2.

b Anno 1373. in Constitut. Polon.

Si

Si princeps optimus ſit,ac virtutes amplectatur,ſ tos capitaliter oderit: cum ſapientiſſimus quiſq; ſus improbos indignatione vltra modum comn tur. Quid exẽplis opus? pleni ſunt libri, plena ar tatis memoria. Cum Auguſtus incredibili prudẽt manum imperium moderaretur; frequenter iudi ac damnatorum pœnas initio grauiter ac modeſt interdum acerbius ferebat, vt Seneca ſcribit [a], qua plectebãtur: quia tamen in iudiciis adeo frequen vt ſæpiſſime damnare neceſſe haberet, ſeuerior f Itaque cum Mecœnas familiaris ac domeſticus ill tribunali quamplurimos variis ſuppliciis addicer maduerteret,& iracundia quadam flagitioſorum r tudine permoueri,nec tamen ob iudicii frequenti lum conuenire poſſet, tabella in ſinum coniecta c. cem appellauit [b].hic Auguſtus conſtitit,& vt iracun liberius exſultantem cohiberet,iudicium ſoluit.

a In lib. De ira.

b Seneca in lib. De ira.

Quamobrem maiores noſtri prudenter, qui am publicorum iudiciorum, quam noſtri hor *Tornellam* appellant,ita inſtituerunt,vt ſinguli Cur ſingularum iudices velut in orbem ſtatis temporib ea iudicarent, ne perpetua capitalium iudiciorum ſuetudo inſitam vnicuique à natura clementiam o no eriperet,& animos efficeret quam pro natura cr liores, quia *quanto quiſque melior eſt, tanto difficiliu* quit Theophraſtus [c], *aduerſus improbos iracundian hibere poteſt, quin aliquando in furorem erumpat.* Claudius Imperator cum accuſatorem,tot ac tam m ſcelera de eo narrantem audiret, continere ſeſe non tuit quin turpiter & contumelioſe pro tribunali dium in os eius produceret [d]. Si princeps ad crude tem natus ſit, tribunal cruore ciuili fœdabit: vt Cal lam ferunt quinquaginta reos capitali pœna,& qui ex diuerſis criminibus eadem ſententia damnaſſe,a pe ob idipſum tantum reos ſupplicio addixiſſe, vt ce cibus ſecandis voluptatem & gloriam quæreret aut dii aciẽ experiretur. Igitur ſi modus ac mediocritas

c Seneca libr. 3. De ira.

d Tranquill. in Claud.

Caligulę crudelitas.

crudelitatem inter & misericordiã interiacet, quæ-am necessaria [a] iudicibus est; in paucissimis reperia-uis in principib. fore putet, in quibus acerrimæ q̃-cupiditates insunt ac vehementes animorum per-ationes, quibus ad extrema quæq; præcipites agun-Ira priuatorum in principe indignatio; iracundia rorum, in principe furor appellatur. *a l. respicientẽ. de pœnis.*

t tamen princeps ab omni perturbatione liber: qui ra, nec odio, nec gratia, nec misericordia commo-ur: sit omnium virtutum ac scientiarum orbem cõ-us; sit etiam iudicandi peritissimus; sit deniq; omni-curis ac negotiis vacuus; nec metuenda sint ea quæ nus incommoda: sequuntur tamen grauiora, quæ n à iudicando prohibere debeant. Nam cum princi-ulta ad imperium retinendum vtilissima præcepta i possunt: tum vero nihil tam necessarium est, quam nnes illum (quantum quidem fieri poterit) amore eneuolentia, nullus odio prosequatur. Illud autem nium optime consequetur, si pœnæ ac præmia pro itis cuiusque decreta sunt. Et quoniam gratiosissima præmia, pœnæ vero odiosissimæ: principem opor-vt ametur & colatur, omnia præmia tribuere, magi-us inquam, imperia, sacerdotia, curationes, munera, eficia, restitutiones; pœnam vero irrogare nemini: magistratibus integerrimis ac prudentissimis per-tere pœnarum irrogationem. Ita fiet vt principem suis erga singulos benefactis subditi omnes summa euolentia complectantur; inimicitiarum omnium lata, & in magistratus ac iudices deriuata causa. Hoc natura nos docuit, quæ inter apum examina regib. leos detraxit, quo minus cuiquam nocerent. **Imperandi ars optima.**

Ac tametsi sacræ literæ nos erudiant, pestes omnes, rbos, calamitates, & casus humanos ab vltione diui-pendere: omnium tamen theologorum, qui res diui-accuratius tractant, summa consensio est, nihil ho-n à Deo opt. max. vt ab effectrice causa fieri, sed con-su quodam, & causa non prohibente deriuari: quam

quidem causam Hebræorum loquendi mos verbo I
phil vbique significat: paulo aliter Græci, qui ad fabu
omnia traduxerunt, Iouem tria fulmina iaculari, qu
Latini *manubias albas, rubras, atras* appellant: albas qui
esse innoxias, quia Iouis vnius consilio [a], & amica tra
ctione ad Solem fieri soleant sine cuiusquam offensi
ne. *Id solum fulmen*, inquit Seneca, *placabile est quod mit
Iupiter.* Rubras vero fieri traiectione ad Planetas min
res, quæ consilia Deorum minorum vocant, quo fulm
ne aut fruges, aut animantia bruta feriuntur, homin
non item: tertium fulminis genus atrum esse dicitur,
traiectione ad superiores planetas, quæ consilia Deor
maiorum appellantur, fieri consueuit: ex quo cædes h
minum sequuntur. Nam Iouialis Theologia triplex il
quidem, & ad Philosophos & ad Pontifices non min
pertinet, quam ad Poetas: prima quidem ad mundu
& ad causas in natura positas: secunda ad ciuitatem, qu
sacris & sacrificiis cōtinetur, tertia ad theatrum specta
vt M. Varro eleganter scribit lib. vno & vicesimo Re
humanarum.

a *Porphyrius qui à Festo paululum dissentit, in verbo Manubiæ.*

Omniū tamen cōstans opinio est, Deorū omniū prin
cipem, quem ipsi Iouem esse putabant, nec irasci cuiqu
nec violare quemquā, at ne damnare quidē: sed medi
interiectis causis, & Angelorum imperio ac potestate o
mnia procurari. Ac ꝓpterea veteres Ægyptii legem ind
vsq; à Prometheo legislatore repetebant, qua reges nō
modo ꝓhiberentur occidere, sed etiā supplicia specta
re [b]: ne ex illis spectaculis vllū in spectatorib. crudelitatis
vestigiū restaret. Mihi quidē arcanū hoc imperii nostr
permagnū visum est, q ad beneuolentiā subditorū erga
reges plurimū valet; à regib. omnia præmia, largitiones
honores, magistratus, curationes, imperia proficisci: a
magistratibus vero pœnas ac supplicia decerni & irroga-
ri: Nam cum Guilielmus Poyetus meus popularis Fran-
corū Cācellarius, violatæ maiestatis reus, & aduersario-
rum gratiosissimorum inuidia circumuentus fuisset, no-
luit princeps qui offensionem acceperat, se iudicem fer-
re,

b *Plutarch. in Opuscul.*

ne iudicio quidem adesse: quin etiam cum reus Parium iudices omnes reiecisset, placuit ex omnibus corum Curiis iudices selectos, & ab omni sordium cione vacuos, ad eum iudicādum acciri. Ex quo ingi potest, quanto iuris ac iustitiæ cultu stet hoc imum; cum iisdem fere temporibus Thomas Morus lorum, & Hieronymus Moro Mediolanensis Canrius, vterque maiestatis causam dicerent; quorum coniuratos & eiusdem sceleris in principem reos ꝑcibus haberet; alter aduersarios omnium maximos. gitur subornatis testibus, & cum reo compositis, cũ ma omnium ordinum inuidia, vir sanctissimus ac gerrimus capitis dānatus est; nec prius testes patrio re GILTHI [a], vna voce effuderant, quam successor in ē magistratu, iudex idē & accusator rege assentiente, is laudatissimi ceruicem carnifici feriendam præbere; quæ crudelitas magnam Henrico regi apud bonos omes inuidiam conflauit.

[a] *id est*, reus conuictus.

Hic forsitan diceres, illustrium personarum dignitam id postulare, vt quoties de capite, de fama, de fortun omnibus agitur, princeps ipse suscipiat cognitionem. Cum etiam Dux Alenzonius Caroli VII. Francorum regis propinquus perduellionis reus esset, senatus regi onsulenti respondit [b], *iudicium illud nec constitui, nec terminari posse nisi à Paribus Franciæ rege ipso præsente.* Idem Ludouico XI. regi de causa Renati Siciliæ Regis Senatum oganti responsum est [c]: *etiamsi in causa iudices interloqui oporteret, regi abesse non licere.* Hæc quidem ex actis Curiæ didicimus & expressimus. Nihilominus tamen regi ententiam ferre non licebat: cum ne iudicio quidem maiestatis reges olim affuerint, tametsi principum ac arium causa ageretur. Et quidem exstat in actis Curiæ [d] testatio Ducis Burgundionum, qui tunc erat à rege secundus, qua publice intercessit, quo minus Carolus VI. rex iudicio perduellionis, quod aduersus regem Nauarræ constitutum erat, adesset. Consimili intercessione Pares Franciæ coram Carolo V. rege obtestati sunt,

[b] *Anno 1458. 26. April.*

[c] *Anno 1475.*

[d] *Anno 135? Martii 3.*

ne iudicio Ducis Britannorum interesset; aut si more maiorum innouare vellet, vno consensu senatui ac posteritati testatum id voluerunt, ac suæ declarationis acta sibi decerni petierunt. Curia testationis acta Paribus ac procuratori regio decreuit. itaq; cum de fortunis omnibus Marchionis Salussiarum Francisco I. Rege Francorum ageretur, magna contentione certatum est, ac necessariis argumentis rationibusque, tum diuinis tum humanis [a], demonstratum, regem à iudicio penitus abstinere oportere. Ac tamen à regio procuratore causam vrgente iudicio rex interfuerit, nec sententiam tulerit qua Marchionis bona iustissime publicata fuerunt, nihilominus plerisque visum est, iudicium illud ereptum fuisse. Quamobrem cum Calisthenis ac Philotæ aliorumque coniuratorum perduellium capita peterentur, *Alexander Magnus* [b] *nec se iudicem ferre, nec iudiciis interesse iustum putauit, ne iudicibus metum incussisse aut liberam iudicandi potestatem ademisse videretur.* Nam si contra naturam est, vt eundem iudicem & accusatorem feramus [c], rex autem in omnibus publicis iudiciis accusator sit; quanto id verius est in crimine perduellionis, quo reus principis vitam aut famam violasse dicitur? Quamobrem D. Ludouicus iudicia maiestatis aduersus Petrum Britanniæ Ducem & Thomam Flandriæ Comitem, tractare noluit: nec Philippus Longus Rex Francorum, Roberti Flandriæ Comitis causam; sed omnia iudicanda permisit Paribus, quorum imperio ac potestate iudicia constituta sunt, & sententia his verbis concepta; Nos *Pares Franciæ ad requæstam & mandatum Regis venimus in suam curiam Parisiis, & tenuimus curiam cum XII. aliis personis, &c.* Item sententia aduersus Petrum Maledoctum, qua Britanniæ fiducia ab eo adiudicatur, lata est ab Archiepiscopo Rhemensi, duobus Episcopis, octo Comitibus, Matthæo Mommorancio, Vicecomite Belliomontis, & Ioanne Suessionensi; & hac formula concepta; NOTVM *facimus quod nos coram carissimo domino nostro Ludouico rege Franciæ, iudicauimus, &c.* quibus verbis perspicuũ fit, rege

a Bald. Perus. & Innoc. nt. in ca. verum, de foro competente. Andr. in c. 1. de cleric. coniugat. Panor. in c. ca terum, de iudicis.

b Q. Curtius.

c l. 1. ne quis in sua causa. C.

e quidem auctore, ac sæpius præsente, non tamen iu-
e, maiestatis iudicia disceptari consueuisse. Cum vero
phonso Pictonum Comite mortuo, Rex Neapoleos
ereditatem iure legitimo ad se delatam creuisset, quam
Ludouic⁹ iure accrescendi ad se pertinere diceret, iu-
io abstinuit. Nec Franciscus maior in iudicio aduer-
Carolum Burbonium perduellem constituto sentē-
n sibi ferendā putauit, tametsi præsens adesset. Quin-
am cum de fide à Comitibus Campaniæ præstanda a-
etur, iudicium ab aliis principibus rege præsente con-
utum est ac terminatum; cuius sententiæ formula [a] [a] anno 1216. Iulio.
concepta est: IVDICATVM *est à Paribus regni, videlicet Rhe-
nsi Archiepiscopo, & Lingonensi, Gulielmo Catalaunensi, Ph.
ouacensi, Stephano Nouiomēsi episcopis; & Othone Duce Bur-
dia, & aliis episcopis & Baronibus, &c. nobis audientibus &
icium approbantibus.*

Quod si æquum ac verum est, principem iudiciis ab-
nere oportere, cum quid sua interest, vt in omniū be-
uolentia velut in arce munitissima acquiescat; quan-
magis in causis capitalibus maiestatis ac perduellio-
id fieri oportet? Succurrit in mentem quæstio habi-
aduersus Valerium Burboniæ cōiurationis reum, pr-
e Selua : & quæ à coniuratis Tarra iæ expressa sunt,
inone Rhotomagensi [b] Præside ac iudice quæstionis: [b] anno 1525.
uibus quæstionibus plane intellectum est, non aliam
oniurationis & rebellandi causam Carolo Burbonio
isse, quam quod Franciscus rex, & publicam, & matris
usam nimis fouere videretur; cum agri publici ex im-
erii legib. ac more maiorum sublata fiducia Reipubli-
æ vindicarentur; quæ Burbonius iure legitimo ad se de-
ta contendebat. Si rex iudicio penitus abstinuisset,
uanquam abstinuit quodammodo, si tamen iudicibus
tegerrimis ac procuratorib. fisci tractanda omnia re-
quisset, nec Respublica, nec rex ipse tot ac tantas cala-
nitates pertulisset. Nam quęcunque sententia feratur,
emper tamē is qui causa cadit, iniuriam sibi à iudicibus
latam opinatur. Illud vero alienum quod à quibusdam

obiicitur, *Si princeps ipse iudicet, iudicia breui explicatur: prouocationibus & rogationibus ad principem omnino sub* Quis est enim qui nescit quam magnis exemplis liti dum, quam multas ambages ac dilationes, quam r tos anfractus, quot repulsas ac molestias deuorare o tet eos quibus aliquid in aula negotii est?

Neque v. putandum est, iudicia eo meliora fore breuiora. Tametsi enim Thucydides, Areopagita sui temporis facile princeps, in eadem qua cęteri sent tia fuisse videatur, scilicet scelerum vltionem repent eri oportere: ego tamen Plutarchi, imo v. Hebræor sententiam statuo veriorem esse. Hi quidem moram iudiciis publicis trahi oportere necessarium esse duci ei, qui recte iudicare volet. Ille vero in eo libello qu de sera numinis vltione scripsit, pspicue docet homi ab immortali Deo admoneri, tardissime ad capita sententias veniendum esse; vel vt res ipsa magis con cua sit; vel vt ab improbis prius fructum aliquem dec pere liceat, quam moriantur; vel vt scelerum aliquan pœniteant; vel vt grauius puniantur (sunt enim eo cerbiora supplicia quo diutius impendere videntu vel vt æquius ac melius de alterius capite iudicetur. N que enim fieri potest, vt si iudex vltionis appetitu, perturbatione, vel aliorum temeritate feratur, quant cunque sit integritatis ac prudentiæ, recte iudicet: qu igitur de principe sperandum qui vtroq; vacat? Sent magistratuu minorum à maioribus emendari sole quis autem quæ à principe iudicata fuerint, rescinde poterit? Is enim qui priore iudicio nō satis accurate ca sam explicauit; aut si quid errore prætermisit: si prou candi locus est, omnia commode sarcire poterit: sed princeps ipse prima iudicia tractauerit, nullus erit pr uocandi locus aut erroris emendandi relictus; Quæ sic nobis disputantur, vt principem omnino à iudiciis a ceamus, nisi summa sapientia præstet, aut prudentiu hominū consiliis sua iudicia constitui ac terminari veli & eiusmodi causæ fuerint, quæ principis cognitione a

a *In libro, pirk cauoth.* :בתוכים בדי הור

iudi

io dignæ videátur: imitantem præcepta Iethronis, Moysen Israelitarum principem, difficilima causa- omnium iudicatione pene obrutũ, ea ratione sub- ndũ putauit, vt de reb. tantum arduis, & ab ordina- agistratuum iurisdictione remotis, cognosceret; cę- magistratib. ac iudicib. permitteret. Id quod etiam omulo factum legimus. Is enim senatui ac magistra- s mãdata iurisdictione ordinaria, grauissimas [a] tan- causas sibi reseruandas esse putauit.

Quæ res principis cognitione dignæ videantur.

a Dionys. Halicarnass. lib. 2.

c tametsi Imperatores Romani latius aliquanto sua cia manare vellent, nihilominus tamen certis qbus- regionib. finiebat imperatoria cognitio: quas prin- um assentatores: aut etiam principes ipsi sæpius egre- bantur; vt de Claudio Imperatore, quo nullus in iu- ndo ineptior fuisse dicitur: de quo Tranquillus ita bit; *Alium negantem, rem cognitionis, sed ordinarii iuris es- ibito causam apud se agere coegit*: sed hoc tam inepte, vt dam Græcis verbis, quæ ab omnib. fere intelligeban- *stultum senem* appellare pro tribunali non dubitaret; ὁ γέρων εἶ καὶ μωρός. Alius foro abeuntem supplantauit, humi prostrauit; eoque tandem progressa est Impera- is amentia, vt dormientis os ac vultum pueri dome- ci atramento deformarent ac fœdarent. Atque eo de- bi necesse est principem, qui prudentiæ expers, diffici- nas quasque res spectante populo gerere, & sui contẽ- tum ac risum omnibus excitare pulcrum putet. quo ni- il in monarchia pernitiosius fieri potest.

Principẽ igitur, q frequẽs in iudiciis, in senatu, corã po- ulo esse volet, hũc ego sapiẽtia Salomonem, prudentia Augustũ, moderatione Aureliũ ęquare, aut rarissime in ublicũ ꝓdire, rarius etiã ius dicere volo; eoq; min⁹ si ad um spectandũ conueniant peregrini; qui q̃ minus lau- danda videbuntur, non modo in animi, sed etiam in ipsa corporis deprauatione, aut non satis splendido cultu; quæq; à subditis excusari solent, turpia iudicabũt: ac mi- nima quæq; apud exteros cum amplificatione vitupera- bunt. Rex Agesilaus sui fama ac rerum gestarum gloria

Orientem impleuerat: quem tamen rex Ægyptius humi fusum, ac vilissimo Græcorum pallio indutū poris etiā statura pusillum & claudum intueretur, menter despexit. Quod etiam Ludouico XI. regi pa memoria contigisse proditum est. Is n. ad fines rege & ad lites disceptandas, q̄ regi Castiliæ cum rege N. ræ intercedebant, arbiter receptus, risum & conten sui apud Hispanos excitauit; cum hi splendido cult modo pueros, sed etiam equos aureis vestib. ac pha instratos deduxissent: regem Francorum cultu vilis sordescere turpe ducebant. nulla in eo dignitas oris, la maiestas: sed hominem diuorum peregrinationib uotum diceres, cuius pileus imagunculis vsquequa consutus, vestis squalida, totiusque comitatus vilis species: ac ni regis exercitus in planitie apparuisset, stros homines Hispanorum seruos esse putares. Ta Ludouicus, reputans hominum opinione laudabiles vituperatione dignos principes iudicari, cum intell Venetiarum Legatos magnifico apparatu ad se ven regias vestes indutus, & ex sublimi sede conspi us, regalem speciem illis ostentauit: Inde laudatur T quinius Priscus, quod ex Hetruria fasces, trabeas, se curules, annulos, phaleras, paludamenta, prætextam, gas pictas, aureos currus ad triumphum, cæteraq; rega decora aduexisset, quib. maiestas principis conspicua mineret. Cauebit ergo princeps, cum ad principis coll quium accesserit, quod quam [a] rarissime fieri debet, quid in cultu corporis ac multo minus in oratione ac g stu appareat, q̄ vituperatione dignum videatur: quo am præsentia fere semper minuit eam quam quisque seipso excitauit opinionem ac famam.

[a] *Philippus Cominius.*

Quæ autem diximus maiestati iudicia non conuen re, multo magis in statu populari quam in monarch locum habent: cum difficilime populus cogi, difficil us etiam ratione ac prudentia regi possit, ac seditiosis sa pe concionibus aut factionibus iudicia perturbari sit ne cesse. Quam rationem publicorum iudiciorum, quo

sæp

bella ciuilia Romæ excitauisset, Corneli⁹ Sulla Di-
r præter [a] perduellionem, à populo trāstulit ad Prę-
questionum. Certe quidem nulla res vnquam ciui-
is tam exitiosa fuit, quam auctoritatem Senatus &
ria magistratuum ad principem aut ad populum
ferre: quia quo minus principi ac populo tribuas,
iure maiestatis, eo Respublica firmior est ac stabili-
tura: vt recte Theopompus rex Lacedæmoniorum
auit, cum Ephoris imperium daret, & senat⁹ aucto-
m foueret; vxori quęrenti cur suas opes à seipso im-
ii pateretur; reposuit illud, *ista quidem ratione stabilio-
uras.* Difficile est n. ædificia excelsa, nisi sustentacu-
lidissimis ac firmissimis fundamentis nitantur, diu-
a fore. hæc autem in senatu ac magistratuum offici-
sita sunt. In quo genere Veneti cum multa pruden-
um illud prudētissime, quod qui iura maiestatis ha-
, nō modo iudicia nulla disceptant; sed nihil omni-
orum attingunt, quæ vel à magistratibus, vel à Sena-
ommode explicari possint. Concilium optimatum,
uo quidem Reipublicæ tota maiestas consistit, cogi-
ere nunquam, nisi magistratuum creandorum aut
m ferendarum causa: cætera per Senatum, aut p ma-
atus expediuntur. Quæ si laudanda res est in opti-
um potestate, quanto laudabilior futura in populari
a? cum in omni cœtu ac multitudine hominum, qui
silii capiendi aut Reipublicæ constituendæ gratia
untur, quo plures fuerint, eo magis temere ac im-
denter, decernitur ac iudicatur.

Neque v. mihi probari potest Xenophontis clarissimi
i sententia, qui in eo libro, quem de Atheniensium
publica scribit, popularem statum tum maxime con-
eri putauit; cum rerum omnium cognitio ad popu-
n defertur: & cum omnia sorti ac iugo cedunt, id est,
ντα κλήρεσι καὶ ζυγοῖς, quæ sane res popularia imperia pe-
us euertit. Nam cum à Senatu Areopagitarum consi-
ad populum autore Pericle translata fuissent, ciuitas
ops à mente, inops à consilio, temere ferri, ac [b] paulo

[a] *Cicero pro Rabirio perduellion & pro Domo sua.*

Non est eripienda Senatui aut magistratibus sua potestas.

[b] *Plutarch. in Pericle.*

post pcipiti casu ruere cœpit. At Heluetiorum statu centos amplius annos domestica non minus q̃ m laude florens, legib. minime omnium popularibus, dicam, conseruatur. nihil n. populo fere tribuitur, p magistratuum creationem: cætera maiestatis iura n ce, vel etiam intra modum cum plebe communica Nec v. status Romanorum vllis temporib. à ciuilibu mis longius abfuit, aut magis claruit, quam cum à se & magistratibus, salua maiestate populi omnia gere tur. Cum autem Gracchus vterq; legibus maxime on um popularibus de senatus auctoritate, deque magi tuum imperiis, quantum quidem potuit, detraxisse populi opes ac libertatem augeret, secuta est Reipub miseranda conuersio: nec deinceps ab armis ciuilib. à seditiosis concionibus ciuitas conquieuit, quoad puli libertas vnius dominatione oppressa fuisset. De us etiam Megarenses, quos Plato scribit ab intem. er ti libertate ac licẽtia populari, cum scilicet omnia om bus licerent, in extremam seruitutem fuisse delapsos. ptimum v. Reipublicæ genus est, in quo senatus co lio, ac magistratuum imperiis salua maiestate (id n. se per excipiẽdum nobis est) omnia gubernantur. alioq si princeps populusve senatus auctoritatem, magistra um imperia, munera, iurisdictiones ad se traduxerint, rendum est, vt omnium ope deserti tandem sua ipsi n iestate spolientur.

Ac turpiter, meo iudicio, peccant, qui principum pes ac potentiam augere se posse confidunt, cum illis mnia licere, & illorum nutu, verbo, voce, omnia iu imperia, leges conuerti oportere iactant: ne qd in Rep blica tam stabile sit ac firmum, quod eorum arbitra non mutari possit: vt Caligulæ in mentem venerat, q etiam in Iurisconsultorum possessiones inuadere aus est, cum diceret, *Faciam, vt nihil rogantibus respondeant, i si* ECCVM[a]; id est, *ecce eum*. Hæc autem opinio in pri cipum animos sensim illapsa, incredibilem ingenerat tyrannidis affectandæ cupiditatem. His explicatis defir endi

[a] *Allusit ad e-quum.*

n etiam illud videtur, *an princeps se ducem partium* *beat in seditione ciuili.*

nceps in bellis ciuilibus partium dux esse, an etiam bonus is in secessione alterutri factioni sese adiungere debeat, quæq; sit ciuilium discordiarum congruens medicina. CAP. VII.

VEMADMODVM principem erga suos se gerere oporteat, & quatenus subditis, quibusque de reb⁹ cere, tum etiam in quo genere ciuitatis iudicia ma- i minime conuenient: tatis, opinor, superius ex- tum est: sequitur vt disseramus etiam illud, *An prin- i ciuilibus seditionibus, partium ducem se ferre, item bonus ectam quam sequatur optare debeat, ne ne?* Primum il- tatuamus, ciuium secessiones ac discordias omni atum generi exitiosas, ac modis omnibus declinan- sse: aut si quidem nullis consiliis prouideri, vel pro- caueri non potuerint, medicinam quæri oportere, salutem laboranti Reipublicæ pariant, vel certe bum minuant. Ac tametsi ex ciuilibus seditioni- existunt sæpe salutares exitus, quibus mores ci- n ac leges conformantur, quæ sine seditione non itissent: non propterea tamen ciuium secessio per sa salutaris est. neque enim si æger vacuatis humo- us, aut sectionibus vel vstionibus curatur, propterea rbus corpori vtilis esse potest, vt Fauorinus ex quar- a maxima commoda exsistere putabat: ita sæpe fit, vt llis ciuilibus improbi ciues cadant, aut exsilio pellan- ;, ac veluti putria membra vrantur, vt cæteri pacem tranquillitatem colant: sæpe quoque leges optimas eri, iniquas abrogari contingit, quod sine ciuili tu- ultu fieri non potuisset. Quas vtilitates qui bellis ci- libus acceptas ferunt, perinde faciunt vt qui adulteria, rta, cædes, ac Rerumpublicarum interitus salutares ex ipsis esse opinantur: cum nulla sit impietas tanta, nul- m tam graue scelus, ex quo nihil vtilitatis ad vniuersos

vel

vel ad ſingulos, vel ad vnum aliquem perueniat; c
iam illa ipſa facinoroſorum hominum flagitia De
max. ad improborum vltionem & ad ſui gloriam
re conſueuit. Vt igitur morbi ac vulnera, ipſæque
ęgritudines ac perturbationes, tum corporib. tum
tib. noxiæ ſunt, ita quoq; bella ciuilia Rebuſ ubl
ciuitatib. peſtifera ſunt ac pernitioſa. Quod ſi quis
tyrannis vtilia eſſe, næ ille fallitur. Etſi n. tyrannis
mutuis ciuium inter ipſos accuſationib. ac maxim
tentiorum caſib. & proſcriptionibus ſuſtentatur; c
dia v. ciuium & conſpirantibus omnium animis la
ctatur: non ex eo tamen efficitur, armis ciuilib. tyr
dem confirmari: quoniam neceſſe eſt, ciues aut tyrā
aut ſeipſos mutuis armis conficere: aut ſi tyrannus
tem ciuium in reliquos armare velit, verendum ei e
vel armis ciuilibus cadat, vel ab iis ipſis quos armat
tandem feriatur: ſin demus, tyrannos ciuium quam
xima ſtrage delectari, & ex arce quaſi è ſpecula otioſ
ctantes contemplari; illud tamen confitendum erit,
quam eos quos amauerint, obſequentes habituros;
tyrannorum quemquam adeo furioſum & amenten
ſe, qui nō malit incolumi quam euerſa ciuitate domi
ri. Quamobrem tyranni cum multa metuunt, tum il
maxime, ne ciues arma capiant; & modis omnibus, q
ſi feras beſtias, quæ non niſi detractis vnguibus ac de
bus quieſcunt, exarmare conantur.

Neq; v. plures tyrannorum caſus accepimus quam
bellis ciuilibus exſtitiſſe. Ac tametſi exhauſta ciuibus
be tyranni potentia videatur augeri, minuitur tame
quia victores armati primum de ciuibus ouant, vt ta
dem de tyrannide ipſa facilius triumphare poſſint.
meo iudicio nullam Florentini probabilem cauſam h
buere, cur Piſtorienſium, quos ſub imperium ſubiu
xerant, factiones occulte fouerent: quos enim mutu
armis atteri poſſe putabant, vt Florentinos rerum do
minos facilius ferrent, non proſpiciebāt ferociores eu
dere, qui armorum vſu ac libertate fruuntur, quam qu
pro

otio delectantur, qui vim & robur animi deliciis
tibus amittunt.
n autem omni ciuitatum generi metuenda sunt
uilia, tum vero popularib. & optimatum imperiis
exitiosa fuerunt. Nam vnius dominatu & im-
iscordiæ ciuiles sedari possũt, cũ q dominat, im-
li ac prohibendi maiestate subditos coercere pos-
bonorum ac fortium ciuium, qui improbis obsi-
aleant, partes tueri: at in Democratia & Aristocra-
mo futurus est qui vniuersis imperare possit; nisi
a pars ciuium à factione remota simulque coacta
sos ac rebellantes parere cogat. Factionem intel-
on aliquot ciuium, sed multorum, qui vniuersita-
onturbare possint. Paucitas vero ne capiat incre-
im, principio coerceri debet. Quod futurum est si
ps arma ponere iubeat, & ab integerrimis ac pru-
simis iudicibus cõtrouersiam dirimi patiatur. Aut
a mali vis est, vt nec leges inter armorum strepitus
iantur, & magistratuum imperia seditiosorum ci-
metu cõticescant principem in monarchia, aut in
ai statu Prætorem maximum cohortes prætorias,
iam turmas equitum vbique disponere, ac seditio-
pita repente, si fieri potest, opprimere oportet: vt
icium quidem ad paucos, metus ad omnes perue-
ne dilatio duces partium supplicii metu in eam de-
tionem adducat, vt Reipublicæ perniciem moliã-
unt enim ac semper fuerunt fortes ac boni ciues, q
atriæ salute mori non dubitent; plures sunt tamen
atriam pro se perire velint. Tales igitur ciuitatum
s opprimere derepente necesse est, ne sępius in vno
ine salus summa Reipubl. periclitanda sit; etiamsi
iuatas inimicitias ciuiles discordiæ exoriantur.
uod si factio principem aut Rempublicam oppri-
tentabit, minime dubitandum est, an princeps se
rsariũ ac hostẽ ferre debeat seditiosorũ, qui se prin-
ac Reipublicæ aduersarios omnium maximos pro-
tur: alioqui si, cum de statu ac fortunis Reipublicæ,

Singulare in vnius dominatu.

aut

aut etiã de principis capite agitur, ipse otiosũ spect
se pbeat, nó modo audacissimos, sed etiam ignauiss
quosq; ad se opprimẽdum inuitabit. Si parua man
coniuratorum, patietur magistratus ipsos lege agc
suppliciorũ acerbitatem sua lenitate moderabitur;
citius quo pauciores comprehensi fuerint, vt tum
ciues in officio contineantur, tũ improbi ab incept
terreantur; nec tamen nimis curiose & anxie de cc
ratis omnibus inquirendum erit, ne tormẽtorum vi
cana extorqueat, quæ ignorari quã sciri præstabiliu
Expressa tamen rei veritate, nec coniuratorum in c.
principis supplicia differre, nec facile cuiquam in ec
nere ignoscere debemus. Cũ enim nobilis quidã N
manus apud nos fraterculo sodali conficeretur se F.
ciscum regẽ occidere voluisse, nihil tamen ausum es
flagitiosæ voluntatis sponte pœnitere; sodalis reo c
fitenti ac scelus deprecanti, quantum quidem pote
ignouit: eundẽ tamen paulo post ad regem detulit:
reum comprehensum ad Curiã Parisiorum mitti iu
Curia capitali supplicio, quasi perduellionis cõuictu
damnauit Prudentius tamẽ, opinor, rex ignouisset; q
cogitationis illius ac voluntatis, quam propter sceler
atrocitatem leges coercẽt, hominem pœnituisset, ac
ipsius proditor & accusator prius extitisset quam acc
saretur. At cum Q. Gallus Augustum occidere non m
do proposuisset, verumetiam confidenti audacia con
lium exsequi conaretur, à senatu Romano perduellio
damnatus est: eundem Augustus supplicii metu liber
tum ad fratrẽ prouinciæ Præsidem misit, sed prius occ
sus est quam eo perueniret: quod quidem Augusti iuss
factum interpretabantur: eadem consilii calliditate qu
C. Cæsar Marcum Marcellum aduersarium omniũ ma
ximum, cui rogante senatu pepercerat, necari iussisse di
cebatur. Verius est tamen nec Cæsarem, qui fere prin
cipes omnes naturæ clementia quadam superarat; nec
Augustum in tam sublimi honorum ac maiestatis sede
collocatum, suam dignitatem occulta cæde eorũ quos
iustissi-

...imis suppliciis afficere potuissent, fœdare voluisse: ... factum excusabant, vt suæ saluti consulerent, & ...ntiæ famam, quam de se ipsi excitarant, ista ratio... ...erentur.

... si côiuratorum in principẽ magna fuerit multitu... ...uendũ erit ne supplicio addicti torqueantur in ca... ...oniuratorum: etiã si tyrannus omnes solo nutu ne... ...possit: quia multo plures coniuratorum amicos ac ...imos in sui odiũ excitabit, quib. forsitan nec opes, ...ratia, nec propinquitates, ac multo minus volũtas ...it ad vltionem reposcendam: quarum rerum si me... ...best, nihilominus tamen principes crudelitatis opi... ...em omni ratione declinare oportet. In quo genere ... Nerone grauiter peccatum[a], qui côiuratione in sui ...um ac perniciem detecta, cum quæstionibus ac tor... ...tis omnes coniurationis conscios exquireret, effe... ...t rei, quam de tyranno non potuerant, de tyrãni se... ...orib. vltionem acciperent, cũ Neronis amicissimos ...omesticos quasi coniurationis participes incusarẽt: ...s ille omnibus suppliciis affecit. Inde secuta est le... ...num ac prouinciarum aperta defectio. Quamobrem ...xander Magnus posteaquam de Parmenione ac Phi... ...o, deq; cæteris coniuratis pœnas sumsisset, legi Mace... ...num[b], quæ proximos quinq; coniuratorum in prin... ...em morti addicebat, noua lege derogauit.

Nulla re tamẽ cõ...ratio melius caueri potest q̃ si præ... ...cupata dissimuletur: vt recte Tacitus, *Optimũ*, inquit, ...*dium insidiarum est, si non intelligantur*. Cum n. Hanno ...perator Carthaginensis senatores ac principes omnes ...tatis nuptiarum specie necare proposuisset, senatus ...ntellecta decreuit, legem sumtuariam promulgari o... ...tere, qua numerus conuiuarũ ac sumtus seuerissime ...iniebatur: Hoc Senatusconsulto[c] sine tumultu ac cæ... ...cuiusquam oppressa coniuratio est. Sic Eteocles La... ...dæmoniorum imperator[d], cum insulam Chiũ aduer... ... Athenienses præsidio militari tueretur, milites oc... ...ta coniuratione decreuerant in insulæ dominatum

cæus

a *Tacit. lib. 14. & Tranquil. in Nerone.*

b *Q. Curtius Arrianus.*

c *Iust. ... lib. ...*

d *Xenophon... ...um Græcarum.*

cæsis incolis inuadere; coniurationis vero tessera fi-
rundo: imperator re intellectâ amicorũ corona stip-
vrbem obire cœpit, ac militem sibi obuium arundi-
gestantem occidit; tum repente edixit, eos omnes c-
surum qui arundinem gestarent: ita coiurati qui ess-
sciri noluit; incolas tamen iussit militibus stipendia
uere, vt conspirandi occasione sublata, conquiescer-

Ergo diligenti cuique imperatori ac magistratui d-
da est opera, vt non tã seditiones tollere quã prçoccu-
re studeant. Nam seditio semel accensa quasi scint-
impetu populari repente agitatur, ac totam vrbem -
us inflammare solet, quã restingui possit. Nec iussa s-
exspectanda principum, qui quæ aduersus eos occu-
insidiis parantur, minime omnium intelligunt. Ac s-
fit, vt exteri ac peregrini principes aliorũ principũ ar-
na, scripta, gesta sermones intelligant: & q̃ domi gerã-
penitus ignorant. Pelopidæ coniuratio de arce Cadm-
recuperanda, prius Athenis peruulgata fuerat, quam -
gestum esset à coniuratis; vt euentus docuit. Nam pau-
ante quam dux Archias vna cum præsidio cæsus ess-
a Plutarch. in Pelopida. admonitus fuerat per literas [a] Pontificis Atheniensiũ,
sibi caueret: quas literas ne inter cœnandum legeret, c-
tritum prouerbium vsurpauit, *In crastinum negotia.* Qu-
nescit Carolum V. Imperatorem omnium fere, quæ v-
quam gereretur ab aliis principibus, aut consortem a-
conscium fuisse? at eam coniurationem, quam Maurit-
b Anno 1551. us & Albertus Brandeburgicus familiares ac domesti-
Cæsaris susceperant, quamque ad exitum perduxerũt
ne suspicatus quidem est. Quid externa persequor? Am-
c Anno 1560. broßana coniuratio, qua pene tota Gallia deflagrauit
prius ab Italis, Germanis, ac finitimis populis intellect-
est, quam ab illis ipsis, quos contra suscepta fuerat, sub-
odorata fuisset: quibus tandem Cardinalis Granuella -
literas rem ipsam dicitur aperuisse. Coniuratorum tam-
sex millia fuisse plerique scripserunt.

Ex quo perspicuum est coniurationes earum rerum
quas vi & armis multorum confici oportet, periculosos

iciles exitus ſemper habuiſſet;quia nec à paucis ex-
i, nec à multis taceri poſſint :ac ſæpiſſime à mulier-
coniuratorum arcana manant in vulgus.Nā Philo-
eretrici coniurationem aduerſus Alexandrum Ma- a *Arrianus*.
n detexit, à qua cum ſociis proditum ferunt[a]. Sic
a Catilinæ coniuratos ad Ciceronem detulit. &
a ætate occulta conſilia Prioris Campani,qui Gal-
m triremes agebat,quiq; Venetiarum ciuitatem di-
e propoſuerat,à meretrice prodita ſunt. Difficile eſt
en,eum qui magno ac forti animo tyrannum occi-
, ac mori ſimul propoſuit,à ſuſcepta ſententia & ab
tenda vi prohibere,ſi propoſiti conſcium quem me-
e poſſit, præter ſeipſum habeat neminē.qualis Scæ-
fuiſſe dicitur,qui primus ab euentu genti ſuæ nomē
dit, quod dextram ardenti rogo ſponte ſuppoſuiſ- b *Dionyſ. Hali-*
quia regis Porſennæ legatum pro rege occiderat[b]. *car. non putat.*
n minore audacia dicam an fortitudine Lazari Ser- *id verum eſſe.*
regis domeſticus,Pazetem Turcarum regem inter
dias legiones occidit, vt domini necem & ſtuprum
inæ illatum vindicaret. Ita quoque Philippum Ale-
ndri Magni parentem Pauſanias toto exercitu ſpectā-
trucidauit.Quinetiam Petrum Aloiſium Placentiæ
annum in ſua ipſius arce Prætorianorum militū præ-
io ſtipatum coniurati necarunt, & is qui Domitianū
nperatorem occidit, in latebris abditum eadem frau-
transfixit,qua dux Iſraelitarum Aodus Moabitarum
gem. Ac niſi Coſmus Medices, is qui principatū Flo-
ntinorum adeptus eſt, vbique ferreo thorace armatus
iſſet; nec cohortes Prætoriæ,nec arces illū ſeruare po-
iſſent ab hominum deſperatorum manibus qui in ab-
ta quæq; loca ſæpiſsime penetrarunt,vt illum interfi-
rent, quocunque tandem ſupplicio perituri fuiſſent:
im enim ſenatum haberet Prætoria cohorte circum-
ante,non defuit qui principem ſica tranſuerberare co-
aretur, ignarus illum interiore tunica fuiſſe armatum;
odem momento ſicarium præcipitem dari iuſsit.

Sed quib. artib. eas coniurationes ac pericula princi-

pes declinare possint, superius diximus. Nunc etia[m] lud disseratur, quæ ratio principibus sit ineunda, si se[di]siones ciuium in Republica exstiterint, nec vlla in p[rin]cipē odia, nullæ inimicitiæ contractę fuerint, quid p[rin]cipi agendum sit? nam sæpe controuersiæ existun[t in]ter ciues eiusdem vrbis, sæpius inter oppida diuersa, nunquam etiam inter prouincias. Princeps igitur om[nia] prospicere debet: eoque accuratius cauere, si præsi[des] prouinciarum, aut magistratus eiusdem vrbis, secess[io]num principes fuerint. Nam quæ in eo genere leuissi[ma] ducas, paulo momento grauissima comperiuntur: & maximæ tempestates, quæ calamitatem agris inferu[nt] ab exhalationib. ac vaporibus leuissimis excitantur: quoque bella ciuilia, quæ ciuitatibus exitium afferu[nt] sæpe ex reb. minimis exoriuntur. Argumento sit illuc Iustiniano Imperatore non modo ciues singuli, sed e[t] vniuersi, ac oppida ipsa factionib. diuisa fuere, vt qu[em] quisq; colorem adamauerat, pro eo quasi pro aris &: cis propugnandum putaret, idq; potissimum ludis C[ir]censibus. Hinc æmulationes, odia, contentiones, pri[mum] quidē verborū, post etiam verberum: ac tandem eo [de]lapsa res est, vt cum magistratus vrbis Constantinopo[lit]os aliquot seditionis auctores duci iuberent, aduersa [fa]ctio lictorib. & magistratibus vi depulsis supplicio ad[di]ctos eripuerit: ac cæteros carcerib. effractis liberauer[it]. Nec tamē plebs cōquieuit, sed eodē furore Sophię te[m]plū maximū incēdit: & vt impunitatē, quā positis ar[mis] sperare non poterat, adipisceretur, Hypatium factio[nis] ducem, trepidante & in latebris abdito Iustiniano, Im[]peratorem creauit [a]: eoq; amentię processit, vt trigin[ta] circiter hominū millia vno die caderent: ac nisi dux ip[se] partiū idemq; nouus Imperator cæsus esset, plebs Iust[i]nianū imperio spoliarat: qui tamen ex eiusmodi factio[]nib. oblectationē initio ceperat. Ita quoq; Syracusis c[um] duo corriuales de amasio inter se certarent, cęteris in[i]tio risum ciebant: q tamen ciues vniuersos armauerūt, a[c] tantis odiis & animis pugnatum est, vt ferocissimis qui[]busq;

Ex rebus leuissimis grauissima bella oriuntur.

a *Procop. lib. 1 de bello Persico Zonaras in Iustiniano.*

; cæsis, plebs armata pulsis optimatib. imperium ar-
rit. Prius igitur quam ex eiusmodi scintilla incédiú
ceptum serpere possit, aut frigida infusa, aut suffocá-
e restingui oportet. Nam cum Alexander Magnus
ligeret, Hephæstionem & Craterum sibi amicissi-
æmulatione mutua dissidere, & ad sui tutelam for-
nos quosq; duces pertrahere, vtrosq; blãdis sermo-
simul; deinde seorsum seductos acerrime increpuit,
tus se hostem ei futurum qui primus alterum verbo
aret: qua obiurgatione ac metu iniecto vtrumq; v-
; conciliauit. Ac certe Ludouicus noster, is qui pro
religione erga Deum, pietate in proximos, caritate
ngulos, iustitia in omnes, in diuorum numerum re-
s dicitur, cum maxima sui nominis gloria illud etiã
ecit, vt nulla inter principes controuersia fuerit, quã
n ipse pro sua æquitate ac prudentia terminaret [a]. *a Historia Ioinuill.*
Hoc autem summopere principi cauendum erit, ne
iniendis principum litibus gratia vel odio cuius quã
mmoueri videatur. Atque in eo prudenter sibi cauit
chidamus rex Lacedæmoniorum; qui, cum duos sibi
nicitia coniunctissimos contendere inter se videret,
s in templum deduxit, & ab vtroq; petiit ecqué arbi-
m reciperent: cum Archidamum optassent, iureiurã-
d vtrumque adegit, se quæ iuberet facturos: data fide,
sorsus est: *Vos, inquit, veto hinc discedere quoad in amici-*
tiam bona fide redeatis. Ita prudenter vtriq; vtrunq; sine sui
ofensione ac inuidia coniunxit, & ab vtroq; gratiam re-
tlit: quo nihil principi carius aut antiquius esse debet:
cum nulla sint propugnacula principib. certiora, nullæ
aces validiores quam subditorũ erga principé fides ac
beneuolẽtia. Hic nõ agitur de tyrãnis qui nulla re magis
ũ intestinis potentiũ odiis, ac mutuis cædib. delectan-
tur. Sępe fit tamen vt reb compositis tyrannum inimici-
us serentem ipsi adoriantur: vt quide Columnarum &
rsinorum factiones ad concordiam & amicitiam re-
ierunt, cum intelligerent Alexandrum VI. Pontificem
aximum hoc agere, vt ex eorum casibus & calamitaté

ſpurii ſui Borgiæ opes ac potentiam augeret. Inte etiam tyrannus quum potentiores in ciuitate ꝓpi tatib. & gratia florere videt, nec pares aduerſarios obſiſtere poſſint habere, tenuibus occulte fauet, ec in locupletiores armare ſolet ac nefario ſcelere ſib ligare, quo minus in gratiam mutuam redire poſſi quidem Ioannes Bentiuolius Bononiæ tyrannus fe dicitur, cum Mariſchotorum gentis principem al uerſariis necari facile permiſit, vt eo ſcelere concilia hiberet, & mutuæ amicitiæ ſpem omnem à ſtirpe uelleret. Quanquam nihil fraudes illi profuerunt regis Francorum gratia, quominus de tyrannidis tandem deturbaretur.

Scelerum obligatio exitioſa.

Capitalium autem ſcelerum obligationes ciuit inprimis exitioſæ ſunt: quoniam amicitiarū & cōco ſpe ſublata deſperati homines in omne ſcelus pror punt, nec vllis promiſſis ab inſania deduci poſſunt: v legio Carthaginenſium bello confecto domū reuoc tur, milites ſtipendia ſibi petierunt; qua cum deneg tur, oppida quæq; munitiſſima occupant ac diripi Et quoniam ducib. metuendū erat, ne ꝓderentur, in quemq; fortiſſimum inaudita ſcelerum crudelitate immanitate obligarunt: Haſdrubalem imperatorem legatos cum omnib. Carthaginenſib. qui in eorum teſtatem venerant, crucib. affixerunt: vt neceſſe fu Carthaginenſibus nouos exercitus cum veteranis co ſcribere, ac difficili diuturnaq; obſidione rebelles, vinci non poterant, fame conficere, ac modis omni enecare [a]. In quo genere belli principem oportet ſe ducilium hoſtem acerrimum oſtentare. ❡ Sed ſi prin pib. ſecū ipſis ſub eodē rege contentio eſt, quos quidē iure maieſtatis, nec verbis, nec præmiorum ſpe placa poſſit, arbitros ſumma integritate ac prudentia præſta tes, & quales ipſi optauerint, dare oportet, vt rex ab mni inuidia & maleuolentia ſuorū ꝓcul ſummoueatu Nam ſi cōtrouerſias q̄ principib. inter ipſos intercedū aliorum principum arbitrio ac ſententia terminari a

a Polyb.

quum

1 est;eoq; iure populi omnes vtuntur:quanto id æ-
; est in eadem ciuitate,iudices eos dari qui ab omni
,gratia,inuidia,sordib.puri sint? princeps enim pri-
; [a] cogere potest vt arbitrium recipiant:idque poti-
m inter propinquos ac potentes fieri oportet, ne
quitate ad vim & arma præcipites ferantur.
d hoc maxime omniũ principi fugiendum erit, ne
um odio,alterũ gratia prosequatur: ea res n. multis
cipib.ac ciuitatib.exitiosa fuit. Nam Pausanias Phi-
um Macedoniæ regem occidit, quod Antipatro, à
fuerat contumeliosissime constupratus, non modo
te faueret, sed etiam ius petenti [b] denegaret. Nec
n ob causam Henricus VI. Anglorum rex diuturnũ
l ac funestissimũ bellũ excitauit, quo annis triginta
ersa Anglia deflagrauit, & octoginta circiter prin-
s,si Cominio credimus,hausit,quã quod rex Lanca-
e factionis ducem se ferre non dubitaret aduersus
orchos;qui fusis ac ꝓstratis aduersariis regem ipsum,
uidẽ in carcere cum ꝓpinquis omnib. interemerũt:
od item Marchio Pesquerensis aduersus Carolum V.
peratorẽ coniurauit,in causa positum erat, quod Ca-
us Proregis Neapolitani partes tueri eiq; nimis faue-
videretur.Infinitum sit,Burgundionum & Aureliorũ
strorum factiones,bella ciuilia,principũ cædes,ac to-
s Galliæ miserandum statum oratione persequi: quæ
nia ob id contigerunt,ꝙ ii qui propinquos ęquo iure
eadem amicitia ac fide tueri debuissent, regiæ maie-
tis obliti, quasi Aduocatorum & Oratorum officia
ceperunt,vt viderentur partium duces: & cum alteri
eram factionem prętulissent,aliorum quidem se soci-
aliorum hostes quam reges esse maluerunt.
Quod si qs obiiciat,principes eo sæpe trahi, & qdẽ in-
os;cũ pleriq; peruicaci animo nulla sę ratione aut iu-
æquitate duci velint,ac ne vllis quidem amicorũ pre-
b.exorari se patiantur: ego principi, quẽ eo necessitas
egit,facile assentiar, vt cum omnes iuris aditus ad cõ-
liandos suorũ animos frustra tentauerit,illud tandem

a Bal. in l. æquissimum. de vsufruct. ca. placuit 90. distinct.

b Plutarch. in Alexandro.

quod æquitate non potuit, armis consequatur. futu enim non est, vt qui nec amicis velit nec rationi ob perare, paucos habeat suæ socios temeritatis. Pri tamen modis omnib. enitendum, ne subditos seipsc tentiores esse patiatur.

Sed incidunt sæpe causæ, in quib. tantæ sunt diffic tes, tanta latet obscuritas, vt nullius arte aut prud explicari possint. vt si cui contumelia occulte illata rit, quam qui intulit inficiatur, nec vllis argumentis terquam iis quæ in coniectura versantur, quid veri si pareat: inter plebeios qdē expedita res erit iudici; q pe nisi perspicuis testimoniis damnare debeat nem sed ii qui arma tractant, qui de generis nobilitate glc tur, putant dignitatem violari suam, ni satisfiat ei qu rat⁹ iniuriam se accepisse affirmat. vitam quidem ac tunas subditorum in arbitrio ac potestate tyranno esse confitentur; dignitatem negant. His igitur in ca populi qui ad Aquilones positi sunt, singularia certa na decreuerunt. plenæ sunt leges Longobardorum, liorum, Ripuariorum, Anglorum, Burgundionum, norum, Alemanorum, Normanorum; quæ nec legib uinis, nec Pontificio iure, nec aliorum institutis prob tur[a]: nisi aduersus legitimos hostes bellū indictum f rit, idque ducis exercitus auctoritate & consensu. Int dum etiam duces ipsi, vt suorum sanguini parcerent, s gulari certamine de summa rerum decernebant: vt R mulus, Cossus, Marcellus, hostium reges singulari pug fregerunt: ita Hundigus rex Saxonum Roem Danon regem monomachia vicit: Carolus item rex Nea o Petrum Aragoniæ regem singulari pugna, vt de regi decernerent prouocauit. neque id nouum, cum Scipi ne Africano Romanorum imperatore Corbis & Orsi de principatu contendentes, negarunt se alium deoru hominumve quam Martem iudicem habituros.

Monomachiæ origo.

[a] ca. Monomachia 2. s.q.

Et quidem præstat nobilium controuersias certamin legitimo, ac more maiorum (qui monomachiam in per spicua minimeq; dubia causa non admiserunt) dirimer

quam

ciuilib.armis cōcurrere, si personæ illustres tot ac odiis exarserint, vt placari nullo modo possint: .n.propositis incōmodis maius declinandū esse sa-es rectissime præcipiunt:mores ante inueteratos ac s seculis ꝓbatos,non modo difficile, sed etiā peri-um est cōuellere conari.Nā cum Raotaris [a] rex Lō-rdorum monomachiā sustulisset,eandē non multo mportunis suorū rogationib.restituit, testatus bel-m hunc morem sibi vehementer displicere. Nam ta monomachia secutæ sunt crudelissimæ innocē- hominum & occultæ cædes, q̄ forsitan propositis ulis & infamia sempiterna non contigissent.certe em D.Ludouicus nulli pietate secundus,monoma-m prius omnium apud nos sustulisse dicitur [b]. quam m Philippus Bellus Ludouici nepos iterum promul-iussit:idem tamen biennio post omnium fere ordi- rogatione suam ipsius legem antiquare quodāmo-oactus est:cum occultis cædib. fortissimus quisque eret.Philippus II. Burgundionum Dux non quidem llum sustulit,sed non nisi legitima cognitione magi-uū decerni voluit:cum temere apud Batauos id cui- liceret; pernitioso Danorum exemplo, apud quos n Fronto rex omnia causarum ac litium genera sin-ari certamine definire permisit [c]. Ruteni vero & Hū-i non aliter quam si de causa iudicanda non liqueret, Melphitanus princeps nullum ad seditiones militum ercendas,& ad cædes occultas remedium tam saluta- esse ducebat,quam monomachiam imperatoris au-oritate & concessu decerni; ea lege tamen vt victus à ctore necaretur,& in profluentem sine sepultura mer-gretur: constituto ad certamina subeunda loco pu-lico quem flumen vndique cingebat.Hāc igitur legem ilitarem tulit,cum Insubriæ à rege Francorum præfe-us esset.Cum enim sublata spe fugæ & auxilii, vincen-um aut cum infamia sempiterna moriendum esset; mi-tes modeste deinceps ac temperanter societatē & ami-tiam inter se coluerunt. ¶ Iam vero cum nec Romanis

a *in legib. Longobard.*

b Nous defendons batailles par tout en nostre domaine en toutes querelles.

c *Saxo Grammaticus.*

mendacium putaretur[a] iniuriosum, nec maiores i
singulare certamẽ ob illatum alteri mendacium d
nerent, tandem nostra ætate contumeliosum[b] ac p
capitale esse cœpit: atque id potissimum contigit
cisco I. rege Francorum, quum in principum coron
rum bonum esse negaret, qui mendacium oblatu
mis non reiecisset: quod in Carolum V. Imperato
à quo quidem verbo violatus contumeliã mendac
tu solemni oblato reiecerat, dictum videbatur: id ta
postea deinceps apud nos in legem abiit, vt iã inte
biles aut milites nemo, qui mendacium oblatum
enter pertulerit, vir bonus aut fortis censeatur, sed i
uus. Inde graues controuersiæ, vulnera, cædes, ad on
ordines ciuium permanarunt. tandem Henricus II.
monomachiam decretam, magno illustrium virorũ
cursu terminari non sine acerbissimo dolore viderat
ge[c] perpetua in posterum controuersias armis dirimi
tuit. Ac ne labem vllam infamiæ subiret is, cui mend
um temere quisquam opposuisset, Carolus IX. legẽ i
ctius renouari iussit; cui etiam illud subrogauit, se dig
tatis & existimationis periculum, eorum nomine q m
dacium oblatum vi & armis non vlciscantur recipere
subire velle: nunquam tamen tanta sicariorum multi
do antea in Gallia fuisse videtur, quanta extitit subl
duello. Quis enim sine risu exciperetur, qui ob menda
um oblatum iudicem appellaret? Iudicio tamen nobi
tatis ac centurionum grauem infamiæ labem patriti
milesve contraxisse videatur, qui vi & armis illam seu p
tulantiam, seu contumeliam non refellat: nec facile pr
fecto tam stultæ opinionis prauitas dicam an leuitas,
hominum animis eximi poterit.

Itaq; quod antea diximus duellũ ad grauiora declinanc
incõmoda ferendum esse, non propterea id lege sancie
dũ putamus, sed principis rescripto ac maiorũ magistr
tum cognitione decernendum. Illud certe incommo
dum cauebitur, cui sine duello prouideri nequit, quo
gentiles, vicini, amici, ac propinqui, ob vnius acceptam
iniuriam

a Cicero pro Murena.
b Bart. in l. itẽ, § ait prætor de iniuriis. DD. in l. si liber de condi. ob causam. & in c. 1. de r. a sal. qui contumax. Barba. in cap. Raynoldus, de testame. Sal. Barto. Castrens. Angelus, in l. si extraneus, prin. de acquir. hæred. Cardinalis Alexander, in ca. neque, 9. distinct. Et actionem iniuriarum esse, etiam si quis addiderit, tu mentiris, salua reuerentia.
c Anno 1548.

am ad arma concurrere quodammodo cogantur:
n sæpissime improborum hominum vis ac furor in
rum ac fortium ciuium capita redundant. Illud au-
n causæ cognitione potissimum versatur, ne duello
rouersiam vllam, nisi quæ capitalis fuerit, & cuius
icua probatio extorqueri non possit, dirimere lice-
que legibus & conditionib⁹, vt cui arma erepta fue-
eidem vita eripiatur, ac infamiæ sempiterna labes
tur: quæ pœnarum acerbitas, & infamiæ met⁹, ple-
, tum à duello, tum etiam ab iniuriosa facinorosaq;
prohiberet. Nam Philippus Bellus duella sublata
aliter nobilitati restituenda putauit, quam causa à
istratib. cognita, vt vetere senatusconsulto cauetur.
n senatus in causa Fuxæi Comitis aduersus Arminia-
, negauit locum esse duello quoties cõtrouersia iu-
xsistit; quod etiamnum Bearnensium lege munici- continetur. Quinetiam legibus Neapolitanis [a] mo-
nachia decernere non licuit, nisi de perduellione aut
e fortuita quæreretur. cum antea quocunque cri-
ne oblato præter furti causam aduersarium prouoca-
ertamine liceret: sine causa maiorum [b] nostrorum
ribus non video licuisse. Nulla tamen legibus Hispa-
rum [c] duelli iusta causa probatur.

Quid igitur, si cõtentiones inter familias aut inter col-
gia eiusdẽ ciuitatis ex iisdẽ causis oriantur, quib. inter
iuatos; an armis experiri fas est? monomachia certe lo
non habet: nã ipsa nominis μονομαχίας & duelli inter-
etatio repugnat. ac tametsi trium Horatiorum ac to-
dem Curiatiorum certamen Tullo Hostilio rege de-
etum fuerit: id tamen belli Albanos inter ac Roma-
os finiendi causa ferendum erat: nec interest quo nu-
ero aduersus hostes decernatur: sed aliud statuendum
t ciuibus inter ipsos, quorum vitam, famam, ac fortu-
as tueri; aut si cui quis noceat, legitimo iure agere o-
ortet. Et quoniam iura quædam familiaria sunt, & sua
ollegiorum statuta, iudicibus hæc accurate discutien-
la erunt; ac omni studio prospiciendum, vt si metus se-

a Tit. 32. de pugna sublata cõstit. Neap. Afflict.

b Faber in §. per contrarium de hæredit. quæ ab intestato deferunt.

c Petrus Belluga in speculo, tit. 26. § lesu.

ditionis ciuitatem inuaserit, magistrat⁹ cohortes ar
tas locis omnibus disponat. Id autem sæpenumero a
dit, cum de capite potentium vel gratiosorum ciuiũ
tur; aut cum supplicia inusitatis legib. ac morib. irrog
da sunt. cum n. senatusconsulto Silaniano quadring
tos seruos ad extremum suppliciũ ob vni⁹ culpam t
oporteret; quia populus Romanus rei nouitate ac in
gnitate vehementer commouebatur; Nero legiones
innib. vrbis regionib. disposuit, vt plebẽ coerceret. qu
cum ab Imperatore Iustiniano in consimili vere caus
termissum fuisset, ingens illa seditio, quam superius d
mus, vrbem Constantinopolim vno velut incendio
pente inflammauit. Nec ita pridẽ duæ clarissimæ vrbes, L
tetia inquã & Antuerpia, graui seditione iactatæ fueru
cum religionis causa damnatos populus supplicio li
raret. Inde Belgarum à rege defectionis primordia c
perunt. Neq; id nouum est, sed in ipsius populi Rom.
luce contigisse legimus: cum Voleronẽ seditiosum ci
fustibus cædi iussisset Consul, plebs illum supplicio e
mit, ac Tribunum creauit, vt popularem aduersus op
mates libertatem tueretur; quibuscum perpetuum e
intestinumque bellum: ꝙ aliter sedari nõ poterat, qu
si hostis ciues vrgeret. Quamobrem hoc præcipuum m
gistratibus ac senatui studium fuit, vt ciuibus hostes o
ponerent; aut si hostes defuissent, belli semina vndiq
conquirerent; alioquin à bellis ciuilibus nunquam co
quieturi. Neque v. bella ciuilia magis exarserant, qua
parta pace cum populis omnibus, belloq; aduersus Pœ
nos primum confecto. tunc enim Ianum Consules el
serunt; quod contigerat antea nunquam. Ac mihi prop
us in eam rem intuenti, nihil videtur bellicosis nationi
tam pernitiosum quam pax; nec militibus quicquã m
gis infestum quam otium. Itaq; C. Marium imperato
quidem omnium optimum fuisse historiæ prodiderun
sed pessimum domi ciuem, qui pacem ac tranquillitat
colere nesciret. An vero populũ bello assuescere præst
bilius sit, quam paci, suo loco differetur.

Cur

um autem ciuium ſeceſſiones omni ciuitatum ge-
periculoſæ, tum vero popularibus imperiis maxi-
mnium metuendæ ſunt, ac ſumma diligentia præ-
ipandæ; ſi tamen ſeditio prius coorta fuerit quam
piceretur, ſapientiſſimos ac ſumma virtute præſtan-
iros, qui populi motus orationis lenitate ac pruden-
egere poſſint, adhibere oportebit. Et quemadmo-
ii qui à furore affecti ſaltant, nec aliter curantur
m ſi lyricus aut cithariſtes inconditos ſaltãtium mo-
imitari ſtudeat, vt paulatim grauiorib⁹ modis furio-
um hominum ſaltationes cohibere poſſit; ita magi-
tum, neceſſe eſt, initio ſeſe ad populi furẽtis animos
ommodare ac tempeſtati obedire, vt tãdem portum
iat: nam qui vim adhibent, perinde faciunt vt ii qui
rentem præcipiti caſu de rupibus altiſſimis labentem
ere ſe poſſe confidunt. Qui autem armis ſubditos
ercere conantur, niſi opibus ac potentia valent, Rem-
blicam in ſummum diſcrimen adducunt. neque enim
ebs impotentia animi victoriam aſſecuta victis parce-
conſueuit. Quòd ſi princeps eam quam de populo
erarat, quemque armis frangere tentarat, victoriã non
portarit, magnum ſui ipſius contemtum in animis nõ
odo ciuium ſed etiam hoſtium ac peregrinorum inge-
erabit.

Et q̃dẽ cum alibi ſæpenumero tũ v. ſæpiſſime ſenatus
Romanorum deprehendit, eos q vim ad ſanandũ plebis
urorem adhibuerunt, grauiter peccauiſſe: qui v. lenitate
ermonis populi voluntates flexerunt, ciuitatẽ pene ca-
dentẽ erexiſſe. Appius Conſul populo petenti nouas ta-
bulas, quibus debitores liberarentur, acerrime reſtitit;
atque iterum plebem à patribus ſecedentem acerbe tra-
ctari cenſuit oportere, nec aliter ad officium reuocari
poſſe: ſed priore actione Seruilius, altera Menenius A-
grippa iudicarunt, plebem non acerbitate ſed potius le-
nitate ac facilitate ad officium eſſe reuocandã. quod A-
grippa re ipſa docuit, ac pereleganti corporis humani fa-
bula tenues cũ potentiorib. exemplo ſalutari cõciliauit,
&

& arma vtriſque de manib. extorſit. Quæ res illi ſun omnium beneuolentiam,& cū Reipublicæ ſalute gl peperit immortalem. Quod ſi feræ beſtiæ nunquan ſtium ictib.māſueſcunt, ſed manſuetarii comitate ac cilitate;quis plebem ferarum omnium ferociſſimam rationis aſperitate tractabiliorem fore putet?

Dandum eſt igitur aliquid plebi: ac ſiquidem ſed ab inopia rei frumentariæ proficiſcatur,tenuib.frum tum de publico erogandum erit:nec oratione vtendu quia *venter aures non habet*, vt Cato dicere ſolebat: li etiam plura polliceri quam pręſtare poſſis. Nam in genere Platonis & Xenophōtis ſententia probabilis *Magiſtratibus ſcilicet non aliter quam medicis aduerſus pu & ægrotos mentiri licere.* Sic enim Pericles populum At nienſem comœdiarum ac ludorum illecebris, tum e frumenti ac pecuniarum in tenues diuiſione, permul re ſolebat;& cum feram illam popularem oculis,auri ventre,modiſque omnibus cepiſſet,edicta ſalutaria,q per famem aut fauorem exaudire non licuiſſet, prom gabat.

Quod autē diximus populo dandū aliquid eſſe,& i terdū ea q̄ cum iniquitate coniuncta ſunt permittend maxime v.in popularib.& optimatum imperiis: hoc i vrgente neceſſitate verū eſſe ſtatuo;ad ſeceſſiones coh ben·ias;alioqui pnitioſum eſt plebis impotentis libidir ſemp inſeruire:ſed eam ita moderari neceſſe eſt,vt libe tatis fræna nec conſtringi,nec omnino laxari videantu ac tametſi præceps & lubrica ſit licentia popularis , per nitioſius tamen eſt aperte populum oppugnare, quan illecebris flectere velle: vt Appius,Coriolanus , Metel lus , Phocio,Hermodorus, qui cum omnia populo de- negarent , ſeque plebis aduerſarios omnium maximos profiterentur , ſeipſos Remque publicam aut perdide- runt,aut in ſummum diſcrimen adduxerunt. Ac tametſi nulla res principibus ac magiſtratibus difficilior viſa eſt, quam maieſtati miſcere facilitatem : nihil tamen popu- laribus imperiis,tam neceſſarium eſſe poteſt. Et quem- admo-

odum Sol cum cæteris ſyderibus oritur & occidit
iſſima cœlorum omnium conuerſione, idem tamẽ
tim ab Occaſu curſum retroagit: & quo ſublimius
a ſurſum euehitur, eo minor apparet: ita principem
atis, populi voluntates ac ſtudia quodammodo ſe-
portet, vt facilius ea qua volet, in poſterum conſe-
ur.
ec ſi poſſit princeps vniuerſum populum arbitrio
ogere, vim adhibere debet, ſed moderatis imperiis
iſſis vtendum. Quis enim medicus tam imperitus,
ſectionibus & vſtionibus, ſi aliter morbos curare
at, vtẽdum putet? Quis enim princeps aut magiſtra-
n populari ſtatu plebem, quam nutu poteſt aut ora-
ie ſalutari in officio retinere, armis cogere velit?
ilta quidem earum rerum libris omnibus exempla
ponuntur; nullum tamen illuſtrius eſt quam Pacuuii
luini Campani; qui cum popularem ſtatum tueri &
optimatibus diffidere videretur, nihilominus tamen
n intelligeret, plebem ſenatores vrbis Capuæ necare
poſuiſſe, ac parricidium vehementer exſecraretur, ſi-
ilauit ore ac vultu ſe populi voluntates & conſilia ꝓ-
re. Is igitur ſenatores eodem in loco cõcluſos admo-
uit, ſe populi concionem habiturum, proque eorum
lute propugnaturum; ac bono animo eſſe iuſsit. In cõ-
onem progreſſus, hilari vultu ſic populum alloquitur?
uod ſæpe, inquit, *optaſtis Campani, vt ſupplicii ſumendi vo-
s ex improbo ac deteſtabili ſenatu poteſtas eſſet, eam nunc non
er tumultum expugnãtes domos ſingulorum, quas præſidiis cli-
ntium ſeruorumque tuentur, cum ſummo veſtro periculo, ſed
utam habebitis ac liberam. Clauſos omnes in curiam accipite:
le ſingulorum capite vobis ius ſententiæ dicendæ faciam. Sed an-
e omnia ita vos iræ indulgere oportet, vt potiorem ira ſalutem
tque vtilitatem veſtram habeatis. Nam ſenatum omnino non
habere non vultis: quippe aut rex, quod abominandum, aut quod
vnum liberæ ciuitatis conſilium, ſenatus habendus eſt. Itaq; duæ
res agendæ vobis ſunt, vt & veterem ſenatum tollatis, & nouũ
cooptetis.* Inde conſedit, & nominib. in vrnam coniectis,
citari

citari, quod primum nomen ex vrna excidit, ipsumq́ curia produci iussit. Vbi auditum est nomen malum improbum, pro se quisq; clamare, esse supplicio dign tum Pacuuius, *Video quæ sententia de hoc sit data: eiicito malo & improbo bonum senatorem & iustum eligite.* Prim lentium erat inopia potiores subiiciendi, cum tame liquis omissa verecundia quempiam nominasset, mu maiorextemplo clamor oriebatur, cum alii negarēt se, alii probra, humilitatem sordidamq; inopiam & dendæ artis aut quæstus genus obiicerent. Hoc mu magis in secundo & tertio senatore est factum: vt ip pœnitere homines appareret. Ita dilapsi homines, tissimum quodque malum maxime tolerabile dicer esse, iubentesq; senatum ex custodia dimitti. Ergo p denti vnius hominis consilio non tantum ab inter seruata ciuitas est, verumetiam releuata atque recre cum Tribunus ille plebis indomitæ furorem simulat ne compescuisset, ac planum fecisset, non modo cæd senatorum in sempiterna posteritate crudelem visun ri; verumetiam cæsis senatoribus ciuitatem sine consi desertam ciuilium discordiarum incendio propter h norum contentiones deflagraturam.

Quod si furor plebis ad arma proruperit, ac ciuili sa guine seipsam resperserit, perarduum est perque diffici ad sanitatem reuocari. Atque in eo genere nonnulli d mos suppositis facibus incenderunt, ne Respubl. disco diarum incendio periret; cum scilicet ciues repente po sitis armis ad incendium restinguendum concurreren Quod si quis animi præstantia quadam ac virtute cæte ris excellat, qui orationis grauitate ciues ad pacem & concordiam adducere velit, hunc vnum populi motu placaturum, aut video neminem: quod eleganter Mar his versibus expressit:

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta
Seditio est, sæuitq; animis ignobile vulgus;
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum pietate grauem ac meritis si forte virum quem

Conspe-

nspexere, silent, arrectisq; auribus astant:
regit dictis animos, & pectora mulcet.
les fuisse diximus Periclem Atheniensem, Mene-
Agrippam Romanum, Petrum Loredanum Ve-
m. Cum enim ii qui nauticam in portu tractabant,
os ciues armis procul summouerent, nec magi-
uum imperiis, nec auctoritate senatus coerceri pos-
Petrus Loredanus ciuis priuatus clara voce ac ma-
lata ciues arma ponere iussit, ac ciuilem discordiam
nento sedauit. Ex quo intellectum est, virtutis sin-
re decus ac maiestatem plus in Republica valere,
n leges, quam arma, quam edicta, quam magistratu-
omnium iussa. Nam qui nulla vi, manu, copiis, lapi-
is, ferro, fascib. coerceri potuerãt, vnius ciuis aucto-
te, nutu, arbitrio, voluntate ad sanitatẽ reuocati sũt.
st etiam in religionis metu magna vis ad plebẽ co-
ndam. Cum enim Florentini tanto ciuilium armo-
furore inter se exarsissent, vt ciuium strage ac san-
e vrbs ipsa redũdaret, nec vlla vis humana alios ab
rum cæde diuellere posset, Frãciscus Soderinus Põ-
x ornamenta Pontificia indutus, ac sacerdotum co-
a comitatus cruce præeunte, inter medios ciuiũ cu-
s processit. repente ciues religionis metu arma po-
runt. Ita quoq; Iadus Pontifex Hebræorum Alexan-
Magno ad vrbem Hierosolymorum vna cum exer-
u venienti, sacris vestibus subornatus occurrit: cuius
ecie ac splendore exterritus Alexander pontificem a-
rauit, ac tantum absuit vt regionem aut sacram vrbẽ
riperet, vt etiam maximis beneficiis illam amplifica-
t [a]. Eadem arte Vrbanus pontifex max. Attilam ab vr- [a] *Ioseph. in Antiq.*
is Aquileiæ obsidione dicitur auertisse.

Sed interdum tanta sunt ciuium inter ipsos odia,
t sociorum ac finitimorum ope ad eos conciliandos
pus sit. Etenim Lucenses ex vrbe effusi, Florenti-
orum grauissimis casibus & calamitate quam ex ciui-
i discordia contraxerant, permoti, Florentiam ad pacis
ctiones componẽdas per opportune venerunt: quæ res
non

non modo laudabilis, ſed etiam vtiliſſima ſempe
eſt,non tantum ciuitati perituræ, verumetiam iis
concordiam ciuium tueri volunt.Fit enim ſæpenu
vt ciues à diſcordia abhorreant & pacem cupian
ſalua dignitate peti non poſſe putent: quo fit vt n
ciuilium calamitatum exitus reperiatur, niſi quis m
us intercedat:quod in popularibus& optimatum in
riis multo difficilius eſt quam in monarchia; in qua
us imperio ac poteſtate ciues ſecum ipſi & cum R
blica facilius cõiunguntur: niſi princeps ſe partium
cem malit quam regem videri: quæ res exitium ei
culdubio eſt allatura,ſi de rebus aliis quam de maie
quæratur:vt quæ ſuperioribus annis controuerſiæ d
ligionibus extiterunt, quibus adhuc vniuerſa pene
ropa conflictatur. Imperia quidem Suecorum, Sc
rum, Anglorum, Danorum, Heluetiorum, Germa
rum, religiones & ritus antiquos mutarunt, ſtante
cuiuſque publicæ forma: tametſi nõ ſine grauiſſimis
lamitatibus acerbiſſimoque bonorum ac fortium vi
rum occaſu. At cum ſemel conſtituta & omnium c
ſenſu probata religio fuerit; ne poſthac in diſputatic
deducatur,cauendum eſt, vt omnes ſeditionum viæ,
mnes aditus intercludantur,& præſidia pacis muniãt
Quarum enim rerum diſputationes in vtramq; part
feruntur, earum omnium probabilis eſt ac dubia rat
Quid autem ab impietate propius abeſt, quam leges
uinas,quarum ſempiterna ſit natura, & quæ omni
animis ac mentibus aſſenſione certiſſima hærere de
ant, probabilibus argumentis in dubium reuocare? N
hil eſt enim tam firmum ac ſtabile (niſi demonſtratio
clariſſima minimeque dubia nitatur)quod argument
rum vi ſubuerti non poſſit:at rerum diuinarũ diſciplin
non in demonſtrationibus aut perſpicuis rationibus,ſe
in aſſenſione ſola verſatur. Et qui demonſtrationibus a
libris peruulgatis id conſequi ſe poſſe putant,non mo
do illi cum ratione inſaniunt,ſed omnium religionun
fundamenta labefactant.

Exſta

ut Lycurgi [a] lex antiquissima, quam Florentini, tores omnium acutissimi, in populari statu iusse- *scilicet de legib. semel receptis ac probatis differere liceret.* xit vir sapientissimus, leges disputatas in dubium ri; dubitationem vero iniustitiæ opinionẽ affer- uo legum ac magistratuum contemptum & Rei- æ interitum sequi necesse est. Quod si Philosophi hematici suarum disciplinarum principia in di- onem reuocari non patiuntur, quæ dementia est gionibus non modo priuatim sed etiam publice are velle? Quanquam Anaxagoras niuem esse a- Fauorinus quartanam hominib. vtilem esse tue- r. Carneades vero cum iustitiam maximis laudib. sset, perendie iniustitiam præstabiliorem esse ple- persuasit. Sed Aristoteles eos qui quærerent, nix al- necne; egere sensu dicebat. Qui vero dubitarent, sit necne; pœnis esse, non argumentis refellendos: si Deum sempiternum & esse, nec plures vno exsi- posse necessaria demonstratione[b] confirmauit. uare prudenter Orientis & Africæ populi ipsique niarum reges de religionib. differere sanctissime ibuerunt. Et cũ Moschouiæ populi, qui Græcorum probarunt, varie de religionib. sentirent, ac seditio- ncionib. in sectas distraherentur[c], rex Moschoui- n ne quis de religione differeret capitali pœna san- ed curionib. ac Pontificib. exhibuit librũ, quo quid ; de reb. diuinis persuasum esse vellet, cõtinebatur, i populo ad legendũ & ad intuendum proponerent, tis pœna subiecta, si quid vllius interpretatione ad- i detractumve esset. Certe quidem Moyses cũ omnia e ab immortali Deo didicerat & expresserat, accura- ime descripsisset, ac populo exposuisset, vno capite s, populo adhuc in deserta solitudine vaganti, iussit erdotes ac Leuitas legẽ diuinam clara voce ac diserte ere, idque asidue, vt omni ætati ac sexui perspicua & gnita esset: altero capite legibus diuinis quicquam ad- detrahive prohibuit. Itaq; cum in monte Sionis septẽ

a Plutarch.

De religionibus disputare, perniciosum.

b lib. 6. Physic. & 12. Metaphys.

c Sigismundus Liber Baro in historia Moschouitarum.

essent collegia, nonnulli cccc. fuisse putant; q diuina docebatur; & vt pleriq; seorsum præcep ligionibus traderent, nemini tamen disputare vt quidem Optatus Mileuitanus scribit[a]: quip cabant, nihil tam à rebus diuinis abhorrere qua rationes quæ ad res probabiles ac dubias pertin ad eas quarum assensio certissima cuiq; esse deb

a lib. 3.

Cum igitur de rebus diuinis disputationes n dubitationem ac religionum interitum, verum rumpublicarũ euersionem afferant, eas profecto simis legib. prohiberi oportet. Quod ab imperii nici ordinibus post diuturna bella ciuilia cautun Romanam & Saxonicam religionem mutua co principes tuerentur: illud etiã subrogatũ, ne de nib. capitali pœna indicta, disputaretur, quam Germanorum magistratus, ac potissimum Augu à nonnullis exegissent, vniuersa Germania conqu

Iam v. cum legislatores omnes ac philosophi deo Polyb. ipse[b] atheos, religionẽ rerum omniũ carum firmissimum fundamentũ esse, ab eaq; su iũ fidẽ in principes, obedientiã erga magistratus, in parentes, caritatẽ in singulos, iustitiam in omne dere confiteantur, seuerissimis legib. cauẽdum est omnium sacratissima puerilibus ac sophisticis cor tionibus, ac potissimum iis, quæ publice fiunt, vi probabilibusq; argumentis in dubium reuocata, mis auditorum ac disputantium tandem eripiatu audiendi sunt qui subtiliorib. rationib. omnia se p dere posse putant, quoniam *summa ratio est quæ pro r ne facit*, vt elegãter respõdit Papinianus[c]. Quanqua ctissime Aristot.[d] vtrosq; ineptire scribit, & Orato demonstrare, & Geometras qui persuadere, quæ vo conantur: quoniam nec probabilia demonstrari po nec certa necessariaq; argumentis persuaderi debe

b l. h. c. De militari ac domestica Roman. disciplina.

c l. & si quis, de religiosis. ff.

d ad Theodectem.

Hic non definio, quænam in tanta populoru religionibus inter se discrepantium varietate, op censeri debeat, (quanquam quod verum sit, plu

i poteſt;& ad religionem adipiſcendam quæ ve-
ue præpotentis Dei voce promulgata ſit,nõ di-
nibus, ſed aſſiduis ad Deum æternum,deorum
n parentem ac principem,rogationibus vtendũ)
a princeps aliquis certiſſimas de lege diuina,de-
a religione aſſenſiones animo comprehenſas
, ſubditoſq; opinionum varietate ac multitudi-
rum diſtractos in ſuam pertrahere volet, vim
re oportet: nam quo grauiora ſupplicia irroga-
minus proficies; cum ea ſit in hominibus inſita
atura, vt ad aliquid aſſentiendum, ſponte duci
ogi nolit. Hæc mea fuit ad Elizabetham Anglo-
ginam, & ad optimates ac ſenatores oratio,cum
npanio Ieſuita deque Catholicis quæſtiones ca-
haberentur.
ncipem igitur oportet vera religione vtentem, nõ
ſpecie ac ſimulatione ficta,ſed ardentibus votis ac
us ſempiternum Deum colere:qua quidem ratio-
ditorum mentes ac voluntates in ſui vnius admi-
em & imitationẽ conuertet, ac ſectarum omniũ
s ac fibras amputabit.Cuius rei cum multa ſint ar-
nta, tum vero nullum ad hanc rem accommoda-
uam de Theodoſio maiore: qui ineunte imperio
ncias omnes Arrianorum plenas reperit, quorum
ita creuerant ſub Imperatorib. Arrianis,vt nõ mo-
nfirmata eſſet eorum diſciplina conciliis octo quę
temporib. Tyri, Sardis,Syrmii,Mediolani,Seleu-
Nicææ, Tarſi, Arimini coacta fuerant; ac potiſſimũ
do Ariminenſi, quæ ſexcentorum Pontificum cõ-
ibus animis ac ſententiis Arrianam ſectam com-
arat; verum etiam pœnarum ac proſcriptionum a-
itate ſectas aduerſariorum punirent:noluit Impera-
Arrianos,quos tamen capitaliter oderat,vllis ſuppli-
coerceri: ſed vtriſque,Arrianis inquam & Catholi-
ua templa conceſſit,& in ſingulis oppidis duos vtri-
religionis pontifices haberi permiſit.Ac tametſi ca-
licorum Pontificum importunis rogationib. edicta

quædam aduersus Arrianos promulgari iussisset, s
tamen irrita esse passus est; vt ipsius ad Ambrosium
ræ demonstrant his verbis : *Trade*, inquit, *Arrianis* I
cam: mei namque sunt omnia iuris: quod etiam Rotaris
Longobardorum sua lege permisit. Nihilominus ta
cum sine simulatione decreta concilii Nicæni tuer
ac liberos & propinquos eadem religione imbue
curaret, Arrianorum sectam in Europa labefecita
bilitauit plurimum, tametsi Asiæ & Africæ popul
iamnum Arrianorum placita Muhamedis auctor
tueãtur. Turcarum quidem rex maximus summa v
ratione religionem à maioribus acceptam colit; ne
tamen peregrinas aliorum religiones exsecratur, sed
quemq; ritu viuere patitur; eos inquam qui Romar
qui Græcam, qui Iudaicam, qui Æthiopicam, qui P
cam sectam sequuntur : & Calogerontas Christi
summa caritate quotidianisq; largitionibus fouet,
minore pietate quam olim Augustus Iudæos; quib.
modo suæ benignitatis fontes diurnis eleemosynis
ruit, verumetiam sacrificia perpetua Hierosolymis
sua Reiq; publicæ salute publicis expensis quotidie
mandauit [a]. Idem enim veteres populi quod Turc
Elhari doctrina persuasum habuerunt, omnes omni
religiones, quæ à pura mente proficiscãtur, diis imm
talibus gratas esse : quam sapienter, non disputo: si q
tamen propria superstitione rogatus [b] iurasset, iusiur
dum legibus probauerunt. ¶ Ac tametsi peregrinas re
giones in Rempublicam non facile admitterent, vt b
lo Veienti datum Ædilibus negotium est, *ne qui nisi*
mani dii, neu quo alio more quam patrio colerentur: nihi
minus tamen suo quemq; ritu, sua quemque religio
priuatim intra vrbem frui facile patiebantur: ac Rom
ni ipsi sacra Isidis & Æsculapii in vrbem receperunt
Pantheon diis omnibus consecrari permiserunt. Soli
omnibus populis Iudæi peregrinos ritus exsecrabant
ex quo populorum omnium in seipsos odia excitau
runt. Nam cum Antiochus Nobilis Hierosolymam ol
sid

a *Philo in legatione ad Caium.*

b *l qui iurasse. de iureiurando.*

...t, Iudæi pacti sunt octo dierum inducias, vt festum ...nis imortali Deo sacrû colerent. libenter assentit ...ch⁹, vt est apud Plutarch. nec eo contentus tauros ...tes ad victimã summa cum lætitia vsque ad portas ...deduxit. Post inducias vrbẽ expugnauit, eamq; (vt ...bius, Strabo, Timagenes, Apollodorus scripserunt) ...uit. Cum v. sacrificiû ritu Græcorum pararet, Pon... ac Leuitæ cum exsecratione templum deseruerût. ...ntiochus quasi deorum contemptores ad Græco... ritus & sacrificia compulit: porcos etiam in templo ...ari, iisq; Iudæos vesci iussit: recusantes omni suppli...um genere cruciauit. ea res ciuitati religionis ac Rei...licæ conuersionem peperit. At Ptolomæus Lagus, vt ...it Agatharchides, deinde Pompeius, Hierosolymã ...st apud Vegetium) post obsidionem diuturnam ce...nt, eodem die quo Iudæi sub Antiocho pacti erant ...cias; sed à sacrilegio manus habuere continentes: ...ssus non item; nec Flaccus, quem Cicero negat au... templo sancitum expilasse, qua in oratione vt cau...seruiret, dixit, Iudæorum deos à seruitute Romano... suos cultores eripuisse.

Cum igitur Iudæi cæterarum gentium numina exse...entur, maximum sui odium & contemptum apud ...nes excitauerunt. Cum enim Quadrato Iudææ ...side gregarius miles sacrificantibus Iudæis pudenda ...pso templo reuelasset, tanta seditio secuta est, vt vi...ti millia Iudæorum cæsa sint; quo tempore Iudæi ex ...natusconsulto Roma exacti sunt. Qui solum ver...e noluerunt, religionem mutare aut seruire coegit ...berius; sed hoc Romæ tantum: idem enim Tiberius ...latum, qui clypeos sanciuerat, in templo Iudæorum ...llocare, aut quicquam de eorum religione detrahere ...ohibuit. Alexander vero Seuerus imperator, in sa...is familiaribus Abrahamum, Orpheum, Herculem & ...hristum sibi proposuit ad colendum. Cum autem ...hristiani æque ac Iudæi triginta illa deorum millia, ...uæ Pindarus sua iam ætate venerabatur, exsecrari

cœpissent,& in hominum mentibus deorum con
ingenerarent,principes ac magistratus illos acerb
suppliciis insectari cœperunt, nisi Christum eiu
ac Iudæi ipsi Christianorum accusatores ac delat
rant, ne eadem impietate obligari viderentur, su
gionis antiquitate freti. Atq; hinc religionum in
rabilis multitudo, aliis aliorum ritus exsecrantibu
rerumpublicarū variæ quoq; conuersiones exstite

Ac tametsi crudelitates incredibiles tyranni in su
tea exercuissent,nunquam tamen hominum men
ante regem Antiochum,quem modo diximus,imp
dum sibi fas esse putauerunt. Quæ ratio facit,vt T
doric⁹ Imperator religionis causa cruciari pateretu
minem,ne vel impietatis specie aliena bona diripe
liberas hominum voluntates,q̃ nullis imperiis pos
constringere velle videretur. Sic enim ad senatum
manum scribens;*Religionem*,inquit,*imperare non possu*
quia nemo cogitur vt credat inuitus.Quæ quidem ratio
siodori omnium efficacissima mihi visa est, ad suppl
quæ religionis specie irrogantur,tollenda.

Impios qdē ac peregrinos ritus quos maxima pa
uiū potentiorū exsecratur,arceri à ciuitate vtile esse
eo,ad tuendam ciuium inter ipsos amicitiam,quę pr
pue rerum diuinarum conspiratione & consensu al
ac sustentatur;si tamen eadem religio populorum fi
morum ac multorum ciuium opinione probatur,
modo suppliciis vindicari non debet,sed etiam pr
dendum,quoad eius fieri poterit, vt si publice citra
ditionem non liceat,sacra tamen priuata facere ne
prohibeatur: alioqui futurum est, vt qui alienis sac
ciis interesse nefas esse ducunt, & suis carere cogunt
omnem omnino religionis opinionem exuant; ac s
lato diuini numinis metu, nec legibus humanis vll
nec virtuti locum relinquant, sed omnia in omnes
licere putent. Quanquam quid vetat sanctissimor
a Baruch. Prophetarum consiliis insistere? quorum [a] alter quide
suis popularibus in seruitutem Chaldæorum abduc

pe

...it, vt cum ante idola procumbere cogerentur, tamen sempiternũ mente colerent, alter Naami[a] regis domestici pura religione initiati excusatione; si quidem regi sacrificanti peregrino deo adesset ... mentem puram ab impietate seruaret. Fallunt n. ...manis imperiis ac legibus Respublicas, non vltio...inæ metu contineri arbitrantur. Et quemadmo...x omni ciuitatum genere nullum deteri⁹ est anar...n qua nemo paret, nemo imperat, sed in summa ...um omnium impunitate ac licentia viuitur: sic etiã ...pestis ciuitatibus grauior accidere potest numinis ...tia, quam Græci ἀθεϊσμὸν vocant: & certe non parũ ...nt q πολυθεότητος ἀθεότης eandẽ pœnã statui pu...ortere: aut θεῶν ἀπειρίαν ἢ αὐτοκράτορα θεὸν ἀναιρεῖν.[b] ... superstitio quantacunq; fuerit, homines tamen in ...n ac magistratuum metu, & in mutuis vitæ officiis ...ine:: impietas autem aduersus numina, omnem ex ...o peccandi metum penitus euellit. Duobus igitur ...ositis incommodis, superstitione inquam & atheis...mai⁹ declinare oportet: quando vero religione quæ ...nius sempiterni Dei vero cultu versatur, publice vti ...cet, ac ne publicę religionis contemptu ad impieta...ues, aut ad seditionẽ incitare videamur, publicis sa...ciis adesse præstat, dum tamen in vnius sempiterni ... cultu mens acquiescat.

a Helisæus.

b id est. infinitate deorum posita Deum opt. max tollere.

Quod v. plęriq; mirantur, quamobrẽ in ipsis ecclesiæ Cristianæ primordiis, tãta sectarũ ac numinũ, tãta religionũ multitudo, quãta Tertullian⁹ & Epiphani⁹ fuisse memorãt, id est, centũ circiter ac viginti, siue bellis ciui...b. cõtineri potuerit, in causa fuit ipsa discrepantiũ inter ...opinionum varietas nihil n. periculosius est quam in ...uas sententias scindi ciuitatẽ, siue de legibus, siue de re...gionibus, siue de reb. aliis ciues inter se diffideant: quia *...num vni per rerum naturam contrarium quidem esse potest, ...ura vni cõtraria fingi non possunt*: Itaq; cum plures inter se ...iscrepant, medios quosdam interiectos esse necesse est ...nter extrema contraria. Ac proptęrea Solon lege cauit,

Cur plures sectæ Rempublicam continent, duę v. statum euertunt.

vt in ciuium secessionibus, vnā quisq; factione
necesse haberet. ꝙ periniquum plerisq; visum es
factionibus abstinet vt placitus & quietus pacer
boni ac moderati ciuis laude cumulandus videat
etiam iniquius, ꝙ quam opinionem cum scelere
ctam putes, eandem tueri cogere, ac pro iis quos
sentias propugnare; siquidem ex omnib. ciuium
tiis nulla tibi probabilis videatur, Postremo si q
omnib. probaueris opinionem, sequi & armis def
necesse habeas, etiam aduersus parentes, vxores, l
propinquos arma capere, eosque quos tueri deb
contrariam sectam sequantur, necare licebit. I
a Deut. 12. ma, diuina [a] lex multitudinis opinionem ab eo qu
rum & honestum sit aberrantem, sequi vetat.

An lex Solonis de factionibus vtilis sit.

Nihilominus lex illa ciuitatibus vtilis videri po
potissimum popularibus & optimatum imperiis,
summo principe, à quo ciuium concordia speran
destituuntur. Nam callidissimus quisq; ciuis in po
ri statu se, quam longissime potest, à ciuilibus armi
ducit, nisi victoriam certissimam se adeptum ire c
dat; nec se vitamque suam aut fortunas periculis
summa necessitate coactus opponat. ac sæpenume
vt seditiosissimus quisque discordiarum semina cor
rat, nec vlla ne magis quam ciuili sanguine delect
vt cæsorum bona diripiat, ac honoribus alienis fru
Salios Martis Sacerdotes imitatus, quos antiqui πυ
ςὺς appellabant: propterea quod exsecrationibus rit
ctis inter aciem vtramque faces coniiciebant, ac pr
miscebant, eodem momento sese belli periculis sub
centes. Quod si legi Solonis locus erit, seditiosi ciu
discordias ciere metuent, cum eadem sibi quæ aliis p
cula imminere putabunt. Boni vero & quieti ciues,
otium ac tranquillitatem rerum omnium pulcerrim
ducunt, si factiosos sequi necesse habeāt, modis omn
dissidia ciuium prospicere eaq; prohibere: aut si pro
ci non potuerint, placare tamen modis omnibus co
buntur. Nam bonorum ciuium virtus ac summa auct
rit

valet plurimum ad insanos & præcipites in officio
endos, quib. intestinum sempiternumque bellum
um est, nisi sapientum consiliis ad sanam mentem
cantur. Quibus argumentis ac rationibus lex Solo-
uitatibus vtilis esse videatur.
ianq̃ si in fœderib. ac societatib. principũ inter ipsos
ẽst, vnumquemq; plus ceteris omnib. posse, aut cer-
potentiorib. coniungi, quãto id verius ac vtilius est
llis ciuilib⁹, in quib. qui neuter est, ęque ab omnib.
citur & p̃da fit omnium cõmunis? Nam cum Thera-
es discordiarũ inter ciues otiosus spectator fuisset,
randũ præbuit omnib. spectaculũ suæ calamitatis.
squis igitur in bellis tum ciuilib. tum externis neutrã
ium sequi volet, hunc saltem oportet vtrosq; inter
nciliare; aut si putat alienas discordias sibi bonisque
b. vtiles fore; quoniam salus bonorum in exitio im-
orum consistit; enitendum tamen erit sapienti ciui,
ncordiam tueri videatur. Fit n. sæpenumero, vt qui
rte concordiam simulant, occulta dissidia serant: quo
il est immortali Deo detestabilius [a]: nisi hoc agatur vt
eratis ac flagitiosis inter ipsos bellum sit sempiternũ.
ı. rarissimas virtutes, quæ mutuam inter se concordiã
ntur, plurima inter se dissidentia circumstant: ita
oque bonorum raritatem obsidet improborum ma-
ıa multitudo, qui bonos momento perderent, nisi
ituis bellis pestem & exitium sibiipsis inferrent. Quã-
rem Deus sæpissime gloriatur, se hostium suorum opę
os hostes acerrime vlturum.

[a] *Prouerb.* Septem sunt quę odit Deus, & octauũ, quod abominatur anima eius. Eos qui discordias alunt inter fratres.

Ad ea quæ diximus sedandarum inter ciues discor-
arum præcepta pertinet illud etiam, vt commotis ci-
ibus nolæ ac tintinnabula prohibeantur; quod fa-
um legimus in Monspeliensi ac Burdegalensi seditio-
e; quas tamen restitui nõ sine magna mercede, placuit:
uam sapienter, non disputo. Certę Turcarum rex, ac
æteri principes Orientis, inuentum illud Nolanorum
Campaniæ cum a suis ciuitatibus quam longissime re-
ulissent, maximã bellorum ciuilium occasionem à suis

ceruicib.depulerunt.Clangor n.cum mentes hom
quiete deturbat, tum v.ſonitus nolarum eo quo a
cendia concepta modo quatiuntur,etiam ſapiente
nitate in furorem præcipites agere conſueuit.

Arma quoque ſeditioſis eripi ſi poſſunt, non n
tuendæ ciuium ſalutis amuletum ſingulare eſt, ſe
bellorum ciuilium curandorum neceſſaria medi
Quanquam Italiæ ac multo magis etiam Orientis p
cipes arma ferre,aut longiorib.gladiis ſubditos, pra
quam eos,quos adhibent ad corporis cuſtodiam,acc
non patiuntur: neq; nouum eſt illud inſtitutum, ſe
vltima antiquitate repetitum.Nam Ariſtoteles barb
in ipſis ciuitatib.ferro accinctos fuiſſe miratur [a]. At
ſtris,æque ac Germanorum & Anglorum morib.id
modo licet,verumetiam Heluetiorum legibus nece
rium eſt:vnde cædes ac ſeditiones ſæpe deriuantur. n
qui armatum ſe contuetur, arrogantior fit, & ad i
rendam tenuibus iniuriam audacior, leuiſſimaque ir
ria affectus ad cædem ferocior. Qui vero exarmatus
rit,nec quenquam iniuria violabit,nec violatus occid
nec ignominiam contrahet eorum qui ferro accincti
iuriam illatam armis repellere, ac vitæ diſcrimen ſub
recuſant. At Turcarum legibus etiam militiæ exarm
eſſe oportet, ſi hoſtes longius abſunt: arma vero ca
ac iumentis fere circumferuntur;omnes tamen popu
bellicis laudib.ac victoriarum gloria ſuperarunt. Si h
militiæ fit ab iis quos barbariſſimos eſſe putamus, qua
to æquius eſt, domi ciues exarmatos eſſe?Lutetiæ qui
Pariſiorum ne breuiſſimos quidem gladios baiulis fe
licet; quod antea in contentionibus, quibus ſæpiſſin
implicantur,ad cædem irati prorumperent. Eadem l
in omnes ſi valeret, plures cædibus ac ſeditione vacu
ciuitates haberemus.Neque enim prudentis legislato
eſt,parricidia tam acerbe vlciſci,quam ne fiant proſpic
re ac modis omnib⁹ cauere. & vt medicus quiſque pe
tiſſimus iudicatur, non tam qui morbos curare, quã q
valetudinem tueri & morbis occurrere ſolet; aut ſi q
mor

[a] In Polit.

i vis inopinato partem vllam corporis inuaſerit, æ-
m primo conquieſcere iubeat, deinde doloris a-
atem modis omnibus leniat, dum interim morbi
s omnes ac ſymptomata putare, ſalutaremque me-
im conquirere licebit: ita principem optimum ci-
s ſeceſſiones aut factionum incendia anteuertere,
ɔcepta repẽte exſtinguere; deinde ſeditionũ cauſas
es ſcrutari & contueri diligenter oportet, vt quam
nis legibus in poſterum declinari poſſint.
uſas autem ſeceſſionum eaſdã reperiem⁹, quas ciui-
. conuerſiones & interitus afferre ſuperius diximus:
arum inquam ac pręmiorum iniquam diuiſionem,
ias tenuib. illatas; nimias paucorum opes; ſummam
itudinis inopiã, impunitatem deniq; ſceleratorum.
ıoc poſtremum maxime omniũ ciuitatib. exitioſum
antea ſæpe diximus, ac dicendũ ſæpius eſt: propterea
d pleriq; tum principes tum magiſtratus, dum leni-
gloriam affectant, improborum pœnas ſubire ſe nõ
int. Addo illud q, Salomon toties ac tã ſępe cauendũ
cipit, ne fideiubeam⁹: nõ quia mutuam inter nos ca-
tem ꝓhibere velit, ſed vt omnes intelligant, eos qui
eratorum prædes fuerunt, eoſq; meritis ſuppliciis e-
ıerũt, alieni ſceleris obligationem luituros. Sic n. va-
ille ora laceratus regi Achabo certiſſimum exitium
enuntiauit, quod Benadabum regem Syriæ, captiuũ
latus eſſet. Quod vni regi dictum eſt, latiſſime patet
omnes principes ac magiſtratus, qui peſtem ſibi ac ci-
atib. capitaliorem inuehere nullam poſſunt, quã fla-
iorum impunitatem, quam pleriq; ſordidi magiſtrat⁹
iudices prouocantib. proponunt, vt cæteros turpiſſi-
quæſtus cauſa ad ſeſe pelliciant.

Scelerum impunitas ciuitatibus exitioſa.

Quamobrem ſapienter prouiſum eſt legib. Imperia-
ous, vt cum in priuatis iudiciis Curiã imperialem pro-
ɔcare cuique integrum ſit, modo ſumma aureos quin-
uaginta excedat, in publicis tamen non liceat. At nę
ı Scotia quidem à Prætoribus publicarum quæſtio-
um: quæ occultiſſimis rationibus iniri ſolent, maiores
iudices

iudices prouocare fas est. Et quibusdam inferioris maniæ prouinciis scelera, quæ certissimis testimonii possint, coniecturis vindicantur; quæ ratio iudicio iam inde à Carolo Magno ad hæc vsque tempora co nuata, vtilissima comperta est, vt atrocissima quæq; lera, quæ clam ꝑpetrari solent, ista ratione vindicetu. facinorosos deterreāt ab iniuriosa vita. Ex quo man illud veterib. incognitū, vt ꝓ modo probationum pc decernatur: qui mos iampridem apud nos inuetei au:

Ad seditiones etiam coercendas in posterum, pœn seditiosis irrogare necesse est: quod qua ratione fieri beat superius diximus, cum de corporum & collegiori pœnis exigendis disputaremus. Sed quæ de collegiis corporibus pœnę sumuntur, ad maiorem populi part accommodari non possunt. Non enim si membri vni puta pedis aut manus, vstio vel sectio corpori saluta est, propterea caput ægrum secabit medicus; sed mag Hippocratis præcepta sequutus, *desperatis morbis medi nam adhibere cauebit.*

Præter eas quas diximꝰ secessionum causas, potissim ꝑcipuaq; est in Oratorū licentia, qui hominum ment ac voluntates quo volunt facile ducunt, & vnde volu deducunt: vt nō immerito maiores nostri Herculē Ce ticum nō iuuenili robustoq; corporis habitu & claua i signem, sed caluum & senecta venerabilē effingerēt, cu ius ab ore catenarum maxima vis ad aures multitudi infinitę perueniret, quę dicentem sequeretur [a]: vt omni bus perspicuum esset, nullas principum opes ac legio nes plus valere, quam admirabilem illam dicendi vi ac facultatem eius, qui populorum animos & languen tes erigere, & ad bellum inflammare, & ad vim paratos exarmare, & ardenter ad virtutem cohortari, & à vitiis acriter reuocare, & ad mores hominum orationem mo derari; mox à beneuolentia ad odium, mox ab odio ad beneuolentiam deducere posset. Qua quidem incredi bili dicendi vi ac potestate paucissimi ad laudem, pleri que ad Rerumpublicarum euersionem abutuntur, atq; ii po-

a *Lucian.*

issimum, qui sic loquuntur vt vitio; sic viuunt vt
:i bellum indixisse videantur. Cum enim ars illa
:pta contineat, quibus falsa pro veris obtrudere, re-
faciem commutare, ac modis omnibus audientium
os fallere ac decipere possis; mirum debet videri, si
est qui artibus tam pernitiosis recte vtatur: cum M.
ius Oratorum sui temporis facile princeps, hoc pri-
n Oratori propositum esse scripserit, vt nihil contra
n persuadere velit, id dicendum putet; vel vt Aristo-
videtur, tam fallaci fuco rerum naturam velare que-
t fraus detegi nõ possit; id est, primã Oratoris optimi
m esse, vt omnia mendacio ac simulatione tegat.
taque ab iis qui Oratorum clarissimorum laudem
mni æuo adepti dicuntur, populorum motus, le-
n abrogationes, mutationes religionum, rerum de-
ue publicarum conuersiones & interitus cœpisse, &
dem calamitosos exitus habuisse videmus. Neque.n.
ecorum & Romanorum tantum exemplis abunda-
s, verumetiam eorum qui Africæ & Occidentis o-
ia imperia religionis specie conturbarunt, ac nõnul-
:eptra regibus extorserunt: id quod accidit Marochi
ibus qui à Iosepho genus ducebant, quos seditiosus
idam concionator de regali solio præcipites dedit: ac
netti *Eques Asinarius* vulgo diceretur, nihilominus
odecim legiones in regem armauit [a]. Consimili frau- a *Leo Alex.*
is qui primus inter Persarum reges *Sophus* est appel-
:us, Vssuncassani regis gentiles de imperio deturba-
t. Nec ita pridem Leidanus sellularius opifex, arrepta
ligionis Anabaptistarum occasione, regem se ferens,
Munsteram Westphaliæ metropolim inuasit; vnde
on nisi ab imperiali exercitu & obsidione diuturna [b] b *Sleidanus.*
pelli potuit. Item Hieronymus Sauonarola, ordinis
ædicatorum, Soderini consilio statum Florentino-
m ab optimatibus ad populum transtulit: non aliter
que Ephialtes Orator Periclis suasu summam imperii
publici consilii potestatem Areopagitarum senatui
demptã, seditiosis concionibus plebi attribuit. Deniq;
Ger-

Germaniæ plebem vniuersam in patritios armauer Oratores bello rustico, quo quidem centum circiter minum millia cæsa feruntur[a]. Quam sæpe exaudita est concionatorum qui principes ac populos ad vim cædem, ad arma ciuilia modis omnibus inflammare vt quondam Nestorius, qui coram Imperatore & in c rissima Constantinopoli luce ausus est dicere, *Da m Cæsar, da*, inquit, *terram hæreticis vacuam, ego tibi cælum: scinde mecum hæreticos, ego te victoriam de Persis spondeo re turũ*. Hunc propterea πυροφόρον appellarũt. Nam si pri ceps hominis impudentissimi ac seditiosissimi consi sequeretur, imperium ciuib. vacuum reliquisset, ac N storium hæreticorum principem mox interfici iussiss

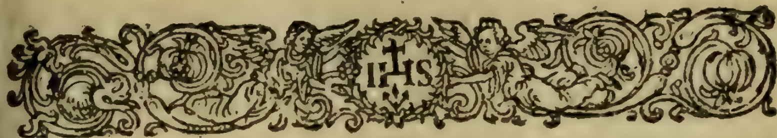
a Sleidanus.

Est igitur ab eloquentia improborum ciuium mu to magis metuendum quam à peste, quam à gladio f rentis; ea tamen nihil laudabilius aut admirabilius e si quis vir bonus ad laudem vtatur, vt & sceleratis exiti & innocentibus præsidio, & improbis terrori, & prob ornamento sit; eamq; exserat in sanandis populis, in su dendis legibus, in moribus conformandis, in castigan dis erroribus, atq; omnino in bonorum ac malorum fi nibus, oratione elegãti ac numerosa designandis. siqui dem oratio non oblectandarum aurium causa nobis e à natura, sed ad verum decus tributa. Et vt serpentes ver borum quibusdam illecebris capiuntur; sic hominum ferocissimorum barbaries ac feritas eloquẽtiæ dulcedi ne ac suauitate, vt est apud Platonem, incredibilem modum mitescit. Nec vlla res est, quæ vel seditiosos co ercere, vel plebis furentis impetus retinere, vel insanos ad sanam mentem reuocare, & in quamlibet partem ar bitratu suo flectere audentium animos, eosq; pulcritu dinis suæ splendore obstupefactos facilius posit quam eloquentia regere; eoq; magis in populari statu quam in cæteris: quia in eo plebs imperita dominatur, nec aliter potest quam diserti Oratoris facultate retineri. Quæ res facit, vt quo quisque plus eloquentia potest in populari ciuitate, eo maiores opes & honores adipiscatur; cum

ab iis

iis pœnarum ac præmiorum iura, leges, arma, impe-
,curationes, belli deniq; ac pacis ſumma pendere vi-
atur. Tyrannis vero nihil tam metuendum quam elo-
entia clari Oratoris, qui vel tyrannum odit, vel tyran-
dem exſecratur.

Finis libri quarti.

IOANNIS BODINI, DE REPVBLICA, LIBER QVINTVS.

De confirmando ciuitatum ſtatu pro regionum ac populorum varietate, quibuſq; diſciplinis populorum mores diſsimilesque naturæ percipiantur.

Cap. I.

[Q]VÆ ad vniuerſam rerum omnium publicarum diſciplinam pertinerent, quæque ſingularum propria eſſent, abundanter nobis ſuperioribus libris diſſeruiſſe videmur; conſequēs ſt, vt quæ quibus populis leges congruant, quis cuique iuitati ſtatus conueniat; quibuſq; rationibus gentium nores ac naturæ percipiantur, explicemus; ne aut fornam ciuitatis à populi moribus alienam inſtituamus; ut naturæ leges hominum arbitrio ac voluntati repuꝑnante natura ſeruire cogamus: quod pleriq; facere conati, florentiſsima imperia funditus euerterunt. Id autē o accuratius faciendum nobis eſt, quod omnium qui de Republica inſtituenda præcepta tradiderunt, qui hanc diſputationem attigerit, videmus fuiſſe neminem. Quemadmodum igitur in toto genere animantium non modo innumerabiles ſunt figuræ; verumetiam earum quæ figuram eandem habent, maxima varietas eſt:

ſic

ſic hominum inter ſe admirabilis eſt ac pene incr-
lis diſsimilitudo, variaq; pro locorum diuerſitate
ra, cum in eodem climate Orientis & Occaſus m
declinatio magnam efficiat hominum inter ipſos
ſitatem, eorum item quib. idem eſt circulus Merid
qui ad Aquilonem ſedes habent, ab iis qui ad Au
poſiti ſunt, corporum & animorum habitu pluri
diſtant. Quinetiam inter eos, qui non ſolum ſub e
circulo Meridiano, verum etiam ſub eodem trac
Æquatore æque remoto, ſub eodem cœli gradu, ſu
dem fere puncto, differunt accolæ montis ab iis q
conuallibus domicilia quæſierunt. Et inter locorun
turas quantum interſit, videmus alios eſſe ſalubres,
peſtilentes: multaq; ſunt alia quæ inter locum & lo
plurimum differant. Quo fit vt eiuſdem vrbis homi
non tantum pro diſsimili temperatione, verum et
pro diuerſitate locorum diſsideant inter ſe plurim
& mirum videri non debeat, ſi ſeditionibus ſæpius ia
tur vrbes, inæquali ſitu poſitæ, quam quæ æquabi
planitiem habent: vt Roma ipſa, cuius mœnibus ſep
montes clauduntur, idcirco ſeditionibus præter cęt
ſæpiſsime agitata eſt: quod locus inæqualis ad id m
opportunus eſſe videretur: Quam quidem ad rem c
Plutarchus minus aduerteret, pene ad ſtuporem m
tur tres Athenis de ſtatu conuertendo factiones exſti
ſe. Nam qui Aſtu editiorem vrbis locum accoluere,
pulari ſtatu gaudebant: qui regionem vrbis humilio
oligarchiam cupiebant: qui Piræum, potiorem du
bant plebis & optimatum temperationem. Cauſas i
naturæ congruentes mox aperiemus. Quod ſi The
phraſto [a] mirum videtur Græcorum nationem morib
& inſtitutis vſq; adeo ſui eſſe diſsimilē, quis non miret
ciues eiuſdem ciuitatis, eiuſdem vrbis tantopere inter
differre? Neq; vero tribuendum illud eſt gentium co
fuſioni, cum ſcriberet Plutarchus de Solonis ætate, qu
generis Athenienſium puritas ac ſimplicitas tanta fuit
vt ſolo Attico procreati eſſe putarentur: qua de re glo
riatu

[a] ... χαρ... 56.

Aristides in Panathenæis, vbi Athenienses mor- omnium nobilissimos appellat, quod γηγενεῖς & ϑονας esse opinaretur.

l ne longius aberrare videamur, quis nescit Helue- b extremis Gothorũ finib. oriũdos, moribus, legi- nstitutis, religione, statu, differre ac distare pluri- ? nam qui montes inter eos accolunt, vt Rhætorũ ; natio, cæteris habentur ferociores ac bellicosio- atu vero magis populari, & licentia maiore fruun- cæteri tractabiliores sunt, ac vitæ cultu aliquanto didiores; aristocratiam quoque magis probare ac tiam indomitam agrestium hominum feritati con- item, arctioribus quibusdam legibus ac religionũ lis constringere solent.

æc porro naturæ consentanea ratio spectãda in pri- st ei, q Rēpublicam fundare, ac ciuitatē optime in ere volet. Cum n. Florentinorum temporis decursu quilinorum, qui in eam ciuitatem coaluerãt, aucta itudo fuisset, antiquioribusq; gentib. ac familiis, q̃ s ciuilib. exstincta fuerant, ciuitas exhausta videre- status popularis esse desierat; quia ciuiũ pars multo ima ab honorib. & suffragiis arcebatur, nec magi- uũ poterat imperio contineri. Itaq; senatũ cogi pla- vt deliberaretur, popularemne an optimatũ statum ere præstabilius esset. Hic senator Vespucius aristo- iã laudare, ac plebis impotentis licentiã exsecrari: & multa in eam sententiam dixisset, Venetorũ statum entissimũ, qui ex optimatib. constabat, velut exem- suis ciuib. proposuit ad intuendum & ad imitandũ. Petrus Soderinus populare imperium, si non æque labile videretur vt optimatum, Florentinis tamen nmodius esse contendebat, & eorum ingeniis ac na- e similius: legislatori vero necessarium esse statum ci- atis ad populi cuiusq; mores ac naturam accommo- e. Venetos quidem aristocratiam suis moribus con- nientem amplexari: at Florentinorum mentes ad li- rtatem popularem esse natas; nihil autem quod repu-

Statum ciuitatis ad natur. m accõmodare oportet.

gnante natura fieret, diuturnum aut stabile fu
Peruicit Soderinus,& Senatusconsultũ in suam
tiam factum est. Quam vere vterque,postea disse

Quod item Belgæ ab Hispanorum imperio
runt, hanc potissimum defectionis causam fuisse
quod Hispanorum mores suis dissimilimos ferre
sent. Abest autem cœlum Hispanorum ab extrem
garum tractu duodecim fere partibus in latitudi
qua morũ dissimilitudines præcipue oriuntur. V
etiam Ephesios, Milesios, Syracusanos, moribu
admodum Florentinis dissimiles fuisse legimus,
ptimatum modo imperia abhorruisse,sed ne ciue
dem cæteris meliorem ferre potuisse: quod si quis
tib.& animi præstantia cæteros superaret,hunc re
consueuerant. Athenienses tamẽ & Ephesii, hum
res; Syracusani, Florentini, Carthaginenses,feroc
cuius rei causa fuisse videtur,quod hi ad Occasum,
Orientem positi sunt. Est autem Orientis natura r
or q̃ Occasus: populi quoq; vrbani, iactabundi,lo
a Liuius l. 45. ces. Sic enim legatus[a] ille Rhodius in Senatu Rom
rum, *Gentes*,inquit,*aliæ iracundæ,aliæ audaces,quædam
dæ:in vinum,in Venerem proniores aliæ sunt: Atheniensiu
pulum fama est celerem & supra vires audacem ad conan
Lacedæmoniorum, tunctatorem: non negauerim totam A
gionem inaniora parere ingenia, & nostrorum tumidiore
monem esse*. Quib. verbis legatus suorũ ciuium error
cendum ideo suadebat, quod ita nati essent. Plutar
etiam Atheniensem populum ad iram & misericor
procliuiorẽ fuisse scribit;& qui adulationibus gaud
& vrbana dicteria non ingrato animo ferret. Cartl
nenses vero ad crudelitatem & vltionem prompti
quiq; subditis impotenter dominarentur,dominai
humiliter seruirent: casus item nec ꝓsperos,nec ac
sos æquis animis acciperent. At populus Romanus
offensionib. acceptis demissior videbatur, nec part
ctoria elatior, sed moderatos ac domitos animi m
præ se ferebat;adulatorũ vero ac leuium Oratorum

:iones auersabatur; grauitate ac seueritate vsq; a Plutarch. in Catone Censorio.
ectatus, vt Catoni Censuram [a] petenti, ac seuero
ciuib. opus esse iactanti, populus eum honoré,
m maximus erat, tribuere mallet, quã nobilissi-
ousque blanditiarũ illecebris populũ demulcé-
em quoque populus ad Manlium Torquatum,
mnium imperiosissimum, nec petenté ac ne co-
quidem, detulit Consulatum. Is igitur in cócio-
i honoré repudiauit, cum diceret, nec populum
Torquati, nec Torquatum populi vitia ferre
sapienter facturum si alium Consulé faceret; ni-
us tamen populus Consulé esse iussit. Sed ex il-
ibus, quas Athenienses ac Romani Oratores
iti reliquerunt, perspicue sane intelligitur, Ro-
nagistratus populi maiestaté veneratione multo
coluisse quam Athenienses, qui populi patien-
putebantur, vt cum nescio quis magistratus po-
onuocari iussisset, populus edicto paruit, diutis-
pectauit: ad extremum Orator roseis sertis & co-
limitus in concionem processit, ac palam dixit,
s eo die cõuiuio excipere velle: quo dicto abiit,
ilus arrisit. Item Alcibiadi concioné ad populũ
coturnix è sinu euolauit: populus conturnicem
i & captam ad eum deferre. Hoc si Carthagine
', lapidaretur. Romani tantam oratorum leuita- b Plutarchus.
ne certe non tulissent; cum enim Romano ciui
lo altius quam Romanæ grauitatis decus postu-
tã Censore hiauerat, iura ciuitatis ademta sint [c]. c Valerius.
:ipem ergo ac legislatorem populi mores ac
n regionis in qua ciuitas est, nosse prius opor-
m legum aut ciuitatis conuersionem molia-
n de omnibus Rerumpublicarum arcanis nul-
ius sit, quam ad varios gentium mores ac natu-
atis cuiusque leges ac formam congruentem ac-
are. Nam quod Baldus rationem negat locis
nibus terminari, hoc ita verum est, nisi loco-
regionum ratio quædam singularis aliter atque

aliter statuere iubeat. Vt n. sapiens architectus æ
diuturnum ac stabile futurum ad subiectam cu
gionis materiam aptare debet: ita quoq; optimi
pem ciuitatis ad populi regionisq; naturam leg
modare oportet: quando non idem omnib. lice
ri Ægyptiorum regi, quem Isocrates ob id etia
menter laudat, quod regionem ac gẽtem omni
xime ad regnum stabiliendum aptissimam cõq
Principio igitur naturas eorum qui ad Aqui
Austrum positi sunt inquiramus; deinde eor
ad Ortum & Occasum; post etiam singular
rum qui montes, qui valles, qui palustria, qui
loca, qui maritimas regiones accolunt, tempera
Quibus explicatis quantum disciplina valeat ad
tanda hominum ingenia differetur, nec tamen
sentiemur Polybio & Galeno qui cœli ac soli n
necessaria quadam vi mores hominum immuta
tendunt. Vt enim ex naturalib. causis vi in nasci
exstirpari tamen & omnino tolli, vt is ipse qui ad
pensus fuerit à tantis vitiis auocetur, non est id p
in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, dil
quæ tolluntur omnia si necessitati locum demu
vt planius percipiantur, trifariam regiones ab Æ
re ad Polũ vtrumq; diuidemus; ita vt cuiq; regio
tes cœli triginta dentur: tot enim ab Æquatore a
que Polum numerantur. Prima regio quæ ab Æq
propius abest, ardoris intemperie calidissima
citur, vt quæ ad Aquilonem spectat, frigiditate ri
ma; inter vtramq; calore ac frigore modice tem
interiacet. Rursus regiones singulas bifariam subd
mus: nam regio quæ partes cœli quindecim pric
Æquatore capit, temperatior est, contra quam pl
magno errore putant, quam quæ Tropicis vtrisqu
est. Item regio quæ trigesima circuli Meridiani
ad XLV. porrigitur, multo mitior est quam quæ à x
LX. propter vtriusque Poli propinquitatem. Hi
LXXV. regiones quidem multo frigore rigent, col
ta

: populorum multitudine abundant. postremo
indecim partium cœli à LXXV. ad XC. etsi o-
eserta non videatur, illic tamen tanta est frigo-
ium intemperies, vt non satis commode viui, at
uidem possit: sed quicquid hominum restat, fe- [a] *Olaus & Saxo Grammaticus.*
:is ac latebris bestiarum more versatur, [a] aut va-
syluis. His finib. regionum descriptis, de genti-
ib. ac natura certius ac melius iudicari potest.
. satis est intelligi, ad Aquilonem positos, robo-
m, magnitudine, forma, colore præstare Austra-
his tamen ingenii præstantia superari. Nam qui
; Polo quindecim gradibus absunt, exigui sunt,
macilenti, & à frigorib. perinde adusti, vt Austra- [b] *In li. De locis.*
re, vt quidem Hippocrates ipse confitetur [b]: qui
truuio & Aristotele conciliari potest, ea, qua di-
egionum descriptione, quod item Hippocrates,
ptima quæque Hippocratis præcepta decerpsit
eles, nusquam auctore laudato, eos qui sunt ad
nem, tradunt esse tenui ac flauo capillo, id est,
χας καὶ λεπτότειχας: sic enim Lucanus,

Fundit ab extremo flauos Aquilone Sueuos:

s *capillo rubentes* vocat, id est, φοινικότειχας: quę ta-
urimum inter se differunt. Dani certe ac Sueci,
vltra mare Suedicum regiones Gothicas occu-
re capillo rubent: cæteri flauescunt. Itaque Angli
i crine rubent, à Noruegis & Suecis originem tra-
b iisque; perinde vt Galli, cauendum putant: eoq;
si cætera priuatis adsunt argumenta; vt illa Martia-

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus;
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

qui citra mare Suedicum ad gradū quadragesimū Scythæ oculis cæsiis & flauo capillo.
rum positi sunt, fere capillo flauescunt, nisi aliunde
erint: migrationes enim populorū magnam cor-
n & animorum conuersionem ac deformitatē pe-
int. Scythas flauities capillorū, & cęsius oculorum
arguebat. Nec ita pridē Sigismundus Liber, in hi-

ſtoria Moſchouitarum, ſcripſit; Lituanos omnes cæruleos oculos & flauos habere crines: quod di ti mihi ac miranti Pruinſquinus Lituanus Poloı in Galliam legatus, & Holſter Suecus, confirma Quamobrem Amiotus interpres Plutarchi ve de Cimbris agit, ὀμμάτων χαροπότητα *caſtaneos & ru los* interpretatur, cũ *caruleos* reddere debuiſſet. Si Iuuenalis;

Carula quis ſtupuit Germani lumina, flauam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cirro?

quia capillos ac barbam in nodos ac cirros veteru corum more torquebant: vt Horatius,

Nec fera carulea domuit Germania pube.

Truces (inquit Tacitus) *& carulei oculi, rutila com*

Qui propius à Polo abſunt, hi non cæruleos sed glaucos ſeu cæſios habẽt, vt γλαῦκες, qui magi ſcũt: cærulæi vero meliores, quia nigricant aliqua Omnium deterrimi ſunt albi, & quaſi Nyctalope noctu melius & acutius quam interdiu vident, ad l hebeſcunt. Cæſius autem color oculorum eſt ab i vi caloris, vt qui atros habent oculos, à calore vehe ti deferuntur. Eadẽ vis caloris facit vt Scytharum c ra ſint maiora ac robuſtiora, quia frigus exterius c ad intimos corporũ aditus cogit ac tuetur: niſi tan eſt frigoris, vt penitus calorem reſtinguat, vt qui à gradu latitudinis verſus vtrumq; Polum ſolitudine bẽt: qui à frigorib. ſic vrgentur, vt pleriq; interean etiam totus maris Suedici tractus glacie ſæpe cõc Æſtate vero tanta eſt interdũ caloris vehementia, modo fruges, verumetiam arbores, ſyluæ, domus e dore ſolis flammam concipiant [b], quod non ſolũ in ſchouia, ſed etiam in Polonia cõtingere tradit Th. merus, & in ipſa Anglia, vt quidem ex literis Naualli gati ad regẽ Henricum II. didicimus: quibus affirm ſolis ardoribus flammã conceptam fruges ac ſyluas regione Angliæ quæ *Gallia* vocatur, conſumſiſſe. Q à veteribus anxie quæſitũ video, cur inflammatione

quilo

a *Sigiſmundus Liber.*

b *Sigiſmundus Liber.*

nem versus maiores sint, id ita esse quasi rem com-minimeq; dubiã tradiderunt[a]. Ego vero sic statuo, is palustribus, vel ad Austrum inclinantib. & con- anfractib. ardentius aërẽ inflammari versus Aqui- quã ad Austrum: Naimum Aquitaniæ oppidum[b]; tecorneum[c] in agro Laodunensi, cœlo sereno de- isse propter eam quã dixi causam; nisi quis vltione a id factũ putet. Sed naturam secuti balnearii ther- uppositis ignib. aqua respergunt: vt vapor elatus ac or factus, calorem ardentius tueri possit. Nã cor- quo solidiora, eo sunt ardentiora conceptis ignib9, fficacius calefaciunt in metallo quam in ligno, & in quam in culmo: ita quoque Solis calor vehemẽtior lapidib. quã in terra, & in aqua quã in aëre, ac rur- aëre à vaporib. denso, quã subtili raritate extenua- Quo fit, vt sub Tropicis tellus quidẽ, aquæ, lapides t vehementius quã versus Aquilones propter rectã orum traiectionẽ ac reflexionẽ: sed quoniam regio- uæ ab aquis appellantur Aquiloniæ, fontib. ac flu- b. scatent, quib. fere vacant Australes tractus, neces- in iis aërem ab aquarum vaporibus fieri crassiorẽ, lorem diutius tueri: vis autem imbrium ad Aquilo- maxima, cum Australis plaga fluminibus & imbri- vacua sit: ac nisi altissima iuga Atlantis fontibus sca- nt, ac propter niuium copiam citeriores Africæ o- ad Septemtriones conuersas vbertate fertiles ac po- ossissimas reddidisset, Africæ magna pars hominibus ua relinqueretur. ¶ Quod igitur hybernis temporibus ra videmus ac puteos calere, item animantia fumos ntes exspirare, æstate vero terræ cauerna supra mo- n rigere: idem iudiciũ est de populis: vt qui sunt ad A- lones, intus caleant, Australes frigeãt: at qui plus ha- t caloris, cibos facilius coquere possint: vnde corpo- m ac virium incrementa maiora quam in Australibus, ab intimi caloris inopia debiliores sunt, & leuiorib. entur alimentis. Quo fit vt exercitus qui ab Africa in opam, & ab Austro versus Aquilonẽ proficiscuntur,

[a] Aristot. in Problem.

[b] Anno 1540.

[c] Anno 1574. Maio.

robustiores fiant. Annibalis enim copiæ clarissi Romanis victorias in Italia pepererunt. Item Ar Mauri, ex Africa prodeuntes, maximas clades A & Hispanis intulerunt. Nec ita pridem Vasconun in Sueciam profecta, ac duæ Hispanorum legic Saxoniam Carolo V. Imperatore, bellicosissimoru minum vim fregerunt.

Cur exercitus languent qui versus Austrũ proficiscuntur.

At quoties ab Aquilone Austrũ versus expedi suscipiunt, lãguore ac inertia fatiscunt milites; vt e entia pceptum est & cognitum. Cum n. Cimbrorũ merabiles copiæ in Italiã pergerent, robur paula mittere, ac sudorib. diffluere cœperunt; vt qdẽ Plu scribit & cum magnitudine corporum ac legionũ r tudine Romanos terruissent, nihilominus tamen i ti clade suorũ ac duplici Romanorũ victoria fusi si pstrati. sæpe Gallorũ exercitus in Italia fracti: cõt ro Hispani ab Austro in Italiã profecti, victorias ill adepti sunt. Id primum compertum est, inquit Poly in eo prælio, quo Galli circa Florentiam victi sunt à manis. Quanquam nulla accepta offensione vix in mitatem ac salutem sine maxima solicitudine tueri sunt, qui à Germania & Gallia Romam aut Neap quæ pars Italiæ maxime Australis est, proficiscuntur enim quatuor Germanorum legiones superatis Alp Romam Carolo Burbonio duce cepissent, vix anno tente dimidia[a] legio superstes in Germaniam rediit etsi nullam nisi à crapula, quæ ad Austrum lethali offensionem accepissent. Atque id etiamnum in gre & armentis diuturna experientia compertum fuisse dit Plinius, vt quæ ad Austrum aguntur, lactis copia mittant, ac paulatim macie tabescant; contra quam a dit iis qui ad Aquilonem iter faciunt. Quinetiam fla bus Austris cruditates ac vertigines robustissimos q que inuadũt: quo fit vt & cibi min⁹ appetantur, & sal res sint vomitiones[b]: quam aëris diuersitatem percip primis omne genus auium; quæ flante Aquilone veg ores fiunt; ab Australi vero flatu tabescunt.

a Guicciardin.

b Aristo. in Problemat.

oc tamen insularum proprium est,& eorũ qui ma-
os tractus accolunt,vt aeris frigida temperies ab æ-
aris tepescat:idq; mihi dubitanti perceptum est cũ
ngliam traiecissem, vbi cœlum mitius est quam in
a. Nam Oceanum ventis iactatum ita feruet atque
escit, vt aqua ignibus supposita videatur. Itaq; nul-
ominib. aut gregib. à frigore & pruina offensiones.
m quidem ad rem, si Leo Afer & Aluaresius suam
ligentiam adhibuissent,non tantopere Afros & Æ-
pes ab incredibili ciborũ abstinentia laudarent:qui
erioribus epulis indulgere velint, non possint.
andem fere ab Antarctico Polo naturam hominib.
nerari, ratio ipsa corporumq; cœlestium vis cogit
fiteri. Nam ex historia quæ ab Hispanis prodita est,
stat,non procul à freto Magalliano Antarcticę regio-
genus hominum, quos Patagonas vocant,tantæ ꝓ-
tatis exstitisse,vt vix vnum octo Hispani vinculis cõ-
ngere possent: homines alioqui simplices ac stupidi
icio Hispanorum,qui ingenii præstantia cæteros Eu-
pæ populos superare dicuntur. Quibus rebus intelli-
ur, corporum vim ac robur esse versus vtrumq; Polũ;
imorum vero,ad Australem plagam.

Qui inter vtrasq; regiones interiacent, & ea loca quæ
opter caloris ac frigoris temperationem ad vitã beati-
salubriusq; degendam idonea sortiuntur, mediocres
iã habent corporis & animi dotes. In quo quidem ad-
irabilis elucet Dei optimi maximi sapientia, qui maxi-
am non modo ingenii,sed etiam animi vim ab ingen-
corporis robore semper disiunxit: quum prospiceret
iustitia potentibus copiis armata nihil crudelius esse.
rgo mediæ regionis populi plus habent animorum ac
genii,minus tamen roboris,quam qui ad Septemtrio-
es: sed corporibus validiores sunt quam Australes, à q-
us ingenio quidem, non tamen animorum vi ac forti-
udine superantur. Habent etiam artes imperandi maio-
es,& in rebus agendis iustiores sunt vtrisque.

Ac mihi propius in historias & scripta veterum intu-

enti,exercitus & copiæ ab Aquilone; recōditæ sci
philosophiæ inq̃, mathematicæ artes,religiones,&
veri inuestigatione versātur disciplinæ,ab Austro
ctæ videtur. Artes v.imperandi ac ciuitatis moder
tū ēt legitimę scientiæ,oratoriæ ac theatrales discip
à populis mediæ regionis origines & incremēta sus
runt: omnia deniq; magna imperia, Assyriorum ir
Medorum, Persarum, Græcorum,Romanorum,C
rum, in mediis regionum temperatiorum spatiis se
ac domicilium habuere. Sed ea imperia multo mag
Austrum quam ad Septemtriones propagata sunt. N
quibus temporibus Scythæ Nomadum in morem
illuc vagabantur, *nulla fere oppida, nullas arces, nullis
pugnaculis munitas vrbes habebant Germanici*, vt Tac
scribit. Ac tametsi Traianus admirabili pōte supra
nubium exstructo (cuius adhuc vestigia restant) De
balum regem Dacorum fregisset: nihilominus tamē
drianus successor pontem dirui mandauit,ne gentes
quiloniæ aditu patefacto in intimos imperii Romani
cessus penetrarent. quarum gentium vim ac robur cu
Augustus expertus esset,legiones septemdecim ad Rh
num & Danubium in excubiis disposuerat,vt imperiu
commodius tueretur: quibus legionibus à Constan
no Magno sublatis, repente Alemani, Gothi, Ostrog
thi, Vandali, Franci, Heruli,Burgundiones, Hunni,G
pidæ, Longobardi, ac postremo Tartari, Turcæ, No
mani, Scythicarum nationum examina, in prouinci
Romanorum irruperunt, Ac tametsi Angli claras a
Francis, quos habent ad Austrum, victorias retulerunt
nunquam tamen Scotos de insulæ particula depellere
aut sub imperium subiungere potuerunt. Turcarū quo
que natio ab Hyrcaniæ finib. profecta,longe lateq; ver-
sus Austrū arma protulit, & optimas quasq; Asiæ,Euro-
pæ, Africæ regiones,ac pene totius Mediterranei maris
insulas imperio adiecit; Tartaris tamen concessit; nec
imperium ad Aquilonem vlterius propagauit. Itaque
cum Australes populi vim Aquilonis intelligerēt, Deus

prophe-

phetarum [a] oraculis ab Aquilone sæpius minas intauit: inde bella, clades exitia Rerumpublicarum fua prædixit.

a Esaia ca. 14. & 41. & 49. Hierem. ca. 34. & 6. 10. 13. 15. 16. 23. 25. 46. 47. 50. 51. Ezech. 41. Daniel 1. Zach. 8. & in lib. Sap.

Ac tametsi non eadē est q̄ fuit olim hominum multilo, nec vita tam diuturna, nec tantū robur, nec ꝓcera gantum statura; qua de re Plinius scriptores omnes sęconqueri scribit: vix n. vsquam terrarū exstat vrbs Caæ similis, q̄ in ambitum milliaria tredecim cōtinebat; ılto minus Babyloni cōparanda, quę tametsi in planifiguram quadratam haberet, vix tamen toto triduo [b] dites vrbis mœnia emetiri poterant: nihilominus taen regionis Aquilonis, & populorum multitudine, & nplitudine corporū, & robore ipso Australes facile surant. Quamobrem lex militaris Romanorum, q̄ vacaonem dedit à militia anno quinto & quinquagesimo [c], on cōueniebat in Lacedæmonios, qui tametsi nec belndi peritia, nec fortitudine Romanis cederent, anno amen quadragesimo vacationem [d] habuerunt; quia roore inferiores essent Romanis, propter eam quam dixi quilonis & Austri naturam. Erat n. Lacedæmon Autralior vrbe Roma. Quod si Scythæ ad Austrum ꝓficiantur, animi languore ac sudorib. diffluūt. Quamobrē iratæ mediterranei maris captiuos Belgas & Anglos ad aborē in illis regionib. inutiles vilissimo pretio addicūt.

b Ione: ca. 1. Herodot. , Ar. r stot. in Politic.

c Polyb. lib. 6.

d Plutarch. in Agesilao.

Vis autem caloris intima in Aquiloniis regionibus, & aëris siccissima natura, populis maiorem sitim ingenerat quam Australibus, quibus interiora frigida, & Austri flatus natura humidus: sic enim Græci: νότον παρὰ τῆς νοτίδος, id est, *ab humore*, dici tradunt: quia flantibus Austris, imbres; Aquilone vero spirante, puritas cœli nitidissima sequitur: quo fit, vt Germani ac Scythæ vberioribus poculis vti cogātur: vnde prouerbium ἐπισκυθίζειν; quo apud Athenæum potator dipnosophistes puero aquam infundenti, verbo modice deflexo vsus est, cum diceret, ἐπισκύθισον, pro ἐπιχύτισον: quod non nisi Græce percipi potest. Hinc etiam illud Taciti de Germanis *Diem noctemque continuare potando, nulli probrum: crebræ,*

vt in-

vt inter violentos, rixa. Id autem regionis, non homin vitium esse, argumento est, quod qui ab Austro ad Septemtriones iter habent; eo bibaciores, ac voraciore sunt: contra quam iis accidit qui ad Austrum proficisci tur. Scytharum tamen cutis mollior quam Australiu propter humorum copiam & caloris intimi, vnde su res egeruntur, quo fit vt maior insit in Aquiloniis co pilorum, quam in Australibus, quibus densior, siccior durior cutis aut glabra est, aut non nisi crispos ac rete ridos capillos gignit. gaudent igitur Australes calore siccitate: imbres ac frigora ferre sine salutis periculo ne possunt. Et cum Romani ad bella exercitatissimi tot hyemes in otio transigerent, vt Pœni quoq; & Græci: n hilominus Scythæ tum maxime bella gerunt [a] cum o mnia gelu obriguere: quinetiam ipsa flumina ac mar glacie concreta traiicere ac peruadere solent. At quam plurimos Hispanos, cum iuga Peruana superarent, hi storici prodiderunt vi frigorum exstinctos fuisse [b]. ratio est in promptu. cum enim in calidis regionibus educat sint, algent interiora: quod si frigore inopinato corri piantur, vt Australib. accidit, quum altissima iuga supe rant, à calore intus & extra deseri necesse est: contra quà Scythis accidit, quibus insitus à natura calor ad centrum cogitur ac ipso frigore augetur. Illud etiam incredibile videatur, verũ tamen sit, Australes ab intimi caloris inopia lubricas aluos habere, dysenteria sæpius vexari.

a Agathias & Cranzius.

b In histor. Indorum.

Cum item Septemtrionum loca paludib. ac fluminibus vndiq; scateant, ob id Scythæ aquis facile cõsuescũt, & in ipsis lacubus sæpe delitescunt, vt hostes fallere possint: vt scribit Herodianus de Germanis, qui copias Romanorum equestres telis infestabant, ac tuti paludibus pugnabant. Quod Galenus cum non satis perspexisset, miratur morem Germanorum, qui infantes, vt primũ in lucem editi sunt, flumine viuo abluere solent; quãquam Ausonibus quoque id esset in more positum; vt Maro,

- - - natos ad flumina primum
Deferimus, sæuoq; gelu duramus & vndis.

De

Germanis vero Iulianus Imperator, is qui Transfu-vsurpatur, scribit [a], spurios à legitimis in Germania di-osci, quod cum primum nati sunt, fluminibus super-nuntur: ac spurios quidem mergi; legitimos vero a-is innatare ferunt. Quanquam his temporibus sorti-gii suspectas iudices Germanorum aquis superponu it [illegible]nibus ac pedibus vinctis: quæ enim merguntur, à [illegible]e puras esse pronunciant: quæ vero supernatant, for-[illegible]m impietate teneri iudicant.

a In epistola, ad Ant... & in Misopogana. Spuriorum ac legitimorum discrimen.

Qui medias regiones occupant, propterea quod té-[illegible]riem æquabiliter fusam habent, omnes nimios & fri-[illegible]ris & caloris appulsus sentiunt: facilius tamen imbres [illegible] frigora perferunt quam Australes, difficilius quā qui [a]d Septemtriones: & cum vtrisq; societates facilius pro-[p]ter quandam morum similitudinem coeuntur. Deus e-[n]im vt omnia incredibili bonitate ac sapientia copula-[u]it; sic etiam Australes populos, qui propter naturæ di-screpantiam ac dissimilitudinem Scythis consociari dif-ficilime potuissent, eorum propinquitate qui media lo-[c]a tenent, quasi quodam communi vinculo coniugauit. Quarum rerum cognitio non tantum suauis est ac iucū-da, verumetiam maximi ponderis ac momenti, cum de fœderibus & societatibus principum ac populorum in-ter ipsos disceptatur: aut cùm exercitus ex variis natio-nibus conscribuntur: vt in legionibus collocandis siue in castris, siue in prælio conferendo, extremarum regio-num homines seiungantur, & qui cùm vtrisq; cōspirant, in mediis spatiis cōstituantur. Sunt autem ii qui laudatā corporum temperationem & moderatos habent ani-morum motus, quales sunt Asiatici: qua quidem tempe-ratione remotissimi sunt, inquit Galenus, Arabes ac Ger-mani. Sed Asiæ pars illa quā innuit Galenus, vnde origi-nem acceperat, non modo inter Polum & Æquatorem, sed etiam inter Orientem & Occasium media interiace-re videtur. Hic hominum natura mitis est ac mansueta: inde morum vrbanitas tanta, vt rectissime sit à Mar-co Tullio dictum, *Non modo in Asia esse, verumetiam ad*

Humanitas ab As...

ad omnes populos inde peruenisse humanitatem. ¶ Sed eoru sententiam probare non possim, qui gentium barbarie ac feritatem ab extremo frigore vel calore proficisci p tant: cum experiētia diuturna compertum sit, Austral ingenio præstare cæteris; barbaries autem ab inopia m tis consilii deriuatur. Herodotus Ægyptios iampride nationes cæteras ingenio ac vrbanitate superare scripsi Idē Cæsaris iudicium habemus [a]; *Ipsi homines Ægyptii, in geniosissimi ac subtilissimi, tum artificiose*, inquit, *nostrorū ma chinas imitabantur, vt ab illis expressisse videremur.* Et cum M Antonius vrbanitatem, lepores, delicias Ægyptiorū de gustasset, Romanorum quasi agrestium hominum mo res contemsit [b]. At Ægyptus magna sui parte sub Tropi c osita est; vbi homines ardentius à calore quam sub Æ quatore vrgeri tradunt, quotquot vtramq; regione per agrarunt: cuius ratio est in promtu, scilicet Solis statio diuturnior, ac Tropici minor q̃ Æquatoris amplitudo. Eundem fere tractum occupant Pœni, qui Romanorū potentia calliditate sæpius ac perfidia quam robore su perarunt: hos Columella *gentem acutissimam* appellauit: Ægyptiis tamē Australioribus ingenii subtilitate cedūt.

a Lib. 1. belli ciuil.

b Plutarch. in Antonio.

Sed ne longius discedamus, domesticis vtemur exemplis. Philippus Cominius scribit, Anglos maiorū nostrorum memoria queri consuesse, quod bellicis laudibus Gallos sæpius vincerent, consilio tamen ac sapientia lōge inferiores essent, vel, vt Ennius loquitur, *bellipotentes sunt magis quam sapientipotentes*: quod sæpius intellectum est in pacis actionibus ac fœderibus sanciendis. Ita Galli queruntur, se ab Hispanis consilio ac rerum gerēdarum prudentia superari, & in fœderibus sæpissime circumuentos. Infinitum sit peccata nostrorum hominum singula commemorare. Nam vt superiora prętermittamus, extremo fœdere Cameracensi quod cum Hispanis ictū est, omnia quę annorum triginta victoriæ nobis pepererant, momento ablata sunt: cum tamen nec viribus inferiores Hispanis, & pugna superiores sæpe fuissemus. Neque vero Hispani se de manibus Gallorū Insubriam, Allobro-

gum]Corsicam, vllis vnquam virib. erepturos spe-
ant: sed tot ac tantas artes adhibuerunt, vt nõ mo-
llobrogum Duci regiones ad portas vsq; Mediola-
ad mare Celticum longe late patentes, sed etiã Ge-
sib. Corsica restituerentur: nec solum beneficii gra-
Hispanis acceptam ferrent, sed etiam Gallos ab Ita-
questro Duce Allobrogum longe summouerent, vt
Gallis præter agrum Salussianum in Italia restaret;
em etiam Hispani bello Sacro quo Gallia exarsit,
fraudibus inuadere sunt conati. Ego eos qui ad pa-
tiones & fœdera cum Hispanorum legatis sancien-
issi fuerant, summa fide ac solicitudine rem gessisse
or, etiamsi horum nonnulli captiuitatis suæ pretiũ
ico detrimento pacti dicerentur: sed à sapientibus
i, decretum in Hispania fuisse, pacis actiones, quo-
us fieri posset, protrahendas: quod amens esset is
us Gallorum, vt tædio ac molestia diuturnæ spei
i, omnia concedere quam exitus suarum rerum fe-
exspectare malint. Illud etiam animaduersum, no-
legatos in eum locum, vbi de pace agebatur, prio-
õuenire solitos, dum interim Hispani moras necte-
; ac nostros homines semper eo modo fefellisse, vt
Hispanis non sine quadam ignominia pacem petere
rentur. Eadem agendi celeritate nostros legatos co-
Francisco Sfortia Duce Mediolanensi vsos esse scri-
Cominius, ac sæpius simul fuisse locutos: Ducem ve-
nostros increpuisse, vicissim loqui iussisse.

Quibus rebus intelligitur, Hispanos, quorũ vniuersa
tio nobis est Australis, animorũ motus habere mode-
ores, ac propter insitum atræ bilis humorẽ, ad quietẽ
contemplationem natos: qui autẽ mentis agitatione
contemplatione pascuntur, ingenium acuunt. Gallos
o & mediæ regionis populos flaua bilis ad celeritatẽ
itat, & ad omnes tum animi tum corporis motus, tũ
am ad res agendas efficit promtiores! Itaq; Galli cur-
e videntur Hispanis, etiam in ipso gressu; quam agen-
celeritatem mirantur & amant Hispani, ac magna
mercede

mercede opifices ac pueros è Gallia regionum o-
mnium populosissima accersere solent. Nam cum
bone ageremus, in Hispaniam proficisci mirab
ex Aruernis & ex Lemouicibus magnam tenui
pificum multitudinem; quoniam intelligunt Hisp
rum agros ob inertiam hominum incultos, & vrl
pificibus fere vacuas esse. Cum enim N. Strossa
Campanus, triremes nostras, quibus in litore Mass
a Anno 1552. si[a], Barcinonem vrbis diripiendæ cupiditate egiss
amque ex improuiso adoriri vellet, detecta fraude
cem millia Gallorum opificum in vrbe Valentina,
Maximiliani proregis Hispaniarum capta sunt; quo
tamen Hispani vades esse quam ab eis deseri m
tunt. Quo fit vt Hispania Callorrum multitudine al
dans, connubiis & societatibus vtriusque gentis in
cata, optimi generis homines, & quidem Gallis & H
nis præstantiores procreare videatur: quoniam in
Hspanis nimia tarditas, in Gallis nimia celeritas nota
Quamobrem quæ à Lycurgo & Platone tam mult
gymnastica deque ciuibus exercendis præcipiuntu
Australes quidã accommodari debent, vt validiora
ac vegetiora corpora quæ ingeniorum magnitudin
contẽplandi assiduitate tabescunt: qui autem abund
flaua bile, quietem oderunt, ac bile vrgente huc illuc
uiti feruntur; qui contemplationi sese dedere poss
prudentissimi fiunt.

Aquilonarium vero feritas & mentis stupor, liter
studio mitescit: nam labore assiduo homines ferocio
fiunt; vt Aristoteles scribit lib. VIII. Polit. Est autem
tura melior, quæ nimiũ inter & parum interest, quæ t
in ingeniorum, cum etiã in corporum aurea medio
tate consistit: vt Italorum. Nam Italia non modo in
Æquatorem & Septentriones verumetiam inter C
casum & Orientem fere media interiacet, ac modice
Aquilone ad Meridiem deflexa. Vt autem pituita ve
tur qui sub vtroque Polo positi sunt; & atra bile qui s
Æquatore: ita sanguineam εὐσαρκίαν adepti videntur
pe

:cimum quintum à Polo tractum, vsq; ad mediã
em, loca tenent, id est, vsq; ad quadragesimum à
:adum, qui est ab Æquatore quinquagesimus: de-
sanguini flaua bilis copiosius miscetur, & qui ꝓ-
Austro absunt, subvirides euadunt, propter flauę
ræ bilis copiam; quæ confusæ simul ac mistę, eam
nt quam dixi colorum varietatem, quousq; à So-
orib. & ab atra bile adusti penitus atri fiant. At Ga-
cum animi mores à corporis temperatione dedu-
pidos homines effici putat à copia pituitæ, lętos ac
os à sanguine, alacres & ad res agendas idoneos
bile; ab atra vero constantes & quietos. Illud ta-
missum ab eo est, quod à sanguine robur; vnde *ro-*
à *rubore* dici Festus scribit; à bile vero flaua fortitu-
n & animorum vim: non quia sanguinis & humo-
opia robur per sese efficiat: sed crassior ac fibrarum
or sanguis concrescit, & auget musculos, vnde ro-
ngeneratur. Ex his autem quatuor generibus, quo
; plus minusve particeps est atræ aut flauæ bilis, aut
inis, aut pituitæ, eo propius abest aut longius ab ea
n dixi temperationum varietate, quam Theodorus
Imperator Constantinopoleos duobus ac nona-
generibus breui libello distinxit: non modo pro
tate quatuor humorum, sed etiam ꝓ tribus animi [a]
bus, ratione inquam, ira & cupiditate.

a Μιχθεῖσι [illegible] λόγῳ, θυμῷ, ἐπιθυμίᾳ.

ed cum illa humorum cum animæ viribus tempera-
b eo allata, oraculis Delphicis obscurior sit ac diffi-
r; tum vero nullis rationibus aut argumentis, ac ne
nplis quidem illustratur; nec regionum aut locorũ
n habet partitionem: quam tamen Hippocrates [b] ad
minum naturam penitus intelligendam maxime ne-
ariam esse ducit; nec item à montanis plana loca; nec
q; à maritimis aut à palustrib⁹; nec à ventosis ac tur-
s, quietas ac trãquillas regiones; nec populos disci-
is eruditos ab agrestibus & barbaris diuisit, in illa q̃
iudicio finxit animorum ac humorum varietate. nos
n disçiplinam sequemur, quæ rationi ac naturæ con-

b in lib. De locis & aqua.

Ddd senta-

ſentanea ſit, & exemplorum multitudine confi
Cum enim de Germanorum moribus ſcriberet T
Gens, inquit, *non aſtuta, nec callida, aperit adhuc ſecret*
ris licentia ioci. ergo detecta & nuda omnium mens poſt
retractatur, & ſalua vtriuſque temporis ratio eſt, deliber
fingere neſciunt, conſtituunt, dum errare non poßunt. Id
dicium eſt apud Strabonem, Iuſtinum, Plinium, I
dotum, Vegetiũ de Scythis nationibus: quas prin
iam inde ab extrema memoria ad ſui corporis cu
ſemper adhibuerunt. Quinetiam Rhaguſiorum a
nuenſium populares ſtatus Prætorias cohortes ex
uetiis & Germanis conſcribere conſueuerunt: reg
Turcarum & Africæ citra Atlantem præſidia mi
ad Europa arceſſere ſolent eorum qui Chriſtianam
gionem eiurauerunt: quod primum à Manſora M
Africæ & Hiſpaniarum Imperatore factum ad pol
permanauit. Nec ita pridem rex Tunetanus equit
è Chriſtianorum transfugis, & Prætorias cohortes
litiis ab Europa aduectis[a] conſcripſit: quod ſimplic
ac robuſtiores habentur quam Afri: nec quicquam
ud optant aut ſperant, quam diurna ſtipẽdia, parum
modum ſoliciti de optimo principatu, aut de imper
cupiditate; ſed ad vltionem cęſi principis, & ad or
caſus parati, ſeu pro rege, ſeu pro tyranno propugna
ſit. Nam cum Chæreas Præfectus cohortium Præt
narum, quæ ex Germanis conſcriptæ fuerant, Caligu
Imperatorem occidiſſet, eodem momento cæſus
Germanis, qui vltionẽ ac vindictam, inquit Ioſeph
cohibere non potuerunt. Illud etiam à veteribus
maduerſum eſt, crudelitatem ac barbariem Scytha
generi ac nomini quaſi à natura inſitam eſſe. Nam T
cydides ipſe, Olori Thraciæ regis filius, Thraces ſi
populares *crudeliſsimum hominum genus* vocat, id eſt (vt
is verbis vtar (φονικώτατον γένος. Tacitus quoq; de G
manis[c], *Occidere ſolent*, inquit, *non diſciplina & ſeueri*
ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune.

Vetera omittamus, ac recentioribus vtamur exe

[Margin notes: Scythæ ſimplices. | a Leo Afer. | [b] lib. 19. cap 1. | c De moribus German.]

ullum eſt autem memorabilius quam Georgii [a] — *a Iouius Grantzius.*
um Dacis, qui cum multa crudeliter ac ſcelerate
ngaria geſſiſſet, tandem captus ac ſemiuſtus, viués
& ſpirans, ſociis triduo maceratis ad epulas appo-
t; deinde viſcera detracta, & ſemicocta ad veſcen-
ociis ac militib. data. Omitto Draculæ Tranſilua-
incipis inaudita crudelitatum genera; & Othonis
eſii legati Cæſaris publicam vindictam de ſicario,
æfectum vrbis cuiuſdam bello ruſticorum occi-
Hunc enim lentis ignib. torreri iuſſit, tam crudeli
culo, vt omnem humanitatem penitus exuiſſe vi-
ır. Nec ita pridem Grombacho, quem Auguſtus
ię Dux, Gothanorum arce repugnata, cum Ioan-
lerico cœperat, viſcera viuenti detracta ſunt; dein-
corde palpitanti diuerberata ac ſanguine fœdata.
rum autem ſupplicia à Germanis, vt varri traiectio
taris inuecta. Nec minor Lituanorum crudelitas,
ıpplicio addictos ſibi ipſis gulam frangere cogunt,
ſtibus ac loris diu cæſos in crucem agunt. Quæ me
cogit ea q̃ de crudelitatibus regis Moſchouitarum
ita ſunt, vera eſſe confiteri. Nam quo longius ho-
s à ratione diſcedunt, vt qui minus ingenio valent,
opius abſunt à feritate beſtiarum, quæ vim iracun-
ohibere nequeunt.

uſtralium vero crudelitas non minor eſt; non qui-
e à mentis inopia, qua valent plurimum, ſed ab atræ
il copia, q̃ vt difficilime inflammatur, ita ſemel inflã-
ia difficilius reſtringui poteſt. Nam Polybius eo bel-
quod Carthaginenſes aduerſus Spendios geſſerunt,
eat vllũ crudelitatis genus prætermiſſum fuiſſe; quæ
a en leuia videri poſſint, ſi cum iis quæ à Leone Afro
rdita ſunt, conferantur. Quinetiam ſuperioribus an-
i Tunętanum regem Muleaſſem liberi ſumma impie-
a: nõ tantum regno expulerunt, verumetiã crudeliſſi-
n excæcauerunt [b]. At Ioſephus Mauritaniæ rex cũ ſuos — *b Iouius.*
eatos à rege Teneſmo occiſos eſſe intellexiſſet, ingen-
ım exercitu in Teneſmi regnũ expeditione ſuſcepta

decies centena hominum millia trucidasse, pecu
abegisse; arces diruisse; omnia oppida ferro ac i
solo æquauisse, arbores omnes ex cidisse memc
Item Homerus Essuinus concionator, cum in M
regnum inuadere conaretur, arce Vngiasena expi
non tantum præsidia & quicquid hominum er:
dit, verumetiam infantes vtero exsectos pectorib
trum superpositos dilaniari iussit [b]. Rex autem T
ti captum regem Gagaonis crudeliter interfici, a
ros eius castrari mandauit, perpetuaq; seruitute c
sit. Non minores apud Indiæ Occidentalis popu
quibus nullus est humanitatis aut religionis sensu
delitates exstitisse ferũtur; vbi & cæsorum hostiu
nibus vesci, & infantes sanguine mergi vsitatissim

Sed crudelitas in eo maxime cernitur, cum sup
iudicio constituto irrogantur: quoniam publica
nihil habet cum vltione ac iniuria priuata commu
quæ apud Persas [c] olim, & nunc apud Ægyptios la
bus infligitur, ac laniatus hominum horrendo sp
culo publice exhibentur: q̃ nec Græci, nec Roman
gemitu vel spectare vel audire potuissent. Nã vtri
mnatos, vel inedia vel cicutę poculo necabant. Qu
tiá Chii cicutam aqua, Atheniẽses vino (sic enim T
phrastus) temperabant, vt lenius ac citius morte
cirent. Differt igitur Scytharum crudelitas ab Aust
hominum sæuitia: quoniam Scythæ impetu ac bell
in morem ad vindictam feruntur; Australes vero vi
na calliditate ac suscepto consilio vltionem medit

Et quemadmodum atra bilis difficilime curatu
etiam animi perturbationes & ægritudines quæ à m
cholia abradente ingenerantur, nõ facile sedari p
Quo fit, vt qui à mẽte sic affecti sunt, si appetitus e
re non possint, furore corripiantur. Inde tanta furio
hominum in Africa & ea Hispaniæ regione quæ Af
propior est multitudo: & publica loca in omni
ciuitatibus furiosis constituta. Genus autem furoris h
minum naturam & ingenium arguit. Tametsi enim
qu

a Leo Afer.
b Leo Afer. lib. 2.
c Plutarch. in Artaxer. Herodot. lib. 7.

est vbique stultorum numerus, Australes tamen ac macilenti & spectra vident, & vaticinantur; ac ioque à dæmonibus aguntur, eaque quam nun- lidicerunt, lingua sæpius vtuntur: quem *furorem* incolæ vocant: quasi insanus ea videat: quæ sapi- n videt: & is qui humanos sensus amisit, diuinos ius sit. Quos vero ad Septemtrionem furor inua- assidue aut rident, aut saltant, qui morbus *D. Viti* atur à Germanis. Curatur autem fidibus & can- num incitato, deinde sedato; siue abalienatos sen- isica reuocat; siue morbos corporis cōcentus le- iente curat; siue mali genii, qui furiosos sæpissime nt, diuina harmonia fugantur. Sic enim Saulem tem malus genius pulsata lyra deseruisse dicitur. nobrem Elisæus coram Iudææ ac Samariæ regibus lum editurus, citharisten acciri iussit: simul enim suauitate concentus numen hausit. Et cum Saul à ele initiatus esset, non prius prophetarum chorus n citharis occurrit quam numine afflari ac vatici- cœpit. At mali genii ad hominum furorem sese ac- nodare consueuerunt. Nam qui flauæ bilis furore intur, in cædem ac vulnera prorumpunt: quod his inguine abundant non accidit, ac multo minus qui iita lethargiæ furore afficiuntur; quos rerum omni- bliuio ac stupor mentis inuadit. Quamobrem musica furorem curet.

t quo plus est in melancholicis ingenii ac sapientiæ, ifficilius correpti furore curantur: contra quam ac- t iis qui sanguine abundant; qui rarius à furore, sæpi- b insania vexantur. Insanos appello qui suis cupidi- bus imperare, ac immoderatos appetitus cohibere possunt. *Furor autem*, inquit Tullius, *in sapientem ca- potest, insania non potest*: & furiosis curator legibus da- non insanis: tametsi non minus hi quam illi curato- is indigent. Sed quotus quisq; domitas habet libidi- ? quotus quisq; cupiditates coercet? nemo certe præ- sapientē. Insania vero interdū in furorem abit: quod oris genus verberibus mitescit. Nam Londini furio-

ſorum hominum multitudo eodem coacta do
verberib.acerrime caſtigatur quarta decima Lu
maior vis eſt furoris tuméte cerebro.Cuius rei m
miſeratio cum cœpiſſet,a curatorib.intellexi ſal
eſſe furoris medicinam.

Quod autem diximus,Auſtrales ingenio præſt
teris,non modo id perſpicitur inter Germanos &
nos, qui maximo interuallo à ſe inuicem ſeiūgunt
rumetiam in vna & eadem regione. Ac ne longi
pla petantur, noſtri homines ſatis intelligunt,qu
Pictaui,Aruerni,Lemouices,Normani,Cenoma
gas ingenio ſuperent. Itaq; noſtris moribus iudi
illi anno XIX.vel ad ſummum XX.maiores,Belgæ n
ſi XXV.Ingrati animi labem effugere non poſſim,ſi
ac meorum popularium videar oblitus:de quib.i
exſtat in antiquo diplomate [a] Caroli V.Francorum
eius qui Sapiens vſurpatur; quo quidem beneficia
plurima Andium Academiæ indulta ſunt:hac poti
cauſa ſubiecta; QVODQVE INTER REGIONES ALIA
GNI NOSTRI CIVITAS ANDEGAVENSIS, VELVTI
SCIENTIARVM IRRIGVVS, VIROS ALTI CONSILII S
AB ANTIQVO PROPAGATIONE QVASI NATVR
PROVIDERE.

a *Anno 1373. Calendas August.*

Hoc etiam ab Auſtralib. Scythæ differunt,q̄ ta
Auſtrales naturam habeant ad cōtrahendos ſedand
appetitus præſtantiorem, difficilime tamen domit
bidines continere poſſunt.Cauſas enim libidinis ab
bile petēdas eſſe duco.Inde monſtra promiſcui ſexu
Africa; quā propterea aſtrologi,ſic n.opinor, Scorp
ac Veneri ſubiecerunt. Ptolemæus certe Afros ve
ſummo cultu Venerem vbiq; p̄ſecutos fuiſſe tradi
uius item duob.locis quib.Numidarum meminit,
omnes barbaros,inquit,*Numidæ in Venerem effuſi*.Eſt au
Numida omnium Africæ p̄uinciarum,quæ Roman
imperiis paruerunt,maxime Auſtralis.Quamobrē m
videri non debet,ſi Perſarum & Africæ princeps con
binarū greges habuiſſe legimus [b], q̄ moribus deprava
trib

b *Herodot. Diodor li.1. Ioſeph. Antiquit.Iu. lib. 4. & Quintus Curt.*

non poteſt, cum apud Indiæ Occidentalis popu-
em Alcazarem quadringẽtas; Gnacam vero Per
um regem ducentas vxores & quinquaginta libe-
m Gillo Orientalis Indiæ regem ſexcentos, habu-
ditũ ſit [a]. totidem liberos Hierotimus res Partho- *a In hiſtoria Peruſina Indorum.*
citur [b] ſuſtuliſſe. Ab his moribus lõgiſſime abſunt *b Iuſtinus lib. 44.*
e. Sic enim Tacitus de Germanis, *Seuera apud eos,*
matrimonia: nec vllam partem magis laudaueris. Nam
li barbarorũ ſingulis vxorib. contenti ſunt. At etiã Scy-
erique indigne ferentes quod ad Venerem inepti
ipſos caſtrant parotidos venæ quæ ſub aures latet,
ne; vt quidem ſcribit Hippocrates; qui cum iſtius
nerem imbecillitatis cauſas inueſtigaret putabat
tionem in cauſa eſſe, & caloris inopiã: ſed vtroq; Caſtratio Scytharum qua etiamnũ Germani plerique vtuntur.
fallit: nam geſtatio ad Venerem excitat, vt quidẽ
teles, & experientia ipſa docet. Scythas caloris
abundare, tum corporum proceritas, tum robur
n nationum, tum ipſa Septemtrionis vniuerſi na-
ogit confiteri. Auſtrales vero caloris inopia labo-
perius docuimus. Eſt igitur in Auſtralibus atrę bi-
potiſſimum abradentis copia; quæ quod ſpumoſa
idinẽ proritat, vt etiamnum Ariſtoteles tradit, vbi *c In Problem.*
s inquirit, *cur qui atra bile abundant, cæteris ſalaciores*
quod ipſum videre eſt in lepore, qui ex omni ani-
tium genere melancholico ſucco maxime abũdat:
nim libidinoſiſſimũ animal; & vnum omniũ quod
rfœtat: imo tres partus in vtero ſimul ac ſemel ge- *d Strabo. Plin.*
[d]: & quidem mas æque ac fœmina, vt M. Varro ac
ique ſcriptores [e] tradunt, & ipſi compertum habe- *e Herodot. Ælianus.*
, non quidem in omnibus, ſed in pleriſque ſexum
licem eſſe.

Quibus rebus intelligitur eos falli plurimum, qui
ytharum ac Germanorum pudicitiam & continenti-
tantopere laudant [f], vt ſuperius ex Tacito docuim⁹. *f Conradus Celtes.*
ſar quoq; de Germanis [g], *Intra annũ*, inquit, *vigeſimum* *g li. 6. Commẽt.*
inæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus, cuius
nulla eſt occultatio, Neq; enim impotentia laudem

 mere-

meretur: sed is demũ laudandus est, qui cum i: esse posset, noluit tamen [a]. Et vero quę laus est I Imperatoris, quod perpetuam cum vxore colui tiam? melius Casimirus I. Poloniæ, & Ladislai miæ reges qui quod ad Venerem inepti essent, semper abstinuerunt. At Ioannes II. Moschouiæ vsq; mulieres exhorruit, vt ad earum conspecti deficeret [b]. cæteri Moschouitæ quas ducturi sunt non prius intuentur, quam nuptiæ [c] pactæ sint.

Quare nec mirũ si zelotypiæ morbo minime anguntur Germani, vt Munsterus & Irenicus gl qui etiam pręclarũ [d] putant omnes fœminas cum bus maribus in publicis balneis simul perlui. A populi ne sacra quidem publica fieri patiũtur, n que sexus pariete medio diuidatur. At cum in A legationis causa profectus essem, audiui Mendoz gatum Hispanorum, cum turpe esse diceret viro cum fœminis in concionibus sacris permistos vid Dalus Magister libellorum vrbane reposuit; *Turpe dem apud Hispanos, qui etiam in sacris locis cogitarent d da libidine, à qua procul aberant Anglorum mentes.* Cen strales zelotypię morbo tantopere conflictantur, rique angore animi pereât. Puna quidem rex Indo vt ea suspicione sese liberaret, eunuchis suis non pı da modo, sed etiam nares & brachia amputari iub

Hic aliquis occurret, si tanta est Scytharum ad V rem imbecillitas, vnde tanta hominum & quide bustissimorum quanta est ad Septemtriones multit ego illud continentiæ tribuo: inopiam vero liber ac dissimilitudines à frequenti & à promiscuo conc ru proficisci opinor. Ac propterea Lycurgi institutis licuit cum vxoribus pernoctare. Satis quidem com tum est, eò quemque plures ac robustiores procre rum liberos, quò temperatiores ac rariores habebit vxore congressus; ac sæpissime quæ à maritis secuban no congressu geminos pariunt. Quo fit etiam vt ho nes, tametsi cum belluis similitudine quadam coni

g

a Psalm. 13.

b Sigismundus Liber, in historia Moschouitarum.

c Idem Sigismundus.

d Munsterus in descript. Badensi.

::qui tame:n à bestiarum natura propius absunt, vt e, eo magis voluptatib. naturæ congruentib. fruã- parentib. similes pariant, vt Germanos omnes sui s Tacitus fuisse scribit: quia peregrinos & abhor- à natura complexus minime appetunt: non quia em cœli temperies, vt Hippocrates scribit: cum v- errarum sua sit aëris ac cœli temperatio. Est igitur orum multitudo ab illa temperata naturæq; con- iti voluptate. Inde Iornandes inferiorem Germa- *hominum officinam* appellauit. Hinc enim gentium ina pene infinita prodierunt. Quinetiam in Selan- c Hollãdiæ agris, quos veteres Cimbris ac Batauis unt, oues ter quaterq; singulos annos (non sine ad- tione) fœtare vidimus, & interdum ter geminos & er geminos parere: cum ad Austrum semel aut bis mmum, nec plus vno parere comperiantur.

ud etiam incredibile, verum tamen sit, ad Septem- es aut parem aut maiorem esse marium quam fœ- rum vbique copiam: ad Austrum multo plures es- omni genere animantium fœminas quam mares. n ꝙ Cæsar Britannos duodecim vna vxore sępe con- os scribit, Indos vero singulos greges vxorum habe- mpertum sit, hic copiam, illic inopiam fœminarum it. Qui medias sedes Polum inter & Æquatorẽ oc- ant, omnia mediocriter consecuti videntur: & ma- m partem vnius vxoris legitimæ coniugia tuentur. tametsi Iulius Cæsar Dictator Heluidium Cinnam ulit, vt legẽ πολυγαμίας ferret ad populum, vt Cæsa- nem, quem de Cleopatra susceperat, legitimum hæ- em haberet: lex tamen repudiata est[a]. Eadem lex à nne Leidano sartore promulgata, cum Munsteræ vr- principatum inuasisset, statum suæ ciuitatis pluri- m[b] cõturbauit. At Imperatores perpetua lege πολυ- μίαν infamię pœna subiecta vetuerũt[c]: nostris vero le- .pœna capitalis Henrici II. principatu irrogari cœpit. d Arabicæ leges ac religiones ab Australib. profectæ, gib. Romanorum derogauerunt. Ita sit vt plerique, cũ

a Tranquil in Iulio.

b Sleidan.

c l. neminem, de incestis. Cod.

omnes omnib. populis leges accommodare velint publicas & imperia sæpius euertant.

At iis quæ diximus discrepare videtur Cardani [disci]plina: is enim hominem omniū animantium sapie[ntis]simum esse tradit, quod calorem ac humorem ha[beat] copiosiorem quam cætera animantia: sed nihil ab e[o di]ci potuit absurdius; cum bestiæ q̄ minus habent cal[oris] sapientia cæteris præstent, vt rectissime Aristoteles[a] dicauit. Ac pœnarum quidem militarium vna fuit [san]guinis missio[b]: quod qui sanguine abundarēt, anim[i] impetus & cupiditates rationi minus obsequentes [ha]berent. Bestiarum autem omnium sapientissimus[c] [Ele]phas ob id esse, scriptorum omnium summa cōsensi[one] creditur, quod sanguine sit frigidiore, vt Plinius scri[bit] & atræ bilis copia abundet plurimum: vnde Elephāti[asis] ingenerari putatur: & ab eadem atra bile adusta can[cer] & lepra deriuātur: qui morbi ab Australib. Africæ po[pu]lis per Asiā & Europā late persuaserunt: negat n. Plut[ar]chus,[d] leprosos ante suam ætatem in Græcia vllos ex[ti]tisse. Plinius etiam ante Pompeium Magnum Italiā [le]prosis vacuā fuisse scribit. Sed in eo fallitur, quod lep[ram] Ægypti propriam fuisse iudicat; cum Africa tota lep[ro]sorum ab vltimis Æthiopum finib. vsq; in oram mari[ti]mā adeo plena sit, vt & morbꝰ popularis esse videatu[r][e] nec à cæteris ciuib. leprosi seducantur. Hic tamē adm[o]nendi sumus, lepram cum Elephātiasi magno errore [non] tantum ab indoctis, sed etiā ab iis qui summā eruditi[o]nis opinionē excitarunt: cum Elephantiasis[f] crurum [ac] tibiarū tumor sit ingēs; lepra vero totius corporis cā[cer]. Error manauit ab interpretib. Galeni, qui λέπραν & ἐλ[ε]φαντίασιν diuersos morbos, *leprā* interpretātur. At Gal[e]nus[g] scribit, duos elephantiasi morbo laborantes, ex ci[bo] viperarū in leprā incidisse: quo tamē ciborum genere[t] Australes tum medicorum familię leprā curari constan[ter] affirmant[h]. At etiam Auicenna cum librum de Ele[phantiasi] phantiasi scripsisset, alterum quoq; de lepra scripsit[i].

Atrā vero bilem diuturnæ vitæ causam esse potissim[um] op

[a] li. 2. De partibus animantium
[b] Gelius.
[c] Ælianus Cicero in epist. familiaribus, Plutar. in libro πότε ρα τῶν ζώων φρονιμώτερα. Plin. lib. 8. Tranquil. in Nerone.
[d] In Sympsiacis.
[e] Leo Afer. Franciscus Aluaresius.
[f] Rasis & Auicenna.
[g] lib. 11. cap. 2. de simplici medicina.
[h] Auicenna.
[i] Leonicenus & Leonardus Fuchsius Parad. v. lib. 2. ca. 16.

or;non ſanguinis & caloris copiam. Argumento ſit quæ animantia plus habent atræ bilis, eo ſunt vi-ora ; elephantes inquam , quibus nihil diuturnius Ariſtoteles confitetur: item cornices antiquorum io,in quibus tamen nihil fere ſanguinis eſt,ſed exi-a quiddam atræ bilis. In hominum genere Auſtra-cteris longiorem vitam viuere conſtat;vt mirum vi-non debeat; ſi Memnona regem Æthiopum,quem *æ filium* appellat Homerus,annos quingentos vixiſ-oditum ſit; cum in iiſdem regionibus quoſdam an-ſexcentos exceſſiſſe auctor ſit Xenophon [a] nec ita em Franciſcus Aluareſius Luſitanus,Marcum Abu-ontificem Æthiopum ſe vidiſſe teſtatur annos cen-& quinquaginta natum , nec tamen ſenium præ ſe ntem. Idem quoque Leo Afer in Numidia pleroſq; diſſe tradit qui centeſimum annum ſuperauerāt,in o nulla ſenectutis ſpecies appareret: nihil tamen ſic-fieri potuiſſe. Quod ipſum de Maſſiniſſa Numidiæ ſcribit M. Tullius annos xc. natum cum pedib.iter reſſus eſſet , in equum nō aſcendere; cum equo,ex e-non deſcendere : nec vllo imbre aut frigore adduci uiſſe,vt capite eſſet operto; deinde ſubiicit ſummam o corporis ſiccitatem fuiſſe.

a *Plin.lib.7.*

Morbis tamen grauiſſimis tum animi tum corporis ſtrictos teneri Auſtrales homines perſpicuū eſt;furo-nquam animi ,lepra,morbo comitiali,ac dyſenteria: ibus morbis qui vacant, lōgiſſimam vitam ducere,& aximis virtutibus pſtare conſtat.Itaq; cum Liuius ma-mas Annibalis Afri virtutes enumeraſſet ; *Has*,inquit, *as virtutes ingētia vitia æquabant,inhumana crudelitas,per-fia pluſquā Punica* & cætera vitia q̄ ab eo maxima cōme-orantur. Nā in maximis ingeniis ac præſtantib. natu-,vt in agris fertiliſſimis & incultis,ingentes virtutes ac tia pullulare conſueuerunt,Ergo literis abutuntur qui cytharū mores ac ſimplicitatē laudant; & vitia Auſtra-ium tantopere vituperant.Nec minus fallit Machiaual-s,qui omniū hominū ſceleratiſſimos eſſe putat Italos,

Gal-

Gallos, Hiſpanos, cum nec bonas literas, nec regi
naturam ac varietatem noſſet.

Ac ſi quis propius Aquilonios, Auſtrales, ac
regionis homines intueri velit, is non inepte pr
cum iuuenibus, ſenibus, ac maturæ ætatis homin
parare poſſit. Nam qua quiſque re populus pluri
valet, eadem ad Reipublicæ gubernacula ſæpius v
ſueuit. qui ad Septemtrionem, vi & armis ſubditos
ficio fere continent: qui ad Auſtrum, religionib. a
minis metu, cæteri æquitate ac imperio rationis. Ta
de Germanis, *Nihil*, inquit, *neque publica neque priu*
niſi armati agunt, & Campanus in oratione de Germ
Nec maiores veſtri templum, inquit, *niſi armati ingredi*
tur, Cæſar vero de Germanis. *Neque Druides*, inqui
bent qui rebus diuinis præſint: neque ſacrificiis ſtudent, De
numero eos ſolum ducunt quos cernunt, & quorum aperte
vtuntur, Solem, Vulcanum, Lunam: reliquos ne fama qu
acceperunt. Ex quo intelligitur, eos qui mentis inop
borant, ſolo ſenſu ferri beſtiarum in morem ad id q
adeſt, quodq; ſenſib. percipi poteſt, vt mirum vide
debeat, ſi pleriq; Germanorum qui Romanos ritus
ſeruerunt, ſtatuas tamen mordicus retineant, vt ob
diuorum ſpecie, ad rerum diuinarum cogitatione
rantur: nam ſtupidiores homines ea q̃ cernunt, ꝑ nu
ne habent. At etiam Solinus veteres Scythas gladiu
terram defixum pro deo coluiſſe ſcribit; quippe ab
mis & gladiis leges, religiones, iudicia, & omnia Rei
blicæ momenta pendere arbitrabantur. Ab his eti
monomachia ꝑfecta, quaſi ſolemni iudiciorum rit
ratione debuerat, armis tranſigeretur. Hinc à Front
rege Danorum & Gothorum profecta lex, vt omnes
trouerſiæ armis definiantur. Neq; ius illud quod G
mani Riterorum proprium vocant, adhuc exoleuit
autem victorib. obſequi, & Brennus Sulpitio Quæſt
vrbano aurũ ex fœdere ꝑmiſſum appẽdẽti fertur dixi

Quamobrem qui penitus Aquilonios homines A
ſtralium in morem exarmare velit, non inſpecto, qu
cu

e genti conueniat,is profecto naturam oppugna-
eatur. ¶ Litium vero constituendarum ac iudi-
n leg-s & formulæ ab Asia minore, à Græcia,ab
, à Gallia , atque om nino à mediæ regionis homi-
fluxerunt: *Gallia* , inquit ille,*causidicos docuit facun-*
tannos. Et qui lites, quibus Gallia mirifice delecta-
tirpe se conuellere posse putant, næ ipsi nostræ ci-
s euersionem moliuntur. Necesse est enim aut vi
tione controuersias dirimere; quorum alterũ ho-
m , alterum bestiarum quodammodo propriũ est.
q; maximos quosq; Oratores , Iurisconsultos, Le-
latores, Historicos , Poetas, Actores fabularum,q-
hominum mentes sermonibus & verborum illece-
permulcent , à mediis regionib. planum est originẽ
uisse. Hic rationib.ac feciali iure Legati principum
ouersias , quoad eius fieri potest,dirimere cõsueue-
ac testari deos & homines,se inuitos ad arma venire.
t autem Aquilonii ad vim facile prorumpunt;me-
ero populi leges & verborum lumina conquirunt.
Australes astutia & calliditate vti aduersus Aquiloni-
& religionum metu suos terrere consueuerunt.Quia
endi Veneres ac lepores stupidi Scythæ nõ sentiunt:
trales vero astutissimi falli ac decipi cum nõ possint
borũ lenociniis ; nec rationes nisi necessarias ac per-
tuas demonstrationes admittant ; probabilia etiam
gumenta quæ verum inter ac falsum periclitãtur,du-
tationemque animis afferunt , omnino respuant: ne-
cesse est oraculis diuinis persuaderi, ac numinib.metuq;
dorum iniecto à maleficiis deterreri. Quamobrem vi-
demus abditas naturæ scientias , & reconditas discipli-
nas,artesque mathematicas, quæ hominum mentes ad
sensionem quasi tormentis cogunt,à Chaldæis,ab Æ-
gyptiis cæterisq; Australibus populis prodiisse ; Religio-
nes item omnes ab Australibus ad omnes populos per-
uenisse:non quia Deus opt.max.religionis præstantiam
locis aut personis illigari velit, cum omnes homines sui
numinis bonitate participes afficiat : sed vt Sol clarior
ap-

apparet in aqua nitidissima & quieta quam in tur
cœnosa: ita quoq; diuina lux à purgatis animis, &
tib. ab hac terrestri labe longissime remotis, facili
cipitur ac retinetur, quam ab eo qui *affigit hum*
particulam auræ [a]. Quod si purgatio mentis est a
gerrimi Dei puritate, & ab ipsa diuinarum rerun
templatione petenda, quis dubitet eo facilius per
ab iis qui pernicibus animorum alis, id est, à diuin
mentis agitatione sursum rapiuntur, quam qui p
bationum mole premuntur?

a *Horat.*

Aptior est igitur ad diuinos afflatus eorum nat
moderatos habent animorũ motus, & ab atra bile
tos, vt liberius ac facilius ad cõtemplationem fera
quam propterea Academici *mortem*, Hebræi [b] *mor*
tiosam appellant, quia mentem à corporeis carceri
vinculis seducit. Quamobrem mirum videri non d
si nationes Australes Respublicas melius religione
tur, quam cæteri armis aut rationum momẽtis. Qu
inprimis animaduertenda est iis qui ciuitates mode
tur, vt eas gentes quæ nec armorum vi, nec dicẽdi fa
tate duci volunt, religionis ope ac numinis metu cc
vt quidem Christophorus Columbus Genuensis fe
dicitur, qui cum Indiæ populos ad humanitatem &
spitalitatis iura blanditiis pellicere non posset, num
metum iniecit. prospexerat enim Lunæ (quã Indi s
ma veneratione colebãt) deliquium breui futurum.
gitur Lunam elatis manib. testatus est, eam iniuriam
æqua mente laturam, ꝙ se hominem Lunæ amicum
cultorem à portu, ab hospitio, ab aquis, à cõmeatu p
hiberent. triduo post Luna deserta lumine barbaros
terruit, vt summa voluntate Columbi iussa facerent.

b *Psalm 116.* pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

Stratagema Columbi.

Neque vero mirum debet videri, si à Septemtri
discedentib. ad Austrum homines tanta constantia re
gionem semel susceptam tueri videmus, vt quidẽ in E
ropa Hispani; multo etiã magis Afri, si Aluaresio & Le
ni Afro fidem habemus. Hic enim scribit fana DCC. se
vrbe Fessa numerasse: quorum maximum quingentos
m *ill*

assus in ambitum, vnam & triginta portas, lam-
cccc. haberet, annui reditus tria ac septuaginta
numûm aureorum. Aluareß[9] vero qui Æthiopica
, incredibilia prope narrat de templorum immé-
e, de sacrificiis, de ieiuniis, de publicis ac priuatis
ionibus, de infinita monachorum ac sacerdotum
udine; quodque vno actu inaugurari viderit duo
ccclv. sacerdotum. Ex quib. perspicuum fit reli-
s maiore cultu q̃ in Æthiopia nusquam haberi. Idẽ
r est omnib. id persuasum esse, ea quæ in speciem
uæ reuera bona malave iudicantur, non ab hosti-
ut ab amicis; sed à præpotenti Deo impendere. quę
ersuasa ratio magnum inprimis ad eorum Respu-
, & ad hominum societatẽ attulit incrementum.
es vero prope nullas habent: illud etiam mirabili-
od nulla iudicia, nulla pacta, nulla testamenta pu-
aut priuatis tabulis, sed rationes tantum accepti
pensi conscribuntur[a]. Qui nationes illas litium an-
ibus quibus inuoluimur, implicare volet, næ ille
publ. funditus sustulerit. Itaq; sapienter Ferdinan-
ex Hispanorum, qui cum Pedrariam proregem in
ìm Occidentalem mitteret, in mandatis dedit, ne
consultum aut causidicum eo deduceret, ne litium
na, quæ in illis regionib. nulla erant, ab istis impor-
ntur ac propagarentur. In quo certe peccauit Mat-
s Coruinus rex Pannoniarum, qui iurisconsultos &
idicos ab Italia magna mercede accersiuit, vt litigã-
ges ac legis actiones populũ ignarũ docerent. Paulo
enim tot ac tantis litium ambagibus circumuenti
, vt populi rogatione causidicos suis finib. arcere co-
tur. At nostri homines qui omnium mortalium in
enere studia superarunt, iudiciis ac litibus constitu-
is & alendis mirifice delectantur, quas qui ab radice
indere volet (quanquã id omnino fieri non potest)
mpublicam perdiderit, cum sua quisque & aliena vi
rmis ereptu. us sit. Itaque iudices nostri tanta in-
dum causarum obscuritate impediuntur, vt cum
nec

[a] Fr. Aluares.

necporro progredi,nec regredi poſſint, neceſſe ad arbitros rem deducere, aut dedita opera cau pliare ac iudicia differre, vt tandem aliquando r penſarum tædio ac moleſtia litigandi ad mutua cordiam adducant: ac modis omnib.efficiant,ne iure & æquitate tribui debeat,armis eripiatur.

Quib.rebus intelligitur mediȩ religionis popu rum gerendarum ac ciuitatum moderandarum ſ cæteros ſuperare, vt qui maiorem natura prudent depti ſint.Eſt autem prudentia honeſtorum ac tur vtilium ac inutilium, iuris & iniuriæ norma,atq; no vitæ humanæ moderatrix.Hæc igitur artem in toriam; quæ hominum ſocietatem tuetur,in ſeſe net: vis autem ac robur quo Scythæ gloriantur, a exſequenda pertinet, Auſtrales vero qui ad res ag minus idonei ſunt, minus etiam robore præſtant tos ad contemplationem rerum diuinarum ac nat um conferunt, vt verum à falſo, pietatem ab imp diuidant:in quibus ſcientiarum ac religionis ſumn ſiſtit.Artes itē & opificia, & quæcunque à manuun & induſtria proficiſcuntur,ab Aquiloniis nationib uiter exercentur. Itaq; Auſtrales ea quæ à Germar Anglorum,ac Belgarum opificiis aduehuntur,tam ta ac tam affabre facta mirãtur quidem, imitari vix ſunt:quaſi Scytharum ingenium,quantumcunq; e tum in manibus ipſis poſitum eſſe videatur.

Prudentia, Scientia, Ars, tribus populorum generib. tributa.

Et quemadmodum triplex animorum facultas ſcilicet ſenſus cõmunis ſeu φαντασία ratio & intelle ita quoque in omni ciuitate prudenter conſtituta, P tifices ac philoſophi in rerum diuinarum & ab hom ſenſib. abditarum diſquiſitione verſantur,quaſi me pſa ciuitatis: principes ac magiſtratus in imperando dicando, atq; omnino in ciuibus prudentia moder quaſi ratio ipſa ciuitatis, milites, opifices, agricolæ iuſſis exſequendis, atq; in opificiorũ varietate occup tur, & ad id ꝙ adeſt,ſenſu cõmuni feruntur.Idem no de vniuerſitate ac Repub. mundana iudicandum rel

q

quam mundi princeps ac moderator tanta sapiẽ-
auit ac stabiliuit, & Australis natio in rerum oc-
m scientia omne studium ac operam collocaret,
q; gentes pulcerrima rerum admirabiliũ cogni-
nformare posset; mediæ religionis populi artes
torias, legitimam disciplinam, oratoriam, merca-
gubernatoriam ad huius mundanæ ciuitatis vti-
adueherent; cæteri opificiorum varietatem infer-
& ea metalla quæ in intimis terræ viscerib. retrusa
nfinito labore promerent. Vt enim Australes in-
cumine cæteris præstent, ea tamen quam dixi ala-
, & ad res agendas celeritate necessaria vacant, q̃
laua impellitur & excitatur: quo fit vt prudentia,
on nisi actione & vsu indocili comparatur, excel-
inime possint. Itaque iucundissima veri inuestigã-
ectatione ac suauissima contemplatione perfruũ-
cum publicis sese negotiis implicare conantur,
n molestiam ab otio ac tranquillitate animi alie-
erre, vel simulationem rebus agendis sæpe neces-
imitari nequeunt: quo fit vt cum ad res agendas
idoneos se sentiant, sponte Rempublicam dese-
aut ab hominib. ambitiosis & gloriæ cupidioribus
ntur: id quod accidit Magis Persarũ mortuo Cam-
ac Pythagoreis qui Rerumpublicarum ac ciuitatũ
ia se tueri posse putabant. Sic enim Iupiter impe-
cupidus Saturnum parentem, rerum abditarum
emplationi plus quam Imperatorem deceret, intẽ-
& quietis amantem, de imperio deturbauit.
Iam qui acutius planetarum vim intueri volet, ad e-
as dixi regiones non inepte à natura tributam in-
lget; si Saturnum supremum omnium Australib. tri-
; mediis Iouem; Aquiloniis Martem: sic enim ordo
etarum postulat. Solem vero fontem luminis pla-
rum omnium communem sequitur Venus: hæc itẽ
ralibus, quorum maxime propriam esse diximus,
ne seruato tribuatur; Mercurius mediæ regionis na-
ibus, Luna vero Aquiloniis. Quæ distributio trium

nationum vim ac naturam aperte declarat. Aust
nim quieta mentis contemplatione gaudent, nec
ab ea nisi Veneris cupiditatibus à natura impulsi
cti, auocati se patiuntur: media gens Iouis ac M
dotes ad imperandum, ad iudicandum, ad agend
eloquendum, ad quæstum faciendum adepta, co
plationem respuit: postrema Lunæ ac Martis, id c
nationis, militiæ, opificiorumq; omniũ studiis d
tur: Scytas quidem veteres ac Germanos Martẽ a
nam (vt Australes Venerem, quam ipsi *Astarten* v
magna religione coluisse, ac omne studium in ve
a lib. 6. ne posuisse Cæsar auctor est[a]. Quinetiam Lunan
mani masculino genere semper enunciant, id quo
tonius Caracalla non modo præclarum, sed etiã a
perium in fœminas retinendum necessàrium pu
Atque hæc stellarum inerrantium ad regionum
tionum varietatem conformatio, magnam habe
humani corporis coagmentatione, quæ mũdi toti
imago, similitudinem ac rationem. Nam si dextra
uerteris ad Septemtriones, sinistra ad Austrum, or
sus Occasum, terga vero ad orientem: rectissima f
& naturæ consentanea corporis humani constituti
b in Method. histor. cap. 5. alibi[b] perspicue demõstrauimus: ita fiet vt motus i
teriora cum orbis vniuersi cursu conueniat, dextra
mascula robustior cum regione Septemtrionis, sin
fœminea cum Australi, cui lien atræ bilis cõceptacu
impendet: iecur vero cum folliculo fellis in dextro l
re, Lunę ac Martis naturam & sanguineam vim dem
strant. Antea diximus plures ad Septemtrionem ma
ad Austrum vero fœminas numero vincere, aliter
non potuisset, vt singuli ad Austrum greges vxorum
berent. Omitto quæ de motu masculorum ad vteri
xtram prodita sunt ab antiquis. Hæc igitur de vniu
dicta sint. Nam vbiq; reperiuntur qui atra, qui flaua
le, qui sanguine, qui pituita plus minusve abundant.

Orientis autem & occasus diuersa ratio, non par
quoq; ingeniorum diuersitatem parit. Tametsi enim

hil, occidit, veteres tamen vno pene consensu os facilitate morum & humanitate cæteros su-tradunt [a]. Sic enim Iulianus Transfuga in eo li-uem aduersus Christianos scripsit; *Quis*, inquit, *in-ersarum & Syriorum facilia & tractabilia non videt? tarum ac Germanorum animos feroces ac sua libertatis ßimos; Romanos vero & natura militares & vrbanos; os acutißimos & effœminatos esse nescis?* Hispani pro-nostra ætate prodiderunt Indos Orientales, qui m littus accolunt, cæteras gentes vrbanitate, in-epore, Bresilianos vero sub eodem Æquatoris tra-ndomita feritate & crudelitate gentes omnes su-. Ventus item Orientalis, & aëris suauitas efficit ab Oriente originem traxerunt, oris dignitate ac cæteris præstent. Hoc vero mirabilius, quod po-s morbi, qui ab Oriente ad Occasum, aut ab Au-Arcton progrediuntur, longe lateq; grassantur: a vero si ab Occasu vel Arcto, minus nocent, & fa-curantur: id enim diuturna experientia cognitum in Gallia Narbonēsi ab vltima memoria explora-Quæ quoniam alibi [c] fusius à nobis explicata sunt buiq; Orientis & Occasus natura progrediatur, ni-cesse est ea commemorare: cætera persequamur. m præter ea quæ ad vniuersi naturā pertinent, sin-is quædam est differentia eorum, qui mōtes acco-ab incolis vallium; & eorum qui sub eodem cœli e montes obuersos habent ad Austrum, ab iis qui Septemtriones conuertuntur; item eorum qui ad o-em Solem conuersi iuga montium habent à tergo, i quibus à fronte mons ad Ortum oppositus est. ar-uento sint incolæ vltra citraq; Appenninum, qui to-pene Italiam ab radicibus Alpium ita secat, vt pars a ad Meridiē, altera ad Septemtriones spectet: *mons Adriani* dictus, qui citeriorem Hispaniam ab vl-re, tum etiam altissima Pyrenęorum iuga, quę Gal-ab Hispania diuidunt; Taurus in Asia minore; A-n Africa, qui ab Oceano in Ægyptū vsq; excurrens

a *Galen. Hippocra. Plin. Strabo, Iulianus contra Galilæos apud Cyrillum.*
b *Apud Cyrillum.*

Orientales populi humaniores ac vrbaniores.

c *Id variis exemplis in historiarum Methodo demonstratum. c. 5.*

Singula loca.

maritimam Africæ oram versus Aquilones,ab
solitudine dirimit.Item Alpes qui à Gallia in Th
vsque producuntur, & Carpathus qui Pannoni
lonia distinguit. Inde tanta ingeniorum sub eod
li vertice dissimilitudo; Hetruscorum inquam à
niensibus & Aconitanis, Arogonensium à Vasc
Numidarum ab iis qui oram Africæ maritimam
quorum alteri sub eodem cœli puncto parui, atr
alacres, longæui; alteri fusca facie,corpore robus
morbis sæpius obstricti esse feruntur.

Qui ad hæc animum intenderit, mirari desine
sit quamobrem Florentini ac Neapolitani Ven
Insubres ingenii acumine in priuatis rebus ration
vincant; in publicis tamen vincantur.Nam Vene
denter consilia capiunt:quippe & à sententia disc
& saniora consilia sequi non dubitant:vt qui inge
ribus nec plane confidunt nec diffidunt omnino.I
ro,siue nimia disserendi subtilitate,sine ingenii os
tione, quam semel sibi proposuerunt sententia,
dicus tueri pulcerrimum putant, & cum se imper
gnos esse singuli arbitrentur, populare imperium
per maluerunt quam optimatum.Et quemadmod
ab agro Bononiensi in Hetruriam proficiscuntur,
agro Tolosatium superatis Pyrenæis Valentiam pe
insignem aëris dissimilitudinem percipiunt:ita no
norem percipere est animorum diuersitatem ac na
tametsi eadem vtrisq; cœli longitudo,ac latitudo,a
ne vertex idem vtrisque. Sed alteri ad Septemtri
alteri ad Austrum conuertuntur.Idem pene fuit A
niensium ac Thebanorum ager, idem cœli tractus,
longitudo:breue inter vtrosq; iugum,& fluuius As
gratias tamen Plato diis agebat, quod se natura G
fecisset, non barbarum ;Atheniensem,nō Theban
acutissima fuere Atheniensium ingenia,stupida The
norum:*Athenis tenue cœlum*,inquit Cicero,*ex quo acut
putantur Attici , crassum Thebis, itaque pingues Theban
valentes.* sed ob id tenue cœlum Athenarum,quod

: ad Meridiem decliuis; Thebanorum vero ad
.Itaq; alteri ſcientiarum,alteri agrorum cultores
orum. Ac tametſi ſtatus vtriſq; popularis eſſet,
ni tamen, quantumuis ſtupidi, ſtatum quietum
er coluerunt, dum Athenienſes aſſiduis ſeceſſio-
onflictarentur; non aliter quam Heluetii,qui et-
ninus ingenio valent quam Itali,annos tamen fe-
dringentos popularem ſtatum ſumma cum laude
r;quem Italorum ingenioſiſſimi Florentini,&Li-
callidiſſimi Genuenſes, vix annos decem ſine ſe-
ibus retinere potuerunt.

quib. planum eſt quæ quamq; rem res conſequa-
uibuſq; locis Reſpublicæ conueniant. Amãt mõ-
ccolæ, ac tota natio Aquilonia populares ſtatus,
onarchias liberas, vt principib. imperia tribuere,
ipere quoties velint,poſſint: cum tamen corporis
ngenii viribus confidant; prudentioribus acqui-
. Superius docuimus nationes Scythicas, Bohe-
nquam, Polonos, Danos,Suecos,Tartaros,regib.
ia dare & abdicare.Eadem pene eſt montium quæ
ntrionis natura, propter cœli intemperiem;quæ
t vt perpetuis niuib. aut glacie tegantur etiã ſub i-
ropicis&Æquatore,vt antea diximus.Quamobrẽ
eſt cur Leo Afer mirari debeat accolas Atlantis,ac
imum Megenzæ montis, nõ modo candidos eſſe,
netiam ſtatura proceros ac robuſtos:qui autem in
allibus ac planitie,atros,debiles,puſillos videri.Eſt
omnium ſcriptorum [a] vna vox,homines,beſtias,
es, omnia deniq; robuſtiora in montib.eſſe quam
nis regionibus:vis ac robur efficit vt montani non
onte pareant,nec tyrannidem ferre velint.Neque
tantũ in Heluetiorum ac Rhætorum montib.li-
ſunt ac popularia imperia: verumetiam ii qui Ara-
Atlantis,Parenæorum & Æmi iuga tenent,ſine im-
, latrociniis & rapinis libertatẽ vitamq; tuẽtur;nõ
armorum ac præruptarũ rupium fiducia,quã natu-
deſiderio libertatis; cuius dulcedine ſic aluntur, vt

[a] Plinius, Celſus, Galenus.

ferarum in modum q̃ in libertate consenuerunt, scere non facile possint. Hæc igitur est, opinor, ca Plutarchus q̃rebat, quamobrem ii qui editiore Athenarum regionem tenebant, pro libertate p propugnarent; qui decliuia loca, oligarchiam op

Quamobrem qui Heluetiorum & Rhætorum lares status in monarchiam conuertere volet, c luserit: quia tametsi regnũ imperio populari præ spiciendũ tamen est, quid quæq; natio cupiat, qui recuset. Prius enim montanas gentes ad mansue vitam deducere, aut veluti feras indomitas detrac guib. ac dentibus exarmare oportet, quam regnũ nere. Mansuescunt autem, & feritatem sensim am populi quib. à militia vocatio datur, qui otio ac tr litate fruuntur; ac potissimum ii qui disciplinaru maniorum studio ac musices assuescunt. Cum. n. diæ reges accolas mõtium vix armis & imperio exe possent, ad studia musices maximis propositis pr impulerunt; indicta graui pœna qui musica studia ruisset, vt feritatem ac barbariem sensim deponere enim Polybius scribit [a]. Quod igitur Liuius Ætolos ciores esse dixit quam pro ingeniis Græcorum, & cede militarem operam sic locare cõsuesse, vt sæpe dem gentis acies contrariæ inter se pro conducto dimicarent: Romanis etiam, quos cõtra diutissime la gesserunt, pene inuictos se præbuisse; tametsi trib. tum oppidis populare imperium tuerentur: mirun deri non debet ei cui cognita erit montium, quos Æ accoluerunt, natura. Idem iudicium est de Ligurib. tanis, qui Romanorum exercitus sępe fregerunt, ac etsi centum amplius annos Romani bella aduersu gessissent, non prius tamen Romanorum imperia potuerunt, quam coloniis deducendis montes dele coegissent: sic tandem imperiis populi omnium po tissimi parere didicerunt.

a Lib. 4.

Iam vero Marsi veteres Appennini montis accolæ, mniũ Italiæ populorum ferocissimi fuisse feruntur, hi illu

Prouerb

ne Marsis triumphaße neminem. Item Samnites vica-
quit Liuius, in montibus habitabant: nulli diutius
s Romanos bella gesserunt. Omitto illud quod
us, vt Sueciæ regnum inuaderet, exercitum ex
rlis montibus conscripsit. Non est ergo quamo-
uis meretur legibus Heluetiorum arma foris ac
abere, ac ferrum gestare quemq; oportere: quod
men, præterquam ad Septemtriones, prohiberi
s sic enim nati, sic educati sunt, vt prius sibi vitã
arma de manibus extorqueri patiantur; contra
ccidit iis qui in conuallibus ac planis regionibus
nt, præsertim fertilioribus; qui sæpe ingenerantur
nõ tam à stirpe generis ac seminis quam ex iis re-
æ ab ipsa natura loci vitæq; consuetudine suppe-
ur, quibus alimur & sustentamur, eam qui mariti-
a tenent, & mercaturam assidue exercent, cõstat
s eiusdem regionis hominib. molliores haberi, a-
q; & calliditate præpollere. Itaque Cæsar cum de
orũ morib. quæreret; *sic*[a], inquit, *reperiebat, Nullum*
n esse mercatoribus: nihil pati vini reliquarumque rerum
uriem pertinentium inferri; quod his rebus relanguescere
s eorumque remitti virtutem existimarent; esse homines
agnæq; virtutis. Quamobrẽ Iosephus aduersus Ap-
m, eos qui Spartam ad Hierosolymam à mariti-
ocis remoti incolerent, peregrinorum vitiis minus
inatos fuisse tradit; vt nõ immerito ciuitatem pro-
portu fundari Plato vellet, ne delitiis quæ impor-
r, ciues diffluerent: & mercatura victum quæren-
entiri ac fallere consuescerent. *Carthaginenses*, in-
Tullius, *fraudulenti & mendaces, non genere, sed na-*
loci, quod propter portus suos multis mercatorum sermo-
s ad studium fallendi studio quæstus vocabantur. Ligures
tani, duri atque agrestes: docuit ager ipse, nihil ferendo
nulta cultura & magno labore quæsitum. Campani super-
nitate agrorum & fructuum magnitudine, vrbis salubrita-
escriptione, pulcritudine. hæc ille. ex quib. ea quę dixim⁹
irmantur. Eoq; pertinet illud quod prouerbio iacta-
 tur,

a lib. 2.

tur, *Insulanos omnes infidos haberi*; quibus cum pe
assidua sunt commercia: qui vero mercatura q
faciunt, eosdem mentiri ac sępe fallere, tum etia
multa simulare, ac variis hominum moribus a
callidiores effici necesse est. prudentia quidem n
diuersarum gentium dignoscendis comparatur.
merus Vlyssem propterea prudentissimum app
quia *mores hominum multorum vidit & vrbes.*

Est etiam illud singulare, quod ventosa loca fe
res homines ac mobiliores reddunt, quieta vero l
niores & constantiores. ratio pspicua est, quod tr
mens in eo esse non potest, qui huc illuc iactatur
rei argumento sit, quod in motu ac tumultu cõte
ri nemo potest: sed purgata mente ac perturbatio
cua, tum etiam immoto corpore id fiat oportet: &
quisq; magis insanit, eo maiore corporis & animi
iactatur. Vtut sit, satis cõpertum est Thraciam, Ga
Britanniam, Circassiam, Lusitaniam, Persiam, No
am, Noricum, Pannoniam, quæ ventorum impet
gis agitari dicũtur, ferociores alere gentes, quam q
giones eodem cœli tractu quietæ sunt; vt Assyria, n
Asia, Italia, (præter Liguriã) Ægyptus, Insubria, vb
lum aureum nitidissima puritate conspicuum est. (
stat item Narbonẽsibus & Aquitanis nullos esse in
lia ferociores, tametsi Celtis ac Belgis australiores
quod illic *Altani* (sic enim Plinius eodem nomine
incolæ ventos appellat) ac Circii fere semper, & q
violentissime spirantes, feritatem quandam & irreq
tam animi agitationem ingenerant. Est & in palustr
locis corporis æque ac animi mollities quędam mo
nis & arentibus regionibus plane contraria.

Quinetiã ipsa regionis sterilitas aut fertilitas ani
rum in eodem cœli ac terrarum tractu existent
dissimilitudinem affert. Nam Liuius nationes in vbe
mo solo molles & effœminatas esse ab antiquis acce
tradit [a], at loci sterilitas homines temperatiores esse, n
ctes serenas vigilare, omniumque artium genere vict
s

[a] Liuius. l. 45.

erere cogit: quale fuit solum Athenienſium, apud
iertia capitalis erat: nec lege Solonis parentibus
ta præbere liberi tenebantur, niſi ab iis artes ad
neceſſarias didiciſſent. Quo fit vt agri ſterilitas nõ
homines ad temperantiam, ad laborem, ad opifi-
gat, & ingenia reddat acutiora; verumetiam vrbes
populoſiores: tum quia ſteriles agri ab hoſtibus
appetuntur; tum etiam quod opifices & ſellularii
e vagantur. eiuſmodi fuit vrbs Athenarum toti-
eciæ populoſiſſima: qualis etiam Noriberga, cu-
o nihil magis ſterile fieri poteſt; omnium tamen
aniæ vrbium populoſiſſima, & opificum multitu-
lorentiſſima putatur: cuiuſmodi fere eſt apud nos
gæa: ſic enim incolæ pronuntiant, verbo plane
o non quidem παρὰ τὸν λιμὸν, cum in montibus po-
, & ſalutaribus aquis vſquequaque irrigua; ſeu
τὸν λοιμὸν, quia fame interire ꝓpter agri ſterilitatẽ,
iunde frumentum aduehere neceſſe eſt: omnium
n Galliæ vrbium, præter Lutetiam ac Toloſam, in-
oſiſſimis opificibus, abundantiſſima.
conuallium incolas molles ac deſides facit agri v-
s. Cum enim è montibus fontes ac niuium fertiliſ-
rum copia in valles diffluat, neceſſe eſt fertilitatem
nerari, quæ montium ſterilitatem compenſare poſ-
ales ſunt Atlanticæ valles, ex quibus veteres cente-
m, Leo Afer non ita pridem quinquageſimam col-
neſſem tradiderunt. Strabo vero in vallibus Tauri
tis racemos duorum cubitorum naſci, & ex vna fi-
odios colligi ſeptuaginta ſcribit. eadem fere de a-
Damaſceno in conuallibus Libani montis prodita
. Nota nobis eſt Aruernorum Limonia, Taurinus a-
, imo tota Inſubria, aurea vallis Pyrenæorum, Theſ-
Tempe, inter medios montes, vallis item Sedunen-
& Carpathi conualles; quæ incredibili fertilitate lu-
iant. Igitur in tanta frugum copia & regionum a-
nitate, incolas voluptatibus ac deliciis diffluere ne-
e eſt: quales Sybaritas in mediis conuallibus poſitos

Athenæus delitiarum infamia flagrasse scribit; q
Solem orientem viderent, nec occidentem.

Neque illud omittendum, quod ad singulare
inaduersionem spectat, eos qui in extremis imp
iusque finibus positi sunt, cęteris qui intimos pro
rum recessus occupāt, ferociores ac validiores ess
fere semper de finibus aut de gregibus & armen
ter finitimos certatur: qui vero bello assuescunt, f
ores & crudeliores euadunt; vt qui pacem & otiu
lunt, mitiores sunt & humaniores. Itaq; Plutarchu
culos assiduis bellis quæ mutuo inter se diu gess
omnem humanitatem[a] ante Timoleonis in Sicilia
uentum exuisse scribit. Ita nobis accidit bellis ciuil
à quibus nisi aliquantum conquieuissemus, huma
tem penitus amisissemus. Antea quoque Angli fe
simi fuisse dicuntur; pace tamen diuturna sic huma
tem (expertus loquor) coluerunt, vt nihil vrbani
mitius fieri possit.

Bella feritatem ingenerant.

a In Timoleonte.

Quod si quis planius intelligere volet, cū à statu
turæ discesseris, recta disciplina ad immutandos h
num mores quantum possit, in extremos Belgas ac
manos intueatur; qui cum Taciti Proconsulis tēpor
nec vrbes, nec leges, nec certam Reipublicæ formā
berent; nunc fere cæteras gentes siue vrbium magn
dine, siue multitudine, siue militari laude, siue dom
ca disciplina, siue artium varietate, superare viden
Qui vero Carthaginensem Africæ agrum incolunt,
que de orbis imperio cum Romanis diutissime ce
runt, nunc inertia, ac dulcedine musices, cuius apud
incredibile studium est, sic languent, vt nostra ætate
trus Nauarrensis nauibus quatuordecim eo delatus,
gitanos omnes cum rege fugarit. Quamobrē Plato
as [b] artes ciuitatib. necessarias esse iudicauit, gymnast
ac musicen; hanc quidem animorum, illam vero corp
rum nutricem: qui gymnasticen negligunt, corporis
rib. languere; qui musicen (id est musarum studia) asp
nantur, rudes ac barbaros fierit: qui ab vtraq; deserūtu

b In Timæo.

nia corporis & mentis inertia torpere necesse est. quidem populos qui musarum suauissima oble- emente assidue delectant ac pascunt, humanissi- mitissimos esse videmus. Quid Romanos côme- n: quid Vrbem illá æterná q̃ toties de Europa, de e Africa triumphauit, cum vtraq; studia coleret? ero facies ita versa atq; immutata est, vt minime videri debeat, si ab otiosissimis Pontificibus, per am ignauiam ac dedecus æternum neglecta mili- sciplina, triumphatá ac proculcatam videamus. Ex ane intellectum est quantum praua quantum re- ucatio possit. quamquam id antea Lycurgus suis s elegãti spectaculo comprobarat. cum enim du- em parentibus catulos educari iussisset, alterum m ad venationem, alterum ad ingluuiê domesti- vtrumq; postea, in theatro exhibuit; deinde ollas um apponi, ac leporem viuũ dimitti iussit; repente icus in leporem irruere; culinarius in ollam.

d Republ. semel constituta, nisi summa cura ac di- tia magistratuum mores ac leges ciuitatis retinean- cile populus ad naturá recurret. Quod si coloniæ nginquas regiones deducantur, non tam facile na- mutabunt quam stirpes quæ radicib. solo hærent, nde sugunt alimenta: aliquando tamen mutabun- t videmus Gothos, qui olim Hispanias & agrũ To- em suo imperio subiecerunt; Gallorum item colo- quæ in Insubriá ac Germaniá Ambigati regis Celta- iussu deductæ fuerant temporum decursu mores ac ram omnino mutauisse. Nam Cæsar de Gallorum niis quæ olim ad Hercyniam syluam circa Rhenum ederant, *Quæ gens*, inquit, *ad hoc tempus his sedibus sese net, summamq; habet iustitiæ & bellicæ laudis opinionem, q; eadem in egestate patientia qua Germani permanent, eo- victu & cultu corporis vtuntur. Gallis autem prouinciæ p- uitas & transmarinarum rerum notitia, multa ad copiam e vsum largitur, paulatim assuefacti superari multisque prœliis, ne se quidem ipsi cum illis virtute comparant.*

Hæc

Hæc ille quingentesimo circiter anno scripsit, pc coloniarum Gallicarum migrationem.

Et quoniam eo nos perduxit oratio, operæ p me facturum opinor, si errorem inueteratum de te quam Cæsar, Tacitus, Trebellius Gallis non sir tumelia tribuunt, refellam, Si leuitatem appellan animi ad res agendas alacritatem, qua Galli valei rimum, placet iniuria: quæ nobis cum omnibus na bus quæ Polum inter & Æquatorem medias sed bent, communis est. Sic enim Liuius [a] Asiaticos, Gi Syros leuissima hominum genera vocat: id quod diorum legatus in Senatu Romanorum confitei dubitauit. Et quidem videtur Cæsar cum Gallos les esse dixit, illam quam dixi animi alacritatē leu verbo significare voluisse. Nam lib. III. belli Gallici ta ac repentina scribit fuisse consilia Gallorū, & ad suscipienda alacrem ac promtum animum fuisse. I alibi [b]; *Gallos apertos esse minimeque insidiosos, & qui pei tutem non per dolum dimicare consueuerunt.* Certe qui Iulius Scaliger Veronensis, non minus eruditione qu genere ac prole clarus, cum vsu diuturno Gallorum res bene cognitos haberet, & naturam omnium opt nosset, hoc iudicium tulit. *Gallos video*, inquit [c], *ad om momenta vel euentuū vel disciplinarum promtos, paratos, satiles: vt semel quicquam vel visum vel auditum illico apu lorum ingenia deponant & amittant nouitatem: in eo ipso dentur nati atque educati; qui animorum vigor igneus, turaque celeritas, nulli alii nationi data est à natura. quod que incubuere, felicissime sese dant; ocissime proficiunt; gnau exercent mercaturam, artes, arma, literas, eruditionem, su litatem, candorem, eloquentiam, omnium tamen gentium n tionum fide sunt maxime integra, & constanti.* Hæc il Quæ si vera sunt, quonam modo leuitas illa integr fidem & constantiam tueri potest? At Baptista Mantu nus, omnium suæ ætatis poeta clarissimus, sic de Gall scribit.

Ignea mens Gallis, & lactea corpora; nomen

a lib. 45.

b In lib. de bello Africano.

c Contra Cardanum.

Acu

ndore datum, populis muliebria pingit
olor Tyrius: Paphium meditata decorem,
minis fecit natura coloribus vnum.
alacres, lusu, choreis, & carmine gaudent.
enerem proni, proni in conuiuia, proni
dapes ad sacra deûm seruire, iugumq́;
e negant: fugiunt figmenta & hypocrisin.
ri, vt ingenuis mos est, tetricosq; perosi.
atu, aucupio, campos, montana, lacusq́;
citant; bellandi vsu lætantur, equorum
a fatigantes, loricæ, hastilia, & arcus
itiæ genti: sub dio ad sidera somnum
pere, fuscari Sole & ferrugine, pulcrum est.
uere conspergi, grauibus sudare sub armis,
patria, pro cognatis, pro regibus ire
ugnam & gladios, & morti occumbere, dulce est. Hæc

iæ vero sit Gallorum constantia, si non antea, cer-
llectum est in suscepta ac probata religione maio-
pro quo iam annos sexaginta tanta constantia pro-
amus, vt nulla gens toto terrarum orbe tot vstio-
ot sectiones, tot supplicia, tot bella ciuilia pertule-
uot nobis intulimus ac pertulimus ipsi, vt suã quis-
eligionem constanti animo tueremur. Ac certe re
compertum est, verissimum esse testimonium Cæ-
[a], qui Gallorum totam nationem religionibus de [a] *lib.6.*
imam fuisse scribit; quod certe à leuitate alienissi-
n est. Sed *ignea mens* vt Mantuanus ille; vel *igneus vi-*
vt Veronensis loquitur, quem in Gallis cernimus,
credibilis in rebus agendis alacritas, à flaua bile est.
celeres animorum motus, inde cædes, cum à ver-
d verbera repente flaua bilis præceps in temerita-
prorumpit, quæ tamen si modice; vel etiam intra
lum temperatur, prudentiam humanæ vitæ mode-
cem plurimum auget, vt Galenus putauit à flaua bi-
m virtutem hominibus ingenerari. Sed qui leuita-
, vel potius animorum celeritatem illam siue ad in-
con-

constantiam siue ad perfidiam detorquent, vehe
falluntur.

Leues homines ac perfidos & esse & semper
fuisse non dubito: sed hæc τῶν πρός τι. Galenus
cholicis animi constantiam tribuit; leuitatem ve
sanguinei sunt, & à sanguine εὔσαρκοι. est n. atræ bi
trarius humor, ac propterea contrarias effectione
troq; oriri necesse est. Aquilonias autę gẽtes illa
ris temperatione præstare rubicũdus oris color sa
monstrat; quiq; maxime perspicitur in iis qui lepra
rant, q̃ punicea tota est ad Septemtriones; cum tan
Australib. ab albedine ἀ... dicatur. Cum igitur
lonii cæteris robustiores (*robur* etiam à *rubore* dici
notat) iuuenilem ætatem plane imitentur, vt mela
lici eam quæ senio proxima sit; sequitur Aquiloni
teris leuiores esse: nam adolescentib. insitam esse le
a Aristot. ad Theodect. li. 1. tem non modo Aristoteles [a] sed etiam vsus ipse d
quos scilicet repente desideriũ ac fastidium cepit n
rum cupiditatum. Item audaces esse, iracundos, face
prodigos; quæ certe Aquiloniis omnia conueniunt
tra quam Australibus accidit. ¶ Sed qui leuitatis ei
b Sleidanus. in Gallis accusant [b], exempla commemorem? Testi
Tacitus omni exceptione maior, vbi de Germanis
bens; *Ergo*, inquit, *detecta omnium mens postera die retra
tur.* Ostrogothi & Visigothi sedibus ab Attila pulsi,
tierunt à Valente vt agros sibi permitterẽt, iurati se r
gionem Christianam suscepturos: postea tamen Val
tem qui quæ petierant concesserat, incredibili perfi
oppresserunt ac viuum cremarunt. Cum vero consta
tia pptissimũ in religione semel suscepta elucere debe
Gothi tamen cum Italiam venissent, repente Christia
religionẽ, mox etiam Arianam susceperunt. Gronland
qui pro...ius à Polo absunt, ingenio mobiles, inquit Mi
sterus, facile Christianam religionem probarunt; post
ad idololatriã relapsi fuerunt. Turcarum gens, vt prim
à Scythia in Asiam minorẽ venit, Arabicos ritus ac nu
mina auide hausit. Tartari cogente nemine Christia
nam

nec multo post Arabicam sectam amplexi sunt.
ii & Saxones, primi Romanos ritus deseruerunt;
sapienter, non disputo, neque est huius loci: sed
e Saxonia tota, Balticæ vrbes, Dania, Noruegia,
, & qui à Suecis originem traxerunt Heluetii, post
Britannia & Scocia, defecerunt. restitit aliquantũ
ania superior, quæ à Septemtrione remotior est,
a veteres ritus repudiauit: Gallia iam annos sexa-
pro Romanis ritibus propugnat, nec ab iis sese di-
atitur. Et quidem Sleidanus, qui Gallicam notat
em, nouẽ annos acerbissimas vstiones ac sectio-
Gallia se vidisse confitetur, in Germania nullas.
n noua Lutheri sententia quam probauerant, diu
uerunt, sed paulo momento Anabaptistarum,
ni, Zuinglii, Carlestadii, Osiandri, Westphali,
is, Stancari, Adamitarum, Valdensium, Interimi-
n, innumerabiliumque sectarum opiniones com-
unt. At Australes Asiatici & Afri, non nisi oraculis
norum vi suscepta religione defecerunt. Miramur
orum, qui ab Austro in orbem terrarum longe la-
usi vagantur, in tanta seruitute ac inopia pertina-
ncredibilem, quæ Anthiocum Nobilem ad insa-
pene adegit: iam enim quatuor pene annorũ mil-
legem Mosis acerrime tuentur.
o in hominum dictis & factis, vt in rebus omnib.
m mediocritatem, q̃ constantia dicitur. quæq; per-
iam inter ac leuitatem medium tenet, semper pro-
tametsi pertinaciam à peruicacia plerique diuidũt;
m quidam vitio, alteram laudi tribuunt [a]. vtut sit,
quam profecto sapientibus probata est in vna sen-
a perpetua permansio: sed vt in nauigando tempe-
obsequi artis est, etiamsi portum tenere nequeat:
rebus humanis (diuinas excipio) quæ variæ sunt ac
ssimiles, opinionem mutare honestum existimo:
ero suam sententiam adeo pertinaciter defendunt
felli turpe, vinci nefas esse putẽt; aut qui de vita quã
scepta opinione decedere malunt. ii neq; sibi sunt,
neque

[a] Nonius contra Senecam.

neque ciuitatibus vtiles. Eiuſmodi ſunt Auſtı thæ vero leuiſſimi: eſt enim contraria gentiuı moribus ac natura diſcrepantium diſciplina. Auſtralis ater eſt, ſic Aquilonius ex albo rubeſ longus, ille breuis; hic robuſtus, ille debilis; h: humidus, ille frigidus ſiccus; hic piloſus, ille gl lætus, ille ſubtriſtis; hic ſociabilis, ille ſolitariu dax, ille timidus; hic vinoſus, ille ſobrius; hic ſu ni negligens, ille circumſpectus, hic ruſtice arr le demiſſo vultu elatus; huic rauca vox, illi clara; dig⁹, ille parc⁹; hic minime ſalax ille ſalaciſſimus didus, ille nitidus; hic ſimplex, ille verſutus; hic ı le ſacerdos; hic opifex, ille philoſophus; hic in n ſpem ponit rerum ſuarum, ille in mente; hic terr ac fodinas, ille cœleſtes inquirit. Conſequens e vt ſi Afri pertinaces, quemadmodum Plutarchus Scythæ leues ſint. Qui v. medias regiones ſord. conſtantiam illam & animi forditudinem, in qu. eſt omnium virtutum, melius quam vtriq; tuer autem cõſtantia media inter peruicaciam ac leui Nam qui minus habent ingenii, huc illuc ſine r feruntur, conſimiliter vt pueri qui facile amicitia trahunt ac deponunt; homines ætatis prouectæ n & quo quiſque ingenio plus valet, eo minus ad aı as, vel odia, vel ad opinionum nouitatem trahi ſo tamen pertractus ægre diuellitur.

Eſt autem animi leuitas nõ modo cum perfidi. per coniuncta, verumetiam ipſa perfidia ab inopia tis ac diffidentia exſiſtit. Nam qui prudẽtiam vſu ı gerẽdarum ſibi comparauit (vt mediæ regionis pc non modo præſentia circumſpicit, ſed etiam futura ſpicit: qui vero inops eſt à conſilio, vt omnibus dif ſic datam fidem ſæpiſſime fallit. Scythæ quam diffi tes ſint ac ſuſpicioſi, vel ex eo intelligitur, quod Da ac Suecorum magiſtratus in omnibus hoſpitiis expl tores collocare cõſueuerunt, qui ex abditis locis or omnium dicta, facta, geſtus notare poſſint. Illud e:

ac

tandas gentium naturas plurimum valet, quo
uitatis genere vtantur. Nam qui tyrannide ac
premuntur, animi vim plane demittunt; qui
is populares habent & libertate fruuntur, au-
fieri necesse est, & ad bella gerenda meliores.
cur exempla commemorem, cum sint in promtu,
um sit ea persequi.
ib. intelligitur non modo cœli naturam ac re-
niuersas, sed etiam singularia & regionis cuiusq;
intueri oportere: quid ab aquis, quid ab aëre, q d
bus, quid à vallibus, quid à ventorum natura,
eligionibus, quid ab institutis, quid à disciplina
nique ab ipso statu Reipublicæ in animis cuius-
enerari possit. Nam qui ex eodem cœli tractu
osdem iudicare volet, sæpe labi necesse est. Ar-
o sit quod in eodem ab Æquatore interual-
rentia quadruplex hominum & quidem insignis
uertitur, etiam in oris ipsius habitu & colore. In-
i ad Occidentem, plane lutei sunt, vt mala coto-
cocta. Eadem à polo distantia Hispalenses can-
dem ab Æquatore interuallis qui promontorium
ei occupant, nigerrimi; qui vero eadem latitudi-
nteum flumen accolunt, castaneum colorem i-
ur, vt quidem ab Hispanis proditum est. atrum il-
lorem omnino solis ardoribus tribuendum pu-
, si tantum sub Capricorno nigri fierent. Sol enim
ropior est in Capricorni sidere tota eccentrici la-
ne, q̃ fere millia DCCC. miliariorũ capit. sed ad flu-
igrum citra Æquatorem omnes æq; nigri sunt.
it etiam coloniarum migratio magnam hominũ
itatem; sed paulatim naturam cœli sequuntur.
coloniæ quas Carolus Magnus ex Belgis in Saxo-
deduxit, cum sedibus paulatim mores mutauerũt:
it etiam Belgis mollior vocis Aspiratio, vocalibus
consonas, quo lenius fluerent, interfusis. Quem e-
axones equum Pferdt Belgæ Perdt / enunciant: nã
lus habet caloris, eo vehementius & asperius vocẽ
 reddit:

reddit: quæ ratio facit vt Scythæ ac Germani v
vocalibus collidentium inter se consonarum
tionum multitudinem afferant, quæ Australes
rum in modum leniter, vocalibus inter se eleg
teriectis, pronuntiant. Hoc profecto in vna Israe
tribui scilicet Ephratæorum, perspicuum euasit:
colæ montis Galadi, non modo robustiores ac a
res erant cæteris eiusdem tribus, qui planitiem
rant; verumetiam consonas & aspirationes qua
nõ poterant, facile pronuntiabãt: & cum monta
tribules parta victoria fugassent, quoniam nec m
nec armis nec corporis cultu, nec sermone hoste
is dignosci poterant, vnius vocis pronuntiatione
hẽsi sunt, & quadraginta millia cęsi magna ex par
[a] Iordanis vada traiicerent, *Schibolet* pronuntiare iu
tur à montanis, ipsi leniter *Sibolet* efferebant [a]; ho
spicam; illud vero *aquæ alueum* appellabant; tame
usque acceptio sæpe confunditur [b].

a Iudic. 12.
b Psalm. 79. v. 25 Iob. 24. v. 24. Genes. 41. v. 5.

Naturam vero locorum linguas ipsas immutan
modo in Aquiloniis & Australibus planum est; se
in montanis & in iis qui loca palustria colunt: neq
tantum, verumetiam ab aquis linguæ vitia sæpe d
tur: vt in agro Labdacensium prouinciæ Narbon
omnes Labdacismo laborant. Orientalium item p
tio mollior est; vt Poloni quã Germani mollius lo
tur: sunt etiam vrbaniores & cultu elegantiores:
tamen montibus dirimuntur. At etiam in breui G
ensium ac Venetorum interuallo loquendi ratio d
sa est. Hi enim capram *Cabre* enuntiant: Genue
Narbonenses *Crabe*, aliquanto leuius: cuius vocis
cio Genuenses aliquando victi & cum Venetis co
ne cladem euaderent, deprehensi sunt, & ad vnum
consimili clade affecti sunt Galli, Celtæ ac Belgæ i
Monspeliensi, cum Carolo V. rege ciuitas seditione
xima iactaretur, nec facile ciuos à peregrinis interno
rentur, fabæ peregrinis ostentabantur: ipsi *Feues* enu
tiabant, quas incolæ *Haues* appellant: Sabinorum mo
q

m & *Fœdum*, pro *hirco* & *hædo* enunciant, vt Var-
r. Atq; hæc de moribus & natura populorum.

*tione occurratur ciuitatum conuersionibus, quæ vel ob ni-
mias paucorum opes, Vel ob summum multitudinis
inopiam exoriuntur.* CAP. II.

multa sint quæ ciuitatibus & imperiis non mo- cóuersionem sed euersionem afferunt, tum nul- certior est, quam nimiæ paucorum opes, & mul- s inopia non ferenda. Pleni sunt antiquitatum uibus intelligitur eos qui de statu Reipubl. que- ur, oblatam occasionem spoliandorum locuple- nper arripuisse. Quæ tamen conuersiones rarius quam veterum seculis contigerunt propter in- bilem seruorum multitudinem; quæ tanta fuit erisque ciuitatibus quadraginta serui pro vnius ominis capite censerentur, vt superius diximus. næ vero seruitutis merces amplissima fuit liber- m plerique pecunia vel operarum conuentione, in Lusitania, pacisci cogebantur. Cum vero ,p- darent, vt fere solent qui frugaliter ac temperá- uat; & cum inopia premerentur, fœnore vitam , ac liberos vendere necesse habebant, quoniam quam apposite *morsum* Hebręi, hoc est, נשך appel- on modo debitorum opes exhaurire, sed etiam nitus arrodere, ac medullas ex ipsis ossibus exsu- onsueuit. Quam inopiam cũ amplius ferre tenues ssent, aucta multitudine locupletiorũ, qui paucissi ent, opes diripere, aut nouas tabulas, aut bonorum ioné petere non dubitabant. Hoc vbiq; vsitatissi- Quamobré Plato duas Rerumpub. antiquissimas appellauit, opes & inopiã: grauior tamen est ino- on tantum propter inediam ac famem, qua nihil a- bis; sed propter insitũ vnicuiq; egestatis pudorem; erisque paupertate ipsa durior est. quamquam vi- lana telave aut opificiis quærere non tam metu- m est, quam pernicies ac pestis illa quæ ab isto pu- profecta, familias ac ciuitates funditus euertit.

Potissimá causa conuersionum ac euersionũ quæ ciuitatibus olim cõtigerunt.

Quibus morbis vt occurri posset; quæsita sæq
quatio bonorum, quam plerique pacis & conc
rentem appellant: inæqualem vero bonorum c
inimicitiarum ac discordiarum nutricem. Nā c
que alios opibus superat, honoribus etiam, vo
ac delitiis superior esse, de virtute nihil aut p
modum solicitus; tenues vero sibi inseruire, seq
reri cupit. hinc egentium erga potentiores inui
inimicitiæ; cum qui virtute superiores sunt, no
ab honoribus arcentur; verumetiam in summa
& contumelia viuere coguntur.

Hæc opinor, causa veteres legumlatores im
eam quā dixi facultatum aut certe agrorum æqu
diuisionem Lycurgū inquam, Platonem, ac nos
te Thomam Maurum, in ea ciuitate quæ, quod
esset, *Vtopia* est appellata: vbi non modo æquat
bonorum, sed etiam conuictum perpetuum in
gitatione sibi finxerunt. Sed rerum ipsarum pon
cul abest ab idearum simulatione & inani figm
enim Thebani & Phocenses coloniā deduxissent
tone per legatos petierunt vt ciuitatem optimis l
informaret: ille suscepto negotio, re infecta disce
scilicet illam bonorum æquationem coloni ferr
possent. Lycurgus quidem id perfecit in agrorum
sione, auri & argenti vsu sublato; non tamen sine c
ac vitæ discrimine. Secutus est Solon; cui ad bon
æquationem nec animus defuit nec voluntas sed c
ciendæ rei desperatio. Id tamen quod proximum
scilicet nouas tabulas, quā σεισάχθειαν appellabat,
xit[a]. Idem rex Agis fecisse dicitur, cum tabulas o
debitorum in publicū allatas vna & eadem flamm
buri iussit, quo incendio nullum vmquam se clari
disse testatus est: cum tamen agros omnes ex æq
stribuere conaretur, ab Ephoris in carcere necatus
Post aliquāto Nabis tyrannus cum Agros expugna
duas leges promulgauit; alteram nouarū tabularū,
debitores ære alieno liberauit; alteram agrorū ex æ
diuid

a *Plutarch. in Solone.*

orũ: *duas faces*, inquit Liuius, *nouantibus res ad ple-iates accendendam*. Ac tametsi Romani cæteris in
e iustiores fuisse videntur, sępe tamen nouas ta-nultuanti plebi concesserũt[a], vt debitores ter-aue debiti parte aut in totum leuarent; ne illis i-ideret quid optimatibus Thuriorum; qui cum igros sibi coemissent, ac tenues debitorũ onere t, ab iisdem bonis ac ciuitate expulsi fuerunt[b].
tamen in speciem præclara iudicantur: cum re il magis pestiferum ac perniciosum æquatione orum, ac spe nouarum tabularum cogitari pos-maxime ad euertendas ciuitates, quæ fundamẽ-nius aut stabilius nullum habent quam iustitiã: vero esse nulla potest, nisi conuentionum fuerit nissorum certa fides, ac necessaria solutio rerum rum. quis enim dubitet sublata fide, ruptis tabu-atione bonorum inuecta, Rempublicam breui iram? Quamquam nouę tabulæ sæpius egentium tes exhauriunt: & eorum potissimum qui nihil nomina in bonis habent; callidi vero fœnerato-audito nouarum tabularum rumore, æs alienum ie graui fœnore contrahunt: vt quidem Solonis dis σεισάχθεια plerosq; fœneratores ista ratione lo-auit[c], tenuium facultates euertit. Quamdiu vero gi nouas tabulas prospiciunt ac sperant, sua largi-us profundere non dubitant: deinde cum illos & ia & fides defecit, ad rapinas conuertuntur; alie-e bonis manus afferre coguntur; aut desperatorum proborum hominum societates conquirunt, vt re-nouandarum occasionem arripiant, Remque pu-n omnino subuertant. At creditorum fraudando-pe sublata, soluendi necessitas & frugaliter viuen-io consequetur.

uod si iniquũ est creditores sua perdere, ac debito-iena lucrari; quãto est iniquius agrariis legib. vete-ossessores suis sedib. pellere, & ex aliorum direptio-lios locupletare? nã qui creditarum pecuniarum li-

a Liuius l. 7. & 8. Cæsar l. 2. de bello ciuili. Trãquil. in Cæsare, Appian. lib. 1.

b Aristot. lib. 3. cap 7.

c Plutarch. in Solone & Agi.

berationem quærunt, iniuriam fœnoris specie ve
pecuniariam sterilem naturam: sed qui prædioru
legitimo iure aut iustis conuentionibus cuiq; ol
runt, diuisionem æqualitatis specie postulant, nō
Rerumpublicarum, sed totius humanæ societati
stare nulla potest, nisi sua teneātur fundamenta, l
ctant. Absurdius etiam qui bonorum æquatione
cordiæ parentem appellant: cum nullæ capitaliores
nimicitiæ quam eorū quibus omnia sunt æqualia
egentes ac tenues locupletioribus inseruiunt, nō
ab inopia sed etiam ab iniuriis potentiorum vinc
tur. Quæ res, opinor, Hippodamum Milesiorum le
torem impulit, vt in lege quam de maritandis ordi
tulerat, locupletes cum egentibus, potentes cum t
bus connubio copularet: Solon vero de agrorun
ic̄ssione deturbauit neminem; sed ordines quatuoi
um ex censu descripsit[a]: eorum scilicet qui tritici o
aut vini quingentos modios annui reditus posside
deinde qui trecentos, tum qui ducentos; ordine pc
mo cæteros collocauit, quos ab honorum petition
pulit. Quinetiam Plato quem æquationis istius au
rem ciere non dubitant, in secunda Republica, quę
us est, altera Socratis propria, alios aliis locupletiore
cit: & ex eo ciuiū numero, scilicet quinque milliu
quadraginta, singulos ex singulis familiis totam hæ
tatem cernere, cæteros ne delibare quidem permisi
quo summa inæqualitas paulo momento secuta fui
Atque in eo ipso Lycurgus in conuertendo suæ ciuit
statu grauiter lapsus videtur, cum agrorum æquabi
partitionem inuexit, vt ciues omnes omnibus æqu
faceret: nam paulo post, & quidem se viuo ac spira
viginti hæredes eiusdem agri, & ab inopia liberorum
ginti hæreditates ad vnum peruenturas videre potu

Pleriq; ciuium numerū augeri prohibuerunt: vt H
podamus qui plures decem millib. in ciuitatem adm
noluit. Quam sententiam Aristoteles quoq; probat
ac ne plures nascerentur, abortus fieri & Platoni & A
stot

a Plutarch. in Solone.

placuit; at etiã distortos ac membris captos exbet vterque. Quod sine exsecratione dici nõ podiuinum hoc animal, quo nullum ab immortali æstantius conditum est, posteaquam ortum est, non modo non permittatur, verumetiam aboriri ur: quam tamen sententiã arripuit. Thomas Maui nec pauciores decem, nec plures sedecim libeamquamq; familiam habere voluit, quasi præpoaturæ imperaturus esset. Ac tametsi Phido legisCorinthiorũ prudentius cauisse videtur, cum veuidem vrbis ædificia sarciri, ac lapsa restitui pmiua cõstrui prohibuit: id quod Lutetiæ Senatuscõfactum memini [b]: ciuium tamen multitudine cos deduci, aut iniuria exsulare necesse est.

a Aristot. lib. 7. Polit. ca. 16. & Plato lib. 8. De legib. Plutar. in Lycurgo mébris captos exponi iussit.

b Anno 1548.

d grauiter, meo iudicio, peccant, qui ex liberorum iũ multitudine futuram metuunt inopiam; cum ciuitates locupletiores sint aut artium ac disciplin omnium varietate clariores, quam quæ ciuium itudine magis abundant. Quod quia perspicuum xemplis non vtemur. Illud etiam frustra metuunt, ilicet ex tanta ciuiũ multitudine secessiones exsi;cũ nulla re ciuitates à seditione tutiores sint quam inum copia ac varietate: quia potẽtes inter ac debiocupletes ac tenues, probos & improbos, sapientes esipientes, opifices ac nobiles, magnam mediocriũ mni genere multitudinem interiectam esse oportet, xtrema diffidentia mediis ordinibus coniungat, conquam fit in angustis ciuitatibus, quæ & momento in is factiones diuisæ secedunt, nec facile conciliantur.

Magnæ ciuitates minus portunæ seditionibus.

Omissa igitur agrorũ exæquatione in Rep. iã cõstitu& eorũ q; aliena rapiunt vt aliis largiantur, repudiata tẽtia: quiq; liberis procreandis modũ ponere se posse idunt; agrorum quidẽ æquabilẽ in cõstituenda Reblica, aut in deducendis coloniis diuisionem admitmus; ea tamen ratione, vt primogenito prærogatiua ædam tribuatur. Et quoniam Dei sapientissimi in Reblica Israelitarũ constituenda exemplar plane diuinũ

 habe-

habemus, non video quamobrem meliora,ai legibus neglectis,inanium hominũ errores ſeq tum quidem fieri poterit,debeamus.Nam ex tribubus vnam ſibi ſacrauit; cui quod ſacrific iuriſdictionis curam didiſſet, prædia præterq bana poſſidere non permiſit, ſed frugium om pecudum decimam à ſingulis accipere; vt decir decim quaſi iure quodam primogenituræ à du tribubus haberet: in qua tribu familiam Aaroni Pontificatum maximum detulerat, honore prir turæ frui voluit: ita vt decimam à cæteris Leuiti peret ac pleraque iura ſacrificiorum. In omnib omnium tribuum familiis iura quædam prim rum,id eſt,בכורה conſtituit: vt ſcilicet primogenit vncias hæreditatis caperet:fœminas à poſſeſſio diorum depulit[a],nec aliter parentum hæreditat nere voluit,quam ſi mares in familia nulli exſtitiſ proximo cuiq; eiuſdem tribus nubere iuſſit.eſt e uitatibus valde vtilis & gratioſa fœminarum à non modo fratrum[b],ſed etiam parentum excluſi diu mares eiuſdem familię exſtabunt. cui legi De rationem ſubiecit, ne prædia gentilia diſtrahan quibus planum fit æquationem lege diuina fuiſſe diatam ſemotis ab hæreditate fœminis, & conceſ primigeniorũ;non quidem ſemiſſe aut triente, ſe tione ad cæteros dupla: ne pauciorũ nimiæ opes, geſtas multorũ,Reipubl.perturbationem eſſet all

Agrorum diuiſio ex lege diuina.

a Num. 27.

b Bald.in l.2. qui ad libertatem.C. Alex. conſil.144. lib.6.

Vt autem agrorum diuiſio ſemel facta diutius ſtere poſſit,prædiorum diſtractio nõ omnino proh da eſt,modo ea lege diſtrahantur,vt vel anno trige vel ad ſummum quinquageſimo ad proximos ge redeant,vt lege diuina cauetur. Nam iſto modo fr erat, non prædiorum venditio, æſtimatione ann ditus facta: ſed annus ille quo prædiorum ac perſ rum libertas dabatur, terminus erat omnium cõm Ita fiebat vt ſi trienniũ anno Iubilęo deeſſet,triũ an fructus æſtimarentur. Ita nec locupletes tenuium

nper possidebant: nec prodigorum liberi posses-
us auorum cauere cogebantur,& promissorum fi-
x soluere licebat.
uarum autem tabularum cõcessio, perniciosa est;
am propter iniurias quæ inferuntur creditoribus,
fere tenuium facultates fœnoribus exhauriunt)
quod violandæ fidei & ciuitatis perturbandæ oc-
desperatis hominibus præbetur, quamdiu nouas
as & meminerunt & sperant: nisi fortasse id fiat ad
s & illicita fœnora minuenda: vt sæpe Venetiis fa-
est, vt qui antea centesimas vsuras diutissime acce-
it, deminuto fœnore trientes tantum exigerent.
diuina non quidem aufertur [a], sed anno septimo *a Rabi Leui in*
emita vocant, æris alieni dissolutio differtur. Nulla *15.c.Deut.*
tem tenuium subleuandorum via compendiosior, *b Deut.c.23.*
n omne genus fœnoris ex lege [b] diuina prohibere *Num.c.25.*
ciues. Noluit legislator inter peregrinos; ne ciuium *Leuit.ca.25.*
peregrinorum fraudibus, quibus imperari non po- *Psalm.14.*
exhauriantur. Neque tantum diuina lex vsuras o-
no vetuit, verumetiam sapientissimi quique legisla-
s ac philosophi, Solon [c] inquam Lycurgus [d], Plato [e], *c Plutarchus in Solone.*
toteles [f], Decemuiri [g] legum ferendarum. Atque *d Idem in Lycurgo*
uidem vt locupletes ad subleuandam tenuium in- *e In libris. De*
im inuitarent, vnciariam vsuram permiserunt: quæ *legibus.*
nisi longissima hominis vita, id est, anno cẽtesimo, *f in Polit.*
tem æquaret. Qui grauiorem vsurã pactus esse, qua- *g Tacit.lib.5. Festus lib.19.*
iplum ex lege duodecim restituere cogebatur: sapiẽ-
illi quidem, vt fœneratorem grauius [h] quam furem *h Cato lib.1.*
i tunc per leges XII. dupli tantum pœna tenebatur. *De re rustica. cap.1.*
dem lex Duilia rogatione reuocata est anno ab. V.C,
CXCVI. ac decimo post anno fœnus vnciarum ad se-
nciarium cogi placuit [i]: vt nõ nisi anno ducentesimo *i Liuius li 7.*
tem exæquaret. atque id etiam anno sequente peni-
s sublatum est Genucia rogatione [k] propter continuas *k Liuius lib.7.*
iuium seditiones. Nam vt minimum fœnerari per le-
s liceat, sensim ad summum prouehimur. vt si conces-
legum semel quotañis mœchari fas esset, scelus istud

lege comprobatum continua licentia Rempublic niuersam fœdaret. Qui autem quicunces vsuras i publica ferendas esse putant, vt Heluetii, hac spe liceat creditorem ea conditione fœnerari, si plus v tis ad debitorem ex mutuo quam ad creditoren uenturum sit; ne illi abutuntur legibus diuinis, qu tam diserte omnia fœnorum [a] genera prohibentur as nemo indubium reuocare debeat, nisi aperte in argutiis oracula diuina fallere se posse putet. Vt en liquis fœnore leuissimo ad commoda debitorum vi lit, innumerabiles tamen abutuntur.

a Deut. ca. 23.

Tutius est igitur vsurarum non modo radices, sed fibras omnes amputare: neque id Reipublicæ, nec poribus. vllis aut collegiis vlla vtilitatis aut pietatis sp permittere: quod cum iure Pontificio factum esset, uati quoq; idem sibi licere putarunt. quis enim ꝙ pu ce vtile ac honestum videatur, priuatim turpe esse tet? Nulla autem violandæ legis occasio maior est, qu eum qui legem tulerit, eādem sua lenitate perrumpe Sed cum inutilis sit lex quæ quid vetat nisi ꝓposita p na; & minæ inanes nisi pœnarum exsecutio sequatur: quoque pœnis sublatis Genucia lex contempta iacu Prudenter Angli qui lege lata pœnaque lege subiect magistratum curatoremve ad pœnas reposcendas cre re consueuerunt. Nam Genucia lege antiquata tande eo prorupit auaritia fœneratorum, vt ducentesimas vsu ras & sortem; cū libuisset, à debitoribus repeterent: quo usq; Gabinia lex maximas vsuras definiit in nautico fœ nore propter periculi pretium quinquagesimo mense in cæteris vt centesimo sortem æquarent: quoniam mē struæ veteribus fuerunt, non annuæ vsuræ. Hæc ita qui dem in Vrbe: sed in prouinciis eo licentia tandem pro cessit, vt quadringentesimas stipularentur [b]: quia vel ab infinita prodigorum hominum largitione ac luxu; vę ab extrema fœneratorum auaritia vsurarias leges, si ve minimum fœnerari liceat, pessum ire necesse est.

b Cic. in epist. ad Atticum.

Grauis erat aduersus fœneratores pœna Cretensium

legi

us constituta: quibus tamen vt fraudem facerent, or creditori pecuniam rapere simulabat; tū si par- uras soluere recusaret, furti ac rapinæ iudicio po- batur [a] à creditore. At nostri mille fraudes multo re solertia dicam an malitia nectere consueuerunt latis emtionibus; aut pretio inter contrahendum à tore delibato. Constantinus [b] quidem Magnus ro- ne Pontificum, quos ad concilium Nicænum coe- l, sesquialterum fœnus non modo pecuniarium, tiam fructuum nomine pactum sustulerat. paulo tamen lex auaritia premente antiquata est, potissi- in fructib. nam qui vrgente fame tritici modium io acceperit, semodium cum sorte promittere non tabit, vt tēpus solutionis in messem differatur, quo umentariæ vbertas ad pretium altero tanto vili- turum sit: quod cum æquitate quadam coniunctū tur: quia nullum æs alienum alimentis, quibus vita sustentatur, carius esse potest. Quæ ratio Iustinianū[c] ulit vt prohiberet à rusticis vsuram triente maiorem lari in pecuniæ mutuo; aut centesima grauiorem in ibus; cum antea sesquialterum exigerent, quæ gra- est quadringentesima vsura; quam tamen Carolus inæus pecuniario fœnori exæquauit, & contra fidē mium librorum errorem subesse putauit [d]; vt Ludo- i XII. legem & Curiæ Parisiorum decreta quibus v- rque vsura æquata est, tueretur. At plurimum inter v- nq; interesse quis non videt? quis rusticus, quis in- à pecuniis magnum se quæstum fecisse non putet, si mente fame duodecim modios mutuo acceperit, ea ditione vt sequēte anno tredecim creditori reddat? nim Iustinianus permisit. at Molinæus tertiam mo- partem additamento definiri putauit; quod credito- ilus ridiculū videatur: ac pstabilius sit additamentū il- u egentiū inopiæ largiri, vt lege diuina cauet[e] Cōstan- ti legē & Nicæni concilii decretū illud de fœnore mi- n do, Rom. Pōtifices initio ꝓbauerat; sed postride via

defle-

a Plutarch. in Apophtheg. Hracor.

b Rufinus & Nicephorus Callistus in historia eccl. [illegible]

c In Auth. ad hæc. & Auth rem du- ran. de vsur. C.

d In lib. de vsuris.

e Deut. 23. Nehem. 5.

deflexerunt, Callistius, inquam III. & Martinus V. P. qui reditus constitutos via antea vsitatos inuexerun bus tenues adeo conflictantur, vt quincunces vsu quales, Heluetii probant, stipulari pręstabilius fu quam reditus bessales sine vsuris: quamquã centesi in locis maritimis vbique extorquentur extra peri pretiũ. Ex quo nonnulli priuatorum ac Reipublicę o exhauriunt. Quis n. nõ miretur steriles pecunias Ada centenario Genuensi millies sestertiũ, Thomæ mar eiusdẽ ciuitatis, bis millies paucis annis peperisse.

Hinc fit vt fœnoris cupiditate mercatura iaceat; o ficia negligantur; agricultura sordescat; pecuaria dese tur: ipsiq; nobiles auorum possessionib. distractis, cer re faciant vsuras cum fructib. prędiorum; deinde so dissoluta, fortunas omnes momento abliguriunt; & illos pecunia primum deinde fides deficit, rapto viue prædari, latrocinari non dubitant; aut, quod extremu est, perturbata ciuium quiete suam inopiam Reipubli ruina sarcire; quod eo magis metuendum est, quo ciu ordo, qui cæteros opibus longe superat, à cæteris num ro ac potentia superatur: vt sacer ordo, qui in Occide tis regionibus dignitate cæteris duob. superior, tame vix centesimam populi partem capit, frugum ac pecu decimas; contra quam veteribus nascentis ecclesiæ d cretis cauetur[a], ab omnibus ordinibus exigere: omn omnium testamentis & codicillis legata petere; præd inquam vrbana & rustica, villas, arces, ciuitates, Ducu etiam, Comitum & Marchionum amplissimas posse siones, ac reditus annuos omnis generis, præter pecu niarum vim infinitam quæ in sacrificia erogantur, co radere; nec tamẽ tot ac tantis opibus auctas hæreditate quocumque iure delatas cernere; prædia sibi ex opibu ecclesiasticis parere; partas opes collegiis & corporibu sacri ordinis legare; distractionem prædiorum ac rerur eccesiasticarum prohibere: postremo immunitatem a vacationem ab omnibus muneribus importunis roga tionibus extorquere non dubitauit.

a *Can. futuram ecclesiam & can. videntes 12 q.*

Sacer ordo maximis o- p[?] auctus.

Qu

..uæ opes ne in infinitum excreſcerent, in pleriſque ..ſtibus cautum eſt, vt quæ prædia deinceps eccleſia- ..collegiis dono data fuerint, ea vẽdere cogantur: vt ..rdi lege [a]: qua etiam eccleſiaſtica collegia deinceps ..ia comparare prohibentur. eadem promulgata lex ..iſſu Caroli V. Imperatoris apud Belgas, publicatio- ..œna ſubiecta; quæ tamen lex antea lata fuiſſe vide- ..cum Belgarum Comites ſacerdotum hæreditatem ..fiſco vindicarent, quoad Vrbanus V. P. M. interdi- ..nis pœna id vetuiſſet. Eandem ob cauſam Curia Pa- ..rum Carthuſianos prædia, reſve immobiles quære- ..idem vetuit [b]: quamquam id iure Pontificio contra ..m Panormitanus putat, prohiberi iure poteſt [c]. Ve- .. [d] cautius, qui non modo eccleſiaſticis collegiis præ- ..uraue prædiatoria in poſterum denegarunt, ſed et- ..eccleſiæ legata diſtrahi, aut niſi diſtrahantur, fiſco ..erunt; neque id tantum, verumetiam fideicommiſſa ..rdotis nomine relinqui, aut teſtamentum ſacerdotis ..ione ſcriptove fieri vetuerunt.

..andem apud nos lege [e] Aurelia populo rogante la- ..cerdotes excipere teſtamenta, quibus quid eis lega- ..ſit, prohibentur; ſed iam exoleuit. Quis enim dubi- ..ab iſta teſtamentorum deſcribendorum licentia [f], ..i nec oculati, ac ne auriti quidem teſtes adhibeantur, P..ntifices & curiones quamplurimos in priuatorum f..tunas ac poſſeſſiones inuaſiſſe? Certe quidem auorũ ..ſtrorum memoria, qui teſtameuto nihil curionibus ..at collegiis eccleſiaſticis legaſſet, honore ſepulturæ ca- ..riſſet. Quum vero quiſquam inopinato caſu occubu- ..iet, ſacrificulus Pontificis iuſſu, mortuo teſtamentum ..ndere, & quæ vellet eccleſiæ arbitratu ſuo quaſi teſta- ..r legare ſolebat. quem morem tametſi inueterarat, ſu- ..ſlit Curia Pariſiorum [g] Habeo ex archiuis & antiqui- ..tum noſtrarum monumentis viginti Baronum Nor- ..nniæ teſtationem: qua quidem apud Philippum Au- ..ſtum regem aperte declarant, eius bona qui triduum ..ger inteſtatus diem extremum obiret, fiſco iure vindi- care

a In charta magna.

b Panormit. prohiberi poſſe negat, ex l. vlt. de pact. fin.

c In cap. nuper. De decimis.

d lib. 4. cap. 56. De ſtatut. Venet.

e Artic. 17.

f Vt Pontificio iure licet in c.. cum eſſet. De teſtamentis.

g Anno 1384 & 1403.

cari. Item beneficiorum quæ ab antiquis retro pı
bus Rupellanis tributa fuerant, confirmatione k
di regis Anglorum & Comitis Pictonum concess
magni beneficii loco excipitur, ne intestatorum
Rupellanæ vrbis bona, quasi caduca, fiscus vin
possit. Neq; id Gallorum proprium sed Hispaner
que commune fuit vsq; ad Ferdinandum Arrago
a Anno 1392. Castiliæ regem: vt planum fit lege ab eo lata [a]; cuı
ba subiicere placet ex ipsis legibus descripta; *Quen
uen quintos da los qua mueren sin fazer testamento dexã
o parientes dentro del quarto grado que pueden hauer & h
sus bienes.*

Mirum certe igitur videri minime debuit, si tot
tæ fuerunt ecclesiasticæ opes, cum ista pœnarum
tate testari necesse fuerit, vt ordini sacro legata relı
b In Auth. De reb. ecclesiæ non alien. rētur: cui semel quęsita nec distrahere [b], nec diuturn
catione [c] concedere liceret. Certe Caroli IX. regis
c Clement prima, de reb. ec cles. cū census ageretur [d] bonorum ecclesiasticorum i
imperio, quater millias sestertiū [e] annui redditus i
d Anno 1563. sum relatum video extra pecuniam & grauitas ob
e duodecim milliones. nes. Id tamen parce ac tenuiter, ne ex vero censu in
aut periculum ordini Pontificio crearetur. Alleman
nim rationum publicarū Prætor, nihil curiosius o
conquirenti narrabat duos fere trientes agri Galli
sacrū ordinē possessione vel dominio pertinere. In
dibile id quidē mihi visum est; tametsi non ignoro
tuor supra centū episcopos, duodecim archiepisco
quingentos & quadraginta octo abbates, curior
XXVII. millia & CCCC. si modo singulis vrbibus & p
singuli curiones tribuantur: extra minores archimā
tas, & cœnobia tenuium monachorum vicatim me
cantiū. Ac multo maiores apud nos ecclesię opes fui
nisi Ioannes XXII. P. M. Nicolai Pontificis maximi de
tū antiquasset: quo quidem licebat mendicātium o
nib. prædia possidere, quæ vsu & fructu ad se pertine
nexu vero & mancipio ad Pontificem maximum. Q
quidem fraude vota paupertatis inania fuissent, cū c

m.

.c proprietatis prædiorum vtilitas omnis ad eos
itura fuerit, qui perpetuum vſumfructum habi-
ſent; ſunt autem perpetua collegia eccleſiaſtico-
Sed non ita pridem Concilii Tridentini decreto
a mendicantium ordinibus poſſidere licuiſſet, ni-
cilium illud Gallia repudiaſſet. Hic non diſputo
s tot ac tanta prædia aut quam vtiliter diſtribuan-
d illud tantum, eas opes ſeditioſis hominibus tur-
rum in Occidentis regionibus ciuitatum mate-
nagnam præbuiſſe, vt ordini Pontificio prædia e-
nt, oblata religionis ſpecie: quæ ſi deeſſet, nouam
onquirerent, vt maiorum noſtrorum ætate Tem-
de antiqua prædiorum, quæ nimis ampla videban-
ſſeſſione per ſummam iniuriam ac huius imperii
us depulſi fuere.

philippus Tribunus plebis & nouas tabulas & a-
diuiſiones depopoſcit, turbādęq; Reipublicæ oc-
nē inde arripuit, cū diceret vix duo millia ciuiū rem
re [a]: tametſi paulo ante trecēta circiter millia ciuiū
uiſſent. ac paulatim eo ꝓgreſſa eſt opū, quibus pau-
i ciues fruebantur, affluentia, vt M. Craſſus quater
es ſeſtertiū in censū retulerit [b]. Lentulus Augur de-
millies. Quib. quidem morbis occurri potuiſſet, ſi
agrariis quas Quintius [c] & Apuleius tulerāt, locus
relictus; vt ſcilicet agri hoſtib. ereptis tenuib. diui-
ntur. Sed cū eos agros Cēſores locarent ea lege [d], vt
enti decimā, cæterorum fructuum quintā, paſcua-
vero nomine pecuniarum aliquid ærario publico
rēt; potentiores ambitioſis rogationibus & gratia
unitatem agrorum vectigalium adepti erant. Quā-
m Sextus Titius Tribunus plebis re intellecta ro-
nem tulit, vt Quęſtores à poſſeſſoribus prædiorum
licorum penſiones exigerent: ſed lege neglecta, la-
eſt ad populum, vt agri publici, ex quibus nulla ad
npubl. vtilitas perueniret, plebi diuiderentur. Quæ
oſſeſſores impulit ad Sp. Thoriū [e] Tribunum plebis
e ac precio excitādū, vt ſua interceſſione pficeret ne
poſſeſ-

a Cic. in Offic. & ad Atticum.
b Plutarch. in Crasso.
c Polyb. lib. 2. Anno ab V. C. DXXI.
d Appian. lib. 1. emphyt.
e li. 2. De orat. pro Murena. Valer. li. 8. ca. 1.

possessores agris carere, sed pensiones præteritoru norum Quæstoribus soluere cogerentur; postea t Thoria [a] lex abrogata est: cum scilicet potentissim que ciues ea prædia possiderent, vnde nec deturba ad solutionem sine perturbatione maxima cogi po Ita Liciniam legem [b] ferri placuit, per quam non plus quam quingenta agri iugera, totidem minori coris capita, centum maioris possidere, cætera fisco dicari permissum. Sed cum variis fraudibus legem derent locupletes, Tyberius Gracchus de publicis tum [c] agris rogationem tulit, vt Tres viri agrorum sores à plebe crearentur; qui quod de quingentis i ribus in singulas familias superesset, tenuib. diuide sed antea cæsus est quam legem perferre potuerit. mo tamen post anno perlata lex est à Caio Gracch tre: qui etiam in magistratu, seditione ab optima coorta, cæsus est. At cum legem Semproniam Sen æquissimam esse iudicaret, decreuit vt quod locu tioribus agri publici extra iugera quingenta supere egentibus plebeiis diuideretur. Et quoniam tenues inopiam agros concessos colere sine iumentis ac p re non potuissent, Semproniæ legi subrogatum e regis Attali, qui populum Romanum hæredem scri rat, opes, iis quibus publica prædia concessa fuerant, narentur. Ea res tenuium ciuium egestatem plurim subleuauit. Ac ne in posterum seditiosis concioni populares homines plebem ab optimatibus diuelle placuit colonias infimæ plebis in agros hostibus erep deduci. Sed id quod in Sempronia lege præciduum rat, scilicet ne tenuibus agros concessos cuiquam v dere aut emere fas esset, per summam magistratuum gligentiam [d] antiquari cœpit. Turbatur enim æqu lis agrorum diuisio quæ in constituenda ciuitate fa est, cum cuique à se abalienare prædia sine modo li ac potissimum testamentorum iure cuique conce vt per leges XII. contra morem maiorum legandi c que facta potestas [e] est; quam legem Decemuiri leg ferenc

a Appian. li. 1. ciuil. bell. Cicero. in Bruto.

b Anno DCxx ab V.C. Fl. epito. 5. Plutarchus in Grac.

c Liuius lib. 6. Appian. in li. 1. ciuil. Plutarch. in Cami.

d Appian. li. 1.

Lex testamentaria iniqua.

e l. verbis, De verbo. signif.

arum à Solone acceptam Romanis ꝓpoſuerunt[a]. ...arum vero gentium omnium exceptis Athenien... vna lex erat, ne prędia teſtamento legare liceret. ...viuentibus quidem vlla ratione diſtrahere prædia ... permiſit[b]. item Lycurgus cum ſeptem Spartiata... millibus qui tunc in vrbe cenſi fuerant, ac duode... ...uſticorum millibus agrum Lacedæmonium ex æ... ...iuiſiſſet, alienandi poteſtatem eripuit. Quinetiam Spartiatarum, qui vrbani ciues erant, ac cęteris di... ...e prętare videbantur, in plures aut pauciores par... ...iidi vetuit: ſed primogenito cuiuſque familiæ, aut ...no cuique agri partem vnam è ſeptem millib. cō... ...uſſit, ne ab vno plurium hæreditates cernerentur. ...ris autem Spartiatis, ſi plures ſeptem millibus in ...te procrearentur, nihil agri tributum[c] erat. Nam Ageſilao, quod primogenitus non eſſet, nihil agri ...iatici obuenerat: quouſq; Leotychides ſuperius de primogeniture depulſus eſt. Quam Lycurgi diſci... ...m Plato vehementer probauit lege cxxv. ac ſoli... hæreditatem vnum ex liberis quem pater optaſſet, ...ere, voluit, alienatione interdicta. Hæc igitur æqua... ...ptem millium Spartiatarum diſtributio tamdiu cō... ..., quoad Ephorus aliquis in odium filii primogeniti legitimam agri partem eripere cupiebat, legem te... ...mentariam pertulit, qua cuique omnia bona legare ...iſſum: quæ lex Athenienſibus quoque ac cæteris ... Græcis, tum Italis multarum in omnibus ciuitatib. ...uerſionum peperit occaſionem.

...iutiſſime tamen cæteri populi leges teſtamentarias ...adiarunt. Qui enim Germanos veteres vſum teſta...torum neſciiſſe accuſant, & quaſi probrum obiici..., ne ipſi probro digni videntur. Sic enim Tacitus, *...edes,* inquit, *ſucceſſoreſq; ſui cuique liberi: & nullum teſta...ntum. Si liberi non ſunt, proximus gradus in poſſeſſione, fra...r, patrui, auunculi.* hęc ille. Ac tametſi Germania Roma...rum leges teſtamentarias magna ex parte probauit; ...ilominus maiores noſtri prædia paterna gentiliave

a *Plutarch. in Solone.*

b *Num. 27. Leuit. 25.*

c *Plutarch. in Ageſil.*

præter duas tresve vncias ad summum legare prc runt, sed ad proximos quosq; iure legitimo detu At Polonis nihil omnino prædiorum, quocumq quærantur; legare fas [a] est. Oxilais certe ac Phyth teribus ne pignori quidem dare prædia licebat [b]. autem Ambianensium & Atrebatum, feuda seu fi ria prædia nemo nisi summam egestatem coram iuratus distrahere potest. Quæ lex multo sanctic pud Hispanos, quam vsquam gentium.

a vtriusque Sigismundi de legib.
b Aristot. in Polit.

Quod autem lege diuina prohibetur prędioru petua distractio, siue pactis, siue testamentis, siue decretis id fiat, quod etiam Lycurgi lege septem Sp tarum millibus indiuidua pars agri semper tribue vt Caucis Normanorum populis vsitatum est: Rei cæ vtile videri possit, quod his hominibus quasi ternis firmissimis quibusdam columnis Respubli videatur: quæ columnæ si exiles ac tenues, tamet res fuerint, ingens tamen Reipublicæ ædificium su re vix possint. Et quidem Gallorum & Hispanoru ac Anglorum imperia nobilissimarū familiarum & legiorum perpetuis opibus quasi certissimis funda tis stare, iisque sublatis ac opibus in tenues diuisis, imperia breui ruitura videntur.

Optimatum locupletiorū familiæ statum aristocraticū tueri ac tyrannidē euertere possunt.

Hanc tamen sententiam magis probabilem c necessariam duco, præterquam in optimatum Nihil enim principi ac potissimum tyranno tam m endum est, quam collegiorum & familiarum illi um opes ac potentia. populare vero imperium n mas paucorum opes, in summa plebis inopia ferre lo modo potest. Restat optimatum potestas, quæ fa liarum nobiliorum opibus alitur ac sustentatur; v cedæmoniorum Rempublicam ex optimatibus flatam tuebantur Spartiatarum septem millia, ad iura primigeniorum delata fuerant; cæteri Spartia grorum inopiam virtute, ac primogenitorum opes rum gestarum gloria aut æquabant aut superabant Plutarchus scribit [c]. Iisdem fere moribus maiores no

c In Agesil.

ur: nec dubito quin Francorum nobilitas mul-
or fuerit ac illustrior futura, si legibus ac mori-
lorum semper acquieuisset, vt Hispanos ac Po-
ecisse videmus. At cum feuda nobilitati vende-
: plebeiis emere, principum venia dicam, an in-
uisset, secuta est patritiarum gentium inopia.
rbo vt occurreret apud suos Petrus Britanniæ
mnino plebeios feuda nobilium emere vetuit,
. proscriptionis pœna. Ac tametsi Ludouicus XII.
em [a] abrogasset, eadem tamen à Francisco [b] ma- a Anno 1508. b Anno 1535.
ouata est.

ıs etiam aristocraticus magnum incremẽtum ac
ccipit, cum legibus connubialibus licet egentib.
plebeiorum filias locupletes sibi despondere: vt
fieri cœpit post legem Canuleiam: nec vlla re Ve-
m imperium maius incremẽtum accepisse vide-
n ad patritiorum opes & copias fulciendas, tum
d mutuam plebeiorum & optimatum concordi-
iliendam. In omni tamen Reipublicæ statu cer-
lotibus leges esse oportet, tũ ne dotium magni-
domus exhauriantur, tum etiã vt dote moderata
æ ad pudicitiam & obsequium virorum facilius
ur: quibus autem dotes amplissimas dari videm9,
e est turpiter viris imperare, & contra decus ac di-
em viros vxoribus inseruire. *Danda sunt* igitur *frena*
nti naturæ, & vt Censorius Cato [c] dicere solebat, *in-* c In orat. pro lege Oppia.
animali. Nã vt semel pares esse cœperint, extẽplo superio-
ıt. Quamobrem sapienter diuina lex ab omni hæ-
tio parentum ac proximorum iure fœminas lon-
mouit, quamdiu mares in familia exstitissent, quod
i mares familiam tueri possent, proximo cui-
lias cum hæreditate nubere iussit: quæ lex ad
os translata est: apud quos non licebat τὴν ἐπι-
, nullis exstantibus [d] masculis, nubere nisi agna- d Demosthenes contra Leochã.
gentili proximo. Apud Persas & Armenios nihil
r pecuniam aut suppellectilem puellæ nubenti da-
erat: qui mos vniuersæ Asiæ & Africæ communis

eſt:tametſi legẽ Armeniorum, quæ non ſolum
etiam fœminas omnes ab hæreditario iure pr
abrogauit Iuſtinianus, vel potius Theodora v
fœminas maribus æquales aut etiam ſuperiore
modis omnibus tentauit. Qua peſte nulla ciuit
nitioſior accidere poteſt. Superiores autem fut
ſi æquo iure partes hæreditarias cum maſculi
tur; quia cum fœminæ vbique mares numero
potiſſimum in mediis & Auſtralibus regionibu
ſe eſt familiarum iura violari, prædia gentilia
eoque magis ſi locupletes non tenuibus ſed loc
ribus coniungantur. Ex quo fit vt pauciſſimi ma
pibus affluant.

Quod autem fœminæ numero vincant, pla
que eſſe poteſt antiquitatum memoriã ab vlti
cipio repetenti. Atque id primum Athenis e
tia ipſa comprobauit, vbi fœminarum nume
Deæ nomen impoſuit[a]: nec ita pridem Venet
cenſus ageretur: tametſi in eam vrbem pereg
dique confluant, nihilominus tamen numeru
narum duobus amplius millibus mares ſuperat
id fiat propterea quod fœminæ à bellis, à pere
nibus, ab omnibus periculis quæ viros obire
eſt, ſeducuntur; ſiue quod in naturæ vniuerſitate
deteriorum maior eſt affluentia quam pretic
Id etiam Lacedæmone planius intellectum eſt
gem teſtamentariam. Nam Ariſtotelis ætate tr
Lacedæmonii partes ad fœminas perueniſſe pr
eſt, cum maſculi vix duas partes[b] poſſiderent: ex
inquit Ariſtoteles, vt maritis imperent, à quibu
blandiſſime dominæ appellantur[c]. Cui malo, quo
fere grauius eſſe poteſt, vt Cato Cẽſorius occurre
gem Voconiam ſuaſit, rogante populum Voconi
Tribuno plebis; qua[d] quidẽ fœminas ab omni iure
ditario, exſtantib. quocunq; gradu propinquis ei
nominis, ſummoueri placuit. Item ne ex alieno te
to legatove plus ad fœminas quam hæreditatis q

a Pauſanias. in Atticis.

b Ariſtot. in Polit.

c Plutarch. in Lacon. Ariſt. in Polit.

d Flor. epito. 41. Paul. li. 4. ſenten. Cicer. Verr. 3. & in li. De finib. Dio. li. 56. Gell. li. 17. Auguſt. lib. 8. de ciuitate.

ret; neve plus quam qui ex hæredibus testatoris
um ex asse consequeretur.
lla ciuitati opib.affluenti valde salutaris exstitit,
ia veterum familiarum opes ac dignitatē tueba-
n etiam ꝙ fœminarum indomitam arrogantiam
inem vehementer coercebat. Sed primum frau-
c cuniculis,cum aperte nō posset, oppugnari cœ-
cet fideicommissis sub nomine fœminarum cō-
id tamen in eius arbitrio ac potestate situm erat
duciæ relinquebatur:quia nec actione nec perse-
e,id est [a], nec ordinario iure,nec extra ordinē pe-
rant ante Augusti tēpora, qui Trebatii pernitiosa
a secutus, legis abrogādæ prębuit occasionem,ac
ore Liuia veniam legis Voconiæ petiit à Senatu.I-
atim antiquata lege aut fœdissime concussa,Ro-
ciues capite minui ac serui pœnæ fieri cœperunt:
res dominas non tantum appellatione [b], sed etiā
testarentur:quib.temporib.ab auriculis fœmina-
ina matrimonia pendere, & margaritis fœminas
ari Seneca querebatur [c]. Nam Plinius Proconsu-
cio cuius filiam termillies sestertium in gemmarū
habuisse scribit; maximum occasus imperii argu-
um. At in Massiliensium Republica, quam omniū
tissimam Cicero iudicauit, centum aureorū dotes
nas& quinq; aureorum vestes nubentium pretio-
as fuisse legibus [d]. Veneti tamen lege de dotib.la-
lle sexcentis aureis patritiæ dotem definierunt [e],ne
iarum illustrium opes dotibus exhauriātur si vero
ius plebeiam vxorem duceret, duob. quidęm au-
m millibus dotem terminauerunt, sed legem fa-
ntiquari patiuntur, vt patritiorum quorundam e-
ti locupletiorum plebeiarum nuptiis & vtriusque
is concordiæ consuli possit. Illud tamen pruden-
uod fœminas ab hæreditario iure, quoad eius fieri
st,exstantibus masculis summouere consueuerunt.
is vero lata lex est [f] Carolo IX. rege, qua dotes o-
um maximę decē libellarum millibus terminantur:

a l. pecunia. de verb.sign.

b Tranquill. in Claudio. l. vxorem. de lega. 3. l. Titia. §. qui marito de annuis legat. & in l. vl. §. vxorem. de auro & argento.

c In lib. De remediis fortuit.

d Strabo. lib. 4.

e In statutis Venetorum.

f Anno 1563.

pœna mille aureorum constituta qui fraudem leg
set. Sed lex ipsa non antiquitate sed nouitate sua e
it: tametsi nec Philippus Bellus Elizabethæ Ang
regi nupte, nec Carolus V. filiabus regum maioru
tem constituissent.

Quod si quis putet auri & argenti summam
tunc erat in Europa inopiam legib. illis causam d
non quidē male putabit; sed ætate nostra dotem
Henrici II. regis Francorum constitutione quadri
aureorum millib. definitam fuisse videmus; qua ra
centum viginti dotes maiorum vni exæquantur. A
diuina maximam dotem quinquaginta siclis, id e
decim circiter aureis nostris constitutam habemu
mulcta tenetur erga patrē is q virginem seduxit, q
iam domū ducere, si quidē pater puellæ assentiat, p
a Deut. 22. gem cogebatur[a]. Quæ ratio facit vt facile credam e
ab Herodoto de Persarum morib. prodita sunt; se
curatores connubiorum curandorum formosissin
venustissimas quasq; puellas pluris licitantib. addi
& coactis pecuniis ex formosiorū licitatione dote
formib. cōstituisse, interposita cautione Pretoria ab
deformes ducerent, se numq̄ vxores repudiaturo
dote restituta. qua ratione & nuptiis puellarū, & fe
narū pudicitiæ, & honestati publicæ, & maritorū d
tati ꝓspiciebatur: cuius rei summā legislatorib. cur
oportere Plato iudicabat: & quidem persapienter.

Quamobrem Andium, æque ac Cænomanorum
ribus, nobilium ac patritiorum filiæ partem hære
tis, quæ masculis exstantibus perquam exigua est,
dominii consequuntur: quam masculi, excepto pri
genito, non nisi vsu ac fructu possident, ne scilicet p
læ innuptæ desererentur. Iniqua tamen lex bonis om
bus sæpe visa est prædia beneficiaria primogenito ce
re præter trientem quem cæteris liberis ad fruend
tantum Andes & Cænomani permittunt, ita vt nihi
nomine hæredibus relinquatur: multo minus et
Ambianis: cuius rei graues sæpe nobilium querelæ
stiteri

nt, & parricidia sæpius contigissent(:quæ tamen multa fuerunt:) nisi iam pridem Vindocinenses, m municipium vetus, ab iis moribus discedentes, s quoque primogenitos conuentionibus & pa- eam æquitatem impulissent, vt triens iure domi- exu possideatur: quod non ita pridem Ambiano- rogato veteri more obtinuit. Ac tametsi Gode- a Anno 1185.
Britanniæ Comitis, vniuersam hæreditatem nobi- nogeniti cernerent, ea lege vt fratribus ac sorori- otes & alimenta præberent; nihilominus tamen qui primus Britannorum Ducis dignitatem ade- it, primogenitos nobiles totam hæreditatem iure iii habere, cæteros trienti vti frui permisit; vt non dem decreto Curiæ Rhotomagensium idẽ Cau- missum est.[b]

b Ferrerius in consuet Norman. arresto. 1521. Ianuar. 24.

que hæc de ciuibus ac subditis: nihil de peregrinis, à prædiorum domino, nisi iura ciuitatis beneficio cantur, prohibere oportet. Arcendi sunt etiã gras- s ac fures, qui Ægyptiorum specie ac nomine im- vbiq; prædãtur: quos contra lex Aurelia magistrat⁹ ri iubet. q̃ pestis ꝙ in Hispania quoq; latissime gras- r, edicto Ferdinãdi[c] regis coerceri cœpit. Falso q- le *Ægyptios* appellãt, cũ morib. ac lingua Ægyptio- simillimi semper fuerint; nec ꝓbabile sit ex vberri- rtilissimaq; regione ad extremas Hispaniæ inserti- as emẽso mari mediterraneo aduectos, sed illa sor- darum colluuies ex Alpium & Pyrenæorum præru- saxis & latebris appetẽte æstate quasi fucorum exa- ia in regiones vberiores erumpunt. Nihil est autẽ in publica tam perniciosum, quã otiosorum ac tenuium ninum huc illuc errantium multitudo, qui & priua- m bona diripiunt, & in euersione Reipublicæ spem hẽ fortunarum suarum posuerunt. Hanc pestem A- is Ægyptiorum ab Ægypto longissime repulit: cum e lata sanctissime cauisset, vt otiosi homines qui nihil berent ꝙ suum dicere possent, capitali supplicio quasi dones afficerentur. Hic non disputo, (: quod suo

c Anno 1429. Queços Ægypcianos con señores salgan del Roy no dentro ses santa dias.

loco dicendum erit) *prædia beneficiaria distrahi, a... bilitati perpetuo relinqui debeant.* Differamus ... lud, *an bona damnatorum vtilius sit proximis quam... dicari.*

Præstatne bona proscriptorum propinquis quam publica adiudicari? CAP. III.

HÆc quæstio pendet à superiore, cum earu... quæ ciues ad inopiam extremam deducun... nima sit proscriptio damnatorum: quæ eo maio... est, quo plures fuerint quibus [a] legitimarum h... tum spes aliena culpa præciditur, nisi aliunde b... obuentura. Iniquum autem videtur parentum... in liberos deriuari [b]. Nec in eo tantum leges d... naturales violantur; sed etiam egestate desperat... nes ad furta, latrocinia, cædes impelli videntur: potissimum quos ad otium & inertiam affluen... omnium educarat. Neque enim sperandum est, v... litiis ac voluptatibus educati homines sellulari... & opificia condiscant: nec si possint, velint. ad h... accedit sceleris alieni contumelia infamiaque ... posteritati publico iudicio illata: quæ illos ad lat... cœtus, ac consceleratorum hominum societates ... das, & ad piraticam exercendam inuitat. Quo ... vnius proscriptione prædonum ac sicariorum m... do exsistat; pœna vero quæ & improborum nu... minuere, & bonis ciuibus securitatem afferre deb... dissimilimos exitus habitura sit. Hęc argumenta ... emplorum varietate augeri possunt, non modo ... bilia, sed etiam ad assentiendum necessaria Iust... Imperatori occasionem præbuisse videntur feren... gis [c] qua damnatorum bona fisco ademit, vt leg... hæredibus relinquerentur: quam vt legi diuinæ co... taneam summa consensione plerique populi, e... perduellionis causa comprobarunt.

Qui tamen aliter sentiunt, legem hanc quasi n... & ab antiquorum sententia penitus alienam repu...

a l. cum ratio de bonis damnator.

b Deut. 14. Ezech. cap. 18. Hier. 32. & 4. Reg. 14.

c Authent. bona damnator. De bonis damnator. C.

es enim legumlatores bona damnatorum quæri oluerunt; siue de peculatu ac repetundis agatur; vt t erepta Reipublicæ restituantur; siue pœna sit pe- :ia ob scelus contractum: quia Reipublicæ satisfie- er nō posse videtur, siue ad improborum hominū rem, qui vt liberos opibus & copiis augeant, in o- scelera præcipites feruntur, nihil aut parum admo- ım de vita solliciti; quippe omnium miseriarū ex- um solatium ac requietem in corporis & animi in- i consistere putant. Quid in re perspicua exemplis est? Cassius Licinius repetundarum reus, vt vidit ullium Prætorem quæstionis prætextam induere nationis sententiam laturum, misit ad eum qui di- : in reatu periisse; ac spectantibus iudicibus sudario bus elisis spiritum præclusit: vt liberos furtis ac ra- ditaret. *Hic*, inquit Valerius, *Cicero constitit quod qui itu periisset, integro statu* [a] *interiisse videretur*. Erat quidē i potestate liberum exsilium, etiamsi damnatus es- ptare per legem Semproniam: cum ne ciuem quidē erare per legem Porciam [b] liceret: sed metuebat il- ne liberos inopes à pecunia relinqueret. Ac tametsi ero scribit ad Atticum se Licinium damnasse, idque archus confirmare videtur, sic tamen interpretor *natum* appellare qui sibi metu iudicii necem intulis- Nondum enim latæ leges erant aduersus eos qui an- ententiam mortem sibi cōsciuissent [c]. Ac multo post ui ex animi dolore, aut sceleratæ vitæ conscientia, aut narum acerbiorum metu sibi manus attulissent, se- tura fruebantur: quinetiam eorum testamenta rata nt [d] crudelissimi Tiberii principatu: quo tempore citus scribit *pretium* illud fuisse *festinandi*, ac mortis eoccupandæ.

Nullum tantum scelus est quod liberorum ditandorum causa improbis leue non iudicetur.

a *l. vlt. ad l. Iul. maiest. ff.*

b *Cicero pro Rabirio perdu.*

c *l. 2 de iis qui ante senten. ff.*

d *Paul. li 5. sentent & Tacitus lib. 5.*

Ex quib. planum fit liberorum opes plerisq; parentib. a ipsa fuisse cariores: nec vlla re improbos ab iniuriosa inorosaq; vita magis prohiberi, quam proscriptionis etu quæ liberos ad egestatem perducat. Nam *male me- us*, inquit Tryphonius [e], *publice, vt aliis exemplo sit ad*

e *l. bona fidei. depositi.*

deterrenda maleficia, egestate laborare debet. Nec diui in eo violatur; nec filius parentis culpa obligatu sunt enim parentum, alia filiorum bona. Nec vll hæreditas videtur, cui omnia bona adhuc viuo ac ti iure adempta fuerunt. Ac si quis metuit vt inopia ros ad desperationem & scelerum immanitatem pe cat; multo magis metuere debet vt scelerati liberi tum opibus ac fortunis male partis ad Reipublicæ & norum perniciem abutantur; vel ob id ipsum vt pa tum necem & infamiam vlciscãtur. Quamobrem ii gibus quæ de maiestate latæ sunt, cum noua lege de nis damnatorum etiam derogatum esset, perduelli excepta causa est, & masculis [a] liberis adempta bon vltionis potestas eis eripiatur; imbelli vero sexui, id fœminis, Falcidia in bonis maternis relicta. Illud v perniciosius futurum est, quod sublata ꝓscriptione norum, sublatis delatorum & accusatorum præmiis, gitiorum omnium impunitas consequetur. Quibus tionibus efficitur, tum proscriptiones, tum etiam p mia delatoribus necessaria esse.

a l. quisquis ad l. Iul. C.

Necessaria delatorum præmia.

Vt igitur aliquid ex his inter se repugnantib. argun tis concludamus, primum Reipublicæ satisfieri oport si damnati bona detrimento ciuitatis coacta sunt: dei de præmia delatorum legibus constituta, litiumque n cessarias expensas detrahi oportet; alioqui vix vlla sce rum vltio futura est. Quamquã ea principum cura pot sima esse debet, ne improbi ab inopia peccatorũ pœn effugiant: sic tamen viuitur, vt nulla vsquam iniuriaru vindicta sublatis accusatorum prẹmiis sperari possit. Se in eo genere mediocritatem illam probarem, vt genti quidem & paterna prædia damnatorum hæredibus re linquantur: emptæ vero possessiones ac pecunia omn cogatur in fiscum: tum vt litium expensis, tum eti vt delatorum præmiis quodammodo satisfiat; cæter publicis vtilitatibus & ærario cedant. Qua quidem re & liberorum egestati, & scelerum impunitati, & calu mniis improborum, & tyrannorum auaritiæ occurr

possit

.Neque enim æquum videtur vt gentilia prædia, q̃ axima parte diſtrahere prohibemur, ſecuta condeione fiſco quærantur. occurretur etiam multitudiopiæ, quam antiqui legumlatores tantopere met. Prædia vero damnatorum pecuniis ac ſudoribus ita, non principibus cedere, aut collegiis eccleſiarelinqui ſed publice vendi, ac pecuniam in ærariublicū cogi oportere, propterea iudico, ne omnia em omnium prædia principis aut eccleſiæ propria Delatoribus item ſatisfieri oportet, non propoſitis natorum prædiis ſed pecuniis tantum, ne prædioquærendorum propoſita ſpe ad calumniadum imntur. Quod ſi delatoribus præmia eripiantur, vix t vlla peccatorum vltio ſequatur. Et quemadmo venator canibus viliſſima quæq; ferarum membra cere ſolet, vt talibus illecebris deinceps ad prædam res efficiantur; ita legiſlatorem domeſticos leones pos accurate venari, & canibus ciuitatis (ſic n. Dethenes Oratorum genus appellabat) præmia quæ proponere neceſſe eſt [a]. Cum enim præpotēti Deo il gratius, aut Reipub. vtilius ſit quam ab improbis nas exigere, modis omnib. enitendum eſt vt eo periri poſſit,

[a] Plutarch. in Lucullo.

Difficilis illa quidē bonorū diſcuſſio videri poſſit, nec ile fuerit pleriſq; principib. id perſuadere: ſed q̃ Rembl. ſaluā & honeſtā eſſe volet, omnes autē id velle de m⁹, ſuęq; dignitatis curam gerere, ſemper publica cōda priuatis anteponet. Nā ſi prędia publica ampliſſi ſunt, nihil prædiis priuatorum opus ęſt: ſi nulla ſunt, n eſt æquū priuatorum bonis proſcriptionibus Remblicam locupletari; ne calumniatorib. ac tyrānis adis ad innocentium bona diripienda, & ad ſanguinem hauriendum aperiatur. Platonis etiām ratio ſuccurrit, i in libris De legib. cap. DXXVIII. auita prædia diſtrahi ohibuit, aut ærario inferri, ne æquatio bonorū quam i cogitatione finxerat, de ciuitate tolleretur. Nam tynidis crudeliſſimæ omnes eſt extrema proſcriptio; hāc vero

vero proxime ſequuntur bonorum ac locupleti ciuium cædes & ſupplicia. Quarum rerum cum exe vbique abundant, tum nulla grauiora quam princ Tyberii qui vicies millies ſeſtertium moriens rel quæ immanis pecunia fere ex proſcriptionibus c fuerat. Cuius exempla ſecuti nepotes, Caligula inq & Nero, Rempublicam totam ciuium ſanguine t ſime fœdarunt. Certe quidem nulla Neroni præce ris necandi occaſio fuit, niſi vt bonis occiſi fruer Nec talibus tyrannis calumniatores vmquam defi ſunt, quorum ſcilicet opibus ac potentia nituntur. I illud Plinii iunioris, *Vidimus*, inquit[a], *delatorum iu um quaſi graſſatorum, non ſolitudinem illi, ſed templun forum inſederant: nulla teſtamenta ſecura, nullus ſtatu tus, non orbitas, non liberi proderant.* Quamobrem pruc ter noſtris legibus, procuratores fiſci delatorum nc na prodere coguntur, ſi reus calumnia circumuen fuiſſe iudicetur, quod legibus Hiſpanorum ante acc tionum neceſſe eſt.

[a] *In Panegy rico.*

Quum vero proſcriptiones bonorum omni ciuit generi pnitioſæ ſunt, tum vero maxime in vnius do natu; ex quo tyrannus facilius q̃ in cæteris exſiſtit. Qu ſi quis putet nihil ab optimo principe metuendũ vt ſi rum exitio ditari cupiat: ego ſic ſtatuo, nulla re ex bo principe tyrãnum facilius quemquam fieri quã propt ta ꝓſcriptione damnatorum, eoq; magis ſi tenues ſu principis opes ac fortunæ. Quib. enim principibus nu diripiendi cauſa eſt, propoſita bonorum adipiſcendo ſpe, nec occaſio, nec crimen, nec calumniator, nec im probus iudex vmquam deerit: ac ſæpe principum vx res, dum alienis opibus ac prædiis inhiant, maritos cædes & ad proſcriptiones impellunt. Cum enim Ac bus rex Samariæ, nec prece nec pretio prædia Nab extorquere potuiſſet, Iſabella vxor teſtes ſubornauit q hominem capitali fraude circumuenirent, ac læſæ ma ieſtatis quæſtionem intentarent. Sic Fauſtina ſæpius al Aurelio Imperatore petiit, vt Auidii Caſſii liberos ne

car

peret, eorumque bona diriperet. Ægre ferebat o-
m Imperatorem Cassii perduellionis damnati
liberos possidere iussisse: quod non modo Roma-
etiam Persarum Reges facere consueuerant [a]: vt — a Heredot. li. 3.
ii quoque non modo proscriptiones nullas pro-
sed ne perduellionis quidem damnatorum bona
adiudicant. Quæ vero semel fisco quæsita sunt, vix
iam eripiuntur; siue iusta fuerit, siue iniusta con-
iatio; quod eo magis metuendum est in crimini-
esæ maiestatis, in quibus damnatorum bona sum-
ntum ptincipi, non item [b] aliis quibus fiscalia iura — b Specul. tit. de feudis. vers. 40. DD. in l. vlt. ad l. Iul. maiest. Bart. in extrauagante ad reprimendam.
ta sunt, queruntur: nec satis est summum esse prin-
n, sed eum cuius maiestas deminuta sit: cæteri bo-
mnatorum suæ ditionis finibus comprehensa, in
m ex aliis criminibus cogere possunt, ex causa maie-
non possunt.[c] — c Paul. in l. cum ratio §. si libertinum, de bonis damnatorum Bonifacius l. in ca. Felicis. de pœnis l. si necem §. si deportatus, de bonis liberorum.

c tametsi quamplurimos habuit Gallia principes in-
tate, fide ac iustitia clarissimos, & quidem plures, o-
or, quam vlli populi; nulla re tamen regales opes maius in-
nentum quam publicis proscriptionibus acceperunt.
is D. Ludouico pietate ac iustitia comparandus? hic
en Petri Druidarum Comitis agros ac prædia fidu-
ia iudicio publico proscripsit [d]. Theobaldus vero Cam- — d Anno 1230. apud Ancenas.
iæ Comes, iudicio maiestatis postulatus, ne damna-
ur, Bræorum Fortionum, & Monstrolensium agros
patentes, eiusdem regis ditioni [e] concessit: vt Ray- — e Anno 1234.
ndus Tolosatium Comes vniuersam Septimaniam
grum Tolosatem Alphonso D. Ludouici fratri dotis
mine quam ei desponderat, ea lege donauit, vt Alphon-
ine liberis moriente in regis potestatem venirent: quod
tu magis quam sponte fecisse dicitur, vt bella ciuilia,
ibus premebatur, religionis specie exitum aliquem
berirent. Aquitaniam vero totam, Andes, Cænoma-
os, Turones, Auernos, proscriptionibus in Philippi — f Anno 1202.
ugusti potestatem venisse constat [f]: vt Alenzonius ac — g Anno 1458.
erticensis ager Carolo VII. rege [g]. quid commemo- — h Anno 1396.
m Petragorios, [h] Ponticos, [i] Marchianos [k], Angoli- — i Anno 1370. k Anno 1302.

sinæos,

a Anno 1535. b Anno 1527. ſmæos, Saluciarum [a] deniq; comitatum, & omr roli Burbonii fortunas [b]?omnia hæc proſcription ſco quæſita videmus. Si vero ſingulos perſequar, tus ſim. nulli tamen ex iis iniuſte damnati memor Crudelior Scotorum lex de maieſtate, qua damr bona ſummotis non modo vxore ac liberis, ſed debitoribus, ſolida fiſco adiudicantur.

c Anno 1314. Hic occurri poteſt, ne priuatorum agri publici lege Philippi Belli ſanctiſſime cautum fuiſſe [c]; qua dia publicis iudiciis ad regem peruenerint; ſi alteri mini fiducia teneantur, diſtrahi oportere: cætera priuſquam agris dominicis penitus coniungãtur, à cipe bene de Republ. meritis donari poſſe [d]. At ne cipi quidẽ per leges huius imperii reſq; iudicatas l gentilia prædia oblato emtorib. pretio, recuperare priuatorum omnium agros iſta ratione princeps en nibus ſuos efficere poſſit. Hæc quidem ꝓpoſitis inc modis cõmodiora duco, quam ꝙ lege Cornelia cau tur [f], vt ſcilicet ꝓſcriptorum ciuium agri publici fier Sed fere fit in vnius dominatu vt canes aulici bonoı ac fortium ciuium præmia ferant, & quidẽ ſumma tia, non virtute ſed flore ætatis aut turpiſſimis obſeq collecta. Quis non meminit (quamquam memin doleo) innocentium ciuium priuſquam damnarent imo priusquã accuſarentur, ſanguinem pretio ſpecie ligionis effuſum vt aulicæ hirudines ſaginarentur?

d Sæpe iudicatum in Curia Pariſior. e iudicatum Anno 1533. Maii 15. in Curia Pariſ. f Cicero in Rullum. Saluſt. in Catil.

Quamobrẽ nullum calumniarum, nullum crude tatum ac proſcriptionum finem video futurum, niſi qua dixi ratione, vt ſcilicet peterna auitaq; prædia dãr torum ꝓpinquis fruenda relinquantur: cætera diſtrah tur: ex pecunia vero coacta debitorib primum, deiı delatorũ præmiis ſatisfiat: cætera fiſcus vindicet; pub cis operib. ac ſacris ædib. parte arbitrio iudicum relic ea legẽ vt quæ accuſatorib. aut collegiis, adiudicata fu rint, non in prædiis ſed in pecuniæ ſumma decernantu Romanos quidem veteres ſacris faciendis mulctas deſi gnaſſe planum eſt apud Dionyſium Halicarnaſſeum: in

de

ramenta [a] dicta fuisse: ac propterea Titus Romili[9] Romani beneficium, q mulctæ veniam dederat, causa repudiauit, cum diceret ea quæ diis immortalibus consecrata semel fuissent, resecari non debere. [b] diuina non aliter mulcta damnatorum sacris secari poterat q̃ si is cui deberetur, abesset. Apud Atheniensis vero decima bonorũ q̃ damnatis ablata fuerat, sacrificiis adiudicari solebat: vt videre est in eo Senatusconsulto q factum est Archonte Philostrato aduersus Archiptolemum, Onomarchũ & Antiphontem rebellionis dãnatos; in extremo hæc verba subiiciuntur: ARCHIPTOLEMVS & *Antiphon vndecim viris capitalib. ad extremum supplicium traditi, bona eorum publicata, decima Mineruæ data; domus eorum solo æquata.* Cũ vero religio adversus deorum numina refrixisset, omnia fisco vindicari coeperunt [c] fuit tamen in iudicum arbitrio ac potestate mulctarum partem operis publicis, aut sacris faciendis, aut inopum egestati largiri; eoque iure vti solemus.

Quæ vero de bonis auitis ac paternis diximus, præcipuum locum habere debent in prædiis fiduciariis seu militaribus ex casu. Id quidem nostris moribus locum habet in feudo commisso propter perfidiam clientis, qui patronum deierauit: nam mortuo cliente ꝓpinquis feuda cõ-misso restituuntur [d]. Germanorum vero legibus militiæ census ac prædia beneficiaria damnato possessore fisco non cedunt; sed ad propinquos ipso iure redeunt. Quo fit ut raro calumniatoribus ad innocentium hominum accusationes locus esse possit, si modo rei nihil habeant bonis præter militas ex casu. Et quoniam eo nos oratio deduxit, consequens est vt etiam de premiis ac pœnis disseramus.

a *Festus in verbo Sacramentum.*

b *Num. 1.*

c *vlt. de modo mult. C.*

d *Iudicatum in Curia Parisiorum aduersus Mareschallos à sancto Andrea, ac pro D. de Partenay Anno 1556.*

De premiis ac pœnis in Republ. decernendis. CAP. IV.

LOCVS hic postulat, vt præmiorum ac pœnarum vim breuiter complectamur. Quo de genere si quis omnia scriptione concludere velit, oratio initium quidem, sed exitum vix habitura sit. Nec minus peccaretur si lo-

si locum hunc, quo vix vllus in tota Republica dispu tione feracior aut vtilior est, obliuione ac reticētia p teriri patiamur: cum Res omnes publicæ duob. his fu damētis, præmio, inquam, ac pœna, stare ac omnino ti videantur: si videlicet propositis bonorū ac malor finibus, supplicia peccatis, præmia recte factis decern tur. Nec vero grauiores ciuitatum mōtus, frequentio Rerumpublicarum interitus contigerunt, quam & ci impune sceleratis peccare licuit, & bonorum ac fo um virorum præmia nulla fuerunt. De pœnis igitur quidem parce ac tenuiter: quoniam quæ quibus pec tis supplicia debeantur, pleni sunt iurisconsultorum bri, plenæ forenses literæ; de præmiis vero qui scrip rit video fuisse neminem: quod propterea contigisse to, quia bonorum magna raritas est, improborum ve innumerabilis multitudo; vel quia ciuitatibus vtilius improbos pœnarum metu prohiberi, quam bonos pr miis ad virtutem inuitari; cum bonis ac sapientibus vi ipsa virtus magnum per sese præmium esse videatur: quod principes præmiorum largitionem sibi depo scerunt, vt subditorum gratiam modis omnibus co gerent: magistratibus vero ac iudicib. dederunt id qu erat ingratissimum, pœnarum scilicet irrogationem; suppliciorum acerbitate ab ipsis regibus illata quicq de subditorum erga principes amore ac beneuolen detraheretur. Altius enim iniuriæ, quā merita descēdi vt acute Seneca scribit in libro primo de beneficiis.

Duo Rerum omnium publicarum fundamenta.

Omnia igitur præmia vel ad decus, vel ad vtilitate vel ad vtramque comparantur; alioqui præmium e desinit, si verborum subtilitatem, non popularem cendi morem sequamur; quem tamen sequi necesse quoniam in media Republica versamur, non in scho Stoicorum vel Academicorum, qui nihil vtile esse p tant quod non sit honestum: nec honestum, quod ide non sit cum vtilitate coniunctum. quæ per seipsa qui præclare ac vere dicuntur: numquam enim debet vti tas à dignitate seiungi: sed quoniam popularibus hom

nu

opinionibus legumlatores ac principes inseruire ntur, ea quæ natura coniuncta erant, honestas sci- ac vtilitas, opinione communi distraxerunt. Nam oribus [a] & inani opinione iura iudiciaque sæpissi- onstituuntur. Ergo pręmia quo plus habent vtilita- minus honesta dicemus; siquidem opibus ac pecu- tilitatem metimur: quæ autem omnino ad verum s spectant, quo sunt ab illa vtilitate remotiora, eo didiora iudicari debent; dignitas enim vtilitate e- ur. Honestissima præmia versantur in triumphis, in ationibus, in statuis, in magistratibus, in imperiis, propterea *honores* appellantur: quibus, clarorum rum priuatæ opes sæpius exhauriuntur; cætera plus tatis quam dignitatis habent, sacerdotia, dona mi- ia, congiaria, vacationes à muneribus publicis, im- itates à vectigalibus, à tributis, à tutelis; iura ciuiũ, lium restitutiones, iura liberorum, nundinarum, ilitatis, Equestris ordinis & patritiæ dignitatis. Alia dã præmia vilia putantur, vtilia sunt tamen, vt scri- m, viatorum, lictorum, actuariorum, & alia id gen⁹ era. Quod si munus nec vtile, nec honestum iudi- r, non præmium, sed onus [b] appellari debet. Præmi- item à beneficio differt distatque plurimum: hoc e- immeritis, illud non nisi merentibus datur: hoc vir- em antecedit, illud sequitur; priuilegium in vtramq; tem accipitur: vt cum Cicero *Priuilegium de suo capite lam esse* scribit [c].

a *l. 2. de offic. Prætor. l. 3. de suppellectile legata.*

b *l. munus, de verb. signif.*

Præmium à beneficio quid differt.

c *Pro Domo sua.*

Est autem ꝓ vario genere ciuitatum varia præmiorũ beneficiorum distributio. In statu populari præmia us habent honoris quam vtilitatis. plebs etenim quæ æ laudis gustum nullum habet, semper vtilitates & mmoda consectatur, honores vero & imperia homi- bus ambitiosis facile tribuit. In monarchia vero prin- ps dona facilius quam honores & imperia largitur, ac tissimum tyrannus, cui nihil grauius est quam subdi- s honoribus cumulari; vel quia metuit ne honorum ecebræ ciuibus affectandæ tyrannidis præbeant occa- sionem;

ſionem; vel quia tyrannorũm mentes virtutis ſp
ita perſtringit, vt virum bonum non modo laud
patiantur,ſed ne intueri quidem poſſint. At etian
gula honores immortali Deo debitos grauiter fe
tametſi trepidus ad Dei tonantis vocem antra ſt
Domitianus vero fracti animi tyrannus, fortiſſ
quemque ac laudatiſſimũ ciuem, alienæ virtutis
dis inuidia flagrantiſſimus necari iuſſit[a]. Interdu
pro meritis fortiſſimi viri principum iuſſu trucida
tantis opibus & copiis florent vt ab illis metuendi
vt Alexander Magnus Parmenionem magiſtrum
tum; Iuſtinianus Belliſarium; Eduardus IIII. Cor
Varuichium. Quam inuidiæ ſuſpicionem vt fug
Germani, omnia fortiter ac præclare à ſe geſta, pri
bus ſuis tribuere non dubitabant, vt Tacitus ſcr[b]
Quamobrem nullos triumphos Imperatoribus i
narchia decerni videmus; ſed laudationes regibus
untur ab ipſis victoribus: ac duces exercituum vict
adeptam regibus acceptam ferre conſueuerunt. R
ni quidem triumphos Conſulibus ac Imperatorib
rum auſpiciis pugnatum erat, decernere ſolebant,
prælio non affuiſſent: ſic enim Senatus decreuit L
tio Conſuli triumphum eius victoriæ, quam ſuo c
Valer. Legatus abſente Luctatio pepererat. Et cum
us Salinator vna cum Claudio Nerone clariſſi
de Aſdrubale victoriam conſecutus vterque fuiſſe
perio ac poteſtate conſulari, Liuio tamẽ triumphu
cretus eſt; quia eo die quo faſces ac imperium pene
uium erant, prælium commiſſum, & victoria Liu
ſpiciis parta diceretur. Quid igitur mirum ſi in vniu
minatu Imperatorum laudes ac victoriæ regibus t
untur? nam ſi aliter fieret, reges ipſi nulla pericula g
adipiſcendæ cauſa adire recuſarent; ac Rempub
in extremum diſcrimen ſæpiſsime abducerent. Qu
men vt delinaret Carolus V. exercitui raro præeſſe
bat; aut ſi prælium conſerendum eſſet, periculo
ſubducebat; ac propterea Sapiens eſt appellatus:
pa

a Tacit. in Vita Agric.

b In moribus German.

tis captiuitatem & imperii huius calamitates ac-
clade Pictauiensi meminisset; clarissimas tamē de
bus hostibus victorias consecutus est.
ɔc igitur vno popularis status cæteris præstare vide-
quod in eo solo statu belli ducibus honores ac triū- Cur imperia Popularia cæteris clariora.
ecernuntur; vt mirum videri non debeat si in po-
ibus imperiis plures bellicis laudibus quam in re-
; ciuitatibus excelluerunt; quia virtus honore ali-
: sustentatur. Qui autem in populo animi dotibus
lit, minime dubium est quin adipiscēdæ laudis cu-
ate flagrans vitam periculis omnib. obiecturus sit.
orum vero præmia quo maiora fuerint, eo virtus
ɔr, & fortium virorum multitudo maior futura est.
ıoniam nulli populi maiora laudis & gloriæ prȩmia
osuerunt quam Romani; necesse erat vt populos o-
s illustrium virorum multitudine superarent. Nam
egionem hostium fugasset, aut triumphum pote-
ut magistrum optare, alterutrū adepturus. Trium- Triumphi descriptio.
; vero tanta magnificentia, tanto apparatu & cultu
ıt, vt nihil splendidius cogitari posset. Nam qui tri-
habat, regalem speciem & apparatum longe supe-
t; quippe spolia de hostibus ordine longo relata de-
ːbantur: deinde maiorum imagines lætitiam spirā-
ɔost etiam exercitus armorum splēdore insignis an-
at; tum Imperator triumphali curru purpurea veste
ɔ intexta & laurea corona illustris cum ingenti non
ndo admiratione, sed etiam tubarum clāgore ac plau-
ehebatur; hunc sequebantur reges captiui ac hostiū
es manibus post terga reuinctis; atque in Capitoliū
ɔerator sacra facturus conscendebat: postremo ma-
iratuum & amicorum maxima multitudine comita-
domum reuehebatur. Hæc species [a] incredibili glo- a Polybius li. 6.
cupiditate iuuentutem ad studia virtutis sua sponte
ɾentem magis ac magis inflammabat.
Mortuis etiam tum viris tum fœminis laudationes,
i gladiatorii, ac viscerationes fieri solebant spectante
ɔulo Romano: vt omnium animi ad gloriam in-

a lib. 6.

citarẽtur. *Matronis*, inquit Liuius [a], *honor additus*, *v*
ſicut virorum ſolemnis laudatio eſſet. Scio pleriqu
cupiditatem inanem videri; à qua quidem viru
diſtrahi putant oportere. Ego vero Theophraſti
tiam magis probo, qui nihil in Republica maius
gis expetendum ducit iis gloriæ ſtimulis, quibus
puerorum animi acrius ad honeſta ſtudia virtutu
tantur. At etiam Thomas Aquinas principem ve
dis cupiditate alendum eſſe putat; vt ad ea quæ h
ſunt feratur etiam inuitus: cuius rei argumentu
lum maius eſt quam Romanorum, qui virtutibu
rum geſtarum magnitudine iis gloriæ illecebris p
omnes longe ſuperarunt. Honeſtum erat in Ol
aurea corona donari, qui curſu aut luctatione ad
rium ſuperaſſet. Honeſtius quod Athenienſes ſt
aut coronam auream mereri, publicis epulis ac im
ſuſtentari, in primis ordinibus aſſidere, ab oratori
theatro laudari; quæ præmia non minus, & certe p
tilitatis habuere quam dignitatis. At Romani ex
genere coronarum quæ plurimæ fuerunt, nullam
maiorem æſtimauerunt quam gramineam; quam
omnibus Romanis ciuibus Quinto Fabio Maxim
ctatori decreuerunt, duorum verborũ commen
ne, ſcilicet PATRIÆ SERVATORI. In quo quidem R
ni illi veteres quæ eſſent veriſſima virtutis præmia
ſoli tenuiſſe videntur: cum iſta ratione non public
do ærarii inopiæ, & priuatorum auaritiæ occurreru
rum etiam ſolidæ virtutis vim in animo ciuium alti
inciderent.

At cum pleriq; principes tributis ac vectigalibus
ditos vrgeant, publicas ac priuatas opes exhauria
aliquot canes aulicos interdũ etiã, rarius tamen, de
publica bene meritos pecuniarum largitionibus (
quam virtus ipſa nullo pretio æſtimanda eſt:) exp
poſſint; Romani maxima præmia in tribuendis hon
bus poſuerunt. Et quemadmodum virtutis præmi
maiora ducebant, quo ab vtilitate & quæſtu longius
eſſe

; ita nullum supplicium ignominia maius esse ar-
antur. Quæstus autem victoriarum fere ad ærariũ
milites redibat. Quin etiam miles Romanus quũ
arici obsidionem strenuissime se gessisset, aureum
em à Labieno Cæsaris Legato sibi oblatum repu-
; cum diceret, se virtutis, non auaritiæ præmia la-
. Sed virtutem honores antecedere, non sequi ó-
t; vt olim Pontificum Romanorum memorabili
to cautum est. Cum M. Marcellus, is qui victorias
raginta nouem de hostibus reportauit, templum
ORI AC VIRTVTI dicare vellet, Pontifices interces-
t, cum negarent vllam cellam amplius quam vni
recte dedicari; quia si de cœlo tacta esset, difficilis
ratio foret vtri Deo res diuina fieret; templũ igi-
riete medio sic diuiserunt, vt nemini pateret ad tẽ-
Honoris aditus, nisi prius patefacta Virtutis porta.
quidem ex omnibus populis Romani pene soli
laudis gustum habuisse videntur, cum summa te-
te ac egestate laboraretur. Nã Menenio Agrippæ,
lebem cum patrib. conciliarat, nihil morienti, vn-
nus curaretur, superfuit; patritiis tamen cum ple-
rtamen erat ad eum funerandum, ac meritis laudi-
uehẽdum. Quid Cincinnnatus in bonis; quid Fa-
us habuit? alter tamen ab aratro cum victui neces-
vix haberet, ad Dictaturam tractus est; alter regnũ
rho sibi oblatum recusauit: *qua ætate*, inquit Liuius,
virtutum feracior exstitit vmquam: quia nõ nisi de vir-
bene meritis præmia dabantur. Cum vero indignis
ores tribuuntur, gloria iacet ac sordescit: vt cum
ius libertinus Ædilis Curulis nullo suo merito à ple
eatus esset, qui honos patritiis tantum aut ad sum-
nobilib. dari cõsueuerat, vtriq; & patritii: & nobi-
ureos annulos proiecerũt. Ac deinceps cum Roma-
uitas aliarum opib. ac pecunis redundare cœpisset,
ribitores suffragia plebi, & publici corruptores iu-
eriperent, Cato Vticensis sordidorum iudicum co-
m spectante populo deseruit, ac tabellas sibi obla-

tas confregit,ne ipse quoque pecunia corruptus
tur. ita quondam legibus cautum erat apud nos
gulum aureum gestaret quæ pudicitiam prostitu
tamen plerisq; vsu veniret vt prostrata pudicitia
gulis aureis gloriarentur, matronæ probatæ virt
reo cingulo abstinuerunt, vt postea prouerbio v.
fuerit *aureo cingulo præstare integram existimationer*
enim bono viro grauius est quam in adipiscendis
ribus improbis exæquari;quos tamen nisi officic
non petit: si petit, alienæ, non suæ vtilitatis caus
nec si adeptus sit, exsultat; nec si repulsam tuleri
tur animo;sed placate id ac moderate fert:aut si q
dolet, Reipublicæ vicem dolet,nō suam.Pruden
tur Carolus VII.rex,qui cum Equestrem ordine
mitosissimis Reipublicæ temporibus cum indign
communicatum prece vel pretio fuisse, nec sin
contumelia extorqueri posse intelligeret:erat aut
dinis insigne aurea stella pileo innexa:cohortes Pı
vigilum auream stellam pileis consuere iussit. Qu
cto repente omnes Equites aureas stellas de pil
traxerunt. Nam aliter Athenienses qui legem de
cismo qua q virtute cæteris præstarēt,salua digni
fortunis relegari mos erat,abrogauerūt,cū Hyper
turpitudine vitæ infamis ostracismi damnatus esse

a Plutarch. in Nicia.

Est igitur in omni genere ciuitatum turpissi
perniciosissima honorum ac præmiorum quæ v
debentur, mercatura,quamquam non minus falli
qui putant magistratus quos pretio mercati sunt h
ri sibi futuros; quam si aureis alis quas Euripide
nione sibi finxit, volare se posse putent:cum ex ea r
ria qua nihil grauius esse potest,id quod leuissimun
oportuit, conflauerint. At honoris & gloriæ maic
de Republica sublata, ciues in omne dedecus ac
tiorum fœditatem prorumpere necesse est: quod n
me futurum est,si honores ac præmia harmonicis ra
nibus distribuantur; vt parta victoria Consuli tri
phus; Legatis Consulatus; Tribunis militum Præt

C

tionibus Tribunatus; Equitibus equi, torques ç-
ilitibus spolia; & vti quisque præclare se gesserit,
ecernatur. Item in magistratibus ac imperiis tri-
is, patritio Consulatus, plebeio Tribunatus detur
n plebeii hominis tanta virtus est, vt cæteris o-
s facile præstet; summis honoribus perfrui opor-
ege Canuleia cautum est ad seditiones patritiorũ
beiorum componendas. Sed qui abiectissimum
iem & indignissimum imperio consulari subor-
ıt magistrum dicere volet, dignitatum ordinem
ıs honorum penitus conturbarit.

Honor in contumeliam abire solet cum indignis tribuitur.

iores nostri difficilius Equitem creabant, quam
nporibus imperatorem aut ducem exercitus. Ac
um quidem liberi ac propinqui eum honorem
consequebantur: vt in antiquitatibus nostris Phi-
I. legimus à D. Ludouico; item huius nepotem
pum Bellum in principum corona solemni ap-
ı Equites esse creatos: nec ita pridem nostra me-
Franciscus maior rex Francorum parta de Helue-
l Marinianum victoria, Eques à Duce Baiardo
ıs est. Sed iam equestris honos maioribus nostris
uerat, ex quo Carolus VI. in obsidione Biturigum
ius 500. momento creauit, qui sublatis signis co-
onscripserunt[a]. Militare quoque cingulum Impe-
es Romani ad decus bene de Republ. meritis im-
ri, & quibusdam contumeliose adimere consue-
, vt Iulianus Imperator, is qui Transfuga vsurpatur,
ano qui post Imperator factus est, ac cæteris ducib.
ilitibus Christianis cingulum ademit. Secuta est pa-
ı dignitas, quæ initio non nisi principibus & Impe-
rum fœderatis communicari solebat: cuius rei ar-
iento est quod Anastasius Imperator Clodoueum
m Francorum patritium creauit, & eius dignitatis
gnia, cum Turonibus[b] ageret, misisse dicitur: sed
lignitas indignis quoque tributa, sordescere &
temni cœpit. Quo fit vt principes identidem nouos
iores, nouas dignitates, noua præmia excogita-

[a] Monstrelo.

[b] Gregorius episcopus Turonensis.

Ordo equestris Anglorum.

a Anno 1351.

b Anno 1429.

c Anno 1429.

re necesse habeant. Nam Eduardus III. Eque dinem D. Georgii primus instituit. Eius exemp nes Francorum [a] Rex ordinem quoque Equitu stella insignitum creauit. Secutus est Philippu gundionum Dux [b], qui ordinis Equestris, que vellere subornauit, leges accuratissime sanciu Ludouicus [c] XI. quadragesimo post anno imit eumque ordinem *D. Michaeli* nuncupauit. Du Allobrogum suum sibi ordinem finxerunt. S velleris prima lex est, *vt in eum ordinem nemo coopt nisi genere nobilis, & sine vlla infamiæ labe vixerit.* lex est, *ne alterius ordinem optet sine venia eius qui su aurei velleris.* septima lex vetat Equitum content quib. existimatio versatur, alibi disceptari quan legio Equestri. iudiciis autem collegarum con dis Cancellarium, Quæstorem, Scribam, Patrer tum, Fecialem, ac cæteros collegii administros collegio iurisdictionem ac imperium merum e uocationem dedit. Ludouicus XI. rex, aliquamd catus in aula Philippi Ducis Burgundionum, ei nis leges describi curauit, vt iisdem legibus, pau busdam immutatis, sui ordinis dignitatem tuer lud etiam trigesimo septimo capite legis subrog quo die collegium cogetur, quæstio de singulorũ tum vita, moribus, & existimatione bona fide hal vtque liberius & commodius id fiat, placuit vnu que singulatim discedere, tũ, redire vt Cãcellarii c ac sententiam audiant; quo capite principem o scilicet regem Francorum, iisdem quæstionibus, i iudiciis, iisdem pœnis, eadem censura qua cæter legas teneri placuit, si quid contra decus ac digni Equestris ordinis fecisset, capite octauo & quadr mo cautum est, vt singulorum collegarum occa liorum cooptatio pro collegio sequatur; nec princ pse suffragia plura duobus ferat; sic tamen vt iurat legæ cum ipso principe dignissimum quemqu collegium sine fraude & procul ab omni odio, in

Præcipuæ leges ordinis Francorum.

,generis propinquitate, si cooptaturos spondeant)mittant. Extremo capite cauetur ne legibus ordi- , rege, posterisve suis, collegiove vniuerso derogari :.

ic dicat aliquis, iniquum videri q; postremo capite tur, ne scilicet numerus Equitum augeatur: quia be- e virtute meritis amplissimi ordinis aditus ac spes e- onoris adipiscendi præcisa videatur. Nec n. plures ac triginta ordo velleris in collegium admittit; Frã- m ordo sex supra triginta; Anglorum vero quadra- a capit. Sic tamen statuo, nullam ex omnibus legib. is necessariam fuisse; vt in ea commoda quę propter nditam Stellati ordinis multitudinem irrepserant, legis pręsidio declinarentur. Nã quo pauciores co- ati fuerint, eo ardentius tantum honorem adipisci iunt. Vt in publicis certaminibus præmia quo sunt ciora, eo auidius appetuntur: quamquam reges ac mi principes eo numero Equitum non sunt cõpre- si; quia collegii legibus obligari, ac iura maiestatis si- l tueri non possunt. Sed vt numerus collegarum exi- s videatur, prima tamen Equitum Francorum crea- quatuordecim tantum capiebat; nec rege Francisco iore plures fuisse legimus: dignitas autem ipsa multi- line plurimum eleuatur. Quamobrem plerique cum igne ferrent Equestrem hunc ordinem abiectissimis sordidissimis hominibus, ac tantæ multitudini à rege rolo IX. communicatum, vt sexcenti circiter non ita idem censerentur, nouas Comitum ac Marchionum gnitates à principe obtinuerunt. Sed repente comi- m numerus adeo excreuit; vt rex idem Carolus ad co- cẽdam ambitiosorum hominum cupiditatem edixe- , vt in posterum Ducibus, Comitibus, Marchionibus ne mascula legitimaque prole mortuis, prædia benefi- aria fisco vindicarentur; sed cum edicto princeps im- ortunis rogationibus derogare sæpius cogatur. Curia arisiorum rescripta reiicere consueuit.

Prudẽtis autem principis est honores ac præmia mo-

dice aut ēt intra modū, nec nisi de virtute, deq; Rep bene meritis largiri. Illud amplius necesse est, quo sint gratiosiora, ab eo tantum qui iura maiestatis ha concedi priuatis; qui honores ac dona principis ac l tius accipiunt, & fructus sentiunt vberiores, cum int gunt sua erga Rempublicam merita ab ipso princip stis ponderibus exigi; principem sibi gratulari, vt me ra & ampliora sperare non dubitent; beneuolentiaq obsequio maiore principem complectantur.

Sed prius necesse est principem canes aulicos, qui principis auctoritate & gratia impudentissime abu tur, domo quam longissime prohibere aut fumo ne re; imitantem Alexandrum Seuerum, qui quem dep hendit principis beneficia ac præmia quæ in meren casura intellexerat, quasi à principe in sui vnius grati concessa fuissent, promittentem, ac magnam pecunia vim eo nomine à plerisq; extorquentem publice allig tum fumo necari iussit, voce præconis præeunte, SIC MO *pereat qui fumum vendidit*. Nihil enim principibus b neficiorum ac præmiorum suorum gratia carius esse d bet; quam si domesticorum fraudibus sibi extorque patiantur, verendum est vt imperium tandem aut cen imperii fructum omnem amittant. Nam cum Absal Dauide dissimulante, honores, imperia, curationes, b neficia denique ac præmia subditis largiretur, capit fraude scep tra de manibus, coronam de capite regis d cussit. hunc enim subditorum animos ac voluntate D uidi parenti optimo suffuratum esse sacræ literæ testa tur. Cum enim Galba Imperator beneficium Otho rogatione priuato concessisset, Otho decem aureorū millia extorsit, quæ Pretorianis militibus diuisa imper sibi pepererūt: paulo post enim Galba interfectus e. Hoc Iulianus Imperator significabat emblemate singulari, quo sagittarius pennis aquilæ detractis eas ad sagittam accommodat, vt aquilam ipsam configere possit. Quid reges nostri maiorum gentium, Merouęorum inquam & Caroleorum? num imperio Francorum spoliati sunt

a Tranquill. in Othone.

cum suorum beneficiorum ac præmiorum gra-
gnauiter ac turpiter sibi à domesticis præripi pate-
? nam præfectus Prætorio, qui *palatii Magister* di-
ır, omnia beneficia, imperia, curationes, ne ipso
m rege conscio largiebatur. At Lupus Abbas Fer-
sis Carolum I I I. prudenter monuerat, ne sua be-
a domesticis accepta ferri pateretur.
o principib. hoc supra modum difficile futurum:
nim matris, fratrum, propinquorum, amicorum
ionib. nihil daturum se posse confidat? id certe vi-
ur inhumanum & ab omni vrbanitate alienum. Id
parcissime fieri oportet: eoq; magis si imperii suc-
rem habiturus est, qui popularē gratiam imperātis
ndio se collecturum confidit. Memini Carolum
Regem fratri Henrico beneficium alterius nomine
nti libenter annuisse, iussisse tamen eum acciri, eoq;
ente ad fratrem conuersum dixisse; *Nihil clarissime*
r denegandum tibi puto: hoc tamen beneficium quod alteri-
mine vis, non consequere: id ego illi summa voluntate pro
n Rempublicam meritis dono dedi. Quod si princeps o-
no domesticorum cupiditatib. inseruire velit, alie-
n mancipium videri poterit, nec maiorem vim ha-
e quam circuli in logistica; quorum quidē ope vnita-
umerorum vis infinita tribuitur; quæ tamen per se i-
numerus dici nō potest. Interest etiā principis bono-
n ac fortium virorum merita erga se, erga Rempubli-
erga singulos habere cognita ac perspecta, vt cæteri
bene de se merendum acrius incitari possint.
Sed ne princeps multis multa importune petenti-
s denegare cogatur; oportet prudentissimos sibique
issimos adiungere libellorum Magistros, qui singu-
um rogationes excipiant: vt eos, si quid contra de-
s, contraque publicam vtilitatem petant, à proposito
moueant, ne princeps tam recusasse, quā quid sit ne-
isse videatur; aut si tam illustris est, qui quid sibi dari
ostulat, ne princeps ipse imperatus offendatur, sed sese
omparet ad eum qui rem iniquam petat æquitate qua-
dam

dam refellendum, & cum bona gratia dimitten[illegible] quo genere Titius Imperator principes omnes su[illegible] dicitur; quia neminem à se tristem discedere pa[illegible] quem propterea *generis humani delicias* appellaru[illegible] vero imprudentius petere non dubitant, cum sua[illegible] tiones à prudente libellorum Magistro expendi p[illegible] oportere, difficilius ad petendum accedent. Num[illegible] enim Prætoria principum adulatoribus, numqu[illegible] rudinibus vacabunt quæ principis ac populi sangu[illegible] ebibant, & ossium ipsorum medullas auidissime[illegible] gant. Qui vero plurimum de republica merentur, à principum conspectu quam longissime remoti su[illegible] ue quod præmia virtuti suæ debita, quæ impetrari peti debent, extorquere à dignitate alienum putan[illegible] quod iis petendis semper pecunias, sæpe quoque[illegible] ram ac spem penitus amittant. Ac si quidem prima [illegible] tione repulsam ferant, nihil amplius tentabunt. At eo ipso Callicratidas Lacedæmoniorum imperato[illegible] rissimus ab aulicis Cyri iunioris irrisus est, quod prin[illegible] diutius inseruire, ac tempus in aula regum terere n[illegible] quam didicisset: Lysander vero, qui aulicorum m[illegible] ac naturam compertam habebat, ab eodem prin[illegible] q̃ vellet consequebatur [b]. Ita fit vt viri boni ac prud[illegible] impudentiũ aulicorum fraudibus eludantur: quia [illegible] intelligunt omnibus fere principibus in more posit[illegible] esse, vt eos incredibiliter ament & colant, iisque plu[illegible] mum se debere putent, quibus omnia largiuntur: id[illegible] mimis, parasitis, adulatoribus, meretricibus, cinædis: [illegible] autem quibus vitam debeant, & quorum ope scep[illegible] teneant, capitalibus odiis fere prosequantur. Et quide[illegible] ea beneficiorum vis est ac natura, vt qui dedit, non mi[illegible] quam qui accipit obligari videatur; gratiarum autem [illegible]ctio ingratis hominib. grauis est; vltio grauissima; cui[illegible] rei causam Tacitus inquirens; *Proniores*, inquit, *ad vind[illegible]ctam sumus, quam ad gratiam: quia gratia oneri, vltio in qu[illegible]stu habetur.*

a *Tranquillus in Tito.*

Cur viri boni præmiis vacant.

b *Plutarch. in Lysandro.*

Cur ad vltionem quam ad gratiam procliuiores simus.

Ac tametsi plerique principes nihil nisi eblandit[illegible]

pre

us, ac sæpissime inania tantum verba largiuntur:
ma tamen aliorum promissa quasi obligationes
imas dissolui iubent. Illud etiam præmiorum quæ
de virtute meritis debentur, spem sæpissime adi-
uod quibus virtutis nomine quid conceditur, pri-
m rei concessæ fructum vllum decerpere possint,
am partem furibus aulicis largiri, aut rationib. plu-
ensa ferre quam acceperint, aut sæpissime inanes
e cogantur. Quæ pestis aulica non aliter quam se-
ibus ac vstionibus curari potest; nisi princeps per
ia dona largiatur: vt nec alienis rapinis intercepta,
liuturnis precibus efflagitata, sed dignitate impe-
videantur: quæ multo maiora & vberiora futura
quantumuis exigua, quam si aliena manu donata
nt; etiamsi furtis non exhauriantur. Idem iudico de
ationibus, quę cum ab ipso principe proficiscuntur,
edibilem quandam vim habent ac donis omnibus
riorem; vt vituperatio ab ipsius principis oratione
ecta quouis supplicio acerbior iudicatur.
œnarum autem ac præmiorum distributio numquã
inda videtur, quamdiu honores, magistratus, impe-
sacerdotia, curationes, in officina tabernaria merca-
m publicis venditionibus quasi sub hasta proscri-
tur; id quod non sine acerbissimo dolore diutissime
tauimus: quo malo nullum in republica grauius co-
ri potest. Omnium quidem populorum legibus satis
rate prouisum est, ac nos ipsi sanctissimas D. Ludo-
leges habemus eo de genere latas, quibus etiam in-
ia irrogatur si ex cuiusquam amplitudine gratiam si-
uis conciliarit, aut honorum adiumenta quæsierit;
ibus item [a] Ferdinandi Regis Aragonum magistra- [a] *Anno 1472.*
m creandorum ratio accurata continetur, quam ho-
a æmulatione ab edictis Caroli VIII. regis accepe-
hac clausula legibus [b] subiecta, *Que no se puedan ven-* [b] *In legibus Ferdinandi ac Isabella.*
ny trocar officios de Alcaldia, ny Alguaziladgo, ny regimiẽ-
iy veyntes quatria, ny fiel executoria, ny iuraderia. Anglis
n suæ sunt leges, quibus turpis illa mercatura prohi-
betur;

betur; quas etiamnum vigere animaduerti. Ac ne ipsis quoque leges D. Ludouici vsq; ad Francisci m imperium pene inuiolabiles exstiterunt.

Quæ autem & quanta incommoda honorum caturam sequantur, oratione persequi infinitum tamen in popularibus imperiis plebi persuadere fac est, quam in optimatum statu: quia tenues à magist bus & imperiis arceri per inopiam necesse est, si n stratus emi patiantur: principi vero, à quo vno im & honores petuntur, perfacile, nisi egestas illum & pia ad mercaturam turpissimam deducat. Legibus perruptis vix ac ne vix quidem medicina salutaris a beri potest. Petilia rogatio fora & conciliabula o præoccupandorum suffragiorum causa prohibuit; piria candidam togam ademit; Calpurnia [a] eos ab norum petitione perpetuo summouit, qui publico i cio de ambitu damnati essent, nisi reum de ambitu q quam [b] peregissent: qui vero competitorem iudi publico superasset, eius honore ac magistratu [c] fruel tur. Lege item Tullia Consulari Cicerone rogante la Senatorem [d] ambitus damnatū in decennium releg placuit. Vix tamē legib. locum vllum video relictum isse; cum iisdem fere temporibus ambitiosorum hon num diribitores pecuniarum magnam vim spectan populo effundere ac suffragia palam emere non dubit rent: eoq; processit impudentia, vt Cæsar competito aduersarium in Consulatu metuens, Luceio sibi amici simo tantum pecuniarum obtulerit, quantum ad em nem suffragiorum satis esset: qua re cognita optimates quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu concordi & consentiente collega, auctore Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac pleriq; pecu nias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam lar gitionem è Republica fieri [e]. Hæc fere in ipsius imperi popularis occasu contigerunt cum omnia pessum irent Nam qui magistratus, sacerdotia, imperia venalia esse volunt, rem omnium sacratissimā, scilicet sacra ipsa, iu ra, iu-

a *Dio. lib. 36. ab V.C. 680.*

b *Cicer. pro Cluentio.*

c *Cicer. pro Sylla.*

d *Dio lib 37. Cicer pro Murena.*

e *Tranquill. in Iuliano.*

Incommoda quæ ab emtione magistratuum oriuntur.

dicia, leges, ſanguinem innocentium hominum, &
cu nq; Rempublicam continent, in commercium
ium fœdiſſimum cadere patiuntur. iidem ſcientia-
pietatis ac virtutum omnium præmiis penitus ſub-
, ad furta, rapinas, ſordes, iniuriam, inſcitiam, ad o-
a denique vitia aditum aperire non dubitant.
Nec principes egeſtatem ac inopiam prætexere ſine
re poſſunt: cum nulla tanta inopia eſſe poſſit, q̃ ad
um ſcelus principem impellere debeat. Quamquã
cule princeps qui ſe inopem à pecunia queratur, o-
tamen Reipublicæ largitionibus effundat. Numquã
erium Romanum inopia grauiore quam Helioga-
naturæ portento laboraſſe dicitur: imperii tamen
ceſſor & propinquus Alexander prudẽtiſſimus prin-
s turpem illam mercaturam exſecratus, oratione ha-
in Senatu. *Non patiar*, inquit,[a] *mercatores poteſtatum*. a Spartian.
tamen vectigales populos imperio Romano tanto-
e ſubleuaſſe dicitur, vt ab eo qui antea triginta ſeſter-
Quæſtoribus ſolueret, ſeſtertius vnus tantum exi-
etur. quinetiam ſi diutius ſceptra tenuiſſet, effecturũ
eceperat vt ad trientem ſeſtertii tributa redirent. Et
n annos quatuordecim imperaſſet, Parthorũ & Ger-
norum copias fugauit, ac florentiſſimum armis & le-
us imperium ſucceſſori reliquit. Sed ab effuſis largi-
nibus abſtinebat, frugalitate domeſticos in officio
ntinebat, peculatores ac pecuniæ publicæ fures acer-
ſſimis quæſtionibus ac ſuppliciis vrgebat[b]. *Seueri* no- b Spartian.
en tulit, quod ſeueritatem præ ſe ferret; & aſſentatores
incipum peſtem ac perniciem, exſecraretur: ſed aulici
nes ac hirudines ab eius aula quam longiſsime diſce-
bãt; fuit enim princeps cum in cæteris rebus rata qua-
am & exquiſita prudentia, tum miro in pronoſcendis
ominum ingeniis acumine, & acerrimo in ponderan-
is cuiuſque meritis iudicio præditus ac ſecuta quadam
aieſtate venerabilis.
Docuimus antea principũ bonitatẽ nimiã, vel potius
nſcitiam, ciuitatib. ſemper exitioſam fuiſſe. Cum enim
Fran-

Franciscus I. Rex acerbior quam pro natura vid
cumque ætas ingrauesceret iam sua, ac variis dol
premeretur, difficiles ad eum aditus adulatorum
ab aula repulerunt: quo tempore Reipublicæ o
vsq; creuerant, vt rege moriente amplius millies
tium [a] in ęrario publico reperiretur, pręter tributa
ctigalia, quorum dies venerat. Rempublicam ve
rentem opibus, armis, literis, legibus, infinitaq; do
morum hominum ac opificum ingeniosissimoru
rietate, postremo imperii fines Mediolanum vsq; p
tos pace terra mariq; cum finitimis omnibus pact
quit. Ac tametsi grauissimos hostes habuisset, ma
copias fregisset, clarissimas victorias obtinuisset, ni
minus vrbes, arces, oppida, basilicas, ædesq; magn
exstruxit. Sed nimia facilitate Henrici filii, annis p
minus duodecim omnes opes, arma literæ, atq; il
geniosorum hominum affluentia, dilapsa sunt: æra
vero non modo exhaustum, sed etiam Respublic
alieno vsq; adeo oppressa est, vt amplius decies mi
sestertium [b] deberetur: vt quidem ex rationib. pub
collegi; accisis etiam imperii finibus, Insubria inq
Corsica, & Allobrogum prouincia tota Duci restit
Omitto quantũ imperii huius maiestati ac dignitati
tractum, quanta fortium ac illustrium virorum iac
facta sit, quantumq; disciplinis omnib. de pristino s
dore decesserit. Quib. calamitatib. oppressa Respub
iacuit, cum præmiis bonorum ereptis, sceleratorũ ac
piorum hominum multitudine omnia redundarent

Princeps igitur qui beatam Rempublicam esse
let, scelerum vltionem magistratibus bona fide m
dabit, nec iudicata rescindi sine grauissima causæ
gnitione patietur: præmia vero ac beneficia sib
reseruabit; eaque sensim pro meritis cuiusque trib
vt gratia diutius animo insideat; pœnas autem mome
to irrogari iubebit, vt dolorem minus sentiant qui pl
ctuntur. Nam cum pœnarum quamplurimæ sunt vti
tates, earum tamen minima est quæ peccanti dolore
fac.

[a] id est, 274.5000. libellarum Turonensium.

[b] Summa fuit ex rationibus publicis expressa quadraginta tres millioneis CCCC LXXXIII. milia DCCC XXXIX libra Turonenses.

vt scilicet melior fiat; quod in extremo supplicio non potest. Maior est in eum in quem peccatur, vt . vel immortalis Dei maiestas (: quamquam inuio- est:) vel mortaliū dignitas quoquomodo sarciat: certe nemo sui vnius causa reposcere debet, si ma- illum Augustum imitetur, quem, pœnas dedisse bat cum exigeret; ac tametsi solatium iis qui gra- urias acceperunt afferre soleat; magis tamen spe- um illud est, vt in reliquum tempus & ei qui offen- n accepit, & cæteris omnibus pariat securitatem: t improborum numerus minuatur. omnium ta- tilitatum maxima pertinet ad exemplum, vt scili- teros egestatis, infamiæ, cruciatus, mortis deniq; ab iniuriosa facinorosaq; vita prohibere possit [a]. go pœnarum ac præmiorum legibus in Republica tutis, & virtutibus semper erit & dignitati locus: ati vero nusquam apparebunt; æs alienum dissol- ; opes vndiquaq; affluent; quibus rebus potens ac ciuitas semper futura est.

[a] *Plato in Gorgia duas tantum vtilitates spectat.*

d quoniam tot ac tantæ sunt aulicorum hominum es; tot ærarii diripiendi artes, vt prudentissimos q; principes in eo genere labi ac decipi videamus; na cautio est Philippi Valesii [b], quæ principis dona cari iubet, nisi omnia quæ tum ipse, tum maiores e- rgitione principum habuerint, tabulis donationis neantur. qua lege tametsi nulla vtilior ferri potuis- ennio tamen post abrogata est, quod incredibile mentum ærarii depeculatoribus, quamdiu vim ret, allatura videretur. Abrogatione nihilominus um est, vt tabulis donationum derogatio continea- vt in actis Curiæ me legisse memini: sed id quoque tum, ne vlla beneficiorum commemoratio princi- largitiones, aut rationū magistros à promulgatio- tardaret. Hæc igitur lex antiqua in vsum reuocan- enit: item lex Caroli VIII. quæ donationes princi- centum libellis [c] Turonensibus maiores à ratio- magistris publicari iubet: sed vetustate consenuit

[b] *XI. Maii Anno 1333.*

[c] *Id. [illegible] an. [illegible]*

iam sua; vt pleriq; cum ingentes opes ærario penit hausto coegerint, nihil tamen rationibus publicis tũ relinqui iactẽt. Hæ igitur principũ effusæ largit & qdem in paucissimos, non modo ærariũ diruũt rum etiam eos qui ꝓ Republica suas opes prodege ad statum ciuitatis conturbandum impellunt, ne gestate opprimãtur. Quod si donationes singulis tr tur, non modo seditiosis nouandarum rerum oc præcidetur, verumetiam sua quisque præmia latu princeps innumerabiles sibi obligatos habiturus e

Parcius etiã importunis hominib. largiendum; v us autem iis q cum bene de virtute mereantur, nihi cum verecundia postulant, ac interdum oblata rec quales ex amicis duos Antigonus Asiæ rex habuis citur; quorum nec alterius satietatem explere, nec rum ad accipiendum inuitare poterat [a]. cum his i Dionysius maior ita se gessit, *vt nihil nobis*, inquit Ar pus, *qui multa petimus; Platoni vero, qui omnia respuit, n largiantur* : ista ratione pecuniam donator habet & tiam. Quamquam præmia ipsa conquirenda sunt ea interdum gratiora sunt quam quæ locupletiorem dunt accipientem : vt si princeps bene de se merent gratuletur vultu, gestu, sermone, laudatione, matri nio conciliando, & id genus benefactorum; quæ gratissima sint, numquam tamen principis opes ex riunt. Carolus V. Imperator Calabriæ Ducem opt de se meritum, quod imperium Hispaniaiũ summa dinum consensione ad se delatum repudiasset, perp is carcerib. liberauit, eique Ferdinandi aui locuplet mam viduam despondit; ex quo matrimonio nõ m libertas cum opibus maximis ad Ducem; imperii se tas cũ amicitia summa vtriusq; coniugis ad Carolum; omnes ordines incredibilis lætitia peruenit; sed eti callido commento Carolus fœminam matrimonii pidissimam à peregrinorum principum coniugio de xit; ac sterilem vxorẽ senioq; proximã principi dedit liberorũ spe sublata, Neapoleos ac Siciliæ regno Car posteritas tutissime frueretur. H

[a] *Plutarch. in Demetrio.*

Caroli V. callidum commentum.

: igitur potiſſima lex eſt pręmiorum ac beneficio-
t animo gratiſſimo tribuantur. Sunt enim pleriq;
pudentes ac inurbani, tamque tenaces ac ſordi-
cilius ſibi dentém ex ore excuti quam numum v-
x arca moueri patiantur, aut nihil ſine exprobra-
argiri velint; quo nihil ſtultius fieri poteſt; quia
odo beneficiorum gratia, ſed etiam præmiorum
perit. Deterius tamen qui rem eandem pluribus
: non dubitant; ac ſummam iniuriam pro benefi-
ferre. Inde graues inter amicos diſcordiæ: ac ſæpe
quibus donata res eſt, aut mutuis litibus opes; aut
; armis vitam amittant: princeps autem non mo-
miorum fructu, & ſubditorum amicitia iſto mo-
iturus eſt, verumetiam pro ſumma gratia ſummã
am & odia ſempiterna laturus. Quod cum abſur-
t ac principibus æq; ac ſubditis exitioſum nulla re
frequentius peccatur: idque fit non rerum præte-
n obliuione; ſed opera dedita eorum qui ſic prin-
teneris annis imbuunt, vt nihil petentibus dene-
m, ſed omnia omnibus largienda ſuadeant, vt o-
n voluntates & amicitias beneficiorum multitu-
onquirant: qui tamen rem eandem pluribus do-
ab ea quam ſibi propoſuerant via longiſſime a-
nt. Nihil autem cuiquam denegare, non eſt homi-
i liberalitatis aut magnificentiæ vim teneat, ſed
gi ac imprudentis.

Exprobratio turpis in beneficiis tribuendis, Rē eandem plurib. donare pernitioſum.

o principē non ſolum liberalem, verumetiam ma-
um eſſe volo; eatenus tamen ne in prodigum eua-
uia ex prodigo exactorem, ex hoc tyrannum fieri;
n ſua penitus effuderit, aliena rapere ac donare ne-
ſt. Leges beneficiorum iubent diligenter intue-
, quantum, quibus temporibus, quibusque locis
em ad finem donatio fiat: ſed principem hoc am-
ſpectare oportet, ne ſint pręmia donationibus po-
ra; ac prius merenti debita reddat, quam nihil me-
temere largiatur; & vtraq; tum præmia, tũ benefi-
is opib. ac facultatib. metiatur. Romani, vt Horatii

a Plin de viris illustrib Liuius lib.2.

b Arist.lib.2. Polit.ca.5.

Coclitis, qui Vrbem à direptione, ciues ab inte
uarat inopiam subleuarent, terræ iugerum don
ingens hoc præmium pro inopia Reipublicæ, cu
omnis quarto ab Vrbe lapide patebat. Sed Al
Magnus solidas prouincias, ac talenta innumera
giebatur: qui si aliter faceret, contra decus feci
retur. laudatur etiam Romanorũ vetus institut
ter geminos, si vlli nascerentur, publicis impensi
luerunt, pro memorabili Horatii Tergemini vict
Curiatiis: sed ex Solonis qui liberos eorum qui
tria in bello cecidissent, de publico sustẽtari vol
turna esse non potuit; tametsi Græcorum fere o
communis [b] esset: quia publicas opes & ærariu
tus exhauriebat.

Si quis putet principem nulla magnificentia ill
futurum, si nihil nisi bene merentib. donauerit, i
assentior: nec certe debet nouum videri si quer
ceps obscuri generis hominem ac egestate opp
maximis opib. ac fortunis locupletarit; si qua vir
lustris & clarus erit. Exstat Chilonis dictum mem
le: is enim petenti quid Deus ageret, *Superbos, in*
sublimi loco deiicit: eos vero qui iacent in sordibus & sq
in altissimum honoris gradum erigit. Optimum prin
Deum imitari oportet, tenues ac bene de virtut
tos opib. ac imperiis augentem. At cum Iulius III

Vrbana dicteria Iulii III. Pont. M.

Mõtanum, quem voluptatis gratia ex infima eg
fece domi educarat, Cardinalem creasset, roga
Cardinalium collegio lata est, ne pateretur ordin
rissimum hominis sordidissimi labe maculari: cu
opibus, nec sapientia, nec virtutib. nec generis sp
re, nec vlla re commendaretur: hic Pontifex, quib
tutibus, qua eruditione, quibus natalibus, quibus
plinis nobilitatum Pontificem me creastis?

Neq; vero dubitandum est quin principes sem
similes domesticos & amicos habituri sint: vt He
balus omni libidinum ac fœditatum genere inqui
cõquisiit, quos amplissimis imperiis & opibus loc

x qua re Prætoriani milites indignati, humani ge-
ortentum illud vna cum matre cæsum in cloacas
fœdissimas pertraxerunt. Quid domestica cõme-
a? quid immanes largitiones, & in quos homines
? habeo ex rationib. publicis amplius millies se-
m vnius anni [a] spatio donationibus exhaustum. [a] Anno 1572.
o cætera quæ referre pudet. Ingens autem illa pe-
vis ex honorum ac magistratuum mercatura, tur-
isq, proscriptionib. coacta erat; quæ fundi nostri
itas est cum tamẽ legib. D. Ludouici infamia sem-
a cumulari debuissent qui suffragia mercantur:
eges, si Rempublicam saluam & honestã esse vo-
, renouari, atq; Alexandri Seueri morem in vsum
ari oportet. Quem enim ad honores amplissimos,
uinciarum gubernacula prouehere cupiebat, eius
n programmate publico peruulgabat, vt de ante-
vita inquireretur, pœna tamen capitali calumnia-
decreta; cum turpe esse diceret [b] Christianos qui [b] Lamprid. in Alexandro.
odi quæstiones haberent, maiorem in suis Ponti-
s deligendis curam gerere, quam principem in re-
. prouinciarũ. Quod certe institutum laudabilius
am Venetorum, Lucensium, Genuensium ac Flo-
norum, qui non nisi exacto magistratu quæstiones
nt. Nam qui reus est peculatus ac idem rapinis lo-
s, quæstionis iudicem muneribus corrumpere non
tabit. commodius est igitur occurrere moborum
ipiis, quam in iis curandis conflictari. Serius tamen
ri præstat, quam nullam omnino quęstionem ha-
Sed vtroq; tempore & ante magistratum adeptũ,
acto magistratu, quæstiones Solonis [c] legib. decer- [c] Demosth. in orat. De falsa legat. & contra Timarchum.
ntur. Igitur habita quæstione eorum qui sacerdo-
nagistratus, imperia, curationes gesserunt, aut gere-
piunt, pœnas improbis, præmia bonis constituere;
honores gerendos optimum quemq; murerique
ndo maxime idoneũ creare oportet, ac bellica im-
a strenuissimis, quæsturas & ærarii curam minime
nium auaris, iudicia iustissimis, censurã integerrimis,

laborem robustissimis, gubernacula prudentissi
tificatum religiosissimis tribuere; sic tamen vt or
ætatum, fortunarum, familiarum, & meritorum
ratio diligens habeatur: quoniam ridiculũ sit Po
imperatorio muneri, milites innocentes conqu
religionib. curandis adhibere. Et quoniam ver sa
disputatione de præmiis & triumphis, de honori
imperiis, quæ ex maxima parte militarib. homini
buuntur consequens esse videtur vt quæramus; *A*
modius sit bellicis artibus ciues exerceri, quam imbelles esse

---

Præstatne bellicis artibus ciues excellere ac propugnac
ciuitates munitas esse quam iis vacare. CAP. V

CVM multæ sint ac variæ de optimo genere ci
quæstiones, vix vlla tamen est quæ aut vtilitat
ior, aut difficultate superior, aut dignitate par hu
possit; propter ea quæ in vtramque partem prom
sunt argumenta. Nam qui vrbem propugnaculis fi
& ad copiarum exitus facilem, & ad hostium aditu
ficilem conquirunt, militarem disciplinam ciuib.
ces vrbi necessarias esse significant; sed in quo gene
uitatis non definiũt. Nã si de toto genere dictũ veli
maximis errorib. versari necesse est; cũ dissidentes
se Rerumpublicarum status discrepantibus institu
legib. moderari oporteat. Illud etiam ꝙ posuerunt,
propugnaculis munitissimam esse debere, à ciuium
titudine & militari laude penitus alienum videtur;
arces & propugnacula ciuem ignauum efficiant: vt
quodammodo Cleomenes fortissimus imperato
pidũ arte ac natura munitissimum intuens exclam
O muliebres latebras! meminerat suæ ciuitatis ac ge
principem Lycurgum Lacedæmoniis arces ac prop
gnacula ademisse, ac ne mœnia quidem vrbi reliqui
ne cum in mœnibus ipsis, nõ in animi fortitudine ac
bore præsidia salutis collocarent, otio & ignauia la
guerent.

Neq; vero ciuitatis robur positum est in muris la
dibu

, sed in præstanti fortissimorum ciuium virtute q
is, pro liberis, pro libertate, pro ciuitate, pro fama,
ta tantisper dimicabunt, quamdiu nullam in fu-
llam in latebris spem posuerint fortunarum suarũ.
igitur inter se pugnant; vrbes valde munitas,
tes habere ciues; cũ nec strenui videri possint qui
rum præsidia quærunt, nec hostium impetus me-
, nec militaribus disciplinis egeant, qui munitissi-
ppidis cinguntur. Quamobrem Tartari ac Æthio-
ui maximis imperiis ac bellicis laudibus clarissimi
ntur, nullas arces habent, nullas vrbes, at ne oppida
em vallo munita; sed fere in tentoriis totam vitam
t. Negus enim maximus antea quidem Indorum, [a] Iouius.
c etiam Æthiopum Imperator, cui reges [a] quinqua-
a obediunt, semper in tentoriis versatur, nec arcem
n tam late patentibus regnis habet; præter eam quæ
iorib. est in Anga [b] monte excelsissimo exstructa in [b] Franciscus Aluares.
principes seueriore disciplina educãtur, ne plebem
tiosis factionib. à regis obsequio diuellãt. Nulli ta-
n toto terrarum orbe reges Æthiopum ac Tartarorũ
bus vel imperandi maiestate superiores, vel subdito-
n obedientia sacratiores, vel hostium legionibus for-
abiliores esse memorantur.

Quamquã propugnacula inutilia optimo cuiq; Im-
atori iudicantur, qui vrbiũ & oppidorũ dominũ fore
onfidit, si agris hostium potiatur. Quis est enim qui
sciat fugato Dario ad Arbelam, eodem momẽto ma-
um illud Persarum imperium in Alexãdri Magni po-
tatem venisse? propugnacula deditionem fecisse? vr-
s munitissimas hostib. patuisse? populos omnes victo-
imperio acquieuisse? cuius tamen exercitus omnis
ginta millibus hominum, nec plurib. constabat. Quis
tota Macedonia populus, quæ oppida, quæ arces fu-
to à Romanis Perseo rege ductu Pauli Æmilii vel di-
n vnum victoribus restiterunt? Age vero quis audita
lade Pharsalica Pompeium non deseruit? eius tamen
nperiis omnes Orientis prouinciæ, classes, maria,

portus ante victoriam obtemperabant, ac Cæsa
mni adituprohibebant;nihil oppida,nihil arces p
runt.Sed nostra libentius recordor.Ludouicus X
aduersus Venetos grauissimum bellum gessit; t
prælio tres exercitus fudit ac prostrauit: non mult
omnia oppida quæ multa fuerũt, omnes arces qu
nitissimæ & inexpugnabiles putabantur, dediti
fecerunt:secutus est Franciscus Ludouici gener; c
Marinianam cladem oppida omnia Insubrum&ar
Mediolana patuerunt. In sequentibus annis eode
ge cum exercitu Hispanorum, Germanorum, & I
rum coniunctis copiis prostrato, quæ priori victor
cuperarat, omnia vno perdidit & eodem moment
...a vero si vrbes excelsis mœnib.ac propugnaculis
niantur,verendum vt hostes captis oppidis ea perti
ter retinere ac regione vniuersa potiri velint;quan
pulatis agris ac direpta suppellectile, si nullæ supe
arces, deserere cogantur. Quamobrem Maria Ru
Vrbinatum Dux,suæ ditionis arces diruit,ac Veneti
recepit, cum se hostium copiis imparem esse explo
haberet; nec dubitaret Valentinum Borgiam capit
odiis apud bonos omnes laborare,nec se mortuo P
tifice Alexandro tueri posse,sibi vero saluum ad suos
ditum fore,nec spes illum fefellit:nam Alexandro P
tifice veneno, quod ipse miscuerat,sublato,Dux V
nas saluus & incolumis domum rediit: cæteri princi
ecclesiæ Romanæ fiduciarii in suis propugnaculis c
ac cæsi fuerunt.Nec aliam ob causam Genuenses fug
ad Papiam Gallorum exercitu, ab hoc imperio defe
runt; arcem obsederunt, obsessos diuturna fame ad d
ditionem compulerunt;arcemq; captam funditus eue
terunt:vt Genuæ fruendæ spes Francis omnib. arce sub
lata præcideretur:Ita quoq; populus Mediolanensis ar
cem Iouiam, quæ ante exstructa fuerat quam Sfortiad
imperio potirentur, diruere non dubitarunt, vt seipso
à tyrannide vindicarent. Ita veteres Syracusani Achra
dinam; Romani Corinthum,Numantiã,Carthaginen
deleue

Arx munitissima est subditorum beneuolentia.

runt; numquam id facturi, nisi metuernt ne vel i domestici, vel hostes propugnaculis potiti, regi- ta Romanos excluderent. Quamobrem T. Fla- us prudenter, qui vt Græciam tyránidis metu sub- berarer, tres arces, Acrocorinthum inquam, De- dem, & Chalcidem, quas Philippus iunior Mace- rex *Græciæ compedes* appellabat, solo exæquauit. que hæc potissima ratio, quamobrem propugna- iuitatibus bene constitutis perniciosa debent vi- vt tyrannidis occasio principibus improbis eripia- Nam propterea populi *nidos tyrannidis* arces appel- yranni vero *iuga populorum*. Sic enim Grilerus Hel- rum Præfectus Vranam arcem, quam ipse exstrui at, *Zvving Vri*, id est, Vranorum iugum ac flagel- appellabat: inde tyrannidis, inde quoq; defectio- eluetiorum origo. Et cum Salomo in vrbe Hiero- norum arcem Mellonem ædificari iussisset, auda- subditos cogere nouis tributis ac vectigalibus vrge- n dubitauit: ex quo secutæ sunt omnium ordinum elæ, deinde aperta defectio decem tribuum, quæ um regem sibi depoposcerunt. Vrbes enim & loca ita principibus aduersus populos, ac populis vicis- rga principes suspicionem ac diffidentiam ingene- solent. Quamobrem nec reges Anglorum nec Mo- uitarum rusticas domos ac Prætoria turribus aut pugnaculis, ac ne vix quidem vallo fossave muniri untur, ne sit occasio rebellandi: nam cum Telessæ is ciues mœnium excelsorum altitudine ac latitudi- confiderent, Thunetani regis Præfectos complures iderant: nec imperia cuiusquam ferre poterant, quo- regis exercitus vrbem obsedit, expugnatam ferro flā- q; vastauit[a]. Sic Annibal Saguntum, Sulla Romanus Athenas, Seuerus Byzantium, Vespasianus Hierosoly- m Dagobertus Pictauium, arte ac natura minutissi- is vrbes diuturna obsidione tandem expugnauerunt, & crudelissime trucidatis ciuibus solo exæquauerunt; æ nisi murorum substructionibus confiderent, æquis

Arces principibus tyrannidis, defectionis vero subditis occasionem præbere.

a Leo Afer.

conditionibus pacisci non dubitarent. Nam oppida quo debiliora sunt, eo facilius ac citius metu ignominiæ paciscantur, quæ ignominia eos qui locorum propugnaculis tecti obsidioi re recusant. Iam enim mille ac ducentos Lutetia rum opibus ac populis florentissima, post Cæ pugnationem centies obsessa semper hostes æq ditionibus admisit, aut pecunia repulit: cum po mæ quæque vrbes aut crudeliter direptæ hostii ac libidinem perferre cogerentur. Quamquan vrbes adeo munitæ sunt quæ diuturnam obsidic re possint, his potissimum temporibus quibus tc torum bellicorum vi & impetu non vrbes modo sed montes quoq; ipsi concussis fundamentis sul tur; ita vt si pauci obsideãtur, hostium vi maiore; ti, fame cito interituri sint. Cum igitur loca munii vel principes ad tyrannidem, vel populos ad def nem, vel hostes ad obsidionem, vel ciues ad ign inuitare soleant, quis ciuitatibus ac populis peri esse non fateatur?

Vtile est igitur (: dicet aliquis:) artib. ac præcept litarib. informari, si vrbes munitæ ciues à virtute ac niam auocare solent: ego iudiciorũ formulam N o QVET, in eo genere q̃stionum vsurpare soleo. Nã si tã Rempubl. iudicamus in qua princeps immortali ac naturæ legib. obsequitur; magistratus principi, pr magistratibus; liberi parentibus; serui dominis; den ciues mutua beneuolentia inter se & cum Repub. iunguntur, vt tranquilla pace & quiete suauissima frui possint; profecto eam felicitatem & quietem a bellicæ res oppugnant; ac milites ipsi hoc vitæ genu secrantur. Neq; vero fieri potest vt ciuitas religio stitia, pietate, integritate, liberalibus disciplinis, ag cura pecuaria, opificiorum varietate floreat; nisi pa pace ac tranquillitate vitæ: quam militares homines turbare ꝓpterea solent, ꝙ pax inimica bello semper fu rit, & militũ virtus pacata ciuitate cõtemta iaceat. Qu

eni

rioso militi tam inimicum quam qui otium, qui , qui philosophiã , qui virtutes colit? nam milites æ laudi ac voluptati ducunt agros vallare, agricoliare, vicos incendere, vrbes obsidere, obsessas exre, expugnatas diripere, direptas inflãmare, stupra , cædes stupris cumulare; omnia deniq; humana miscere. Hæ sunt vtilitates, hi militia fruct⁹ bonis ous detestabiles, militib. tamen suaues ac iucundi. exẽplis in re tã perspicua op⁹ est, aut quis ea recorne horrore, vel audire sine gemitu possit? Quis etĩ agricolarũ vulnera nescit? quis nõ videt calamiqs querimonias non audit? Certe quidẽ omnes oagros, pecora, fruges, quib, spiritũ ducimus hęc innia sunt in potestate militũ, id est, vt pleriq; omnes pretantur, prædonũ; quos vel auaritia ab hostib. ad ĩ; vel libido ad volunptatẽ; vel crapula ad ingluuiẽ; ror ad crudelitatem reuocare consueuerunt.

uæ cum ita sint, nõ video quamobrem ad hoc cruĩmum vitæ genus ciues instituere, aut armare, nisi trema vitæ pericula debeamus. Nam qui belli se conquirunt vt strenui videantur, hi muscas imitadent, qui non nisi scabris in locis consistere pos speculа polita oderunt. Qui vero belli gerendi ocnem ad opes, ad copias, ad fines proferendos suscit, nę illi vitam miserrimam ducunt; qui habẽdi cuatem, quæ modum nescit, laxatis habenis regere se e confidunt. seruus enim vinctus id tantum postut vincula dissoluantur; solutus, libertatem petit; lifactus, ciuitatem; ciuitatẽ adeptus, magistratũ; hinc ummos honorum gradus conscendere; quousq; rem consequatur; nec eo contentus, solum se Monarm fore confidit; postremo humanæ conditionis obs diuinos cultus & honores ambit. Quanto beatior nceps aut ciuitas angustis imperii finibus (quamquã il angustum quod sua sorte contentum est) qui sea pace, ac tranquillitate procul à metu, ab hostis, ab inuidia fruatur? Nam *Reipublicæ bene constitutæ*

fines

fines non gladiis vt iactabat Agesilaus, *sed iustitia t*[...]*tur.* vt Pompeius Parthorum regi respondisse fe[...] fluuium Euphratem vtriusq; imperii, Romanc[...] quam & Parthorum, terminum esse vellet. Hęc breuissime contra vrbium propugnacula contr[...]litarem disciplinam.

Vrbes munitissimas esse oportere.

Sed in cõtrariam sententiam multa dici poss[...] licet vrbes sine mœnibus omnium direptionib[...]trociniis, libertatem vero ciuium vitamque host[...]bidine patuisse semper. Quinetiam nudata mœni[...]uitas, eius inuadendę ac deripiendæ illecebra qu[...] est; qua sublata, nemo facile id ausurus est: nec [...] possit: modo reb. ad obsidionem necessariis mu[...] vt qui inermes iter ingrediuntur, ad se inuadẽdun[...] latrones inuitant, qui sese hostes voluntarios exa[...] hominib. profiteri non dubitabunt, quos si arma[...]sent, contueri non auderent. At prima quidẽ soci[...]rum hominum occasio inde nata est; vt non mod[...] gulorum; sed etiã vniuersorum fortunæ, bona, v[...] liberi, pecuniæ, possessiones, ab hostium incursio[...] tutiores essent, quæ sine mœnibus salua esse non p[...] Quod autem ad ingenerandam audaciam aiunt n[...] ciuitatis in ciuium ipsorum corporib. consistere op[...]re, magis ad pompam & speciem dicitur quam ad re[...]ritatem; cum pars ciuitatis minima sit q̃ armis se tu[...] nam imbelle fœminarum genus maximam ciuium[...]tẽ sibi vindicat, partem pueri, partem ægri, partem s[...] quorum salus in parietibus vrbium pene consistit.

Quod si robur animis ingeneraret nudata mœn[...] nulloq; sepimento obuallata ciuitas, cur fœdissimi [...]que cassidе, clypeo, lorica tegũtur: Isadas quidem L[...]dæmonius irruentib. in vrbem Thebanis totum se[...]dauit, abiecta etiam tunica interiore; eoq; habitu al[...] manu hostile, altera ensem gestãs, in cõfertissimos ho[...] irrupit, nuditatẽ hostib. summa temeritate ostentan[...]uasit tamẽ, eiq; decreta est corona [a]: sed nõ sine mul[...] ꝙ nudus aduersus hostes dimicasset. Eodem iure Se[...]

a Plutarchus.

tanorum mulctari debuisset, quod vrbe nuda-
ibus ciuium caput, vitam, fortunas hostibus sub-
nudosq; pugnare coegisset; quæ ciuitas nisi fossa
ie septa fuisset, in Thebanorum potestatem erat
dubio ventura. Si vallum tunc profuit ad salutem
, quis dubitet muros etiam profuturos fuisse? sin
armata ciuitas, succincta propugnaculis ciues
s, rebelles, seditiosos efficit, cur non fossas vr-
leri iusserant? Sed ex duobus vtrum vtilius esset,
comprobauit: nam Cleomenes rex Lacedæmo-
n post cladem Selasiam fusus ac prostratus in vr-
e recepit; cum tamen hostium aduentum audisset,
yptum aufugit, ac vrbem ipsam vnam vna cum ci-
hostium libidini ac direptioni reliquit. Cōtra ve-
sander Athieniensib. in deditionem acceptis, mu-
bis solo exæquauit, quorum ope tota ciuitas o-
m Græciæ vrbium clarissima ac florētissima omni
um generi acerrime restiterat.
: sine mœnib. hostes regionē retinere non pote-
demus hoc sane: sed quis illos ab vrbiū direptione,
ū cæde, à captiuitate puerorū, à stupris fœminarum
bere poterit? hæc n. iura belli antiquissimis gentium
ium morib. ꝓdita sunt. At ciues sine propugnaculis
em pecuniis arcebunt, nec pertinaciter obsidionem
it: imo vero facilis ad vrbē aditus non ad pactionē,
d direptionē inuitat hostes qui fortissimas arces nū-
m obsessuri fuissent; quoties oppidum vnum, arx v-
igentes exercitus repulit? quoties ii q obsidione vr-
i cinxerant, fame, peste, frigore, morbis omnib. ob-
fuerunt? Constantinopolis Turcarum obsidionem
os octo pertulit, quoad Tamerlane duce Tartarorū
ones Paiazetem ab obsidione reuocarunt. Nec ita
dem Fessarum rex obsidionem exercitus Marochi re-
septem annos passus est, ac hostium se circumsiden-
m interitum summa securitate spectauit; nec multo.
st Mecna vrbs Africæ diutius etiam circumsessa, ho- a Anno 1512. Afer Leo.
bus ipsis exitium, attulit ac dedecus sempiternum. ne
tamen

tamen longius exempla petantur; cum nostri hor
arcem Metensium Caroli V.Imp.legionib.opposi
non modo illum ad desperationē fruendæ vrbis ac
runt, verumetiam hostium fame ac frigore pereun
stragem incredibilem tuto spectauerunt; & eo v
clypeo Galliam vniuersam protexerunt. Quis iten
scit Tyrum vrbem Alexandri Magni obsidionem se
tegros mēses pertulisse, & eius furorem retardasse,
interim Darius exercitum ingentem conscripsit.

Nec vero credibile est si arces ignauiam hominib
generarent, Romanos vrbem & arcem munitissim
habituros fuisse, cū populos omnes animi robore ac
titudine superarent, alioqui Tarquinius Superb⁹, M
us Cariolanus, Pyrrhus, Annibal, momento Vrbem
leuissent, ac nisi post Alliensem cladem Vrbe capta &
censa ciues in arcem se recepissent, vt Gallorum imp
sustinerent, Romanum nomen & imperium a stirpe
cisum fuisset: vt patrum nostrorum memoria post V
Carolo Burbonio duce captam Pontifex maximus v
cum principib. ciuitatis ab arce Angelica, quasi ab ext
ma ancora; suæ salutis præsidium opportune quæsien
Quæ autem regiones munitis oppidis destituuntur,
no vel altero prælio in hostium potestatem veniunt,
sæpius inopinantes & ex improuiso paucissimi quan
plurimos imbelles fortissimos adoriuntur. Anglia qui
Anglosaxonibus concessit pulsis Britannis; eadem D
nos victis Anglis dominos recepit; postea Norman
duce Gulielmo. Et cum bellis ciuilibus principes Hyo
chorum ac Lancastrensium exarsissent, non amplius se
mestri spatio ter amissum ac recuperatum regnum fuiss
legimus. Ac tametsi Eduardus IIII. regno potitus esset
eo tamen mortuo Richardus parricidio partum imperi-
um Henrico VII. exsule cum leui exercitu redeunte
momento amisit; quæ regionibus arces præsidiis firma-
tas habentibus non contigerunt.

Regnum Angliæ ter amissum ac recuperatum

At etiam Romani artis imperatoriæ peritissimi non
vrbes modo, sed etiā exercitus locis omnib. vallo ac fos-
sa mu-

ire docuerunt, nec sine castris prœlia gesisse le-
: quorum quanta fuerit vtilitas Paulus Æmilius
itor optimus graui ad milites oratione[a] cum dis- *a Liuius. li. 55.*
; *Maiores*, inquit, *nostri castra munita portum ad omnes*
ercitus ducebant esse vnde ad pugnam exirent, quo iacta-
a receptum haberent: & qui castris exutus erat, etiamsi
do acie vicisset, pro victo habebatur. Ipsa denique po-
um pene omnium, Persarum inquam, Romano-
Ægyptiorum, Græcorum, Turcarum, Celtarum
etudo muniendarum vrbium ad hostium perni-
ac salutem ciuium rem maxime necessariam esse
robauit. Ad quam opportunitatem Tartari sese
em suaque oppida accommodarunt; cum ad im-
isos hostium impetus sæpissime imparati offende-
ır: qua ratione fortissimos quosque ab ignauissimis
ari videmus. Quæ cũ ita sint, haut dubie ciues mi-
bus etiam disciplinis instructos esse oportet; quia
tantum armatus aduersarius repellendus est, sed et-
eriendus.

eq; vero ab vllis magistris accepimus aut didicim⁹,
b ipsa natura hausimus & expressimus, vt cædes, in-
, rapinas, libidinẽ, à vita, fortunis, corporib. arcea-
: ac Deus ipse iubet à tẽplis sacrilegia, ab oppidis di-
ionem, ab agris vastitatẽ depelli, & omni ratione sa-
m nostram expediri neq; id tantum, sed etiã hostes
atrones consectari ac perdere. quæ naturæ disciplina
nib. diuinis & humanis legibus confirmatur. Ex quo
d consequens est, non modo clypeos & oppida præ-
is omnibus ad bonorum tutelã & salutẽ obuallata;
umetiã ad improborum & latronum offensionem ac
tium tela, gladios, hastas comparari oportere. Ego la-
nes non tantum appello eos qui latera tyrannorum
viatorum obsident, quos propterea Latini *Latero-* *b Festus ita*
[b], dixerunt; sed etiã eos qui scelerata consensionis fi- *Hebræis* צדי
conscriptis legionibus vagantur; qui alienis imperi- *latronẽ à* צד
ac ciuitatibus insidiantur; qui nulla iniuria lacessiti *quod latus*
catis populis bellum inferunt: qui cum sceleratissimi *significat.*
sint;

ſint,hominum tamen innocentium perniciem m
tur;etiamſi regalia ſceptra teneant, & regali pom
cumferantur. Neque enim verum eſt quod [a] M.
ſcripſit, *bellum iuſtum non eſſe niſi quod aut rebus repet ratur, aut quod ante denuntiatum ſit & indictum*: quia
tiatio non facit vt iuſte bellum ſuſcipiatur; ſed bel
ſam non modo probabilem verumetiam neceſſ
ſubeſſe oportet. Iuſta vero cauſa nulla eſt quam pr
deinde pro innocentium vita tuenda. Etenim paul
nus peccat, qui hominum innocentium vitam, c
fortunas non tuetur; aut ſi poteſt, illatam aliis iniu
non propulſat, quam ſi ipſe vltro inferat. quod de
lis dictum latiſſime patet ad vniuerſos, vt etiam c
ac legionibus, cum aliter non poſſumus, iniuria vio
vlciſcamur. Id autē ſine arte militari ac imperatori
non poteſt, cuius aliæ ſunt quāplurimæ præter eas
diximus vtilitates; vt ſcilicet pace domi ac tranquill
fruamur, bellis externis implicari oportet.

a Cic. lib. 1. Offic.

Bellum externum contra ciuilia bella ſalutare.

Hoc vnum aduerſus improborum ciuium con
tiones ac ſeditioſos cœtus remedium ſalutare, Ro
nō modo vtile, ſed etiam neceſſarium eſſe duxerunt
vt minimū ab externis bellis conquieuiſſent ciuilib
mebantur. Cū. n. aliquando in ipſius Vrbis viſcerib
tres cum plebe capitalib. odiis inter ſe cōtenderent,
ſtis in Capitolium inualit: repente ciues ad concord
adducti hoſtem repulerunt [b], rurſus parta pace cū ii
uiles diſcordias relapſos intuerentur Veientes, Ro
nos agros vaſtare cœperunt; repente ciuilis motus c
quieuit, vt hoſtes propulſarent. Quamobrē cum La
rum ac Hetruſcorum nationib. perceptum & plane
gnitum eſſet populum Romanorum nō niſi à ſeipſo
ci poſſe ſimultates & odia in ciuitate clam ſeri opo
decreuerunt. Sic enim Liuius ſcribit [c]; *Principes He populorum fremebant æternas eſſe opes Romanorum, niſi inter metipſos ſæuiant; id vnum venenum, eam labem ciuitatib. op lentis repertam, vt magna imperia mortalia eſſent.*

b Dion. lib. 7. Liuius lib. 3.

c Li b. 2.

Nec vero motus ciuiles Hiſpanorum aliter ſedari p
tu

,cum absente Carolo V. Imperatore nouum sibi creauissent, quam Gallorum exercitu in Canta-c Nauarram irruente, quas regiones Galli occu-t: sed Hispani repente conciliatis animis hosti-etus represserunt, & amissa recuperarunt. Quid um portũ totius Normaniæ prouinciæ munitis-opulentissimum occupauerant, totamque pro-n crudelissime populabantur [a], finitimas ꝓuinci-gnum ipsum appetentes, nisi arma ciuilia Galli in nem hostem conuertissent? mox. n. fusi ac fugati n se receperunt; nec prius in Galliam se redituros erunt, quam ciuilibus seditionib. quassata Gallia aditus ad se inuadendum aperuisse videretur. externa redeo (atque vtinam domesticis exemplis emus) vt planum sit Rempubl. Romanorum e magis floruisse quam arte militari; sine qua non imperii fines augeri, sed ne stare quidem potuis-pleni sunt Græcorum ac Latinorũ libri, quib. per-r Senatui populoq; Romano id vnum propositũ vt perpetuis bellis cum hostib. ciues implicarent. ioniam nec iniuria bellum inferre cuiquã fas esse ant, nec subactis finitimis, & auctis opib. quisquã nos lacesseret impune incredibili virtute & ani-titudine sociis ac fœderatis illatas iniurias vlcisci, annide oppressos liberare proposuerunt: vt nec ia belli honesta deesset, nec inertia ciues ac desi-ffluerent, aut sibiipsis bellum inferrent. Itaque & nperii dignitate, & pro gloria, cuius auidi præter as gentes fuerunt, & non modo pro iure sociorum imicandum esse statuerunt, sed etiã pro iis qui nul-i societate cõiuncti fuissent, si à potentiorib. viola-r. vbi enim melius sanguis spargi potest? vbi hone-vita deponi? vbi verior ac solidior gloria cõparari? quoq; mercatoribus ac nauiculariis iniuriosius tra-s bella gesserunt, aut cum salus tenuium in periculũ c discrimen vocaretur, maximeq; sociorum, pro quib. io inflammato ad vltionem reposcendã sic rapieba-

[a] Anno 1562.

tur, vt eorum metus qui per animos gentium b
rum & crudelium tyrannorum peruaserat, potēt
quosq; ab inferenda iniuria prohiberet, ac bonc
ficio contineret: quippe virtutum omniū decus i
tudine posuerant, quam etiam eleganti Virtutis
ne appellabant: nam Cæsar in seditione militun
inquit, *modestiam in milite, quam virtutem*. Igitur a
imperatorias ac militares adipiscendas a pueriti
exercebātur; extrema pueritia milites; ineunte ad
tia Centuriones, appetente iuuentute Tribuni mi
ætate matura Imperatores fiebant; nec scientiā m
alienis præceptis aut literis sed suis imperiis, non
sionibus belli sed victoriis, non fuga sed triumphi
sierunt; vt mirū videri debeat nemini si plura bell
mani gesserunt q̃ cæteri legerint; plures prouincia
fecerunt quam alii concupierint. Ergo prolatis vsc
imperii finibus, vt iam nulli hostes quos contra b
gererent, superesse viderentur, mutuis armis & a
conflixerunt; ac potissimum Cæsar & Pompeius, v
tri imperaret: quod bellum Ciceroni pium ac nec
um visum est, ciuib. tamen exitiabile nisi Pompei
cisset, calamitosum etiamsi vicisset. Crudelior t
Triumuiratus, postremo copiis omnib. & opib. in
maximis cum ad Actium pugnatum esset, Augustus
pta victoria, & cum populis omnib. pace pacta, ta
exercitu nihil amplius egere videretur, nihilomin
mē quadraginta legiones in prouincias imperii, a
tissimum in fines ferocissimarum gentium disper
assidue militari disciplina ciues exerceret, belliq; ci
materiam quam longissime ab Vrbe remoueret. qu
sciplina tamdiu stetit imperium Romanum quoad
stantinus Christianorum Pontificum oratione p
sus, legiones illas ac robur imperii plane sustulisset.
n. sublata militari disciplina, barbaræ gentes prouin
omnes Romanorum populari ac vastare cœperunt

Imperii Romani labes

Ex quo perspicue intellectum est, iura, iudicia
ges, religiones, omniumque rerum publicarum o
ac

ntiam sub militaris disciplinæ clypeo contine-
1 cum bello aliquo occupata ciuitas est, cæte-
; ac disciplinas latere quasi metu perterritas ne-
:, & inter tubarum clangorem, tympanorumq;
m nullum sui vsum præbere, sed arti militari cô-

quoque vtilitas quæ ex militari disciplina exsistit,
1 debet videri, quod nulla tam sancta ciuitas est,
minum improborum multitudine vacare possit,
1 otiose viuere nequeant, furtis, rapinis, luxu, vo-
us, alea, stupris, vitam turpiter traducunt, ac bo-
cœtus labefactant: nec tamen legib. vllis aut im-
nagistratuum aut pœnarum metu coerceri pos-
eges enim Anacharsis comparare solebat cum a-
um tela subtili, q̃ cum muscas imbecilles irretire
ad bestiarum maiorum impetus celerrime fran-
remedium igitur maius esse nullum potest, quã e-
li homines qui ꝓpter desidiam in otio viuunt &
urpi inertia voluptatib. diffluũt, è ciuitate ad bel-
nittere, ac veluti prauis & corruptis humorib. ple- Belli vtilitas non minima.
orpus vacuare. Atq; hoc potissimũ spectabat Ca-
'. rex, is qui Sapientis laudẽ ac nomen adeptus est,
uxiliares Gallorũ copias duce Vertranio Guesdi-
gistro militũ in Hispaniã misit; vt Ludouicus XI.
imili causa Henrico Ricamundi Comiti exerci-
regnum Angliæ recuperandum dedit; vnde salus
nostro parta, cum sceleratis omnib. redundaret;
b. exactis in sua regna reditus nõ sine Gallici no-
summa laude patuerũt. Quamq̃ militaris disciplina
tinorum, q̃ omniũ cõmunis esse debet, ex ignauo
orẽ, ex intemperato moderatum; è desidioso stre-
n; è luxurioso frugalem; è libidinoso continentẽ ef-
bat. Neq; enim solum bellandi virtus in Imperatore
lite quæritur, sed multę sunt artes eximię huius ad-
stræ comitesque virtutis: scilicet labor in negotiis,
udo in periculis, temperantia in cupiditatibus, in-
ia in agendo, celeritas in conficiendo, consilium

Disciplinæ militaris laudes.

in prouidendo. Sunt hæc militari disciplinæ & toriæ arti necessaria.

Tantum abest igitur vt arte militari ciues ad libidines; ad scelus, ad inertiã erudiantur, vt ex ſ & flagitiosis ad omne gen⁹ virtutum assuescan quam dixi Romanorum militarem disciplinam imperatoriæ præcepta condiscant. Age vero, qu ad omnia vitæ officia promtiores efficit quam l ac belli metus? nullis certe temporibus Romani bus omnibus tam claruerunt quam cum Pyrrhu deinde Annibal Vrbem suis legionib. terruerunt que ex Italia decedente, post etiam Persei ac A opibus fractis, cum Romani iam amplius quem rent haberent neminem, tunc primum vitioru serpere, ac ciues luxu diffluere cœperunt. O qu pio sapienter; qui Carthaginem deleri noluit, cu spiceret aut futura bella ciuilia, aut Romanorum am, cum hostes quibuscum de virtute certarent, C gine deleta nullos essent habituri. Vt enim licen mines ad vitia, sic metus ad virtutem reddit ꝓcli Nec dubium est quin antiquissimus ille imper ciuitatum omnium temperator Deus non modo la singulis cõtraria, sed etiam populis quibusq; ac rios excitarit, vt aliorum opibus alios vlciscatur, a culorum metu omnes in officio contineat; vt qu oratione graui Samuel [b] in concione populi testa scilicet Deum præpotentem in populum selectu stes vndique concitauisse, vt suos periculorum ac tutis metu quasi frænis quibusdam in officio reti

Hostium metus in officio continet.

a Polybius li. 6.

b Samuel. cap. 12. & Iudicum 2. & 3.

Ac vt breuissime concludam, si tot ac tantarũ v tum nulla ratio habeatur, necessitati tamen ac R blicæ saluti prospiciendum, ne hostium rapinis a dini desertam esse patiamur. Nam cum hostium non longe absunt, etiamsi irruptio facta nulla sit, t pecora relinquuntur, agricultura deseritur, merc nauigatio conquiescit; ac sæpissime totius anni fr vno rumore periculi, atque vno belli terrore ami

s igitur dubitet quin ciues in bellum incumbere t, in quo nō modo gloria & vtilitas maxima, ſed uo vno ſalus ciuium, auxilia ſociorum, fortunæ rum, ſecuritas omnium continetur? Quibus re- ſpicuum eſt eos errare ac decipi, qui fruendæ pa- niuriæ propulſandæ cauſa bella ſuſcipi putant o- . tametſi nulla pacis ab hoſtib. conſequendæ via ndioſior eſt, quam vt intelligant ſibi cum ſtrenu- ıc fortiſſimis legionibus negotium fore. Recte n. ıs Capitolinus, *Oſtendite*, inquit, *modo bellum, pacē is: videant vos paratos ad vim, ius ipſi remittent.* : in vtramque partem argumenta non modo ilia, ſed etiam pleriſque ſeorſum intuentibus ne- videantur. Vt igitur aliquid definiamus, Re- blicarum genera vt varia ſunt, ita quoque varios quæſtionis fines ad ea accommodare neceſſe eſt. pulares ſtatus ad militares & imperatorias artes ri oportere ſtatuo, propter eas quas ſuperius at- s earum artium vtilitates: eoque magis ſi popu- ra ipſa bellicoſi ſunt ac feroces, vt Scythæ ac mō- uos non modo bellis aſſueſcere quam otio præ- d cum hoſtibus ſæpiſſime confligere: nec pacem ibus, niſi optima conditione delatam ſuſcipere t, cum ciuitati perniicioſa ſit; bellum vero, ſi ex- s imperii geratur, ſalutare. parta pace ne ſit otio- rcitus, aut principum finitimorum mercede a- erit, aut certe in ipſis imperii finibus quaſi in prę- ollocandus. In quo genere Heluetii prudenter; q, maxime omnium ad bella gerenda idonei ſunt, uendam libertatem nati, cum à bellis domeſticis ieuiſſent, ſub exteris principibus ſtipendia mere- ilitiæ diſciplinis exerceri quam inerti otio lan- maluerunt: ne vna cum militari diſciplina popu- nperium ac libertatem amittant, Quantum vero ipublicæ & ad priuatorum opes incrementi. quæ enta ex ſocietate cum regibus noſtris contracta erint, omitto: illud tantū, perniciem eius imperii

Definitio propoſitæ quæſtionis.

moliri,qui eos à militari disciplina religionis sp
terreat. Quamquam bella ipsa legibus diuinis n
tum probantur, verumetiam iubentur,quæ mo
sunt. Et certe Romani veteres bella nō nisi summ
religione decreuerunt. *Ciuitas Romana*, inquit Li
ligiosa in principiis maxime nouorum bellorum,supplic
habitis & obsecratione circa omnia puluinaria facta.

Vrbem in qua popularis imperii sedes est, muris succinctam esse oportet.

Arces autem præsidiis obfirmatas habere peri
est libertatē popularē amantibus; præter vrbē i
qua sedes ac domicilium popularis imperii collo
sit:ne quis hostium vel etiam ciuium ac domesti
imperandi cupiditate inflammatus, arces occupa
que præsidiis obfirmare possit,vnde popularis sta
uersio aut etiam Reipub. euersio sequatur. Cum
Dionysius Achradinam Syracusarum arcē fraude
passet,populum ad seruitutem adegit.Lacedæmo
ctis Atheniensibus ac Thebanis, cum muros sol
quassent,arces tamē præsidio firmarunt;quia non
populare imperium euerti potest quam arce mur
ma ad plebis impetus & furores coercendos exst
vt veteres quidē tyranni semper, ætate vero nostr
simus Medices exemplo memorabili planum fecit.
Heluetii quidē montani,qui status plane populare
entur, Vrani inquam, Vnderualdi, Glarēses, Abba
lani,oppida sua muris cinxerunt,vt cæteri qui ꝓpiu
esse ab aristocratia videntur. Idem tamen in purio
primatum statu quod in democratia, quantum ad
attinet,relinquitur iudicandum:quia non minus &
te maius periculum optimatib. impendet,ne vniu
perandi cupiditas arce capta, dominatum arripia
suas opes ad potentiorū exitium cum plebe coniu

Quæ vero imperia regionibus ac prouinciis la
sime patēt, vt vnius dominatu teneantur,nec vrbes v
de munitas, nec arces ædificare, præterquam in ipsi
regni finibus necesse est; vt regnum & aduersus hos
& contra ciuiles motus facilius tueri possint. Hoc e
nim natura ipsa nos docuit, q̄ cum animantium ext

ma

nibus, aut cornibus,aut solidiore ossium cōpage
rit, cætera exarmata reliquit. Sed absurde prin-
tē validissimis mœnib. cinxerit,nisi arcem quo-
ri: & vrbi imminentem præsidio firmarit.Quod
um est ac late patens imperium optimatum,nec
tium irruptione tutum,vrbes quidē hostibus op-
propugnaculis arcesq; munire oportebit;sed ea
Præfectus arcis vrbani Prætoris aut præsidis cu-
r aut alterius quam ipsius regis imperio tenea-
. Turcarum principes ab Ægypti Sultanis [a] in-
, ic Veneti, sic reges nostri Præfectorum imperia
unt. Veneti hoc amplius quod annua potestatū
fectorum imperia esse voluerunt;ne quisquam in
epetuum sibi domicilium constituendum putet.
si vero, qui optimatum imperiū vnius vrbis am-
angustissimis agri finibus tuentur,arcem loci na-
rnissimā habere coacti,Præfectum in singulos di-
tant, & obuoluto capite in arcem deducunt.Id q.
x vetere Atheniensium instituto,qui ex nouē Prę-
vii tantum claues arcis quotidie committerent.
tius est tamen in optimatum ac populari imperio
ab vrbe metropoli in qua domicilium imperii cō-
tur, amouere; ne quis ex optimatibus arcem vna
imperio inuadere se posse confidat.In monarchia
gulis rusticas arces munire liceat,prudenter est nō
ab Anglorum & Moschouitarum, verumetiam
nibus Orientis & Africæ regibus institutum ne
ti defectionem meditentur,si potentes fuerint;aut
cina,si tenues.Quamobrem Heluetii ac Germani
quisq; munitissimas & latronibus & tyrannis op-
unas quæ liberis ciuitatibus imminebant,iampridē
berterunt. Sed in monarchia in qua mos inuetera-
t arces ac præsidia contra vim latronum ruri habe-
leat, qui eas edictis euertere se posse putet, næ ille
publ. ruinam moliatur: semper tamen in omni Re-
ica licuit ac licebit prædonum latebras sempiternis
dam ruinis cumulare.

a Leo Afer.

Diffidentia inter optimates.

Atq; hæc de muniendis vrbibus, ac locis pr
litari firmandis, Belli vero ſtudia optimatũ ge
ne ſint, an pernitioſa, dubitari poteſt. Nã ſi ple
fuerit difficile eſt vt optimatũ imperia ferre, &
ac præmiis excludi ſe patiatur. Si optimatib. t
ma tribuantur, vna clade, vt pluribus belli o
bus acceptis deleri, ac penitus exſtingui, ex c
tum optimatum interire neceſſe eſt; vt ſupe
exemplis docuimus. Sin militarem diſciplinam
deſerant, finitimorum direptioni ac ludibrio
rum patebunt: niſi arctiſſima cum illis ſocieta
dere coniungantur, aut vrbes arceſque muniti
ptimatum præſidio teneant? vt Veneti cogun
Contarenus ſcribit ſtudia belli ac militarem d
propter ea quæ diximus incommoda deſeruiſſe
quam hoc ignauiæ potius quam vllis inſtitutis
tribuendum eſt, cum ante ducentos annos rem
rem ſtrenue tractauerint, ac de Genuenſibus d
ctorias reportauerint. Sed pacis diuturnæ fructu
delectati bellica ſtudia neglexerunt, vt peregri
modo militibus, ſed etiam ducibus aduerſus hot
pridem vti cogantur. Ac ſi quis ex optimatibu
belli amplectatur, aut peregrinorum principum
dia quærat, hunc ab inſtituto domum reuocant
ita pridem Cornarium opibus ac propinquitath
rentem, cum militares animos ſpectare ac impe
uiditate quadam teneri videretur, à principump
norum conſuetudine ſeduxerunt.

Certe quidẽ periculi plena res eſt exercitũ pe
ac ducem peregrinũ conducere: quib. præſit dom
imperator: cum imperium militare in eos qui niſi
cogi non poſſunt, inane ſit ac inutile futurũ. Car
nẽſes quidẽ nõdum militari diſciplina ſatis inſtruc
ces Lacedæmonios arceſſere ſolebant, qui exer
Carthaginenſiũ ducerent ſub imperatore Carthag
ſi. numquam tamen exercitu ac duce peregrino vt
ſibi putauerunt, ne Reſpub. in peregrinorũ poteſt

ve

:.Sed Veneti loci natura,oppidisq; ac propugna-
unitissimis tuti, exercitus peregrini fraude vel i-
vinci possunt,de imperio penitus deturbari non
oßsüt. Seditiones vero ciuiles arte militari deser-
declinauerunt; cum antea declarationum ac se-
num ciuilium fluctibus sæpissime iactarentur.
si quidem bella non nisi propulsandæ iniuriæ ac
ruendæ causa suscipienda sunt,ac beata ciuitas es-
etur, quæ parta pace suis finibus contenta sit:pro-
Respublica Venetorum beata videatur,quæ non
imperii sedem in loco arte ac natura inexpugna-
llocarit, verumetiam in continente arces ad im-
diumentum valde opportunas tantis præsidiis fir-
,vt nec hostium impetus valde metuere debeat,&
tos imperiis ac legibus facile tueri possit.Propagá-
o imperii curam penitus omiserunt: quinetiam
rum causas omnes studiosissime declinant;& illa-
ficilime suscipiunt: suscepta vero finire,ac pacem
is omnibus magnoque sæpius cum detrimento
conantur; vt videre est in fœderibus cum Iulio II.
ifice maximo,cum Maximiliano Imperatore, cum
onso rege Neapoleos iisdem temporibus[a],& non a Anno 1508.
idem[b] cum Selimo principe Turcarum percussis:à b Anno 1570.
pacem petere amissa Cypro non dubitarunt.
t quemadmodum bestiæ imbelles,quib.natura bi-
ademit,vt cerui & columbæ;aut quas omnino exar-
it,vt lepores,fuga saluti suæ consulunt:ita quoque
e videri debet nemini, si gens imbellis cum suo de-
ento paciscatur; cum tamen ei qui plus armis aco-
valeat,aut par hostib.esse possit,pacem petere etiam
detrimento turpe esse videatur. Nec vero vlla res
ricũ II. regẽ & Carolũ V. Imperatorẽ ab ineunda[c] c Anno 1554.
e tamdiu retardauit quam quod incerto rumore Ca-
us pacem ab rege petiisse diceretur; quo nihil ab vllo
ncipe,ne votis quidem cõceptis maius optari potest;
; magis si fines hostium persuaserit, vt idem Impera-
Francisco rege I.non modo suis, sed etiam Germa-
norum

rorum & Anglorum opibus fretus, huius impe
uincias quasi finium regundorum iudicio vindic
quidem Sleidanus scribit: sed Pontifex max. Imp
rem ad pacis actionem adegit, quam non nisi æqu
conditionibus accepimus: eandem tamen Lud.
XI. ab Eduardo IIII. rege Anglorum, cum prim
nes imperii valido cum exercitu vastare cœpisset
re, pretioque affinitate contracta mercari non d
rat, & cum ab amicis ac familiaribus *cunctator & t*
appellaretur, patienter ferebat. Quamquam Ca
VII. Ludouici pater pacem multo fœdiorem peti
Philippo II. Burgundionũ Duce regis fiduciario a
dito, & quidem per legatos quos omnium illustriss
ad hoc negotium adhibuerat, scilicet magistrum
tũ, Cãcellarium ac Tribunũ militũ, legationis Co
bus additus, qui circumstante magna principum ac
striũ virorũ corona; regis ipsius nomine veniã par
cædis à Duce petierunt, cum id factum à rege prauis
rundã consiliis confiterentur: Dux ad extremum
conditionibus quas dixerat, persuasus, ægre tamen
clarauit se Pontificis max. ac principum Christiano
rogationibus impulsum regi Francorum paternam
dem ignoscere. Nihil abiectius, nihil humilius à se
fieri potuit, quam quod à rege Francorum maximo
ctum est, vt Anglos de regni possessione deiiceret.

Romani prius Rempublicã cum fortunis omnib
extremum discrimen adduxissent, quã iis legibus pac
acciperent: cum annos amplius DCC. quibus cum p
pulis fere omnib. de imperio dimicarunt, ad pacis pe
tionem pertrahi nulla vi potuerint, præterquam à G
lis, qui fusis Romanorum legionibus & Vrbe inflãm
Capitolium cum principibus ciuitatis obsederant. In
pti quidam historici scriptis prodiderunt Gallorum ex
ercitus, postea Furii Camilli ductu fusos ac prostrato
fuisse, adeo vt ne vnus quidem tantæ cladi superstes e
set: quasi vero Furius exsul, inops ab exercitu, à pecuniis
à consilio, quos potuisset quã Senatus populiq; Romar

legione

ies, opes, exercitusque sociorum. At Callimachus
ue historia Græcorum, copias exercitusq; Gallo-
Græciam subegisse, ac regnum Thraciæ condidis-
antur. At L. Marcius Proconsul cum exercitu Ro-
rum fusus oblatas à Perseo victore pacis conditio-
pudiauit, nisi Perseus seipsum ac Macedoniæ re-
Senatus populique Romani legibus potestatiq;
itteret; tametsi tributum Romanis dependere
ecusaret. Pyrrhus item duplici aduersus Romanos
ria elatus, ac pene Italia potitus, legatos Romam
pacis conditiones æquas excepturus: legatis re-
sum est, *nullam fore pacis actionem, nisi Pyrrhus Italia
eret*: cum eo tamen erat honoris ac dignitatis cer-
n, non capitis aut fortunarum. Rex accepto respó-
xisse fertur; *Romanos nec victores nec victos acquiesce-
re*. Fuerunt illa quidem fortium virorum responsa,
, eorum qui bellicarum rerum vsu & animi magni-
ne semper inuictos sese omnibus Italiæ populis an-
ræstiterant; quod principem minime deceret, qui
viribus nec potentia par esse videretur. Hunc e-
tempestati obedire ac tamdiu vela facere aut con-
ere necesse est, quoad portum tenere possit: ne in-
gloriæ inseruiens, nauim vna cum vectoribus ac se-
m naufragio perdat. Moschouitarum Dux antea
imus proauus istius qui potentia finitimos supera-
cum allatum esset Tartarorum Præcopem cum le-
ibus octodecim aduentare, obuiam processit; &
potentioris pedes humiliter aduolutus, imperata fa-
e non dubitauit, vt consuleret patriæ saluti. Igitur
e turpi conditione accepta (: quamquam nihil turpe
ieri potest quod cum salute Reipublicæ coniunctum
) tantum incrementum accepit, vt non modo Tar-
orum iugum excusserit, sed etiam eos extra fines im-
rii longe propulerit. Igitur principem copiis, opibus,
cietatibus, propinquitatibus florétem, ad pacis actio-
m accepta iniuria delabi turpe putant quod Reipub-
gnitati, & in posterum securitati non prospicitur, Nã
qui

qui ab hostibus iniuriam impune accepit, ab iis
ges accepturus, ac postremo seruitutem passurus

Principem magnanimum nec pacem petere nec bellum oportere.

Quamobrem magni principis est salua Rep
nec bellũ appetere, nec si lacessitus, pacem prec
prælium conserere, nisi plus vtilitatis in adepta v
laturus est, quam detrimenti si vinceretur: vt qui
gustus prudentissimus princeps fieri oportere i
bat; qui bellum necessarium intulit nemini, & il
propulsare satis habuit; pacem vero, quantum q
fieri poterat, sanctissime coluit. At regulos minut
principes, quique artes imperatorias ac militares
patiuntur, pacem à clarissimis Imperatoribus prec
deprecari bellum turpe videri nõ debet. Iulius qu
III. Pont. M. susceptum ab Henrico II. rege nostr
lum pro socii dignitate ac salute tuenda, quantum
dem poterat, sustinuit; sed cum tanti principis opi
par sibi videretur; pacisque tuendæ auctor esse deb
legatos ad pacem petendam mittere non dubitau
status per literas illatarum ab rege iniuriarũ fore D
vltorem, ad quem prouocare se dicebat, rex petent
cem annuit, seq; pro tribunali Deo opt. max. affutu
spopondit; certo scire tamen Pontificem vadimoni
serturũ [a]. Pontifex vt erat vrbanus, dicterium non i
tus accepit, tametsi dolorem verbis ac vultu simular

a Litera IIII. Idus Martii scripta Anno 1552.

Vt autem animi magnitudo decus est omnium vi
tum, quæque principem in summo honoris gradu
locare solet; ita quoque hostium animos ac mentes
splendore præstringit, vt eiusmodi hominibus spo
seruire quam imperare pulcrius esse ducant. In q
genere Romani multa egregie & ad immortalitatẽ n
moriæ gloriose gesserũt. Nam Furius Camillus Falis
non vi, sed virtute debellauit: cum principum libero
ludimagistrum perduellem ad obiectos mitti iussis
Fabricius Pyrrhum regem, cuius potentia Romanoru
exercitus fregerat, singulari virtute superauit, cum ven
ficum seruum ei reddidisset: nec eo contentus oblat
sibi à rege prouincias ac pecuniarum vim respuit: capt

etiam quos Pyrrhus liberos dimiſerat, pretium
iſſit, ne quid tanto principi à Romanis deberetur.
cipio cum capta Carthagine formoſiſſimam Cel-
principis vxorem inuiolatam marito reddidiſ-
la vi maximam Hiſpaniæ regionem populo Ro-
ſubegit, Cyri quẽ vnum ex omnibus ad imitãdum
poſuerat, continentiam in conſimili victoria i-
s. Quæ tantæ virtutes populo Romano, qui nec
r vincere, nec virtute vinci poterat, non modo
ernam gloriã, ſed etiã maxima regna pepererunt.
cum infinita ſint Romanę virtutis ac fortitudinis
la, tum vero nullum præclarius eſt ad muniendos
firmandos ciuium animos aduerſus hoſtium me-
uam quod à Senatu decretum eſt, ne captiuorum
millia, quæ cladi Cannenſi ſuperfuerant, vllo pre-
dimerentur; vt omnes intelligerent aut vincendũ,
oſti miſere ſeruiendum eſſe. qua quidem re Anni-
animo fractus eſt ac perterritus [a], vt deinceps de
anis victoriam vllam ſe laturum deſperaret. Ro-
vero ſtatum ciuitatis tot cladibus afflictum & cõ-
m firmiſſimo præſidio ſtabilierunt; cum iudicaret
us Annibalem, qui tantum Romani ſanguinis hau-
opes etiam accepto pro capite ac libertate pretio
ulturum, & ignauiſſimos quoſque ciues redditurũ:
ero libertatis ademta, cæteris ciuibus incredibilem
ndi cupiditatem addiderunt. Sed vt calamitatibus
otis deiici non poterant, ita nec ſecundis rebus ela-
s animos quam antea gerebant. Cum enim Antio-
Magnus amiſſo ingenti exercitu legatos ad vtrum-
Scipionem miſiſſet, pacis conditiones quas vellent
pturus, reſponſum tulit, Romanos nec victos ani-
a, nec victores modeſtiam amittere: nec duriores
s conditiones ſe parta victoria quam ante bellum
e conſueſſe.

a Polybius li. 4.

Scipionis Africani vox egregia.

Nihil autem commodius Romanis, quam extra fines
erii bella gerere, & ab Italia militum velut examina
dam & colonias toto terrarum orbe diſſipare; vnde
amiſſos

amissos exercitus facile reputare; aut si vincerent. nes eas quarum dispendio bellum gesserant, sub rium subiungere possent. Neq; enim fortem ac n nimum principem decet in imperii sui visceribus um committere, si hostes extra fines imperii anteu possit; aut certe alios exercitus vno amisso, vel mu mas ac plurimas arces quibus sese recipiat, habe c tet: alioqui periculum imperii ac fortunarum om facturus: vt Anthiocus is quem modo dixi, Perse ba, Ptolemæus Cleopatræ pater, Darius postrem sæpe reges nostri aduersus Anglos. Prudenter Lud Crassus rex Francorum; qui cum Imperatorem He vna cum imperiali exercitu in Galliam aduentare a set, pro suscepto à rege Pontificis Gelasii patrocini ercitum ipse militum ducentorum millium conscr tot enim Suggerius in historiam retulit: & extra imperii ad Rhenum vsque finitimas imperii prouin longe late populatus hostes anteuertit: qua re pert tus Imperator, pacis conditiones arbitrio regis acc Pari fortitudine ac prudētia Philippus Augu... L uici nepos, cum allatum esset Othonem Imperato vna cum rege Anglorum & Belgarum regulis ma cum exercitu Galliam appetere, arces & oppida pr dio firmauit: deinde extra fines imperii hostes ing clade prostrauit. Ac siquidem Franciscus I. Rex, cum ercitu ad Papiam amisso in potestatem hostium ve tantam cladem in Galliæ visceribus accepisset, impe hoc in extremum sui discrimen venturum fuisse ne est (: vt opinor:) qui dubitet. quæ cum in Italia contig sent, detrimento multo leuiora fuere: quia ciuibus terim tempus ad animos colligendos & ad vires rec randas datum est, vt de salute desperandum non e

Pleriq; tamē eum principem in quo summa Reipu potestas sit, prælio interesse oportere negant; eoq; m nus si hostes in intimos imperii recessus penetrauerin Illud quidem facile assentior, si princeps ignauus & ab iecti animi fuerit; sin magnanimus est ac strenuus, pro culdubi

Præsentia principis magnum affert ad victoriam adiumentū.

io militibus animum incredibilem addit, viresq;
at: eoq; magis si exercitui carus sit, ac singulorum
m interpellare velit. *Vrget enim*, vt ait Maro, *præ-
Turni.* Sæpe sane principis præsentia fugam exer-
epressit: vt Cæsar ipse aduersus Morinos, deinde
ius Pompeii liberos, cum de vita dimicaret. Quod
Eduardus IIII. rex Anglorum nouies ex prælio vi-
n reportauit, hoc ideo ei contigisse putans, quod
tui semper imperaret, ac pedes cum hoste manus
eret. Quam multi regem præliaturum alacres
quuntur, qui aliena imperia recusarent! nam cum
nes Imperator ægrotaret, exercitus pugnam de-
uit, ni lectica aduheretur in campum, vt eius au-
ac ductu [a] prælium inirent. Imperatorem tamen
s officia gerere nolo, nec se vitamq; suam in aperta
ila conijcere: vt temere fecisse arguitur Pelopidas,
arcellus, Vasto Fuxæus, ac pleriq; alii, quorum oc-
incredibile attulit Reipublicæ detrimentum. Hic
mperatorias ac militares non attingo; ne discipli-
n fines ac præcepta misceantur: sed id tãtum quod
cæ disciplinæ proprium est.
ec igitur meæ cõclusionis summa est, principẽ du-
tẽ hostes in eius imperiũ inuadere velint necne, ar-
: oppida finitima præsidio militari accurate muni-
bellũ extra fines imperii, quantum quidẽ fieri po-
gerere oportere: aut si fines sui imperii euaserit ho-
nõ temere prælium committendum, ac multo mi-
vitam hostib. opponendam esse, si cum bellicosissi-
ac desperatis hominib. bellum geritur: qui cum nul-
vincãtur, salutis aut præsidii spem habent, despera-
e victoriã sæpissime adipiscuntur: cuius rei cum infi-
sint exempla, nullum tamen Francorum nomini ca-
mitosius esse potuit, quam quod prælio Pictauiensi
contigit Ioanne rege; qui non modo seipsum, vitamque
suam, ac decus nobilitatis, totiusq; imperii fortunas an-
cipiti prælio commisit: nec hostibus pacem petentibus,
modo impune regni finib. excedere liceret, indulgendũ
puta-

[a] Plutarch. in Eumene.

Nihil periculosius quam cum desperatis hominib. prælium cōmittere.

putauit. Quid? decem circiter millia desperator minum quadraginta quinque millia fugarunt, ac captiuum abduxerunt. Vasto Fuxæus consimili peccauit: cum ad Rauennam hostium copias fu reliquias Hispanorum in cuneum coactas, quæ fu salutē quærebant, persecutus, vitam primum, ne to post cætera quæ clarissimis victoriis adeptus e misit. Quid antiqua commemorem? Cæsaris ex in Pharsalia fame ac inopia premebatur, vrbibus ac legionib. hostium terra marique circumsessus, a ui, nisi vicisset, fame interiturus; nihilominus tame peius prælium committere, inuictasq; legiones la re non dubitauit. In tanta rerum desperatione Im tor Volscorum breui oratione milites hunc in mo inflammauit; *Armati armatis obstant: virtute pares, cessitate superiores estis.* Hæc autem vis necessitatis tan prementibus armis, vt quæ iniusta sunt, iustissima v tur. *Iustum est bellum*, inquit ille ad Samnites, *quibus sarium; & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitu* Quamobrem sapienter Fabius Maximus, is qui g Fabiæ extremus fuisse dicitur; omnes omnium co melias ac dicteria patienter ferre maluit, quam Re blicæ fortunas ancipiti prælio committere: atqu *cunctando*, vt ait Ennius, *restituit rem.* Annibal vero qu Scipione de summa rerum ante mœnia patriæ cert imperium ac Rempublicam perdidit.

Inuicta vis necessitatis.

Romani quidem antea sæpius cum Pyrrho, Annibale in media Italia dimicauerant, vt necesse raro tamen: sed ea gens erat cui exercitus numquam essent, cum per leges militares anno decimo septi Romani ciues arma capere necesse haberent; nec a quinquagesimum quintum ætatem excusare. Ita videmus apud Liuium duo millia Romanorum à Ce soribus ex albo ciuium exemta, quod annos quat studia militiæ deseruissent. Nec vero ad honorum p titionem admittebantur nisi saltem decennium mi tassent[a]. Quam quidem ad militiam initio coacti sun

a Plutarch. in Gracchis

finit

, quorum hostilibus incursionib. assiduè vrge-
deinde aliis atq; aliis sensim subactis aut in so-
acceptis, milites & auxilia ex legibus fœderum
antur. Et cũ in otio sine bellis ciuilib. gens mi-
ita domi pacem colere non posset, aut vindicã-
rum ac fœderatorum iniuriis bella inferebant,
sustinebant: ac optimo cuiq; imperatori triũ-
agistratus, honores, cæteraque præmia in Repu-
axima decernebant; id sapienter est à Senatu in-
, quasi aduersus bella ciuilia remedium saluta-
Bæbius Tribunus plebis obiecit Patribus, bella
seri, ne plebs vnquam otio frueretur. Nec pro-
domesticam & vrbanam disciplinam deserebãt:
n ciuis Romanus boni Senatoris, boni oratoris,
iam Imperatoris laude cumulabatur vt de Cato-
ore fertur: qui etiam de agricultura libros accura-
sit. Nec turpe erat ab aratro ad Pontificatum, ad
m, ad iudicia, ad conciones progredi: fuit enim
Pontifex, & iudicio Ciceronis Orator eloquen-
s, artisque imperatoriæ peritissimus.
æ militaris ac vrbanæ laudis studia veteribus Græ-
Italis diutissime communia fuerunt. Atheniẽses
neunte pubertate militabant[a], id est, anno deci-
arto, nec ante sexagesimum vacatio à militia tri-
ebat. Itaq; Aristidem, Periclem, Themistoclem,
adem, Phocionem, Leosthenem, Demetrium
eum & alios innumerabiles ex omnibus Græciæ
ibus bellicam & vrbanam diciplinam coluisse, &
q; [b] excelluisse legimus; cæteros populos non i-
Iam Cretenses, Ægyptios, Indos, Celtas, Persas v-
tudia [c] diuisisse videmus. Itaq; Lycurgus Ægyptio-
orem, apud quos non nisi Calasyris militare lice-
sua Republica probauit: quod & maioribus no-
Cæsaris testimonio, & Platoni vtile visum est; qui
m tres ordines fecit, custodes, milites, & agricolas,
ulatim Athenienses [d] quoque ac Romani vtraque
era diuiserunt, & quidẽ hoc breuissimo vitæ curri-

a *Iulius Pollux. 1.*

b *Plutarchus in Phocione.*

c *Plutarch in Lycurgo, Herodot. Cæsar. de Gallis lib. 6.*

d *Plutarch. in Phocione.*

culo, qui in vrbana diſciplina excellant pauciſſir in vtraque, videmus fere neminem. Auguſtus e natorib. ac Proconſulib. gladii geſtandi ius adem mus [a] videtur. decurſu vero temporum *vrbani ho prie dignitates* appellari cœperũt: ſic enim Caſſio *Quamuis*, inquit, *omnia dignitatum officia manu ſecl armata, & ciuilibus veſtibus induci videantur, qui diſtr publicam docentur operari: tua tamen dignitas à terro uatur, qua gladio bellico rebus etiam pacatis accingitur; ſta iuris ſunt, non furoris.* Hæc ille. Vix enim ciues militaribus ſtudiis imbui ſalua Republica poſſun

Quamobrem Franciſcus maior rex Francorui legionum pedeſtrium copiarum quas imminė bellis arma capere iuſſerat [c], ordinem ac deſcript ſuſtulit: ac tametſi Henricus filius patris inſtituti no poſt vigeſimo renouaſſet [d], idem tamen con mutare coactus eſt, cum ab iis legionibus Rempul perturbari, ac motus vndiq; excitari videret. Qu ſi diſciplinam militarem tenuiſſemus, nihil præ iudicio multorum fieri poterat, in hoc potiſſimu perio, quod potentiſſimæ nationes vndiq; circun Ac ſi quidem quatuor legiones peditum præter t equitum ad huius imperii tutelam conſcriptæ, & perii finibus quaſi militaria præſidia collocatæ fu prudenter Reipublicæ cautum videretur. eſt enin lia fere vigeſima pars imperii Romani, cuius pr Cæſar Auguſtus quadraginta legiones ſufficere it bat. Quod ſi pro quatuor legionum quas dixi, ac tı rum equeſtrium annuo ſtipendio quingenties ſeſte imperatum fuiſſet, ſatis omnibus fieri potuiſſet, & dem vberius quam decem legionum ſtipendio te ribus Auguſti daretur. Is enim quadraginta quat gionibus equitum ac peditum præter vrbanas & ri rias cohortes, præterque duas claſſes ad vtriuſque ri & inferi maris tutelam, imperium ab externis & libus bellis tutiſſimum reddidit: vix tamen quater n es in annua ſtipendia dediſſe conſtat pulcerrima on

a Dio. lib. 53.

b In forma comitiua.

c Anno 1534.

d Anno 1552.

e Id eſt, centum octoginta ſeptem millia pondo argenti.

c

n deſcriptione: quam cæteri principes & ad in-
m & ad imitandum ſibi proponere debuiſſent;
Oroſius, Dio, Tranquillus, ac reliqui ſcriptores
entis expreſſam reliquerunt. Nec tamen Roma-
tibus tam exiguo ſtipendio prædari fas erat, vt
npune licere videmus. Hæc igitur Auguſti inſti-
iantem, ac pro temporum ac locorum ratione
a mediocriter augentem, militarem diſciplinam
ra ciuium ac ſociorum defendere, hoſtes ab im-
ibus procul ſummouere licebit. at vrgente bel-
modo ſocios, ſed etiam Rempublicam deſerere,
nes hoſtibus opponere, aut peregrinum militẽ
mercede ad prædam cogimur inuitare.
. tamen ſociorum auxilia repudianda ſtatuo, vt
videtur: nullum enim magnum imperium ſine
ibus ſociorum copiis & opibus augeri, ac ne diu
n hoſtium impetus ſuſtinere, aut paulo momen-
potuiſſe certum eſt. Sed ea ſociorum auxilia pro-
æquis fœderibus ac legib. conſociantur, vt ciui-
eluetiorum inter ſe, q̃ eoſdem hoſtes habent & a-
aut ſi fœdera ꝓ tuẽdis imperii cuiuſq; finibus, nõ
na inuadenda iungantur, vt æquabiles leges vtriſ-
mmunes ſint. nobis quidem cum Heluetiis ſo-
eſt, ad imperii vtriuſque tutelam; ſed non iiſdem
s: vnde ſæpius diſcordiæ inter ſocios ſuborſun-
eges noſtri ſocietatem Heluetiorum coluerunt,
a mercede conduxerunt quantam videmus. tum
er iura neceſſitudinis, tum etiam ne finitimi prin-
illos ad ſe maiori mercede pertraherent, ac pedi-
uos optimos habet illa natio, legiones inde con-
rent. prædam vero & agros hoſtibus ereptos com-
s eſſe oportet eorum qui coniunctis copiis victo-
depti ſunt: quæ vero ſeiunctis copiis parta ſunt ab
x ſociis ciuitatibus, eius eſſe propria oportet. Quod
à ſociis Romanorum non ſatis accurate prouiſum
, decepti ſunt ac circumuenti à Romanis: qui tam-
uxilia ſociis imperarent duplo maiora quam ipſi

à Auxilia ſociorum æqua eſſe oportet.

conſcriberent; nihilominus tamen ſuis ſtipen
tabant ſub Romanis: fuerunt n. ſemper exercitu
peratores Romani: vrbes vero, arces, agri, oppi
bus erepta in Romanorum poteſtatem venieba
fere præter tertiã prædæ partem ad ſocios peru
ac ne honores quidem illis in Vrbe communica
exceptis oppido paucis. Inde ſociorum aduerſus
nos graues querelæ, ac poſtremo ſociale bellum
ta Italia pene deflagrauit, nec ante exitum repe
tuit, quam omnibus fere ſociis ius Romanæ ciui
ge Iulia tribueretur. Athenienſes eadẽ fraude ſo
cumuenerant, quibus tributa imperabant, nec v
quam prælium, præter vnum [a], ab Athenienſib.
ciali exercitu geſtum memoratur. Ex quo ſocio
Athenienſibus ad Lacedæmonios defectio ſecu

a *Plutarch. in Phocione.*

Illud etiam quæri poteſt, *num ſocialem exercitu ſarum gentium ac linguarum habere vtilius ſit, quam v gua.* vnius quidem gentis exercitum oratione Im ris commodius flecti poſſe opinor: nihilominus diuerſarum quoque gentium legiones facile re primus Annibal docuit: qui tametſi exercitum e ris, Carthaginenſibus, Numidis, Hiſpanis, Gallis Græcis conſcripſiſſet, clariſſimas tamen victori ptus eſt, nec totos quindecim annos quibus exer fuit, ſeditio militum excitata eſt. Ac ſæpe quoq; n exercitus ex Heluetiis, Italis, Germanis, Gallis, co ſtrenue rem gerere, & concordiam ſimul tueri vic ſeditione tamen oborta placari difficilime poſſe i uit Polybius Scipionis Africani præceptor.

Quæ autẽ de ſocialibus copiis dixi, non eo pert vt ſociorum copias maiores quã domeſticas eſſe nec tantam in alienis opibus ſpem collocare, vt iis ſti non poſſit: cum vnicuique planum ſit penes eos mam imperii ac rerum omnium eſſe, qui opibu ponderent: quibus collectis imperium ac domin ſi velint occupabunt: nec vero voluntas imperan pidis vmquam deerit. Quod ſi prouidendum eſt

:ercitus domesticis copiis robustior sit, quanto
iuendum ab exercitu peregrinorum quibuscum
obis societas, nullum fœdus, nullæ rationes nisi
e contractę? neq; enim dubium est quin suæ po-
/tilitati & saluti quam alienæ inseruiant; ac pre-
iostium metu, aut victoriæ laudem prædamq; si-
ant; aut fugæ latebras quærant: cum tamen alie-
ndiis bello assuescant, & parent opes quib. alie-
iperium adipiscantur. Quid exemplis opus est?
:nim vetera nobis conquirenda sunt, cum ætate
Caradinus piratarum maximus ab Algeriensibus
tus, vt eos à seruitute Hispanorum, qui arcem oc-
rãt, liberaret, parta victoria Selimum regem cum
icis occiderit, ac regnũ Ariadeno fratri relique-
1 Saladinus Tartarus, quem Ægypti princeps ac-
vt Christianos de Syria deiiceret, pulsis Christia-
erium Ægypti occupauit: quod vt stabilius esset,
iorum ac Tartarorum venalitios ad coporis &
i sui custodiam Ægyptiis omnibus ac Syris exar-
dhibuit, ac florentissimũ imperii statum reliquit
s qui non nisi à Selimo Turcarum rege deturbari
unt. Non aliter Heruli, Gothi, Longobardi Itali-
anci Galliam, Anglosaxones Britanniam; Scoti
.ctis ac Britannis eam regionem, quæ nunc *Scotia*
;, occuparunt: cum tamen mercede conducti fuis-
urcarum item imperium inde potissimum incre-
m accepit, quod diffidentibus de Orientis impe-
ecorũ principibus, ipsi mercede accersiti afflictas
ianorum opes penitus attriuerũt. Et quidem Ca-
/. Imperator Germaniam in prouinciæ formã pe-
egerat eadem fraude qua illi; cum scilicet Germa-
rs regionis specie Hispanorum & Italorum opes
Tet: nam victis Saxonum principib. cæteros etiam
iorum imperiis subiicere tentabat ac iam Philip-
ilium Germanorum Regem designarat, nisi victi
m Gallorum opes implorassent: à quibus Henrico
:ruitutis istius metu liberatos sese libris peruulga-

tis confiteri non dubitarunt. Id quidem antea imperium ineunte prouisum erat. nam 12. capi randi verbis à Pontifice Mogontino concepti. tor diserte iurauerat se peregrinum exercitũ ii niam numquam traducturum. Tandem mort lo creatores ipsius Imperatoris singulari iure ii psos obstrinxerunt, ne in posterũ peregrinũ Im facerẽt. prudẽter id q̃dem, & legi[a] diuinæ cons

a Deut. cap. 23.

Si tamen domesticum imperium ciues ferr cõmodius est procul Imperatorem accersere qu timum. Itaq; Ætoli annuum Imperatorem An Asiæ regem, Tarentini Pyrrhum, Poloni Henric cem Andium, Leo rex Armeniæ vnum ex liberi regis Pannoniarum, repudiatis vicinis acciueri qui metuendum est ne finitimus Imperator per imperium inuadat; aut si perpetuũ est, hæredita ciat; aut si hæreditario iure ad posteros quoq; nc cipis regnũ peruenturum sit, quasi prouinciã im vectigalẽ sit habiturus: neq; n. sperandum est pri vicinũ de aliena gente potius quã de sua solicitu aut vt suos tueatur, peregrinos non deserturun

Vt igitur hanc disputationem finiamus omn tum generi arces aliquot vrbesve munitissimas i imperii necessarias esse duco, in quibus præsidia ria constituantur, ac bellicis artibus exerceantu præsidia fiduciæ nomine aut feuda fruenda tribi vt veteres militiæ ex casu; & ea quæ in imperio T *Timaria* dicuntur, quæ militibus non aliter ac sace conceduntur, vt imminentibus bellorum pericu equis armati præsto sint; quorum prædiorũ nihil redes peruenturum sit, sed strenuissimis quibusq militibus principis beneficio omni alienatione ĉta dentur; ne deinceps militibus prædari ac im trocinari liceat: quod nunc tanta impunitate fit, vi tia quæ Romanis temperantiæ, prudentiæ, fortiu schola fuit, nunc latrocinandi ars esse videatur.

Ac ne milites quorum virtuti præmia nulla pl

ilitia deterreantur, veteranos beneficiis, immu-
is & vacationibus à necessariis Reipub. muneri-
mano more cumulare oportebit. Quæ principi-
diligentius curanda erunt, quo fuerint eorum a-
iores ac fertiliores, & imperia bellicosissimarum
n regionibus circumsessa: cuiusmodi est Gallia, I-
annonia, Græcia, Asia minor, Persia, ipsiusq; me-
nei maris insulæ, q̃ piratarum incursionibus vn-
tēt: quæ vero in extremis Scytharum ac Æthiopū
ositæ sunt regiones, quo sunt ab hostium incur-
is remotiores, eo facilius arte militari ac præsidiis
ibus carere possunt: minus etiam ii qui ad Septē-
quam qui sunt ad Austrum: quod illi suapte na-
tis ac plus etiam quam satis est, ad belli studia fe-
c propter summam equorum copiam exercitus
nt quam cæteri probabiliores. Excipio statum po-
m; quod vbicumq; tandem fuerit, nec militari di-
a diu potest nec vsu belli carere.

d etiā accurate cauendum erit, ne cui præter eos
nscripti fuerint milites, aut militaribus disciplinis
e instructos, arma capere ac militiæ studia sectari
ne vel vrbani ciues bellis assueti otium ac pacē ab
ant; agricolæ vero armorum fiducia latrocinari q̃
colere malint. Quamquā nihil periculosius est quā
icolis tyronibus exercitum conscribere, qui hostiū
ectu vel classico perterriti, signa deserere consue-
nt. Opifices vero ac sellularii, tum quod in oppido-
bra delitescunt tum etiā quod ex ipsa sessione diu-
mēbrorum mollitiem ac præsertim tibiarum im-
litatē contraxerunt, nec iniurias cœli perferre, nec
diu possunt: quos propterea Romani ad bella mi-
omnium idoneos esse summo consensu iudicaue-
[a]. Et quoniā de bello ac pace atq; omnino de mili- *a Liuius lib. 2. in fine. contra quam putat Thomas Morus in Vtopia.*
.copiis, & sociorum auxiliis satis multa dixisse vide-
: consequens est etiam vt de fœderibus sanciendis,
eunda cum principibus ac populis societate, & quā
one cuique optime caueatur, differamus.

De iure feciali, deq; fœderibus & pacis actionibus in pulos sanciendis ac muniendis. CAP. V

IVRA fecialia quæ superiorib. sunt conseque ab Iureconsultis, nec ab iis quotquot de Rep pserunt, pertractata fuisse videmus: cum tamen principes ac populi grauius periclitentur quam cum hostib. sancienda, aut in fœderibus feriend coeunda societate, seu cum peregrinis, seu cum c secessione quadam, aut ciuili bello ab vnione m stractis agatur; in quo genere quemadmodum quibusq; caueatur quæri solet. Quæ vt clarius illu definitionibus singulorum nobis vtendum est.

Ius igitur *feciale*, à fide dictum, & *feciales*, quia p fidei inter populos præerant vt fœdere fides pac stitueretur: sic enim M. Varro in iis quæ de lingu na exstant, & libro vndecimo de vita popul R *Bella*, inquit, *tarde & nulla licentia suscipiebant; quod nullum nisi pium putabant geri oportere: ac prius fecial tuor mittebant, quos Oratores vocabant*, *Fœdus* autem & *fidus* ab Ennio dictum fuisse idem Varro scrib *publica populorum principumue inter ipsos conuentio in tuum concepta. Sponsio, Ducum Legatorumve pactum ci tum sine populi iussu, cuius exitus & conditiones a prin populisve pendent, vt rata irritave sint promissa. Pactio, p pum populorumve conuentio temporaria, quæ sæpius ma tuum aut Ducum potestati permittitur, qui ad breue temp ferre, aut pactis aliquot dierum induciis sustinere bella fi possint.* In fœderibus antiquis præter nomina fecia vtriusq; populi nulla inscripta erant; in sponsioni mina Ducum Legatorumve inserebantur: vt Cōsu manus qui cum Samnitibus pacem iniussu popu mani fecerat, in concione disseruit: ex cuius orati ex historicorum fontibus discrimen fœderis à sponsi & vtriusque à pactione hausimus & expressimus, tam si hæc interdum ab imperiis confunduntur.

I

ı ſunt autem genera fœderum: aut enim cum a-
aut cum hoſtibus fœdus eſt, aut cum iis qui nec
ſunt nec amici. Cum hoſtibus paciſcimur diutur-
lucias, aut pacem perpetuam, aut amicitiam. Item
ſactionibus, aut offenſiones acceptæ reticentur,
fit, aut commemorantur: atque omnino iniuria-
bliuione pacta de finibus regundis, aut de capti-
ldendis, aut de iure maieſtatis, aut commerciorũ
pitii agi conſueuit. Cum amicis fœdera tempori-
finita renouantur, aut immutantur, aut priuato-
ontrouerſiæ definiuntur. Cum cæteris amicitiæ
ahuntur æquo fœdere aut iniquo; idque dupli-
vno modo cum alter populus alterius maieſtatem
uare ac ſuperiorem confiteri, ſeſeque in eius cli-
am, & quaſi in tutelam tradere profitetur, quod
inium [a] dicitur: aut ſuperiorem quidem agnoſcit, a *Feſtus in verbo patrinius.*
miter maieſtatem eius obſeruare promittit: non ta-
in eius clientelam concedit. Qui autem in fœdere
iorem agnoſcunt, ii vel tributum indictum pẽſio-
ve dependere ſolent; vel ab omni penſione tribu-
immunes ſunt. Qui eo pacto coniunguntur, quod
ni ÆQVVM FOEDVS appellant, ſuæ maieſtatis di-
atem nulla ſui parte deminutam retinent: quia
alter alterum vti ſuperiorem obſeruare, nec alter
i in honorum prærogatiua cedere tenetur, etiamſi
alio plus minusve ad auxilia mutua conferre pro-
rit. Qui vero ſponte vel coacti deditionem fece-
, in fidem quidem, non tamen in fœdus veniunt,
ſubditis nihil differunt. Sic enim Liuius ſcribit de
npanis qui ſponte ſeipſos Romanis dediderant, *Ali-
ſſe conditionem eorum qui non fœdere, ſed per deditionem in
n veniſſent.*

Omnibus autem fœderatis principibus populiſve cõ-
nis eſt ſocietas, amicitia, ius hoſpitii, commercio-
n, vt liceat in ſociorum fines ire, agere, negotiari
rationesque contrahere; & libere mercaturam qua-
ndam rerum aut omnium vltro citroque exercere, id-

que sine vectigalis vllius solutione, aut certo quod ex fœdere mercatoribus imperatur.

Horum item fœderatorũ duo sunt genera; a rum qui auxilia mutua paciscuntur, si ab hostib fuerint; alterum eorum qui etiam mutuas opes as ad sociorum hostes inuadendos promittunt, exceptis quibusdam, vel sine vllius exceptione. autem arctissima societas est cum eosdem hostes dẽ cum sociis amicos habemus. In quo genere so & amicitiæ principes honorariũ quoddã gentis i puta militare cingulum torquemve mutuo dare pere consueuerunt. Interdum etiam connubiis s tes ac fœdera sanciuntur. Sanctior tamen societa fides quã regi rex, vir viro, populus populo dat ac vicissim: qualia sunt antiqua Francorum cum Hi & Scotis fœdera: quorum verborum quanta vis e non antea, certe quidem intellectum est cum Edu IIII. rex Anglorum regno exutus esset, ac Francor fœdere pactas per legatos imploraret: responsum gatis, cũ Anglorum rege regnoq; contractum esse nec aduersus nouũ Angliæ regẽ regnumve saluis f rib. bellum geri posse. Ea vis est horum verborũ, CVI GE POPVLOVE. At cum rex regi, & vir viro dat fide iam regno spoliatus, auxilium iure petere potest.

Hæc autem fœdera vt sanctiora sint, sæpe in Se vel in Curia maiore, vel in comitiis optimatum po ve promulgantur: vt cauetur eo fœdere quod ictu inter Ludouicum XI. regem Francorum regem & ximilianum Austriæ Ducem anno MCCCCLXXXII. etiam vnum genus fœderis quod *neutrum* dicimus; ab iis fere coiri solet qui inter medios hostium fines siti sunt, vt ab vtrisq; tuti sint. quales est fœdus cum pulis Burgundionum qui *liberi* appellantur: quibu cessit [a] Bassinorum ager rogatione Heluetiorum.

[a] *Anno* 1555.

Rursus omnia fœdera aut perpetua sunt, aut temp re definita, aut tamdiu vim habitura quãdiu socii pr cipes vixerint. Sępius tamen excipitur, vt alterutro pr

ci

ortuo tres quatuorve annos societati cum succes-
cus sit; & in fœderibus Francorum cum Heluetiuibus perspicitur legatos Romanorum ad Anm Magnum fœdera non satis accurate distribuisi dicerent: *Tria tantum* [a] *esse genera fœderum: vnum cũ ctis dicerentur leges; alterum cum pares bello æquo fœdecem & amicitiã venirent; tertium: cum qui numquam uerunt, ad amicitiam fœdere coeunt, qui neque dicunt cipiunt leges.*

a Liuius.

s ita explicatis, de cautionibus fœderum dissera-
Inter bonos quidem data fides & accepta vicissim ıtua principum inter ipsos pacta conuenta satis hamomenti plerisque videtur. Sin dubia fides est, aut hostibus agatur, obsidibus caueri solet. Sunt etiam rces oppidave sibi dedi aut omnino dirui velint. Inım quoque victi exarmantur, quo minus fidem fal-i velint, possint. Omnium autem cautionum maxiutatur, si fœdera affinitate ac propinquitate cona iungantur. Sed vt hostes à sociis, victores à victis, ntes à tenuibus, principes à subditis differunt: ita iones aliis aliæ maiores quæruntur. Vt tamen tutis cuique caueatur, conditiones, quantum quidem poterit, æquissimas esse oportet. Nihil enim verius m quod à Plancio Consule Romano in senatu dictũ *Neminem populum diutius ea conditione esse posse, cuius epœniteat.* Quærebatur à Legato Priuernatũ, qua pœsuos ciues dignos arbitraretur? *Ea*, inquit, *qua qui liberi debeant*: tum Consul; *Quid si vobis ignoscatur, pacem ne m habituri sumus*? hic Legatus, *Si bonam dederitis, & fidã perpetuam; si malam, haud diuturnam.* Hæc legati vox iuribus nimis arrogans videbatur, senioribus non itẽ: ippe vicinos Vrbi populos qui pro libertate tantum nicarent, Romana ciuitate dignos iudicabant; alioi nec in fide retineri, nec in amicitia posse. Ate in eam sententiam Senatusconsultum factum est; inde latum ad populum de ciuitate Priuernatibus trienda; tametsi antea cum Latinis ciuitatibus aduersus Roma-

Romanos coniurauerant, ac victi deditionem fe

a Lib. I.

Mos autem, inquit Liuius, [a] *Romanis vetustus erat, c nec fœdere nec æquis legibus iungeretur amicitia, non p perio in eũ tamquam pacatum vti, quam omnia diuina naq; dedidisset; obsides accepti, arma ademta, præsidia i imposita forent.*

Non enim sperandũ est in obsequiore retineri populum, aut qui semper antea liber fuerit, nisi ex ta ciuitate ac præsidio vrbi imposito, quieturum. I tatem vero qui quadam ex parte minuunt, acrius s lant quã qui penitus adimunt; vt Ludouicum XII. accepimus Genuenses à Francorum fiducia & clie rebellantes fregisse, ac vrbe capta ducentis aureor libus, præsidio arci imposito mulctauisse; eos tame is legib. ac magistratib. viuere permisisse: præterqua numismata regali figura signari iussit. Commodius set libertatem illis integram restituere ac fidos so habere; aut si perfidia metuenda erat, in prouinciæ mam redigere: cum antea Ludouicus XI. oblatam s Genuensibus cum annua pensione clientelam ægre cepisset; quod iampridem à clientela quam Carolo Francorum rege subierant, belli Venetici metu subl defecissent. Ita Bernates olim cum à Burdorgorum bili gente premerentur, petierunt à Comite Allobro vt se in clientelam reciperet; hic patrocinium non re sauit; sed metu sublato, nihil prius h. bu runt quam lege clientelari soluerẽtur: quam conditionem Co accipere maluit, ac fidos socios quam infidos clien habere. Quamobrem Franciscus maior rex Francoru male vt opinor, consultus, clientelá Genuenses liber noluit, tametsi ducenta aureorum millia, vt præsid ab arce Genuensi amoueret, obtulissent, cum & gra bello, & inops à pecunia vndique premeretur. Ex qu satis intelligi poterat Genuenses numquam in obsequi permansuros, quæcumque rebellandi occasio daretur. Alterutrum enim oportuit, fidos inquam ac liberos ha bere socios æquoq; fœdere coniunctos, aut penitus ere-

pti

publicæ adminiſtrandæ poteſtate vti ſubditos in
continere.
dicet aliquis non licere patrono ſpecie patrocinii
o eripere libertatem. Ego vero tũc licere putem,
s fidem fefellit. Quinetiã Auguſtus[a] populos ve- *a Tranquill. in Augusto.*
s fecit qui libertate abutebantur. Quamobrem
s IX. rex in prouinciæ formam Virodunos, Tul-
Metenſes quodammodo redegit, cum allatum eſ-
deſtinis coniurationib. id agi vt Hiſpanos in vr-
mitterent: Omnibus n. fœderibus quę ob cliente-
iuntur, caueri ſolet clientes ſuis legibus, moribus,
ratibus, conſiliis & integra libertate vſuros: ſed
utio inanis eſt, ſi princeps qui patrocinium ſuſce-
entum vrbes arceſve præſidio teneat; ſi quidem ex
populis vectigales, quoties volet, efficere poſſit.
eſt n. qui neſciat Conſtantiã, Traiectũ ad Moſam,
racum, Viennam Auſtriæ, quæ gentis Auſtriacæ
cinium adamauerant, recepto præſidio libertatem
ſſe? Iiſdem caſib. conflictari cœpit Ioannes Panno-
x, qui Auſtriacorum inſidias metuens, Turcarum
clam ſubiit; à quibus tamen poſtea ſeruilem in mo
oppreſſus eſt. Ferdinandus Auſtrius regnum Pan-
rũ pactis conuentis q̃ inter maiores vtriuſq; gentis
acta fuerant, ad ſe pertinere contendebat. Sed ea
ſine populi cõſenſione exorta nulli ſtabili funda-
o niti videbantur, cum regis creatio populi ſuffra-
ieri deberet. Quod ſi gens Auſtria propinquitati-
imperiis, rerumque geſtarum gloria florens roga-
em ad populum Pannoniarum tuliſſet, vellent iu-
nt vnum aliquem ſui generis regem inaugurari, re-
illud nulla vi adepturos fuiſſe conſtans opinio eſt.
e populus iure ſuffragiorum in rege creando exci-
t, Matthiam Coruinum Huniadis filium Regem
ate maluit quam Sigiſmundi imperatoris liberos ha-
. Cõſequentia vero pacta cum rege Coruino & Au-
cis principib. inita, ordines rata quidem habuerunt;
amen ereptis ſuffragiis & armorum metu potius ex-
torta

torta quam legitimo consensu facta querebátu
cum ad vim prolapsa res esset, populus Turca
eblanditus est contra Ferdinandum; cui tamen
cias aliquot fruendas Turca reliquit, ea lege vt
ctigal annuum dependeret. quæ ex re Turcaru
ceps Imperatorem Germanorum se tributarium
gloriatur. Imperator vero *pensionem*, non *tributu*
lat. Differt autem hoc ab illo; quod tributum à s
aut ab iis qui potentiorum vi coacti, vt libertate
fruerentur, pecuniam victoribus se daturos spo
runt: pensio libera est seu à cliente, seu ab iis disse
qui æquo fœdere societatem & amicitiam cum
runt qui sese cum hostibus coniunxerint: seu ab
xiliares copias vrgente populo accipiant; vt quide
stri reges cum Heluetiis in societatem æquis fœd
venerunt; ea lege tamẽ vt reges arbitrio suo exe
Heluetiorum ad huius imperii tutelam conscrib
ac vicissim Heluetiis aduersus hostiles incursion
ferrent. sed quoniam ad huius imperii tutelá freq
exercitus ab Heluetiis acciri necesse erat, ne hoste
imperii Heluetios à Francorum societate diuell
reges nostri libenter pensionẽ mille aureorum in s
las ciuitates spopõderunt; tametsi Francis. maior te
corum prælio ad Marianum paulo ante fœdus cõ
clarissimam omnium victoriam de Heluetiis retu.

Ac tametsi superius diximus *patrocinium* verissim
pellari cum tenues liberam & gratuitam potentic
clientelam subeunt: quia [a] merces officio non deb
potentiores autem tenuium patrocinium aduersu
stium iniurias suscipere debent: nihilominus tamẽ
la fere patrocinia gratis suscipiuntur; atque interdu
nues inuitis ac recusantibus patronis pensionem
mittunt, vt obligatione necessaria quasi mercede so
ad opem ferendam teneantur. Id quidem veteribus
tra decus contraque dignitatem imperii factum iud
retur: sed posteaquam vtilium & honestorum con
ratio est, patrocinia potentiorum mercede conduc

[a] l. x. mandati.

,ne imbecilles iniuria tyrannorum opprimeren-
ıc Saluiani Maſſilienſis graues querelæ, *opes ſcili-*
ium patrociniis exhauriri vt ſalui eſſe poſſint. Quis eſt
ui neſciat Lucenſes, Parmenſes, Genuenſes, Flo-
ɔs patrocinium regis Hiſpaniarum ingenti mer-
ıeiſci?

l etiam indignius minimeq; ferẽdum, patrocinii
n à clientib. ſolui, non vt ab hoſtib. aut finitimis,
ıb ipſius patroni latrociniis tutiores ſint. Nã poſt
tatem Papienſem Francis illatam omnes Italię ci-
; patrocinia regis Hiſpani magna vi pecuniarum
ri cœperunt: Lucenſes quidem decem aureorum
us; Senenſes quindecim millibus; Dux Ferrarien-
nquaginta millibus: ſed hic quidem ſpecie mutui,
ſſet in clientela Francorum. Hoc vero turpius ſit
leratius, non facile dici poteſt: eum qui patronum
rat, mercedem accipere, ac nihilominus in ipſis
ılis clientem deſerere. Quid? Sigiſmundus Augu-
:x Poloniæ, patrocinium Liflandorum contra regẽ
houitarum ſuſceperat: fœdere tamen cum rege
houita percuſſo clientes turpiter non tam deſeru-
ıam hoſti prodidiſſe dicitur.

uod ſi quis ſubditus regnum alienum adeptus ſit,
n eius principis cui ſubditus eſt, fidẽ & clientelam
rex dederit, duplici nexu patronus ad clientis &
iti tutelam obligatur; eoq; magis de clientis exiſti-
one ac dignitate q̃ratur: vt non ita pridẽ [a] Pius Põt. [a] Anno 1563. menſe Mar.
. Reginã Nauarrę citari iuſſerat, & quidem edicto p-
orio, vt pro tribunali Pontificis ſe ſtato die ſiſteret,
a publicationis bonorum indicta. Carolus IX. rex
erſus Pontificis iniurias reginæ patrocinium ſe ſuſce-
declarauit; tum quia ſibi propinquitate coniunctiſ-
eſſet, tum etiam quod in eius fide, obſequio, ac pa-
inio ſemper fuiſſet. periniquum autem videri & cõ-
norem maiorum, contraq; regũ & pontificum pacta
enta, huius imperii ſubditos capitis arceſſere, famęq;
ortunarum cauſam apud Pontificem maximũ dicere

cum

cum tamen Clemens VII. Pont. max. duos Ca
ad regem Anglorum Legatos misisset, vt quas re
dæ reginæ causas haberet ipsi salua principum r
te disquirerent: & quoniam Pontificis aduersu
Nauarræ interdicta regis quoq; Caroli dignitat
lare videbantur, Pontificem per legatum admo
quæstionem de subditis quorum fraude ac dol
ctum esset, habiturum: petiit tamen vt sua illa int
ad decreta reuocaret; alioqui reginæ sibiq; illata
riam pro iure suæ maiestatis more maiorum se vl
declarauit. Certe Ludouicus iunior Theobaldum
paniæ Comitem olim acerrime castigauit, quod
pe consilio ve Pontifex Romanus Veromanduo
mitem diris exsecrationibus deuouisset.

Sæpe fit tamen vt clientes periculi metu liber
uersus patronos arma capiant: ac ne vetera quær
domesticis abundamus exemplis. Cum n. Saxoni
Ioannes, Philippus Hessorum princeps, Mauriciu
Philippi gener, & Albertus iunior Marchio Brand
gicus, Imperatoris Caroli V. seruitute premerent
opes Henrici II. Francorum regis aspexerunt. Re
Henricus II. summa voluntate patrocinium princ
imperiiq; Germanici tutelam suscepit: & aduersu
peratorem, qui cum antea concordissime sese ges
ingentem exercitum conscripsit: ac tantum abfuit
nomine pecunias acciperet, vt etiam ducenta aure
millia Germanis principibus belli aduersus Car
gerendi causa magnifice largiretur. Ac tametsi c
XXXIIII.[a] fœderis, quod ab illis cum rege Henrico
erat, tres vrbes imperii Germanici Gallis finitim
Gallica lingua vtentes regi occupare liceret, non
tamen Imperator Germaniæ finibus excessit, prin
& vrbibus Germanorum seruitute liberatis, quam
tes patrocinium regis Henrici eiurarunt: neque id
tum verumetiam Henrico Germaniæ liberatori ac
trono nefarium bellum indixerunt. Post etiam [b] om
imperii Germanici ordinum cõsensu aperte decret
bell

a Fœdus Chamborti Anno 1552.

b Anno 1565. Augustæ.

aduersus regem, ni vrbes illas Imperii, quas ex le-
erum huic imperio subiecerat, restituere vellet.
Virodonum iam inde à Carolo V I. rege in cliē-
corū fuisset. Sed imperialis decreti vim absterfit
m, aut consilii, aut animi, aut pecuniarū inopia,
rius est, vrbium expugnandarum desperatio, nō
s. Antea [a] rex admonitus erat ordinibus, imperii
fore, si vrbes illas quas dixi, Metim inquam, Tul
Virodunum, sub imperii fiducia retineret.
uoniam patroni à clientibus non magis inuadi
quam potentes ab infimis: ita maiorem his quā
tionem adhibere oportet, ne patrocinii specie li-
m amittant. Hic occurret aliquis absurdum vi-
entem à patrono cautionem exigere, cum se sua-
s fidei ac potestati credere non dubitet. Id quidē
um aliquando Curiæ Parisiorum visum est, quæ
m à securitatis petitione cōtra dominum decre-
nouit [b]. Sed eo processit hominum fraus ac perfi-
etiam vasallis contra vim patroni succurri opor-
bientibus [c] videatur. quāto igitur æquius est in eo
clientibus opem ferre?
na igitur cautio est, *vt æquißimis conditionibus v-
vtrique teneatur*: deinde, *vt patrocinii tabulæ quas
protectionis literas appellant, clientibus à patrono den-*
tibus testatum sit iura maiestatis salua & integra
bus futura: quas tabulas à nouis principibus ra-
peri oportet: alioquin patrocinium morte clientis
ac patroni dissoluitur. Quamobrem Metenses
io Henrico II. rege Francorum, clientelares ta-
à Carolo Henrici filio confirmari petierunt; non
m vt ab hostibus tutiores essent, sed vt iure maie-
ac libertate sua vti frui liceret. Atque hæc non mo-
trociniorum, sed etiam fœderum ac societatum
populis aut ciuitatibus contractarum ratihabitio
sequentibus principibus exigi debet, quæ alioqui
e dirimeretur. Nam Perseus rex Macedonū mor-
hilippo patre, legatos ad S.P.Q.R. misit [d], vt ea quę

a Anno 1559.

b Pro Comite Pollinaico Gallus quæst. 121. Anno 1387.

c Molin. ad d. Galli q.

Cautiones clientelarum est

d Liuius li. 40.

Philippo cum Romanis societas & amicitia in
rat, se imperium ineunte continuaretur. At c
mani leges easdem fœderum, quæ prius cum I
fuerant, renouari vellent, recusauit Perseus: cum
nihil sibi cum paternis fœderibus commune esse: si Roma.
a Liuius li. 22. *tiam ac societatem colere vellent, prius de pactis conue*
oportere. Ita quoque Henricus VII. rex Anglorum
Philippo Caroli V. Imperatoris patre Sufolcium
iuratus recepisset, ea lege ne in eum sæuiret, nev
tam eriperet, fidem seruauit: sed mortuo Henric
Henricus VIII. filius Ducem securi percuti mand
diceret si nec pactis, nec iureiurando patris obli
portet igitur ita cauere vt qui stipulatur, pro se h
busq; suis ac successoribus imperii stipuletur: & q
mittit, pro se hæredibusque suis ac successorib. p
b l. eadem decemus, de verbor. oblig ff. & ibi Bart. num. 30. l. tale pactum. de pactis. tat, vt obligatio sit efficax[b].

Sed quod antea dixi, dicendum sæpius est, clientel
dus omnium periculosissimum esse, nisi bene accur
clientum libertati caueatur: quoniam sæpissime fi
troni in dominos vel etiam in tyrannos, clientes in
tos, sæpius etiam in seruos euadant: quib. vt caueat
minanda sunt patrocinia breuiore temporum int
lo; vt si clientibus grauiora videantur, mutari; si ho
continuari possint; idque potissimum in populari
optimatum imperiis, quę quodammodo sempiterna
Quamobrem Geneuates cum Bernatibus fiducia
c Anno 1528. telari contracta[c], patrocinium annis triginta definie
quibus elapsis disturbata ciuitas est paucorum ci
occulta coniuratione, vt Bernatum imperio ac pot
Geneua dederetur: captis tamen ac cæsis aliquot c
d Anno 1558. ratis, societas æquo fœdere cum Bernatibus iunct
Fallunt enim qui antea patrocinii fœdus cum Be
bus fuisse negant, propter rerum ac verborum ig
tionem. Quod enim Latini *patrocinium* & *clientela*
niores *Aduocatiam* appellarunt, nostri homines *auoi*
Ego Heluetiorum omnia fœdera quæ multa sunt, à C
cæo Gallorum apud Heluetios legato accepta acc
tiss

legi: vt quo quæque ciuitas, quibus legibus alteri
-tur, plane intelligerem. Valdaostæ eadem qua
ites difficultate laborarunt, cum illos Valesii pa-
i specie suis imperiis subiicere conarentur[a], nisi a Anno 1559.
ancorum ope erepti fuissent. Sunt etiam Rotuil-
Mulhusii in Heluetiorum omnium; Abbas vero
, in Tigurinorum, Lucernatum, Suitiorum, &
sium singulari clientela. Quod igitur de vasallis
nsueuit, eos à fiducia dominorum eripiendos si
& acerbius quam pro dignitate habeantur, vt
Curia Parisiorum decreuit[b] aduersus Britanniæ b Gallus 1540.
n: idem de clientibus iudicium est, vt si patronus
ederis perrumpere velit, cliens ipse patrocinii le-
olutus sit.

nium autẽ cautionum maxima est, ne patroni cli-
arces vel oppida præsidio militari teneant. Nihil
verius quam quod à Bruto Tribunoplebis velut
culo in populi Romani concione dictum est, *Vnã*
uium aduersus potentiores securitatis cautionem, vt sci-
entes si nocere velint, non possiunt; cum nocendi voluntas
ipsis hominibus & imperandi cupidis numquam sit defu-
aq; cũ in Anglorum patrocinium Scoti venirẽt[c], c Anno 1559.
nter puisum est vt & obsides Scotis darẽtur, quos
are sexto quoq; mense, nec arcem vllam Anglis in
habere liceret. In quo quidem ab Atheniensibus
um est; quod cum Antipatri, deinde Cassandri,
tiam Ptolemæi ac Demetrii clientelam optas-
rcem illis præsidio militari munire permiserunt:
enim à quibus seruitute liberari debuissent, op-
fuerunt. Id quod à Demosthene prouisum erat,
lerique Antipatri humanitatem ac facilitatem
ent; *Dominum*, inquit, *quantumcunque facilem*
imus. Hunc igitur Antipater in Italiam vsque per-
s mori coegit. Sed Athenienses eadem fraude qua
olim fefellerant, circumuenti fuere. Cum enim
Græciam deseruissent, Grçcorũ ciuitates, exceptis
o paucis, societatem per legatos æquis fœderibus

coierunt, vt sua quæque ciuitas libertate ac impe
iestate frueretur; omnium autem commune æi
esset ad Apollinis; quo pecunias omnes sociorum
nos singulos cogi placuit, vt communi consensu a
& expensi rationes exigerentur. His conditioni
legibus iurati omnes, sacrificioque solemni fœd
percussis, Aristides Atheniensium legatus ardẽtei
massam in mare deiiciens, deos omnes deasque
tus; *Sic*, inquit, *repente pereant qui datam fidem fefelle*
igneam vim ab aqua exstinctam videmus. Athenien
Societas violata Atheniẽsium fraude. men pecunias communes sociorum, vt classem pa
in arcem Palladis coegerunt; deinde sociorum o
locupletiores facti cum tributis ac vectigalib. illo
grauarent, sibi ipsi non modo immunitatem, veri
iam imperium Græciæ pepererunt: cum sociale f
in patrocinium mutassent, ac tandem etiam doi
tum arripuissent. Erat enim ab omnibus sociorun
gistratibus ad iudices Athenarum libera prouoca
a *lib. de Republ. Atheniensium* est apud Xenophontem [a]. Dominandi vero cupidi
eo profecta est, quod Athenienses communibus so
pecuniis arma, classes, exercitus compararent: ac
tarem disciplinam socialibus impensis tuerentur.
fere Lacedæmoniorum sociis contigerunt; quos si
qui fœderis specie imperiose sibi parere compule
cum scilicet soli pene ex omnibus sociis artem im
toriam colerent: neque enim Lycurgi institutis l
Spartiatis opificia tractare.

Nihilo æquius Romani aduersus socios Latini n
nis sese gesserũt: inde Setinus Latinorum imperatoi
oratione de Romanis questus est, *Sub vmbra fœderis*
seruitutem patimur. Itaque *concilia populorum Latin*
b *lib. 8.* *habita*, inquit Liuius [b]; *responsumque non ambiguum*
rantibus milites Romanis datum, absisterent imperare iis
rum auxilio egerent: Latinos pro sua libertate potius quam
alieno imperio arma laturos. Iisdem prope querelis adi
c *Liuius lib. 33.* sus Romanos Lycortas Achæorum [c] imperator vsus
cum diceret, *Fœdus Romanorum cum Achais specie qui*
aequ

; esse: re precariam libertatem, apud Romanos etiam um esse. Non aliam ob causam Samnites aduer- omanos bellum tam diuturnum gesserunt, quam societatis specie Romani imperare Samnitibus it.

perius sociale bellum omnium fere sociarum ciui- i inde ortum esse diximus, quod Romani sociorū , pecunia, legionibus, sanguine tantum imperium itis opibus auctum peperissent[a]; ex quo tamen ni- socios vtilitatis, nulla imperia, nulli honores per- ent. Certe Romani aduersus socios quā imperiose serint, testis est illa vox Appii Consulis ad Achæo- mperatorem cum de Lacedæmoniorum libertate tur: *Dum liceret voluntate sua facere, gratiam inirent, ne nuiti & coacti facerent.* Et cum Ætolis sociale fœdus gibus percusserunt; Imperivm *maiestatemque populi gens Ætolorum conseruato sine dolo malo, hostes eosdem quos populus Romanus, armaque in eos ferto; & bellum r gerito; obsides arbitrio Consulis* XL. *& talenta quingen- o.* Liberum quidem imperium Ætolis reliquerūt, s conditionibus, vt paulo minus quam Romano rio subditi viderentur. Hæc autem verba fœderis estatem *Romanorum conseruato,* iniquum fœdus es- c legibus æquis contractum declarant, vt superius nus. Cum vero fractis Persei regis opibus Macedo- suis imperiis subiicere possent, & in prouinciæ for- redigere, vt postea fecerunt, placuit tamen eos po- s suis legibus ac magistratibus vti; sed ea conditione midiam vectigalium ac tributorum partem in Ro- um ærarium quotannis inferrent: ac ne vlla rebel- i occasio daretur, omnes belli duces, legatos pro- iarum, præfectos, senatores principis domesticos & liares; *qui seruire regibus humiliter, aliis superbe impera- sueuerunt*, in Italiam transmitti placuit. postremo um Macedoniæ in quatuor regiones diuiserunt, in- a capitali pœna, si qui ex vna religione in aliam cō- rent, aut cœtus affinitatesve contraherent, com-

a *Liuius lib. 36. Polyb. li. 6. de militari Romanorum disciplina.*

a Liuius li. 45.

merciave [a] haberent. Quibus rebus perspicuum
cariam quidem libertatem Macedoniæ populis
tam imperium vero penes Romanos fuisse. Iisde
b Strabo.
artibus Mummius [b] Consul Achæis victis, quo
rebellarent, cœtibus ac societatibus interdixit; (
thum quæ duo maria breui terrarum interuallo i
bat, disturbauit; liberos tamen populos suis legi
magistratibus vti permisit; tributorum ac vectig
parte leuauit, quibus artibus Romani libertate p
omnib. proposita, tyrãnos incredibili metu terru
cum intelligerent æquitate ac iustitia temperand
leges, aut de imperio deducendum. Ita Romani tri
cerrimarum virtutum, iustitiæ inquam, fortitudi
prudentiæ laudibus, imperatoriisque artibus cum
populos omnes in sui admirationem converterun

Tyrannidis igitur & iniustitiæ metu sublato, pri
iniuria violatur, cum subditi sese ab eius obedient
uellũt, vt patrocinii specie ꝓposita libertatẽ adipisc
eoq; magis si cliens nullo fiduciarii prædii iure tene
Itaq; cum Carolus Lotharingus Metẽsium Pontife
perii Germani patrocinium ne verbo quidẽ à rege
rolo IX. violatus, sed summis honoribus & opib. cu
latus subire conaretur; tabulasq; fiduciæ, quos nost
curitatis literas appellant, ab Imperatore acceptas ꝓ
gari vellet; Præses ꝓuinciæ Metẽsis intercessit; cum
ratione Pontifex sui principis obsequium eiurare, ac
ius imperii maiestatẽ in dubium reuocare videretu

Periculosum est igitur alterius principis client
suscipere; periculosius etiam sine iustissima causa
re; cum præcipua sit bellorum fere omnium mat
ex qua ciuitatum & imperiorum conuersiones, ac
pissime euersiones sequuntur; cum subditi à suo
principum fide ac obedientia, vt alienis imperiis pa
distrahuntur: qui etiam si nullius imperio teneantur, s
pios tamen suaq; omnia potentiorum arbitrio subiu
gere videntur, vt eosdem quos illi hostes habeãt & am
cos; proq; eorum dignitate & existimatione necesse ha
beai

que ac pro ſeipſis propugnare, & eadem quæ il-
ıla ac detrimenta ſubire; victoriarum tamen vti-
ıullas omnino adipiſci. Quo fit vt qui melius ſibi
, huiuſmodi clientelam, niſi armis coacti aut po-
ı iniuriis oppreſſi, adire nolint: ſed aut neutrarũ
ı eſſe malint; aut omnium amicitiam & gratiam
o ſine cuiuſquam offenſione tueri, eoſq; ad arma
rentes modis omnibus ad concordiam mutuam
re. Nam ſi omnes omnium hoſtes ſunt, aut ſocia-
re cōiuncti, quis arbiter diſſidiorum futurus eſt?
tiam pleriſq; tutiſſimum videtur, vicinos ac fini-
mutuis bellis atteri: cum in vicinorũ principum
ruina Rei cuiuſq; publicæ ſalus & incrementum
ere videatur. Quamobrem T. Flāininus Attilio
li Ætolorum captas vrbes vaſtare cupienti reſti-
ı diceret Ætolorũ calamitates Philippo regi Ma-
iæ incrementum allaturas.

Neutrius partis imperium ſequi.

Incommoda neutrarum partium.

c igitur cōmoda conſequuntur eos qui ſe neutros
ſtes aut ſocios eſſe maluerunt. Sed grauiorib. in-
lis obligari videntur; cum tuendæ ciuitatis aduer-
ſtium impetus præceptum fere nullum maius ſit,
ıt potentiſſimum eſſe, aut cum potentiſſimis ſo-
m & amicitiã coire: ſiue eiuſdē imperii ciues, ſiue
m ciuitatum principes bellis mutuis conflicten-
ius præcepti tanta vis, tanta ſententia eſt, vt qui
rum partium duces ſequatur, victoribus quaſi
ima præda ceſſurus ſit: vt Legati [a] Romanorũ per-
ınt Achæis, quos Antiochus à Romana ſocietate
ere cupiebat, vt neutrã in partē inclinarent. Quã-
idouicus XI. nullius principis aut populi ſocieta-
plicari voluit, hoſtium incurſionib. ſæpe oppreſ-
: cum vero ſocietatem cum Heluetiorum populis
axiſſet, nulli deinceps in eius imperii fines inuaſe-
ipſique Heluetii viciſſim tutius beatiusque vixe-
Media via *neque amicos parat, neque inimicos tollit*, vt
r [b] ille Samnitum non oratione modo, ſed re
omprobauit. Eadem oratione vſus eſt Ariſtænus

a *Liuius lib. 35.*

b *Liuius l. 9.*

Imperator in concilio Ætolorum, cum diceret *aut socios habere aut hostes oportere; mediam viam n*
Ferdinandus rex Aragonum vt Petrum regem
imperio spoliaret, nihil prius habuit quam v
Francorum societate seiungeret, vt tandem ab
desertus facile opprimeretur. Ipsi quoque Iabe
Israelitas bellis implicatis sequi noluissent, part
ria omnes ad vnum internecione deleti sunt. Ir
pericula Thebani pene inciderunt, cum bello
domi sese continuissent [a]. Item ciues omnes La
repentino bello ac seruitute oppressi fuerunt, pr
quod nec principem, nec vllam cum finitimis a
am aut societatem contraxissent [b]. Ac superior
Florentini cum à Francorum societate desciuisse
principes in Francorum regem coniuratos seque
tandem potentiorum arbitrio ac libidini seruieru
inquis, iniquum fuisset se Francorum hostes,
cum amicitia coniuncti fuerant, profiteri: asse
lud ego quidem; sed nec ab eorum amicitia diu
portuit: quia non tantum societas violatur, *si soci pro hostibus habeas, aut cum hostibus te coniungas*; veru
si premente metu socios abs te deseri patiare, si ex
re auxilia debeantur.

a *Polyb. lib. 4.*

b *Iudicum, cap. 11.*

Tutissima cautio eorũ qui neutrarum pa tium esse velint.

Vna tamen cautio est eorũ qui se neutros esse v
vt scilicet finitimorũ principum mutua consensio
periũ per sese tueantur, & à bellis sociorum abstin
Qua quidẽ ratione Lotharingi, Allobroges, Burgu
libera pace ac trãquillitate floruerunt, quamdiu à
finitimorum principũ & quidẽ eorum cõsensu abst
runt: at cũ primũ Dux Allobrogum Hispanis sese
xisset, imperio ac potestate à Francis exutus est. Di
gitur, distatq; plurimum is qui nec hostes habet n
cios, ab eo qui vtrarumq; partium communis e
cus, modo id fœderibus sit comprehensum. Quod
consilium si omnibus ciuitatibus salutare est ac lau
bile, quanto laudabilius ei futurum, qui cæteros om
vel potentia vel dignitate superat, vt controuersian

ncipibus inter ipſos ſæpius intercedunt; arbiter
ui?Eſt enim ac ſemper fuit in more poſitum, vt
rum diſſidia componantur amicorum ac ſocio-
mmunium ſententiis & auctoritate: & eorum
hum qui opibus ac potentia cæteris præſtant, vt
ı Romani Pontifices, qui maiorum noſtrorum
rincipes ad concordiam & amicitiam colendam
e præclarum& honeſtum ducebant:qua quidem
: populis ſalutem,& ſibi ſecuritatem cum ſumma
de pepererunt;qui vero partium duces eſſe quam
præſtabilius duxerunt,cum ſuę ciuitatis ruina cu-
erunt alienam.
uum Hiſpanis viſum eſt,ꝙ Alexander VI. Pōtifex
cū Ludouico XII. rege Francorum aduerſus Hi-
s ſuos populares cōtraxiſſet: cum vero Hiſpani ſu-
es in Italia fuiſſent, Pontifex Ludouici legatū ad-
it ſe à Frācorum ſocietate,vt patrem omnium cō-
m, abſtinere velle.ſera fuit illa pœnitētia,cum in-
a cōcepta, quæ ipſe inflammarat,reſtringuere nec
,nec ſi potuiſſet, velle videretur.Conſimili errore
ıs IIII. Pontifex M.cum rege Henrico II.ſocietatē
t,procuratore fiſcali rogante vt Neapoleos ac Sici-
gna eccleſiæ Romanæ fiſco vindicarentur.Id age-
vt Hiſpanis ex Italia expulſis, Pontifices cenſum
ſque regni recuperarent, ac Francis imperioſius
ı Hiſpanis dominarentur.aut quod Iulius II. Pon-
dicere ſolebat, cum alteris ſocietatem inirent,quo
us vtroſq; quaſi barbaros ex Italia exterminarent.
Albanus Pontificem admonuit vt parens omnium
munis quam Hiſpanorum hoſtis eſſe mallet: non
ieuit tamen; cum iam tota Italia Francorum & Hi-
orum exercitus diſſiparentur. ſed cum ad prælium
anos de vrbium latebris ac præſidiis detrahere Gal-
n potuiſſent, nec obſidione arces expugnare,Pon-
à ſocietate Francorum abſtinere coactus: & in pa-
ctionib. exceptum,ne Pontifex Romanus deinceps
panos aut Francos tueretur, ſed eadem vtroſq; ami-

citia complecteretur. Nullius vmquam princip
citiæ tantas huic imperio calamitates intulerun
tæ ab illa Romani Pontificis amicitia illatæ fue
enim Sanquintinam cladem secuta pax est omn
accepimus, huic imperio pernitiosissima: quæ
mnia quæ annis triginta parta fuerant, ademit.
niam earum rerum commemoratio mentem m
ulcerat, ad pontificem Theatinum redeo, qui C
tis Pontificis max. consimilibus peccatis ad offici
uocari debuisset. Hunc enim Ludouicus Cano
tus apud regem Francorum studiosissime admon
vt se patrem omnium principum communem p
retur, in eoque suas opes, fortunas ac dignitatem
persuasum haberet. Quæ consilia cum repudiat
bem prius ab Hispanis captam vidit quam obsessa
reptam quam expugnatam; seque in arce ipsius v
hostib. ante circumsessum, quam hostes venturos
caretur. Hic non quæritur à me vtri pontificis gr
vel odium, Franci an Hispani promereri studuisse
illud tantum, omni principum ac ciuitatum gene
pe esse, vt qui communes amici aliorum controu
componere possint, sese duces partium profitea
etiam vt nulla ex eo detrimenta sequantur, quanto
gis declinãdum illud est, si anceps ac dubia victori
nam tibi sit allatura? Nec desunt qui suis ciuibus pu
interdicunt, ne pro finitimis inter se dissidentib. qu
cum amicitia coniunguntur, arma capiant: nihilom
tamen factum probant, aut dissimulant, ac sæpe clam
bent imbecilliorib. succurri: vt Liuius de Ætolis, *Iu
tutem*, inquit, *aduersus suos socios, publica tantum auctori
demta, militare sinunt, & contraria sæpe acies in vtraque p
Ætolica auxilia habent.* Diligentius ab his quam ab h
bus cauendum.

Hic occurret aliqs, periculosum esse vnũ aliquẽ p
pulũ cæteris omnib. eminere, & ex aliena ruina suam
nitaté sic augere, vt si velit, sub imperiũ cæteras subiice
possit. Illud quidẽ assentior; nec vlla causa ꝓbabilior e

quan

rem qui neutrum profiteatur, imbecilliorũ ca-
currere debeat. Etenim principum ac ciuitatum
tabiliora ſunt, & ab iniuria finitimorum tutio-
ocietates ac fœdera ſic contrahuntur, vt æqua-
dam ex omnibus potentia exſiſtat. Cum enim
Perſeum Macedoniæ regem Romani bellum
, aliæ quidem ciuitates regi, aliæ Romanis faue-
tia pars, inquit Liuius, *optima eadem & prudentiſſi-
que optio domini potioris daretur, ſub Romanis quam
ſe malebat: ſi liberum inde arbitrium eſſet, neutram
llent altera oppreſſa fieri potentiorem: ita inter vtroſq;
em ciuitatum optimam fore, protegente ſemper altero
b alterius iniuria, & illibatis vtriuſque partis viribus*
. Sed hoc Liuius prætermiſit, quod qui ita de ci-
ſtatu iudicarent, neutri parti ſeſe adiunxiſſent,
nen vtriuſque obligarentur. At illis bene ceſſit:
n ſi ex alieno caſu detrimenti aliquid ad te per-
m eſt, propterea ſocietatem violare debes, vt
liori opem feras. Honeſtum eſt igitur & eum, q.
dignitate ac potentia ſuperior ſit, etiamſi non
erit inter principes & imbecilliorem, ſi ita con-
, neutrarum partium eſſe.
etiam communi omnium gentium ſaluti ne-
m: vt ſi controuerſiæ inter ſocios fuerint, ſi bel-
pta ſociorum & amicorum communi conſenſũ
ur: quæ alioqui nullum exitum reperirent. Sed
genus eſt eorum qui neutrarum partium ſe eſſe
declarant, te tamen faces vtriſque ad bellum in-
andum clam ſuppeditant: ferendum illud quidẽ
mmodo, ſi ſuę ſaluti aliter conſulere non poſſint:
tamen vt ea fraus latere diu poſſit: re vero plane
a ac percepta, pernicies imminet ab vtriſque mu-
ncordia conciliatis. Etenim cum maiorum no-
m ætate Veneti inter finitimos principes occul-
gia ſererent, ac turbatis rebus in alienas poſſeſ-
clam inuaderent, Ludouicus XII. rex Franco-
ocietate cum Iulio II. Pontifice Romano, cum
Maxi-

Maximiliano Imperatore, cumq; Ferdinand
rum rege contracta, Venetos triplici prælio
gatos ad earum vrbium quas ipsi fraude o
restitutionem compulit; ac primum per sese
Cremonam, Brixiam, Bergomum, Guiaradda
lanensium municipia; Pontifex Romanus F.
Ariminum, Rauennam, Ceruiam, vrbes Roi
onis: Maximilianus Patauium, Vincentiam,
Imperii nomine; suo vero Treuisam ac Forui
Ferdinandus arces ac portus Neapolitani regn
pignerationis iure tenebantur, recepit; cum ta
bellum satis Pontifici fieri potuisset vnius op
tutione: sed Dominicus Treuisanus Reipubli
torum procurator intercessit, cum diceret a Ver
dem arces & oppida capi semper; semel ademt
nouum & absurdum esse.

Tutius est igitur eos qui neutrarum sunt par
iis fraudib. abstinere, ac potius bellis implicatos
reuocare; aut certe simulare, si aliena bella tuæ
vtilia sunt; pax autẽ detrimento futura; quamqu
simulare, nec personam diu ferre quisquã potest.
si res ad pacẽ inclinat, id est, si apparet eos qui d
inter se gesserunt, acceptarum calamitatum tædi
ri, tum maxime conniti oportet, ac modis omnib
re vt te auctore ac suasore pax inita videatur: imit
Athenienses, q cum Rhodios ac Demetriũ graui c
noq; bello fatigatos desiderio pacis quam petere
isset, teneri intelligerent, legatos de pace ad vtrosq
serunt, ac summa cum sua laude Reique publicæ f
tate, vt ab armis discederetur, obtinuerunt: tamet
lo fœdere cum illis sociarentur. quanto præclariu
gitur pacem conciliari ab eo qui communis soci
eorum quibuscum bellum intercedit? nam si alt
tantum socius erit, pacem conciliare necesse habe
iisdem bellis implicari, si vel sociis abs te, vel tibi à
auxilia ex fœdere debeantur: cuiusmodi sunt Helu
rum fœdera nobiscum. Quamobrem reges nostri
dissic

Rhætos cum Heluetiis, & inter se Heluetios nt: tũ ꝓpter necessitudinis & amicitiæ iura, tũ ociorum auxiliis interim carere cogerentur. n illud necessarium, cum bellorum pertæsi, m ab hostib. petere piget, clandestinis cõsiliis aliquem excitant, qui bella componat: vt cũ i Venetos ab auxilio Pisanis ferẽdo dissuade-, idq; bellũ Venetis ipsis molestum esse intel-clam Ferrariæ Ducem excitauerunt; qui quasi vtrisq; receptus rem composuit. Nihil autem dignius, nihil magis optandum quam dissidio-ellorum inter populos arbitrum ciere: vt olim omanus propter summam virtutis quam de se itarat opinionem, deinde Pontifices Romani, am qua cæteris præstare videbantur pietatis ac s opinionem. Cum enim Carolo V. Frãcorum rege Nauarræ [a] & Richardo regi Anglorum cũ Augusto grauissima bella intercederent, ad em Romanum, quasi ad arbitrum honorarium, nmam detulerunt. Id autem ab omnibus fere nis principib. fieri consueuerat, nisi pontificis i-usa ageretur: vt cum Federico II. Imperatori cum ntio III. Pontifice Romano graues controuer-rcessissent, Federicus ad Francorum Senatum, q m iustitiæ laudem adeptus erat, arbitria detulit: Pontifex ad regem Francorum sacram Pontifi-omanorum ancoram, confugisset. At nostræ æta-tifices cupidissime hunc honorem ambire vide-lemens enim VII. societate cum regib. Francorũ lorum aduersus Carolum V. Imperatorem con-[b] vno capite fœderis excipi voluit, *vt si pacem cum ore iniri commodius videretur, ipse arbiter esset*. Paulus nt. Romanus idem caueri voluit in pace Massili-c Suessionensi [d].

a *Anno* 1365.
b *Anno* 1528.
c *Anno* 1536.
d *Anno* 1544.

il autem æque necessarium est in fœderibus con-dis, quam vnum aliquem potentia vel autoritate ntem populum vel principem excipere, qui so-ciorum,

ciorum ac fœderatorum arbiter sit futurus ;
bellum temere inferatur, aut illatum non facile
reperire possit. Et quidem vtilissimum est, omn
se principes, qui societate vel amicitia coniuncti s
conspirantibus animis hoc agere ne cuiusquam
potentia tanta sit, vt si velit, infimos armis ac in
frangere possit: aut etiam tenuib. illatum bellum
omnib. ante partam victoriam componere opo
vel iustas conditiones recusanti bellum indicere.
Ægypti, Athenienses, Rhodii, Chii, ac cæteræ ciu
Philippum iuniorem Macedoniæ regem ad pace
pulerunt, ne statum Ætolorum rex potentissimus
a Liuius li. 34. disturbaret, ac in prouinciæ formam redigeret; q
cto vniuersæ Græciæ imperio [a] potiretur. Ita qu
Francorum rege ad Papiam capto, Veneti, Flore
Dux Ferrariensis cum Romano Pontifice & cum
Anglorum fœdus percusserunt: non quia Franc
afflictæ fortunæ ad misericordiam illos allicerēt (
re contingit regib. quib. regale nomē sanctum vide
sed ne Imperatoris aquila, quę magnam Europę par
alis contexerat, infimos ac tenues principes vnguib
cerptos laceraret. At illi ipsi paucis ante annis cum
peratore coniurati Francorū opes fregerant: quod F
ci Italiæ imperium adepturi, ac infimis libertatem
pturi viderentur; vt iam Sfortiadas imperio Mediol
Marchionem Salussiarum principatu, Genuenses lib
tate spoliasse dicebantur. Eandem ob causam Mithri
tes rex Ponti, cum Romanos vertice cęlum attingere
deret, reges Parthorum, Ægyptiorum & Armenioru
vna cū Græcorum ciuitatib. quibusdam, ad fœdera co
tra Romanos, quorum opib. ac potentia perterriti fu
rant, excitauit: & vna die tota Asia, vno nuntio, vna lit
rarum significatione, omnes ciues Romanos, qui n
pauciores fuerunt quadraginta quinq; millibus, neca
dos trucidandosq; denotauit. Sed illa consociatio fe
fuit, nec eadem animi fortitudine à cæteris regibus q
à Mithridate susceptum est illud bellum. Superioribu
ann

um de pace Cameracensi [a] Francos inter & Hi- [a] Anno 1559.
reges ageretur; omnes Christiani principes a
es regis alterutrius aut vtriusque nomine excepti
ocus etiam iis qui sexto post mense fœderib. regis
rius nomine comprehendi vellent, relictus,
eptio vero diserte fiat oportet, non generali ora-
ne iusta excusationum probabilium argumenta
r q. belli faces ministrãt. Nã fœdera sæpe ac socie-
i occulte ac tam repente fiunt, vt prius confecta
quã quis affectam fuisse suspicetur; vt Cameracẽ-
us aduersus Venetos, de quo superius diximus, tã
e contractum est, vt ne Veneti quidem rerum a-
rum & consiliorũ inquirendorum artifices opti-
uid actum esset ante suspicari aut per Legatos sub-
ri potuerint, quam societas aduersus eos contra-
nnium sermonibus ac fama peruagaretur. Nec du-
est, si Veneti quæ in perniciem suæ ciuitatis gere-
r, prospicerent, quin prohibere potuerint cum et-
ello suscepto, incoato & affecto, Põtificem maxi-
à societate non modo distraxerint, verumetiã per-
nt vt Francorũ hostium acerrimũ se præberet: vn-
mum salus Reipublicæ Venetorum illuxit. Eadem
itate Germani principes cõflictari cœperunt, cum
aduersus eos fœdere Suessionensi [b] Pontifex Rom. [b] Anno 1544.
cum rege Francorum & Imperatore facta molire-
ire neglexissent. Nam primo capite Pontifex vtrũ-
rincipem ad arma pro Romana Religione aduer-
ermanos capienda iureiurando obligarat: quod il-
antea credibile visum est, quam exercitus Hispa-
i, Belgarũ, & Italorum in Germaniam irrumperent.
tamen difficile videbatur pestem illã auertere, cum
mperator nisi vrgente Põtifice bellum illaturus es-
x ab eo rex Francorum non modo abstineret, verũ-
m illis occulte faueret, ac præter Pontificem Roma-
hostem haberent neminem. Interdum tamen tan-
nt odia, tantæ inimicitiæ, vt etiam prouisæ nul-
consilio vel prudentia declinari possint. Franciscus
maior

Fœdus contra Francos.

a Anno 1523.

maior prospiciebat Pontificem Romanum, In-
remCarolum, regem Angliæ, Venetos, Genuen-
rentinos, Lucenses, Senenses; Ducem Mantua-
tiadas coniuratos [a] in se vnũ armari, vt agri Me-
sis possessionem Maximiliano Duci restituere-
tam ipsius Ducis gratia quam quod illos regis Fr-
potentissimi principis victoriæ aduersus Helu-
Sfortiadas terruissent Rex societatem illam ne-
bere poterat, nec contractam perrumpere, nisi
Mediolanensi decederet. qui antea cum rege Fr-
amicitia coniunctissimi fuerant; à fide simul & a-
citia defecerunt: nam fidei religionem pleriq; pr-
nullam esse putant oportere, si publica vtilitas
quinetiam tanta est hominum perfidia, vt cum m-
fallere proposuerunt, omnib. exsecrationibus sese
uere nõ dubitent: vt Lysandrum [b] dicere solitum
pueros quidem astragalis, cæteros iureiurando falli oport-
violatæ religionis grauissimas dedit pœnas.

b Plutarch. in Lysandro.

Certe quidẽ periuriũ atheismo detestabilius e-
non tãta est eorum, q deos omnes auersantur, im-
quanta eorum qui & esse deos, & reb. humanis p-
cere confitentur, iuris tamen iurandi simulatione
irridere non dubitant; ista vero impietas cum ani-
iecti turpitudine semper coniuncta est: quoniã is q-
periurium admittit, hostem quidẽ metuere; Deum
despicatui habere se declarat. præstaret aut Deu-
mortalem esse, aut eum quẽ Deum esse putant, sua-
dis testẽ numquam appellare, sed seipsos tantum: v-
chardus Anglus Pictonum Comes in beneficio R-
lanis ciuibus cõcesso ad extremum hac formula vsu-
TESTE MEIPSO. Cum igitur fides iustitiæ totius
cum fit firmamentum, qua non modo Reipublic-
omnia humana societas continetur: cum omnibus
vero principib. inuiolabilem esse oportet: qui cum
latam à subditis fidem acerrime vlcisci debeant, quis
sertæ à principib. fidei vltor futurus est? Excipio tu-
pacta; quæ nec sine scelere seruari, nec sine impie-

ndo cõfirmari possunt[a]. At ne princeps quidẽ si t ea se nõ facturũ quę natura iusta sunt, si à proescifcat, nulla iurisiurãdi religione obligatur: cũ plura q̃ ciuili iure liceat præstare ne iurati quidẽ ur[b]. Quæ autem iniusta sunt natura, nec ꝓmitemquam, nec ab aliis promissa exigere fas est. iguitatẽ etiam verborum circumcidere, & quofieri poterit, de pactis conuentis amputare vtilis est, ne iustorum aut iniustorum specie, periurio , decipiendique occasio quæratur: vt cum Henngliæ rex societatem cum Aureliorum, Biturigũ, oniorum Ducibus cumque Alenzoniorum & iacorum Comitibus iniret, vt mutua sibi auxilia ent, si iusta causa esset: Henricus ea clausula sibi im putabat, vt in regem Francorum subditos, & n regis ipsius gentiles armaret; quia fœdere exceon esset. Illi vero Henricum in eam societatem nõ cissent, si regem Francorum diserte exciperent. sed n sibi fore putabant, iustam causam interpretahonesta minuere, cum nulla causa honesta videri aduersus principem, multo minus aduersus patrina capiendi; nõ quia perfidiæ scelere careant prinquij fidem pactorum, quæ detrimento sibi futura violare non dubitant, etiamsi à victoribus pacisci cogantur: contra quam plerisque Romani iuris intibus[c] videtur: qui nec iura fecialia nec veræ iustisciplinam, nec vllam antiquitatis Romanorũ, quoeges interpretantur memoriam tenent. Sic tamen erauit hic error, vt nullum stabile fœdus, nulla fida as inter principes contrahi possit, si victores victis n dederunt: vt iam legati de fœderibus disceptanon dubitent, hanc vnam violandorum fœderum m opponere, quod vi ac metu facta; quasi ex edicto orio actionem instituerent.

irum tamen est hanc nouã prudentiã Romanos, à us ad oẽs populos iuris fecialis totiusq; iustitię fonurissimi manarunt, antea semp latuisse. Quis est n.

a cap. 1. de iureiurando.

b l. vlt. de non numera. pec. C. l. adigere. §. vlt. de iure patronat. l. iurisgentium. § generaliter de pact. l. vlt. qui satisd. Canonistæ aliter sentiunt ex cap. ex rescripto. de iureiurando. gl. in l. si pecuniã. de cond. causa. Bald. ibid. vetitum est. arresto. Curia Parisiorum fidem exigere eorum pactorum quæ ciuili iure permissa sunt Rebuff. in gl. vlt. num. 9. de mercat.

c Alex. consil. 41. li. 6. & consil. 17. li. 5. Frãciscus de Acol. consil. 14. Decius consil. 219. Bald cõsil. 364. & 26. lib. 3. & consil. 40. lib. 1. Domin. Geminian. cons. 124. Cardin. Zabarella consil. 127. Bartol. ad l. conuentionum. de pactis. ff.

qui nesciat pacis conditiones fere semper ini
a victorib. vi ac metu accipi, vt quod dici sole
malis? Nemo tamen aut princeps aut legisla
vmquam, qui quod victori promisisset, exse
ret quasi vi coactus id fecisset. *qui enim viro fo*
a lib. 3. Offic. Tullius [a] *vis potest adhiberi*? illic agit de Marco
gulo, qui ex insidiis captus duce Xanthipp
monio, imperatore Amilcare Romam venit
Carthaginem rediturum nisi captiuos nob
reddi persuasisset; Senatui mandata exposuit
am ne diceret, recusauit: quamdiu iureiurand
teneretur, non esse se Senatorē. sciebat se ad
& ad exquisita supplicia reuerti: vim tamen a
non excusauit, sed ad hostes rediit. nec aliter l
Consul faciendum sibi putauit, cum Senatui p
ditiones persuadere non potuisset. Quos enir
cialis magistros grauiores; quos Romanarū le
liores interpretes quam Consules Romanos qu
Illi tamen officii retinendi causa ad cruciatus v
os proficisci, quam turpiter fidem deserere ma
Quid Consul Postumius? quid sexcenti obsid
geretur de pace Caudina? exstant actiones Co
quib. quid ille in Senatu, quid corā populo dis
intelligi facile potest. si vim, si metū excusasset,
lo lapidaretur. Nulla tamē vis maior videri potu
cum inter angustias Appennini montis fraudib. l
sic interceptus Romanus exercitus, sic conclusus
nec progredi, nec regredi, nec cum hoste dimic
set. Illud tantum, pacem iniussu populi Romani
non potuisse: ac propterea Consul petiit à pop
pacis conditiones repudiarat, vt vna cum Vetu
lega nudi ac vincti hostib. dederentur: cum scire
cruciatum aut ad sempiternam seruitutem quo
ciatu fœdiorē proficisci.

b anno 1526. 14. Febr. Pace Madrica [b] rex Franciscus maior Carolo Im
tori iuratus promisit se, cum primum regni fines a
set, pacis conditionem ratam habiturum, aut in ca

dlturum. Franciſcum & Hēricum filios obſides
on prius Hiſpaniæ fines euaſerat, quam omnes
e conſenſu principes ac populi ſuas opes & co-
lū ſponte detulerūt, ſi aduerſus Imperatorem
ouaret. Rex in Curiā Pariſiorum venit, Senatū
& vniuscuiuſq; ſententiam exquiſiuit, pacis cō-
ratas haberet necne. Selua Præſes Curiæ Pari-
d infirmandam pacem, Zabarellæ[a] Cardinalis [a] Conſil.131
ate vſus eſt, qui, quod in eo genere vi ac metu fa
, ratum haberi non putat oportere; idq; exem-
nis Cypri regis, qui à Genuenſib. captus, obſidē
ederat, nec tamen fidem ſeruarat. Miror ego nō
e principem tanti ſenatus, quo nullos toto ter-
rbe illuſtrior eſt, non modo iuris fecialis impe-
minem teſtem laudare, ſed etiam eius tam ine-
umentis ſeſe munire. Hæc potiſſima pacis infir-
ccaſio fuiſſe videtur. additum etiam illud, non
regem prouincias huius imperii, Burgundiam
, & maximam Belgiæ partem, ſine ſenatus ac po-
ſenſione hoſtibus promittere. id quidem verum
ra extra rem. Numquam enim veteres Romani,
uoſius quam noſtri de toto iure feciali diſſere-
e vi, de metu, de ratihabitione captiuorum quæ-
: & quidem nihil ineptius eſt quam captiuorum
relinqui, vt poſtliminio reuerſi ratum habeant
um hoſtib. geſtum ſit. obſides vero q dederat, nec
gibus, nec vllo iureiurando tenebatur, ac ne iu-
idem cogebatur; qui obſes in eā cauſam datur, vt
tiuo fide iubeat, aut capite luat, ſi is qui promi-
actis conuentis receſſerit. Illud eſt quod Poſt-
s Conſul in concione populi Romani; *Cum me,* [b] Liui. lib. 9.
[b], *ſeu turpi, ſeu neceſſaria ſponſione obſtrinxi: qua ta-*
ando iniuſſu populi facta eſt, non tenetur populus Roma-
quicquam ex ea præterquam corpora noſtra debentur
ibus: dedamur per feciales nudi vinctique. & paulo
Quid enim obſidibus aut reſponſoribus in fœdere opus
recatione res tranſigitur? nomina Conſulum, Legato-

rum, Tribunorum militum qui spoponderunt, exstant ... dere res acta esset, praterquam duorum fecialium non. *Sponsionem* appellat, non *fœdus*: quia fœdus in... mos principes aut populos solemni precation... tuam vim habiturum: Sponsio à ducibus & Imp... bus, qui obsidib. cauere solent, nisi populis prin... ve conuentio accepta sit: Pactio, tēporaria est c... sine obsidibus: Pax vtroq; modo conficitur ab... publice data potestas est. Ex quibus perspicuu... qui obsides dederunt, nec iureiurando, nec pac... nibus magis obligari, quā qui ab hostib. captiui, fidem dederunt, vinculis tamen aut carcerib. re... qui si euaserint, nulla periurii fraude obligantur[a] ... ciscus rex Granuellæ Caroli V. Imperatoris legat... te respondit: quoniam, vt Romanorum quide... sul dicere[b] solebat; *vult quisque sibi credi, & habita fi... obligat fidem*. Itaque Senatusconsulto decretum... Romani ciues, quos Pyrrhus data fide Romam i... miserat, ad hostes indicta capitali pœna redirent.

a l. nihil interest. de captiuis l. ... de dolo.

b Liuius. li. 22.

Hic occurret aliquis, Franciscum regem iurat... misisse, nisi pacis conditiones sibi probarentur;... spaniam se rediturum: idque factum olim fuisse I... rege Francorum; qui tametsi obsides fidemque ... set, cum ea quæ promiserat ac sperarat efficere no... tuisset, in Angliam rediit. neuter tamen datis obsi... redeundi obligatione tenebatur. Quamquam Fr... scus, vt pacis actionem probaret, cogere tamen no... terat Senatum populumque Francorum, ad id d... nihil in pacis actione exceptum erat, cum eius p... mum interesset ne prouinciæ ab hoc imperio di... rentur. Quamobrem Imperatori qui à pacis co... nibus discedere noluerat, iure bellum indict... Qua quidem re commotus Franciscum regem pe... se gessisse dixit. Quod cum allatum esset, rex omni... coactis principibus in senatum venit: cumque de i... ria sibi ab Imperatore illata grauiter questus esset Gr... uellum Hispanorum legatum adesse iussit, vt Car...

Austri...

o qui ſibi abſenti perfidiæ probrum obieciſſet, ntumelia denuntiaret eum toties improbe mẽ- uoties hoc dixiſſet; vtq; duelli locum ac tempus et. Eadem oratione aduerſus Carolum vſus eſſe ex Anglorum, cum etiam à Carolo perfidiæ in- etur. Fortiter illi quidem, ꝙ perfidiæ crimen à ſe ũt, cum eo ſcelere vix vllum in principe grauius ſit: quia nulla res vehementius Reſpublicas con- ıã fides; qua ſublata, cum vna de pulcerrimis vir- ſtitia cum humana ſocietate tollatur neceſſe eſt. vero tantæ impudentiæ princeps vllus exſtitit m, qui honeſti promiſſi fidem violare fas eſſe di- ed alius fraudem hoſtium, alius errorẽ, alius pra- nſilium, alius rerum conuerſionem, quæ pro- ıulla prudentia potuerunt, excuſat, aut quia ꝓ- ruari ſine Reipubl. interitu non poſſint. denique iure facta defenduntur, vt vel oportuerit, vel ne ıerit, vel imprudentia, vel improuiſo caſu factum e cauſæ cum incidunt, violandæ fidei occaſionem e ſolent: quæ tamen iuſta eſſe non poteſt, niſi ꝙ ſeris natura iniquum fuerit, aut præſtari non Scio principum aſſentatores qui remiſſius iſta nt, periurii latebras omnes ſtudioſe conquirere: tem neruoſius, fidem omnibus vtilitatibus quan- que fuerint anteponi putant oportere, ſi ſublata um ambiguitate pacta conuenta perſpicua mini- dubia videantur.

i vero Pontificem Romanum, nõ ſeipſum modo ã alios iuriſiurandi religione ſoluere poſſe [a] tradũt o ſũma impietate obligari iudico; quamquam ab ontificii iuris interpretib. [b] ſatis refelluntur. Ac ne quidẽ II. Pontifex max. quem *Eccleſiæ Romanæ fidem* ici [c] appellant, tantę impudentiæ fuit, vt ſibi fidem e licuiſſe diceret, cum Ludouico regi nefariũ bel- ro tot beneficiis quæ antea commemorauimus, & m ſocietatis violato fœdere, intuliſſet: exquiſitam uit occaſionẽ, cũ Pontificatum Arelatenſem actori

a *Petrus Ancharan. in c. venerabilem de electione.*
b *Io. Imol. & Anton. Butrio in cap. 1. de constitut.*
c *Guicciardin.*

cuidam Romano contra decus huius imperi
morem maiorum tribuere non dubitasset, at
reret, vt ne regis quidē legatum admoneret:
allatum esset, Ludouicus omnia sacerdotia,
ctus in Gallia Romani percipiebant,ærario ac
Hāc igitur Iulius inferēdi belli occasionē nact
probe q̄sitam.Hunc etiam Guicciardinus bon
iactare cōsueuisse scribit,se fœdera ac societat
manis,cum Gallis,cum Hispanis,quos ipse Bar
pellabat,ad eos fallendos ac decipiendos cont
omnes ex Italiæ finib. exterminaret.Nec desun
dos quidē exsecrantur, perfidiæ tamen suauissi
ctus decerpere solent:vt de Philippo Alexandri
runt. Itē Lacedæmonii Phœbidam perfidiæ d
runt, ꝙ contra fœdus cum Thebanis ictum in
arcem inuasisset:eam tamen ipsi retinuerunt [a].

[a] Plutarch. in Epaminonda.

Qui vero suæ dignitatis curam habent, ne
fide desciuisse videantur,iurisconsultorum resp
quirunt:vt Marchio Pesquerensis,qui accurate a
ter tacitis nominib. ac locis exquisiuit,num vasa
gis Neapoleos Pontifici Romano potius obedir
regi teneatur. consilii vero capiēdi summa fuit,v
lum aduersus Carolum V. à Mediolanensi Duce
ente Pōtifice, susceptum prospere cederet,ipse re
Neapolitanum possideret: sin aliter res cecidisse
diolanum principatum Duce perduellionis dar
præmii iure sibi deposceret. Sed coniuratione d
Moronem Ducis Cancellarium in carcerem egit
pro tanto crimine leniter tractauit, ne seipsum m
rus proderet. Marchio tamen paulo post, cum c
patefacta essent, animi dolore extabuisse fertur. E
enim perfidia Imperatorem, Ducem, Pontificem
cios omnes fraudare proposuerat; quo perfidiæ g
nullum fœdius aut turpius cogitari potest.Licet q
vna fidelia duos parietes dealbare, dum salua religionis
id fiat: vt de Themistocle fertur, qui regem Persa
clam admonuit, nisi ex Europa breui excederet. G

n Hellesponti præcidere decreuisse: precatus
à rege ne rem euulgaret. Quo quidem consilio
ocles sibi securitatem peperit, si penes regem
futura fuisset, sin consilio rex acquiesceret,
n acquieuit, Græcorum omnium gratia ni-

amen veteratoria calliditate sibi cauent, vt in v-
partem fallere possint, exitium sibi procurare
sueuerunt: vt Epirotæ qui bellum aduersus Æ-
Achæis susceptum se in consilio Achæorum p-
ebant; Ætolis vero clam significauerunt se illis
inime futuros, Iidem bello Macedonico Perse-
cos fore promiserunt, modo ne Romanorũ in se
itarent: *Id agebatur*, inquit Liuius, *vt si rex absti-
iro, integra sibi essent omnia apud Romanos, & conci-
d regem gratia, quod accepturi fuissent venientm*. quæ
patefacta exitium illis ac miseram seruitutem fu
rseo pepererunt. Hæc autem iurisconsultorum
tiens [a] disciplina est, *vt nulla frangentibus fidem fides*
.

porro nostri pgrediuntur, q etiã decreto concilii
tiensis nullã statuũt esse fidem, q̃ infideli data sit.
ita decreuerũt, cum Sigismundus Imperator La-
Bohemiæ regi fidem dedisset, Ioannẽ Hussium &
nymũ Pragensem saluos & incolumes à concilio
m reuersuros: q tamen de concilii sentẽtia impie-
ãnati & exusti fuerunt. Imperator nec fidem regi
nec publicã securitatem violari fas esse ducebat:
nc illi scrupulum accersiti iurisconsulti; Nicolaus
m Abbas Panormitanus, & Ludouicus Romanus
erunt, cum dicerent *infideli fidem vtiliter dari non po-
ec datam seruari oportere*: in quam sententiam Pon-
ac minutos theologos facile pertraxerũt, vt quos
s arcessere ac damnare non dubitarant, crudelissi-
gnis supplicio necarent: tametsi nec imperatori nec
bus in eos vllum ius esset: nec si fuisset, Bohemiæ
ui data fides erat, ab ecclesiæ Romanæ ritu desci-

a l. si conuenerit. pro socio, l. viro & vxori. soluto matrim.

An infideli seruanda fides est.

uerat:ſed omnia peſſum iere. cuius erroris argu
à Bartolo [a] iuris vtriuſq; cõſulto(:quamquam
epte ac pueriliter:)repetere non dubitarunt. Is
ſtibus priuatis, qui ius imperandi nullum habe
ſeruari neceſſe non putat. Quo eſt deteſtabili
hominum immanitas dicam an inſcitia, qui tal
mentis iuſtitiæ fundamentum, id eſt, fidem, ſu
conantur, in ea funditus delẽda occupati & ſun
runt. Et quoniam Bartoli dictum illud vanius
uius quam vt longa oratione debeat refelli, ad ſu
huius diſputationis referamus [b].

[a] In l. conuentionum. de pactis, ff.

[b] Vide lib. 3. Offic. L. 1. de pactis.

Hoc decreto armari Patres Cardinalem titu
Iuliani legatum in Pãnoniam miſerunt, vt Huni
tiſſimo duci ſignificarent fœdus cum rege Turca
tractum violandum eſſe, ac bellum renouandu
tes illi cum abſurda & Reipublicæ Chriſtianæ e
pax vero æquiſſimis legib. accepta videretur, tam
ſtitit quoad concilii decreto à ſententia diſcede
ctus eſt. Ruptis fœderib. renouatũ eſt ab Hunga
lum. Quæ perfidia in tantam iracundiam Turcas
ingenti exercitu Chriſtianos vndiquaq; cæderen
fligarent, imperiumque illud, quod iiſdem pene fi
quib. Solis curſus terminatur, fractis opibus Chriſ
rum longe lateq; amplificarent. Ac tametſi Sigiſr
Imperator innumerabiles Chriſtianorum copias a
copolim coegiſſet; nihilominus ingenti clade ac
proſtratus eſt: vt perſpicuum omnib. eſſet, decret
lud quod Patribus placuerat, immortali Deo diſpl
ſe: cum etiam legatus ille quem modo dixi, à latro
cæſus ſit. Nam ſi fidem infideli frangere fas eſt, dare
te nefas eſt: ſin fidem dare ius eſt, datam ſeruare opo
Hæc enim ipſa ſibi ſunt conſequentia.

Quærendũ ergo prius erat, cum infideli princip
ciſci ius ſit, necne? Carolus quidem Imperator cum
Perſarum amicitiã inire per legatos non dubitauit [c]
que pfectus eſt Robertus Anglus, quem Syriæ Præſe
tatis equis pene comprehendit: vt nullo iure tum a

[c] Anno 1544.

P

...m maximũ, tũ etiã apud imperiales Germano-
...uentus Imperator quereretur regem Francorũ
...carum principe amicitiam ac ſocietatem con-
Quis eſt enim qui neſciat reges Poloniæ, ciuita-
...torum, Genuenſium, Rhaguſiorum, amicitiam
...m iam pridem ſibi conciliauiſſe.
Carolus Imperator Martino Luthero, quem
...aximus diris exſecrationib. quaſi Eccleſiæ Ro-
...oſtem deuouerat, fidem dedit, vt ad Vormatiæ a *Anno 1521*
...us venire non dubitaret[a]: quo cum veniſſet, E-
...eologus in eum eodẽ iure iiſdemq; pœnis quib.
...um & Hieronymum, animaduerti cupiebat,
...adem impietate qua illos obligari diceret, ac fi-
...onſtantienſis decreti, fidem hoſtib. fidei non eſ-
...ndam cõtenderet. Sed nemo fuit qui Eckium nõ
...xſecraretur, ac decretum illud non improbaret.
...nperator; ne ſecuritas publica violaretur, equitũ
...aliquot Luthero dari iuſſit, quouſq; ſaluus & in-
...s domum reuertiſſet. Quamquam neſcio quo-
...Patrib. Conſtantienſis concilii venit in mentem,
...is omnem fidem abrogare: cũ Pontifex ipſe ma-
...quoties ſacris initiatur, accipiat ab ipſis Iudæis fi-
...ɔſq; religionis ſuæ inſtitutis ſumma cum libertate
...tiatur. Quinetiam principes Germani ac Itali Iu-
...ſtib. ſæpiſſime in iudiciis vtuntur. Exſtat iuriſiurã-
...rmula imperialibus legis actionibus comprehen- b *Lib. 1. cap. 14.*
... Iudęi religioſe affirmare debent in iudiciis ſe per-
...duerſus Chriſtianos homines fidem ſeruaturos,
maiores aduerſus Gifanos. Quinetiã Ioſues Iſrae-
...n imperator fœdere cum Gabaonitis dæmonum
...ibus contracto, tametſi fraude circumuentus eſ-
...c vlla iuriſiurandi religione obligari potuiſſe cæ-
...uces contenderent, nihilominus tamen ſanctiſſi-
...nperator fidem ſeruari oportere decreuit, *Ne, in-* c *Ioſue 9.*
..., *Dei præpotentis, quem fœderis teſtem appellauimus, ira-*
...*m ac furorem ciere videamur.*
...uod autem diximus nullo periurio teneri, qui fœ-

difragis fidẽ non seruarit, omnib. ita perspicuũ nor, vt nihil exẽplis opus sit: sed interpretatione da res est. Nã cui rupta fides erit vel vno capite iurisiurandi religione solutus est, ita vt nullo fœ pite teneatur: nõ tamẽ si noua fœdera iisdẽ qb. diuersis legibus feriantur, periuria præterita re liceat: alioqui nullus fidei, nullus religioni locu periuria vllos exitus reperiant. Vt non ita priden ætate Sinanus classis Turcarum Præfectus, obsc poli in Africæ littore, & pacis conditionibus inte iureiurando datis & acceptis, quibus ciues salua l te oppidum dedere spopondissent, deditione f ues omnes vinculis cõstrictos in seruitutem rede ceptis ducentis quos Aramondi Francorum Leg cibus libertati restituit. At ciues cum de violata fi uiter quererentur, (iurauerat enim Sinanus pei principis, quo iureiurando nullum ad obligandu cacius esse putant) ipse reposuit periurium equitũ diorum, qui deditione vrbis facta iurati se num aduersus Turcas arma laturos, salua libertate di rant. Sed illud refelli poterat à Tripolitanis, nisi armis positum fuisset, se nec Rhodiorum equitum gatione teneri; nec si antea iurassent Tripolitani, p rii vltionem nouo iure sublatam repeti potuisse.

a l. si quis. §. non solum. de adimendis legat. & ibi Bar. ff.

Quod si fraude fraus, ac periuria periuriis ante fœdus rependantur [b], nihil est quamobrem quis cõ ri iuste possit. Vt cum Epirotæ aduersus Romanos p de se gessissent bello Macedonico, ac Perseo regi fauerent, Romani parta victoria simulauerunt se p dia ex Epiro sublaturos, & vna edicti significatione serũt decẽ viros ciuitatũ principes quicqd auri & a esset in ærario cuiusq; ciuitatis ꝓferre: quo facto i rator Romanus vrbes septuaginta militib. diripiẽ misit. in qua pfidia puniẽda Romani paulo crudel par erat, se gessisse videntur; cũ ad eos tantũ q periuri admisissent, pœna peruenire debuisset: ea vero simu rio contra decus est antiquæ Romanorum dignitatis.

b l. si conuenerit. pro socio l. viro. soluto matrim.

Ti

ius tamen ii qui nulla perfidia violati, iusiuran-
cipiendi non obligandi vinculum esse putant, ac
tem publicam ad pestem & exitium dare solent:
lus Dux Burgundionum Ludouico Luxembur-
istro militum securitatem proposuit, vt eum Lu-
regi Francorum turpiter proderet[a]. Fœdius etiã
us Spinola Genuensis Præfectos Corsicæ insulæ
eriurium crudelitatem adiunxit, cum principes
insulæ consilii capiendi specie coactos & ad epu-
l inuitatos necari iussisset. recens est historia. Sed
tus de exsulibus Cynæthorum, qui reuocati &
ciuibus nouo fœdere conciliati, cum præteritas
sempiterna obliuione sepelire iurati sanctissime
terent, hoc tantum, inquit Polybius[b], moliebã-
idei specie acceptas offensiones vlciscerentur ac
um ciuitate hostibus proderẽt: sed eam proditio-
oditoribus ipsis exitio fuisse exitus declarauit.
e tamen fit vt fides ac societas deseratur metu po-
ũ, q victoriã adepti cæteros perterruerunt: cuius
nultorũ exẽplorum & nostra plena est Respubli-
mnia regna cunctæq; gentes: vt post calamitatem
ensem Romanos socii prope omnes deseruerunt.
rege Macedonię capto, Rhodii palã edixerũt, ne
quoquã ciuium in gratiã Persei regis, qui cum so-
e & amicitia coniunctissimi fuerant, diceretur fie-
subiecta capitali pœna. Quid socii nostri capto ad
Francisco rege? Itali omnes à societate tunc defe-
t. Metus quidem ab auxilio ferẽdo ignauos homi-
periurio tamen nõ excusat. Sed q̃ excusatio eorum
test qui ad fœdus perfidiam cogitatam afferunt?
nilianum quidem huius Imperatoris proauum
solitum ferunt, nullas pactiones, nulla fœdera
Francorum regibus inire, nisi vt præteritarum in-
um, quas ab illis se accepisse aiebat, vltionem re-
ret. Nemo tamen est, opinor, qui nesciat Carolum
ac Ludouicum XII. quibus regibus Maximilianus
ium tenuit, integritate, fide, pietate, iustitia pares
prin-

[a] Philip. Comminius.

[b] lib. 4.

principes omnibus seculis paucissimos, superio
buisse neminem.

At Ludouicus qui vnus ex omnibus regibus *pa-*
rens est appellatus, tametsi grauissimas in Italia l
fensiones accepisset, nihilominus pactis inducii
nandum in littore Genuensi prætereuntem sum
ac libertate inuisere, & in triremem ipsius descenc
dubitauit: quem animi candorem ac fiduciam ac
Ferdinandus, ad portum appulit, ac Sauonam ing
à rege Ludouico omnibus humanitatis ac magn
tiæ officiis cumulatus discessit. Vtriusque fiducia
dis quidem hominibus improbatur, qui quod tu
facturi fuissent, aperte declarant: bonis omnibus l
bilem videri necesse est, qui quæ ipsi exsecrantur
aliis quidem suspicari fas esse ducunt.

Si tamen principes acie instructa pacti fuerint in
as, vt simul ad alloquẽdum veniãt, exarmatos esse
tet; ne is qui clam pugione sicave armatus sit, hoste
dẽ fraude qua Iphicrates Atheniensis Iasonem tyra
aut Mithridates Armeniorum principem sororis fil
trucidet aut si alius alio copiis & exercitu multo in
ctior sit, potentior infimo cauere debet obsidib. aut
data. Sic Perseus cum Quintum Marcium Philip
legatum Romanorum cõuenire cuperet, & flumen
usq; imperii finitimum transmittere vellet, Marcius
fides sibi dari petiit, si comites plures tribus secum
duceret: Perseus amicissimos obsides dedit, Marcius
los; quia nec exercitum nec copias vllas haberet.

Cauendũ etiã in liberandis captiuitate principib.
obsidib. cauent, vt vires in vtramq; partẽ pares sint,
fidesq; in finibus imperii eodem momẽto recipiant
quo captiuus princeps liberatur: vti factum est cũ Fra
ciscus I. rex Francorũ ex Hispaniæ captiuitate postlim
nio rediret alioqui metuendum esset, ne princeps vi
cum obsidibus perfidiæ teneatur: vt cum Trypho pr
curator Syriæ Ionatham ex insidiis cepisset, centum t
lenta sibi pactus est vt captiuum liberaret, obsidesq; I
natl

lios acciperet acceptis obsidibus ac pretio liber-
atrem cum liberis trucidauit, ac pupillum suum
gem crudelissime necari iussit. Ab hoc pestifero-
minum genere modis omnibus cauendum erit,
societas, at ne commercia quidem habenda, nisi
ecessaria: quia cum maxime fallunt ac perfidiam
m ad iurisiurandum adferunt, hoc agunt, vt viri
amici esse videantur: qualem ætate superiori Al-
m regem Neapolis fuisse accepimus, qui Iaco-
omitẽ Mediolani ducis legatum interemit: qua-
n Antoninus Caracalla fuisse dicitur, qui nemini
ri possit nisi iis quos ad cædem designarat. Vt e-
tera quæ infinita sunt perfidiæ exempla præter-
, pace cum Parthis facta, regis filiam ad nuptias
poscit: rex annuit, vt sanguinis propinquitate a-
um confirmaret. Imperator in Persidem magno
atu ad sponsam profectus, magnifice à rege exci-
abulæ cõficiũtur; dicta dos est: interim Imperato-
mites qui vestibus arma texerant, inopinantes re-
icos ac principes inter mediis epulas adoriuntur
cidant; cæde peracta fugam capit parricidarum o-
m fœdissimus: qui etiam de turpitudine gloriari
rubuit, cum diceret hostes sic accipiendos esse. At
celeris immanitatem Deus immortalis non diu
m reliquit: sed paulo post à domestico ac familiari
i passus est, cum aluum exoneraret.

Huic pesti quam simillimum fuisse ferunt Borgiam
Alexandri VI. Pontificis Romani filium, qui à patre
quem ad conuiuium inuitaret, veneno necare didicerat.
vtrum perfidia superaret, vix dici potest: alterum
enim ferunt numquam dicere solitum quæ facturus es-
set, alterum numquam efficere quæ dixisset: ac vtrum-
que id vnum pro summa religione persuasum habuisse,
fidem omnibus dari oportere, seruandam nemini. Cũ
enim hostium duces ad pacis actionem deinde blandi-
tiarum illecebris ac iureiurando Alexandri F. ad se per-
traxisset, crudelissime necari iussit. cui flagitio pater ar-
ridens,

ridens, *O factum bene!* inquit. Sed non minori temeri
homini perfidiosissimo quam imprudentia seipsos
næ maiestatis subdito committendos putabant: qui
hostib. dare fidē, nec sine Pontificis maximi, penes
erat imperii maiestas, consensu pacisci vtiliter poter
neuter tamen ius feciale, aut boni quicquam didice
Sed Pontifex eodem veneno quo familiares & colle
necare decreuerat, sublatus est: alter veneni vim qu
quam difficilime superans, eadē fraude qua hostes c
sueuerat, circumuentus est. Cum enim Consaluus I
ses Neapolis ei fidē dedisset, & quidē sine fraude; ne
enim tam iuris fecialis quā rei militaris peritus erat I
perator: Borgia fidē Consalui secutus, Neapolim ve
quod Ferdinādus rex cum intellexisset, Borgiam dim
ti vetuit: Præses mandatum regis exponit: Borgia Pra
dis iusiurandum ac fidem vrget; sed Præsidi fidem h
iniussu principis dare non licebat; multo minus subd
captiuum vetante rege dimittere, nec debuit impru
ter Borgia fines hostium subire.

Eodē errore peccatū est ab Alberto Francorum C
mite, quē à Ludouico Bauaro Imperatore obsessum
tho Moguntinus Pontifex in fraudem pellexit, cum il
ad Imperatorem deduxisset, data fide, nisi Imperato
cōciliaretur, si in arcē pro Alberto reuersurum. Pontifi
egressus limen arcis, simulauit se nescio quid omisisse
in arcem rediret, ac eodem momento exiret: hic igitu
ad Imperatorē ꝓfectus ab eo iure cōprehensus est: & c
fidē imploraret, Pontifex illius veteratoris, cuius Poly
bius meminit [a] exemplū imitatus; se in arcem reuertiss
nec officiū deseruisse contendebat. Senatus Romanor
militem illū quē dixi, ad Annibalem vinctum mitti de
creuit, Pontifex tamen, etsi non poterat iniussu Impera
toris fidē perduelli dare; quia tamen aliter atq; Consal
uus hominem iuris fecialis imperitum dato iureiurādo
in fraudem impulisset, perfidiæ turpissimo crimine non
vacabat: non magis quam Paches ille qui Hippiam du-
cem ab arce ad colloquium data fide incolumem redi-
turum

[a] lib. 6. de militari ac domestica Rom. Cicero li. 3. Offic.

m pellexit:arcē n.duce desertam facile cepit,deinde
a incolumem ex pacto redeuntem in arce necauit.
c C. Merius in Consulatu Lucio Saturnino Tribu-
lebis , qui Memmium Consulem creatū in campo
tio occidisset,fidem dedit, vt illum de arce Capito-
uam vna cum cæteris perduellibus inuaserat,distur-
t , Tribunusplebis & Consulis & amici fidem secu-
vt primum è Capitolio descendit,occisus est à Caio
irio,quem T. Labienus Tribunusplebis trigesimo
anno perduellionis accusauit:damnatus à Quæsto-
is parricidii,ad populum prouocauit:Cicero Consul
i rei causam suscepisset , & coram populo omnib.di-
di viribus exarsisset,ad extremum,*Si fides* ,inquit,*Sa-
ino data est,quod abs te sæpißime dicitur,non eam C.Rabi-
sed C.Marius dedit,idemq; violauit,si in fide non stetit.Qua
, Labiene,qui potuit sine Senatusconsulto dari?adeone hospes
is,adeone ignarus es disciplinæ consuetudinisque nostræ vt
nescias?* Neq; enim priuatorum pactis publico iuri de-
ari potest; nec si quis cum aduersario iniuriarum ob-
s transegerit, fidem violauit si eumdē occidere edi-
iubeatur;quia ius publicum obstat.Non tamen pro-
e possum id quod Bartolus, exsulem cum quo antea
nsegeris , occidere licere:*in l.opprimendorum.de inoff.te-
n.ff.*impune quidem licet Italorum moribus,salua di-
itate non licet : ne si licet,honestum tamen est:*non o-
e quod licet*,inquit Paulus,*honestum est.*

Consimilis fere causa fuit Vincentii Pogii qui cū Lu-
nsium [a] imperatorem in ipsius vrbis Prætorio coniu- a *Anno 1522.*
torum valida manu armatus necasset , fide à magistra-
.accepta vrbe excessit ; iis conditionibus , ne impera-
ris cædes sibi sociisve fraudi esset.nihilominus cum ex
be eripuissent coniurati,publico iudicio damnati fue-
nt. Melius Venetorum [b] Decemuiri , qui magistratus b *Anno 1506.in statut. Venetor.*
dem exsulib. dare vetuerunt , ne publica securitas ma-
stratuum fraude ac simulatione violaretur;cum ad iu- c *l.1. ad l.Iul.*
maiestatis pertineret [c]. nec multo post Senatuscon- *maiest.ff.*
lto cautum est [d] , *ne manus iniicere liceret in eos exsules* d *Anno 1512. in stat. Ven.*
qui-

quibus Respublica fidem dedisset, si domum reuertissent
princeps populusve subditis, multo minus etian
nibus fidem dare teneatur [a]: si tamen dederint, s
decore violare non possunt. Cuius rei à Romar
optime iura fecialia ac totius iustitiæ vim teneb
tenda nobis sunt exempla. Etenim Cn. Pompei
piratis, qui classem mille circiter nauium instru
ac toto mari mediterraneo impune grassabantur
copiarum multitudine perterritis pactus est pro
blica, vt salui & incolumes in prouincias popu
mani dispersi viuerent: ac ne fraudi illis esset qu
raticam exercuissent. Quo nihil melius fieri potu
piratæ sine magno Reipublicæ periculo nec vin
vrbes in littoribus, quas fere quingentas cum al
insulis occupauerant, recuperari possent. Magistr
enim Romanis, quominus in prouincias migrar
mercatoribus mare mediterraneum penitus conc
videbatur. Ac nisi Senatus quæ gesta cum piratis a
peio fuerant, probasset, Respublica periculosum
belli exitum habitura fuisset. Non quod velim cu
ratis ac latronib. vllam fidem aut amicitiã vllũve cõ
cium esse, aut periurio teneri, qui prædonib. pactum
capite pretium non attulerit, ne si iuratus quidem
fecerit: quia non sunt illi ex hostiũ numero; nec iur
legũ, quarũ euersionem moliuntur, beneficio frui
ter: attamen Respublica datã latronib. fidẽ franger
ua dignitate vix potest, etiamsi periurio nõ teneat
iureiurando discesserit. Cum enim [b] Tacfarinas lat
in Africa se ducẽ ferens, legatos ad Tiberiũ Imper
misisset, vt sibi suisq; agros assignaret, bellũ alioqui
piternũ Romanis illaturus: Imperator ista legation
tumeliam sibi nominiq; Romano irrogari putauit;
diceret in Senatu maiores quondã Spartaci latronis
triplici prælio Romanos exercitus fregerat, legatos
petẽtes admittere noluisse; sed fugatas eius copias M
cum Crassum persecutũ fuisse, eosq; qui cladem effi
cant, crucibus affixisse. Quo perspicuum fit, princip
pc

a l. hostes. de verb. signifi.
Fides latroni data seruanda est.
b Tacit. lib. 2.

.mve cum latronibus pacifci, contra decus c!
nen quæ latroni data fit, etiamfi falua re.gi ...
non tamen falua dignitate difcedi.

d Auguftus aduerfus latronum in Hifpania du... ?
am pecuniarum vim publice promiferat ei qui
otam latronum principem cepiffet. Coracotas ad
um adire, & pactum pro fuo capite pretium pe- Aug. fti.
n dubitauit: Auguftus non modo latroni veniã,
am prẹmium dari iuffit [a], tametfi fidem ei non de- a Dio lib. 56.
quoniã falua dignitate hominem nec fupplicio
ec prẹmium ei denegari potuiffe iudicabat. tantũ
blicæ fecuritatis ac fidei momentum.

ert tamen plurimũ, fides hofti data fit an prædo-
grino, an amico; fubditis, an fociis: nã fi fubdito
lli data fides eft à principe, cui vitã & famam quã
ebuiffet, eripere voluerit: deinde rupta fide prin-
tionem repofcat, non tanta infertur iniuria quam
nibus datã rupiffet, vt fertur Dagobertum regem
i latronum q̃ ex Bulgariæ finibus in Galliam vfq;
arat, fidem dediffe & agros affignaffe: quibus cum
mo periculo dimicari nõ potuiffet: deinde inopi
dato figno trucidari iuffiffe. vtilitatẽ dignitati p̃
Aliter Romani, qui aut fidem non dediffent, aut
on fefelliffent. At etiam cum T. Manlius, is q pri-
orquati nomen habuit, adhuc adolefcens Pom po-
tribunumplebis gladio diftricto iurare coegiffet,
em quem accufabat, miffum facturũ; eoq; terrore
is tribunus iuraffet rem ad populum detulit; do-
ir fibi à caufa defiftere neceffe effet. *Tantum*, inquit
o, *iufiurandum temporibus illis valebat.*

l quæri poteft fi princeps cum fubditis pacem aut
ias pactus fit, feq; iurifiurãdi religione obligauerit
rinis principibus, fubditos minime violaturum, an
fide peregrini principes vltionem iure repofcant?
m fæpe factum legimus etiam ab ipfis Romanis, q
cum Philippo iuniore facta, vno capite cauerunt,
litos qui ad Romanos transfugerant, violaret. Vna res,

inquit Liuius [a], *Philippum maxime angebat, quod cum Romanis victo imponerentur, sæuiendi ius in Macedonas bello ab se defecerant, ademtum erat.* Ego principibus, lienorum ciuium securitate pacti sunt, rupta fide i inferri statuo, ac vltionem repeti posse [b], & pœnæ ribus additæ stipulatione committi vt iis qui offe acceperunt, debeatur: vt cum Barones regni Neap ni, pontifex Romanus, rex Castellæ, respublicæ torum ac Florentinorum, ab vltione quam Ferdi rex Neapolis in eos meditabatur, tueri se vellen ipsum iurisiurandi religione obligauerunt, quomi lis noceret: data securitate, domum reuersos omn plicio rex affecit; tametsi pater regis ipsius filium e iureiurando obligatum teneret. Nam Romani à P po eadem securitate transfugis Macedonibus n uissent, si principi impune fidem data frangere lic

Nihil tamen contra pacta fieri iudicandum est, priuatus acceptarum antea iniuriarum vltionē re nisi pactis hoc diserte exceptum sit, aut nisi claus nerali securitatem domū adeundi paciscantur, qu vim habet, vt de reditu quoq; pactum videatur: *generalis clausula ad vniuersa eandem vim habeat quam laris ad singula:* quæ si tabulis securitatis expressa fuerint, nec loca, nec tempora, nec personas ven dico. Quæ tamen neglecta sunt à Leone X. Pon Romano, qui etsi Paulo Baleoni fidem ac securita bulas dedisset vt Romam veniret, quibus etiam do vt rediret tacite pactus erat, nihilominus cōprehe in carcerem egit, nec tantum perduellionis, sed mu criminum cumulatis iudiciis dānatum supplicio a Eadem securitatis specie Alphonsum Cardinalē Se sium principem illectū cōprehendit, & quominus dem putaret, legatum regis Hispanorum clam int ni curauit, qui pro Cardinale securitatem à Pon efflagitaret. Cardinalis irretitus, fidem publicam bat, legatus ipse regis Hispanorum querelis omni scebat: cui repositum est ab iurisconsultis, quibus

t

a lib. 39.

b arg. l. si id quod. & ibi. Bart. & in l. cum duo. num. 9. de duob. reis. ff.

a Alexand. cōs. 46. li 2 DD. in l. 1. ad l. Iul. maiestatis. argum. l de ætate. ad Treb. d l. r. §. 1. quod iuss. l si duo de administr. tu. c. quia circa. de priuil. ca solidæ de maioritate. Alexand. cons. 135 l 6.

a ca. sedes. de rescriptis Clemen. non potest de procur. l. vlt. cum dulcia de vino, tritic o. ff.

Leonis X. P. M. perfidia.

Romani vacare non possunt, securitatis tabulas muis amplissimas prodesse nemini, nisi admissa ı tabulis diserte contineantur. accusationis præ- ı caput erat, quod Pontificem Romanum vene- usset, nisi conatus irritos fortuna fecisset. Itaque umanitate Pontificia Cardinali damnato gulam Certe quidem Hispanorum legatus fidem aut se- em sine iussu principis stipulari nõ poterat, vt su- locuimus. Quarum rerum ignoratio non modo em, sed pestem ac perniciem principibus inferre nsueuit. Clemens VII. Pontifex Romanus calli- on dissimili Florẽtinos ętate nostra fefellit: quo- ertatem & imperii maiestatem illibatam fore le- spanorum promiserat: eos tamen Alexandro fra- rio seruire coegit; cum diceret *maiestatis crimina, essa fuerint, nullis securitatum tabulis contineri:* quo eptius ab eo dici potuit, qui nullum vmquã im- ,nullum ius in Florentinos habuisset.

mobrem in omnibus principum ac ciuitatum onuentis, vtilissimum est arbitros ac iudices fœ- ac pactionum complecti, si qua inter socios con- a oboriatur; sic tamen vt in vtramq; partem ar- res sint, ac si dissideant, tertium aliquem optent, ısque dirimere possit. Vt eo fœdere quod reges um Heluetiis percusserunt anno MCCCCLXXXI. capite cauetur, *vt æquatis sociorum iudiciis contro- pediantur*. Item Austriaco fœdere cum Heluetiis cto, Pontifices Bohemiæ & Constantiæ contro- um omnium arbitri recepti sunt. Secus eo fœdere tum est ab Heluetiis cum Francisco I. rege Fran- anno MDXVI. quia decimoseptimo capite, *fa- as est omnibus sociis eorumve subditis duos rerum fi- um arbitros adhibere*: ea lege vt si quatuor arbitri um explicare non possent, actori à Valesiis aut quintũ accersere liceret, cui nõ esset sententiarũ larum ius, sed earum alterutrã sequi necesse ha- : caueri debuerat vt arbitri quatuor discrepantes

inter se quintum cooptarent, cum Heluetii in cau
omnibus peritorum personas sustinerent, & ec
vellent, sine reiectione arbitros haberent. ita si
regis & Gallorum causa semper deterior videret
Illud etiam in principum rebus ac rationibus c
hendis caueri oportet, vt nihil cum legatis gerat
mandato singularum rerum amplissimo, & quan
me fieri poterit, copiosissimo: propterea quod q
cunq; legati principes ac populos rem ratam hal
spondeant ac recipiant, nihil tamen recte, nihil t
ri potest: quo fit vt princeps qui quid alterius leg
misit, ipse quidem teneatur; is vero cuius nomine
legatus spopondit, nulla obligatione cōstrictus si
usque princeps alter ratum habuerit: atq; interin
incidunt quæ obstant quominus pacta rata hab
vt Samnitibus ac Numantinis contigit. Ac ne lō
empla petantur, Ludouicus XII. rex Francorum
a Anno 1503. cum Ferdinando Hispaniarum ac Neapoleos re
pigerat, qua pacis actione Ludouicus pro se spo
rat: Philippus archidux Austriæ pro socero abse
tabulas quidem procuratorias amplissimas gen
derat; quibus etiam se ratū habiturum quę gene
esset, ꝓmiserat: dum interim socer belli Neapoli
itum exspectabat, vt si aduersa contigissent, rata
ac Ludouicum obligatum haberet; sin prospera
querentur, pacta repudiaret; & quidem contigit
nos præliis duobus superiores esse. quod cum in
niam allatum esset, pactio quam Ferdinandus ra
biturus esset euentu sinistro, reiecta est; cum I
Philippum sine soceri mandato singulari quicq
mittere potuisse negarent.

Aut certe si princeps quē rata negotia habe
tet, ꝓcul absit, necesse est eum qui præsens quicq
mittit, tēpus breuissimū concludere, quo pacta c
debeant à principe absente rata haberi: quoniā
statu Reipublicæ agitur, reticentia inutilis est: r
expressa ratihabitio sequatur, pactū vllū efficax

uamobrem Britiniacum fœdus ruptum eſt, cum
s regni procurator abſente patre ratum non ha-
id ꝙ exceptum erat de Aquitania, ne deinceps
Gallici maieſtate teneretur. Nec aliam ob causã
ginenſes diſceſſerunt à primo fœdere; quo ſocii
vtriuſque imperii vno verbo comprehenſi fue-
inde additum, vt pacta cum Luctatio Conſule
a lege valerent, ſi pop. Romanus rata haberet: po-
a pacta ſancire noluit, ſed procuratorias tabulas
cam miſit cum legatis qui populi ſententiam ex-
nt, quam Aſdrubal imperator probauit: his autẽ
itis Senatus populuſque Saguntinus diſerte inter
Romani ſocios exceptus erat, ſed populus Car-
enſis imperatoris ſui acta non ſanciuerat: ac pro-
ontendebat Annibalem Saguntinis iure bellum
ſe: nihilominus tamẽ cætera pacta iiſdem tabulis
ehenſa ſeruare non dubitarat; in quo videbatur
ionem de Saguntinis ſociis [a], ſi non verbo, reipſa
ratam habuiſſe.

[a] l. hoc iure. de regul.

tius eſt igitur ſingularia mandata ꝓferre cogẽdos,
um agi de ſtatu Reipublicæ poſſit, priuſquã quid
atur: quoniam tantæ ſunt hominum fraudes, tot
ntib. latebræ tantiq; receſſus, vt fidei violandæ oc-
x reb. quibuſq; leuiſſimis quæratur: quamquam
ia deeſſe poteſt nemini perfidiæ latebras quæren-
ii ſunt libri Polyæni: vt Chalcedoniorum aduer-
zantinos, Cleomenis aduerſus Arginus, Thracum
ſus Theſſalos; q cum aliquot dierum inducias pa-
ent, noctu populabãtur agros. Fœdius etiam illud
is, qui hoſtib. vitam incolumem futuram promi-
errum abiecisſent; illos tamẽ exarmatos qui vel fi-
ferreas in veſtib. haberent, trucidari iuſſit. Cũ etiã
ri ærario pontificis Romani aureos mille numos
dere ex pacto ꝓmiſiſſent ſi fidem fallerent, aut à
oſtro deficerent; ne pœna cõmiſſa videretur, Edu-
II. regi Anglorum perſuaſerunt, vt ſe regem Fran-
n diceret: quo facto arma ꝓ ſe, quaſi pro rege Fran-

corum, si iure laturos sunt polliciti. Inde renou
occasio nata est. Alii syllabas aucupantur; vt Lu
XI. rex Francorũ; qui, quod Ludouicum Luxem
magistrũ militum ad supplicium quęreret; amic
modũ iactabat se capitis tanti viri egere plurimi
tio loquendi apud nos & capitalem pœnã & co
gnificat. Carolus V. Imperator subtiliore solert
a Sleidan. n pro n. vnius discrimine [a] negare se dixit quæ affirmare
tur: cum se principes Germanos carcerib. erept
psisset. At Georgius Cornarus patricius Venetus
deris cum rege Francisco percussi verba nõ pote
tentiam malitiosa iuris interpretatione corrup
cum ex fœdere auxilia vtriusq; imperii cõseruan
vicissim ꝓmissa fuissent, ac Franciscus de prouin
diolanēsi depulsus esset, negauit ille auxiliũ deb
fœdus ictum esset de retinenda ac tuenda pos
tantum, non etiam de recuperanda si admittere

Cũ cętera omnia desunt, qui plus opib. idẽ pt
tior esse cõsueuit; vt cũ Atabalippa rex Peruanu
testatẽ Hispanorum venisset, pretium regio capi
est infinitæ pecuniæ; quã ille cum abundãtius q̃
tur effudisset, Hispani accepta pecunia regẽ im
accusarunt, ꝙ sacra biblia humi deiecisset, nec re
Christianam ꝓbaret: cuius impietatis culpam ex
aliter posse affirmabant, quam si Christianorum
nẽ professus, sacratissimo lauacro perpurgaretu
gre adduci poterat vt religionem mutaret, ac Sol
mortalẽ mortalib. diis anteferendũ diceret: sed p
tus tot imminentiũ periculorũ metu, Christian
ac religiones se probare dixit, veterẽq; impietat
uit. Quid multa? cum Hispani regem confitente
nitentẽ. præceptis omnib. ac pacis legib. obseque
berent; mori tamen coegerunt: vt nõ immerito M
ronis dictum vsurpari potuerit: *Qui pote, plus vrget*
sæpe minutos Magnus comest, vt aues enecat accipiter.

Non aliter impius ille Mediolanensis quem a
re nefas est cum aduersarium inopinantem ado

ni deiecit, & sica faucibus imposita mortem mi-
st, nisi ob illatas iniurias satis sibi fieret: ille inopi-
su perterrefactus, veniam precari; pœnam depre-
ctum factum nolle, sicarius vrget se mortem illa-
nisi Deum immortalem eiuraret. ille deos deasq;
detestabilem in modum exsecratur: nōco contē-
ersarius exsecrationes illas sæpius, quo minus si-
entur, iterari ex animo iussit; deinde iugulum gla-
usit; postremo de hoste triumphans, *Et illa est*, in-
nerosa vltio, quæ & corpori vitam eripiat, & animo cru-
empiternos sit allatura.

quidē extremę dementiæ fuit in flagitiosissimi ac
mi parricidę promissis proculcato numine salutis
llā collocare. Nam q numinis metum semel abie-
minus ei credendum quo grauiore iureiurādo se-
rinxerit. Carolus Burgundionum Dux eo fœdere
postremum cum Ludouico XI. rege percussit, cum
iæ infamia laboraret, vt superius docuim⁹; Ludo-
tamen, cui nihil credendum putabat, noua iuris-
li [a] religione obligauit; primum per verba regis, — a *Noua iurisiurandi formula. Philippus Comminius.*
idem sui corporis; deinde per creatorem suum: le-
uoq; diuinā & eam qua in lauacro imbutus erat,
nem obtestatus est: tum euangelia; denique ipsos
canones; postremo Christi crucem. Quid hoc iu-
ndo profecerit, & quæ deinceps consecuta sint,
ognita prætermitto. At Ludouicus Luxemburgus
ter militum, nullo iureiurādo regem obligari pos-
abat, nisi per eam Christi crucem quæ apud Andes
; qua quidē Rex nihil sacratius aut magis metuen-
[b] iudicabat: cætera quidem rex annuit; hoc postre- — b *Philippus Comminius.*
recusauit, quod quem vlcisci auidissime concupie-
on aliter quam iureiurando irretiri posse sciebat;
tamen illius metu terrebatur.

veteres quoq;, non quid iurari decuit, sed qua su-
tionis vllius aut numinis met⁹ esset, illuc suspectæ — c *l: quod quis de iureiurando quod quis propria superstitione iurauerit.*
homines adigi sine scelere posse putabant [c]: alteru-
fore, vt vel iurati fidem colerēt, vel iniurati fallere

possent neminem. Cum n. fœdus iureiurando ac
tione sanciendum esset inter Carolum Ioannis fil
regni procuratorem, & Philippum regem Nauari
tifex Lexobiensis sacris vestibus amictus inter vt
acies fecit, ac solenni precatione vtrumq; princip
nouit: sed cum hostia diuisa parté regi Nauarræ de
dam porrexisset, ille cibum antea sumtum exc
Carolus quoque porrectam hostiæ partem repu
ex quo vtrique religio ac futuri periurii suspicio i
est. Veterum alii quidem cæsis victimis, alii iunct
nibus, alii iactu lapidum, aut ferro candente frigid
merso, dira carnium exsecratione fœdera sanci
maiores nostros collatis signis sanctissime fœder
xisse scribit Cęsar. Qui arctissima conspirationis fi
iurabant, pocula vino ac sanguine quē inflicto sib
nere expresserant, temperata simul [a] siccabant. C
chus Lacedęmonius: ac Tissephernes Persa, victim
sanguine gladios tingebant. reges Parthorum & A
niæ iunctos pollices & eodem nexu colligatos le
vulnerabant, cruoremq; expressum exsugebant [b]. I
ta pridé Calangiorũ rex cum Lusitanis fœdere per
sinistræ manus cruoré liguriens vultum perfudit.
omnia penitus inania sunt si cũ perfido principe r
Quod si dignitas illi & existimatio curæ est, serm
lege, fides pro oraculo futura est. vetat auté diuina
alterius q̃ Dei æterni nomen ac numen iureiurand
testari: is. n. solus est qui ad sui numinis contemto
perfidos vlcisci potest, non ii qui nullã rerũ human
pcurationé gerunt. Cum. n. triginta Carthaginens
gati in senatu Romanorũ rogarentur, ecquẽ deince
omnib. diis vltoré esse vellent si fidé fallerent; eos
runt, qui superioré perfidiam tam atrociter vindic
quamquã non minor est eius impietas qui, quem D
putat, irridet, quam si Dei sempiterni maiestatem v
ret, cui ne iurato quidem credendum. at viro bon
iam iniurato credendũ est. Et certe Athenienses X
craté ad aras accedentem vt iusiurandũ præstaret, iu

a Herodot. li. 3. & 4. Liuius lib. 2.

b Tacit. lib. 4.

c Historia Indica.

d Deut. 19. Hierem. 12. & 36.

runt. Nam cum bella ciuilia quæ inter Burgundio-
Aurelios intercesserunt, vna pacis actione debuis- *a Monstrelet.*
ex fœderibus terminari non potuerunt[a].
quoniã ex omnibus fœderib. nullum est ꝙ difficili-
iari possit quam quod ictum est cum subditis: ne-
est principum sociorum ac fœderatorum sponsio-
asi prędib. confirmari; aut ciues imperii finibus ex-
e, ac modis omnib. efficere, vt paci, quæ nihil habi-
it insidiarum, consulatur: quia nihil æque princi-
nentes exulcerat, quam cum subditis à quib. con-
liam acceperint, pacisci, & ad pacta seruanda com-
Ludouicus XI. cum subditis, à quibus desertus ac
tus fuerat, pacem inire coactus est, sed eos omnes,
s admodum exceptis, clam aut aperte necandos
it: Ducem inquam Nemorosum Magistrum mili-
Ducem Burgundionum, Comitem Ariminiacum:
rus, qui res Belgarum scripsit, fratrem quoque Ca-
n eo numero complexus, veneno sublatum affir-
Ac superiori ætate rex Fessarum à fratre iuniore ob-
, & iniquissimis conditionibus pacisci coactus, iu-
ando sese obligauit: sed eodem momento fratrem
n ad complexum admiserat, suffocari, ac de sublimi
io coram exercitu deiici mandauit: nec mora; nam
citus amisso duce, quasi corpus decusso capite, ani-
ractus, regis imperia sequi non dubitauit. Consi-
stupore atque amentia Dux Hyorchus cum Hen-
VI. Anglorum rege, quem opibus ac potentia su-
rat, fœdus iniit: quo quidem sibi totius regni pro-
tionem se viuo; liberis vero posterisq; suis regnum
tuo rege pactus est. rex omnia assentiri non dubi-
t: paulo post tamen Hyorcho manum iniici, atque
capiti fictilem coronam contumeliose imponi, po-
mo securi percuti mandauit. Externa libentius quam
nestica recordor: quæ vtinam sempiterna obliuione
ulta iacerent.
Quod autẽ diximus in eiusmodi pacis actionib. prin-
is ac subditorũ fœderatos ac socios principes quasi p̃-

 des &

des & arbitros comprehendi oportere: hoc ita, si
ma causa sit. Neque vero fas est patrocinii specie
lienos à principũ suorum obsequio & obedienti
here. & quidē noster Bellaius omniũ bellorũ ac
diarum q̃ inter Franciscum regem & Carolum I
torem intercesserunt, hanc velut originem & fon
ille affirmat, ꝙ Franciscus Roberti Marchæ patr
suscepisset. quam prudenter non disputo. Illud ta
principem bene à doctrina imbutum alienorum
querelas audire, discutere, & quę cuius causa pręp
ret, accuratissime contueri oportere: tum legatos
re, ac modis omnib. dissidia, quoad eius fieri pot
bona principis gratia componere. Sin tanta sunt p
pis erga subditos odia, tantæ iniuriæ vt ferendæ n
nec tyrannus vlla se ratione duci patiatur, tunc in
rum & afflictorum hominum patrocinia magno a
atq; excelso suscipere, eosq; suis opib. ac fortunis c
vim contraq; tyrannidem tueri; imitantem Her
illum qui toto terrarum orbe monstra tyrannoru
tissime debellauit. atq; in eo genere Romani popu
mnes longe superarunt. Ludouicus noster XII. pa
nia Ferrariæ Ducis, Bentiuolorum ac Mirandulæ
cipum contra vim Iulii II. Pontificis Romani sus
testatus primum se nihil contra dignitatem contra
moda ecclesiæ Romanæ moliri velle. Hēricus II. L
uici nepos, pro iisdem Mirandulæ principibus adu
Iulium III. Pont. M. proq; Germanorum libertate,
ac fortunis, aduersus Imperatorem Carolum eode
pore propugnare non dubitauit. Qui aliter faciu
leuissimis aliorum & quidem perduellium subdito
argumentis persuaderi se patiuntur non modo im
alieni tranquillitatem conturbant; verumetiam su
uitatis statum in apertũ discrimen coniiciunt, ac su
uibus rebellandi maximam præbent occasionem.

Quamobrem in omnibus fere societatibus ac fo
ribus excipi solet, ne aliorum ciuium alii patrocinia
cipiant; siue iusta sit siue iniusta causa. Iniuste Ptolo

ui Achæum in clientelam recepit, cum ab Antio-
agno defecisset, seque regem ferens principi pro-
m ademisset: vnde bella grauissima inter vtrumq;
nec aliam ob causam Sigismundus Augustus Po-
rex magno cum suo Reique publicæ detrimento
num bellum sustinere coactus est, inferente Mo-
itarum rege pro suscepta Rigiorum clientela, quā
ad extremum deseruit.
quoniam pleriq; rebellandi argumentum inde ar-
it, ꝙ iure feudatario vasallis dominos eiurare lice-
ua illis iniuria inferatur; eripiendus est hic error.
unt enim subditorum, alia vasallorum iura, vt su-
s docuimus. hi prædiatoria quadam obligatione
tur; quæ vt quodammodo personæ cohæreat, ab
nen vasallus, vt cumq; libuerit, dum id sine fraude
, etiam inuito ac repugnante domino, eximere sese
t. ille nexu & obedientia quam principi debet, sol-
i à principe non potest. Itaque Aquitani cum duris
nglorum regib. tractarentur, ad Carolum V. regem
ocauerūt, sub cuius fiducia reges Anglorum Aqui-
m tenebant: rex subditis suam fidē implorantibus
enegare nō potuit. itaq; iudicio publice constituto
rex Anglorum vadimonia deseruisset, armisq; non
gere vellet; Aquitaniæ beneficio indignus iudica-
t, vt iure [a] licuit: tametsi qui humanius & æquius
ant, iurisdictione vasallum, non prædio spoliare sa-
le putant [b]. Nec ita ptidē Genuenses Marchionem
lem, conquerentib. subditis, de principatu deiece-
, qui cum apud Imperatorem de iniuria sibi illata
tus esset, Genuenses non alienos, sed suos ciues à
chionis tyrannide sese eripuisse dixerunt. Marchio
en iudicio vicit. Consimili fraude Allobrogum op-
quædam quæ ex fœdere cum Bernatibus icto Duci
brogū non ita pridem restituta sunt, quoniam acer-
à vetere domino haberentur, ad Bernatum opes a-
erūt; sed ab iis repudiati sunt [c]. Ac tametsi exsules ab
is principib. recipi possunt salua clausula fœderum,
qui-

a lege Federici. §. quicunque de pace Constant.
b Bald. Albe-ric. Castren. in auth. statuimus de episcop. Cod.
c Anno 1561.

quibus cauetur ne alii aliorum ciuium patrocinia piant; quia exſules ciuitatem amiſerunt: ſi quid t exſules contra principem à quo ſunt in exſilium d ſi, moliantur, à ſocio principe prohiberi oportet.

Quamobrem Germani principes legatos ad H cum II. regem miſerunt, ne Alberti iunioris Brand gici, qui, quod laceraſſet omni ſcelere patriam, ei euerſionem moliretur, imperialis curiæ iuſtiſſim cretis exſilio damnatus eſſet, patrocinium ſuſcip Henricus rex admiſit humaniter legatos, & cum h ſponſo dimiſit; *ſe ſuoſque maiores Germanis amicos & fuiſſe antea ſemper, nec ab imperii Germanici amicitia & iunctione vnquam potuiſſe diuelli: & quoniam principes o aut affinitate ac propinquitate, aut certe ſimilitudine ac ſocietate quadam coniunctos eſſe arbitraretur, nouum non debere ſi principem Germanum fortunis ac rebus a ad ſe confugientem hoſpitio dignaretur: certiores tamen eſſ le, ſe aduerſus Imperii Germanici maieſtatem nemini quam opem laturum*[a]. Si enim princeps compertum beat alienum ſubditum tyrannidis & crudelitatis perterritum ad ſe confugiſſe, non tam illatas ſociis p cipibus iniurias vlciſci debet, quam humaniter illu ri: vt lex ipſa[b] *ſeruos à crudeli dominorum imperio vin ac diſtrahi iubet.*

Præclarius eſt tamen ac magnificentius ſubditos delisſimæ tyrannidis metu ſublato, in libertatem aſſe re, quam ſub imperium ſuum ſubiicere, ne potius v tatis ſpe, quam iuſtitiæ ſplendore alienum patrocini princeps ſuſcepiſſe videatur: vt Romani veteres olim ri iudicabant oportere, cum Aſiam, Græciam, ac plera ciuitates tyrannis ereptas in libertatem vindicarent quoq; Agapetus pontifex Romanus Valteri Iueto beros ac poſteros bonaq; prædia à nexu mancipioq gum vindicauit, Clotario ipſo rege aſſentiente, prop rea quod Valterum ante aras die ſacratiſſimo veniam rege precantē impotenti iracundia interemiſſet. Hen cus vero rex Suecorum[c] ꝙ ſubditum ſupplici rogatio

qu

a *Anno 1154. Auguſto.*

b *l. 2. de iis qui ſunt ſui.*

c *Anno 1567.*

petentēsica fœdissima trucidauisset, populos diu-
n tyrannidem pertæsus, inde occasionem arripuit
num de imperio disturbandi. Sed id nouum visum
od Ioānes XXII. P. M. genere Gallus, & qui antea
Cancellarius fuisset, fœderibus quæ inter Philip-
. III. regem & Belgas contracta sunt, hanc condi-
m adiecerat, si rex fidem iuratus falleret, vt subditi
sus eum arma caperent: quæ conditio petentibus
tis sublata est.

æc tamen conditio ferenda, si princeps ab icto cum
œdere discesserit, subditi deinceps eius imperiis ne
antur, vt fœdere Atrebatico cauetur: dum id fiat ab
que exercitu, aut etiam ab vtriusque populi legatis.
d priscis regibus vsitatum fuisse videmus: vt in eo
ere quod inter Ludouicum & Carolum Caluū Lu-
ici Pii Imperatoris liberos ictum est, verba fœderis
e adeo obscura sunt, vt difficilius à nostris intelligā-
quam antiqua verba eius fœderis, quod primo cum
nis ictum est, à Romanis iunioribus perciperentur [a]. a Polybius.
fœdera Claudius re ac ne nomine Facetus, antiqui-
m nostrarum peritissimus, Præses Curiæ monetalis,
cribenda mihi dedit, ad hunc modum: PRO *Dō a-*
& pro Christian poblo, & nostre commun saluament, dist
auant inquant ds sanir podir medunat, si saluerio cist me-
radre Karle, & in adiudha, & in cad vna causa si com hom
dreit son fradre saluar dist ino quid il vn altre si faret. Et ab-
her nul plait nunquam prindrai qui meon vol cist, meon
dre Karle in damno sit, &c. Id est, vt ego quidem in-
pretor; *Pro mea erga Deum religione, proque populi Chri-*
ni Reiquepublicæ salute, deinceps ego, quantum Dei præpo-
tis fiducia, quantumque studio potero, Carolum fratrem ca-
simum omnibus opibus tueri conabor: & ea cura ac sedulita-
qua quisque fratrem, non qua seipsum vitamque suam tue-
tur: nec nisi lacessitus eum me violaturum spondeo ac pro-
itto. His verbis conceptis Ludouicum iuratum secu-
s est Carolus eodem sensu Germanica lingua. IN GO-
EST *&c.* Post vtriusque principis exercitus his verbis
iurauit,

iurauit, SI LVDOVIGS *sagrament qua son fradre Carlo conseruat, & Carolus meo sendèr de suo par no lost aint,* ... *tonar non luit pois, ne io veuls cui eo retornar me pois i adiudha contra Ludouig nunli iuer*, id est, *Si Ludouicus fratri quam dedit fidem seruauerit, Carolus vero d... meus à promissis desciscat, nec illum à proposita senten... uellere possim, ne me quidem sibi obsequentem habiturus e...* mani cæterique populi beneficia bestiarumque n... tiones, precationes, imprecationes adhibuerunt.

Vt autem iniquum est ac turpe alienos clien... subditos ligurire, aut in fraudem principis ac p... cuiusquam patrocinium, nisi iustissima sit causa, ... pere: sic contra decus est contraque viri boni dig... tem, si, quorum patrocinia susceperis, oblato pe... metu, desertos esse patiare. Sed quæri potest, num q... do tu principi peregrino & opis egenti, & iniuria ... tui oppresso succurrere debeas necne? iniuria qui... oppressis opitulari oportere diximus, etiamsi non... necessitudine & amicitia nobis quam quæ homini ... homine esse debet, coniuncti sint, aduersus eos qui... cum nec societas nobis est, nec fœdus vllum; multo ... gis opem sociis afferre, non modo contra peregri... verumetiam erga socios, si ab iniuria moniti absti... nolint: dubitatio tamen est, *an etiam peregrinis iniust... pressis aduersus socios opitulari debeamus*: nam si socii ... rint, ad hoc ipsum obligamur: ac si quis nostrorũ qu... quam ex sociis violauerit, maiestatis pœna obligat... non tamen si peregrinum. ❡ At iniquum videri p... tenuib. & afflictis iniuria potentiorum populis ac p... cipibus, & opem nostram implorantibus, alienæ soci... tis specie denegare. Ea quæstio senatum Romanum ... cipitem aliquamdiu tenuit: cũ Samnites, quibuscum ... dere & amicitia coniuncti erant, Campanos à Roma... alienos bellis & quidem iniustis vrgerent. Campani ... ribus impares ad Romanorum opes & copias confu... runt: legatos ad S. P. Q. R. miserunt auxilia petentes ... causa non tantum iusta, sed etiam Romanis ipsis su...

a l. proximum, ad l. Iuliam maiest. Bart. ibid.

mop...

e necessaria: quippe intelligerent victos Campa-
credibile Samnitibus incrementum allaturos, eo-
opibus & agri fertilissimi opportunitate Samni-
ui Romanum imperium depressuros: acta res est
.tu Romano maxima omniũ exspectatione, quid
.m ancipiti decreturus esset Senatus; qui ad extre-
Campanis auxilia contra socios petentibus dene-
ıic Liuius [a], *Tanta*, inquit, *vtilitate fides antiquior* [a] Liuius lib. 7.
acet Senatusconsultum perscribere; quod vtinam
ous omnium principum ac populorum limitibus
otum esset. *Legatis Campanorum auxilia contra
tes petentibus Consul ex auctoritate Senatus ita respon-
xilio vos, Campani, dignos censet Senatus; sed ita vobi-
micitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac so-
violetur. Samnites nobiscum fœdere iuncti sunt: itaque
deos prius quam homines violatura, aduersus Samnites
negamus: Legatos, sicut fas est, precatum ad socios mitte-
e qua vobis vis fiat.* Legati prius in mandatis habue-
t nisi Romani Campanis opem ferre, eosq; in so-
tem ea lege admittere vellent, ciuitatem populum-
Campanum imperio ac ditioni Romanorum subii-
.Igitur legati accepto responso in senatu hæc verba
unt: *Quandoquidem nostra tueri non vultis, vestra certe
detis; itaque populum Campanum vrbemque Capuam, a-
delubra deûm, diuina humanaque omnia in vestram P.C.
iq; Romani ditionem dedimus. Tum iam fides agi visa, de-
non prodi.*

uib. perspicuum fit peregrinis aduersus socios auxi-
denegandum tibi esse; si tamen sub imperium fi-
que tuam se subiiciant, opitulari oportere, nec vlla
cietatem violari; quia suos quisque subditos aduer-
iiurias potentiorum tueri debet. Si Athenienses
cyræis aduersus Corinthios eadem illa quæ Roma-
sponsa dedissent, cum in eadem causa essent, tam
urnum illud tamque iniustum bellum quo annos
e triginta Græcia deflagrauit, non tam temere suf-
issent, nec suam vrbem Lacedæmoniorum armis
expu-

expugnatam ac direptã, mœniaq; ipſa diruta vi
Quamquam nulla fuit Atheniẽſib. belli aduerſu
pro Corcyræis quibus cum nullo fœdere ſociat
ſuſcipiendi cauſa, quam quod iniuſte Corcyræis l
à Corinthiis illatum iudicarent; quæ cauſa ſi iuſ
retur, nulla ſancta ſocietas, nullum fœdus ſtabile
gitur in fœderibus concipiendis, aut noua ſociet
trahenda, ſocii vetuſtiores tametſi iure excepti iu
tur, excipiendi ſunt tamen: ne aliter poſterioribu
opem ferre liceat aduerſus vetuſtiores, quam ſi l
antiquioribus prius fuerit illatum; vt cauetur eo
quod Heluetii nobiſcum inierunt anno MDXXI.

Quod ſi ex tribus ſociis inter ſe fœderatis, vni
rius opem imploret contra vim à tertio illatam, n
do opitulari debeat queritur? ſi amicitia tantum c
cta ſit, auxilia nõ debentur; ſi ex fœdere auxilium
tur, antiquiori ſocio ſuccurri oportet; ſi iiſdem t
rib. contracta ſocietas eſt, ei opem ferre neceſſe e
ctiſſimo fœdere coniunctus erit, id eſt, qui hoſtes
& amicos cum ſocio ſe habiturum ſpopondit; ſin
par eſt, neutri auxilia debentur; ſed vtriq; vtrumq
ciliare oportet: aut efficere vt ad communes ſocio
cesve arbitrium deferatur; eiq; qui vel arbitros rec
vel rebus iudicatis acquieſcere noluerit, bellum d
tiare, vt cauetur Stanciaco fœdere, quod inter oct
uetiorum ciuitates ictum eſt. Neq; enim arbitria
dianda ſunt, quantacũq; ſit principum poteſtas: vt
ricus Suecorum rex arbitrum Henricum II. Fr
rum regem, quem Federicus rex Danorum optat
reiecit, non aliam ob cauſam quam quod ſe regi Fr
rum & maieſtate & potentia parem eſſe iactaret. A
mani qui populos omnes opibus ac potentia facile
rabant, ſi qua inter ſocios controuerſia incidiſſet, a
munes ſocios arbitrium deferebant. *Romanus Le*
inquit Liuius, *ad communes ſocios vocabat.* Nam ſi mi
iure duello nullus eſt locus, ſi teſtibus aut tabulis
ſtio explicari poſſit; quid iniquius quam principe
pop

s armis decernere, si communium sociorum a e sententia res ipsa dirimi queat? aut quid stultius vicinæ domus incendia, si modo potes, restinguere?

sus dubitari possit, *num rupta fides videatur, si soci fratresve fœderibus non comprehensos violaueris?* nam subditi, dubitari nõ debet: sed si sui iuris fuerint, ri potest: cũ eadẽ patris ac filii persona censeatur[a]. o nihil contra fœdus factum esse iudico[b] nisi persona fœderibus excepta sit. ac tametsi pater iniurio illatam actione persequi potest[c], non tamen ciali pro filio extra patris imperium cõstituto nec b. excepto si violatus sit à socio, arma capere licet, i non fuerit emancipatus; quia patria[d] potestas nihil et cum iure feciali aut cum iure maiestatis comest n. cum filius separatum regnum à patre modemulto minus igitur pro fratribus violatis societatẽ licet, tametsi qui fratrem occidit, odio domini m amittat. cap. 1. tit. *an ille qui interfecit fratrem.*

modius est igitur ad ea incõmoda declinanda, q̃ omnino declinari difficilime possunt, non modo os ac socios, sed etiã ꝓpinquos excipere: illud etiã ũ, statis ac certis tẽporum interuallis quibusdã soem terminari; ac potissimum in popularib. & optin imperiis, quæ ipsa quodãmodo sempiterna sunt: n monarchia principũ occasu societates ac fœdera untur. fere tamen principes, qui cum populis fœriunt, non tantum quamdiu vixerint, sed etiam vt rtuis fœdera in aliquot amplius annos continuari t, cauere consueuerunt; vt eo fœdere quod cum etiorum populis Franciscus maior Rex Francorum nno MDXXII. sed ea conditio Heluetios quidẽ, non Francisci successorem tenebat; cuius rei optima ra, quod iusiurandum seu religiosa illa affirmatio, ocietates ac fœdera veluti firmamento innituntur, rsonæ iurantis cohæret[e], vt ab ea diuelli non poso igitur modo ad posteros transferretur?

[a] [illegible]
[b] [illegible]
[c] [illegible]
[d] [illegible] attinet. [illegible]
[e] Bald. in l. vnica. de [illegible] Iason. consil. 154 column 7. lib. 7.

Sed hic occurret aliquis, fœderum omniun
Romanis cum principibus ac populis icta comi
rantur, primo capite caueri consuesse vt essent
propterea quod odia quidem mortalia, amicitia
oporteat esse sempiternas. Quamobrem Hebræ
a Numeri 18. simas societates appellant *fœdera* [a] *salis*, id est, sem
quia nihil eorum quæ concreta sunt ex elemen
incorruptius est: vt eodem sensu sacræ literæ *stat*
b Genes. 19. statua vxoris Lot. *lis* appellant, non quæ ex sale concreuerit [b], vt c
valde insulsi putant, sed quæ sempiterna sit futu
tamen nihil in consociandis principibus ac popu
niciosius esse statuo, quam vt perpetua sint, cauei
cui fœdus iniquum videtur, occasione oblata fid
let propter perpetuam fœderis iniquitatem; sin b
ri temporis interuallo finiatur, etiamsi graue cu
sociis videbitur, in eo tamen permansurus est. fa
autem tempore finitam societatem emendare, a
uo fœdere anteuertere ac præoccupare: vt quæ n
cum Heluetiis societas, ante annos quinquaginta
nostrorum interitu, & aliquot amplius annorum
nari, eademque renouari consueuit.

Demus tamen sempiternas societates æquissi
gibus coiri posse, vt in popularibus & optimatum
riis: necesse tamen est aliquo temporis interuall
niri, aut certe sæpius renouari; ne temporis diu
tate ac reticentia amicitiæ refrigescant, aut paulat
termoriantur. Itaque Valesiaco fœdere, quod ict
inter Heluetiorum quinq; pagos & Valesios, pos
capite placuit decimo quoque anno fœdus renou
tem cum octo ciuitates Heluetiorum societaten
piternam coirent anno MCCCCLXXXI. vno capit
tum est quinto quoq; anno vt renouarentur. Pru
id quidem & Romano more vsitatum. *Cum Laure*
inquit Liuius, *renouari fœdus iussum; renouaturq; ex e*
tannis post diem decimum Latinarum. Idem; *Adire in*
legati Rom. Cretam & Rhodum, & renouare amicitiam
speculari nũ solicitati animi sociorum ab rege Perseo fuisse

perpetuo fœdere atque amicitia coniuncti fuerint Philippus Valesius Francorum, & Alphonsus Castellæ reges anno MCCCXXXVI. nihilominus renouata sunt fœdera à Ioanne cũ Petro Alphõsi anno MCCCLII. ac rursus inter Carolum V. Ioannem & Hẽricum Castulonem MCCCLXIX. tametsi fœdera singula in sempiternam posteritatem contraxissent: cuiusmodi fuerunt etiam Scotorum cum Francis fœdera iam inde à Carolo Sapiente cum Roberto sanciata, quæ firma ac stabilia fuerunt vsq; ad annum MDVII. quo bellum inter vtrosq; exarsit.

Fœdera Scotorum cum Francis.

Quamquam alia quoq; ratio est, quamobrem societas finis terminari debeat; propterea quod omnibus fœderibus fere cauetur ne pax induciæve aut fœdera cũ hostibus sociorum communibus aut peregrinis feriantur, nisi socii omnes aut maxima pars omnium assentiãtur. Quid si vnus ex sociis perpetuis & capitalibus odiis cum hostibus certare sociis dissentientib. velit? cæteros quoque implacabili ac sempiterno bello implicari oportebit, si societas sempiterna sit. Hoc autem à legib. diuinis, à natura, ab omni denique humanitate alienum est. Nec tamen exceptio, *Ne quis sociorum cum hostibus in gratiam repugnantibus sociis redeat*, euiluisse ac ꝓpemodum extabuisse videtur. Ac tantum abest, vt qui fidem fregit, & in gratiam cum hostibus redire decreuit, sociorum consensu id faciat, vt eos scire ne velit quidem. Memorabile exemplum mihi in mentem venit eius fœderis quod Chamborti cum rege Francorum Henrico Mauricio Duce Saxoniæ, Alberto Marchione Brãdeburgensi, & Philippo Hessorum Landgrauio, cæterisque Germanis principibus contractum est anno MDLII. capite XXII. fœderis ita cauetur; *Ne quis fœderatorum cum Carolo V. Imperatore eiusque sociis paciscatur nisi fœderati omnes assentiant: quod si quis fœderatorum gratiam aut pacem cum Imperatore inierit, hunc veluti perfidiæ scelere exsecrabilem conspectu spectante nudari, ac verberibus cæsum necari placet*:

Fœdus Chambotticum.

Nihilominus tamen ſexto poſt menſe, fœdere F
co Mauricius in Caroli gratiam & amicitiam re
ciorum conſcio nemine, ac ne Henrico quidem re
deris conditionibus excepto: quam perfidiam A
Marchio, coram exercitu in Mauricium acerbiſ
contumelioſiſſima oratione inuectus, *deteſtabilem*
tria & regis & Imperatoris proditionem appellauit: ic
men qui in ſocium tam ſeuerus erat, in ſeipſum
gentiſſimus exſtitit: paulo poſt enim aduerſus re
pſum arma cepit, quod Mauricium facere pudu
nefarium bellum cum ipſo Imperatore Henrico
Cur Mauricius licentiatus, Albertus doctor ſit appellatus. ratorum principi turpiter inferre non dubitauit:
periales ipſi duces ac milites Mauricium quiden
tiatum, Albertum vero *doctorem* rebus tam præcl
ſtis appellarent. Nec ita pridem Veneti pacem cu
limo rege Turcarum deſertis omnibus ſociis inie
pax aduentu Legati promulgata eſt Cõſtantinop
no M D LXX. tametſi ſocietatis fœdere diſerte c
eſſet, *ne quis ſociorum cum hoſtibus paciſceretur, niſi e*
conſenſu ac voluntate id faceret. Romani cautius, qui
bi negotium cum perfidis hominibus eſſe intell
non pacem perpetuam inire, ſed inducias diuturn
a Liuius lib. 1. ciſci ſolebant. *Veientibus*, inquit [a] Liuius, *pacem pet*
b lib. 2. *in annos centum induciæ datæ*. Item, *Induciæ Veientibu*
c lib. 2. *petentibus in annos* X L. *datæ* Item, *Cum* [c] *populo Cerit*
cias in centum annos factas. Item, *Hetruriæ populi pacem*
d lib. 9. *tes in annos* XXX. *inducias impetrauerunt* [d]. Cur ita? q
tiores ſunt ac minus violabiles induciæ quam pa
Nam ſi quis omnem antiquitatis ac bellorum me
ab vltimo principio repetat; profecto reperiet co
pactas inducias violarunt, miſerrimos exitus & ci
bus ac populis calamitoſiſſimos exſtitiſſe.

Atque in primis violatores induciarum acerrin
ſunt Romani: Metium Albanorum Dictatorem
drigis diſtractum lacerari; Albam vero funditus a
iuſſerunt: Veiẽtes ipſi à ſtirpe cum oppidis omnib
leti; Carthago quatuordecim dies incendio abſ

ni miserādum in modum aut cæsi, aut durissima e oppressi; Corinthus ac Numātia excisæ, ciues- nes interemti; eadem calamitate Samnites cu- , qui septies pacem cum Romanis factam viola- ad extremum sociali bello quicquid Samnitium m erat, L. Sulla internecione deleuit, aut ex Ita- uit: ac tametsi quatuor millia [a] proiectis armis de- m fecissent, eos tamen in deditionem acceptos ri contra ius feciale iussit. Omitto innumerabilia s exempla, quę in perfidos populos diuinę vltio- nitudinem testantur.

a Strabo.

ditos vero qui ab imperio defecerant, multo a- Romani quā socios punire consueuerant. *In Ve- veteres ciues*, inquit Liuius [b], *grauiter sæuitum, quod bellassent, muri disiecti, Senatus abductus.* Idem, *Persu- it, bello Punico* CCLXXX, *Romam missi, virgis in co- si, & de saxo deiecti.* obsides vero capite luebant, si, lerant, à fide desciuissent; vt cum Volsci fidem fe- nt, Romani trecentos Volscorum obsides securi erunt [c]. Tarentinorum item obsides *fugientes re- virgis diu cæsi de Tarpeio* [d] *deiecti sunt.* cum autem fi lari consueuisset, obsides capite plecti desierunt. enim obsidibus Lucensium pepercit, cum Lucē- a violauissent. Carolus quoque Dux Burgundio- recentos obsides Leodiensium, quos in pœnam em acceperat, dimisit; tametsi necare iure potuis- n Leodienses à fide defecissent. Hæc autem clau- *obsides in pœnam capitalem accipiantur*, veteribus i- uit. quia semper iure licuit obsides nō modo fu- necare, verumetiam si ii qui obsidibus cauerāt, efellissent. Sed posteris hæc verba sponsionibus lacuit, ne obsides ignorationem iuris fecialis ex- nt; aut alienam culpam luere nimis crudele & a- n videretur.

b lib. 9.

c Dionysius Halicarnass. lib. 6.

d Liuius li. 35.

que tamen negare velim, quin Romani antiquæ c iustitiæ splendorem aliquantum obscurarint:

quod scilicet illis accidit, non tam sua quam G
ac Pœnorum, quorum perfidiam sæpissime exp
rant, culpa factum est. argumento sit illud quo
a lib. 42. Liuius [a] de legatis qui in Græciam missi fuerant
cius & Attilius Romam reuersi, nulla alia re magis gl
tur, quã decepto per inducias & pacis spem rege; qua m
Senatus probabat: sed veteres moris antiqui memores,
stam sapientiam improbabant: nec astu magis quam ve
te bella gessisse maiores; denuntiare bella & sæpe locum
dimicaturi essent. Hæc Liuius.

b Sueton. in Caligula. Liuius. lib. 36. Tacit. lib. 1. Illud etiam præclarius, quod *bellum gesturi rem*
inquit [b] Tranquillus, *amicitiam.* qui mos postr
iamnum temporibus obseruari solebat. Etenim
nicus à Pisone Syriæ Proconsule graui contumel
amicitiam renuntiauit. Id etiam maiorum nostr
moria inter principes fieri consueuisse legimus.
ricus V. rex Anglorum Ludouicum Aureliorum
eum qui Lutetiæ cæsus est, per legatum admoni
ei duellum indicere antea non posse quam an
renuntiasset, ac fœderis tesseram reddidisset. A
num principes & Equites quibus dignitas & exi
curæ est, bellum illaturi, Equestris ordinis orn
reddere solent iis, quos cõtra bellum gesturi sun
bus ea fuerint honoris & amicitiæ prærogatiua
ti. Sed vt ad Romanos redeam, Græci ipsi, à qui
fidiæ artes Romani didicerant, suarum artium
aliquando, rarissime tamen, degustarunt. Arg
c lib. 37. sit illud quod Liuius scribit [c], *Phocenses cum pacti*
hil hostile se à Romanis passuros, portas aperuerunt: tu
est sublatus à militibus, Phocenses numquam fidos soci
eludere: ab hac voce milites vrbem diripiunt. Æmiliis
sistere; captas, non deditas vrbes diripi. Romani tam
militum culpam quoquomodo luerent, Phoc
d Liuius li. 35 imperio liberos esse & agros eis ereptos restitu
[d]. Certe Polybius homo Græcus, qui domestica
litarẽ Romanorum disciplinam omniũ accur
perscripsit, ad Roman. astringendos verbum

vero. si vel centum numos aureos mutuo accipe-
uariis publicis decem, sigillis viginti opus fuisse,
oterea fidem colere potuisse. Deterius tamē his
ibus, quib. nec tabulis publicis vllum nec secu-
cum relinquimus; vix etam legatis cauetur. No-
dem ætate Fregesius & Rinco legati regis Fran-
cæsi sunt in Italia, annuente aut certe factum dis-
ite Carolo V. Imperatore: cum tamen olim Ro-
Ianlium & Minucium, post etiam Fabium & A-
n vinctos hostibus dediderint, quod vel mini- [a] *l. vlt. De legat.*
egatos violassent, vt iure feciali cauetur [a]. Fœdius
ui de cæsis legatis triumpharunt: vt Helena Rus-
regina; cuius nuptias cum rex Prutenorum pete-
legatos viuentes ac spirantes terra obrui iussit; ac
iam ad hostes fama perueniret, digniores legatos
iitti petiit: quod cum obtinuisset, hostium quin-
ta principes ac summæ inter ipsos auctoritatis ad
os vno cremari & eodem incendio mādauit. Post
acta matrimonium conuiuii specie, hostiū quin-
illia, quos inebriari curauerat, trucidari iussit; po-
seipsam aquarum voragine immersit.
ego quot ciuitates ac populos legatorum violan-
i temeritas perdidit, omitto: cum ex iisdem fonti-
b. ego, hauririre quisq; possit. Sed admonēdi sunt
ne securitate publica legationis specie abutantur:
rincipū ac populorum maiestatem verborum ar-
tia violare sibi fas esse putent: sed ea quæ in māda-
rbiora videbuntur, oratione lenire; quæ vero ad
s referenda erunt, gratiora reddere oportebit: in
nen impune est excedere mādata; in illis capitale:
it interdum vt legatorum temeritate ad iracundi-
udentia ad amicitiam principes adducantur. Ex-
a quidem deesse possunt nemini, sed nullum prin-
crudelitate, aut legatorum imprudentia recentius
quod de Stēphano Valachiæ Præfecto memora-
um enim Præcopi Tartarorum Imperatoris filiū

bello cepiſſet, pater centum legatos ad filium r
dum miſit; qui vt terrorem ac metum omnibu
rent, etiam Præfecto minas intentarunt, ac ni fi
copi mox redderet, futurum vt breui tota regio
flamma vaſtaretur: quæ cum indigna per ſeſe &
videri debuiſſent, legati nihilominus verborum
tatem adiecerunt. Itaque Præfectus legatos om
deliter necari iuſſit, præter vnum quem mēbris
truncatis dimiſit, vt inauditæ calamitatis ſuperſt
tius eſſet. Alii non tam imprudenter, non minu
crudeliter iniurias ſibi à Legatis illatas vlciſcunt
ſcilicet dimiſſos ſubornatis ſicariis domum rec
occidi iubent: vt Tucca[a] Illyriorum regina quæ
Romanorum Legatis iuniorem, quod ſibi mina
taſſet, cum bona quidem gratia dimiſit, ſed rede
occidi mandauit: quæ res ſibi ſuiſq; populis exi
Barbariſſimus tamen omnium in eo genere fuiſ
tur Moſchouitarum Rex[b], qui clauo pileum ca
iuſdam legati affigi mandauit, quod iniuſſus capi
ſet. Quo facto tametſi vix vllū nouitate fœdius
tamen decuit legatum principis illius mores cru
mos omnium ſermonibus peruulgatos ignorare.

Ac tametſi legatos principum ſuorum maie
tueri decet, id tamen principis ad quem miſſi ſu
ſa maieſtate fiat oportet. quod ſæpius iis qui in lil
popularibus ciuitatibus educati ſunt, vſu venire
qui eadem cum regibus qua cum ſuis ciuibus li
vti licere ſibi putant, eoque ineptiarum vitio c
tiſſimi ſunt: vt mirum videri non debeat ſi Philip
nior Macedoniæ Rex Legatum Romanorum l
quam decebat ſe alloquentem, contumelioſe inc
rit. Cum enim legatus Romanorum Philippun
rogaſſet, *Num Abydeni*, inquit, *tibi intulerunt arma*
to vera audire ferocior oratio viſa, quam quæ ha
eſſet apud regem. hic Philippus, *Ætas*, inquit, *&*
& Romanorum nomen te ferociorem facit. Nec mult
Popilius Romanorum Legatus, audacia dicam an

[a] Polyb. lib. 2.

[b] Sigiſmundus Liber in hiſtoria Moſchouitica.

aiore vſus eſt aduerſus Anthiochum Magnum gem;cui cum populi Romani mandata explicaſ- locum in quo rex ſtabat, circumſcripſit,ab eo- onſum priuſquam inde pedem moueret,exige- lubitauit. hic Liuius [a], *Obſtupefactus eſt rex tam imperio.* Paruit tamen legato,ne populum Roma- nius antea poteſtatem fuerat expertus,offendere ur. Liberius etiam C. Marius cum in Pontum tra- vt regis Mithridatis opes ac potentiam explora- is eſt Mithridati dicere: *populi Romani imperiis ob- ndum* [b], *aut potẽtiorem eſſe oportere*: quod magis mi- leri debuit,cum Marius nec curationem,nec im- ,at ne liberam quidem legationem à populo Ro- haberet. licentia enim legatorum contra decus es offendit: vt non immerito M. Antonius Au- gatum qui ad ſe venerat, quod liberius cũ Cleo- rmones ſeruiſſet, verberibus nudũ cædi iuſſerit. lentius tamen qui acceptarum à Legatis iniuria- tionem à principibus ipſis repoſcunt: vt Carolus ndiæ Comes Legatis Ludouici XI. regis reſpõdit, egis Cancellario contumelioſe acceptum fuiſſe; amen futurum vt Regem facti pœniteret: nec mo eodem anno regem nihil tale cogitantem gra- periculoſiſſimoq; bello vrgeret, ac pene in rerũ m deſperationem adduceret. Itaque Franciſcus rex Francorum, ne quid à feciali Caroli V. Impe- audire cogeretur quod ſuo nomini maieſtatique vllam inureret,vt aduentare audiit, crucem pro figi mandauit; ac feciali denuntiari,certum ſibi exitium impendere ſi mandata expoſuiſſet: quip- o ſciebat, Imperatori mendacio à ſe oblato,re- um ſine contumelia fecialem ab Imperatore non allaturum.

t etiam qui ob leuiſſimas quaſque offenſiones à cceptas ruptis fœderibus bellum inferre non du- ; vt quondam Scoti aduerſus Pictos grauiſſima geſſerunt ob canes ereptos tametſi ſexcentos fere

a lib. 31.

b Plutarch. in Mario.

annos pacem ac ſocietatem coluiſſent. Prius om
tare ac pleraque diſſimulare quam ad arma ven
rum bonum oportet. Non tamen aſſentior Barto
pacem violari negat [a], ſi quis pactus ſit ne offend
& furto res eius ab eo qui cum pacem inierat, ere
cum nulla fuerit frequentior cauſa veteribus Ro
ſuſcipiendi belli quam ob res ablatas, iniuriam ve
Recte M. Aurelius Imperator [b], *Putasne non aliter*
ferri quam ſi homines vulnerentur? vis eſt etiam cum q
iudicem debuit, per te ipſe arripis. Sed veteratorie q
nimis callida iuris interpretatione fidem fallere
bitant. Vt illud etiam quod Bartolus probat [c], ſi
ducias Franco liceat in Angliam traiicere, ea conc
vt poſt inducias in finibus deprehenſum occidere
ſi Francus ante terminum induciarum ex Anglia
ſerit, idemq; aduerſa tempeſtate in Angliam po
pus induciarum reiectus ſit, iure occidi poſſe. Eg
ſic ſtatuo, iure quidem clarigationis capi ac preti
ptiuo dici poſſe; occidere vero ius non eſſe: cur
contra inducias fecerit, qui vi tempeſtatis in hoſt
nes abreptus ſit, *Caſus autem ac fortunam capite luere*
debet ac iniurioſum videri [d].

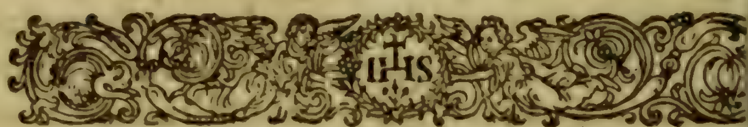
a in l. verum. de furtis, nu. 5. & in l. licitatis. de publica. § quod illicite.

b l. exſtat. quod metus. ff.

c In l. Caeſar. n. 33. de publicanis. ff. ex l. 1. § occiſorum. ad Sylla. & l. qua actione § 1 ad l. Aquil. ff.

d l. aut facta, de poenis.

Finis libri quinti.

IOANNIS BODI DE REPVBLICA, LIBER SEXTVS.

De Cenſura. CAP. I.

ERVMPVBLICARVM origines, prog
incrementa, ſtatus, conuerſiones, iura m
tis, magiſtratuum deſcriptionem, ordi
uium, quibuſq; artib. ciuitates coaleſcu
raq; fecialia aperuiſſe videmur; reſtant communi

uitatis finiendę terminos initio pegimus) agri in-
ommunes, loca publica, ærarium, vectigalia, nu-
otestas, iura, leges, iurisq; dictiones, & ea præci-
b. ciuium communitas innititur ac sustentatur:
ommodius intelligi possint, à Censura nobis est
ndum. *Est* autem *censere æstimare, & census æstimatio*
, quod [a] *tanti quisq; rem suam æstimaret quanti Censo-*
issent. nam professio bonorum à priuatis subsi-
ur, & ad ærarium deferebatur. Ad hoc enim Cen-
ienta, ad hoc Censores, non ad morum castiga-
, initio creati fuere. Nam vt nulla sit morum cō-
io, Censura tamen omnium, quæ in Republica
tari possunt, munerum maximum est, omnibusq;
bus maxime necessarium. Vtilitas autē tanta est,
a maior, siue ad ciuium descriptionem, ætatem,
um, ordinem, conditionem: siue ad fortunarum
m ac facultatum æstimationem: siue, quod præci-
est, ad morum conformationem [b].
nihi quidem extremam antiquitatis memoriam
capite repetenti, permirum sæpe visum est, quão-
nunus illud tam vtile, tamq; necessariū, vt omnes
opuli singulis annis, aut tertio quoq;, aut ad sum-
quinto anno censum agerent [c], tanta posteritatis
entia fuerit omissum, Demosthenes [d] enim omnē
tici censum talentorum millibus sexaginta ex ta-
ublicis constare sua ætate scripsit. Quo quid non
ad publicas opes sed etiam ad omnes ciuium sin-
um facultates intelligendas præclarius cogitari
t vnquam? Platoni vero præcipua cura fuit census
uiusque & in albo pariete nascentium ciuium no-
publice inscribi, morientium vero deleri: ego ve-
ram ita fieri velim, vt etiam mortuorum nomina
ossint. Certe quidem Romani veteres de omni-
ræcorum institutis nullum Censura prius expres-
t, cum scilicet cæteris peregrinorum legibus
carere, Censura non possent: Seruius enim rex,
sub ipsius fere nascentis Reipublicæ primordia
censum

a *Festus in Verbo Censores.*

b *Aristot. lib. 5. cap. 5.*

c *Aristot. lib. 2. cap. 8.*

d *In orat. περὶ τῶν συμμοριῶν.* Græcis Censura vsitata fuit.

a Dionyſ. li. 4. Liuius lib. 2. Cenſorinus.

cenſum inſtituiſſet, omnium hiſtoricorum [a] qui ... manis ſcripſerunt, laudib. cumulatur. Ac tamet... vrbe exactis omnia quoque regum inſtituta, iu... populus Roman. abrogauiſſet, cenſurā tamen, qu... tiſſimum publicarum fortunarum, ac ciuitatis ... mentum, mordicus retinuit: quam regia poteſtat... ſules primum exercuere: deinde Conſulib. bello ... do diſtractis, Cenſores, quos creari placuit, ne m... neceſſarium vllo momento ciuitati deeſſet. Ac ... quidem L. Papirius, ac L. Sempronius Cenſores ... nos 5. creati fuere; cum tamen aliorum magiſtratu... ſet annua poteſtas. Ac tametſi X. poſt anno L. Æm... mercus imperium illud breuiore temporis interu... nire vellet, quod illi diuturna imperia in libera ci... diſplicerent, antiquata lex eſt tamen ab ipſis Cen... & ignominia quadam notatus Mamercus cenſor, ... eam poteſtatem vlla ſui parte circumcidere ac mi... conaretur.

Nec tantū Græcis ac Romanis, ſed etiā omnib. ... populis vſitatiſſimam fuiſſe Cenſuram ex eo planu... ꝙ Liuius ſcribit, *Neronem & Liuiū Salinatorem Cenſo... coloniarū cenſum recepiſſe à Cenſorib. coloniarū; vt quant... mero militū, quātū pecunia valerent, in publicis tabulis ex... monimenta*. q etiā C. Cæſar Dictator, vt cenſū acc... faceret, ad ſingulas vniuſcuiuſq; domos adiit; & qu... ꝑcipua potiſſimaq; pars eius muneris ad cōfirmād... uium mores pertinet, ſe *Magiſtrum morum*, non *Cenſ...* appellauit. Mutato poſt Actiacā victoriam ciuitati... tu, nihil prius habuit Auguſtus, ad quem Senatus m...

b Dio. lib. 54. anno ab V. C. 735.

Præfecturam detulerat [b], quam vt diligentiſſime cē... ageret. ter enim non modo ciuium, ſed etiam omn... qui Rom. imperii finib. continebantur, populorum ... ſum egit; tanta ſedulitate ac ſolicitudine, quanta p...

c Tranquill. in Auguſto.

ceps antea nemo [c]. Tiberii vero & Caligulæ crudel... morum tyrannorum principatu cenſus fieri deſiit. ... Claudio Imperatore luſtrum 74. factum eſt: deinde ... Nerone intermiſſum: rurſus à Veſpaſiano repetitum ...

er...

.censum egit. Domitianus vero cēsorem se per-
i appellauit[a]; nullum tamen lustrum fecit. sic an-
. census intermissus est: quibus temporibus im-
Romanum inclinare cœpit. Tamdem Imperator
Valerianum[b] in Senatu Censorem cum infinita
te creauit. Deinceps omissa penitus Censura, im-
omani opes ac potentia dilabi cœperunt. Græci
Imperatores *Magistrum census* crearunt[c], qui pu-
abulas haberet, quibus, quo die & Consule acta,
enta, contractus, tum etiam descriptiones[d], æta-
dines ciuium fierent, continebatur: Censuræ di-
prope antiquata.
ulas autem prouincias & prouinciarum oppida
buisse Censores, qui Senatores cuiusq; ciuitatis
it, etiamnum Traiani principatu, constat ex ipsi⁹
ad Traianum literis. Quamquam Childebertus
ancorum rogatione Marouei Pictonum Pontifi-
sum bonorum omnium ac personarum fieri ius-
n plerisq; Italiæ ciuitatib. etiamnum Censores ad
ntur; ac potissimum apud Lucenses & Genuen-
ita pridē, id est, anno 1566. Veneti tres magistrat⁹
ensoria potestate creauerunt, quos ipsi *Tresviros*
andis ciuium moribus appellant I SEIGNORI *sopra il*
ere de la cita: quia Censorum nomen liberæ ciuita-
mni genere voluptatum diffluenti nimis graue ac
m videbatur. Annis superiorib. quam hunc magi-
n crearent, libris de historiarum[g] methodo per-
is, permirum mihi videri dicebam, in tanto magi-
um numero, quib. Veneti cæteras ciuitates supe-
, Censorib. locum defuisse. Geneuates pro Cen-
Decemuiros, quos ipsi *Antiquos* appellant, quatuor
n ex Senatu sexaginta virorum; reliquos ex Sena-
entorum creare solent quasi *Magistros morum*; qui

a *Tranquill. in Domitiano.*

b *Trebellius.*

c *l. repetita. de episcop. & clericis. l. placet. eodem C. l. consulta. de testamentis. Cod. l. in hac de donat. Cod Nouell. 44. & 73*

d *l. 1. si minor se maiorem. C. l. neque natales. de probat. Cod.*

e *In epistola.* Lex *inquit*, Pompeia qua Bithynii & Pontici vtuntur, eos qui in βουλὴν à Censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed iis quos indulgentia tua à quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adiicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt: superest ergo vt icias an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes qui deinde βουλευταὶ r, debeant pro introitu dare. f *Gregor. episcop. Turon. lib. 9. cap. 30. & Aymo lib. 2.*

Methodo hist. cap. 6.

tanta

tanta seueritate vitia castigant, vt vix vllum sce
occultum sit, quod inultum reperiatur. Nec ver
tandum est quin Rempublicam, si non armis & c
certe virtutibus ac pietate florentem habituri si
diu Decemuirorum potestatem tuebuntur. Qu
spicuum fit optimas quasq; ac præstantissimas c
Censoribus diu carere non potuisse.

Sed quoniam minuti quidam Theologi relig
imperitorum animis iniiciunt; cum Dauidē ab i
tali Deo grauiter correptum tradunt, quod pop
scriptionem fieri iussisset: eripiendus est hic erro
enim Mosem Israelitarum imperatorem Deus ip
semel, sed bis censum populi agere, ac descriptic
steritati relinquere; tum etiam lege censoria quo
pulus cēseretur, sicli dimidiū, id est, duas argenti
mas, in singula capita ærario sacro inferri iusserit [a]
hoc scelus esse putet? Ioseph. [b] qui antiquitatun
pres optimus habetur, in eo peccatum à Dauide
quod in singula capita numos singulos ærario sa
pendi non iusserit, certe quidem lege censoria tri
illud sacrum, quoties populum censeri placuisse
iubetur ad scelerum expiationem: deinde illud
tur, ne plaga sit in populo futura. Mihi tamen h
plius peccatum videtur, quod princeps arrogan
mis, ac suarum opum ac legionum confidentia m
quam Dei præpotentis auxiliarib. copiis niteretu
enim censum egit totius populi, sed eorum tant
arma ferre poterant: tribum Leuiticam quæ sacr
bat, & Beniamiticam prætermisit.

Quod autē sicli dimidiū à singulis ærario sacro
ri lex iubet; hoc ideo factum opinor, quod quæ à c
populis censum ciuiū ad descriptionē agentibus
deorū faciendis æra singula soluerentur, eadē su
rio Deus inferri iusserit, vt taliū numinum mem
obliuione sempiterna deleret: sic alibi sanguinē l
rum ac victimarū altarib. suis superfundi voluit;
ctissime interdixit [c], ne deinceps dæmonibus san

[a] Exod. 30.
[b] lib. 7. cap. 13.
[c] Leuit. 17. ne vltra sacrificent sacrificia sua satyris ac dæmonibus quibus cum scortati sunt.

vt scilicet ab immani teterrimoq; dæmonum
s reuocaret. Neque enim dubium est quin Ser-
ntiquis institutum illud acceperit, vt in fano
Lucinę arca collocaretur, in quam singulis
bus æra singula inferri placuit: deinde cum an-
no septimo togam puram accipererit, æra quo-
ula in templo Iuuentæ dari: postremo vti quis-
eretur; rursus æra singula in templo Veneris
[a] solui iussit. Quod quidem institutum etiam
Censura inuiolabile fuit tamen. Athenienses
anno decimo quarto nomina in publicas ta-
tulisse videmus [b]; tributum tamen illud non vi-

inas autem censeri non consueuisse multa sunt
nta. Cum n. Moses bis populum Israelitarum lu-
t annis quadraginta: mares tantum ab anno vi-
, tribũ vero Leuticã seorsum descripsit: ac primo
stro sexcenta & quinquaginta duo millia in cẽ-
ta sunt. quadragesimo post anno cũ qui ex Ægy-
esserant omnes in deserta solitudine, trib. tãtum
, occubuissent; sexcenta viginti, quatuor millia
nti ac septuaginta tres Israelitæ cẽsiti sunt, præ-
nas, seruos, fœminas, & eos q annum vigesimũ
n attigissent [c]. Fœminas autẽ vbiq; numero ma-
ere superius docuimus, maxime tamen versus
m regionem: minores vero annis viginti tertiã
uli partem capiebant; cum ætas hominis anno
gesimo tertio definiatur [d]. Romanos etiam fœ-
eruos, & opificcs in numero ciuium non censu-
o intelligitur, quod Dionysius, Florus ac Liuius
t, Romulo regnum ineunte, *censa fuisse tria millia*
moriente vero quadraginta sex millia peditũ cu mille E-
[e]. Seruio rege *censa sunt octoginta millia eorum qui*
rre poßent, vt Fabius Pictor scribit: sequenti lu-
419. post 262322. inde 273000. tum 278222. Cæ-
epitome Flori colligi possunt: qui [f] vno loco
censa fuisse ciuium capita 313823. *præter pu-*
pillos

a *Dionys. lib. 4. Capitolin. in Gordian.*

b *Plutarch. in Solone.*

Populi Israelitarum descriptio.

c *Num. cap. 1. & 26.*

d *l. hæreditatum. ad l. Falcid.*

e *Plutarch. in Romulo.*

f *Epit. 59.*

pillos & viduas. Idem alibi[a], *censa sunt* 137000.*a quo numero apparuit quantum hominum tot prælior sa fortuna populi Romani abstulisset.* At præceden scripserat, *censa fuisse* 270000. *millia ciuiū*: ex q 133.millia ciuium secundo bello Punico exhau

Consequens est igitur Romanos fœminaru su nullam rationem habuisse: aut eo numero n comprehensas; quarum numerus cum maior virorum nullum omnino marib. in eo censu lo liquissent. Itaque Liuius de septimo lustro ita sc *uium qui puberes essent, supra centum decem millia era rum autem & puerorum, seruorumq; & mercatorum das artes exercentium (siquidem Romanorum nemi nariam, aut operosam artem tractare licuit) triplo turbæ ciuilis.* Ex quo apparet quantus hominum futurus fuerit, si fœminarum ciuium & impube tio haberetur, ipsiq; inquilini qui ciues non era si fuissent. Qui enim ciuis incensus esset, id est, c Censores non fuisset professus, quasi seruus sub mittebatur. *Maxima*, inquit Vlpianus[b], *capitis d est cum ciuitas ac libertas amittitur, vt cum incensus a nierit.* Interdum enim Censores non modo colo manorum, quæ quatuor & viginti fuerunt in It rum etiam prouincias ipsas obire cogebantur, vt rem ciuium qui per colonias prouinciarum disp rant, descriptionem haberent.

Hic dicet aliquis, cum apud Censores no ciuium sed etiam seruorum & pecudum singula prædia quoque tum vrbana tum rustica profit cesse fuerit, qui fieri potuit vt fœminas & puero item opifices liberos homines, tametsi peregrin censerent? Ego censum omnium factum opino nim Dionysius Halicarnasseus scribit libro qua Censores numerum ciuium tantum qui arma fe sent, colligere consueuisse, cumque numerum b ab historicis in annales coniectum fuisse. Id ex c thenienſium planum est: apud quos vno tempo

[a] Epit. 27. post Annibalis ex Italia excessū.

[b] In titulis.

it puberum ciuium qui arma ferrent,(quod anno quarto necesse erat)viginti millia; peregri- decem millia; seruorum cccc. millia.Ita censu um facto ante annos 30. in quem omnis sexus, tas, omnis hominum conditio venit,fœmina- ltitudo duobus amplius millibus masculorum m superauit.

n autem descriptionum vtilitates singulas ora- plecti difficile est.Primum ætas,ordo,conditio, s ciuium ex illa descriptione percipi ac intelligi tuit;& qui qualesq; bellis gerendis idonei ciues uiq; res vrbanas ac domesticas melius curarent: in colonias deduci, quos publicis operib.exer- rceret;quantumq; alendis ciuib.annonæ ciuita- t aut superesset: quod cum omnibus ciuitatibus vti- n est,tum vero premente obsidionis metu neces- Quamquam vt nulla sit census istius vtilitatis v- ī quæ ex ætatum & ordinum cognitione decer- um satis magna debet vnicuiq; videri? nam ex ea one, litium innumerabilium quæ alioqui inex- es sunt, anfractus expediuntur.Quamobrē Rex cus maior Poyeti Cancellarii popularis mei ro- , lege promulgata iussit Curiones nascentium um ætates perscribere, sed cum publicis tabellis tio non contineatur, prope lex antiquari cœpit, Henrico III.Regi eādem legem renouari placu- uæstiones autem de statu cuiusque, ciuis ne sit an nus;spurius an legitimus;nobilis an patritius ple- n nobilis; item quale cuiusq; verum nomen,quæ ata,quibusq; parentib.ortus sit:quæ quod in infi- scuritate versantur,sine censibus explicari vix vllo possunt. Id quidem perceptum est Athenis,cū Pericles censum ciuium,qui tunc non plures fue- ecim millibus trecentis & sexaginta:nihilominus rtum est peregrinorum quinque millia ciuiū nu- n clam irrepsisse; qui pro seruis iudicio publice tuto venierunt [a].

Censuræ vtilitates.

Ætas ciuium ex censu percipitur.

Status ciuium ex censu dignoscitur.

Ordo ciuium ex censu.

a *Plutarch. in Pericle.*

Iam vero ad collegia ciuium & ad corpora c[...]da, ad habenda rite comitia, ad legenda suffrag[...]dines ciuium in classes ac tribus ex censu & æ[...]gendos, Censura necessaria est. Ac quanti est ill[...] ex censu conditio ac vitæ cuiusq; genus intellig[...] multi in bonorũ ciuium cœtibus velut in medi[...] gregibus, lupi, vulpes, leones, quam multi qui [...]pinis, alea, latrociniis, ebrietatibus, scortation[...] vitam transigunt; qui tamen in clarissima po[...] quasi in tenebris vagantur, qui tum oculis ac di[...] possint, ipso censu designarentur.

Vt scelerati ac flagitiosi ciues designari possint.

Nec minus atq; haud scio an magis vtilis sit[...] quam personarum descriptio futura; de qua sic [...] *Orbis*, inquit, *Romanus agris diuisus censuq; descrip*[...] *possessio sua nulla haberetur incerta, quam pro tributor*[...] *perat quantitate soluenda.* Quod si totius imperii [...] agrorum facta descriptio est, quis dubitet in tan[...]rii singulis partib. facile fieri posse? cum autem i[...]poribus quibus exigua fuere tributa, cẽsus tãto [...]cessarius sapientissimis Imperii Romani moder[...] videretur, quanto vtilior hac ætate futurus est [...]bris censualibus quantum tributorum quæ sun[...]ta, ærario ciuitatis, quantum publicis operibus [...] dependere oporteat, intelligatur.

Vt tributa æquari possint.

Et quidem quot & quanta commoda ex a[...] descriptione ad Rempublicam peruentura sint, [...]ctum est in descriptione agrorum eius prouinc[...] est ad Celticum littus, quam Romani proprio n[...] *Prouinciam* appellarunt. Exstant illic publicę agr[...] familiarum tabulæ anno MCCCCLXXI. con[...] quibus tria milia ciuium qui agros ac familiam [...]rent, censa reperiuntur. Sed cum mutatis posses[...] plebeius ordo à reliquis premeretur, propter imm[...]tes sacerdotibus ac nobilitati tributas, grauis or[...]trouersia est inter ordines; quod qui erant immu[...] iam agris vectigalibus plebeiorum emtis immun[...] quærebant. tandem & rebus in Curia Parisioru[...]

gib. Frãcisci regis, vectigalia ac prouinciæ ex li-
..ib. peti oportere decretum est. Rursus anno
ũ ecclesiasticorũ q huius imperii finib. conti-
scriptio facta est, vt decimarũ, quas principi ac
nopia laboranti Põtifices ipsi decreuerãt, exa-
quabilis esset: q̃ tamen ꝓpter agrorum quam-
sub hasta distractiones renouari necesse est. p-
las cẽsuales eius ꝓuinciæ q̃ dixi. Accuratius et-
nsis ager omnis in Gallia Narbonensi descri-
uantitate ac æstimatione cuiusq; agri facta; ac
ũ agrorum, optimorum inquam, mediocrium
m, & cuiusq; generis triplici ratione inita, quã
iptionem ab ipsis peræquatoribus didici, cum
itus Galliæ Narbonensis profectus essem [a]. a Anno 1561.
ur prospici potest inopiæ ac iustissimis tenuiũ,
mq; agricolarum querelis, qui tanto vectiga-
ibutorum pondere premuntur, vt iam agris ac
si foro cedere sit necesse. Lites etiam & cõtro-
æ vbiq; pullulant, pro vectigalium ac tributo-
uali distributione, & quib. terminandis infini-
udicum multitudo implicatur, ex censualib. ta-
lime explicarentur. fraudes item peræquatorũ,
 vel odio imperata tributa iniquissime disper- Vt rapinis peræquatiorum occurratur, censu opus est.
t, latere possent neminem; aut certe cui plꝰ tri-
 quam ferre possit, imperaretur, eum cui minꝰ
im esset, sponsione permutationis bonorum
torum prouocaret, vt olim Athenis fieri con-
ginus: nam eiusmodi sponsione vicit Magacli-
rates, idem tamen à Lysimachide victus est [b]. b Plutarch. in vita X. Orat.
dem tabulis publicis; qui tenues, qui locuple-
rodigi, qui auari, qui fures, qui peculatores es-
ibusque artibus aliis quidem tot ac tantæ opes
ur, alii tanta premantur inopia, facile intelligi,
que remedia salutaria conquiri possent. Quo
gis est in omni Republica necessarium: quan-
m ex ingentibus paucorum opibus, intole-
ultitudinis inopia ciuitatibus perniciem ac
 pestem

peſtem inferri perſpicuum ſit. Iam vero leges o
iudicum decreta, quibus pecuniariam pœnam
oportet, perceptis cuiuſque fortunis ac faculta
veriſſimam iuris ac iuſtitiæ harmonicæ diſtribu
exigerentur. In quo tamen grauiſſime propter il
norum cuiuſq; ignorationem peccatur. Improb
tem veteratoriæ fraudes, quæ in venditionibus
nibus, matrimoniis, donationibus, cæteriſq; reb
tionibus diſtrahendis fieri, non niſi ſero, ac ne v
intelligi poſſunt, vnicuiq; paterent.

Hic omitto quam multæ de finibus regendis
hæreditatib. controuerſiæ, tum etiam in ipſo iur
rum & hypothecarum, qui quibus priores ac
ſint, explicari poſſent ex ea, quam dixi, bonorum
deſcriptione; cum tamen ex earum rerum igno
denſiſſimæ tenebræ non modo publicis, ſed et
uatis omnium rationibus offundantur. Itaq; I
bro ſeptimo cum dominia rerum continua mu
translata fuiſſent, vt quis cuiuſq; prædii domi
vix intelligeretur, ita ſcribit; *Quia ſolutio multaru*
mutauerat dominos, cenſum agi placuit. Omitto ſu
gentes, quos in litib. eiuſmodi iudicandis quem
re neceſſe eſt: prætermitto etiam quam multa in
cum publicis minimeq; dubiis tabulis diſcepta
iſſent, incertis aut falſis teſtimoniis dirimuntur.
tur ac tantas vtilitates quæ Cenſuram conſequu
tam cæcus eſt qui non videat? tam ſtupidus qui
tiat? tam demens qui non intelligat?

Hic tamen videre mihi videor, turbam eoru
blicas opes depeculantur, qui priuatorum fort
ripiũt, q. fœnorib. tenuiũ ſanguinẽ exſorbent, q
tibus diteſcunt, illud mihi opponere, indignũ
cenſus ac bonorum deſcriptione tenuibus quid
temtum, locupletibus autem inuidiam creari [a].
nim potiſſimam præcipuamque cenſus omitte
ſam arripuerunt hi homines quos breui oratior

a l. 2. quando & quib. quarta pars. Cod.

vero illis reponam nec inuidis vllum, nec irri-
cum fore: quoniam qui locupletes sunt, ꝑ te-
letur; & qui sunt inopes à pecunia, pro diuitib.
orum inuidiam subeunt. Demus tamen id ꝙ
iturum: an propter maleuolorum aut etiam
n obtrectationem Censura tot ac tantis vtili-
c laudibus abundans omitti debet? quis vm-
idens legislator, quis princeps, qui vel paulum
n à recta ratione informatus, legibus vsque ad-
ariis Rempublicam irrisorum aut inuidorum
auit? quamquam leuis hæc & inanis pruden-
quam ex ista lege arripiunt, pecuniam tantum
titur: agrorum censui nihil, multo minus per-
descriptioni obstat.
l vero contra decus esse putant, priuatorū opes
m, mercatorum item debitas creditasq; pecu-
miliarum occulta negotia, pacta conuenta, res
rationes in vulgus manare; eo ipso satis decla-
celera, furta, rapinas, fraudes occultare velle. nā
; cæteris integritate vitæ præstat; ita quoq; sua
ta, voces atq; ad eo mentis ipsius agitationes ab
s sciri atq; intelligi gaudeat: quanto magis pe-
n ac bonorum censum? Cum enim Architect⁹
effecturum se Liuio Druso Tribuno plebis pro-
, ne quis in suas ædes prospectum vllum habe-
ero, inquit Drusus, *meas ædes vnicuique sic patere vo-*
intus agatur latere possit neminem. hunc Velleius
us sanctitate atque integritate vitæ claruisse
At Censura aduersus improbos potissimum
tur. Veteres enim Romani non modo pecuni-
agrorum, sed etiam accepti & expensi rationes,
o actionum fere omnium ephemerides & com
os conficere solebant: postremis vero tempori-
bus vitia fraudesque abundantius pullularunt,
à priuatis conscribi desierunt, cum editis rati-
anteactæ vitæ iudiciorum publicorum ac pri-
a discrimen subirent: vt quidem scribit Asconi-
 us Pe-

us Pedianus. Ita Cẽsuram bonis omnibus plac
per; improbis vero, fœneratoribus, tyrannis, a
mnibus qui aliena diripere, fraudare, fallere, fo
solent, displicuisse videmus: vt antea Tiberii:
Neronis, Domitiani exemplo confirmaui.

Absurdum est igitur quod cẽsu bonorum p
tyrannis ad priuatorum inuadendas opes adi
putant; cum tamen tyranni semper abhorrueri
sura; & Romani nec tyranni nec regis nomen
tuerunt, maxime omnium coluerint Censura
quam quis tyrannus frontem, si quam habet,
fricuit, vt locupletum ac potentiorum opes n
optet quam egentium ac infimorum? vt vbi
census, locupletes pretio gratiam ac immunita
cantur: tenues vero dirripiuntur. Hinc tenuiu
aduersus potentiores odia, dissidia, querelæ, se
a lib. 6. *Fugere*, inquit Liuius [a], *Senatũ, testes, tabulas, cen*
quia noluit conspici summam æris alieni, quæ indica
mersam partem à parte ciuitatis, cum interim obiect
aliis atque aliis hostibus, &c.

Fugiunt ergo fœneratores censum. cur n. b
iusta debita creditave, quasque hæreditates i
rint, quibusq; opib. suis vigiliis ac solicitudine
antur, sciri metuent? hic enim laudum suarum
est vel maximus, ꝙ suauissimos honesti labori
iucundissime decerpunt. nec vero dubitabũt p
omnia accepta ferre debent, laboranti opem
miserorum ciuium inopiam subleuare. Qui ve
cas opes suas ducit, qui ærarium depeculatur,
tos rapinis ac immensis fœnoribus exhaurit, hi
cto metuenda Censura, metuendus est census.

Sed quis tam inops à consilio princeps aut i
qui vsurarias leges abrogaturus, fœneratores
qui ebrietates ciuium laturus consilium à ca
petat? qui incontinentiam ac luxum moderari
digorum hominum ac meretricum greges ad c
admittat? Prudentium igitur ac fortium vire

nō ſceleratorum ad Cēſuram ſtabiliendā con-
ıda. Audiamus Liuium [a]: *Seruius*, inquit, *cenſum* Iudicia veterum de Cenſura.
rem ſaluberrimam tanto futuro imperio. Et cum de a lib. 1.
ıus creandis agit [b], *Hic annus*, inquit, *Cenſuræ ini-* b lib. 4.
rei à parua origine ortæ, quæ deinde tanto incremento
t morum diſciplinæque Romanæ penes eam regimen
quitumque centuriæ, decoris dedecorisq́; diſcrimen ſub
s magiſtratus, publicorū ius priuatorumq́; locorū ve-
puli Romani ſub nutu atq́; arbitrio eßent. Quid Plu-
omnium fere ſcriptorum probatiſſimus? *Cenſu-*
t [c], *magiſtratus eſt omnium ſacratißimus, qui cum in* c In Catone maiore.
ibus tum vero in moribus ciuium conformandis ſum-
tē habet: id eſt, ἡ τιμητικὴ ἐστὶν ἀρχὴ πασῶν ἱερωτάτη
ἔχει μέγα πρός τε ἄλλα καὶ πρὸς ἐξέτασιν βίων. Ac ſi
et nimiam illam in Republica libera poteſtatē
lem nō eſſe, at ne tanto quidem oneri ſuffectu-
itur: cum tanto imperio quantum fuit Roma-
duo Cenſores ſufficerent. Neque enim cenſorii
erat initio Senatores legere, aut Senatu indi-
cere: ſed plebiſcito id Cenſoribus tributum, vt ſe
ſ eo labore ac tædio leuaret, vt Pompeius Feſtus
quo nihil fieri potuit vtilius ac melius. Id autem
m non eſſet in monarchia, in qua princeps ma-
um omnium, maxime tamen Senatorum crea-
, ſui beneficii eſſe ducit.

eſſarium tamen eſt omni ciuitatum generi Cenſura morum caſtigatrix.
ibus ærarii publici cuſtodiam ac morum caſti-
m committi; modo Cenſores fiant ii, quorum
n tantum à rapinis ſed à vitiis pene omnibus li-
ac vacua; quique cæteris omnibus integritate
lentia præſtent: qualium hominum Romani
delectum habere ſolebant: vt Cenſores omni-
ibus ſeipſos quaſi normam bene temperan-
viuęndi, & ad intuendum, & ad imitandum prę-
: omniumque mores ad virtutem & ad verum
conformarent; quo nihil vnquam admirabilius
ciuitate fieri potuiſſe ſtatuo. Illa vero, quam dixi,

morum probatio; quinto quoq; anno fieri consu
posteaquam vectigalium, tributorum, agrorum
corum, ac totius ærarii curam gessissent: tum e
quas arces, portus, mœnia, vias militares sarciri a
oporteret, erat ea cura Censorum extremo Cen
ctu, populus vniuersus in Campo Martio sacrifi
lemni lustrabatur: ordines ciuium censebantur
quisque flagitiosam vitam duceret, ita notabatu
bulis publicis, vt eam notam iudiciis ipsis formid
rem boni ciues arbitrarentur. Ac si quando Resp
bellis vrgentibus Censuram intermitteret, tum ta
omnibus percipi poterat, mores ciuium corrump
uitatem labefactari: perinde vt ea corpora quæ m
nas vacuandis humoribus necessarias omiserint.
cundo bello Punico satis intellectum est, cum An
Italiam quateret, ac Vrbem ipsam obsideret; quib
poribus domestica disciplina ac morum probat
a lib. 24. quamdiu intermissa fuerat: postea vero quã Anni
Italia excessit, *Ad mores hominum*, inquit Liuius [a], *an
aduerterunt, castigandaque vitia, quæ, velut diutinos mo
gra corpora ex sese gignunt, nata bello erant.*

Neq; tamen publicorum aut priuatorum crimi
cognitionem suscipiebant Cẽsores; hæc enim mag
tuum decretis ac sententiis finiebantur; sed omni
maduersio eorum vitiorum erat, quæ nec legib, ne
gistratuum iudiciis vindicantur. quamquam nec m
stratus vlli tam accurate scelera vlciscuntur, quin m
ma pars publicã declinet animaduersionem, ac leg
perrumpat, vt bestiæ maiores araneorum telas sub
quibus exiguas muscas irretiri videmus. Et vt publi
mnia quæ legib. sunt comprehensa crimina, vindic
quis tamen, ex legib. virtutem aut dignitatem meti
Quis est, inquit Seneca, *qui se profitetur legibus omnibus in
centem? vt hoc ita sit, quam angusta est innocentia ad legem
num esse! quanto latius patet officiorum quam iuris regula
multa pietas, humanitas, liberalitas, iustitia, fides exigunt,
extra publicas tabulas sunt!* hæc ille: quamquam igna
d

um legum, non tamen earum quas ab ipsa natu-
imus & expressimus. Nam si quis animi sui com
tabulas euoluere velit, iam se ipse doceat eum
onum esse qui prosit quidem, quibus possit, no-
o nisi lacessitus iniuria nemini; quæ nullis sunt
um legibus comprehensa. quin etiam multa pe-
ulta perniciose iuberi ac prohiberi videmus, q̃
gis legum nomen merentur, quam si furiosus ea
u suo sciscitat.
e quidem nemini dubium esse arbitror, quin ma
atq; scelera, quibus maxime infestantur ciuita-
licus & à tribunalibus procul arceantur. perfidia
nagistratuum iudiciis vindicatur. quo tamen fla-
x vllum detestabilius est: at ea cognitio tota fuit
um. *Indicant*, inquit Tullius, *notationes animaduer- Censorum, qui nulla de re diligentius quam de iureiurã- bant*. Iam vero ebrietates, crapulæ, luxus, alea,
ones, publicæ ac priuatæ, nulla vi, nullo iudicio-
etu coercentur; quibus morbis qui mederi sine
a potest? publici vero corruptores huc illuc va-
, & optimos quosq; ad cædes occultas, vel ad ra-
lesignant; a quibus tandem nisi à Censoribus ar-
Republica possunt? Nam Censores quo quisque
se domi & in ipsis latebris aduersus vxorem, in
, erga seruos, cum propinquis se gereret, accurate
isierunt.
amobrem si proprium nomen Censuræ quæra-
go ciuitatum gubernatricem, virtutum omnium
icem, bonorum ciuium procreatricem, improbo-
pultricem appellare non dubitem: cum ea non
flagitiorum ac improbitatum robustiorum radi-
cumcidere, verum etiam vitiorum fibras euellere,
elidere, semina exstinguere sola posse videatur.
si veteribus olim tam vtilis Censura visa est, vt ci-
s ea carere non possent: profecto his temporibus
magis necessaria iudicanda sit: propterea quod
um fere populorum moribus ac legibus maritus

in vxorem,pater in liberos,dominus in seruos vi
a li.1.c.3.4.5. cis potestatem habuerunt; vt superius [a] diximu
vero cum ius illud vnicuiq; ademtum sit,quis in
liberorum aduersus parentes,vxorum impudicit
ga maritos,seruorum petulantiam in dominos,v
re poterit? quam multæ puellæ etiamnum à par
ipsis prostituuntur? quam multæ corpore quęstu
re quam nubere, infantes exponere aut necare c
lere prestabilius ducunt? qua tamen sublata Cens
erceri poterunt numquam.

De religione erga Deũ nõ disputo: qua tamẽ n
modo in ciuitatibus, sed etiã in singulis familiis
antiquius esse debet.q̃ cura etsi Pontificib.ac sac
bus mãdata sit, magistratuũ tamen est omnem o
curã,solicitudinem in eo collocare vt religionum
b Deut.cap 16. mis summa ratio habeatur. Etenim diuina lege
minimũ ad sacras cõciones adire iubetur: pleriq;
ab omni cultu diuini numinis penitus abhorrẽt.
impiorum seminaria tã longe lateq; pullularunt
faria verborum exsecratione cœlestium numinu
omnem publice detestari nõ dubitẽt, & quidem
ne. At diuinarũ legũ metu sublato, humana quo
deinde magistratus oẽs pessum ire, ac postremo fl
sos homines effrænata quadã licentia latrocinari
dere,venenis ꝓximos quosq; tollere, omnibusq
tiorũ generib.omnia cõplere necesse est.Neq; n.s
dũ vt legib. vllis aut pœnarum metu, q numinis n
omnem abiecerunt,a facinorosa vita deterreantu
*legum metus non scelera,sed licentiam comprimit:*cum
merabiles & olim fuerint, & hodie sint, qui tam
edictis Prætorum & principum legibus non desci
nequissime tamen viuunt. Recte enim Lactant.P
inquit,*leges delicta punire, conscientiam munire non pos*

Cum etiã ab educatione iuuẽtutis totius huma
tæ ac ciuitatis bene instituende momẽta pẽdere vi
tur; vt sapienter est à Plat. ex Lycurgi sententia di
quis putet vllam educationis sine Censoribus cu

ſſe? nam quod publicum eſſe decuerat, priuatorũ
iti relinquitur. Certe quidem Lycurg. Magnum
num inſtituendæ iuuentuti magiſtratum ac Cen-
creari voluit; non qui parentum arbitrio, ſed qui
præſcripto iuuentutem moderaretur: quoniam
vnus & idẽ ciuitatis ſcopus ac finis, eandẽ quoq;
m ciuium educationem eſſe oportere putauit. A-
es [a]; & recte putauit. quod certe Athenienſes ro-
e Sophoclis quondam decreuerunt. quæ quod à
ccuratius alibi [b] diſputata ſunt, omitto, Hæc autẽ
in officio Cenſorum poſita eſſe nemo non videt.
is itẽ hiſtrionicas ſaltationes comœdias, ſpectacu-
inationes coercere niſi cenſura poteſt? neq; enim
n Repub. capitalior vlla eſſe poteſt, quæq; ad cor-
endos ciuiũ mores vim maiorem habere videatur,
r imitationem vocis, vultus, geſtus, orationis, ac
imarum actionum perniciem, quæ ſenſim illapſa
n mentibus, totas ciuitates euertit. Certe quidem
itum molles ac teneros puerorum animos labeſa-
d etiam caſtiorum quoq; fœminarum pudicitiam
itat, vt eorum non modo ſcurriles ineptias, ſed et-
dines imitari ſtudeant, quorum auidiſſime ſpecta-
õtuentur. Deniq; theatra, definire poſſumus, tur-
inis vitiorumque omnium ſentinam ac ſcholam.
nobrem ſapienter Philippus Auguſtus hiſtriones
imperii finibus ſanctiſſimis edictis diſturbauit.
uod ſi qs obiiciat & Romanis quondã & Græcis ea
acula non defuiſſe: ego illi reponam Romanos q-
Apollinares, Seculares, Circenſes, & eiuſmodi lu-
eorũ, quos religioſiſſime coleãbt, maieſtati ac ho-
cõſecrauiſſe, non ad impura libidinũ exempla inſti-
e: poſtea vero quam vitia finitimarum gentium Ro-
infeſtare cœpiſſent, *hiſtriones quoque ſenſim ex Hiſto-*
t Verrius Flaccus ſcribit, *in Vrbem irrepſerunt ac impu-*
æ ludos aperuerunt: quos tamen ſi ſaluis religionibus
ibere potuiſſent, non dubitem ſummæ grauitatis
pientiæ Cenſores omnia de Republica ſpectacula
fuiſſe

a *lib. 8. cap. 1. Politic.*

b *In oratione de instituenda in Republica iuuentute.*

fuisse sublaturos:vt quidem ex sapientissimis qu
viris coniectura consequi potuit. Sic n.Seneca:
quit,*tam morib.alienū quam in spectaculo desidere*.qu
Aristoteles modis omnibus cauendum [a] esse m
ciues comœdiarum spectaculis insideant. Quic
stinus [b],*Omnia*,inquit,*in theatris pietati ac honestati*
ria fiunt.In eadem sententia fuisse video Tertullia
Chrysostomū [d],Cyprianum [e], Valerium [f],Polyd
ac principem ipsum legū ferendarū Solonē; quc
quantæque auctoritatis magistros?Quid igitur m
Carthaginensi concilio ludi theatrales prohibe
cū illi veteres Græci qui nullā veræ pietatis opin
combiberant,ciuitatibus perniciosos esse iudicar

a lib.7 cap.15. Politic.
b Homil.38. & 499.& in Matt.hom. 69. & in Act.
c In lib. de Spectaculis.
d Tomo 2.
e lib. 2. epist.2.
f lib.1.
g lib.2.cap.15.

Ac tametsi tragœdia nescio quid augustius ac
us quam comœdia præ se ferre videtur,nihilomin
lon Thespim tragœdum acerbe increpuit, quod t
diam tametsi puram ac nudam veteri more popu
hibuisset: ille iocum excusauit;at Solon iocum e
gauit, quem seria sequuntur.atq; illud est quod M
lius veterem Græciam eiusmodi fabularum actore
uiter vindicasse scribit. Quid nunc Solon si viuer
tragœdiam quæ propter personarum maiestatem
cus & ad grauitatem composita plerisque videtur
tatibus perniciosam iudicauit; nos tragœdias om
deseruimus, turpes comœdias amplectimur:aut
mores conformandos aliquid exhibent iidem ad e
mū obscœna quadā fabula turpissimis ac sordidi
narrationibus condita quasi suauissimis venenis s
res cibos aspergere consueuerunt.

Cum autem omni hominum generi spectacula
perniciosa, tum vero iuuentuti,ac nationibus ad A
lonem positis maxime declinanda:quæ quod cæter
uiores sunt,& animi vim omnem pene in sensibus
tam habent, vitiosos gestus ipsis oculis auidissime
riunt: quæ vitia populi Australes, propter insitum
bilis humorem & naturalem quandam seueritaten
ita facile combibere solent.

vero ſperandum eſt, vt ea ſpectacula comicorũ
egorum hominum, quorum alteri oculis, alteri
ipſis faſcinum & vecordiam iniiciunt, magiſtra-
n iis totos dies deſidere conſueuerunt, prohibe-
grauiſſimis ac ſeueriſſimis Cenſorib. opus eſt: q
ciuium ad robur gymnaſtica diſciplina, mentes
ſicis artibus humanitate ac tranquillitate mu-
deant. *Muſicæ* verbo ſtudia muſarum ac ſcientia-
inium Academicorum [a] in morem intelligi vo-
bunt etiam ne muſicam illam naturæ conſenta-
que non modo ſuaui oblectatione aures permul-
um etiam ſalutari medicina mentes perturbatio-
erat, arte corrumpant. Nam cum nihil ſit ꝙ mol-
nimos influat vt concors illa vocum ſuauitas, ita
t quod æque mentẽ de ſuauitate deturbet, ſi gra-
s ac ſeueritati congruentes modos, Dorios inquã
gios, quos noſtri primis ac tertiis tonis deſignãt,
i patiamur, vt Ionicos & Lydios, quos quinto ac
o loco ſtatuunt, conſectemur: ab his enim Ariſto-
princeps ipſe Plato ciues omnes, ac potiſſimum
utem abſtinere iubent. Si minus id obtineri po-
ii modi qui iampridem in omnibus ciuitatibus
rarunt; eripiantur: enitendũ certe eſt, ne ab ipſis
modis diſcedatur; id eſt, vt puram ac ſimplicem
nices rationem omnium præſtantiſſimam, & vt
loquitur: γενναιοτάτην; aut ſi Chromaticẽ & Euhar-
en (quæ tamen ipſa ſui difficultate ab obſcuritate
s inuſitata eſt) amplectantur; quartum genus il-
od ex tribus ſumma inſcitia confuderunt, ciuitati
ioſum omnino prohibeant. Nam ex illa pertur-
e pernicies animis illapſa, non ſolum mentes æ-
line ac perturbatione non liberat, verumetiam
aniam ſæpiſſime perducit; vt nemini mirum vi-
ebeat, ſi magna pars eorum qui naturales muſicæ
s ſic miſcent, quique rapidiſſimo breuiſſimorum
allorum impetu ſpondaicam grauitatem peruer-
furore & amentia corripiantur. & vt cupediarii,
quã

a *Duabus potiſſimum rebus* γυμναστικῇ καὶ μουσικῇ *ciuitates conſeruantur. Plato in Timæo.*

qui auidissime tragemata cibosque leuissimos lig
nec alimenta solidiora ferre possunt, corporis r
mittunt, ac breui tabe marcescũt: ita qui graues a
ræ congruentes modos auersantur ac refugiunt,
ptissimis ac leuissimis cantibus pascantur, de me
nitate facilime disturbantur. His igitur Reipub.
commodis sola Censura mederi potest.

De luxu quoq; quo ciues tum epulis tum ves
fluunt frustra querimur, nisi leges sumtuariæ cēs
gibus vim adipiscantur: vt iidem sint in Republic
sores, qui olim Athenis *Legum custodes* ac *Nomophyl*
cebantur: Quamobrē qui de Censorū potestate
detraxit, hunc Rempublicā funditus perdidisse n
merito M. Tullius [a] questus est. is autem fuit P.C
Tribunus plebis, homo impurissimus, cuius tan
antiquata est lege Cæcilia [b] Consulari. Quibus sa
spicuum fit, opinor, quam vtilis, quam necessaria
Reipub. salutaris sit ac semper fuerit Censura.

a Cicero in Pisonem, & pro Milone pro Sestio.
b a Q. Cæcilio Metello lata anno ab V. C. DCCCI.

Sed q̄ri potest an Censorib. imperium tribuen
an etiam hoc tributo iurisdictionem habere op
necne? Nā sine imperio sine iurisdictione censura
esse videatur. Ego tamē, si ex me iudicium exquir
troq;, & imperio iurisdictione, carere velim: nec
illud negotiosissimum plenumq; laboris ac vigili
etiā litium anfractibus implicetur. Aliud est n. i
aliud Censura. Censores quidem Romanos imp
habuisse videmus, sed ad hoc tantū vt populi cor
conuocarent, vt exercitū vrbanum cogerent, vt lu
facerent, vt ad censum quemq; vocarent: q̄ sine
fieri non poterat: edicere autē, vocare, cogere, qui
rio careret, nemo poterat; nisi alterius opem & in
implorasset. sed cum exercitu ac lustro nihil opus
tis opinor fuerit edicto magistratus promulgari v
que indicta pœna publicis tabulis censeatur.

Quid igitur dicet aliquis, si Censores nec imp
nec cogere, nec iudicare possint? Ego Censorum n
ignominiam, reprehensionem omnibus omniu

um iudiciis ac sententia acerbiorem fuisse puto. im lustrum agerent ciuibus in campum Martiũ aderant interdum quingenti, aũt quod minimũ, Senatores, ordo Equestris duplo maior, plebs ntum quidem loci amplitudo capere poterat; trepidi & anxii. qua quisque ignominia notareator quidem, ne Senatu moueretur; Eques, ne estipendio ademto ignominiam subiret; plebenter ærarios cẽseretur; ærarius, ne de ciuitate aut e periclitaretur. Cuius enim Senatoris nomen um esset, apparitore aut accenso nomina citan- certum erat ex albo Senatorum inductum fuisidem Liuius scribit. *Senatores sex & sexaginta vna rdine senatorio motos.*

mobrem ne tanta illa Censorum auctoritas libelo grauis esset, neve quisquam inauditus de exione ac fama periclitaretur: notam quidem Cenbere placuit, non iudicationem. Sic n. M. Tulli- Nonium: *Censoris iudicium*, inquit, *nihil fere daffert nisi ruborem; itaq; vt omnis illa iudicatio versatur modo in nomine, animaduersio illa Ignominia dicta est.* auté distatq; plurimum ab infamia, quæ non nisi ratuum sententiis, ac iudiciis & quidẽ iis quibus irrogatur[a]. Nã si esset ignominia idem quod infrustra Prætor edictis[b] perpetuis infamia notasset i ab Imperatore cum ignominia dimissi fuissent: nim Iurisconsultorum interpretes [c]*ignominiam fa*ellant. de iis qui à Censoribus notarentur, nihil ecomprehensum est. Non igitur infames sunt ignosi, vt infamium ac damnatorum pœnis teneantur. s quidem olim infames necare cuique impune li- est apud Libanium Oratorem [d].

s q de Senatu Cẽsoris nota deiect⁹ rogationẽ ad ũ tulerat sæpissime restituebatur. Interdum etiã id e, sed ab animo ipsa maleuolentia ieiuno. & obtreũ inuidia factum fuisse docebat. Sin esset accusaquis qui Censoris notam, aut etiam si Censor ipse suam

a l. infamen. de publicis iudic. ff.

b l. 1. de iis qui notantur.

c in l palam §. quæ. de ritu. nupt.

d Pro Halirhotio.

ſuam dignitatem tueri vellet, coram populo i
conſtituebatur. Ac ſi quidem cenſoria nota c
ctum populus damnaret, non tantum *ignomini*
etiam *infamis* dicebatur[a]. Cæteris notam quider
Iuriſconſulti putant: exiſtimationem tamen ac
tem omnino violari non putant. Cum enim Q
Flaminium Senatorem Cato maior in Cenſura
mouiſſet Flaminius rogationem tulit ad populu
ſtitueretur; Cato grauiſſima oratione homini
anteactam ſordibus ac turpitudine inquinatam
maculatam coram populo promulgauit, ac iud
blico reum peregit. Cæteri qui acceptā ignomi
dedecus purgari cuperent iudiciorum aleam no
bant, ſed magiſtratum; aut imperium extra ordi
curationem ſacerdotiumve populo petebant;
obtinerent, omnis erat ignominia ſublata. ſæpii
men ſequenti luſtro à Cēſoribus ſequentibus o
famæ reſtituebantur; alioqui nec Senator præt
Senatum venire, nec Eques equum ordinemve
recuperare. Hoc etiam Vlpianus[b] ad teſtimon
mitti debeat necne, dubitare potius quam affir
deatur. Quod apertius à Marco Tullio explicat
bemus his verbis: *Hic primum illud commune propo*
quam animaduerſionibus Cenſoriis hanc ciuitatem ita
vt rebus iudicatis fuiſſe: ponam illud vnum exemplum
Getam, cum à L. Metello & Cn. Domitio Cenſoribus e
eiectus eſſet, Cenſorem poſtea factū eſſe; & cuius mores à
bus erant reprehenſi, hunc poſtea & populi Romani, &
in ipſum animaduerterant, morib. præfuiſſe. Quod ſi il
cium putaretur, vt cæteri turpi iudicio damnati perpet
honore ac dignitate priuarentur: ſic hominibus ignomin
tatis neque ad honores aditus, neque in Curiam reditu
paulo poſt; *Timoris enim cauſam, non vitæ pœnam in*
ſtate eſſe voluerunt: Cenſores denique ſuperiorum C
iudiciis, ſi iſta iudicia appellari vultis, non ſteterun
ille.

Itaque Claudia lex abrogata eſt quæ noluit

a l. 2. de Senatoribus. ff. l. cognitionum de variis & extra.

b l. 2. de Senatoribus.

ıominia notari, niſi qui apud vtrumque Cen-
cuſatus, & vtriuſque ſententia damnatus eſſet.
d quidem; quia Cenſorum poteſtatem ampu-
plurimum circumcideret, iudiciaque perinde
licis accuſationibus conſtitui vellet; cum tamē
Cenſorum poteſtatem ab omnibus iudiciis &
ɔnibus liberam eſſe voluerit [a]; tametſi magi-
nnes imperio depoſito accuſare liceret. prudē-
ıidem; ne ii qui omnium iudicio ſapientiſſimi
ɛrrimi iudicati fuiſſent, aut calumniis obtre-
ı, aut ſordidorum hominum ſententiis oppri-
r. a Liuius li. 39.

ıinus laudata eſt Cōſtantini Magni ſentētia, qui
rios libellos à presbyteris & Epiſcopis ſeipſos
cuſantib. ꝓpoſitos, cōcerpi ac lacerari mādauit,
t, *iniquum videri, vt qui omniū ciuium mores ac fa-
carent, aliorū ipſi ſententiis ac iudiciis caderent*. Quā
Carolus Magnus Imperator vno capite [b] ſuarum
*tuit de Pontificibus minoribus iudicium conſtitui, niſi
ıı. vitam eius carperent*. maximum vero Pontificē
ım omnium iudiciis ac ſententiis exemit. Quæ
lex de Pontifice maximo inuiolabilis exſtitit
ɔs circiter annos, id eſt, vſq; ad Conſtantianum
ım; cuius decreto cautum eſt Pontificem maxi-
inceps ab ordinibus eccleſiæ iudicandum. b cap. De ma-lo. §. 14.

ıon diſputo quam vtilis, quamque neceſſaria ſit
ia iuriſdictio; ſed illud tantum, verendum eſſe
ifices quod ſuæ iuriſdictionis ac imperii fines e-
ɔluerint, non modo iuriſdictionem ſed etiam
ım penitus amittant; qua ſublata, vix religioni-
s, aut humanis legibus locus relinquetur. Et vt
noſtri Druidas religionum ac iudiciorum arbi-
udices eſſe voluerunt, quorū tanta fuit poteſtas,
rebus iudicatis reguli ac principes acquieſcere
, ipſis aqua & igni deuotionib. exſecrādis inter-
t [c], eoq; metu perterritos obtemperare cogerēt:
q; Pontifices Romani Chriſtianos principes ſa- c lib. 6. Comm. Cod.

cris interdictionib. antea sic terruerunt, vt qui Po
maximo non paruisset, exsecrabilis omniū opinio
dicaretur. qua quidē ex re nō regulos tantum, sed
potentissimos quosq; reges ac Imperatores suis im
parere: tyrannidem mutare, vitam castigare, aut co
lerunt, aut sceptra de manibus, coronas de capi
decusserunt. quarum rerum exemplis tametsi abu
ōes historiæ Christianorum, vix vlla tamē est illust
quæ de Ambrosio Pontifice Mediolanensi, deq; l
lao Pontifice Romano commemoratur; quorum
Theodosio maiori Imperatori, alter Lothario Ital
gulo sacris interdixit: qua ratione vtrumque vter
nitere, & culpam deprecari quodammodo coegi
Quia tamen plerique Pontifices tanta potesta
mis ambitiose abutebantur, vis & acies illa eccles
gladii hebescere, ac paulatim sic retundi visa est, vt
interdictione Pontificia, & Pontificibus ipsis apu
rosque principes contemtius esse possit. Quid est
quamobrem Romanus Pontifex Innocentius Lu
co VII. Francorum regi toto triennio aqua & igni,
que omnibus interdixit? quia scilicet consobrinam
cul à sanguinis propinquitate remotam, quamque
nis & humanis legibus ducere fas esset [a], coniug
sociarat; repudiauit tamen. Cur item Philippum A
stum eius filium eadem exsecratione dignum pu
nisi quod eam ipsam quam Pontificis concessu du
affinem iudicaret? idem tamen cum summa om
principum indignatione repudiare ab ipso Pōtific
ctus est: cū tamen his temporib. eorundem Ponti
quos nuptias incestas prohibere oportuisset, censu
dem fuerit, vt de Ioue ferunt, *pene soror & coniunx*.
to leuiores causas quæ fere sunt quadraginta, quib
terdictio, suspensio, excommunicatio decerni cō
rat [b]. Quinetiam eo tandem hominum amentia p
perat, vt collegia, corpora, vniuersitates, Respub
regna, imperia vna & eadem exsecratione sine or
sexus, ætatis, innocentiæ, infantiæ, furoris vlla ta

a Leuit. 18. & l. celebrandus. de incestu. C.

b Cap. querenti. de ver. signif.

lectarentur: quibus morbis tandem aliquando,
si serius quàm decuit, Romani [a] Pontifices medi-
quæsierunt, ne id postea liceret. Deterius etiam quod
iles causas & ad iudicia priuata sacris interdictio-
antea plerique apud nos abuti nō dubitarent, nisi
urelia rogante populo Francorum princeps id pro-
sset; neve aliter quam in rebus grauissimis aut pu-
criminibus interdictionis Pontificiæ rescripto
iam vteretur.

a ca. Romana, §: vniuersitatem. de sent. lib 6. c. venerabilibus De sent. excom. li. 6.

rte quidem Pontifices religionum sese iudices ac
ores morū tulerunt: quoniā leges ac magistratus ea
q̄ foras erumpunt ad ciuiū perturbationem, nec
omnia, sed quantum manu possunt, tantum vin-
solent. Cū igitur morum ac religionum eadem sit
niunctissima causa, optarem ego quidē vtrumque
ficib. tribui, si Pontifices eos haberemus qui esse
ssent, id est, qui summa integritate, fide, pietate, re-
e, sapientia, rerumq; gerendarum prudentia cæte-
nibus præstarent, vt sacratissimus ordo maximis
rib. cumularetur: id n. potissimum diuina lex spe-
; quæ quib. religionum curam dedit, eosdem quā
tissimos esse, summaq; omniū obseruatione coli
eos vero qui summi sacerdotis iussa respuerent, la-
is obrui [b] mandauit, vt Dei præpotentis admini-
euereri & obseruare condiscamus. Nam qui ordi-
acrum omnib. opibus, honoribus, dignitate spoli-
idem certe omnem diuini numinis metum & cul-
omnesque religiones pessum ire patiuntur.

b Deut. ca. 17. Sacri ordinis contemtus Dei contemtum affert.

æ potissima causa exstitit quamobrem Losano-
ninister vrbem deseruit, propterea quod Helue-
bertate quadam insita genti ac popularibus im-
, Geneuatum instituta paulo seueriora, Censu-
ue eorum quos *Antiquos* appellant, ferre non pos-
Alterutrum tamen necesse est, aut Censores in Re-
ca bene cōstituta creari, aut Pontificib. Censuram
m relinqui. Geneuates enim decemuiris & colle-
tro morum præfecturam sine censu, sine imperio

ſine iuriſdictione mandauerunt: Cenſorum tam
ertio illa grauis eſt admodum &efficax.nam qui c
decreto nō paruerit, huic omnino interdicitur ſac
terdictiones aſpernantem perſequitur apud iudi
ligionum procurator. Hęc quidem à Pontificib. R
nis, qui ſacris interdicere poterant, ſine imperio
ac ſine exſecutione: ſed quem è cœtu Christiano
iecerant, Quæſtor impietatis reum peragebat: id
adeo negligenter ac molliter, vt quidem totos q
cim annos exſecratus vixerit: & cum ab impietatis
ſtore citatus eſſet, appellauit Curiam Pariſiorum
a *Anno 1538.* minum prouocatione victum in carcerem conie
b *Anno 1565. aresto confirmata 3. Iulii.* Quæſtori mandauit vt quæſtionem impietatis h
Nondum lex Aurelia [b] comitialis lata fuerat, qu
dictiones ſacrorum ex ciuili cauſa prohibentur.

Ac mihi quidem nulla ratione Carolus Mo
Lugduni queri viſus eſt, quod nouæ religionis r
ac Pontifices mores eo, quo dixi modo, caſtigare
nim totum magiſtratibus relinqui putabat opor
go vero ſublata ſacrorum interdictione, & im
quæſtione, religionem ac morum curam deſe
non dubito: prudentius tamen, opinor, facturi
dentur, qui & eam quam dixi morum ac cenſus
Cēſoribus ita mandauerint, nihil vt de religioni
quæſtionibus impietatis detractum videatur. ſi
vtrumque obtineri non poteſt alterum certe
eſt: aut Rempublicam vna cum religionibus ac
bus omnibus interire. Quæ vero ciuitates Ce
habuerint, non modo teterrima robuſtioris i
tatis ſcelera à ſtirpe reuellunt, ſed leuiſſima quæ
mina radicitus amputant: vt neceſſe ſit ciues h
di pietate, fide, religione, integritate, ac virtu
minibus florere: ſublata vero Cenſura pro vi
omnia ſceleratis ac flagitioſis redundare; vt qu
ipſo imperii Romani occaſu contigiſſe videmus:
temporibus pro *Cenſore creari cœpit Tribunus volu*
vt eſt apud Caſſiodorum. Et quoniam Cenſor

ıcipio ærarii publici ac vectigalium curandorum
creati ſunt, conſequens eſt vt de ærario quoq; ciui-
quibusque rebus publicæ neceſſitati occurri poſ-
eramus.

De ærario. Cap. II.

Rarii ciuitatis conficiendi & conſeruandi quam neceſſaria ſit diſciplina, ex eo percipi ac intelligi , quod vetere prouerbio dicitur; *Reipublicæ neruos niis conſiſtere.* Vt igitur hoc quicquid eſt, quod de is ærario diſputamus, ordine percipiatur; princi- nnem honeſtam ærarii conficiendi rationem ex- imus; deinde vt publicę opes vtilitati ac dignitati iant; poſtremo vt caueatur ne publicis largitioni- hauſto ærario, repentina calamitate Reſpublica ıtur. Hæc igitur tria diſputationis capita ordine ıe ſuo perſequamur. Ærarii conficiendi magiſtros nus vbique quamplurimos, qui ciuium opes ex- e; ac principes ad inuſitata vectigalium genera vr- onſueuerunt: eorum vero qui tam artificioſe iſta ctantur, qui dignitatis & honeſtatis in eo genere ē haberet, video neminem. His igitur prætermiſ- nquiramus eos qui cum prudenter ærarii publici ıam curam habent, tum vero illud efficiunt, vt ho- rationibus publicæ opes augeantur; ne ciuitas à pecunia deſeratur, aut turpiſſimis rationibus pri um opes ac ſanguinem exſugere principes cogan- t Lacedæmoniis olim contigiſſe legimus: qui cum orum ſuorum finibus excedere, ac imperium lon- roferre concupiuiſſent, Lycurgi [a] diſciplinarum eceptorum obliti ſunt, qui propterea ſuis ciuibus argenti vſum omnino ademerat, ac numiſmata ı ſignari iuſſerat, ne & peregrinos imperii Lacedæ- orũ, & Lacedæmonios imperii peregrinorum vlla litas inuaderet, ita futurum exiſtimabat vt ſui ciues nodo ab iniuriis, ſed etiam à vitiis peregrinorum eſſent. At cum primum in alienas poſſeſſiones ac

Nerui Reipublicæ pecunia.

a *Polyb. li. 6. De militari ac domeſtica. Rom. diſcipli-na.*

imperia oculos iniecerunt; qui tamen cum nec vll
lendis exercitib. pecuniam, nullum ærarium habe
mox ad reges Persarũ, vt Lysander & Callicratidas
etiam ad reges Ægyptiorũ, vt Agesilaus & Cleom
proficisci, ac pecuniam mutuam accipere cogeban
Antea quidem Lacedæmonii deuicta Græcia, cum
gnam spoliorum ac pecuniarum vim vndiq; coace
sent, decreuerunt vt omnis ea pecunia in ærariũ pu
cogeretur; quæ non nisi publicis ac necessariis Reip
cæ negotiis inseruiret; vsus tamen priuatis interdi
Sed ærario breui exhausto, quod perpetuis quibusdam
tib. suppleri debuerat, reges exteros rogationibus fa
re non destiterunt, quoad rege Cleomene deserta
publica cecidisset. Omnibus igitur modis operam
& conniti oportet, vt ærarii opes certissimis funda
tis, quæq; labefactari non facile possint, innitantur

a Plutarch. in Lysandro, Agesilao, & Cleomene.

Sunt autem omnino septem genera conficiend
blicæ pecuniæ, quibus cætera continentur. Primu
agris publicis; secundum ex hostium spoliis, tertiu
amicorum largitionibus, quartum ex sociorum ve
libus ac tributis; quintum ex mercatura, sextum e
rum rerum vectigalibus quæ aut euehũtur, aut inu
tur; septimum ex subditorum tributis. Primo gener
lum certius aut honestius esse videtur. Itaque prin
ac populi, qui nouas ciuitates fundare ac stabilire,
loniasve deducere olim proposuerant, præter agros
uatorum & loca ciuitatibus, templis, theatrisque c
stituendis idonea, possessiones quasdam tuendæ & c
seruandæ Reipublicæ causa præter pascua [b] public
mnium ciuium æque communia, assignabant, quæ
uatis locari consueuerant, vt ex eorum fructibus pe
niæ in ærarium publicum cogerentur. Ita Romulu
grum Romanum in tres æquas partes diuisit [c]: quan
vnam sacris faciendis; secundam Reipublicæ oneri
subeundis, tertiam ciuibus assignauit. & cum tria mi
ciuium censa fuissent [d], singulis duo iugera data sunt,
quo intelligi potest octodecim millia iugerum agri R

Septem genera ærarii conficiendi.

b l. quæst. De verb. sign.

Diuisio agri Romani.

c Dionys. l. 2.

d Dionys. Halic. a. eod.

fuisse. Plutarchus [a] tamen numerum ciuium du- *a In Romulo.*
maiorem exstitisse scribit, ac duo cuique iugera tri-
qua ratione non octodecim millia, sed numerum
maiorem fuisse innuit: nec Romulum agrum Ro-
n vllis finibus terminare voluisse, ne, quantum fi-
s eripuisset, intelligeretur: Numam vero Pom-
tertiam agri Romani partem quæ publica erat,
s egentibus distribuisse. Verior tamen est superi-
entia; cum duorum iugerum in ciues singulos di-
iutissime permanserit: sic enim Plinius, *Aranti sua
gera Concinnato viator inquit, Vela corpus, & audi
ta Senatus.* Quinetiam Pompeius Festus *centuria-
rum* dici scribit, quia in ducena iugera diuisus es-
Romul⁹ centenis ciuib. ducena iugera; & M. Var-
iquus noster, inquit, *Ante bellum Punicum pen-
ina iugera, quod a Romulo primum diuisa dicebantur
;] qua quod hæredem sequerentur, hæredium appella-*
Postea prolatis finibus lege Licinia septem iugera
e ciui assignata legimus; *Post exactos reges*, inquit
mella, *Liciniana illa septem iugera quæ plebis Tribunus
diuiserat, maiores quæstus antiquis retulere, quã nunc
rabent amplissima veruacta* Nota concio est M. Cu-
nitiosum ciuem intelligi cui septem iugera non es-
tis.

c Romani tantum, sed etiam Ægyptii multis ante *b Diodorus li. 2.*
s agros ciuitatum [b] sic diuiserant, vt prima quidem
acris & sacerdotibus cederet, secunda Reipubli-
rtia Calasyris, qui pro tuendis ciuibus arma cape-
cæteri ciues aut coloni erant aut serui. Quamobrẽ *c cap. 45.*
niel [c] vates in conformando suæ ciuitatis statu ab
Romuli ratione non procul discessit; cum vellet sa-
ciendis agros assignari; & pascuales agros commu-
mentis & gregibus alendis; præter regalia prædia,
is principes se familiamque suam commodius su-
rent; *ne*, inquit, *populum meum vectigalibus ac tributis
ps exhauriant.* Quamquam in ipsius Israelitarum
ortu regalia quædam prædia fuisse ex eo planum

fit,quod Zicelegum oppidum vna cum agro Daui-no datum ab Achio rege, in perpetuo regum n[illegible] mancipio permanſerit[a].

Regalium autem prædiorum quædam public[illegible] q̃dã priuata. hæc quidẽ principũ arbitrio abaliena[illegible] ſe omnes confitentur; illa numquam[b]: vt ſit in ciu[illegible] firmamẽtum aliquod ac veluti fundamentũ, quo [illegible] ca res innitatur. Quamobrẽ huius regni principe[illegible] prædia publica priuatorũ fraudib. poſſeſſa reuoc[illegible] lud obteſtantur ſe iuratos ineunte imperio public[illegible] dia numquam diſtrahi paſſuros; aut ſi iure diſtra[illegible] rint, Reipublicæ ab interitu vindicandæ cauſa, pe[illegible] tamen redimendi auctoritatem fore; at ne centeſi[illegible] dem annorum curriculo; quo cætera[c] omnia iure [illegible] piuntur, præſcribi poſſe. Atq; hæc quidem rebus [illegible] iudicatis cõfirmata fuere: nec ſolum aduerſus pri[illegible] ſed etiam aduerſus regum propinquos[e]; nec tãtu[illegible] ſtris verumetiam Hiſpanorum[f], Polonorum[g], A[illegible] rum[h], Hungarorum[i] legibus ac inſtitutis. Eteni[illegible] dreas rex Hungariæ ab Honorio III. Pontifice m[illegible] catus eſt in ius, propterea quod prædiorum publi[illegible] partem diſtraxiſſet anno MCCXXI.

Nec reges tantum, ſed etiam ii, qui populares [illegible] matum ſtatus habent, à pręſcriptione ſeculari pub[illegible] dia vindicare ſolent: Veneti[k] inquam, Heluetii, c[illegible] populi. Cum enim Henricus II. rex Francorum à [illegible] natibus per legatos peteret, vt pro ſe fideiuberẽt [illegible] Prætor maximus legato reſpondit, *Senatum popu[illegible] Lucernatem ipſoſque magiſtratus iuratos eſſe, publicas [illegible] nes ſe nec diſtracturos, nec pignori obligaturos.* Quid At[illegible] les? quid Romani? certe quidem vtriuſque ciuitat[illegible] cipes, Themiſtocles, inquam, & Cato maior, fũ d[illegible] publicæ ſecularibus curriculis poſſeſſos à præſcri[illegible] priuatorum vindicauerunt, cum dicerent, *nec [illegible] contra Deum immortalem, nec priuatos contra Re[illegible] cam præſcribere*[l] *poſſe.* Nec ita pridem cum Noga[illegible] ſteris Curia adiudicaſſet vindicias prædiorum p[illegible]

a [illegible]am. lib. 2. [illegible].27.
b [illegible]art. in l. pro-[illegible]bite. §. pla-[illegible] quod vi. [illegible] g. Peruſin. [illegible] ex præſta-[illegible]one. de vecti-gal. Bal. in præamio feud.
c l. hoc iure. §. ductus aquæ. De aqua quot.
d Anno 1440. & 1505. & 1536. in Curia Pariſ.
e Contra regem Siciliæ pro Comitatu Tictonum Anno 1283. & pro Comitatu Droſenſi Anno 1551. 26. Iunii.
f Codice Hiſpan. parte 5. tit. 5. & lege comitiali, Anno 1560.
g In ordinat. Polon.
h In charta magna Anglorum.
i Bonfinius in hiſtoria Hungar.
k In ſtatutis Venet. lib. 2.
l Plutarch. in Themiſto. & Catone Cenſ.

uæ Nogaretus Felix à Philippo Bello præmiorum utis nomine dono acceperat, procurator fiſci pro ciuili rogatione ἀνάκλησιν fieri poſtulauit: quo iu- Curia rem ad conſilium detulit, tametſi prædia du- & ſexaginta amplius annos bona fide poſſeſſa fu- Quinetiam eo fœdere quod Pontifex maximus m cæteris Italiæ principibus ac populis pro Fran- gis Francorum dignitate tuenda inierunt[a] aduer- rolum V. Imperatorem, Henricus rex Anglorum pite caueri voluit, *ne quid de prædiis publicis Franco- pacem cum Carolo ſanciri oportet, diſtraheretur.* ob id Madricenſe fœdus ruptum erat, quod contra ius um gentium commune, cõtraque leges huius im- Carolus Burgundiæ ac Belgiæ dominatu regem enatus ac populi Gallici conſenſu cedere coegiſ- ec alii alio iure vtuntur. Alexander[c] enim Poloniç ndem legem ſanctius renouari iuſſit, ne ſcilicet p̃- blica ſine Senatus populique conſenſione diſtra- tur, quemadmodum iure communi[d] cautum vi- s: neq; id ſatis eſſe maiores noſtri putauerunt, niſi orum prędiorum venditio fieret, cum in fines im- oſtes inuaſiſſent, & eadem in ſubhaſtatione quæ is pupillaribus cautio adhiberetur: cum ſit eodẽ[e] blica iure quo pupilli: ac ſi quid negligentius fue- o genere prætermiſſum, omnia ſunt eodem mo- o caſura[f]; ipſiq; Reipublicæ vindicatio ſine pretii tione competitura.

c vero principibus eorum quæ publica ſunt, quic- ſibi arrogare fas eſt, non magis quam marito do- xoris: ac minus quam marito iuris eſt in dotem; iam maritus dotis fructibus abuti ſuo iure[g] poteſt, ipi vero publicæ dotis fructibus vti quidem licet, non licet. vt ſociæ ciuitates Athenienſium quere- r publicas pecunias in ærarium Apollinis depo- as eſſe. non ab Athenienſibus abſumendas. Domi- autem Rerumpublicarum principis non eſſe, re- oſtri agnoſcunt & confitentur. Nam Carolus VII.

a *Anno 1527.*

b *Edictum de domanio factum à Carolo IX. 1566.*

c *Anno 1503.*

d *l. vlt. de iure ciuitatum Cod. lib. XI.*

e *l. Rempubl. de iure Reip. C.*

f *l. ſi ſecundum de iure Reip. C.*

g *l. in rebus de iure dot. C.*

rex prædiorum publicorum oppignorationem fie
luit, nisi Senatus id procuratore fisci rogante dec
set, vt in actis Curiæ Parisiorum videmus & cum L
uicus VIII. rex multa pupillis ac tenuibus viduis
mento legasset, suppellectilem omnem sub hasta v
iussit, vnde legata soluerentur, ne quid quod publ
esset, a Republica abalienaretur. Quamobrem I
nax Imperator Romanorum suum nomen prædii
blicis inscriptum eradi iussit, cum ad se pertinere r
ret. At etiam Antoninus Pius nihil de fructibus pra
rum publicorum ac vectigalium in priuatos vsus
uertit: quem Ludouicus XII. rex *Patriæ parens* appell.
imitari visus est, cum possessiones auorum ac priu
agros, Blæsas inquam, Cussiacum, Montfortium a
blicis rationibus semper diuisisset: tametsi publica
uatis magno errore nonnulli confuderunt.

Singulare in monarchia.

In popularibus quidem & optimatū imperiis nil
ad ciuitatem pertineat priuatum dici potest: in mo
chia vero, & agri dominici à publicis; & fiscus ab æ
publico differt [a]. posteri tamen Imperatores Græc
vtraque confuderunt [b]. Nec defuerunt qui princip
prædiorum publicorum venditionem impellerēt,
li quæstum vberiorem facturi; quæ sententia tyrāni
ac Reipublicæ perniciem molitur. Etenim Reipub
opes omnes ac prædia in iis posita sunt quæ olim Du
Marchiones, Comites, Barones possidebant, qua
successorio, vel dotali iure, vel publicatione bono
fisco quæsita sunt: aut iura prædiatoria feudorum a
iurisdictionum quæstuosissima: quæ in venditionib.
petuam alienationem non continentibus vilissimo
tio addici consueuerunt: id est; æstimatione facta
çem [c] annorum annui reditus: cum tamen in priuat
perpetuis venditionibus sæpissime triginta, sæpe q
draginta, interdum etiam quinquaginta annorum
habeatur. Ita fit vt qui publica predia sibi coemeru
eodem anno maiores ex ipsa iurisdictione fructus p
cipiant, quam sit pretium fisco solutum. Quamqu

a *Asconius Pedianus. & l. 2. §. hoc interdictum. ne quid in loco publico l. cum senatus. §. constat. de legat. 1.*

b *in l. bene à Zenone. de quadriennii præscript. C.*

c *Edicto Francisci 1. Anno 1540.*

uæ superioribus annis fiebat decem annorum an-
:ditus æstimatio, ex publicis tabulis ac rationibus
storum expressa erat, quæ vix dimidiam æstimatio-
irtem continerent. Ex locatione vero publicorum
iorum, fructus ad rem publicam peruenturi sunt
o vberiores ac maiores; nec mancipes ipsi ac publi-
. vectigalibus & tributis immunes futuri, vti sunt
res prædiorum qui nobilitatis specie immunitate
ıtur. Hoc vero iniquius, quod quas pecunias ex vē-
iibus imperiti principes cogunt, non fœnerantur
ıtis publicæ causa; sed fœdissimis ac turpissimis ho-
ous fere largiuntur.

l extremum prædiis Reipublicæ abalienatis, & ex- *Inculta prædia ciuitatis distrahi debent.*
o ærario, pascua quoq; ciuitatum ac rusticorum, q-
nues sustentantur, sub hasta pernitiosissimo exē-
neunt. Possessiones quidem amplissimas agrorum
orum, quas conducere nemo velit, & ex quib. ni-
ilitatis Respublica decepit, vendere commodius
& pecunia in ærarium cogatur, & ex agrorum cul-
iues ipsi cum Reipublicæ commodo ditescant: sed
ductorem reperiant, vendere non licet. Tametsi
oteles Byzantinorum factum laudat, quod prædia
ca vectigalibus impositis vendidissent, vt ærarium
ent: sed ea laus inanis est; cum satis vnicuique cō-
m sit, eos à quibus pretii pars extorquetur, maxi-
partem reditus deminuere. Itaq; ne id fieret apud
dicto Caroli [a] IX. prohibetur. Ac tametsi aliquan- *a Anno 1566. artic. 11. & 17.*
st deserta & inculta Reipublicæ prædia publice rex
i mandauit (quod eorum qui publica diripiūt sua-
tum est) nihilominus Curia Parisiorum in edicti
ulgatione vetuit ab iis qui vectigales eiusmodi a-
merent ea lege vt reditus annuos in ærarium pu-
n inferrent, redimi vectigal; neve vllam pretii par-
oluerent: ne scilicet vectigal vlla ex parte minue-
Cum tamen vrgerent earum rerum curatores, vt
ım ab emtoribus accipere liceret: idque rex ite- *b Anno 1566. 12. [illegible]*
ıtque iterum iussisset [b], Curia Parisiorum coactis
omni-

omnibus decuriis amplius tertia parte pretii ab en
bus ſolui prohibuit: idque pretium à Quæſtoribu
voluit, vt ex iis pecuniis diſtracta Reipublicæ præc
dimerentur: indicta quadrupli pœna tam in quæ
ipſos, quam in eos quibus ea pecunia principis co
quacumq; ex cauſa ſolueretur. Et quidem Franciſ
rex ineunte imperio [a] magiſtratib. ac procuratorib
is mandauit, vt publica prędia à poſſeſſorib. priuat
dicarentur: quo edicto grauiter queſtus eſt publi
pes ſic afflictas eſſe, vt quæ prædia publica iuraq; p
toria reſtarent, vix oneribus prædiorum ſubeundis
cerent: ſed his temporib. querendi cauſam habe
ſteri multo q̃ ille grauiorem; cum nihil amplius qu
ſtrahi poſſit, reſtare videatur. Iam anno MDLXXII,
ſtores dominii nihil fere in ratione accepti contul
cum tamen ſub occaſum Franciſci II. eo capite quo
ma totius pecuniæ, q̃ ex dominio publico coacta e
ginta ſex aureorum noſtrorum millia cõtineret: ſi
vero eorum quo ex dominio publico priuatis v
fuerunt centies maior [b] eſt: præter immenſam pecu
quæ ex Aquitanis coacta eſt, vt ab rege Henrico I
merent ſalarium vectigal [c]. quarum rerum preti
druplo maiora fuiſſent, ſi iuſte venirent.

Ac ſi quidem ea quæ priuati minimo pretio po
publice locarentur, cum antiquis vectigalibus pri
Reipublicæ oneribus ſubeundis abunde ſuffic
Certe quidem Anglorum regina incredibili m
centia regnum tuetur, & immenſas opes in ærariu
git, ex ſeſtertiorum millibus XCVI. quæ ab agroru
blicorum & antiquorum vectigalium reditu quo
in ærarium inferuntur: ac tantum abeſt vt in di
bus ſubditos vrgeat, vt etiam temeraria tributa, q
tio quoque anno exigi conſueuerant, ſuſtulerit: n
illuc legationis cauſa profecti fuiſſemus, popul
uentus ſumma cum voluptate ſpectauimus; trib
mine quingenties ſeſtertium pro ſumtibus Reip
neceſſariis oblatum à populo fuiſſe reginam tan

a Anno 1559.

b trecenta ſexaginta millia ſeſtertia maiora excedit: id eſt, noſtro more, quatuordecim milliones nongenta ſexaginta millia octoginta ſeptem libella Turonenſes.

c Ea ſumma ſe e conficit quater centies ſeſtertium ſiue quingenta quinquaginta millia aureorum.

Anglorum annua vectigalia.

n pecuniæ ſummam recuſaſſe, ac populo gratias

d autē quod ad prædia publica pertinet, animad-
ne dignum eſt, quod in iis conſeruandis diligen-
nonarchia quam in optimatum aut populari ſtatu
adhibetur. In his enim publica quiſq; ſua ducit.
it vt magiſtratus in ſuam aut priuatorum gratiam
o cōſentiente, aut certe nō diſſentiente, optima-
tiam ſæpe diſſimulantibus, prædiorum ſempiter-
cationes exigui vectigalis ſpecie faciant: tandem
vectigalium immunitatem adipiſcuntur. At po-
ero facile omnia extorquentur, ſi quis modo po-
s fuerit, & aliquid frumenti pecuniæve plebi, aut
de publico largiatur; vt quidem Cæſar in Conſu-
cit, qui agrum Campanum plebi diuiſit; ac pu-
os tertia parte auctionū publicarum ſubleuauit:
ſine magua mercede non fecit. Decimo poſt anno
tellus Italiæ portus omnes lege lata vectigalibus
uit, vt ea ratione popularem gratiam publico de-
nto collectam aucuparetur. Ita quoq; Pericles A-
enſib. publicas pecunias viritim diuiſit. At in mo-
ia in qua principi ſubditos onerare tributis, niſi
i conſenſu aut vrgente neceſſitate, non licet, pu-
prædia difficilius à priuatis occupantur. cætera quę
is dominicis, deq; publico dominio dici poſſunt,
accurate ſunt ab aliis diſputata, & edicto Caroli
gis Francorum comprehenſa, prætermitto.
cundū genus conficiendæ pecuniæ & ærarii au- **Spolia de hoſtibus relata, ærarium augent.**
, ab hoſtium ſpoliis & pecuniis ducitur: vt quę bel-
auſta ſunt, ſarciantur. Tametſi enim Romanis
i vrbes vi captas diripere fas erat: publicæ tamē pe-
in Romanum ærarium inferebantur. At cum vr-
derentur, aut pactione ſponſioneve facta pecunia
eretur. nihil miles præter ſtipendium ferebat: niſi
pecuniæ vis eſſet vt ſtipendium ob egregiam mili-
irtutem duplicandum videretur; cætera ęrario pu-
cedebant. Sic enim Liuius [a], *Omne æs*, inquit, *argen-* *a lib. 5.*
tumq;

tumque in ærarium conditum. Æris grauis CCCXC. *mill. do in ærarium intulit Caruilius Consul*, Idem. Fuluius a CXLII. millia pondo, auri CXXVII. ex Hispania in a
a Liuius li. 31. um intulit. Furius [a] vero Camillus Gallis trans Alpe uictis CLXX. millia argenti pondo, æris CCCXX. mill
b lib. 34. tulit. Item Flamininus [b] ex Græcia argenti infecti p decem & octo millia CCLXX. facti vasa multa: si LXXXIIII. millia tetradrachmorum Atticorum, triu re denariorum pondus in singulis: auri pondo tria n DCCXIV. & clypeum vnum ex auro totum: Philipp mi CXLV. millia: & centum XIV aureæ coronæ do
c lib. 45. uitatum. item [c]. Macedonia deuicta sestertium mill ducenties in ærarium à Paulo Æmilio illatum; à C re vero subacta Gallia quater millies sestertium, Appiano colligimus. Tarento capta Fabius Max LXXXIII. millia auri pondo præter argentum Rom
d Liuius li. 27. ærarium inuexit [d].

Ac tametsi Imperatores magnam vim pecuniar reseruarent, aut exercitui largirentur: id tamẽ ab a parcius fiebat, ne aut repetundarum postularentu triumpho carerent. Etenim Scipio Asiaticus Afr
e Liuius lib. 36. 37. 39. Maioris frater [e] repetundarum dānatus est, tameti tiocho victo aureas coronas CCXXXIII. argenti p CXLVII. millia aureorum Philippeorum CXL. millia pondo MXXIV. Ipse quoq; Africanus eodem iudic mnatus, grauiter in Senatu questus est; *Bis millies, in in ærarium intuli, & quadragies à me reposcitur*: quo dic brum rationum in Senatu concerpsit: & vterq; in e um profectus est, cum maximam priuatatum opu cturam fecissent. Ac tametsi L. Lucullus Romanor
f Plutarch. in Lucullo. peratorum primus [f], hostium spoliis ac direptioni uitatum priuatas opes auxisse dicitur; plura tamen rarium quam superiores, excepto Cæsare, inuexit.

Ex quibus intelligi potest quanta fuerit Rom veteribus ærarii publici cura; quantæ opes pub His vero temporibus nihil vnquam ex hostium sp ac pecuniis in ærarium publicum cogitur: quine

vrbium direptio principum conceſſu ante permit-
quam expugnatæ, quam obſeſſæ fuerint. Nec ta-
Romani contenti ſpoliis, populos victos ſeptima
[a] agri fere mulctabant. Durius Odoacer Heru- a Plutarch. in Romulo.
egulus; qui ſubacta Italia victos de agri tertia par-
edere coegit. Nec multo poſt [b] Hortarius rex b Paulus Diaconus & Rhegino.
obardorum dimidiam fructuum partem victis in
los annos imperauit, vt Romani Boiis [c] olim à Sci- c Liuius li. 26.
: Naſica deuictis, præter aureos torques mille
LXX. auri pondo CCXLV. argenti bis mille CCCXL. q̃
ſtibus relata ſunt. Ac Guilielmus Auguſtus, Anglia
ta, nonmodo publicas, ſed etiam priuatorum opes
tunas, ipſaque prædia ſua eſſe ac iure belli quæſita
rauit.

mani tamē in eo genere ciuitatū moderandarum
lina populos oēs ac principes ſuperarunt: nam vi-
pulis & agri parte mulctatis, colonias egētium ac
um ciuium mittere conſueuerant, & eam agri par-
lis aſſignare, ex quo incredibilis tum vtilitas, tum
imperio nominiq; Romano accedebat; plebs n.
orum quę Vrbem onerabat, exhauriebatur; ſtirpes
n ꝓpagabantur; veteranis agri aſſignabantur. Iam
materia ſeditionum ex Vrbe ſublata, coloniarum
atione etiā victi populi Romanorum moribus, le-
, imperiis aſſueſcere: deinde connubiis ac propin-
tibus contractis cum Romanis ſenſim coaleſcere
ſe habebant; aut ſi res nouas molirētur, aderat co-
Romana veluti ſpecula quædam quæ hoſtes præ-
are ac præpedire, aut Romanos exercitus arceſſe-
ebat. C. *Gracchus*, inquit Liuius, *continuato in alterum
n Tribunatu legibus agrariis latis effecit, vt complures co-
n Italia deducerentur, & vna in ſolo dirutæ Carthaginis.
Coloniam Latinam in agrū Thurinum deduxerunt: tria
peditum iere: CCC. Equites; numerus exiguus pro copia*
Nam Aſconius colonias amplius LIII. in Italia dedu-
Rō. fuiſſe ſcribit: extra Italiā Plinius multo plures
ctas enumerat. ¶ Cæteri fere principes victis vrbi-
bus

bus præsidia perpetua imponunt; quo nihil intole
lius est: quia tantum abest vt victi vincentium im
assuescere condiscant, vt non prius à nouandis
conquiescant quam aut præsidia interemerint, aut
ceperint, aut finitimos principes ac populos ad b
accersierint. Si reges nostri capta Ludouico XII
Insubria, colonias eò misissent, vt quondam Celt
reges fecisse dicuntur, Insubria à Francorum ditic
potestate non tam facile defecisset. Nec vero H
præsidiis militaribus nulla colonia deducta perpe
eius regionis imperium tuebuntur; sed ab imperi
diti arrepta occasione desciscant oportet: non
quam Belgæ, quos iampridem coloniis Hispanor
imperium retinendum coniungi necesse fuisset;
niam nec vlla vis diuturna esse potest: & *peßimus*
nitatis custos est metus. Muhamedes quidem alter

Turcarum institutum.

rator prolatis Imperii finibus, Christianorum, q
seruitutem redegerat, colonias deduxit, ac iugera
decim cuique attribuit, duosque bubalos ac seme
duodecimo post anno dimidiam fructuum parte
petui vectigalis nomine indixit. Mitius cum Tim
egit Amurates I. quoniam agros ac prædia culta
colonis ac censitis ea lege vtenda fruenda dedit
gruente bello cum equorum certo numero ai
essent; ac fructuarii seu Timariotæ occasu fructu
rarium cogerentur, quoad principis beneficio ali
cederet. Omnium autem hæreditatum decimam
rauit. Hæc quidem summo iure belli victis popu
ta lex est. Ex quo fit, vt Turcarum opes maxime ir
cis vectigalibus positæ sint; bellum vero nullis fe

Caroli V. Imperatoris institutum.

terquam Prætorianorum stipendiis geratur. Car
Imperator debellatis Peruanæ regionis gentibus,
qua Turcarum rex in agris assignandis ratione v
eos enim ducibus ac militibus Hispanis ea lege a
it, vt tantum vti frui possent, ac mortuis fructua
neficio principis, quasi veteres militiæ ex casu
rentur, fructibus ante concessionem fisco vindi

ım autem & fodinarũ quintam partem possesso-
›erauit: quo fit vt amplius millies sestertiũ in æra-
›tannis inferatur. Æquum est autem vt victis po-
: auctis ærarii opib. tributa subditorum aut tollã-
minuantur. Nam Romani debellato Perseo rege
onum, à tributis immunes esse cœperunt [a]. a Plutarch. in Æmilio.

:ium genus conficiendarum pecuniarum, in a-
ım & sociorum largitionibus ac legatis versa-
utem breuiter explicari potest; tum quod nihil
ıs aut rarius sit, tum etiam quod quæ principib.
es populive magnifice largiuntur, vix in ratio-
cepti veniant; cum nemo qui dignitati Reipubli-
sulat, alterius debitor esse velit: nisi tenues à po-
ıs & locupletibus accipiant. Contra vero, quæ
›s inops à pecunia potentiori donat, aut tributi
e, aut metu donare videtur: & qui accipit, quasi
uto gloriatur. Etenim Turcarum rex sociarum
ım, quibuscum fœdere coniunctus est, dona ex
sublimi loco omnibus spectantibus explicari iu-
ıasi tributa subditorum. Idem omnium princi-
gatos sustentare consueuit; nec vllos principes,
quam ineunte imperio, nec tamen omnes lega-
ignatur.

eteres aliũ largiendi morem habuisse videmus q̃
;. Nos enim potentib. ac rebus prosperis donare
ıs; illi reb. afflictis succurrebant. Cum enim Ro-
triplici trium exercituum clade Annibal oppres-
c totam pene Italiam sub imperiũ Punicum sub-
, rex Ægypti mille pondo auri, viginti millia ar-
Romanis dono dedit [b]: qui cum gratiarũ actione b Liuius li. 35.
recusarunt: nec aliter Ambraciotarum ac fœde-
populorum dona omnia eodem tempore repu- Romanorũ in aduersis fortitudo.
t: præter auream Hieronis Syracusarum regis vi-
n; quasi prosperum princeps amicissimus omen
us esset: cætera quæ in eos immensa largitione [c] c Liuius lib. 26.
ıderat, scilicet auream coronam pondo cccxx.
modiorum ccc. millia, hordei cc. millia, magnifi-

ce diuiſerũt; tametſi belli offenſionibus & calam acceptis ærarium pene exhauſtum eſſet.

Erat igitur inter Romanos ac cæteros princi noris ac dignitatis certamẽ: nec facilè dici poter rum magnificentia maior, eorũ q largirentur, an q recuſarent. Certe quidẽ Romani reb. afflictis p omnes animi inuicti fortitudine ſuperaſſe vider cæteri non modo reb. aduerſis oblata non repu ſed inuerecũde pleriq; ac eblãditis precib. ab in flagitarũt. Cum n. Rhodiorum coloſſus ingens deris grauitate ac terræ motu concidiſſet, naues liquot (erat enim LXX. cubitorum altitudinis) contriuiſſet, Rhodii legatos ad reges & princip

a *Polyb. lib. 5.* runt, vt ſibi pecunias ad inſtaurandum coloſſũ garent. Hiero centũ auri talenta dono dedit: rex non modo ad coloſſum reficiendũ auri tria mill torum, ſed etiam ad gymnaſium exſtruendum CCC. talenta, frumenti modiorum amplius de na millia, materiã præterea infinitam ad naues centum architectos, opifices CCC. & ad victum auri talenta XIV. ad ſacrificia vero modiorum t largitus eſt. Non puduit Rhodios inopes à pe vnius veteris ſtatutæ ruina occaſionem arriper teri principes ſuis opibus ærarium ac Rempub mulate exornarent. Id erat Ægypti regib. pen vt de largitionibus aduerſus exteros gloriare inde à Ptolemæo Philadelpho, qui ſacros libr braicis Græcos fieri iuſſit: is enim vt centũ am lia ſeruorum Iudaicæ gentis ab emtorib. in li vindicaret, auri talenta [b] CCCLX. ad victimas ſacra facienda centum talenta, phialas aureas teas XXX. crateras quinq; & menſam auream Iu gnifice largitus eſt: præterea ea dona quibus d legum interpretes LXXII. abunde cumulauit.

b *Id eſt 176000. coronatorum.*

Sed vt ciuitatibus inopia laborantibus pr non debet, ſi potentiſſimis principibus quid ita Romam orbis terrarum clariſſimam ciuita

rincipibus pecunias accipere indecorum, petere fuisset. Sed regum ac principum quos sacros ha-nt,& quorum ope ac præsidio beate vixissent, sce-nperia, prouincias, opes, cum orbi morerentur, te-nto sibi relicta non indecore acceperunt. Nã Pto-s Cyrenensium, Attalus Asiæ, Eumenes Perga-Nicomedes Bithyniæ, Coctius Alpium, Polemo reges, populum Romanum hæredem fecerunt [a], simaque regna nulla vi quæsita legarunt. Aurum oronarium & veteres Romani moderate, nec nisi de hostibus victoria gratificandi animo accipie-posteri quasi ordinarium [b] tributum exegerunt, i *oblationes* appellarent. Flaminius victo Philippo liberata metu seruitutis Græcia, CXIV. coronas dona ciuitatum Romam misit. Philippus autem onditionib⁹, quas decem legati Romanorum di-, acceptis, coronam centum auri pondo Capito-osuit. Rhodii, ne quid acerbius in eos decerne-à Senatu, coronam auream pondo c c. Romam nt. Postea aurum coronarium [c] à decurionib. ci-m, & à Iudæorum collegiis quasi tributum ordi-n exigi cœpit.

a Flor. epit.

b l.4. de auro coronario. C.

c l. penult. de Iudæis. C. l.4 de auro coronario. C. Theodos.

æpe fit vt q̃ initio principibus dono data sunt, vt tius beatiusq; familiã tuerentur, necessaria tẽpo-ecursu euaserint, vt ea dona q̃ superiori ætate regi-ancorum oblata sunt à populo, quæq; ab Hispa-*uitia* vocantur, hic & illic quasi tributa necessaria extorquentur. Et quidem reges Persarũ nihil à sub-xigere, nihil excutere cõsueuerant, sed ea tantum quæ sponte donarentur [d] Darius vero Hystaspes, nnitu equi regnum adeptus est, primus omnium a; *nec rerum species*, vt Marcianus loquitur; *sed numos ribus ad id creatis imperauit:* quibus temporibus, cũ ium ab extremis Indorum finibus ad Hellespon-CXXVII. prouinciis pateret, vectigalia annua quæ mperata fuerunt, summam efficiebant quatuor-milliumCCCCCLX. talentorum Euboicorum.

d Herodot. in Euterpe.

Vectigalia regni Persãrum.

Rex Æthiopum (qui *Negus* appellatur, quique maio
nostrorum memoria præter quinquaginta prouii
quæ sui imperii finibus continentur, etiam Indiæ (
talis amplissima regna tamdiu tenuit: quoad legion
Tartarorum fractus de India decedere cogeretur,
a Francis. Aluaresius in Æthiopica historia. cies pro vectigalibus accipere etiamnum consueuit
hil autem imperatur, sed omnia sponte oblata: quo
ti principis maiestati quicquam à subditis petere i
corum videatur.

Porro quo principibus testamēto legare velint,
ci nunc reperiantur; cum tamen Imperatorum fisci
gatis & hæreditatibus testamento relictis redund
Etenim Augustus populo Romano legauit quadrin
ties, tribubus tricies quinquies LLS, præter ea quæ
torianis & legionariis reliquerat: nec plus peruenti
ad hæredes suos quam millies & quingenties prof
quamuis XX. proximis annis quaterdecies millies
testamentis amicorum percepisset; quod pene cū d
paternis patrimoniis cæterisque hæreditatibus in F
b Tranquill. in Augusto cap. vlt. publ. absumsisset [b]. Ex quo intelligitur immanem
niarum summam [c] ex testamentis cepisse, ac decie
c Summa nostro more loquendi conficit 35000000. coronatorum. iorem capere potuisse quam quaterdecies millies
cum hæreditates ad se testamento delatas liberis
torum reddi iuberet, nec ab ignotis quicquam ac
d Tranquill. ibid. ret [d], sed ab iis tantum qui orbi mortui essent, quo
bene cognitos haberet. Cæteri principes quibus d
tas minus cara esset, ab omnib. omnia legata cape
ranni etiā extorquere, & ex imperfectis testamenti
e Argumento sit lex ex imperfecto. de testamentis. Cod. & de leg. 3. reditates rapere non erubuerunt [e], obiecit enim M
lius Antonio quod ab ignotis hominibus hæred
accepisset [f]: tum de seipse, *quadringenties*, inquit, LL
f Philip. 2. *ceptum hæreditatibus retuli; nemo tamen me nisi amicus h*
scripsit. Atque hæc quidem de donationibus ac leg

Quartum genus expensionibus sociorum. Sequitur quartum genus augendarum ærarii o
cum annua pēsio à sociis ciuitatib. ex fœdere perci
vt si bellum ab hostibus inferatur, militem sociis i
rare liceat. Cum enim pacis fruendę causa pecunia

is ciuitati principive imperatur, *non pensio*, sed *tribu-* aut *stipendium* appellatur: vt victo Annibale stipen- Carthaginensibus imperatum est in singulos an- : item Philippo II. regi Macedonum ac regibus orum, salua cuiusque imperii maiestate. Sic quoq; idumæorum & Ammonitarum Dauidi annua sti- ia soluere cogebātur [b]: vt reges Iudææ regibus As- rum. At Heluetiorum & Rhætorum ciuitatibus o à regibus nostris annua mille aureorum ex fœ- dependi consueuit, ea lege vt reges nostri exercitus rare, & auxiliaribus eorum copiis vti ad imperii sui am, Prætoriasq; cohortes ad corporis obsequium stodiam inde conscribere possint. Neque stipēdia- st qui hostium duces mercede locat, aut corrum- vt Periclem ferunt erga Lacedæmoniorum duces : non quia pacem precari, vt Theophrastus scri- ed quia differri bellum cupiebat. Nullum autem etiorum ciuitatibus fœdus eo quod dixi Francorũ, stius vnquam aut vtilius contingere potuit, ob ea uperius attuli argumenta. Certe quidem ad opes das vtilissimum fuisse ex eo planum est, quod prę- dinarias pensiones, etiam extraordinarię, quas ma- tibus ac ducibus Heluetiorum, quasq; priuatis re- rgiuntur, ordinarias longe superarunt. Ego ex ra- bus publicis à Quæstoribus expensa video fuisse in ; pensiones ac legationes CCXVIII. millia libel- [c] Turonensium anno MDLXXIII. Quæ vero anis ducibus pensiones solutæ sunt eodem anno, ciunt CXXXII. millia libellarum præter stipendia ria.

a *Liuius li.* 31.

b *Sam lib.* 1. *cap.* 8

Pensiones Heluetiorũ

c *Summa est,* 218312. *ll.* 12. *solid.*

Pensiones Germanorũ.

cessariæ sunt quidē magnis principib. largitiones stium consilia, copias, opes euertendas: nec potest agnũ imperium speculatorib. carere; ac sępius ho- rruptis ducib. ac magistratib. quam fusis legionib. ntur; *nec vero arx vlla tanta est tantisq; præsidiis ac pro- ulis obfirmata ac munita, quæ non facile poßit expugna- mentum aureis numis onustum eo penetrarit,* vt Philip-

pum I. Macedoniæ regem dixisse ferunt, qui largiti
ac donis Græciam pene totã sub imperium subegit
aliis adiumentis Persarum reges Græcos ab Asia
corruptis ducibus depulerunt[a]. quis enim à princip
num accepit qui non aliquid in eius gratiam, si p
effecit? nã obligatus tenetur, vel pudore cogitur, v
ioris beneficii adipiscendi spe, vel metu, ne idem
cusator qui corrupit. Vix enim princeps vllus am
mas pensiones largitur, nisi iuratus sit in principe
accepit, quem plerique interpretantur patriam
proditurum: vt in comitiis imperialibus Germar
princeps nescio quis palam questus est[b]: (nihil n.
aditum habeo) nec illum opinio fefellit. fuit e
tempore Princeps aliquis, cuius nomen præterec
reos bis mille pensionis annuæ pactus, omnia Im
patriæ suæ arcana delaturum se, ac modis omnib
largitoris dignitate & imperio aduersus patriam
gnaturum spopondit. Ab hoc hominum genere
dum est, potissimum in populari statu, in quo faci
priuatis Rempublicam prodere quam in monarc
qua princeps omnia q̃ publica sunt, sua ducit, ac p
vt suarum rerum curam gerit.

Sed largitiones & corruptelæ eiusmodi co
ribus vtiles esse nequeunt, nisi lateant: latere aute
possunt, si plures sint quibus donatur. Reges
rum ac Macedonum, paucissimis quibusdam C
bus ac belli ducibus, qui plus auctoritate poter
giri solebant, vt popularia & optimatum impe
traducerent. Item Ptolemæus Philopater rex
Achæorum imperium suis quodammodo imp
legibus subiecerat, cum vni Arato annua decem
dono[c] daret: quippe intelligebat plus Aratum q
teros omnes in ea Republica posse ac potuisse
Itaque mirum mihi visum est, quamobrem no
præter ordinarias Heluetiorum pensiones, ext
nem duobus circiter Heluetiorum millibus qu
dignitate præstabant, rex Henricus II. tam mul

a Plutarch. in Lysandro & Agesilao.

b Vvormatiæ. Anno 1552.

c Plutarch. in Arato.

d quidem video patris instituto factũ fuisse. Quæ
ɔscure aut occulte, sed ita palam fiebãt, vt Quæ-
eluetiorũ apochas rationib. accepto ferre neces-
eret: quas ego rationes cum expenderem, compe-
ordinarias pensiones anno M D L. summã XVI.
um millium & CCCCXXXIII. excessisse[a]. præ- a Summa libellarum 49199.
is fuerat, opinor, sex aureorum millia paucissimis
dam ac summæ auctoritatis hominibus, & quidẽ
s arbitris & apocha, donare. Sunt enim qui am-
is principum munerib. carere, quãapocham ac-
ɔecuniæ sibi extorqueri patiantur: vt Anglus ille
garum dominus, cui Ludouicus XI. rex annuæ
nis nomine duo aureorum millia dono mittere
uerat: cum apocham nuntius peteret, vt solutæ
æ fidem regi faceret, pertinaciter recusauit; ne vl-
ceptæ pecuniæ testimonium exstaret. Nihil autẽ
regi fuisset quam illum in suspicionem proditæ
si quando posset, vocare.

tiam cum largitiones turpissimarum rerum cau-
; tametsi plerisq; nihil quod patriȩ commodo si-
e factum videtur. Ego vero non minus turpiter
ɔuto, qui parricidas principũ domesticos merce-
ucunt, vt ex insidiis dominos interficiãt, aut quos
ıon possunt, vincant venenis, quam qui turpitu-
ıȩ mercedem accipiunt. Quamobrem cum Peri-
lecim talenta rationibus expensa tulisset q̃ sine
ıto ac sine apocha soluisse dicebat, ob eam causã
ɔeruulgari nollet, Athenienses accepto tulerunt,
ominis fidem & in Republica gerenda curam ac
ıtiam exploratam haberent. Apocha vero acce-
cuniæ testimonium facit quo minus qui patriam
velit, quicquam corruptoris gratia facere possit.
etiam pernitiosius, quod cum largitiones pu-
iunt, si quibusdam, nec tamen omnibus dona-
spiciones, odia, querelæ exsistunt, ac potissi-
n statu populari; vt sæpissime apud Heluetios cõ-
accepimus: & eo vsque certatum est, vt rogatione

ad Henricum regem lata penſiones ſingulorum
ſis communicari petierint. Negauit Henricus,
de ſua erga priuatos munificentia tantundem d
iri declarauit. Diximus ſuperius qua fraude At
ſes, quibus artibus Romani ſociarum ciuitatum
is ac ſtipendiis ærarium, vrbem, mœnia, portus
locupletauerint & auxerint.

Quintum genus mercaturæ.

Sequitur quintum genus cõficiendarum pec
mercatura inquam abundans & quæſtuoſa, qua
ceps ſuo vel alieno nomine exercet, quod gen
eſt, ac principe minime dignum. Noſtris quiden
Britannorum & Germanorum legibus nobilit
caturam exercere nõ licet; aut ſi mercator eſſe v
ter ærarios ac plebeios cenſebitur. Neq; id nouu
lege [a] Claudia Senator Romanus nauem onerar
bere prohiberetur: *Quæſtus omnis*, inquit Liuius
peius indecorus viſus eſt. poſtea [c] Imperatorum le
mnino vetitum nobilioribus ac militibus, æqu
Pontificio [d] ſacerdotibus, mercaturæ ſtudia ſequ
ſi mercatura nobiles minime deceat, quanto m
ges? Darium ſubditi contumelioſe mercatorem
larunt, quod quæ prius gratuita eſſent vectigali
uendi neceſſitatem traxiſſet [e].

a ab V. C. Anno 530.
b lib. 21.
c l. Nobiliores. de commerciis C. l. milites. locati. C. l. vlt. de reſcindend. C. l. 1. §. pupillus. de auctoritate tutor. ff.
d can. clerici. 14. q. 3.
e Herodot. & Plutarch. in Artaxerxe.

Cur ergo (dicet aliquis) vllum tu decus in e
cogendarum pecuniarum poſuiſti? ego vero, ſi
dum mihi ſit, principẽ mercatorẽ nolo: ſin opti
mercatorẽ malo quã tyrannum; & patricios vir
tiari quam prædari. Quis eſt n. qui neſciat Luſit
ges cum anguſtiſſimis regni finib. coercerentur,
ſuæ maieſtatis ſatis commode tueri, nec ſubdit
re vellent, mercaturam abundantiſſimã & qu
ſimam iam annos centum ſine contumelia &
Reip. commodo exercuiſſe? cum n. anno MCC
Orientis opes & intimos Indiæ receſſus portu
matrimos nauigantibus aperuiſſent, populoru
rias ad veritatẽ admirabiles, & opes incredibile
taniam aduexerunt; poſt etiam vniuerſam E

Regis Portugaliæ mercatura.

rum infinita varietate compleuerunt. Hoc vero ificentius; quod in sinu Persico & in ipso regis Per- conspectu, arcem minutissimam fundauerũt; qua antibus nec commeare nec remeare nisi soluto ve- i non licet. quinetiam quatuor Indorum reges su- eriis ac stipendiis subegerunt, præter Africæ por- littora quibus longe lateque dominantur. Qua m nauigatione Turcarum ac Persarum principi- egibusq; Ægyptiorum mercaturæ quæstus vberri- de manibus excusserunt. Quantæ vtilitates ex ea atura ad Rempublicam peruenerint, ex eo intelli- , quod cum Lusitani Molucarum Insulas (vnde osissimæ species asportantur:) nudassent ac ccc.au- m millia numerassent Carolo V. Imperatori, cui carum insulæ iudicio finium regundorum Alexã- i. Pontifices maximi sententia obuenerant, Genu- acFlorentini mercatores pecuniam Carolo nume- , Lusitanis regibus restituere, &amplius quinqua- aureorum millia Carolo dependere non dubita- vt sibi aditus ad eas insulas pateret, quod renitente ano rege obtineri non potuit. Et quidem Venetis nnibus calamitatibus quas Ludouico XII. rege Frã- n pertulerunt, nulla grauior[a] visa est, quam quod ani reges mercaturæ Oriẽtalis quæstum illis eri- ent.

a Guichardin.

ec vero Italis abundãs & quæstuosa mercatura no- ti labem aut dedecus vllum inferre videtur: nec us ipse vberem mercaturam improbat[b], sed eos q iis emunt quod carius vendant, *sordidos* appellat. Id n in principe minime ferendum est, vt subditos ex- re frumenta resq; venales prohibeat, quib. ipse q̃- faciat: turpius etiam ac fœdius vllo pretio mercari ditis, vt eosdem carius res emtas emere cogat. ea nim Alphonsum regem Neapoleos suis æque ac is odiosissimum fecit. Greges enim porcorum sub- alere, & in demortuorum locum alios substituere bat: olei ac frumenti quicquid in Apuleia concre-

b lib 3. Offic.

Mercatura Alphonsi tyranni.

uiſſet, viliſſimo pretio emebat, vt ſumma egeſtate a
opia annonæ arbitrio ſuo addiceret.

Omnium tamen ſordidorum mercaturæ generũ
multa ac varia ſunt, nullũ ſordidius, nullũ turpius
lum deteſtabilius magiſtratuũ & honorum mercatu
numquam tolerabilis eſſe poteſt niſi extremis tem
bus, vt ſaluti Reipublicæ conſulatur: quo Venetos
publicæ calamitates adegerunt, vt honores & im
proſcriberent, Ludouico rege Francorum grauil
bellis ciuitatem premente. nam totos ſeptem annc
blicis rationibus paulo minus [a] quater míllies exp
tulerunt: cuius ſummæ decimam fere partem ex h
iũm mercatura quæſierunt: vigeſimo poſt [b] anno
ciſcus maior rex Francorum Præturas vrbanas huiu
perit bifariam diuiſit, & vtraſq; proſcripſit; ac ſenſi
tera quoque vænalia fuerunt. Turpius etiam Adı
Pontifex max. qui non modo magiſtratus & im
ſed etiam ſacerdotia paucos ante annos ſub haſta
re paſſus erat: ac iam quaterdecies [c] I I S à Pontifice
monenſi acceperat, cum bellum ſacrum excuſare
creuerat etiam in ſingulas familias eccleſiæ Ro
aurei numi dimidium imperare; cuius vectigalis ſi
fere centies quinquagies [d] I I S conficiebat. Sed q
am tam fœda, tamque pernitioſa eſt ea mercatu
nulla turpior cogitari poſſit, quæque vt ſemel co
nullum habitura finem: cætera omnia tentand
ſunt, quam vt eo delabi cogamur.

a Id eſt quinq; milliones ducatorum.
b Anno 1527.
c Id eſt, viginti millia ducatorum.
d Id eſt 220000. ducatorum.
Guichardin.

Pergamus ad ea quæ reſtant conficiendæ pe
genera: quorum illud antiquiſſimum & vſitatiſſ
eſt, ſcilicet vectigal earum rerum quæ euehuntu
uehuntur. Quod quidem vectigalium genus I
Portoria vocabant, vt vectigal prædiorum publi
Decimas, paſcuarum vero *Scripturam*. Portorium a
ctigal vnius generis erat apud veteres; nobis trip
ac tametſi Henricus II. rex ad vnum genus referi
ſet lege [f] de portorio lata, poſtea tamen legem [g] al
placuit: quia confuſio vectigaliũ deterius aliquid l

Sextum genus.
Portoria.
e (sc. pro lege Manlia, & in Pratura vrbana.
f Anno 1551.
g Anno 1556.

ebatur. Nam Caroli V. regis edicto portorium ve-
quod nostri *domanium forense* appellant, dimidia
te deminutum fuerat; postea tamē restitui placu-
utē vigesima pars pretii, quæ fuit eadem Romanis
ous vsitata: sed tandē Imperatores posteri octauā
unt; vnde *Octauarium* [a] *vectigal* appellarunt: vt no- *a l. ex præstatione. & toto titulo de vectigalibus Cod.*
oq; vectigal illud *bessale* [b] fecerunt, ac duodecimā
partem exigere cōsueuerunt. Turcarum princeps *b Id est, octo asses ex centū.*
grinis portu soluentibus rerū exportādarum de-
, à subditis vigesimas capit. At nostri reges minimū
am ac pene nihil peregrinis pro salario vectigali;
is vero grauissimū imperant. Et cum in ipsa Gal-
næ totius Europæ vberrimæ sint ac præstantissi-
nde Belgę, Britanni, Dani sal petere consueuerunt,
tamen multo carius emitur quam illis: imo ab illis
s (latenter tamē) in fines huius imperii euehitur:
ihil absurdius esse potest. Nostra ætate [c] in salinis *c. Anno 1540.*
nū modius salis qui duobus aureis emi solebat Pa-
um mensura, nunc viginti aureis emitur; vectigal
n subditis duplo grauius quam salis pretiū impera-
no fit vt qui longius a salinis absunt in Galliæ finib.
nodium centū amplius aureis sibi emere cogantur.
ani tamē vectigal tantū ac tam graue ingenti mer-
edemerunt ab Henrico II. rege, cuius pater mer-
es peregrinos in Galliam quasi quibusdā illecebris
eret, à salario vectigali prope immunes esse voluit;
Hispanis sal acciperent. Sed exploratum; & quidē
ientia diuturna cōpertum est, nec Belgas, nec Bri-
s, nec Danos sale Gallico vacare posse. Et cum an-
arolus V. Imperator Belgas non tantum ab Hispa-
l accipere cogeret, verumetiā Gallico sale vti pro-
et, ciuitates ac populi qui ab Hispanis sal asporta-
t, animaduerterūt merces piscarias quarum vber-
s & copiosissimus est in Belgia quæstus Hispanico
rope extabuisse, propter acrem nimis & arroden-
alis Hispanici vim ac naturā: importunis rogatio-
obtinuerunt vt Gallicis salibus qui vegetiores ac

suaue-

ſuauiores ſunt vt liceret. Et quoniam aqua marin
quadrageſimum ſeptimum ab Æquatore gradu
pter radiorum ſolis traiectionem hebeſcentem,&
ris inopiam, in ſalis naturam concreſcere non poi
culdubio ſi ſalarium vectigal à peregrinis vel dup
nus quam à noſtris exigeretur,infinita pecuniæ vi
rarium cogi poſſet.

Videmus enim, & quidem ſæpiſſime, nauium
grinarum claſſes ad littus Celticum appellere a
exportandos:& quia frumento, vino, oleo; cæter
bus ad vitã beatius commodiuſq; degendam n
riis abundat Gallia, quibus rebus Aquiloniæ re
vacant, naues arena ſæpe aut lapidibus onerant, v
re liceat, cũ rarius permutare poſſint. Nam met
teraq; ad humanum victum minus neceſſaria cũ
mis terræ viſceribus latent, tum ſemel eruta vix
renaſcuntur. frumenti vero, ſalis,vini ac olei for
quidem perennes, in Gallia ſcaturiunt,qui nulli
bus exhauriuntur; quarum rerum euectionem
caturam ſic moderari principem oportet, vt ſul
inopiæ & ærario in primis proſpiciatur. Quod ali
non poteſt,quam portoriis vectigalibus auctis:q
maiora fuerint, eo parcius à peregrinis exportat
aut vberior annona, aut ærarii opes maiores futu
quamquam res ad victũ hominum neceſſariæ,qu
que fuerint,conquiruntur. Gallia vero magnam
partem incredibili frugum vbertate & nunc & a
per ſuſtentauit,vt etiamnum Agrippa rex Iudæo
ratione quam habuit ad populum confitetur.

Gallia frumento,vino, oleo, ſale dines.

Scio non neminem futurum qui mihi oppor
tatum inter ipſas & cũ legib. Francorum icta fœ
bus augere portoria nefas eſſe putant: ego leges
ciorum ac fœdera, ſi qua ſunt diſturbari nolo; ſe
tantã vim earum legum eſſe aut fuiſſe, vt ab iis d
numquã liceret. Quinetiã cæteri principes nutu
tuq; ſuo portoria regere eaq; ſæpius augere vid
nõ ita pridẽ in Anglia factum memini. Nec ſup

œdera commerciorum prohibuerunt Carolum
eratorem aut Philippum filium Angliæ regem,
nus in ſingula vini dolia maiora Gallorum mer-
.in portum ingreſſis numum aureum, ſubditis v.
imperarent. Incredibile autem videri poſſit, ve-
men ſit; quantum vini Gallia in Angliam & Bel-
ffundat. Cuius rei argumētum maius habeo nul-
quam quod vnus Lauda mercator Cameracenſis
ıdlxxviii. triginta tria millia modiorum vini ter-
ectura in Belgiū exportari curauerit, tametſi adi-
luos ac multis locis ab hoſtibus intercluſos ſibi vi-
pretium in ſingulos modios vt minimū fuit qua-
oronatorum. Ex quo intelligi poteſt quanto plu-
ibus deducantur. cęteras merces omitto. Sed illud
i non debet quod anno mdlvi. Angliæ regina por
n incredibiliter auxit: ac duos coronatos in ſingu-
nnos qui ex Anglia exportarentur, imperauit: at
m millia non amplius trimeſtri curriculo ex An-
ntuerpiam aſportata fuiſſe anno mdlxv. à merca-
is didicimus. pannum autem definiunt tribus Ca-
ac totidem Frizæis.

vt ciuitatib. vtiliſſimum eſt portoria rerū earū quæ
ıntur, quibuſq; carere non poſſumus, augere: ita
ere neceſſe eſt vectigal rerum inuectarum, ſi quidē
iis cōmode carere non poſſint. Augendum quoq;
gal fabrilium, lanificiorum, ſericeorum, ac omniū
iorum q̄ aliunde aduehuntur; vt ciues ipſi eadem
condiſcant & conſueſcant. Sed ab informi ac ru-
teria, q̄ à peregrinis ad nos aduehitur, amouendū,
oad eius fieri potuit, minuendum eſt portorium:
iam ciuium vtilitatibus & commodis prius eſt quā
s proſpiciendum. Ciues autem ex rudi materia in
ia conformata vtilitatem capiunt ſæpe maiorem
qui materiam vendiderunt: quia materiam ſæpiſ- Materiam rudem euehere perniciosum.
uperat opus. nec ferendum eſt materiam rudem è
tibus exportari, ſi opifices eam tractare commode
nt: vt edicto Henrici[a] II. regis Francorum cauetur: [a] Anno 1552.
quod

quod edictum decennio post in Anglia, deinde i
a Anno 1563.
gio promulgatum est[a], vt Philippus rex Hispani
par pari referret. Ex opere ciuiũ quantæ vtilitates a
publicam peruenturæ sint: vel ex eo intelligitur,
Blæsas ad conuentus Gallicos accepta legatione
ctus mercatorum querelas audiebam, cum dicer
narum exportationem vetitam quidem fuisse, r
minus tamen Italum quendam ab rege pece vel
obtinuisse vt lege solueretur: qua quidem ratior
vnus homo vili pretio lanarum vim infinitam ii
exportauisset, ex materia pannos Florentinorum
cibus confectos in Galliam reuehi curauit: vnde
tum pecuniarũ coegerit, ex eo percipi potest, qu
teriam partibus quindecim confectum opus sup
Quid igitur absurdius à principe fieri potest quam
grinos mercatores legibus soluere, qui tam grau
mentum ciuibus allaturi sint?

Mercium euectionem ciuibus ademptam peregrinis permittere perniciosissimũ.

His igitur sex generibus cõficiendarum pecu
& ærarii honeste muniendi sine vllo ciuium inte
to, expositis. ad postremum pergamus, quod sui
proprium est, & quidem totum. Sed eo numqu
ueniendum, nisi cætera omnia desint: ac ne desi
dentis est principis ante prouidere. Si tamen ci
vndiq; circumsessam hostes sic teneãt vt superic
dixi generibus vt frui non liceat; aut si qua alia vi
inopinato Rempublicam oppresserit, tunc dem
ipsos ærario succurrere oportet. Id enim iustissi
quod necessarium; & pia illa quæ ciuibus imp
tributa, sine quibus ciuitas ipsa funditus sit int
Sed quoniam tributa quæ subditis difficilimo bel
pore imperantur, confecto bello continuari sæ
mus (:est enim illud inter arcana veterum tyran
nimis contritum, belli occasiones conquirere
tis subditos etiam bello confecto semper vrgear
modius erat mutuas à subditis pecunias acciper
illos onerare tributis: quæ ratio cum difficultat
in cogendis tributis esse solent, expediat, tum e

Septimum genus conficiendarum pecuniarum & ærarii muniendi.

reddit mutuum eorum qui & fœnus & sortem si-
gratiam a Reipublica reddi sperant. Nam cum An-
Italiam quateret, vrbemque ipsam obsideret, Se-
diruto ærario noua tributa subditis aut sociis im-
i noluit; nihil enim prementibus hostibus tam pe-
osum: sed Patres in Senatu sic disseruerunt: *Omne*
n argentum, æs signatum ad triumuiros mensarios de-
us nullo ante Senatusconsulto facto, vt voluntaria ob-
& certamen adiuuandæ Reipublicæ excitet ad æmu-
m animos primum Equestris ordinis, ac deinde reliquæ
Hæc Liuius [a]. Idem paulo post; *Senatores pro se quis-* a *lib. 26.*
irum, argentum, æs in publicum conferunt tanto certami-
cto, vt prima inter primos nomina sua vellent in publicis
s esse, vt nec triumviri mensarii accipiendo, nec scribæ re-
o sufficerent. Parta victoria & fractis Carthaginensi-
Senatus mutuam pecuniam singulis bona fide red-
ortere decreuit. Qua de re sic Liuius; *Priuati fre-*
es, inquit, *quibus ex pecunia quam M. Valerio & Claudio*
mutuam dederant, tertia pensio deberetur, adierunt Sena-
&c. & paulo post; *Cum priuati æquum postularent, nec*
espublica soluendo, quod medium inter æquum & vtile,
erunt: vt quoniam magna pars eorum agros venales dice-
sibi emtis opus esse, agri publici copia iis fieret: Consules a-
timaturos, & in iugera asses vectigales, testandi causa pu-
n agrum esse imposituros; vt si quis cum soluere posset, pecu-
habere quam agrum mallet, restitueret agrum populo. læti
conditionem priuati accepere. Hæc ille [b]: quæ pro- b *Liuius l. 31.*
a ad verbum descripsi, quod ea ratio conficiendæ
niæ ac fidei liberandæ omnium vtilissima visa mihi
llud quoque non incommodum videtur, scilicet
entibus hostibus strenuissimos quosque armis ac
diis eorum qui bello gerendo inutiles sint, fouere
tentare; id quod Romanos etiamnum fecisse vi-
is [c]. ita fit vt alii aliorum opibus & auxiliis com-
em ciuium salutem tueãtur. Hoc autem tributi ge- c *Liuius lib. 2&*
emerarium est, & extra ordinem imperatur. Hinc
tribu-

tributa originem traxerunt; & *ordinaria* fieri cœpe
quæ antea *extraordinaria* dicebantur. tertium ge
ducum, vtriusque naturæ quodammodo partice
nostri *casuale* appellant.

Tria genera Tributorum

His autem tribus omnino generibus continen
cumque ciuibus imperātur; vel pœnæ nomine, si c
leges peccatur; vel eorum prædiorum pecunia
quas quisque possidet; vel etiam quæ in capita
indicuntur, quod genus tributi *Capitationem* Lat
cant; vel eorum quæ ex traiectu percipiuntur, quo
pria significatione *pratorium vectigal* dicitur; vel q
etiam sordida causa exigitur. quęstus enim sordid
amant, eorumque suauissimos odores sentiunt t
cuiusmodi est illud tributum quod ab iis qui ar
retricias profitentur, exigi Romæ consueuit; q
ex vrinarum effusione Vespasianus imperauerat
quidem indigne ferenti, pater pecuniam ex prir
sione naribus admouit, sciscitans num odore o
retur: & illo negante, *atqui*, inquit, *è lotio est*. Ider
lione, quod adeuntibus principem spatium ad c
das mulas sæpius desiliisset, nec sine mercede id
pactus est lucri partem. *Non enim*, inquit Tran
contentus est omissa sub Galba vectigalia reuocasse,
grauia addidit, & auxit tributa prouinciis nonnull
plicauit: negotiationes quoque vt priuato pudendas
exercuit, coemendo quædam tantum, vt pluris postea d
nec candidatis quidem honores, reisve tam innox
noxiis venditare cunctatus. creditur etiam procurator
cissimum quemque ad ampliora officia ex industria so
mouere, quo locupletiores mox condemnaret: quib
vulgo pro spongiis dicebatur vti, quod quasi siccos ma
deinde exprimeret humentes. Idem paulo post; *Sur*
nantur ad manubias & rapinas deductum summa ær
inopia, de qua testificatus sit initio statim principatu
quadringenties [a] *millies opus esse, vt Respublica stare pet*
ille. Quod si ad hæc tam fœda, tamque turpia
blica ærarii inopia coegit principem in cæteris

[a] *Id est. decies centum millio nes coronato rum.*

m, quid tyrannos quos inopia premit, facturos
n facturos speramus.
gister quidem Præses Curiæ Parisiorum negauit,
). Ludouici tempora vllum tributi genus Gallis
tum; sed illud omisit, quod quæ belli necessitate
s exegerat Ludouicus, confecto bello sustulerit.
[a] eius ad Philippum filium cohortatio grauis & , quam testamento inseri mandauit in hæc verba *giosus inprimis erga Deum esto; benignus ac liberalis s egentes; legum ac morum huius imperii custos ac vin- rimus; ac vectigalibus & tributis abstineto, nisi te sum- necessitatis ac vtilitatis publicæ iustissima causa ad hoc t; sin minus, tyrannum te potius quam regem futurum* &c. Hic dicet aliquis, Clotarium tertiam fructuũ n ecclesiæ prędiorum exegisse, Chilpericum octa- ius vini quod de pdiis [b] quisq; collegerat, expres- iaminde vectigal vinarium quod etiamnum cau- us imperatur, originem duxisse videatur. Item Lu- m iuniorem vigesimam fructuum reditus cuius- tos quatuor annos indixisse. Demus id quidem; n nisi publicis necessariisq; bellis coactos id fecis- mus; vt temerarium tributum Carolo VI. regi in- n. Itaq; Philippo Valesio conuentus Gallicos ha- anno MCCCXXXVIII. populi rogatione decre- t, *ne vllum tributi aut vectigalis genus nisi consentien- rdinibus imperaretur.* Ac tametsi Ludouicum XI. grauissima difficilimaque bella eo impulissent, vt vectigal prædiorum publicorum ac dominii fere genties [c] ɪ ʟ s tributi nomine extremo imperii sui exigeret; nihilominus tamen Carolo VIII. regnum te coactis apud Turones populi comitiis, annua æ ordinaria euaserant, tributa sublata sunt; sed e- n oblationem quam Carolo VII. dono dederant, rium ac septuagies [d] ɪ ʟ s donationis nomine in- quam summam semel tantum ab vniuersis ordini- xigi placuit. ne in posterum imperaretur. Et qui- Philippus [e] Cominius, qui tunc publici consilii

a *In archiuis publicis.*

D. Ludouici ad filium cohortatio.

b *Gregor. Turonens. li. 9. cap. 30. Aymo lib. 2.*

c *Id est, tres milliones & quadringenta millia libellarum Turonens.*

d *Id est, trecenta millia libellarum.*

e *In commentariis.*

particeps erat, negáuit principibus tributa impera cere [a]; sed ea tantum capere posse quæ consentien subditis dono darentur; eoq; iure Hispanos, Britan Germanos etiamnum vti videmus. Exstant formu pud nos vectigalium ac tributorum exigendorum, bus princeps ingenue profitetur se omnia tributa, primum licuerit, sublaturum. Quamobrem Phili rex, is qui Longus vsurpatur, cum exiguum salis vect id est, paulo minus centesimo numo [b] imperasset, lam testatus est id se sublaturum. Eadem testificati vsus est Philippus Valesius, cum grauissimo bello ctus vectigal illud salariū duplicasset: nec passus e minii legibus tabulis comprehendi. Ac tametsi nu vectigal salario leuius esse videtur; id tamen cum I & Claudio Censoribus indictum esset prementel Punico, contumeliose Liuius *Salinator* est appellat pace Carthaginensibus data sublatum est; vel quia sale vtilius aut humano victui magis necessarium retur; vel quod iniussu populi id factum esset.

Et quoniā leuissima quæq; tributorum ac vecti genera tenuibus grauissima putantur; nec tamen S tus Romanorum ærarium tueri se posse sine nou ctigalibus intelligeret: quippe lege Valeria regib actis plebs à portoriis & tributis præstandis libe isset [d]: C. Manlius Consul ex auctoritate Senatus l tulit in castris ad Sutrium, vt ii qui manumittere fortunarum suarum vicesimam ærario soluerent: etsi eo vectigali ciues nō premerentur; nihilominu buni plebis re intellecta capite sanxerunt *ne deinceps quam populum* [e] *seuocaret*. Item [f] lex Iulia ab Augu populum lata est, vt quæ hæreditates, legata don nesve mortis causa ad alios peruenirent, earum pa cesima ad fiscum pertineret: vtriusq; vicesimæ ve & Reipublicæ vtilissimum, & cuique gratissimum his quidem, quod alienas acciperent hæreditates vero, quod libertatem adipiscerentur. sed quonian steri principes vicesimā omniū hæreditatē ac legatc

ii

Margin notes:
a *Nec ius illud præscribi pot. st a principe. ca. non. nullus. 1. q. 1.*
Salarium vectigal.
b *Id est. sextam partem assis*
c *Anno 1325.*
d *Liuius lib. 2. Dionys. li. 5.*
e *Liuius li. 7. ab V. C. 390.*
f *D. e. lib 35. Paul. li. 4. senten.*
Vectigalia vicesimarum gratissima.

bant, Traianus [a] legem Iuliã de vicesima abroga-
im tamen reuocare mutatis nominibus nonnul-
erunt [b].
præ illis intoleranda sunt q̃ videmus. Cum n. Sa-
rinceps Israelitarũ concionem haberet ad popu-
i regem sibi petierat, minas acerbissimi vectigalis
: *Ergo*, inquit, *regẽ habituri estis, q decimas fructuũ vo- raturus est*, &c. Nec Cypselus Corinthiorũ tyran-
l q̃ decimas fructuũ [c] à subditis exegit. Capitatio-
toria, cæteraq; innumerabilia tributorum genera
sitatissima, nescierunt. Eorum tamẽ auctores mi-
o casu periisse videmus: vt Philistum Dionysii ty-
arasitum, qui de arce tyrãnidis tractus ac trucida-
i plebe Syracusana: Proclerẽ Theodebarti Fran-
regis sectorem; qui à Treuerensi plebe lapidatus
ı ad tributa imperãda regẽ impulisset; nec ita pri-
eorgium Preschonem Henrici Suecorum regis
torem; q plebis in Palatium irrumpentis impetu
us tormentorum generibus cruciatus est; q regẽ
le imperii sedibus plebs ipsa disturbauit, ad rapi-
itaret. Quid Achæus Lydorum rex? num consi-
orc plebis correptus est, ac pedibus sursum, capi-
sum aquã Tantali modo nec quicquam ligurien-
ensus propter inexplebilem istam accumulanda-
um auiditatem, q̃ incertum erat copia an inopia
nflammaret? Nũ Theodoricus rex Francorum, q
im tributis premeret, de regno deiectus est? Vn-
o Belgarum ab Hispanis rebellantium orta sedi-
ob id quod Dux Albanus decimam rerum vena-
lis imperasset? qua quidem ratione infinitam vim
arum, vel potius omnes omnium prope ciuium
pegisset; cum reipsa compertum esset rem ean-
aulo momento decies vendi consuesse: quinetiã
& eiusdem diei interuallo res promercales quæ
ant, fere quingenties sestertium æstimatas esse [d],
panus quidam scripsit. ¶ Sed quemadmodum
i prospiciendum est vt quę bello vrgente indicta

a *Plin. in Panegyrico.*

b *l. 2. de imponenda lucratiuis descript. C.*

c *Aristot. in Polit.*

d *Id est, septingenta ducatorum millia.*

ſunt tributa; parta pace tollantur: ita ferendum no
vt ſublatis omnibus tributis ac vectigalibus, ærarii
diruantur: vt Neroni, cum opes imperii profudiſſe
mentem venerat: cui gratias egit Senatus, factum ta
diſſuaſit, ne Reſpublica ære diruta momento coll
retur. Plerique ſeditioſi ac nouandarum rerum c
ciues, vectigalium ac tributorum immunitatem
noſtræ ſuperioribus annis pollicebantur; ſed neq
præſtare licuit; nec ſi licuiſſet, feciſſent; nec ſi factu
ſet, Rempublicam vllam haberemus, cum eo velu
mamento Reſpublica nitatur. Quid enim reſtare
princeps imperium tueri poſſit, ſublatis portoriis
butis. Superius docuimus omnia fere prædia pub
grosve dominicos abalienatos eſſet; militias ex c
prædia militaria, quæ nobilitati belli gerendi cau
gnata quondam fuerunt, plebeiorum hominum,
iam collegiorum nexu teneri.

Non ſunt igitur tributa tollenda; ſed infinitæ
tiones ac largitiones immaniũ pecuniarũ indign
hominib. factæ, reuocandæ iudiciaq; peculatus a
tundarũ conſtituenda. Ac pleriq; in eo veheme
buntur, ꝙ putant eo tributa redigi oportere quo
uico XII. rege fuerunt: nec intelligunt pretia rerũ
decuplo maiora eſſe quam tunc fuerint, propter
gentiq; copiam, q̃ ab India Occidentali in Eur
portata viliorem vtriuſque metalli æſtimatione
quarum enim rerum maior eſt affluentia, eo vil
mari neceſſe eſt, vt libro ſingulari aduerſus P.
Malaſtreti docuimus: idq; ex publicis tabulis ac
noſtris municipalibus facile intelligi poteſt, v
de pretio rerum. Exſtat in tabulis publicarum ra
quæ D. Ludouici imperio redditæ ſunt, Franco
cellario diurni viatici nomine ſeptem ſolidos i
ſes ſolutos, quibus non modo ſeipſum, ſed etia
pueros, cæteroſque comites iter facienti neceſſ
ſtentaret. Docuimus Carolum V. regem non
quam aureorum millia XXXI. pro Antiſſiodor

e, Comiti emtionis nomine ſoluiſſe; cuius pretiũ
tricies maius eſſe poſſit. Item Philippum I. Bituri-
em ampliſſimam, agrumve Biturigenſem ab Her-
Duce ſexaginta millib. aureorum emiſſe. cætera q̃
ſe ſunt à nobis eo libro diſputata nunc omitto.
ibus enim locis abundat auri & argenti vis illic p̃-
ius emi neceſſe eſt. cũ enim Paulus Æmilius ſub-
Macedonia auri & argenti vim infinitam aduexiſ-
omento agrorum pretia triplo quam antea carius
ari cœperunt [a]. Et cum centeſimo poſt anno Cæ-
gypti opes Romam importaſſet, fœnus diminui, &
um pretia momento augeri cœperunt [b]. At cum
iſcus Pizarra Peruanum regnum ſubegiſſet [c], tan-
i & argenti abundantia exſtitiſſe dicitur, vt vini ca-
ecentis aureis Hiſpanicis, pallium Hiſpanicũ mil-
uus ſex millibus æſtimaretur. Id quidem propter
ſas opes eius regionis: quæ incredibiles videri poſ-
iſi & ex Indorum hiſtoria, & ex publicis rationib.
ent argumenta: quib. conſtat amplius decies milli-
ſtertiũ ab rege Atabalippa expreſſum, præter opes
olo maiores, quas priuati, quas duces, quas milites,
pſi Quæſtores diripuerunt, vt Auguſtinus Zarata
tes Hiſpani regis ex publicis rationibus expreſſit.
iſpania vero in Galliam auri & argenti copia ingẽs
itur, cum hinc in Hiſpaniam frumenti omniſque
is opificiorum ac rerum venalium maxima vis aſ-
exportari ſoleat. Ita neceſſe fuit Galliã auro & ar-
affluere, pretia rerum augeri; mercedem ac ſalari-
iuſque maius eſſe; ſtipendia magiſtratibus ac mili-
maiora decerni. Qui enim ex fructibus prędiorum
s centum in cenſum retulerat ex iiſdem fructibus
accepto ferret.
de errores nõ modo vulgi, ſed etiam eorum qui an-
, qui rẽ frumentariã; q familiæ victum veterib. in-
is ac pretiis metiuntur. Nam illud centies ſeſtertiũ [c]
olo VI. rege ex fructib. prædiorum publicorum, &
ctigalib. ac tributis illatum, haud multo minus eſt
Ttt 3 quam

[a] *Plutarch. in Æmilio.*
[b] *Tranquill. in Cæsar.*
[c] *Anno 1536.*
[d] *Id eſt, 4375000. libellarum Turonenſium.*
[e] *Id eſt, noſtro more 437500. libellarum Turonen. Anno 1449.*

quā ter millies [a], quod Carolo IX. rege ex omni pu ca pecunia coactum est anno MDLXXIIII. si preti rum vtriusque temporis exigantur: tametsi summa tricies complectitur illam. At vtroque tempore po se tributorum grauitate premi questus est. Cum iter Ludouicus ab Ægypti Sultano captus est ante trece paulo minus annos, pretium [b] capiti regio dictum centies & quater decies: Iohanni regi ab Anglis ca fere bis millies; Francisco I. regi octingenties: huic dem minus quam illi; quippe Caroli V. Imperatori rorem domum duxit, ac imperio Belgarum cessit: sex nos Gallia laborauit vt immanis illa pecunia, cuius s ma erat inopia, pro Ioannis libertate cogeretur. At Fr ciscus eodē anno, quo pacem iniit, libertatis pretium Hispaniam misit. Idem iudicandum nobis relinqu de annua pensione, quæ Carolo Bello Philippi regis dicta est, scilicet ducenta [c] quinq; sestertia: quæ non nor videri debet quam quæ Henrico primum, dei Francisco Andium Ducibus à Carolo IX. fratre con tuta est; scilicet bis mille [d] & quinquaginta nouem sest tia tum propter pretia rerum; tum quia fere quadru maior fuit libella Turonensis q̄ fuit Phlippo rege qu quæ Caroli IX. principatu. Ac multo magnificenti P lippo rege viui potuit illa, quam dixi, pensione, qua quæ à Carolo IX. fratrib. soluta est; quā propterea aug quodammodo necesse fuit. cū enim Francisci Andi ac Belgarum Ducis libellorum Magister rationes ac pti subducerem, comperi cēties [e] quadragies LLS à Qu storibus ex iis quæ regis beneficentia accepit, coacti esse anno MDLXXXII. Dos vero dicta Caroli IX. soror cuius summa fuit in singulas CCCC. millia aureorum n strorum, minor est quam dotes filiarum Caroli V. re aureorum sexaginta millium in singulas; tum quia te poris illius aurei nostris aliquanto meliores, tum etia quod rerum pretia decuplo viliora fuerunt Carolo rege, quam quæ essent: Carolo IX, imperante.

Aliarum ciuitatum eadem fere ratio, idem iudiciu fut

[a] Id est, nostro more 1312500. libellarum Turonensium.

[b] Id est, 50000. libellarum Turonensium auctor Ioinuillano.

[c] Id est, 5000. libellarum Turonens.

[d] Id est, centum millia libellarum Turonens.

[e] Id est, 612000. libellarum seu 204000. aureorum nostrorum.

rum est, si vetera cum nostris comparemus. Oriens opibus abundauit, & ab Asia opes Occasum versus duectas esse legimus, quæ nunc ab Occasu ad Orientem exportantur. Nam Ptolemæus Auletes rex Ægyptiorum, eius familiæ postremus, pecuniam Atticorum talentorum [a] XIIMD imperabat. Sulimanus non amplius CLXVI. talentis ex eadem Ægypti regione coegit [b] MDXX. vix enim eo tempore Turcarum principum census annuus publicæ pecuniæ talentorum Atticorum millia DCLXVI. superauit. quinquagesimo post anno prolatis imperii finibus talentorum decem millia, si[..]s maiorum CCXL. millia exegerunt: nunc etiã multura imperant propter auri & argenti copiam quę ad [..]ntem assidue asportatur. Quæ tamen summa exi[..] videri possit, cum Asiæ minori, quæ vix sexta pars est [..]erii Turcarum, Cornelius [d] Sulla Dictator xx. mil[..] talentorum imperarit.

Ægypti ærarium ex Strabone.
a Id est, 12825000. libellarum Turo. earum quas Budæus supputauit.
b Grittus Venetorum Legatus ita retulit.
c Id est, 6300000. libellarum, qui aureorum 4000000.
Turcarum ærarium.
g Plutarch. in Sylla.

[..]terdum agri bonitas, interdum etiam mercatura, [..]ssime principũ inexplebiles accumulandarum opũ [..]itates, efficiũt vt aliorũ aliæ sint opes maiores. Quis [..] qui nesciat Carolum V. Imperatorem ex Insubria [..] vectigalium ac tributorum coegisse, quam Fran[..]s maior ex hoc tantis opib. affluente regno deliba[..] quis item non videt plura Belgis imperasse, quã iisdẽ [..]poribus Angliæ census annuus ęstimaretur? Hoc ve[..]perniciosius, quod non nemo superioribus annis, vt [..]olum IX. ad augenda tributa incenderet, ausus est in [..]atu dicere, Florentinorum principem amplius mil[..] & quater centies [e] augustissimis finib. Imperii quo[..]nis in fiscum inferre. quamquam id falsum est vix n. [..]enensi ditione septuagies LLS, ex Florentinorum di[..]nequater centies: tametsi nullum tributorum aut ve[..]galium genus prætermittit. Prudentissimi tamẽ prin[..]s est ineunte imperio, extraordinaria superioris prin[..]is tributa aut tollere, aut certe magna sui parte mi[..]ere: ac potissimum populo rogante, imo ne rogante [..]idem nec Roboami desipientis factum imitari, qui

e Id est, 6900000. libellarum Turonens. Florentinorum Ducis ærarium Anno 1570.

iuniorum perniciosissima consilia secutus, non tr
subditorum rogationibus non acquieuit, verume
crudeliorem se futurum propalam minatus est qu
ter antea fuisset. ex quo decem tribuum orta def
est, ac noui regis creatio.

Illud autem in conuersionib. imperiorum fere
dit, ac potissimũ si tyrannis in popularem statũ abe
omnia vectigalia ac tributa tollantur: quod lege Va
factum diximus: quam immunitatem Heluetii ac
dauii pulsa nobilitate promulgarunt; deinde suis qu
que stipendiis militare oportet; postea tributum i
dicere quia militia immunitatem quærant. Sed ho
teri quidem populi à nobis differunt; quod illi tri
nobilitati ac locupletibus imperant, tenues prolet
excusant, nostris vero moribus aratores ac tenues t
torum pondere premuntur; nobiles ac locupletissi
que à tributis aut immunes sunt, aut immunitaten
norum specie adipiscuntur. Neq; id tantum, sed l
pletiores quasq; vrbes à munerum vacatione excu
vt aratores, pecuarios & opifices tributis onerent:
Athenienses aduersus socios se gesserunt; & cum e
dere sexaginta talenta sociis omnibus ex æquo in
fuissent; Athenienses auctis vectigalibus ac tributis
le ac ducenta auri [a] talenta sociis quasi summo iure
iestatis imperauerunt. Et quidem Themistocles dt
theniensium cum ab Andriis sociis tributum exig
deos potentissimos Vim & Amorem se afferre test
ab Andriis responsum tulit, duobus his potentior
habere deos, Inopiam inquam, & Necessitatem [b]
bylonis ciuitas omnium quæ vsquam terrarum fue
maxima, & opum omnis generis abundantissima,
butis & vectigalibus immunitatem [c] sibi pepere
nunc optima quæq; oppida, & locupletissimus qui
ciuis assentientibus principibus immunis est, ne po
tes ac beati ciues vectigalium regibus intercedant.

Sed quemadmodum valétissima quoq; corporis
mani mēbra putres ac defluentes humores ad imb

Ærarium Atheniensium
a id est, 720000. coronati Plutarchus.
b Plutarch. in Themisto.
c Herodo. in Euterpe.

reiiciunt,& cum eo peruenerint, apostema aut ex-
ema ingéti cũ totius corporis dolore erumpere ne-
esst:idem nobis contigisse videmus, vt cum sacer ac
cius ordo fortunis & opib.locuples, miseros arato-
: opifices omni tributorum genere vrgeri & oppri-
ateretur; quousq; plebs oneribus assiduis grauata
überet:tunc in vrbes antea semper immunes,atque
obilium & sacrum ordinem onus reiici oportuit: ac
:dotes quidem decimas pendere, nobiles vero suis
ndiis militare,& in modum equi Æsopici, qui par-
oneris ferre cum recusaret asino succumbēte acper-
e, onus integrum perferre. Quod non ita pridem
i experti sunt, apud quos sacer ac patricius ordo
itorum maximam partem ęrario inferre necesse ha-
unt. Semper quidem Britanniæ nobilitas æque ac
o sacer tributa pro cuiusq; opibus ac fortunis Græ-
m ac Romanorum[a], imo populorum omnium mo-
s & institutis pendere cõsueuit: excipio nostros ho-
es, id est, Gallos, apud quos *nihil est*, vt rectissime Cę-
scripsit, *plebe contemtius*. Superius diximus in Septi-
ia & Prouincia vectigales agros ab oneribus nõ ex-
iue à sacerdotibus, siue à patriciis possideantur. At
:uda quidem eximenda fuerunt, nisi possessores mi-
e, aut militibus stipendia soluere cogantur. Quid e-
absurdius quam apud nos tria hominum genera, sa-
otes inquam, nobiles ac magistratus fere omnes o-
a tributa in miseros opifices & aratores reiicere.
unt igitur ea vectigalia, si modo necessaria, proban-
quæ in omnes ordines pro singulorum facultatibus
quantur; vt salarium ac vinariũ vectigal, & quæ sunt
eris eiusdem: earum vero rerum quæ minutim vęne-
, vectigalia prohiberi oportet, ne mancipes plebem
:ditiones incendere possint, vt Carolo V. ac VI. re-
is sæpissime contigit. Itaq; necesse fuit auxiliare ve-
al illud seu vicesimam rerum vænalium, quæ nobis
num indicta fuit pro libertate Ioannis regis, ad certã
imam redigi, quam *æquipollentem* appellant, vt in Se-

a *Lucas Penna in l. vlt. de fundis limitro. C. l. indictiones. de annonis. Cod. l. 1. de indiction. C. l. rescripto. §. vlt. de mun. C. l. 1. C. de mun.*
b *lib. 6. Commentar.*

Ttt 5 pti-

primania;& salarium vectigal in Aruernia,ob eam que rem manubias rerum venalium plerisq; in ciuit sublatas videmus propter seditiosas agrestium ac pl iorum hominũ querelas,ac tametsi manubiæ hosti accepto feruntur, sæpissime tamen pro manipulo piuntur,quam nostri *lauellum*,Itali *Gabellam* vocant

a *Gellius lib. 13 ca. 23.* Etymon vocis Gabellæ.

Quod si quis est qui scire de me velit, quondam nus vectigalium immortali Deo gratissimum, ciui bus pulcerrimum, principibus honestissimum, ple tilissimum videatur, illud est quod iis rebus impo quæ ad corrumpendos ciuium mores, quæ ad deli quæ ad luxum, quæ ad libidinem spectant; aure quam & argentea suppellex,odores,pigmenta,inn rabilia vestium ornamenta, colores pretiosissimi, mæ,margaritæ, cupediæ,cæteraq; generis eiusdem prohibenda non sunt, nec, si velis, posis;vt Plato sum est capite quingentesimo quinto legum suarũ: ea sit hominibus insita vis ac natura, vt nihil auidiu petant, quam quæ sanctisime vetantur. Quamob principes qui Aquiloniis regionibus imperant, nu vectigal maius habent quam ex vino, quo subditi rere possint,nolint tamen; sed assidue locis omnib se iniurgitabunt semper. Consimili prudentia Censor, vt ciuitatem luxu perituram quam diutis posset,ab interitu retardaret,ornamenta omnia,ve muliebrem,ac vehicula quæ pluris quam xv.milliu ris essent, in censum referre viatores iusit.Item m pia minora annis xx.quæ post proximum lustrum ris quam decem millibus æris, aut eo pluris væni vti ea quoque decem tanto pluris æstimarentur q quanti essent, & his omnibus terni in millia æris buerentur. Melius etiam Augustus, qui vt effusas usque sexus libidines coerceret, leges [b] de marita odinibus tulit: quibus eos qui post annum quintu vigesimum vxorem nõ duxissent;aut duxissent qui sed liberos non procreassent, hæreditatum quas cr sent, & legatorum quæ sibi relicta essent, partem c

Vtilissima omnium vectigalia.

b *Gellius lib. 2. ca. 15. l. si u qui hæres. de vulgari. Tertull. in lt. de monogam. Vlpian. ti. 14. l. 1. vnde vir. l. 44. de ritu. nupt. Dio. li. 56.*

n fiscum inferre cogebat: eos vero qui liberos plu- eteris haberent, ab oneribus quibusdam immunes honorib. capessendis dignitate superiores esse iusuibus legibus Augustus summá sapientissimi prin- laudem assecutus mihi videtur, tum quod vagos ubitus, & impuras libidines incredibiliter repressm etiam quod spuriis, quantum quidem licuit, de iblica sublatis, iustos liberos, iustas vxores, sine vliciorum aut pœnarum acerbitate quærere quemcoegit. Etenim cum nihil de præsentibus bonis cuiam detraheretur, sed earum tantum hæreditatum fere ab amicis inopinato peruenirent, decima pars iaretur, ærarium pecuniis, Rempublicam ciuibus, virtutibus abundanter cumulauit. Quas leges carias, Iuliam inquam, Papiam Poppæam, Constan- [a] primum deinde Iustinianus Imperator pernitioio exemplo [b] aut sustulerunt, aut maxima ex parte rogarunt: cum tamen Papius ac Poppæus Consugi Iuliæ varia capita, pœnasque orbis grauiores, ac iia prolem numerosam habentibus maiora quam Iulia irrogarentur, incredibili legis Iuliæ vtilitate orata, decreuissent[c]. Deterius etiam quod ab Hoo & Theodosio Imperatoribus *iura liberorum omniibuta sunt*,[d] vel vt verius ac melius loquamur, *omniepta*. Ex quo tum adulteriorum Venerisque nefanirpissima fœdissimaque flagitia, tum etiam ciuium itas consecuta est: vt immanis illa Gothorum ac arissimorum hominum colluuies prouincias impeomani prope desertas occuparit.

æc igitur tributorum ac vectigalium genera quæ ad cenda scelera imperantur, omnibus non modo Tima debent, verumetiam vtilissima videri. Anquidem Caroli IX. regis nostri edicto vectigal iudium imperatum erat ad cohibendam litigatorum inum indomitam atque effrænatam licentiam; iudicum ac magistratuum, quibus tantumdem quæstu litium detrahebatur, assiduis querelis

subla-

Summa Augusti prudētia.

a l. 1 de infirmandis pœnis cælibatus. C.

b l. vnica de caducis tollendis. Cod.

c Dio li. 56. Nicephorus lib. 7. Sozomenus li. 1. c. 9. Tacitus li. 3. Vlpian. in Instit. ca. 20. Tranquill. in Augusto. Iuris c. in tit. de ritu nupt.

d l. 1. de iure omnium liberorum. C.

Vectigal iudiciarium. ſublatum eſt vix vllum tamen afflictis ærarii opibus
lius, & huic imperio litium innumerabili multitu
oppreſſo ſplendidius cogitari poterat. Vix enim i
mnibus Europæ regionibus & imperiis tot lites q
in hoc vno imperio concreuerunt; quæ potiſſimum
roli VI. regis temporibus accumulari cœperunt. Is
inueteratum morem, quo qui iudicio ſuperior fu
nullas expenſas ferebat, edicto perpetuo abroga
autem à maioribus noſtris inſtitutum fuiſſe opin
ſubditi quodammodo ab inſita litigandi cupidita
uocarentur. Ac tametſi Romani in libera Republic
ficilime vectigalia ac tributa imperari ſibi pater
vectigalia tamen iudiciaria patienter tulerunt: & q
infinitis partibus grauiora, quam quæ Caroli IX. e
imperabantur. Quo quidem duos ad ſummum co
tos publice deponere cogebatur is qui alteri litem
deret: eoſdem ab eo quem iudicio ſuperaſſet, recu
turus; aut ſuæ temeritatis, ſi vinceretur, iuſtam p
laturus. At Romani decimam partem eius rei quæ
trouerſiam veniret, in priuatis; aut quintam in pu
iudiciis imperabant: vt quidem Feſtus Pompeius ſc
Quamquam M. Varro [a] quingentos aſſes ab vtroq
quæ pœna eadem prope Caroli noſtri edicto co
hēſa eſt, ea lege depoſitos ſcribit, vt qui ſuperior fi
ſuum recuperaret. At fieri potuit vt poſt Varrone
cta ſit pœna. Hoc item amplius, quod ſponſione
ſolebant, quas qui iudicio viciſſet præter rei iudic
tilitatem laturus erat [b], niſi aduerſarius ante iud
acquieuiſſet: vt modis omnibus lites à ſtirpe ampu
Certe quidem Hebræi [c] in Pandectis litigioſum l
num genus grauius quam Latini puniebant: quia
rependere cogebatur qui debitum ſcienter dene
Turpiter tamē Caligula, q̃ quadrageſimam rerun
quæ iudicio peterentur, extorſit; ſiue iuſta ſiue i
fuiſſet petendi cauſa.

Rerum autem venalium, quæ ad luxum, q̃ ad l
nem, quæ ad pōpam cōparantur, ſemper vtiliſſim

a in libris de lingua Latina.

b Valer. Max.

c Rabi Maymon. lib. 3. nemore anenocim.

estissima vectigalia. Sed cum Francisci I. regis edi-
rces ac species vili pretio, tum vero ea genera quę
uptelam ciuium inuehuntur, multo vilius quam
, æstimantur. Nam Succini siue Ambari pondo,
omnium quæ edicto continentur pretiosissima, [a] Id est, 120. libellis Turonens. tria sestertia 131. ll. & 5. assibus æstimantur.
minus tribus sestertiis censetur [a]: at sestertia decē
ere oportuit, vt vectigal maius in fiscum cogere-
rum vero ciuibus vtilium aut nulla aut leuissima
esse debuerunt; vt vectigal facilius dissolueretur, [b] l. 437. 437. 10. asses.
grini mercatores ad eas res maiore copia adue-
s allicerentur. Etenim Romanis legibus vectiga-
la indicta sunt earum rerum, quæ ad vitam com-
ıs honestiusque degendā asportantur: sed tantū
tum, quas nostri, Latinos secuti, *Species*, appellant,
Vlpiano [c] enumerantur; & pellium, aut capillo- [c] In l. interdū. §. species de publicanis.
ndicorum, fucorum, ferarum, eunuchorum, seri-
n vestium, & id genus aliarum mercium inanium:
ibus autem, aut iumentis, aut rebus ad victum &
n necessariis, nullum vectigal imposuerunt.

pitationem quoque à tyrannis inuectam sustulerat
us rex Romanorum; sed Tarquinius Superbus re-
uit [d] & pro capite cuiusque decem denarios exegit: [d] Dionys. Halicar.
tantinus [e] omnino sustulit. Est autem tributum quod [e] l. 1. de capitatione ciuium censib. D. l. 1. de colonis fugit.
quisque familias pro singulis capitibus, etiamsi ni-
bonis habeant, fisco dependere cogitur nobis in-
a. fuit etiam capitatio annonaria [f] possessoribus a- [f] l. 1. de imponenda lucratiua in C. Theod. l. 9. de acti. emtis C. Nouel. 17.
m pro iugorum & capitum quibus coluntur & a-
r numero indicta. Qui vero sua industria sibi opes
cuniarum vim maximam coegerunt, à tributis im-
es esse nō oportet, dum aduersus tenues id fiat mo-
vel etiam intra modum, ne bonis artibus ac indu-
bellum indici videatur: potissimum vero cum ara-
us qui alienos agros colere non suos consueuerūt,
ıs agi debet.

ec audiendi sunt impostores qui omnia studia, cu-
solicitudinem in imponendis excogitandisque tri-
ac vectigalibus conferunt, & ad ea principes exa-

cuere

cuere modis omnibus conantur: vt quadruplator quem honoris causa prætereo, qui annis superior cum Blœsis Galliæ conuentus haberentur, professi amplius septies [a] millies sestertium sublatis cæter mnibus tributis ac vectigalibus facilime ac sine c quam incommodo in ærarium cogi posse. rex homi in comitium ad nos misit, vt illud cœleste ac Dei m re concessum beneficium explicaret. Ac tametsi n legationis socios & comites acutissimos habere plerosque tamen homo improbus erroris opinion ceperat, nisi fucum aperuissemus, posuit enim Gal vniuersam sexcentis [b] miliaribus patere à Bononia garum Massiliam vsque: & eodem interuallo à mc Iura vsque ad Luzum oppidum Pyrenæorum; ac pterea geometrica ratione superficiem Galliæ c x x libus [d] miliariorum; vel, quod idem est, quadra leucarum millibus, si Orontii definitionem sequa is enim leucam Gallicam tria miliaria complecti sc tametsi Parisienses in actis [e] publicis leucam duob liaribus definiunt. leucam vero decem millia iug complecti putabat: quæ summa conficit decies ce millia iugerum [f]: ex qua dimidium; propter aquar rum & agrorum deserta & inculta loca detrahebat quum vectigale faciebat, ea lege vt in singulos ac est, in bina iugera, solidus Gallicus exigeretur: quæ ma fere cõficit millies ac ducẽties LLS, vel, vt loqu quinque miliones libellarum Turonensium. Ide fingebat oppidorum & pagorum sexcenta millia bus bis millies centena millia familiarum contine tabat & singulis patribus familiarum solidos qu imperari volebat, vt millies ac ducenties LLS, vel p quinque milliones libellarum Turonensium cog tur. Præterea mercaturam Gallicam fere quater m æstimabat in annos singulos; ex quibus singulos s in singula millia exprimi cupiebat. Postremo si vrbibus ac pagis vniuersitatis nomine solidos n vndecim imperabat: quæ omnia fere ter millies

[a] Id est, libellarum Turonensium summam 36625000.

[b] Id est, ducentis leucis Gallicis.

[c] Mons sancti Bernardi.

[d] Id est, leucarum 4000.

[e] In regestis Castilletti.

[f] Id est, decem milliones. 10000000.

[g] Id est, 15000000. libellarum.

At ipſe ſepties millies non aliter conficere pote-
am coniunctis decimis, antiquis portoriis, vecti-
s ac tributis; contra quam initio propoſitum fu-
Sed præterea tam multa peccabat, vt quid maxi-
on facile poſſet. Galliam enim quadratam effi-
, cum ſit figura rhombo ſimilis, minor quadra-
einde dimidiam agrorum cultorum partem ex-
it deſertis agris; cum tamen peræquatoribus no-
xploratum ſit deſerta & inculta loca, ſi aquas &
liungamus, duos Galliæ trientes auferre. Deinde
decimas quę ab ordine ſacro in ærarium inferun-
ctigales etiam agros eius ordinis efficiebat. Illud
emere & impudenter, quod ſexcenta millia oppi-
n ac pagorum in Gallia conſtituebat, cum ex ra-
us publicis, Maximinus Præſes numerum parœ-
n & curionum expreſſum ad conuentus attuliſſet:
minus erat XXVIII. millibus, ſi pagos vrbibus ęqua-
es. Id Henrico II. rege plane intellectum eſt: cum
MDLIV. tributum XXXI. libellæ Turonenſis in ſin-
parœcias indixiſſet, numerus parœciarum exſti-
v. MDCCCXXVII. præter Burgundiones ac Picto-

ronymus Laſcus Polonus, Palatini Siradienſis
rarii opes hac ratione muniendas ſibi putauit; ſi
tatis montes (ſic enim appellabat triplex vectigal à
gitatũ) inſtituerentur: primo vectigalis genere di-
m fructuum partem ſemel tantum; ſecundo vige-
; tertio octauam rerum vænalium in perpetuum
volebat. Sed illum nemini, at ne ſibiipſi quidem
iſſe opinor. Quid enim pernitioſius? quid ad in-
andos ad ſeditionem plebis animos accommo-
quam tot ſimul ac tanta vectigalia, potiſsimũ li-
& quidem bellicoſiſſimis ac ferociſſimis gentibus
ari? At ſanctiſſimum nomen flagitioſo commen-
oſuit, pietatis ſpecie quæſita. Itali quidem *mon-* Montes pietatis Italorum.
atis vbique fere ad tenuium egeſtatem & ad ino-
ſubleuandam inſtituerunt; potiſſimum vero in
ciuita-

ciuitatibus Lucensium, Senensium ac Florentino: his scilicet legibus, vt cui filia nascitur, in ærarium p ris pecuniam dotalem quam volet, eodem inferat mento, nec repetere possit; sed cum puella annum attigerit, decuplam pecuniam maritus puellæ doti mine ab ærarii Quæstoribus accipiat; si centum a intulerit, mille ab ærario laturus, sin puella prius m tur quam nubere potuerit, (quod ei nō licet ante annū) illata pecunia ærario cedit; nisi patri altera a sit, quæ prioris iure fruatur.

Alterum pietatis ærarium est, vnde tenuibus pe detur decem ad summum aureorum, ea lege, vt tri vsuris [a], quæ omnium leuissimæ iudicantur, & pign ærario caueant se creditam pecuniam stato die red ros; si soluendo non fuerint, pignus publice vendi soluta pecunia reliquum est, debitori restituitur. I uetur ne tenues grauioribus vsuris vrgeantur, aut lectilis distractionem alienissimo tempore ac loco antur. Melius tamen Antoninus Pius Imperator uatorū inopiæ, & ærario ciuitatis cauit, cum pecun blicæ maximā partem sibi trientib. vsuris daret lis dibus ac prædiis Reipublicæ cauerent, se & sorten suras, cum peterentur, reddituros: cuius exemplo ander Seuerus ærarium dirutū restituit. Augustus [b] referto pecuniis ærario, partem sine vsuris dabat prædib. ac prædiis cauerent, se duplum redditur stato die petitam pecuniam in ærarium inferrent. dem ratione pecunia publica nec erat otiosa, nec cipum largitionibus effusa, nec rapinis exhausta, singulos & ad vniuersos summa vtilitas redundat

Hic mihi occurret aliquis, tametsi Augustus pe publicam minime fœneraretur, pœnam tamen nisi stato die solueretur, quouis fœnore fuisse gra ac propterea legibus improbatam [c]. Ego vero pœn lam tum improbari legibus video, cum in frauden tra vsurarum legitimarum modum quid stipula sed qui pecuniam publicam accipit, nec stato die

a Id est, quinque pro centum.

Antonini Pii laudabile institutum Spartianus.

b Tranquill. in Augusto.

c l. pecuniæ fœnebris. de vsuris l. Iulianus §. idem Pomponius. de actio. empti.

d d. l. pecuniæ.

atum admittit; est igitur peculatus pœna, non vsu-
ı. Prudentius tamen principes illi, Antoninus in-
& Alexander, qui & Reipublicæ necessitati, &
:orum vtilitatibus inseruiebant.

ıi vero pecuniam sub vsuris Reipublicæ nomine
unt, næ illi ærarii ac ciuitatis euersioné moliuntur.
:os qui cæteris frugaliores vidétur, vt ærarium au-
t, pecuniam à priuatis sub trientib. vsuris accepisse
sine vlla spe recuperandæ sortis; quod iure com-
licebat, & vbique fere in Italia licet; aut sub vsuris
ima grauioribus, scilicet sextante[a], quamdiu vixe-
dedit: eo tamen moriente, sors ærario cedit. sed
sunt qui ea códitione ciuitatibus fœnerari velint.
legium Georgianum apud Genuenses quas trien-
ıut ad summum semissib. vsuris pecunias accipit,
n principib. ac mercatoribus grauissimis vsuris fœ-
ır. Vnde tanta vis pecuniarum coacta est, vt insulã
:am ac prædia publica omnino redemta sint. Pri-
uincunces vsuras sine vllo periculo sortis Geor-
collegio credere malunt, quam à priuatis, qui sæ-
e foro cedunt, vel fortunarum iacturam patiun-
suram accipere grauiorem. Nam collegium illud
ide vsuras sua quaque die sine mora dissoluit. Ve-
ero non eadem fide vsuras priuatis debitas soluis-
:mus; sed vetustate sensim vsuras in sortem impu-
s qui olim besses stipulati fuerant.

:eges nostros rarissime accepisse, rarius etiam de-
ænori pecunias legimus. Primus opinor, Cardina-
rnonius Italorum ope consiliove Francisco I. regi
sit[b], vt pecunias moderato fœnore acciperet, ac
ıni statis nundinarum temporib. vsuras solueret;
ırum vt Italorum ac Germanorum opes breui co-
hostibus eriperet. Hoc etiam agebatur vt Cardi-
ureorum centum millia tutissime fœnori daret,
em quoties vellet, repeteret: cæteri non item. Ac-
ıt Itali ac Germani mercatores, Gallorum etiam
plurimi; ita paucos post annos quam mortuus est

Ærarii publici ac ciuitatum euersio.

a Id est, quatuordecim pro centum.

b Anno 1543.

Franciscus, fors D. aureorum millia superabat: quæ ratio pecuniis refertissimo dissoluere potuisset; ne tamen, etsi nec pecuniis Respublica egeret, & cū o bus principib. aut fœdus, aut pacem iniuisset. Secu calamitosissima dominatio Hērici filii, qui breui ex sto patris ærario vsuras centesimas, post etiam sesqu tesimas [a], tādem ducentesimas pactus est. Cum ver cunia fœnori soluendo non sufficeret, vsurarum v creditoribus promisit. Carolus V. Imperator He exemplo tunc primum bellis vrgentibus sub fœno tesimo pecunias accepit. Antea quoq; Henricus vi Anglorum à Germanis mercatoribus maritimaru uitatum centum aureorum millia acceperat sub v centesimis: vt opes ac pecunias vsurarum illecebris quisque pertraheret.

a Anno 1554.

At Henricus II. rex Francorum opinionis erro ceptus est: cum enim grauiores cæteris vsuras credit solueret, maiorem vim pecuniarum se coacturum bat sed prudentissimus quisq; futurum prospiciet cum breui pecunia regem tam graui fœnore obæra post etiam fides defecisset; creditores vna cum vsu tem amitterent. Carolus vero Imperator credito satis se facturum iudicabat, cum ciuitates quasi p creditoribus daret. Mortuo Hērico rege creditore relis omnia compleuerunt: ac pleriq; non de vsur de sorte recuperanda laborarunt; cum alius sortis sem alius trientem emtoribus suo periculo cedere retur; nec solum Germani, Heluetii, Itali, Franci, ve etiam Turcarum nonnulli, pecunias mercatoru mine regi credidissent. Etenim Rostanus Bassa qu nus Turcarum auxiliares copiæ regi Henrico II. rentur, cum in Italia Guisio duce bellum renouat set, intercessit; tametsi Vinea legatus aureorum millia regis Henrici nomine numerasset, quonian tuor millia fœnoris ac sortem sibi deberi quere Hac enim lege fœnerantur vt sortem cum vsuris r re liceat; vt etiā Itali publicani, qui ꝙ fœnora in Ga

videt, versutissime debitores hac fraude circum-
nt: mutuã n. dant pecuniam acceptis prædibus ac
s, ac vsuras interdũ centesimas, sæpe grauiores sti-
ur; nihil tamen fœnoris nomine scripto contine-
to die sine testib. & apocha fœnus accipiunt: quod
si solutum sit, sorte distracta suppellectile debito-
reddi per viatoré cogunt, aut etiam carcerib. de-
s includunt. Qua fraude fœneratores Italos in an-
s nostris antea quoq; vsos esse legimus, ac propte-
o Ludouico [a] rege primũ, deinde Philippo [b] Bel-
ouici nepote, huius imperii finib. bonis publica-
ctos; debitores fœnore liberatos sortis reliquias
m intulisse. Sed non ita coerceri potuit illa fœne-
n pestis, quin Philippo [c] Valesio rege rursus de iis
etur: qua quidam quęstione decreta intellectum
nquagies sestertium [d] ab Italis publicanis adue-
paucis annis quinquies millies [e] fœnoris peperis-
tametsi ex hoc regno exterminati sæpe fuerint,
m tamen vllis temporibus exstitit copia maior;
amdiu principes fœnori accipient, defuturi sunt.
cum inopia ærarii fœneratores terruisset, reges
ecunias à ciuitatib. fere singulis mutuas accepe-
uitates à priuatis quibus vsuras besses ex vectiga-
tributis, quoad sortem reciperent, promitti ne-
it; quibus tamen satisfieri non potest. Hæc qui-
lerabilia viderentur, si quod regibus persuasum
iitates obsequio ac fide maiore acceptis mutuo
s deuincere potuissent: sed nullis temporibus
es in Gallia tumultus aut plures ciuitatum defe-
exstiterunt. ærarii vero tanta fuit inopia, vt
us moriens plura deberet, quam sui maiores an-
draginta à subditis exegissent: idque æs alienum
i. quibus imperauit, fere totum vsuris contra-
t: præterquam quod quatercenties quadragies
ies [f] LLS. mutui nomine sine vsuris debuit.
o pecuniarum quarum nomine vsuræ debe-
, fuit ter millies quatercenties & vndecies LLS.

a Anno 1254.
b Anno 1301.
c Anno 1347.
d Id est 318750. libellarum.
e Id est, 2187500. libellarum.
f Id est, 2312610. lib. Turonens.

vſurarum vero quarum dies venerat anno M D L X.
a Id eſt. 775979. ll. ciſco II. rege, ſumma fuit centies ſeptuagies ſexie
præter ea quæ duci Ferrarienſi, quæque contractis
cipum nuptiis Henrico moriente debebantur; cui
b Summa fuit 8914592. ll. cuniæ ſumma fuit paulo [b] minus bis millies LLS.
c Summa fuit 1564767 ll. debita fere quater centies ſexagies [c] LLS. æquant. O
mnia debita ſimul coacta fere decies millies effic
d Summa fuit 41 45375 ll. Turonenſ. quæ ſumma etiam decimarum, vectigalium ac pr
rum publicorum iura ciuitatibus & corporib. op
rata complectitur. Quamquam Carolus V. Imp
eiuſq; filius Philippus debita multo grauiora vſu
vitio contraxerunt: nam ex rationibus publicis
e Summa fuiſſe dicitur Hiſpanicorum aureorum. 15432000. norum, anno M D L X V I. fere [e] vndecies millies p
debitum fuiſſe accepimus; eoq; nomine prædia p
vectigaliaq; Neapoleos ac Mediolanenſis agri, i
dem à Genuenſium mercatoribus oppignerata t

Sed riſu digna res eſt, ꝙ non modo Genuenſi
rúmetiam ipſi Philippo Hiſpaniarum Regi ob i
interdictum fuerit: quod hic quidem acciperet,
ro darent fœnori pecuniam: & quęſtio Romæ ha
Genuenſium fœneratoribus, qua quidem com
eſt pleroſque ducenteſimum ac treceteſimum
Philippo accepiſſe. nec inanis fuit illa quęſtio &
ctio, cum inde Philippus occaſione accepta n
fallere videretur, creditores decem añorum vſu
darit. Eadem interdictio regibus noſtris perop
fuiſſet ad publicanos & mancipes Italos, qui or
ctigalia, portoria, prædia publica, ſalinas merce
ducunt contra morem maiorum, contraq; leg
imperii finibus arcendos. Nec mirum ſi tot ac t
rarii opes hinc in Italiam exportant impune, cu
ctionibus præferantur ſubditis etiam carius co
tibus. Sed illud magis intolerandum, quod no
dem omnibus ſpectantibus vna diminutione r
aureorum viginti millia cum ſempiterna Gallo
tumelia ex portorio Lugdunenſi lucrifecerunt,
ſtratibus quæſtiones peculatus ademerunt, vt a

rentur, ac impune prædiari liceret. ¶ Harũ omni-
amitatum origo eſt à Franciſco Rege petita, qui
pib. ac pecuniis parta pace abundaret; fœnori ac-
non dubitauit. Quo nihil in Rempublicam per-
us cogitari potuit: quoniam alterutrum neceſſe
ærarium diruere ac publicas opes euertere, ſi vſu-
oluantur; aut turpiter fidẽ fallere, ac priuatorum
liripere. Etenim principum inopiam ac egeſtatem
itur rapinæ, ſectiones, proſcriptiones ac innocen-
ominum crudeliſſimæ ſtrages, tum n. principi cõ-
m erit ac neceſſarium mutuam à ſociis & à ſubdi-
iniam ſub vſuris accipere, cum defectiones à ſe &
ium coniurationes proſpicit: nam extremis peri-
xtrema remedia quæruntur: vt Eumenem feciſſe
is, qui à cõiuratis & ab iis quos à ſe defecturos in-
rat, pecunias ſub grauiſſimis vſuris accepit. nec a-
grippa rex Iudęorum regnum, vnde expulſus erat,
raturus videbatur, niſi nomina feciſſet, ac debita
ima contraxiſſet. creditores enim, vt in regnũ re-
etur, omni ſtudio ac ſolicitudine curauerũt. quod
dit Eduardo IV. Regi Anglorum cum de regno
is fuiſſet. Illud tamen conſilium inutile futurum
editoribus cautum ſit prędibus vel prædiis.
bus igitur rationibus ærarii publici opes curari
it, ſatis opinor expoſitum videtur: quod primum
diſputationis caput erat. Secundum eſt, vt ciuitas
opibus pro ſalute proque dignitate publica vta-
io de genere cum de præmiis diſſeruimus, multa
videmur: cætera quæ ſunt intermiſſa, perſequa-
aiores noſtri in rationibus diſtrahendis primum
xpenſarum erogationibus à rege factis in tenues
ites tribuere ſolebant; ſecundum regiæ domui;
i ſartis tectis; nunc vero conuerſa ratio eſt. Certe
n religionis ac ſapientiæ principes illi veteres He- a *In libris.* פירקי אבות
ianc diſciplinam a ſanctiſſimis prophetis acceptã
tati tradiderunt, cum dicerent diuitiarum muni-
m omnium maximum ac firmiſſimum eſſe elee-

mosynam ac benignitatem aduersus egentes. ei
tem benignitatis ac largitionis modum decima
bonorum definierunt.

Ac mihi quidé res humanas ꝓpius intuenti, nul
miliæ, nulli principes, nulla imperia opib. ac victo
floruisse videntur, quāq maximam egentium ac t
curá habuerunt. Atq; in eo quidem Regum nostr
præ cæteris, quantum quidem colligere potui, be
tas in egentes clarissima semper exstitit; maxime t
Roberti regis Capeti filii, à quo cæteri deinceps ca
exēpla didicerunt. Is n. mille pauperes humanissim
per fouit; eisq; iumenta præbuit, vt se quocunq; ii
sequerentur, ac ꝓ se vota facerent. Ac tametsi no
filius regnū maximū adeptus esset, nemo tamen c
aut felicitate aut tranquillitate maiore quam hic
rauit. Illud autē de regib. nostris prędicare possun
ętcros omnes omnium gentium reges ac principes
randi facilitate, diuturnitate, ac securitate supe
cum bona venia dictū sit eorū, qui non modo C
norum, verumetiā Turcarum, Persarū, Tartaror
thiopū, Indorum imperia tenent. Quem n. ex illis
bus cum diuo Ludouico rege conferemus? Is e
rerum diuinarum & humanarum collegia suis
fundauit; tametsi 120. pauperes qui se conseq
tur, humanissime, & eodem victu quo seipsum
die sustentaret: at etiam diebus quadragesimæ
rum duplicabat. Itaque mirum videri non deb
nos 44. summa cum sui nominis gloria impera
imperarit, vt hostibus quidem formidolosus, ca
cis, Deus subditis, sanctus omnibus haberetur. H
plius, quod in summa felicitatis parte reges pon
sueuerunt, omitti non debet, quod quinque fili
tuor filias se moriente spirantes, ac regnum ar
gibus florentissimum reliquit. Extrema vero c
tione filium regni successorem studiosissime ad
vt Deum inprimis veneraretur, deinde egen
nues quam maxima posset benignitate cumula

endus est Iacobus V. rex Scotorum, is qui *rex egen*-
surpatur; qui cum omnes sui temporis principes
nitate vinceret, maiores tamen suos opum magni-
e longe superauit.
stres vero familias, imperia, ciuitates cũ principi-
exitiũ ruere, aut grauissimis calamitatib. & egesta-
ictari videmus, q̃ tenuiũ bona diripuerũt; aut qua-
lã militib. ac latrociniis publicanorũ obiecerunt.
n Henricus II. rex Francorum nostra ætate tributũ
ariũ imperarat [a]. ꝙ vulgus *talionum* appellauit; te- [a] *Anno 1548.*
se id militum stipẽdio daturũ, ne cum cæteris ve-
b. conturbaretur, vt plebs ab iniuriis ac direptio-
ilitum tuta esset; vt antea tributum ꝙ alendis X.
ibus indictum erat, ciuitatibus q̃ ab incursionib.
ptionib. militum tutæ sunt; ꝙ tamen tributum a-
s etiã cõmunicatum est. Ex quo secuta est crude-
expilatio agricolarũ, qui tametsi indignissime à
.diripiuntur, nihilominus tamen nouis quotidie
s ac vectigaliũ innumerabilium multitudine prę-
tur; cũ tot ac tantis calamitatib. præclare secũ agi-
nt, si alimenta militibus Quæstorum ac pręfecto-
onæ militaris leuissimo pretio pararẽt, vt aliquot
factum vidimus. Quid igitur sperandum est ab iis
ibus, in quib. cum tanta impunitate ac licẽtia mi-
trocinantur, & in ciues grauius quam in hostes
tur? latrociniorum vero culpam in principes re-
, quod sine stipendiis militare coguntur, quamq̃
uiti militare coguntur, nec stipendia, si rex velit,
ri cupiant, vt liberius prædari liceat.
a igitur est tuendæ ciuitatis ac disciplinæ militatis
nullã habemus) restituendæ, tum etiam latroci-
n coercendorum ratio, si militib. certa stipendia
r. *Neq; enim disciplinam*, inquit Cassiod. *seruare potest*
exercitus, dum quod deest semper præsumat armatus. Id
fieri nequit, nisi summa ærarii cura habeatur. At
ime videmus principes à fœnore vel mutuo bellũ
ari: quo nihil perniciosius fieri potest,

Vna militaris disciplinæ restituendæ ratio.

Placet igitur vt prima principis eiusque familia habeatur, deinde stipendiorum militarium; poste gistratuum, qui stipendiorum inopia fœdius inte quam milites latrocinantur; tum eorum quibus pr re bene gesta debentur; postremo tenuium subdit non tantum propter eam, quæ nobis cum illis cor nis est humanitatis coniunctionem, verumetiam opia subditorum Respublica perturbari possit, vt diximus.

His ita constitutis, sarta tecta curanda sunt, arce sidiis firmissimis stabiliendæ, mœnia instauranda, erigendi, viæ sternendæ, portus muniendi, naues e endæ, templa exornanda, ædes publicæ reficien tera ædificia quæ ad vtilitatem, quæque ad splend ciuitatis pertinent, facienda, aut veteribus caduc ua sunt ædificanda. Nam præter eá quæ necessari

Vtilitates operum publicorum.

cipi prospicienda est, propugnaculorum ac mœ curam summa etiam ex operibus publicis ad vni & ad singulos vtilitatis manare consueuit: quia e simul ac ignauiæ occurritur, inertia è ciuitate exp opificia condiscuntur; tenues subleuantur; otio centur, vrbes exornantur; morbi arcentur: deniq diæ erga principes, quæ sæpissime subditos ad de nem exacuit, nullus nec seditioni locus relinqui quæ tributa subditis imperantur, parta pace non in vniuersorum, sed etiam in singulorũ vtilitatem dant. Quamobrẽ Alexander Seuerus Imperator portoria tributave ciuitatib. relinqui voluit, vt modo dixi, melius commodiusque curarentur.

Quod cum in omni Repub. vtile, tum maxin ristocratia necessarium est: ꝓpterea ꝙ difficilius torum innumerabilis multitudo à paucis princi erceri potest nisi plebs operib. publicis ac opifici ta quæstũ faciat. hac etiã ratione prospicitur, ne frumenti ac pecuniarum largitione consuescat, vi pularib. ciuitatib. quondam fieri solebat: ac potis Tarenti[a]: quæ res exitium attulit non tantum æ

a Arist. in Politic.

s,sed etiam ciuitati. Itaque probro Pericli datum est
d primus populum Atheniensem, vt eius gratiam
nereretur congiariis assuefecerit [a]. Idem tamen cum
Republica quodammodo regnare cœpisset, publi-
pes in opera publica effudit: nec solum vrbem pro-
naculis munitissimam, verumetiam ædificiorũ ma-
centia superbam, & opificum ingeniosissimorum
titudine admirabilem reliquit. Nec prius tamen id
s est, quam pacata Republica & ærario pecuniis re-
. Tunc enim centum millia talentorum Atticorum
ario fuisse feruntur, si Demostheni [b] credimus: quæ
nia cum immanis sit, non dubium est errorem irre-
, ac *centum talenta* legi oportere: cum antea docue-
s numquam Athenienses à sociis, cum vectigalia ac
ita grauissima imperarent, plus quam duo talento-
millia extremis temporibus exegisse: Periclis vero
e vix mille talenta extorsisse. Et quoniam apud so-
inuidia, apud ciues etiam maleuolentia flagrabat,
d ærarii opes in templa, mœnia, portus profudisset,
m ausus est in concione populi dicere, si populus ea
obaret, se pecunias operum publicorum in ærari-
llaturum, ea lege vt publicis operibus suum no-
incideretur [c], suaq; vnius impensa facta fuisse po-
tati testatum esset, populus conditionem respuit,
npensas accepto tulit; cum intelligeret eas opes ad
ersorum & singulorum decus & vtilitatem effusas:
d plerique mercatores in materia suppeditanda, ve-
es & nauicularii in vehenda, opifices in polienda, ac
o cuiusque genere vberrimum quæstum faceret. o-
m vero splendor ac magnificentia incomparabilẽ
lis omnib. gloriam populo Atheniensi pepererunt.
ed præter eas quas dixi vtilitates, vna est omnium
ima, quod scilicet duæ Rerum omnium publica-
antiquissimæ pestes, egestas inquam & inertia, de
ate depellerentur; quo nihil in popularibus & o-
atum imperiis commodius fieri potest: & in iis po-
num regionibus, quibus homines ob ingeniorum

a *Plutarch. in Pericle.*

b *in Olynthiacis.*

c *Plutarch. in Pericle.*

præstantiam difficilius à rebus nouandis prohiberi sunt; quales fuisse diximus Athenienses: quales item gyptios, qui suorum inertiam capitalibus pœnis coe bant [a]. Hinc illæ pyramides quæ à regibus Ægypt ne plebs otio & ignauia langueret, exstructæ ferur Et quidem Augustus parta pace, vt populum in of contineret, locupletissimos quosque ad ędium con endarum æmulationem inuitabat, eosq; opibus & noribus cumulabat, qui Vrbem ædificiorum mag centia exornarent. Ipse sacras ædes vetustate colla aut incendio absumtas refecit, & in sacellum Iouis pitolini XVI. millia pondo auri contulit: ac merito riabatur, *se Vrbem quam lateritiam acceperat, marmo reliquisse.* Quid Claudius Imperator? nulla re poste magis quam operum publicorum incredibili mag centia commendatus est. Fucini lacus per tria pass millia partim effossis partim excisis montibus can absoluit post vndecim annos continuis XXX homi millibus sine vlla intermissione, inquit Tranquillu perantibus [b]. Quid Vespasianus? non modo Capitol sed vrbis regiones XII. incendio Neronis absumt uibus certatim operi manus admouentibus pauc nis restituit; & cum architectus aliquis grandes co exigua impensa in Capitolium perducturum se po retur, præmium obtulit, operam remisit, præfatus ret se plebeculam pascere [c]. Quid Veneti? quatuc citer hominum millia operibus publicis assidue ex ac fouent. quo nihil aut plebi vtilius, aut ciuitati modius, aut vniuersis iucundius fieri potest; quoc ter opera publica ciuitati necessaria, etiam publica tenuibus alendis summa benignitate largiuntur.

Hæc tamen splendida sunt ac magnifica, quæq tatem superbam ac magnum principem deceant, scilicet tantæ sint opes, vt parta pace ac præmiis s diisq; omnib. quæ cuiq; iusta debeantur, distribi quæ dixi opera publica moliantur. Sed qui vectig ac tributorum multitudine plebem opprimit, vt i

a Plutarch. in Solone Herodot. Cæsar li. 2. de bello ciuili.

b In Claud.

c Tranquill. in Vespasiano.

ciorum ſubſtructionibus gloriam cõquirat, ac ma-
n opera collabi patiatur, is profectò ſuæ tyrannidis
lebiles notas ac teſtimonia poſteritati ſempiterna
quit, ſe ciuium ſanguine ſua cæmenta madefeciſſe.
ere fit vt ſuperbas tyrannorum molitiones poſteri
l tantum euertant, ne vllum tyrannidis in ciuitate
gium exſtare poſſit. Domus aurea Neronis vrbem
ambitu complectebatur: at conſequentium Impe-
rum qui in ea domo propter Neronis flagitioſam
noriam habitare vellet, inuentus eſt nemo: ſed pau-
omento collapſa eſt; quippe quæ innocentium ci-
n ſanguine exſtructa fuiſſet. Quamquã inanes opera
ac ſuperbæ molitiones quas tyranni meditantur,
abiliores ſunt quam in homines indigniſſimos ef-
largitiones: quia principem prodigum & alieni lar-
rem egeſtas ſequitur, egeſtatem extrema tyrannis.
s n. Nerone & Caligula ꝓdigalior? quis vtroq; cru-
or? alter n. vicies millies immanib. largitionibus ef-
: alter amplius tricies millies primo ſui principatus
o abſumſit: eoq; inopia Caligulam adegit, vt ſtipem
dicare cogeretur; deinde ad ꝓſcriptiones cõuerſus,
eaquã publicas opes conſumſiſſet, priuatas expila-
crudeliſſimis ſectionibus omnia miſcere cœpit.
nterdum tamen principes minime malos rerum ab
ſtarum obliuio tanta capit, vt quibus quantumque
cniarum, & quam ob cauſam largiantur; quid æ-
o deſit, quidve ſuperſit, penitus ignorent. Itaque
apienter Franciſcus maior rex Francorum, ſingulos
uinciarum Quæſtores generales duo breuiaria pu-
arum cuiuſque prouinciæ pecuniarum pridie ca-
larum Ianuarii ad ærarii ſanctioris Præfectum mit-
iuſſit; alterum quidem verum, anni proxime an-
dentis; alterum coniecturale, anni ſequentis; vt
fectus ærarii ex omnibus breuiariis duo conficiat
iſſimis capitibus ſummam accepti & expenſi ra-
em complectentia; vt principi Senatuique plane
oratum ſit, quantæ facultates, quantaque ærarii ſit
inopi-

Tyranni ciuium ſanguine ſua madefaciunt cæmenta.

inopia; vt commodius reipublicæ caueatur, ac dona
nibus immensis occurratur. Cuius rei quanta sit vtil
argumento esse potest, quod anno MDLXXII. ex bre
rio coniecturali, quod ad ærarii tribunos allatum e
stimatio fiebat partium caducarum summam fore q
ter centies [a] IIS. At sequenti anno Calendis Ianua
intellectum est quingenties sexagies [b] rationibus pu
cis accepto latum fuisse cuius summæ vix sexta pars
blicis vtilitatibus cesserat. Sed ea calamitas tum acci
cum puerorum ac fœminarum dominatu omnia re
rentur. Cum hoc breuiario si largitores illi suarum
nationum breue compendium haberent, vt quib. qu
tumque donatum sit, quibus etiam quid dari oport
contueri possent, fortasse parcius donarent, publicæ
vtilitati melius prospicerent.

a Id est, 17500 n. librarum Turonens.

b Id est, 2450000.

Illud etiam non minus necessarium fuerit princi
non modo publicarum actionum q̃ gerūtur, instrum
tum, sed etiam subditorum quos habet. virtutibus a
busq; illustrium nomina breuissimis tabulis compre
sa sæpius intueri: cum nullius tanta sit tamq; tenax m
moria, vt non sæpissime in infinita negotiorum mul
tudine offendat. Quis enim Ludouico XI. Rege Fra
corum in rebus agendis prudētior extitit? at sciens p
dens in Caroli Burgundionum Comitis retia seipsu
coniecit, oblitus se legatos Leodium ad bellum Caro
inferendum misisse: qua re intellecta Carol. regem
ptiuum Peronæ, quo illum inuisere non dubitaret, o
seruari iussit. Si anteacti temporis ac rerum gestarū i
strumentū habuisset, numquam ita temere laberetur.

Instrumentū imperii.

Sed hic assentator aulicus obiicit, instrumētum ill
imperii nimis amplū fore nec principē his studiis inte
tum diutius victurum. Cur ergo principes illi qui ter
rum orbem suis imperiis ac legibus tanta cura, studi
solicitudine, labore, industria moderati sunt, tamdiu v
xerunt? Augustus inquam, Tiberius, Vespasianus, Tr
ianus, Adrianus, vterque Antoninus? at instrumentu
imperii ab aliis conscriptum non habuerunt, sed ipsi si

At

ufti prudentiſſimi principis exemplar ſecuti, conſerunt. Quinetiam Auguſtus tria volumina impeccceſſoribus reliquit; vno mandata de funere ſuo plexus eſt; altero indicem rerum à ſe geſtarum; terreuiarium totius imperii quantum militum ſub ſi- vbique, quantæ pecuniæ in ærario & fiſcis & vecti- ɔrum reſiduis eſſent; adiecit etiam eorum nomina à ɔus ratio exigi poſſet. Nec tamen à iure dicundo ab- iit vmquam; & optimos quoſque de Republica li- diligentiſſime legit; Demetrii Thalerei diſciplinæ nor, cum Ptolemæus regi ſuaderet eos libros aſſidue legendos eſſe à quibus intelligerent ea reges, quæ ire à nemine poſſint. O magnum & immortali glo- ignum principem! an igitur tanto imperio, tantis otiis, tantis rebus implicatus, parum vixit qui annũ uperauit? Veſpaſiann item inſtrumentum imperii errimum, inquit Tranquillus, confecit; annos ta- ſeptuaginta vixit. Latius etiam Perſarum quã Ro- orum imperia, ab extremis ſcilicet Indiæ oris vſque Helleſpontum Libyæque deſerta, centum XXVII. uinciis patebant; ſemper tamen Perſarum Impera- s inſtrumentum imperii ac largitionum ſuarum præ u noctuque ferebant. Argumento ſit quod Darius is Longimanus [a] vſurpatur, cum manus impias coniu- ɔrum Mardochæi familiaris ac domeſtici beneficio onitus euaſiſſet, cui tamen egenti nulla præmia de- iſſet; aliquanto poſt cum noctem inſomnem duce- inſtrumentum imperii ad ſe deferri iuſſit, in quo ſcri- m erat, Mardochæum coniuratos in principem de- iſſe; nec tamen vllum præmium tuliſſe, hominem ac- mandauit, eumque ampliſſimis honoribus cumula- Omnibus tamen omnium ſeu Perſarum, ſeu Græco- , ſeu Romanorum imperiis, maius eſt hac quidem te imperium Hiſpanorum: at non modo tanti impe- nſtrumentum Rex Hiſpanus aſſidue contuetur, ſed m librum omnium literarum, quas ad Legatos & eſides Prouinciarum ſcribit, compendioſiſſime ſin- gula

[a] Hiſt cap. 6.

gula complectentem voluit ac reuoluit. Ob id enim rolus sapiens rex Francorum, Senatus scribam pri creauit; non quidem litibus notandis, sed iis tantum gotiis quæ ad Rempublicam pertinerent, breuite scribendis.

Omnium tamen maxime principi necessarium e strumentum largitionum; propterea quod nulla re uius quam in eo genere peccatur. Superius monui lip. Valesii lege cautum fuisse, *vt dona principis irrita e nisi is cui quid dono datum fuerit a principe, donationum lis antecedentes maioribusq́ suis factas largitiones complect.* Diximus etiam Carolum VIII. regem sanxisse, *ne lar vlla vim haberet à principe facta, quæ vel duo sestertia* [a] *su ret, nisi apud acta rationalis Curiæ insinuaretur.* Tertia est, *ne quid rationibus expensi accepto feratur sine ma & apocha.* Quæ leges cū iampridē obsoluerint, non a aulicorum hominū rapinis occurri potest, quam eo dixi donationum principalium instrumento. Postr lex erat Frācisci maioris, qua cautū erat, *vt ærarii sanc quatuor claues fabricarentur; vt vnam penes se rex habere teras ij quos ærario præfecisset.* subrogatum etiam huic ne ex arca numi, nisi præsente ærarii Præfecto & sc mouerentur. Postea tamen Henrici II. [c] edicto Præ ærarii lege soluti sunt, ne rationum distrahendarū a ne tenerentur. tum vero lata lex est cum vna largitio centum aureorum millia in vnū ex ærarii custodib. c sa fuissent. Inde fundi nostri calamitas. ex quo n. p monia Francisco rege constitui cœpit, omnes ærarii potentium & adulatorū direptioni patuerunt. Nec t Henrici edictum obstare debuit, quo minus ærarii e latores repetundarum quæstionib. subiicerentur, & finitarum pecuniarum donationes reuocarētur; vt dem populi rogatione in comitiis Aureliorum ac I sensium decretum erat. Etenim Galba Imperator d tiones [d] à Nerone factas reuocauit, præter decimam donatario cuique fruendam reliquit: rem quidem culi plenam, vt superius diximus; interdum tamen

uc

Leges optimæ.

a Id est, tr. I. ensf. vsque ad 100.

b Ordin. Caroli 7. & Francisci I.

c Anno 1556.

d Tranquillus Galba.

s publicos prædones ac depeculatores valde ne-
iam. At Carolus VII. pecuniarum ſummam, qua
us vti & abuti arbitratu ſuo liceret, lege definierat;
ſumma perquam exigua, illa tamen ætate maxima
atur.

hil autem principib. tam vtile, nihil ciuitatibus tã
ſarium, quam largitiones quæ à principibus fiunt,
num publicarum ponderibus examinari: quoniam
tione & dignitati principum qui omnia omnibus
ifice largiuntur; & ærario ſuccurri facilime poteſt;
repetitione Quæſtoribus ab iis qui pecuniam im-
nis rogationibus expreſſiſſent. At quam pauci fu-
int qui à principib. petere, aut vltro ſibi oblata ca-
velint, ſi aut reuocari poſſe putent, aut rationes red-
cogantur! Vix enim Franciſcus maior annos 32. q-
nperauit, tantum largitus eſt, quantum ſe mortuo
icus filius duob. annis effudit. Nondum iuſta parẽ-
erat, cum hirudo quędam Palatina pecuniæ vim in-
m quam officiarii accepta confirmatione regibus
tis fiſco dependere ſolent, vno abſorbuit & eodem
u. Ac tametſi Franciſ. pater multa Germanis, An-
talis, Hiſpanis, dono daret; vix tamen ac ne vix qui-
tricies ſeſtertium [a] ſingulis annis rationibus expen- a Id eſt, 1312500. ll. Turonenſ.
ferebat, quantum quidem ex actis publicarum ra-
um collegi. Dona vero in ſubditos collata vix cen-
eſtertium quotannis æquarunt [b]: tametſi principes b Id eſt, 437500. ll. Turonenſ.
s, rectores prouinciarum, iudices, procuratores, le-
, domeſticos, ſcholaſticos, opifices ingenioſiſſi-
præter legitima ſtipendia donationib. cumularet,
nerosum principem, qui & perſonarum illuſtrium
us donaret, delectum habere, & largitionibus mo-
imponere dicidiſſet.

uo capita huiuſce diſputationis abſoluimus; qua Sanctius ærarium.
et ratione ærarium confici & augeri, quoque
o ciuitatis opes explicari deberent: reſtat poſtre-
n caput quid quantumque pecuniarum vſibus pu-
s vrgente neceſsitate recondi, ac veluti penuario
con-

conseruari oporteat. Quam quidem ad rem Rom
summam prudentiam adhibuerunt; quib. tametsi m
fere tempus bello vacuum fuerit ab Vrbe condita vs
ad Actiacam victoriam, postquam Augustus Marci
tonii opibus fractis Ianum clusit; non prius tamen
ctius ærarium in quo vectigal manumissorum seru
tur attigerunt, quam Annibal imperium ad extren
inopiam adegisset; tunc quater centies [a] sestertium e
rario expresserunt: vnde salus imperio quæsita. Tu
rum quoque principes sanctius ærarium habent, pr
id quod ex vectigalibus ac tributis ordinariis confl
vt sit aliquod extremis temporibus imperii munin
tum. Maiores nostri vrgente bello si pecunia ærari
fuisset, regia nemora cædere solebant, in quibus g
dium & excelsarum arborum innumerabilis multi
ad omnes opportunitates concrescebat: at bellis ci
quibus omnia subuerti cœperunt, omnia fere ne
accisa, aut certe ita circumcisa sunt, vt nihil fere p
syluas cæduas restare videatur. Ex quo quidem R
blica incredibile detrimentum accepit, maius etia
tura deinceps, nisi mature prospiciatur. Iam enim
dium arborum tanta est inopia, vt ad nauium &
ciorum fabricam ex peregrinis regionibus trabes
quirendæ sint: & cum arbores fructiferę ante cæd
quam fructum pecorib. vtilem proferre possint, r
nonariæ inopia sequatur necesse est.

Cum autē publicarum pecuniarū custodia supr
dum difficilis semper visa sit, reges Persarum peri
Romani, vt à rapina sanctius ærarium vindicarent
in grauiorem laterculorum figuram conflabant.
etiam memoriæ proditum est Carolum V. Regem
corum ceruum solidum ex auro publico cōflare
uisse, eius magnitudinis ac figuræ quę in Palatio P
rum adhuc exstat, Celtæ veteres pecunias in lac
sacros deponebant, Græci in templis deorum, p
pollinis vt Romani ad Opis & Saturni; Hebræi in
templis;, modo in sepulcris. Hyrcanus enim Rex i
Po

[a] Id est, 1750000. ll. Turonens.

fex Hebræorum maximus ingentes pecunias è se-
o Dauidis expressisse dicitur[a]. Sed cum nulla sepul- a Ioseph in Antiquit.
n religiosa, nulla tam sacra sint fana quæ fures non
diant, Mauritaniæ reges auri globum ingētem ve-
nsfixum in altissimo pinnaculi loco ætate superio-
stituerant [b]. At veteres Ægyptii, quominus exte- b Leo Afer.
incipes ad se inuadendum inuitarent, omnem pe-
uniam publicam in pyramidum ac vrbium sub-
onibus, aut in fluminibus deducendis, aut in Nili
bus reficiendis consumere solebant. Ezechias ve-
prudēter; qui cum legatis Assyriorum opes ac the-
ostentasset [c], talibus illecebris regem Assyriorum c Esaia 39.
æam diripiendam accersiuit.

rte quidē diuina lex auri vim maximam reges coa-
e vetuit, ne vel principes ad plebem diripiendam,
stes ad ciues inuadendos inuitarentur, & vt beni-
is fontes tenuib. ac egentib. paterent, nihil tamen
n eo quoque modum adhibere. Quis enim pro-
inexplebilem auaritiam Ioannis XXII. Pontificis
ni, qui moriens octies paulo minus millies in lo-
icitur habuisse? aut Sardanapali, qui decies milli-
Cyri, qui duodecies & millies? aut Tiberii Cæsa-
ies ac septies millies; quod Caligula non toto ver-
nno absumsit? aut quadragies millies, quod Dari-
sarum rex Alexandro diripiendum reliquit? Quā-
Dauid rex Iudæorum superiores opibus superasse
r; quippe qui fertur auri talēta centum millia, ar-
vero mille talentorum millia coegisse [d]. quæ sum- d lib. 1. Paralip. ca. 22.
alentis Atticis, tametsi minima sunt, expendatur,
nis videri possit; nostri tamen bibliorum interpre-
so talenta putant Attica fuisse: ego vero in sacris li-
ifariam accipi video *siclum*, quem Græci *staterem*,
talentum vertunt: vno modo pondus sex vncia-
t lib. 1. Paralip. c. 21. altero modo vnciæ dimidium,
1. Sam. c. 24. Si Dauidis thesauros ad siclum seu ta-
n semunicarium, non magna summa videatur; si
vncias referatur, quinquaginta millia auri pondo

Romanorũ opes sub Traiano.

a Appian. in Libyco.

ac decies tantũdem argenti complectetur: si ad ta
tum Atticum, nullæ Rom. opes tantæ fuerunt. Nã
iano principe, cuius temporib. imperium latissime
bat, pecunia omnis in ęrario Ægypti recõdita LXXIV
liũ talentorum Atticorum summam non excessit[a]
aliud ærarium Romæ fuerit, vt fuisse credibile est
ducenta [b] millia peditum, quadraginta millia equ
prouinciis dispersa publico stipendio alerentur; ac t
ti præterea elephantes bello gerendo assueti; curru
litares bis mille; arma ac instrumenta bellica qua
trecentis millibus armandis sufficerẽt; triremes &
queremes mille & quingentæ; aliarum nauiũ supr
millia, & instrumenta naualia quatuor millibus na
armandis necessaria; præter LXXX. maximas naues
apparatu regali instructissimas. At reges nostros n
eo genere contra leges diuinas, quibus tantarum
coaceruatio prohibetur, hactenus fecisse videm
multo minus post hac interdicta diuina violaturc

b Sextus Rufinus.

Nec vero princeps à doctrina bene informatu
quam torquebitur aut opum augendarum cupi
aut amittendarum metu; nec tamen aspernanc
reiiciendas putabit, sed ita habendas, vt benig
ac liberalitatis administras; pro quibus adipisce
accumulandis insaniunt plerique, & adeptas ne
tant, semper reformidant. Nam qui literis prodi
Carolum V. regem Frãcorum amplius quinqui
lies LLS. in ærario reliquisse, non intelligunt reg
flictas opes regni & ærarium vacuum offendiss
publicæ debita exsoluisse; prædia publica red
bella maxima gessisse, Anglos è regno extern
Antissiodorensem prouinciam & Eboracense
misse, reges Castiliæ ac Scotiæ imperio spoliato
pibus restituisse, nec tamen plusquam annos sep
cim imperasse: quibus temporibus vix ac ne vix
centies LLS. ex omni pecunia publica quotanni
illatum ex rationib. publicis videmus [c]. Carolus
dragesimo post anno quadragesies LLS. ampliu

c Id est, 437500. ll. Turonens.

accepto tulit. Carolus VII. cum grauissimis Reipu-
casibus cōflictaretur, ac tributa ordinaria fecisset,
: centies l l s. quo anno mortuus est, in ærarium
[a]. Ludouicus XI. Caroli filius vigesimo post anno
; ac fere centies [b]. Sed Carolo VIII. imperiũ ineun-
igalium ac tributorum dimidia parte plebem in
is Turonensibus omnium ordinum rogatione
ari placuit. Eadem rogatio in comitiis Aureliorũ
IX. regnum adepto lata est; sed tanta erat ærarii
tantum ęs alienum publice contractum, vt vecti-
ugeri quam minui magis necessarium videretur.
en Respublica sub eo principe ab armis ciuilibus
ieuisset, non modo satis creditorib. fieri, verum-
ærarii inopia sarciri, tributorumq; magnitudine
is liberari potuisset. Primũ enim vsuras publicas
definiri, omnibusq; officiariis stipendiorum eo
artem dimidiã detrahi placuit, ne à principe no-
ulas accipere cogerentur: qua ratione septingen-
s. ærario accreuit; ac paucis annis Respublica in
m splendorem restitui posse videbatur, sine vlla
icorum principis deminutione. Erãt autem sex-
rciter familiares ac domestici principis, præter e-
enationibus & aucupiis inseruiebant.
ue enim parsimonia publica in eo versatur, vt
omestici regibus eripiantur; quod sine maie-
sius contemtu fieri non potest. Ea res enim per-
ad principem aspernandum, & subditos ad de-
um excitare consueuit. Quod quidem Ludo-
. regi Francorum contigisse videmus; qui cum à
& famulatu patricios ac nobiles exegisset, sartore
ali, tonsore pro legato, medico pro Cancellario
r: vt quondam Antiochum regem Syriæ ferunt
principem fecisse Apollophanem medicum [c].
n Ludouicus hic noster, vt aliorum principum
icentiam proculcaret, cultu ac vestitu sordidissi-
batur; pileo præpingui imagunculis & cochleis
nti, vestelanea vilissimi pretii ac tetrici coloris.

[a] Id est, 1750000. ll. Turonens.

[b] Id est: 4712000 ll:

[c] Polyb. li. 5.

Exſtant enim in publicis rationibus duo capita; quo altero viginti aſſes expéſi feruntur, vt thoraci regio chialia noua conſuerentur; altero denarii xv. vt axu ocrea regalia inungerentur. Quæ à parſimonia prof non ſunt, cum vectigalia ac tributa quadruplo grau quam pater imperarit, ac prædia publica totiuſque rii opes profuderit.

Officiarios quidem ac magiſtratus in comitiis A liorum ad Ludouici XII. tempora exigi oportere p rogatione decretum eſt: vt innumerabilis officiario multitudo, quæ prope in infinitum excreuerat, adn reuocaretur, & quadam ex parte circumcideretur Quæſtores ac publicani ſumma contentione interc runt, cum iſta ratione publicis vtilitatibus & ærari trahi dicerent: ac tantum ꝓfecerunt, vt etiam mag tuum numerus non multo poſt duplicaretur, accil men eorum fortunis & opib. qui ex edicto priore i ciderant. At etiam [a] Baleus rationum publicarum ſes, cum magiſtratuum q nouis legib. creati fuerar rogationem imperio æq; ac ærario pernitioſam eſſ deret; eo potiſſimum argumento vtebatur, quod t magiſtratuum incremento centies quadragies LL rio pauciſſimis annis acceſſiſſet. Illud tamen ꝙ om ne flagitio nō debuit, omiſit, ſcilicet earum pecun quæ à magiſtratuū mercatorib. ſoluerentur, vſura teſimas à principe dependi: cui idem fere vſuuenit ægris hominib. qui cum æſtu febriq; iactantur, ſi a gelidam biberint, primo releuari videntur: deind to grauius vehementiuſq; affligantur.

[a] Anno 1566. 10. Maii.

Quamobrem cum id regi Franciſco II. Reip pernitioſum videretur, alternos magiſtratus edic tulit. prætermiſit etiam Logiſtarum publicorum dia ordinaria, quæ maxima ſunt; iura lignaria, ve piſcaria, roſaria, ſtabularia, parentalia, pocularia, ria; & cætera quę pro charta, pergamento, calcul mena, cādelis piceis, cera purpurea, gladiolo, acu minali; radula, funiculis, cæteriſque id genus à p

rationū magistris dependi consueuerant; quę nunc
lem aliquando sublata sunt. Omissum etiā illud est,
ores ex iis magistratib. decerpi fructus, quam stipen-
estimari possint. reticentia quoq; prætermissum, q
antea imperio Gallorum longe lateque patenti vna
istarum Curia sufficeret, nunc septē Curias habe-
: & cum antea Philippi IV. regis edicto quinq; viri in
nali Curia Parisiorum censerentur, nunc ducentos
criptos videamus. Mirabile tamen videri debet, pu-
pecuniæ fures ac depeculatores impune rationum
stris otiose spectantib. magno cum Reipublicæ de-
re ac detrimento grassari, & Quæstores quamplu-
s vbique vagari, qui rationes reddere recusant. Qui
residua debent, assentatores aulicos subornare, qui
cipe donum accipiant, & cum furibus publicis fur-
idium paciscantur. Quo fit vt iudices extraordi-
non sine magna mercede princeps ipse dare coga-
t Logistarum inertiam ac negligentiam sarciant ca-
m.

mus tamē rationes à Quæstorib. reddi, ac reliquū
inferri: tantus est tamen Quæstorum ac publica-
n numerus, tanta Logistarū multitudo, vt dimidia
ibutorum ac vectigalium stipēdiis ac salariis acce-
ratur, vt in priuatis Septimaniæ puinciæ comitiis
ffui, sæpe cōpertum memini. Quamobrem Marti-
Durandū Prouincię actorē ac Syndicum ad regem
placuit cum mandatis quib graues plebis querelas
eret, ac rogationem de Quæstorib. abrogandis ad
pem ferret, vt ne qd pro tributorum ac vectigaliū
one aut euictione principis ærario decederet. qua
ratione principem in Septimaniæ puincia tribu-
ac vectigalium trientem lucrifacturum argumē-
essariis demonstrabat. triens autem fere quinqua-
s. æquabat [a]. Vigesimo post anno cum Blœsis Gal- a Id est, 278-50. ll. Turonens.
uētus haberentur, Maximinus Lulerius Parisien-
nercatorum Præfectus & rationum publicarum
, palam in comitio dixit, vix ac ne vix quidem pe-

cunię publicę ex asse in ærarium principis inferr
drantem.incredibile id quidem videri;verum tam
se homo rationum publicarum peritissimus cont
bat.Sed vt ad Syndicum Septimaniæ redeamus,ei
gatio non Henrico regi principi optimo,sed aulici
tatorib.ac Tribunis ærarii displicuit, quod intellig
sine Quæstoribus & publicanis vectigalia frustra
rari, quæ imperata exigi non possent; & in arbitr
puli futurum tributa penderet necne. Cum igitur
stores ac publicani necessarium sit malum,vt Alex
Seuerus dicere solebat; quo pauciores erunt,eo
[a] Anno 1413. Reipublicæ consuletur. Iampridem[a] questus est
apud Carolum VI.regem quod quinq; ærarii Tri
creasset,cum antea duobus tantum Gallia conte
[b] Anno 1370. isset.quid?vectigalium tres omnino[b] Iudices & Q
rem vnum generalem olim extitisse ex actis publ
stat;his vero temporib.quibus imperium magna
te accisum est,trecenti fere numerantur: Quæst
ro xxxiv.Romani quidem singulos Quæstores in
lis prouinciis habuerunt,qui à publicanis & man
pecuniam publicam acciperent: Quæstura vero
erat ad honores adipiscendos gradus; quem ma
nobilissimus quisque ambire solebat, non ad opc
das,vt fere fit, sed ad fidem ac sedulitatem popu
bandam. Qui enim repetūdarum iudicio damn
set,præter bonorum ac famæ iacturam sempiter
omnibus deinceps honoribus arcebatur.

De rebus autem omnibus absurdissimis, nu
absurdior visa est, quam tot ærarii Tribunos, rc
stores quot in Gallia videmus tantis pecuniis
ras à principe mercari.Itaq; nō debet mirū vide
quam plura repetundarū ac peculatus iudicia ce
tur. Longe aliter Turcarum principes, qui cū n
tuum omnium mercaturam exsecrantur, tum
rissimos pro tanto imperio Quæstores habent,
lia ac tributa Subarchi à Protogeris accipiunt;S
prouinciarum quodammodo Præsides a Subarc

æi, à Sangiachis; Quæstores duo Asiæ & Europæ a
ərbæis; scriba generalis à Quæstoribus; postremo
nandarus ærarii Præfectus numeratam sibi pecuniā
arium recondit. Illud autem animaduersione di-
n, quod Quęstores ac Præfecti ærario nulli sunt nisi
b. omnino exsectis, more Persarum ac veterū Græ-
m [a]. prudenter id quidem. Nam qui nec liberos ha-
, nec vllis blandissimarum dominarum illecebris
ɔossunt, minime verendum est vt publicas opes ca-
ac famæ periculo diripiant. Præter eos quos dixi, v-
tiam Quæstor est pecuniis omnibus extra ordinem
erandis, & rationibus publicis exigendis viginti-
que viri. Francorum quidem summos Quæstores
inprimis illustres creari oportet, vt maiores nostros
e videmus: tum ꝑpter eam quam dixi causam, tum
ter Henrici II. regis legem de Quæstoribus Franco-
atam, quæ vno capite Præfectos regiæ domus, &
ırum superiorum Consiliarios extra collegium di-
te posteriores facit, Quæstores vero præire voluit.
em Caroli IX. regis vasallos principis, quantæcū-
ignitatis fuerint, Quæstoribus regio nomine fidē
ices præstare iubet. Quod si tales Quæsturæ mer-
ibus magistratuum & extremæ conditionis homi-
tribuantur, nec Duces, nec Comites, at ne Baro-
ıidem sine contumelia supplices ad genua turpis-
um hominum aduolui poterunt, nec si possint, ve-
.tque hæc de ærario disputata sint. Et quoniam rei
riæ cognitio proxime sequitur ærarii causam, con-
ns est, vt de ea quoque disseramus.

[a] Plutarch. in Demetrio.

De re numaria, quibusq́ legibus numorum de- prauatione facile occuratur.

Cap. III.

[M]ihi firmissima quæque Rerumpublicarum muni-
menta contemplanti, rei numariæ curatio non
m vtilis, sed etiam ciuitatibus tantopere necessa-
letur, vt sine ea commode consistere non possint.

& quo maior necessitas est, eo magis numorum de
uationi prospiciendum: cum ea res incredibile affer
niuersis ac singulis detrimentum. At non modo cc
pi moneta sed ne mutari quidem potest sine incom
do ciuitatis; quoniam mutatio pretii ac materiæ nu
matum, census etiam ac bonorum cuiusque dubit
nem affert. Quo fit vt nemo quantum in bonis hal
constituere possit: incerta sunt pacta conuenta, qua
santur in societatibus, tutelis, fiduciis, mandatis, i
emtis, venditis, conductis, locatis, quibus vitæ so
continetur: incerti reditus, vectigalia, tributa; der
pœnæ ipsæ ac præmia, quæ à legibus & iudicibus ir
tur, incerta sunt futura: postremo ærarii opes, ac r
tum in publicis, tum in priuatis rebus rationibusq
bia ac suspensa fore necesse est. Argumento sit
Gratidiani Tribuniplebis edictum, qui cum de co
rum sententia victoriati pretium certum indicta
Romæ constituisset, tantum sibi ac posteritati glo
perit, vt ei vicis omnibus statuæ dicarentur, &
thus ac cerei accenderentur; certe quidem M. T
ait, *neminem vmquam multitudini propter id vnum fi
riorem.* Ex quo intelligitur numis à principe ipso
auctoritate publica corruptis, quanta pernicies ad
publicam peruentura sit.

Quamquam principi nõ magis licet improba i
mata cudere, q̃ occidere, quã grassari: nec à iure g
quo quidem auri & argenti pretium cõstitutum
cedere; nisi regis nomen ac splendorem amittere
sæ monetæ fabricator q̃ princeps appellari mali
à Dante poeta Philippo Bello regi Francorũ ꝓb
est; quod primus inter principes nostros, quantu
dem intelligo, numismata corrupisset, ac dimidi
partem argento miscuisset; vnde frequentes in te
lia tumultus, cuius facti cum regem sero pœnitu
numos pristinæ bonitati restituisset, Ludouicun
admonuit, ne deinceps adulterari numismata
tur. Neq; vero Petrus IV. rex Aragonum vllam d

Balearum probabilem causam arripuisse dicitur.
n quod numismatum pretia mutasset ac deteriora
set; tametsi reges ipsi Aragonenses eodem vitio la-
sse feruntur; cum Innocētij III. Pontificis Max.in-
ctis numismata legitimo pondere leuiora facere ꝑ-
antur[a]: Hinc reges Aragonum more à maiorib.ac-
o, cum imperij sacris initiantur, iurant [b] se antiquę
etæ legis minime violaturos. At nō satis est his ver-
usiurandum concipi, nisi prius numorum pretium
ndus legitime sit cōstitutum, & ita constitutum, vt
principes, nec subditi numos deprauare si velint,
nt. Improbis autem voluntas numquam defutura
uamdiu metalla ex quibus numos conflari oportet,
ebuntur. Nam ex ea metallorum confusione pecu-
un corruptoribus deprauandorum numismatum
ria sempiterna datur. Etenim natura ipsa ferre non
st, vt metallum simplex alterius loco substituatur;
ter metallorum naturas colore, sonitu, volumine,
lere plurimum inter se discrepantes.

Quamobrem Taciti Augusti [c] legem renouari ne-
est, qua omnem omnino metallorum confusio-
prohibuit, indicta capitali pœna. Id autem æque in
nto facto atq; infecto caueri oportet. Sed à metallis
pienda est æris & vtriusq; plumbi mistura, vnde cā-
e, tintinnabula ac tormenta bellica veterib. inusita-
nflantur. In cæteris omnibus interdicto locum esse
tet, non tantum in numis cudendis, verumetiam
nni argētea aureaq; suppellectile; in qua tam multa
antur, vt quid maxime non facile dici possit. & quia
eriam sæpe superat opus ipsum, probatio difficilime
potest. In quo Archimedes ipse ingeniosissimus ho-
ua spe & commento fraudatus est, (neque enim
clij lapidis vsus plane cognitus erat) cum eius auri-
qui coronam auream Hieronis regis conflauerat,
um deprehendere sine operis detrimento iubere-
Vnā auri massam, alteram argenti eiusdem ponde-
vas aqua plenum vicissim immersit; & ex aqua ef-

a In cap. quanto. de iureiurando.
b Petrus Belluga in Speculo princip. Anno 1245. & 1336.
c Vopiscus in Tacito.

fusa vtriusq; massæ, voluminis auri & argenti propor
ne vtcumq; intellecta, vas rursum aqua repleuit, & i
coronam immersit, vnde minus aquæ quam ex ar
tea massa, & plus quam ex aurea effusum est: ex quo i
care sese posse putauit quantum auri ex ipsa coron
tractum esset; quintam scilicet partem. Sed iudiciū
fallax erat: quia posuit misturam ex argento puto fi
cum tamen æris & argenti mistura simul cum aur
pissime etiam inuitis aurificib. fieri soleat: æs enim
solum vtilius est auro miscere; verumetiam auri co
reddit magis viuidum ac splendore clariorem; argē
vero auri colorem efficit pallidiorem. Est autem v
minis argenti & æris tantum discrimen quantum
XIII. ab XI. ita fit vt duabus partib. argenti massa eius
ponderis minus aquæ effundat, quam æris. Quod
ronæ mistura fuit ex ære & argento, certe iudicari
modo potuit quantum auri ab opifice detractum
nisi plane intelligeretur quantum vtriusq; metalli
admistum fuisset: ac tametsi penitus id perceptum
errore tamen peccare necesse est in aquæ mensu
ponderis ac voluminis metallorum proportio elic
Certe quidem Heraclio lapide subtilius argētarii a
mularii vtuntur quam veteres; nemo tamē est qui
tum æris aut argenti auro admisceatur, ex Heraclio
de percipere possit.

At improbe aurifices queri solent, & antea sæpe
sti sunt, aurea vasa sine iactura cōflari nō posse ex
cui ad summā bonitatē duo tantū ceratia desint, et
ceratii quarta pars lege [a] Francisci I. Francorum reg
trimento tribuatur: ac legib. neglectis auro sexta
terdum quintā æris argētive partē admiscent; quo
q̄ vulgo putatur aurea supellex, ei ceratia quinq; d
q̄ in massa librarum XXIV. quinque libras æris cum
cōfusi efficiunt. decursu vero tēporis numi ex eius
auro conflantur adulterini. Quamobrem necesse
dem in auro facto & infecto æque ac in numis au
portionem & admistionem seuerissimis legibus se

[a] Anno 1540.

A

um autem argentumve ita expurgari & excoqui, vt
lex sit & ab omni sorde ac mistura purum, negant
ces pleriq; : (quamquam adhuc sub iudice lis est) &
tissimum reddatur, sine graui tamen dispendio nõ
st. quinetiã auri optimi puritas nostris æque ac Hi-
orum legib. definitur ceratiorum XXIII. & dodran-
ratij, cum detrimento partis octauę ceratii vnius: id
urum eiusmodi, cuius massa si fuerit CXCII. partium,
partes auri desint. Argenti vero Parisiensis bonitas
ium laudatissima putatur: quippe quadragesima se-
ars tantum æris admista est; argẽto Hispanico opti-
fere trigesima sexta. Vt igitur certa sit ac perpetua
& argenti proportio sine iactura, necesse est legibus
ri, vt vtriusq; metalli mistura æquabilis sit, tum in
is, tũ in suppellectile, partis scilicet vigesimæ quar-
ia ratione auri & argenti materia tum ad numos, tũ
sa conflanda satis solida futura est; quæ si purior sit,
uatitur, aut sensim vsu deteritur.
um autẽ auri ad argentũ ratio toto fere terrarũ or-
iodeculpa sit, vtilissimũ erit vtriusq; metalli numos
em ponderis cudere modo ne libra in pauciores
numos diuidatur; vnciales n. aurei, quales in Lusi-
, & argentei quales in Germania feriuntur, facile
ipi possunt: nec deprauatio sectione aut, Heraclio
le percipitur: quoniã circularis portio exterior qua
tatis periculum fit, ex auro argentove puro esse po-
interiora vero corrupta, vt sæpissime deprehensum
cilius etiã deprauantur bilibres numi, vt aurei He-
bali, & quos Imperator Græcorũ Tiberius bessales
iussit, quales quinquaginta Childerico Francorum
lono dedit. Licebit igitur libram vtriusque metalli
ũ in numos XXIV. deinde in XXXVI. tũ in XLVIII. post
n in LXXII. postremo in XCVI. aut etiam subtilius
lere: ac duodecim argenteos aureo numo eiusdem
leris ac figuræ commutare: vt regalis argenteus Hi-
orum qui fere drachmalis est, aureum numũ Fran-
m ęquat pondere: ac propterea duodecim argentei

aureo

aureo numo commutantur. Quid, malum, obstat
minus omnes argentei numi aureis pondere sint æ
les? cur itē eiusdem ponderis vtriusq; metalli eoder
uei si ponderis, dissimili charactere nō ferientur? c
erit eadem vtriusq; metalli analogia; hoc si fiat, qu
facile est, & aliquando spero futurum, omnis depra
dorum numorum omnibus occasio præripiatur.

Dissimiliū autem ponderum numos dissimili cl
ctere signari oportet, ne imperiti ac rustici in con
tatione numorum qui pondere ac pretio non mu
differunt, falli possint: vt in regalibus Hispanorum
argenteis numis Henrici III. Francorum regis eiu
characteris, imperiti sæpe labuntur. Quod si libr
XCVI. numos diuidamus, argenti quidem dra
singulorum exsistet, qualis fuit Atticorum & Me
Hebræorum, qui proxime ad regalem Hispanicu
cedit, denario Romano tribus scrupulis minor:
septem denarii Romanorum perinde vt octo dra
Atticæ vnciā constituunt; nos *grossum* appellamus
lis fuit maiorum nostrorum ætate grossus Turon
argenti optimi regalis, id est, cui tantum vigesima
ta pars ad purissimi argenti bonitatem deesset. Et
niam nullus erat ea ætate numus argenteus materi
nitate nostra drachma seu grosso Turonensi sup
etiam populi finitimi in fœderibus & rationibus
hendis eo numorum genere vtebantur; vt in eo
re quod Bernates cum minorib. pagis Heluetioru
cusserunt, grosso Turonensi stipendium peditis d
æstimatur: cuiusmodi Attica drachma Græcis, v
pud Pollucem; vel denarius Romanis, vt est apud
tum diurnum fuit peditis stipendium, etiam A
principatu: ac fere opificum & rusticorum operæ
næ tanti æstimantur in sacris literis [a]. Iam enim p
error Budæi deprehensus [b] est (tametsi non sine
corum ac Latinorum auctoritate lapsus esset) q
nam libræ, drachmæ denarium æqualem esse, p
Tametsi enim vncia vbiq; æqualis esset, fuit tame

a *Matth 20.*
b *Georgius Agricola Plinii, Appiani, Celsi ac Tranquilli testimonio cōprobatur.*

Attica vnciæ pars octaua, denarius vero ſeptima:
n libra caperet denarios 84. mina tamen centum
mas æquabat.

s vero temporibus incredibilis apud omnes popu-
oræ & vnciæ varietas exſiſtit: imo vero in eodem
:io infinita ſunt prope genera librarum. Vt enim
ı de multis centum libræ Pariſienſes efficiunt Lu-
i 116. libras, Rotomagi 96 $\frac{2}{3}$, Toloſæ 121. Maſſiliæ
Geneuæ 89. Venetis 165 $\frac{1}{2}$, Geneuæ 155. Baſileæ 98.
ini 109 $\frac{1}{2}$: Pariſienſib. cum Argentinenſib. & Ve-
nis cōuenit: item Bernatibus, Baſilienſib⁹, Nurem-
nſibus ac Francofurdienſibus inter ſe: rurſum To-
bus, Monſpelienſibus & Auenionenſib. congruūt
n pondera. At etiam Turonenſis prouincia libram
t Pariſienſib. leuiorem: nam 15. vnciæ Pariſienſes 16.
unt Turonenſes. In Oriente & Africa non minor
te maior eſt ponderum diſſimilitudo. centum e-
otuli Theſſalonicenſes efficiunt 91. libras Pariſien-
otidem rotuli Damaſceni libras Pariſienſes conſti-
420. centum rotuli Syriaci libras Pariſienſes 503.
vncias pendunt. 100. libræ in Archipelago libras
enſes conſtituunt 91. in oris Africæ 116. pōdo com-
untur 100. Pariſienſ. in Aſia minore 100. rotuli Pa-
ſes libras 123. & vncias quatuor conſtituunt. Leuiſ-
libra eſt Neapolitana; quoniam centum libræ Nea-
anæ quatuor tantum ac ſeptuaginta Pariſienſes pē-
.

quibuſdā in oppidis duo, triave, interdum quatu-
ndera ꝑ rerum quæ væneunt varietate, conſtituū-
Oranum Africæ oppidum quatuor habet pondera
tate diſcrepātia; quorum grauiſſimū eſt quo æs ap-
itur: quippe cētum pondo efficiunt 118. $\frac{1}{4}$. Pariſienſ.
ro quo ſpecies & aromata væneunt, aliquanto le-
eſt: centum enim pondo conſtituunt libras Pariſi-
152. $\frac{1}{4}$. tertium quo triticum & cera pendi ſolet; cu-
onderis centum efficiunt Pariſienſes libras 121. le-
num denique quo xylum appenditur; cuius pon-
deris

deris centum libræ constituunt 182.libras Parisiens

Sed omnis illa varietas ac discrepantia ponderũ c liari facile potest in numis,sed eodẽ põdere&charac aurei & argentei eadẽ misturæ ꝓportione feriãtur; biq; fere terrarũ duodeculpa sit auri ad argentũ ꝓpo vt superius diximus.Huic gentiũ iuri derogari nõ de nec princeps sine summa sui nominis ac famæ iactu illud populorũ omnium commune perrumpere po Priuati vero ac publici numorũ corruptores sublat q̃ dixi metallorum confusione, simul concidant ne est:quia nemo tã stupidus futurus sit,qui fraudẽ oc auribus,tactu deniq; ipso nõ facile percipiat,& quid ne Heraclio lapide,sine fornace,sine stylo,sine secti

Et quoniam argenti pars minima quæq; pretios ad plebis vtilitates & commoda tertium numorum nus ex ære puro aut fabricari oportet; aut certe arg vnciã non modo in duas semũcias diuidere necesse sed etiam in tres duellas, quatuor sicilicos,6.sextul drachmas, 18. tremisses, 24. scrupula, 48.obolos,9 miobolos,144.siliquas,576.grana,vt tenues vilissim que friuola facilius coemere sibi possint.Cum enim gliæ regina nõ ita pridem ærosa numismata sustulisse argento satis puro numos cudi iussit: sed cum libra scrupula ac semiscrupula nõ satis subtiliter diuisisse nuibus ademtum est cõmercium rerũ viliorum : n gentibus tanta benignitate ac facilitate succurri po quam si subtiliores numos cudi iussisset. At Ren Andium ac Lotharingorũ Dux vnciam argenti in numos diuisit, quos *Andegauenses* appellant; ne cuiq deesset aut mercãdi,aut egẽtib.largiendi facultas.Q etsi laboriosum monetalibus videtur, vtilius tamẽ ex ære numos ferire;cum quia nullum metalli gen tius ære rubiginem cõtrahit; tum etiam quod æris v est ac semper fuit pretium incertum. Debet autem numaria sibi constare , nec vlla temporum aut loco varietate mutari : idque maxime propter iura com ciorum populis omnibus inter se communia. Nam

bello argenti ratio ac æstimatio fuit pondo vnius
o.æris.at Senatus decreto vt inopiæ ciuitatis con-
etur, pretium æris magna sui parte diminutum est:
n denarius argenteus antea decem assibus æris qui
librales erant, æstimaretur, momento sexdecim as-
eiusdem ponderis æstimari [a] cœpit. postea librale
us asis dimidia ponderis parte imminutum est le-
piria: vt pretium æris duplo maius fuerit quam an-
em Papiriam [b] exstitisset: post etiam æs illud semi-
e rursus dimidia ponderis parte minui placuit, ac
rium argenteum decem asib. eius pōderis æstima-
ia ratione argenti pondo 210. æris æquabat: quale
pretium nostra ætate in Gallia fere vsurpari vide-
At in Germania, quæ metallis omnib. præterquam
abundat, vilius ęstimatur: neq; enim tantum supel-
agna sui parte ærea fabricatur, verumetiam templa
nultis locis ære teguntur. in Hispania rarius est, in
vero rarissimum; ac propterea multo quā in Eu-
arius æstimatur. facit igitur tāta illa pretij varietas,
inus æris materia rei numariæ idonea videatur.
c occurret aliquis, argentum etiam quib. locis ab-
, vilius æstimari. nam eo fœdere quod ictum est cū
s, vno capite auri libra decem argenti libris æsti-
[c]; at lege Cōstantini [d] auri libra exæquatur argen-
s 14 $\frac{2}{7}$ quia legislator solidos quinq; aureos, quales
ginta duos habuit libra Romana, argenti pondo
uit: nunc vero duodecupla fere est vbique ratio:
ri ad Aquilones inopia, nec argenti copia facit vt
ulto vilius, aut illud multo carius æstimetur. Pon-
uidem Romanus auri quam argenti cupidior; in
a Pontificali auri libram æstimauit argenti libris
argentarii ac numularii aurum potius quam argē-
e lucri Romam inferri curent. Quamquam bis
& quingenti anni labuntur , cum eadem fere
uæ his temporibus. Scribit enim Herodotus auri
argenti libris tredecim æquatum fuisse. & in Pā-
Hebræorum auri numus, argenteis 25. æstimatur.
quo

a Plin. li. 33. cap. 3.
b Festus li. 17. in verbo Sestertius.
c Liuius.
d l. vlt. de argenti pretio Cod.
e In Misnaoth tract. de angul. ca. 8. paragrafo ח & ד.

quo fit vt cum Hebræis aurea numiſmata argentei plo grauiora fuerint, auri ad argentũ ea ratio fuerit eſt vnius ad 12 ½, Perſarum item legibus auri ad arg ratio plane fuit duodecupla: nam ſtater Daricus au vncialis argenti pondo æſtimabatur, vt eſt apud P cem. Quinetiam Auguſti temporib. rex Indorum e habuit auri ad argentum æſtimationem, quæ tun mæ ferebatur; ac propterea Romanorum iuſtitian dauit, vt eſt apud Plinium.

Ex quib. efficitur eandem fere nunc eſſe q̃ ſemp tea fuerit, auri & argenti æſtimationẽ: aurum quid tioſius haberi cœpit Cõſtantino Magno Imperato principum ſuperiorum luxu omnia auro ſplendere etiam Martialis Baſſum irriſerit auro cacantẽ. Qui ro? cui non ſatis erat auream habere ſuppellectile auream quoq; domũ haberet, ambulatoriis mille um diſtinctam. Quid Veſpaſianus? qui amplius bis es in exſtruendo ac inaurando Capitolio inſum grippa vero comes auguſti, Pantheum ære, æs iten texit; quod ad hæc vſq, tempora mille ac ſexcent plius annos, æs quidem à rubigine, templum vero iuria cœli & à ruina ſeruauit; ac niſi æs inauratũ tandem rubigine exeſum imbres admiſiſſet. Cer dem ſacram ſupellectilẽ auream eſſe, vt lex diuina ferendum eſt: ſed aurea vaſa, periſtromata, cubilia etiam & ephippia inaurata vbiq; videri, hominũ ſorum inſaniam coarguit, quam niſi principes ſc mis legib. coerceant, auri non modo raritatem, piam vbiq; ſummam fore neceſſe eſt: cum in rebu randis aſſidua, & quidem perpetua fiat auri iactu de re populus noſter apud principem in comiti ſenſium grauiter queſtus eſt.

Ac tametſi argenti copia tum in Europa, tũ in tum in Occidentis regionib. maxima ſit, nec ma argenti iactura; nihilominus æſtimatio quã dixi, fere ſibi cõſtat. Quãobrem ſi miſtura quoq; vtriu talli ſit eadem, numiq; aurei eiuſdem ponderis a

argenteis feriantur; exceptis minutiſsimis argenti
is ad tenuiũ ſubleuandam inopiam, quod in auro
ſſe non erit; nemini dubium eſſe poteſt, quin per-
a ac ſtabilis ratio numaria futura ſit, & ab omni de-
atione tuta: quod minime ſperandum eſt quamdiu
à numiſmata auri & argenti feriemus: quamquam
uram numorum omnium inæquabilem vbique vi-
us, præterquam in Hiſpania, quæ leges numarias ac-
tiſsime tuetur. In hoc quidem imperio auri & argẽ-
miſmata vſque ad Philippi Belli ætatem puriſſima
int: primus hic dimidiam æris partem miſcuit argẽ-
ac tametſi poſt aliquanto priſtinæ bonitati reſtitu- [a] Anno 1300.
ſſet, centeſimo tamen ac vigeſimo poſt anno argẽ-
imi vix tertiam argenti partem habuerunt. Caro-
ɪɪ. rex ineunte imperio, tametſi rebus afflictis, nu-
ata argenti optimi, vt populi gratiam iniret, cudi [b] Anno 1430.
[b]. ſed extremis fere imperii temporibus argenteos
os labefactauit, cum deteriores quam Philippus
s cudi iuſsiſſet. deinceps enim argentea numiſmata
i cœperunt, non tantum materiæ bonitate, ſed et-
ondere ipſo; quos enim ſolidos Franciſcus [c] I. rex [c] Anno 1540.
nandauit, non tantum ſuperioribus leuiores verũ-
 multo deteriores fuiſſe videmus; quippe qui duas
ius partes æris haberent, tertia pars non tota ex ar-
 conſtabat. deteriorem tamen ſolidum cudit Hẽ-
filius; deterrimum Carolus IX. ſcilicet dimidia fe-
te leuiorem quam auus; admiſtis etiam duab. æris
ous, vt argenti tertia tantum pars reſtaret:
quidem finitimorum principum exemplo, quaſi
ſitate quadam coactos, reges noſtros feciſſe vide-
præſertim Heluetiorum, Germanorum, & Belga-
qui cum argentea numiſmata noſtris deteriora ſẽ-
riant, noſtros homines ac ciuitates numis argente-
liabant, vt ex iis ſuos conflarent, & ad nos ſua nu-
ata commerciorum neceſsitate traducerent. Inde
lorum graues ac frequentes querelæ, quod in nu-
m permutatione & cõmerciis ineundis tanta de-

trimenta ferant, atq; ij potissimum qui rem numa
propter metallorū confusionē ad intelligendū diffi
capere non possunt. Fraudis origo inde manat, quo
quisq; artē quo vēdibilior sit, obscuriorē efficere c
tur. vt medici, qui leuissima quæq; medicamenta li
obscurissimis Gothorum, verbis quibusdā Arabum
iusmodi est *Ana*, ponderib. ac notis Græcorum tra
imperitæ plebi, ne scilicet arcana pateant medicoru
ta monetales Præfecti ac magistratus noua ration
quendi rem per sese clarissimā tenebris plusquā cin
riis obscurarunt. Nam cum facile dici potuisset, ma
auream librarum XXIIII. cui duæ libræ æris argenti v
mistæ sint: aut breuius, aurū cuius duodecima pars
aut argentea sit, aurum XXII. ceratiorū dicere malu
cum item argenteos numos media sui parte ęreos c
liceret argentum appellarunt sex denariorum; poi
duorum triumve denariorum, æstimatione quinc
denariorum: vt eodē verbo materiæ vim, pondus a
tium, repugnante rerum natura significarent. cum
perspicue dici potuisset, argenti libram in numos
ginta diuidi; *numos sex solidorum* dicere maluerunt.

Rursus monetarum genus sic diuidunt, vt quo
stabile sit; quoddam varium ac mobile; tertium fi
imaginarium; cum tamen nihil in re numaria stab
ci posit, & ab illa quam dixi metallorum confusio
bes omnis proficiscatur. Numus enim Italorum c
ac Siculorum cōmunis quem ducatum *monetam*
nariam appellant, verissimus erat aureus Cōstant
lidus, eiusdē ponderis ac pretii cum Angelico An
& Medino Africano, aut imperiali Belgarū: cuiu
deris sex vncia capit, libra vero duos & septuagint
ius solidi plenę sunt leges Græcorum, Alemanoru
puariorum, Anglorum, Francorum, Saliorum, Bu
dionum; quem maiores nostri *aureum solidum* ap
bant: nostri ad *aureum solarem* ridicule detorserun

a d.l. quotiescumque. de argenti pretio.

In his tamen legib. quas modo dixi multiple
varia solidorum significatio, ac pretia diuersa. In

ero nostri monetales, qui nō ita pridem aureis no-
olidis characterem Solis impresserunt; quasi solid⁹
diceretur. *Solidum* autem lex appellat, quia ex auro
simo conflaretur: nihil est n. in vniuersa rerum na-
quicquā auro solidius aut magis compactum; cum
a omnia corpora vacuitates quasdam habeant ina-
t quemadmodum aureus numus Augusti princi-
eodem pondere quo stater Atticus, quo Philippe-
o Roseus Anglicus (:omnes didrachmi:) sub occa-
nperii Romani paulatim imminui cœpit moneta-
capitali fraude, quousq; temporib. Cōstantini ter-
nderis parte antiquo leuior esset: sic aureus Con-
ni solidus, qualis est Anglorum Angelicus, maiori-
ostris vsitatissimus, paulatim pondere minutus est;
per minuitur Præfectorum monetalium furtis ac
s. Quem enim *aureum veterem* appellamus, drach-
pendit. Idem Carolo quinto rege duobus scrupu-
utus est: eius enim ponderis sunt Franci aurei tum
s tum pedites; eadem tamē bonitate qua veteres
m ponderis cusi sunt Ridæi Burgundiones. Hinc
roli VIII. regis imperium aureus tribus scrupulis
o leuior, & ceratij dodrante deterior paulatim
st. Ac tametsi Franciscus maior pondere ac boni-
eliores signari voluisset, nunc tamē leuiores scru-
& ceratij semisse deteriores feriuntur.

teræ ciuitates, Venetorum inquā, Genuensium,
tinorum, Senensium, aureos numos, quos *ducatos*
ant, & Hispani ipsi vna & eadem lege ponderis ac
tis, quarta inquam ceratij parte ab auro purissi-
busq; scrupulis à drachmali pondere percusserūt,
Carolū V. Imperatorem. Is enim anno MDXL. au
ispanos duob. fere ceratijs deteriores, & quatuor
leuiores cudi mandauit: ex quo duodecima pars
iue quod idem est, vncia æris argentive auro
a lege misceri cœpit. Exéplo ciuitates omnes ac
es Italiæ, eadem lege numos, siliqua tamen gra-
cudi iusserunt. Pontifex ipse Romanus Paul⁹ III.

perniciosum cæteris omnibus præbuit exemplum.
nim aureum Romanum omnium deterrimum ac
simū sub Farnesiorum stemmate signauit; quippe d
ceratiis ac semisse ab auro purissimo distantem, ac
bus scrupulis solito pondere leuiorem. Deinde Fa
us Cardinalis, cum Auenione Pontificis legatus
deterius in eo se gessit quam auus ipse: quippe aure
dit auo deteriores ac leuiores. Quo factum est vt p
ci corruptores ac monetales Præfecti, finitimarum
tatum proba numismata vndique coacta corrum
ac deterrima quæq; ferirent.

Et quoniā acutius auri q̃ argenti pretium intu
& argentū quā aurum deprauare facilius, fraus et
scurior, sæpissime fit vt argentei numi quo sunt pu
eo rarius reperiátur; propterea ꝗ ex optimis deter
conflare publica finitimarum ciuitatū lege licet.
les Hispani, argenteorum numismatum optimi
cōquiruntur à Belgis & Germanis, vt vnciales ac s
ciales numos publica auctoritate feriant: quos à
bus duodecima fere bonitatis parte abesse cons
Lucernates, Solaturii, Vnderualdenses, ex nostri
tonibus suos conflare solent, æris fere duodecim
admista: leuiores sunt etiam capitonib. Francor
enim bonitatis ac ponderis rationib. subductis, F
rum capitonib. deteriores sunt duob. fere assib.
subtilius à nobis libro [a] singulari disputata sunt, c

a In Paradoxo aduersus Malestretum.

Principum quidem fere omnium legibus seue
cauetur; ne aurum & argentum extra fines Imp
iusque euehatur. Sed numquam obtineri poter
gib. pareatur, quamdiu commercia cum finitimis
lis, vti necesse est, intercedent. Capitales etiam ab
cibus fraudes manare solent, quas omnes si per
infinitus sim: nec tamen vllis legib. caueri possu
ea quam dixi ratione semel in Republica consti
scilicet omnia auri & argenti numismata æqual
portione ac pondere feriantur, & à purissimis q
vigesima parte tantum destent: nec aurificibus ab
di

dere liceat. Ita fiet vt argentea ſuppellex argenteis, aureis æquo pondere coemantur ac permutétur, uicquam venditori pereat præter opus. Sic enim e maiorum noſtrorum prouerbio dici ſolebat, *in ea ſuppelleƈtile nihil vẽditore perire præter opus*, cum auvenderetur. cur non idem quod ante trecentos ann Gallia factum eſt, quod etiamnum in Hiſpania idemus, cõſimili exemplo faciemus? At noſtri aus ſub operis ſpecie fraudem emtoribus faciunt, ac mo pretio emunt quod multo carius diſtrahere t : ſublata vero auri, æris & argenti confuſione, es à ſtirpe cõuelli neceſſe eſt. Vectigal etiam mo, quod principes graui ſubditorum incommodo morum pretio detrahunt, tolli, ac potius eo nomictigal nouum, tum etiam ad monetalium mercedẽ ari æquius eſt: vt olim Normani principes, & non dem Poloniæ reges ſanxerunt, vt numorum vis ac as vbiq; ſit eadem ſine vllo permutationis numoetrimento.

quoniam ab iis qui auro, argento, ære flandoferiũ eficiuntur, peſtis præcipue manat, eoq; latiſſime p s Imperii prouincias graſſatur, vnam tantum num officinam in eodem imperio conſtitui neceſſe in vrbe omnium maxima, vt publice ſpectantibus tratibus numi percutiantur. Nouum id, opinor, p̃ monetalib. videri poſſit, prçſertim noſtris qui moim officinas habent fere viginti. At mirum videri nemini, qui modo intellexerit, Romanos in tãto io vnam tantum monetarum officinam habuiſſe, t Iunonis templum, in quo Treſuiri monetales metallorum, auri, argẽti, æris numos ſine vlla mignabant. Præterea Marii Gratidiani Tribuniplegatione ſcholam conſtitui placuit, in qua numi ꝓtur. Late quoque patebat imperium Francorum o Magno rege : omnes tamen monetarum officiPalatium coegit; quo ſeuerius & accuratius numi arentur ac probarentur. Poſtea vero quam offici-

nas plures habere, & procul à principe metalla misc
licuit, ratio quoque numaria deprauari cœpit.

Hic dicet aliquis, Persas, Græcos, Romanos simpl
numismata æris, argenti, auri fabricasse; nec tamē ad
terinos numos defuisse, vt videre est apud Demosthe
a Demus id quidem; sed tanta fuit eorum raritas, v
valde nouum videretur: quoniam facilime quisque
tallorum simplicium naturam, vim, ac pondus tene
nec tamen prius numi corrumpi cœperunt, quam
tallorum confusionem principes ciuitatum inuexiss
vt Marco Antonio in Triumuiratu probro datum e
ab aduersariis profectum opinor; cum adhuc inopi
borantib. Romanis Liuij Drusi Tribuniplebis rog
non sine contumelia reiecta fuisset, cum octauam
partem argento misceri vellet. Ex quo intelligitur
teos numos etiam illis temporib. à summa puritate
aut parum admodum abfuisse. Aurum quoque pu
mum exstitisse demonstrant etiānum aurea numis
veterum Græcorum ac Romanorum, in quibus nih
admistum æris aut argenti, præter centesimam par
quæ sine diuturno labore ac detrimento percoqu
potest. At etiam Vespasianus numos aureos confla
sit, quib. tantum defuit pars auri septingentesima
gesima octaua, vt Parisiorum aurificibus ac moneta
Præsidi Turetano compertum est. Mihi tamen suff
videtur, si pars argenti & auri vigesima quarta dei
querantur monetales operis diuturnitatem & iactu
aut ignibus imperari non posse. Nollem, si fieri p
quamquam fieri posse docui, æreos numos signari:
men aliter principibus videtur, puros ac simplices
flari oportet. Id quidem perfacile est.

Ac tametsi antea numi nostri partes assium mini
mæ decimam duodecimamve partē argenti caper
hilominus tamē fraudes in iis quāplurimæ fieri sol
minus à plebecula, cui potissimum eiusmodi num
ta cuduntur, percipi solent. Extat apud me Iacobi
tellii rei numariæ Præfecti ad Henricum II. regem c

a Contra Timocratem & in Aristogitone de falsa.

pulari ſermone ſcripta; qua grauiter queritur de pu
calamitate, ac monetales Pariſienſes accuſat, quod
uſto pondere leuiores, materiaq; deteriores accu-
t: detrimentū vero publicū triginta ſex aſſiū in ſin-
libras eius monetæ fuiſſe demōſtrat. Ex quo intel-
r in infinita multitudine talium numorum quanta
atur, peculatus incredibiles fuiſſe. Idem tamē Pi-
us à Curia monetalium accepta poteſtate [a] cudē- a Anno 1552.
denariorū ac duplorum ad officinas huius imperij
iſſimas ſe recepit, procul à principe, ꝓcul à luce: ac
n vim talium numiſmatum ſignauit, vt rationibus
b. ſubductis à Iudicib. quæſtionū cēties fere ſeſter-
depeculatus eſſe cōperiatur: nec dubitauit ſeſterti-
llici regiæ numerare, quæ flagitioſiſsimi hominis
cium quidem diſtulit, non ſuſtulit tamen.
c igitur mea concluſio eſt, ne in minutis quidem
metalla miſceri oportere. Sed ea quæ diximus
n Aſia & Africa, cum item in Hiſpania & Anglia
ime fiant, qui obeſt quominus idem in cæteris
ie ciuitatibus & imperiis fieri poſsit? Non dubi-
incipes inter ſe conſpirent, omnia faciliora fu-
Et quemadmodum veteres à numorum per-
ne ad proplaſticen & fuſionem delapſi ſunt, idem
quoque nobis faciendum opinor. Nam quo numi
ores fuerint, eo melius figuram tuentur, quæ in
percuſsis vetuſtate perit. Circularis vero & æqua-
igura circumcidi non poterit, quin facile cuique
eat: nec item vllum erit ex cæmentis numorum
nentum: nec iterum atque iterum cæmenta con-
portebit; nec tot opificibus opus erit; nec tantum
oris inaniter conterendum in moleſtiſsima per-
ne, ſed eodem momento vis infinita numorum
cuiuſque, loco, & ordine conſtituta exiſtet: po-
numos adulterinos efformare nemo poterit,
netallorum ea ſit natura, vt corporis capacitate ac
nine plurimum inter ſe diſtent: quod quidem
nen in numis percuſsis latet; quia percutientis

arbitrio distẽdi aut cogi possunt: forma vero in q̃ liq
ta iniiciuntur metalla, nec distendi, nec minui potes
Quamobrem si quis aureos numos ære admisto c
rumpere volet, formæ capacitas non patietur; quia c
pus æris duplo capacius est, & ratio ad aurum eade
vnius ad 2 & ⅛, siue octo ad septemdecim, siquidem v
usque massa capiatur eiusdem ponderis: contra ve
corpus vtriusque metalli eiusdẽ amplitudinis suma
auri corpus ære duplo grauius & ½; vel vt subtilior
ponderibus ac numeris vtamur, eadem est æris ad a
ratio, quæ 1551. ad 729. vt quidem me spectante dem
strauit Fr. Fuxæus magnus seculi nostri Archimedes.
ri vero ad argentum ratio ea est quæ 1551. ad 929. aut
9. ad 5. id est, argentum corporis volumine duplo
maius est auro, si eiusdem ponderis massam vtriusq;
talli constituamus: vel aurum fere duplo grauius eri
gento, si eiusdẽ voluminis massam vtriusq; metalli c
paremus. Æris item ad argentũ ratio fere ea est qua
ad XIII. aut exactissima ratione, vt 729. ad 929. nam
duo metalla corpore ac pondere sibi proxima sunt
lore vero dissimilima. Propius tamen argentum p
bo accedit, tum pondere, tum etiam amplitudine: i
plumbũ eiusdẽ magnitudinis qua argentũ, tanto g
erit argento, quanto numerus XV. maior est XIIII. v
curatissime, vt 998. ad 929. aut huius volumen tant
ius erit volumine plumbi, si vtriusque massa eiu
ponderis inter se conferantur. sed plumbũ corrupte
numorum inutile est, propterea quod diffluit, & a
mnibus metallis facile seiungitur. Stannum quoq;
mistũ cętera metalla quasi letiferum venenum per
plane corrumpit: ac tametsi argento colore quam s
limum videatur, corporis tamen amplitudine ac p
dere dissimilimum est: nam vtriusq; eadem fere est r
quæ 9. ad XIII. aut subtilius 600. ad 929. Aurum ve
stannum metallorum omnium leuissimum & co
re capacissimum, fere triplam habet rationẽ, id est q
18. ad 7. vel subtilius 1551. ad 600. Ferrum item corp
am

litudine & pondere ad argentum cæteris propius
dit. est enim fere vtriusque ea ratio quæ 3. ad 4. vel
ratissime vt 634 ad 929: sed aliorum misturam fer-
ullo modo potest: quinetiam æris drachma si in fer-
n fornacem iniiciatur, obstat quominus ferri mate-
quari vllo modo possit ac totam aduri necesse est.
ueritur tamen Plinius corruptores numismatū ar-
ea lamina ferreum numum sic texisse, vt argenteus
retur; idque appellabat *ferruminationem*; qualem me
tiæ numum memini vidisse. pondus tamen aut cor-
s capacitas fucum obductum facile detegit. aurum
ferruminationem illam momento demonstrat, cū
tanto grauius sit, quanto senarius à nouenario su-
tur: aut exactissima ratione 1551 ad 634. Postremum
gentum viuum, quod pondere ac volumine pro-
ad aurum accedit; leuius tamen est & capacius au-
umque fere inter se rationem habent quam 3 ad 4,
ccuratissime vt 1158 ad 1551, sed omnium celerrime
carpitur, nec vlla vi retineri potest quominus euo-
nibus admotum.

uri vero & argenti, opinor, summa inopia fecit, vt
res nostri ꝓplasticen in re numaria deserere coge-
ur; vel, ꝗ verius est, monetales ipsi numos ferire ma-
nt, quo fraudes eorum minus perciperentur. No-
uidem ætate numi solertissima ratione, & quidem
orum hominum ingeniosissimo artificio simul ac
l orbiculari figura secari ac signari & quidem prō-
ie cœperunt: sed ea ratio deserta iacet, quod vsu p-
um est numos nec eiusdem ponderis esse, nec for-
diu tueri, & in cæmentorum multitudine ac itera-
ionibus magnum esse detrimentum.

uod autem diximus libram numorum tum grauio-
tum leuiorum integris numeris diuidi oportere si-
la fractione numerorū habet ea res incredibilem
atē, tum ad commerciorum facilitatē, tum ad nu-
um permutationē: si videlicet auri & argenti, atque
si placet, æris libra vnciarū 12 in numos 24, 36, 48,
72, 96,

72,96,144,192,576: non tamen æris vel auri libran
numiſmata 576. diuidere neceſſe eſt, ſed argenti dun
xat. Omnium vero libræ partitionum vtiliſſima eſt
chmalis, ſcilicet in numos 96. Et quoniam repentina
gum mutationes, ac rei numariæ conuerſiones grau
uitatibus detrimentum, ſæpe quoque rebellandi o
ſionem afferunt; id ſenſim fiat oportet, quo leuiu
commoda ferantur. Cum enim legatione ſuſcept
conuentus Gallorum Blœſas profectus eſſem, iuſſus
à principe cum monetalibus Præfectis ac Marcello
rii Tribuno de re numaria, qua tunc grauiſsime Re
blica conflictabatur, conſilium capere; vbi breuiter
ſuperius ſcripſimus, quæq; populari ſermone iam p
à nobis peruulgata fuerant, diſſeruimus: ſumma ta
fuit, nihil vtilius fieri poſſe. ſed tam graui morbo nu
rio Rempublicam vrgeri, vt eam medicinam quant
uis ſalutarē, difficilime latura videretur. At nullæ m
cinæ tam ſunt ſalutares quā q̄ faciunt dolorem. Et
niam pocula, cataplaſmata, ſectiones nihil profic
membris putribus; & ignes & cauteria admouere n
ſe eſt. At paulo poſt intellexi peculatores publicos i
ceſsiſſe, quominus ea quæ dixi, publica lege ſanc
tur. Quinetiam argētea numiſmata deteriora quar
rea ſignarunt, & ex eo centies fere LLS. corraſerunt.
n. dubito ſi ærosā numiſmata lege prohibeantur,
ſto pretio numulariis dentur, ſubditos iacturam no
uem facturos; quam princeps pro ſe quiſq; quada
parte ſarciat oportet: ſed illud incommodum pro t
vtilitatibus leuiſsimum optimo cuique debet vide

De rerumpublicarum inter ipſas comparatione, & quæ quamq; vtilitates & incommoda ſequantur. CAP. IV.

QVEMADMODVM quiſque tueri rem famili
debeat, quibuſq; initiis familias propagari, q
etiam moribus, inſtitutis, legibus temperari: q
modis ciuitates fundari atque inſtitui; quibus aug

mplificari ; quibus copiosissimæ , florentissimæ, ssimæ denique effici possent, satis quidem superioris disseruisse videmur. Restat illud modo, vt tri- gitimarum ciuitatum generibus propositis , quæ que commoda aut incommoda sequantur, breui- mplectamur: sic enim ordo postulat, vt optimi cu- e generis delectum faciliorem habeamus. Cum e- Rerumpublicarum genera plura tribus esse nō pos- ue vni, siue omnibus, siue paucis summa detur im- di ac prohibendi potestas; & cuiusque generis al- laudabile sit, alterum vitiosum: prudentis est non m vitiosa declinare, verumetiam honesta diiudi- vt in optimo tandem acquiescamus.

quidem mihi tum vniuersa tum singula conside- perniciosa tyrannis vnius , tyrānorum quoq; mul- o deterior videtur; sed omnium deterrima plebis tentissimæ potestas , quam M. Tullius ex Aristo- ententia, *tyrannidem* quoque *maximam* appellauit. s tamen omnibus nihil anarchia magis pestife- ogitari potest; quæ nec formam ciuitatis vllam ha- in qua imperare qui possit cuiquam, quiq; parere imperanti , reperiatur nemo. His igitur vitiosis ge- us repudiatis, laudatarum ciuitatum optimam se- ur, quæ qualisq; sit, incommoda cuiusq; seorsum litatibus seiungam , vt quid expetendum, quidve ndum sit, planius intelligatur

primum quidē popularis status cęteris laudabilior i possit, ꝙ in eo solo ius omnib. idem, ac sine cuiusq̃ vel odio leges vniuersas ac singulis ęquabiles, ipsi- aturæ consentaneæ inesse videantur. Vt enim na- lterum altero nec honoribus nec opibus superio- ecit, ita quoque popularis status hunc sibi proposi- inem habet, vt omnia omnib. æqua sint, nec magis ue similis sibi sit, quam omnes omnium. Id autem eri non potest , nisi fortunæ , opes , honores, præ- upplicia , imperia, iura deniq; omnia omnibus ea- int sine vlla cuiusquā prærogatiua. Ita quidem Ly- curgum,

Argumenta pro statu populari.

curgum, qui Reipubl.constituendæ magister opti habitus est, fecisse videmus, cum auri & argenti vsu lato ac tabulis omnibus creditorum vno consumi eodem incẽdio, legem agrariam tulit: qua quidem sessiones omnes omnibus ex æquo diuisit; tum pera ta regione summam ex ea re voluptatem cepisse dic cum frugibus omnibus collectis omnes cumulos quatos intueretur. Qua quidẽ re duas ciuitatum p antiquissimas, auaritiam inquam ac superbiam, è L nicis finib. exterminasse dicitur, neque id tantũ, ve etiam furta, rapinas, ambitum, calumniá, magistrat sordes, factiosos cœtus de Republica sustulisse. H æquatis omnium imperiis ac fortunis, locum vbi sistant, reperire facile non possint.

Iã vero, si hominũ inter homines societas sine a tia peritura sit, amicitiæ vero fundamentum in æqu litate positũ videatur (: hac n. re maxime amicitia tur ac sustentatur:) æqualitas item extra populare i rium nulla reperiatur: consequens est in popularib periis humanæ consistere societatis & incolumitat damentum, idq; maxime omnium expetendum e autem optabilius est quam sublato tyrannidis me bertatem vnicuiq; à natura duce optima datam re quid item laudabilius quam ius omnibus ęquabile stitui? quid suauitate ciuili, sublato potentiorum d natu, iucundius, aut naturæ magis consentaneũ o possumus? hæc omnia in vno statu populari posita

At illud quanti est, quod optimi Imperatores, p tissimi legumlatores, acutissimi iurisconsulti, opifi geniosissimi, clarissimi Oratores, summi philosop modo sunt ac fere semper fuerunt in popularibus i riis, sed etiam ab iis ad omnes populos permanaru ita? nisi quod ingenia libertate quodammodo exs ac efferunt sese, quæ vnius aut paucorum domin. inuidia quasi humi abiecta ac depressa iacẽt, nihil v gnum aut excelsum ausint.

At etiam nulla vsquam Respublica præterquã

i consistere videtur; in qua scilicet populus publica, vt veteres loquebantur:) *populica*, vrbem inq̃, theaas, ærarium, opes, spolia, iura, præmia, leges, honocõmune quærit, iisq; perfruendis summã voluptaapit: at paucorum vniusve dominatione cũ omnia itur, nihil publicum, nihil commune dici potest. nma, cum nihil ab immortali Deo tam optare deus, quam vt magistratus legibus, subditi magistraquã obsequentissimos præbeant, id tantum in vpulari statu spectare possumus: quia legũ summa tas est in populari, nõ in vni⁹ aut paucorum statu. ec fere à popularium hominum opinione pro stapulari argumenta ducuntur, partim verisimilia, n etiam vera; quæ nonnulli fulcire & corroborare itur: populariter id quidem, sed non satis ad id q̃ it, accommodate. Sunt enim hęc argumenta araim telis haud valde dissimilia; id est subtiliter ac contexta, sed quæ bestiolas quidem exiguas irrealeant, robustiores retinere non possint. Hæc igiscutiamus.

ncipio nulla fuit vmquã ciuitas q̃ summam illam rum, fortunarũ ac imperii ęquabilitatem tueretur, erioribus libris demonstrauimus. Ac tantum abest itas illa rerum omniũ à natura, vt eam qui retinere, prius naturæ leges ac iura perrũpat oportet. Quis videtur tantũ alios aliis ac animi p̃stantia tanto extiores, quanto brutis animantibus homo præstaest, procreauisse? cur ita, nisi alios ad imperium, ad obsequium genuisset? quam multi stupidi, furioni, qui nullum naturæ, nullum ingenii lumen hanum ad imperium natos esse putemus? Ac fere fit em illa natura iis quibus ingenii ac prudentiæ vim it, corporis infinitum robur ad imperata strenue uenda dederit: quibus vero animi præstãtiam exilargita sit, corporis vires demserit. Quod si naibertas, quam populares isti tantopere prædicant, nocratia locum haberet, certe nec legibus ipsis relinque-

Contra Democratiam.

linqueretur, nec magistratibus imperandi prohibe- que locus: at nusquam in monarchia, nusquam in ar- cratia tot ac tam multi sunt magistratus; quod in de- cratia videmus.

Quantum attinet ad prædia communia, ad ærari-, ad rem denique publicam, nusquam rapinæ, nusqu- peculatus frequẽtiores. Quarum rerum cum testes q- plurimos & quidem clarissimos habeamus, nullum- men Xenophonte clariorem aut locupletiorem: id- enim & optimi Imperatoris, & sapientissimi philoso- laudibus abundans, de sua, id est, de Atheniensi Re- blica [a]; hæc scribit: *Ego*, inquit, *statum Atheniensium prob- non possum, quod eam Reipublicæ formam amplexantur, in- improbi ac flagitiosi meliore sunt conditione quam viri bon- innocentes.* Si tantus vir ita sentit de Atheniensium Rep- blica omnium quæ exstiterũt popularium laudatissim- vel vt Plutarchus scribit, *minime omnium vituperãda*; qu- lem sententiam de cæteris popularibus laturum fuis- putamus? In quo quidem Macchiauelius literis abus- est & otio, cum democratiam vno loco cæteris [b] præt- lisset: idem tamen cum Italiam antiquo splendori rest- tui vellet, id non nisi à monarchia, & quidem Pontific- maximo, fieri [c] posse iudicauit. à qua sentẽtia rursus def- cit, cum Venetiarum Rempublicam cæteris omnibus - stantiorem esse scripsit [d]; vt quid sentiat homo leuissim- ac nequissimus, diiudicari non posit. Quid Plato? de- mocratiam *nundinas populares* appellauit, in quib. omni- vænalia prostant. Aristoteles paucis verbis democrati- repudiauit, non tantum rationibus, sed etiam Homer- auctoritate vsus, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Maximus item Tyrius [e] vir sua ætate clarissimus, vt perniciosam demo- cratiam semper fuisse conuinceret, testimonium protu- lit Atheniensium, Syracusanorum, Carthaginensium Ephesiorum. *Et quidem vt populo placeat, cui vitia displicent* inquit Seneca, *per naturam fieri non potest.*

Quamobrem Phocio Atheniensium Imperatorum fortissimus ac integerrimus, popularib. suffragiis sempe- con-

a Xenophon in lib. de Republ. Atheniens.

b In Liuium

c li. 1. Prin. c. 9.

d In Liuium

e Orat. 3.

arius, etiam populum semper à sua sentẽtia discre-
rm nactus est, præterquam quod semel populus su-
ntentiam probauit: tunc ille admiratus, & ad cir-
tantes conuersus, *Quid, malum, mihi excidit, vt populi*
cum meis congruerent! Et quidem mirum debet vide-
ebs imperia, id est, multorum capitum imma-
ædam hydra, rectam vllam sententiam ferat. Cer-
dem ab imperita multitudine consilium rerũ ge-
rum petere; aliud nihil est, quam à furioso sanita-
Quod Anacharsis cum omnium optime percipe-
thenienfium conciones & concilia sine risu specta-
n potuit, cum diceret Athenis sapientes rerum a-
aium summam populo proponere, furiosos vero
agendum esset, decernere consuesse. Vt tamẽ plebs
rita ac leuissima quicquam quod rectũ, quod ho-
m sit, decernere velit, aut possit, quis tam inops à
entia, qui consilia ciuitatis sacratissima in vulgus
re putet oportere? num illud est sacra proculcare
phanare? quamquã res sacræ si exsecratæ fuerint,
ari possunt, & prophana expiari; arcana vero impe-
ruulgari sine ciuitatis interitu, aut certe sine dede-
& contumelia non possunt. Quamobrem mirum
ı debet nemini, si ob eam causam populares Athe-
ium, Carthaginensium, Syracusanorum ac Floren-
um status breui interierunt.

mitto quam difficile sit populum vniuersum vnum
cum cogere; aut coactum regere ac moderari. Nec
, nisi magistratui placuerit, Senatus, nec populi cõ-
aberi potest: vt Cęsar in Cõsulatu cũ Bibulũ colle-
fertis gladiis terruisset, ne semel quidẽ Senatũ, quẽ
ligebat suis conatibus repugnantem toto Consula-
nno conuocauit. Ac si quidem Consul Tribunos
collegas sibi consentientes nactus esset, nihil nisi
m arbitrio ac voluntate fieri poterat. Quibus rebus
picitur, omnem populi plebisve potestatem pauciſ-
rum magistratuum arbitrio ac libidini inseruire
suesse. At interim dissidentibus magistratibus, nisi

rebus

rebus gerendis opportune prospiciatur, ciuitatis st
in discrimine versari necesse est. Nam legibus Sol
æque ac duodecim [b] tabularum, priusquam rogati
ve perferri posset, populum trinundino vocari op
ac sæpe fiebat vt auium dexter volatus (nam Ro
contra populorum omnium morem sinistra dext
liora iudicabant) aut soricis inconcinna vox, aut
tialis morbus, forte hominis ebriosi, comitia augu
tiante, aut magistratu intercedente vitiarentur. Q
re M. Tullius cum ad Atticum scriberet, *Scire vel*
quit, *num censum impendant Tribuni diebus vitiandis.*
paulo post, *Proscripsit Marcellinus se per omnes dies com*
de cœlo seruaturum; conciones turbulentæ Metelli, tem
Appii, furiosissimæ Publii. Neque enim cōpetitores s
tantum in petendis honoribus impediebant, sed
à magistratibus ipsis impediebantur, vt imperiu
nerent. Interdum etiam Respublica magistratibus
nauis gubernatore deserta seditionum tempestati
procellis miserandum in modum iactabatur. Nam
lo ante Cæsaris Dictaturam, cum propter cōpetit
vim nulli magistratus creari possent, Pompeius
Consul factus est. Quamobrem Rhæti ipsi qui nu
pularem statum vtcumq; tuentur, alternis tantum
magistratus creare consueuerunt. At nihil est in
populari tam inimicum, quam diuturnos honor
pisci.

Quid autem absurdius quam ꝓ legib. habere le
imperitæ multitudinis temeritatem, quæ ad ma
dos honores cæco sæpius & inconsiderato impe
certo & explorato iudicio fertur? Quid magis fu
quam extremis Reipublicæ periculis ab insana
consilium petere? nihil enim iniussi magistratus
possunt; nec si posint velint: & vt velint, tamen a
perterriti furore plebis, quæ aduersos casus ac su
cata regerit in ipsos magistratus. Itaque Philippo
nes Atticos incursionib. infestante, magistratus at
latuerunt; plebs inuocata in comitium venit, nec

a Demosthenes contra Leptinem.
b Macrobius in Saturnalibus.
c Cicero in lib. de Diuin.

quiſquam exſtitit qui concionem haberet, vt q-
)emoſthenes ipſe ſcribit. Conſimili caſu Florenti-
ı Carolus V. Imperator ad vrbem exercitum ad-
, adeo exterriti ſunt, vt qui pro Republica conſi-
are aut capere poſſet, nemo reperiretur. Nam le-
:auebatur , vt Prætor maximus Florentinorum
ncione populi de Republica çonſilium caperet.
em plebis ea impotentia; vt quemadmodum re-
ɔſperis inſolentius exſultat; ſic aduerſis repente
tur. Imperii vero decus ac maieſtatem quonam
plebs vlla tueri poſsit, quam miniſtri magiſtratu-
cibus ac fuſtibus ſæpiſsime coercent, *& in qua re-
lus pœna*, inquit Liuius, *quam obſequium valet*? Itaq;
ɔ dux Athenienſium, cum ſibi ipſe audientiam fa-
ɔn poſſet in concione, O, inquit, *fuſtuarium Corcy-
ıouis talento pretioſius*! Ex quo quidem intelligitur
ıtem imperii ac maieſtatis pondus plebem ſuſti-
ɔn poſſe; in qua tamen ſumma Reipublicæ con-

his omiſsis porro progrediamur. Nemo eſt enim
ɔitet ciuitatum omnium finem extremum, eun-
optimum in eo poſitũ eſſe, vt pietate, iuſtitia, for-
e, in primiſq; prudentia floreant. His n. artib. hu-
ſocietas conſeruatur. At populare imperium his
c virtutib. omnibus eſt ac ſemper fuit inimicum:
ım *plebs id vnum*, inquit Xenophon, *propoſitum ha-
npudentiſsimum ac flagitioſiſsimum quemq; ad ſummos
& imperia prouehat*: alioqui peſsime ſibi conſule-
irtute ac integritate præſtantib. viris imperia mã-
\b his n. imperio ac poteſtate ſumma ſpoliata ꝑ-
:ur: propterea quod bonorum ac fortium virorũ
m exigua, improborum autem infinita eſt multi-
ןuæ ab honoribus ac magiſtratibus, ſi bonis ac ſa-
ɔus imperium tribueret, arceretur. Eam ob rem
ıs Athenienſis improbos ac impudentes colit &
:atur, hiſque omnibus qui ſibi blandiuntur, au-
m facit; integritate vero ac iuſtitia claros exſecra-

tur. Propterea Rempub. Atheniensium probare, inq non possum, quod statum omnium deterrimum seq tur: eos tamen laudo, quod eum statum amplexi or ope, cura ac industria conseruant ac tuentur; quod integritate ac iustitia præstantes viros ab honoribu imperiis quam longissime repellunt; quod proscrip ne & exsilio fatigant; quod sceleratos ac flagitios mant; quoniam, inquit, vitia quæ tibi ac bonis om vsq; adeo displicent, populare imperium fouent ac entur. Iustitiam vero plebs auersatur, vt potentioru nobilium domos euertat ac diripiat, sceleratorum q imperia mandat, opibus & consiliis elata. Ex quo fi quit, vt popularis illa ciuitas perditorum sit ac flagi sorum hominum sentina, qui plebem aduersus iun tes ac bonos ciues armare & inflammare consueuer Leges autem optimas plebs aspernatur; quippe qu eius nutu ac voluntate pendent. Hæc sententia fui nophontis, hoc iudicium summi viri de Atheniensi publica, quam popularium ciuitatum clarissimam tradit, nec in ea quicquam immutandum putauit diu popularem statum retinere vellent. Consimile, tum quidem opinor, Marcelli [a] iurisconsulti iudi habemus de meretrice, quam turpiter facere scril pudicitiam prostituat: sed quoniam verecundiç transiliit, non turpiter facere quod bene, & grauite pudens ex artibus meretriciis quas profitetur, qu quantum quidem potest vberrimos facit. Ita Xeno popularem statum deterrimum esse confitetur; s eum retinendum prudenter eos facere iudicat, q tutibus omnibus bellum indicunt. Hoc igitur ci genus qui probat libertatis specie proposita, virt interitum earumque oppresionem tetram ac de bilem, gloriosam putat.

a l. 4. de condic. ob turpem.

Et quidē popularium fere ciuitatum summa l *ne ciuis quisquā quantumcumq; scelus siue in deos, siue in nes admiserit, capite feriatur* [b]. quinetiā Romanis le; uerissime cauebatur, ne verberib. [c] ciuem cædere l

Scelerum impunitas in statu populari.

b *Leges Valeriæ tres, lex Sempronia.*

c *Lex Porcia. Cicero pro Rabirio perduellione.*

vllis quidem magistratibus nec ipsi Senatui Ro-
ciuis libertatem minuere vllo modo licebat. Itaq;
s, vt alios omittam, diuinis & humanis legib. fœ-
e procuicatis, repetundarum ac peculatus omni-
ordium & corruptelarum reus, iudicioq; publico
atus, grauissimam pœnam Reipublicæ pędere vi-
quod ex Vrbe excessit. cur ita? quia populares sta-
ertatem non acerbitate suppliciorum infestam,
itate legum munitam esse voluerunt. At Corio-
cipiones, Cicerones, Rutilii, Metelli, reb. præclare
xsilio damnati sunt. Ita quoque Hermodorus E-
; Aristides Iustus, Themistocles, Thucydides, A-
um vrbe pulsi sunt. Miltiadem vero carceribus,
em veneno necarunt, ac tametsi Phocio nō mo-
enien sium, sed etiam omnium suæ ætatis virorū
nus haberetur, & qui quadragies quinquies A-
nsis exercitus Imperator creatus, vitam summa
tate vitę ac innocentia sine vllo probro transegis-
ilominus calumniator quidam de fece plebis au-
d populum, quem intelligebat Phocioni iratum,
nem huiusmodi ferre; *Vellent iuberent Phocionem ac*
cari: Hanc vocem populus tanto plausu excepit,
es assurgerent, ac manib. elatis ciues fortissimos
centissimos capitis damnarent: nec defuerunt,
is & corollis redimiti, cum seruis ac fœminis in
um profecti sint, vt sententiam capitalem ferrēt.
perspecta, *Me quidem à vobis*, inquit Phocio, *dāna-*
patior; *sed cur isti?* ad quem populus; *Quoniam*, in-
i sunt amici: nec prius furor plebis insanientis cō-
, quam omnes sine iudicio, sine accusatione, sine
usa necarentur [a].

[a] *Plutarch. in Phocione.*

vero sperandum est vt plebem; cum bonis in-
cœperit, pudor vllus à turpitudine, aut ratio à
reuocare possit. Itaque cum Demosthenes scele-
os quosq; euadere, ac in primis Antiphontem
em hominem populi iudicio absolutum videret,
n Areopagitarum sententia reum capitis peregit,
 pa-

parum admodum de populi iudicio solicitus [a]. Ex
perspicuum fit maiestatis in populo vim pene nul
fuisse, aut proculcatam iacuisse. Et quemadmodu
populari ciuitate omnia imperia, magistratus, cur
nes publice vænunt; ita quoq; à sordibus & corrup
nihil sanctum aut purum esse potest. quinetiam M.
rius modios argēti plenos in comitium [b] diribitore
re iussit, vt suffragia plebis lucro inhiantis coemere
Cneum Pompeium fecisse legimus. Quamobrem
videri non debet, si magistratuum ac iudicum sord
corruptelas incredibiles in Romanorum scriptis
mus [c]. fœdius etiam Athenis Stratocles ac Damoc
ineunte magistratu ad auream messem se proficisc
blice iactabant.

a Plutarch. in Demosthene.

b Plutarch. in Mario.

c Cicero pro Cluent. in Verrem.

At si quidē iura, iudicia, leges, honores, imperi
gistratus Athenis ac Romæ tam turpiter ꝓscribi co
uisse videmus, q̄ tamen opibus ac fortunis omniu
rentissimæ exstiterūt; quid de ciuitatibus egestate
opia laborantib. iudicandum? Cum n. Megarēses
genem principem imperio spoliauissent, tanta li
viuebant, vt locupletissimos quosq; impune di
ceret; vt est apud Platonem. Non aliter Helueti
tissime pulsa nobilitate fecisse legimus, qui quem
endum plebi prodere vellent, pro foribus eius h
figuram aut personam ramis subiectis collocaban
la mora quin extemplo fortunis omnib. locupleti
quisque ac innocentissimus ciuis spoliaretur.

At qui popularem statum Romanorum tantis
bus efferunt, cum potius virorum fortissimorum
rissimorum laudes ꝓsequi p̄stabilius fuisset, quā
tis formam; non vident quot & quantis sedition
bellis ciuilibus, & quam sæpe iactata sit illa ciuita
à patribus toties diuisam; toties furiosissimos Tr
turbulentis concionib. optimo cuiq; ciui exsiliun
tem intentare solitos toties in media ciuitate, in
Martio, in Curia, in ipsis templis deorum cædes
editas; in ipso Iouis Statoris Capitolio Tiberiū, p

ım Gracchum, Druſum, Saturninum, Sulpicium, eliter mactatos, nec ſacroſanctæ, id eſt, Tribunitiæ ſtatis fiducia fuiſſe tutos; toties Conſules ac Tribu- imo Conſules inter ipſos, ac Tribunos inter ſe viciſ- ro Roſtris, in ſenatu, coram populo capitalibus diſ- ac ſeceſſionibus ciuitatum perturbantes, contrari- e leges, edicta contraria promulgantes. Cum enim ius Conſul edicto Latinos & Hernicos vrbe excede- ſiſſet, Virginius Collega edictum huic contrarium ulgari [a] iuſſit; non tantum vt collegæ auctoritatem eret, verumetiam vt ciues inter ſe & cum peregri- Vrbe media committeret. Quid autem indignius, ciuili ſocietate magis alienum, quam ciues ſub to- ndida ferreos thoraces ac loricas indutos ad hono- petitionem quaſi ad prælium proficiſci, & in ipſo ſæpe contrarias acies ciuium inſtrui? *Lapidationes,* it ille [b], *in foro ſæpe vidimus: non ſæpe, ſed tamen nimis ſæ- dios.* Idem paulo poſt; *Meminiſtis,* inquit, *corporibus ci- Tiberim compleri; cloacas refarciri; è foro ſpongiis effundi inem.* hæc ille.

a Dionyſ. Halicar.

b Cicero.

: videre mihi videor Sulpicium Tribunum Mario llente, decreta Senatus ac magiſtratuum imperia lcare, vt Syllæ prouinciam eripiat; ſeditioſis concio- quaſi furiarum facibus plebem ad arma vocare; cõ- tiones omnium ordinum, omnium ætatum ciuita- urbare; Syllam cum exercitu redeuntem ciuili ſan- Vrbẽ ipſam fœdare, domos partim diruere, partim nmare; milites effuſos ſine vllo ſexus, ætatis, ordinis mine obuios contrucidare; vndique gladiorũ ful- n oculos præſtringere; vndique armorum ſonitus, que cadentium tectorum fragorem audiri; puero- eiulatibus, mulierum lamentis, morientium ge- us, militum clamoribus vias omnes circumſona- des ſtupris, ſtupra cædibus miſceri; vrbem deni- otam in ſuorum ciuium cæde ac ſanguine natare; xcedente Sylla, Marium redire; arces occupare; co- turbare; magiſtratus arbitrio ſuo creare; Sylla-

nos

nos deiicere ac fugare, cædes cædibus rependere. ne multo post Syllam rursus cum exercitu reuersum to talia grassari, ac locis omnibus inauditas crudelitat ciuium strages edere, atq; adeo in funeribus Reipub exsultare ac tripudiare.

In summa, si quis popularium ciuitatũ veterem moriam repetat, profecto comperiet, aut cum hosti cum ciuibus sempiternum bellum gessisse: & qua floruerunt, non populari, sed sapientissimi cuiuida uis imperio, nutu, consiliis, quasi regia quadam pot te, moderatas fuisse. Quãdiu floruerunt. Athenæ n puli, sed Senatus Areopagitarum imperio teneba Postea vero q̃ à Senatu ad populum omnis delata p stas est, Periclis vnius arbitrio omnia regebãtur: q ctissime Thucydides ciuitatis imperium habuisse c tetur. Florentini perpetuis fere seditionum fluctib ctati sunt, quousque Laurentius Medices imperiu ripuisset: hinc Soderin. in concione quam habuit a pulum de conuertendo statu, ciuitatem quidem specie popularem, re ipsa vnius Laurentii domina occupatam fuisse dixit: paulo post imperio plebi re to ad furores ciuiles relapsos non prius c quieuiss regem haberent. Romanam vero ciuitatem quis i det perpetuis hostium bellis implicatam, vix ta ciuilibus vnquam abstinuisse? quod igitur stetit, legibus & armis aliquamdiu floruit, Menenio Agi Furio Camillo, Papirio Cursori, Fabio Maximo, C Censorio, Marco Scauro, Pompeio Magno laus populo debetur. Quamobrem Liuius [a], *Sub vmbi pionis*, inquit, *Vrbem terrarum dominam latere; nutus c decretis Patrum, pro populi iussis esse.* Stetit etiam alic diu popularis Thebanorum status; sed Pelopidæ, pamynondæ imperio singulari [b] stetit: quos cum sissent, non ita multo post populare imperium a runt: perinde vt Athenienses amisso Pericle Imp re fortissimo ac prudentissimo, ciuitas quasi nauis so gubernatore & erepto Areopagitarum Senat

a lib. 30.

b Plutarch. in Epamynonda.

aculis, in alto fluitare ac seditionum ciuilium pro-
s agitari cœpit; cum alius ancoras iacere, alius por-
tenere, alius vela facere conaretur, oborta tempe-
fœdißimum sui naufragii spectaculum, & hostibus
ndißimum exhibuerunt[a]. Ac tametsi tyrannis tri-
ı vrbe pulsis ad imperium populare redierunt, De-
henes tamen in populi concione dicere ausus est
nienſium imperium penes aliquot Oratores esse, à
.duces exercitus penderent, qui trecentos ad sum-
ı ciues alios aliis attributos haberent; quorum ar-
ɔ emptis aut eblanditis suffragiis omnia in Republ.
ma gererentur. Honores autē ac imperia promer-
fuisse Plutarchus scribit; idq; popularium omnium
ıtum commune malum appellat. Liuius enim de-
ntinorum populari statu ita scribit: *In potestate iu-*
n plebem, in manu plebis rem Tarentinam esse, ac paulo
populâris Romanorum imperii occasum, Craßi,
ris ac Pompeii quod *Tricipitium* vocabant, arbitrio
ɔtestate imperium illud tenebatur: sed cum alter
ı, alter ciuili bello cecidissent, tertius principatum
ıit. Quibus rebus intelligitur populare imperium
rudentißimo gubernatore diu consistere nō pos-
ıc vero summa potestate tributa, tyrannidem con-

c mihi occurrat aliqs, statum Heluetiorũ popularē
ræclarum tamen videri, ac iam trecentos amplius
s armis ac legib. optimis floruisse; tyrannidem etiā
nodo à suis ceruicibus, sed etiam ab alienis strenu-
: depulisse; nec minus domestica quā militari disci-
tranquillum statum tueri. Demus hæc omnia. Sed
causas aliquot aperuisse videmur; scilicet statum
ı; ciuitatũ minorum, etiamsi cæteros libertate su-
e videantur, gubernandi tamen ratione optimatũ
ıem sequi. Facit etiam effera quodammodo loco-
ıatura, vt libertatem popularē auidius amplectā-
em ferocißimum ac seditiosißimum quemq; foras
pere, vt alienis principibus inseruiant; reliquias

a Polybius li. 6.

plebis tenuium & opificum imperii minime appete facile in obſequio magiſtratuum retineri; maximan ro partem ab armis diutiſsime iampridem, vt pa tranquillitate fruantur, abſtinere: poſtremo ciuitat mnes, quæ, paucis quibuſdam exceptis, in ſumma pia verſantur, tot ac tam multis fœderibus ac ſoci bus inter ſe & cum finitimis aptas & colligatas eſſe ſe inuicem diuelli nõ facile poſſint. Et quemadmo ii qui in dẽſiſsimis tenebris, aut per abruptos præ teſq; locos iter habent, manibus ac veſtibus ſeſe m complectuntur, vt alter alterius ope ac ductu nit ita quoque Heluetii in lubrico popularis imperii conſtituti mutuis auxiliis ac ſocietatibus quam arc mis vinculis inter ſe coniuncti, viam ſibi muniunt ti rem; nec ſi à mutuo complexu diuellantur, diu c ſtere poſsint. Quamquam popularem illam ſociet ac libertatem nobilium ac locupletiorum ſanguin datam & auctam fuiſſe quis non videt? Victoriam lienſem Ludouici XI. Delphinatis auſpicio parta cuta eſt nobilium, qui Ludouici partes tuebantur, c ac proſcriptio, & earum maxime familiarum quæ S baciæ cladi ſuperfuerant: paucisſimi quidem Berna ac Tigurinorum ope & gratia incolumes reſt gentinenſes vero, Lindauii, Senenſes, Genuenſes, rentini, vt popularia imperia ſtabilirẽt, antiquam n litatem pene à ſtirpe auulſerunt. Deterius etiam Flo tini, qui deleta aut exacta nobilitate, gubernacu nuerunt: ſed cum ordines ciuium tres feciſſent, grã mediocrium & plebeiorum; hi quidem, grandes d perio deturbarunt; reliqui ordines ruſum de prin tu inter ſe tantis furoribus exarſerunt, vt riui ſang per vias percurrerent: poſtremo cum ſumma reru fecem plebis delata eſſet, à mutuis cædibus & ſtrage ante conquierunt, quam Pontificis maximi ac finit rum vrbium conſilio ad principem peregrinum, v tea diximus, gubernacula detuliſſent[a].

[a] Antonin. & Macchiauel. in hiſtor. Florentin.

Eſt autem plebi quodammodo inſitum nobilita

di

n,cum intelligunt ex ipsa plebecula magnam partẽ
opibus, vel cæde cuiusquam nobilitatem sibi pepe-
& infimorum contemtu aut armorum vsu præ cæ-
intumuisse. Quamobrem Argentinenses, cæsa ac
trata nobilitate, cum imperium populare inuasissẽt,
m communib. suffragiis tulerunt, ne quis summos
uitate magistratus adipisceretur, nisi à cerdonibus,
oriariis, aut id genus sordidis opificib. stirpem tra-
t. Id enim veteribus Græcis vsitatum erat, vt in iis ci-
ib. quæ popularia imperia stabilire ac tueri vellent,
omnes, quantum quidem fieri posset, opibus, ho-
bus, imperiis ac vitæ conditione exæquarent: ac si
prudentia, iustitia, fortitudine, aut vlla virtute cæte-
æluceret ac emineret, hunc ostracismo extermi-
nt; aut ne virtuti tam aperte bellum indicere vide-
r, accusationibus & calumniis opprimebant: atque
um efficere conabantur, vt singuli ciues non magis
niles essent quam omnes omnium.

Argentinensium lex.

etiam Plato Socratis nomine, non bona tantum-
o, verumetiam vxores ac liberos omnium commu-
sse optabat, vt sublatis MEI ac TVI vocib. quasi dissi-
m fomentis, summa concordia ac trãquillitate vi-
ur. Quæ disciplinæ si sibi consentiant, ciuitatum o-
m interitus sequetur: non quia metuendum sit vt
itate familia sit eadem futura, quemadmodum A-
eli visum est; sed quia ciuitates ob id maxime con-
e sunt vt sua tuerentur, quodq; discordiarum vbe-
aut fœcundiora semina nulla sint quam in rerum
ũ cõmunitate. quamquã familia ipsa principes vno
s ferre nõ possit. est autem familia ciuitatis imago.
n Biantem popularis homo inepte interpellaret,
um popularem in sua ciuitate stabiliret; ille sapi-
Fac, inquit, *tuam familiam popularem*. Ex quo intel-
eos qui omnia omnium in ciuitate communia,
similia, imo eadem efficere concupierunt, vt quasi
ciuitate vnam familiam constituerent, vni quo-
incipi, vt in familia, summum imperium manda-

re,& eandem quam in recta familia disciplinam se
oportere: non autem honorum, imperii ac fortun
æquationem proponere, qua nihil natura, nihil diui
ge magis alienum cogitari potest: hæc enim dise
me sua quemq; tenere,& ab alienis non tantum m
verumetiam mentes ac sensus ipsos iussit habere c
nentes. Ex quo intelligitur eos errare ac decipi, qu
turæ legibus omnia fuisse cõmunia putant: neque
præcepta diuina legi naturæ dissẽtanea esse possu
rectissime sapientiæ Magister scribit, legem matris
sa patris, id est, Dei ac naturæ disciplinam sibi conse
tem, modis omnibus exsequi quemque oportere.

Libertas autem illa q̃ in popularib. imperiis tan
re vigere putant, in eo maxime versatur, vt suis qui
nis vxore, liberis tranquille fruatur; nec sibi aut su
vis inferatur, aut si fuerit illata, vindicetur. Quod
norũ æquatio capitalis optimo cuique videretur, n
certe capitalior honorum & imperii æquatio deb
deri: quia fortunis & opib. frui cõmode quisq; po
copia datur, imperãdi vero prudẽtia nõ nisi pauci
est Dei munere & concessu tributa: vt in statu po
prudentissimo cuiq; imperium tribui sit necesse. C
etiam populi qui nullam ciuitatis imaginẽ habent
aliquem qui cæteros regere, q ius petentibus dicer
sit, creare coguntur: vt in Guzulana regione Af
Fessæ finibus, accolæ Magnani montis, si quem pe
num prætereuntem viderint, q prudẽtia præstare v
a Leo Afer. tur, hunc consistere cogunt vt ius vnicuique tribua

Popularium autem ciuitatum ea fere lex es
certe esse debet, vt qui eandem imperandi prude
nacti sunt, eadem imperia sortiantur; quod si ali
sapientia præstet plurimum, non sorte sed suffrag
perium deferatur. Quis autem non videt inter ho
tantum discrimen esse, vt alii quidem belluis ipsis
inferiores sint; aliis vero tantum ingenii ac sapien
men inesse, vt dii quidam aut angeli quibus diui
affulsit, moderandis ciuitatibus cœlo delapsi vide

ui æquationem honorum ac imperii in statu popu-
onstituunt, imperitis, furiosis, denique sensibus ac
te captis perinde vt prudentibus gubernacula tri-
olunt. Numerantur enim suffragia multitudinis,
ponderantur: furiosorum autem ac imperitorum v-
e multitudo partibus infinitis maior est quam sapi-
m; si modo verum est Salomonis, quod Græci A-
ni tribuunt, illud oraculum.

Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum
Millibus è multis olim consultus Apollo.

uamquam qui & honorum & bonorum æquatio-
n ciuitate quærunt, iidem firmissima concutiunt
tis fundamenta; amicitiam inquam, ac beneuolētiam,
nter pares vix subsistere potest: inimicitię vero nus-
maiores quam inter pares; siue quod alter altero
ior fieri velit, siue quod alterius ope alter carere
t. Quamobrem videmus non modo cœtus iure ci-
ciatos, sed etiam populos omnes iure gentium, at-
deo rerum omnium vniuersitatem iure naturæ di-
m coniunctione & amicitia multo melius conci-
c foueri; quod alii aliorum opibus & auxiliis care-
n facile possint: non aliter quam in humano cor-
quod ipsum ciuitatis bene constitutæ imago quæ-
st; ac præstantissima forma; in quo nullū est mem-
cuius vsu ad vniuersi corporis salutem aut decus
membra vacare possint: & quæ imperitis minus
putantur, cæteris alimētum præbent: vt sapienter
disseruit Menenius Agrippa ratione salutari, qua
n Romanam a Patribus discedentem reuocauit.
pularia quidē imperia principio gratiosa ac præcla-
entur; contra quam in monarchia fieri solet: sed
ngentibus vastisq; fluminibus consimilis est, quæ
m ab ortu ipso exigua sunt, longo tamen aucta tu-
taque progressu, eo maiores vndas voluunt, & ca-
ibus alueis feruntur, quo à fontibus ac capitibus
ngius recesserūt. Popularis vero status vēto simi-
qui vnde oritur, vehemētissimus est; ad longinqua

tamen

tamen fractus debilitatusq; peruenit. Quæ à me c
sius disputata sunt, vt eum errorem iis eriperem;c
rum nouandarũ cupidi, monarchias humano gen
lutares euertere, ac populares status libertatis & :
tionis specie stabilire conãtur; qui tamen quauis i
nide multo deteriores sunt, nisi singulari quoru
imperio ac sapientia dirigantur: Quamobrem qu:
publicæ Heluetiorum moderandæ ciuitatis scient
riores iudicantur, tametsi popularis imperii imag
præ se ferunt, aristocratica tamen ratione gubern:
ac duplicem aut triplicem Senatum habent, vt ple
fima quam minimum imperii arcana sentiat, & a
gubernaculis quam lõgissime remoueatur. Cœtu
Mantineorum veterum more per Curias discretos
ipsi *Schaffas* appellãt, distribuunt, quibus præsunt l
riones. prudenter id quidem, vt & facilius plebs i
cio contineri, neue simul coacta ac seditiosorum c
querelis excitata, tumultus ciere possit.

Et quoniam statum Reipublicæ conuertere a
mutare, ne sapientissimi quidem ausint, qualem
possumus tueri, ac modis omnibus emendare deb
Est autem popularis status ab vniuersa natura pla
screpans: quare diuturnus esse nõ potest, nec vlla
gis conseruatur quam seuerissima legum optimar
cutione; in quo quidem laudabilis est Heluetioru
sciplina, quod contra veterum Democratiarũ leg
plicia, de improbis ac flagitiosis seuerissime repo
vlla capitalium scelerum venia speratur: ac si quid
uitates principum aut sociorum gratia contra leg
ueritatem exorari se patiuntur, puniunt quidem a
to leuius; pœnas tamen effugere difficilime dãna
sunt: quam seueritatem si remittant, statum diu tu
poterunt. Nam vt ægra corpora vigilantibus m
& congruenti diæta sustentantur: ita quoque po
imperium omnium deterrimum, si legum seueri
ac magistratuum accuratam diligẽtiam remittat,
riculo versari necesse est. Atque hæc de populari

l luctatio difficilior est cum iis qui aristocratiam Aristocratiæ vtilitates.
ur. Huius ergo vtilitates quoq; explicemus. Nam
lan da est in rebus omnibus aurea mediocritas, &
na vitiosa declinanda, vnius æque ac omnium im-
quasi extrema quædam repudianda sunt, vt in ari-
tia, id est, in optimorum imperio, velut in medio
escamus, vt si 10000. ciuium censa fuerint, cētum
ii ciuitatis principes creati, sapientissimis consiliis
issimis imperiis statum ciuitatis tuebuntur. Hunc
n numerum centenarium medium esse constat in-
um ac decem millia geometrica proportione cō-
um .Si numerus ciuium minor maiorve fuerit, o-
tum quoq; numerum minui vel augeri oportebit.
etiam optimatum status cæteris laudabiliores &
iliores facit, quod imperium dignissimo cuiq; tri-
portere natura ipsa docemur; dignitas autē ex vir-
ut ex nobilitate exsistit: vtrumuis dixeris, status o-
tum futurus est. Quod si dignitatem opibus me-
, cum locupletiores vbiq; pauciores sint, egentium
multitudo pene infinita, etiam ex censu statū pau-
n æque habituri sumus: aut si fortes, magnanimos,
entes, qui etiā admodum pauci sunt, cōquiramus,
c enim proprie *statum optimatum* appellant) ex his
s aristocratia exsistet. Si vero ciues omnes improbi
naui sint, vt non sit alius alio melior, sed alius alio
ior certe ex opibus ac censu statum constituere
abilius est; quippe omnium accuratissime Rem- Rempublicam iis committendam esse quorum maxime interest tutam ac saluam esse.
cam tuebuntur, quorum maxime intereſt tutam
uam esse, & qui necessaria reipublicæ munera sub-
; tenui vero plebi Rempublicam credere pericu-
n est, ne extremis temporibus desertā esse patiatur.
enter itaq; Titus Flamininus, qui Thessalorum ci-
bus locupletissimos quosq; imperare voluit, quod
potissimum interesset saluas esse. Iam vero necessi-
sa nos ad statum optimatū impellere videtur: quo-
& in vnius, & in omnium dominatione semper se-
i ac sapientibus imperii arcana summamq, rerum
com-

cōmittere,aut omnia deorsū ſublapſa ruere neceſſe quo fit vt per naturā optimatum ſtatum ſequi cogatur

Contra ariſtocratiam.

Hæc breuiter à nobis allata ſunt; quæ copioſius plificari video poſſe,nihilominus tamē adduci nequ vt ſtatus optimatum monarchia laudabiliores eſſe pu Primum enim mediocritas illa quam quærimus, no medio rerum ac numerorum, ſed in ratione tantum ſiſtit : vt liberalitas media inter extrema vitioſa pro abeſt à prodigalitate quam ab auaritia[a].at medium il optimatum quod inter vnum ac multa quaſi extre vitioſa intercedit, non in ratione eſt ſed in numero, vbique tam varium eſſe oportet,quam varia eſt ciu multitudo : hanc autem momentis omnibus auger minui videmus. Ita futurum eſt vt quibuſdam in ciu tibus optimatum numerus maior ſit futurus quam pleriſque popularibus imperiis. Etenim Suitenſium pularis Reſpubl. ciues habet haud multo plures qu Venetiis optimates numerentur. Igitur ſi 40000. ium in Republica cenſa fuerint, quatuor millibus o matum geometrica proportione imperium dari o tebit,& eadem incommoda quæ de populari ſtatu c ſunt,optimatum imperia ſequentur.Quę præcipua ſa eſt cur ariſtocratiæ ſemper diuturniores fuerunt, bus pauciores erant optimates: vt Lacedæmone nō res triginta; Pharſali non plures viginti, ſtatum diu me ab interitu ſeruarunt.Non eſt igitur medium nu ri,quod vnum inter ac multa intercedit,vnde medi tas laudabilis petenda ſit.

a Ariſtot. Ethicor. 1. aliud eſt medium rei, aliud medium rationis.

Ariſtocratia quæ pauciores habet optimates, diuturnior eſt.

Quod autē dici ſolet,digniſſimis quibuſq; imperi tribuendū,ad monarchiā verius quā ad optimates p net; inter quos vnum aliquē eminere ac cæteris vi pſtare neceſſe eſt, & cui ſummū imperiū debeatur: niam fieri nequit vt omnes omnibus virtutibus æc poſſint. Nam quod attinet ad conſilium ciuitatis, riuus docuimus à maieſtate ſemper diuiſum fuiſſe,ac te Senatus non ſit.Argumento probabiliore vſus eſ to,cum optimatum imperium cæteris præſtabilius

oniam, inquit, *in vno tot ac tam multæ virtutes, quot & principi optimo necessariæ sunt, vix vmquã reperiantur.* ud captiose: nã si difficile est vnũ aliquẽ tot virtuti- cellentẽ reperire, longe difficilius erit multos im- dignos enumerare. Et certe Soderinus Florẽtino- tor maximus in cõcione ad populũ eodem argu- quo M. Agrippa apud Augustũ vsus est cũ diceret cratiam paucorum tyrannorũ statum sibi videri, ac bilius esse non plures vno tyrannos habere.

si quis putet in optimatum multitudine bonorũ tium ciuium numerum fore maiorem; populum rsum imperare æquius erit, vt plures in tanto nu- futuri sint. Vtrumque tamen imperio inutile opterea quod in omni cœtu ac vniuersitate, seu o- tum, seu populi totius suffragia non ad põdus exi- r, sed ad numerum: ac optimorum bona pars sem- leteriore superatur: quo fit vt optimorũ paucitas in a multitudine perinde vt salis scriptul⁹ in lacu nul- m exserere possit. Ita quidem sæpe contigit in ari- tica imperii Germanici potestate, principes eccle- os numero plures semper intercesisse, quominus es Pontificiæ coercerentur; eosdem cæteris repu- ibus regi Francisco [a] bellum indixisse: quod mul- o seculis inauditum erat: ne laici principes ab Im- ore circumsessi, vllam à rege salutem sperarent. In a, quo plura in cœtibus, in Senatu, in concilio, in iis fuerint capita quę iura suffragiorum habeãt, eo rbatiores ac difficiliores rerum exitus reperiantur. nobrẽ Veneti, vt hisce difficultatibus occurrerent, a quæque in Republica septem viris aut sapienti- eliberanda sępiusque decernenda committunt, ne a imperii in vulgus manare posint.

m⁹ tamẽ cũ optimatib. omnib. cõsilia tuto cõmu- , nec foras erumpere: quid difficilius quam pau- ptimates infinitam multitudinem ab honoribus & giis interclusam imperio coercere? Vt enim plebs entioribus contemnitur: ita quoque aduersus poten-

a Anno 1543.

potentiores inuidia flagrare consueuit:quo fit vt si op
mates disideant inter se, id quod necesse est, si artes i
peratoris colant, cupidisimus quisq; laudis ad pleb
conuertatur, vt frangat potentiorum opes:vt super
diximus de statu Genuensium, Florentinorum, Sen
sium, Agrippinensium, Tigurinorum, Argentinensiu
Lindauiorum, Phocensium, Samiorum, Trœzenioru
Amphipolitarum, Corcyræorum, Mitylenensium, F
stiæensium, Cnidiorum: in quibus ciuitatib. optima
à plebe cæsi, fusi, prostrati aut imperio spoliati feruntu
In cæteris ciuitatib. optimates in tanta diffidentia vit
trahunt, vt nisi arces minutisimas habeant, à plebe t
esse non posint. interdum vero tantus est plebis met
vt optimates non nisi in arce consilium pro Repub.
piant: vt Benizenetæ, quæ est in Teleusini finibus, op
mates omnes in eadem arce domiciliũ habent, non m
do vt à plebe tuti sint, verumetiam ne quis patricio
arcem ac tyrannidem occupare posit. Ita quondam M
leti pulsis tyrãnis tenues aduersus potentiores arma
perunt: fusa tamen, & sub imperium subiugata plebe,
ptimates Rempu. tenuerunt, sed in tanto metu, vt cõ
silium habituri in naues conscenderent, ne popularit
insidiis interficerentur[a], vt Samiorum Patrib. conti
qui dum consilium de Repub. caperent, omnes cęsi su
à plebe[b]. Quo fit vt Patres plebem in optimatum st
ne aduersus hostes quidẽ armare ausint, ne ferocior
cta cum potentibus de imperio contendat: nec ipsi p
lia committere, ne vel ab hostibus deleantur, vel fra
ac debilitati facile à popularibus de imperio deiiciã
nec tamen si peregrinos milites euocauerint, ab iisd
tuti esse posint. quibus periculis vacat Imperium po
lare. Optimates autem ab hostibus circumsesi, plebe
imperio coercere difficilime possunt: nam si vim ad
beant, bellum domi nõ minus periculosum quam fo
gerendum erit: nec honores ac magistratus cum ple
communicari possunt, nisi populare imperium stabili
tur: aut si magistratuum & honorum partem aliqua
ple

a Plutarch.

b Thucydid.

i tribuant, tantundem de optimatum imperio de-
necesse est: stabilius tamen erit imperium potétio-
ac seditionibus minus opportunum.
uamobrem Veneti, cum plebe cõmunicare solent
ores aliquot magistrat9 & curationes; imo vero pri-
rium : cuius sūma in Republica dignitas est, ac fru-
issima scribarum munera plebeiis attribuere, ac pa
os ab huiusmodi honorū petitione summouere; lo-
etiores autē è plebe affinitatibus ac ꝓpinquitatibus
onciliare ac deuincire, mutuasq; à locupletioribus
nias accipere, vt Rempublicam amare ac tueri etiã
i cogantur: eos tamen eatenus exarmare, ne, si ve-
nocere possint. Arces autem munitissimas in n uni-
: habent, vt qui ab vrbe longius absunt, facilius in
quio retineãtur: interdum etiam bene de Republi-
eritis ac locupletissimis plebeiorum iura ciuitatis
unt. Si hostes imminent ciuitati, omnis honesta ra-
xpediendæ pacis cum hostibus initur: si optimatib.
ipsos vlla contentio oboriatur, nihil prius agitur q̃
nicitiam redeant, & omnia dissidiorum semina ra-
us couellantur. Ita fit vt locupletes ignaui otio ac o-
ous voluptatibus; quib. diffluit illa ciuitas, dediti; te-
vero ad quæstum intenti, qui propter loci oppor-
atem vberrimus est, summa pace ac tranquillitate
ntius quam imperiis & honorib. perfrui malint. non
n igitur imperandi potestas est ademta plebi, sed et-
voluntas. His artibus Veneti Rempublicam omniū
iorum, quantum, quidē opinor, aristocratici gene-
otime constitutã, & natura loci tutissimã hactenus
teritu (post Deum immortalem) conseruarunt.
: tametsi summa est in Senatu prudētia, summa in-
ptimates concordia, summus tenuium cum poten-
ous conspirantiū inter se consensus; vix tamen qua-
gentos annos eum statum tueri potuerunt, quin se-
nib. Bochonianis, Falerianis, Tepolianis, Baiamon-
iactarentur; tum etiã Iustinianorum, Scæuolarum,
rum, Bassienorum crudelissimis factionib. Respu-

blica miserandum in modum quateretur. omitto D·
octodecim & quamplurimos Senatores furore ciuil
a Sabellicus in historia Venetorum. sos [a]. In quo Paulus Manutius errore labitur; grauiu
iam Paulus Iouius; quod hic octingentos, ille vero
le ac ducentos annos Rempublicam eo statu, quo t
est, floruisse putant. Est enim accurata monimento
publicorum peruestigatione cognitum; ante Sebas
Ciani Venetorum Ducis principatum, (floruit at
b Gianotus Donatus de Republic. Venetorum. anno [b] MCLXXV) puram monarchiam exstitisse: nul
men aristocratia tamdiu stetit, sed omnes in popu
imperia aut tyrannides breui desierunt.

Præsentib. tamē exemplis vti placet. Cum Genu
fracti Venetorum opib. sese in Francorum patrocir
dedissent, & optimatum summa potestate regere
Adorniorum ac Fregosiorum factionibus ita dis
sunt, vt cum vrbem optimatum mutuo cruore fœd
plebs infima imperii iugum excusserit, ac reliquis p
ciis dominationem ademerit: deinde legem tule
c Anno 1506. *quisquam Dux in ea ciuitate crearetur* [c] *nisi plebeius*: po
latum ad populum, *vt magistratuum & curationū du*
tes plebi, tertia tantum nobilitati concederetur. Seditio
men coorta, plebs octo Tribunis creatis optimates
penitus expulit; & Francorum repudiato patrocin
ima fece plebis tinctorem ciuitatis Ducem fecit; c
Ludouicus XII. vrbe expugnata egit in crucem, ac p
dium in arce reliquit. Tandem post cladem Papie
Genua rursus ab imperio Francorum deficiente,
d Anno 1520. dreas [d] Doria ciuium censu facto locupletiores in
tes octo & viginti diuisit, quos *Albergos* ac *Nobiles* a
lauit, iisque summum imperium semota fece pleb
tribuit, cum hac exceptione, vt quotannis plebeic
cem in optimatum cœtum cooptare liceret: nec ta
id factum videmus. Cum enim ciuium septuagint
citer millia cēsa fuissent, vix duo millia summo im
præerant. Ex eo numero quotannis CCCC sorte du
tur, qui Ducem & Octouiros cum summa rerum g
darum potestate in biennium crearent; si de re ge a
d

:nendum esset, placuit cogi Senatum centumuirã-
Ducem vero non nisi patricium creari voluit,& q-
cohortibus Germanorum militum præsidii causâ
um,præter imperatorẽ exercitus. Omitto quadra-
duces cẽtenarios in regiones vrbanas distributos,
ıratores Reipublicæ, Prætorem vrbanum, iudices
os,Quinqueuiros,Septemuiros,Censores, & ma-
tus Georgianæ domus. Stetit optimatum illud im-
m sub Austriacorum principum patrocinio annos
ɛr quinquaginta;id est,vsq;ad annum MDXLIX.quo
ıes Fiscus Dux ciuitatis suffragio creatus perpetu-
onorem efficere Francorum ope tentauit. Iam e-
xercitum Doriȩ fugarat,ac fratris eius filium inter-
ıt: sed cum in proximam triremem transiliret, la-
ſt ac demersus. Rursum ciuitas anno MDLXXIV. in
actiones diuisa est:altera quidem minorum genti-
ıltera maiorum, quæ ex vrbe pulsa agri Genuensis
occupauit: nec adhuc plane conquierunt.Materiã
nis prȩbuit legislator,qui nouos homines,quos i-
bilitarat,à summo magistratu summouit:qua lege
ıtricii maiorum gentium,Doriensium inquã, Gri-
lorum, Spinolarum & Fliscorum, cum sui generis
n apud acta testatam esse vellent,cæteri contume-
bi fieri putarunt:ac periculum est ne rursus à ple-
imperio deiiciantur: nihil enim verius quã quod
ıno dictum est,

Nulla fides regni sociis,omnisque potestas
Impatiens consortis erit. ---

imus antea optimatum cœtibus magistratum ali-
perpetuum præesse oportere,veluti cardinem fi-
n quo ciuitas magistratib. perpetua varietate mu-
cquiescat;Dux autem quingentorum militum,&
n peregrinorum præsidio cinctus, facile tyranni-
ccupare potest,eoq; facilius quo summum impe-
ılterum annum lege defertur. Quib.rebus perspi-
fit Aristocratiæ munimentum firmius nullum es-
n mutuam optimatum inter ipsos concordiã: ea

tamen sublata, nullum ex omni ciuitatum genere im
cillius esse, paci autem & concordiæ inimici sunt mil
res homines, & qui artes imperatorias colunt. Nec m
cuiquã debet videri, si Venetorum, Rhagusiorum & l
centium Respublicæ aliquot sęculis aristocratiam tu
tur: summa enim conspirationis fide & cõsensu con
diam colunt, & militarem disciplinam iacere patiun

Optimum autem aristocratię genus est, in quo o
mates ex virtute creantur, & vt quisq; ex optimatib.
ritur, alius optimatum suffragio creatur; vt apud Ge
uates: nã si Senator sanctioris cõsilii xxv. virorum o
buerit, is qui ordine & antiquitate prior est in Se
LX. virorũ, demortui locũ occupat; ac vicissim antiq
simus reliquorũ optimatum cõcilii CC. virorum mi
in Senatum LX. virorum: tum ex plebe vnus suffragi
CC. cooptatur, qui aut virtute, aut dignitate præstet
certe qui nulla sit vitæ turpitudine infamis: id enim
tissimum spectatur. Atque hæc verissima est aristocr
quæ ἀρίστους, id est, optimos quosq;, ad imperium arc
re cõsueuit, siue tenues, siue locupletes; siue plebeii,
nobiles sint, quo fit vt cum honorum ac imperii a
interclusus sit nemini, præterquã ei, qui dignitatẽ
ac decus turpitudine aliqua violarit, nullæ plebi cu
ptimatibus, de honorib. & imperio contẽtiones ex
re possint. Præterea isto modo legibus optimis ac v
tibus erit in Republica locus.

Hoc item optimũ, quod in ea Republ. censura fit Pat
singulis annis, ne aut ii qui simulatione virtutis a
nores prouecti sunt, diu latere possint; aut qui fiduc
testatis impotenter se gesserint, cum dedecore ac
mia sempiterna deiiciantur. Erat quidem apud Lac
monios in creandis optimatib. summa ratio virtutis
vlla census aut nobilitatis prærogatiua; sed qui in alti
honoris gradum conscenderant, nulla censura dist
ri poterant. Eo tamen aristocratiæ statu Lacedæm
annos circiter quingentos summa cum militaris a
mesticę disciplinæ laude floruerunt. Sed cum alieni

P

s inhiare cœpiſſent, ſuũ amiſerunt. At Geneuates nõ
o aliena non expetũt; quippe qui artẽ imperatoriã
:tam eſſe patiuntur: ac præclare ſecum agi putant, ſi
:rium, ꝙ pene iiſdem finib. quib. vrbis mœnia, circũ-
itur, tueri, ac ſibi cauere poſsint. Earum autẽ ciuita-
caſus, quarum imperium anguſtiſsimum eſt, non ita
ıẽdus eſt finitimis ac ſociis, vt magnorũ imperiorũ;
ꝙ longe lateq; patent, regumq; ac ciuitatum illu-
n ſocietatibus implicantur, ſæpe fit vt quaſi altiſsi-
ım ædium vna & eadem ruina obruantur, aut ve-
enti motu concutiantur. Sed de ariſtocratia ſatis.
eſtat vt etiam vtilitates & incommoda monarchiæ Quæ incommoda monarchiam ſequantur.
:quamur; quam etſi omnes vno pene conſenſu cæ-
præſtabiliorem ducunt, habet tamen ſua quædam
nmoda. Primum ipſa mors principis, mutationem
aſi quandam conuerſionem affert, ſeu melior, ſeu
ior ſuccedat: mutationes autem ſemper metuendę a *Plato lib. 7. de Repub.*
. Nouos enim principes nouæ leges, noui magiſtra-
oua inſtituta, noui mores, noui hoſtes, noua ratio
ſequitur: idq; quodammodo inſitum eſt omnibus
ipibus, vt nouitati ſtudeant: quod non modo ſin-
, verumetiam vniuerſis magnum affert detrimen-
etiamſi meliora inſtituta ſequantur, Quod ſi prin-
ea ſit ætate ac prudentia, vt nouitati minime ſtude-
cietates tamen quæ cum aliis ineuntur, moriente
ipe finem accipiunt, nouiq; cientur motus: quæ in
populari ac optimatum metuenda non ſunt, ſi fœ-
perpetua ſint. Hoc vero periculoſius, ſi monarchia
gio, non ſucceſſorio iure defertur, propter eam ꝙ
entes principes ſequitur ἀναρχίαν; aut ſi plures libe-
ıo iure ſuccedant, imperiũ ac ſubditos diſtrahunt.
ædes ac ciuilia bella; interdũ etiã crudeliſsima fra-
ıt proximorum parricidia admittuntur; aut ſi nulla
o. inter ſe de imperio controuerſia intercedat, ſi ta-
princeps impubes ſit aut furioſus, tum certe motꝰ
ſsimi pro regni procuratione ac tutela cientur, eo-
nagis ſi mater imperandi cupidior eſſe videatur. Et

vt nulla ſit inter principes contentio, miſera eſt, ac c
a Ieſa. ca. 3. na [a] vltione puerorum ac fœminarum dominatio
pulis illata. Demus igitur tutorem lege vel teſtam
b Ioſeph. in principi datum, metuendum eſt, ne pupillo ſublato
Antiquit. perium inuadat; quod quidem Trypho crudeliter
ciſſe dicitur, vt Syriæ regnum adipiſceretur: & eo
exemplo Ludouicus Sfortia cæſo pupillo matrem
ac imperium Mediolanenſe ſimul deſpondit: tamet
nim maiores noſtri vt puero principi ac regno cauer
procurationem quidem regni proximis agnatis, edi
tionem vero liberorũ matri permiſerunt; ea tamen
tio non ſatis idonea ſit, niſi proximi diuini numinis
tu aut naturæ bonitate vincantur. At Charilai mate
c Plutarch. in lii cædẽ pacta eſt Lycurgo [c] patruo, vt imperium L
Lycurgo. dæmoniorum vna cum vita filio eriperet. Interdum
gni procurator regẽ ſe ferens, pupillum de imperio
turbat. Dux enim Northumberlanus, vt filio aditu
imperium ſterneret, Eduardum v. regem Angliæ ve
no ſuſtuliſſe dicitur. Apelles vero tutor Philippi II
gis Macedonum, regem quodammodo ſe ferens, P
lippo dominatum eripuerat, niſi ab eo cæſus fuiſſet.

Quod ſi princeps iã pubes regnũ adeptus ſit, im
nis eſt à tutela; cũ tamen duodecim tutores ac ſapie
magiſtros dari decuiſſet, qui principẽ domitas habe
bidines, & rationi obſequentes cupiditates, q̃ tũ maxi
inflammantur, accuratiſſime docerent, ac pietatis ar
informarent. quo fit vt adoleſcentiũ principum & e
letorũ contubernio delectatus, pernicioſis artib. imb
tur. Si armorum cupidus eſt, bellum iniuſtum potius
nuntiabit q̃ animi virtutiſq; periculum non faciat. A
ætate iam matura rerumq; gerendarum prudentia
& illuſtris extiterit, (quo nihil mortalibus Dei mun
& conceſſu optabilius tribui poteſt) hoc tamen mali
bet principatus, vt qui ſapientiſſimus eſt, inſanus fia
fortis, ignauus: qui continens, libidinoſus. Exempla
eſſe poſſunt nemini. Quibus autem flagitiis deditus fi
rit, iiſdem ſubditos imbuere neceſſe eſt.

Iæc monarchiæ incommoda ac pericula grauissima Comparatio triplicis status.
dem; sed ea quæ ab aristocratia & democratia pen-
t,multo grauiora. Est autem iniqua in omni re accu-
la prætermissis bonis malorum enumeratio, vitio-
q; selectio. In regali potestate inesse quiddam mali
or:sed bonum quod est quæsitum in ea sine isto ma-
on haberemus. Quamquam monarchia quæ succes-
o iure defertur, his fere incommodis vacat. In opti-
um vero ac populi statu factiones & contentiones
nperio deq; summis honoribus & annuæ sunt, nec
to minores quam de summa rerum :in monarchia
æ de magistratibus ambiendis aut adipiscendis esse
unt:quippe principis arbitrio ac beneficio tribuun-
Maiestas autem imperii præterquam in vno princi-
ere ac proprie consistere nullo modo potest. Nam si
pluresve principes fuerint,summum imperiũ nulli-
ft : quia nec alter alteri imperare,nec parere tenetur.
ametsi vniuersis in aristocratia ac democratia maie-
attribuitur,singulis non item;nusquam tamen sum-
n illud imperium subsistere videtur, nisi princeps a-
is exstiterit,qui vniuersos ac singulos quasi membra
oris apta & colligata inter se vnire possit : alioqui si
us & ordines inter se dissideant, duces partium col-
signis dimicare sæpe necesse est;quia maiestas impe-
ollapsa nusquam consistit.

Ac tametsi plures suffragio ac numero vincant, sæpe
ẽ fit vt virib. sint inferiores. Quamobrẽ cõtrouersiæ
uẽtes oboriuntur tũ inter Patres,tum etiã inter po-
trib. de legib. ferendis, de creandis magistratib.de
o indicendo ac finiẽdo, aut quia fœdus alii quidẽ cũ
,alii cũ illo principe malint;aut suffragia principibus
ris licitantib.addicãt. Rhætorũ quidẽ tribus,cum de
ouãdis cum rege Francorũ fœderib.ageretur [a], cum [a] *Anno 1549.*
Francos,alii mallent Hispanos,acerrimis contentio-
us exarsisse constat. Interdum etiam legibus cautum
, *ne lex perferri aut magistratus creari posit, nisi vno*
ium inter se conspirantium consensu : vt in Polonia

nisi minor pars collegiorum, aut legatorum aut sena aut denique populi multitudo maior, nisi oratione iusquam persuasa assentiat, armis cogi solet. Itaq; co tia ciuibus armatis ad regem creandum coeunt qu vnius dominatu contingere non possunt; quoniam mo sibi ipse repugnat: & cum in populo Patribusve na pars à maiore vincantur; princeps vnus efficere po vt vincat sanior deteriorem.

Iam vero summa illa imperandi prohibendique testas à plurib. vno explicari non potest in re militar bellis gerendis, in prælio cōferendo, sed magistratib. curatorib. id committendū, qui non nisi præscriptis v bis imperant, nec sine trepidatione mandata Patrū pulive egrediuntur. Quib. difficultatib. aliter occ nō potest quam si vni summum sine prouocatione perium detur. quod non modo Thessalis [a], Mytilen Lacedæmoniis, verumetiam Romanis ipsis consuet fuit, quoties periculosum & graue bellum, siue ab ho bus [b], siue à ciuib. [c], immineret; siue quid aliud diffici explicandum esset; vel peste [d] grassante, vel si magist extra ordinē creandi essent, aut quoties competitor ambitiosis obnuntiationibus comitia vitiarētur, aut dicia seuerius exerceri oporteret. *Trepidi Patres*, inquit uius [e], *ad summum auxilium decurrunt, Dictatorem dici cet*. Et cum Annibal Italiā quateret, *Ad Dictatorem dic dum*, inquit [f], *remedium tamdiu desideratum, ciuitas con git*. idem alibi, *Dictatoris edictum pro numine semper obser tum* [g]. At cum hostes Vrbē obsedissent, instarentq; ac Dictatorem creari oportere visum est: hic Liuius, *Tant* Inquit, *Dictatoris error fuit, vt hostes eo creato statim à mo discesserint*. cur ita? quia summum imperium sine prou catione, quasi regi cuidam, ad breue tempus dabat imperia vero magistratuum, à quibus prouocandi ius rat, pro nihilo sæpe ducebantur. Quamobrem cum A pius Consul seditiosos ciues ad populū cōfugientes in perio coerceri non posse videret; *Minas*, inquit, *esse Cons lum, non imperium, vbi ad eos que vna peccauerunt, prouoca licea*

a Dionysius Halicar.
b Liuius li. 3.
c Liuius li. 2.
d Liuius li. 7.
e lib. 6.
f Liuius li. 22.
g Liuius li. 6.

...it: *agedum, Dictatorem à quo prouocatio non est, creemus* [a]. a *Liuius l.2.*
...quo perspicuum fit Romanis, quibus ob vnius culpā ...ale nomen exsecrationi fuisset, imperium tamen pla...cere, sine quo ciuitas diu stare non potuisset.

...t quidē inane est imperium, quod vel prouocatione ...rrumpi, vel intercessione suspendi, vel plurib. com...nicatū impediri, vel cōcursu infirmari potest. Quod ...n Tacitus scribit res maximas geri non posse, nisi vni ...erium detur; idem Liuius paulo aliter, *tres Tribunos ...ulari potestate creatos planum fecisse, plurium imperium ...semper inutile fuisse.* Ac tametsi Consulare imperium ...rnis diebus penes vnum esset, ne se mutuis interces...ibus impedirent; nihilominus tamen si dissiderent ...r se, nihil vmquam recte gestum est. Nam cum Pau... Æmilius ac Terentius Varro aduersus Annibalē ex...tum ducerent, ac opinionibus inter se discreparent, ...que ab Annibale fracti sunt. Idem Christianorū du...s accidit aduersus Amuratem ad Nicopolim dimi...ibus, ac Germanis principibus contra Carolum V. ...eratorem: nec ita pridem exercitui ecclesiastico, cui ...duces æqua potestate præerant, aduersus Ruerum ...em Vrbinatem dimicanti. Et quidem omnibus A...e populis diuturna experientia compertum est ac p...ūm, plures æqua potestate duces ab vno sæpissime, ...m à pluribus imperatoribus difficilime posse supe... Nam quādiu Cleomenes Lacedæmoniis solus im...uit, claras ac illustres victorias adeptus est; cum vero ...rius familiæ regem exsilio pulsum reuocauit, paulo ...mento copiis omnibus fusis prostratus est ac fuga... Quod cum intelligeret Aristides Iustus Athiensi... exercitui vna cum Miltiade præfectus, omne suum ...erium contulit in collegam [b], qui Persarum copias ...nti clade prostrauit. b *Plutarch. in Aristide.*

...Quod si bellicæ res summa laude ac facilitate ab vno ...ntur, quis vrbanam disciplinam ab vnius summo ...inatu melius quam à pluribus explicari non videat ...ad imperii decus ac maiestatem, siue ad ea quæ in de

liberationem cadunt, semel decernenda, siue ad sen-
tiarum varietatem ac dubitationem tollendam, siu
ea quæ decreta sunt exsequenda, siue ad arcana im
retinenda, siue ad populi motus coercendos, siue ad
tentiorum iniurias castigãdas, siue ad omnia, quæ in
publica maxima sunt, obeunda?

Quod igitur superius in optimo ciuitatis statu in
rium summum vnius esse oportere diximus, nec cũ
pulo Patribusve cõmunicandum: quod item legumlato
historici, Philosophi, Theologi vna voce regale ciui
genus omnium optimum ac beatissimum iudicant
non ad principis commoda pertinet, sed ad populo
summam felicitatem, vitamque tutius beatiusq; deg
dam. At summa principis potestas, optimatum pop
ve cœtib. nec subiugari, nec circũcidi, nec vlla sui p
communicari sine pernicie potest: alioqui maiesta
imperii vel in pestiferam anarchiam, vel in popula
perturbationem prolabi necesse est. Id autem atten
ponderandum nobis est, ne seditiosas popularium
imperitorum voces exaudiamus, qui principes popu
rum cœtib. & comitiis subiiciendos, ab iisque impe
di ac prohibendi leges accipiendas esse putant: qua
dem re non modo monarchiarum pulcerrimarum,
etiam subditorum interitus sequatur necesse est.

At in eo grauissime peccatur ab iis, qui optima
potestatem ex eo iudicant fore meliorem, quod in c
sapientum ac fortium ciuiũ prudentia maior inest: q
vero imperandi & consilii capiendi vna esset & ead
non diuersissima ratio. Demus à pluribus acutius q
ab vno res obscuras prospici, ac plurium consilia v
opinione meliora videri: sed dissidentium inter se
nionum varietas multo commodius ab vno quam à
ribus conciliatur, multo etiam facilius decernitur; de
que multo melius & efficacius imperatur. Quamqu
in Senatu vnum aliquem eminere oportet, qui cons
publicum summa potestate regere possit; propte
quod nonnulli tam ambitiose quod eis collubitum
tu

ntur, vt de vita quam de sententia decedere præcla-
esse putent, & Rempublicam ante ruere patiantur,
m saniorem seipsis quemquam confiteri. Atq; in eo
mam laudem consistere arbitrantur.
am vero si Reipublicæ vnum corpus sit, qui fieri po-
vt plura capita ferat? monstrum illud futurum est. At
i principis nouæ sunt leges, noua instituta, noui rit⁹,
nus illud: sed id vigesimo tantum aut trigesimo quo-
anno contingere potest; in popularibus autem ac o-
natum imperiis Calendæ Ianuariæ nouitates illas
tannis pariunt. Et quoniam magistratuum annua
estas est, quis annum sui magistratus sine lege noua,
aliquo insigni facinore præterire patiatur? vbi toto
arum orbe plura edicta, plures leges q̃ Athenis, quã
mæ latæ fuerunt? Id enim popularibus imperiis insi-
i est, quod alius rogauerit, alius vel odio, vel inuidia,
inani gloriæ cupiditate abrogare conetur: quæ pestis
tissime in Græcorum ac Latinorum popularibus &
riciorum imperiis grassata, populares ac optimatum
tates quã plurimas labefactauit, quoad legibus à po-
o perlatis magistratuum nomina detraherentur.
Quod autem fœdera cum principib. ac populis icta
rte principis finẽ accipiant, id neq; semper verũ est,
agnã partẽ post ipsius principis occasum aliquot an-
rogantur: idq; prudenter à maiorib. nostris cautũ
vt fœdera pene omnia non tantum quamdiu prin-
s vixerit, sed etiam aliquot post annos rata sint; vt ea
etas quæ regibus nostris cum Heluetiis intercedit,
ties renouatur, diserte caueri solet, *vt in quintum an-
à principis obitu continuetur*. At superius docuim⁹, nec
lera nec societates perpetuas sanciri oportere, idque
nitiosum esse. At ne populares quidem aut optima-
ciuitates quæ sempiternæ videntur, fœdera feriunt
piterna. Qui vero morte principis societates ac fœ-
a dissolui metuunt. Senatus & Curiarũ decretis san-
curant. Tutius autem ac melius est cum principe
m cum populo res rationesq; contrahere, aut fœdus
inire,

Dignitatis cura maior est principi quam populo.

inire, eoq; tutius quo principi cura dignitatis q̃ pop maior est. Quæ vero puero principe pericula metue diximus, & rata sunt, & in sūmis magistratib. popul ac principibus patriciorū deligendis grauiora viden

Quod postremo tyrannos multa impotenter, mu crudeliter, multa libidinose, multa scelerate facere q runtur non nego. Quid enim monarchia diuinius fu rum, si omnia ratione regantur? quæcūque tamen tyr nis videtur tolerabilior populi dominatu. Etenim ty ni suo periculo progredi cogitant; populi vero impe ac furor, nec sui, nec alieni rationem habet. Aristocra am ratione ac prudentia, concordibusque patricior animis moderatam, tyrannide prę̨stabiliorem duco. S hic quæritur, præstetne regis optimi maximi imperi optimorum ac sapientum ciuium dominatu? aut m deterior sit multórum quam vnius tyrannis? vnius en tyranni cupiditas aliquando expleri potest, plurium potest. Sed longius progredientem decernere opor num interdum commodius sit tyrannum perpeti qu optimatum aut populi statum, etiamsi vitiosi non si id exemplo melius intelligetur. Si gubernatores in nautica plures vno demus, qui simul clauum torqu velint, etiam si artem gubernatoriā teneāt, nihilomi seipsos in nave dirigenda impediunt: idem in democ tia populum; idem quoq; in aristocratia Patres, quan cumq; sapientia præditi sint, facturos opinor: quousq vni (tametsi artis gubernatoriæ minus perito) clauu id est, imperii summam permittant.

Siue igitur familiā, q̃ ipsa est Reipublicæ imago, si corporis humani ac mēbrorum omnium vna cum ip capite coagmentationē, siue Solis vnius inter tot side splendorē fulgentissimum ac cætera obscurantem, siu cæterorum animantiū greges & armenta, atq; adeo ap examina; siue mundi totius statum, cui præest vnus id que optimus max. princeps, intueri placet, profecto r gale ciuitatis genus cæteris omnib. præstabilius esse di çemus. Hoc quidem exemplum maximus Turcarum re

Sol

manus vſurpauit: cum Muſtapham filium è Perſide
iminio redeuntem, & incredibili totius exercitus
imatione plauſibuſque exceptum necari [a], & coram a Anno 1551.
citu mortuum proiici iuſſiſſet, hoc velut oraculum
nulgari mandauit terribili voce præconis; Vnvs *eſt*
lo Deus, vnus in terris Sultanus. nec mora quin poſtride
anum Gobæum veneno ſuſtulerit, quod fratrē lux-
ac Mehemetem, quod trepidus in Perſidem fugiſ-
fuga retractum necari iuſſit. Quartum, qui vnus tā-
adi ſuperſtes erat, imperio reſeruādum putauit: ne,
nſortem haberet, ſubditos à concordia mutua di-
turus videretur.

Quamquā quid argumenter? cum perſpicuum ſit po-
s omnes: Aſſyrios inquam, Medos, Perſas, Ægypti-
Parthos, Macedonas, Celtas, Arabes, Indos, Æthio-
Scythas, Tartaros, Turcas, Danos, Gallos, Moſcho-
, Polonos, Britannos, Africanos, Peruſinos, monar-
m amplecti & antea ſemper adamauiſſe, optimatū
opularia imperia repudiaſſe? At etiam Græcorum &
orum ciuitates, priuſquam ambitioſa imperandi cu-
ate obcæcarentur, id eſt, annos circiter mille ſub re-
imperio beatiſſime vixerūt. Teſtes ſunt reges Athe-
ſium, Lacedæmoniorū, Corinthiorum, Sicyonio-
, Cretenſium, Achæorum, Hetruſcorum, Latinorū.
miramur Athenienſes & Romanos, Lacedæmonios
etos, pulſis regibus quadringentos circiter annos
ulare imperium tueri potuiſſe: & quidem iure mira-
: quia quod repugnante rerum natura fit, mirabile
et videri: monarchias vero quas dixi tam late paten-
ot ſeculis ſtetiſſe, minime miramur; quoniam vnius
ninatio naturæ conſentanea ſit.

At tametſi regium nomen populus Romanus exſe-
retur, ſinguli tamen regiam poteſtatem affectabant.
n paucos ante menſes quam Auguſtus naſceretur, o-
ulum [b] diuinitus editum ſcribit Iulius Marathus, *re-* b Tranquill. in Auguſto.
pop. Rom. naturam parturire: & cum Senatus exterritus
uiſſet, ne quis illo anno genitus educaretur. eos qui
gra-

grauidas vxores haberent, quod ad se quisque spem heret, curasse ne Senatusconsultum ad ærarium de retur. At cum Augustus principatum adeptus Marci tonii classem fugasset, pacata Republica eandem qu Persarum principes cæsis Magis quæstionem cum a cis disceptauit, quodnam ciuitatis genus præstantissi esset. disceptationis vtriusque summa fuit, vnius do natum cæteris anteferendum [a]: tametsi Augustus & borum & solicitudinis assiduæ pertæsus, magistrati ac Senatu domum accitis, sic enim Tranquillus, rat narium Imperii tradidisset: sed reputans & se priuat non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio tem committi, in retinenda perseuerauit. At cum antea annos decem à ciuili tumultu Respublica libera fuis sub eo principe annos fere quinquaginta summa p ac trãquillitate saluis legibus perfrui licuit. qua quid re intellectum est, regale ciuitatis genus probatum qu dam, vt Cicero scribit, non tam regni quam regis vi repudiatum fuisse. Est autem vsus indocilis rerum ge darum ac dubitationum optimus ac certissimus ma ster. Itaque Cappadoces cum amissa stirpe regia Sena Romanorum ad popularem statum capessendum in taret, conditionem recusarunt, quippe popularium uitatum antea calamitosos exitus animaduertissent.

Si auctoritatem quærimus, certe quidem grauissim eius sententię & quamplurimos auctores reperiem Homerum [b] inquam, Herodotum [c], Platonem [d], Aris telem [e], Xenophontem [f], Plutarchum, Philonem [g], A pollonium [h] Tyaneum, Hieronymum, Cyprianu Maximum Tyrium [i], Bartolum [k], quos viros? Quamq si humana auctoritas desit, diuinã habemus sacratissim ꝑpotentis Dei legib. expressam, qua Mosem primum p puli *regem* esse iussit: hac enim voce appellatur [l]. cum tem legem regiam Deus ipse iuberet; *Cum* [m] *tibi regem vt cæteri populi, creare voles, ciuem creabis*, inquit, non per grinum: deinde regibus imperandi formam præscribi Ac tametsi populus aliquamdiu regem præter Deũ ha bere

a *Dio.*
b *lib. 1. Iliados,*
c *lib. 3.*
d *In Politico*
e *lib. vltim.* τῶν μετὰ τὰ φυσικά.
f *in Cyri pædia.*
g *In lib. de creatione regis.*
h *Apud Philostratum.*
i *in Orat.*
k *In tractatu de regimine ciuitatis. nu. 10.*
l *Deuter. 33.*
m *Deuter. 17.*

t neminem [a],belli tamen duces habuit, qui tum iu-
s cum imperio singulari,tum Messiæ in sacris literis
llantur [b]. Ac posteaquam postliminio à migratione
lonica in Palæstinam rediissent, Persarum,aut Sy-
ut Ægypti regibus tamdiu paruerunt, quoad Iudas
ıbæus gentilis Asmonæorum ab Antiocho Nobili
Syriæ defecisset, ac deinceps in suam familiam Pō-
tum ac regnum trāstulisset: in qua tamdiu regnatū
d sub imperium Romanorum subiungerentur. Se-
s quidem Patribus LXXI. constabat: rex enim quem
tui præfuisse tradunt,à consilio publico abstinebat,
ntra regem disputaretur: vt Hebræorum iuriscon-
radunt. Iudicia vero de summo Pontifice,de tribu,
lso vate, de maiestate disceptabat; ac propterea iu-
l est, שופטים dicebantur, aut Græcorum corrupta
Sanedrin. Et quoniam à regia stirpe Dauidis omnes
enatores genus ducebant, maiestatis capita quædā
ısmonæis principibus vsurparant: legum inquam
datum, ac magistratuum aliquot creandorum: vt
dæus interpres ad Hieremiam,ac iurisconsulti He-
rum in Pandectis tradunt: sed hi tātum iudices di-
ntur aut priuatorum aut publicorum iudiciorum,
t Hebræi דנו ממנות דני נפשות ac præterea decemuiri
es earum rerum,quæ ad ciuitates pertinerēt,& ma-
tui cuique duo Leuitæ assessores. Quæ singula no-
xplicanda fuerunt, vt iis qui Israelitas patriciorum
tatem pertulisse putant,errorem [c] eriperemus. Hos
n LXXI. siue iudices siue Senatores appellare pla-
Ierodes maior Antipatri Idumæi filius excepto Sē-
nterimi iussit,quod se capitis damnauissent: qui ta-
ab Hyrcano rege ac Pontifice veniam impetrarat [d]:
ı etiam patriæ parricida crudelissimus interemit.
ıo perspicuum fit summum Reipublicæ imperium
Senatu non fuisse [e]: tametsi Iosephus [f] Patres indu-
nquerentes quod Hyrcanus & Aristobulus prin-
Asmonæi formam ciuitatis aristocratiam in regnū
ssent.

a *Iudicum ca. 19. & vltimo.*
b *Samuel. lib. 2. cap. 12.* vocat. מושיעים
ἐκ τοῦ συνεδρίου.
c *ti.* Sanedrin *c. 2 & 3. & Rabbi lib 3. Maymon.* More annebo- quim,
d *Ioseph. lib. 6. c. 6. Antiquitatum.*
e *Ioseph. lib. 14. ca. 16. antiq. & eod. li. ca 3.*
f *lib. 14. ca. 5. Antiq.*

His

His igitur rationibus ſatis opinor, intelligitur o mnibus ciuitatum legitimarum generibus præſtan mum eſſe regnum, vitioſarum deterrimam eſſe pop rem. Sed quando ne ſapientibus quidem licet ſtatu ciuitatis etiam corruptiſſimũ commutare, gubernat imitari oportet, qui tempeſtatibus obediunt, vela trahunt, iacturam etiam rerum pretioſarum faciun aliquando portum teneant: ita quoque ſapientem conuerſionem ciuitatis cupit, potentioribus primũ ſequi, & in eorum ſententiam ire oportet, vt ſe fac poſtea perſuaderi patiatur. Neq; ad id temere aggre dum eſt, niſi certa & explorata ſpe ciuitatis in melio ſtatum conuertendæ. In quo grauiſſime peccatum Dione, qui ſublata Syracuſarum tyrannide, vt Rem blicam optimatibus conſilio Platonis redderet, au gnum legitimum ſtabiliret, neutrum effecit, ſed ſuo coniuratione cæſus Rempublicã furioſiſſimæ plebi quit: qui ſane ſtatus multo miſerior exſtitit quam cr liſſima tyrannis antea fuiſſet. Eadem imprudẽtia Py gorei ſeipſos ac ciuitates Italiæ quamplurimas perd runt, cum imperia popularia ad optimates traducere narentur: prius enim potentiſſimos quoſque in eam tentiam pertrahere oportuiſſet, vt quod ratione à ſ tioſis obtineri non poſſet, vi & armis potentiorum ceretur. At ſi popularis ille morbus nulla medicina rari poteſt, Rempublicam deterrimam quam nullã bere præſtat.

Suſtinendũ igitur erit vt tyrannis, ſiue vnius, ſiue p corum, ſiue omnium ad ſummum peruenerit, ne terius progredi, nec regredi poſſit, ſed ex altiſsimo præcipiti loco diſturbata, per ſe ipſa ruat. Alioqui ſi t nis concuſſa tantum fuerit, nec tamen euerſa, crudel mas bonorum ac fortium ciuium ſtrages conſequi rannidẽ vero fortiſsimis præſidiis ac munimentis ſt liorem quam antea fieri neceſſe eſt. Coſmum Medic qui multorum iudicio princeps integerrimus ac p dentiſsimus habitus eſt, innumerabiles ſicarii occid

fru

a sunt conati: quæ res illum vi quadam necessita-
actum adegit, vt arces munitissimas coniuratorum
is ac præsidiis omnibus obfirmaret, & ciuibus ex-
tis sempiternum dominatum stabiliret: est autem
eranda subditis vnius tyranni summa egestas.
quemadmodum sub rege maximo ac potentissimo,
tis superque est vnde cupiditates explere possit, sub
natum augusto imperio beate viuere licet, modo
perium alienum affectare velit; ita miserum est an-
vnius tyrannide concludi, nisi princeps optime à
a melius etiam ab optimis imperandi artibus ac
linis subornatus erit: Videmus enim angustas Hel-
rum ac Rhætorum ciuitates, quæ imperii propagā-
am nullam habent, præclare imperium tueri. Vix
à Genena Constantiam vsque CCXL. millia passu-
longitudinem imperium patet Heluetiorum, in
dinem vero CLX. millia P. ab Alpibus ad montem
& magnam partem rupibus asperrima aut anfra-
montium difficilima ac valde sterilia loca viden-
itimis tamen principibus fertilissimas prouincias
uident. Amplissimis vero regni finibus subditos
ge maximo beatius viuere constat, quo ab iniuriis
norum principum tutiores sunt, & bellis ciuilibus,
o impotenti potentiorum cupiditate oriuntur, va-
quippe potentissimi regis imperio facillime coer-
r, Quod si regia stirpe sublata, ciuitates ac prouin-
populares abeant, aut in pauciorum status, nec
t arctissimis inter se fœderibus consociatæ, perpe-
ellis Rerumpub. otium ac pacem disturbari neces-
Cum igitur regale ciuitatis genus omnium opti-
habeatur, disseramus illud quoque, *vtrum præstabi-
à stirpe regem peti, an subditorum suffragio creari.*

*ale ciuitatis genus optime constitutum, nec à sorte, nec
a suffragio, multo minus à fœminis pendere, sed à
stirpe clarissima duci, & vni tantum tri-
bui oportere.* Cap. V.

MONARCHIAM legitimam cæteris præstan-
spicuum quidem est vnicuique: sed multo be
futura sit opinor, si successorio iure, & extra sortē v
rum masculo, semotis procul fœminis, tribuitur. Ha
tur singula singulis rationibus & exemplis veniun
stranda: propterea quod nonnullos videmus, q suff
Patrum plebisve regem creari virtutis specie pro
præstabilius putant; quæ imperitis hominibus persu
tio clarissima imperia funditus subuertit. Nec defu
qui antiquitate vetustissima regna, quæ à stirpe d
tur, ad suffragia populi traducere libris peruulgat
concionib. ac disputationib. publicis persuadere
rentur: vt non ita pridem Oxonii disputationis h
coram Elizabetha Angliæ regina, summa fuit, suff
potius quam successione reges optandos esse. Qu
ua disciplina non modo reginā, sed regni quoq; p
res non parum conturbauit. ab his n. principiis ci
seditiosos conuentus, ad defectiones, ad arma pr
videmus. Quis autē concionantis oratione, libidi
dulteria, veneficia, cædes, rapinas tyranni exsecran
commoueatur, si ad extremum exclamauerit, O be
Rempub. in qua populus iustissimi ac sapientissim
delectum habet: in qua suffragio creatur princep
pietatis ac virtutis studia consectatur qui bonoru
tibus ac societatibus delectatur; qui præmia virtu
supplicia decernit peccatis; qui assentatores exsec
q fidem colit; qui publicos depeculatores procul p
gat; qui alienas iniurias vlciscitur, suas ignoscit; qui
que virtutis decus ac dignitatem reb. omnib. supe
ducit! Has tantas virtutes intuentem, & cum vitiis
parantem necesse est cōmoueri, & reges à virtutis
ctu, non à stirpe quærendos arbitrari; nō imperito
do, verumetiam eos qui sapientiæ laudibus abund

Ac nisi rerum gerendarum vsu peritiores argut
prospiciant quæ pestes principū creandorū suffra
quantur, facile sibi persuaderi patiantur, reges à po
creari oportere: quam in sententiā delapsus est Ari

e qui barbaros vocat apud ques iure successorio de ferātur. Nā propterea Carthaginenses Spartia- prætulit, quod hi reges ab Herculis stirpe ducerēt, fragio populi sibi crearent. Ergo barbari sint Assy- :di, Persæ, Ægyptii, Asiatici, Parthi, Armenii, Tur- dí, Africani, Tartari, Arabes, Moschouitæ, Angli, Celtæ, Franci, Hispani, Perusini, Numidæ, Æthi- qui sibi reges à stirpe regum & quærunt, & semper quæsierunt. Quinetiam Græci quondam, Athe- :s inquam, Lacedæmonii, Sicyonii, Corinthii, ani, Epirotæ, Macedones; atque adeo Hetrusci ac veteres, quamplurimis seculis reges non aliter, à sanguine regum adepti[a] sunt. Si tot gentes, tot ies barbaræ, vbi terrarum erit humanitati locus? pud Sarmatas aut Gothos? nam hi pene soli suf- populi reges habent; nec tamen alios fere quam egibus originem traxerunt. M. Tullius humanita- on modo in Asia fuisse, sed ad [b] omnes populos p- sse scribit: hi tamen reges à regibus habuerunt, um Græcorum principum suffragio factum, legi- ræter Pittacum & Timondam. At quibus locis re- :nus primum desiit, ferocissimi aut ambitiosissimi : dominationem fraude partam vi retinuerunt; xandro sine prole mascula mortuo: genus enim à o Herculis nepote duxerat, à quo quidem vsque xandrum Heraclidæ annos amplius quingentos ua successione regnauerant: tunc quidem pro- rum Præsides imperium illud in quinque regna unt: Antipater quidem Macedoniam; Antigo- siam minorem; Nicanor superioris Asiæ prouin- ysimachus Thraciam nactus, nec vllus suffragio s est. Itaque Græcia ipsa humanarum artium ac issimarum disciplinarum alumna vix à barbarie aretur. Quamquam barbari sine contumelia di- ur, qui peregrina lingua loquerentur, vt Hebræi e veteres Ægyptios, gentem omnium huma- am[c] ac eruditissimam, barbaros apppellabant,

Populi omnes à stirpe reges quæsierunt.

a Sic enim Thucydides scribit: ex quo Aristotelis aliter sentientis error & ex ipso Plutarch. conuinci potest.

b Epist. 1. ad Q. fratrem.

c Herodotus Cæsar. in bello ciuili.

id est, לוי psalmo CXIII. quia sermone Ægyptio, Hebraico vterentur [a].

[a] Rabi Dauid Kimhi notat in eundem Psal. & 1. Corinth. cap. 15.

Hoc primum igitur in creandis regibus valde p tiosum, quod ipsum interregnum habet anarchiam cuiusquam dominatu, & in eo discrimine positam nauis fluctib. sine gubernatore iactata ac momen tempestate abripiatur, peritura: & vt pericula effu nihilominus ferocissimis ac audacissimis quibusq; bus omnia impune licet: vt fere fit mortuis Pontifi Romanis, qui statim initiati omnia omnibus ignos & cum vltiones ac parricidia in occasum Pontificis differri soleant, sicariis tuto latrocinari licet. Cuius fuere duo nobilissimi latrones in agro Romano, q nisi post centum & sedecim parricidia pœnas dede [b]. Illud autem translatitium est, Pontifice mortuo ceres effringi, custodes necari, sontes iudicibus exim mnia diuina humana misceri, quoad collegium C nalium concordibus suffragiis Pontificem futuru nuntiarit. Interdum vero tanta ac tam diuturna fu Cardinalium dissidia, vt sedes principe multos a fuerit plane deserta. Nam Clemente V. Pontifice tuo Roma Pontificibus caruit duos amplius annos lice vero Duce Allobrogum, eodemq; Pontifice R no mortuo, sedes Pontifice vacua fuit annos decem pe quoque duo tresve Pontifices Romanos, ac tot Imperatores factos legimus. Quinetiam imperiu lud Germanorum annos amplius octodecim caruit peratore, cæso scilicet Vilelmo Comite Batauorum, Imperatorem renuntiauerant suis suffragiis crea ipsi; qui deinde Alphonso X. Castuloniæ regi impe mandauerunt; hic tamen delatum honorem recus ne vel subditorum arbitrio, vel principum inuidia sicariorum libidini pateret. Quamquam in illis int gnis nihil tam sacrum est ac tam sanctum, quod no dissime soleat, & cum summa impunitate contami Quibus pestibus vt Poloni quodammodo mederen pœnas quæ à legib. irrogantur, interregno duplican

[b] Anno 1522.

dem Zamoſcium, nunc quidem Poloniæ Cancel-
i, tunc vero in Gallia Legatum, mihi de interregno
ntanti ecquis gubernacula teneret, narrantem au-
Nec ita pridem, id eſt, antequam Ægyptum Turcæ
perium ſubiungerent, Sultano mortuo Prætoria-
ites bona ciuium locupletiorum diripiebant, nec
ous & ſtupris abſtinebatur, quoad Prætorianorũ
oſi *Memelucos* appellabant, imperium vni omnium
iis mandaretur.

uis putet interea moderatorem comitiorum ac
olicæ procuratorem fieri poſſe, fallitur: neq; enim
& certe maior difficultas oboriatur in regni pro-
re quam in ipſo rege creando. Demus tamen ſine
e, ſine ambitu, vna tribuum omnium voce creari
cquem populo daturus eſt ſpõſorem ac prędem,
nus, ſi poſſit, imperium retinere nolit? quis enim
um militare quo ſtipatum eſſe oportet, nolenti
? nam Goſtauus Suecorum præfectus in interre-
m ſibi ad regnum muniuit, ac potentiam præſi-
firmatam poſteritati reliquit. At Senatui dabitur
im, vt quondam Romani, & his temporibus Po-
ent: non tamen periculo vacat ciuitas, ſi audaciſ-
uiſque arces imperii ceperit; vt maiorum noſtro-
emoria Pompeium Columnam & Antonium
m Capitolium inuaſiſſe legimus, propoſita po-
omano libertate. Factiones autem ac ciuilia bel-
nare cum omnibus, tum vero bellicoſis populis
num. Quid n. his temporibus populo Romano
s aut inertius eſſe poteſt? attamen Romanos Põ-
uos & viginti cęſos plures etiam factionibus ſe-
orum de ſede Pontificali diſturbatos videmus.
eos (qui bene ſunt innumeri) qui veneno per-
Pontifices Romanos hac arte necari contritum
netiam in ipſius naſcentis eccleſiæ primordiis, id
o CCCLVI. ſexcentos ciues Romanos propter Da-
Vrſicini factiones vter Pontifex eſſet, cæſos eſſe
. Neq; id tantũ Romæ, ſed in ſingulis pene op-

pidis, quæ modo Pontifices haberent, tot ac tantis
bus omnia complebantur, vt necesse fuerit Laodic
synodo caueri, ne deinceps Pontificios honores p
lis mandare liceret. Quamobrem Athanasius & A
stinus successores quos vellent, Pontifices Alexand
& Hipponensibus designarunt. Quid Germanoru
uilia bella pro imperio adipiscēdo commemorem
ni sunt eorum libri, plenæ historiæ, plena monim
quibus agrorũ miserādas vastitates, cædes mutua
ditorum, clarissimarum vrbium direptiones sine h
re ac indignatione meminisse non possumus.

a Distinct. 36. can. 15. non est permittendum August. epist. 110. Theodoret. lib. 4. ca. 20. Ecclef. historia.

Illud etiam incommodum prætermitti non deb
regna suffragio delata nihil habent quod non pate
mnibus omnium rapinis; & quæ publica, quæ co
nia, quæ vniuersorum antea fuerunt, paulo mo
singulorum fieri videmus: vt quidem ecclesiastic
Romanæ & imperii Germanici prædia quæque o
priuatorum iura subierũt. Nam qui nec diuturnu
perium fore, nec ad suos aliud peruenturum intell
quam quod fraudibus eripere ac retinere se pos
tant, nihil non concordibus magistratibus largiu
aut sub hasta publice proscribunt. Nam Rudolph
perator omnes Hetruriæ vrbes & imperii Germa
delitate & obedientia, quantum quidem potuit, e
re nõ dubitauit. subditi v. quasi serui suæ libertat
tium ac mercedem domino soluisse videntur. R
tus item Imperator tres vrbes Imperiales filio do
Federicus II. Norimbergam pretio liberauit; Oth
Isuam; Ludouicus Bauarus Ægram; Henricus V. qu
que potuit, proscripsit: Carolus IV. cum suis credi
centum aureorum millia soluere se posse diffide
filium Wenceslaum Imperatorem designarent; o
Imperii vectigalia concessit; qui tamen Caroli fi
imperio abdicare coegerunt. Ita quidem ex sectis o
bus Reipublicæ neruis, imperium illud à finitimis
cipibus inuadi cœpit.

Hoc etiã regib. populi suffragio creatis cõmune
ad

principatu animos attollant: qui autē ex humili
curo loco ad imperium prouectus est, tyrannidem
ius exercet quam qui regali sanguine cretus est.
enim verius quam illud Salomonis dictum, serui
ationem intolerabilem esse. Demus tamen prin-
omnibus virtutibus & optimis imperandi artib.
m: si liberos susceperit, quis dubitet quin vias o-
ibi posterisq; suis ad principatum munire malit,
imperitæ plebis suffragio committere.
porro progrediamur. Regem enim aut peregri-
aut ciuem creaturus est populus: si ciuibus pateat
, impudentissimus ac ferocissimus quisq; per fas&
dominatum ambiet: si plures æqua potestate &
valeāt, populum in factiones distracturi sunt: aut
regrinorum, & quidem flagitiosorum principum
a potius q̃ ciuium, quam æqualium ferenda sibi
int. Quod non modo Tacitus Armeniis conti-
ribit, qui regem nisi peregrinum ferre non possēt:
im mortuo non ita pridem Sigismundo Augusto
iæ rege cōtrouersia inter optimates, qui regni spē
uisque trahebant, coorta, Senatusconsultum fa-
st, quo quidem omnibus ciuibus ad regnum via
deretur: vt quidem à legatis Polonorum accepi,
in fines huius imperii ad regem Henricum de-
dum ingressis, adesse iussus eram. Ac maiorum
rum memoria cum Sultani apud Ægyptios Præ-
orum suffragio crearentur, ac mutuis cædibus &
ibus Rempublicam diuellerent, communi con-
egatos ad Campsonem Caramaniæ regem mise-
t Ægypti regnum ad se delatum acciperet. Iisdem
tatibus diu iactati sunt Germani, qui quod æqua-
nperia recusarent, peregrinos sæpe acciuerunt, &
n minutos principes, Vilelmum inquam Batauo-
t Henricum Lussemburgorum Comites. At etiam
ini principes imperium illud ad se delatum repu-
it. Etenim Alphonsus X. Castalorum rex, addi-
potuit, vt Germanorum imperium rogantibus

creatoribus acciperet:fuit igitur vacua ſedes imper
nos amplius XVIII.Sigiſmundus item I.Poloniæ re:
lata ſibi Bohemorum, Danorum & Pannoniaru
gna, Ludouicus XII.Piſarum principatum,Impera
Romani plurimarum ciuitatum imperia,vt eſt apu
pianum,recuſarunt.

Demus tamen peregrinum principem imperiu
ſe delatum nõ repudiaturum. ſi procul ab imperii
nibus abſit, aut ſua deſerturus eſt, aut aliena per le
curaturus; vtrumq; abſurdum. Quis enim tam ſtu
vt ſua curare non malit quam aliena? quis autẽ po
patienter imperia legatorum laturus eſt? vt ſcilicet
habeat quem nolit,& eo quem ſibi optauit cariturı
Ludouicus enim Hungariæ rex Poloniæ regnum ſı
giis populi ad ſe delatum, quia finitimum,vxore
miri Poloniæ regis filia rogante ſuſcepit: initiatus e
maximis omnium acclamationibus & gratulatior
acceptus;paulo poſt tamen,ſiue cœli Sarmãtici aſpe
te offenderetur, ſiue Pannoniarum deliciis allicer
ſiue rogationibus ac votis ſuorum reuocaretur,dor
rediit, vxore Polonis vna cum Hungarorum com
relicta. Poloni quidem, Caſimiri magni memores,
næcocratiam aliquamdiu pertulerunt; eius tame
mitatum ferre non potuerunt.Nec ita pridem Hen
Caroli regis Francorum frater ad imperium Sarn
cum acceritus, fratre mortuo ad imperium dome
celerrime rediit:Poloni legatorum imperia ferre no
runt, ac ſuffragio ſibi regem creauerunt: quamq
nullo iure id poterant, niſi conſentiente Henric
quem iura maieſtatis detulerant, & cui conditioner
lam non adiecerant, cum de futuro Gallorum imp
ageretur,ne per legatos imperium ad ſe delatum mo
raretur,vt omnibus principibus ſemper licuit.ſcitun
illam donationem ſemel conſummatam ac perfect
non capere conditiones.

a l.poſt perfectam de donat. qua ſub modo. l. ed.

Demus igitur vtrumq; regnum iiſdem finibus co
rere,vt Sarmatia Pannoniæ:quis dubitet quin rex im
ri

n vtrumq; iisdem legibus, moribus & institutis mo-
ari cupiat? quin è duob. vnum, si possit, efficiat? aut si
atu populove renitente id non possit, metuendum
ıé est, ne vi & armis ꝗ iure non potuit, consequatur.
cens est Caroli V. Imperatoris exemplũ, ꝗ ex aristo-
:ia Germanorum prostratis principibus regnum sta-
re conabatur, ac iã Philippum ab Hispanis acciuerat,
Germanorum rex inaugurаretur, nisi eius conatibus
nricus II. rex Francorum fortissime restitisset. Exstat
uc Iulii Pflugi Pontificis oratio, qua id vnum suadet
rmissima regni Germanici fundamenta iaciantur.
Quod si princeps imperium finitimum quod suffra-
adeptus est, coniungere cũ patrio non possit, omnia
ıen commoda, omnes fructus ac prouentus alienos
, quantum quidem poterit, largietur; ac sibi successo-
ı ereptis optimatum suffragiis designabit; vt reges
ıorum ac Thunetanorum, atq; adeo Imperatores i-
Germanorum iampridem more à maioribus accepto
sueuerunt; vt suffragiorum iura penitus sublata vi-
ntur. Ladislaus enim Bohemiæ rex Alberti F. & Im-
atoris Frederici III. ex fratre nepos, rex Pannoniarum
ɔuli suffragio creatus, hæreditarium quodammodo
num fiducia contracta proximis reliquit. Ac tametsi
tthias Coruinus mortuo Ladislao regnum suffragio
ɔuli adeptus sit, Federicus tamen regnum illud & su-
: Imperialibus copiis inuasurus videbatur, nisi Mat-
as regni spem Federico eiusq; posteris promisisset, si
us ipse moreretur; vt quidem casus tulit. Nihilominꝰ
ınones Ladislaum alterum Bohemiæ ac Poloniæ re-
ı crearunt. Ex quo grauissimum ab Austriacis bellũ
Pannonia gestum est, nec ante exitum reperire potu-
quam ab omnibus ordinibus regnum illud hæredita-
n decretum esset, ea lege vt Ladislao mortuo Maxi-
ıanus Federici F. rex inaugurаretur: sed cum huius
ɔos impubes relictus esset, Ferdinandus patruus re-
procurationem ad se pertinere ratus, populum cui
ı suffragiorum perpetuo eripere conatus est, eo ade-

git, vt Turcarum imperatori regem ac regnum prod quam Ferdinandi imperium ferre maluerit. Hos ig calamitosissimos exitus Pannones habuerunt; vt qu perpetua regum creandorũ iura tueri vellẽt, in Tur rum seruitutem delapsi, iampridem libertatem am rint, ac religionem mox amissuri videantur. Id enim mnibus principibus fere est insitum, vt populos sub i perium subditos, suis moribus, institutis ac religionit viuere aut assuescant, aut certe cogant. Quamobren no capite diuinæ legis sanctissime cauetur, *ne princip peregrinum populus sibi adsciscat.*

Si tamen suffragio regẽ ex ciuib. creari contigerit, daciſſimus ac potentiſſimus quisq; factiosorum inte conspirantium cœtib. ereptis suffragiis regnũ adipisc tur; aut si libera populi suffragia optimo ac sapientissir cuique sceptra deferre cogitabunt, potentiorum vi fraudibus occultis prius opprimetur vir bonus, qu regalia sceptra contingat. Certe nouem Imperato Germanorum annis paulo minus trecentis clade ciu occubuerunt, Vilelmus inquam Batauus, Rodulph Albertus, Henricus VII. Federicus II. Ludouicus Bau rus, Carolus Henrici nepos, Guntherus: præter eos q imperio abdicare coacti sunt. Ex Ægyptiorum vero Si tanis xv. quos Prætorianorum suffragiis creatos legim septem bellis ciuilibus interfecti sunt: Turquemani Melaschalus, Cothus, Bandocader, Muhametes, Circ sius, Giapalatus, ac totidem Romanorum Imperator qui proxime Augusto successerunt, & eodem anno tre spla ciuium coniuratione, interdum etiam milites Pr toriani ob id tantum Imperatores necabãt, vt noui Im peratoris creatione donatiuum acciperent. Qui aute Senatui placuerat, legionibus displicebat; ac sæpissin tot Imperatores quot in prouincias exercitus dispe fuerant, creabantur; vt vno tempore triginta facti sun cum Zenobia Imperatrice. Nec ciuilium bellorum vl exitus reperiri poterat, nisi vnius potentia cæteri opp merentur. At quamdiu patris imperium excepit, fil

natu

ıra siue adoptione filius, bella ciuilia conquierunt. od si quis orbus imperium principe orbatum desе-ſet, in ciuilia bella relabi necesse erat. Itaque Adria-Augustus, vt cautius imperio Romano prospiceret, ı ipse orbus esset, non satis habuit Antoninum Pium gare, sed etiam iussit Marcum Aurelium, & Ællum um ab eodem adoptari; Augusti prudentiam imita- qui tametsi Caium & Lucium nepotes per æs & li-n coemisset, iis tamē sine prole mortuis, tertium ne-em Agrippam, simulque priuignum Tiberium in fo-uriata lege adoptauit, ea conditione vt prius Germa-ım arrogaret.

Atq; ii qdē q ad imperium designati fuerant, *principes ntutis*, dicebātur; q post à Germanis *reges Romanorum* ellati sunt: vt etiā in principatu suffragiorum iure de- certus esset successor. Sic n. Henricus III. Imperator, uo filium regem Romanorum creandum curauit; oq; nepotem adoptandum. Postea Carolus IV. filiū enceslaum à creatoribus ad futurum imperium de-ari voluit, non tamen sine ingenti mercede. Huic Si-nundus frater successit, qui deinceps generum Fri-icum III. adoptauit; hic vicissim Maximilianum fili- Imperatorem designandum curauit. Nec dubiū est n Philippus Maximiliani filius Germanis imperatu-fuerit, nisi patri spem sua morte præripuisset. Huius nen filium Carolum V. valde adolescentem, cæteris e quodā successorio principes prætulerunt. Ac tam- Bohemi, Poloni, Dani, Tartari nulla vi regum crea-nem sibi eripi patiuntur: filios tamen omnib. antefer-utant oportere, vt successionis beneficio bellorum ilium stirpes elidantur: quod certe Sigismundus Au-stus rex Poloniæ Iagellorum gentis extremus procu-dum sibi putabat, si Senatus populusque pateretur. Et iisdem fere temporibus [a], cum Elizabetha Anglo- [a] Octob. 1566 n regina Londini conuentus haberet, summa omni-ı ordinum consensione latum est de imperii succes-e designādo; nec vlla de re ordines prius deliberandū

tibi

ſibi propoſuerunt, quam id confectum eſſet: quæ ro
tio tametſi reginæ diſplicuiſſet, quod ea res periculi p
na videretur, ſi quisquam ſe viuente ac ſpirante ſu
hæreditatem cerneret, ac breui moritur æ foſſam ap
ret: nihilominus populo promiſit ſe quod è Republ
Senatui videretur, facturam. Vt enim Angliæ regni
lege ſucceſſoria ad proximum quemque deferatur, pi
ſpiciendum tamẽ eſt, ne ſtirpe regalia penitus exſtin
Reſpublica redeat ad interregnum, & ambitioſiſſir
hominibus lacerandum obiiciatur. At ſuperioribus a
nis, cum legationis ergo pro Franciſco Andium Du
ſuſceptæ in Angliam traiecíſſẽ, coactis populi ordinib
a Anno 1581. interdictum eſt[a] ſubiecta læſæ maieſtatis pœna, de ii
perii ſucceſſore ſermones ſerere. Iſta quidem ratione i
gnanti tutius cauetur, populo non cauetur. vtrique t
men caueri poſſe dicebam; primum adoptione re
Scotorum; deinde Lenoxiæ principis connubio & a
ctiſſima fœderis coniunctione; vt ſit vtriuſque popi
eiuſdem inſulæ concordia ſempiterna. Hæc mea fuit a
reginam oratio. Quæ res imperitis quidem Francorui
imperio detrimentum allatura videtur; mihi vero pr
pter antiquiſſimum Scotorum cum Francis ac ſanctiſ
imum fœdus valde vtilis futura; & vtriuſque imperi
cuius fines in ipſius Oceani gurgitibus poſiti ſunt, vald
ſalutaris.

Nihil autem principi carius eſſe debet, q̃ vt ſe morie
te populus ſumma pace ac tranquillitate perfruatur; cõ
tra quã Nero ſæpius optauit, *vt ſe moriente terrarum defla
gratio cõſequeretur*. Quid n. calamitoſius Mediolani prin
cipatu Philippo Maria moriente? is n. extremus fuit vi
cecomitũ Angleriæ gentis, quæ annos circiter cccc. p
petua ſucceſſione tenuit principatum. Mortuo Philip-
po, populus Mediolanenſis pertæſus, vt imperium po-
pulare ſtabiliret, arcem Iouiam ſolo æquauit, teſtamen-
tũ Philippi cõcerpſit, duodecim Senatores, & Carolum
Gonzagam ducem exercitus creauit, ciues omnes qui
Sfortiæ partes tuebantur, crudeliter necauit aut exegit.
Hunc

ıc enim obſcuris natalibus ortum Philippus ado-
at,eiq; filiam ex pellice deſponderat,Carolo ſororis
Duce Aureliorum repudiato.At Fridericus III. Im-
tor, quaſi feudum Imperiale maſcula prole deſertũ
.icabat: Carolus Aurelius non modo lege ſucceſſo-
ed etiam pactis conuentis ad ſe pertinere conten-
it, atque arcem Aſtenſem occuparat: Veneti Cre-
ıam, Laudem ac Placentiam Mediolanæ ditionis,
o iure inuaſerant: Dux Allobrogum Verſellium &
ıariam; Sfortia Papiam ac Derthoné;populus Me-
anenſis,cum nec domi res gerere, nec foris imperiũ
i poſſet,& vnius dominatum abhorreret,ſub Vene-
m,à quibus repudiatus eſt, imperium ſua ſe ſponte
ecit:ad extremum principes omnes ac ciuitates fini-
: pro Ducatu Mediolanenſi grauiſſima diuturnaq;
a geſſerunt; cum Philippus legitimum imperii ſuc-
ɔrem, & quidem ſororis Valentinæ filium,repuliſ-
uem potiſſimum arceſſere &adoptare decuerat.Nã
li ſtirpe exſtincta, extremus ſucceſſorem ſibi ſuo iu-
loptare poteſt, niſi Senatus populusve iura creandi
cipis ſe habere contendat. Quod ſi princeps futurũ
eſſorem deſignauerit neminem,imperii maieſtas ad
ulum recaſura eſt. Nam Caroli Magni ſtirpe omni-
ıblata,cum poſtremus Germanorum rex neminem
ɔtaſſet,Henricus Auceps SaxonięDux omnium cõ-
ı Imperator creatus eſt. In eo tamen ſcriptores inter
ſſentiunt: alius enim Arnulphum, alius Carolum
ouici Germanorum regis F.Imperatorem appella-
ıtat; nec populi, ſed quatuor & quinquaginta prin-
m ſuffragiis creatum: tandem iura ſuffragiorum ad
em, qui propterea *Electores* dicuntur, fuiſſe delata.Id
m contigiſſe circiter annum M CCL.
ed ad domeſtica delabor. Nonnulli regnum Fran-
ım ſuffragiis popularibus deberi tradunt; ſed abſur-
d enim Meroueis,aut Caroleis, aut denique Cape-
nperantibus factum eſſet. De Merouęorum ætate
thius Græcus ſcriptor ſummæ auctoritatis & anti-
quita-

quitatis (floruit enim anno circiter D.) scribit, gen
Francorum optimum, id est, regale ciuitatis genus, si
tam, cum finitimos omnes in eo genere superarit,
vero reges non alios habere quam successoria lege
tradit Theodebertum Theodorici F. Clodouei ne
adhuc impuberem imperio more maiorum præfu
a Anno 1058. Cedrenus quoque Græcus homo, regnante Philipp
Capeti pronepote [a], scripsit Francos reges à stirpe reg
more à maioribus accepto quæsiisse. Ac siquidem C
lus primum, deinde Carolomanus vterq; Pipini F. no
litatis suffragio reges creari voluerunt, id fecisse con
vt imperium aduersus Merouei reliquias potentio
opibus & gratia tuerentur. Quod autem de Othone
tur, nobilitatis consensu ac suffragiis regem factum
quidem Otho moriens conuocatis regni Principibu
fecisse testatus est, non tam vt regnaret, quam vt Lu
uico Balbo cui tutor datus erat, regnum ac Rempub
depositam seruaret. Robertus Othonis frater, cum
reditario quodámodo iure sceptra vindicaret, Suess
nensi prælio cæsus est. Huic Radulphus successit, no
iure suffragiorum, quam Caroli Simplicis, qui in a
Peronensi ab Heberto Comite Veromanduo comp
hensus tenebatur, cessione. Postea vero quam Hugo,
Capetus vsurpatur, sceptra de Caroli Lotharingi ma
bus extorsisset, se viuo filium Robertum, hic Henric
I. Henricus filium sacris regalibus initiandos curauer
quousque Balduini Batauorum Comitis filia, quæ à C
rolo Magno genus ducebat, Philippo I. regi Francor
collocata est, quæ Ludouicum Crassum peperit: tun
nim occultæ simultates & odia populorum quæ adu
sus Capetorum gẽtem exarserant, cõquierunt, cum
ui Arnulphi Caroleæ gentis principis genus cum ge
Capetorum coniunctum intellexerunt.

Ac si quidem vlla sit coniectura quamobrem re
Francorum suffragio factos quisquam putet, à regum
nitiandorum more tracta videtur. Prius enim quam r
sacris initiatus ad iusiurandum adigatur, duo Pontific

La

dunensis inquam ac Belluacensis, regem vtroq; la-
circumsessum paululum è solio sedentem erigunt;
onuersi ad populum, rogant num regem initiatum
are velint: nulla mora quin regalis comitatus circũ-
tium præbeat assensionem. Sed placet ex archiuis
emensis bibliothecæ antiquissima acta describere,
ous quo ritu nostri reges olim initiarentur, intelligi
it. Sic enim inscribuntur; Liber Ivliani ad
igivm regem: (Errichum innuit Philippi I. pa-
) *Anno* mlviii. *indictione* xii. *Henrico regnante*
ii. *& iv. Cal, Iunii in die Pentecostes, Philippus rex hoc*
e in maiore ecclesia ante altare sanctæ Mariæ à venerabili
iepiscopo consecratus est incoata Missa, antequam epistola
etur. Dominus Archiepiscopus vertit se ad eum, & exposu-
idem catholicam, sciscitans ab eo vtrum hanc crederet, &
dere vellet: quo annuente, delata est eius professio: quam
iens ipse legit, dum adhuc septennis esset, eique subscripsit:
autem professio eius hac: ego *Philippus, Deo propitiante*
futurus rex Francorum, in die ordinationis meæ promitto
n Deo, & sanctis eius quod vnicuique de vobis commissis
nicum priuilegium, & debitam legem atque iustitiam con-
bo, & defensionem adiuuante Domino, quantum potero,
ebo, sicut rex in suo regno vnicuique Episcopo & ecclesiæ
ommissæ per rectum exhibere debet: populo quoque nobis
to me dispensationem legum in suo iure consistentem, nostra
ritate concessurum. Qua perlecta posuit eam in manus Ar-
iscopi. antestante Archiepiscopo Suessionensi, &c. (hic vi-
i Episcopi, & quamplurimi Archimandritæ enume-
ur) *Accipiens Archiepiscopus baculum S. Rhemigii, disseruit*
e & pacifice, quomodo ad eũ maxime pertineret electio re-
consecratio, ex quo sanctus Rhemigius Ludouicum (nos
dovevm appellam⁹ q̃a sic efferebatur Hlvdv ch)
zauit & cõsecrauit. disseruit etiã quomodo per illum bacu-
hanc cõsecrandi potestatem & totũ Galliæ principatum Or-
as Papa sancto dederit Rhemigio: & quomodo Victor Papa
& ecclesiæ sua concesserit. Tunc annuente patre eius Hen-
rico,

rico, elegit eum in regem post eum. Legati Romanæ sedis cu[m] sine Papæ nutu fieri licitum non esse dissertum ibi sit; honori[s] men & amoris gratia tum ibi affuerunt Legati Lotarius Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, clerici; Dux Aquitaniæ, fi[...] Legatus Ducis Burgundiæ, Legati Marchionis, & Legati [...]mitis Andegauensis: post Comites Vandensis, Vermadensis, P[...]ticensis, Suessionensis, Aruernensis, H. de illa Marchia, Vice[...]mes Lemouicensis: post milites & populi tam maiores qu[am] minores, vno ore consentientes laudauerunt, ter proclaman[tes] LAVDAMVS, VOLVMVS, FIAT. Hæc ad verbum des[cri]psimus; quæ nusquam typis excusa fuerunt.

Qui igitur reges Francorum populi suffragiis crea[tos] olim fuisse arbitrantur, non intelligunt Pontifices Rh[e]morum id singulari quodam iure sibi à Põtificibus R[o]manis tributum asseruisse. Quamquam ne id quid[em] cum fidelitate & obedientia quam pontifices Rhem[o]rum regibus præstare solent, congruere potest Caro[lus] quoq; is qui Simplex ab inopia consilii vsurpatur, à F[ul]cone Rhemensi Pontifice inauguratus est iure prop[in]quitatis, non suffragiorum? quibus ereptis Otho se re[gem] ferebat, & cui de Pontificis iniuria querenti Fulco [re]spondit, se regem Carolum selegisse more à maiorib[us] accepto, qui reges non nisi à stirpe regum quærere co[n]suessent. exstant eius ad Othonis literæ [a]. Quibus intel[li]gitur si creandorum regum ius quisquam haberet, Rh[e]morum Pontificem quodammodo id sibi vindica[sse] nec tamen aliunde quam regali sanguine genitos crea[re] potuisse.

[a] Guitald.

Sed si non antea intellectũ est regis Frãcorum, nasc[i] non fieri consueuisse, facile perspici potuit bello ciu[ili] quod a Lotario susceptum aduersus Ludouicum & C[a]rolum Caluum, quod hunc pater in optima Galliaru[m] parte ac imperii sede collocauisset: tres enim fratres d[i]uisis regionibus totidem regna summa potestate m[o]derabantur. Robertus item Capeti F. Henricũ natu m[i]norem prætulit maiori, cui Burgundiam attribuit: s[ed] ciuilia bella metuẽs Henricus, Philippum filium prin[cipem]

puerit

itia regem inaugurari iussit, vt quibusdam video uisse: nam Glaber Henricum Roberti primogeni- fuisse contendit. Quod autem Rhemorum Ponti- sibi tribuerent regum creationem, perabsurdum nisi fortasse *vnctionem sacram* pro *creatione* dici putet. e id quidem Pontificis Rhemorum proprium erat, Ludouicus Crassus Aureliis à Sænonum Pontifice ctus fuerit. Rhemorum vero Pontifex regis electio- sibi tribuens, Romano Pontifici ferebat acceptam, idicule: cum ne Romani quidem Pontifices id sibi icarent; tametsi Germanos Imperatores suæ pote- subiicerent, & *falcem in alienas messes*[a], vt Albericus consultus scribit, *mittere non dubitarent*. atque adeo reandis[b] Germanorum Imperatoribus, deque im- o abdicandis leges[c] iuberent, verbaque ipsa conci- nt[d], quibus imperator Romano Pontifici iuratus dientiam ac fidelitatem præstaret. Nihilominus ta- illi ipsi Pontifices Romani regem Francorum à Pō- ali seruitute & obedientia penitus immunem suis etis confitentur[e]; nec cuiquam à rege Francorum erquam præpotenti Deo vllum obsequium deberi. c prouerbium vulgi sermonibus contritum, *Regem icorum immortalem esse*: vt planum sit more à maiori- accepto reges Francorum nasci, ac proximo cuique æ stirpis sceptra deberi, non Senatui populove, mul- ninus Romanorum aut Rhemorum Pontificibus epta ferri.

t quidem memini declamatorem forensem, cū suæ sæ inseruiret, apud iudices Curiæ Parisiorum dicere im, potestatem à populo regi datam fuisse, & Vlpia- erba[f] vsurpasse: is n. Imperatori Romano *lege Regia de imperio lata, populum ei & in eum omnem suam potestatem ulisse* scribit: Curia patronum acerbe increpuit, eaq; ba de actis Curiæ deleri iussit, rogante fisci procura- e, cum negaret regem Francorum à populo imperā- us habuisse. Id autem magis perspicuum fit in regali ultura. etenim regiæ vestes, arma, sceptra, stemmata,

CCCC se-

a In dictionar. verbo, Electio.

b cap. Venerabilem, de electíon. extr.

c cap. ad Apostolicam, de re iudic.

d Clement. 1. De iureiurand.

e In cap venerabilem, qui filii sint legitimi.

f l. 1. de constitut. princip.

ſepulto rege proiiciũtur: deinde præco voce maxin
ingeminans, *Rex*, inquit, *mortuus eſt*: idem repente l:
in quo ſtemmata liliorum genti propria ſignantu
gsẽ; *Viuat rex*, inquit, N. *eiq; vitam diuturnam ac feliceı
ius largiatur.* Iiſdem vtuntur inſtitutis ac moribus H
ni, Angli, Scoti; apud quos imperium proximis pe
vt apud nos lege ſucceſſoria datur. Eadem quoq; B
mis, Danis, Polonis vſitata ſunt: ſed nõ ante id fit c
alius ſuffragio creatus ſit.

Ea vero pericula quæ creationem principum
diximus, non tam ad reges quam ad regum creatoı
tinent. Nam ſi rex populi totius ſuffragio creandus
mnia turbulentiſſimis ſeditionib. ac cædibus com
neceſſe eſt. Sin nobilitas ſibi vni iura ſuffragiorum t
at, reliqui ordines moleſte ferent, id quod omnib. d
tur, pauciſſimis dari. Nihil tamen cogitari potuit a
ditioſorum hominum factiones & ad ciuilia bella c
nanda vtilius quam multitudini principum ac mag
tuum creationem eripere, & cum pauciſſimis com
nicare. Sic enim Germanorum principes, qui olim
nunc fere ducenti ad ſeptem creatores iura omni
fragiorum in Imperatore creando detulerunt. Nec
in tanta paucitate ſibi conueniunt; ſed interdum à
diſſidentes duos Imperatores renuntiarunt, Albe
inquam Auſtrium, & Ludouicum Bauarum; qui a
octo funeſtiſſima bella geſſerunt, vter vtri imper
Ita quoque collegium Cardinalium, qui mortuo
mente IV. Pontifice Romano non plures duod
fuerunt, tres annos creationem futuri Pontificis
pter mutua inter ſe diſſidia factioneſque potentio
diſtulerunt; ad extremum Leodienſem diaconum
Hieroſolymam profectus erat, Pontificem renu
runt, qui deinceps Gregorii X. nomen vſurpauit. I
tur ſeueriſsimis legibus Cardinalium collegium in
tione Rom. Pontificis obligauit; nec tamen efficer
tuit quin tres iiſdem comitis Pontifices ſe mortuo
arentur. poſtremo neceſſe fuit Cardinales concluſ

ecari, nisi stato tempore Pontificem renuntiarent,
d summum duas suffragiorum partes tulisset. Se-
s etiam sacræ militiæ Equites quatuor & viginti
iu carceribus sine cibo ac potu cōtinentur, quoad
iis Magistrum qui non sit ex eo numero, concordi-
nimis renuntiarint. Quinetiam in minoribus Pon-
us canonicorum suffragio creandis factio, sordes,
tus, veneficia, clarissimas quasque ciuitates sæpis-
perturbarunt; vt nulla grauior causa fuisse videa-
uamobrem collegiis sacerdotum & monachorum
gia creandorum Pontificum ademta sint, ac prin-
us tributa. Commodius Moschouitæ, qui Pontifi-
: Archimandritas sorte ducunt[a]. Nam quod ra-
ac iudicio sapientum selectos Pontifices, princi-
agistratus, cæteris meliores sorte putant, exemplis
untur. Si enim iure successorio locus fuisset, Nero,
gabalus, Vitellius, cæteraque id genus monstra,
quam imperium degustassent: Augustus vero, Tra-
, Adrianus, vterque Antoninus, cæterique sapien-
virtute præstantes Imperatores, qui adoptionibus
legitimo iure successionis imperium adepti sunt,
bati fuissent.

a Sigismundus.

d vt meliores futuri sint principes, qui potentio-
aut plebis, aut sapientum suffragiis fiunt; attamen
tanta incommoda vndique circumstant, vt præ-
ius sit optimis principibus carere, (quamquam i-
ione consequi non possumus) quam tanta subdi-
n pernicie creari. Et quidem vtilius sit sorte princi-
lucere: id enim ad semina discordiarum tollenda
us[b] diuinis & humanis probatur; modo sortes ma-
formula solemni ab Hebræis vsitata depellantur[c].
enim populus Israelitarum regem à Samuele pe-
, Deus Samueli prædixit quem vellet regem futu-
cumque prius designauit quam sorte duceretur;
le Samuel in populi concione precatus est à Deo vt
auerct. Postea vero q̃ tribus Beniamina sortis præ-
iuam tulit, capita familiarum eiusdem tribus in

b l. sed cum ambo. de iud. l. generalit. §. quid ergo de fideicommissariis l. . lt. communia de legat. l. 2. quando & quib. quarta pars. C. Felin. in c. capitulum cardinalium Florentini. in c licet. de election.
c Samuel. lib. a cap. 14.

ſortem miſſa fuerunt:poſtremo Salui ſors obtigit; cu
ner Dauid Dei iuſſu repudiato Saule ſucceſsit. Inde r
ab eius ſtirpe, vti quiſque proximus fuit, imperium
pti ſunt. Sic etiam Perſarum ſeptem principes Cam
ſine liberis mortuo, ſortem, vel potius equi hinnitur
creandum regem adhibuerunt. Dario tamen ſort
gnum adepto, ad poſteros eius deinceps imperium
ſucceſſorio delatum videmus.

Nec tamen ſatis eſt ſucceſſione regnum dari, niſi
ximo cuiq; tribuatur, id eſt, primogenito maſculo;
ordo non tantum naturæ ac diuinæ legis, ſed etiã om
vbiq; gentium poſtulat, Etenim Perſeus, quod natu
ior eſſet, iure populorum omnium ac Macedonum
ribus regnum ſibi deberi contendebat [a]: cum eodem
re Alexander Magnus præ cæteris fratribus, vt eſt a
Diodorum [b], imperium illud obtinuiſſet. Eadem
Arſacidæ Parthorum regnum ad primogenitum de
lerunt, vt reges quoq; Hebræorum: ſic enim ſacra hi
ria regnum Iudæorum Ioramo obtigiſſe teſtatur [c], q
primogenitus eſſet, idq; omnium populorum atque
mune fuiſſe ſcribit Herodotus [d] parẽs optimus anti
tatis. Quamquam annos amplius quadringentos q
hæc ab Herodoto ſcripta fuiſſent, Ilus natu maior re
obtinuit Latinorum, non autem Aſſaracus, vt Corui
Meſſalla ad Auguſtum ſcribit. Quinetiam Indos ad
caſum poſitos, tametſi ab omnibus humanitatis arti
remotiſſimi eſſent, eodem iure vſos eſſe legimus. C
enim Franciſcus Pizarra Atabalippam Peruſinorum
gem ſupplicio affeciſſet; populi ſummam ex eo volu
tem ceperunt, propterea quod primogenitum fratr
necauiſſet, vt contra leges contraq; iuſſa patris extre
tabulis teſtata regnaret. Pater enim tametſi ducento
beros genuiſſet, Gacam tamen primogenitum reg
futurum, & quidem ſolum deſignarat.

At ſi naſcantur gemini, quia ſimul naſci non poſſu
prærogatiuam primogenito ſeruari, ac perſpicua p
batione teſtatum relinqui oportet: ne ſit eadem quæ

a Liuius lib. 10. belli Macedonici
b lib. 16. Iuſtin. lib. 7.
c Paralipom. lib. 2. cap. 21.
d lib. 7.

cobum Scotiæ regem & Albaniæ Ducem fratres
nos controuersia de primogeniti iure intercessit,
Albaniæ Dux sibi ereptum querebatur. Nã quoti-
uræ ius illud inter principes violari contigit, gra-
a bella, qualia inter Othomanorum gentis poste-
isse legimus, funestissimaq; parricidia secuta sunt;
n Numitori Amulius [a] frater iunior Albæ regnum, [a] *Dionysius Halicarnas.*
bulus Hyrcano regnũ Iudæorum ademit. Neque
prius bella ciuilia exitum reperire potuerunt, quã
eii Magni sententia regnum Hyrcano restitutum
: tametsi Aristobulus ad imperium natus, alter in-
videretur. Quæ ratio fecit vt parentes ipsi iura li-
am sæpe disturbarint. Nam Ptolemæus Lagi F. cũ
iorem Ægypti regnum perrupto gentium [b] iure [b] *Iustinus.*
sset, effecit vt naturæ iura alterius parricido viola-
r. Eodem errore peccauit Ptolemæus Physco, qui
oratione persuasus maiori prætulit iuniorem; sed
o patre [c] populus iuniorẽ expulit, maiori sceptra [c] *Paus. lib. 1.*
it. Anaxandrides quoq; rex Lacedæmoniorum
neni primogenito regnum ademit, vt regnaret iu-
non sine magno populi dolore, quod virtutis spe-
ntium iura perrumperentur, vt Herodotus [d] scri- [d] *lib. 4.*
tametsi Pyrrhus strenuissimum quemque filiorũ
futurum designarat, populi tamen primogenitũ
minus idoneum prætulerunt. Neq; enim corporis
imi virtutes tanti esse debent, vt propter eas à iure
m omnium communi discedatur; quamquam
corporis plerosq; fefellit.

l inepte parentes, qui iuniorum illecebris addu-
primogenitis sceptra de manibus extorquerent,
tua parricidia liberos inflammarunt: vt quidem
m in Thyestem pater armauit, cum iuniorem dia-
e cinxisset; ac funestissimis parricidiis domum fœ-
Ineptius etiam Alphonsus X. rex Castulonum, qui
atu iuniorem regem propterea denotasset, quod
erum inspectione regno magis idoneum arbitra-
, primogenitus illatam sibi contumeliam sic vltus

est,vt fratre interemto patrem etiam carceribus co:
sum dolore concepto necaret. Consimili fere exe:
Gabriel marchionis Salussiarum F.fratrē natu ma
annuente matre in vincula coniecerat;hic tamen
ctis carceribus principatus recuperauit,& exacto
matrem iisdem angustiis quibus fuerat ante con
mancipauit. Domesticum etiam exemplum, hab
cū Gallia tota bellis ciuilib.exarsit ꝓpterea ꝙ Lud
Pius Carolum filium vxoris illecebris persuasus L
rio primogenito prætulisset. Sapienter Pius II.Po
maximus, qui Caroli VII. regis Francorum rogat
repulit,quibus Carolum filium iuniorem Ludouic
tri anteferri flagitabat: tametsi Ludouicus iura pi
violasset, & aduersus parentem bis arma cepisset.

Nec tantum propter ignauiam & inertiam prin
nitus ab imperio non est repellendus,sed nec ꝓpte
poris deformitatem quidem; tametsi Romuli ac L
gi legibus monstrosos partus sine fraude cædere li
Nulla tamen corporis deformitate lex [a] diuina pr
genito passa est adimi prærogatiuam. Id autem Se
populusq; Pannoniarum memorabili exemplo iu
uit. Cum enim Ladislaus orbus esset Almum fratris
iuniorem adoptarat repudiato Colomano,quem
initiari, & Luteriam quodammodo relegari iussit,
mnem illi eriperet affectandi regni cupiditatem. E
nim tota corporis statura deformis, balbus,luscus,
dus,gibbosus; nihilominus tamē rege mortuo ciui
ac populi monstrum illud ad imperium arcessere q
iunioris imperia ferre maluerunt,ac per legatos à P
fice Romano obtinuerunt vt reseratus domum d
ret vxorem. Non aliter Agesilaus claudus homu
Leotychide spurio disiecto,Lacedæmoniorum reg
adeptus est, nec quicquam aduersariis conquerent
regnum claudicare.

[a] Deuter 21.

At Lysander qui Agesilaū ad regnum euexerat,p
cipibus ciuitatis persuadere conatus est, vt abrogat
ge regia non proximus,sed optimus quisque Heracl

ex esset: Plutarchus [a] tamen scribit, qui Lysandri ntiã tueretur, fuisse neminem. Quid si rex ante de- imperium filios susceperit, num post imperium a- m natus rex esse debeat? Ita quidẽ pro Xerxe iudi- est, Artabazo dominatu Persarum excluso, ꝙ an- nũ Dario patri delatum natus esset. Iudicium illud uadam æquitate nititur: quia regnum Dario non d sorte & inopinanti obtigerat? si tamen regnum oribus ad posteros delatum sit, proximo cuiq; de- , etiamsi ante regnum patri quæsitum natus sit. quo intelligitur quid iudicandum fuerit de con- sia quam Bartolus [b] sua ætate contigisse scribit, nũ pi Valesiorum Comitis filius ante regnum patri um editus, regnum adepturus esset, an vero qui nati fuissent: (quemquam Philippo vnicum mo- um, Ioannem inquam, video natum fuisse:) Sed quæstio Carolo II. rege disceptari potuisset: huic priusquam regnaret, natus erat Ludouicus, qui ta- mperium sine controuersia consecutus est; tamet- olum fratrem haberet rege natum. Vt enim filius ilis iudicatur, qui ante genitus est quam pater no- etur; ita qui parte priuato nascitur, cui nullo casu m legitima successione obuenturum fuisset, regnũ um adipisci non potest, si quis alius patre regnum o natus sit; cui tamen successurus fuerat, si pater m maioribus acceptum tulisset. Ita quidem Arta- s ante genitus quam pater regnaret, nihilominus mortuo rex est appellatus, quia regnum ꝓauo se- acceptum: ac tametsi Cyrus iunior, Parisatidi ma- issimus, totam Asiam permouit vt fratrem de im- disturbaret, diuina tamen vltione prælio conserto est ac prostratus. Eodem iudicio Pãnoniarum po- Geicam ante genitum quam pater imperaret, regẽ erunt.

uod autẽ dixim⁹ ꝓximo cuiq; imperium deberi, la- e patet, nõ modo ad eos qui primogenito mortuo obtinerẽt primogenitorũ, verumetiam ad infinitã

a In Lysandr.

b l. si Senator de dignitat. C. l. 2. de libertis & eorum liberis. Bart. in l. eum fatu. de agricol. & ex l. si quis de decurio. C. l. libera de suis & legitimis. contra Albericum in quæstion statutari 11. q. 157.

c in l. Imperialis. de nupt.

posteritatem. Sic enim Demetrius Antiocho Syriæ mortuo disseruit in Senatu Romanorum: *Vt enin* quit, *Patres conscripti, iure gentium omnium Antiochus me maior natu regnum consecutus est: sic eius morte ad me tum intelligere potestis.*

Sed dubitari potest si auo regnante filius primoq tus relicto nepote moriatur, num fratri proximo, a ro nepoti qui vno gradu remotior est regnum debe Fratri proximo deberi pleriq; definiunt [a]. Certe qui Scipio Africanus consimilem cõtrouersiam quasi ter sedare vellet inter Corbim & Orsuam, negarunt lium deorum hominumve q̃ Martem iudicem hal ros. Corbis maior ætate & astu vicit patruelem, vt Li scribit [b]. Eadem sæpe certamina quondam inter pr pes Germanorum suscepta sunt inter patruum & n tem. Et quidem ea res Bernardum Italiæ regem ad aduersus Ludouicum Piũ Imperatorem capienda tauit; cum diceret, Imperium sibi, non Ludouico d ri; quippe Pipini primogeniti filius esset, Caroli M nepos; Ludouicus vero patruus à Pipino patre secũ nec propterea si Pipinus morte preuentus esset legit successionis iure fraudandus videretur. Ludouicus men legimus non iure consertum vocasse Bernard *sed mage ferro*, (vt Ennii verbis vtar) eumq; sempit vinculis coercuisse, & eo iure regnum consecutum quo veteres Germani, Vandali, Angli, Scoti. Scrib nim Procopius id Vandalis vsitatissimum [c] fuisse. A pterea Henricus Lancastrius Ioannis filius Ricar primogeniti filiũ de Angliæ regno deiecit; cum dic primogenitũ morte preuentum Eduardo regi succe nõ potuisse: ea tamen occasio scelere quæsita fuerat. Robertus Neapolitanus secundo genitus, regnum N poleos de collegii Cardinalium ac Pontificis Ro sententia consecutus est: primogeniti vero filius Hungariæ, iure incertũ an gratia superatus. At Mosc uitarum legibus non modo patruus nepote superio imperandi iure, verum si casus ferat vt primogen

regn

a *Bal. in l. 3. de suis C. ex l. 1. De iis qui ante apertas tabulas. C. & ex l. 1. §. pro secundo. §. fin autem. de caducis.*

b *Liuius li. 38.*

c *lib. 3. belli Vandalici.*

um adeptus filium impuberē relinquat, frater im-
m excipit excluſo nepote. Nam Baſilius Magnus
fratrem primogenitum, tametſi liberos reliquiſſet,
Moſchouiæ creatus eſt. Eadem lex Vandalis vſita-
t, vt eſt apud Procopium [a]. Honorius enim aui
erici regnum adeptus eſt, tametſi Gerſo primoge-
moriens filius reliquiſſet: non tam aui teſtamen-
am vetuſta Nomadum [b] pene omnium lege; quam
ribus noſtris video fuiſſe communem: Gontranus
Childeberto Sigisberti primogeniti filio ſuperior
n regni Francorum adeptione. Mathildis Rober-
Roberti primogeniti filium in Comitatu Arteſio-
, Senatu Francorum iudicante, ſuperauit, & patris
am hæreditatem creuit. Henricus item Theo-
i Campanorum Comitis filius, fratris primogeni-
ium conſimili iudicio vicit. Sed cum in pari cau-
dicio victus eſſet Ioannes Monfortius, Britanni-
Armoricam petens, amita Vidi Britanni filia repu-
nte, quod iure non potuerat, vi adeptus eſt; non ſi-
udeliſsimo funeſtoque bello. At Robertus Caroli
ius regnum Neapolitanum Pontificis Max. ſenten-
deptus eſt, nec quicquam diſſentiente Carolo Mar-
primogeniti Hungariæ regis filio. Sanxius quoque
nonſi X. Caſtiliæ regis filius fratris primogeniti fili-
uente patre de regni ſpe diſturbauit. Ioannes vero
lorum imperio cæſo Arturo Godefredi natu ma-
filio inuaſit. Diſsimilis fuit Siluii cauſa, qui poſt A-
ium Iulo regnum Latinorum iure materno ademit:
Lauinia Siluium ex Ænea ſuſceperat, non item A-
ium.

ed non pauciores, atq; haud ſcio an plures nepotes
rum imperia ſpirantib. patruis adepti ſunt, antiquiſ-
Spartiatarum lege. Nam Lycurgus ad Charilaum
ris primogeniti filiū ſceptra regni, quæ facile inuade-
nnuente matre potuiſſet, detulit. Arcus item primo-
iti filius, eadem ſceptra viuēte Acrotato patruo poſt
mortem conſecutus eſt. Sic etiam Ioannes Fernandi

a Procop. lib. 1. belli Van.

b Strabo li. 16.

filius Alphonso auo Lusitaniæ regi successit, Hérico
truo viuente. Nec multo post Sebastianus Ioannis
mogeniti filius, Emanuelis aui regnum excepit, non
tem Henricus patruus Ludouicus Niuernensis Bel
Comitatum auo mortuo adeptus est patruo viden
spirante. At Robertus II. rex Neapoleos, cuius pate
dicio Pontificali fratris primogeniti filium vicerat,
ageretur de Comitatu sancti Seuerini inter patruu
nepotem, de iurisconsultorum sententia pro nepot
a Anno 1517. tentiam tulit. Consimilis sententia [a] lata est à iudici
Curiæ Parisiorum inter hæredes Ioannis Vasti Fux
rum Comitis filii, & Francisci Phæbi, qui primoge
filius aut hæreditatem creuerat patruo viuēte. Ita qu
iudicatū erat ꝑ Britanniæ Ducatu aduersus Ioannē
fortiū. Cæteri quasi rē dubiā armorū opib. commit
dā putauerunt. Nā vt Scipio Africanus inter Orsuat
Corbim, quos iure continere non potuerat, diuellū
b Vvidikindus lib. 2. misit: idē [b] sub Othone Magno deinde sub Henrico
Germania contigisse, & patruos fratris à filiis supera
legimus. Agathoclis vero Syracusarum tyranni ne
patruum aui sceptra inuadere conantem occidit.

Nec desunt vtrinque probabiles rationes. Pro ne
c Nouell. 118. 127. §. placebat l. vlt. de impuberum. te facit quod patre mortuo recidit in aui potestatē, f
suus hæres, [c] lege XII. & cum patruis ad hæreditatem
stirpes admittitur ab intestato. Quod si pater filio si
d Authentica in successione. de suis. ff. stituat hæredem, fidei commissum deficit, si filius li
ros susceperit, sola paternæ pietatis coniectura, vt Pa
e l. cum acutissimi l. cum prudentissimum, de fideicommiss. Cod. l. cum auus de condit. & demonstr. ff. nianus [e] respondit. Quinetiam Romanis legibus fra
filii ad patrui hæreditatem admittuntur [f]: quanto id
rius & æquius est in aui hæreditate? Illud etiam accec
quod antiquis fēudorum moribus nepos solidum
neficium patruis exclusis accipere suo iure potest [g]. N
f §. cæterum Nouell. 118. la tamen ratio efficacior est quam quod hæreditas a
g tit. 50. lib. 2. feudor. ta, at ne delata quidem, non modo transmittitur ab a
ad nepotes, sed etiam spes incerta fideicommissi sub c
h l. 1. de iis qui ante apertas tab. C. ditione concepti [h].

Nec tamen patrui causa omnino deseritur à ratior
si qu

quis ista subtilius subodorari volet, ac legem XII. si-
aude interpretari. Hęc enim proximum[a] quemque
æreditatem inuitat. At propius abest à patre filius
n nepos, qui fictione falsa eadem persona cum pa-
nortuo censetur. Sed vt fictio in cæteris ferenda sit,
tamen æquum videtur vt fictio veritate potior sit in
ius detrimentum[b], Nec patitur naturæ[c] benignitas
s paternis opibus ac bonis spoliari, vt nepoti qui ab
longius abest, omnia tribuantur, id autem fieri ne-
est, non modo in regni, sed etiam in Ducatus, aut
nitatus, aut feudi indiuidui adeptione propter illam
n diximus fictionem. Ac tantum abest vt Romanæ
s filios à nepotibus disturbari patiantur, vt non pri-
d nepotes fideicommissa perueniant, quam si filii
nes inuicem substituti mortui[d] sint. Demus tamen
gnantibus & naturæ & Romanorum legibus filios
æredari, quod quidem in indiuidua successione fie-
demus, vt nepoti locus sit; iniquum tamen est infá-
, puerum, impuberem, nullo militaris, nullo rerum
ndarum vsu peritum ad sceptra vocari: eum vero qui
e ac sapientia præstat, de paterno regno deiici. Qua
one Iurisconsulti tutelam libertini paterni ad patru-
exclusó nepote detulerunt[e]. quanto magis imperii
la ad patruum deferenda est? Extremum illud est
d patrui quib. nepotum tutela fere permittitur, ni-
liud quam cædes ac parricidia meditantur; vt qui-
n innumerabilia exempla, nec tamen omnia scriptis
dita fuere; quæ si conquiram, infinitus sim. Est autẽ
nis oraculis[f] proditum, *miseram ac infelicem fore Rem-
icam cui præsint pueri,*
Me tamẽ ab hac sẽtẽtia mos maiorũ inueteratus, &
sæpius iudicatæ reuocarũt. Nã ea q̃ diximus incómo-
arius eueniunt: q̃ vero sunt eiusmodi, legislatores a-
nari[g] oportet. Vt enim reges omnes Francorum
inde à Carolo Magno repetamus, vix ac ne vix qui-
n mille ac ducentis annis post auum nepotis & pa-
concursum in huius regni successione reperiemus,
semel

a *l. verbis. de verb. signif. ff.*
b *l. hac edic. §. his omnibus. de secundis nupt. C. & ibi DD. Ancara. conf. 106. col. 1. Bar in l. si is qui. pro emtore l qui non prohibet. de regu. ff.*
c *l. cum ratio. de bonis da.*
d *l. filius fami-lias. § diui. de legat. 1. l. cum pater. § pen. de de leg. 2. ff. l. ha redes mei. § vlt. ad Trebel. ff.*
e *l. si libertus §. penult. l. libertinus. de bonis lib.*
f *Esaia cap. 3.*
g *l. 2. & 3. de legibus ff.*

semel in Anglia, semel in Castilia, bis in Lusitania, se in Sicilia, annis circiter quingentis aut sexcentis co gisse legimus. Valeat igitur pro nepote sententia ve æque ac iuniorum [a], non tantum in directa sed etiai obliqua successione. Quæ à nobis aliquanto accura disputata sunt propter eam quæ proxime abesse vid regni Francorum successionem.

a *Alex. cons. 4. li. 4. Castr. in l. si potest de acquir. hæredit. Bal. in Auth. post fratres. de legit. hæred. C.*

Sed si sobrini aut consobrini suo iure nulla ficti hæreditates obliquas cernere velint, eodem ordin capita partientur hæreditates diuiduas: sin regnum, I catus aut Comitatus, aut alia feudi dignitas sit ind dua, senior iuniori anteferendus erit, etiamsi à primo nitis iunior stirpem ducat. Sic enim iudicatum [b] e Curia Parisiorum inter Vilierum & Bayencurtium Francisci Bloquæi hæreditatem creuerant: seniori i primigeniorum decreta fuerunt. Non tamen satis es ximum quemque marem eiusdem agnationis inau rari; imo necesse est vt regnum, quantumcumque es iura omnia maiestatis in solidum vni partitione subl tribuantur: vt Georgium regem Vandalorum sanx tradit Procopius [c]. alioqui non monarchia sed poly chia dicatur. Id autem Salica lege cautum non erat. A bertus enim Dagoberti frater Clotarii II, F. regni part accepit; Clodoueus item Dagoberti primogenitus gnum Parisiorum, Sigebertus Metense: Clodoueo m tuo quatuor filii regna totidem adepti sunt: Childeb tus Parisiense; Clodoueus Aurelianum; Clotarius Su sionense; Theodoricus Metense. Sed ad Clotarium c teris mortuis omnia redierunt: huius filius natu ma Cherebertus, rex Parisiorum factus est; Chilperi Suessionum; Gontranus Aureliorum; Sigebertus Me sium; reges omnes. Quæ regum multitudo vix vmqua ab armis ciuilibus conquieuit.

b *Die. 17. Iul. Anno 1563.*

c *lib. 3.*

Tria regni Francorum firmissima fundamenta.

At mihi quidem mentis oculos per antiqua regũ n strorum decora circumferenti, gentiles Capeti trib bus quasi firmissimis fundamentis hanc monarchia stabilisse videntur, idque latenter fecisse: prima lex e

q

quidem filiis regum, nisi iusto connubio quæsiti fu-
t omnes ad regnum aditus præcluserunt: at ne filio-
quidem naturalium numero censeri voluerunt, vt
lterum de iusta prole quærenda cogitarent; cum
ti liberi ab regali solio quam longissime arcerentur:
tsi naturales filios etiam priuatis agnoscere ac sui
inis stemmata relinquere liceret. Melius etiam ꝙ
ii Magistros; quorum potentia populis terrori, re-
s exitio fuerat, de Republica sustulerunt. Secun-
est, quod vni primogenito regalia maiestatis iura
idum tribuenda decreuerunt, ne deinceps cum cę-
fratribus communicarentur; sed obedientiam ac
tatem primogenito præstare cæteri cogerentur.
emum fuit, quod quæ prædia filiis regum fruenda
arbitrio fiduciæ nomine assignarentur, eadem si-
ascula prole mortuis ab omni iure pignorum libe-
o vindicarentur: regias vero sorores pecunia tan-
dotari placuit; vt non modo iura maiestatis illiba-
d etiam dominica prædia, quoad eius fieri posset,
ra primogenito seruarentur. Antea naturales re-
liberos regni partem habuisse docuit Caroli Sim-
frater concubina genitus, qui more maiorum *rex*
pellatus. Theodoricus tamen regis naturalis filius
regni partem peteret, repulsam passus est, propte-
uod [a] ancilla genitus esset. Monarchiam autem in- *a Vvidikindus Saxo.*
luam esse oportere diximus; quia si diuidatur, mo-
nia non sit. ea est enim vnitatis inuiolabilis natura,
nnem omnino refugiat partitionem. Vt enim co-
, sic regnum, si pluribus diuidatur, vim penitus ac
en amittit.

ec vero Assyriorũ, Persarum, Ægyptiorũ, Parthorũ
ima regna pluribus diuisa fuerunt; tametsi vrbes ac
ia cæteris à primogenito liberis fruenda darentur.
um Iosaphatus rex Iudæorum filios sex genuisset,
no primogenito regnum integrum, cæteris annuas
iones reliquit [b]. Primus omnium Aristodemus rex *b lib. 2. Paralip. ca. 21.*
dæmoniorum regnum quidem Proculo & Eury-

sthen

stheni filiis non diuisit, sed vtriq; regnum indiuisu[m re-]
liquit; & cum vtrumq; regem esse vellet, vtriq; regn[andi]
ius ac facultatem ademit. Eius exemplo Messenio[rum]
Lacedæmoniis finitimum regnum Leucippo & A[pha-]
reo fratribus indiuisum [a] à patre datum est: quæ po[stre-]
ma causa exstitit quamobrem illa regna in Aristocr[atias]
abierunt. Et quidem duobus propositis incomm[odis]
præstat duo regna duobus regibus quam vnum plu[ribus]
tribui; vt Iacobus rex Aragonum Petro primoge[nito]
regnum Aragoniæ, iuniori regnum Balearum dedi[t:]
hunc carceris squallore primogenitus necauit, qu[od]
minus eiusdem imperii consortem tulisset? Eoder[m er-]
rore peccauit Boleslaus II. rex Poloniæ, qui quatu[or li-]
beris regnum ex æquo diuisit, quinto ne pensionē q[uidem]
legauit. Inde crudelissima bella secuta sunt. Feren[dum]
quidem est, principem cui plures sint liberi, plura et
suis armis ac virtute parta imperia primogenito qui[d]
maius, cætera pro cuiusq; ætate ac meritis diuidere. [Cum]
enim Gulielmus Augustus Dux Normanorum An[gliæ]
regnum sua virtute partum filio Rufo, Normaniam
teraque cohærentia Roberto, pensionem Hen[rico]
legasset, Robertus regnum sibi deberi contende[ret]
quod primogenitus esset; Rufus negabat, cum se r[egem]
natum diceret, non item Robertum: mortuo R[ufo]
Henricus in regnum inuasit, ac Robertum oculis or[ba-]
tum perpetuis carceribus mancipauit. Certe quid[em]
patris factum etsi cum æquitate coniunctum erat [b],
tius tamen regnum solidum ac iura omnia maiestati[s v-]
ni tribuisset; vt inter Caroli Prouinciæ Comitis, & P[hi-]
lippi Valesii regis Francorum liberos factum legim[us.]
Nam si feuda quæ dignitatis appellatione veniunt, p[ar-]
titionem non admittunt [c], quanto minus regna ipsa
raque maiestatis? At etiam Diuus Ludouicus rex, m[u-]
tuis fratribus solidā hæreditatem creuit; nec ex ea qu[ic-]
quam ad Alphonsum Pictonum Comitem, nihil ad C[a-]
rolum fratrem peruenit. Nec item Alphonso morie[nte]
Carolus vllam hæreditatis partem delibauit; sed iudi[-]

Ser

a Pausanias lib. 4.

b Cynus & Bart. in l. imperialis. §. illis. de nupt. C. Tanor. in ca. licet. de voto. Rip. in l. quarta. ad l. Falc. Bal. in Auth. ex testament. Calderin. con. 9. tit. de feud. Hostiens. in summa §. qualiter & decis. 476. Delphi. Oldra. consf. 94. & 237. Ancarra. consf. 339.

tus[a] ab vtroque abiudicata hæreditas est. Ac ne de- a Anno 1258. & 1283.
os ambigeretur, caueri solet publicis pẽsionum ta-
, quæ fratribus regnum assignantur, vt iis sine ma-
prole morientibus prædia libera fisco vindicentur
im aduersus Ludouicum I. Ioannis regis filium An-
Ducem exceptum est.

c tametsi Renatus Dux Andium Ludouici III. fili',
is primogeniti hæreditatem creuisset, id tamen pre-
potius quã legitimo iure obtinuisse videtur; alio-
Carolo Duce Burgũdiorum sine prole mascula mo-
e, Niuernensium Comes Ducis propinqui sui hæ-
atem adiisset; cum tabulis Philippi Audacis Duca
Burgundiæ sibi liberisque suis sine vlla sexus exce-
ne datus esset. At mortuo Duce Ludouicus XI. rex
undiæ Ducatum suo iure vindicauit. Interdum ta-
regum nostrorum munere & cõcessu principibus,
uisque plus gratia valet, propinquorum hæredita-
uendæ relinquuntur. Nam Philippus Valesius re-
n adeptus Carolo fratri Valesiam donauit. Ludoui-
amen XII. regno potitus Aureliorum Ducatum fisco
icauit; Fallunt enim qui putant Petrum Burboniũ
ocasii Comitem fratris hæreditatem quam à proa-
gibus acceperat, legitimo iure potius quam Ludo-
regis, cuius sororem domum duxerat, concessu cre-
. Quinetiam Susannæ Petri filiæ quæ Carolo Bur-
io nupserat, idem quod patri licuit Ludouico XII.
uente: sed ea sine prole mortua, fiscus prædia regalia
licauit: Claromontanum inquam, Aruerniæ Comi-
m & Burbonii Ducatum, tametsi pensionum tabu-
on contineretur. Quæ res Carolum Burbonium ad
ctionem potissimum impulisse dicitur. Ita quoque
nzoniorum agris iniecta manus est à procuratore fi-
ametsi Ioannes III. Dux Alenzoniorum duas filias
des reliquisset. Quid ita? ne regnum Francorum o-
ium maximum suis partibus quasi membris auulsis
rum ad reges perueniret.

isdem fere legibus Francorum vtuntur finitimi, Dux
inquam

Mos antiquissimus Germanorũ.

inquam Lotharingorũ, Allobrogũ, Mãtuanorũ, Cl
rũ. Ac tametsi Germanorũ principes omnia feuda
quo fere partiuntur, exceptis imperii creatoribus: t
men contra morẽ maiorum, quos Tacitus scribit a
mogenitos omnia prædia iuraque prædiatoria detu
cæteris pecuniã modo dedisse. Sic enim Abrahamu
cisse legimus, quum primogenito solidam hæredita
cæteris pecunias daret, seque viuo à se dimitteret.

Sed hic occurreret aliquis, vtilius videri maxima
peria, qualia fuerunt Persarum, Romanorum, Fra
rum, Hispanorum, pluribus distribui. Sic enim Aug
Antonius, ac Sextus Pompeius, Romanorum imper
tripertito diuiserunt [a]. Id quidem probabile videret
imperandi libido iisdem finibus quibus regiones te
naretur: sed nec altissima montium cacumina, nec
fundissimæ fluuiorum fossæ, nec immensæ Ocean
margines ac gurgites cupiditatum humanarum cursus
hibere poterunt vmquam, neque tum cohibue
quo minus Sexto Pompeio non tantum Sicilia (qu
quam angustissima prouincia) sed etiam hoc spira
cœlum cum vitæ violatis fœderibus adimeretur:
Augusti dominatum ferre potuit Antonius, nec
tonium quam longissimis regionum interuallis dis
ctum tulit Augustus. Ac si quando Imperator Ori
cum Occidentis Imperatore concordibus animis
manorum imperium tenuerunt, id nec diuturnu
miraculo ꝓximum videbatur. Omitto parricidia te
rima Othomanorum, quæ pro imperio tam multa
missa sunt, vt nec parentes liberis, nec liberi parent
pepercerint: neq; id mirum, cum in exigua Gerboru
sula sex reges mutuis cædibus annis paulo minus xv
cubuerint.

Ac tametsi Galeacius II. ac Barnabas cõcordissimi
tres, cunabulis simul educati, eadẽ pericula sæpius a
sent, eodẽ exsilio pulsi fuissent, eodẽq; momento re
cati Mediolanũ principatũ sic tuerẽtur, vt à mutuis c
plexibus diuelli non possent; ad extremum tamen
leac

a *Appianus.*

s fratrem cum liberis omnibus, non alia quam im-
di libidine inflammatus, truculentiſſime interfe-
c Abimelecus, ſpurius fratres nouem & ſexaginta,
is imperaret, mactauit. Berdebocus rex Tartaro-
ratres XII. conſimili cęde necauit [a]. Sephadinus fra- a Anno 1570.
ladini filios decem interemit, vt ſolus in Ægypto
gnaret. Alexandri ſucceſſores mutuis cædibus fe-
per occubuerunt, vt ne parentibus quidem aut li-
parceretur: nam fratres manu fratrum cadere tam b In Demetrio.
m fuiſſe ſcribit Plutarchus [b], vt miraculo proxi-
videretur legatis Ptolemæi, quod Demetrius cum
ono parte dextra venabulum tenens à cæde parē-
tineret. Crudelius etiam Deiotarus qui filios duo-
vno peremit & eodem tempore, vt vnus omnib.
monarchiæ legibus ſemel conſtitutis, ſi vni ſolidū
iū, ſolida maieſtas tribuatur, cæteri facilius in ob-
retineri poterunt: modo ne imperii militaris aut
ſtici ſummam habeant, vt ſapienter reges noſtros
feciſſe videmus, qui magiſtrum militum, quē nos
tabilem vocamus, ex infima nobilitate creauerunt;
s fuere Bertrandus, Gueſclinus, Oliuarius Cliſſo,
Comes Montifortius; qui & ſtrenue exercitum
e; & cæteris principibus imperare poſſent, aditum
ad regnum ſibi præcluſum viderent. Sed etiam
ſtus inter arcana imperii hoc habuit, ne Senatores
to legionibus ſed Equeſtris ordinis homines præ-
t. At etiam Turcarum reges eos qui ab Othoma-
n gente originem ducunt, Ebranes inquam, Tur-
& Michaloglos, quam longiſſime ab omnib. ho-
us & imperiis arcere conſueuerunt. Ipſi quoque
pes Æthiopum regiæ ſtirpis, quos *Iſraelitas* appel-
t qui à Salomone & regina Saba genus ducere pu-
, in Anga monte excelſiſſimo, & in arce munitiſſi-
ncluſi, optimis virtutibus ac diſciplinis imbuun-
ge mortuo, qui virtute cæteris præſtat, è carceribus
perium accerſitur. Hoc Abrahami regis Æthiopū
DDDD ora-

oraculo diuino [a] iubente factum memorant, vt rege tantum puras à parricidio manus haberent, sed et principes à stirpe regum perpetua successione tuerent bellorumque ciuium non modo periculo, sed etiā tu patriam liberarent.

[a] *Franciscus Aluares.*

Nihil est enim pernitiosius, quam principi regali pe genito magnum imperium militiæ domive tribu cum etiam metuendi sint qui ex infima fece pleb summos honores prouehuntur. Cum enim Sulima Abrahamum Bassam omnibus imperiis & honorib mulauisset, tantis opibus potentiam stabiliuit, vt vi psi Sulimano metuendus videretur, dormientem n ri iussit; eo cæso compertum est amplius duodecies lies coegisse. Id autem magis in angusto imperio q late patenti metuendum videtur: quoniam ciues o vno fere conclusi loco potentioris imperio facili ercerentur. Cum enim Iacobus Appianus Senen princeps Petrum Gambacurtium familiarem hon & opibus nimium auxisset, ab eodem de imperio d batus est. Sic enim Calippus Dionem, Brutus Cæ Macrinus Caracallam, Maximinus Alexandrum, lippus Gordianum, quorum opibus ac potentia cr rant, occiderunt. Quis Agathoclem figuli filium du exercitui præpositū, optimates ac locupletissimos q que interfecturum, & Syracusarum imperium ade rum arbitraretur? si sordidus homo tantum ausu quanto cautius prospiciendum, ne principibus m imperium militiæ domive tribuatur.

Quamobrem teneamus illud quod antea diximus, a cendum sæpius est, ne iura maiestatis subditis etiam tra ordinem, quoad fieri poterit, tribuantur. Hoc an us, oportet ab imperii maiestate quam longissime fœ nas arcere. Est enim Gynæcocratia naturę legibus in ca, quæ viris prudentiam, robur, animi magnitudin imperandi vim dedit, fœminis ademit. At etiā diuin [b] non modo Reipublicæ sed etiam familiæ domin eripuit, cum diserte fœminas sub virorū imperium

Gynæcocratiæ incommoda.

[b] *Genes. ca. 2.*

, & quoties Deus opt.max.sui nominis hostes acer-
ne vlturum se testatur, fœminarum imperiis ac le-
ubditos fore minatur [a]; quasi malorum illud & ca- a Esaia 3.
tatum omnium extremum esset. Quinetiã Roma-
im leges [b] ab omnibus officiis ciuilibus ac munerib. b l. Feminæ. de
icis fœminas procul seduxerunt; non tantum ob id reg. l. cum præ-
identia vacant, (vt Marcianus putauit, cum ex o- tor. de iudic. l. 1.
ous fœminis vnam Palladem Iouis cerebro genitam de postulando.
e caruisse diceret; vt intelligeretur sapientiam à fœ-
s manare non posse) sed etiam quod virilia munera
inarum sexui ac pudori contraria sint. Nec vlla res
tus Romanorum magis perturbauit, quam quod
ogabalus Imperator matrem in Senatum induxe-
on vt sententiam diceret, sed vt sanctissimum ciui-
cœtum contueretur. quod & maioribus nostris no-
visum est, cum Mathildis Artesiorum Comes Se-
Roberti Artesii causam iudicante affuisset.
uod si absurdum ac ridiculum videtur virorum
eribus ac cœtibus implicari fœminas, multo ab-
us videri debet, ea quæ ad imperii maiestatem
nent, fœminarum libidini parere; absurdissimum
ra tenere. Primum enim de duobus, alterum aut
ubio iungetur fœmina, aut per se ipsa imperabit: si
erit, Gynæcocratia tamen est; quoniam ea lege nu-
t penes illam sint maiestatis & imperii iura, non au-
penes maritum. Id enim diserte exceptum est, cum
lla Castulorum regina Ferdinando Aragonum re-
psit: idque repetitum in nuptiis Philippi principis
aniarum & Mariæ Anglorum reginæ: quod etiam
am erat in tabulis connubialibus Sigismundi Im-
oris Germanorum, & Mariæ Pannoniarum regi-
quam subditi *regem Mariam* appellabant. Quæ le-
iquissimis conditionib. latæ sunt, propterea quod
tus qui iure naturæ caput est familiæ ad domesticũ
rium habet, muliebribus imperii publice seruire c l. nam quod
ur; quia domesticum imperium nihil cum publico attinet. ad Tre-
une habet [c]. Cũ enim Fabius Max. is qui Cunctator bell.

est appellatus, equo vectus ad Consulem filium acc
ret: ab eo descendere iussus est, quem tamen patri
testate [a] occidere indicta causa potuisset: Quod si re
nuptias recusarit, quæ verissima Gynæcocratia dic
Rempublicam in summo discrimine versari necess
quoniam magno ac forti animo subditi muliebre in
rium & contumeliosum, nec diu tolerandum sibi p
bunt, sed alii quidem sexum, alii fœmineas libidines
muliebrem impotentiam & sermonibus & scriptis
debunt. Nihil est autem ciuitati pernitiosius, quam
qui maiestati præsunt, à subditis contemni. At fœn
contumeliarum impatiens vltionem reposcet: quo
ne ciuili tumultu fieri non potest. Quod si quem è
ditis opibus & honoribus cumulauerit, vti quisque
tiosissimus erit, ita inuidiosissimum fore necesse est.

Ac cum difficile sit in eo genere castissimas decu
existimationem tueri, tum vero reginas ipsas ab im
dicitiæ fama vindicare difficilimum est. Quis enim
ardentissimam in altissima specula latere putet? qu
etiam fœminis natura quodammodo insitum est v
corum numero & certaminibus pascantur. Quo
tanta est subditorum ignauia, tantus stupor, vt per s
mam contumeliam ac dedecus fœminis Reipubl
gubernacula torquere patiantur, singulos etiam
mestico fœminarum imperio teneri necesse est. Q
enim publice licet, priuatim semper licebit. Quam
rem Persarum optimates rogationem tulerunt ad
rium Ahasueros, vt Vastidis superbiam seuerissime co
ceret, ne vnius arrogantia cæteras ab officio reuoca
Et quemadmodum familiæ perturbantur, in quibus
minæ maritis imperant; sic etiam Respublica distur
tur, quæ fœminæ dominatu tenetur, etiam si pruden
famam assecuta fuerit: quanto magis si nec libidines
mitas habere, nec cupiditates coercere possit? Ne
est, opinor, qui nesciat quales tragœdias de se ipsa ex
tauerit Ioanna, quæ ab Impudicitia *Lupa* dicta est, N
poleos regina. Tres enim reges eosdemque maritos e

deli

a *l. in suis de liberis & posthu.*

ſimis parricidiis interfecit, eodemque ſupplicio eſt
ta. Omitto Semiramidis nefandas libidines, & qua
le dominatum Aſſyriorum inuaſit: nam cum à rege
rnum modo imperium efflagitaſſet, regem necari
. Quid Atalia? quæ cæſo ab hoſtibus marito rege Iu-
um, vt imperium retineret, regiam ſtirpem vno fu-
lapſo deleuit, ac tamdiu ſceptra tenuit, quoad po-
furore trucidaretur. Conſimili ſcelere Cleopatra,
gypti regno ſola frueretur, frattem interemit. Ze-
a quidem & Irene, quum Orientis imperium inua-
t, gynæciorum ergaſtulis à principibus concluſæ

ec vero populus tam perditæ inertiæ quiſq̃ fuit, vt
ecocratiā ꝓbarit, etiamſi nōnulli fœminarū impe-
lerunt, vt Neapolitani, qui Conſtantiam poſtremā
s Normanorum, qui Neapolim tenuerunt; deinde
Ioannis Brenni F. q̃ quum iure ſucceſſorio idē re-
adepta fuiſſet, Friderico II. Imperatori nupſit: at
ricus regnum illud Manfredo naturali filio dono
, cuius filia Conſtantia Aragoniæ regi nupta faces
rni belli principib. Chriſtianis iniecit, quę non niſi
ſimorum virorum cruore largiſſime fuſo reſtingui
runt. At cum Senatus Cardinaliū Rempubl. Chri-
m, ac potiſſimum Italiam tot ac tantas clades,
lla pertuliſſe intelligeret, idq; propter Gynęcocra-
perpetua lege vetuit, *ne deinceps ad fœminas imperium
leos perueniret*: vt quidem exceptum eſt tabulis fide-
ac poſſeſſionis, q̃ accepit Alphonſus rex Aragonū
CLV. idq; repetitum Ferdinando rege inaugurato
CVII. *ne ſcilicet fœminis ad regnum aditus pateret, quā-
ſculi etiam collateralium propinquorum ſuperſtites eſ-
quintum vſque propinquitatis gradum*. Sed iam labes
ynæcocratiæ Hungariam ac Poloniam peruaſerat,
cilicet Maria Hungariæ & Hedvvigis Poloniæ re-
udouici patris ſucceſſione ad ſe delata ſuſcepiſſēt,
n fere temporibus Maria Volmara Noruegiæ,
æ ac Daniæ ſceptra tenuit. poſt etiam Iſabella pa-
 ter-

ternum Castiliæ regnum creuit, non sine murmure
pulorum; quippe qui fœminarũ imperia numq̃ se pe
lisse quererentur. At cum Isabella Socinam Alphon
liam Castiliæ regnum ad Silonem maritum eodem
plo detulisse diceret, reposuit populus, vi potius q
iure id factum [a]. quæ disceptatio Isabellam ad Ferdi
connubium optandum celerius excitauit. Ac tar
Henricus Castiliæ rex Imperium ad Ludouicum x
corum regem iure materno pertinere moriens tes
tur, ac pincipes Hispaniæ cõmuni consensu Ludoui
accirent, & quidem literis sigillo cuiusque comprob
quæ adhuc in Archiuis publicis exstant: iure tamen
douicus id fieri posse negauit. Quib. autem fraudib
sabella Castiliæ sceptra extorserat, iisdem Ferdina
Leonoræ F. deinde Barcinonũ Comes, qui Petroni
regis Aragonum filiã domum duxerat, Arragonens
perium occupauit. Eadem Gynæcocratiæ pestis Na
dominatum corripuit Henrico Largo Campaniæ
mite, qui regis Nauarræ filiam sibi desponderat; cu
tẽ filia Ioanna Philippo Bello regi Frãcorum nupta
paniæ ac Nauarræ ditionem ad regem detulit. sed
lippi Belli mascula prole sublata, rursum Nauarræ
trium fœminarum iure ad Eboracenses, Albretense
xæos, Burbonios delapsa est. certe quidem quadrin
tis paulo minus annis regnum illud ad principes se
peregrinos reginarum maritos translatum videmu

Regnum autem Britannorum etsi Domitiani tẽ
bus ad fœminam peruenisse legimus [b]; mille tam
quingentos amplius annos fœminarum imperia i
pertulerat, quousq; Maria Eduardi V. regis Anglo
ror fratris imperiũ excepit. decimo fere post anno q
Maria Iacobi V. regis Scotorum F. regni gubernacu
cepisset, quæ prius ad centũ & quinq; reges semoti
minis delata continua serie fuisse legimus. At etia
trico rege vxoris veneficio quondam sublato, Se
populusque Scotorum sempiterna lege vetuerat re
vxores *reginas* appellari, aut publice maritis asside

a Rodericus & Gauniaru.

b Tacit. in vita Agricol.

ud tamen singulari nota dignum, quod eiusdē no-
; fœminæ quatuor ad Gynæcocratiam aditus apud
ones, Danos, Noruegios, Suecos, Anglos, Scotos
erũt. Mathildis quidem Henrici I. F. regni Anglici
d Comites Andium antea detulerat: sed id propte-
ctum est cum mares propinqui etiam à stirpe re-
ores nulli amplius exstarent, & masculus ex fœmi-
ephano Bononiensi regi successisset; vt nulla fuisse
ecocratia videretur. Qua ratione Eduardus III. rex
orum recta Salicæ legis interpretatione Francorum
ium ad se pertinere contendebat; quia tametsi Isa-
Caroli Belli sorore genitus esset, proximus tamen
& quidem masculus. Quæ interpretatio repudiata
senatu Francorum, quamdiu quisquam agnatus e-
m nominis ac gentis superstites esset. Etenim Ca-
V. Imperator regi Daniæ Christerno sororem de-
lit, hac lege tabulis connubialibus inscripta, vt si
agnati regiæ stirpis nulli amplius exstarent, filiæ
ogenitæ regia sceptra darentur. Sed ea lex iura suf-
rũ ordinib. eripere nullo modo poterat: ac tãtum
vt priuatum illud pactũ regis creandi libertatem
rũ principib. adimeret, vt etiã regem ipsum impe-
oliatũ eiicerent. Poloni quoq; mortuo Sigismun-
gusto, & sorores ipsius, & Suecorum principem
erem sororis filium ab imperio detulerunt.
tametsi pernitiosum si reges suffragio creare, tole-
us tamen est q̃ perpeti Gynæcocratiã: quoniam si
peregrino principi nupserit, peregrinis legib⁹, pe-
a religione, peregrinis institutis populum imbuet,
egrinis honores & imperia largietur. Sed inquies,
ciui nubere oportet. Id quidē cõmodius videtur;
s est inexplicabilis: quia nec facile ad subditorum
as fœminæ principes delabuntur, nec sine poten-
n odio & inuidia iis quos adamauerunt, nubere li-
uid si ab eo ciue quem concupiat repudietur? Id n.
ætate contigisse videmus; Mariam scilicet Anglo-
eginam a Comite Ducherio Cortenæorum gẽtili,

quem carceribus ereptum ardenter amabat, quem
ſibi deſpondere cupiebat, ſpretam fuiſſe, cum hic Eli
bethæ ſororis nuptias ambiret: quæ res illi exilium
tandem etiam exitium dicitur attuliſſe: tametſi à reg
Francorum paternam, à regibus Anglorum matern
originem duxiſſet. Neque enim vlli exſtant qui pa
num genus ad reges Anglorum referre poſſint, pr
a *Anno 1573.* Comitem Vorceſterum Somerſetum, cuius filius n
ita pridem Caroli IX. regis filiam è ſacris lotionibus
cepit. Hic enim à Ioanne Mortiniaco Eduardi III. re
Anglorum F. ſtirpem traxit, non tamen iuſto connub
b *Anno 1565.* Ac tametſi fama increbuit [b] Hutinctonem Comit
in comitiis Anglorum regum deſignari oportere, ei
ſubſtituendum Ducem Norfolcium, quod hic quid
gratioſiſſimus ac locupletiſſimus, ille vero materno
nere ab Anglorum regibus ortus eſſet: cum tamen
gina intelligeret occulte id agi per legatos, ne quis fi
timorum principum reginæ nuptias appeteret, ac ta
regni opes cum ſuis coniungeret: (quod ſine vicinor
pernicie aut periculo fieri non poſſe videbatur) ipſa
legatos principib. denuntiauit, ſe iura maieſtatis dig
tatisque ſuæ numquam ita depreſſuram, vt ſubditor
nuptiis inquinari ſe patiatur; ſed peregrini principis, c
nec opibus, nec potentia finitimis nocere poſſet, de
ctum habituram. Nec multo poſt cum Ferdinand
Auſtriæ Dux in Angliam legatos miſiſſet, regna nupt
libentiſſime aſſenſura videbatur; ſed pactis connubi
libus primo capite cautum erat, *ne Romano ritu ſacra*
rent in Anglia: ne rex appellaretur qui reginam duceret:
magiſtratus, ſacerdotia, imperia, curationes cum peregri
communicarentur: ne regina moriente maritus ſuperſtes q
quam de regno delibaret, aut ſuum dicere poſſet. Quę cum Du
ci minime toleranda viderentur, aut quod verius eſt, c
populo ac reginæ minus gratum ſe fore diffideret, rei
fecta legati diſceſſerunt. Nihil autem ab ordinibus A
glorum tam anxie ac ſæpius petitum eſt, quam vt regi
nubere, aut imperii ſucceſſorem deſignare vellet: qui

pe q

ui satis intelligunt prudentissimæ principis occasu
cto successore bellis ciuilibus regnum vehementer
rbatum iri: nec tamen reginam sine periculo suc-
em designare posse.

dem periculis iactata fuerat Anglia sub imperio
æ huius sororis; cui tametsi connubium Philippi
liæ principis placuisset, primo tamen capite exce-
est, *ne quis peregrinus honores ac magistratus adipisce-*
quanto capite marito interdictum, *ne reginam nisi*
tientem, neve liberos communes extra fines imperii sedu-
illud etiam sanctius cautum, *vt iura maiestatis o-*
& quidem insolidum penes essent reginam; ne marito quic-
ex iis decerpere liceret; ne leges, edicta, rescripta, benefi-
si regina iubente vim vllam haberent. his conditioni-
quas ordines in comitiis ratas habuerunt [a] pactæ
nuptiæ. Illud amplius ex literis Noalii legati di-
ius exceptum fuisse, *ne quis Hispanus arces imperio*
tas præsidio teneret: ne item milites Anglos Hispanis
ribere, aut extra fines imperii Anglorum exercitum
re liceret. Ac tametsi legibus iniquis princeps im-
, opibus, ætate, gratia, propinquitatibus florentis-
s ac potentissimus vetulæ nupsisset: (neque enim
em duxisse videbatur) nihilominus Angli pati-
ferre non poterant Hispanos, quibuscum tamen
vmquam inimicitiæ, & summa semper interces-
necessitudo. At Carolus V. Imperator cum omnia
enter prospiceret, ac metueret ne filio, quem v-
n in spem tanti imperii susceperat, insidiæ struc-
ır, obsides Anglos quinquaginta, quamdiu Philip-
n Anglia fuisset, sibi dari petierat; nec tamen id
iere potuit. Sed vt regina principem cuius nuptias
bat, in Angliam maturius acciret, aureorum nu-
ı trecenta millia ad eum misisse dicitur. Nec mul-
ost quam Hispani in Angliam appulerant, mille su-
quingenti ciues religionis ergo in exilium abie-
. Quinetiam fama percrebuit Anglos occultis con-
tionibus Hispanos vno tollere & eodem momento
decre-

[a] *Anno 1554. April. mense.*

decreuisse, quod Angliæ dominatum connubii ac gionis specie affectarent. Hæc vero dubium est quir Hispani tyrannidem, aut Angli Hispanos inuasuri rint, nisi reginæ occasus imperio valde salutaris vtri que cœptis finem attulisset.

Neque enim sperandum est vt peregrinus princ periculis tutus esse possit, nisi validissimo præsidio psum in primis, deinde arces munierit, qui autem o ac potentia cæteris omnibus præstat, penes eunden ra maiestatis & summam imperii esse necesse est; qu vt diutius tueatur, ciuibus imperia, sacerdotia, cau nes, exercitus eripiet, vt iisdē peregrinos cumulare sit: quo nihil populis omnibus acerbius, minusque t randum videtur, Non enim multitudine exemplo quibus abundamus, id confirmare necesse est: sed mestica recordor. Cum enim Vilelmus Neapoleo Siciliæ rex, hominem Gallum Primicerium fecisset, t ta iracundia populus exarsit, vt Gallos fere omnes coniuratione necauerint. Quod si peregrini princ domesticus ciuem occiderit, aut impotenti libidine fecerit peregrinis omnibus exitium impendet. Hard nutus rex Danorum Angliam sub imperium subiuxe exercituque potentissimo populum oppresserat: vna men coniuratione Danos omnes interemerunt An nec multo post regem ipsum veneno sustulerunt [a]. C simili fere casu Poloni Hungaros, quorum regem cooptauerant, ob vnius Poloni interemti necem oc dissent; nisi Cracouiensi arce tuti fuissent: nec tam tumultus ante conquieuit, quam Hungari arce reli domum rediissent [b]. Crudelius etiam cum Austri actum est: nam cum Sigismundus Mariam Ludouic liam duxisset, ac iure mariti regnum arbitratu suo m derari vellet, socrus ambitiosissima generum do nantem ferre non potuit, sed eum regno exegit: iam legatos in Galliam mittere cogitabat, vt regnu imperio Francorum subiiceret; nisi Hungari Carolu Mariæ reginæ patruum regem Neapoleos supplices a

a Anno 1041.

b Cromer. in histor. Pol.

ciren

qui non prius regni gubernacula suscepit, quã re-
pater nihil metuentẽ interfici mandauit nec mul-
parricidio consimili cæsa est, & in flumen Croa-
efecti coniuratione demersa. Tum Sigismundus
xercitu reuersus Hungariam occupauit, ac cædib.
factionis aduersæ omnia compleuit.

ad domestica redeo, & ad ea vulnera quæ re-
illata leuissimo tactu recrudescunt, nec sine a-
imo gemitu tractantur. Franciscus Dux Andium
lgarum sceptra moderanda accersitus venit, &
nis gratulationibus acceptus est: sed cum nulla p̃-
nullas arces, nullas vrbes haberet, nec meis roga-
us (qui futura prospexeram) id effici potuisset, in-
ecuta clades est, quam sine dolore meminisse non
n. Rursus Franci cum Scotis fœderibus sanctissi-
ntea semper coniunctissimi fuerant, & vtrique
s cum Anglis communes inimicitias diutissime
uerant: cum tamen Maria Scotorum regina Fran-
Delphinati Francorum nupsisset, ac Franci le-
cotorum populis dare conarentur; Scoti suppli-
nglorum patrocinio se subdere, quam peregrino-
imperium perpeti maluerunt; nec prius Francos
orum opibus & auxiliis coniunctis insequi obside-
ierunt, quam Franci omnes pacis conditionibus
tis de Scotia decessissent. Hic omitto quot & quã-
amitates Mariæ principis illustrissimæ connubia
æ sint.

ec v. sperãdũ est reginarũ illustriũ cupiditates à pe-
is principib. coerceri posse. Si enim vxores repu-
velint, prius exulare necesse est. Quis enim Marco
lio Imperatore moderatius vmquã se gessit? cũ ta-
xoris impudicæ libidines nimis patienter ferret, a-
repudiũ sæpe consulentib. respõdit, *dotẽ prius reddi
ere:* quippe imperio Romano quasi iure dotali vti
idebatur, cũ Faustinã Imperatoris Antonini filiam
sset. Hoc etiã incommodi habet peregrini principis
ubium, quod finitimi reges ac populi quasi pro-

ci

ci mutuis contentionibus ac dissidiis de alieno in
certant ac sæpe reginam á nuptiis auertunt, int
etiam illata vi compellunt: vt proci Vendæ Russ
reginæ, cum diutissime de nuptiis inter seipsos
cassent, victor, quod precibus ac blanditiarum
bris non potuerat, armis se adepturum putauit. S
voragine aquarum vitam maluit quam vi pudicit
mittere.

Neque enim tam facile reginarum quam regi
nubia conciliantur. Hæc enim pactis tabulis sæp
falluntur; illæ spirantes homines contueri, alloqu
tare diu volunt, ac sæpissime visos respuunt. Neq
Isabella Castiliæ regina Ferdinando prius nubere
it, quam os principis aspexisset: nec Elizabetha A
rum regina vllius oratione adduci potuit vt cui
connubium promitteret, nisi præsenti. Et quidem
rico regi Suecorum diuturna Ioannnis fratris, qu
imperat, legatione Elizabetham Angliæ reginam
ptias petenti, responsum est, de omnibus princi
cui post Deũ immortalem plus deberet quam re
corum, esse neminem: quod vnus exstitisset qui
betham è carceribus ad regnum deposcisset;
men apud se decretum, principi se nemini nupt
nisi quem antea videri licuisset. Idem quoque Du
striæ regales nuptias petenti reposuit. Quæ res c
bii spem, quam vterque conceperat, fefellit, cum
que metuere ne coniugii repulsam præsens pate
nec sine dedecore domum reuerti cogeretur:
stea contigit. Francisco Andium Duci easdem n
ambienti; qui tametsi bis in Angliam traiecisset,
gationibus honorificis ac diuturnis reginam si
sponsam putaret, inani tamen spe lactatus re infec
cessit.

At isto modo iura gentium omnium violantu
vxores maritos sequi iubent, ac propterea mariti
res domum ducere dicuntur; quinetiam si m
domicilio careat, & vt loquitur Homerus ἄπο

&,cum tamen vxor consequi ac iurisconsulto-
Theologorumque [b] omnium consensu, reuereri
r [c]. At hæc, fructus dotis, imo bonorum omni-
oris, ad maritum pertinent [d], non tantum quæ
diis ipsis, verumetiam quæ fiscali iure obueniũt
is damnatorum, etiamsi prædia proscripta milli-
ipsa vtiliora sint ac meliora; dominio tamen ac ꝑ
e marito quæruntur [e], vt fructus omnes dotales
quoque patronatus [f]. Quod non solum de priua-
etiam regibus ipsis proditum fuisse videmus: vt
tinus reginam duxerit, regni fructus ad mari-
rtineant [g], tametsi iura maiestatis ac regnum i-
enes sit vxorem. Sic enim iuris interpretes [h] quos
us definiunt, Isabellæ ac Socinæ exemplo. Illud
s iure feudatario cauetur [i], *vt clientes ac vasalli ma-*
is auxilio sint quam vxoribus, si vtrique periculum ad-
Quæ tamen iura cum his conditionibus ac legib.
eregrini principes ab vxoribus accipere cogũtur,
enter discrepant ac repugnant.
vero decus ac dignitas, generisque nobilitas ac
splendor à viris tota pendet [k], idq; adeo verum
nium populorum moribus ac institutis, vt fœmi-
tres, quæ maritis obscuræ familiæ nupserint, par-
bilitatem amittant, [l] nec liberi vllum nobilitatis
matris origine sibi vindicare possint: etiam, in-
cataranus [m], si regina ignobili marito nupserit:
ntentiam cæteri quoque iuris interpretes ac ma-
uentur:

a Cuneus & Albericus in l. obseruare. §. proficisci. De offic. Pro consul. gl. in cap. vnaquaque. 13. q. 2. & in cap. quis in necessitate 34. q. 2. & in c. 1. quis accusare. & ibi Hostien. Panor. Odofred. in l. 1. de vxor. milit. C. Bart. in l. qui manumittuntur. de operis li. C. Bald. Ang. Rom. Alex. in l. si cum dotem §. si maritus soluto matr. Inno. Hostien. Panor. Antoninus, Card. vterque in cap. de illis. ext. de sponsal. & in cap. 1 de coniug. leproso. Aufrerius in decis. Capel. Tolos. 86. Io. Lup. in repe. cap per vestras. §. 9. num. 13, de donat. inter virum

b Astesanus theolog in summa lib. 8. tit. 10. art 2.

... autem de rei vxor. act. C. & l. alia causa. §. vlt. soluto matrim. d *l. doce ancillam. de rei vi... d. ... plerumque de iure dotium. l. pro oneribus eod C.* e *sæpiss. iudicatum in Curia Paris.* f *cap. ... Bartoldus de iure patronat:* g *Bald. in c. significante. de rescrip. col. 2. & ibid. And.* h *Palat. ...p. per vestras: § succedit. nu. 10.* i *Alex. in c. 1. in fine an maritus succedat vxori in li. feudor. ... ing' aut. §. si cum omnes ad Sylanianum & l. aut qui aliter. §. sed & si eius. quod vi aut clã: ...re dot. C & Palat. Riuius in c. per vestras, de donat. inter virũ. n. 11.* k *l. fœminæ de Senator. ...lt de nupt. C. l. vlt. de incolis. C. & c vbicunq;. de pœnis. lt. 6. Bar. in l. 1 col. 7. de in ius vocan. ... 1. col. 2. de dign. C. Bar. Fulgos. Cast. Iaso. in l. vlt. de verbor. sign. C. ... ext. in l. cũ legitimæ. de ... l eos l. exemplo l. nullus. de decur. ff. Iacobus Bellouisius. in l Lucius. §. idem. de munerib. Pa... r. eod. 2. col 1 de testib. Lucas Penna in l. in sacris col. 3 de proximis sacrorum C. Guido consil. ... 9. 61. 349. & 279.* l *Bar. in l. 1. de dign C col. 5. Plat. eod. 2. Corn cons 55 li. 1. col. 4. & cons. ... lt* m *Ancaran, cons 339 col. 3. pro malo. & cons. 480.* n *Florian in l. qui testamentum de pro... n tract de imperat. milit. eleg. 22. oppos. Raymund. in tract. nobil. q. 5. Felin. in cap. super eod. ... at in leg. 1 col 1. de dignis.*

Hæ igitur tot ac tantæ absurditates Gynæcocra quuntur, quæ inde cepit originem, quod qui prol scula destituerentur, filios feuda capere maluerun qui gentiles non essent. postea dignitates cum fœ communicari cœperunt. Et cum semel Comites ces dici cœpissent, tandem etiam regum inertia an vecordia in iura maiestatis inuolarunt; tametsi tatio iure cautum [a] esset, *ne ad fœminas feuda perue etiamsi nulli mares agnati aut cognati, aut vllo grad pinqui superstites essent*; nisi diserte feudalibus tab comprehensum fuisset. Ac Salica lex nulla condi fœminas ad feuda peruenire patiebatur, quæ lex ne cens est ac noua, vt nonnulli putant, sed antiqui Saliorum tabulis conscripta [b] & consignata. Verba sunt; DE TERRA VERO SALICA NVLLA PORTIO REDITATIS MVLIERI VENIAT; SED AD VIRILE XVM TOTA TERRÆ HÆREDITAS PERVENIAT. iam Childeberti regis Francorum edicto quod le Salicis cõprehensum est, quo quidem nepotes ad a successionem in stirpes vocantur, fœminæ procul mouentur. Et quidem si Salica lex nulla fuisset, cu summa imperii inter Philippum Valesiorum Com & regem Eduardum certaretur, ac Philippus legem licam, lege Voconia; Eduardus vero legibus hæredit Romanorum suæ causæ patrocinium tueretur; Sena consultum de patrum ac principum omnium cons factum est, *ne quis in ea disceptatione peregrinarum legum ctoritate vteretur, sed legem quisque Salicam pro suo inter pretari studeret*, quid ita lex Salica nulla fuisset?

Ac tãetsi mortuo Ludouico Hutino, Dux Burg nũ Hutini filiam ad sceptra vocaret; eius tamen sen ordinum omniũ summa consensione repudiata [c] c Lutetiæ Parisiorum conuentus haberentur. quib poribus Baldus legem [d] Salicam vocabat IVS GENTI GALLORVM. Nec ita pridem Burdegalæ cum intern les quosdam de iure gentilitatis ageretur, testamen vetustissimis conscriptũ literis prolatum est, quo

a c. 1. §. filiæ De success. feud. ca. 1. quid sit inuest. tu.

b In cap. De Alode, & in ca. De matrimonio Morganaticam.

c In historia Nangi & Sesel.

d in l. si Plures de condit. insertis. C.

r filius masculis terram Salicam diuisit; quod iudi prædiis feudalibus interpretati sunt. Quo iure ni antea semper vsi sunt, quousque Fridericus II. ator Austriæ genti pro singulari beneficio cōcesvt si mares liberi superstites nulli fuissent, hæredistriacæ domus fœminis cernere liceret. Sed quomperator contra leges Imperiales, contraq; moermanorum sua voluntate id fecerat, Othocarus emiæ iure propinquitatis Ducatum Austriæ deexercitu aduersus Rodulphum conscripto, qui suFriderici ad se pertinere contendebat: id postea quoque principibus tributum est.
vt feuda fœminis tribuantur, quid habent prædia ra maiestatis commune? Quacumque tamen veprincipes ac populi obstupuerint qui Gynæcopertulerunt, Franci nihilominus ab ista fœditaos hactenus vindicarunt beneficio Salicæ legis, netsi Philippi Valesii & Caroli Belli principatu est, numquam tamen Clotarii & Sigeberti filiæ huius imperii ad se vllo iure pertinere putarunt. obrem Baldus nostri iuris [a] æque ac Romani perboniæ gentis masculos etiam millesimo gradu remotos prius sceptra Frācorum adepturos scrim fœminis locus vllus relinquatur. Quæ iura pomnes exceptis admodum paucis, antea semper os esse videmus. Et certe principes Allobrogum egis auctoritate fœminas ab imperio semper det. Etenim Constantiam Ducis Allobrogum filiā de imperii iure certante [b] iudicum suffragiis am fuisse legimus, Non tamen dubito quin pleperia muliebria perhorrescant, qui tamen reiinarum libidini obsequentissimos sese præbere tāt. Nihil autē refert, vt Cato dicere solebat, vfœminas imperii sum̄a deferatur, an v. imperatoges fœminarū imperiis ac libidini obsequātur [c]. igitur planum sit, opinor, monarchiam cæteris m generibus præstare, & in monarchiarū genere rega-

a in l. centum vnde legit.

b Anno 1256.

c Arist. li. 2. cap. 6. Polit.

regale imperium, inter reges eos qui à ſtirpe regum
cuntur, deniq; in regia ſtirpe proximum quemq; cæt
anteferendum, & iura maieſtatis ſummoto muliebr
xu indiuidua eſſe oportere: poſtremum eſt vt illud et
differatur, prçſtetne regale ciuitatis genus harmoni
vero geometrica vel arithmetica iuſtitiæ propor
gubernari. Neq; enim operis concluſio ſiue ad vtil
fructuoſior, ſiue ad animi voluptatem iucundior vll
ſe poteſt quam de iuſtitia, qua quidem Rerum omn
publicarum, poſt Deum immortalem, fundament
tuntur, vt Plato rectiſsime libros De Republica *diſp
tionem de iure ac iuſtitia* appellaſſe videatur.

De tribus iuſtitiæ generibus, proportione geometrica, arithmethica, & harmonica conſtitutis, quæque ſit earum ad vnius principis populive, aut optimatum imperia ſimilitudo.

CAP. VI.

EX his quæ hactenus de optimo ciuitatis genere putata ſunt, perſpicuum fit regale ciuitatis gen proximo cuique totum quantumcumque eſt, obue præſtare quidem cæteris omnibus ſed ad conſumn ſui perfectionem harmonica iuſtitiæ temperatione glutinatum eſſe oportet, id eſt, populari quadam & ptimatum ſimilitudine moderatum quemadmod monarchiæ ſtatus quidem ſimplex, non concretus confuſus, gubernandi tamen ratio triplici genere t perata dicetur. Quæ quoniam obſcura videri poſſi nec vllius quantum quidem memini, ſcriptis aut di tatione concluſa, enitendum nobis eſt vt perſpicua monſtratione intelligantur.

Iuſtitiam appello pœnarum ac præmiorum & ea rerum q̃ cuiuſq; ꝓpriæ ſunt, æquabilem diſtribution q̃ Hebræi *Credata* peregrina voce, vt ab iuſtitia diuin homini tributa quam ipſi *Tſedaca* vocant ſeiũgatur. etiam ducibus in hoc religioſiſſimum & auguſtiſſim iuſtitiæ templum ingrediendum nobis eſt. Illa vero tribu

tio æquabilis quam quærimus, æqualium ac simi-
rationibus modice confusis, id est, ex harmonica
ortione exsistit. Cum enim Plato optimam Reipu-
formam esse iudicaret, quæ ex imperio populari
annide conflatur, à se ipse tamen dissentiens, ciui-
n non tantum statu, sed etiam gubernandi modo
larem fecit: quippe qui ciuium omnium multitu-
legum ferendarum, magistratuum creandorū, belli
endi, pacis iubendæ, pręmiorum deniq; ac pœnarū
andarum potestatem dedit. Ad hunc modum ciui-
onstituta beatam fore negauit, nisi geometrica ꝓ-
one gubernarentur. Putabat Deum huius mundi
uissimum temperatorē, quem ad imitandum o-
us quisq; legislator sibi ꝓponere debet, geometrica
tione omnia tueri. Illud autē sæpi⁹ iactare solebat,
Θεὸν γεωμετρεῖν [a]: quæ tametsi Platonica sunt, nusquā
n in Platonis scriptis comperiuntur. At populare
rium à Platone constitutum geometricis rationi-
lane contrarium est: quia populus rerum omnium
litatem consectatur, æqualitas autem arithmeticis
em rationib. congruit, geometricis nullo modo.
quoniam Xenophon Platonis æmulus æqualitate
netica ciuitates constitui ac iura distribui putabat
tere, Cyrum adhuc puerum vapulantem [b] inducit,
rex à sociis creatus vestimenta commutari iussis-
t ampliora grandioribus, minora breuioribus tri-
entur. Cyrus ita castigatus docetur à magistro se
m natum esse; ac propterea Persarum moribus ac
us vtendum; qui quod cuiusque proprium esset, id
e tribuerent; non Medos, qui quod cuique aptum
nmodum videretur, id ipsum cuique dandum pu-
t: Plato cum verbera sibi non Cyro infligi animad-
set, Cyropædiam repudiauit. Hæc igitur Græcorū
nibus pervulgata Platonis & Xenophontis con-
, duabus factionibus, optimatum inquam & po-
ium, præbuit incrementum. alteri quidem arith-
am iustitiæ rationem secuti, populares status alteri

EEEE quod

[a] *Id est,* Deum geometrica semper agitare.

[b] *In Cyri pædia.*

quod opibus ac nobilitate præſtarent, geometrica
ſtocratiæ congruentem adamauerunt.

Ex his duabus tertia factio exſtitit, quæ iuſtit
rithmeticam ad æqualem rerum permutationem
buit, ſed in præmiorum ac pœnarum diſtribution
metricam; quæ non æqualiter omnia omnibus, ſe
cuiuſq; meritis tum pœnas infligat, tum præmia l
tur. Atque hæc fuit Ariſtotelis ſententia: qui tame
magiſtri Platonis meminit, nec Xenophontis. Id a
animaduerſione dignum eſt, quod vtramq; iuſtiti
portionem ſeiūxerunt, harmonicæ vero iuſtitiæ n
meminerunt: nec Latinorum quiſquam aut Græc
harmonicas rationes ſiue ad iuris diſtributioner
ad ciuitates moderandas accōmodauit; quę ipſa t
cum dignitate cæteris longe præſtat, tum vero ac
regale ciuitatis genus quod quærimus ariſtocratica
dāmodo ac democratica ratione tēperatum refert

Et quoniam locus hic tum ad iuris & iuſtitiæ vi
nitus intelligendam, tum etiam ad Rerumpublic
ſtatus conſtituendos ac retinendos maximum pc
habet ac momentum, non modo Iuriſconſultoru
ſponſis, verumetiam mathematicorum definitio
nobis eſt vtendum. Nam cum mathematici ab in
ac inter ſe diſcrepantibus Iuriſconſultorum opini
abhorrerent; Iuriſconſulti vero mathematica pr
ſui obſcuritaté repudiarent; harmonicam illam iu
vim minus pceperunt. Eſt igitur geometrica prop
quæ ex rationibus magnitudinum inter ſe ſimiliu
flatur inæquali exceſſu; arithmetica proportio v
quaque & progreſſione & exceſſu æqualis eſt; harm
ca vero ex vtriſque inter ſe artificio mirabili confu
colligatis, vtrique tamen diſſimilis exſiſtit. Verbi g
proportio triplex detur quinque numeris conſtans
metrica quidem tripla ratione progrediés, ſimiles
plectitur rationes, ſed exceſſu valde inæquali: qui
or numerus à ſecundo tantum ſenario diſtat, qu
vero ſcilicet 81 à 243 conſimili ratione diſtans ex

Proportionū definitiones. Proportio geometrica. 2,9,27,81,243. Proportio arithmetica. 3,9,15,21,27. Proportio harmonica, 3,4,6,8,12.

n

or est 162. & quo longius progrediere, eo maius fu-
m est incrementum. At in proportione arithmeti-
metsi secundus numerus eodem excessu à priore
ratur quo in geometrica; quintus tamen à primo fe-
cies minor est quam in geometrica proportione, q̃
per sui similes rationes complectitur arithmetica
equaque æquales harmonica vero ex æqualibus ac
ibus spatiis quodammodo temperatis existit: Geo-
icæ quidem & arithmeticæ sæpe in Iurisconsulto-
[a] scriptis occurrunt, ac facilime iudicantur: Harmo- a in L. Clemens. patronus. & in l. ex vnciis. de hæred. instituend. & in l. ita scriptum, de liberis & posthum. ff.
vero non ita perspicue deprehenduntur [b]. b l. eos. De vsuris. C.
uod autem diximus similitudinem rationibus geo-
icis, æqualitatem vero arithmeticis conuenire ad
ualla numerorum pertinet; quæ in arithmeticis ra-
bus semper æqualia, in geometricis numquam dis-
ia: nisi æqualitatem eo modo interpretemur quo
nem ferunt, qui cum ad ciuium animos sibi conci-
os prædicaret, se leges omnibus æquales laturum,
em ferendarum arbitrium ad se deferrent: *plebs æ-
tatem arithmeticam*, inquit Plutarchus, [c] *innui puta-
ptimates ac locupletes ad geometricam dictum Solonis tra-
t*: quo factum est, vt omnium Atheniensium con-
ne creatus sit legislator. c In Solon.
x igitur geometrica gubernandæ ciuitatis est, cũ si-
similib. copulãtur, vt leges connubiales duodecim
arum patriciorũ cũ plebeiis coniugia vetabant, vt
ii ducerent patricias, & cũ plebeiis plebeii iunge-
r; contubernia vero seruorum ab vtrisq; distingue-
r. Quæ lex etiãnũ apud Rhagusios inuiolabilis est.
iudicãdũ esset, si princeps principibus, tenuib. te-
ancillæ seruis cõnubio geometrica lege maritaré-
vero cautum esset, vt sorte connubia quærerẽn-
atissima plebi lex esset; quia nobiles ac locupletes
b. & obscuris hominibus sortitione sæpius obueni-
c princeps ancillã, opifex illustri sanguine fœminã
et, suæ conditioni plane dissimilem. Sors igitur æ-
atẽ popularẽ arithmeticis legibus congruentem

tueretur; optimatum vero ad locupletum opes ac d tatem omnino labefactaret. Illud est quod ab Euri dicitur æqualitatem legitimam humanæ naturæ sentaneam esse: id est, τὸ γὰρ ἴσον, νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ. vtrumque regendæ ciuitatis genus suo quodam m laborat: propterea quod alterũ tenues ac plebeios mines opprimit, alterum potentes ac locupletes op ac dignitate spoliat.

At v. harmonica gubernandi forma vtrosq; conc suauissimo tuetur. Neq; n. maiorum gentium patr omnes patriciis, aut iis tãtum qui à paterno ac mat genere proauos illustres omnes ciere possunt: quia modo à plebeiis, sed etiã à se ipsi patricii nimium d lerentur: nec item harmonica lex opifices ac plebei mnes patriciis ac principibus omnibus promiscue git, aut ex vrna sorte ducit; sed nobilitatem vel à p tantum ducit, vt legibus Polonorum [a] sufficere con vel ab auo paterno, vt nostris; vel ad summum ab au terno ac materno, vt Equestri lege Allobrogũ caue perniciosissime tamẽ pleriq; Germanorum, qui gen nobilitatem altissime repetentes, atauorum atauos usq; sexus pari nobilitate ad connubia iungenda c runt. Quamobrem lex illa connubialis quam in decim Decemuir Appius retulisse dicitur, Canulei de maritandis ordinibus abrogata est; propterea qu ciues à ciuium cõplexu & caritate diuellebat, ac sed nibus ciuitatem euertebat: q̃ seditiones abrogata derepente conquierunt, tametsi rarius illustres fœmi à patribus enupserint: sæpius patricii plebeias fœm duxerunt; quia nobilitas à patre quæritur.

[a] Alex. regis Polonorum lege.

Id autem harmonicis legibus optime conuenit, si beia locuples, patricio egenti nupserit; aut patric ops à pecuniis plebeio locupleti: & q̃ vetustate ac for excellit, ei qui ingenii præstantia pollet, vt nec soci vlla stabilior est inter mercatoresq̃ ignaui diuitis cũ st nuo, cui nihil adest præter studium accumulandarum pum. quæ coniunctiones similium ac dissimilium cc

ser

ı ſuauiſſimum efficiunt in Republica concentum.
mobrem rectiſſime Græci Amorem Copia & Ino-
d eſt, *Poro* ac *Penia*, parentib. genitũ finxerunt, quaſi
a voce inter ſummam & infimam interiecta. Eſt n.
ibus natura inſitum, vt quo quiſq; egeat, id arden-
met · ſic deformis formoſum, inops à pecunia locu-
m, ignauus ſtrenuum conquirit. Quod ſi locuples
bilis nobilem & locupletẽ duxerit; quia alter alte-
pe minus eget, minus etiam alter ab altero colitur.
quemadmodũ ſympoſiarcha ſit ineptus, qui con-
omnium ordinũ & ætatum, vti quiſq; domum in-
s fuerit, accumbere iubeat, nulla ſexus, cõditionis,
habita ratione: ita quoq; imperitus ſit, qui digniſ-
quoſq; ſupremo loco, ſapientes ſapientibus, ſeni-
nes, fœminas fœminis, ſtultos ſimul coniungat, vt
etricæ leges præcipiunt; qui nihil aliud quam rerũ
tudinem conſectantur. Quæ ratio etſi minus inſi-
uam ſuperior, inſulſa tamen eſt. Optimus igitur
ſiarcha, vel vt Horatius loquitur, *arbiter bibendi*,
uillæ mentis hominem inter cotentioſos colloca-
pientes inter inſanos, vt illorum ſermonibus quaſi
ina vtcumq; ſanari poſſint; inter ſophiſtas mode-
imi virũ, cũ ſene loquaci taciturnũ coniunget, &
uam ei ſoluat, & parcius ipſe loqui condiſcat; egẽ-
m locuplete, & vt ei ſuæ benignitatis fontes ape-
eoq; gratiam ferat; inter ſeueros ac tetrici vultus
es vrbanos admiſcebit. Qua quidem ratione non
inuidiam & maleuolentiam eorum qui ſeſe infi-
libus, aut non eo quem cupiant ordine poſitos,
ſint; verumetiam ex illa pulcerrima conuiuarum
ngulorum tum vniuerſorum collocatione ſuauiſ-
exſiſtit omnium concentus: quam ordinis pulcri-
m geometrica lege mutare, aut arithmetica con-
e turbare qui volet, omnem fructum, omnẽ dul-
m & amabilitatem, quam inter conuiuas omnes
dere oportet, de conuiuio ſuſtulerit.
Quamobrem Scipionem Africanum in ſapiẽtum re-

prehensiones incurrisse ferunt, quod primus leges th
trales de ordinū consensu tulisset, ac senatores a pleb
ludorum spectaculis seiunxisset, cum promiscue Pa
cum plebe ludos spectauissent, vsque ad annum ab V
DLVIII. vnde postea graues ac perniciosæ in Rempu
cam seditiones eruperunt [a]. Neq; enim hoc tantum
piens legislator præstare debet, vt pœnarum metu c
à mutuis iniuriis abstinere cogat; verumetiam hoc
cere, vt etiamsi nullæ sint leges, concordiam tamen
lamus & amemus inter nos. Omnium autem societa
humanarum, q̃ sunt innumerabiles, fundamentum
amicitia cōsistit, quam sine harmonica iustitia tueri
mo potest. Cuius rei tota vis est à natura petenda; qu
am arithmeticæ rationes ac geometricę à se inuicem
iunctæ sunt harmonicæ vero semper interuallis me
extrema coniungunt, vt exemplis [b] propositis docer

Æqualitatis autem status popularis est, & arithn
cis rationibus consentaneus; quoniam vt æqualia
etiamsi in infinitum excrescant interualla; sic popul
homines vt sint in infinita multitudine innumerab
opibus, honoribus, imperiis exæquari volunt, vt
uersis leges iubere, magistratus mandare, iudicia d
ptare, suffragia omnibus in omnes ferre liceat, deni
omnia sortibus ac ponderibus committere pulcerr
ducunt, id est, vt Græci veteres populare imperium
gnificabant, πάντα ζυγοῖς καὶ κλήροις; regulaque rectiss
& vsquequaque legibus arithmeticis æquabili on
metiri. Et quoniam inflexibilis est atque rigidissima
pterea ius ipsum appellatur *rectum*, nostro loqu
more: quod ab Hebræis acceptum videtur: suos enim
iure ac iustitia libros ספר הישר id est, *librum recti*, siu
Chaldæus [c] interpres, *librum rectitudinis*, vocant; vel
virtutis ac iustitiæ via nullos habet anfractus, nec pa
tur nos hincinde à recto cursu deflectere; vel quia or
bus eadem lex, nullius personam accipit, non gratia
iusquam, non odio permouetur; qualem fuisse P
cleti regulam nonnulli putant, quæ frangi prius q

Ve

[a] Liuius li. 14.

[b] Geometrica proportio disiuncta 2, 3. 20. 30. Arithmetica proportio disiuncta 2. 3. 20. 21. Harmonica 4. 6. 8.

[c] ca. 10. Iosua.

rius tamen eſt Polycleti *canona* vocari *librum*, quẽ
is ille ſtatuarius de artificio ſuo ediderat, quo libro
a quæ in ſtatua hominis fingenda obſeruari cõue-
quæ ſingularum partium minimarum maxima-
igura eſſet; qui ſitus, quæ inter ſe proportio, ſubti-
e perſecutus erat, qualem noſtra ætate Albertus
tus accuratiſſime ſcripſit: ſed hoc amplius Polycle-
uod eodem tempore ſtatuam à ſe factã publice ꝓ-
; in qua omnia diligentiſſime obſeruata erant, ne
præcipere aliis videretur, quod non ipſe præſtaret;
ſtatuam ipſam quoque *canona*, id eſt, *regulam*, no-
uit; a qua cæteri opifices ſtatuas conformare con-
nt.
mus tamen Polycleti regulam fuiſſe omnium re-
nã, & quidem ferream aceto maceratam, vt inflexi-
ſſet. Eiuſmodi ſtatum popularem legitime inſtitu-
dicemus; in quo legibus iiſdem omnes, iiſdem etiã
s vtantur, nec in pœnis decernendis rationem di-
is aut nobilitatis habeant vllam, nec priuilegium
am irrogari patiantur. At geometrica regendæ ci-
s forma, normam Lesbiam imitatur: hęc enim plũ-
uit, vt in quamuis partem flexibilis ad omnem lapi-
ic accommodaretur, vt de materia quoad eius fieri
t, nihil periret; cum cæteri qui lapidem ad normam
nmodare conſueuerant, materię detrimentum pa-
tur: ita iudices legem ad propoſitas cauſas aptare
ere putabant, vt ex perſonarum temporum ac lo-
n varietate ab illa inflexibili rectitudine diſcedere-
go vero ſic ſtatuo, & regulam Lesbiam, ſi torquea-
quoniam plumbea ſit, regulæ nomen amittere; &
vim ac nomen perire, quam iudex arbitratu ſuo in
es partes ſic flectat ac reflectat, vt legum moderator
iter ſit, qui earum miniſter eſſe debuiſſet.
igitur à regulæ Lesbiæ mutabilitate, ruſuſque
a inflexibili rectitudine, id eſt, ab arithmeticis &
etricis gubernandarum ciuitatum artibus paulu-
liſcedatur, tertium quoddã regulæ genus fabricare

oportet, ex ea materia quæ in hanc atque illam pa
modice, vel potius intra modũ flecti, & eodem m
to ad rectitudinem redire possit, id est, harmoni
stitiæ legibus statum ciuitatis moderari. Id autem
fieri posse putem, si quatuor terminis quos antea
mus, gubernandi rationem definiamus: lege inqua
quitate, legis actione, officio magistratus: quæ ea
inter se proportionem habẽt quam hi quatuor nu
4, 6, 8, 12. Nam quæ ratio est 4 ad 6, eadem 8 ad 12
sus eadem ratio est 4 ad 8, quæ 6 ad 12. Ita quoq; l
æquitatem ita sese habet, vt legis actio ad officium
gistratus, contrave: nam actio legibus seruit, &
stratus officium æquitati. Quod si numeros harm
lege compositos transposueris; & magistratum æq
te priorem, actionem item lege superiorem feceris
uitatis harmonica, & musicæ concentus peribit: ge
trica vero proportio transpositis terminis semper
milis est; seu continua sit proportio, vt his quatuo
meris 2, 4, 8, 16: seu disiuncta, vt 2, 4, 3, 6. conuerte n
rorum ordinem 6, 3, 4, 2; vel 3, 2, 4, 6: aut quacunq
rie collocaueris, semper eadem erit analogia primi
cundum quæ tertii ad quartum; rursusque primi a
tium quæ secundi ad quartum. Ac tametsi contin
portio gratior est ea quæ ex numeris seiunctis coal
nullum tamen efficit ex seipsa concentum, scilice
8, 16: multo minus ex arithmeticis rationibus, siu
iungantur hunc in modum, 2, 4, 5, 7; siue coniunga
2, 4, 6, 8. Vtraq; vero ꝓportio ab harmonica tantũ d
quantum aqua tepida differt à gelidissima & feruei

Lex 4. — Æquitas 6.
Legis actio 8. — Iudicis officium 12.

Igitur siue vnus, siue pauci, siue populus vniu
maiestatis imperio præsit, ac sine legibus ciuitas re
arbitrio imperantis, qui præmia, qui pœnas, qui co
bia, qui honores pro cuiusque meritis decernat, i
sine fraude fiat; (quamquam fieri non potest) hic ta
status nec diuturnus erit, nec ciuibus vtilis futurus:
nullum potentioribus cum infimis concordiæ vin
intercedit; vt superius geometricis exemplis docui

tra vero, si legibus iisdem ac iudiciis inflexibili nor-
ues omnes dirigantur, si omnes omnibus honores,
rs tulerit, omnia omnibus præmia nulla ratione di-
tis. personarum ac meritorum legibus arithmeticis
antur, decus omne virtutis eo ciuitatis statu interi-
cesse est. Quemadmodum igitur simplicia medica-
a vi ac potestate dissimilima, quæ hominibus per-
m ac pestem illatura sint, simul temperata fiunt sa-
ia: ita quoque arithmeticæ ac geometricæ rationes
onica lege temperatæ, Rebuspublicis salutares sẽ-
ituræ sunt.

uamobrem fallit Aristoteles [a], qui beatam Rempu- [a] *In Polit.*
m tũ fore putat, si qs princeps tantæ virtutis ac pru-
iæ fuerit vt summa æquitate subditos sine legibus
erari velit. Neq; enim principi posita lex est, sed o-
ous ciuibus, ac potissimum magistratibus, qui gratia
dio, vel sordibus oculos interdum ita excęcatos ha-
, vt nullam iuris ac iustitiæ lucem intueri possint. Ac
tsi nulla perturbatione iudices ab æquitate dimo-
ntur, nihilominus tamen legib. opus esset quib. vel-
cerna quadam, vel imperiti in densissimis huma-
m actionum tenebris dirigantur, vel **scelerati metu**
arum terreantur. Vt enim honestorum ac turpium
terna in mentibus vniuscuiusque nostrum ab im-
ali Deo sit inscripta; pœnæ tamen quibus improbi
iuriosa facinorosaq; vita auocentur, in animis in-
tæ à Deo nullæ fuerunt.

em tamen immortalis ac præpotens Deus, qui iusti
iusti scientiam nobis indidit, leges ore suo promul-
, pœnas etiam adiunxit; quibus legibus nullæ antea
ę conscriptæ, ac ne legislator quidem vllus exstitisse
oratur. Argumento sit quod nec Orpheus, nec
nerus, nec Musæus, antiquissimi Græcorum scri-
es, verbum legis vsquam vsurpauerunt; Moses ve-
iis omnibus Græcorum fere antiquior est. Ergo re-
nanu, voce, imperio regali subditos sine legibus
erabantur. Prima legum ferendarum occasio à po-

 pulari-

pularibus & optimatum Imperiis, cum à regali stat
cederetur, originem accepit: primum quidem At
Dracone ac Solone, deinde Lacedęmone Lycurgo
ferentibus, antiqua stirpe Regum intermortua;
qui superstites erant, erepta imperandi potestate.
usque ciuitatis exemplar cæteræ Gręcorum Italor
ciuitates ad intuendum & ad imitandum sibi prop
runt: Dores inquam, Iones, Elienses, Cretenses, I
Crotoniatæ, Tarentini, Romani: in quibus ciuita
plebes ab optimatibus perpetuis odiis dissideban
nues potentibus æquari cupiebant. Id autem fieri
non poterat, quam si lex eadem omnibus scriber
locupletes vero leges omnes respuebant, vt qui o
ac potentia Respublicas tuerentur, honoribus ac
miis plebe superiores esse vellent: & quoniam supr
in Republica magistratus gerebant, sui similibus, i
optimatibus fauebant, tenues aspernabãtur. Inde t
ium voces & quærelæ; quæ vt in ciuitate Romana
tum aliquem reperirent, Terentius Arsa Tribunu
bis consulibus absentibus Patrum superbiam ad ple
criminatus, maxime in Consulare imperium inueh
tur; quippe duos pro vno dominos immoderata in
taque potestate; qui soluti atq; effrænati ipsi omni
tu legum, omnia supplicia verterent in plebẽ: quæ
terna licentia esset, legem se dixit promulgaturun
quinqueuiri crearentur legibus de imperio Consi
scribendis. Quod populus in se ius dedisset, eo Co
lem vsurum, non ipsos libidinem ac licentiam pro
habituros. Sex annos grauissimis popularium & c
a lib. 3. matum contentionibus agitata lex est, & ad extren
perlata. Placet optimatum voces & querelas ex Li
describere, cum regiam potestatem sine lege optabi
rem ducerent quam legibus viuere: *Regem*, inquit, *h*
nem esse à quo impetres vbi ius, vbi iniuria opus sit, esse grati
cum esse beneficio, & irasci, & ignoscere posse inter amicun
inimicum discrimen nosse; leges rem surdam & inexorab
esse salubriorem melioremq́; inopi quam potenti; nihil laxa
t

venia habere, si modum excesseris: periculosum esse in tot *nis erroribus sola innocentia viuere.* Hæc Liuius. Tan- perlatæ sunt leges Duodecim, quarum præcipua q̃- exstitit valde popularis & optimatum imperiis ac tiæ plane contraria: est autem huiusmodi. *Priuile- comitiis centuriatis ne irroganto: q. secus faxit, capitale* legibus iudices ac magistratus populum aliquam- moderati sunt, vt nec venia vllus esset, nec æqui- cus relictus.

t etiam consimilis nostra ætate ad Senatum Fran- rege controuersia delata. Cum enim Allobro- b imperium subiecisset, magistratus ac iudices à s ad æquitatem deflexerant, ac pleraque iudicia a patrios mores arbitratu suo cōstituebant ac de- ant. Itaq; Allobroges per legatos à rege petierunt, posterum iudicibus ex æquitate iudicare liceret, vt vinculis coercerentur: quo nihil sordidis iudici- m inimicum esse potest. Ac propterea Charondas haginensium Legislator valde popularis, vetuit [a] stratus à verbis legum discedere, quantumuis ini- iderentur Franciscus Conanus libellorum Magi- egatos Allobrogum audire iussus se mirari scribit [b] rem adeo iniquam peterent, ne scilicet magistra- ex æquitate iudicare liceret: ac Fabrum Iuriscon- imum errore lapsum scribit, quod Curias maiores m non etiam minores iudices ex æquitate iudica- se putaret. Legati suos iudices legibus in officio neri putabant, si æquitatis specie sublata ius dice- Accursius non tam Latine, quam ad id quod voluit nmodate, iudices imperitos verbis legum insistere de iussit, vt indoctos equites, qui quod equitare se diffidunt, extrema equestris sellæ manu prehen- blent. Sed æquitatis verbum cum ad eos refertur maiestati præsunt, ipsarum legum abrogationem, erogationem, aut subrogationem, aut obrogatio- nnuit: cū vero ad magistratus ac iudices, nihil aliud quod legi deest, cōmode interpretari ac supplere: aut

a Diodorus li. 12.

b lib. 1. ca. de æquitate.

aut nimiam acerbitatem lenire lenitatem nimia
rum & causarum varietate sic exacerbare, vt sal
a l. respiciendu: l. aut facta. de pœn. ff. interpretatione ciuitatis simul ac legum [a] saluti
latur. Neq; id Curiarum proprium, sed magistrat
mnium commune est; seu iure actionis, seu libe
plici, seu diplomate ac rescripto principis lapsos
aut quid aliud ex æquo bono iudicare iubeantur.
aperte significatur clausula vulgari principum re
comprehensa, QVOAD ÆQVVM VIDEBITVR: aut
magistratuum ac iudicum religioni princeps edić
rescripto quid committit; vt sæpissime videmus
legibus propter infinitam causarum varietatem
neri nequeunt, magistratuum officio ac religion
ti, sine vlla iudicum ac magistratuum exceptione.
que maioribus magistratibus ac iudicibus tribu
quæ minoribus magistratibus non licent, vt appe
nes inducere, reos nec satis conuictos nec penitus
xios absoluere; sed QVOVSQVE *iudicio se sistere iub*
quod Lacedæmonios olim fecisse Plutarchus scrib
que id nouum est; maioribus magistratibus inter i
b Rabi Maymon. lib. 3. dum pleraq; licere, quæ minoribus non licent: c
pandectis Hebræorum Senatui tantum [b], quem p
כברי חנבבים. *Hacanim* חכבים, corrupte *Sanedrim* vocant, ex æq
c דיני נפשות דיני ממונית iudicare licuisset: cæteris quos appellant *iudices an*
[c] *ac pecuniarum*, non item.

Quod autem omnium Italiæ ciuitatum mori
institutis caueri solet, *ne iudices à verbis legum disceda*
quitatis vim & congruam legibus interpretatione
tollit: vt consultus Alexander [d] Iurisperitorum sua
d consil. 89. li. 6. e Bart. in l. omnes populi. tex. in c. ex parte. 2. de offic. de legat. tis clarissimus ex Bartoli [e] sententia respondit: nec
genere Curias maiorum iudicum ab infimis iudi
seiunxit. Nam lex ab æquitate diuisa, quasi corpus e
gue & exanime videri potest: quoniam lex ea ta
quæ ad quæstionem infinitam pertinet complexa,
stiones finitas æquitati congruentes ex locis, temp
& personis non attingit. Leges autem flectere mag
tui licet eatenus ne rumpantur: etiamsi lex acerba v

sua luce satis perspicua est, sic enim Vlpianus[a], *Du-* | a l.prospexit. qui & à quib.
uit, *lex est: sic tamen scripta: duram* dixit, non *iniquam*:
: enim subdito legem iniquitatis perstringere fas
am si lex ad propositam causam accommodari si-
iria non potest, *temperāda sunt iudicia iustißimis ma-*
uum decretis, vt Paulus respondit[b]: & in consimili | b l. in ambiguis 16. de regulis.
Saluius Iulianus[c] cauendum esse dixit *ne quid ab-* | c l. Saluius. de
i & iniquum ex interpretatione legis sequatur. Certe q· | legatis præstād. l. quamuis. de
ege[d] Prætoria (quam alias *Pletoriam* vocant) quæ | in ius vocando.
perio Prætoris vrbani lata est, ius ei datum est, *vt* | l. quæsitam de testamentis. l. ita
nendare, supplere, interpretari poßet[e], vt Papinianus | vulneratus. ad
q̄ potestas, quoniam de iure maiestatis nōnihil de | l. Aqui. §. pen.
et, sublato populari statu omnibus magistratibus | d Varro li. 5.
epta, iisque interdictum, ne leges emendarent aut | e l. ius autem. de iustitia.
ras interpretarentur[f]. | f l. 1. de legibus.
q; magistratus ac Præsides prouinciarum de legib. | Bald. in l. 1. §. ß is qui de exercit. ff.
antes principem toties consulere oportet, quoties | g l. 1. §. si is qui. de exercit. l non
guitas perspicuam æquitatis interpretationem re- | aliter. de legat.
videtur: aut si longissimis locorum interuallis re- | 3. l. ea quæ. §. 1.
sunt principes à magistratibus, vt dilatio rerum a- | de regul.
rum Reipublicæ periculum allatura videatur, sē- | h l. serui. ad l. Iuliam de adul.
m æquabilem salua lege[g] sequi oportet. Neque n.
tratui de lege, sed secundum legem iudicare ne- | i l. in fundo. de rei vindicat. l.
st, aut infamiæ[h] notam subire. cū enim apud To- | placuit. de iudiciis. C.
s Romanorum leges interpretarer, Barptolemæus | k l. cætera familiæ erciscundæ.
inquisitionum suæ decuriæ collegas coactis o- | Bart. in extrauagante ad reprimendam. verbo videbitur. Bal. in l si
s iudicum decuriis, ex lege regia sententiam ferre
ulit. Nam iuratis iudicibus in leges, ab iis quantū-
quæ sibi videantur, discedere non licet. Ex quibus
ur magistratum legem inter & æquitatem mediū | quando. de inoffic. test. Panor.
tere; sed perinde magistratum in potestate legis | Felin. in cap. 1. de const. ext.
æquitas est in[i] potestate magistratus: dum tamen
dolo malo, nihil in fraudem legis fiat. Oportet e- | l Alex. cons. 106. num. 11. lib. 3. viso.
idicem viri boni & innocentis officio fungi[k].
q; in eo quidem[l] Alexander Iuriscōsultissimus la-
i videtur, qui iudicē ad quem arbitrium iudican-
atum est, inique iudicare posse scribit: quæ senten-

ti·

tia cum legibus diuinis & humanis, cumque iurisc
torum omnium responsis vehementer [a] pugnat,
enim illa verba significant, iudicem boni & inn
tis viri officio fungi oportere, si licet inique iud
quid illa in foro vulgata, dolum, fraudem sorde
dicibus abesse oportere. Exstat Luitprandi regis L
bardorum lex, qua quidem magistratus quadragin
lidis mulctatur, qui quid contra leges iudicarit: q
lege solutus ex officio decernit, non mulctatur, et
iudicauerit inique; dum tamen nihil fraude ac do
cisse videatur. Romani [b] hoc amplius, quod iudic
ceptis verbis iurare cogebant, vt ex animi sui sent
id est, vt vulgo loquimur, ex animi cóscientia iudi
Prius vero quam sententiam ferrent, præco iudic
ra voce hortabatur, NE *se paterentur sui dissimiles e*
Cassiodorus [c] scribit. Græci veteres se ex legibus iu
turos iurabant: sin quæstio proposita nulla lege
prehensa videretur, æquissimam tamen sententia
turos, id est, vt verbis eorum [d] vtar, δικαιοτάτῃ γνώμ
que eo pertinent ea quæ Seneca scribit; *Melior*, in
*videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quam si ad arb
quis mittatur: quia illum formula includit, & certos t
nos ponit: huius libera & nullis astricta vinculis religio,
trahere aliquid potest & adiicere, & sententiam suam, no
vt lex aut iustitia suadet, sed prout humanitas aut miseri
impulit, regere* Legislatores tantam potestatem iudi
numquam darent, si legibus omnia complecti po
sent.

a L. hoste. l. re spiciendum. de pœnis. Bald. in l. nec quicquam. §. vbi de offic. Proconsul. Spec tit. de offic. iud. Ancara. in cap. pia. de except. Panor. in c. pru dentia. § sexta. de offic. deleg. Castren. in l. vbi pactum. de transact. C. col. vlt.
b Polyb. li. 6. Plin. in Panegy. Nouell. constit. 102. & 9. Zonaras li. 2.
c li. 6 Variarũ.
d Aristot. lib. 3. Polit. Pollux. li. 2 Demosthenes contra Timocratem.

Sed non magis legibus singula contineri possun
infinitum quiddam & immensum ab eo, quod
bus exiguis, ac veluti cancellis augustissimis concl
sit. Ac propterea Curia Parisiorum in sententiis s
hæc verba subiecit, NEV *iudicata res ad consequentia t
tur*, quominus aliter iudicari possit: propter rerum
biguarum infinitam varietatem; quibus interdum
citur, vt sententiæ rerum earundem aut valde simi
contrariæ aut dissimilimæ ferantur, iustissimæ tame

is viatoribus contigit, qui contrariis itineribus ad
m locum adeunt. Nec iudices ſententiæ ſuæ cau-
ſcribere oportet, vt inepte pleriq; litium ſemina i-
one propagant: niſi [a] omiſſa cauſa maiorem liti-
us obſcuritatem ſit allatura.

a l. 2. §. ignominia. de his qui notantur.

iculoſum eſt igitur Curiarum ſententias colligere
ıypotheſi ſubiecta, cum ſępiſſime iudices ſeorſum
ntia iudicii arcana conſcribi iubeant, *ne quis errore
tur*; quamquam res per ſe ipſa valde pernitioſa [b]
mplis, nō legibus iudicare: cum ex leuiſſima per-
m vel locorum, vel temporum varietate iudicia
tur; quæ varietates infinitæ nullis legibus, nullis
s, nullis Pandectis, nulla librorum quātumuis im-
mole ac multitudine capiuntur.

b l. vlt. ſi contra ius. l nemo iudex. de ſent. & interlocu. C.

tametſi Solon reprehenſiones effugere non potu-
d pauciſſimas leges ſcripſiſſet, Lycurgus tamē pau-
tulit: ac ne ſcriptis quidem voluit mandari, vt ac-
us memoria tenerentur; cætera magiſtratuum of-
c poteſtati reliquit [c]: quem Thomas Maurus ſtu-
nitari: quippe qui omnia pœnarum genere iudi-
rbitrio permiſit: quo nihil melius aut vtilius fieri
plerique putant; modo iudices non ex ſenſu, ſed ex
e ac diuturna iudicandi peritia legantur. Nam quo
leges iubentur, eo litium multitudo & copia ma-
iſtit ex earum interpretatione. Itaque Plato in li-
e legibus, cap. XCIII. vetat leges ſcribi de legis a-
bus, de iuriſdictione, de commerciis, de opificiis,
rriis, de vectigalibus, de tributis, de re nautica: q-
metſi omnino carere non poſſumus, magnā tamē
legum partem circumcidere debemus. Etenim
, quæ cæteras regiones legum multitudine vin-
nnes Europæ populos litium abundantia iampri-
perauit: quæ incrementa potiſſimum cœperunt,
Carolus VII. Rex, omnium quantum quidem o-
primus, deinde cæteri, legum farragines ad Iuſti-
exemplar ſcribi iuſſerunt. Is enim ſcholaſticis
entis legum Romanarum maieſtatem labefecit;

c Plutarch. in Lycurgo.

&

& contra morem maiorum, legum ferendarum c
quasi suadere, non iubere vellet, legibus subiecit.
Recordor ego iudicem sordidissimum, qui pr
vitæ infamiam ac turpitudinem relegatus est. Hu
uis legibus inhiantē cū in Curia lex aliqua promul
tur, dicere solitum ferunt, *Hem*, inquit, *præsto sunt*
aureorum cumuli. Est enim in Gallis tantū ingenii a
in serendis litibus, vt nullum sit caput legis, nullu
bum, nulla syllaba, nulla litera, ex qua argumēta a
ra aut verisimilia ad litium propagationem expri
nō possint. At si magistratus ea fuerit integritate a
dentia, vt quod pretio coemerit, diuidere non co
paucissimis legibus ciuitatis statum ac ciuium conc
am sine magnalitiū multitudine tueri poterit. Vid
etenim sæpenumero lites immortales mortalibu
minibus superstites esse, plerasq; centesimum an
superasse. & quidem anus illa Ptolemais, cuius me
Suidas tanta animi peruicacia ac tamdiu litigauit, v
mam prius efflauerit quam à litibus desereretur.
Qui igitur legum multitudinem inuexerunt, cu
tibus modum imponere se posse arbitrarentur, H
lem in Hydræ capitibus amputandis imitari vid
nam vna lite resecta, septem renatas videmus e
verborum ac rationum sine ratione farragine, q
gibus suadendis admiscetur. Recte Seneca, *Nihi*
quit, *mihi videtur frigidius quam lex cum prologo: iube*
non suadeat. Cum enim Decemuiri legum ferend
omnia quæ humano ingenio prospici potuerant,
decim tabulis complexi viderentur, non ita multo
tot ac tam multa legibus deesse intellexerunt, vt P
ri vrbano legum ęmendandarum arbitrium dare;
legibus accumulare, maximam partem legum du
cim abrogare; denique magistratuum æquitati, q
cuiusque interesset, permittere cogerentur. Ac ta
in publicorum iudiciorum disceptationibus iudic
gum vinculis constringere se posse putarent, & eo
iure summos infimis arithmetica lege æquare vel
nih

minus tamen mutato ciuitatis statu, Pręfecto vrbi m extraordinaria animaduersio [a] tum in vrbe, tū mo ab vrbe lapide tributa est, quemadmodum nsulibus ac Præfectis prouinciarum. At qui extra m de criminibus cognoscit, nullis iudiciorum le- bligatur [b], sed arbitratu suo pœnas irrogare po- m tamen modum nō excedat: modus ex harmo- tionibus exsistit.

stas tamen extra ordinem magistratibus à prin- a seu iudicandi, seu belli gerēdi, seu ciuitatis mo- æ, seu quid aliud agēdi, plures habet gradus: Aut st principem summa [c] datur potestas, qua maior la potest: aut magistratui curatorive pro iure sui atus; vt arbitratu suo rem gerat [d]; aut in eum mo- o princeps ipse facturus esset: quæ potestas à sū- ime [e] abest, & quanta magistratui curatorive à atu summo tribui non potest [f]. Sed si rescripto is comprehensum est, vt magistratus de re pro- ognoscat; vti ratio [g], vel æquitas [h] illum, vel reli- l prudentia instruet, ad arbitrium viri boni [k] to- eferri debet; & ad eam, à qua ne principi quidem e licet, æquitatem. In quo plerique fallunt; [l] qui quidem pro sua religione [m] iudicare fas esse du- teris non item, nisi de crimine quæratur. Super- a est, non religio; cum ab æquitate ac religione di discedere liceat nemini: iniuria vero non ali- mia purpuram induta cum fœditate semper est turpitudine coniuncta. Aliud est autem legibus ando, aliud religione solui.

res gesta non nisi principi aut magistratui cogni- tem quidem agere vtrique licet, iudicem non li- Azo consultus à Præside Bononiæ, qui sine teste dmitti viderat, respondisse dicitur. Idem respō- Henrico II. regi Francorum à iudicibus qui extra

FFFF or-

a l. 1. de offic. Præf. ... b l. hodie de pœnis ff. c Bartol. in l. ... filius. de dona. Baldus in l. si quando de inoff. testam. C. & in c. 1. de constit. extra. d Felin. in cap. 1. col. 17. e Bald. in l. alio. de alimentis. Bart. in l. creditor. § Lucius. mandati & in l. procurator cui libera de procurat. Roman. in l. si quis mihi. § iussum. de acquirenda hæredit. f Bart. Baldus Rom. in d. § iussum. g Panor. & Butrio in c. ... de constit. extr. h Iacobus Butrigarius in l. properandum. de iudic. C. Panor. in ca. 1. de iuramento. i Bald. in l. voluntas. de fideicommiss. & in l. vlt. de iure dominii. C. k l. hac venditio. de contrahenda emt. Bar. in l. si fideiussor. §. quadam mandati. & in l. quintus. eod. Bald. in l. si pro

l Bart. & Bald. in l. 1. vt quæ desunt advocatis. C. m Bart. in Auth. nisi breuiores. de sententiis. C. Angel. in l. à diuo. de re iudic.

ordinem Meloduni varias cognitiones susceperа
Italum familiarem in capitali scelere deprehens
ci iussit; reus tædio carceris rogationem tulit, vt
reorum eximeretur, & vinculis solueretur, quam
lius criminis conuictus, at ne accusatus quide
Cotellus Prætor Curiæ cum tribus iudicibus reg
it, vt quæ illum occasio aduersus reum impulisse
ligeretur. Rex hominem damnari iussit, quod ir
ne capitali deprehendisset, nec tamen peruulgar
Ad quem Prætor, Nos, inquit, *iurari sumus, nisi, scel*
uictum, & ex animi nostri sententia damnaturos esse n
Rex ira commotus, humanissimus alioqui ac mit
omnium princeps, quod suam religionem ac fi
dubium reuocare iudices viderentur, iureiurar
testatus est, se hominem in scelere nefario depre
se. Itaque Annas Mommorancius Magister m
quum iudices iudicandi religione ac legibus ob
intelligeret, qui tamen si regi paruissent, carn
parricidæ potius quam iudices viderentur, rege
lulum seduxit, ac supplicium in noctem differ
suasit, ne populus rei nouitate perturbaretur; nc
men sequenti reus in flumen iubente rege deme
Idem Henricus in grauissima causa, qua Georgi
siani hæreditas agebatur, priuati modo, & qu
ratus, coram iudicibus testimonium tulit. Quan
inique fecisse iudicatus est Paulus III. Pontifex M
quod hominem dãnari iussisset; quia sibi adhuc
nali parricidium admisisse confessus est; quod ta
us constanter negabat. At multo æquius esset prin
in priuatis quam in publicis iudiciis ex animi sui
tia iudicare; quia in illis agitur tantum de boni
vero semper fama, sæpe etiam caput ac fortuna
periclitantur.

Refert autem plurimum magistratus legib. te
necne, an vero legibus omnino solutus sit: qu
in altero facti tantum, in altero iuris & æquitati

erſatur; quæ grauiſſima eſt ſi lex interpretatione
ur. Id autem Prætori Vrbano lege Prætoria tribu-
ſe diximus; lege vero diuina [a] Pontifici maximo, a Deut. cap. 17.
qui à Deo princeps iudicum ſelectus eſſet; vel po-
s Reipublicæ Iudæorum temporibus, id eſt, du-
circiter annos ante Chriſtum, Senatui [b] ſapien- b ſup. eod c.
poteſtas erat morib. non legibus attributa: vt a-
ltas maiores noſtros Druidę [c], quod ſacra facerent, c Cæſar. li. 6.
quoq; rerum omnium ſacratiſſimæ cuſtodes e-
iorum Prętor maximus veritatis imaginem gem-
culptam ſuper præcordia geſtabat [d]. Imo hic mos d Ammianus.
orū ac Ægyptiorum vetuſtiſſimus, vt ſcilicet ſa-
bus ſumma iuris interpretatio tribuatur, tota A-
frica vſitatiſſimus eſt. Pontifex enim maximus, q
Turcis appellatur, illam quæ inter ius ſcriptum
tatem intercedere dicitur, interpretationem ſeu
obſcuriorum declarationē, quam [e] Romani Im- e l. 1. de legibus.
es ſuæ maieſtatis propriam fecerunt, ſolus habet.
m reges ſuum quoque Mupthem publici ac pri-
is aſylum in vrbe Tauride conſiſtere iuſſerunt;
ſuum in vrbe Smarcanda: reges item Africani ſu-
nt ſummos Pontifices iuris ac legum vindices &
s, qui Athenis *Nomophylaces*, alibi *Theſmothetæ* di-
r. Ex quo intelligitur æquitatis illius magiſtros
retes quam prudentiſſimos & integerrimos eſ-
ere, & in ſumma poteſtate conſtitutos.
quidem verum eſſet arithmeticis iuſtitiæ legibus
is modo iudiciis locum eſſe, cum de rebus ra-
que permutandis agitur, nulla in priuatis iudi-
ultas cerneretur, ſed omnis quæſtio in facto cō-
nullus arbitrio iudicum relinqueretur, nullus
locus; ſed omnia ſtrictiſſimis legib. circumſeſſa
ur; quod nec fieri poſſe diximus, & ſi fieri poſ-
diſſimum tamen eſſe mox aperiemus.
tamen Geometricis iuſtitiæ legib. publica iudi-
ri nec poſſe nec debere doceamus. Id quidem

numquam antea factum esse constat ex legibus nis, Solonis, duodecim Tabularum, Salio um, riorum, Saxonum, Anglorum ac Francorum ve institutis, quibus omnia crimina pecuniariis pc finiuntur, mulctæque ex æquo sæpissime diui tenuibus eædem irrogantur: quas omnes lege oporteret, si, quemadmodum Plato voluit, ad tricæ iustitiæ pondera pœnæ pecuniariæ exig Hæc item legitima verba, *Ne magistratibus pœnamve lenire liceat*, frustra omnibus fere legil rogarentur. Quinetiam lex [a] illa omnium gent munis, qua scilicet cauetur, *vt qui pecuniarian propter inopiam non potest, corpore luere teneatur*, al *esset*.

a l. 1. §. generaliter. de pœnis.

Sed hic occurrat aliquis, valde iniquum vide reos numos sexaginta quinq; fisco dependat a qui temere *Curias maiores* appellarit, tametsi sum state prematur nec tamen grauior mulcta locu mis infligatur. Nam geometrica iustitia, quæ au xaginta pœnæ nomine extorqueri iubet ei qui bonis habet, sexaginta millia exigit ab eo, qui in retulit centum aureorum millia. Est n. 60 ad 10 6000 ad 100000; similima ratio geometricæ d consentiens. Ea vis est geometricæ iustitiæ qu in mulctarum irrogatione grauissime plectitur; quā fit in arithmetica iustitia, qua diues opum fortunis euertere facile potest. Quod maiores prospicerent, legibus cauerunt vt præter ordina ctam extraordinaria irrogaretur, si causæ grauita laret, qua Græci veteres vtebantur. Hanc enim sthenes [b] ζημίαν ἐπωβελίας appellat; quæ etiamn manis legibus vsurpatur: quæ iustitiæ ratio pro harmonicam accedit; si iudicibus, aut certe mai dem æquitate mulctarum grauitatem minuere p sarum varietate liceret; vt in Curia Rhotomage per antea factum animaduerti. Et cum mancipe

b Contra Dionysodorum. l. eos qui. §. ne temere. de appel. Cod.

quæsti fuissent in Senatu principis, licere quidẽ
us augere, non autem minuere mulctam temere
ntibus irrogatam, Præses Lisorius, ac Damorus
atus fisci, à Curia Rhotomagensi ad principẽ miss-
gationes ferrent tum de iudiciis prædiorum pu-
m quę tunc procurator principis pro fisco vindi-
, tum de moribus Normaniæ conformandis illud
arunt, ne mulctam temere prouocantibus eandẽ
us dicere cogerentur. Id quidem æquitati cõsen- a Tranquill. in Claudio.
n mihi videbatur, & Claudii Imperatoris [a] Ro-
um edicto comprehensum. Sic enim harmonica
ostulat vt inter locupletes & egentes geometrica
mmodo iustitia elucescat, in cæteris æqualitas a-
tica: quarum altera iudicum religioni, altera legũ
iti relinquatur.
il est enim perpetua pœnarum æqualitate ini-
Argumento sit vestiaria lex à Carolo rege nostro
lata, quæ mille aureorum mulctam irrogat nul-
sus, ætatis, conditionis habita ratione, si quid
inusve in legem peccaretur, erepta iudicib. pœ-
nuendæ potestate: quæ lex iniquitate sua con-
paulo post à magistratibus perinde vt à priuatis
ta est. At Philippi Belli vestiaria lex [b] æquior, & b In Camera Rationum libro Ordinationum sancti Ludouici 1294.
nicæ iustitiæ quodammodo consentanea. Eos e-
i in legem committerent, varie plectit, Duci,
i, Baroni, Pontifici centum libellarum mulctã,
gniferis, Equitibus Valuasoribus, quadraginta;
is, Archidiaconis, Archimãdritis, & ecclesiastici
s hominibus xxv. ac tantũdem laicis quibus mil-
nsu libellæ fuissent; cæteris omnibus quinque.
ge pœnarum similitudo cum æqualitate con-
est, partim geometrica, partim arithmetica ra-
quæ inter se temperatæ efficiunt illum quem
nus iustitiæ harmonicæ concentum. Eadem in
cuiusque proportio seruatur. Vetat enim lex
vtriusque sexus torquem aureum, coronam ar-
m, annulos, gemmas, pelles Scythicas gestare,

 nobi-

nobilitati nõ est interdictum: sed Duci, Comiti, Barc
qui libellarum millia sex ex agrorum prouentu in c
sum retulerint, quatuor in singulos annos vestime
noua mutare licet: cæteris nõ item. Pleraq; sunt id g
capita vestiariæ legis illius, nulla tamen sericarum
holosericarum vestium mentio.

Si quis igitur geometrica ratione pœnas omnes
gare volet, propterea quod à vera iustitia propius
est quam æqualitas arithmetica; profectò leges om
quæ de pœnis latæ sunt, funditus subuertat necesse
quoniam infinita locorum, temporum, persona
varietas, causarum dissimilitudinem iudicibus sem
est allatura. perpetua quoque pœnarum æqualitas
rithmeticis rationibus tam est iniqua, quam si medic
mnibus eadem venena miscere, aut eandem morb
mnibus medicinam facere veliat: vt legis sumtu
pœnas [a] omnibus æquales inique Romani tulerunt:
tissimum in tanta varietate census, ex quo pœnas
metrica proportione irrogare non admodum diff
fuisset: nobis vero qui Censoribus ac censura caren
difficilimum.

[a] *Leges sumtuariæ, lex Fannia, Licinia, Cornelia, Iulia. Macrob. li. 3 ca. 17. Saturn. Gell. li. 2. c. 24.*

Sed popularis Romanorum status legum ac pœn
æqualitatem consectabatur; quam mutato ciuitatis
tu principes paulatim abrogarunt. Argumento sit A
nini [b] rescriptum, quod legis Corneliæ pœnam sic
derari iubet, vt is qui vxorem in adulterio depre
sam occiderit, si humiliore loco positus sit exsilio pe
tuo damnari: si vero in aliqua dignitate, ad tempus r
gari debeat. Est autem illud magni ponderis ac mon
ti, quod personarum status in iudiciis periculo ca
eximit eos qui alioqui damnati fuissent. *Sicarius*, in
lex [c], *extremo supplicio affici oportet, nisi fuerint in aliqua di
tate constituti*: lex item Viscellia plagiarios seruos ad
stias proiici, ingenuos securi percuti, aut in metal
damnari; si vero persona sit honestioris conditionis
legari iubet. item, lex incendiarios ad bestias dam
obscuros homines; gladio vel exilio nobiliores. In si

[b] *l. 1. §. vlt. ad l. Corn. de sicar.*

[c] *l. qui cadem ad l. Cornel.*

[d] *l. vlt. de incēdio.*

serui semper[a] seuerius quam ingenui Romanorum
us puniuntur? nam ingenui, fustibus, serui flagellis
intur: quamquam Plato in ciuem quam in seruum
s animaduerti voluit[b], quod hic non esset ab ho-
disciplina subornatus vt ille: quæ sententia philo-
um quidem sapit, nō iudicem aut iuris peritum. At
n diuina lex[c] pœna eximit dominum qui seruum
gando seuerius occidit. Quare nec mirum debet vi-
patrem à plebe Romana lapidatum, quod filium
llis seruilem in modum castigaret, vt Valerius scri-
nter ingenuos mitius puniuntur ciues quam pere-
; nobiles quam plebeii; magistratus quam priuati;
es quam pagani: & qui mistam modestiæ grauitatē
e ferunt, quam moribus ac vitæ turpitudine infa-
Non est, inquit[d] Labeo, *actio de dolo danda plebeiis ad-*
s Consulares receptæ auctoritatis; humili aut luxurioso
sus hominem vitæ emendatioris. Nec certe Romani ve-
[e] decurionem quātumcumque crimen admisisset,
n metallum, aut in furcas damnari patiebātur. *Fu-*
nocturnum, inquit Martianus[f], *si telo se defenderit, in me-*
n dari; in dignitate collocatum, relegari; milites, cum i-
inia dimitti oportet. Neque id Romanorum propri-
sed omnium pene populorum commune fuis-
lemus: nam legibus Francorum ac Saliorum, quas
nus, quamplurimæ pro cuiusque statu & conditio-
œnæ infliguntur. Quinetiam illi ipsi populorum
nium barbarissimi Indorum, qui ad occasum posi-
nt, cum eiusdem sceleris conuictum nobilem &
eium tenerent, nobili capillos aut brachialia trun-
nt, plebeio nares & auriculas præcidebant[g]. tam-
Persas iisdem fere pœnis illustres personas affecisse
nus: sic enim Plutarchus[h] scribit, mitras ac vestes
natorum verberibus cædere, ac lanam diuellere
sueuisse.

Non igitur audiendus Aristoteles qui geometricas
ones in præmiis ac spoliis distribuēdis adhiberi pu-

a *l. capitalium. §. in seruorum. & §. vlt. de pœnis l. 3. de ord. cognit.*
b *li. 9. De legib.*
c *Exod. 21.*
d *l. non debet de dol.*
e *l. 3. de priuilegiis veteranorum l. mores. §. sed enim. de pœn.*
f *l. 1. & vlt. de furibus balnear. l. vlt. de sepulcro.*
g *Historia Indorum.*
h *In libro De sera numinis.*

tat oportere, in pœnis vero decernendis arithmetici quo non tantum iuris ac iustitiæ fundamenta sub tuntur , sed etiam philosophiæ decreta, quibus stat ea quæ inter se contraria sunt, eadem subsisten sciplina. Quamobrem si præmia geometricis legi cuique tribuenda sunt, & pœnas iisdem legibus irrog oportet.

At iuris vtriusque interpretes [a], Oratores [b], histori poetæ [d], æque ac legumlatores, mitius nobiles aci stres personas castigari volunt : (quamquam le sima pœna illustri viro grauissima videtur) vt cæter virtutem & veræ nobilitatis studia inflammari poss cum intelligent virtutis præmia clarorum hominu bene de Rep. meritorum memoriam etiam mortuo ad posteritatem infinita permanare. Hic nobilitatē tutibus metior; non pecuniis, aut ætatis flore, aut gr principum, aut quocumque flagitio ac scelere quęsit Marcum Scaurum antiquæ nobilitatis decus etiam rente populari statu ab excidio [c] vindicauit ac multo gis sublata populi potestate, nobiles damnati capiti antea securi feriebantur , gladio percuti cœperunt. quoniam centurio iussus occidere Papinianum Præ rio Præfectum securi percusserat Caracalla centuri iratus, *Oportuit*, inquit, *te gladio exsequi iussum meum* rat enim Papinianus non tantum Imperatori & imp rio tutor à Caracalla datus, sed etiam Traiani prop quus. In quo lapsus est Goueanus [f], qui plus in gladic cerbitatis quam in securi fuisse scribit. *Nullo genere*, inq Seneca, *homines mollius moriuntur quam gladio secta cer ce*. Itali tamen ac Hispani æque ac Narbonenses & Aqu tani, securibus ceruices feriunt. Belgæ nobilium iug lum gladio , pecudum in morem , haurire consueu runt.

Eadē iustitiæ ratione q nobilē offendit, grauius [g] pl ctitur quam qui plebeium; & qui ciuem violauit, seue us quam qui peregrinum. Nam in legibus Saliorum Saxo vel Friso Salium ingenuū vlla cōtumelia violassi quadr

a Salyc. in l. vl. de pactis. Hostiensis. Ancar. Panor in l. vlt. de pœn. in ca. dudum. in ca. cum adeo. & ibi gl de rescrip. can qui ... 42. q 1.
b Cicer. pro Sestio & in Agraria prima Corn. f. li. 1. ad Herenn. Fabius li. 7.
c Liuius lib. 3.
d Euripides Φειδὼ ἀνδρῶν εὐγενῶν, φειδώμεσθα.
e Valerius Max.
f In li. de iurisdictione.
g l. aut facta. de pœnis l. Prætor. §. præterea. de iniuriis.

quadruplo fere grauius[a] mulctabatur, quam si Salius Saxonem offendisset. Ita quoque Alphonsi X. regis Castiliæ legibus [b] iniuria nobili illata solidis D. plebeio CCC. æstimatur. Consimili lege Caroli magni qui subdiaconũ occiderit, CCC. solidis mulctatur; si diaconum, CCCC. si sacerdotem, D. si Pontificem, DCCCC. quæ pœnæ aucta Pontificum auctoritate duplicatæ sunt [c].

Hic non disputo de legum istarum æquitate aut iniquitate, sed vt planum sit variis populorum legibus pœnas arithmetica æqualitate non esse irrogatas; ac mitius agi cum claris & illustribus viris, ac eorum iniurias seuerius vindicari. Inde plebeiorum querelæ aduersus potẽtiores, quasi iudicibus sint gratiosi. Quinetiam Andreas Friccius scriptor Polonus grauiter peccari scribit, quod non eadem pœna patricii qua plebeii, potentes qua tenues, ciues qua peregrini plectantur: quo nihil absurdi⁹ ab eo scribi potuit, qui suę Reipublicę leges ac mores cõfirmare vellet. Consimilis querela exstitit aduersus N. Memmium libellorum in Regia magistrum, quod iudex à principe datus vt quæstionem haberet de Vlmæo Præside, hominem sceleribus & quidem capitalibus cõuictum supplicio eripi passus esset; famulum vero qui Præsidi paruisset, capitis damnasset. Franciscus maior re intellecta fures scelerata consensionis fide sese inuicem tueri dixit. At Memmius non modo prole, sed etiam opibus, honoribus, virtute, ac iudicãdi prudentia clarissimus, æquitate sententiæ sustentatur: quia Præsidem omnibus honorib. ac bonis spoliauit: deinde grauissima λωρϰ̃ cõtumelia circumactum ac nudatũ ardenti ferro impressa fronti nota deportauit. & quoniam domestic⁹ famulus eiusdem sceleris minister, humilis & obscuræ conditionis homo, nec bona, nec magistratum habuit, nec vllam suæ famæ curam, non potuit aliter quam extremo supplicio puniri. Si seruus fuisset, mitius cum eo agi debuisset, propter obsequii quandam necessitatem. At ne Præses quidem pœnas tantas dedisset, nisi ad sordes & corruptelas falsi crimina cumulasset.

a In cap. De iniuriis.

b l. 795. & 131. parte 2.

c In concil. Tiburiens. Gratia 17. q. 4. c qui subdiaconum.

Illud etiam more maiorum nobilitati datum est
suspendio vitam finiat: quo supplicii genere vix vll
fœdius cogitari potest, vt quidem scriptoribus omni
[a] inter ipsos conuenit, exceptis Plebeiorum iuriscon
tis [b],qui lapidationem suppliciorum acerbissimum,
inde vstionem, postea decollationem; strangulari le
simum; de trabe fracta gula dependere,ignominios
mum putant: id enim exsecratione diuina compreh
sum est.Sed in eo quidem Bartolus lapsus est, quod I
corum moribus nobiles suspendi scripsit, nec suppli
illud fœdū censeri.floruit autē anno circiter MCCCXV
quæ ætate nobilitatis tantum fuit in Gallia decus,qu
tum vsquam terrarum esse potuisset.Iudicibus tamer
Gallia nobilem in crucem agere prope capitale esset,
aduersus principem proditionis ac perduellionis con
ctus teneretur. Nam quo maior est eius in principē c
ligatio [c] ac fides,eo grauius quam plebeium plecti op
tet. *Viri fortes*, inquit Cicero [d],*acerbioribus suppliciis ciu
pernitiosum quam acerbißimum hostem coercendum puta*
Hic de Catilina perduelle ac patriæ parricida agit
Quamobrem Liuius bello Punico in transfugas acer
us quā in seruos fugitiuos animaduersum fuisse scrib
& in Romanos seuerius quam in Latinos: quoniam
securi, Romani suspendio vitam finierunt, cum tan
ex omnibus aliis causis mitius cum Romanis ageret
Nam Scipio Africanus Romanum militem extra ord
nes excurrentem vitibus, socios fustib. cædi [e] iussit:*vit*
enim,*pœnæ contumeliam minuebat*,vt Plinius scribit,

Quod autem diximus illustrium virorum pœnas l
uiores esse oportere quam sordidorum aut obscurorum
virorum, vt cæteri ad virtutem excitari possint;popul
ris illa quidem est & vnicuique persuasa ratio,non tam
vera:quia geometrica ratio facit vt nobilis mulctatus e
ea causa quæ dignitatem & existimationem minuit,tan
acerbe plectatur quam sordidus flagellis cæsus: ci
de dignitate quam nullam habet, nihil decedit: vt pue
ri ac fœminæ molli ferula non minus læduntur quam
robust

a *Bart. in l. capitalium. §. in seruorum. de pœnis. Bald. in l. data. qui accusare. C. Pan. & Fel. in ca. cum quidam. de iure iuran. Bal. in tit. de offic. de legat. & in l. omnes populi, & ibi Platea. de delat. C. Ang. in Auth sed nouo iure. nam sepelire vetitum erat l. liberorum §. non solent. de iis qui notant. l. moris. §. sed etiam de pœn. Seruius in 9 Æneid. Pli. li. 14 c. 9. & li. 2. c. 25*
b *Rabi Maymo li. 3.* nemore anebokim *Paul. Fagius in Deuteron. Chaldaicam interpretationem.*
c *l. eos qui de pœnis. Rom. singul. 476. & 669.*
d *In Catil. 1.*
e *Florus.*
f *Plin. li. 14. c. 1.*

ſti fuſtibus ac flagellis. Cum igitur Scipio ci- Romanum ex eadem cauſa vitibus cædi iuberet Latinum fuſtibus, æqualitatem vel potius ſimi- inem pœnæ conſecutus eſt. Quamobrem Galba ɛrator conquerente ciue Romano quod ſe in cru- ageret, tametſi pupillum necauerat, crucem de- i iuſſit[a] Grauius etiam puniendus eſſet medicus harmacopola, ſi malum venenum miſcuiſſet. Ea- ratione iudex qui iniuriam intulit; ſacerdos qui ſa- xpilauit; actuarius aut ſcriba qui falſum admiſit; qui pupillæ ſtuprum intulit; princeps qui fœdus uit. Quarum enim rerum cuſtodes ac vindices eſſe mus, ſi ab officio deſeri nos patiamur, ſeuerius ple- di ſumus[b]. Nam propterea Metium Albanorum atorem, quod fœdera cum Romanis percuſſa rupiſ- uadrigis membratim Tullus Hoſtilius lacerari iuſ- ic etiam Solon Areopagitas legum cuſtodes ſta- aureams ſui pōderis dependere voluit, ſi leges vio- nt.

Ariſtoteles iudicem ageret aut in leges patrias in- ɛtur, numquam arithmeticas rationes ad pœnarum ationem adhiberet. Tolerabilior eſt geometri- ſtitia cum in omnibus, tum maxime in pœnis; quia ius abeſt ab illa quam quærimus harmonica iuſtitiæ ne, quæ vtriuſque particeps eſt. Neq; enim harmo- ratione plus illuſtrib. perſonis tribuitur quam ob- s, tametſi pleriſque contra videatur. Argumento ſit quod locuples eiuſdem peccati reus ac tenuis, gra- mulctatur[c]. quamquam non grauius hic quam ille, terque æquabiliter pro facultatibus ac fortunis. Ex- pud nos lex antiquiſſima, qua plebeii tenues, qui us iniectionem magiſtratu iubente factam violaue- ſolidis ſexaginta, nobiles vero mille ducentis mul- ur.

quoniam pecuniæ abundantius hic quam illic, ac quidem ætate quam olim affluunt, prudentis eſt legis-

a Tranquill. in Galba.

b l. Presbyteri. de epiſc. C. l. ſi quis decurio. de falſis. l. quadam. de pœn. Thom. 1. 2 q. 7. artic. 3. Dinus, Bald. Salyc. in l. nemo de ſumma trinit.

c l. properandũ. de iudic. C. & §. ſi quis de pace iuramento. gl. in ca. 1 §. ſi ruſticus. & eod. Bald. Aluaro. Cardin. Alex. de pace tenenda. Odofre. Cyn. Alber. Bald in l. nemo. de ſumma trinit. Hoſtie. ſ. in c. ea qua. de ſtatu monach.

legislatoris pœnas pecuniarias pro temporum & lo
rum varietate mutare. Nam florente Republica Ro
norũ sub Traiano Imperatore qui fines imperii qu
gissime dicitur protulisse, *pauper* legibus definiebat
minus haberet aureis quinquaginta [a], id est, auri libr
rat enim triente maior aureo solido Iustiniani, vt a
diximus. Hebræi [b] hanc Romanorum definitionem
cuti sunt in suis Pandectis; & qui aureos quinquag
in censu haberet, mendicare vetuerunt. At cum l
duodecim latæ sunt, tanta fuit inopia, vt qui auri lib
haberet, locupletissimus censeretur. Itaque Decem
mulctam dixerunt æris xxv. si quis alterius os manu
deret: quæ pœna grauis illa quidem pro tempore, q
arithmetica ratione omnibus ex æquo irrogaretur.
posteaquam opes accreuissent, Neratius homo im
dentissimus obuios quosq; manu ferire non dubita
deinde seruum ei qui iniuriam accepisset, asses xxv.
merare iubebat. Hic igitur abrogandæ legis XII. præ
occasionem, & potestatis vrbani Prætori dandæ, v
iurias arbitrio suo [c] vindicaret. Tunc enim plane pe
ptum est & cognitum arithmeticas rationes ad pœn
irrogationem nihil valere. Sic etiam Normanorum
ribus, qui pugno plebeium cecidisset, asse; qui vola
nus quinq; assibus mulctabatur: si nobilis eandem i
riam accepisset, nón iure sed vi & armis singulari ce
mine decernendum erat ac sępissime is qui accepera
iuriam, legum concessu necabatur impune.

Nihil autem magis cauendum est in ferendis legi
quam vt ex earum malitiosa interpretatione locu
tibus ac potentioribus peccandi licentia detur. N
cum Demades Orator Atheniensi populo ludos
hiberet, vt rem populo gratiorem faceret, mima
theatro [d] saltare iussit, soluta prius ex lege centum
reorum mulcta: qua quidem ex re contemtus legu
mnium ex vnius impudentia ad vniuersos mana
Quæ incommoda vt Poloni declinarent; quonia
mnes propemodum pœnæ quæ legibus eorum irro

a l. plerique de iudiciis publicis.
b In libro misnaeth tractatu de angulo c. 8. paragrapho [illegible] & trac. de decima secunda c. 4. Rabi David in Ezechielem. cap. 45. v. 12.
c in Instit tit. de iniuriis. §. pœna.
d Plutarch.

pecuniariæ sunt, semper hæc verba legibus subroga-
onsueuerunt, *Lex hæc quia pœnalis est, annua esto.* In- Leges Polonorum.
lum etiam tantæ sunt ciuium opes, vt legislator cor-
eam pœnam pro pecuniaria infligere cogatur, aut
n sæpius peccatur, pœnas augeri oportet. Sic enim
oræi Iurisconsulti [a] tradunt. Itaque Britonum lex fu- a *Moses li. 5.* רפבי רבבנים.
in crucem agi iubet, *ne*, inquit, *eorum augeatur multi-*
. Iniqua tamen lex est, & sua vetustate quodammo-
antiquata: quia nec personarum, nec locorum, nec
porum, nec rerum furtiuarum differentiam com-
xa, omnes omnium ordinum fures eadem pœna cu-
lauit.

At in omnibus pœnis exigendis [b] minores leuius pu- b *l. fere in omnibus. de reg. iur.*
ntur, & veniam sæpius deprecantur; quamquam nō
ius puniuntur, nec illis ignoscitur: sed qui ab ætatis c *l. auxilium. de minoribus.*
ore, impetu, leuitate quid fecit, aut nihil, aut leuiter
caſſe iudicatur. [c] Item fœminas moderatius quam vi-
castigare debent [d] iudices; vel quia fœminę cupidita- d *l. si quis in graui. §. ignoscitur. ad Sylanum l. 2 de termino moto l. sacrileg. ad L. Iul. pecul. l. si adulterium. §. stuprum. § incestum. de adult l. quisquis. ad L. Iul. maiesta. C. & c. sicut dignum De homicidio, & can. indignantur. 164. 6.*
n impetus maiores habent ac difficilius ab inopia ra-
nis & bonarum disciplinarum libidinem coercere
ſunt, vel quia molliores sunt, ac dolores acrius senti-
t quam viri. Quæ cum ita sint, iniqua lex est Veneto-
n, quæ fœminam furti conuictam primum verberib.
di, deinde candenti ferro inuri, post etiam eius manū
ncari iubet. Et hæc quidem primi furti pœna est. Se-
ndum furtum nasi ac labiorum sectione vindicatur;
o alter oculus eripitur, cum manus sectione, qua lege
rbius fœminæ quam viri plectuntur, & vtrisq; victus
ærendi facultate prærepta, multo magis quam antea
randi occasio præbetur. Præstaret ex arithmetica ra-
ne æqualiter vtrosque punire.

Sed teneros ac debiles, sed adolescentes, seu fœmi-
s, seu valetudine seniove afflictos qui acerbius quam
bustos castigant, grauissime tum in legibus ferendis,
m etiam in iudicando peccant. In summa, lex iniqua
bet videri, & pœna iniqua, quæ magistratui mode-
ndæ aut exacerbandæ legis pro causarum varietate a-
dimit

dimit poteſtatem. In quo genere tamen non mo
imperitis ſæpiſſime, ſed interdum etiam ab iis pec
qui ſummam iudicandi prudentiam vſu diuturno
ſierunt. Vbi enim vſquam terrarum tanta ſapientia,
tum iuſtitiæ lumen, tantus Iuriſconſultorum num
quantus in Curia Pariſiorum? At legem de falſis à
ciſco I. rege lata, quæ pœnam irrogat capitalem om
qui falſi crimine ſeſe obligarunt, idque ſine vlla p
narum & cauſarum differentia, patentibus portis, r
te procuratore fiſci promulgauit. Lex tamen ea C
diſſimulatione obſoleuit: cum intelligeret ſine ſu
iniuria pœnam omnibus æqualem, id eſt, pueris, adu
opificibus, actuariis, iudicibus, ruſticis, ſiue ex falſ
ſtimonio in cauſa leuiſſima, ſiue ex ſyngrapha mo
pecuniæ, ſiue ex corruptione ſigilli regii & rerum à p
cipe ſenatuve decretarum, irrogari non poſſe. Nihil
quior eſt lex Venetorum quæ falſi pœnâ linguæ ſe
ne vindicat, ſine vlla ordinis, ſexus, ætatis ratione. L
Mediolanenſes æquius: quippe faſi teſtimonii conui
niſi cauſa aureos viginti exceſſerit, quadrupli pœna
nent, & triduum κατιμειδιᾶν ſeu mitra contumeli
publice circumduci iubent, iterantem falſum manus
ctione puniunt, tertio falſi conuictum vltricibus fla
mis exurunt. Si vero ſumma aureis xx. maior ſit vſque
ſummam aureorum D. primo quidem manum ampu
ri; iterantem vſtulari volunt: vltra ſummam aureor
D. iudici arbitrium primo tribuunt: Quod ſi cui ſen
damnato relabi contigerit, hunc quoque deuri iube
Hic vtraque proportio modice temperata eſt: ſed nu
ſexus, aut ætatis, aut conditionis rationem habet; qu
præcipue legislatorem animaduertere decuiſſet. Lex
uina omnium præſtantiſſima falſi teſtimonii cõuictu
tantum detrimenti ſubire iuſſit, quantum alteri intul
ſet: vt ſi aureos centum ſuo teſtimonio eripere vellet,
dem ſummam ſoluere cogatur: ſi vitam falſo teſtimon
adimere, vt eidem vita eripiatur. Cætera iudicum re
gioni permiſit.

κατιμειδιᾶν.

Ne

Neque enim audiendus eſt Draco, qui rogatus quã-
orem pomi furtum morte perinde vt parricidiũ vindi-
aret, repoſuit ſe grauiores parricidæ pœnas illaturum
iiſſe, ſi pœnam ſciſſet morte grauiorem. At Lycurgus o-
nia pœnarum genera atque id omnino quod cuiuſq;
m in publicis tum in priuatis iudiciis interfuiſſet, ma-
ſtratuum poteſtati reliquit: quos quidem magiſtratus
nma integritate ac fide præſtare non dubitabat, quã-
iu mores ac inſtituta ſua ſeruarent: veritus fortaſſe ne
magiſtratuum poteſtatem legum ac pœnarum arctio-
bus vinculis conſtringeret, deberetur in eas quas di-
mus iudicandi difficultates, quibus populares ſtatus
lent implicari. Nam Venetarum lege qui ad ſanguinis
fuſionem quemquam percuſſit, ei pœna xxv. libella-
um [a] indicitur; ſi occiditur, cruci affigitur. Si legi locus
ſſet, quam multi Neratii ſimiles forent, qui pugnis ac
ıſtibus obuios quoſque diſſoluta pœna ferirent.

Quanto æquius Adrianus Imperator, qui lege Cor-
elia [b] de ſicariis teneri voluit eos qui cum occidere
onarentur, non potuerunt tamen: eos autem qui
uem nollent occiderunt, pœnarum metu liberari.
unt enim ſcelera non ex euentu, ſed ex animi cuiuſque
nſu metienda [c], tametſi conatus animi leuius puniri
ebet, quam ſi voluntatem conſequatur effectus; & ſce-
ris perſuaſio quam ſcelus perpetratum; idque conſen-
ente theologorum [d] ac iuriſconſultorum [e] omnium di-
iplina, tametſi grauius peccat aduerſus Deum immor-
alẽ q ſcelus alteri perſuaſit, quam qui admiſit: quoni-
m flagitioſæ voluntatis aſſenſionem & quaſi labem al-
ius in mente inuſſit [f]: Quem vero libidinis aut iracun-
iæ impetus tranſuerſum rapit, vix eſt vt voluiſſe videa-
ur: & cui quis oblato ſtupro perſuadere cum non poſ-
et, vim intulit, puram & caſtam reliquit. Sed aliter iu-
ices; aliter philoſophi ſcelera perſequũtur alteri ea tãtũ
 ſub ſenſum cadunt, quę publicam tranquillitatem ac
equietẽ perturbant, plectere; alteri in intimos vſq; re-
eſſus & anfractus animorũ penetrare conſueuerunt.

a In ſtatutis Venetorum.
b l. 1. ad l. Corn. de ſicar. Exod. c. 21.
c l. & generaliter. §. 1. de calumniat. l. ſi amicis. de adult.
d Thom. in prima 2. q. 73. Ant. Florent. in prima parte ſumma tit. 9. c. 1. §. 1.
e l. 1. § fin. de extraordin. cri. l. ſi quis aliquid. § 1. de pœn. l. ſi fugitiuus de ſeruis fugit. C. DD. in l. 1. §. hac autem. quod cuiuſque iuris l. aut facta. §. euẽtu. de pœn. not. in l. ei ſi ſeuerior. Cod. ex quibus cauſis in fam. irrogat. gl. in c. qui viderit. 32. c. 1.
f l. vt autem. de ſeruo corrupto.

Quod

Quod si scelus non modo affectum, sed omninò v luntatis concursu confectum sit, non est æqualitatis rithmetica iustitia consectanda: vt Mediolanensi lege extra vrbes aureum numum suffuratus est, morte plect tur: si minus est, arbitrio iudicis permittitur. Ac nost legibus qui viatori tantulum pecuniæ extra vrbes in v regia extorsit, capitali supplicio afficitur, vt quide memini Andib. furem in crucem sublatum, quod viat ri sesquisolidum argenteum vi ademisset. Lex enim Ro manorum [a] famosos latrones in crucem agit: sed l *tronis* verbo sicarii, qui vias publicas, vel proprie qui o sidēt latera viatorum, quasi *laterones* dicuntur [b]. vt eo plane consensu Hebræi צייר latronem appellant: צד eni *latus* significat. *Grassatores* vero *dicuntur qui, spoliandi cau vias publicas obsident* [c], vt quidem iurisconsulti Cicerone secuti definiunt: *Interdum*, inquit, *viator bene vestitus gr satori causam dedit vt spoliaretur.* Hunc igitur lex extrem quidem supplicio affici, non tamen de cruce vt latro dependere iussit.

a l. capitalium. §. in seruorum. de pœn.

b Festus in verbo latro.

c d. §. capitalium. de pœn.

Quæ à nobis subtilius interpretata sunt, vt Accur errorem non ferendum notaremus, qui latrones es putauit, quos Latini *fures*, Italia tota *ladri*, nostri dem ta litera *latrones* appellant: ex quo errore secuta sunt, o pinor, in fures supplicia, quam decuit, acerbiora. Omni bus enim omnium fere populorum legibus ac moribu tertium furtum, plerisque primum capitale iudicatu Venetorum leges furem altero oculo iubent [d] orbar si res furtiua quinque libellis æstimata fuerit: si vero de cem libellis pretiosior sit, oculo ac manu: hinc ad xx libellas vtroque oculo: inde ad quadraginta duobus o culis & manu; supra quadraginta capite luitur. Lex in qua illa quidem, non tantum ob sui acerbitatem, & personarum in pœnis irrogandis confusam rationem sed etiam ob id ipsum quod qui mille aureos ex aceru ingenti suffurari potuit, viginti contentus morte plecti tur: & qui arcam inanem effregit, magnam vim pecu niarum si posset expilaturus, pœna vacat. Eadem prop

d In ea. De promiss. malef. in statut. Venetorum. Alexan. li. 1. cons. 5. n. 12.

sun

Parmensi lege constituta [a]. Mirum tamen mihi sæ- a *Alex. cons. 110. lib. 4.*
isum est, cur tanta suppliciorum grauitate in fu-
tuntur ii qui parricidia pecuniis mulctare solent.
enim pœna capitalis in fures acerbior, nec satis ad
coercenda idonea. Quibus vero populis eadẽ furti
cidii pœna est, tutius est hominem occidere quam
ri.

bsurdiores tamen sunt Danorum, Polonorum, Sue-
m, Moschouitarum leges de sicariis: ac potissimum
miri [b] Magni lex, quæ cædem nobilium à nobi- b *Anno 1368. ordinat. Poloniæ.*
admissam aureis triginta vindicat: si plebeius no-
n occiderit, pœna pecuniaria duplicatur. Si nobi-
lebeium interfecerit, pœna est decem aureorum
nisi ex insidiis cædes est admissa. qua impunitate oc-
ndi proposita innumerabiles cædes consecutæ sunt.
tus postea regni opibus Sigismundo [c] patre pœnæ c *1416.*
icatæ fuerunt, & legi subrogatum est, vt sicarius
11. hebdomadas carcere publico manciparetur. Il-
tamen iniquissime, quod triennio scelus præscribi
uit. Patronum vero qui clientem, quem ipsi *Kme-
n* vocant, occidisset, ne conqueri quidem seu pu-
seu priuato iudicio leges patiuntur. Eadem pro-
ta lex est à Napo Toresano Mediolanensi patricio,
ebeiorum cædes, si nobilis plebeium occidisset pe-
a vindicaretur: plebs accensa furore, nobilitatem
exegit, ac legislatorem carceris diuturnitate ac fœ-
te necauit: merito id quidem, quippe qui tam im-
enter dicam an impie proculcaret leges diuinas, quę
ium ex insidiis ab ara sacratissima detractum truci-
jubent [d]. ipsum vero genus mortis arbitrio iudicum d *Deut. ca. 21.*
liuina reliquit; vt extremum supplicium sicariis o-
bus arithmetica analogia commune, geometrica
portione temperari possit pro ratione personarum,
porum, locorum. Qui enim ex insidiis occidit [e], gra- e *leg. is qui cũ telo, ad l. Cornel. de sicar.*
peccat quam qui iracundiæ impetu, & qui clam aut
ctu, quam qui palam aut interdiu; qui veneno [f], quam f *l. 1. de malefic. & mathe. C.*
gladio; qui loco sacro, quam qui prophano; qui co-

GGGG ram

ram principe, quam qui procul; quo nihil est apud P
lonos capitalius; qui magistratum ius dicentem, quam
priuatum; qui parentem, quam qui magistratum; q
principem [a], quam qui parentem. qua ex varietate ca
sarum, supplicii varietas incredibilis exsistit.

a l. quisquis. ad leg. Iuliam ma i st. C & l. vlt, ff. eod.

Idem iudicandum relinquitur de eo genere person
rum quæ in alterius custodia ac tutela positæ sunt, à qu
bus cauere nemo possit; vt pupillis à tutore, vxori à m
rito, ægrotis à medico, hospitib. à se inuicem; à quib
necati fuerint, acerrime animaduerti oportet. Ita quo
nocturni fures seuerius [b] quam diurni: & effractor
quoque scalis admotis domos inuadunt, quam qui
rentibus portis subeunt. Apud Tartaros & Moschoui
leuissima furta morte puniuntur; quia rarissima sunt
pida sint in tuguriolis aut casis humilibus fortunæ cuiu
posita sunt. Quinetiam apud Indos qui sunt ad Occa
fures verubus ac varris transfigi mos erat, priusqu
Hispani regiones illas subegissent: quia tenui filio t
tum prædia diuisa erant; quæ qui transiliret aut peru
peret, grauissimo scelere obligari credebatur: grauius
iam si occulte id factum esset: tametsi stupra, adulte
incestus, cæteraq; id genus flagitia, si palam fiunt [c], se
rius vindicari oportet; quia plus exemplo peccatur
stupro: vt theologis [d] omnibus ac iuris vtriusque ma
stris [e] conuenit inter ipsos.

b l. vlt. de effra ctor.

c §. ex malefi ciis. Insti. de a ction.
d Th. m. 2. q. 66. ar. 3
e Can. ... cmo 32. q 4. & 50 di- stinct. 1 & in c ex tenore. de tem... ordi- nat. & in c. 1. de voto. li. 6.

Hæc igitur tanta causarum varietas nequit vna &
dem communi omnium lege censeri; aut si legibu
mnia complecti voles, nulla librorum multitudine
consequere; nec rursus omnia magistratuum arbi
sunt permittenda: æquius hoc tamen quam ill
Quid enim iniquius quam iudicibus fabas vt Ath
aut tabellas vt Romę, aut globulos vt Venetiis dari
la iudicandi potestate relicta? lex enim non iudex o
bus eandem pœnam constituit: ex qua pœnarum æ
litate summa iniquitas existit. Sæpe quoque diuers
ma scelera eadem pœna cumulantur; vt septem legis
licæ capitibus latrones, grassatores, venefici, adulteri

diarii quique Francum occiderunt aut vendiderunt; ui sepulcrum violauerunt, solidorum cc. pœna ctantur: quæ lex iustitiæ fundamenta omnino subit: quæ in eo potissimum consistit, vt supplicium sit ale peccato: quod veteres verbo ἀντιπεπονθὸς significant, id est, talione; quæ primum à lege [a] diuina p- a Solonis legibus ac duodecim tabulis comprehen- t; Pythagoricis etiam laudata, Græcorum ac Latim ciuitatibus probata, & sui antiquitate venerabi- mper exstitit: tametsi Aristotelis [b] ac Fauorini obtationibus vituperata & quasi oppressa iacere videa- Sed illi vrgent nimis rustice, cum negant ius esse te dentem, manum manu, oculum oculo repen- Quis enim tã inops à mente qui putet in eo vim iuris stitiæ contineri, si qui luscum eo quem vnicum haoculo malitiose orbauerit, vno tantum oculo carere tui? par pari referri oportet. visum alteri ademit, vinoque orbandus est, nisi cœco aliter satisfieri possit. nim Locrensium lege æquabilis interpretatio ta- subrogata est, coclite Locrensi rogationem ad pom ferente.

a Deut. ca. 19. Leuit. 24.

b Ad Theodectem, li. 1. & 5. & ad Nicom. lib. 5. Gell. li. 20.

st igitur talionem referre, æqualia peccata pœnis æibus, grauia quidẽ grauiter, mediocria mediocriter, leuiter coercere. Sic enim Hebræi veteres sacritissiiuinæ legis interpretes [c] scripserunt. Quinetiam Raanan [d] negat vsquã in Hebræorum ciuitatibus taliocum fuisse, vt oculus ei effoderetur, qui alteri oculũ misset: sed oculi æstimatio iudicum arbitrio pecunia nari consueuerat. Argumento sit quod ante legẽ tas lata lex [e] erat, qua duob. inter se pugnantibus alterum si læsisset, nec mors consecuta esset, impenedicis qui læserat, restituere iubebatur. Ad quid me satisfieret, si plagis iisdem qui læsit vulnerandus esllud etiam absurdius sequeretur, quod pleriq; molsdem vulneribus acceptis qualia intulissent, omnierirent. Iam vero qui offensionem accepisset, amisanu vnde victum quæreret, si alteri manus quoque

c Rab. Moyses Maymonis. F. li. 3.

גמרי הנבכים.

d Rabi Bachai autorem hunc appellat.

e Exod. 21.

truncaretur,manu carere ac propterea fama interire
geretur. Veteratoria eſt igitur Ariſtotelis ac Fauorini
talione interpretatio.

At ipſe Ariſtoteles qui talionem carpit,iiſdem err
bus implicatur.Negat enim in adultero puniendo q
ri oportere improbuſne ante fuerit an ſpectatæ virtu
ſed æqualitate arithmetica ſcelus compenſandum:q
nam æqualitas illa futura eſt eiuſdem pœnæ, ſi arith
tica ratione perſonis tam diſſimilibus addatur?aut
tam indoctus ſutor, qui vnam formam ad quemuis
dem accommodare ſe poſſe putet?Creditores temp
pares, impares tamen debiti ſumma in tributum v
unt geometrica proportione:vt ſi aurei xxx.cogantu
bonis debitoris, cui ex duobus creditoribus centum
bentur, decem feret: cui vero ducenta, viginti lat
eſt; quibuſcum tamen ſi arithmetica ratione agere
quindecim vtrique darentur. At iudicium illud pri
eſt,& in commutatione poſitum, ad quam Ariſtote
rithmeticas rationes ſemper adhiberi putat oporte
non modo in hoc iudicio falſum eſt, ſed etiam in or
bus quibus agitur de eo quod cuiuſque intereſt,vt
dicemus.

Quod vero negat Ariſtoteles inquirendum boni
an improb. qui quemquam occidit: ſatis indicat ſe
lam iudiciorum vſu diſciplinam habuiſſe. Nihil e
diligentius à iudicibus quæritur, quam quæ fuerit a
acta vita reorum: neque id nouum eſt,cum ante Ar
telem Perſæ non modo inquirerent in mores ac vi
eorum qui accuſabantur,ſed etiam abſoluebāt eos c
rum virtutes vitia ſuperarent, vt eſt apud Xenoph
tem. Ob id etiam tertium furtum omnibus fere p
lorum moribus capitale iudicatur;& q ſæpius pecc
multo ſeuerius coercetur,In quo rurſus fallit Ariſt
les,quod rem furtiuam cum eo quod intereſt eius c
ademta, arithmetica ratione exæquari putat opor
tribus numeris exemplo propoſitis, ſcilicet 2,4,6;
numeros æquales fuiſſe poſuit hunc in modum 4,

uoniam ei qui duos aureos in bonis haberet, furto
nidia pars est erepta ab eo qui sex habet, iudicem me-
m vtrumque vtrique exæquare, ac primo sua restitui
et. Quo iure si vteremur, fures nihil præter simplum
dere cogerentur. At Solonis ipsius ac duodecim ta-
arum legibus, modo tripli, modo quadrupli pœna [a],
nfamiæ sempiterna [b] labes inuritur: quinetiam lege
na, furtum bouis quintuplo vindicatur: quo genere
nalis, quia nullum homini est vtilius ab immortali
concessum, & vbique vagari solet, pœna grauior ab
rogatur. At in eadem causa qui plurimum commu-
st, alius quidem causa cadit, alii vero simplũ, alii ses-
plum, alii duplum adiudicatur. Quæ quod peruul-
sunt iis qui iudiciorum vsum aliquem habent, exẽ-
nihil opus est. vnum modo sufficere putem vt res i-
nagis perspicua sit. Opifex gemmam quam annulo
idere ex pacto debuerat, confregit: gemmę pretium
ntumcumque sit rependere tenetur [c], etiam si nihil
malo fecerit, sed ob id tantum, quia se artificem tu-
ui tamen si alterius conditionis fuisset, gemmæ pre-
non lueret, nisi aut periculum [d] recepisset, aut dolo
gemmam rupisset.
eni sunt Iurisconsultorum libri, plena antiquitas,
æ leges, quibus intelligitur harmonicas iustitiæ ra-
es ad priuata perinde vt ad publica iudicia adhiben-
rithmeticam vero æqualitatem iniquissimam esse [e],
mobrem Iustinianus promulgata lege [f] de vsuris, il-
bus quidem personis quincunces vsuras permittit,
atoribus besses, corporibus & collegiis cẽtesimas,
is omnibus semisses: ab agricolis vero vsuras trien-
uiores extorqueri vetat. Quæ lex Aristotelis iudi-
iqua videatur: illam tamen quam quærimus har-
icam iustitiæ vim præ se fert ex arithmetica & geo-
ica analogia temperatam. Æqualitas quidem arith
ca nobilium inter se, tametsi alius alio longe locu-
or sit: rursus mercatorum inter ipsos æqualitas est,
alius sit alio ditior: item agricolæ simul copulantur.

a § ex malefi-ciis. §. quadru-pli. de action. l. si pro fure §. 1. de condic. furt. l. si lege pignore. eodem. l. vlt. de noxa C.
b l. præses. De pœnis. l. 1. de iis qui notantur.
c l. sed addes.
d l § gemma. l. si merces locat. §. vlt. l. illicitas §. vlt de offic. præsid. d. l. 1. de pignor. l. quæ fortuitis. eodem. C. l. 1. commodat. C.
e l. Iulian §. 1. de action emt.
f l. eos. de vsuris & auth. seq.

qui tamen dissimilimi sunt inter se facultatibus ac
tunis. Geometrica vero analogia elucet inter nobil
mercatores, interque mercatores & collegia, ac ru
ex cæteris ciuibus inter se & cum superioribus pro
tio quædam harmonica exsistit. Aurelia[a] vero lex
nos populo regem Carolum IX. rogante lata, pec
tardius solutæ vsuras besses pro eo quod interest m
toribus solui iubet, cęteris leuiores: agricolis vero,
cenariis & opificibus omnibus duplum pecuniæ de
sed vtrumque caput legis obsoleuit, tametsi maxim
riarum assensione promulgata fuisset: quoniam id
cuiusque interest, in facto, non in iure consistit, vt
ratissime Paulus I. C. respondit[b]. quæ vna ratio o
omnium inter pretium disputationes de eo quod i
est tam varias tamq; sui dissimiles à stirpe dedit; qua
perator Iustinianus vna lege[c] complecti se posse
rat. Itaque prudenter nostris legibus ac morib. id
cuiusque interest, arbitrio iudicum relinquitur: q
doquidem non magis illud definiri potest, quam C
nus quantus quantus est, angustissimo alueo conc
Veneti vsuras siue in fructus, siue in pecuniis, se
maiores exigi vetant; quæ etsi tolerabiles sint, & *ci*
Latinis[d] dicantur, lex ea tamen non ita pridem[e] l
obsoleuit: quoniam arithmeticam vsquequaque æ
litatem complexa, personarum dissimilem cōditic
reiecit.

Ac tametsi in rebus rationibusque contrahen
permutandis quæ ad synallagmata pertinent, æqu
illa magis probatur, ab ea tamen sæpissime discedit
plique opifices & agricolæ suas operas & opificia c
diuitibus quam tenuibus locare solent. Nam me
ad calculum diuiti detrahendum aureos sæpe D.
pit, ab egente vero decem aut quinque: ac si quid
richmeticam aut geometricam Analogiam consec
tur, alter quidem calculo, alter fame interiret; sed
monica ratione huic quidem opes, salus illi compa
Quam quidem ad rationem iudices ipsi suam op

a *Ordinationes Aureliis latæ. cap. 60.*

b *l. quatenus. De regulis.*

c *l. vnica. de sententiis quæ pro eo quod interest C.*

d *Plin.*

e *Anno 1551. 12.*

honorarium in caufis difceptandis exigere confue-
runt: idque femper licuiffe videmus, dum tamen mo-
m non excedant: vt quidem contigiffe memini Præ-
to vrbano Parifiorum, cuius nomen facile pateor fi-
: cum facerdotii ampliffimi vindiciis adiudicatis, au-
s triginta mercedis nomine quæ leuiffima effe debu-
t, exegiffet, prouocatum eft ad Curiam: Rinconetus
uifitionum præfes cum prætorem acriter vrgeret,
ctor illud repofuit, longo fructuofiffimum fuiffe fa-
dotium illud cuius vindicias adiudicaffet: & quoni-
multa tenuium caufa fine mercede faceret, æquum
vt locupletes detrimentum illud quoquomodo far-
ent. Hic Præfes repofuit fartorem fuum ita fecum a-
e, cum duplo carius operam æftimaret in veftibus
ofericis quam in laneis confuendis. Lex quidem Me-
lanenfis quæ iudicum falarium centefimo litis æfti-
tæ numo definit, dum tamen vltra ducentos aureos
edi non liceat, iniqua Rinconeto videretur; quippe
lidiffimus omnium iudex ab omnibus omnia fine
proportione extorqueret. Etenim litium fæpe leuif-
arum difficultas maior eft quam fi de rebus grauifsi-
s quæratur.

Igitur & in legib. ferendis, & iudicandis litibus, & in
publica moderanda rationem illam harmonicam,
oad eius fieri poterit tenere oportet, fi iuris ac iuftitiæ
n tueri volumus. Lex enim de hæreditatibus quæ ad
nogenitum folidã hæreditatem detulit, vt antiqua
curgi de Spartiatarum hæreditatib. noftris Caucis vfi-
a, iniquifsima debet videri, minus iniqua eft, iniqua
nẽ, quæ nobili primogenito totã hæreditatem cerne-
ermittit, modo duas vncias cæteris quamdiu vixe-
t, fruẽdas relinquat, vt lex Ambianorũ: aut tres, vt An-
m ac Cenomanorũ, quæ in fœminas aliquanto miti-
eft. quod mafculis nihil nifi vfu & fructu tribuitur, fœ-
nis nexu ac mancipio. Iniquior Anglorum & Scoto-
m, q̃ nobili primogenito omnia prædia, cæteris modo
cuniam, cuius etiam trientem viduæ quæ viro fuper-

 ftes

ſtes eſt permittit, cum triente prædiorum fruendo: i
teſtamento legare fas eſt vltra pecuniæ trientem. Mi
inique agitur cum Germanis; qui abrogata lege vete
cuius meminit Tacitus [a], hæreditatem ex æquo partiu
tur.

[a] In libr. De moribus Germanorum.
[b] Num. 27.

At quanto æquior ac melior diuina lex, quæ harmo
nicas [b] iuſtitiæ rationes complexa, maribus quidem ſ
lis prædia, fœminis pecuniæ partem, primogenito d
plum, cæteris ſimplum tribuit. Si maſcula prole orba
ſit paterfamilias, fœminas ex æquo hæreditatem part
iubet, ac proximo cuique gentili nubere, ne extra ge
tem prædia diſtrahantur. Hic geometrica ratio cerni
inter mares ac fœminas, ac rurſus inter primogenitu
& cæteros, arithmetica æqualitas in reliquis. Si lex
mnium quæ de hæreditatibus vſquam terrarum la
ſunt, æquiſſima debet ac ſanctiſſima videri. Cum rur
diuina lex vetat eum qui cædendus erit, ictus quad
ginta plures accipere, harmonicam analogiam tuet
quoniā arbitrio iudici datur, vt geometrica ratione c
cernere poſſit vſque ad ictus quadraginta, quid quiſq
mereatur: æqualitas arithmetica in eo quod magiſtra
bus lege definitum modum egredi prohibet: tum le
ſubiecta ratio eſt, ne membris mutilatis quiſquam ve
beribus diu contuſus, ſibi ac Reipublicæ inutilis effici
tur, quoniam occurri potuiſſet, grauius plectendum
ſe qui grauius peccauit; nec intra modum cōſiſtere pr
ſtat, quam quid inique acerbius agendo committi. Erg
diuina lege docemur harmonicas rationes ad iuſtitia
ſtabiliendam exigi oportere.

Ac tametſi optimatum imperiū geometricas, pop
lare arithmeticas rationes amplectitur: vtrumque tam
harmonicis vti rationibus ſæpiſſime videmus. Alioqui
optimates plebem ab omnibus honoribus & imperi
arcerent, nec præmiorum participem facerēt, nec vlla
ſpoliorum quæ hoſtibus eripiuntur, partem capere p
terentur, eo ſtatu Reſpublica diu conſiſtere non poſſe
Quamobrem Veneti prudenter, qui tametſi ariſtocra

tiai

omnium quæ vſquam fueruunt pulcerrimam tu-
r, geometrica ratione quidem honores, imperia,
dotiaque ampliſſima patriciis tantum tribuunt;
ra vero munera plebeiis, quos ipſi *Citadinos* vocant:
tamen habent ex harmonica ratione, quod Pri-
rii ſeu Cancellarii honorem qui maximus eſt, &
uoſiſſima ſcribarum Senatus munera, plebeiis tã-
concedi patiuntur; iniurias vero plebeiis ab opti-
bus illatas acerrime vlciſcuntur, & ſummam cui-
fruendarum voluptatum libertatem tribuunt; quę
ras plane ſapit ſtatum popularem. Quod item in
dandis magiſtratibus & honoribus ſorte ac ſuf-
o vtuntur, harmonicam analogiam ſequuntur:
ſuffragia quæ delectum habent dignitatis ac me-
um, geometrica ratione conflantur: ſors autem
ſummos infimis exæquat, in arithmetica æquali-
perſpicitur. Eſt ergo Venetiarum ſtatus purus &
ex in optimatum poteſtate: gubernandæ vero ci-
s ratio, maxima ſui parte harmonicis rationib. con-
a.

Status Venetorum qualis ſit.

ximus antea ſæpe ac dicendum ſæpius eſt, propte-
uod ad hunc ſcopulum quamplurimi naufragium
unt, *ſtatum ciuitatis* cum ratione gubernandi ſæpe
em ſæpius ab ea diuerſum eſſe. Statum enim Ro-
orum exactis vrbe regibus popularem fuiſſe dixi-
; quoniam iura maieſtatis omnia in populi totius
eſſu fuerunt: ratio tamen gubernandæ ciuitatis
iſſima fuit à populari: quoniam patricii ſacerdoti-
nperiis, honoribus, ſenatoria dignitate ſoli fruebã-
lebeiis aditus omnes ad imperia intercluſi & ob-
ti à Patribus obſidebantur. At ne iura quidem
ubiorum plebi cum patriciis communia fuere,
atriciæ fœminæ licebat à Patribus enubere; ſuffra-
ero ex cenſu & ætate, quæ centuriatis comitiis fe-
ntur, potiſſima præcipuaque fuiſſe conſtat. Cum i-
ſtatus eſſet popularis, ratio vero gubernandi ari-
atica geometricis legibus conſtituta; plebs à Patri-

bus sæpe discessit, nec diutius eam gubernandi ratic
ferre potuit; nec prius à seditionibus ciuilibus con
uit quam plebeiis æque ac Patribus imperia, sacerd
magistratus, honores, iura connubiorum, suffragia c
que omnia omnibus communicarentur. Vtcunqu
men leges latæ fuissent, vix plebeii honores adipisc
terant, sed fere illustrium gentium dignitati conc
bantur, & omnia fere à Senatu semota plebe gere
tur; quæ ciuitatis gubernandæ ratio florentissimum
tum effecit. At cum Tribunitia vis ac furor ad ple
summam gubernandæ ciuitatis potestatem detulis
Senatui eripuisset, omnia pessum iere, & quasi vo
suauissimo concentu dissoluto discordiæ graues co
cutæ sunt, quæ Rempublicam funditus euerterunt.

Idem nobis de omni genere ciuitatum statuendi
Argumento sint Heluetiorum Respublicæ popul
qui quo propius à gubernatione populari discedunt
difficilius teneri possunt; vt montani Heluetii ac Rh
Cæteri qui popularem statum aristocratica ratione
derantur, stabiliores sunt ac firmiores, Reique publ
dignitatem beatius commodiusque tuentur. Vt igi
optimatum imperium quod aristocratica ratione g
bernatur, geometricis rationibus insistit; quoniam h
nores, imperia, sacerdotia, curationes diuitibus aut r
bilibus tantum plebe procul repudiata dantur: sic po
laris status in quo populariter omnibus ciuibus om
imperia, cæteraque vicissim, vt cuiq; sorte obueneri
communicantur, ex arithmeticis rationibus totum co
flatur. Ex quo sequitur regium statum ab vtroque diu
sum, harmonicis rationibus conuenire.

Quod si regale ciuitatis genus arithmeticis simul
geometricis legibus, id est, harmonicis moderatum er
quis dubitet Rem illam publicam omnium pulcerri
ac præstantissimam fore? Hic dominatum vnius c
subditos pro seruis habet, omitto; tyranni quoq
superbiam & crudelitatem procul amouendam cens
sed regem ad intuēdum propono, siue suffragio pro
virtu

tute ac pietate creatus ſit, vt Numa: ſiue ſorte diuina,
aul : ſiue regnum vi & armis partum adeptus ſit, vt
ique : ſiue à ſtirpe quæratur, vt omnes , exceptis op-
paucis; qui ciues non aliter ac liberos fouet & tue-
Is igitur populariter regnabit ſi omnibus ſubditis o-
a imperia , magiſtratus , honores viciſſim aut ſorte,
a virtutis habita ratione, communicare volet. Idem
obilitati tantum , aut locupletiſſimis quibuſque im-
a , ſacerdotia , curationes , ſemotis tenuibus conce-
nulla virtutis ratione inſpecta , ariſtocraticam gu-
andi rationem ſequetur aliquanto meliorem quam
la popularis ac turbulenta, quę vix vſquam gentium
riatur : hæc vero tolerabilior eſt ac ſtabilior quoni-
princeps cum patriciis & iis qui nobilitate vel opi-
florent, facilius copulatur quam cum opificibus ac
plebis , cum qua vix vllam ſocietatem, ſi decus im-
i ac maieſtatem tueri velit, contrahere poteſt: vt
eſſe eſt ſi ſummos infimis in petitione magiſtratuum
quabit.

Hæc tamen regni gubernandi ratio non modo plebi,
etiam principi ac nobilitati pernitioſa eſt: quoniam
que à plebe, quæ ſemper eſt innumerabilis, metuen-
eſt : quo fit vt ſeditioſum nacta ducem ſeruile iu-
excutiat , & principem cum nobilitate de imperio
ciat : vt ante ſæpe contigiſſe propoſitis exemplis do-
nus. Cuius rei perſpicua cauſa eſt, quod principi qui-
m cum optimatibus conſociatio eſt cum plebe nulla:
lanum fit his tribus numeris 4, 6, 7. primi ad ſecun-
n ſeſquialtera ratio diapente quidem efficit concen-
n iucundum per ſeſe; ſed tertius nulla rationis ſuaui-
cum prioribus coniunctus, ſuperiorum concordi-
omnino labefactat.

Sed fieri poteſt, & fere fit, vt princeps ad ſummos ho-
cum & imperii gradus ſummæ nobilitatis viros pro-
eat, mediocres honores mediocribus, infimos infimis
ometrica lege tribuat. Quæ ratio gubernandi, tolerã-
illa quidem eſt, ſed eo quòd vnus concentu vacat, vt

per-

perſpicuum fit ex his numeris geometrica analogia positis 3.6.5.10. Eadem eſt ratio primi ad ſecundum, q huius ad tertium: & primi ad tertium, quæ ſecundi quartum: ſed ſecundi ad tertium diſiuncta ratio eſt, qu abſurdam & ineptam diſcordiam parit. Ita quoque iuncti ſunt à ſe inuicem ordines ciuium; vt nullum ter ipſos vinculum firmum reperiatur: quia indign putant nobiles muneribus exiguis plebeiorum imp cari; ac plebeii viciſſim ſe ab honoribus maximis ſu moueri moleſte ferunt: vt patriciis quidem Ro Tribunatum petere non aliter licuit, quam eiurata n bilitate & tranſitione ad plebem. tunc enim Conſul tus patricio tantum, plebeio vero Tribunatus; qua qu dem poteſtate conceſſa plebi arma ceciderunt, reſti cta ſeditio eſt, quia tenues principibus æquari ſe put bant; in quo fuit ciuitatis ſalus: alioqui furentis mul tudinis impetus cohiberi nulla vi potuiſſet. Nam q ratio Conſulatus ad Tribunatum, eadem fuit patric ad plebeium: & rurſus eadem fuit patricii ad Conſula tum analogia, quæ plebeii ad Tribunatum geometric ſimilitudine. Sed quoniam nec patricio Tribunatum nec plebeio licebat Conſulatum adipiſci, diſiunct plebs erat a Patribus, perpetuaque Tribunorum & Conſulum diſcordia ciuitatem infeſtabat: vt ex his numeris ita collocatis perſpicitur 2, 4, 9, 18. inter quos ratio quidem geometrica elucet vſquequaque: quoniam tamen non eſt analogia continens ſed diuiſa, ſcilicet ſecundi numeri ad tertium, abſurdiſſima diſſidentia aures offendit, & eam quæ in dupla diapaſων eſſe potuiſſet, congruentiam plane perturbat. Ita quoque Patribus cum plebe perpetua fere diſſidia interceſſerunt, quouſque plebi Conſulatus, Cenſura, Prætura ſummaque ſacerdotia paucis quibuſdam exceptis communicarentur.

Geometrica in tribuendis honoribus ratio.

Quod ſi eodem temperamento patriciis Tribunatũ licuiſſet adipiſci, ſic tamen vt plebeiorum numerus in eo collegio potior fuiſſet, & ſuauiſſimus ciuium inter ipſos

concentus exstitisset, & ex ea temperatione pote-
m moderatus & concors ciuitatis status diutius flo-
et, vt ex his quatuor numeris harmonica ratione
unctis planum fit, 4, 6, 8, 12. primi quidem ad secun-
& tertii ad quartum diapente: rursus primi ad ter-
& secundi ad quartum diapason: secundi ad terti-
diatessaron, continenti analogia copulans prima
emis, media vtrisque, omnia omnibus, suauissimum
reat concentum. Sed tantum aberat vt patricii ad
unatus petitionem admitterentur, nisi eiurata no-
ate, vt etiam plebeii Consulatum rarissime adipis-
ntur, nisi aut bellicis laudibus abundarent, vt C.
ius; aut summa dicendi copia, M. Tullius; aut vtro-
vt M. Cato. Quamobrem Cicero de se ipse gloria-
pud populum, quod primus longo interuallo tem- a *Asconius Pedianus.*
m suorum primus homo nouus (nouum autem [a]
llabant qui primus in sua gente honores adeptus e-
Consul factus esset, & eum locum quem nobilitas
idiis firmatum atque omni ratione obuallatum te-
it, populus se duce rescidisset, virtutique in posterũ b *Cicer. in agr. I.*
re voluisse [b]. Salustius vero, *Namque antea*, inquit,
que nobilitas inuidia æstuabat, & quasi pollui Consula-
si eum, quamuis egregius, nouus homo adeptus foret. Ita
lsa nobilitate post multas tempestates nouo homini Cõsula-
iandatur. Item Liuius de Catone Censorio; *hunc pe-*
m premebat nobilitas. Idem: *indignabantur nouum homi-*
Censorem videre. nobiles appellabant liberos eorum
primi in sua gente honores & imperia gessissent.
ımobrem mirum videri nõ debet si Respublica po-
rium hominum seditionibus perturbaretur: cum in
a plebeiorum multitudine tam pauci ad summos
ores etiamnum Ciceronis ætate peruenirent. Et
eo profecti essent, plebem despiciebant: *Iam ple-*
homines, inquit Liuius, *initiatos esse sacris, contemnere*
m.

rgo ciuitatis gubernatorem optimum in populari &
matum imperio, ac potissimum in regali statu Regẽ
ipsum

ipsum harmonicas rationes ad Rempublicam mod
randam adhibere oportet: eo tamen temperament
nobiles inter ac plebeios admisto, vt nobiles eiusdei
virtutis qua plebeius, in petendis honoribus potic
sit propter eam quam à maioribus adeptus est virtuti
ac nobilitatis famam; vt cæteri ad virtutem ardenti
us inflammari possint. Item locupletiori dandum est
aliquid; & cum Reipublicæ oneribus ac muneribus
subeundis suam operam grauiter ac strenue impen
dat, honoribus potior esse debet quam qui egestat
premitur; cui munera tribuenda sunt quæstuosa, v
hic quæstum sibi suisque necessarium, ille opibus ab
undans honore fruatur. Quamobrem Titius Flamini
nus Proconsul in constituenda Thessalorum Repu
blica, locupletissimis quibusque dominatum attribu
it, qui scilicet Rempublicam saluam & honestam ess
vellent: cum nullam pereunte Republica salutis spe
haberent. Quod si magistratus Duumviros aut Tri
umuiros creare oportet, commodius erit plebeio no
bilem, locupleti coniugare tenuem, quam duos no
bilitate, vel opibus, vel ætate pares consociare, quibus
cum necesse est controuersias sæpius intercedere, vt fe
re sit inter pares.

Illud etiam commodius, quod magistratibus dissi
mili conditione creatis, suæ quisque conditionis sta
tum tueri solet; vt quidem maiores Curiæ nostris mo
ribus ex omnibus ordinibus conflantur, ac ius vnicui
que sanctius ac melius reddi consueuit, quam si ex no
bilibus, aut plebeiis aut ecclesiasticis hominibus omni
no constarent. Omnium autem societatum ciuilium
nulla firmior est quam potentum ac tenuium, nobili
um ac plebeiorum, omnibus magistratibus & honori
bus plebi ac nobilitati pro meritis ac virtute cuiusque
communicatis: merita vero dissimilima sunt ac semper
fuerunt. Nam si quis omnia imperia, magistratus, hono-
res virtuti tantum ac pietati tribuat, Rempublicam fun-
ditus euertit, cum bonorum ac fortium ciuium nume-
rus

improborum multitudine longe inferior ab his fa- de imperio deturbari possit; sed qui fortibus locu- es, potentibus tenues, imperitis prudentes in geren- Republica coniunxerit, tametsi alius à virtute, alius xperientia deseratur, ex illa tamen coniunctione cordia ciuitatis existit: cum patricii ac locupletes si- cum in Republica relinqui, seque cum virtute ac e- itione præstantibus viris coniungi lætabuntur; ple- vero genere quidem ignobiles, sed virtutibus illu- s, cum se potentibus ac patriciis in honorum peti- e exæquari vident, incredibilem ex eo capiunt vo- tatem: qua ex re cæteri ad virtutem mirabiliter inflā- ntur. Quid enim præclarius quam medici filium, aut curum hominem (quales fuisse accepimus Michae- Hospitalem ac Bertrandum Guesclinum:) amplis- is in Republica honoribus cumulari? alter enim licis laudibus abundans, Magister militum; alter, to- orum princeps, ob eximias virtutes Primicerius crea- est.

At ciues omnes luctu & mœrore tabescunt, cum qui generis splendore, nec vlla virtute clari, sed turpitu- e vitæ infames sunt, in altissimo imperii & honoris du collocantur: non quod putem indignos ciues ab nib. imperiis ac magistratib. omninò arcendos esse; ; n. id fieri potest; sed in secundis ac tertiis consistere, potentia eminere oportet. Nam qui Quæstionē ci- . minime omnium auaris tribuunt, arma nō nisi stre- ssimis, iudicia non nisi integerrimis, gubernacula nō sapientissimis, sacerdotia sanctissimis tantum, cen- am non nisi grauissimis, laborem non nisi robustissi- mis geometricas leges sectantur illi quidem, sed ab ea quam dixi harmo- nica ratione discedentes, nullo vin- culo ciues deuinciunt inter se. Ali- os igitur aliis copulare necesse est ad m quem dixi modum; vt quod vni defuerit, alterius e suppleatur. Ita quidem princeps subditos inter se

1 · 3 4 ·

& cum

& cum Republica indissolubili vinculo coniunctos j
cdidissima tranquillitate fouebit: vt triplici numero
pliciquc magnitudine, quibus expressa regiæ potest
à natura ipsa imago quædam perspicitur, quæ statum
uitatis optimum & naturæ legibus congruentem re
um significat gubernandi forma rationibus harmoni
constituta. Binarius enim ad ternarium diapente con
tuit, ternarius ad quaternarium diatessarωn; extr
vero diapasωn ex vnitate, rursus ad quaternarium
plex diapasωn ac systema vniuersi concentus omnium
modulorum coalescit. Si vlterius progrediare, harmo
concors suauitas perit. Vnitas autem supra numeros
mnes eminet, quasi princeps supra ciues omnes & ex
ciuium ordinem; cuius maiestas perinde atque vnit
psa nullam sui partitionem admittit, ab ea tamen nu
rorum omnium potestas deriuatur.

Ordo vero ciuium triplex in omnibus fere ciuibu
iusmodi est, vt sacer quidem priore loco pro ea qua D
immortalem proxime accedit dignitate; deinde o
militaris sub cuius tutelam ciues omnes quodammo
positi sunt; postremo plebs ex agricolis, scholasticis h
minibus, mercatoribus, opificibus exsistit. Id etiam
hominis natura significatur, in qua bene constitutæ
uitatis forma perspicitur; non tantum in corpore, cu
vnum caput est, aptaque membrorum omnium col
tio, sed etiam in animo, cuius suprema pars mens est; h
ic proxima ratio; deinde vis irascendi postremo cupi
tas. Pura quidem mens est ab omni concretione libe
& à cæteris animæ facultatibus diuisa: vis autem irasce
di in præcordiis, milites; cupiditas subter præcord
plebem significat. Et quemadmodum ab hepate sangu
nis fomite cętera membra vegetantur; sic agricolæ, me
catores, opifices cæteris ciuibus suppeditant aliment
& vt plerique ab inopia mentis belluarum vitam v
uunt, & ad id tantum quod adest, quodque præsens e
appetitu feruntur, quos etiam sacræ literæ [a] *iumenta* v
cant: ita quoque populares & optimatum status sine m
te,

νοῦς, λόγος, θυμὸς, ἐπιθυμία.

a Ionas ca. vlt. Psalm. 49.

l est, sine principe, seipsos vtcumque non diu tamen
i possunt; beatiores futuri, si principem habeant qui
nes ordines conciliare, & quasi mens imperio secum
dentes ad concordiam reuocare, ac beare possit. Ni-
utem beatius fieri potest, quam si vis ratiocinandi à
entia, vltionum appetitus à fortitudine, libido à
erantia dirigatur: mens autem ipsa suum imperi-
abeat, & quasi habenas tenens currum regat, cæ-
, quocumque ducat, sequantur: tum enim omnis
estas, omnis officii ac virtutis splendor circumlu-
t cum, depulso & excusso mentis imperio ac iugo,
eps ira quasi miles indomitus, tum etiam libido
i turbulenta ac seditiosa plebs fasces arripit, in ar-
inuadit; mentem denique ipsam quatit, ac de sede
mi deorsum deturbat; ciuitatem omnem perinde
imi vires in omne dedecus ac vitiorum fœditatem
necesse est. Nihil enim Reipublicæ similius quam
æ pulcherrima illa sibique modis omnibus con-
ns comparatio: vt scilicet prudentia, fortitudine &
erantia ciuium ordo triplex efflorescat, & vnius
cipis imperio dirigatur; tum enim exsistit cōcors ille
m omnium aptus & modulatus summa ratione
centus.

Præstantissimæ ciuitatis imago.

ed vt harmonia insuauis est nisi dissonum aliquid
issum sit, quo postea mollius ac iucundius in aures
at suauis ille concentus, qui ex diatassarωn diapen-
diapasωn exsurgit: vt qui cupedias auidissime ligu-
t, voluptatis sensum in gustu nullum habent, nisi
us artificiose discum aliquem interiiciat acerbis
subamaris condimentis refertum; quo degustato cę-
multo gratiora percipiuntur: non aliter ac pictores
vt lux è tabula eminere videatur, atramento can-
em circumquaque obducunt (: quoniam volupta-
a vis est & natura vt sine aliquo sensu doloris insua-
it ac perniciosa futura:) ita quoque necesse est im-
bum aliquem ciuem ac flagitiosum magistratus &
peria gerere, & in clarissima bonorum ciuium luce

versari; vt virtutis splendor magis ac magis conspic
videatur. Cum enim infames, sordidi, indocti magi
tus ac iudices aliquot, paucissimi tamen vituperan
qui virtutibus præstant, verissimis ac propriis laud
cumulantur. Ac mihi quidem priscas fabulas intu
videntur Græci veteres ea, quæ de justitia triplici d
tuimus, cõmode significare, cũ εὐνομίαν, ἐπιείκειαν, εἰρ
id est, Legum concinnitatem Æquitatem, & Pacem T
midis filias appellant: legem enim arithmeticis rati
bus convenire diximus, æquitatem geometricis, pa
harmonicis, quasi concordiæ nutricem, ac totius j
tiæ finem optimum.

Quæ cum satis explicata sint, restat illud quod h
disputationis caput est, an geometricis justitiæ leg
mundum hunc Deus opt. max. temperare videatu
quidem Plato putauit: ob id enim Rempublicam g
metrica ratione moderari oportere iudicabat, vt di
illud exemplar in conformanda ciuitate sequeren
At trium numerorum serie naturalem harmonicis
tionibus aptam esse docuimus, & animæ facultate
mnes ad harmoniæ concentum rectissime accom
dari. Sed porro pergamus. Nam si Plato propius ad
rabilem mundi fabricam intueretur, non prętermis
illud, quod in Timæo præcipue differendum erat,
um scilicet mundi temperatorem sapientissimum m
ria & forma, quarum altera alterius ope sustentare
rerum omnium vniuersitatem coagmentasse: idqu
qualium ac similium rationibus colligatis: mundu
nim toti materiæ æqualis est; quippe qui vniuersa s
amplissimo complectatur; formę vero similis: vt harn
nica proportio geometricam & arithmeticam in s
continet, alteri quidem æqualis, alteri vero similis. N
que enim Pythagoras hecatomben diis imolauit qu
hypotenusę quadratum, vt plerique putant, duobus c
ca rectum angulum quadratis æqualem esse demo
strasset; sed quia duabus propositis figuris sui dissim
bus & inæqualibus, tertiam inuenisset, quæ alteri q
de

m çqualis, alteri vero similis esset. Sic quoque immortale ac sempiternum laudis sacrificium præpotenti Deo debemus, quod ex materia & forma mũdum

nc alteri æqualem, alteri vero similem admirabili rmoniæ vinculo colligarit: æqualem quidem mate-,vt nihil desit aut supersit: similem vero formæ illi sẽ-ernæ quam in mente habuit sapientissimus opifex usquam opus illud fabricaret, vt est in libris Origi-m [a]. Consimili sapientia motu rapido cœlestes orbes Ortu ad Occasum; ac rursus ab Occasu ad Ortum cir-magi voluit; tertium item trepidationis participem v-usque fecit.

Dato triangulo 3. simile detur 2. per 18 sexti triangulo vero 3. detur æquale rectangulum parallelogrammũ 1. per 42. primi erit rectãgulum 3. simile rectangulo 2. & æquale quadrangulo 1.

a Genes. cap. 1.

Ac si quis per singulas rerum naturas penetrare vo-, animaduertet illam harmoniæ vniuersitatis cohæ-ntiam & mirabilem colligationem, quæ singulis sin-la sic connectit, vt medium cum vtroque congruat tremo. Illa vero cohærentia, nec arithmeticis rationi-s, nec geometricis conuenit, sed solius musicę propria. Nam concentus suauitas ex vocibus apte temperatis sistit: discrepantia vero, cum voces misceri non pos-nt. Itaque videre est terram ac tophum argillæ & cre-quasi medio quodam connecti; lapides inter ac me-la marcasitas ex vtroque genere coalescere: stirpes itẽ lapides coralliorum genere quod arborescit, quasi edio quodam conglutinari: animantium vero ac stir-um media esse *Zoophyta*, quæ tametsi mouentur ac sen-nt, radicibus tamen hærent. Rursus æqualium ac ter-trium animantium media esse amphibia; volatilium æquatilium medios esse pisces volatiles; hominis autẽ brutorum animantium medios simias ac cercopithe-s videri; nisi Platoni assentiamur, qui mulierem in be-arum & hominum medio collocabat. Bestiarum au-m & angelorum vinculum est homo, qui mortalis si-ul & immortalis naturæ particeps, cum vtroque socie-te quadã coniungitur. Est etiam ætheris regio media,

quæ ſuppoſitam ſibi animalem ſuperabilemque
ram & cœleſtem regionem eadem complectitur a
tate.

Et quemadmodum in recta muſicæ modulatio
ſe aliquid oportet quod durius feriat aures ſine qu
ritura ſit cantus ſuauitas: ita quoque Deus bonor
malorum vim ſic temperauit, vt vitia virtutibus o
neret; & monſtra quædam in natura exſiſtere, orb
que lucentium deliquia fieri patitur; & rationes q
eſſe, quas Geometræ ſurdas vel potius ἀῤῥήτους a
lant; vt mundi concentus ſuauior eſſet; & admira
Dei facta planius ac melius intelligerentur, quæ ali
denſiſſimis tenebris inuoluta delituiſſent. Itaque I
ad Pharaonem, *Excitaui* [a] *ego te*, inquit, *vt demonſtr*
in te ipſo potentiæ meæ vim ac decus, vt toto terrarum
geſta mea omnium vna commemoratione prædicarentur.
quidam ad rerum in Ægypto geſtarum veriſſimam
rationem pertinent: ſed latet ſententia diuinior de I
raone malorum omnium opifice ac parente, quē l
literæ verbo *Leuiathan* [b] ſignificant: theologorum
men omnium vna vox eſt. hunc humani generis adu
ſarium omnium maximum Dei nutu, verbo, poteſt
coerceri: vim autem malorum omnium quam mi
mur & indignamur, & ſine qua vis bonorum neceſſ
nec perciperetur, elementorum ac nubium cance
cohiberi: ſupra vero nihil niſi ſanctum & à ſordibus
ſcelere purum manere, vt exigua illa malorum la
multo plus profutura ſit quam nocitura. Rectiſſime
nim Auguſtinus; *qui Deum immortalem vllum mali dede*
perpeßurum negat, niſi maius bonum conſequi certo ſciret.

Quemadmodum igitur ex vocibus acutis & grauib
ſuauis concentus efficitur: ſic etiam ex vitiis ac virtuti
ex elementis ac cœleſtium orbium conuerſionibus i
ter ſe diſcrepantibus, rerumque omnium contagione
antipathia vinculo numquam diſſolubili colligatarum
conſenſu, harmonia mundi totius partiumque ſingul
rum concors exſiſtit. Res item publica bene conſtitu
bon

a *Exod. cap. 9.*

b *Iob. cap. 40 & Pſal. 104. ſæpius vocant* משחן *rectiſſime interpretatur Ezechiel. cap. 29 & 31.*

bonorum ac improborum ciuium, potentium ac tenuium, ſapientium ac ſtultorum, robuſtorum ac imbecillium, mediis ordinibus vſquequaq; interiectis, qui ſummos infimis, omnes omnibus coniungant, mirabili ciuium vniuerſorum diſcordi concordia coaleſcit: ſic tamẽ vt bona malis ſint vbique potentiora: vt mirabili prudẽtia ſapientiſſimus ille rerum omnium Opifex ac mundi procurator ſempiterna lege ſanxit. Et quemadmodum ipſe incredibili quadam vi ac poteſtate præditus angelis imperat; ſic etiam angeli hominibus, homines belluis, anima corpori, mas fœminæ, ratio cupiditati; & optimum quodque imperandi poteſtate deteriora continet, vt omnia rectiſſimis ac legitimis imperiis colligatione quadam poteſtatum omnium coerceantur. Quod igitur vnitas eſt in numeris, mens in animæ facultatibus, centrum in circulo: itidem in mundo. Rex ille potentiſſimus vnitate ſimplex, natura impartibilis, puritate ſanctiſſimus, ſupra cœleſtium orbium fabricam altiſſimo interuallo remotus, ſpirabilem hanc regionem cum cœleſti ac intelligibili copulans, mundum triplicem ſuauiſſimo concordiæ ac modulationis concentu admirabili colligatum, cura quadam ſecura ab interitu ſeruat; cuius ad exemplar optimus quiſque princeps, qui Rempublicam non modo ſaluam, ſed etiam honeſtam ac beatam fore ſperat, ſeſe comparabit.

FINIS.

Typographus lectori S.

Quæ diligentia in hac editione sit adhibita, lector, nos prædicare nolumus: ipse satis perspicies si cum superiori hanc conferre volueris. Nec tamen asseuerare volumus nihil nos prorsus hic fugisse; sed, quæ oculos nostros fefellerunt, pleraque omnia facile parte cognosci posse. Verumtamen & hoc monendus es non pauca nos data opera intacta reliquisse; quæ sc. vel operæ typographicæ in superiori editione, vel amanuensis in auctoris autographo minus recte assecutus erat. Quamquam ipsum etiam auctorem, vt plerumque fit per festinationem nonnulla fugisse certum est, quorum etsi bonam partem ex Gallica editione restituimus pleraque tamen intacta relinquere, quam temere nostro arbitratu mutare voluimus. Vale.

INDEX

INDEX

RERVM, VERBORVM ET SENTENTIARVM QVÆ HOC DE REPVBL.

Opere magis visæ sunt memorabiles.

*Numerales notæ, paginam significant: asteriscus *, sententiam, regulam iuris aut summam denotat.*

Agis

B.

Breph

Ciui[illegible]

D

Dictus

Fortio-

G

H

*Seru

I

Inæqua-

Iudi-

Lycu

Me-

Mu-

Nepos

P

Pacuui

I

Religi-

Re-

Soc

Sybari

V.

Rom

Vo-

X.

Z.

F I N I S.

